
3 1761 08116754 6

HLÍDKA.

ROČNÍK XIX.

SPOLUPRACOVNÍCI:

J. Bečvan, Albert Bervid, Frant. Dohnal, J. Dostal, J. Han, Dr. Jak. Hodr. Tomáš Hudec, Dr. Jan Hudeček, Leoš Janáček, J. M. Kadlčák, J. Kakš, Dr. Fr. Klobouk, Alois Koudelka, Ladislav Kunte, Dr. Fr. Kyzlink, Konst. Löffler, Alois Malec, Dr. Jaroslav Mathon, Martin Mikulka, Jan Oliva, Václav Oliva, Dr. V. Pavlík, Max Ravín, Dr. Josef Samsour, Fr. Snopek, Fr. Schroller, Fr. Stojan, Dr. J. Svítil, Prokop Šup, Jan Tenora, J. Veský, Dr. Fr. Vitovský, J. Vojenský, Aug. Vrzal, Dr. P. Vychodil, F. Závrbský, Ign. Zháněl.

V Brně 1902.

Tiskem a nákladem Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

LIBRARY
AUG 25 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH.

Články.

Písemnictví a umění.

Nová díla, Směs a Rozhled v každém čísle.

Ročník XIX. Číslo 1.

HLÍDKA.

Dějiny sčítání lidu

se zvláštním zřetelem na mocnářství Rakouské.[1])

Podává ALBERT BERVID.

Často citují se v různých pojednáních číslice o výši nebo pohybu obyvatelstva, aniž komu napadne o pravosti číslice té pochybovati; přece však jsou tu okolnosti, které oprávňují k tomu, aby dotyčný údaj přijímán byl s jistou toliko výhradou. Třeba tu činiti rozdíl mezi daty sčítání starších a novějších či lépe řečeno mezi daty publikovanými toliko soukromými osobami a daty, která veřejnosti se oznamují úředně.

Až do r. 1840. výsledky sčítání vůbec nejsou obsaženy v žádných úředních publikacích a jsme tu pouze odkázáni na údaje soukromé. Výjimku tu činí tableau obsahující přehled populace za dobu od roku 1780.—1789., jež dvorská vojenská rada pro císaře Josefa II. vypracovala.

Uvážíme-li, že prvé zákonitě upravené sčítání lidu v Rakousku konalo se již za Marie Terezie roku 1757. a že další sčítání provedena roku 1761., pak 1771., 1777., 1784. a 1804., mimo to pak v mezidobích

[1]) *J. V. Goehlert,* »Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften«, r. XIV. sv. 52. n. — »Statistische Monatschrift«, r. XIV. str. 607 n. — *Dr. Rauchberg,* »Die Bevölkerung Österreichs auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1890.« Wien 1895, str. 1 n. — »Statistische Monatschrift«, r. V. str. 402. — »Tafeln zur Statistik der österr. Monarchie.« — *Mayr,* »Allgemeines statistisches Archiv«, r. III. Tübingen. — »Statistische Monatschrift«, r. IV. str. 31. — *H. C. Weeber,* »Das Markgrafthum Mähren nach seinen landwirtschaftlichen Verhältnissen im weiteren Sinne, statistisch skizzirt.« — *Dr. M. Haushofer,* »Lehr- u. Handbuch der Statistik.« Wien 1882.

jednotlivých sčítání provedeno hojně revisí operatů sčítacích, shledáváme, že tu co do spolehlivosti a důvěry zeje mezera velmi citelná.

O nejstarších sčítáních pojednává J. V. Goehlert ve článku „Die Ergebnisse der in Österreich im vorigen Jahrhundert ausgeführten Volkszählungen im Vergleiche mit jenen der neuen Zeit.“ (Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der kais. Akademie der Wissenschaften, r. 1854, sv. XIV. str. 52.)

Teprve rokem 1841., kdy činnost započala nynější c. k. statistická ústřední komise, počato uveřejňování v úředních publikacích, z nichž nejprvější byly „Tafeln zur Statistik der österr. Monarchie“ (1840—1865), pak „Statistisches Jahrbuch“ (1861—1881), „Österr. statist. Handbuch“ od roku 1882., „Stat. Handbüchlein“ (1861, 1865—1871), „Österreichische Statistik“ od roku 1882., „Mittheilungen“ (1850—1873), „Statistische Monatschrift“ od r. 1875., „Statistik der autonomen Landesverwaltung“ od roku 1899.

Samo sebou se rozumí, že tyto úřední zprávy poskytly statistikům novější doby hojné látky a opory pro jejich různá vědecká pojednání a máme tu vydatný výběr mezi pracemi Karla z Czörnigu, Fickera, Brachelliho, Juraschka, Rauchberga, Inamy, kdežto ohledně sčítání provedených za doby postrádající publikací úředních, tedy až do r. 1840. odkázáni jsme na věrohodnost J. V. Goehlertovu.

Dějiny sčítání lidu spadají do dávné minulosti a zmiňuje se o sčítáních nejstarších Dr. M. Haushofer a J. V. Goehlert, dle nichž jedno místo z Pentateuchu ukazuje, že u židů se první sčítání konalo za Mojžíše, v Egyptě za dob Faraona Amasisa, v Athenách za Solona, v Římě za Servia Tullia, v celé říši římské za císaře Augusta. Ze slov evangelisty sv. Lukáše vyjímám v tom směru toto: „Vyšlo jest vyřčení od císaře Augusta, aby byl popsán veškeren svět. Toto popsání nejprve stalo se od vladaře syrského Cyrina. I šli všickni, aby se přiznávali jedenkaždý do svého města. I vstoupil také Josef od Galileje z města Nazaretu do Judey do města Davidova, kteréž slove Betlehem, protože byl z domu a z čeledi Davidovy, aby se přiznal s Marií, oddanou sobě manželkou těhotnou.“

Další sčítání dle Goehlerta konána v říši Karla Velikého, prvé sčítání lidu v Anglii za Viléma Dobyvatele, ve Francii v 16. století za Karla IX., v Prusku a Švedsku v prostřed minulého století.

V Rakousku prý po ukončení třicetileté války (1657) sčítán lid v jednotlivých zemích od duchovních za tím účelem, aby se zjistil počet katolíkův a protestantů. Zákonitě však upraveno sčítání lidu

v Rakousku za Marie Terezie cís. patenty ze dne 13. října 1753. 7. ledna a 16. února 1754, kterými v obojích Rakousích, Štyrsku, Korutanech, Krajině, Gorici a Gradišce, v Tyrolích a Vorarlberku, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nařízena byla dvojí konsignace duší (Seelenconsignation), z nichž jednu prováděly úřady farní a druhou světské vrchnosti a magistraty. Sčítání pak se měla každý třetí rok opakovati a předmětem sčítacím ustanoveno bylo obyvatelstvo „effektivní“ dle pohlaví, stáří a civilního zaměstnání, čili obyvatelstvo domácí s odečtením nepřítomných a přičtením přítomných cizinců, čili jinak řečeno, obyvatelstvo v době sčítání přítomné.

Dle jmenovaných patentů provedeno skutečně také sčítání r. 1754. jakožto prvé moderní sčítání v Rakousku, kterým vlastní dějiny sčítání lidu v Rakousku počínají, a vyznamenává se zejména tím, že bylo rázu čistě politického na rozdíl od sčítání pozdějších, která ovládala tendence vojenská. Sčítáním tím zjištěno v Rakousku šest milionů, na Moravě 867.222 obyvatelstva.

Goehlert připisuje sčítání tomuto pro jeho úplnost úplnou důvěru, kteroužto spolehlivostí se sčítání pozdější vykázati nemohou.

Následkem války sedmileté upuštěno od nového sčítání po uplynutí tří roků, t. j. roku 1757., a tak teprve roku 1761. sčítání lidu na základě uvedených patentův opakováno. Cena jeho jakož i cena dalších tříletých sčítání ustupuje však daleko do pozadí před sčítáním z roku 1754., poněvadž ponenáhlu víc a více zájem vojenský, směřující k evidenci branců, v nich k platnosti přichází a tím jednostrannost sčítání lidu přivoděna. Tento zájem patrný je z patentu ze dne 8. dubna 1771. jenžto při sčítání vzal zřetel toliko na mužské křesťanské obyvatelstvo, a z patentu ze dne 17. prosince 1777, kterým i Halič pojata do sčítání a kterým nařízen sice soupis obojího pohlaví skrze vrchnosti a magistraty, při čemž však revise operatu sčítacího svěřena úřadům vojenským. Na stáří židův a žen při sčítání tomto nebyl vzat zřetel, poněvadž nejen ženy, ale i židé z vojenské služby byli vyňati. Příčinu, proč sčítání lidu postaveno do služeb vojenství, hledati jest v reorganisaci rakouského vojenství z roku 1769., kterou odvod branců zaveden dle systemu povinnosti branné, která sčítáním lidu měla býti zjištěna. Samozřejmo ovšem, že správě vojenské jednalo se jen o zjištění obyvatelstva domácího a proto také sčítání lidu prováděno nadále na základě sčítání lidu domácího, nikoliv jako původně se dělo, na základě sčítání obyvatelstva effektivního, v němž i přítomní cizinci byli zahrnuti. Dle dvorského dekretu císaře Josefa II. ze dne 21. dubna 1781 provedeno

sčítání lidu roku 1784. V Uhrách a v Sedmihradsku sčítán lid roku následujícího, načež roku 1786. a 1787. operat sčítací podroben revisi. Následkem války s Turky a smrti císaře Josefa II. další sčítání v celém Rakousku zastaveno.

Počet obyvatelstva z desetiletí od roku 1780.—1789. v Rakousku mimo země uherské dle tableau, předloženého císaři Josefu II. od tehdejší dvorní vojenské rady, vyznačen je těmito číslicemi:

roku 1780.	9,957.868,	roku 1785.	10,735.316,
1781.	10,203.440,	» 1786.	11,525.478,
» 1782.	10,358.861,	» 1787.	11,817.411,
» 1783.	10,442.697,	» 1788.	11,295.505,
» 1784.	10,573.764,	» 1789.	11,790.691,

a na Moravě a ve Slezsku, tehdy s Moravou spojeném:

roku 1780.	1,444.939,	roku 1785.	1,526.177,
» 1781.	1,487,466,	» 1786.	1,539.258,
1782.	1,501,473,	» 1787.	1,575.904,
1783.	1,510.958,	» 1788.	1,593.765,
1784.	1,520.004,	» 1789.	1,595.065.

Teprve konskripčním patentem z 25. října 1804 sčítání lidu zase přivedeno do kolejí a nově upraveno, a sice v tak zvaných starokonskribovaných zemích, t. j. ve všech zemích na radě říšské zastoupených vyjma město Terst a jeho okolí, Tyroly a Vorarlberg, Dalmacii a království Lombardsko-Benatské. V těchto vyňatých územích, pak v Uhrách a Sedmihradsku, konečně ve Vojenské Hranici prováděna v první polovici 19. století sčítání zcela odděleně od zemí na radě říšské zastoupených.

Konskripční patent z roku 1804. podržel dřívější, ve sčítání lidu se vloudivší vojenský ráz a proto rovněž vzal za základ sčítání lidu obyvatelstvo domácí, příslušné, nikoli veškeré obyvatelstvo přítomné, a proto ani sčítání a další třileté revise operatu sčítajícího neposkytují žádoucího přehledu o vývoji veškerého obyvatelstva, nýbrž objevují se pouhou evidencí osob k službě vojenské povinných. Jednotlivé revise spočívaly v tom, že po celé jedno třiletí zjištěný přebytek narozených nad zemřelými přičten k celkové sumě obyvatelstva z předchozího sčítání aneb z předchozí revise, a poněvadž od r. 1804. až do r. 1857. žádného sčítání nebylo, následkem toho opětovným třiletým revidováním operatu z roku 1804. obyvatelstvo v patrnosti, abych tak řekl nepatrně vedeno. — Jestliže konskripce z roku 1804., ba i sčítání dřívější od roku 1761. pro výlučně vojenský svůj charakter postrádají žádoucí

spolehlivosti a důvěry, jeví se to tím více při datech zjištěných toliko na základě revisí z mezidobí od roku 1804. až 1857.

Roku 1849. se revise ani nekonala a sčítání z roku následujícího 1850/51., do kterého i Dalmacie, Uhry, srbské vévodství, Charvatsko a Slavonie a Sedmihradsko pojaty, následkem toho jakékoliv ceny vůbec postrádá.

V království Lombardsko-Benatském spočívalo sčítání na patentě ze 17. září 1820 a dvorském dekretě ze dne 29. prosince 1838; material sčitací podroben rok co rok doplňkům a každých pět let hlavní revisi. Účel vojenský při sčítáních úplně se zřetele puštěn.

Země uherské prováděly sčítání na základě zákona z roku 1802., a sice nejdříve roku 1805., při čemž kněžstvo a šlechta ze sčítání vyňati; rovněž i vliv vojenské správy ze sčítání vyloučen.

Sčítání z roku 1850/51., které především sloužilo účelu vojenské evidence, vyznamenává se tím, že poprvé zjišťovalo také národnost.

Sčítání ve Vojenské Hranici konečně upraveno nařízením dvorní vojenské rady z 3. listopadu 1814, dle něhož vždy po pěti letech, a to po žních se měl konati všeobecný soupis a mezi tím každoročně ještě revise operatu sčítacího. Sčítání dělo se dle domův a výsledky byly základem sumářů setninových a plukových, z nichž utvořeny přehledy generalatní.

Při této situaci sčítání lidu v zemích rakouských v prvé polovici 19. století jeví se nám druhá polovina století 19. počínaje od roku 1857. dobou obnovení a pokroku, neboť rok ten přinesl všem zemím mocnářství Rakouského nový zákon o sčítání lidu, jenž nejpodstatnějším požadavkům statistiky vyhovoval a který tak dlouho vévodící zájem vojenský odstraniv, sčítání lidu postavil do služeb správy politické.

Přes to však i tu za základ postaveno obyvatelstvo domácí, nikoliv přítomné, a proto také bližším osobním poměrům cizinců, kteří sice čítáni byli, nevěnováno pozornosti. Sčítání pak dle zákona toho provedeno dne 31. prosince 1858 a vykazuje v mocnářství Rakouském: 31,655.746 a s c. k. vojskem 32,260.591 obyvatelstva domácího a 31,993.013 a s c. k. vojskem 32,533.002 obyvatelstva effektivního, a po vyloučení Uher, Charvatska a Slavonska, pak Sedmihradska a Vojenské Hranice: 17,987.878 a s c. k. vojskem 18,592.723 obyvatelstva domácího a 18,224.500 a s c. k. vojskem 18,764.489 obyvatelstva effektivního. Na Moravě: 1,878.029 bez vojska obyvatelstva domácího a 1,867.094 bez vojska obyvatelstva effektivního.

Předmětem tohoto sčítání nebylo zároveň zjistiti národnost, přece však dle Karla svob. p. Czoerniga udává se na Moravě tou dobou

počet: Čechů na 1,351.982, Němců na 483.518, židů na 41.529, Charvatů na 1000.

Po sčítání z roku 1857. následovala sčítání 31. prosince 1869, 1880. 1890 a 1900, která spočívajíce na zákoně ze dne 29. března 1869 č. 67 ř. z., tvoří teprve pravá moderní sčítání, při nichž princip přítomnosti v době sčítání (za základ vzatý při prvém zákonitě upraveném sčítání z roku 1754. a ihned opuštěný) opětně proveden, a princip individuelního zjištění osoby jako jednotky sčítací v prvé řadě a princip bydlení v řadě druhé (Wohnpartei) sčítání za další základ položen. Zavedením principu bydlení čili zjišťováním osob nebo stran bydlících vedle principu jednotkového, čili zjišťováním jednotlivců v době sčítací v místě přítomných umožněno rozeznávati mezi obyvatelstvem více méně nejistým, nahodilým (princip jednotkový) a obyvatelstvem stálým, typickým (princip bydlecích stran). Rozdíl ten objeví se, jestliže od součtu trvale přítomných a pak přechodně jen nepřítomných odečtou se jen přechodně přítomní, čímž obdržíme obyvatelstvo stálé či bydlecí.

Principu bydlecího obyvatelstva vytýká se ve vědeckých kruzích, že i zjištěním stran bydlících není dosaženo úplného zjištění typického, habituelního obyvatelstva, poněvadž pouhé bydlení nebo spolubydlení spočívá více méně na nahodilém připoutání osob k určitému místu a dává se proto přednost zjištění rodiny jako přirozené skupiny, aneb zjištění domácnosti nebo společ. domácnosti jako skupiny hospodářské.

Poněvadž uvedený zákon stanoví, že při sčítání vykázati a zjišťovati jest: pohlaví, stáří, náboženství, stav, domov, povolání nebo zaměstnání, mimo to však jen připouští, aby i jiné statisticky důležité momenty se zjišťovaly, nevyskytuje se národnost ani ještě ve sčítání z roku 1869., nýbrž teprve ve sčítání z roku 1880., a to ještě jen dle obcovacího jazyka.

Co pak se výsledků sčítání z roku 1869., 1880. a 1890. týče, jeví se nám v těchto číslicích:

a) Rakousko (vyjma Uhry, Charvatsko a Slavonii, Sedmihrady a Vojenskou Hranici) roku 1869. effekt. obyv. s vojskem 20,394.980, roku 1880. effekt. obyv. s vojskem 22,144.244 (na 1 km^2 74 obyv.), roku 1890. effekt. obyv. s vojskem 23,895.624 (na 1 km^2 80 obyvatelů). Z toho připadlo roku 1880. Čechů 5,181.611, roku 1890. 5,473.578.

b) Morava roku 1869. effekt. obyv. s vojskem 2,017.274 (na 1 km^2 90 obyv.), roku 1880. effekt. obyv. s vojskem 2,153.407 (na 1 km^2 97 obyv.), roku 1890. effekt. obyv. s vojskem 2,276.870 (na 1 km^2 102 obyvatelů). Z toho připadlo dle sčítání roku 1880. 1,507.328 Čechů, 628.907 Němců, z roku 1890. 1,590.513 Čechů, 664.168 Němců.

V celku pak data o obyvatelstvu Moravy, s kterými jsem se při studiu látky setkal, jeví se dle jednotlivých sčítání a jich revisí v těchto číslicích:

začátkem roku		
1754. . . .	867.222	
1762. . . .	834.561	
1775. . . .	1,134.674	Morava a Slezsko dohromady
1780. . . .	1,444.939	
1781. . . .	1,481.466	
1782. . . .	1,501.473	
1783. . . .	1,510.958	
1784. . . .	1,520.004	
(také 1,510.898)		
1785. . . .	1,526.177	
1786. . . .	1,539.258	
1787. . . .	1,575.904	
1788. . . .	1,593.765	
1789. . . .	1,595.065	
1800. . . .	1,656.397	
1816. . . .	1,689.880	
1819. . .	1,772.538	
1827. . . .	2,023.593	

začátkem roku		
1831. . . .	2,066.762	Morava a Slezsko dohromady
1842. . . .	2,223.729	
1842. . . .	1,764.896	Morava sama
1846. . . .	2,250.594	Morava a Sl. dohromady
1847. . . .	1,830.903	Morava sama.
1848. . . .	1,840.383	
1851. . . .	1,799.838	
1852. . . .	1,8 1.270	
1853. . . .	1,839.782	
1854. . . .	1,855.814	
1857. . . .	1,878.029	
1864. . . .	1,990.755	
1865. . . .	2,008.572	
koncem r.		
1869. . . .	2,017.274	
1880. . . .	2,153.407	
1890. . . .	2,276.870	

Cesta k víře.

František Schroller.

Madame de Maintenon stěžoval si synovec její, že nemůže věřiti. Julius Zeyer listem těší přítele, bědujícího na marnost úsilí svého, uvěřiti. A přece každého dne někdo z těch, kdož víru ztratili, jí nabývá. Naříkají-li jedni nad svou neschopností k víře, druzí — a jsou mezi nimi lidé velké vážnosti — pohozenou víru od bláta pochybností očišťují a jako vzácný drahokam do srdce vkládají. Byla doba, kdy také zdánlivá nemožnost věřiti jim vynutila stesky. Ale hledajíce pravdu s upřímností, neštítili se vyhledati ji u té, která vždy byla jejím sloupem a utvrzením. Prosili ji za rozptýlení nesnází a pochybností. Vlídně byli přijati a vyslechnuti. Ale církev znajíc srdce lidské, jeho pýchu a sobeckost, snažila se prve než vyhojila rozum, vyléčiti srdce. Žádala, aby napřed z vin svých se vyznali, život s pravdou usmířili, vůli k dobru obrátili. Uposlechli. Vykonali pokání a nalezli, čeho hledali. Mrak nesnází a pochybností zmizel a pravdami víry světlo se rozlilo. Pokořili se, život s pravdou urovnali, snahu po mravním dobru v sobě roznítili a víra ukázala jim svou pravdu. Hle, tři cesty k víře vedoucí.

I.

„Pokoř se a uvěříš.“ Člověk jsa stvořením Božím, jest povinen pravdám od Boha daným i rozumem i vůlí se podříditi. Není mu volno otáleti, až by se snad přesvědčil, zdali pravdy tyto s jeho rozumem a prospěchem se srovnávají. Ale k tomu třeba srdce pokorného. Poznání své tělesné i rozumové nedostatečnosti, uznávání Boha za svrchovanou moc v říši věcí viditelných i v říši pravdy je základ styku člověka s Bohem. Jedině k srdcím sníženým Bůh se sklání a poznání svých pravd dává. „Ponížených povyšuje.“ A zakladatel naší víry za to dokonce Bohu chválu vzdává: „Chválím Tě, Otče, Pane nebe i země, že jsi skryl tyto věci před moudrými a opatrnými, a zjevil jsi je maličkým“.[1] a blahoslaví chudé duchem, nikoliv slabomyslné, ale ponížené, uznávající, že všechno bohatství člověka na duchu a na těle původ svůj má v Bohu.

Vzdělanci mají vždycky pohotově celou řadu obtíží a námitek proti víře a domnívají se pro tyto námitky a obtíže požívati jakési přednosti před širokými vrstvami lidu, bez hloubání a rozumování víry své se přidržujícími. Ale tyto námitky a obtíže nejsou známkou přednosti,

[1]) Mat. 11, 25.

ale znamením slabosti. Chápajíce pravdy v řádě přirozeném osvíceným svým rozumem, přeceňují svůj ostrovtip, nechtějí připustiti, aby rozum jejich nebyl také nejvyšší autoritou pravd řádu nadpřirozeného. Jsou zaslepeni svou ješitností et ideo difficulter ad sanitatem perveniunt, quia se aegrotari nesciunt.[1]) Světlo pravd náboženské víry nemůže proniknouti k očím slepotou pýchy poraženým. A oko rozumu jejich neprohlédne, pokud zaslepenost své pýchy neuzná a jí pokorou nevyléčí. Chceme-li uzříti a posouditi nějakou věc, třeba světla a zdravých očí, světla, aby věc byla viditelnou, zdravých očí, abychom spatřili světlo. Kdybychom všechna světla snesli v jedno a před očima slepého rozsvítili, slepý ni světa, ni světla nespatří. Ale operujte bělmo, které zaslepuje jeho zrak, a ihned vzkřikne: Vidím! Bělmem pýchy a rozumové své vyvýšenosti jsou mnozí ze vzdělanců zaslepeni. Víra svítí a pravdy její září, ale rozum, oko jejich duše, jich nepoznává. Operujte je, strhněte bělmo pýchy a ješitnosti a prohlédnouce, vzkřiknou: Vidím, věřím!

Bedřich Bastiat[2]) jsa těžce nemocen, vrátil se k víře svého dětství, která v zdravých dnech pozbyla proň vábivosti a ceny. Přítelem tázán po příčině změny svého přesvědčení, odpověděl: „Příteli! Vida, kterak ohromná většina lidstva věří, vzdal jsem se svého separatistického stanoviska a k nim jsem se přidal. Chytil jsem to za pravý konec, pokořil jsem se.“ Umíraje, volal ještě: „Vidím, jsem přesvědčen, věřím, křesťan jsem.“

„Pokoř se tedy, sniž se před Bohem a uvěříš!“

II.

„Srovnej svůj život s pravdami víry.“ Záleží-li komu na pravdě — a komu na ní smí nezáležeti? — musí všech prostředků užiti, aby jí dospěl, i kdyby byly sebe těžší. Takovým prostředkem je tato druhá zásada. Její provedení je s obtížemi spojeno, ale vede k cíli. Osvojujeme-li si vědu aneb umění, napínáme své síly a mohutnosti, podrobujeme se jejich kázni a zákonům a v nich různě se cvičíme. Síla, kázeň, cvik jsou předpoklady, abychom pravdu, krásu, užitek umění aneb vědy poznali a ocenili. Tomu, kdo vědy aneb umění tímto způsobem se nedopracoval, upíráme práva, aby směl o nich svůj úsudek pronášeti. To též platí o víře. Jak by mohl a směl někdo její pravdu a krásu, její užitek posouditi a oceniti, jestliže jí ve vlastním životě nezkusil, jejími

[1]) *Seneca*, Listy, L.

[2]) Bedřich Bastiat, proslulý spisovatel francouzský v oboru národohospodářském. Zemřel v Římě a pochován jest v kostele sv. Ludvíka.

pravdami nikdy se neřídil a jejich spásonosné, po případě záhubné moci na sobě samém nepocítil? Abys mohl o pravosti víry úsudek dáti, jdi tedy napřed, zkus její pravdy ve svém životě, spravuj se podle ní a potom přijď a suď. „Nemohu tak učiniti, protože nevěřím.“ — „Nevěříš, protože's náboženských výkonů víry zanedbával, nevěříš, protože's přikázaní jejích si nevšímal. Nechal's pole její ležeti ladem a shledal's je jednoho rána úhorem, hložím a bodláčím zarostlé.“ I umělec i učenec nevzdělávají-li za dlouhou dobu svého umění, své vědy, jich pozbudou.

„Chceš-li zase věřiti, je ti touže cestou se bráti, kterou jsi jda poklad ztratil.“ Chcete dopíditi se světla, jednejte podle pravdy. „Kdo činí pravdu, přijde k světlu.“ [1] „Ten pozná o učení mém, zdali z Boha jest, čili já sám ze sebe mluvím, bude-li kdo chtíti vůli Boží činiti.“ [2] Kněžna Gallitzin [3]) již záhy ve svém mládí, ač byla vychována v ústavě náboženském, četbou nevěrecké literatury víře své cele se odcizila. Ale měla duši po pravdě žíznící! Nejsouc spokojena ve svém nitru, hledala pravdu u Sokrata. Jeho láska k pravdě, milá jeho skromnost byly jí sympathickými. Nenalezši, čeho hledala, chopila se novověkých filosofův. I odtud s prázdným srdcem odešla. Tu vzala jednou do rukou evangelium. Vznešenost nauky, prostota, duch lásky a čistoty jí vanoucí ji uchvátily. Dospěvši místa, kde Ježíš praví: „Mé učení není mé, ale toho, který mne poslal, bude-li kdo chtíti vůli jeho činiti, pozná o učení mém, zdali z Boha jest, čili já sám ze sebe mluvím“, nemohla již svého nadšení zadržeti a zvolala: „Tak nemluvil nižádný z filosofů, takové zkoušce nepodrobil nižádný z nich svého učení.“ A od toho okamžiku, nevěříc ještě v božství Kristovo, jala se božskou jeho nauku v životě prováděti a za nedlouho vrátila se v lůno církve katolické. Lid vesničky, na jejímžto hřbitově tělesné ostatky její leží, má ještě dnes její zbožnost a dobročinnost ve vděčné paměti a okrašluje hrob této opravdové šlechtičny květinami. Srovnej svůj život s pravdami víry a poznáš, zdali její učení z Boha jest nebo z lidí.

III.

„Rozněť v sobě snahu po mravním dobru.“ Chtěj býti lepším. Nelze toho nectíti, v to nevěřiti, co činí člověka mravně dobrým. Člověk anebo pravda, kterými jsme se stali lepšími, mimoděk jsou předmětem

[1]) Jan 3, 21.

[2]) Jan 7, 17.

[3]) Amalie kněžna Gallitzin, rozená hraběnka Schmettau, zemřela v Münsteru dne 27. dubna 1806. Její tělesné ostatky odpočívají na hřbitově vesničky Angelmodde pod obrazem Ukřižovaného.

naší úcty a víry. V „Apologii“ Platonově, kde Sokrates Alkibiadovi oznamuje příchod neobyčejné osobnosti, která lidstvo poučí, jak by k Bohu a lidem se chovati měla, volá Alkibiades: „Ať přijde a temnosti mé rozptýlí. Poslechnu ho, jen učiní-li mne lepším.“

Podivuhodná slova: „Poslechnu ho, jen učiní-li mne lepším.“ Nemáť lež v sobě síly, aby člověka mravně povznesla. Osoba, nauka, která má moc a sílu mravně povznésti, jest nevyvratně pravdou. „Ctnost je znamením pravdy“, dí Montaigne. Člověka mravně povznésti, nejen zevnitřní život jeho, ale uvnitř, jeho myšlenky, city a žádosti zušlechtiti bylo odjakživa pokládáno za dílo Boží.

Chceš-li tedy poznati pravdu víry, jí mravně se povznášej. Zkušenost učí, že čím více kdo do víru svých vášní se ponořuje, víru se svou smyslností nebo ziskuchtivostí nebo pýchou stotožňuje, tím více víře se odcizuje. Víra přikazujíc ctnost a trestem hrozíc nectnostnému, jest mu nepohodlným mravokárcem. Rád by se ho zhostil. Hledá důvody, aby nemusil věřiti pravdu, vášním svým nepřátelskou, vrhá se v náruč volnosti nevěrou mu nabídnuté, v ní svou osvoboditelkyni pozdravuje. A nebývají to vždy mravní nějaké výstřednosti. Mnohý od víry jen proto se odvrací, že nevěra méně povinností ukládá. A kdo dobré opomíjí, byť zlého nic nečinil, stojí na témže stupni jako ten, který zlé páše. „Ty, kteří se uchylují od povinností svých, přivede Hospodin v zahynutí s činiteli nepravosti.“ [1]) Nechtěje získati si ctností věrou přikázaných, od ní se odvrací. A dejme tomu, že vede nyní život spořádaný a ctnostně si počíná, nevěra jeho přece pramení z některého dávno již spáchaného hříchu. Život jeho nebyl vždy spořádaným a a ctnostným. V čase snad již dávném dopustil se hříchu, který zevnějším skutkem přestal, ale mravní jeho poskvrnění pokáním neshlazené zůstalo. Skrze víru odpuštění hledati nechtěl, odpustil si tedy sám svou nevěrou. Tajný druhdy spáchaný hřích v smutné dědictví zůstavil nevěru. Ale ať zasadí dvojsečný meč víry v bolavá místa své duše, ať vyhledá skrze víru odpuštění skvrn, jimiž vášně jej znečistily, ať je ukrotí, a pravdy její v zářnějším a jasnějším lesku se mu objeví.

Vášně zastírají rozhled v život ducha a Boha, obracejí pozornost k věcem jen viditelným a smyslným. Ale očisťte je od mravních skvrn a člověk uvěří. Čím bude čistějším, tím lépe Boha si představí, a čím lépe Boha si představuje, tím více také si jej zamiluje. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt — blahoslavení čistí duchem, neboť oni Boha viděti budou.[2])

[1]) Žalm 124, 5. — [2]) Mat. 5, 8.

„Snažte se“, praví Pascal, „o víru náboženskou, ji si vydobýti ne důkazy a závěry, ale krotíce své vášně.“ Kdo tedy v sobě snahu po mravním dobru roznécuje, život s pravdami víry napřed urovnává a před Bohem se sníží, ztracený poklad víry najde. Nepopírám, že také studium historie církevní a světové, studium křesťanské filosofie mnoho napomahá k víře. Dím filosofie křesťanské, neboť filosofie nekřesťanská jest labyrinthem všemožných domněnek, na něž lze obrátiti slovo Ciceronovo, že nebylo bludu, kterému by některý z filosofů nebyl učil. Ale kdo by jediné studiem se spokojil, cíle by nedošel. Víra křesťanská je pravá a chtěje ji sobě přisvojiti, nesmím teprve pravdu její zkoušeti, jako zkouším pravdu mathematické formule nebo filosofické některé hypothese. Bůh sám ji osvědčil divy a zázraky a jako svou pravdu nade všechnu pochybnost postavil. Bůh, v kterého křesťanský svět věří, není také metafysickou pravdou, ale Bůh živý. Kdo pak k živému Bohu přistupuje, musí se pokořiti, hlasu jeho poslechnouti a mravně se očistiti. Kristovo evangelium obrací se ne k lidem rozumu hloubavého, ale k lidem dobré vůle. Jen těm dá Kristus jas a světlo své pravdy.

Vas. Al. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal.

Blíží se padesátiletá památka smrti dvou velikých spisovatelů ruských, V. A. Žukovského († 12./24. dubna 1852) a Nik. Iv. Gogola († 21. února/5. března 1852), blízkých a důvěrných přátel v životě a téměř spolucestujících v lepší svět. Oba mužové tito mají veliký význam v rozvoji ruské literatury v první polovici 19. století, oba jsou význační svým charakterem, životním osudem i světovým názorem.

Od doby Petra Velikého ruská věda, umění i veškera vzdělanost brala se oním směrem, na který uvedl ji Petr Veliký, cestou napodobování a vypůjčování si od západní Evropy. Zvláště literatura ruská v 18. století prošla svou školní dobu, dobu učení a napodobování. Ale již v prvních třech desítiletích 19. století současně s rozkvětem této napodobovací literatury počaly bojácně vyrážet první výhonky samostatné umělecké tvorby, v níž ruský život snažil se nalézt odpovídající mu originalní formu. Západní proudy v ruské umělecké literatuře počaly se míchat s velmi slabým dosud směrem samostatné tvorby ruské. Ruské časopisectvo bylo tehdy jevištěm bojův a sporů rodící se samostatné literatury s celou řadou rozmanitých cizích literarních proudů, vlivů, bojův o osud národnosti v literatuře. Rusové s velikou horlivostí vrhli se na literarní bohatství západu; všecko, co na západě jevilo se výsledkem literarní činnosti různých národů v rozličných dobách, kvapem se překládalo i přivádělo v nadšení Rusy bohatstvím nových idei a nálad, skvělou vnitřní i vnější technikou, nádherou obrazův i smělostí fantasie. Všemu tomu dostalo se názvu „nové“, „romantické“ literatury proti „staré“, „lžiklassické“, jíž přiučilo je 18. století. Všecky vzdělané země ochotně otvíraly Rusku poklady svojí umělecké tvorby, ponechávajíce jim užít bohatství toho podle libosti. Ale tento ze západu přinesený romantismus tísnil ruskou samostatnou, národní slovesnost i dodával jí zbarvení, jež znepokojovalo vlastenecký zápal mnohých spisovatelův. Odtud boje v časopisech.

Tento současný, rovnoběžný rozvoj motivů vypůjčených a samostatných, themat cizích i původních je charakteristickou známkou počátku 19. století v Rusku. Všichni mladí básníci ruští prožívali krisi v rozvoji svého talentu, snažíce se ke zjevům ruského života přiložit idey a city, jež vyčetli z knih a jimžto zvykli od mládí. Teprve po mnohých úsilích

podařilo se některým zbavit se cizích vlivů literarních a vytvořit něco takového, co může činit jakési nároky na význam národního bohatství, neb aspoň může nám osvítit vnitřní život básníkův. Ale celkem odraz samostatného života národního v umělecké tvorbě dařil se jen zřídka básníkům ruským, neznajícím samostatných stránek života národního, nemajícím pravého smyslu pro okolní skutečnost, již nedovedli líčit věrně, objektivně. Tím si vysvětlíme, že v tehdejší poesii ruské převládaly lyrické nálady. Jediným oborem tvorby, v níž básníci zůstávali úplnými pány, byl kruh jejich osobních myšlenek a citů, jež náležely výhradně jim samým. A tak lyrická píseň byla jedinou vlastní formou jejich tvorby, protože nežádala od nich analytického ani synthetického pojmu o okolní skutečnosti, nýbrž jen pravdivého a upřímného výrazu toho, co sami myslili a cítili. Proto básníci doby té byli skoro vesměs lyriky, skládali písně lyrické, elegie, poslání, idylly, ballady a básně lyricko-epické.

Mezi těmito lyriky první místo náleží V. Žukovskému, jenž jest jaksi ohlasem 18. století a spolu prvním zástupcem nové doby ruské literatury, jež rozhodného vítězství samostatnosti a národnosti nabyla v tvorbě Al. Puškinově,[1] po němž bezprostředně následovala tvorba N. Gogola. Po nich bylo možno mluvit o vlivu západu na ruskou literaturu, na myšlení a náladu ruskou, ale nebylo již možno mluvit o západních proudech a směrech v ruské umělecké slovesnosti.

Vasilij Andrejevič Žukovský[2]) narodil se 29. ledna (10. února) 1783 v Mišenském, vsi tulské gubernie. Byl nemanželským synem statkáře Af. Bunina i zajaté Turkyně Salchy, po níž zdědil východní blouznivost. Kmotr jeho Andrej Gr. Žukovský přijal ho za vlastního syna. Dětství a chlapectví Žukovský strávil v domě Buninově, vynikajícím literarními vkusy, hlavně v ženské společnosti pod dozorem své kmotřenky a nevlastní sestry Varvary, od roku 1785. provdané za P. Juškova; Žukovský rostl i byl vychován s dcerami nevlastních sester Varvary i Jekateriny, provdané za Andr. Protasova. Zvláštní postavení Žukovského i jeho milované matky v rodině Buninově a ženská společnost, v níž byl vychován, zustavily na vždy v jeho povaze zvláštní tichou melancholii, měkkost a zbožnost, které vtiskly pečeť celé poesii jeho.

[1]) Srv. můj članek »Al. S. Puškin« v »Hlídce« 1899 i samostatně vydaný.

[2]) Srv. »Historie literatury ruské«, napsal A. G. Š-ín; »Istorija russkoj literatury« od A. N. Pypina; 10. vydání Spisů Žukovského (»Sočinenija v stichach i proze«, 1901); »Anschauungen des russischen Dichters Joukoffsky« od Jenssena v díle »Zeit- und Lebensbilder«.

Ještě za života svého otce byl Žukovský poslán do německého pensionatu Chr Rodea v Tule, a když pensionat ten po smrti Buninové († 1791) byl zavřen, navštěvoval tamtéž národní školu, z níž však „pro neschopnost“ byl vyloučen i učil se doma francině i němčině se svými neteřemi. V tulském domě Juškovů scházela se vzdělaná společnost, pořádaly se literarní a hudební večírky, na nichž předčítaly se básně tehdejších básníků Karamzina i Dmitrijeva. Mimo to Varvara Juškova řídila tulské divadlo. Toto okolí podporovalo v Žukovském literarní vkus a náladu, tak že v 12. roce sepsal tragedii „Camillus, čili Osvobození Říma“, jež měla takový úspěch, že hned dal se do nového kusu „Pavel a Virginie“, který však utrpěl fiasko. Neúspěch ten byl příčinou, že Žukovský později nedal do tisku ničeho, čeho by dříve neschválili přátelé a příbuzní.

Nová doba literarních i mravních vlivů nastala pro Žukovského, když r. 1797. byl dán do universitního šlechtického pensionatu v Moskvě, kdež spolužáky jeho byli vynikající později mužové, Alexander i Andrej Turgeněvi, D. N. Bludov, D. Daškov, S. S. Uvarov a j. Pensionat ten byl oním článkem, který spojil Žukovského s lepšími tradicemi literatury 18. století. Ředitelem moskevské university byl tehdy Iv. Turgeněv, jenž dále působil zároveň s inspektorem pensionatu Prokopovičem-Antonovským v duchu osvětné a vychovatelské činnosti Novikova i Schwarze na základě náboženském a mysticko-pietistickém. Zvláštní duležitost v pensionatě přikládala se znalosti cizích jazyků, z nichž chovanci překládali do ruštiny, uveřejňujíce lepší původní práce i překlady v časopisech tehdejších. A tak roku 1797. v časopise „Prijatnoje i poleznoje preprovoždenije vremeni“ vyšel článek Žukovského „Mysli pri grobnicě“ i veršovaná báseň „Majskoje utro“. Zajímavo, že v těchto prvních literarních pokusech Žukovského setkáváme se již s melancholickým sujetem, že básník na život pohlíží jako na bezdno slz i utrpení, a mluví o štěstí toho, kdo dostihl břehu a spí klidným spánkem, že rád mluví o smrti, hrobech a hřbitově. Patrně přirozený tah v básnické náladě Žukovského nalezl oporu v mystickém idealismu vychovávacích zásad sentimentalních melancholiků pensionatu, mezi jehož chovanci otázky o lidovém životě, o smrti, o životě záhrobním byly předmětem nábožensko-mystických úvah.

V pensionatě vydržovali Žukovského manželka Buninova, Marie Grigorjevna i Juškov. Tyto nepatrné příjmy Žukovský sám hleděl rozmnožit honorářem za literarní práce, překlady romanů Kotzebueových i Spiessových, za něž mu knihkupci dobře platili.

Po ukončení studií Žukovský byl krátký čas úředníkem v Moskvě, ale již 1802 vstoupil do výslužby a usadil se v Mišenském, kde zpracoval pro Karamzinův časopis „Věstnik Evropy" Grayovu elegii „Selskoje kladbišče", která jej postavila v řady nejlepších básníků ruských. Volný překlad elegie té svědčí o podivuhodné schopnosti Žukovského tak se proniknout cizí myšlenkou, že překlad jeho činí dojem originalu, a zároveň svědčí o duševním stavu mladého básníka, jenž čerpá své nadšení ze hřbitova.

Žije brzy v Mišenském, brzy v Kuncově blíže Moskvy u Karamzina, napsal úryvek dějepisné novelly „Vadim Novgorodský" přeložil „Listy francouzského cestovatele" i roman „Don Quijote" podle francouzského zpracování Jeana Floriana, z něhož jakož i z Lafontainea přeložil několik bajek.

Politické události tehdejší a nešťastná válka s Napoleonem vyvolaly v Rusku nevoli proti Napoleonovi, která nalézala výraz zvláště v časopise „Věstnik Evropy", v němž Žukovský 1806 uveřejnil vlasteneckou „Píseň barda nad hrobem vítězných Slovanů", jež proslavila jméno básníkovo. Upřímné patriotické nadšení jeho nalezlo ohlas v srdci krajanů, kteří si básníka velmi oblíbili.

V letech 1805—1807 Žukovský vyučoval své neteře, dcery nevlastní sestry Jekateriny, Marii a Alexandru Protasovy. Vychovávání to mělo poetický charakter, který zachovalo i tehdy, kdy byl vychovatelem u dvoru. Zároveň v době té oblíbil si německé básníky, Bürgera, podle jehož „Lenory" napsal 1808 balladu „Ludmila", a zvláště Schillera, jehož básně nalezly zvláštní ohlas v duši básníkově.

Citlivý Žukovský necítil se jaksi dosti volně v rodině své nevlastní sestry, jak o tom svědčí melancholický ráz jeho dopisů z doby té. Aby tedy se vymanil z kruhu toho a činněji účastnil se v rozvoji ruské literatury, přestěhoval se do Moskvy, kde v letech 1808—1810 nejprve sám a později s professorem Kačenovským redigoval „Věstnik Evropy". Jak vážně pojímal své povolání spisovatelské a žurnalistické, vidět z jeho náhledu, že dobrý časopis má obecenstvo vědeckými, ale poutavě psanými drobnými články přiučovat četbě vážné a studiu větších děl, že nedůstojno, aby vydavatel honil se po nekritické pochvale davu, nýbrž má svědomitě klást důraz na pravdu i krásu a hledět čtenáře získat pro své úmysly nejen rozumovými a moralními důvody, ale i poutavým líčením.

Vzdav se redakce, odebral se do Mišenského a v letech 1810 až 1811 vydal „Sbornik lučšich russkich stichotvorenij"

v pěti dílech. Žije brzy v Mišenském, brzy v Muratově a na nedalekém odtud svém statečku, v kruhu svých neteří Juškových i Protasových, navštěvoval v blízké vsi Černi náruživého milovníka divadla A. A. Pleščejeva, pro jehož domácí divadlo skládal komedie i opery. Zatím zpracoval Spiessův roman ve dvě ballady: „Gromoboj“ a „Vadim“, vynikající lahodou verše.

Chovaje hlubokou náklonnost k neteři své, Marii Protasové, požádal roku 1812. o její ruku, ale matka její, nevlastní sestra básníkova, odepřela souhlas, protože církev nedovoluje sňatek mezi tak blízkými příbuznými. Když pak v srpnu téhož roku Žukovský předčítal báseň „Plovec“, v níž Jekaterina Protasova viděla porušení slibu, že totiž básník s nikým nebude mluvit o své lásce, přinutila jej opustit její dům. Vším tím zdrcen, Žukovský vstoupil 12. srpna do moskevské zeměbrany i napsal po vydání Moskvy před bitvou u Tarutina svou nejlepší vlasteneckou báseň: „Pěvec vo staně russkich vojinov“, básnickou památku tehdejší společenské nálady. Zde nalezly ohlas nejen myšlenky a nadšení básníka samého, ale i očekávání, naděje a pojmy vojska i lidu ruského. Císařovna-matka Marie Feodorovna vyžádala si od básníka báseň tu, psanou jeho vlastní rukou, i pozvala ho do Petrohradu. Po bitvě u Krasného Žukovský napsal poslání „Vůdci vítězů“, t. j. Kutuzovu, a onemocněv, odebral se na svůj stateček a znova požádal za ruku Marie Protasové, chtěje dokázat, že prý vůbec není jejím příbuzným. Byv opět odmítnut, vyžádal si, aby směl dědictví po otci dát mladší sestře Mariině, Alexandře, jež se provdala za A. F. Vojejkova.

Nyní cítil, že jest neodvislý ode všech lidí.

»Cítím«, psal v době té, »v sobě hrdou nezávislost. Srdce mé lne od nynějška k pokladu, kterého mi nemůže nikdo uloupit, který může jen ustavičně růst. Nebeský otec zúrokuje jej mnohonásobně. Tato myšlenka povznáší mou duši...« — Přál jsem si«, píše Marii Andrejevně, »býti šťasten s Tebou, dovol, abych nyní byl šťasten Tebou, Tvým štěstím... Má láska k Tobě jest nyní zbavena všeho sobectví, jest lepší, živější. Vkrade-li se někdy v duši mou myšlenka na dřívější naděje a přání, jsem ovšem na okamžik smutný: ale hned opět se vzmužím, pomyslím-li si, že Tvé štěstí zachovat jest úkolem života mého. Při tom síly mé budou věnovány prospěšnému a slávě... »Oběť jsem přinesl, abych nekalil pokoj duše Tvé. Nyní převzal jsem všecky povinnosti otcovské vůči Tobě, svazek jiného druhu. Byly to okamžiky blaženého pocitu, když jsem se k tomu rozhodl: bylo mi, jako bých slyšel hlas Boží v sobě mluvit. Od té doby změnil jsem všechny vztahy k Tobě. Bylo mi tak jasno v duši, že mám nyní sestru, že jsem jejím přítelem, ochráncem jejích dítek. Jméno ‚sestra‘ hluboko mě v srdci jímá — dříve děsilo mě, neboť hrozilo, že zničí mé štěstí — nyní dává mi úplnou náhradu za všecko ztracené. Krásný, k činnosti, dobročinění otevřený život čeká na mne.«

S velikým sebezapřením zřeknuv se lásky, již považoval za nejvyšší štěstí svého života, cítil, že „duše jeho jest nyní vnímavější pro všecko vznešené než dříve“, i odebral se k Juškovům do Dolbina, kdež napsal řadu ballad, poslání a jiných básní, nazvaných „Dolbinskija stichotvorenija“ (1814—1815). V témž čase napsal také ruskou národní hymnu „Bože, carja chrani“ a „Poslanije Imperatoru Aleksandru“, jež císařovna-matka dala vytisknout v několika tisících výtisků ve prospěch Žukovského, kterého znova pozvala do Petrohradu, kamž přijel v květnu 1815 i byl Uvarovem představen císařovně-matce, u níž byl od září do konce roku předčitatelem. Boje se o svou nezávislost a svobodu práce u dvoru, strávil ještě dva roky v Derptě, kamž se Protasovi přestěhovali, načež usadil se nadobro v Petrohradě, kdež proti staré škole Al. Šiškova i A. Šachovského, který roku 1815. vyvedl Žukovského na jeviště v komedii „Urok koketkam“ pod jménem balladnika Fialkina, založil se stoupenci Karamzinovými literarní spolek „Arzamas“, jemuž se jména toho dostalo podle žertovné povídky D. Bludova „Viděnije v Arzamasě, izdannoje obščestvom učenych ljudej“.

Zvěděv, že Marie Protasova je zasnoubena s professorem Moierem, a vida, že je „konec romanu života, začal historii svého života“, nastoupil na novou dráhu svého života. O Vánocích 1816 ministr osvěty, kníže A. Golicyn, podal caru Alexandrovi I. výtisk básní Žukovského a vyložil při tom jeho zásluhy o ruskou literaturu i osobní poměry. Car určil mu při té příležitosti doživotné roční pensi 4000 rublů. Žukovský, jsa tehdy na vrcholku své básnické slávy a miluje nade všecko nezávislost, nechtěl se poutat na dvůr jiným svazkem, nežli vděčností za pozornost carevny-matky a za udělení pense, ale osud přivedl jej neodvolatelně ke dvoru. Bylť koncem roku 1817. jmenován učitelem ruštiny u velkokněžny Alexandry Feodorovny, dcery krále pruského Viléma III., zasnoubené s velkoknížetem Mikulášem. Od té doby náležel kruhu carské rodiny. Přítomnost básníka u dvoru přispěla k tomu, že ve vyšších kruzích počali si více všímat ruské literatury a více mluvit rusky, než před tím. Mimo to Žukovský jako veliký lidumil vlivu svého u dvoru užíval, aby pomáhal nuzným, podporoval přímluvou a doporučením umělce, básníky a učence; jeho spolubratří v literatuře měli v něm horlivého ochránce, Puškin a Gogol měli mnoho co děkovat přímluvě jeho. Na přání své vznešené žákyně Žukovský přeložil četné básně ze Schillera, Goethea, Uhlanda, Hebbela a j., jež vydal ve dvou řečech v maličkých svazcích s názvem „Pro nemnohé“.

Když roku 1820. velkokněžna onemocněla, provázel ji do ciziny. V době té přeložil Schillerovu „Pannu Orleanskou“, pověst Tom. Moorea „Peri a anděl“, Byronova „Chillonského vězně“, balladu „Zámek Smaylholm“ od W. Scotta a episodu Vergiliovy Aeneidy „Pád Troje“. (P. d.)

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

ε) Formule svornosti souzena ústy svých vyznavačů.

1. Všickni ti, kdož svobodnou volbou a uvědomělou vůlí, ať nalézají se kdekoliv, přiznávají se k nauce reformační, jak obsažena jest ve knize svornosti: jsou lutherskou církví na zemi, vysvětluje A. Braune.[1])

2. Heřman Schmidt spatřuje v Konkordii „skutečné dílo míru, a nikoliv první výraz bezbožecké theologie sporné.“ [2]) Faktum, že na mnoha místech zavedena byla s brutalním násilím a že po vyjití nazývána byla „Concordia discors“,[3]) mluví ovšem proti tomu.[4])

„Setrvání při fanaticko-lutherském stanovisku Konkordie“ nenalézá všeobecné platnosti.

Reformovaná církev byla od počátku dle vnitrocírkevního rázu snášelivější, ochotnější rozlišovací články zmírniti a zase v opak lutherské církve zdůrazniti společný náboženský základ a půdu. Lutherská církev, jak se ustálila a ustanovila ve Formuli svornosti, nemohla dovoliti široké církevní politiky.[5])

3. Ve Formuli svornosti se praví, že „augsburská konfesse neuznává vuli člověka v duchovních záležitostech za úplně svobodnou,

[1]) »Neue kirchliche Zeitschrift« 1894. 78. Kéž by byl Braune udal, kolik protestantů Formuli svornosti četlo! a čte!

[2]) »Alespoň ti, kdož považují rozdíl mezi duchem Lutherovým a Kalvinovým za nábožensky důležitý, spatří v díle tomto skutečné dílo míru a nikoli první výraz bezbožecké theologie polemické.« *H. Schmidt*, »Handbuch der Symbolik.« Berlin 1890. 275.

[3]) *Hase*, »Kirchengeschichte.« 9. Auflage 1867. 421 nn.

[4]) »Literarisches Centralblatt« 1891. 98. — Kniha Schmidtova nemá pražádné vědecké ceny.

[5]) »Die Grenzboten« 1891. 1, 200.

nýbrž praví, že je zajatcem ďáblovým"; „že apologie nepřipisuje vůli lidské schopnost ani aby dobré konati ani aby spolupůsobiti mohla"; že ve šmalkaldských článcích zamítá se následující blud o svobodné vůli: „že člověk má svobodnou vůli, aby dobré činil a zlého se varoval"[1].

Kdo uváží důsledky, jež z takovéto nauky plynou, odepře uznání a souhlas symbolickým knihám, jež ji podávají.

4. Velmi velikých zásluh o „dílo svornosti" získal si Chemnitz.[2] „Jemu", praví G. Plitt, „náleží sláva, aby byl prvním protestantským bohoslovcem, protože napsal objemné dílo proti nauce církve římské. Po osm let pracoval o tomto díle (známém ‚Examen concilii Tridentini'), jež má čtyři díly, z nichž první vyšel roku 1565. a čtvrtý 1573. a podal dílo, jež posud překonáno není. S velikou důkladností podává se tu spor římské nauky s Písmem, provádí důkaz, že římská církev nemá starověk pro sebe, ale proti sobě a výčitka odpadu od staré katolické víry nenáleží církvi protestantské, ale církvi římské.[3]) Žádná zajisté kniha z oné doby neuškodila církvi římské více nežli tato, a i katoličtí bohoslovci mají před ní veliký respekt.[4]) O jednom kardinalu[5]) se vypráví, že prohlásil Chemnitze za nejlepšího německého bohoslovce, jenž mimo Luthera nejvíce římské církvi uškodil. Andradius nemohl svou odpovědí působení této knihy omeziti.[6]) Dožila se nejen více vydání, nýbrž byla přeložena i od Jiřího Nigrina do němčiny a od Michaele Vassoria do frančiny."

5. Roku 1884. vyšlo v Lipsku „Examen Concilii Tridentini, das ist Beleuchtung und Widerlegung der Beschlüsse des Tridentinischen Concils von Martin Chemnitz. Deutsch bearbeitet von R. Bendixen in Verbindung mit Chr. E. Luthardt." Na druhé stránce jsou slova: „Všecka práva vyhrazena." Na třetí stránce píše Luthardt: „Že M. Chemnitze Examen concilii Tridentini mezi klassickými spisy bohoslovecké literatury naší církve první místo zaujímá, je známo a uznáváno. Ve vší určitosti a s vědomím vítězství dochází tu naše vyznání naší církve svého důrazu proti římským sporum s Písmem a klamům. A význam tohoto spisu

[1]) *Müller*, »Die symbolischen Bücher der evangelisch-lutherischen Kirche.« 5. Aufl. 1882. 596, 598, 599, 602, 603, 606.

[2]) *Herzog's* »Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche.« 2. Aufl. 3 (1878). 189–190.

[3]) *Döllinger*, »Kirche und Kirchen« etc. 434 nn.

[4]) Proč nejmenují se, alespoň někteří?

[5]) Bohužel jméno kardinalovo se neudává!

[6]) Odpověď Diega Payva d'Andrada Plitt jistě nečetl! ba možno, že ji ani v ruce neměl! »Kirchenlexikon« 2. Aufl. I. 816 n.

není pouze historickým, nýbrž pro přítomnost neméně důležitým než pro minulost. A smíme říci, pro přítomnost dvojnásobný. Neboť na celé čáře vidíme římskou armadu v offensivě. Na naší straně nebývá proti útokům nutné prohloubenosti a znalosti. Žádné dílo není tak vhodno, aby poskytlo nutných zbraní jako Chemnitzovo Examen.“

Na poslední stránce čteme slova: „Já (Chemnitz) prosím Boha, aby tuto práci podniknutou se svěží myslí a zbožnou snahou, ráčil svým požehnáním provázeti, aby vzrostlo z ní požehnání pro církev.“ Dále poznámku: „Kniha dobyla si i u protivníků veliké vážnosti a posilnila i upevnila protestantské přesvědčení více než kterékoliv jiné dílo tohoto století. Dílo posud je studnicí pro polemickou theologii.“

6. Slova Tridentina: „Etiam si nulla adsit contritio“ jsou v této knize přeložena: „Auch dann, wenn er selbst in tiefer Reue steht.“ Toto jediné místo úplně postačí, abychom seznali, jak Chemnitz úrady koncila Tridentského osvětlil a vyvrátil![1])

7. Luthardt vydal více sbírek kázaní. Jedna z nich jest: „Das Wort der Wahrheit„ a druhá: „Gnade und Wahrheit“.

Zajisté že Luthardt, jenž, jak se zdá, nemá záliby v klamání, má tolik právního citu a cti, že veřejně knihy Chemnitzovy nadobro se zřekne. Či nemělo by k vyhraženým právům náležeti, aby pravdě vzdala se čest?

8. Že taková kniha, jako jest „Examen concilii Tridentini“ od Chemnitze, ještě za našich dnův opět vydána býti mohla, aniž pak v kruzích protestantských bohoslovců vyvolala největší rozhořčení, náleží k nade vše velebenému „požehnanému ovoci reformace“; toto faktum ukazuje, jak smutně vypadá to s „protestantskou vědou.“ Domněnka, že kniha Chemnitzova mezi klassickými díly theologické literatury protestantsko-lutherské církve zaujímá první místo, jest naprosto nesprávnou.

Ad א

Snaha protestantských církví po jednotě.

1. Protestantismus prohřešil se jako každá haerese smrtelně na své matce katolické církvi. Opustil ji a jako vzdorovitý syn naplnil ji a zahrnul slinou špíny a slovem vzdoru. Než „čím kdo hřeší, tím i trestán bývá.“ A tak i s protestantismem. Rozpadal se v sekty; co učinil sám, to v plné míře vrátily mu jeho dítky.

---

[1]) Učení katolické církve je ve Formuli svornosti na mnoha místech zpotvořeno!

2. Haerese má na čele vypálené znamení — rozpadu, drobení. A proto každý pokus o sjednocení musí minouti a zajíti v nevýsledek. Protestantismus pokoušel se několikrát o jednotu, ale vždy marně.

3. Nejdůležitější snahou po jednotě je Konkordie a shromáždění odbývané při jubileu reformace roku 1817.

4. *a)* Konkordie je sbírka symbolických knih církve evangelické augsburského vyznání vydaná, aby zjednala jednomyslnost a svornost mezi různými jejími sektami. Když roku 1580. v Drážďanech slaveno bylo padesátileté jubileum odevzdání augsburské konfesse, vydal za vrchního dozoru kacléře university tubinské Dr. Jakuba Andree přísně lutherský kurfirst saský knihu,[1]) jež od této doby pro celou lutherskou církev jako pravidlo pro kazatele a učitele platiti měla. Byla to: „Concordia, christliche, wiederholte, einmütige Bekenntnis.“

b) Konkordie skládá se z předmluvy a z těchto lutherských vyznání: ze tří ekumenických symbolů, z nezměněné konfesse augsburské a její Apologie, ze článků šmalkaldských, z malého a velkého katechismu Lutherova a z Formule svornosti.

Předmluva opatřená podpisy 51 knížat a 35 měst měla za účel odstraniti některá nedorozumění, jež ve Formuli svornosti svůj původ měla a dílu na překážku býti mohla, a získati pro Konkordii Ludvíka, kurfirsta falckého, Viléma, lantkraběte hesského, Arnošta, knížete anhaltského a j. U Ludvíka falckého toho dosáhla.

V některých vydáních přidán jest na konci „Catalogus testimoniorum“, seznam to výroků z Písma sv. a církevních otců, sestavený od Andrea a Chemnitze. Podobně připojeny jsou i Melanchtonovy saské visitační články z roku 1528.

c) Slavnostní prohlášení Konkordie stalo se dne 25. června 1580.[2]) Koncordie stala se luther. Codex symbolicus.

d) Původně vydána byla Konkordie německy roku 1580. Téhož roku vydána ještě několikráte. Latinsky vydána (po několika dřívějších, ale nedostatečných pokusech) pod autoritou Chemnitzovou roku 1584.

e) V Konkordii učení evangelicko-lutherské došlo svého pregnantního vyjádření, neboť ona jest vpravdě corpus doctrinae lutheranae.

[1]) Dle usnešení konventu v Jüterbgku roku 1579.

[2]) Text její *Müller*, »Die symbol. Bücher...« německy a latinsky. — Srv. dále *Göschel*, »Die Concordienformel nach ihrer Geschichte, Lehre und kirchlichen Bedeutung.« 1858. — *J. G. Walch*, »Introductio in libros ecclesiae lutheranae symbolicos.« Jenae 1732. — *J. S. Semler*, »Apparatus ad libros symbolicos eccl. lutheranae.« Halis 1775 — *C. Köllner*, »Symbolik der lutherischen Kirche.« Hamburg 1837.

f) Nejlepší její vydání jsou: α) latinské: od Tittmanna „Libri symbolici ecclesiae“ (2. vyd., Meiss 1827), Hase (3. vyd., Leipzig 1845), Francke (tři díly, Leipzig 1846, 1847); β) německé a latinské: „Die symbolischen Bücher der evang.-luther. Kirche“ (nové vydání péčí J. T. Müllera, Stuttgart 1847; 4. vyd., Gütersloh 1876, 1886 šesté vydání tamže [1]).

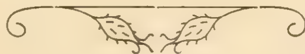
5. Poslední officielní pokus o spojení protestantských církví stal se roku 1817. Protestant Kurtz o tom píše: „Okolnosti byly k tomu zvláště příznivy; lutherské sebevědomí bylo vymýtěno z vědy i života; lutherský supernaturalismus přešel formalně k reformovanému pojetí základních pravd a dobrovolně se vzdal Lutherova učení o večeři Páně; kalvinismus změnil se v zwinglianismus a plesal, že dogma o predestinaci jest omezeno; pietismus se svým nejasným nadšením a svou lhostejností k bohovědě obsažené v symbolech po většině radostně souhlasil, a rationalismus doufal, že s rozlišovacími články obou konfessí také ony souhlasné články padnou, nad nimiž právě tak se pozastavoval jako nad články rozlišovacími. Proto provolání krále Bedřicha Viléma III. při jubileu reformace roku 1817. po jednotě luthersko-kalvinské nalezlo hojného ohlasu. Zavedení nové agendy (1822 [2]) narazilo na nemalý odpor. Shledávalоť se, že její formuláře jsou příliš starocírkevní, ba pokatoličťující, než druhá redakce její (1826) usmířila větším výborem svých formulářův a brzy nabyla nová agenda zákonité platnosti, jednota uzavřena.“ [3]) Ale jak se dalo čekati jednota sotva že se uzavřela, ihned se roztrhla, neboť týž protestantský spisovatel připojuje toto zdrcující doznání: „Rozbouření v prusko-sjednocené církvi stávalo se každým rokem větší.“

(P. d.)

[1]) *Kattenbusch* (d. c. I. 18) dí o ceně Konkordie pro naši dobu: »Ač bohosloví podstatu lutherského protestantismu hlavně a výlučně představuje v Konkordii, přece Konkordie neorientuje již správně žádnou dnešní jeho skupinu o jejích principech, byť i to byli tak zvaní missouři. Pokud Konkordie byla prohlášena za normu, neplatí mimo tento americký okruh nikde jinde, a i tam pouze v abstraktním oživení své autority.«

[2]) Agenda dá církvím protestantským mnoho práce. Viz »Časopis katolického duchovenstva« 1894. 41.

[3]) *Kurtz*, »Lehrbuch der Kirchengeschichte«, 12. vyd. Lipsko 1893. II. str. 33. — Srv. též *J. B. Röhm*, »Gedanken über die Union«, 1893. Hildesheim.

Marja Konstantinovna Baškirceva.

Max Ravín.

Markéta z Angoulême, jak líčí Scribe ve svých „Povídkách královny Navarrské", rokuje s ministry o naléhavých otázkách státoprávních, zapřádá s theology učené hovory náboženské, baví se s dívkami o pestrých stuhách a zářivých úborech, vypravuje vznětlivé mládeži o dobrodružstvích rytířských a povznáší celým zjevem svým chrabré šlechtice až k hvězdám. V každém směru dokonalá dama francouzského dvora.

Obraz tento mimoděk se mi vybavil, když jsem si učinil literarní známost s mladistvon Ruskou, jež přesazena byla jako útlá bylinka z niv slovanských do záhonů romanských. Kdo se zájmem pozoruje tajemnou dílnu svého vlastního ducha, kdo sleduje se zálibou vývoj význačných osob, neubrání se jakémusi obdivu, jejž tato žena, která — jak sama praví — ze ženy nemá leč obálku, si vynutí svým nevšedním nadáním, talentem pozorovacím, silou své vůle a jakýmsi tajemným sklonem celého svého cítění. Různými tábory různě jsouc posuzována, nalezla i mezi slavnými muži náležitého povšimnutí a ocenění. François Coppée, André Theuriet a Lombroso zajisté by mlčením minuli osobnost všední. Theuriet nazývá ji „ohnivou a podivuhodnou umělkyní" a srovnává ji s živým pramenem tryskajícím ze skály. Veliký rozruch způsobily svého času (1887) zápisky slečny Baškircevy o dvou svazcích.[1]) Roku 1901. vyšel ještě jeden díl denníku toho, obsahující poznámky, dříve nevytisténé, jakož i dopisy, které si Baškirceva vyměnila s Maupassantem.[2]) Pro psychologa jsou zápisky tyto drahocenným „lidským dokumentem", a i tehdy jím zůstanou, kdyby je snad chtěl rozbírati více jako psychiatr, nežli jako psycholog. I pro tento zorný úhel nalezlo by se dosti dokladů. Pro literarního labužníka chovají knihy tyto jakýsi druh „haut-goût", některé stránky překvapují přímo dětskou prostotou, jiné zase koncentrovanou raffinovaností moderní kultury.

* * *

Marie Baškirceva narodila se 11. listopadu roku 1860 nedaleko Poltavy z rodiny velmi zámožné. Se strany matčiny pocházela ze starého rodu šlechtického, jehož puvod děd její chlubně kladl až do doby

[1]) Journal de Marie Bashkirtseff, Paris, Bibliothèque-Charpentier, nov. vyd. 1901.

[2]) Marie Bashkirtseff, Nouveau Journal Inédit, suivi des lettres G. de Maupassant-Bashkirtseff. Paris, éditions de la Revue, 1901.

prvního vpádu tatarského. Roku 1870. vybrala se matka Mariina s dětmi a blízkými příbuznými a polským lékařem na západ. Dlouho chované přání její bylo takto vyplněno. Po nějaký čas oddychla si cestovní tato společnost ve Vídni, Baden-Baden, a uchýlila se pro vypuknuvší válku do Ženevy. Dle potřeby a nálady měnila nyní rodina Baškircevých svoje bydliště. Nizza a Řím, Florencie a Paříž byly hlavními body těchto výprav, k nimž byla hojnost hmotných prostředků. Zbožňovaným klenotem rodiny byla malá Marie, o jejíž všestranné blaho všichni až úzkostlivě pečovali. Matce její prý prorokoval jakýsi žid: syn že bude obyčejným smrtelníkem, dcera však že bude hvězdou. Trochu pověrčiva Marii hýčkala a ostříhala jako zřítelnici svého oka. Až i nepříjemné to bylo rusovlasé hlavince, z které vykukovalo dvé roztomilých oček. Touto pozorností probuzeno bylo v čiperném dítěti sebevědomí, které rostoucím věkem vždy více mohutnělo. Za loutky měla Marie jen královny a krále, sama byla jako nějaká princezna předmětem něžné starostlivosti celého svého okolí a časem tak se vžila do této úlohy, že se považovala za hvězdu a královnu, za bytost, jíž dlužno vzdávati neobmezené pocty. V útlém mládí toto sebevědomí mělo roušku roztomilé ješitnosti. Malé děcko spínalo večer svoje ručky a přidávalo ku své večerní modlitbě naivní povzdech: „Milý Bože, nedej, abych dostala neštovice, uděl milost, abych byla hezká, abych měla krásný hlas, abych byla šťastná v domácnosti, a by maminka dlouho živa byla.“ Jen částečně modlitba tato vyslyšena byla. Neštovice se nedostavily, tělesná krása se vždy plněji rozvíjela, maminka dlouho živa byla — déle než dceruška — avšak hlas, sotva by byl nalezl obdivovatelů, vyzněl, aby se úplně nikdy už nevrátil. A což hlavní: štěstí, duševní mír nerozhostil se v záhadném lese dívčí duše.

Příznakem předčasné duševní vyspělosti jest i jiná modlitba, kterou dle vlastního vyznání dvanáctiletá dívka vysílala k nebesům: „Můj Bože, dej mi vévodu z H. Budu ho milovati a učiním ho šťastným; šťastnou budu též já, a dávati budu chudým almužnu. Je to sice hříchem, domnívati se, že možno koupiti bohatými skutky milosti Boží, já však nevím, jak bych se vyjádřila.“ Aby tohoto vévodu získala, umínila si, že se stane pěvkyní. Živě sobě líčí, jak z jejího hrdla tryskati budou kaskady tonů a trylků, jak nadšením strženo hlučně jí zajásá posluchačstvo vstříc, jak před ní budou ctitelé klekati a jí se kořiti, ona však ke všem bude ledová, jen na vévodu z H. zasvítí paprsek její přízně. Doposud hledá slávu, aby jí sloužila k dosažení jiných účelů. Brzo však učiní si jediným úkolem života, státi se slavnou k vůli slávě.

Kdekoli se objeví, ať na dýcháncích v rodinách, ať na slavnostech vznešeného světa, všude se jí dostává svrchovaného obdivu. Přesně to registruje ve svých zápiscích, avšak pokládá to za zcela přirozené. „Na soirée u rodiny Boyd“, chlubí se, „velebili můj pás, moje ramena a moje vlasy, jak toho také zaslouží.“

Jenom krátkou dobu ji tato všední sláva uspokojovala. „Jaké jest to vzrušení“, volá, „býti velebenu pro něco více než pro pouhou toilettu!“ Na cestě k slávě dostoupila i tohoto stupně. Záhy byvši pečlivě vzdělána, oslňovala svoje okolí svým duchem, širokým rozhledem po všech oborech duševní práce a neobyčejně případným soudem, že i společnost francouzská, tak nedůvěřivě upjatá proti všemu cizímu, ji uznala za stejnorodou. Jak bylo také jinak možno, když tato Slovanka mluvila plynně francouzsky, anglicky, německy a vlašsky, četla latinské a řecké autory v originale a ovládala se stejnou zručností několik hudebních nástrojů.

Pokus, hýbati světem žárným kouzlem lahodných tonů, nezdařil se, jak již zmíněno, ani umění vlašských mistrů zpěvu nebylo korunováno úspěchem. Hlasu místo aby přibývalo, stále ubývalo, zlé pro budoucnost znamení! Proto Marie, opuštěna byvši Polyhymnií, pocelovati se dala v čelo musou jiného umění. S opravdovostí, která u ženy vznešených kruhů přímo překvapí, ujala se nové úlohy. Vstoupila v Paříži do atelieru Julianova a za několik měsíců učinila takové pokroky, že zastínila všecky žačky, které již po léta seděly za malířským stojanem. První mistři a kritikové s nelíčeným uznáním vyslovili se o fenomenalním nadání slečny Baškircevy. (O. p.)

K nastávajícím obchodním smlouvám.

Prokop Šup.

I. Ochrana domácí práce.

Toto heslo, víc než kdy dříve v posledních desítiletích minulého věku se ozývající, přeneseno z konce 19. do počátku 20. století. Tentýž duch hospodářské výlučnosti, jaký zmítal počátkem 19. věku Evropou — v průvodu válečnických a výbojných aspirací Napoleonových — došedší svého vrcholu blokadou pobřeží evropského se strany Anglie a uzavírkou Evropy proti Anglii od Napoleona vnucenou, tentýž duch třebas ulahoděný novými formami vane i počátkem 20. věku národy evropskými. Nevzrostl ovšem neočekávaně, připravován postupně od let 70tých v těch zemích, které se v polovici minulého století oddaly zcela či z části snahám freetraderským, volnotržebným, a neubylo ho valně v oněch státech, které snahami těmi zůstaly netknuty. Pouze dvě země evropské, Anglie a Nizozemí, dnes zůstaly ještě věrny zásadám z Manchestru anti-corn-law leaguisty propagovaným a konečně uskutečněným v širším rozsahu ještě, než bojovníci proti obilním clům chtěli. Ostatní státy, pokud k volné tržbě aspoň z části se přiklonily (Francie roku 1860., celní spolek německý bez Rakouska 1865), velmi brzo chytily se znova starého protekcionismu a stále jej ještě stupňují.

„Ochrana domácí práce" dochází všeobecného a společného výrazu od konce 16. století ve všech zemích tím, že na hranicích státu činí se překážky cizímu zboží z ciziny dováženému. Překážky tyto spočívají nejčastěji v různých poplatcích, omezeních, zákazech a jiných opatřeních, o čemž později.

Poplatky ze zboží na trh dováženého vybírány ovšem od jakživa, co obchod vyvinul se nad pouhou místní obměnu různých výrobků. Vybírány však za tím účelem, aby pán kraje či obec také nějaký podíl měla v tom zisku, jehož obchodník, obyčejně cizí, z domácího obyvatelstva vydobýval. Později poplatky ty byly i náhradou za ochranu, za správu cest, za poskytnuté dovolení a místo ku prodeji a pod. Ježto za starověku a středověku obyčejně rukodílné i zemědělské výrobky daleko nepřeváženy, nýbrž na místě výroby stravovány, bylo to většinou jen zámořské, drahé a přepychové zboží, s nímž obchod veden. A poplatky z takového zboží přirozeně byly jen povahy fiskalní, totiž na obohacení fisku (státního či obecního pokladu). Středověk skoro nezná ani ještě zásady, že by se ztížením obchodu z ciziny přicházejícího mohla chránit

domácí práce a výroba. Domácí práce chráněna ovšem též, ale jinými způsoby (právem cechů, mílovým právem měst a pod.). Za to naopak často zbraňováno domácímu zboží, především obilí a drahému kovu, aby neucházely ze země. Neboť v obojím spatřovány podmínky dostatku a blahobytu. Zlato a stříbro nepovažováno jen za směnnou značku, ale za sám zdroj bohatství. Obilí pak střeženo zvláště ve skoupějších letech jako nenahraditelný prostředek lidové obživy. Těžko bylo se obejíti odjinud, nebylo-li ho doma dosti, už pro špatné spojení s cizinou na takové hromadné náklady, a pak i proto, že nikde velikého přebytku nebývalo.

Teprv novověk ohlásil s plným vědomím zásadu protekcionismu, ochrany domácí práce před cizí. Byl to hlavně vývoj státu a státnických věd ve 14. a 15. věku, jenž k podobné nauce dovedl. Italské městské republiky už sic v 12. a 13. století vydávaly zákazy na dovoz cizího zboží, aby domácí výroba lépe zkvétala. Ale při nepatrnosti territoria oněch republik italských k vyšší státní soustavě prostředky ony zatím nesměřovaly. Byla to místní politika měst, jakou města ostatně i jinde provozovala proti okolnímu území. Roku 1443. bylo to poprvé, co velký stát jako Francie vystoupil s myšlenkou ochrany domácí výroby proti jinému státu — Anglii: zakázántě dovoz anglických suken, „aby peníze nešly ze země za cizí zboží.“ Byla to tedy také ještě spíše zásada fiskalní, než vlastní ochranářství domácí výroby. Rovněž neustálé nepřátelství mezi oběma říšemi vnuklo asi podobný prostředek obrany. V témže století též Anglie počala se chrániti proti přívozu zboží z ciziny. Industrialní ochranu v obchodu s cizinou v system uvedl první francouzský spisovatel Jean Bodin (1576), po němž vyvinul se skutečně celý směr obchodní a průmyslový, jenž rozšířil se téměř po všech zemích evropských a všude vedl k intensivní, vědomé ochraně domácí práce. Směru tomuto dáno jméno „merkantilismu“, jenž na čas povalen ve Francii fysiokratismem, to jest naukou o jediné produktivné práci zemědělské a hornické ve spojení s kapitalem (industrialní výroba byla fysiokratům tak přiživnou, jako obchod, úřady a pod. zaměstnání) a v Anglii i jinde na pevnině konečně Ad. Smithovým individualismem, který víc než fysiokratismus kladl důraz na neobmezenou, svobodnou výrobu i tržbu. Leč jako panství fysiokratismu (první hlasatel François Quesnay 1694–1774) zůstalo obmezeno pouze na Francii a na státní doktrinu se povzneslo jen za Turgota, načež pod výsměchem, jakým ho individualismus zasypal, zcela vymizelo; tak ani individualismus neopanoval ihned, a vlastně nikdy zcela panství se nedomohl. Národy

přijaly sic „svobodnou hru sil“ ale jen ve výrobě, a hlavně velkovýroba parním strojem přivozená si uznání svobody vynutila — pro obchod zustaly však dále v platnosti zásady merkantilistů.

A dosud čtoucímu spisy hlavních představitelů merkantilismu (na př. Colbertovy) zdá se, že čte díla moderního národohospodářského spisovatele. Zásady merkantilismu, pokud se týče ochrany domácí výroby, rozšířeny dnes po všem světě, a jejich ochrana vztažena dnes i na zemědělství, jež oni tehdy v péči o průmyslovou výrobu ze vší ochrany vyjímali, na opak častými zákazy všeho vývozu je stíhajíce, aby tak uměle zlacinění plodin zemědělských způsobili a průmyslu náklad obživný usnadnili.

Hlavní zásady merkantilního systemu byly: Peníze nejsou pravým bohatstvím krajiny (per se et simpliciter — praví Paul Welser 1601. „Politische Discurs vom Münzwesen“), ale jen v poměru k ostatním věcem (comparative erga alias res). Tedy dlužno se starati o množství cenných výrobků. Leč bohatství je dvojí: obyvatelstvo je bohato, má-li dosti práce a hodně draho prodává své výrobky, stát jest bohat, má-li hodně peněz — zlata a stříbra — jež z daní a poplatků mu plynou jakožto ze zdrojů nevysýchajících. Vzhledem k obyvatelstvu nutno tedy omezit dovoz, za to rozhojnit vývoz, a vzhledem ke státu třeba se starat, aby peníze neodcházely z říše, ale naopak co nejhojněji do ní plynuly. Proto Jean Bodin („De la république“ 1576) žádá volný dovoz surovin a obilí (a rovněž zákaz tyto věci vyvážet), aby bylo z čeho pracovat a náklad výrobní aby byl umenšen; ale za to dovoz celotovarův ať se buď zcela zakáže nebo dovolí jen za ceny nejlevnější. Příznivé hospodářství státu jeví se v jeho obchodní bilanci (Serra Antonio, 1613: „Breve trattato delle cause che possono fare abondare“): stát bohatne, když víc vyváží než dováží, ale jmenovitě když veliký jeho vývoz sestává ze zboží hotového, a dovoz ze zboží surového. Neboť pak výdělek zustal skutečně mezi lidem za práci, jež na obrábění surovin vynaložena. Práce dělnická ceněna v merkantilismu vysoko a dnešní sociolog přeskoče kapitalu přejný fysiokratismus a individualismus na osobní vývoj důraz kladoucí, může zpříma navazovat na zásady merkantilistů. Také zásada o cennosti populace už známa byla a Jean B. Colbert (1619—1683) jako ministr krále Ludvíka XIV. staral se neméně o rozmnožení obyvatelstva než o rozmnožení příjmů útratného pána svého.

Správnost náhledu, že obyvatelstvo pracující jest hlavním zdrojem bohatství, udržuje se podnes. Také náhled o bilanci namnoze se dosud v témže smyslu projevuje, jako před 300 lety. Ale toto jednostranné

pojetí obchodní bilance už angličtí pozdější merkantilisté Th. Mun a zvláště Josiah Child (1668: „Observations on commerce") vyložili a vylepšili v tom směru, že zisk národa nezračí se jen ve velkém přilivu peněz (v aktivní bilanci) do země, že národ na národu ještě jinak vydělává (obstarávaje dopravu, půjčuje mu a pod.) a že ani passivní bilance nemusí býti pro národ nepřízniva. Není ovšem zcela vždy platným náhled, jaký nynější industrialisté o obchodní bilanci pronášejí poukazujíce na Anglii, Francii, Belgii, Německo, Nizozemí, Švycary: že passivní bilance je známkou státu bohatého, kapitalisty a věřitele, bilance aktivní pak známkou zadluženého státu. Třeba vždy celý komplex poměrů, v jakých ten který stát se nachází, posuzovati a ze všeho toho pak teprve vynikne, zdaž stát ten prodělává, vyváží-li méně než dováží, či žije-li jako kapitalista, dávaje si přebytečným přívozem platit úroky. Protekcionistické či ochranářské stanovisko merkantilismu nejvýrazněji vyjádřil rakousko-německý spisovatel v 17. věku Friedrich Wilhelm Hornigk (1638—1713) ve svém díle „Oesterreich über Alles, wenn es nur will" (1684) větou: „Besser ist es für eine Waare zwei Thaler geben, die im Lande bleiben, als nur einen, der aber hinausgeht." Lépe dva tolary za domácí než jeden za cizí výrobek. Ty dva zůstanou doma mezi svými a snad se zas vrátí k tobě, ten jeden však, který utekl do ciziny, dostal se do rukou nepřátelům, kteří ho možná proti tobě někdy použijí.

Strohé ochranářství merkantilismu, jež nepůsobilo jen cly ale i přímými zákazy dovozu, hlásá se dnes skoro z týchže důvodův, ale provádí se v mírnějším způsobu, aspoň v některých státech. Vidíme tak v historii řídký zjev, že forma dvěma evolucemi překonaná znova obživuje a nabývá ještě širšího práva v životě, než jaké měla při prvním svém objevu. A rovněž zvláštní jest, že téhož účelu po dvou a třech stech let chtějí dosahovat týmže jednoduchým prostředkem, jakého tehdy užívali — clem. Zná sic dnešní stát i jiné prostředky a také jich užívá, ale nejvíce známo jest i požaduje se clo a nejlepšího účinku též od něho se očekává.

Před obnovou obchodní smlouvy naší u nás zase jednou šíře se hovoří o celní ochraně. A ježto smlouvy obchodní r. 1903. vyprší pro většinu států středoevropských, tedy jde táž řeč i jinými kraji. Obchodní smlouva znázorňuje dnes takovou ochranu domácí výroby, vůči cizině ve smlouvě právě poněkud omezenou. Kdyby stát jen touto zásadou ochrany se řídil a na cizí nároky nijak nedbal, dnes sotva by účelu svého dosáhl. Činí tak sice i dnes mnohé státy, ale přece ne na tolik,

aby úplně bezohledně ochranu domácí výroby prováděly (Francie, Rusko, Spojené Státy severoamerické, Potugalsko).

Leč ne ze zevnějška přichází ta nutnost omeziti hranice svého bezohledného ochranářství, jaké by který stát k vůli svému průmyslu či zemědělství prováděl. Nezbytnost všelijakých ohledů k cizině vyplývá z rozporu domácích zájmů samých. V době vývoje merkantilické soustavy stály vlastně jen dva tři mohutné státy proti sobě či vedle sebe: Francie s Anglií, a chvílemi tu Španělsko, tu Portugalsko, tu Nizozemí, a sem tam některý státeček italský. Německo bylo hospodářsky i politicky nejednotno, Rakousko od západu evropského, kdež tehdy vývoj hospodářský nejvýše se týčil, dosti daleko. Merkantilisté měli to tudíž s prováděním své obchodně-průmyslové politiky dosti snadné, nehledíme-li už ani k tomu, že jednostranně hájili jen zájmů průmyslových. Dnes však, kde obchod a komunikace tak se rozmohly, že tržištěm všem přístupným a všem žádoucím jest celá země, tu vyrovnání zájmů zevnějších s vnitřními stalo se spletitější. Zevnějšek však není ani dnes v jiném vztahu k domácí výrobě nežli tehdy: má sloužit za hojné odbytiště. O dodavatele cizího ani dnes se nikdo nikde nestará, ten přihlásí se sám, bude-li ho třeba. Za to jedná se vždy vedle ochrany domácí výroby též o odběratele jejího, čili o zajištění jejího odbytu do ciziny. A tyto dva zájmy se potýkají, a to velmi různorodě a mnohostranně, protože v každém státě jinak jsou rozpoloženy a roztříděny. Jedná se totiž o to, kdo má býti chráněn a kdo chce vyvážet a žádá proto zajištění svého tržiště v cizině. (O. p.)

A. A. Isaieff:

Socialpolitische Essays.

Stuttgart 1902. J. H. W. Dietz Nachf. — Stran 351. — Cena 6 m. 50 pf.

Jeden z professorů mladého hnutí, po nedávných bouřích studentských sesazený vládou z úřadu učitele na universitě petrohradské. A. A. Isajev, socialní politik směru hodně marxistického, nečetných však prací, vydává v Německu v socialně-demokratickém nákladě stuttgartském pět svých studií, spíše náčrtků socialních, v nichž se stálým ohledem na poměry ruské vyličuje vliv hospodářského položení na veškeré projevy životní ať jednotlivce, ať celého národa, dále hybné síly hospodářských bojův a vývoj tohoto boje, zvláště pokud se týká organisací dělnických, vymezuje vliv osobnosti a prostředí v moderním hnutí mass, a porovnávaje vývoj a povahu jednotlivých národů, rozvinuje obraz budoucího usmíření.[1])

Zajímavy jsou některé kapitolky, v nichž dotýká se ruských poměrů. Tak v prvním náčrtku rýsuje zhruba, jak hospodářský vývoj ruské společnosti podmiňoval i názory literatů ruských. Nový ruch ve společnosti ruské datuje od let třicátých minulého věku. Hospodářské rozvrstvení bylo: tam šlechta ve službách státu, tu lid nevolnický na ni pracující. Velmi nepatrný stav měšťansko-kupecký žil vedle těchto dvou hlavních tříd. Literatura je zcela aristokratická. Puškin, Lermontov jsou hlavní představitelé tužeb a snah i bičovatelé nedokonalostí šlechty tehdejší. V malicherném světě aristokratickém odehrává se pro ně celý život. Na divadle tehdy hraje se Kukolnikovo drama: „Ruka Všemocného spasila otčinu“, a Glinka 1836 přináší první operu ruskou „Život za cara“. Hlavním spisovatelům tehdejším, Puškinu i Lermontovu především socialní poměry lidu byly buď nenápadny, nebo zdály se jim zcela v pořádku. Neviděli v tom nic zvláštního, že mužik jest majetkem pána svého a že naň pracuje. Socialní pojetí tehdejších dob nacházíme poněkud u Rylejeva, který ovšem s básníkem bezčinného pessimismu (Lermontovem nijak se měřit nemůže. Kolem smrti Lermontovy (1841) začíná nevolnictví na všech stranách docházeti vrcholu své ukrutnosti (křiklavé, neboť vše najednou se stává lépe zjevným a rozhlašovaným) a nespravedlivost i neudržitelnost jeho se pociťuje. Náladu onu a myšlenky ty vyjadřují Turgenev, Grigorovič, Nekrasov. Vedle šlechtice vystupuje na arenu hrdin literarních i mužik a především mužik. Současně s mužikem nachází i měšťan a kupec svého spisovatele v Ostrovském. Zdola dobývají se vedle kupectva i průmyslové kruhy k platnosti. Jejich odlišení od starého nečinného pokolení šlechty zobrazuje Gončarov v „Oblomově“.

[1]) I. Technik und Wirtschaft als Grundlagen der Kultur. II. Eigennutz, Gemeinsinn, Klasseninteresse. III. Der Kampf der socialen Gruppen. IV. Persönlichkeit und Milieu. V. Gemeinsames und Besonderheiten in der Geschichte der Völker.

Nejníže na stupnici socialní v městském prostředí sestupuje Dostojevský líče vesměs „ponížené a uražené“, lidi všech vrstev sice, ale především nejnižších.

Čím více se blížíme roku 1861., tím více šlechta v literarních námětech ustupuje. Zrušení nevolnosti selské připravuje průmyslový vývoj Ruska. Roku 1851. staví se první trať železná, totiž dráha Nikolajevská, spojující obě hlavní města, a v 12—15 letech začíná už železniční horečka stavební! „Stolzové“ (Gončarovův „dělný člověk“ z Oblomova) rostou jako houby po dešti. Pokrok velkoprůmyslu a obchodu dává vznik bursám a vznikají nové typy petrohradského a moskevského bursiana. Spolu s vývojem styků hospodářských roste i spletitost právních poměrův, a bývalý „podjačij“, pokoutní advokat mizí, místo něho vzmahá se počet nových moderních právníků, kteří nabývají vážnosti a věhlasu a dobírají se prvních míst ve společnosti. Stát nutně s tímto rozvojem hospodářským rozmnožuje i své lidi, povstávají nové třídy úřednické. Vše to zračí se též v literatuře té doby. Literati idealisují a sympathisují nyní s lidmi docela jiného druhu a postavení společenského. Konservativní a mírně liberalní spisovatelé přikloňují se ke světu buržoasie. Vedle mužiků má na př. Turgenev zvláštní zálibu pro malé lidi výrobní třídy městské. Boborykin vůbec sbírá si náměty z měšťácké vysoké i střední společnosti. Současně s touto měšťácko-liberalní literaturou vyvíjí se i měšťácko-lidová, demokratická nejen v typech, ale i snahách a tendenci své. Měla už své předchůdce v Grigoroviči, Nekrasovu i Turgenevu, má nyní své rozhodné representanty v Uspenském a Zlatovratském. Jejich obrázky ze života selského jsou nesmírně ponuré: mužik osvobozen sice z nevole, ale zapadá v nouzi a nevědomosti, síla jeho mravní klesá pod nesnesitelnou tíží poměrů; lichva a úřednická svévole srážejí ho k zemi.

Bylo zcela přirozené, že ruský mužik objevil se v literatuře jako zástupce všeho zbědovaného, chudého dělnického lidu ruského. Byloť Rusko a jest doposud skoro výlučně zemí zemědělskou. V Anglii už v 17. věku žilo 25% obyvatelstva v městech, v Rusku dle posledního sčítání z roku 1897. žije v městech jen 16% obyvatel. A až do osvobození a nějaký čas po osvobození selského lidu města tvořila vůbec minimalní část veškeré populace. Kdo tudíž stavěl se na stranu panující třídy, přidal se ke šlechtě, kdo bojoval za utištěné a ujařmené, přidal se k mužikovi, vedle jehož hromadné bídy všecka ostatní nouze a bída v Rusku mizela úplně. Ostatně mužik neobdělával jen pole, ale i skoro všecka práce řemeslná jím konána (kustaři). Také v ohromných závodech průmyslových, jichž několik povstalo v letech šedesátých a sedmdesátých, byl dělníkem mužik, kterýž jako byl sedlákem a kustarem zároveň, tak byl i továrním dělníkem, jednu i druhou práci časem přeměňuje a od jedné k druhé přecházeje. (O. p.)

Z nového polského dramatu.

Referuje TOMÁŠ HUDEC.

Soudobé drama v Polsku zaujalo poslední dobou jedno z předních míst v ostatní literarní produkci, ani snad tak zásluhou nových směrů, které sledovalo, jako spíše znamenitými talenty, které na tomto poli poesie vyrostly. Všechny změny, které v posledních dvou desítiletích prodělalo moderní drama evropské, všechny jeho přednosti a vady, všechny snahy raziti v tomto oboru nové cesty, hledat novou látku a nové formy, vše to možno sledovati i v novém dramatu polském. Z počátku mládí básníci, oslněni leskem jmena Ibsenova, Maeterlinckova, Hauptmannova, následovali je jako své vzory napodobujíce spíše jejich manýru a výstřednosti nežli skutečné přednosti. Avšak zdá se, že právě v posledním čase drama polské se osvobodilo z pout závislosti, vymanilo se s cizích vlivů a opírajíc se hlavně o prvky národní a lidové poesie přetvořilo se v drama samostatné, svérázné, v drama čistě polské. Aspoň poslední práce Lucyana Rydla a St. Wyspianského zdají toto mínění potvrzovati. Veliký pak úspěch, jakého se dodělalo Rydlovo „Začarované koło“ a Wyspianského „Wesele“ u nejširšího obecenstva, nadšení, s jakým tato díla přijali všichni bez rozdílu literarních názorů, svědčí o tom, že moderní drama v Polsku nastoupilo cestu správnou a zdravou a že mu kyne budoucnost. Tak by se tedy otvírala polskému dramatu do dvacátého věku skvělá perspektiva.

Kdybychom chtěli výtvory moderní polské poesie dramatické roztříditi, daly by se zařaditi asi do těchto třech oddílů: drama psychologické, drama maeterlinkovské či náladové, drama historické a historicko-fantastické. Jednotliví autoři ovšem ovšem se ovšem na určitou kategorii neváží.

V dramatu psychologickém či ibsenovském, které se obírá hlavně luštěním závod. problému a otázek na poli duševním, třeba uvést na prvním místě otce moderních směrů v Polsce, *St. Przybyszewského*. Drama nebylo sice nikterak jeho hlavním oborem, ale jeho vliv na mladou básnickou generaci byl i zde veliký. Dramata napsal tři: „Dla szczęścia“, „Złote runo“ a „Goście“. Nejvíce se z nich cení první, totiž „Dla szczęścia“. Básník, jinak hluboký myslitel a hlavně veliký lyrik, nepodává ve svých dramatech ničeho nového, než co již známo z ostatních jeho děl. Vytvořiv si theorii o „nahé duši“, snaží se podle ní řešiti různé psychické otázky. Hlavní úloha připadá tu ženě. Onen bol a zoufalství, které rozežírají duši moderního člověka, pochybnosti a záhady, které ho trýzní, to tu vyslovuje básník směle, vášnivě, ba často brutalně, s nahořklým ironickým smíchem. Zvláště často vrací se otázka mravní zodpovědnosti za činy. Básník ji popírá. Aspoň Mlicki „Dla szczęścia“ praví: „Jsou city, naproti kterým povinnost a podobné věci jsou holou frasí.“ Tragedie instinktu — toť asi případné označení děje v těchto dramatech. Osoby jeho činí dojem somnambulů, kteří křečovitě sebou trhajíce a se zrakem a nervy upřenými na jediný

bod kráčejí přes jeviště, dokud jich nerozdrtí obrovitá a vše ničící kolesa neúprosné Moiry — Osudu. Dramatická faktura, jako u většiny mladých, jest i u Przybyszewského slabá.

Když Przybyszewski před několika lety přibyl do Krakova a ujal se redakce „Życia“, strhl svou nevšední individualitou za sebou zástup mladých a zjednal tak novému umění a novým směrům množství nadšených adeptů, sobě pak oddaných velebitelů. Tak se stalo, že najednou objevilo se na obzoru množství dramat, která přetrhnuvše spojení s dosavadní tradicí, počala dle západních vzorů zabývati se ruznými otázkami jak individualními, hlavně o ruzných poměrech umělce ve společnosti, v rodině atd., tak též společenskými, na příklad zpronevěra veřejných peněz, výchov mládeže a pod. Uvedeme jména jen poněkud význačnější.

Jméno *Kisielewského* nesou tři dramata: „W sieci“, „Karykatury“, „Sonata“. Autor dovede vytvořit rázovité postavy, které své individuality během děje neztrácejí. Je to známkou dramatického nadání. Naturalistický sloh s celým oním apparatem mimiky, pomlček a vykřičníků, nervosnost jeho osob, neustálá ironie a sarkasmus, toť právě onen neblahý vliv manýry, které básník nedovede překonat.

Jemu podobá se *Wojcicka* („Dyletanci“, „Psyche“), až na jakousi měkkost a delikatnost, s jakou kreslí své osoby. Jadrnost a vtip v dialogu, puvab zvláště rodinných scen, bedlivé pozorování a jemná psychologie jsou dobré stránky jejích dramat. Oba, Kisielewski i Wojcicka, hledajíce látku nejraději sestupují do života umělecké bohêmerie. — Ku předešlým dvěma druží *Szukiewicz* dramatem „Uludy“ vykazujícím několik krásných scen, jinak však slabým. — Silným dojmem pusobí „Tamten“ od *Maskoffa*, hlavně časovým thematem a svou opravdovostí.

Mnohem více dramatické síly nežli u všech uvedených tkví v dramatě *Konczyńského* „Otchłań“ (Hlubina). Otcovství Ibsenova nemuže tato práce zapřít. Svědčí o tom osoby, nespokojené, podrážděné a jakoby číhající a vyhledávající svého neštěstí. Než dialog jest rázný, plný verve, a pusobivým jest zvláště střídání scen hluboce tragedických v obrazech plnými nevinnosti a slunného jasu. Vytýká se mu hlavně přeplnění dialogu, tak že rysy duše lidské ztrácejí se a mizejí pod přívalem slov, třeba že pěkných a vtipných. Než přes to v oboru dramat psychologických jest toto dílo asi nejlepším.

Současně s prvními pokusy v dramatě psychologickém a současně s novými směry v lyrice, když vycházely první knihy Tetmajerovy a Przybyszewski doma neznámý vydával v Berlíně první své knihy, hned tehdy, jakmile jméno Maeterlinckovo zjednalo si pověst hlavně jeho „Skleníky“ a dramatem „Princezna Maleina“, také mladí básníci polští uvedli maeterlinkovské nálady na jeviště. Označili jsme tuto kategorii jako d r a m a n á l a d o v é. (P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCXI.

22. Týž biskup. Brno, 6. dubna 1391. — Tytéž knihy str. 51,

Str. 14. ř. 1. manské knihy: Wernerius.
Str. 15. ř. 3. „ „ *legitime* resignauit;
ř. 4. manské knihy omylem: tamquam superior*i* feodi dominus;
ř. 7. „ „ „ bonis assignatis;
ř. 8. „ „ nuncupatur.

CCCXII

28. Týž biskup. Mírov, 24 června 1391. — Tytéž knihy str. 69.

Str. 24. ř. 12. manské knihy: durch getrewer dinste wille;
ř. 4. manské knihy: der ersamen frawen Sbinken etwen Poczen etc.;
ř. 5. „ „ Henrich von Tepenicz, ne Tepenecz, jak opravuje Dr. Lechner;
ř. 6. „ „ vnd vorschriben in craft dicz briffes;
ř. 12. „ „ omylem: dreihundert iar, a pak: newnvndneunczigistem Jare
ř. 13. „ „ an sint Johans tag vnsres herren tauffer.

CCCXIII.

30. Biskup Mikoláš. Olomouc, 28. června 1391. — Tytéž knihy str. 93.

Str. 24. ř. 2. manské knihy: Kuzil etc. vnseren lieben etc.
Str. 25. ř. 13. „ „ Gerhard von Meraw;
ř. 14. manské knihy: veel andere.

CCCXIV.

32. Týž biskup. Olomouc, 5. července 1391. — Tytéž knihy str. 76.

Str. 26. ř. 1. manské knihy omylem: Hndziechiow;
ř. 2. manské knihy: funfthalbe lehen;
ř. 3. „ „ omylem: Vgresd;
ř. 4. „ „ „ vorkauft haben;
ř. 7. „ „ „ zu sulche kauffe vnd vffreichunge;
ř. 9. „ „ rechter lehenherre;
ř. 11. „ „ vnd als die vorgenannter guter, a l s místo tištěného: alle, vyskytuje se častěji;
ř. 13. „ „ zu derselben gutern.

CCCXV.

35. Týž biskup. Mírov, 22. července 1390. — Tytéž knihy str. 80.

Str. 28. ř. 1. manské knihy: Nicolaus *etc.* notum facimus *etc.* Quod bona feodalia, ne však: Nos Nicolaus etc. per extensum Quod bona feudalia etc.
ř. 4. manské knihy: in fe*o*dum;
ř. 8. „ „ In quorum testimonium *etc.* Presentibus . . . Ne: In quorum testimonium presentes litteras etc. per extensum;

ř. 9. manské knihy: Heinrico;
ř. 10. „ „ Heinricus (sic) de Arnoltowicz Marquard*us* (sic) de Wolfsberg Bernhard*us* (sic) Hecht de Schuezendorff Gerhardo etc.

CCCXIV.

36. Kunšík z Řepova. Mírov, 22. července 1390. — O. 1. a. 4.

Pečeť na pergamenovém proužku dobře zachovalá. Legenda věrojatněji zní: † S. [C]VNSCH. DE. RIPPAW. Záznam na rubě: d e u o l u c i o c u i u s d a m f e o d i i n c a s t r o M e r a w d a t i C u n s s i k o n i d e R e p o w.

Str. 28. ř. 4. original: Bohuschii též tak str. 29. ř. 1. a 10.
Str. 29. ř. 9. „ parentum (diplomatář: praentum tiskovým omylem).

CCCXVII.

37. Jan Žampach. Žampach, 5. srpna 1391. — Památné a půhonné knihy I. fol. 79. r (ne: 69.).

Str. 29. ř. 1. půhonné knihy: adsignificandum, ne: ad significandum;
ř. 2. půhonné knihy: condixeramus in factis familiaribus vestris Sobyeschinis, tak třeba čísti, ne, jak opravuje Dr. Lechner: familiaris, neboť bylo více familiarův biskupových v Soběšíně, jak svědčí č. 38. str. 30.
ř. 11. „ „ que sibi sunt recepta, mělo by býti: que sibi sunt erepta, s i c tedy náleží k „recepta“ ne ku „que“;
ř. 11. „ „ nam si sibi non restitueretis, ne jak opravuje Dr. Lechner: restitueritis, neboť následuje: tunc consideraremus.

CCCXVIII.

38. Biskup Mikoláš. Mírov, 6. srpna 1391. — Tytéž knihy I fol. 79. r (ne: 69.).

Str. 30. ř. 4. půhonné knihy: Chremiser;
ř. 12. 13. „ „ bonis Thomaschonis et aliorum, *que* habent in regno Boemie (q̂, ne tedy: qui); Et postquam scripsimus (scpsimus s obloučkem nad *c*, ne: scripsissemus);
ř. 14. „ „ správně tištěno: *eo quod* dominus noster rex nichil haberet in illis facere, ne jak opravuje Dr. Lechner: eo que.

CCCXIX.

40. Martin z Drahonína. Mírov, 10. srpna 1391. — Manské knihy II. str. 79.

Str. 31. ř. 2. manské knihy: animo deliberato *et* bona voluntate;
ř. 5. manské knihy: Hewkenwald Bernhard Hecht de Schuezendorff etc. (omylem:) Cunczone de Smola Henslicone etc.
ř. 8. „ „ posuerunt;
ř. 10. „ „ omylem: tenor et volo;
ř. 13. „ „ Műglicz;
ř. 14. „ „ fuerunt.

CCCXX.

41. Biskup Mikoláš. Příbor, 10. srpna 1391. — Manské knihy str. 46.

Str. 32. ř. 4. manské knihy: vffgereichet frawen Anna;

ř. 7. manské knihy: stürbe, ne: sturbe, jak čte Dr. Lechner;

ř. 9. „ „ andern man neme, so sulden ir etc. groser etc.;

ř. 13. „ „ der segenanten frawen Anna;

ř. 18. „ „ Niclasen Sulten;

ř. 19. „ „ Jost von Wolsberg, etc. Wogthech, etc

CCCXXI.

42. Přech z Trmačova. 11 srpna 1391. — G. I. v. 17. a.

Čtyři pečeti na pergamenových proužcích, druhá v zeleném vosku jest poškozena. Na rubě záznam: N a P r e c h o w, ne, jak Dr. Lechner čte: a P r e c h o v, jako celý záznam jest otřeno zvláště písmeno N. ale ještě dosti patrno.

Str. 33. ř. 9. original: non vltra, que post mortem;

ř. 14. original: infra vnum annum *a die* monicionis.

CCCXXII.

43. Jošt markrabí. Brno, 14. srpna 1391. — G. I. c. 18.

Pečeť v červeném vosku výborně zachovalá na pergamenovém proužku. Záznam na rubě: s u p e r v i l l a m e d i a P r e c h o w jedno ještě slovo přepsáno ve století osmnáctém, jehož nelze přečísti. níže jiný snad záznam vyškrabán a přepsán. Rasura jest na rubě veliká.

CCCXXIII.

45. Biskup Mikoláš. Saumburg, 4. září 1391. — Manské knihy II. str. 52.

Str. 34. ř. 1. manské knihy: Onischo;

ř. 3. manské knihy: gutem willen gutē willen;

ř. 4. „ „ den hoff möle vnd creczim czu Cunczendorff mit welden wesen etc.;

ř. 5. „ „ Alzo bescheidenlich.

Str. 35. ř. 1. manské knihy: Onischen;

ř. 2. manské knihy: kreczim etc.: rulich besiczen vnd genyesen als irs rechtin leipgedinges;

ř. 3. „ „ an aller hindernisse also furnemelichin, doch hette der vorgenannte Onische;

ř. 9. „ „ obrister lehenherre;

ř. 12. „ „ der egenannten frawen Elizabeth;

ř. 14. „ „ an vnserm gewonlichim dinste;

ř. 15. „ „ inweizer;

ř. 18. „ „ Jost von Wolfsberg etc. Henslo de Cowalouicz.

CCCXXIV.

46. Biskup Mikoláš. Saumburg, 7. září 1391. — Tytéž knihy str. 82.

Str. 35. ř. 1. manské knihy: etwen, jako výslovně na druhém místě: Michael etwen Sewisches sun;

ř. 7. manské knihy: Heinricus de Fullenstein.

CCCXXV.

47. Týž biskup. Šaumburk, 8. září 1391. — Manské knihy II. 82.

Str. 36. ř. 2. manské knihy: Heniczko, což po mém rozumu jest nemožno. Jestiť Heničko latinizované české „Heníček“, což jest deminutivum od Heník = Jindřich;

ř. 5. manské knihy: sic ipse hactenus tenuit, po sic vynecháno ut, mělo by býti *sicut;*

ř. 6. „ „ Ditrichsdorff;

ř. 7. „ „ quando (qn̄), ne quum, jehož dle Wattenbacha ve středověké latině nenalezneš;

ř. 10. „ „ dimittere debeant (debe̅at) ne: debeat, podmět jest: Schimko et uxor vel heredes.

CCCXXVI.

48. Týž biskup. Mírov, 5. října 1391. — Tytéž knihy str. 82.

Str. 36. ř. 3. manské knihy mají zkratek, jejž vždycky čtu: Crems*er*, ř. 13. Chremser;

ř. 5. manské knihy: que varende habe wlgariter nunccupatur, ne: nuncupantur;

ř. 7. „ „ eidemque iuri suo concesserit, ne: iure, jak opravil Dr. Lechner, ale zdá se mi, že jest zde omyl, za iuri čísti povinno uiro, jak vydavatel tušil, položiv: marito;

ř. 12. „ „ coram et iudicio, vypuštěno omylem *iudice* jež doplňuje vydavatel; není, jak Dr. Lechner podotýká, iudicio přidáno vydavatelem, a nepatří tedy do závorek, nébrž „iudice“.

Str. 37. ř. 1. manské knihy: i*n*ponere cupientes;

ř. 2. manské knihy omylem: Cunczone de Smola místo správného genitivu Cunczonis, jak tištěno;

ř. 4. „ „ concordamus (9corda⁹) amicabiliter in hunc modum, ne: concordantes, neboť podmětem jest: igitur nos (str. 36. ř. 15.) k čemuž schází výrok.

ř. 5. „ „ sice: in prima deuolucione litterarum feudalium, ale má býti bonorum feudalium, což dosvědčuje následující: que ad nos velut episcopum Olomucensem deuolut*a* fuerint, ne: fuerit;

ř. 12. „ „ Tenetur *eciam* et debet etc. (Tene^c ī ı debet);

ř. 16. „ „ et strennuis;

ř. 18. „ „ Herschone seniore de Cziewicz.

CCCXXVII.

59. Týž bitkup. Kroměříž, 18. prosince 1391. — Tytéž knihy str. 53.

Str. 49. ř. 2. manské knihy: mit rechter wissen;

ř. 4. manské knihy: grosser pfeninge;

ř. 10. „ „ vnschedlich etc. vnd geben ir daruber; manské knihy nevypisují celé formuly;

ř. 12. „ „ Jacoben Bistriz;

ř. 12. „ „ Jost von Wolfsberg.

Nová díla.

Dr. J. Kalousek: **Obrana knížete Václava svatého proti smyšlenkám a křivým úsudkům o jeho povaze.** V Praze 1901.

Vzácná obrana. Dospívá se k ní k výsledkům: Svatý Václav byl Čechům netoliko prvním a nejpřednějším patronem zemským vůbec, ale po výtce také patronem politickým a válečným. Předkové naši ctili ve sv. Václavu ctnosti zbožného a při tom statečného panovníka. Snaha vylíčiti knížete Václava jako příchylníka a obzvláštního milovníka Němců, vychází z nenávisti k národu českému: jedna pěkná postava v dějinách českých má tím býti zošklivena, jedna vynikající osobnost v národě českém, jeho svatý představitel, má býti snížen. Onť za živa konal dobře povinnosti své k národu svému, jemuž byl knížetem, a k Němcům choval se slušně, jak mu kdy kázaly okolnosti a prospěch rozumně uvážený; i nezasloužil si, aby za oboustranné plnění těžkých svých povinností byl od kterékoli strany buď nenáviděn anebo snižován a tupen. Byl knížetem řádným, mohutným a výtečným; jeho vnitřní i zevnější zbožnost docela dobře se srovná se statečností. Nebyl sebetrapičským odříkatelem se světa, nebyl zbabělcem, jenž by za živa byl býval nenáviděn pro svou poddajnost k nepříteli, nebyl přepokorný titěrník, který by si liboval v životě mnišském a ošklivil sobě záležitosti státní.

These své spisovatel kriticky dokazuje. Posuzuje prameny k životopisu sv. Václava: legenda Gumpoldova jest nepravdomluvná, darmomluvná, ale přece není bez ceny, z ní však povstávaly nové bajky; jsou však i jiné legendy jiného rázu, podstaty a ceny. Dovozuje jejich poměrnou hodnotu, cenu a necenu, a líčí pak povahu sv. Václava a obšírně způsob úcty, které požíval sv. Václav jako kníže za živa slavný, hned po smrti za svatého ctěný (velmi zajímavé jest líčení původu, počátku a vzrůstu písně Svatováclavské, tohoto velebného choralu, který vždy se nořil ze srdce skličeného nešťastnými událostmi, jež se přihrnuly na Čechy). Hojné doklady, jimiž opatřeno je toto druhé vydání na rozdíl od prvního, které roku 1872. vyšlo, přesvědčují a nové dodávají mu ceny.

F. Tadra: **Soudní akta konsistoře Pražské.** Část VII. V Praze 1901.

Uveřejněn tuto manualník XXI. z roku 1421.—1423. psaný v Žitavě, kam se konsistoř Pražská většinou uchýlila z Prahy, když se necítila bezpečnou za bouři husitských. Připojeny jsou pak i jiné zápisy z roku 1421.—1424. a přidány také dodatky: zlomky soudních akt z roku 1394., zlomky akt soudu officialova z roku 1377., 1380. a 1389. a ruzné zlomky protokolův a notářských listin, nejstarší asi z roku 1325. atd. Zápisy jsou podobného obsahu jako zápisy svazků dřívějších, až na to, že v této době zapisovány byly také spory o manželství projednané před soudem officialovým, které dříve do zvláštních knih zapisovány bývaly; tyto pak spory o manželství zvláštní

zájem vzbuditi mohou při studiu manželského práva. Jinak nejsou zápisy ani té zajímavosti jako dříve, ačkoli přece některé z nich dobře osvětlují dobu. Z historie klášterní líčen tu spor při volbě nového opata u sv. Ambrože v Praze roku 1394., zvolený opat Beneš nepotvrzen a Albert Hilssuk ustanoven opatem; téhož roku vyslýchán Jan z Embeka, klerik Mohučské diecese, co psal a mluvil o příchodu antikristově, a arcibiskupem mu zakázáno budoucně o tom mluviti; tehdy také ukazuje se zbožná a dobročinná mysl Jana z Běškovic: daroval klášteru sv. Vavřince pod Mělníkem dvůr ve Vlinévsi, a za to osm dní před každými suchými dny měly býti večer vigilie a ráno requiem a 12 chudých mělo býti v ty dny v klášteře živeno a almužnou poděleno, ve výroční den mělo pak 15 chudých dostati snídani a almužnu. V zápisech z let 1421. -1423. už jest obraz jiný; častěji se označuje, že cesty nejsou bezpečny, že zmatek ve všecky poměry uveden, ano v jakém postavení ocitlo se duchovenstvo u pánů, poznati z listu faráře v Klepém, který konsistoři píše, že by rozkazů jejich poslušen byl, ale že toho nedopouští veliká zuřivost pana Kaplíře a pana Viléma z Hazmburka, proto že je prosí, aby mu toho za zlé nepokládali, a aby žádných psaní farářům na panstvích Hazmburských neposílali, dokud by Bůh lepší pořádek nepřivedl, poněvadž jinak by způsobili, že by od svých kostelů zahnáni byli. Pozoruhodny jsou i jiné zápisy; vytýkáme jen seznam osob stavu duchovního i světského, které v letech 1623.—1629. odřeknuvše se „vikletismu“, vrátily se k víře katolické a dosáhly absoluce. U seznamu toho jsou také otázky, které kladeny byly těm, kdož k víře staré navrátiti se chtěli, je zapsána i přísaha, kterou nanovo složiti musili, i znění absoluce jim udělené. Uvedeno tu 50 těch, kteří se zase s církví katolickou smířili. — Soudní akta jsou zase dokladem, že nelze u nás paušalně poukazovati na zkaženost církve za doby Husovy.

G. Friedrich: **O zakládací listině kapituly Litoměřické.** (Prolegomena k české diplomatice, I.) V Praze 1901. Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

S radostí upřímnou každý milovník vlasteneckých dějin četl zprávu, že připravuje se do tisku Diplomatář český, jenž ovšem obsahovati bude i listiny týkající se Moravy. Ačkoli máme Codex diplomaticus Moraviae v třinácti objemných svazcích (čtrnáctý se právě tiskne), není nikterak zbytečno nové jejich vydání. Jsouť jeho vady a nedostatky obecně známy, aniž třeba zde o tom se šířiti. Vydání diplomatáře českého svěřeno mladému odborníku Dru. G. Friedrichovi, jenž již roku 1900. v „Českém časopise historickém“ (str. 223. sl.) uveřejnil programm edice a zároveň pravidla, kterými se bude říditi.

Poněvadž pak o některých listinách třeba jest obšírněji pojednati, vydá náš diplomatik ony výklady zvláště, kdežto v diplomatáři budou vyznačeny v krátkosti pouze hlavní jejich výsledky. V přítomném spise probírá zakládací listinu kapituly Litoměřické. Zmíniv o dřívějších pracích o ní Athanasia a s. Josepho, Gelasia a s. Catharina, děkana Vavřince Slavíka, Fr. Palackého a o chystané práci zvěčnělého Josefa

Emlera, seznamuje nás napřed se zevnější úpravou všech tří textův (7—12), otiskuje všecky vedle sebe (12—20) a dospívá k závěru, že kratší text *A*, jehož faksimile spisu připojeno, je základem obou ostatních, textu *B*, jenž zachován jest v konfirmaci Přemysla I. z roku 1218., a textu *C*, jenž pocházeje ze století 13., slučuje texty dřívější a dodává jim formu listinnou. Třetí tento text prohlašuje professor Friedrich za padělek, byť i obsah jeho skutečně byl starý a pravý. (Str. 26.)

Důkladnost, s jakou pracuje Dr. Friedrich, oprávňuje naději naši, že Diplomatář český bude jednou z předních ozdob naší literatury vědecké.

P. Pierling: L'empereur Alexandre Ier est il mort catholique? Paris 1891. Str. 50.

Výborný znalec věcí ruských, líče nejprve poslední dny carovy, dokazuje, že car nikterak nezemřel smrtí násilnou pro své katolické přesvědčení. Odpovídaje pak na svou otázku, vypravuje autor, kterak car Alexander před svou smrtí poslal svého pobočníka, hraběte Michaud de Beauretour k papeži Lvu XII., aby vyslovil papeži jménem carovým úctu a oznámil mu, že car, zříkaje se pravoslaví a uznávaje prvenství církve římské, podrobuje se ve všem autoritě papežově a chce sjednotiti všechny národy sobě poddané ve víře katolické. Proto necháť papež pošle co nejdříve obyčejného kněze do Ruska, jenž by jako obyčejný cestovatel bydlil u dominikanův a jsa papežovým splnomocněncem, všechny záležitosti upravil. Papež Leo XII. přijal nabídku carovu co nejradostněji a ustanovil kněze, jenž se měl na Rus odebrati. Dříve však než onen kněz (P. Orioli, pozdější kardinal) odcestoval, byl již car Alexander I. mrtev, skonav náhlou smrtí.

Až dotud vše zaručeno dějepisnými památkami a důkazy, jež P. Pierling na konci svého díla uvádí v plném znění. Jsou pak hlavními důkazy pro spisovatele: 1. Výpověď vévodkyně De Laval-Montmorency, rozené de Maistre, kteráž událost slyšela od samého hraběte Michaud de Beauretour. 2. Psaní hraběte de L'Escarenne, ministra krále savojského Karla Alberta, v kterémžto psaní hrabě králi vypravuje onu událost. 3. Zápisky Moroniho, sekretáře papeže Řehoře XVI. Řehoř XVI. jsa opatem řádu kamaldulského v Římě, měl býti původně poslán do Petrohradu a slyšel tedy celou záležitost od papeže Lva XII. Jsa papežem, vypravoval ji Moronimu, jenž ji zaznamenal.

Zajisté jest ještě více písemných dokladů pro tuto zajímavou událost ze života jednoho z největších carů ruských; ale poněvadž nebylo ještě možno všechny uveřejniti, zůstává ještě mnoho neosvětleno. Tak na př. není důkazů zřejmých až dosud, byl-li car Alexander před svou smrtí skutečně ještě přijat i formalně do církve katolické, aneb zemřel-li jsa pouze přesvědčením a touhou katolík.

V. Flajšhans: Slovník český. Illustrované katechismy naučné, č. 3. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 168.

Je to první část díla „Český jazyk a písemnictví.“ Obsahuje vzorce mluvnické a fraseologicko-pravopisný slovník. Slovníků takových

pořád přibývá a s nimi také — zmatku v české dobropísemnosti. Flajšhansův slovníček není ani horší ani lepší předešlých, ba proti Gebauerovým návrhům, podle nichž by se konečně mohlo dojíti přece k nějakému dohodnutí, znamená zhoršení. Proč mám na př. psáti **Athéňan**, ale **asketa**, jak chce p. Flajšhans?

Lic. theol. *O. Kohlschmiedt:* Der evangelische Pfarrer in moderner Dichtung. Skizzen und Kritiken zur neuesten Literaturgeschichte. Berlin 1901. Schwetschke und Sohn. Str. 152 v 8°. Cena 2 m. 40 pf.

Kohlschmiedt předvádí čtenáři romany, básně, povídky a novelly celkem od 67 spisovatelů nejen z německé, ale i z anglické, švedské, francouzské literatury, v nichž protestantský pastor jako jednající osoba vystupuje a popisuje, v jakém světle jest líčen. Kniha zajisté zajímavá.

Urbánkova Bibliotheka pedagogická podává ve sv. 194. *Ferdinanda Bachtíka* **Základy harmonie**, pro ústavy učitelské (str. 112, cena 2 K 40 h), ve sv. 196. *Rudolfa Knausa* **Návod ku kreslení map zemí rakousko-uherských** (2. vyd., str. 67, cena 1 K 60 h) a ve sv. 198. od *Ant. Konst. Vitáka* začátek díla: **Klín mateřský** čili nauka o výchově rodinné (str. 207, cena 3 K 50 h).

Bachtíkův spis o harmonii jest velmi pečlivě sestaven. Neplýtvá slovy, poučuje stručně a jadrně, podává však za to tím více příkladů. Prokáže i samoukům dobré služby.

Knausův spisek po dlouhé době vydává se tu značně změněn a opraven. O methodě jeho mohou býti spory, svou věc provádí však dobře. Zajímava jest věta: „Naučil jsem se ze zkušenosti, že otázky jsou postupu na překážku a svádějí k roztržitosti. Učitel má pro žáky otázky ve své hlavě a netřeba ho otázkami voditi." Po stránce slohové bylo by třeba některých oprav.

První část díla Vitákova obsahuje hlavně pravidla zdravotnická o novorozencích. Obsahuje hojnou látku, poněkud neurovnanou a rozvláčně podanou. Spis psán jest vážně, ač ovšem i tak hodí se jen pro dospělé, nemoha se vyhnouti předmětům choulostivým; snad se o nich šíří až přespříliš. Ostatně i tím objevují se v pravém světle hanebné útoky jistých pokrytcův a štváčů na katolické moralisty. Sloh by tu a tam potřeboval oprav. Po věcné stránce nelze se tu pouštěti do podrobností; jen ku str. 28. a d. podotknouti dlužno, že námitky proti creatianismu nejsou odůvodněny.

František Sekanina: **Henryk Sienkiewicz**. Nakl. E. Beaufort v Praze. Str. 68. Cena 16 kr.

Hrdina dne, povaha i práce jeho stručnými, ale výraznými rysy tu vylíčeny. Místo obšírných rozborův upozorněno na nejvýznačnější stránky básnění Sienkiewiczova, na vynikající charakteristiky dob a osob, na souvislost básní a života.

Spisek psán téměř venkoncem pochvalně, až na některé podřízené výtky. Zajisté právem. Paušalní, tendenční snižování Sienkiewicze třeba

rozhodně odmítnouti. Pan spisovatel sám pozastavuje se nad přílišnou idealisací polské šlechty, ale vyvrací výtku chauvinismu, již měl vlivný spisovatel lacino býti odpraven.

Zpět k Římu Obrazy ze života slavných konvertituv a rekovných sluhů Božích. Vyd. Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně. Číslo spisu 48. Str. 448.

Podíl tento skládá se z několika rozprav, jež napsali pp. Fr. Janovský (B. L. hrabě Stolberg, J. E kardinal Manning, Mučennici v Paříži r. 1874, Milleriot, O. Hofer a D. O'Connell, Josef Weiss (Fr. M. Libermann) a Pavel Pavelka (Gagarin a Šuvalov). Vítáme knihu tu s upřímným povděkem, neboť život a výroky takových mužů, jací tu předvedeni, mluví důrazněji než nejučenější traktaty. Kéž sbírka tato povzbudí hojně čtenářův, ale také spisovatelů!

MUDr. František Hamza: Zálesí Poznámky povahopisné. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 65 Cena 1 K.

Lidopisná pozorování svoje podává pan spisovatel ne tak výčtem a popisem rozmanitých obyčejů lidových, nýbrž několika osobními charakteristikami z pahorkatiny českomoravské. Pan spisovatel chce tím podati příspěvky ku charakteristice české duše vůbec, která se sebe, ze své vniterné síly znova a znova se z pohrom národních povznášela. „V nás bylo vzkříšení; hlas mrtvých promluvil v duši potomku."

Rysy a příběhy, kterými p. spisovatel operuje, jsou vhodně vybrány, jsou skutečné rázovité, byť se někdy zdály i malicherné; psychologie i těch si všímati povinna. Úsudek jest však někdy jednostranný, diktovaný oblíbenou nyní konstrukcí o idei humanitní, českobratrské atd Viděti v tom opět jen rys naší povahy, vzdorné, lepící se na zjevy silné, jak vypěstěna neustálým utlačováním a pokořováním. Hus, Žižka, Jiřík, Čeští Bratří . . . Což před nimi a vedle nich nežili tisícové životem" „českým" v nejušlechtilejším slova smyslu? Což Hus a Žižka teprve život ten vočkovali? A to hned celému národu, tak že i nejstrašnější pohromy přečkal, že „od porážky lipanské duševně nevysílený setřásal přirozené okovy" (str. 2.). To zajisté nebylo dílo okamžiku ani jednoho člověka, nýbrž mnohých činitelův, i těch, kteří nemohli jíti za Husem až do krajnosti a přece zajisté měli o život onen ne-li větší tedy aspoň stejné zásluhy jako Hus. Pan spisovatel sám to trochu uznává (str. 12.), ale dále toho nešetří. „Svoboda svědomí" (tamt.) je pojem velice roztažitelný, a je lépe se jím neoháněti. „Čech upravoval si dle svého učení náboženské" (tamt.). Ono to není sice pravda, neboť všechny změny věroučné přišly odjinud anebo vymyšleny z trucu; ale kdyby tomu tak bylo, museli bychom takovéto upravování zavrhnouti, neboť náboženství není zařízení světnice, které si každý upravuje jak chce. Nepodstatné části náboženství ovšem mění se podle okolností, ale jenom ony.

V Repertoiru českých divadel vydány tyto novinky: *J. Rudloff*, Konkurrenti, *P. M. Malloch* a *Fr. David*, Ve slabých chvilkách (str. 90. cena 1 K), protekční to obrázky z kanceláře; první kus nadepsán sice

komedií, ale je při ní skoro do pláče. Aktovka *O. Mikorského* Do moře slávy (str. 29, cena 40 h) je poněkud přeplněna vypravováním; nadaný hudebník klesá v opilství, niče sebe i štěstí své ženy, takto blouznivé a hysterické. *Josefa Šmahy* Tiché jubileum (str. 119, cena 1 K 20 h) je podařený žert o jubileu nervosního pána, jež má se slaviti ve všem klidu, zatím však pro různá nedorozumění dopadne velice neklidně. Ovšem je v kuse mnoho čistě divadelního apparatu. *T. Kepková-Novotná* v dramatě Vykoupení (str. 77, cena 1 K), místy hodně emancipovaném, mnoho si zakládá na provedení myšlenky: ne smrt — život jest vykoupení, totiž po nechvalném žití dřívějším. Viděti, jak hloupý zvyk divadelní a romanový, dáti se lidem z jakékoli příčiny nespokojeným, zkrátka stříleti neb topiti, popletl všechny pojmy literarního člověka. Vždyť přece jest pouhým požadavkem mravouky, aby si člověk nikdy a za žádných okolností na život nesahal! Je smutné, že to má teprve divadlo demonstrovati. Ostatně autorka sama vězí trochu v pověře o výkupné moci samovraždy, neboť její slečna Gabriela nezastřelí se pouze proto, že jí milenec vyrve revolver z rukou.

Karel Karásek: Soudruzi. Hlasy katolického spolku tiskového, r. 32. č. 4. Str. 237. Cena 1 K 30 h.

Povídka ze socialních a volebních agitací, bez uměleckých nároků, snad užitečná dobrou tendencí. Sloh je trochu nabubřelý, chyb proti češtině mnoho.

Jan z Wojkowicz: Gerda. Roman. Nakl. J. Pelcl v Praze. Str. 506.

Díla literarní neměří se sice na metry, ale v jistých případech má rozsah díla svůj zvláštní význam, jako v případě tomto zajisté „mladí" pohlížejí na dílo p. z Wojkowicz jako na předního zástupce v romanové soutěži. Obstojí nebo snad vyniká v ní?

Hlavní ráz knihy jest určen pohlavními touhami hlavní osoby Erika Godea, mučícími jej od let dětských až do jinošství, v němž neupokojen a zemdlen umírá. Hledal prý jen čistou lásku, nemohl se odhodlati k lásce vilné, ač už už byl na pokraji jejím, ale nenašel, čeho hledal, nebyl pochopen.

Kniha sama není však tak čista, jsouc chorobnou smyslností celá prosycena. Na četných místech je dráždivá, stejný ton rozvláčné skladby však unavuje. Kromě onoho pohlavního rysu jest vše jaksi mlhavé, dějiště, okolí, osobní poměry Erikovy v domácnosti atd. Prý je to „roman metafysický". Ostatně neurčitost tato by ani tolik nevadila, ač poškozuje značně pravděpodobnost, jako nevadí příliš to, že v odporu se skutečností setkáváme se tu, v Dansku, v Kodani s narážkami na obřady katolické; jestiť to více bezcenná staffáž impressionisticky využitkovaná pro sytost dojmu — s nitrem osob nikterak nesouvisí, neboť o náboženství jejich tu vůbec není zmínky. Pohlavnost a jen pohlavnost.

Není to kniha zdravá. I parfum přesyceného slohu až omamuje; duchaplnosti stávají se místy nechutnými.

„Není života mimo takováto erotická dobrodružství?“ táže se Erik sám (str. 384.). Psychologie díla snad je správná, avšak stačí to samo na dílo umělecké, na naše dílo umělecké?

Bohumil Brodský: Paní pokladníková. Ludmila, IV. 2. Str. 106.

Opět jedna z obvyklých figurek, v jiné poněkud situaci: mladá, koketní, rozhazovačná žena strhne do záhuby manžela a provdá se za defraudanta atd.

Pan spisovatel je ke špatným postavám až ukrutný, dobrého vlásku na nich nenechá. Vypravováno jest ostatně dosti živě. Čeština ještě by potřebovala opravy; jak může kdo napsati „béřou“, nepochopuji.

Antonín Nečásek: Pestří ptáci. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 244.

Řada zcela slušných, ba i pěkných povídek, veselých i smutných, z města i z venkova. Pan spisovatel vypravuje pěkně, většinou zdařile pointuje. Vtip není sice vždycky nejšťastnější, ale nenudí.

Václav Štech: Strniska. Humoresky. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 161.

Starý známý, ale vždy vítaný. Není sice vždycky té veselosti tolik, jak bychom si přáli (na př. v první humoresce „Jmenovci“), ale prosím vás, kde jí pořád brát! Podařené jsou humoresky literaturní, ovšem jen užšímu obecenstvu srozumitelné.

Leoš Janáček: Kytice z národních písní moravských. Seš. 2. Č. 16—53. Nakl. E. Šolc v Telči.

Výtečný znalec národní hudby po delší přestávce podává opět několik vybraných písní se svým klavírním průvodem. Jsou tu i některé zobecnělé písně, které zpracováním p. Janáčkovým objevují se v nové podobě, takřka v novém výkladě. Průvod ovšem hledá si dovedného hráče, který by nejen byl obratný, nýbrž měl také porozumění pro jemné odstíny hudby p. Janáčkovy. Pan nakladatel zasluhuje za vydání cenného díla tohoto, aby se hojně kupovalo.

Směs.

Zapověděl Řehoř VII. čítati Písmo? Innomostská „Zeitschrift für kath. Theologie“ (1901, str. 746.) píše: „Kamenem úrazu u přemnohých dějepisců až po náš věk byl názor, jež církev zastupovala a posud zastupuje o čítání Písma v jazyku národním. Nikdo nepochybuje, že církev Písma na výsost si váží. Knihy, jichž užívá se při církevní bohoslužbě, i missal, z něhož čítá se při nejsvětější oběti, sestávají téměř zcela z částí Písma a to tak, že obsahuje všecky jeho auktory. Že církev velice si bible váží, dokazuje nejmocněji fakt, že respektovala ji láskyplné a přehojné v oněch knihách, z nichž klerus dnem, nocí po celém světě se modlí (v breviři). Církevní otcové a pozdější spisovatelé církevní ustavičně doporučují lidstvu Písmo i jeho studium. Papež Innocenc III. chválí snahu, jejímž cílem jest více a více v Písmo vnikati a vynáší horlivost poučovati jiné dle Písma (Regest lib. 2. 141; u Migne, Patrol. Lat. 214, 695—698.) Řehoř IX. doporučil co nejdurazněji professorům pařížské university, aby bibli dávali přednost před všemi ostatními spisovateli, by ji dukladně studovali a vykládali. (Chartularium Universitatis Parisiensis 114 n. 59.) Uvážíme-li nepopíratelný fakt, že církev po všecky věky stejně a na výsost bible si vážila, jest zbytečno, abychom doklady o tom hromadili. Pravda, všeobecné zavazujícího přikázaní čítati v bibli církev nikdy nevydala. Takového přikázaní by bylo odporovalo nározum prvních křesťanských století (Sr. s. Augustinus, De doctrina christiana 1, 39.) a bylo by zavdalo podnět k žalostným bludům u křesťanského lidu. Jest zajisté dokázaným faktem, že jakmile kdo opustil učitelský úřad církve, jež je sloupem a utvrzením pravdy, zneužil psaného slova Božího jakožto pláštíku k nejzáhubnějším a nejstrašnějším bludum. Na písmo odvolávají se posud všichni kacíři, ač nejen s církví, ale i mezi sebou rozkmotřeni jsou. Proto napsal známý reformovaný bohoslovec: Hic liber est, in quo quaerit sua dogmata quisque — invenit et pariter dogmata quisque sua. Nezáleží na tom, čte-li se Písmo, nýbrž na tom, čte-li se s užitkem, především však čte-li se beze škody. Tato myšlenka to byla, jež doporoučela církevní vrchnosti největší opatrnost, ježto bylo se obávati zneužiti Písma. Při této příležitosti bývá pravidlem jak od katolických, tak protestantských autoru vzpomínáno na list, jejž Řehoř VII. r. 1080. knížeti českému Vratislavovi poslal. Papež zamítá jím co nejrozhodněji žádost knížete, by služby Boží směly se konati slovansky. Řehoř nazývá žádost tu nerozumnou. Slavení bohoslužeb v jazyku národním zavdává podnět k nevážení si svatého textu a ku zneužívání jeho. Jest sice pravdou, že v prvních dobách církve mnohdy svatí mužové žádostem lidu vyhovovali, později však po zralé úvaze byla chyba napravena. Papež píše: „Quia vero nobilitas tua postulavit, quod secundum Slavonicam linguam apud nos divinum celebrari annueremus officium, scias nos huic petitioni tuae nequaquam posse favere. Ex hoc nempe saepe volventibus liquet non immerito sacram scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne, si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret et subjaceret despectui aut prave

intellecta a mediocribus in errorem induceret. Neque enim ad excusationem juvat quod quidam religiosi viri hoc, quod simpliciter populus querit, patienter tulerunt seu incorrectum dimiserunt, cum primitiva ecclesia multa dissimulaverit, quae a sanctis patribus postmodum firmata christianitate et religione crescente subtili examinatione correcta sunt. Unde ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus teque ad honorem omnipotensis Dei huic vanae temeritati viribus totis resistere praecipimus." (Monumenta Gregoriana ed. Jaffé 393—394.) Jest jasno, že jedná se tu o církevní bohoslužby. Jan VIII. dovolil r. 880. slovanský jazyk i při mši svaté, pouze evangelium mělo se nejprve přečísti v jazyku církevním (latinském, Hardouin, Acta conciliorum 6, 1, 86—87.). Řehoř VII. žádal zase naopak, aby se podržela latina. O překladu Písma do jazyka národního k soukromé potřebě nečiní se v listu Řehořově ani zmínky. Výrazem sacra scriptura nerozumí se tu, jak ze souvislosti a dle středověké mluvy patrno, (slovo scriptura, sacra scriptura, divina scriptura, mělo ve středověku mnohem širší význam nežli dnes. Doklady u Du Cange 7 (1886) 371. Berthold von Regensburg ed. Pfeiffer 1, 406, 26—32. Grieshaber, Deutsche Predigten des 13. Jahrhunderts 2 (1846) str. XXV. Lachmann ve vydání Jweinově (1877) 516[2]. Janssen-Pastor, Geschichte des deutschen Volkes 71—72 (1893) 541[3]. Schönbach: Über Hartman von Aue (Štýrský Hradec 1894) 192—194. Písmo nazývalo se ve středověku pro veliký počet knih, z nichž sestává, i „bibliothekou". Doklady u Gottlieb: Über mittelalterliche Bibliotheken 65. n. 162. 78. n 206. (bibliotece due majores perfecte) 83 n. 221, 368 n. 775. Čteme i tento passus: Omnia veteris testamenti et de novo evangelia et apostolos habemus in tribus veteribus bybliothecis. Eosdem habemus in IIII[or] novis praeter psalterium et evangelia. Z katalogu kláštera v Prüfeningu 1165; u Beckera Catalogi 509. Dále Monumenta Boica 4, 310. v užším slova smyslu kanonické knihy, nýbrž liturgický text, jenž ovšem kanonické části obsahuje. Z Řehořova listu nedá se také nikterak důvoditi, jak asi tento veliký papež o překládání Písma v řeč národní smýšlel. Jisto však jest, že soud, vyznívající v zápověď, byl by nesprávným, neboť z týchže důvodů, jež pobádaly Řehoře VII., aby latinu při bohoslužbě řečnoval, činí tak i dnes církev, aniž překladu či čítání Písma v jazyku národním zásadně zatracuje. Nesmí se zajisté nikterak zákaz, jenž platí pro řádnou, veřejnou a officielní bohoslužbu, beze všech důvodu rozšiřovati i na privatní četbu, uvážíme-li, že zlořády, jimž při bohoslužbě vyhnouti se nelze, u privatní četby buď neexistují, aneb snadno omeziti se dají. Z té příčiny tedy Řehoř VII. neprávem přivádí se v souvislost se zákazem čítati Písmo. Pouze nesprávný výklad jeho slov obdařil ho titulem „Arciotce zákazu čítati Písmo". Vývody Viléma Waltera (Die Deutsche Bibelübersetzungen des Mittelalters, Braunschweig 1892. 737—738) a Rietschela v Realencyklopädie für protest. Theologie und Kirche, 2 (1897) 702 jsou tedy nesprávny." V. O.

„Vliv **theorie descendenční** byl všemi směry v právě minulém století tak značný, že poslední decennia nazvána byla v kulturních dějinách epochou Darwinovou. Žádná z hypothes o původu člověka neměla tak svůdného vlivu na nejširší massy jako theorie Darwinova, čehož jednu z hlavních příčin dlužno v tom hledati, že se Darwin ve svých spisech

velmi skromně vyjadřoval, svoje názory spoustou důkazů podpírati se snažil a tím budil zájem o prohloubení jednotlivých otázek. Celá řada badatelů snažila se věcně odůvodniti spekulace Darwinovy, a sice jednak v tom směru, zda existuje skutečně příbuznost mezi systematickými skupinami živočichů, jednak v tom směru, které okolnosti podmiňovaly přeměny ve vývoji. Mezi odborníky rozpředl se tuhý, až na osobní nájezdy hraničící spor, v němž hlavně vynikl Haeckel, kdežto vzdělaným i nevzdělaným laikům dostačily zdánlivě pravé důkazy nasvědčující správnosti této theorie, jež nad to jsouc čistě zoologicko-botanickou otázkou zatažena byla do víravy politických bojů jako znamenitý prostředek proti theologii. Opposice badatelů proti Haeckelovým názorům zkostnatělým v dogmatické formule upoutala na sebe znenáhla pozornost i širších kruhův, i vznikla z toho prudká krise, jež descendenčně theoretickými úvahami posledních 10 let značně otřásla. Fleischmann, dříve stoupenec descendenční theorie, poukazuje ve sbírce svých přednášek k tomu, že objektivní studium rozných fakt svědčí proti platnosti této theorie... Jakkoliv představa pozvolného vývoje veškerých poměrů lidských, říše živočišné i rostlinné i celého vesmíru se vůbec duchu lidskému znamenitě zamlouvá, přece nedošla nikde tak příznivého přijetí jako u biologů, kteří při svém zkoumání tak často setkávají se s mocnými přeměnami formy těla, na př. možno uvésti přeměnu housenky v pestrého motýle. Předčasnou generalisací zdá se nám tato metamorfosa živočišných druhů nutnou konsekvencí individuelní přeměny. Připustíme-li, že vyšší živočichové vznikli z nižších, bojem o existenci a přirozeným výběrem se zdokonalujíce, pak musíme zkoumati, zda mezi nyní existujícími stupni procesu vývojového možno zjistiti určité rysy, poukazující na příbuzenské vztahy; než tím již setkává se Darwinova theorie s jistými rozpory, neboť nynější druhy nevykazují jediného společného typu ve své tělesné stavbě; vždyť na př. hmyz je zcela jinak utvářen než organismus lidský. Domníval se tedy Darwin a jeho věřící žáci Haeckel a Jäger, že překvapující jednota v anatomickém utváření končetin u tisíců rozných druhů je podmíněna direktní pokrevní příbuzností, byli přesvědčeni o správnosti z toho činěného logického závěru, že stejně tak chovati se bude lebka, páteř, svaly, nervstvo, cévstvo atd.; dospělo se pak takovým způsobem k tomu důsledku, že podkladem pro podobnost ve vytvoření jistých orgánův v ‚nepřirozeném‘ zoologickém systemu Linnéově daleko od sebe odtržených skupin je příbuznost. Anatomicky konstatovaný jednotný plán ve stavbě končetin má nasvědčovati dle descendenční theorie společným předkům: závěr ten je ceny právě takové, jakoby někdo tvrdil, že veškeré gothické dómy vykazujíce týž stil byly vystavěny od jediného architekta. Z podobnosti jediné části těla obratlovců nelze souditi, že veškeré ostatní součásti budou si stejně podobny; kdežto laikovi dostačí jediný doklad, aby novou ideu akceptoval, musí exaktní badatel vyšetřovati orgány, než se smí odvážiti k úsudku z podobnosti na příbuzenské vztahy. Pokus Darwinův považovati veškery živočichy, již na zemi žili, žijí a budou žíti, za jednotlivé větve mnohonásobně rozvětveného stromu, je problemem zoologicky vůbec neřešitelným: připustíme-li vůbec možnost přetvoření organismu, pak mohl proces ten odehráti se pouze v šeré minulosti: žádný zoolog nemohl pochodu toho sledovati, přechodní formy byly zničeny bojem existenčním, elementárními

silami, katastrofami geologickými. Leží tedy problem ten mimo rozsah exaktní vědy přírodní i možno jej opříti pouze kombinatorní fantasií, nikoliv realními podklady." — Tak píše se v posledním čísle „Živy" ve zprávě o spise Fleischmannově. Ukvapené úsudky jsou vědě vždycky jenom na škodu a na hanbu. Snad na sta spisů napsáno takto zcela zbytečně a na tisíce lidí obalamuceno.

Antisemitismus v křesťanském středověku. Svatý Bernardin z Fultrie, jehož svátek církev dne 28. září oslavuje, františkán, člen slavného šlechtického rodu italského, byl Bohem poslán, aby po dobu 25 let vydatně missionařil a provedl náboženskou, mravní i socialní reformu po celé Italii, Socialní neunavná činnost svatého Bernardina byla čistě antisemitskou. Proti známému, nemilosrdnému lichvaření národa vyvoleného zaváděl „Montes, quos vocant pietatis", t. j. banky, záložny, kdež od židů vyssávaní rolníci a řemeslníci nacházeli úvěru a peněžní pomoci. Než socialní činnost se sv. Bernardinu špatně vyplatila; dle znění breviíře ze dne 28. září usilovali bandité od židů najatí jej otrávit, anebo jinak se světa zprovoditi. (Saepe a nefariis hominibus, a Judaeis praesertim quod eorum in Christianos saevitiem perfidiamque insectaretur, qua veneno, qua igneis telis ad necem petitur). Světec byl téměř zázračně zachráněn. Bernardin, jak jasno, byl antisemitou tělem, duší. Nic nového pod sluncem. V. O.

Caesarius Heisterbach. Die Fragmente der Libri VIII Miraculorum des Caesarius Heisterbach. Dr. Aloys Meister. — Jako přílohu časopisu „Römische Quartalschrift für christliche Alterthumskunde u. f. Kirchengeschichte" vydal Dr. Meister spis málo známý z 8. století, jehož autorem je Caesarius z kláštera cisterciackého, Heisterbach. Caesarius narodil se bezpochyby v Kolíně n. R. snad r. 1170. R. 1199. stal se mnichem cisterciakem v Heisterbachu. Z jeho přemnohých spisů zachovalo se mnoho až na naši dobu, mnoho jich však ale vzalo za své, jak se dá souditi z počtu zachovalých. Většinu jeho děl máme pouze v rukopisech. Jeho literarní činnost osvědčila se zvláště u vypravování zázračných událostí; a tato literatura odpovídala též časovému duchu a požadavkům čtenářstva 8. století. Oním velikým náboženským hnutím 11. a 12. století, které zoveme křižáckými výpravami, dostoupla subjektivní víra tehdejšího lidstva až lehkověrnosti, a každý byl s to i věcem sebe zázračnějším věřiti, byly-li oblečeny v šat náboženské nějaké pravdy. Tehdejší věk bavil se též nejraději četbou o zázracích a dobrodružstvech. V líčení jejich vyznamenal se náš spisovatel velice; proto dosáhl té obliby, že ještě nedokončená díla jeho bývala vypůjčována a opisována. Spisy jeho toho druhu jsou: Dialogus magnus visionum atque miraculorum, Libri XII, a spis, o němž zde píši. Co vypravuje, nestalo se v jeho okolí, ani za jeho doby; nýbrž podává nám podivuhodné události, jejichž kostru má pouze z vypravování jiných, kterou pak obdává zvuky a způsoby životními své doby a svého kraje. Tak stala se jeho vypravování nad míru důležitými též pro kulturního dějezpytce, který z nich může odkoukati kulturní vyspělost 13. století, ve kterém žil spisovatel. Z osmi knih Caesariova spisu „Libri VIII miraculorum" zachovaly se na naše časy pouze tři knihy, z nichž první obsahuje směs zázračných vypravování, druhá zázraky Krista Pána, třetí zázraky učiněné

na přímluvu Panny Marie. Jeho latina a živý způsob vypravování dodávají spisům svěžesti neobyčejné. M. Mikulka.

Léčebný dům pro pijáky. Řád sv. Kamilla, věnující se ošetřování nemocných, založil minulého roku za pomoci světské i duchovní vrchnosti první léčebný dům pro alkoholiky vyznání katolického ve Werden-Heidhausen na Ruře. Účelem ústavu toho jest, pomoci mužům všech stavů, kteří chtějí dostati se z alkolismu, a sice nejen tím, že se zvykají důsledně a přísně prováděnou abstinencí na život prostý požitků alkoholových, nýbrž, že s pomocí milosti Boží, s použitím všech náboženských prostředků učí se upevňovati svou mravní sílu, potřebnou k úplnému vítězství nad pijáckým zvykem. Ústav jest nemocnicí ve vlastním toho slova smyslu. Nemocným se nedovoluje vycházeti bez zvláštních důvodů. Předpokládá se ovšem, že každý ošetřovanec má vážnou vůli odříci se náklonnosti, která hrozí celé jeho životní štěstí zbořiti, a že tedy rád přinese tu obět a podrobí se ve vlastním zájmu domácím předpisům. Každý chovanec musí se vykázati vysvědčením o své mravní i tělesné zachovalosti, neboť lidé duševně neb tělesně churaví, neb moralně úplně zkažení v ústavu se nepřijímají. Každý chovanec na svou čest slíbí, že po dobu svého pobytu v ústavě naprosto se zdrží všech líhovin a že se přesně podrobí domácímu řádu. Aby se mu ulehčilo dodržení slibu, odevzdá v den svého vstoupení všecky své přinešené peníze v opatrování správě ústavu. Chovanci ústavu jsou rozděleni ve tři třídy. Třetí třída jest od ostatních úplně oddělena. Chovanci první třídy bydlí úplně v přízemí, a má každý vyhraženy dvě velké a krásně upravené světnice. Pro druhou třídu vyhražno jest první poschodí, v němž každý chovanec bydlí v jedné světnici, tak upravené jako v přízemí. Třetí třída konečně obývá druhé poschodí. Chovanci této třídy se zavazují tělesně pracovati, leč i chovanci prvých dvou tříd se přidržují k nějaké lehké tělesné činnosti. Výtěžek za jejich práci připadá ovšem ústavu. Chovanci prvé třídy platí denně 7 marek; druhé třídy 3·50 m., třetí třídy 1·25 m. Líhuprosté tekutiny, léky atd. počítají se zvláště. Potřeba-li mimořádné návštěvy lékařovy, tož se tento honoruje od dotyčného chovance samého. Při vstupu musí si zaplatiti celý příspěvek za čtvrt léta a pak vždy po uplynutí dvou měsíců příspěvek za následující čtvrtletí. Každý chovanec má si s sebou přinésti nedělní i všední šaty, jakož i potřebné prádlo. Pere-li se v ústavě, má tento nároky na náhradu. Zvláštní nároky zavazují ovšem k náležitému odškodnění. Každý chovanec zavazuje se písemně, že nejméně šest měsíců v ústavě zůstane a že bude domácí řád podrobně zachovávati. Kdo se častěji proti domácímu řádu prohřeší, je beze všeho vyloučen. Život v ústavu má míti charakter katolického rodinného života. Rozumí se, že chovanci musí v neděli a ve svátek službám Božím býti přítomni. Kromě toho si správa ústavu přeje, aby chovanci i odpoledním službám Božím v neděli a ve svátek byli přítomni, dále, aby se súčastnili společné modlitby ranní i večerní, ale dle možnosti mše sv. i ve všední den, aby konečně častěji přijímali sv. svátosti.

Ústav je zařízen v krásné krajině, obklopen lesy jedlovými a pěknými parky, přístupnými chovancům. Též vnitřek ústavu jest opatřen vším komfortem nové doby. Vystavěn jest v pozdní gotice, sestává ze střední budovy a dvou křídel, z nichž jižní tvoří krásný kostel, jenž jest zároveň chrámem

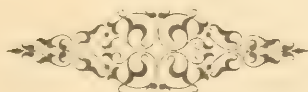
obce. Kostel je s klášterem spojen sakristií a dvěma oratořemi, určenými výhradně pro chovance, tak že tito nepřicházejí v žádný styk s ostatními návštěvníky chrámu. Zadní křídlo budovy je určeno pro členy řádu. Topí se v celé budově jakož i v chrámě parou. Jídlo se vynáší z kuchyně zvláštními vytahovadly do různých pater. Budova i uvnitř činí velmi příjemný dojem veselými, vysokými chodbami, širokými schody, mocnými sloupy. V přízemí jest vrátnice, hovorna, pokoj pro lékaře, velká jídelna, světnice s kulečníkem, čítárna, hudebna. Světlo v celé budově obstará se ve vlastní plynárně, vodovody jsou vzorné, též koupelny jsou zřízeny pro jednotlivé třídy chovanců, kuželna atd. Poloha, zařízení a správa tohoto ústavu opravňují k nadějím, že ústav ten bude náležitě prospívati, a že účelu svému vyhoví, jako vyhovují ústavy v jiných zemích zřízené. Jest nyní řada na Rakousku, ale Bůh ví, kdy k tomu za stávajících zmatků politických dojde. — čv —

Socialní demokracie proti alkoholismu. O zhoubnosti alkoholismu jsou přesvědčeni netoliko křesťanští socialní politikové, ale poslední dobu i sami vůdcové socialních demokratů. Vidí zcela správně, že u dělnictva, zničeného pijáctvím, je všeliký třídní boj nemožný, a proto podnikají zmužilý boj proti alkoholu, dávajíce sami pěkný příklad střídmosti neb úplné zdrženlivosti. Vůdce rakouských socialních demokratů občan A d l e r měl nedávno ve Vídni na dělnické schůzi zajímavou řeč. Pravil toto: „Učili jsme se, že alkoholismus jest formou kapitalistické nemoci, která s kapitalismem zmizí; a l e s p r á v n é t o n e n í ... **Pravdou jest, že škody alkoholismem** působené podporovány jsou kapitalismem, a naopak, alkoholismem jest podporován kapitalismus, neboť zastírá lidu šalebně pravý stav jeho. Přiznejme si jen upřímně, nebude-li se píti více kořalky a piva, než co je třeba, aby se hlad osálil, tož bude dělat ministr financí špatné obchody. Říká se často, že lid nemá peněz na noviny a brošury. Brutalně, jak u mne zvykem, odpovídám: Pijte pouze o jeden džbánek piva méně a budete si moci koupiti dost brošur . . . Naše snahy nenesou se k odříkání; naopak chceme, aby všichni lidé všeho užívali, co se užívati dá. Leč alkohol nerozmnožuje naše životní požitky, naopak zmenšuje je.“ K tomu dodávají „Katholische Mässigkeitsblätter“: „My křesťanští bojovníci proti alkoholismu, můžeme se jen radovati, že i na straně socialně demokratické vede se energický boj proti pijáctví. Socialní demokracie má na široké vrstvy lidu velký vliv; v této otázce může ukázati, zda dovede massy lidu také zušlechtiti. Pro nás nesocialně demokratické přívržence antialkoholismu jest to napomenutím, abychom neochabovali v boji proti pustošivému pijáctví. Nevedeme boj z ohledů prospěchářských, jako socialní demokracie, u níž tento boj jest vlastně prostředkem ku posílení strany; nás vede pravá křesťanská láska k bližnímu. Nebylo by to tedy hanbou, kdybychom se dali předstihnouti v boji proti ďábelskému alkoholu od socialních demokratů?“ — čv —

Mahabharatam, t. j. velká báseň o Bháratech, jest jméno veliké sanskrtské epické básně, jejíž hlavním obsahem jsou příběhy, sváry a boje dvou větví téhož rodu královského. Epos má pro poznání poměrův indických, pro umění a literaturu indickou cenu velikou, je středem vší indické sanskrtské literatury, je však doposud málo známo. V naší literatuře podal o něm delší zprávu v „Časopise českého musea“ J. Zubatý roku 1892. I v Indii samé

rozšířeno jest epos jen v několika tištěných vydáních, která co do kritických požadavkuv úplně nedostatečna jsou; proto je kritické vydání, které by evropští učenci obstarali, nanejvýše potřebno. Uznávaje důležitost, ale i obtíže této práce, navrhl pražský docent Dr. Winternitz na XII. sjezdě Orientalistů v Římě, aby se ustanovil výbor, který by se jmenoval „Sanskrit-Epic-Text" a za hlavní úkol si vytkl vydati epos „Mahabharatam". Za členy přihlásili se hned skoro vesměs jen Angličané. Brzy však poznalo se, že úkol není tak snadný; vyjednávání s největším londýnským nakladatelem též s velkými obtížemi se potkalo. Jen vydání na tisk bylo by mnohem větší, než co knihkupec vynaložiti může, odezíraje od výdaju, které by na kritický aparat vynaloženy býti musily. Dle rozpočtu stál by jen tisk asi 150.000 marek, z čehož by dvě třetiny nutno bylo dáti odborníkum na studia pramenuv a na zaopatření nutných pomůcek. Uznáno, že knihy asi o 200.000 verších, jež „Mahabharatam" čítá, žádný nakladatel nemůže vydati. Vídeňská akademie usnesla se proto, že doporučí vydati epos mezinárodnímu svazku všech vědeckých akademií, který roku 1901. v Paříži zasedal. Tu však když se o tomto předmětu jednalo, ukázalo se, že napřed nezbytno, aby se všechen rukopisný material sebral, roztřídil a uspořádal. Proto obrátil se odbor pro vědy duševní na anglickou vládu se žádostí, aby dala prozkoumati všechny knihovny v Indii, kde a jaké rukopisy „Mahabharatamu" by se našly. Jestli pak také Asiatic Society pomůže, bude hledání toto míti jisté dobrý výsledek a nebude pak dlouho trvati, že tento neocenitelný poklad pro staroindickou mythologii, filosofii, právní a státní poměry vydán bude, aby ho všichni vzdělanci čísti a použiti mohli. I. Zháněl.

Vypsání ceny. První a třetí třída České Akademie vypisuje společně na památku 500letého úmrtí Tomáše ze Štítného cenu 1200 korun za nejlepší zpracování themata: „Toma ze Štítného, jeho život, spisy, působení a význam." Dílo má vyčerpávati veškeru příslušnou látku, opírajíc se netoliko o spisy autora samého a dochované o něm zprávy vůbec, nýbrž ukazujíc podle možnosti také k souvislosti se souvěkým písemnictvím, zejména latinským i německým a pilně stopujíc význam Štítného po té stránce. Doklady podávejtež se přesně a úplně; rozsáhlejší z nich buďtež obsaženy v přílohách. V úvodě aneb i v závěrku buď charakterisován i oceněn vývoj našich vědomostí o Štítném. Lhůta do posledního prosince 1903. Zároveň se oznamuje, že má býti přikročeno k úplnému vydání spisů Tomáše ze Štítného. Za tou příčinou vyzývají se pp. odborníci, kteří by chtěli v publikaci jednotlivých děl se uvázati, aby příslušné o tom oznámení v kanceláři Akademie učinili a s komisí pro vydávání památek staročeských ve vyjednávání vstoupiti ráčili.

Rozhled.

V Brně, 25. prosince 1901.

Církevní zprávy. Ve velkém konsistoriu papežském, konaném 16. prosince, ve svém oslovení (allocutio), jež má týž význam politický jako jinde trůnní řeč při zahájení parlamentu proslovená, žaloval sv. Otec na návrh zákona italskou vládou podaný, jímž se má do zákonodárství italského vnésti po způsobu francouzského Naquetova zákona rozvod manželský, totiž takový rozvod, že po něm možno oběma rozvedeným před civilním úřadem uzavříti nové manželství. Povinný sňatek civilní zaveden v Italii nedávno, teď k němu přidávají italští liberalové ještě rozvod. Byl-li prvý zákon jen znásilněním přednosti a důstojnosti církve katolické, neporušoval však ještě zásady a nauky o posvátnosti stavu manželského, pak tento nový zákon ničí už podstatu manželského sňatku katolického, totiž ruší jeho nerozlučitelnost. Svatý Otec hořekuje, že na konci života ani tohoto žalu nebyl ušetřen. Po allokuci jmenováni a ohlašováni noví biskupové a arcibiskupové, celkem 67, z nich pro naši říši osm (tři uherští, metropolita polsko-armenský ve Lvově J. Theodorowicz, arcibiskup zaderský a oba světící biskupové pražští).

Dne 3. prosince jmenován nový vyslanec u dvora papežského, uherský hrabě Szecsén po hraběti Reverterovi, jenž pro stáří ubírá se na odpočinek. Ani liberalové ani „klerikalové“ nebývali s ním spokojeni, bylo-li něco spletitějšího vyřizovat, nikdy nebyl na svém místě. Třebas byl ryze katolického smýšlení, Rakousko jím ani na vnitř ani na venek dobře zastoupeno nebylo. Po Vlachovi přichází Maďar, se jmenováním jeho žádná strana však nevyslovila zvláštní nějaké nespokojenosti.

Na minulých konferencích rakouského episkopatu hnuto otázkou katolické university v Solnohradě. Pro zřízení její utvořil se zvláštní výbor episkopalní, a teď v prosinci vydán i společný pastýřský list k věřícím prohlašující nutnost katolické university v Rakousku a vyzývající k hojné podpoře myšlenky té. Universita podle plánu biskupů má sloužiti nejen německým katolíkům, ale všem katolickým národům rakouským; proto zanášejí se plánem ve statut universitní pojati přednášky ve všech jazycích rakouských (ovšem ne všechny ve všech), pokud se potřeba a možnost toho ukáže a pokud — což je stežejní podmínkou — prostředky dostačí. Už sama myšlenka university katolické je svobodomyslným všech národů našich nepříjemna. Myšlenka ta však není ode dneška. Episkopat rakouský i německý se jí obíral již r. 1848., ale tehdy zůstalo jen při návrhu. Roku 1862. a 1863. sestaveno komité z biskupů německých, k němuž přibrán i tehdejší vídeňský kardinal Rauscher. Sbíráno, voláno a porady svolávány. Jednalo se tehdy víc o Německo a Prusko. Roku 1867. podána petice k pruskému ministerstvu

vyučování, jež ovšem odmítnuta. Od té doby už snahy universitní se dělí, jdou zvláště v Němcích a zvlášť v Rakousku. Leč v Německu od myšlenky té za kulturního boje a po něm upustili, starajíce se raději opanovat katolickými silami aspoň některé stávající university. Sám nedávno zemřelý redaktor „Historisch-politische Blätter“ Dr. Jörg psal rozhodně proti zvláštní katolické universitě. Také dnes už v Němcích po ní netouží. Nedávno omlouval se v tisku veřejném katolický učenec, mnichovský professor historie Dr. Hertling, když zrazuje s university katolické v Německu spolu i jak se zdálo rakouskou tím odsuzoval. Prohlásil, že v Rakousku prý poměry jsou jinaké. U nás také jak se zdá není mezi katolickými učenci rozporu o tom, má-li či nemá se zřizovat zvláštní katolická universita: protivníků závažných neslyšeti dosud. Ač daly by se i u nás vésti tytéž důvody proti odlučování, jaké vedou v Německu. Lépe by zajisté bylo míti na každé universitě několik, když nemožno všecky, osvědčených katolických učencův, a ovšem i katolické spolky studentské — a víc by se tím vyzískalo než jedinou odlučnou universitou soukromou, která bude příčinou či aspoň dobrou příležitostí, že ostatní naše university se ještě více odcizí. Už i proto, že je pustíme pak z mysli. Ale konečně — akce jest zahájena, tedy třeba ji podporovati. — Solnohradská universita byla by v Evropě pak pátou, nepočítáme-li jednotlivá kollegia francouzská v Lyoně, Toulouse, Angers a Poitiers za celé university, nýbrž pouze lilleskou: totiž vedle Lovaně, Lille a Frýburku a Gregorianské university římské, jež je také jen víc církevní akademií než všeobecnou universitou. Ve Spojených Státech mají katolíci universitu ve Washingtoně od r. 1897., nečítaje 61 různých kollegií (poloodborných akademií, polostředních škol) a mimo to v kanadské Ottavě od roku 1889. O zřízení katol. university zasazují se jak známo Irové, biskup španělský v Salamance, katolíci nizozemští a katolíci uherští (v Pětikostelí či i jinde).

Tak zvaná protiklerikalní agitace roste s úsilím dobře strojeným stále. Zima sice a nezaměstnanost zbraňuje prováděti ji v massách lidu, za to scházejí se lépe postavení. Tak ve Vídni svolána 18. prosince schůze intelligence a vzdělaných vrstev a založen tu spolek osvětový proti klerikalismu. Mezi svolavateli a řečníky nalézalo se mnoho universitních professorův a docentův, aby se ohradili zároveň proti snahám za katol. universitu v Solnohradě. Pozvány ke schůzi všechny vídeňské strany neklerikalní, a skutečně se všecky ve shodě sešly. Ježto spolek si zvolil sídlo v IX., okresu, zřejmo, že bude asi střediskem učených i neučených synů národa israelského.

Potěšitelný zjev veřejného života jest akce protisoubojová nedávným provoláním mnoha vážných osobností všech národů rakouských i u nás šíře započatá. Ne snad ani akce ta, jako nedávný případ smrtelného a velmi nerozumného souboje v armadě německé přispěl k tomu, že i v Německu i u nás vydány pro vojenské kruhy přísnější rozkazy. V Německu rozkaz vyšel od samého císaře a proto přijat bez odmluvy, jen na říšském sněmu kritisován jako nedůsledný a že souboje dále dovoluje, ba v případě nemožnosti jinak čest napravit i přikazuje. U nás

že příkaz o pečlivém zkoumání každého případu a rozumné úvaze velitele, jenž pokud možno po dobrém má věc usmířit, vyšel od ministra vojenství, nelíbilo se všem takového omezení souboje, jak vidět z listu v „N. Fr. Presse“, v němž se namítá, že těžko veliteli jest odříci důstojníkům, kteří žádají za dovolení souboje, když přece pojetí o cti důstojnické má stejné jak oni. — Snad tedy přestanou aspoň případy, proti nimž cit i rozum se vzpouzí, že by velitel či čestná rada souboj přikazovala i takovým důstojníkům, kteří se bíti nechtějí, či aspoň jeden z nich, ba i pouhé mínění protisoubojové v důstojnických kruzích nejhorším trestem (sesazení) trestala!

Nedávno projela listy našimi zpráva, že Češi ruští podali sv. Synodu pravoslavnému žádost, aby prohlásil Husa za svatého v církvi své, a tím navázal jakési spojení s historií českou (jíž dnes mnozi rádi by ke svým zájmům využili) a city národa českého. To může žádat a za možno pokládat jen ten, kdo neví ani, co Hus učil, ani co církev pravoslavná učí.

Pražský apologetický týdenník „Obrana“ oznamuje ve svém posledním čísle z roku 1901., že přestane vycházet, poněvadž jenom jedna čtvrtina odběratelů jejích platila. S trpkostí praví, že nechtěla sbírati „zajišťovacích fondů“ pro sebe, jak jiní činí. Vidět však na pražských katolických podnicích jednom po druhém, že kdo toho nečiní, hynou, kdyby byly sebe lépe vedeny.

Vřesenská událost v ohledu národnostním snad propast mezi Poláky a germanisatory prohloubila, ale v ohledu náboženském zarazila přece i přátely hakatismu. Tak něm. konservativní listy (a z junkerů stranu protest. konservativní skládajících se hakata vyhranila!) kárají, že i nauka náboženská má sloužit účelům politickým; poukazují na to, toho že ani v Rusku není, které náboženskou nauku nechává v mateřském jazyku, třebas prý jinak poruštovalo víc než Prusko poněmčuje. Za to právě s této strany něm. konservativní a liberalní zatažen do boje Vatikan a zvláště kardinal Rampolla. Vatikan prý podporuje polské buřiče odedávna (daly si listy sdělovat od vynikajících ruských politiků!) a vůbec prý od nějakého času, jak zpravodaj demokrat. „Frankfurter Zeitung“ píše, Vatikan hýčká Slovany a se všemi předáky slovanských katolíků, kteří do Říma přijdou, se hotový kult pěstuje! Vyplývá prý to z politiky trojspolku nepřátelské a pak z oposice proti vládě italské. Vatikan prý soustavně dává přednost těm, kdož jsou nějak proti italské vládě, a s nimiž italská vláda není v přátelském poměru. Že polských buřičů Vatikan nepodporuje, to „Frankf. Z.“ uznává, už proto prý, že mnoho záleží Vatikanu na přízni cara ruského a pak už ze snah po unii ve Vatikaně všem Slovanům chtějí se zavděčit, zvláště dosud odštěpeným.

Toto přátelství Vatikanu by tudíž bylo zcela přirozené a jen vyslovený nepřítel Slovanstva či církve je může očerňovat a podezřívat.

Sjednocený metropolita rusínský hr. Šeptyckyj na své nedávné návštěvě v Římě pověřen úkolem sprostředkovat sjednocení Jihoslovanů s církví katolickou. Stavil se aspoň na zpáteční cestě

v Bosně. Vláda bosenská ovšem by z politických ohledu sjednocení přála, neboť jest jí nepohodlnou velkosrbská propaganda mezi pravoslavnými Srby stále šířená. I myslí si, že by návratem k západní církvi propaganda ona byla přerušena. Právě proto však, že se k ní váže spolu i politický cíl, má unie naději co nejmenší. Pravoslavní o ní nechtějí slyšet, a po způsobu missionářském muže po muži získávat to by trvalo hodně dlouho a sotva k cíli vedlo. Každý podobný krok se strany katolické plodí v pravoslavném světě hned poplach v tisku, jenž ze všech stran volá k opatrnosti a odrazu zamýšleného útoku. Pravoslavní pak ani katolíků samých tak se neštítí jako sjednocených, které mají za zrádce své věci. Proto připojovat je po jednom, obracet je po missionářsku leda by náladu na sjednocení činilo. Buď nastane hromadné sjednocení celého východu se západem, anebo církve se budou ještě vzdalovat a odcizovat. Po jednom se nevrátí!

Redaktor římského měsíčníku „Bessarione", věnovaného studiím orientalním a snahám po sjednocení církví byl v druhé polovici října v Cařihradě a interviewoval tu několik vynikajících řeckých pravoslavných mužů a samého patriarchu o jejich smýšlení stran unie. V posledním sešitě (62.) sděluje o smýšlení, jaké mezi nimi poznal, toto: „Před 50 ba 20 lety bylo by bývalo nemyslitelným hovořiti či jen mysliti o spojení a sblížení obou církví; dnes však po encyklikách sv. Otce Lva XIII. o jeho šlechetných snahách se všude mluví a debatuje, cítí se možnost a ba i uznává se leckde nutnost spojení církve řecké s latinskou. O papeži Lvu XIII. Řekové vesměs mluví s úctou a uznáním. Tak sám řecký vyslanec u sultanova dvora kníže Maurocordato pravil monsg. Nicolo Marinimu: „Všichni vážní lidé, všichni lidé dobře a po křesťansku smýšlející musejí si přáti takového sjednocení církví, o jaké se snaží sv. Otec Lev XIII." Patriarcha řecký Joachim III. pak pravil Marinimu: „Spojení církví jest věc velice nesnadná. Odluka východu a západu netrvá od roku, od desíti let, ale od mnohých věků. Podle mého, sjednocení jest dílem, jež náleží výhradně božské prozřetelnosti. My jsme povinni čekati a mlčeti, až Bůh sám urovná ty srázné stezky, na nichž se zaběhli lidé podrobení lidským náruživostem . . . Překážky spojení jsou různého druhu; jedny náležejí dogmatice, druhé liturgii a disciplině, jiné pak způsobu správy a vlády církevní. Není třeba šířiti se o těchto rozdílech nauky a kázně církevní. Už tolikrát byly vyloženy v učených pojednáních a encyklikách patriarchů církve východní. Ať jen jednoho se dotknu: což může církev pravoslavná kdy přiznati neomylnost papežovu? Vedle starých rozdílů povstaly nové, a zvláště koncil vatikanský jakoby si byl obral úkolem různosti tyto rozmožiti. A jest vůbec různost už v základě a osnově obou církví, jež oběma dodává jich charakteristického rázu. Ve správě stádce Kristova řídíme se dvěma zpusoby zcela protichůdnými. Ústava církve pravoslavné i v nejvyšších správcích jejích jest podstatně demokratickou: církev latinská naopak je neochvějnou obhájkyní formy monarchické, jedinovlády. A božský zakladatel církve, rozdávaje svým apoštolům

všem stejné milosti, ukázal jasně, že v jeho království na zemi nemá býti soustředěné moci v jedné ruce, ale že vrchní správu a moc sobě jedinému vyhražuje, jakožto hlavě údů svých, a tu na zemi zůstavuje lidem vládu a správu demokratickou.“ — Konečně patriarcha pravil: „Není pochyby vášně lidské mnoho přispěly k bolestné roztržce obou církví, ale vášně lidské nebudou míti síly ani moci proti síle a moci Boží. Východ není sic ochoten podrobiti se vrchní vládě Říma, ale není nepřízniv spojení a povinností naší jest prositi Boha, aby modlitbou dosaženo bylo vítězství nad vášněmi lidskými a znovu zřízena byla jednota křesťanská.“

Redaktor Bess. Marini podotýká k těmto myšlenkám patriarchy řeckého, že mezi vypočtenými či aspoň naznačenými překážkami vlastní překážkou zůstává jen jediná: neomylnost papežova, a ta vlastně jen proto tvoří těžkost, že ji pravoslavní špatně pojímají ve smyslu bezhříšnosti a bezchybnosti. Ostatní rozdílnosti při řádné rozmluvě a rozpravě s obou stran se rozplynou. Třeba jen navázati přátelství a upřímný styk osobně-stavovský mezi klerem východu a západu, třeba všemi silami množiti nebo aspoň vyčkati větší všeobecné i theologické vzdělání východu a spojení obou církví samo se načne a pronikne všecky mysli.

Záležitost Spahnova v Německu rozvinuta dále ve směru Spahnovi velmi příznivém. Zprvu útočeno na něho z katolického tábora a zvláště z Říma, tyto útoky prý zastaveny konečně zakročením diplomatickým(?), ale i kdyby toho zakročení nebylo bývalo, byly by umlkly samy, jako skutečně veškerá polemika proti němu najednou ustala, co z liberalních professorských kruhů rozpoután boj za „nepředpojaté učence“ a „nepředpojatou vědu“. K otevření boje toho navnazen stařičký Mommsen, jenž v mnichovských „Neueste Nachrichten“ ohlásil protest, že prý ne dle vyznání mají se vybírat síly vědecké, ale dle schopnosti své. A zvláště prý katolický učenec není prost předpojatosti vědecké! Mommsen své první výroky, jež zarazily svou beztaktností, opravil v druhém listě tak, že je skoro všecky odvolal. Ale ze všech stran sypaly se pak už projevy souhlasu s jeho stanoviskem — nota bene i z těch universit protestantských, které mají ve statutu, že professorem na nich smí býti jen protestant (Roztoky, Gryfice, Kiel?). Leč také z velmi vážných stran a i od protestantských universitních professorů ozvaly se mužné projevy nesouhlasu s takovým protestováním. Štrassburská universita sama protestovala celá jak jest (kromě dvou svých katolických professorů dosavadních) a rektor Michaelis velmi roztrpčeně ohradil se proti pánovitému jednání v ústředí říšském, kdež prý sekční přednosta přes hlavy sborů professorských dělá co chce. Na obranu tohoto ústředí vyvstaly neméně vážné hlasy, mezi nimi i na př. posledně často jmenovaný professor Harnack. Velmi ostrý projev proti celému tomuto universitnímu „Mommsenismu“ uveřejnil ve vídeňské „Fackel“ anglický spisovatel, nedávno ještě celým národně-liberalním Německem oslavovaný, professor Houston Stewart Chamberlain. Tento vytýká veřejnosti zneužití

vlivu Mommsenova, jenž ve svých letech (přes 80) zdětinštěl a ohluchlý i peloslepý stal se i neschopným k posuzování velikých veřejných otázek. Dosud vždy svými projevy každé dobré věci uškodil a ve zlou stránku ji obrátil. Leč zároveň z vlastní i cizí zkušenosti vyličuje, jaký duch uzavřených kotterií zavládl na německých universitách. Jak nejlepší síly odmítány a za to švakrovství a kmotrovství pěstuje se měrou až neslušnou, bez ohledu na nepředpojatost a vědeckou zdatnost. Docent, který si nevezme dceru nějakého vlivného professora, nebo dokonce rady, jest navždy odbyt. Chamberlain chválí ústřední správu vyučovací, že naopak ta právě, co je dobrého a věhlasného na universitách německých udržuje a rozmnožuje. Na universitě štrassburské na fakultě filosofické, na niž Dr. Spahn povolán, je z třiceti professorů 16 židů (křtěných i nekřtěných), 12 protestantů a pouze 2 katolíci a to v zemi a městě většinou katolickém. Jaké tu tedy nadržování katolicismu. Spíše naopak!

A jak to dosud bylo s tou vědeckou nepředpojatostí a objektivností professorů tohoto odboru, na nějž Spahn povolán, vysvědčuje mnichovská „Wahrheit". Od zařízení university v roce 1872. professuru nových dějin měl protestantský theolog Dr. Herrmann Baumgarten, skladatel mnoha pamfletů protikatolických, nesnášelivý na výsost a „bojovník kulturní" pověstný. Roku 1890. na jeho místo přišel zase protestant Konrad Varrentrapp, který nastoupil do šlépějí Baumgartenových, třebas tak vášnivě si nepočínal. — Professuru středověkých dějin měl sice do roku 1890. katolický professor Scheffer-Boichorst, ale po něm nastoupil žid Harry Breslau a vedle něho dva židovští docenti Sackur a Bloch, kteří, když se sami studenti nad tím počali pozastavovat, přestoupili oba ku protestantství.

Na celé universitě štrassburské mezi 119 professory byli před Dr. Spahnem 4 katolíci! Byl tu tudíž poměr, vyjma tři výlučně protestantské university severoněmecké, skoro nejhorší. Jeť na všech německých universitách mezi 2255 professory aspoň 227 katolíků, tedy 10%, ve Štrassburku však jen 3%, teď ovšem 4%.

Tajemství Spahnova nenadálého povýšení objeveno zřetelně nyní dílem jeho v knihovně, již spolu s dvěma jinými katolickými professory začal vydávati (Geschichte in Charakterbildern) „Der Grosse Kurfürst". Dílu tomuto i nejprušáčtější listy vytýkají, že psáno je „ad maiorem domus Hohenzollern gloriam" na oslavu rodu hohenzollerského. Veliký kurfürst vzat tu jako střed celé epochy 17. a počátkem 18. století, jímž nebyl, a Dr. Spahn už i dříve v takovémto způsobu pojetí historického se vyznamenal. Je to tudíž první katolický historik protestantského domu Hohenzollerů — odtud ta vděčnost a vyznamenání. Jinak ovšem není Dr. Spahn bez zásluh a neobyčejného nadání historického.

Vedle rozjařených vítězných hlasů protestantských a peněžité podpory pro hnutí „pryč od Říma" („evangelischer Bund" věnoval na rok 1902. nového půl milionu marek!) došlo také z katolické strany z Němec posledně do Rakouska povzbuzení. Což konečně jiného. Jak

jinak může přispět menšina jedné říše ohromné většině v říši druhé?! Dne 8. a 9. prosince konán totiž v Ulmu sjezd virtemberských katolíků, na jehož asi 15 schůzích súčastnilo se na 30.000 osob. V resoluci do Rakouska adresované se praví: „Odbuďte rozhodně všecky pokusy, jimiž vás od otecké víry odvrátiti chtějí. Stůjte pevně při jediné svaté římsko-katolické církvi, jež všem národům světa evangelium přinesla a všecky národy stejnou mateřskou láskou objímá. V boji, který vám vnucen byl, budiž vaším praporem kříž a vaším heslem: pevně a věrně k Římu!" — Také z Bavorska uveřejňuje „Augsburger Postzeitung" návrh podpory katolíkův rakouských: modliti se za ně, spojovati se s nimi v podobných spolcích a bratrstvech a kde nemožno s nimi jeden spolek býti, aspoň stejné cíle s nimi sledovati a stejnými prostředky se jich domáhati! Tedy naprostou duševní jednotu. Vzácný a dojemný výjev, jenže spojit se se slabým a nedovedným i nezručným, k tomu snad i líným a netečným, je škoda vlastních dobrých sil. Jest to už zlo většiny, že moralně ji někdy i menšina zmůže. Jeť menšina vždy čilá a na stráži, většina pak důvěřivá v sebe a svůj počet a klidná i bezsilná svou mnohostí.

Že ve Francii stojí věci hůře jak mezi pravověrnými tak novotáři i vyklouzlými, dokazuje článek katolického půlměsíčníku, přísně církevního směru, „Revue du monde catholique" z posledních čísel (za listopad) od Justina Fèvrea „La France est-elle menacée d'un schisme?" (Hrozí-li Francii odtržka od církve?). Neméně hořekujícím spiskem je bezejmenno vyšlá u A. Savaetea v Paříži: „La Désolation dans le Sanctuaire" (Zpuštění ve svatyni). Fèvre na otázku položenou o schismatě — odpovídá že ano, že Francii hrozí schisma, a nejhorší je, že není kdo by se nebezpečí postavil. Schisma to však nebude pozůstávati ani v „gallicanismu" věků předešlých (národní církev), ani v rigorismu Jansenistů, ani v reformním katolicismu Lamennaisově, ani v liberalním katolictví Dupanloupově, nýbrž v naprosté beznáboženskosti a lhostejnosti. „Pamatujte", praví, „že francouzská budoucí odluka od církve nebude míti určujícího podnětu svého v náboženství, v nějakém novém směru dogmaticko-moralním, nýbrž v tom, co Guyau nazval: ‚l'irréligion de l'avenir' — ‚beznáboženskost budoucna'." A na kom spočívá vina? Na biskupech francouzských. Cožkoliv vláda a sekta zednářská, jež vládne Francii, proti církvi podniká, biskupové mlčí. Závislí na vládě, jež má vždy hojnost kandidátů pohotově, kteří pod cenou se jí nabízejí, biskupové francouzští bojí se ozvati. Hrozí jim Gambettovo „buď, anebo" „ou se soumettre ou se démettre" — buď se podrobit, nebo odstoupit. Biskupové károu a stíhají těžce i kněze, kteří se opováží býti smělejšími než oni jsou. Autor to nazývá: l'abus de la force et les aberrations de l'autorité — zneužití moci a zbloudění autority. Lid je zmaten, sveden, zloupen, kněžstvo se buď uchyluje v ústraní, nebo se tlačí k vládě, k úřadům a hodnostem a vykonává nebo aspoň schvaluje a omlouvá plány a skutky její.

Vláda francouzská skutečně hledá lidí pro stolce biskupské, kteří by jí byli ve všem po vůli, a nejen to, ale kteří by sami chtěli a troufali

si začíti boj proti Římu a vésti lid k liberalismu, k zmatení nauky a zplanění citu náboženského.

Dosud takového člena není v episkopatu francouzském; sekční předseda kultu v ministerstvu spravedlnosti známý nepřítel církve Doumay navázal styky s apostatou kněžským Bourierem, jemuž dávána i podpora na jeho časopis liberalní a protikatolický „Le Chrétien français", který sice měl na 15.000 odběratelů, ale přece žádného účinku, aspoň ne toho, jaký vláda od něho čekala. Bourier měl vyhledati nějakého biskupa, který by byl ochoten postaviti se proti Římu. Leč nebylo lze ho najíti. Ohlásil se před časem jeden, ale byl to nějaký dobrodruh, o němž na konec se zjistilo, že není vůbec biskupem. Vláda zamýšlela všecky dosavadní „abbés évadés" pomocí oddaných sobě rad městských, zvláště rad socialistických, zednářských a radikalních ustanovovati za faráře, biskupa míti pro svěcení oddaných a poddajných sobě theologů a dosaditi jej konečně v diecesi, v níž by už většina jeho lidí byla umístěna. Celý plán se doposud zhatil. Leč vláda snah svých dosud se nevzdala. A podaří-li se jí — a není pochyby že podaří — najíti jednou nějakého tak povolného biskupa, nebo aspoň kandidáta, jehož bude hleděti vší mocí povýšiti, by nejen mlčel ale i mluvil a ovšem zcela v duchu jejím — pak bude plán blízek provedení.

Belgičtí biskupové vystoupili nedávno proti oné „katolické literatuře", již by obdobně se žlutým tiskem jingoismu anglo-amerického bylo možno nazvat „černým jingoismem". Míněny časopisy a brošurky, které pod nátěrem neobyčejné zbožnosti lidi mámí všelijakými nápady, pobožnůstkami, sliby o milostech, povídačkami hrůzostrašnými a neobyčejně zasládlými a činí tak v dnešních dobách svým neuvědomělým pověrečným víc než nábožným tlachem církvi jenom hanbu. Taková literatura nevychází vůbec z kruhů církevních, nýbrž od ziskuchtivých nakladatelů, kteří počítajíce na sensaci a sentimentalnost náboženskou fabrikují a rozšiřují všecko možné, jen když to jde na odbyt, a tvoří tak na trhu náboženské literatury to, co jsou v krásné literatuře nakladatelé krváků a pornografií. Nemožno ovšem popříti, že duševní tvůrcové takové četby jsou mnohdy kněží sami, myslící že hověním lidu v tomto druhu citového dráždění podporují náboženství a budují ušlechtilost a mravnost jeho. Leč zevnější opatření, jakých chápou se biskupové belgičtí, proti takové literatuře nepomohou, tu zmůže něco jen zdravé náboženské vzdělání a osvícení a všeobecné povznesení úrovně kulturní v lidu.

Plán katolíkův amerických (ve Spojených Státech) spojiti se pevněji na odrážení všemožných útoků stran nepřátelských zdálo se, že se letos uskuteční. Biskupové Messmer a Mac-Faul spolu s mnohými váženými laiky podepsali a vydali provolání, aby všecky spolky katolické utvořily federaci a zřídily si ústřední svaz, který by stále zájmy celku měl na zřeteli, lépe mohl nárazy odvracet a i místním spolkům radou a podporou vydatně přispívat. Myšlenku tuto podporovali horlivě především katolíci němečtí. Ale teď se celý plán začíná hroutiti. Stoupenci tak zvané irsko-nativistické strany, jakož zvláště biskupa

Irelanda a kongregace Heckerova „Paulisté“ nepřejí myšlence této jako zbytečnému dráždění a vyzývání druhé strany. Je-li už kde boj nutný, ať se odbude na místě samém. Celku prý zvláště teď za předsedy Spojených Států Roosevelta nehrozí žádné pronásledování. Není prý také ani výhodno zřizovat jen samé spolky hořekující a naříkající na útisk, a vůbec prý katolíci američtí jen pořád fňukají, místo aby činorodě s ostatním obyvatelstvem se chopili práce na povznesení společné vlasti ve všelikém směru, praví měsíční organ Paulistů „The Catholic World“. Spojí-li se s ostatní populací a budou se s ní cítit za jedno ve všem, budou i ostatní všichni katolíků si vážit a nenapadne nikomu v ničem jim křivdit a práva jejich zkracovat. — Proti zamýšlené katolické federaci utvořila se také hned obranná liberalní protestantská federace pod názvem „National patriotic federation“, která si obrala za úkol proti katolické federaci zvláště brániti: neutralnost státu a jeho úplnou bezcírkevnost a neutralní bezkonfessionelní školu americkou. Nepřátelé si tedy obranu katolické federace vykládají jako zřízení výbojné, které chce ze Spojených Státův učiniti stát konfessionalní, a to katolický!

Snahy Vatikanu zříditi v Rusku nunciaturu a tím přímo kurii římské svěřiti zastoupení zájmů katolických, vykládají se od Rusů přímo jako odpolštění katolicismu v hranicích ruské říše. A tu ovšem není divu, že církevní kruhy pravoslavné těmto snahám Vatikanu nepřejí. Dnes jest jim boj proti katolicismu usnadněn, ježto jej mohou potírati trojím důvodem. Nemluvě už ani o tom, že žádná asi většina na světě nového vlivu a nových práv menšině tak beze všeho nevydá a nedopřeje. A čím o vyšší zájmy se bojuje, tím větší nedůtklivost.

Snahy a žádosti duchovenstva ruského za změnu dosavadního způsobu materialního zabezpečení a příjmů duchovenských neustávají v tisku i jinak zjednávati si průchodu. Vedle „církevní země“ jsou to hlavně příjmy z dárků farnosti, které ovšem osobně musí se chodit in natura vybírat, a pak štolové poplatky, což všechno pospolu tvoří úhrn příjmů celého „příčtu“ kostelního. První a třetí způsob nezdá se ještě tak odiosním, ale za to druhý jest ostudnější než býval na př. u nás za stara kostelní desátek. Takovým způsobem na sebe za starodávna chodili sbírat: obecní pastýř — a učitel. Dnes ještě v některých krajích se udržel zvyk, že kněz vybírá si dobrovolné dárky od lidu in natura (víno, len, vlnu a pod.). Ale není na tom závislý, a případy ty řídnou víc a více. Ruské duchovenstvo žádá, aby se tyto dobrovolné prekerní dávky zaměnily za pevnou daň „podušnou“ (z každé duše určitým obnosem), nebo poměrnou přirážkou ke státní dani. Kněžstvo a nižší duchovenstvo by dostávalo pak služné od státu a na lidu by nezáviselo. Toto „počinovničení“ kněžstva však se přemnohým z intelligence nelíbí. A právě liberalové ruští ještě nejspíš s duchovenstvem v otázce té souhlasí, kdežto konservativní, kteří jinak jsou samá církev a samé pravoslaví, nepřejí takové „roztržce“ mezi lidem a duchovenstvem. Ostatně kněžstvo si stěžuje, že ani biskupové s ním v té věci nejdou. Nedávno v konotopském

zemstvu (zemský sněm) přijat byl návrh, aby místo naturalních dávek kněžstvo dostávalo 900 kongruy ročně, jež by se zemskou přirážkou pro celý okres sebraly. Ježto návrh zemstva potřeboval schválení biskupa a sv. Synodu, zasláno usnesení eparchialnímu úřadu (konsistoři). Biskup dal však žádost zemsvtu vrátiti s tím doložením, že nepřeje si, aby se světská moc míchala do věcí církevních a že není radno dovoliti, aby zemstvo platilo duchovenstvu služné, protože by prý pak kněžstvo stalo se závislým na zemské moci a úřadech zemských!

Následkem tohoto prekerního postavení duchovenstva jest útěk od kněžského stavu a nespokojenost mezi kněžstvem veliká. V diecesích, jež nemají velkých far ruralních (s hojností „církevní země“, s polnostmi) veliké množství far, mnohde až i třetina je neobsazených nebo nedostatečně obsazených. Mnohé chrámy už po desítiletí jsou zavřeny, venkované se křty, svatbami a pohřby jezdí na 20 i více kilometrů po okolí, hledajíce pravoslavného kněze, jenž by úřad vykonal. Jak to v takových farnostech tak dlouho osiřelých vypadá v náboženském ohledu, možno si pomysliti!

Přirozená je za takových poměrů též nechuť k bohoslovnému studiu a ku kněžskému stavu vůbec. Poloprázdny jsou tudíž semináře, v nichž vedle všeobecného vzdělání středoškolského probírají se už i bohoslovné vědy, takže seminaristé z nižšího oddělení vycházejí na nižší duchovenstvo a z vyššího oddělení bývají už svěceni na kněze, ač-li nemusejí dříve sloužiti ještě nějaký čas na farských školách nebo diecesních učelištích, nebo v úřadě nižšího duchovního, než na kněze vysvěceni budou. Jelikož z nižšího oddělení seminarního nemožno valně se pustiti do světa, tu všichni ti, kdož dále už nemohou, zůstávají v duchovním povolání a tak na nižší službu dosť je lidí. Ale z vyššího oddělení semináře možný už přístup na universitu a jiné odborné akademické ústavy. Odtud také všichni ti, kdož nemusí zrovna jít k duchovenstvu, utíkají do ústavů světských. Nedávno naříkáno v „Cerkovném Věstn.“ z penzenské eparchie, že brzy nebude v diecesi ani duchovenstva ani prefektů škol církevních, neboť seminaristé z vyššího oddělení houfně utíkají na světské školy a světskou službu. A to ač dnes jest značně ztížen přístup ke státním ústavům ze seminářů! Jak pak teprv, kdyby přestup byl volný, jako to bylo v letech šedesátých, a o jaký i dnes seminaristé i kněží sami usilují. Nechceť žádný kněz aby synové jeho byli také jen tím, čím on byl! Jest ostatně nejen s výlučností a organisací seminařů všeobecná nespokojenost — vůbec proti celému dosavadnímu výchovu kněží se reptá: časty jsou návrhy z kruhů kněžstva samého, aby mezi středními ústavy byla úplná vzájemnost, aby semináře jako státní školy byly zorganisovány.

Nedávno jmenován biskupem anglikanské diecese worcesterské, dosavadní kanovník westminsterský (bisk. lond.) Dr. Charles Gore, jímž dosazuje se na biskupskou stolici v Angli člověk tak moderně pokrokového rázu, že je to opravdu možno jen v Anglii. Biskupy anglické jmenuje sic vláda, ale tu nejmenován člověk nijak vládní. Naopak vystoupil kanovník Gore ještě právě před jmenováním svým

proti politice Chamberlainové a proti koncentračním táborům v jižní Africe. Mimo to znám je smýšlením svým jako revolucionář a socialista a jmenován ještě biskupem ve volebním okresu Chamberlainově. O jeho převratném mínění svědčí dosavadní jeho řeči a spisy s dotatek, v nichž ohnivým slovem řečníval proti dnešnímu společenskému pořádku tvrdě, že každý pravý ctitel a vyznavač spravedlivého Boha musí si přáti, aby svět tento raději hned byl zničen, než aby zůstal takovým jakým jest. Také v církevním ohledu náleží k modernímu rationalismu v církvi anglikanské. Už jako pensista ústavu Puseyova (theolog oxfordský proslulý svým novým k římské tradici se klonicím učením v letech šedesátých) v Oxfordě vyzval velký odpor proti sobě uveřejniv v almanachu ústavu toho stať svou: „inspirace“ v níž autoritu inspirovaného proroka svádí na míru co nejmenší, tak že vlastně vše co praví, třeba posuzovati se stanoviska lidského. Tím dán ovšem průchod zcela rationalistickému výkladu Písem svatých. Jako výtečný řečník propagovával v kázaních svých křesťanství demokratické, jaké jedině prý správným a kladl mu za základ čtyry hlavní zásady z Evangelia vybrané: 1. že Bůh nehledí na osobu lidskou, 2. všichni lidé, pokud to jen možno, mají míti stejnou možnost dosáhnouti štěstí svého, 3. bohatství jest spíše jen depositum (svěřená věc) ale práva nezakládá, 4 každý z nás je strážcem bratra svého. — Gore jest také přívržencem theorie evoluční Darwinovy, byv druhdy věrným přítelem přírodozpytce Romanesa. S „vysokými církevníky“ míval od jakživa potyčky. Co se týče poměru jeho k ostatním církvím, tu liší se od dnešních ostatních biskupův tím, že nejen jako oni vyhledává spojení se světem křesťanským pravoslavným a římsko-katolickým, ale zvláště se sektami od státní církve anglikanské odpadlými vyhledává sblížení a s nonconformisty nejednou společné konference míval. Ovšem se všemi těmito náhledy svými jako biskup anglikanský nemůže nic počíti, nic převrátiti, nic pokaziti, neboť nemá práva v církvi něco zásadního měniti a porušiti. Může leda dále jako dosud kázati a psáti. Nejvýznamnější jest, že muž s takovýmito názory zasedne nyní ve sněmovně lordů, která dosud byla naskrz konservativní i ve svých liberalních členech. Je to také známkou, jak nové proudy v tak zvané „široké církvi“ se soustřeďující nabývají v Anglii stále více významu a platnosti.

Jak daleko ostatně to „moderní křesťanství“ v protestantismu dospívá, vypravuje jistý dopisovatel týdenníku „Evangelische Kirchenzeitung (organ pastora Hengstenberga v saskopruském městě Weferlingen), jenž popisuje církevní poměry v Bremách. Církev je tu úplně independentní: není ani vrchního úřadu, ani konsistoře, není ani vlastních far, jsou to jen osobní společnosti. Pastor není nikomu zodpovědným, leda svým stoupencům. Řeči pastorů bremských jsou prý také, jak onen dopisovatel se hrozí, už úplně bez všelikého křesťanského nátěru. Kazatel vezme si sic nějaké místo z Písma za východiště, ale nemluví snad o Bohu, ani o Kristu, vůbec o ničem náboženském, nýbrž o rozumu, přírodě a přirozené ethice. Sem tam si zafilosofuje ve smyslu rationalistickém o křesťanství. Velkonoční kázaní jednoho

z bremských pastorů prý bylo, že svým posluchačům dokazoval, jak vypravování evangelia o vzkříšení Páně jest pouhou báchorkou, jak Kristus nevstal z mrtvých, nýbrž tělo jeho z hrobu bylo ukradeno atd. atd., jak už se vzkříšení Páně od rationalistů popírá a vyvrací. V mnohých městech a mnohých farnostech bojují proti sobě dvě strany, jedna takováto svobodomyslná, druhá „starověrecká“ a jedná se o to, která zvítězí: pak buď se hlásá křesťanství ještě pokud si jej reformovaní či protestanté zachovali, nebo se křesťanství ve jménu rozumu vyvrací!

Görresova společnost počala u Herdera (ve Frýburku) vydávati veliké dílo: „Concilium Tridentinum“, práce to, na niž už historie katolická dávno čeká. Akta sněmu tridentského (1545—1564) dočkala se zpočátku divného osudu v církvi. Na sněmu tridentském samém chystáno jejich vydání, pořádána a k tomu cíli sestavována, ale ke konci sněmování najednou za papeže Pia IV (1559—1564) usneseno zachovati je v tajnosti, ježto mnohým tehdejším účastníkům se zdálo, že není radno všechno z nich uveřejňovat. A tak zůstala uchována pod klíčem v archivech papežských a ani katolickým historikům nedáno jich plně použiti. Teprve teď za papeže Lva XIII., když všechny archivy vatikanské a všechna akta vydána veřejnosti k použití, bylo možno pomysliti též na prohlédnutí a vydání veškerého jednání na sněmu tridentském. Tak tento památný sněm, v historii církevní z nejdůležitějších, poprvé v celé pravdě a jasnosti vystoupí před světem. Dílo sněmu tridentského bude ovšem ohromným. Akta sněmu sama tvoří veliký archiv pro sebe, ležela uchována a seřaděna ve vatikanském archivu ve 151 mohutných balících. Práce Görresovy společnosti bude tudíž náležeti k pracím, jaké se po věky pamatují a nejen jednomu ale řadě pokolení slouží.

Nové proudy bohoslovné v Německu zabírají čím dále širší vrstvy. Velmi rozhořčený protest proti Schellovi v solnohradské „Kath. Kirchen-Zeitung“, odsuzování reformních listů Müllerovy „Renaissance“ (v Mnichově) jakož i letos vzniklých Bumüllerových „Freie Deutsche Blätter“ (ve Würzburku) zdají se už jen výstřely z opozděných stanic. Denní tisk sic ještě nejde výlučně jedním směrem, toho odvažují se jen malé lístky, z osobní záliby k jistému cíli zřízené, ale už i v denním tisku proniká vedle konservativních starších proudů sem tam nový vánek. Zajímavo jest, že odsuzované názory Schellovy z „Thürmera“ o protestantismu sděluje skoro v témže smyslu i professor historie na vídeňské universitě Dr. Ehrhard, jenž v knize právě vydané (Der Katholicismus im XX. Jahrhundert) stopuje zhruba evoluci církvi od reformace, posuzuje životní sílu protestantismu a katolicismu, nastiňuje stav církve katolické a úkol i prostředky k opětnému povznešení jejímu. I on vidí sílu protestantismu ve vývoji osobnosti, již katolicismus zanedbal. A Dr. Ehrhard dosavadní činností svou nenáležel nijak k „novým“ a „mladým“. O časovosti knihy Ehrhardovy, jež padla na půdu připravenou, svědčí nejlépe to, že v desíti dnech doslova rozchytána.

A semeništěm mladého hnutí jsou prý fakulty bohoslovné! Vraťte se k seminářům, volá proto abbé Kannengiesser, francouzský spisovatel (Elsasan) do Němec v knize nedávno vydané[1]) (vloni v časopise „Correspondant" uveřejněna jako řada článků) v níž už i celý starokatolicismus, a všecky starší i novější bludy (Hermesiany, Güntheriany, Schellismus) svádí na theologické fakulty. Na těch biskupi nemají prý professory v moci, nemohou jich sesaditi, neboť v případě neshody vláda vždy drží ruku nad professorem a ne nad biskupem. Abbé Kannengiesser žaluje dokonce na Dra. Schella, že se sic podrobil výroku kurie, když spisy jeho dány na index, ale že prý směr přednášek nezměnil, což listy německé vytkly francouzskému autorovi jako nečestnou denunciaci a to ještě jen z osobní podezřívavosti pronesenou. Zvláštní známku pro bludařství nějakého universitního professora stanoví abbé Kannengiesser větou: „Jest pamětihodno, že u takového professora, když zabředne do bludu, projeví se pokaždé akutní Jesuitophobie, nenávist k řádu „Tovaryšstva Ježíšova", jest tudíž nejzřejmější značkou nastalé vnitřní roztržky s církví."

K celému tomu očerňování fakult bohoslovných mu odpovídají zmíněné „Freie Deutsche Blätter", že v Německu kněžských apostasií nemožno čítat do 500 jako ve Francii, kde přece mají jen seminarní vyučování.

Bulharský exarchat vyvrací v ruském tisku všecky zprávy nedávno uveřejněné, že když nucen byl ku smíru s patriarchatem řeckým prohlásil, že raději přestoupí k latinské církvi, než by něco z práv církve bulharské zadal, se pokořil a podrobil patriarchatu. Z exarchatu vyvracejí: že vůbec jednání o smír a odstranění schismatu mezi bulharskou a řeckou církví nebylo, a že se žádné strany ani vyzvání k němu nedošlo; a že jest naprosto nemyslitelno a utrhačno, jakoby exarcha kdy mohl prohlásit, že raději se spojí s Římem, než by se smířil a podrobil Cařihradu. Zaklíná se svou věrností a věrností celého národa k církvi pravoslavné, pro niž Bulhaři po celé tisíciletí, tu pod Řeky tu pod Turky trpěli. Srědecký „Crkoven Věstnik" zároveň podává statistiku unie mezi Bulhary vůbec. Unie, v 18. století a před 30 lety z ohledů politických některými Bulhary přijatá, stále víc upadá, a národ vrací se opět k církvi pravoslavné. Katolických sjednocených Bulharů stále ubývá, množí-li se v některém kraji bulharském počet katolíků, pak jsou to cizinci, co počet ten množí, ne však domácí lidé. V roce 1879. bylo bulharských katolíků a sjednocených na 30.000. Teď při posledním sčítání lidu napočteno sic 32.540 duší katolických, ale mezi nimi Bulharů jen 18.135. Z těch jest v kraji plovdivském 10.552 a r. 1879 bylo jich 12.000; ve svišťovském a nikopolském okrese jest jich 6119 a bylo před 20 lety 4000. Mezi katolíky Bulhary dlužno se zvláště zmíniti o vystěhovalcích bulharských z Banatu, kteří v počtu 1464 v posledních 20 letech se usadili ve vratčanském a slivenském okrese. Také v Macedonii sjednocených Bulharův ubylo.

[1]) „Les Origines du Vieux-Catholicisme et les Universités Allemandes", Lethielleux, Paris 1901. 3 fr.

V soluňském okrese jsou jen 4 domy s 20 obyvateli katolickými; v poljanské eparchii jest 167 domů s 835 dušemi a v odrinském kraji 108 domů s 540 dušemi sjednocenými. V diecesi katolické, severní Macedonii a jižní Bulharsko obsahující, není dnes ani jednoho bulharského domu sjednoceného, ač jich tam byl před 20 lety ještě značný počet. „Crkoven Véstnik" dovozuje, že žádný národ pravoslavný tak málo se Římu nepřiblížil jako Bulhaři. Všude jest sjednocených víc a všude jich přibývá. Jen v Bulharsku jest jich procento tak nepatrné a ještě ho ubývá.

* *
*

Věda a umění. O původu petroleje byly dosud dvě hypothesy: německá fysika Englera, jenž měl za to, že petrolej jest nahromaděným zbytkem tuku zvířecích, tak jako uhlí kamenné jest odkysličeným a odvodněným zbytkem rostlinstva. Druhou hypothesi postavil ruský fysik Mendělejev, že totiž petrolej vzniká ve vnitru země cestou chemickou, působením neústrojných látek na uhlovodíky za velikého tlaku a teploty. Theorie tato nyní potvrzena přímými pokusy. Podařiloť se francouzským chemikům Sabatierovi a Sendevensovi vytvořiti naftu (surový znečištěný ještě petrolej spolu s prchavými částkami benzinem a hutnějšími, paraffinem, vaselinem atd.). Na acetylen a volný vodík dali působiti různým kovům a zeminám za vysokého tlaku a žáru (až 200°) a dostali tak tekutinu naftě úplně podobnou, jež dle různosti kovu a zemin dostávala i různou podobu, podobajíc se tu naftě haličské a rumunské, tu kavkazské, tu americké. S příměsí niklového prášku povstala nafta americké podobná (bez zápachu, žlutavá a řídká); s příměsí kobaltu a železa povstala temnočervená nafta se zápachem kanadské. Sám acetylen se železem a kobaltem při 180° C. přetvořuje se za výbuchu v zelenavou fluoreskující naftu s četnými druhy různých uhlovodíků (naftinů) jakými se vykazuje kavkazská nafta. Propouští-li se konečně acetylen sám různými kovy v prášek rozemletými s velkou rychlostí, tu povstává nafta haličské a rumunské podobná. — Ovšem také dříve Englerovi podařilo se zahříváním rybího tuku ve skleněných rourkách po několik dní zhotoviti žlutavou fluoreskující tekutinu petroleji podobnou.

Fysiologie doznává v naší době stále nových a nových drobných objevů, jež nevztahují se jen na živočišné organy a funkce jejich, ale i na rostlinstvo. G. Haberlandt v knize nedávno vydané vykládá své výzkumy o citových organech rostlin. Že rostliny nejsou necitelny k zevnějšku a okolí svému, známo bylo už dávno, nazvánť také rostlinný druh jeden „citlivkou", a rostlin na podráždění zevnější reagujících známo bylo více už i dříve.

Reakce tyto považovány za zcela mechanické. Leč Haberlandt tvrdí, že je v nich něco více. Nejen známé druhy ale všechny rostliny mají úplně vyvinuté citové ústrojí, jež dovede přijímat ze zevnějšku a dále sdělovat poruchy a vlivy cizích těles. Tyto citové organy kryjí se obyčejně v chloupkách, pupínkách a pod. částech rostlin a anatomické složení jejich i okolních buněk jest zcela upraveno podle toho, aby

poruchu ze zevnějšku přijati a dále sděliti mohly. V tom většinou také odehrává se celý citový poc od rostlin v přijetí zevnějšího dojmu a ve sdělení jeho. Ne každá rostlina také má organy aby mohla reagovati naň (schouliti kalíšek, zavříti předmět do kališka spadlý, rozevírati a zavírati květ, točiti jím v tu či onu stranu, vypouštěti zvláštní šťávu, pálití a žahati a pod. známé zjevy). Tato pouze receptivní a vodící ústrojí rostlin u vyšších ústrojenců, u živočichů mění se pak už v pravé organy smyslové.

Jedním z obdařených Nobelovou premií vědeckou byl též německý lékař prof. Emil v. Behring, známý vynálezce „sera proti diftherii.“ Po rozdělení cen měl pak Behring ve štokholmské akademii věd přednášku, v níž rozvinul své budoucí plány založené na dosavadních pokusech o „therapii serové“. Serum dle něho jest lékem ne lučebným ale krevným: nepusobí na onemocnělé buňky, ale podporuje antitoxační (protijedovou) působnost krve, škodlivé látky v ní se nacházející ničí. Serum účinkuje dvojím způsobem: při očkování protineštovičném a Pasteurové očkování totiž sesláblou nákazou, při očkování protizáškrtném pak vývojem tělísek protivných, čili tak zv. fagocytů; ono možno nazvati isotherapií, toto antitherapií. Professor Behring snažil se poslední leta neustále pomocí „serové therapie“ bojovati proti tuberkulose u hovězího dobytka. Vyvolil k tomu po dlouhém zkoumání isotherapii, a podařilo se mu též nalézti zpusob, jak vypěstovati sesláblé bacilly tuberkulosní, jež by očkovány hovězímu dobytku zabezpečovaly jej proti vlastnímu jedu nákazy. Jsou to jmenovitě lidské bacilly tuberkulosní, které živeny v laboratoři nějaký čas, ztrácejí svuj jed a stávají se „vaccinem“, čili očkovací látkou nejedovatou. Zpříma však z člověka na hovězí dobytek přenešené, jsou lidové bacilly tuberkulosní velmi virulentní a nákaza jistě následuje; jmenovitě prošly-li ještě tělem kozím. Tak prof. Behring už na jisto postavil možnost očkování hovězího dobytka proti tuberkulose, jedná se nyní o to, jak nejlépe a nejvýhodněji je prakticky provádět. K tomu cíli, pravil prof. Behring, věnuje též svou cenu Nobelovu (200.000 K) a zřídí si v Mariboru velké chlévy a pastviny a nakoupí hovězího dobytka, aby své výzkumy dále mohl pohodlně provádět.

Anglický hvězdář Forbes pronesl před nedávnem náhled, jak pravděpodobno jest, že naše sluneční soustava nekončí Neptunem, ale že i za Neptunem jest ještě nová oběžnice a to dle jeho mínění možná tak veliká jako Jupiter. Neptun vypočítán, dřív než objeven, francouzským hvězdářem Leverrier z poruch dráhy Uranovy. My z obdobné poruchy dráhy Neptunovy nemužeme ještě usuzovati na planetu zaneptunskou, poněvadž Neptun, co je znám, ještě před našima očima celou dráhu nevykonal. Oběh jeho kol slunce trvá 165 našich let, urazil tedy od r. 1746, právě tak jednu třetinu svého oběhu. Forbes se dohaduje nové této oběžnice z drah některých komet, které nevrátily se tak, jak by se dle výpočtu byly vrátiti měly. Ježto pak na svém oběhu nepotkaly se s jinou známou oběžnicí naší soustavy sluneční, dlužno za Neptunem klásti ještě nějaké těleso nebeské: a to s jakostí poruchy v dráze komety

1269, 1556 a 1848 se vracející (vrátila se už 1848) bylo takové: hmota jeho rovna hmotě Jupiterově, vzdálenost od slunce 2100 milionů mil, čili třikrát dále než Neptun sám vzdálen od slunce, takže oběh té zaneptunovské planety kol slunce trval by asi 1000 let. Při své poměrné ohromnosti byla by v té vzdálenosti viditelná jen velikými dalekohledy jako hvězda asi 12 velikosti. Je-li doměnka Forbesova skutečností, pak bylo by možno po dlouhém bádání najíti novou tu planetu cestou fotografickou, kdyby jen přibližně známo bylo místo, kde se nachází.

Před dvěma lety po zeměvědném sjezdě v Berlíně usneseno na šesti stanicích kolem celé země rozdělených[1]) pozorovati kolísání osy zemské. Výsledky tohoto pozorování shrnuje hvězdář postupimský (u Berlína) Dr. Albrecht v jednom z minulých čísel „Astronomische Nachrichten" v tento úsudek: pol otáčivé osy zemské opisoval v době pozorování skoro elipsovitou čáru, jejíž malá a velká osa mají se k sobě jako 14 ku 24. Elipsa tato položena tak, že velká osa její spadá skoro s poledníkem 120° východně a 60° západně od Greenwiche ležícím. Kolísání polu během roku 1900. bylo celkem nepatrné; největší úchylka, čili velká poloosa oné elipsy byla 370 centimetrů dlouhá.

Malá půtka odbyla se nedávno v Němcích i u nás o obsazení římských ústavů pro bádání historické. Obsazovalo se znova ředitelství učených ústavu těchto a to se ví, každý směr by rád tam měl svého člověka — to se ví, že každý hájí jen nestrannost a důkladnost vědeckou. U nás obešlo se bez dlouhých tahanic, věhlasný historik inšprucký prof. L. Pastor, známý svým monumentalním dílem „Geschichte der Päpste", zdál se už jako předurčen pro místo ono. Mělť průpravu nejznamenitější. V Německu po uvolnění místa na historickém ústavu a i před tím už vzneseny z kruhů vědeckých ruzné opravné návrhy a požadavky, jež se jak k osobě tak i zřízení a vedení ústavu pojily. Vláda nabídla místo jednomu z opravcu mariborskému prof. Goswinovi von Ropp, jenž přednášel novou a střední dobu dějinnou. „Germania" pozdvihla tu hlasu svého, že jako zúmysla přešlo se přes nejlepšího znalce Říma mezi historiky německými, poněvadž je katolík, a jmenován učenec protestant na místo, jež obírá se přece jen a jen věcmi katolickými. Snad tento náhled „Germanie", snad i vlastní uznání přimělo Roppa, že odmítl a vláda pak jmenovala prof. vratislavské university Dr. Aloise Schulte, znalce archivů italských a archivalně co nejlépe vzdělaného. Leč listy svobodomyslné a protestantské naříkají, že jmenován zase vyslovený katolík, takže všecky římské ústavy historické obsazeny samými „stranníky" katolickými: ve francouzském abbé Duchesne, v uherském titularní biskup Fraknói, v rakouském prof. L. Pastor a v německém teď Schulte.

List moderny německé „Die Gesellschaft", jenž po smrti

[1]) Stanice leží na stejném stupni šířkovém 40tém, a jest to těchto šest: Carloforte v Sardinii, Cincinnati, Gaithersburg a Ukiah v Severní Americe, Mieuzava v Japonsku a Čardžaj v Turkestaně

Jacobowského odstěhoval se do Mnichova, kdež redigován teď Dr A. Seidlem, přináší v jednom z posledních sešitů (Nov. II.) naprosté odsouzení berlínských tak zvaných „überbrettlů“. W. Gensel nazývá literarní modu Berliňáku „brettelseuche“. Literati berlínští chtěli tu napodobiti pařížské „cabaret“ z Montmartru, hostinská divadélka, jež bezděčně povstala a na nichž literarní bohema nejlehčí, ale i nejvtipnější plody svého umění podávala obecenstvu. Leč berlínské podobné zařízení zvrhlo se leda ve vodnaté satiry a oplzlosti. Silné výrazy v pařížských „cabaretech“ vyplývaly obyčejně z osobní nálady a z povahy autorovy, nebylo to nic hledaného na dráždění divákův a posluchačův. Ale cizina toto zpovšechnila a onu bohemskou drsnost a neomalenost povýšila za hlavní znak. Berlínské „überbrettle“ jsou divadla počítající na velký počet diváku. Toho však v Paříži v oněch pravých literarních chantanech nebylo. To byla malá intimní společnost, jež se navzájem chápala. Ale v Berlíně scházejí se tu ne literati, ne umělci, ale největší šosáci, kteří nad každou čupřinkou mohou si ruce utleskat, ale jemným literarním pointám a pravému vtipu nerozumějí. Je to literarní gigerlovství, ale žádný umělecký individualismus. A „überbrettle“ povstávaly pod protektorátem spisovatelů, kteří měli zvučné jméno. První takové „überbrettel“ založil sám Wolzogen, „Buntes Brettel“ vzalo si za patrona Detleva v. Liliencron (jehož však obecenstvo při prvním vystoupení vypískalo!), „Rhapsoden-Theater“ založeno Ernstem v. Planitz, „Schall und Rauch“ členy z ensemblu Deutsches Theater, nejnovější „Cabaret für höhere Kunst“, „Lebende Bilder“ povstávají už bez literatů, a také bez literarních aspirací.

Zemřeli. 2. listopadu ve Lvově Hryhorij Vrecona, učitel a spisovatel rusínský, vydával „Škilnu časopys“, psal články vychovatelské i všeobecně vzdělání do říše ruské. — 16. listopadu v Praze MUDr. Boh. šl. Jiruš (* 17. října 1841) prof. university pražské známý jako rostlinopisec a zoolog. — 2. pros. Vilém Weitenweber v Praze, redaktor obrázkové části „Zlaté Prahy“ a kritik umělecký. 4. pros. ve Lvově Dr Izidor Šaraněvyč prof. university lvovské, historik rusínský. Díla jeho historická o východní Haliči jsou velmi četná a trvalé ceny. Zvláště rád obíral se církevní historií Červené Rusi. Psával svá díla rusínsky, polsky a německy. — 7. prosince ve Vlašimi Ant. Norb. Vlasák (20 ledna 1822) spisovatel český. — 7. prosince v Petrohradě Alex. V. Sovětov (* 1827), prof university petrohradské, věhlasný hospodářsko-zemědělský učitel a spisovatel, jenž i jako organisator jak vyučování tak práce a výroby zemědělské mnoho služeb své vlasti prokázal. — 10. prosince v Žitomíře Vilém Bogusławski (* 1825) úředník v ruském ministerstvu vojenství po vybytí studia práv v Petrohradě. Od r. 1858. začal se zabývati studiemi dávnověkosti slovanské, zvláště bojů Slovanstva s Německem. První dílo jeho v oboru slovanských dějin byly „Dějiny srbsko-lužické“. Hlavní dílo jeho života, kterým jména a slávy si získal jsou „Dzieje Słowiańszczyzny północno-zachodniej do połowy wieku XVIII.“ Jeho dílem z části aspoň jest i dnešní všeobecná nálada slovansko-proti-

německá mezi Poláky a pak rozšířený mezi Poláky názor o původních sídlech Slovanů až za Labe k Rýnu a samorostlé jich kultuře před nájezdy německých a germanských seveřanů. — 22. prosince zemřel v Praze Frant. Stránský, sochař, žák Myslbekův, v Trnavě slovenský spisovatel Otto Matzenauer. — 23. prosince v Tomsku (v Sibiři) Nikolaj Ivanovič Naumov (* 27. května 1838 v Tobolsku), ruský spisovatel „národník", líčící v pochmurných barvách výjevy bídy ruského lidu a šlehaje zlořády a nedostatky ruské společnosti. Obrázky jeho vzaty většinou ze života sibiřského, ač jako literat žil od roku 1860. až do r. 1884. v Petrohradě. (Viz A. G. Stín: Historie ruské literatury 428—430.) — 26. prosince v Brně zemský archivář Vincenc Brandl (* 1834), znamenitý badatel dějepisný, zvláště o dějiny Moravy, k nimž sbíráním a vydáváním materialu mnoho přispěl, zasloužilý.

* * *

Z národního hospodářství. Konečně po dlouhém chystání se k dělnosti parlament rakouský vyřídil zase jednou jeden návrh zákona, jenž snad pro budoucí vývoj hospodářský bude míti značnější význam: jest tak často podávána předloha o společenstvech rolnických, jež přijata sněmovnou dle poslední osnovy 18. prosince. Den před tím schválena také změna § 59. a 60. řádu živnostenského (úprava prodeje prostřednictvím cestujících) podle znění přijatého v panské sněmovně. Ježto vyřízeny také některé menší zákony o úpravě platů nižších kategorií úřednických (auskultantů soudních) a sluhů úředních, mělo zas jednou obyvatelstvo rakouské skutečnou štěpánskou koledu: každému něco, všem nic.

Zákon o společenstvech zemědělských tak jak říšskou radou přijat uvádí do života dvě zásady: zemědělsko-výrobní povinné sdružení stavovské, nepovinné sdružování výdělkové a výrobní. Zákon je „rámcový", to značí: říšská rada ustanovuje hlavní rysy, bližší podrobnosti celého společenstevního řádu vypracují dle místních poměrů zemské sněmy.

Zmíněná zásada povinnosti u každého zemědělce přistoupit ke družstvu má mnoho nepřátel. Posledně ještě vyslovilo se proti ní rolnictvo východních Čech, právě když zákon byl projednáván. Z Moravy nebylo hlasův opposičních proti závaznosti, také ne z jiných slovanských zemí. Závaznost jest dobrá už proto, že přestanou tím tahanice stran politických i jednotlivá společenstva. Na zemích leží ještě určení některých důležitých ustanovení: a předně to, kdo má ke společenstvu náležet, které nejmenší a které největší usedlosti jsou ještě připustny. Tu asi v každé zemi bude musit býti přijata jiná norma.

Naděje, které se k novému zákonu úpínají, bývají zvláště na straně přátel závaznosti přemrštěny. V tom ohledu budou míti nepřátelé závaznosti asi pravdu, ne-li zcela, tedy z velké části: tam kde rolnictvo dosud bylo ochotno sdružovati se a pracovati společně, tam i budoucí společenstva budou prospívat; tam kde ducha takého dosud nebylo, nebude ho ani v budoucím nuceném společenstvu.

A může se státi, že i tam, kde dosud se ochotné se sdružovali, budou přílivem nových nedisciplinovaných členů strženi a zdržováni v agilnosti své. Zpravdi-li se tyto obavy, bude to jen zpočátku. Právě v tom spočívá význam zákona a význam povinného stavovského sdružení, že jednotliví členové vyspělejší budou musit povznašeti druhé opozdilé. Zpočátku sami tím budou zdrženi, konečně povznese pomalu ale celek, všecek stav se zdisciplinuje a pak teprv bude možná provésti všeobecnou a jediné účinnou svépomoc na povznešení zemědělství. Moderní zemědělská výroba a především tržba vyžaduje nezbytné seskupení. A čím jednolitější a celistvější toto seskupení, tím lépe, tím je samostatnější a nezávislejší. Odstraniti tu závislost na jiných stavech, na jakou si dnes zemědělství všude stěžuje, není možná jinak leč všeobecným a závazným sdružením. U nás na Moravě a v Čechách, kde poslední léta zasáhly v zemědělské snažení cíle vědomé zemědělské rady, možná přechodu k závaznému sdružování ani nebude pozorovati. Neposkytne se jim o mnoho víc, než co konáno dosud.

Některé z vytčených úkolů sdružení najdou nová společenstva už vyplněny či aspoň naznačeny; tak na Moravě právě s rokem 1902. zavedené zemské pojišťování dobytka (dobrovolné).

Mezi poslanci zaujímali zvláštní stanovisko socialní demokraté; byli úplně pro předlohu, leda že přáli si vyloučení velkostatku ze sdružení. Ale měli své zvláštní přání: ve společenstvech ať jsou nejen rolníci, ale i zemědělské dělnictvo zastoupeno. Přání socialní demokracie není zcela bezdůvodné, jen že neuměli je socialně-demokratičtí poslanci vtělit v případný návrh. Chtíti, aby dělnictvo zemědělské tak jak zemědělstvo samo vedle sebe v jednom a témže společenstvé se účastnili, jest porušením hlavního účelu zákona. Mohlo se však a mohou to i zemské sněmy, vložiti pro pozdější budoucnost, od případu k případu povinné vyslechnutí či zastoupení dělnictva zemědělského a čeledi, kde se jedná o zájmy jeho. Třeba však napřed zájmy tyto stvořiti. Dosud jich není, nejsou totiž dosud žádným zákonem (vyjma čelední řád a úrazové pojištění) vymezeny a upraveny. A bez zákonného upravení těchto zájmu není co a nemá jich ani kdo zastupovat. Neboť dnes by zavládla leda libovolná agitace, jež by svou nezřízenosti jen obě strany roztrpčovala. Nemyslíme tím, že by zemědělské dělnictvo nemělo co žádat nebo nemělo práva a důvodu pro zlepšení svého stavu agitovat a pracovat. Nikoliv, jako nejhuře opatřené má k tomu všemu plné právo. Ale v tom stadiu, v němž se nachází, nemá pro úřední nějaké své zastoupení žádných zajištěných a vymezených zájmů. A těch je třeba k nějakému zastupování vůbec. Ostatně zájmy tyto vyhraní se snad právě působností společenstev zemědělských. Nové druhy pojištění čeledi a zemědělského dělnictva, snahy po opravě čeledního řádu a snad i oprava jeho, vše to učiní pak zastupování těchto nově utvořených zájmů žádoucím a možným. Čelední řád sám bude snad upraven konečně na moderních zásadách socialních a bude se snad potom i moci provádět. Dnes se neprováděl, neboť nestělesňoval potřeby a požadavky ani hospodářovy ani čeledínovy. K nějakému formulování

zájmů a zastupování jich jest ostatně třeba jistého stupně vývoje a výchovu, a to vše má zemědělské dělnictvo teprv prodělat! Na začátek dostačí ve společenstvech konečně účastenství drobného zemědělstva, jež do nich asi bude sněmy též pojato: z toho dělnictvo a čeleď zemědělská též z části pochází. Kde se to udá, bude ono zastupovat jejich zájmy nezastoupené.

Vřesenský rozruch ponukl Poláky k tomu, že zamýšlejí osvobodit se od německých tovaru, jaké dosud jakožto kraj nejvíce zemědělský kupovali. Podmínky k takové emancipaci nejsou ovšem stejny v jednotlivých záborech Polsky. Nejvíc možnosti k provedení plánu svého mají Poláci pod záborem ruským, méně pruští Poláci a nejméně naši v Haliči. Tito už proto, že nesouvisí s trhem německým tak přímo jako pruští a ruští Poláci, ale i proto, že mají svého průmyslu nejméně. V hranicích téže říše jen neúprosně vedená organisace a střehá disciplina všech dovede provésti úplné heslo „svůj k svému". Ač pruští Poláci od tohoto stavu jsou ještě daleko, přece ve mnohém dovedou se zachovat jednomyslně a nepřítel svým odstrkováním sám je osamocuje a tím nezbytně navzájem na vlastní síly je odkazuje. Ruské Polsko samo sic už jest dosti průmyslovým a čeho samo nevyrábí, o to by se obešlo snad v ostatní Rusi a jmenovitě z Rakouska — ale i ze západní Evropy, kdyby cesty obchodní nevedly právě z kongresovky tak pohodlně do Němec! A obchodní návyk, vyšlapaná cestička jsou tak mocným poutem, že jednostranně nemožno se ho ani zbavit. Dokud cizí neněmecké zboží samo nepoužije nechuti polské k Němcum a nevlomí se ke grossistům varšavským a jiných větších tržních míst Polsky, dotud obecenstvo marně se usnáší o hesle: prvč od Němcu! Rakouský konsul varšavský už po několik let vybízí naše průmyslníky k tomu, aby se pokusili vytlačiti Prusy z Polsky, ale těžká rada! Což má náš průmysl právě v tom zboží pohotovost, jímž Německo zásobovalo kongresovku? Má tolik zásob, aby zaopatřil dosavadní svá tržiště, jichž nechce pozbýti, a uspokojil také hned nové velké tržiště ruského Polska, v němž konsum prostírá se dobře na 20 milionů duší!? Agenti různých zemí skutečně dostávají se teď v četnějším počtu do Polska ruského nabízejíce své zboží: od nás, z Uher, z Belgie, z Francie, Švycar Ale na konec nová façona, nový způsob obchodování a pak i různost cen a jakosti, jež těžko hned úplně zarovnati podle dosavadních pramenů, stěžují nový styk obchodní. A obecenstvo, jež včera se usnášelo o hesle „prvč od Němců", dnes přichází a žádá právě takové zboží, jaké Němci dováželi, a nedostane-li ho, odchází nespokojeno.

Naše Halič konečně spíš než s německo-pruským zbožím má plné oči boje se silným velkoprůmyslem českým a vídeňským. Přirozeně Halič se snaží o svůj samostatný průmysl a svou velkovýrobu, a rovněž přirozeně prumysl západní části říše nechce pozbýti svého výhodného tržiště. Zmohutněný a většinou zkartellovaný průmysl západní ubíjí tudíž každý nový závod, zvláště takový, jenž svou velikostí zdá se nebezpečným, ježto ujímá hned veliký díl všeho odbytu.

Snahy haličské po osamostatnění a emancipaci hospodářské obrací se proto nejdřív proti velkovýrobě vlastní říše, a v tisku, kdež stesk velkovýrobou spíš ohlasu nalezne, nejčastěji se řadí šiky ne proti Prusku, ale — Rakousku. A v zájmu říše třeba snahy haličského obyvatelstva přece jen podporovat. Neboť Halič jest dnes i když vše skoro koupit musí odjinud, špatným kupcem. Nemá zač kupovat. Bude-li víc pracovat a vydělávat, bude pak i víc kupovat, třebas ne totéž zboží co nyní.

* * *

Školství. Rozhled náš má účel a ráz informační. Proto započneme nový ročník prohlídkou časopisů vychovatelských a učitelských, pokud nám byly přístupny. Úsudek celkový neliší se od úsudku před rokem v těchto listech podaného. Zřídka nalezneme v nich článek věcné psaný, který stojí za čtení. Polemika drsná, plytká a hodně sprostá převládá. Věcných duvodů po řídku, za to hojnost ostrých nadávek a nepěkných, nevěcných útokuv osobních jen se v nich hemží — a výjimky dosti vzácné. Material nejlepší podávají „Pedagogické Rozhledy“ a „Život“, rozhodně nejlépe řízené listy směru a rázu pokrokového v lepším toho slova smyslu. Sem tam ovšem také poněkud spustí bandurskou a zcuchají moderní strašidlo pro velké děti, jemuž říkají tmářský klerikalismus, ale celkem podávají úvahy, jejichžto přečtení není mařením času. Také drobné zprávy a zvláště rozhledy, kteréž podstatnou jsou a ne poslední částí učitelské revue „Pedagogických Rozhledu“, dobře J. Mrazikem řízené, obsahují bohatý material a stojí za čtení.

Ostatní listy zabředly do červánkovského povídalství. Místo v myšlence hledají sílu v hrubosti slov a přívalu frasí a proto vážného posouzení nesnesou, ani nezasluhují. Platí o nich úsudek v „Životě“ uveřejněný, kdež E. Sokol praví v kritice školy: „Hádáme se o konfesionalnost, o školy menšin, ale nechceme se podívat na kořeny. Slabost malých. Bylo-li kdy co kritisováno, co ve spojení bylo se školou, nepovažuji to za práci plodnou, neboť nebyla si vědoma cíle a úkolu, byla to hra prázdnými pojmy. Takové hře slouží většina našich časopisů pedagogických, není-li právě zaujata bojem o existenční otázku učitelstva. Stávají se makulaturou, ještě na nich tisk neoschl, ani rysem nepřispívají k dílu, jemuž sloužiti mají.“ — Zde máte potvrzen úsudek náš svědkem klassickým. Ostatně „kritiku školy“ — rozumí se, že nové — z péra E. Sokola v „Životě“ uveřejněnou doporučujeme všem, jimž sebe lépe míněná výtka věcně oduvodněná je „klerikalním útokem na moderní školu“.

Na dívčí městské prupravně v Olomouci se letos nevyučuje náboženství katolickému a chovanky nekonají společně bohoslužebných povinností. Je to zajisté nejlepší cesta ke škole — náboženské.

V Brně na zkoušku zřízena IV. třída školy měšťanské pro takové žáky, kteří míní vstoupiti do školy odborné. Pokus-li se osvědčí — a o tom nelze pochybovati — budou znenáhla měšťanské školy rozšiřovány o IV. třídu.

Výmluvným dokladem jak tu pokrokovost české učitelstvo praktikuje, je stesk „Dědictví Komenského" nakladatelského družstva liberalů, kteréž z nákladu 4000 výtisků almanachu „Jaro" má na skladě 955 výtisků vázaných a 2050 výtisků nevázaných. Inu, když není naděje na zisk, ani pokrokář se nerozohní pro to osudné heslo „svůj k svému" a kolportuje raději — Vilímkovy časopisky, jen když slíbí nějakou odměnu. Rozumí se, že pokrokář nikomu neslouží za niklák, ale za nějaké to % si dá říci a obětuje se.

Pokrokové učitelky zakládají si na Moravě zvláštní spolek. Tedy zase nová organisace, která svědčí o desorganisaci svobodomyslného sdružení, od něhož se odštěpují živlové povážlivé Důkaz, že svobodomyslnost není tmelem spojujícím, slučujícím, nýbrž lučavkou žíravou, kteráž uvolňuje vazivo stavovské solidarity a ničí jednotnost. Že nepřeháníme, o tom poučuje nás úporný boj v táboře pokrokových učitelů v Čechách. Je věru nad míru poučné sledovati, jak se „Školský Obzor", „Škola našeho venkova" a jiné listy na pokrok přísahající hašteří, ba perou nekolegialně a nepokrokové. A z celého toho boje přece čouhá jenom — boj o skývu chleba. Není pochyby, že vlny těchto půtek chlebařských se převalí také na Moravu a zde vyvolají spory mezi pokrokáři právě tak nechutné, jaké v Čechách již patří mezi všední zjevy.

Novotu chvály hodnou zavedly „Pedagogické Rozhledy" tím, že v rozhledu školském podávají seznam hlavních článků pedagogických časopisů cizojazyčných Tak jak činí list směru liberalního, měly by naše „Vychovatelské Listy" přinášet soupis pozoruhodných článků listů katolických tu i cizomských, ovšem pokud redakci jsou dostupny.

Školský zákon slezský císařem schválený 1. lednem t. r. nabude platnosti. Značně zvýšené služné, lépe upravený a zajištěný postup a zrušení výplaty v obcích, bude vítaným dárkem novoročním učitelstvu slezskému. Za to v Čechách asi k nápravě křivd brzo nedojde proto, že vláda trvá na požadavku, aby dříve, než bude nový zákon schválen, sném povolil nové daně na úhradu milionového úvyšku v zemském rozpočtu, jež způsobí provedení zákona již schváleného.

Pravopis německý opět bude zjednodušen a sjednocen v říši i u nás. V této věci již úplně mizí rozdíly státoprávní a obě říše se jeví jako celek jednotný. — Jen aby se pravopisem nezačalo, a věcmi vážnými neskončilo. — K vůli opravě pravopisu konány v ministerstvu vyučování porady, jež řídil ministr Dr Hartel. Zvolen pětičlenný výbor k vypracování podrobností a sice má se náš pravopis německý ve všem shodovat s německým, kterýž byl schválen v poradách zástupců společných států německých dne 18.—20. června v Berlíně konaných. Rakousko zastupoval rada Huemer. Slabikáře budoucí mají býti již novým pravopisem psány a do pěti let má býti vůbec uplatněn. Po kolikáté se již budeme učit nové německé dobropísemnosti?

Pozoruhodnou statistiku německých škol středních v Praze čteme v denních listech. Praha s předměstími r. m. měla

šest gymnasií německých se 1088 žáky, mezi nimiž bylo 954 Němců a 118 Čechů, ale jen 577 katolíků, 47 protestantů a 464 židů, tak že nežidovských Němců — i Němce negermanského původu v to počítaje — bylo celkem jenom 490, tedy ani ne pro dvě gymnasia! Ve čtyřech školách realních byli 1304 žáci, a sice 1051 Němců, 247 Čechů, ale jen 664 katolíků, 58 protestantů a 582 židů, tak že nežidovských Němců bylo jenom 469! Ve všech německých středních školách pražských bylo 2392 žáků, a mezi těmi uvedeno 2005 Němců a 365 Čechů 22 jinorodců; ale katolíků napočítáno jen 1241, protestantů 105, tedy rozených Němců všeho všudy jenom 595, kdežto židů a Čechů bylo 1441. A pro těch 595 Němců stát vydržuje 10 škol a Němci ještě křičí, že se jim děje křivda.

Z novinek pozornosti zasluhuje rozhodnutí sborového velitelství v Krakově, které řídí známý general Albori, aby analfabeti krakovské posádky v počtu 120 mužů řádně navštěvovali „školu analfabetů", zřízenou spolkem „Szkoła ludowa". Tím onen general dokázal, že nerozumí jenom válečnému umění, ale že také správné má názory o tom, co je vojínovi prospěšno kromě služby předepsané.

Zemská školní rada vyzvala ředitele středních škol v Čechách, aby podali dobrozdání, zdaž by alespoň část professorů o prázdninách neměli konati úřad porotců. Podle toho bude asi v dozírné době po volnosti prázdninové a místo klidného odpočinku professorům bude nadělено únorné souzení všelijakých provinilců a ničemů.

Haličská zemská školní rada vydala cirkulář ke všem ředitelům ústavů středních, aby přísně zakázali žákům jakékoliv účastenství při pouličních průvodech a projevech a jim pohrozil vyloučením, kdyby zákazu nedbali. Také na rodiče a opatrovníky mají působiti, aby svěřence své od pouličních projevů všemožně zdržovali. Zákaz vydán byl následkem bouří, jaké páchali studenti ve Lvově, Krakově a jinde jednak z národnostních pohnutek, jednak z příčin politických.

K výstupům a bouřím pouličním příčinu zavdaly hlavně zprávy o neslýchané surovosti, jaká páchána na polských dětech v pruském Vřesně a kruté tresty, jež soud vyměřil matkám, když se ujaly dítek proti kanibalské „pedagogice" prušáckých šulmajstrů. Vřeseňské události ukazují, kam dospěje čirý nacionalismus bez křesťanství stavící se za podklad výchovu.

Nepřízeň lidu ke škole nejednou byla hlavní překážkou rozumného pokroku. Nejlepší úmysly výtečných pedagogů bezmocně se tříštily o indolenci mass! A když za dob dřívějších poukazováno důrazně na činitele tohoto, škola „stará" odnesla následky. Až jenom vedení ujme se pokolení odchované „novou" školou, pak bude všechno jinači, hlásali zastanci liberalní soustavy školské. Změny ty nadešly, vedení mají odchovanci nové školy a výsledek? Odpovídáme slovy „Školy našeho venkova", kteráž ve stati „Jedno potřebné" píše: „Jest-li že kde při volbách poslanců zemských skutečné nepřátelství proti škole a učitelstvu rozhodovalo, troufám si obhájiti, v devadesáti ze sta případů, že vzniklo jediné upomínáním a trestáním pro zanedbanou docházku

školní. Nikoliv: lid nemá porozumění pro školní vzdělání. Zajímavé doznání. I jest věru nevyšší čas, aby otázkou touto bylo hnuto. I kdyby nebyla hnedle rozřešena, ať aspoň občanstvo ví, že učitelstvo tomu nepřekáží, ale naopak ono že dalo podnět a ukázalo, že možno ji řešiti, aby vyhověno bylo skutečné potřebě občanstva, při tom nepoškozen zůstal zájem školy a národního vzdělání. Jak si to představuji, pověděl jsem v ročníku III. tohoto listu — ve výměně myšlenek o rozdělení prázdnin. Aby docházka školní byla zkrácena, na to nemužeme přistoupiti. Znamenalo by to značné snížení všeobecného národního vzdělání. Dítě do dvanácti let jest právě jen dítětem, nemajícím pro vážnější věci smyslu. Sami klerikalové na posledním svém kroměřížském sjezdu prohlásili se pro docházku do čtrnácti let. Ostatně by tím jen málo bylo posloužено. Musiť zajisté včas potřeby vypomáhati i děti mnohem mladší. A naopak zase, co by doma dělalo dítě třináctileté, když není třeba jeho výpomoci? Jenom se povalovalo a zahálce zvykalo. Z týchže dvou příčin nevyhovují také dosavadní letní úlevy. Rolník potřebuje výpomoci nejen v létě, ale i na jaře a na podzim. Vždy však jen na několik puldní, a co potom úlevák má dělati? Tropí neplechu, a když přijde do školy, není možno jej ovládnouti. Jak i na základě platného zákona možno je rolnictvu vyjíti vstříc, pověděno jest v ročníku pátem t. l., st. 288. Pokud vím, způsob ten velmi dobře se osvědčil. Ještě lépe by však po mém náhledě bylo, nestanoviti žádného určitého času a určiti jen, kolik dní podle skutečné potřeby má býti dítě rodičům k výpomoci ponecháno v období jarním, kolik v letním a kolik v podzimním. Když toho rodiče nezbytně potřebují, zůstane dítě doma, zbytečně však ani půldne! — Než jedno i potom vadí: někteří rodičové potřebují zrovna tak nezbytně i dětí mladších než dvanáct let, kteréž podle platného zákona vubec nemají práva na úlevu. Co tu činiti?"

Trochu sice stydlivě, ale v jádru věci totéž zde hlásá list pokrokový, co z naší strany dávno se tvrdí: že nynější soustava školská neodpovídá poměrum a potřebám lidu. Rozdíl mezi námi je toliko v duvodech. My chceme změnu proto, že se má lidu prospět a vyhovět poměrům daným, liberali chtějí částečně splnit požadavky lidu proto, aby získali si lid pro cíle své politické. Ať již pohnutky jsou jakékoliv, potěšitelno je, že konečně i liberalové uznávají, že liberalní soustava školská u nás všeobecně uplatněna lidu je nesnesitelná proto, že se na poměry naše nehodí.

U nás hádáme se o slova; jinde místo štípání vlasů činem uplatní zásady a nazory. Tak jednal John D. Rockefeller, milionář newyorský. Když mu zemřel vnuk následkem nevědomosti lékařů, ovšem nezaviněné, neláteřil a nestíhal bezmocné lékaře, nýbrž 300 000 dolarů věnoval na zřízení ústavu, jehož jediným úkolem bude zdokonalení lékařů v léčení dětských nemocí a bádání o záhadných chorobách dětských.

Podobně jednají Rusové. Aby učitelstvo se vymanilo z područí obchodníku nenasytných navrhl zeměpisec Poddubnij, vydavatel velikého atlasu Ruska, aby zřídil se všeruský fond učitelský, kterýž by knihy

a pomucky školské vydával za ceny nejlevnější. zároveň však učitelům-spisovatelům vypláceł slušné honoráře a tak zamezilo se vykořisťování, jaké dosud nakladatelé provádějí. Práce administrační. manipulační. účetnické atd. by v ústavě konali učitelé do výslužby daní. čímž by získali slušný příjem vedlejší. Z výtěžku by se zakládala sanatoria. útulny a jiné ústavy pro učitele. Každý učitel, když složí 10 rublů, stal by se členem. Návrh zajisté velkolepý a praktický.

Na konec několik zajímavých zpráv ze školství anglického. Denně v Anglii více než milion žáků zanedbává vyučování. V Londýně přes 100.000 dítek nebývá ve škole: potulují se po ulicích veleměsta a konajíce tam připravná studia v umění zlodějském rozmnožují počet rekrutu obrovské armády zlodějů a ničemů. jimiž v Londýně oživeny jsou všechny čtvrté. Ze 600.000 žáků sotva 50.000 chodí do školy do 12. roku. tak že děti dospělejší o školu ani nezavadí. Jenom dítky bohatších rodin nabudou vzdělání důkladnějšího a obsáhlejšího. Ve škole učí 75% učitelek a jenom 25% je učitelu. Zvláštní kvalifikaci mají učitelky vyšších ústavů. Na školách nižších vyučují dívky. jimž stačí za průkaz vysvědčení. že byly očkovány. dosáhly stáří 18 let. a s prospěchem uspokojivým navštěvovaly školu příslušnou.

* * *

Vojenství. Rakousko-Uhersko. Změněna byla čísla těchto divisí a brigad: vídeňská divise zemské obrany obdržela číslo 13. a její dvě brigady č. 25. a 26. Dosavadní 13. pěší divise ve Vídni obdrzela č. 47. a její brigady č. 93. a 94. Dosavadní dalmatské brigady č. 94. a 96. slují nyní „horské brigady č. 4. a 5.“ Máme tedy tyto divise: u pěchoty č. 1.–12., 14.—19., 24., 25., 27.–36. a 47.; u zemské obrany č. 13., 21., 22., 26., 43.—46. a u honvedu č. 33. a 37.—42. Celkem 46 divisí. Pro jízdné střelce dalmatské a tyrolské pořídí se pláště barvy tmavohnědé se zelenými výložky místo dosavadních modrošedých plášťu. — Při manevrech v okolí Veszprima vyzkoušena byla nová děla polní. ale konečný úsudek dosud nepronesen. neboť podal zatím jistý dělostřelecký dustojník svuj vynález (polní dělo z lité oceli. menší dosavadního) k prozkoušení. a jak se proslýchá. má jeho model budoucnost. — Dosud byl velitelem kursu pro subalterní dustojníky zemské obrany velitel kadetní školy pro zemskou obranu. To se zrušuje a ustanoven velitelem štábní dustojník od generalního štábu. — V zátoce u Rjeky vyzkoušeny byly tyto dni účinky podmořského podkopu (míny), vynalezeného třemi dělníky firmy Whitehead. a sice Laurencichem, Weinerem a Vallem. Zkoušce přítomen byl guverner hrabě Szapáry a mnoho jiných hodnostářu. Výsledky zkoušky jsou znamenité a budou se v brzku před námořní komisí opakovat. — Nová přilba zavedena na zkoušku u některých dragounských pluku. Ač dosavadní přilba dragounská byla rozhodně krásnou a užitečnou pokrývkou hlavy. měla přece své citelné vady. z nichž největší asi byla citelná tíže. a přece musí vojín v poli po celé dni pokrývku tuto na hlavě nositi. Ventilace

nebylo žádné. Nová přílba jest dle toho sestavena a zlepšena. Váha jest o 350 *g* menší, v helmě jsou dírky a ohnutý hřeben na temenu přílby má formu pěknější a nezachytí se tak lehce za haluze, neboť jest vpředu více a níže zahnut. — Koncem července zbylo nemocných u svých odděleních 1060 mužu, v nemocnicích 6584 mužu. Během srpna k tomu přibylo 12.655 mužu, t. j. 42%. Vráceno celkem 13.436 mužu, mezi nimi 11.982 úplně vyléčených a 42 mrtvých. Zbylo u oddělení 548 mužův a v nemocnicích 6315 mužů.

Německo. Školy pro jízdu zřízeny jsou v Hannoveru, v Mnichově a v Drážďanech. Každá škola sestává ze dvou oddělení, a sice pro důstojníky a poddůstojníky. Ročně komanduje se do těchto škol tolik dustojníků, že na každou brigadu připadá po jednom. Celý kurs trvá dvě leta, leč propouštějí se zvláště dobří jezdci i po prvním roce. Letos povoláno 37 nových důstojniků do všech tří škol. — K doplňování dustojnického sboru pionýrův a železničných praporů dovoleno jest, aby mladí důstojnici od pěchoty, kteří nejméně dva a nejdéle již šest let slouží, připuštěni byli k jednoroční službě na zkoušku. Po tomto zkušebním roce mohou býti buď ještě na druhý rok přiděleni anebo do praporu technických definitivně vřaděni. — V září přepraven pěší pluk č. 125, blíže Stuttgartu přes Nekar bez loděk a mostu tímto zpusobem: Na vhodném místě u městečka Münsteru, kde není srázných břehuv a značného proudu, zaraženy napříč řeky kůly a natažena lana. Mužstvo obleklo se na břehu pouze do plavek, sbalilo šatstvo a náboj do nepromokavého plátna ze stanů, připevnilo nahoru pušky a pak soukal se muž za mužem pomocí napnutých lan i se svým balíčkem k druhému břehu. O jistotu bylo postaráno tím, že byly rozestaveny tři loďky s dobrými veslaři, aby tonoucí vytaženi býti mohli. Každá setnina přebrodila řeku za 20 minut a je tato v oněch místech 30 metru široká a uprostřed $2^1/_2$ metru hluboká. — Na památku setkání se s ruským carem na moři nařídil císař, aby kord praporníků (Fähnrich) nošen byl na černé závěsce jako u důstojníků ruských.

Italie. Památný peníz pro účastníky čínského tažení ražen je z bronzu a ukazuje po jedné straně obraz králuv, po straně druhé pak nápis „Čina 1900—1901“ a nosí se na stužce modro-žluté. — Počet vojenských pensistu se udává na 40.866 osob ve vojsku a na 6894 osob v námořnictvu. To stojí 39.990.792 lir. — Přenosná horská nemocnice o 50 postelích zkouší se právě v Alpách. Přenáší se na 30 mezcích a pozůstává místo baráků ze stanu se všemi moderními vymoženostmi opatřených. — K vyzbrojení dělostřelectva novými děly prohlašuje general Biancardi, že Italie za velkých obětí získala od Němců model polního rychlopalného děla, které je - zastaralým. — Setnina cyklistu z Brescie pod velením setníka Regazziho podnikla 22. července cvičební cestu přes 1669 metru vysoký Monte Maniva. Vyrazili z Brescie o 4. hodině ráno, dojeli za tři hodiny do Colio a po krátkém odpočinku jelo se na Colombino. Nejsráznější místa přešla se pěšky, při čemž mužstvo svá kola tlačilo a tlumoky neslo. Večer dorazila setnina do Rocca d'Auro. - - Výstřelky pro torpeda, system Luca a Witehead, vy-

zkoušeny byly na palubě „Trinacrie“ v přístavě Spezzia s dobrým úspěchem, tak že zavedeny budou v celém námořnictvu.

Rusko. Dělostřelecké brigady č. 22. a 37. z Novgorodu konaly minulou zimu zdařená cvičení pochodová a střelecká. Při pochodech naložena roura dělová s jedním kolem na jedny saně a na saně druhé ložisko s druhým kolem, a tak odvežena každá baterie (o 8 dělech) na 16 venkovských saních. Příslušné náboje vezly další dvoje saně tažené toliko dvěma koňmi za sebou zapřaženými. Jak pochod tak i najíždění k střelbě provedeny snadno i hlubokým sněhem. K složení a sestavení děl nebylo více času třeba než 6 minut a v témž čase byla děla zase připravena k odjezdu do nové posice. Z těchto pokusů následuje, že možno děla i v zimě všude za pěchotou dopraviti. — Šermování o ceny zavedeno u jízdy vždy jednou za rok na jaře. Z mužů, kteří se přes zimu šermu nejlépe vyučili, vybere si zvlášť k tomu ustanovená komise čtyry. Komise pozůstává ze štábního důstojníka, ze všech velitelů škadron a z velitele zimního šermířského kursu. Ceny jsou: 1. hodinky s řetízkem ozdobeny obrazem cara, zkříženými meči a nápisem, 2. podobné hodinky bez podobizny cara, 3. deset rublův a 4. pět rublů.

Francie. Ministerstvo námořnictva uveřejnilo seznam lodí, které ještě do konce roku 1901. dohotoveny budou. Jsou to: pancéřové lodi République a Patrie, pancéřový křižák Victor Hugo a 10 ničitelů torped: Francisque, Sabre, Dard, Batiste, Mousqueton, Arc, Gistolet, Catapulte, Bélier a Bombarde; 10 člunů podmořských: Naïade, Pratée, Esturgeau, Perle, Bonite, Thon, Souffleur, Dorade, Lyuse, Ludion, Loutre, Castor, Phoque, Otarie, Méduse, Oursin, Graudin, Anguille, Alose, Truite a 12 torpedových člunů první třídy (čísla 266—277).

Anglie. Lord Stanley podal v sezení komory poslanců zprávu o zakoupených 18 bateriích v Německu v tom smyslu, že baterie jsou dobré (15 z nich jest již v užívání) a jen ložiska (lafety) vykazovala v první době chyby, kterým bylo brzy odpomoženo. Dále oznámil, že najímání nováčků (od 1. ledna do 27. července t. r.) vykazuje 25.700 mužů. Za tentýž čas vřaděno k milici 22.369 nováčků.

V Srbsku ustavila se dvorní válečná rada pod předsednictvím ministra války. Členy jmenuje král ze řad svých generalův a plukovníků na dobu tří let. Úlohou této rady je zabývati se všemi vojenskými úlohami a činiti návrhy týkající se výzbroje, organisace, výcviku, zásobování atd. vojska.

Japonsko zanáší se plánem sesíliti své loďstvo tak, aby čeliti mohlo lodím ruským i francouzským v Tichém oceaně. Tyto mocnosti tam mají 30 lodí a Japonsko jen 25. Zbývá tedy v příštích letech značné rozmnožení loďstva, neboť ani Rusko ani Francie nezůstanou zatím stát.

Ročník XIX. Číslo 2.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

ב

Důležitější nesymbolické knihy církve evangelicko-lutheranské.

1. Všecky symbolické knihy církve evangelicko-lutheranské obsaženy jsou v Konkordii. Prve než Konkordie byla vydána a od většiny evangelicko-lutheranských osad křesťanských uznána, v rozličných krajinách byly různé knihy, v nichž vyznání církve evang.-lutheranské bylo obsaženo. Knihy tyto měly význam pouze krajinný a slují obyčejně corpus doctrinae.

2. Nejdůležitější corpus doctrinae byly:

a) Corpus doctrinae Philippicum[1]) z roku 1559. pro kurfirství saské. Složeno jest v duchu Filipa Melanchtona a zavedeno i v mnohých jiných krajinách. Proto slove též: Misnicum, nebo Saxonicum anebo Wittenbergense. Potlačeno Formulí svornosti. Vyšlo v Lipsku 1560 fol.

b) C. d. Pomeranum seu Pomeranicum, pomořanské z roku 1564.[2]) Vyšlo ve Vitemberce 1565 fol.

c) C. d. Saxonicum (dolnosaské) z roku 1561.

d) C. d. Prutenicum (pruské[3]) z r. 1567. Vyšlo v Královci 1567 fol.

---

[1]) *Feuerlin* l. c. p. 3. — *Planck*, »Geschichte der Entstehung, der Veränderungen und der Bildung unseres protestantischen Lehrbegriffes vom Anfang der Reformation bis zur Einführung der Conkordienformel.« Leipzig 1781. V[2] str. 526 nn. — *Johannsen*, »Anfänge des Symbolzwanges«, str. 66. (Obsahuje spisy Melanchtonovy a tři ekumenické symboly.)

[2]) *Feuerlin* l. c. 4. — *Planck* l. c. VI. 497. — *Johannsen* l. c. 221.

[3]) *Feuerlin* l. c. 5. — *Planck* l. c. IV. 440.

e) C. d. Norimbergense z roku 1573. a 1646.[1])

f) C. d. Thuringicum (saské[2]) z roku 1570. Vyšlo v Jeně 1579 fol. a 1571 fol.

g) C. d. Hamburgense, přísně lutherské, z roku 1560.

h) C. d. Brandeburgicum[3]) pro kurfirství brandenburské z roku 1572. Vyšlo ve Frankfurtě n. M. 1572 fol.

ch) C. d. z roku 1563. pro Brunšvik.

i) C. d. Hassiacum z roku 1612. na rozkaz lantkrabí Ludvíka.[4])

k) C. d. Wolfenbüttelense z roku 1569. a 1576. pro Brunšvicko, tak zvané Julium,[5]) a téhož roku corpus doctrinae Wilhelminum seu Wilhelmicum[6]) pro Lüneburg (Glin) s nařízením knížete Viléma.

3. Všecka corpus doctrinae potlačena byla Konkordií roku 1580.

4. Mimo corpus doctrinae[7]) nacházely se v jednotlivých krajinách i „Consensus", jako:

a) Consensus Dresdensis z roku 1571., vyznání to bohoslovců kurfirství saského.

b) Consensus repetitus fidei vere Lutheranae z roku 1655. a 1665. Tento consensus složen byl od Abrahama Calova ve Vitemberce hlavně za tím účelem, aby lutheranská orthodoxie byla povznesena a škola Jiřího Calixta potlačena.

Poznámka. Consensus Dresdensis vyšel původně pod názvem: „Kurze, christliche und einfältige Wiederholung der Bekenntniss der Kirchen Gottes in des Kurfürsten zu Sachsen Landen von dem heiligen Nachtmahl des Herrn Christi sammt den zu dieser Zeit in Streit gezogenen Artikeln von der Person und Menschwerdung Christi, seiner Majestät, Himmelfahrt und Sitzen zur Rechten Gottes..." [8])

c) V kurfirství saském symbolické autoritě se těšily po nějakou dobu roku 1592. k potlačení kalvinismu vydané čtyři visitační články. Když kancléř M. Krell, jenž byl rozhodným kalvinistou a kalvinismus šířil, úřadu svého byl zbaven, musili pastoři a správci církví přísahati, že dle těchto čtyř článků říditi se budou.

---

[1]) *Feuerlin* l. c. 15.

[2]) *Feuerlin* l. c. 5.

[3]) *Feuerlin* l. c. 6. *Johannsen* l. c. 132.

[4]) Vyšlo v Mariboru roku 1620. — *Feuerlin* l. c. 7. — *Johannsen* l. c. 97.

[5]) Vyšlo r. 1576. fol. v Jindřichovicích (Heinrichstadt). — *Feuerlin* l. c. 7. — *Johannsen* l. c. 145.

[6]) Vyšlo v Assenu r. 1576. fol. — *Feuerlin* l. c. 7. — *Johannsen* l. c. 156.

[7]) Jedná o všech důkladně »Kirch.« III. 1110—1115.

[8]) Více o tom »K.« III. 960.

a) **Rozhled.**

1. Církev lutheranská[1]) stanovila řadu vyznání víry. Dnes však není ani jediného protestanta, kdož by učení v nich obsaženého posud se přidržoval. Většina je popírá. Tato stará vyznání, zvláště konfesse augsburská, odporují mnohdy až hrozně nynějšímu protestantskému učení. Právem píše „německý bohoslovec“: „Jak veliký je rozdíl mezi vyznáním reformatorův a vyznáním koncilu Tridentského! Vyznání Lutherovo a Melanchtonovo odumřelo a kleslo v zapomenutí a ‚sotva který člověk zná‘, jak protestant Leo naříká, ‚co v něm jest.‘ Avšak vyznání, jež církev proti bludům 16. století na koncilu Tridentském vyslovila, a v němž bludy Lutherovy a reformace jako Písmu a tradici odporující zamítla, žije a vlévá ducha i život, pravdu i milost, útěchu a pokoj milionům a bilionům duší a srdcí, tak že se svatou radostí a nadšením vyznává katolík po celém širém světě v životě i smrti vyznání všech křesťanských století. Odkud to pak, že vyznání Lutherovo a Melanchtonovo odumřelo a vešlo v zapomenutí, kdežto vyznání koncilu Tridentského žije a obživuje? Toho příčina jednoduše v tom, že augsburská konfesse byla pouze ‚lidskou domněnkou‘ a ‚lidským dílem‘, kdežto Tridentské vyznání dílem Božím v církvi. Nikdo, kdož má rozum a přemýšlí, nemůže dnes ještě všecky augsburské konfesse podepsati... Každý však rozumný a myslící může se svatou radostí a nadšením, jak to již mnoho výtečných konvertitů[2]) doznalo a učinilo, podepsati a radostně vyznati celé vyznání Tridentské větu za větou, neboť tu všude hloubka a důkladnost, jasno a pravda, duch a život, oslňující konsekvence a podivuhodná harmonie, jež duši člověka uchvacuje, ba celého člověka, duši i vnitřní život povyšuje a s věčnou pravdou, Bohem samým spojuje. Pravda, že s augsburskou konfessí s protestantského stanoviska zašlo i mnoho z positivního křesťanství, ale to zajíti musilo, protože bylo znetvořeno mnohými a velkými bludy a i částečně zcela

[1]) Vyvrácení nauk lutherských podává dobře »Controvers-Katechismus oder Darstellung der Unterscheidungslehren der römisch-katholischen Kirche und der lutherisch-protestantischen Confession« *Häckler-Restle.* 2. vyd. 1890. — »Katholisches u. protestantisches Christenthum.« Von *Dr. Otto Happel.* 1898. — *L. v. Hammerstein S. J.*, Controvers-Katechismus. Trier 1896.

[2]) Srv. »Die Convertiten seit der Reformation nach ihrem Leben und aus ihren Schriften« dargestellt von *Dr. A. Raess*, Bischof von Strassburg. 13 svazků. Freiburg 1866 1880. — »Convertitenbilder aus dem 19. Jahrhundert« von *D. A. Rosenthal.* 3 sv. Schaffhausen 1866—1870.

nesrozumitelným se stalo. Musilo zajíti, aby nevěra a úplný odpad od křesťanství u protestantů tím mocněji se vypnuly, a tím právě mezi nimi znenáhla větší a větší oživovala touha po plné milosti a pravdě pravé církve a pravého křesťanství! Blud protestantský musil ku všem konsekvencím dojíti a zcela ve své podstatě se zjeviti, aby všecky opravdu křesťanské duše toho se zhrozily a po jednotě s církví (sc. katol.) toužily a jasněji poznaly, že ani u reformatorův ani u jejich epigonův ani v augsburské konfessi z roku 1530, ani v nových článcích berlínské evangelické alliance z roku 1851, spása hledati se nemá, ale že spása nalezne se pouze v návratu ke katolické církvi!" [1])

2. Za tím, co protestantská církev opírá se o stará vyznání, odporuje si v základní pravdě, že každý protestant dle bible víru svou správně seznati může. Protestantismus nechce ničeho míti s „nálezky lidskými", jen Písmo svaté, slovo Boží jest mu autoritou. Než však má přece vyznání, jež od lidí pro lidi složena jsou. Tento protispor uvádí protestantismus u veliké rozpaky. Tak píše protestantská „Kirchen-Zeitung" (1881. str. 947.): „S čistě protestantského stanoviska odporuje každá věroučná věta sama sobě a jest návratem k nálezkům katolické církve." Naopak zase dí protestantský bohoslovec Sartorius: „Bez společného vyznání není vůbec žádné církve, ba ani žádné sekty, nýbrž nanejvýš souhrn individuí, již vlivu některé nábožensky přepjaté osobě se podrobují, pokud to jde." [2]) Lipsius píše: „Dopadneme-li bohoslovecké vůdce orthodoxie při odchylkách od učení obsaženého ve vyznáních, tu hned mají pohotově rozdíly mezi substancí a formou. Když však liberalní bohoslovec téhož dobrodiní právního se dovolává, ihned poukazuje se na doslovný text vyznání a každá odchylka od litery vyznání se prohlašuje za odpor proti oprávněnému učení církve." [3])

3. „Pokud symbolické knihy za pevné a nezměnitelné normy věrouky se pokládaly, měly lutherské církve alespoň jeden společný bod; od té doby však, co tyto knihy zastaraly a vážnosti pozbyly, je každá páska servána; jedině společnou jest ještě negace a protestace proti katolicismu; proto snadno se dá souditi, zda ještě o nějaké církvi [4]) mluviti se může."

[1]) »Kirche oder Protestantismus?« Von einem deutschen Theologen. Mainz 1883, str. 128—129.

[2]) *Sartorius*, Über die Nothwendigkeit u. Verbindlichkeit der kirchlichen Glaubensbekenntnisse. 1845.

[3]) »Über die Bekenntnissfrage.« 1873. 19.

[4]) *Horstig-Döllinger*, »Kirchengeschichte« II. 689.

4. Officielně posud[1]) protestantská církev přidržuje se starých symbolův a vyznání, avšak podobá se generalu bez vojska. Členové této církve nestarají se mnoho o symboly anebo úplně je zamítají. O této vnitřní rozervanosti protestantismu doznává protestant David Peipers[2]) zdrcující pravdu. Píše: Pan D. z Goltzů, vicepresident vrchní církevní rady a předseda komise agendní, pravil roku 1893. v rýnské provincialní synodě: Svatou a zodpovědnosti plnou povinností svědomí jest, aby nic ani k lepšímu ani k horšímu na budově vyznání církevních se měniti nesmělo, protože jako krev celým tělem prochází. Tedy má to býti svatou povinností zástupců církevních, aby nic ve vyznáních se neměnilo. Tak nemluví žádný zástupce neomylné církve papeženské, ale vynikající člen nejvyšších úřadů ve velké protestantské církvi zemské. Pan z Goltzů tváří se, jakoby u nás nebylo zásady o svobodném zkoumání základních pravd věrouky či jakoby zásada tato platila pro studie jednotlivců, ne však pro celou protestantskou církev, pro svědomí všech, a přece je to úkolem naší doby, aby protestantské vyznání bylo zrevidováno a uvedeno v souhlas s naším smýšlením a s dnešní vědou... Co je to budova vyznání evangelické církve? Přece nic jiného než tak zvané symbolické knihy ze 16. století jednak lutheranů, jednak stoupenců Kalvina a Zwingliho. Tedy obsah těchto historicky památných, pro svůj čas velmi důležitých, ale dnes většině evangelických křesťanů sotva dle jména známých dokumentův odvažuje se dnes někdo jako nejvnitřnější část církevního života považovati a přirovnati ku krvi srdeční, jež organismem proudí!... V tak zvaném apoštolském vyznání víry schází právě ethická myšlenka o znovuzrození úplně; a výraz víry v Boha a jeho spolupůsobení ustupuje líčení osoby a života Kristova, ve kterém všickni, kdož ona nahodilá (!) fakta ponejvíce za zcela oprávněná považují, poněkud vyjádřeno shledávají to, čemu nevěří. A na tom nemůže ani výklad Lutherův pranic změniti; neboť on právě vyjadřuje trinitářský ráz vyznání velmi ostře prodlením u jednotlivých článků. Tento trinitářský ráz je právě tím, což hlavně je nezpůsobilým činí, aby bylo precisním, čistým, pravým výrazem toho, na čem při protestantské bohoslužbě hlavně záleží, výrazem víry v jednoho Boha...

[1]) »Zřízení evangelické církve augsburského a helvetského vyznání v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených« (Pardubice 1892) dí str. 14.: »Církev žádá na duchovním správci, aby učení Písma sv. zvěstoval ve shodě s církevním vyznáním ..« Činí-li tak pastoři à la Šádek rannský, jest velkou otázkou! (Srv. Šádkův organ »Hlasy ze Siona«.) Tak u nás v Čechách a v Němcích podobně...

[2]) *David Peipers*, »Das protestantische Bekenntniss.« Göttingen 1897.

Jest nepochybno,[1]) že symbolické knihy 16. století nemohou býti již základem nynější vědecké theologie... Bylo až posud vždy otázkou, co přece považovati dlužno za „nepochybné rozlišovací učení" evangelické církve pro neduchovní její členy; to však je rozhodnuto, jakmile každému jednotlivému údu církve uznání apoštolského symbola církevně se ukládá. Neboť náleží-li symbol jakož i vůbec ekumenické symboly dle § 170. jmenované knihy[2]) ku společnému duchu všech zemských církví tak, že by po odřeknutí se jich přestaly býti zemskými církvemi: pak, jakmile povinnost k uznání symbola zákonodárně zavedena bude, nikdo již v zemské církvi, kdož tento krok učinili (t. j. je uznali), nesmí nároky si činiti na společenství, odpírá-li uznání symbolu. Na tento tedy případ počítá nové zákonodárství církevní, jakož i v hannoverské církvi zemské odhlasované zákony o křtu a konfirmaci a v pruské zemské církvi generalním synodem schválená agenda. V tomto činu spočívá odpad od reformační zásady o svobodě svědomí ve věcech víry.[3]) Rozhodnutí o tom, co věřiti dlužno, odnímá se zodpovědnosti jednotlivce a přenáší se na církev.[4]) Vyznání „nesmí obsahovati představy, jež by společnému přesvědčení církve, protože má býti symbolem, vůbec neodpovídaly anebo méně odpovídaly." Toto negativní kriterium nutí nás odpírati apostoliku vlastnost, aby mohlo býti vyznáním, vyznáním víry dnešní evangelické církve. Obsahujeť názory o Bohu, o Kristu, o viditelném světě, jež s nynějšími našimi poznatky absolutně spojiti se nedají (!). Důkaz (!) v posledních desítiletích tolikrát byl proveden, že mohu se vzdáti myšlenky, znova jej provésti. Kritika vtírá se též v tomto případě každému moderně, t. j. ve fundamentalních pojmech novější vědy vyrostlému člověku sama sebou. A právě proto vynášení tohoto symbola není prostředkem lhostejné údy zpět do církve uvésti, nýbrž prostředkem, jenž je nadobro vzdálí. Na dva v nejnovější době objevené, na nespojitelnost apoštolského symbola s nynějším světovým názorem obzvláště zjevně ukazující projevy chci přece upozorniti. V 9. sešitě od professora A. Webra vydaných protestantských „Ohlasech

[1]) Cf. *Finckh* ve spise »An die Synode. Anträge und Vorschläge zu einer wahrheitsgemässen Gestaltung von Gottesdienst und Erziehung in unserer evangelischen Landeskirche.« Heilbronn 1894. 6 10.

[2]) *L. Richter*, »Lehrbuch des katholischen und evangelischen Kirchenrechtes.« 8. Aufl. 584.

[3]) Protestanty velebená svoboda svědomí jest klam. Bůh sám pravdu zjevil a ji své církvi svěřil, člověk nemůže na tom ničeho měniti. Člověku je pouze svobodno buď pravdu přijmouti či ji zapuditi, buď jíti s Bohem či proti Bohu.

[4]) *D. Peipers* d. c. 3—8.

doby" (Zeitstimmen) str. 36—38. je článek od „jednoho z prvních německých bohoslovcův" o pravém a falešném vyznání víry. Na konci téhož článku táže se spisovatel: Má alespoň ještě jeden z našich orthodoxních bohoslovců — dnes takové představy (o světě, jaké měli první vyznavači apostolika)? Poněvadž nikdo jich nemá, proto nikdo nevěří již v nanebevstoupení ve smyslu tom, jak o něm mluví apostolikum. A nebylo by při tomto stavu věcí vlastně zaslepením a násilím, jež podobného nemá, kdyby jiným vnucovalo se vyznání víry, již ani ten, kdo ji vnucuje, sám nemá a míti nemůže? — V témže sešitě jest i bezprostředně po tom článek E. Rehnische „O vyznání víry", v němž se praví: Takové použití apostolika — totiž aby pouze sloužilo ku zkoušce, náleží-li někdo vůbec ještě ku křesťanské církvi — jest již proto nemožno, protože (viz přece druhý článek!) složeno je s představou o stvoření světa, jíž nikdo mezi námi za pravou a správnou nepovažuje.[1])

Vas. Andr. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal. (Č. d.)

Vrátiv se roku 1822. z ciziny, byl zarmoucen truchlivou zprávou o smrti Marie Protasové, provdané za prof. Moiera, i s radostí vzdálil se na dvě léta z Petrohradu, kde u dvoru nebylo ho třeba. Ale již roku 1824. vyučoval ruštině velkokněžnu Jelenu Pavlovnu, a když r. 1825. vstoupil na trůn Mikuláš I., byl jmenován učitelem a vychovatelem velkoknížete Alexandra, pozdějšího cara osvoboditele. Aby se k tak důležitému úkolu života svého náležitě připravil a zároveň napravil své porušené zdraví, odejel do ciziny a konal vážná studia k vychovatelskému úřadu. Jak vážně pojímal úkol tento, svědčí listy z doby té. Tak píše:

»Jaké důležité úlohy se mi dostalo! Jejímu vyplnění chci věnovat všechny síly své i čas! Modli se za mne! Nemám času psát verše, ale poesie provází mě ve všem mém konání.« A jindy: »Musím se sám učit; podle vyučovacího plánu, který jsem sám zdělal, musejí všecky předměty v mých přednáškách splývat. Ostatní učitelé musejí doplňovat a opakovat, co jsem přednášel. Můžete si představit, jak musím přemýšlet,

[1]) *D. Peipers* d. c. 121. Tak daleko to tedy v protestantských církvích došlo, že upírají se již i slova »vstoupil na nebesa«, »všemohoucího Stvořitele nebe i země«!

jak pracovat, má-li vyučování být jednotný celek... Cíl, úkol svého života mám jasně před očima, všecky moje myšlenky otáčejí se kolem tohoto stežejného bodu mého bytí. Od té doby, co jsem byl povolán k přítomné činnosti, vím, co je mé pravé určení. Dříve pohyboval se můj život v nejistotě, nyní má cíl... Duše má je jako nově oživena. Mohu vyhlašovat sebe za šťastna, že jsem nabyl tak čestného postavení, jako je toto. Pro mne má již ode dávna slovo štěstí jiný význam, jiný obsah: je to povinnost, již mám vykonávat.«

Vychovatelský úřad svůj začal r. 1828. Jako vychovatel neměl sice odborných vědomostí, by mohl sám přednášet všecky předměty, ale řídil vychování následníka trůnu s onou mravní vážností, jíž byl schopen muž šlechetného a čistého smýšlení, muž, jehož bytost dýchala lidumilností, byla prosta ješitné ctižádosti, muž, jehož heslem bylo zachovat si neodvislost úsudku a svobodný projev mínění proti každému, jenž otevřeně a bez obalu řekl pravdu i nejvýše postaveným, jak o tom svědčí jeho dopisy. Tak po narození prvního syna velkoknížete Mikuláše psal velkokněžně Alexandře Feodorovně:

»Nechť (synáček) nikdy nezapomene, že je člověk, že musí pro zušlechtění lidu svého žíti, pro obecné blaho své blaho obětovati, že své jednání musí nechat posuzovat svobodným hlasem svobodného lidu.«

Podobně bez obalu pronášel své přesvědčení i vůči jiným členům carské rodiny. Na příklad, připomíná velkoknížeti Konstantinovi, že má být „přede vším člověkem“, mít „vřelé srdce a lásku k pravdě“, že „cesta, po které všichni, ať je to car, ať je to žebrák“, na zemi kráčet musíme ke ctnosti a k Bohu, je jedna a táž; neboť „ničeho nevezmeme do onoho života, než duši svou; ostatní, koruna carova i hadry žebrákovy jsou prach...“ „Rozdíl jest jen ten, že ten, kdo se narodil na vysokém stupni společenském, v životě je vystaven všeobecnému úsudku, po smrti pak je odpovědným nejen soudu Božímu, nýbrž i soudu dějin, které jeho památce vtisknou pečeť hanby nebo věnec slávy.“

Velice zajímavy jsou ony listy Žukovského k velkoknížatům, kde vyslovuje své názory o politice, o nutnosti pokroku v životě státním, řka,

že nečinný klid je smrtí pro národy, hnutí je životem, unáhlení je vraždou; že hnutí zdržovat anebo chtít je násilně urychlit, je stejně záhubno. Knížata i králové »musejí porozumět své době, musejí vzděláním, spravedlností, která spočívá na křesťanské pravdě a zákonitých právech, postavit se na výši svého věku. Musejí jako zástupcové svého národu vážit si dějin svého národu, zachovat, co vytvořily časy minulé, a hlásí-li se změny, nesmějí jich provádět svévolně, ale podle požadavků tvořivého času; musejí odstranit, co je neudržitelno. Klidný pokrok je pořádek, blahobyt, násilím vynucený je převrat, revoluce.« »Spravedlnost carova«, píše v jiném listě, »zachovává mravnost lidu;

jeho dobrota je zárukou věrnosti poddaných, protože plodí lásku; jeho mírnost utvrzuje v pokoji pořádek.« Ale přísný, mrtvý pořádek není ještě znamením blahobytu lidu; vedle pořádku musí všecko, co působí život lidské duše, bez překažky, ovšem i bez porušení pořádku svobodně rozkvétat. »Také umění zdobí život. Nesmíte říkat: ‚Tomu nerozumím.' Jako člověk a syn carův musíte Svým vlivem lásku k umění šířit ve vysokých kruzích, v nichž vás Bůh postavil.«

Uznávaje potřebu pokroku v životě státním, zavrhoval Žukovský ukvapené reformy Petra Velikého, který Rusku dal jen vnější nátěr evropské vzdělanosti. Zvolna, dobrými zákony má se šířit pokrok.

»Zákony musejí spočívat na právu božském; úctou k zákonům musí cit pro spravedlnost, duchovenstvem živá víra se šířit, pravou křesťanskou osvětou nutno povznášet lid k hodnosti lidí a občanů.«

Takovým ušlechtilým názorem mocně působil na vznešeného chovance, později cara Alexandra II., a tím získal si o Rusko snad ještě větších zásluh, než svou básnickou činností, které ovšem mohl jen prázdné chvíle věnovat. Mimo drobné básně a poslání v době té napsal několik národních pohádek, přeložil „Úryvky z Iliady" (1828), Herderova „Cida", L. Fouquéovu pověst „Undine" (1833—36), drobné básně ze Schillera, Hebela, Uhlanda, R. Southeye a j. Zvláště plodné bylo léto roku 1831., které Žukovský strávil s Puškinem i Gogolem v Carském Sele, a pobyt jeho v cizině v letech 1832—33.

Když roku 1837. následník trůnu byl prohlášen za dospělého, přestala vychovatelská činnost Žukovského, který však nyní, provázeje chovance na cestách po Rusku i západní Sibiři, projevil svou upřímně dobrou povahu a svojí přímluvou vymohl ulehčení osudu zvláště četným „dekabristům", již pykali na Sibiři svého povstání dne 14. prosince 1825. Roku 1838. provázel ještě svého chovance do Švycarska, roku 1839. na cestách po Evropě. V Římě, provázen Gogolem, prohlédl si vzácné starobylé památky a začal překládat Halmovu dramatickou báseň „Camoens", v níž učinil tak četné změny a přídavky, že je všeobecnou a oprávněnou domněnkou, že Žukovský chtěl tu nejen své názory o vznešenosti čisté poesie vložit do básně, ale i sebe sama představit v osobě mladého básníka Vasca.

Roku 1841. Žukovský usadil se v Německu a v Düsseldorfu oženil se s osmnáctiletou dcerou svého přítele, protestantského malíře Reuterna i žil v Düsseldorfu a později ve Frankfurtu ve šťastném manželství, obcuje důvěrně s četnými katolíky, mezi nimiž byl zvláště general von Radowitz, jehož životopis také sepsal. Charakteristické je v životopise tomto pro Žukovského jako básníka ono místo, kde líčí Radowitze jako řečníka i moc jeho slova:

„Působení pravdy má v sobě cosi nadpřirozené, cosi podobné zjevu čistého ducha, hosta z vyššího řádu; tato prostá, nevyšperkovaná, bezprostředně z duše vylétající pravda je pro mne úchvatnější než všecka poesie. Srdce zachvívá se při tom, a slzy vstupují do očí. Zapomínám myslit na toho, kdo ji pronáší, ale cítím, že v této pozemské pravdě je přítomen ten, jenž sám je její pramen. Cítím, že s ní splývá onen svatý duch, který beze slov přesvědčuje a sám dává lidskému slovu jeho moc. Nestačí pouze nadání, bychom rychle nalezli pro svou pravdu živé, silné, jasné, nebo vtipné slovo, — nutno milovat pravdu nade všecko, nutno míti v ni víru, nutno zapomínat na sebe sama v ní a přistupovat k hlásání pravdy jako k svátosti, očišťující duši.“

Jeho listy z doby té dýší odevzdaností do vůle Boží při všech nemocech i starostech o slabé zdraví manželčino. Zbožná mysl jeho jevila se ve všech okolnostech života. Když roku 1845. narodil se mu synáček, psal Žukovský:

»Je pravda, syn je pokračování života svého otce; při pohledu na kolébku synovu hledí člověk s méně kalným zrakem na vlastní hrob. Ale to jsou marnivé pozemské myšlenky. Co nám dělá starost pokračování našeho jména zde na zemi — děti mají pro nás jiný význam. Vychovávajíce děti, máme svou vlastní duši připravovat pro život budoucí, to teprve dodává pozemskému štěstí vyššího, nepomíjivého charakteru.«

V tomto smyslu jevil se mu život v rodině jako ustavičné sebeobětování, ale „právě v tomto sebeobětování spočívá sladký, svatý pocit vnitřní spokojenosti, dovede-li to jen duše ocenit a má-li dosti síly, by se oběti té zcela oddala...“

»Křesťanský život«, píše Žukovský k novomanželům, »nezáleží jen v radostech a požitcích, nýbrž je sám nepokoj ... tyto bouře samy čistí srdce naše, vedou nás po úzké stezce k cíli našeho života: k pokoře a k pokoji ve víře.«

V této zahraniční době života svého Žukovský literaturu ruskou obohatil nejlepší svojí pohádkou „O careviči Ivanovi a sivém vlku“ (1845), zvláště pak překlady velikých děl světové literatury, která sice neměla vztahu k palčivým otázkám rozvoje literatury ruské, ale ruskému písemnictví byla potřebna. Byly to překlady indické básně „Nal a Damajanti“ (1837—41), episody „Rustem a Zorab“ (1846—48) z perského eposu „Šach-nameh“ i Homerovy „Odyssey“ (1842—49). Považuje překlad „Odyssey“ za nejvyšší úkol své básnické činnosti, který jméno jeho nejvíce oslaví, připravoval se k němu velmi svědomitě. Neznaje řečtiny, požádal düsseldorfského professora Grashofa, by mu přepsal Odysseu a pod každým řeckým slovem postavil německé slovo a pod tímto zase mluvnický smysl orginalu. Tak měl před zraky

svými doslovný smysl i pořádek slov. Tomuto chaoticky věrnému překladu ovšem nedostávalo se krásy, souhlasu a harmonie. Řídě se svým poetickým citem v pochopení orginalu a radou filologů, hledě zachovat starobylou fysiognomii orginalu, prostý pohádkový jazyk a uvést v soulad obraty ruštiny s výrazy orginalu, vytvořil dílo, kterým „vlastenecké poesii otevřel dvéře edenu, kterého sice neztratila, který však byl jí dosud zavřen."

Dne 29. ledna 1849 slavili v Petrohradě za nepřítomnosti jubilanta samého padesátiletí jeho literarní činnosti. Slavnosti účastnil se chovanec jubilantův velkokníže Alexander, a car Mikuláš I. udělil oslavenci řád Bílého Orla za jeho zásluhy o literaturu a carskou rodinu.

Zatím Žukovskému ubývalo sil tělesných, ale duch jeho byl čilý. Počal překládat „Iliadu" a napsal asi polovici básně „Stranstvujuščij Žid". Básník chtěl tu ukázat, jak nevěrou ztrápená duše cestou utrpení a neštěstí vedena bývá k nejlepšímu dobru, k víře, tak že utrpení a neštěstí lze považovat za zvláštní milost Boží.

Počátkem dubna 1852 Žukovský vážně onemocněl pakostniční horečkou. Přijav dne 9. dubna sv. svátosti, udělil požehnání svým dětem. Několik hodin před smrtí podle vypravování P. Jefremova povolal k sobě maličkou dcerušku a řekl jí: „Jdi, řekni matce, že se nalézám na korábě i posílám jí prvou holubici: to je — moje víra; druhou holubicí mou je trpělivost..." Pozdě na večer dne 11. dubna řekl: „Nyní zbývá jen boj tělesný, duše je již hotova". Skonal po půlnoci dne 12. (24.) dubna 1852 v Baden-Badenu i pohřben v Alexandro-Něvském klášteře v Petrohradě.

Abychom ustanovili význam Zukovského v historických osudech ruské literatury, třeba poohlédnouti se po jeho poměru k době dřívější. A tu vidíme, že v prvních literarních pokusech Žukovský byl dítkem 18. století, byl věren literarní tradici věku toho. Pod vlivem starých literarních forem vystoupil na jeviště literarní 1897 s odou „Blagodenstvije Rossiji", psanou těžkopádným, neohebným veršem 18. století. Lžiklassické vzpomínky odrazily se také v nedokončené pověsti „Vadim Novgorodský" a zvláště v „Pěvci ve staně ruských vojínův", kde ruští generalové vystupují v klassickém ozbrojení a činy jejich líčí se lžiklassickými příkrasami starého slohu.

Ale již záhy Žukovský daleko postoupil od 18. století ve svém romantismu a jeho verš záhy nabyl oné půvabné měkkosti, lahody, melodičnosti a krásy, o nichž nebylo řeči v 18. století. A kdežto u Lomonosova i Děržavina poesie nesplývala s jich duševní přirozeností,

se skutečnými myšlenkami a citem, nýbrž byla vnějším přívěskem k jejich služebním záležitostem a zábavou v prázdné chvíli. Žukovský jeví se prvním skutečným básníkem. Nebyl sice samostatný v sujetech, jež si bral z básníků západních, ale s velikým nadáním básnickým spojoval v sobě hlubokou víru v mravně vychovávací význam poesie, jež byla pravým jeho povoláním, v níž podával jen to, co sám uvnitř prožíval. myslil a cítil. Vybíraje si poetická themata hlavně z básníků německých (Schillera, Goethea, Uhlanda, Bürgera, L. Fouqéa, Hebela) a anglických (W. Scotta, R. S. Southeye, Drydena, Graye, Byrona) k překladu a nápodobení, řídil se vždy svou osobní náladou, vyhledávaje všude ohlas života vlastní duše. překládaje jen to, co mu bylo sympathické. Proto mohl říci právem, že „pro něho byl život a poesie — jedno.“

Přirozené vlastnosti jeho povahy a nadání, blouznivost a zbožný cit, život uprostřed ženské společnosti, zvláštní postavení v rodině Buninově, ztráty milých lidí, smrt milované matky, ztráta a pak smrt milované dívky, již nemohl pojat za manželku. vliv školy, jež podala mu nábožensko-mystický idealismus, vliv evropského romantismu s jeho vnějšími příkrasami tajemnosti, blouznivosti a fantasičnosti — všecko to vytvořilo jeho zvláštní, ale hluboce upřímnou poesii, jejímž základním tonem je m e l a n c h o l i e, ne zoufalá, ale mírněná nábožensko-poetickou věrou v budoucnost a něžnou pokorou. Jeho úvaha „o štěstí života“ pěkně charakterisuje základní tahy jeho světového názoru. Píše tu:

„Jistým způsobem možno říci, že existuje jen to, čeho již není! Budoucnost může nebýt; přítomnost může i musí se změnit. Pouze minulost nepodléhá změně: vzpomínka ji chrání; a je-li vzpomínka ta čista, jest andělem-strážcem našeho štěstí, těší naše žalosti, ozařuje nám neznámou budoucnost.“

Tato myšlenka o minulosti, přítomnosti a budoucnosti i o úkolu vzpomínky v životě lidském provázela jeho literarní činnost od mládí až do stáří. Tak již roku 1808. v povídce „T ř i s e s t r y“ píše: „Celý život náš byl by výsledkem nudných a nejasných snů, kdyby s přítomností těsně nesouvisela ani budoucnost ani minulost, tři nerozlučné doby: jedna krášlí druhou, jedna od druhé vypůjčuje si půvab.“ A 1848 v listě ke Gogolovi: „Krása působí na duši naši nejen p ř í t o m n o s t í, nýbrž i nejasnou, v okamžik splynulou v z p o m í n k o u všeho krásného v minulosti a tajným o č e k á v á n í m v budoucnosti.“

Ztráta drahých bytostí je sice ztráta štěstí, ale je v ní také útěcha: my žijeme s nebožtíky ve vzpomínce, která nás provází a dodává

mysli v radosti i hoři. Ideal je zde na zemi nedostižitelný, mihne se jako stín a uskuteční se teprve v budoucnosti. Jasně o tom mluví v připisce k básni „Lalla Rookh“ roku 1821.

»Krásno... objevuje se nám jen chvílemi, jen proto, by nás oživilo, povzneslo duši naši, ale ani udržet ho nemůžeme, ani dosíci... Navštěvuje nás v lepší chvíle života: velebný zjev přírody, ještě vznešenější zjev duše lidské, poesie, štěstí a ještě více neštěstí dávají nám tyto vysoké pocity krásna. Je velmi snadno pochopit, proč vždy spojuje se s ním tesklivost, ale tesklivost, jež nezbavuje bodrosti, nýbrž oživující i sladká, jakási nejasná touha... V tyto chvíle živého citu člověk netíhne k tomu, čím krásno je provedeno, a co je před ním, ale k čemusi lepšímu, tajnému, dalekému... A tato touha je jedním z nevyslovitelných důkazu nesmrtelnosti... Ne, tato tesklivost přesvědčivě nám praví, že krásno není zde doma, že je jen mimoletním blahověstitelem lepšího, že je okouzlujícím steskem po domově. Krásno působí na duši naši nikoliv přítomností, nýbrž nejasnou vzpomínkou všeho krásného v minulosti a tajným očekáváním čehosi v budoucnosti.«

Hluboký základ pro básnickou melancholii nalézá Žukovský v křesťanství. Ve článku „O melancholii v životě i poesii“ (1845) dí, že „melancholie je z nejzvučnějších strun romantické lyry, t. j. lyry, naladěné po rozšíření křesťanství“, jež „odhalilo nám hloubku duše naší, uneslo nás v duchovní rozjímání, spojilo se světem vnějším svět tajemný, sesílilo v nás všechno duchovní: to odrazilo se v životě skutečném i v poesii...“ Poesie, snažíc se představit lidem toto spojení dvou světů a nehynoucí svazek blízkých duší, vlévá nám útěchu, dává vysoké mravní poučení a stává se sama dílem náboženským. Proto Žukovský mohl nazvat poesii „pozemskou sestrou nebeského náboženství“ a „modlitby.“ O poměru poesie k náboženství a životu vyslovil se takto:

»Praktický, činný život nestačí — duše žádá poesie a víry. Poesie přináší nebeské na zemi, víra povznáší od pozemského k nebeskému, božskému a doplňuje to, co je tak nedostatečné a nejisté... Bůh je pravda, k ní vede víra, jejíž cíl leží na oné straně života. Je-li poesie svatá, vede pozemským způsobem k témuž cíli, k Bohu a pravdě...« Ale »veršování není ještě poesií. Poesie je živý duch, jejž Bůh rozlil nade vším tvorstvem. Mnozí ducha toho nejasně cítí, ale jen málo je způsobilých, by vyjádřili jej v slovech, barvách, mramoru atd. K tomu je třeba nadšení... Jestliže víra nahrazuje nedokonalé pozemské a poskytuje naší duši, co nám tu chybí — poesie zdobí život, zahřívá duši a sílí ji.« Proto, kde mizí poesie, mizí všecko božské, svaté, mizí občanský pořádek a šíří se hrubý materialismus.

V jeho překladě J. Engelovy stati „O mravním užitku poesie“ (1808) se žádá, by básnictví nejen bezprostředně pobízelo ke ctnosti a šlechetným činům, nýbrž i

»ušlechtěním esthetických duševních schopností, fantasie, vtipu, citu. Ale básník nesmí dráždit fantasii na útraty rozumu, vtipu vydávat na pospas slušné, nesmí velebením lásky chtít svést ke smyslnosti.« Mimo umělecké úlohy má básník »ještě povinnosti jako

člověk k Bohu i k vlasti a ke spolubližním. Tyto povinnosti musí proto co nejpečlivěji plnit, protože se věnoval vynikajícímu, svatému povolání. Každý čtenář je oprávněn v básnickém díle podrobit nejpřísnějšímu soudu nejen umělce, nýbrž i člověka. Běda básníku, nezdá-li se mu soudce mravů právě tak pozoru hoden, jako soudce umění.«

Podobně vysoký pojem o básnictví pronáší také ve svých listech.

»Den ode dne«, píše, »stává se mi poesie něčím vznešenějším. Neníť pouze zábavou fantasie musí působit na duševní život celého národu, a to se stane. užívá-li básník talentu svého k tomuto cíli. Poesie je jedním z vychovávacích prostředků národu.« ... »Poesie«, píše jindy, »je také zjevení, jako je ono zjevení Boží, jež pozemský svět poukázáním na věčnost ušlechtilo; poetické zjevení básníkovo musí jeho bytost na pozemské pouti ušlechťovat.«

Proto Žukovský žasne nad nemravnými básníky, kteří poesii stáhli do louže nevěry a bahna nízké smyslnosti, nazývaje je nejhoršími svůdci lidu a píše o nich:

»Čteme-li tyto (frivolní) romany, nežasneme jen nad nemravností obsahu, ale i nad nemravnotí spisovatelů jejich ... Jak škodlivý vliv má to nejen na literaturu, nýbrž i na smysl pro umění a mravnost!«

V tomto vznešeném smyslu jevil se mu význam básníka v životě společnosti i celého národu. Básník má být pravým člověkem, ctitelem Boha, členem společnosti, má působit na život národu, na jeho vychování a vzdělání. Co chtěl jako básník, označují jeho krásné verše, jež vkládá v ústa mladého básníka Vasca:

Ne, nehledám zde štěstí, slávy klam,
však mocnou perutí si přeju být,
bych spřízněná mi srdce k nebesům
moh' povznášet, chci zoří být, jež dne
předchází vítězství; chci velikých
být rozněcovač myšlenek a pravd
být hlasatel, lék duším nevěrou
zarmouceným, a strážce opony,
jíž nebeský nám svět je zatažen,
bych časem zrakům lidí smrtelných
ji nadzdvihl a svatost života
jim ukazoval ve vší kráse nebeské —
Toť povinnost a povolání mé!

Ačkoliv tedy Žukovský získal si veliké zásluhy o rozvoj ruské literatury jednak tím, že svými překlady a napodobeními vnesl v ruskou literaturu celý nový svět básnického obsahu, překládaje krásnými, melodickými verši díla romantického básnictví, čímž dal jí prožít literarní dobu, jež na vždy odstranila starou školu lžiklassickou, jednak

i tím, že svými původními balladami („Světlána“, „Achilles“), posláními a jinými básněmi podal vzory upřímné pravé poesie, přece hlavní jeho zásluha záleží v tom, že první v ruské literatuře utvořil vznešený pojem o božském původu, vysokém významu i úkolu poesie, jenž je nábožensko-mravní vychování jednotlivcův i celého národu. S tímto pojmem o významu poesie a umělecké literatury mohla pak přijít pravá poesie se samostatným národním obsahem, jehož není u Žukovského, který však nalézáme již u Puškina i Gogola. (P. d.)

Marja Konstantinovna Baškirceva.

Max Ravín. (O.)

Triumfy tyto snadno nám vysvětlí, že sebevědomí Mariino stále roste. Marie stojí před zrcadlem, nový účes uvolnil její klenuté čelo, a ona volá s úžasem: „Nabývám vznešené prostoty, že se mi zdá, jako bych konala slavné bohoslužby aneb sestupovala s trůnu“. A to ještě nebyl vrchol sebecenění a sebelásky. „Drahý anděle!“ praví jinde o sobě „Já jsem obdivuhodná a sebe zbožňuji. A to proto, poněvadž jsem dnes mnoho pracovala a zkoušela mnoho úborů vznešených, překrásných!“

Nedomnívejme se však, že Marie ztrácí již duševní rovnováhu. Ačkoli sebe považuje za jakýsi druh vyšší bytosti, přece ustavičně pracuje na svém zdokonalení, ostří tupé hrany a ciseluje v neobyčejnou jemnost umělecké vlohy své. Přísná autokritika vede její ruku. Nikdy není spokojena s tím, co provedla, zdá se jí, že to může býti ještě mnohem dokonalejší. Připadala si jako člověk, jehož oko vždycky obrněno jest drobnohledem. Chudák, nemohl prý by ani píti ani jísti aniž koho milovati. Rozhodla se namalovati obraz. Bude to obtížné, velmi obtížné! A což! Můj vyhlášený přítel-umělec udělal kdysi v podobném případě tolik a tolik studií, já učiním o tři více a bude vyhráno.

S tímto přísným sebesouzením spojena byla již v prvním mládí neslýchaná pracovitost. Nepřišla-li učitelka v čas, mocný nepokoj lomcoval křehkou dívkou. Co ze mne bude, stěžuje si v denníku, za krátko mně přijdou jiné myšlenky, nyní musím pilně studovat. Když později pracovala v atelieru, ani domů nejela k snídani; počítala kolik času tím ztratí za den, za týden, kolik dní do roka. Promrhala-li nečinně tři nebo pět dní, bylo jí to pramenem nevýslovných muk. Výčitky, že bezúčelně ztrávila den, ji jitřily a pronásledovaly až na

lože. že byla nucena, aby usnula, sáhnouti k uspávacímu prostředku. Čeho se chopila, v to se pohřížila celou svou duší, že i tělo pod tím klesalo. Četla jednou horečně v knize o revoluci francouzské, zapomněla na všechno kolem sebe a na večer, když rodina se sešla k společnému stolu, rozrušena ničeho se nedotkla, jen vsrkla do sebe silnou polévku.

Poměr k svému Stvořiteli na několika místech svých pamětí Baškirceva nám naznačuje. Záhy se jí mimoděk do duše vkrádá jakási kritika jejího náboženství. „Musím říci“, praví třináctiletá, „že nemiluji tak mnohých řečí ve svém náboženství, avšak není na mně, provésti jeho opravu. Věřím v Boha, v Krista se svatou Pannou, modlím se každého dne a nechci se zabývati maličkostmi, která nejsou na závadu pravému náboženství, pravé víře.“ A co by z člověka bylo, čteme jinde, kdyby se nemohl utéci k Bohu „Pokleknouti na večer, postěžovati si, prositi a doufati v lepší budoucnost.“ „Neočekávejme ničeho od lidí, čeká nás jen sklamání a zármutek. Ale věřme pevně v Boha a ve své vlastní síly.“ Časem vystupuje vždy více do popředí pouhý deismus. Úvahy Baškircevy zůstávají však na povrchu předmětu. Platí-li vůbec výrok La Bruyèrův, že soudnost a duch kritický jsou ještě vzácnější na světě než démanty a perly, platí zajisté o ženách zvláště. Mají šťastnou pamět, pohyblivou obrazotvornost, dovedou s velkou snadností hovořit o věcech rúznorodých, ale jen zřídka mají zásobu jasných pojmů, břitký soud, kritického ducha. Půl roku před svou smrtí přemýšlí Baškirceva o díle Kristově a dává mu jakousi radu, že měl učiniti to a to. Hned však přetrhuje, snad u vědomí své nedostatečnosti, nitku svých myšlenek a končí: „Ty chceš udávati Kristu, jak se měl chovati v minulosti? Drahé dítě, jdi raději spat!“

Nejlépe nám ukazují krátkodechost její kritiky poznámky o původě studu, jejž vysvětluje tím, že lidé se bojí odhaliti nedostatky svého těla. Je to sice filosofie dneška, v některých případech do jisté míry i odůvodněná, ale pro svou úplnou neschopnost, vysvětliti četné zjevy studu i samými sensualisty opuštěná.

Zmítána ctižádostí a ješitností, nezkrotnou touhou po vládě a po štěstí měla Baškirceva často dny velmi chmurné. Opětně naříká, že plakala, že je špatného rozmaru, že život jest černý a nevlídný a že nelze čekati lepšího. Ve své bezuzdné obrazivosti vysnila si život takového lesku a takové nádhery, že všechno, čeho jí lidé poskytnouti mohli, proti tomu úplně mizelo. Chtěla míti stkvělé zámky, ušlechtilé koně, ohnivé šperky, přála si býti aspoň neteří papežovou, chtěla vévoditi jako vybraná umělkyně a býti nezávislou na komkoli. Proto kvílí,

ačkoliv má všeho hojnost, ačkoliv jest obdivována pro svou řídkou sličnost a velebena pro neobyčejné vlohy duševní. „Měla jsem kdysi sen", vypravuje ve svém novém denníku. „Viděla jsem hvězdy velmi třpytné, hleděla jsem na ně, bylo jich pět. Čtyry z nich spadly s nebe, nebylo jiného třeba, než na ně hleděti. Vztáhla jsem ruku, abych uchopila i pátou. Byla ze stříbrného papíru, nebe z modré lepenky, a musila jsem, abych ji odervala, vyškrabati svými nehty."

To nic neznamená, praví si. Ale snad přece tento sen něco znamená! — Nebe, které hledala, bylo jen z lepenky, a hvězda, za kterou se hnala, byla jen z papíru. —

Baškirceva byla již v Paříži všeobecně známa, když navázala písemné styky s Maupassantem. Procitnuvši jednoho rána, připadla na myšlenku, že by bylo zajímavo, kdyby nějaký znalec posoudil a ocenil duchaplný způsob, kterým dovede se vyjádřiti. Hledala, hledala a zvolila si k tomu Maupassanta. Vydavatel nové její knihy jmenuje toto intermezzo idyllou. Dva lidé bystrého ducha křižují zde nepoznavše se osobně, svoje zbraně v několika anonymních dopisech. Ačkoli jest Baškirceva proti Maupassantovi v jakési výhodě, dobře vědouc na koho se obrací, přece se mnohdy zdá, že rapír, který třímá ruka ženská, jest mnohem obratnější a mnohem prudší. Nebyla by to Baškirceva, kdyby hned v prvním dopisu se nevytasila s ujištěním: „. . . je suis charmante". Ani ona prý by si nedopisovala, kdyby byla mužem, s nějakou starou, nevkusně oblečenou Angličankou. Adresát jí odpovídá škádlivě: Jest možno, že jste mladá a krásná, a byl bych snad šťasten, kdybych Vám mohl políbiti ruku. Ale jest také možno, že jste nějaká stará domovnice, která se živí romany Eugena Suea. —

Po této idylle připravuje se již konec životního dramatu. Plicní choroba, jejíž známky se již dříve počaly jeviti, ohlodává slabé tělo, v němž sídlí silný duch. Nepomáhají léky ani změna podnebí. Marie hyne, dobře jsouc si vědoma, že zahyne.

Několik dní před její smrtí navštívil ji slavný Bastien-Lepage, její učitel, přítel a obdivovatel. Sám chřadl již delší dobu vůčihledě. Marie Konstantinovna oděna byla v bílý aksamit, který splýval v těžkých záhybech s pohovky. Bílé krajky vroubily jako mráz její líce, které hořely — smutná to předzvěst! — růžemi. Dojat zaslzel Bastien-Lepage: „O kéž bych mohl malovat!" Marii zazářily v očích němé slzy. Několik dní na to, 31. října 1884, byla Marie Baškirceva mrtvolou.

Co na ní smrtelného, chová pohřebiště v Passy.

K nastávajícím obchodním smlouvám.

Prokop Šup.

I. Ochrana domácí práce.

V historickém vývoji vlastně bylo zcela přirozeno, že za protekcionářským merkantilismem přišel svobodně-tržební individualismus. Průmysl ochranou sesílený žádal si po dvou stech letech volné tržby, ježto vesměs byl nucen vyvážet, zvláště zmohutnělý průmysl anglický a francouzský. Pro nehojnou populaci i zemědělství mělo zájem na vývoze — odtud všeobecná žádost po volné tržbě, aby jen vývoz nebyl ničím zdržován. Stará ochrana domácí výroby musila se tedy rozšířiti: výroba chráněna nejen doma, t. j. nejen poskytována jí možnost, aby mohla *výhodně vyrábět a doma prodávat*, ale třeba ji chrániti mimo hranice státu, t. j. *zaručiti jí široké pole odbytu*, dobrý a výhodný *prodej za hranicemi*. Tím dávný, dosti jednoduchý ráz ochrany stal se složitým a plným protiv a těžkostí. Poměry změnily se tak, že nikde zájmy všech tříd a skupin výrobních nejsou souběžny.

Dnes obyčejně rozděluje se *výroba podle svých zájmů* domácích i zahraničních na *dvě veliké skupiny*: průmysl a zemědělství. Tyto skupiny mají v různých státech různý ráz. V Anglii na př. obě hájí dnešní stav volné tržby, ale zemědělství — napolo ovšem zničené — přece jen požívá jisté ochrany, jaké průmysl nemá (cel na př. na dobytek není, ale za to nesmí se živý dobytek do Anglie dovážeti: dovezený dobytek musí se totiž do 24 hodin poraziti). Ve Francii je obojí strana silně protekcionářská. V Rusku průmysl je ochranářský, zemědělství pro volnou tržbu. V Německu bylo tomu v letech šedesátých a sedmdesátých rovněž tak, podobně u nás a v Uhrách dříve. Ale dnes v Německu i u nás stojí obě skupiny ve zvláštním poměru k sobě. Průmysl si žádá ochrany pro sebe, ale nechce jí pro zemědělství, zemědělství jí žádá pro sebe, ale na průmyslovou žehrá, třebas ne tak jako průmysl na zemědělskou ochranu. Tu nachází tedy úplná protiva zájmu: vzájemné sočení a boj kdo s koho.

Obě skupiny zájmů potýkají se obyčejně jen některým směrem, jen vzhledem k několika státům, a pole zájmových srážek se mění postupem času. Státy a národy nalézají se totiž na různém stupni hospodářského vývoje. Jeden má *vyvinutý průmysl* tak, že už nemá se čeho obávati soutěže cizí, aspoň ve mnohých odvětvích nikoliv; ten může se obejíti tedy bez ochrany průmyslové výroby, nebo jen částečná

a velmi mírná ochrana tu dostačí. Takový stát pak dováží z velké části suroviny a potraviny. Daříť se prumyslu jediné v krajích hustě zalidněných. a hojná populace v zemědělské výrobě (jakožto prvotní) nadbytečná jest první jeho podmínkou. Na výživu tohoto hojného obyvatelstva prumyslového, jež nezřídka populaci zemědělstvím se živící převyšuje, třeba dovážet plodiny a výrobky zemědělské odjinud. V této kupované výživě prumyslového obyvatelstva leží část nákladu prumyslového. Záleží tudíž průmyslníkům na tom, aby náklad tento byl co nejnižší, aby potraviny byly co nejlacinější. Také dělnictvu samému na tom záleží. aby pokud možno malou část mzdy musilo na výživu svou vydávat Neboť třebas se obyčejně mzda řídí úhrnem potřeb dělníkových, přece není tak pohyblivou jako cena potřeb samých, a mimo to v krajích s vyvinutým průmyslem dělnictvo těšívá se vyšší úrovni života a mzdy mívá blízké možnému maximu. organisací svou dobyté a hájené, a jen trhovými okolnostmi nahoru pevně obmezené. Jelikož pro tyto poměry trhu mzdu zvýšiti nejde — aspoň rychle ne — leda novým zdokonalením výroby, tu nutno z úhrnu mezdního příjmu dělníkova najednou vyšší díl odpočítat na nejpotřebnější — na výživu. a v ostatních potřebách svých dělník se cítí stísněným. Dělnictvo průmyslové jest proto nejrozhodnějším a nejinteresovanějším obhájcem nízkých cen obilí, dobytka a výrobků podobných. Průmyslník sám už méně jest zaujat lácí touto, ten leda pokud se obává nových nároků dělnictva, pokud předvídá nutnost nových investicí. nezbytnost zdokonalování výroby své, omezení a zjednodušení správy, nutnost intensivnější činnosti obchodní a podobných starostí a nevýhod osobních.

V boji památné ligy manchesterské proti clům obilním v Anglii („anti-corn law-league“ 1838 až 1849 Drem. Bowringem zorganisovaná a továrníkem R. Cobdenem vedená a účinně propagovaná) byli to ovšem továrníci a učení lidé, kteří hlasu pozdvihli proti vysokým clum na obilí, pšenici hlavně, která zákonem z roku 1828. zdražena byla o 30% výš než jak byla v protekcionářské Francii a o 80% výše než tehdy byla v Německu východním a v Rakousku. Clo určeno při domácí ceně 66 šilinků za kvarter na 22 šilinků. a clo snižovalo se či zvyšovalo o tolik, oč domácí cena kolísala. Tím udržována cena pšenice v průměrné výši asi 88 šilinků (čili hektolitr za 18 zl. stř.). Dělnictvo anglické přihlíželo z počátku nejen lhostejně. ale i nedůvěřivé k snahám ligy, neboť liga z továrníků složená jako důvod zrušení cel obilních udávala zdražování nákladu průmyslového a dávala na jevo, že sníží

mzdy, jak ceny obilní klesnou. Bylo to tudíž dělnictvu jedno, ba obávalo se, že i při tom ještě přijde zase zkrátka, zvláště že hlavní vůdce ligy, Rich. Cobden sám byl zapřisáhlým individualistou a nepřítelem vší ochrany dělnické a také všech snah dělnictva po zlepšení bytu svého. A také pro továrníky byl to hlavní důvod, ježto už velikou většinou vyváželi výrobky své, sami ochrany nepotřebovali, ale za to žádoucno jim bylo umožniti a zlevniti si soutěž v cizině co nejmenším nákladem výrobním. Když se jim to roku 1846. podařilo a když po roku 1850. skoro všecka ochranná cla pomalu zrušována a jen několik finančních cel zůstalo, bylo už i v dělnictvu, ba i ve venkovských nájemcích zakotveno přesvědčení, že je pro ně lepší bezcelný dovoz potravin a bezcelná soustava vůbec.

Poslední dobu, co i v Anglii ozývají se hlasy po zavedení celní ochrany, vycházejí hlasy tyto z některých odvětví průmyslových a pak zemědělských kruhů. Na stráži volné tržby stojí však lid dělnický a nižší i prostřední vrstvy obyvatelstva.

Toť jeden zájem průmyslu v krajích, kde už je dokonale vyvinut. Jinak průmysl jest ještě zaujat při cenách surovin a při dovozu surovin z ciziny, není-li jich doma dostatek. Suroviny jsou předmětem, jejž zpracovává, a tedy v rozdílu ceny surového a hotového zboží leží celý zisk průmyslové práce. Jelikož cenu tržní hotového zboží nemá obyčejně v moci průmyslník sám, ani průmyslníci celého jednoho kraje, jest cena ta pro ně pevnou, nepřístupnou jejich vlivu. Chtějí tudíž podrobiti vlivu svému cenu suroviny, aby vždy zůstávala tak nízkou, by zboží hotové z ní vyráběti dobře se vyplácelo. Jest tedy průmyslu proti mysli každá ochrana těžby surové, neboť ochranou zvyšuje se cena suroviny domácí, a clem, které chrání, zvyšuje se cena suroviny cizí. V tom ohledu zájem obrábějícího průmyslu a zájem surové těžby jsou protilehlé, právě jako zájem průmyslu a zájem zemědělské či lépe potravinné výroby.

Tyto dva zájmy průmyslu týkají se výroby: směřují tedy proti všemu, co by náklad výrobní zdražovalo. Leč jiný směr snah průmyslových jest dán v péči o dostatečný a výhodný odbyt. A odbyt zboží jest dvojí: domácí a zahraničný. Řídí se poptávkou, čili konkretněji řečeno zámožností a poživavostí obyvatelstva — tedy i toho, s nímž průmysl se potýká při výrobě. Tu nastává dvojí možnost: je-li domácí odbyt jediné možný, anebo aspoň převážný a tvoří-li obyvatelstvo zemědělské a prvotní výroby (hornické, hutnické) většinu všeho obyvatelstva a tedy i veliký okruh konsumu, pak je tak říkajíc negativní

zájem prumyslníka paralysován nynějším positivním zájmem. Takový průmyslník nebude tudíž žádati, aby ceny potravin a surovin stlačovány byly přes míru, až ku krisi těchto výrobních tříd. Neboť ztratil by odběratele.

Jinak však se poměr utváří, když prumyslník většinou své zboží vyváží do ciziny. Pak mu na poptávce domácí nezáleží a jest mu obchodně jedno, jaké jsou příjmy tříd výrobou zemědělskou a prvotní se zabývajících. Ba ještě bývá rád jejich nevýnosné výrobě, neboť tím se stlačují mzdy v celé šíři, a tedy i jeho náklad výrobní se zmenšuje. Leda že by nezdar ostatních skupin výrobních při zdaňování a při veřejné dobročinnosti pociťoval, pak se částečně i po jejich úspěchu ohlížeti bude.

Leč i ten převážný vývoz průmyslový je spojen ještě s mnohými ohledy. Cizina, kam se vyváží, žádá za dovolení dovozu také nějakých výhod. A čím více výhod poskytuje, tím více jich žádá. Poskytovat tedy výhody za umožnění vývozu takový průmyslník-vývozce bude chtíti ne ze svých zájmů, ale ze zájmů, které jsou od jeho prospěchu co nejdále vzdáleny, a to bývají právě zájmy zemědělské a těžby surové, nebo i nějakého jiného odvětví průmyslového. Tím způsobem i průmysl sám mezi sebou, jedno odvětví s druhým přichází do konfliktu. — V tomto smyslu tedy průmysl brání ochraně jiných, aby sám co nejlaciněji vyráběl a co nejlépe prodával.

Ale očekává také ještě sám ochrany, je-li slabším, nedokonalejším a nevyvinutějším, snad i jinak tíže zatíženým (velkou úrokovou mírou, vysokou daní, socialními opatřeními, nevýhodnou kommunikací a pod.) než průmysl některého státu sousedního.

Zájem prvovýroby a zvláště zemědělství jest podobně sice, ale přece ne stejně, také však ne v přímo obráceném poměru podmíněn. Malý náklad v této výrobě řídí se 1. bohatostí půdy a příhodností podnebí; 2. zručností a dokonalostí těžební; 3. levností vlastní potřeby. První příčina nezáleží na vůli lidské, druhá je osobní a na všeobecném stupni kultury národa a na správě státní závislá; třetí se řídí vzájemností hospodářskou a spadá tudíž v poměr tříd výrobních k sobě. Křižují se v té příčině zájmy těchto tříd se zájmy tříd jiných: zemědělec žádá si laciných výrobků průmyslových, a to jak prvotní, tak i druhé výroby; průmyslová prvovýroba žádá zase laciných plodin zemědělských pro své četné dělnictvo horní a hutní a pro sebe i dělnictvo také laciných výrobků průmyslových. V zájmech svých tato skupina shoduje se však více se skupinou průmyslovou než zemědělskou,

třebas v našem státě hornictví a orba podřízeny byly jednomu ministerstvu! Jsou-li všecky tři skupiny zmíněné jen poněkud rovnomocny, nejlépe pro ně, kdyby navzájem se hospodářsky vyrovnávaly, když by cena zboží jejich stejnoměrně i kapital základní a závodní i práci ve výrobek vloženou odměňovala. Pak i náklad výrobní i zisk by byl u všech třech stejný. Leč takového idealního stavu nikde nelze nalézti, a kdyby i poměry k němu naváděly, už ze sobectví jedna skupina nad druhou bude chtíti vrch držeti.

Různotvárnost potřeb ve společnosti státní, jakož i podmíněnost jednoho odvětví průmyslového druhým způsobují, že průmyslový vývoj je vrstvovitý a různorodý a podle toho zájem jednotlivých odborů výrobních nestejný. Potřeba ochrany jest proto různá a zájem v samém průmyslu často protilehlý. Nicméně celý průmysl stává jako jednolitý interessent proti zemědělství a těžbě surovin.

Zemědělství má ráz jednostejnější, ježto těžba jeho není roztříštěna na mnoho různých odborův. A různé kultury pěstují se nejčastěji míchaně: polařství, dobytkářství, sadařství, každý zemědělec má v nich ve všech trochu starostí svých. Zájem zemědělství na výrobě i na cenách plodin je tudíž vzorně jednolitý, a to dokonce i mezi malorolníkem i mezi statkářem. Tato stejnorodost nepřestává ani při hospodářském průmyslu, ježto na zdaru jeho závisí i výhodnost pěstovati tu kterou plodinu průmyslu hospodářského.

Za dnešní soustavy ochranářské však právě proto staly se požadavky zemědělské ochrany odiosnějšími než ochrany průmyslové. Tato pro svou nestejnou intensitu zdá se mírnější a nevole nad zdražováním výrobků padá jen na hlavy jednotlivých odvětví průmyslových, ne celého průmyslu. Leč zemědělství pro svůj ráz těžební nemůže jinak.

Dnes ostatně nemožno na žádný stát, zvláště ne evropské, americké a asijské (východní přikládati měřítko jednoduché výroby a jednoho jediného zájmu. A i kdyby mnohý stát zdál se jen a jen zemědělským, ani tu není vyloučena možnost, že toto zemědělství žádá si též ochrany proti jiným státům, třebas ani ne zemědělštějším. Různost techniky výrobní a snadnost převozu z nejdalších končin země činí myšlenku a potřebu ochrany všeobecnou pro všechny druhy výroby. Jen ve výjimečných případech může některé odvětví říci o sobě, že stojí úplně bez konkurrenta na tržišti domácím i světovém.

Hospodářská povaha země jeví se však v úsilnosti boje za ochranu a v nesnadnosti všem žadatelům vyhověti a nikomu neukřivditi. Převažuje-li značně ten či onen zájem, bývá ochrana snadno

luštitelna, hůře, když interessenti jsou oba mohutni a skoro rovné síly a oba cítí potřebu ochrany, jež možna jest pouze na účet druhého. Tu boj jest velmi urputný, jak toho klassický příklad vidíme právě na Německu; méně dosud u nás. Zuřivost boje nevzniká však ani tak z uvědomělé potřeby po ochraně, jako z politických směruv a hesel. Jeť spravedlivé vyrovnání všech zájmů v hranicích jedné říše věcí tak složitou a těžkou, že obyčejný člověk nemůže prohlednouti, kde vážka ochrany nadvažuje a kde nedovažuje. Skupiny interessentů proto obyčejně přestřelují, žádá každá víc než je potřeba, a tím větší odpor pak vyvolává u soků svých. A i když se dohodnou všecky vrstvy výrobní, průmyslové i zemědělské o vysoké ochraně obojích zájmu (Francie, Španělsko), i tato shoda a toto zdánlivé vyrovnání jest jen následkem neuvědomění v širokých vrstvách té či oné skupiny neb obou skupin. Prostředek ochranný má se za talisman, který třeba jen všude přiložit, a sám sebou působí. Stejnoměrná ochrana všech není žádnou ochranou. Neboť ochrana možna jest jen tehdy, když skutečně jeden zájem obětuje se druhému. I když obětovaná skupina zdokonalením techniky výrobní hledí si nahraditi a už nahradí umělé snížení ceny výrobku svého a zvýšení ceny výrobku pro skupinu protivnou, ani tu *ochrana jednoho není bez oběti druhého.*

Ochrana domácí výroby jest v zásadě věcí dobrou a užitečnou. Jen způsoby a míra této ochrany jsou to, kterými boj se zavádí do výrobních skupin. Proto také dnešní boj protekcionářský ve všech téměř státech se ozývající nejlépe vynikne úvahou o *prostředcích, jakými se ochrana domácí výroby provádí.*

České strany a křesťanská politika.

Ladislav Kunte.

Článek pod uvedeným názvem v posledním ročníku „Hlídky“ uveřejněný nezůstal bez odezvy. Poněvadž mi však většina časopiseckých projevů, k nimž zavdal podnět, přišla ve známost značně pozdě, neminil jsem zprvu již odpovídati. Pak mi však přišlo na mysl, že odpověď byť i pozdní je přece lepší než žádná — tedy odpovídám.

„Moravan“ v č. 67. v „původním dopise z Prahy ze dne 13. prosince 1901“ reagoval na můj článek. Pan referent domnívá se, že činím propagandu Schellismu a Müllerismu. Mýlí se. Nečiním propagandy žádnému -ismu, v tom směru může býti uspokojen, nýbrž vynasnažil jsem se svým článkem činiti propagandu zásadě velmi již staré, starší než Schellismus a Müllerismus, totiž zásadě Kristově: Tak svěť světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré. Domnívám se totiž, že nejen věčná spása našich duší, ale i valná část úspěchu v práci na roli církve závisí od upřímné snahy realisovat tuto zásadu. Dále praví, že mluvím prý „o vředech v církvi“ a pravím prý, „že lékařů je zapotřebí a že nebude-li dovolen každému samozvanému mastičkáři experiment, přijde potopa.“ Pan pisatel, zkomoluje takto tendenci mého článku, vědomě lhal. K takové argumentaci nemám ovšem jiné odpovědi, než že doporučuji panu referentu k meditaci alespoň jednu z těch zásad, jež v dalším cituje, a jichž opomenutí mi — neprávem — vytýká, totiž zásadu: „Nepromluvíš proti bližnímu svému křivého svědectví.“ Tím mne ovšem také zbavil p. referent povinnosti další diskusse.

Těm, kdo článek četli bez předsudku, je tendence jeho jasna: tato tendence dá se vyjádřiti stručně krásnými slovy „Zlaté knihy“ ct. Tomáše Kempenského: „Mnohé mluvení nenasycuje duše, ale dobrý život občerstvuje ducha a čisté svědomí působí velikou důvěru v Boha.“ (Kn. I. kap. II. 2.)

Práce p. F. Vlčka v „Aléthei“ (r. V. seš. 10.: „Masaryk a strana“) polemisuje s některými vývody mého článku. Poukazuji k ní loyalně čtenáře doufaje, že si sami z obou odchylných mínění — p. Vlčkova a mého (která ostatně nejsou tak příliš odchylna, jak by se na první pohled snad zdálo) — učiní úsudek svůj, objektivní. Činím tak tím raději, že práce p. Vlčkova razí cestu kritičtějšímu, než u nás bylo po většině v obyčeji, poznání muže, o kterém velmi správně praví p. spisovatel, že nejasnost, jež o něm vládne ve veřejném mínění zejména

co do náboženských jeho názoru, zavinil sám mnohými pythickými svými výroky, jsa zvyklým mnohoslibně napovědéti a nedopovědéti. Zdálo-li by se komu zbytečným tolik se obírati professorem Masarykem a jeho stranou, odpovídám, že pro nás, kteří máme upevňovati a šířiti pravdu Kristovu a hájiti ji proti útokům jejích odpůrců, není právě zbytečno poznati zbraně jejich a jich taktiku. Nejdůležitější to ovšem není.

S tou poznámkou přistupuji k odpovědi „Času“.

V „Čase“ p. H. Ř. (chiffra dosti průhledná) ve článcích „Klerikalism, katolicism a kousek pravdy“ [1]) reaguje na některé mé vývody o professoru Masarykovi, při tom však rozepisuje se šíře o „náboženském úsilí“ professora Masaryka, o jeho poměru ke katolicismu, protestantismu, o „Los von Rom“ a j. v. Prve než odpovím na tyto výtky, považuji za vhodno a v jistém smyslu i za potřebno vyložiti mínění, které jsem si utvořil o professoru Masarykovi, poněkud obšírněji než to bylo možno ve stručném referatě o politických stranách.

Připomínám předem: jsem vůči professoru Masarykovi prost všeho předsudku přízně i nepřízně. Nesouhlasím sice s většinou jím tradovaných názorův, ale neodsuzuji proto jeho osoby, nemaje k tomu dle zásady „nesuďte a nebudete souzeni“ práva. Ale z uvedené právě příčiny, že nepřijímám jeho názorů, nenáležím k bezpodmínečným jeho obdivovatelům. Připouštím panu H. Ř., že se kolem osoby professora Masaryka nakupilo dosti mythův; ale dodávám, že to nejsou jenom mythy, které mu křivdí paušalním odsuzováním činíce z něho skoro demona, ale i mythy, které mu křivdí hyperbolickým přeceňováním činíce z něho genia, veličinu, kterou není. Pan H. Ř. vidí (přirozeně) jen prvý druh předsudků; nestrannost úsudku zakaluje však druhý neméně než prvý.

Je-li některé těleso postaveno tak, že se jeho těžisko nenalézá přímo nad bodem oporu, kácí se; tak zní zákon fysický. Je-li tímto tělesem člověk, kácí se rovněž — a tu ve spěchu hledá opory: nechce se mu upadnouti. Celý život člověka může býti takovýmto padáním, takovouto snahou zachytit se, postavit se pevně.

Tento obraz tane mi na mysli, představím-li si prof. Masaryka, jak jej znám z jeho spisů. Vidím člověka sčetlého, seznámeného se spoustou filosofických i jiných názorův — ale vidím, že tyto názory nevyhovují úplné potřebě jeho ducha, že nemohou býti pevnou jeho oporou — těžisko jeho osobnosti padá jinam.

Stanovisko, které zaujímá professor Masaryk v ryze vědeckých

---

[1]) »Čas« 1901 č. 324., 327., 329., 331., 336.; v posledních číslech obírá se polemika více »Novým Životem« a »Rozkvětem«.

svých spisech, jeho stranníky tak přechvalovaných, je celkem stanovisko positivismu; ale je zřejmo, že ani tato filosofie ho neuspokojuje zcela a také v čem ho neuspokojuje: v otázce náboženské. Tu není třeba interpretace. Celá studie „Moderní člověk a náboženství“ o tom svědčí.

Velikou část své činnosti věnoval prof. Masaryk studiu „české otázky“. I v těchto pracích jsou patrny stopy positivismu, alespoň v methodě: na základě fakt dohledávati se obecnějších principů, v tomto tedy případě na základě spisů jednotlivých národních buditelů poznávati jich názory a v konečném cíli i smysl našeho národního vývoje. Ale s druhé strany lze v týchž dílech zcela zřejmě postihnouti i prvky nepositivistické. Positivistický filosof je historický a psychologický determinista; a je-li důsledný v tomto směru, spokojuje se pouhým konstatováním a střeží se pronášeti pochvalné neb odsuzující úsudky o kritisovaných osobnostech. Pátrá nebo snaží se pátrati po zákonech jevů; ty jsou mu posledním účelem. Masaryk má však vedle tohoto cíle ještě jiný, který patrně považuje za důležitější: cíl praktický. Chce ukazovati směr národní práci a touto snahou ovládán vybírá z fakt ty, které se mu k zmíněnému cíli hodí, čili krátce: nepodává ryze vědeckého obrazu českého vývoje, nýbrž podává názor jednostranný, úzký, subjektivně zbarvený, nač ostatně bylo upozorněno i kritiky jiných táborů.[1] K čemu to připomínám? Jako jeden alespoň doklad toho, v čem vidím podstatný rys Masarykovy individuality; je to jakási „dvojitost duševní“, rozpolcení na dvě bytosti vespolek sporné: v Masarykovi člověk praktický zápasí s theoretikem, politik s filosofem, dialektik s logikem — a pravidelně je to tato druhá část, která podléhá: praktik, politik, dialektik vítězí nad theoretikem, filosofem, logikem a obrací jeho činnost k svým účelům. Nechci se příliš zdržovati při této analysi, nebť není mým úkolem teď psáti kritickou studii; ale přece upozorňuji na důsledky přímo z vytčených rysů vyplývající.

Předně je to subjektivismus. Čtěte kterýkoli spis Masarykův: všude shledáte, jak řetěz logických úvah jest opět a opět přetínán autorovým „já“, a pocítíte, jak tomuto podléhá. I tento rys byl již jinými konstatován — jsou také, kteří v tom vidí přednost;[2] zdá se však spíše, že subjektivismus ve vědě je přednost velmi pochybná.

Se subjektivismem přímo souvisí skepse, neujednocenost

[1]) Na př. *F. V. Krejčí* v »Rozhledech« 1897, str. 250.

[2]) Na př. *Dr. B. Foustka* v »České Mysli« I. 139—140 a professor *Jar. Goll* v »Českém Časopise historickém« VI. 148 v referatech o »Otázce sociální«.

duševní, se svým pudem po synthesi, po ucelení životního názoru. Čtěte na př. závěr stati „Moderní člověk a náboženství“ v „Naší Době“ r. IV. str. 916—921. Citoval bych zde nejraději celé to místo, v němž se projevuje duše skeptika, mučícího se otázkou stále se vtírající: subjektivismus či objektivismus? ale zároveň člověka toužícího vyjíti z této skepse, toužícího po synthesi, po nové filosofii ne pouze slovní, ale životní. Člověk přirozeně směřuje k synthesi — k jednotnému životnímu názoru — odtud i pravda starého: anima naturaliter christiana. V horečné činnosti professora Masaryka nemohu viděti než neumornou snahu uniknout skepsi, uniknout eklekticismu, zbudovat si pevný životní názor. Professor Masaryk směřuje vědomě k tomuto cíli: ale dosud ho nedospěl. Bojuje proti eklekticismu — ale nalézá se v něm dosud sám víc než sám tuší a jistě víc než jest ochoten přiznati; horuje pro synthesi — filosofii dokonalou, náboženství, ale dosud u cíle není. Kdosi pochlebně nazval prof. Masaryka „naučným slovníkem“ pro jeho všestrannost — ale právě o naučných slovnících je známo, že obsahují jen eklekticky nahromaděné vědění bez organického spojení. A právě z té příčiny jest jeho horování pro syn hesu tak prázdnozvučně slovné, a takový též jeho boj proti dilettantismu. Připadá mi to, jako když žák nemoha rozřešiti mathematickou úlohu káže jiným, že rozřešení je naprosto nutné, že výsledek má dalekosáhlý, dalekosáhlý význam... Mluvím ovšem a potiori; i Masaryk má kus své synthese, má na př. humanitní program — ale je to právě jen kus.

Jiný konečně, s předešlým přímo souvisící znak je verbalismus, nejasnost a neurčitost ve vyjadřování myšlenek. Nazývá-li professor Masaryk svou filosofii „realismem“, je to pouhé hysteron proteron; touží po věcech, t. j. po určitých jasných pojmech, chce tyto — ale podává většinou jen slova. Spisy professora Masaryka podobají se mi proto chaosu úlomků, tříštěk, z nichž jen tu a tam probleskují určité tvary. Již zde bych mohl odpověděti panu H. Ř. k jedné jeho výtce: k čemu interpretace? Odpovídám také otázkou: proč nikomu nenapadne interpretovat na př. Spencera? Jistě proto, že své názory pověděl určitě a jasně. — Uvědomuje si tento znak tvorby páně Masarykovy, tento verbalismus, neurčitost a nejasnost ve vyjadřování, uměle zakrývanou tu pathosem, tu apparatem učenosti, na př. přečetnými poukazy k literatuře, tu zase dialektikou otázek a apostrof, nedivím se nikterak, že se kolem osoby professora Masaryka nakupilo „tolik mythův“...

Ale vracím se k humanitismu professora Masaryka. Masaryk ví, že humanitní program potřebuje filosofického zdůvodnění, dogmatického

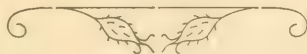
podkladu; tedy náboženství — nové náboženství... Ale tu jsem u toho, co p. H. Ř. nazývá „náboženským úsilím“ professora Masaryka. Pan H. Ř. praví sice, že Masaryk „vždy a docela vědomě přestával na práci theoretické, nevystupuje nikdy v roli náboženského reformatora“; ale je přece jasno, že ten, kdo se obrací tiskem na čtenáře, chce na ně působiti; sice, kdyby si professor Masaryk chtěl náboženskou otázku rozřešit jen pro sebe, čili kdyby jeho „náboženské úsilí“ směřovalo pouze a jedině k němu samému, nepsal by o něm staté a knížky. — Toto náboženské úsilí je s jedné strany oprávněno, s druhé pochybeno. Oprávněno: neboť mám-li býti humanním, musím věděti proč? Byl-li Hus humanním, nebyl jím proto, že byl synem katolické církve, v ní, jejími názory odchován? A neplatí mutatis mutandis totéž o Bratřích? S tohoto stanoviska bylo by litovati, že prof. Masaryk té dogmatiky, jejíž nutnost pro humanitní program uznává, dosud nevyložil; neboť to je přece ratio, sine qua celý humanitní program visí ve vzduchu.

Ale ačkoliv, jak praví p. H. Ř., „Masaryk o otázce náboženské ještě neřekl všecko a nepodal docela konkretního a přímého praktického vodítka, jak se v jednotlivých případech zachovat a jak in concreto problem náboženský řešit“, přece naznačuje alespoň směr, kterým se k novému náboženství bráti možno; ten a ne jiný význam může míti to časté horování pro tvůrčí synthesi, která ovšem, pokud se neudála, jest pouhým slovem, jedním z těch mnohých, mnohomluvných a přece prázdnozvukých slov Masarykovských; pan H. Ř. praví také, že chce „tvurčí synthesí vyniknout nad daný katolicism i nad protestantism.“ V tomto směru „náboženské úsilí“ Masarykovo má zřejmě protestantský ráz, ráz subjektivismu, který proti autoritě zjevujícího Boha staví lidský rozum. Celý rozpor mezi názorem katolickým s jedné a názorem protestantským a prof. Masaryka s druhé strany vyjadřuje se v odpovědi na otázku: co jest vlastně náboženství? Je to rozpor fundamentalní. Jest náboženství pouhý životní názor, pouhá synthesa sporných duševních stavův, ucelení duševního života? Není. Náboženství jest a musí býti více než to. Je předně určením poměru člověka k Bohu a pokud jde o mravní stránku, jest výkladem povinností, na jichž plnění závisí ne tak časné blaho člověka a jeho bližních, jako blaho věčné. Jsoucnost Boží, nesmrtelnost duše a svoboda vůle — ne illusorní svoboda ve smyslu deterministickém, jak ji povrchně vykládá Mill,[1]) jehož výklad Masaryk sdílí — ale svoboda pravá ve smyslu svobodného sebeurčení

[1] System der deductiven und inductiven Logik. Übersetzt von Th. Gomperz. Leipzig 1886. Kn. IV. kap. II. (Sv. 3. str. 234. n.)

jsou postuláty náboženství tak sice, že kdo jich neuznává, jest náboženství neschopen. Ale toto určení poměru člověka — opakuji: člověka nesmrtelného po stránce duše a v pravdě, ne pouze illusorně svobodného — k Bohu není takovou věcí, aby na ni stačila vynalézavá schopnost lidského rozumu. Jaký tento poměr vskutku je, to může zjeviti jediné Bůh. Náboženství vymyšlené člověkem je contradictio in adiecto, jest prostě nesmysl. Proto sebe duchaplnější synthesa filosofií není ještě náboženstvím. I ti, kteří věří v nauky lidmi zbudované, jako mohammedáni, věří v ně ne proto, že byly lidmi vymyšleny, ale že je omylem pokládají za zjevené Bohem. A takové Bohem zjevené náboženství buď jest anebo není, a není-li, pak není vůbec náboženství, ale jsou jen náboženské illuse; a všeliké lidské úsilí zbudovat náboženství jest pak nutně marné. Neboť, opakuji, nejedná se jen o odstranění skepse a duševních bolestí z ní vyplývajících, o ukojení potřeb individuelního nebo socialního egoismu. Kdyby se měla náboženstvím rozuměti synthesa, jakou p. Masaryk doporučuje, pak nevím, proč by se stejným právem nemohl stejně nazývati také indifferentismus, pokud je při něm člověk spokojen, po případě i záliba v hašiši nebo v alkoholu, zbavuje-li člověka duševních strastí.

Protestantský ráz „náboženského úsilí" professora Masaryka vidím právě v tomto subjektivismu; neboť ani protestantismus není ničím jiným než synthesou náboženských prvků přejatých z mateřské církve a novodobého racionalismu, synthesou, v níž postupem času náboženský prvek ustupuje víc a více do pozadí a v popředí se tlačí autonomní, na sebe pyšný lidský subjekt. A takováto synthesa nemůže býti pevným základem humanity již proto, že subjekt, který si zákon humanity dal, může se každou chvíli od něho též dispensovati; liberalismus jeví se takto pokrevním bratrem subjektivismu. (O. p.)

A. A. Isaieff:

Socialpolitische Essays.

Stuttgart 1902. J. H. W. Dietz Nachf. — stran 351. — Cena 6 m. 50 pf. (O.)

Tu vyrostl i v Černyševském první socialní politik selskému lidu. Byla to politika „národniků“, jež od let sedmdesátých téměř po čtvrt století nejširšími kruhy intelligence pokročilejší vyznávána. Národnici a Černyševský zvláště jako příznivec „obštiny“, společného majetku vesského, snili o utvoření jakýchsi selských associací, jež Černyševský skoro stejně s Fourierovými „falanstèriemi“ popisuje a navrhuje. Byl to tudíž první příliv socialistického smýšlení ze západu, ale zůstal pro zvláštní poměry ruské prostým všeho uvědomění třídního. Boj třídní (Klassenkampf) a snahy jeho zůstaly Černyševskému i jeho žákům cizími. To, co na západě navrhují a co teprve vším úsilím tvořiti chtějí — produktivní associace a kommunity — to už v Rusku dáno v „obštině“, v níž je společenství výrobních prostředků, v níž ostatně i všecka práce: zemědělská i řemeslná stejně se provádí. Jen vycvičení, uvědomění, zdokonalení a hlavně kapitalové posílení lidu jest žádoucno a to žádá Černyševský po státě.

Přemrštěné nadšení pro ruského mužíka, jeho obyčeje, poměry a budoucnost, jaké národnici pěstovali, označilo se nejlépe ve spisech Lva Tolstého. Jeho hrdinové (Levin) horují pro práci selskou a pro venkov, pro splynutí s lidem i v té fysické námaze jeho; spisovatel sám konečně i na sobě tento ideal hleděl uskutečniti. Odtud druhá strana směru: nenávist ke kultuře a vše to negativní, co vyplynulo v poslední době z činnosti Tolstého.

V tomto nejzazším extremu, kdy veškerý pokrok stává se nemožným, směr národniků setkal se s dávným oponentem svým, se slavjanofily, kteří ode vždy západní vlivy a kulturu západní zavrhovali, doufajíce, že Rusko samo ze sebe vytvoří si nejlépe budoucí kulturní a hospodářské formy bytu svého.

Věci se zatím vyvíjely v Rusku zcela jinak, než jak i národnici i slavjanofilové chtěli. Hospodářská politika vlády mimoděk a instinktivně za těch 40 let od zrušení nevolnictví vydávala jen opatření, jimiž se hospodářství a system kapitalismu v Rusku zaváděl a upevňoval, a mezi těmito opatřeními jen sem tam nějaké nepatrné opatřeníčko též ve prospěch lidu vtroušeno. Posledních 20 let zvláště vyznačeno jest ještě hroznějším úpadkem selského hospodářství a všelikých odvětví domácího prumyslu, za to vítězným postupem velkovýroby v průmyslu i zemědělství, zatlačením naturalního hospodaření. Všecko to, co vláda i zemstva podnikají, aby udržela starý pořádek, a před novými formami (kapitalismu) obránila staré řády, jest nedostatečno a slábo: tak agrarní

banka selská, zřizování družstev úvěrních a výrobních a záložen, přesídlování (do Sibiře, na Kavkaz), podpora kustářů a j.

Tak pokroková oposice dostala i nový ráz, případně změněný. V 60 a 70 letech nevydělovaly se z mužiků ještě žádné hromadné zástupy nemajetných a proletařů; až teď v posledních 20 letech i tento proces se uskutečnil. Obyvatelstvo měst vzrostlo, povstal prumyslový proletariat a rychle se rozšířil i na vsích nakupilo se bytosti bez majetku, bez země a bez práce. Proto také v nynějších pokrokových vrstvách intelligence obrací se všecek zájem k těmto třídám ruského lidu, ne už k mužíkovi, pole obdělávajícímu, ale k k proletariatu, jenž se v městech hromadí a tu vyvinul se k rozhodnému třídnímu uvědomění. Tento proletariat ruský, proti němuž v letech šedesátých a sedmdesátých jako jistý záchranný prostředek kladli „obštinu", otřásl teď silné vírou v „obštinu" tuto a cenu její. Už i v budoucnost „obštiny" věřit přestávají a opouštějí ji. Vysvitlo, že nejruštější selskou politikou nedá se zadržeti vnikání průmyslového ruchu ze západní Evropy. A tak jako z donucení mysli obrátily se k tomuto novému hnutí, začaly podstatu velkoprůmyslu chápat a význam jeho pro Rusko oceňovat. Moderní socialistické theorie o vývoji a přerodu společenských a hospodářských forem pronikly ze západu i do ruské intelligence i do ruské literatury, jež v tom oboru vytvořuje znovu typy a jmena evropského rozhlasu.

Autor Isajev sám však v posledním náčrtku doufá, že Rusko celý přerod k nové společnosti, který na západě tak dlouho lomcoval myslemi, rychleji a šťastněji přežije. Můžeť Rusko vystříhati se všech těch chyb, jakými se západní státy učily a může jen hotové osvědčené věci v život svůj přenášeti (ze socialního zákonodárství). Nesporno, že přinese i ruský lid nový ráz v socialní hnutí: tak jako Anglie a Belgie jest vzorem odborového a výrobního sdružování, Německo vzorem politické kázně a moci, tak i ruské uvědomělé hnutí dělnické vykáže se asi svým rysem význačným. Není nemožno, že zachované dosud společenství selského majetku v obštinách snad i celý přerod na Rusi usnadní, neboť na západě právě toto dávno zničené společenství pozemkového majetku nejtíž bude vybudovati. — Isajev jako Marxista věří ovšem, že společnost nutně se vyvíjí k sespolečenštění všech prostředků výroby, jak socialisté němečtí, rakouští a z části i jiných národův a zemí ve svých programech stále ještě prohlašují. Na západě průmyslovém však právě otázka majetnictví prostředků výrobních ustupuje do pozadí, a z ruchu a boje dělnického se stále lépe vyhraňuje hospodářská autokracie lidu, která snad na dlouhou dobu dostačí a jedním směrem nejpalčivější socialní otázku rozřeší. K nějakému vývoji společenskému na Rusi v tom směru, jakým se bere vývoj západu, autor ostatně žádá nezbytně ústavy a svobody politické. P. Š.

Z nového polského dramatu.

Referuje Tomáš Hudec. (Č. d.)

Mezi první zjevy tohoto druhu náleží dvě dřívější práce *Lucyana Rydla*, totiž „Matka“ a „Dies irae“. Děj v „Dies irae“ odehrává se na obrovské, holé planině. Předtucha blížícího se konce svírá lidstvo, neboť země se chvěje v základech a puká, není již potravy, hlad sžírá vnitřnosti. Továrníci svíjejí se vedle dělníků, milosrdné sestry vedle nestoudných ženštin; slyšeti zpěvy processí, která s papežem v čele konají pobožnosti za odvrácení Božího hněvu.

Následují divy a znamení: z papežské monstrance ulétá hostie do nebe, voda se proměňuje v krev, suché listí plazí se po zemi a šeptá, až konečně uprostřed strašlivého ticha objeví se obrovský člověk s kostnatou tváří, planoucíma očima, s vousem jako mořská pěna: to Eliáš — vyzývá lidstvo k pokání. Kamení se modlí, syn vraždí matku, aby nemusila viděti ty hrozné divy. Připlyne břehu moře Leviathan a veze antikrista, který má tvář Kristovu, ale plnou sivých skvrn, na dlaních a nohách a v levém boku veliké páchnoucí vředy. Spolu s ním je stará ošklivá ženština — Astarte, Jidáš a Kain. Stoupenci antikristovi navzájem se rdousí a vraždí. Nakonec zahřmí devět měděných trub, ukáže se oslepující jasnost, vojska nebeských duchů a Královna andělů a zazní hlas s hůry: „Já jsem spravedlnost a milosrdenství.“

V duchu víry a tradice křesťanské snaží se autor celé mysterium vylíčit řadou děsivých vidění o konci světa a sloučit je v obraz ohromující hrůzou a děsem.

Otrockým napodobitelem Maeterlinckovým Rydel není ani v „Matce“ ani v „Dies irae“, čehož však nemůžeme říci o jiných básnících, kteří v tomto oboru dramatu zkoušeli své síly. Především platí tato poslední slova o *K. Tetmajerovi* v jeho dramatické práci „Sfinx“. Počínaje od paláce, mramorových schodů, měsíční noci, ptáků nočních, labutí na jezeře, syčících hadů — až po ty lidi chabé, na polo spící, bez určitých rysů ve tváři: všechno to je tu Maeterlinckovo. —

Samostatnější než Tetmajer jest *Szukiewicz* v dramatech „Kwiat pleśni“ a „Śnieg“. Obsah „květu plísně“ je tento. Vyhasíná rod ve starém zámku. Jest bouře na dvoře. Paní — bledá, volné a snivé pohyby, vlasy rozpuštěné, v bílém šatu, na prsou má velkou zlatou lilii — přichází do komnaty. Je to její poslední noc; ví, že zahyne. V právě takovou noc zhynul hrozným způsobem její otec, v právě takovou noc zhynula před rokem Panina sestra. Stařec touží Paní chrániti. Vchází Pocestný: zapřádá se dlouhá rozmluva mezi ním a Paní, obou se zmocňuje cit vzájemné lásky, ale udeřením dvanácté hodiny Paní umírá. — Báseň tato melodičností jazyka, tajůplností a harmonií nálad blíží se k pracím Maeterlinckovým.

Svěží vzduch vznesli do této sklenníkové atmosféry někteří mladí básníci, kteří si uvědomili, že nálady jsou sice dobré, ale že se tu

musí brát též zřetel na domácí přírodu a domácí motivy. Tento lidový prvek přivedl k platnosti v náladovém dramatě zvlášť *W. Orkan* („Noc“ a ještě více zmíněný již *Szukiewicz* v druhém svém dramatě „Śnieg“. — Že toto usamostatnění bylo pracím těmto ku prospěchu, netřeba ani připomínati.

Ve větších rozměrech a s ještě větším zdarem byly použity tyto domácí a lidové motivy v onom dramatu, které jsme zařadili pod název: drama historické a fantastické. V řadě dramat vytvořených v Polsce moderním směrem je tento druh dramatu časově nejmladší, avšak nejsamostatnější, má největší úspěch, a o ně právě opírá se prognose o nadějné budoucnosti polského dramatu, o níž jsme se na počátku této stati zmínili.

Kasprowicz napsal „Bunt Napierskiego“. Děj jest založen na historickém podání, kterak syn Vladislava IV. zosnoval povstání horalu, aby sám se zmocnil trůnu. — Děj trpí bezkrevností, otec je pochyben, ale uznání zasluhuje to, že básník sahaje v minulost, vzal z ní konflikt ne politický, jak dosud bývalo, ale společenský, a že s dramatem historickým snažil se sloučit živel lidový. — Rovněž nelze nazvati úplně zdařilým drama *Tetmajerovo* „Zawiska Czarny“, ač bylo dychtivě očekáváno a mělo značný úspěch na jevišti. Vada obou posledních dramat záleží v tom, že v nich jsou a jednají dnešní lidé, bijí dnešní srdce, a že celé ono historické pozadí a historická fakta jsou tu jenom historickým kostymem, pod nímž se skrývá dnešní člověk. Předností jejich je použití, jak již zmíněno, motivů z lidových názorů, citu, pověr a zvyků.

Šťastnějším než uvedení dva autoři byl *Lucyan Rydel*, jehož „Začarované Kolo“ bylo posledního roku jak v literatuře tak na jevišti — Wyspiańského „Wesele“ vyjímaje — hotovou událostí. Šťastnějším byl jak co do látky a jejího zpracování, tak co do formy, v jakou svou práci oděl. Kritici konečně i tomuto dramatu všelicos vytýkají — a co lidského jest bez vady? — ale v tom všichni se shodují, že přednosti a stkvělé stránky mnohonásobně tu vyváží všeliké nedostatky. Nedostatky tyto tkví především v dramatickém ději. Sám autor to cítil a napsal na titulní list, ne drama, ale: dramatická báseň. Jsou zde dva děje, probíhající vedle sebe. Jejich spojení je dosti slabé, a proto sám autor praví o svém díle, že je to „vejce o dvou žloutcích“. Jeden děj je milostná tragedie ve vsi, druhý se odehrává na hradě Vojevodově. Do tohoto děje však zasahuje a mísí se s ním celý mythický a fantastický svět národních pověr: lesní skřítek, ďábli Kusý a Boruta, divy v lese, zvony potopeného města, hloupý Maciuś — náš Honza s naivní duší plnou poesie a dobroty, — jeho souboj s ďáblem: krátce, celý aparat přírodní a lidové poesie. Jen jediný příklad. Oba ďábli zlobí se na hloupého Maciuše, který svou prostotou ničí všechny jejich záměry. Maciuś vášnivě rád hraje na fujaře a hrou svou všechny obveseluje, i Vojvodovu paní. Ďábli nevědí si s ním rady. Zkoušejí! Slibují mu bohatství a poklady a přemlouvají ho, aby hrál aspoň rok, jediný rok na svou fujaru Luciperovi. Krásně jim odpovídá Maciuś:

Ptej se slunka,
když za lesem ráno vstává,
zda ti prodá svoji záře?
Anebo jdi ku jabloni,
jablky když zarodila,
až je celá zruměněná,
jdi, ať ovoce ti prodá!

Jdi a skřivánka si přemluv:
jestli jenom jednu píseň
prodá ti, to já též svolím!
— — — — — — —
— — — — — — —
kdybych již měl někomu hrát,
tož bych hrál jen Svaté Panně!

Nová díla.

Dr. Richard Falckenberg: Dějiny novověké filosofie od Mikuláše Cusana po naše časy. Nakl. Jan Laichter v Praze. Str. 876. Cena 9 K.

Kniha tato náleží k nejlepším svého oboru. Je stručná, a předmět vyčerpává: poučuje o věci i o literatuře. Není strannická; snaží se aspoň nebýti. Je smířlivá, hledajíc všude raději zrnka pravdy a dobra; neráda odsuzuje, a tím ovšem vždycky nevyhovuje pravdě, tak že s úsudky jejími nelze vždy souhlasiti. Ale jest velmi instruktivní. V tomto překladě pak přičiněno hojné dodatkův o filosofii slovanské.

Pravidla hledící (!) k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů. V Praze. Str. 203. Cena 1 K. Jediné ministerstvem kultu a vyučování schválené vydání.

Theoretická úvodní část spisu jest velmi cenná, jakž jinak od professora Dra. Gebauera ani očekávati nelze. Vzácné jsou poznámky uvádějící všelijaké výstřední brusičské novoty na pravou míru, na př. o právech zvyku, o cizích jménech, jež se mají skloňovati jen tehdy, kdy je snadno skloňovati lze, atd.

Abecední seznam slov a úsloví jest bohatý, snad až nadbytečně (na př. uvedena i slova jako výchova, ač mohlo býti uvedeno vedle toho také správnejší: výchov; za to bylo snad záhodno uvésti některé novotvary, zvláště chybné, jako na př. přísloveční místo příslovný = sprichwörtlich; ve psaní cizích slov i jinak uzákoňuje se tu bezzákonnost a nedůslednost dosavadní, tak že v této věci seznamem neučiněno žádného pokroku.

Dějiny literatur východu zamýšlí vydávati v řeči německé nakladatel F. Amelang v Lipsku. Vyjde 10 svazků asi o třiceti arších a cena bude 7 m. 50 pf. za nevázaný a 8 m. 50 pf. za vázaný výtisk. Řada I. obsahovati bude literatury evropských národů a sice 1. svazek Dějiny polské literatury napíše Dr. Alex. Brückner, universitní professor v Berlíně; 2. sv. Dějiny ruské literatury napíše Dr. Vilém Wollner, universitní professor v Lipsku; 3. sv. Dějiny maďarské literatury napíše Dr. Gustav Heinrich, universitní professor v Budíně Pešti; 4 sv. a) Dějiny středo- a novořecké literatury napíše Dr. Karel Dieterich v Mnichově s dodatkem: Dějiny turecké moderny napíše Dr. Pavel

Horn. universitní professor ve Štrassburgu; *b)* Dějiny rumunské literatury napíše Dr. Jiří Alexič, universitní docent v Budíně Pešti; 5. sv. *a)* Dějiny české literatury napíše Dr. J. Vlček, universitní docent v Praze; *b)* Dějiny jihoslovanské literatury napíše Dr. M. Murko, universitní docent ve Vídni. II. řada obsahovati bude následující literatury asijských národů: 6. sv. *a)* Dějiny perské literatury napíše Dr. Pavel Horn; *b)* Dějiny arabské literatury napíše Dr. C. Broekelmann, universitní professor ve Vratislavě; 7. sv. *a)* Dějiny hebrejské literatury napíše Dr. Karel Budde, universitní professor v Marburgu; *b)* Dějiny křesťanské literatury orientu napíše Dr. Bloekelmann; 8. sv. Dějiny čínské literatury napíše Dr. Vilém Grabe, universitní professor v Berlíně; 9. sv. Dějiny indické literatury napíše Dr. M. Winternitz, universitní docent v Praze; 10. sv. Dějiny japonské literatury napíše Dr. K. Florenz, universitní professor v Tokio. Brzy vyjde svazek první a šestý. I. Zn.

George Moszyński: Lettre Ouverte à Monsieur le Comte Pierre Golénistchev-Koutousov au sujet de la liberté de conscience en Russie. Cracovie 1902.

Rozpravy, před nedávnem v ruském tisku vedené o mravním stavu církve pravoslavné a přerušené na zakročení censury, daly podnět k sepsání této brošury. Jako universalní prostředek, který by církev pravoslavnou mohl vyléčiti, doporučováno v těchto hovorech i od pravoslavného duchovenstva vyhlášení „svobody svědomí“ ve smyslu neobmezené volnosti a úplné odloučení církve od státu. Autor obrací se proti těmto názorům jako úplně nesprávným a věští, že by podobná reforma rozpoutala všechny vášně a vydala říši ruskou v plen zednářům a židům. Má-li pravoslaví a s ním i Rusko ozdraveti, přede vším jest dle názoru pisatele třeba, aby se církev pravoslavná vymanila ze státního otroctví — přátelské styky se státem pěstovati bude jí nadále dovoleno a nutno — a se spojila na základě dogmatickém s církví římskou. Za těchto podmínek smířili by se národové ruský a polský a uzavřelo by Rusko s Rakouskem srdečné a trvalé přátelství, jehož nejbližším úkolem by bylo, čeliti zpupnosti výbojného všeněmectví.

Tendence spisku — jak patrno — velmi sympathická a irenická. Některé historické poznámky bylo by dlužno poněkud zmírniti, aby byly pravdivy. Bohužel není dle lidského výpočtu naděje, že by se ušlechtilé tužby tohoto otevřeného listu v blízké budoucnosti mohly uskutečniti.

Marie Kalašova: Julius Zeyer. Myšlenky. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Stran 112.

Není snad největší ani nejhlubší z našich básníkuv, ale jest nejvážnější, a možná že přece i nejhlubší. Umění jeho bylo mu více než virtuositou obrazivosti a ladu, bylo prací myšlenkovou. Kolísá značně v názorech svých, rozvoj několika desítiletí na něm viděti, ale není lehkomyslný, není nikdy frivolní. Náleží mezi básníky, kteří člověka

odškodňují za ztráty utrpené při četbě rozličných paumělcův a smiřují s literaturou, o níž byste zhusta měli chuť pochybovati, je-li k dobrému či ke zlému. Proto zaslouží vydavatelka Zeyerových aforismů našeho díku.

Karel L. Klusáček: Deset pohádek **O svatém Petrovi** od B. Němcové. Nákladem Unie. Str. 51.

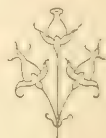
Známé to vtipné pohádky z Domažlicka. Pojetí a komposice illustratorova jest rovněž originelní a vtipná, manýra kresby, která jest více karrikaturní, předpokládá zvláštní gusto; jsme tomu u našich malířův ostatně zvykli. V. Mrštík předesílá několik slov o významu těchto pohádek a dobře vystihuje český ráz humoru tohoto. Bylo ještě podotknouti, že opírá se tato lidová charakteristika o evangelia, v nichžto svatý Petr jeví se v podobných rysech, jaké tu lidová naivnost detailovala. Hlubší však význam je všelidský: slabý, neprozíravý, na malichernostech utkvívající člověk, křehký, v jádře však ne zlý — naproti dokonalému a shovívavému Bohu. Je kus hluboké theologie v tomto sestavení lidské malichernosti s božskou výsostí, byť i značně zčlověčenou. Rozdíl nesmí se smazovati, a proto ani humorické illustraci není dovolena blasfemická kresba, jako na str. 26. — toho pohádka nežádá, ba ani nedovoluje; to již není humor lidový, nýbrž paskvil člověka nábožensky méně jemnocitného.

Emil Trčval: Těžké chvíle. Novelly. Brno. Nakladatel A. Píša. Stran 120.

Paní Podhajská v první novelle („Zrcení perly") klesši v nevěrnost prožívá chvíle zoufalství, z nižto ji vytrhne odvážné rozhodnutí, pokořiti a vyznati se. — „Vůně smrti" obkličuje opuštěnou dívku, industrialní učitelku, upadlou do horečky tyfové.

Pan spisovatel nutí se příliš do symbolismu, přeplňuje svůj sloh a přepíná děj. Četl jsem od něho již lepší věci, jelikož tam byl přirozenější.

Na straně 80. si trochu zanovinařil: „liberalní náhledy patera Okatého, kaplana mladoboleslavského, blíží se více idealní lásce Kristově, než bouchavá hesla všech zelotův a řinčících bojovníků církevních. Hovořila s ním několikrát o thematech z bible a shledala, že je trpělivým, shovívavým a snášelivým. Takoví jiní kněží, zvláště moravští, nebyli." Divím se panu spisovateli, že takové nechutenství mu proklouzlo.

Směs.

Naučné slovníky. Za našich dnů jest nezbytnou potřebou pro každého vzdělance — naučný slovník. Naučným slovníkem rozumíme v abecedním pořádku sestavené články všeobecně důležitých věcí a vědomostí; Němci říkají takovým slovníkům slovníky konversační, u nás pak zdomácněl název: slovník naučný. Pokud známo, byl vydán první slovník, při němž slova „konversační“ užito, roku 1704. v Lipsku; jak tehdy bylo zvykem, měl dlouhý titul, a sice: „Johann Hübner's Real-, Staats-, Zeitungs- und Conversations-Lexikon, darinnen sowohl die Religionen und geistliche Orden, die Reiche und Staaten, Meere, Seeen, Inseln, Flüsse, Städte, Festungen, Schlösser, Häfen, Berge, Vorgebürge, Pässe und Wälder, die Linien Teutscher Hohen Häuser“, v sedmi dalších řádcích vypočítává ještě mnoho věcí a předmětuv a končí slovy: „als auch andere in Zeitungen und täglicher Conversation vorkommende aus fremden Sprachen entlehnte Wörter... Gelehrten und Ungelehrten zu sonderbarem Nutzen klar und deutlich beschrieben.“ Slovník tento dočkal se mnoha vydání, z nichž poslední (31.) vyšlo v Lipsku 1824 až 1828 ve čtyřech svazcích. Slovo „konversační“ znamená „obcovací“; a slovník ten jest abecedně spořádané původní dílo k ponaučení, tak že by se vlastně naše naučné slovníky měly jmenovati „věcnými encyklopediemi“. Jméno „konversační slovník“ zdomácnělo hlavně od té doby, co vydány a neobyčejně rozšířeny byly slovníky, které vydali Brockhaus a Meyer.

Brockhausův konversační slovník (Conversations-Lexikon) vydán poprvé v letech 1796—1800 v Lipsku, a sice vydali ho Dr. R. Löbl a advokat Chr. W. Franke pod názvem: „Conversations-Lexikon mit vorzüglicher Rücksicht auf die gegenwärtigen Zeiten“; první čtyři svazky vyšly 1796—1800 nákladem Fr. A. Leopolda v Lipsku, pátý svazek vyšel r. 1806. u J. Ch. Werthera též v Lipsku, šestý roku 1808. sice pode jménem nakladatele J. G. Herzoga v Lipsku, ale byl již majitelem nakladatel a knihkupec amsterodamský Brockhaus. Těchto šest svazků v malé osmerce mělo dohromady 2763 stran; Brockhaus vydal roku 1809. a 1811. dva svazky dodatkův a všech osm svazků prodávalo se za 18 dolarů. Druhé vydání téhož slovníku vydal Brockhaus v 10 svazcích v letech 1812—1819, redakci obstaral Dr. L. Hain; format byl opět malá osmerka. Brockhaus přestěhoval se z Amsterodamu roku 1811. do Altenburku a roku 1817. do Lipska. Druhé vydání došlo tak velkého rozšíření, že následovalo několik vydání po sobě, a sice v letech 1814–1819 vyšlo třetí, čtvrté 1817—1819, páté 1819—1820. Kdežto při prvních čtyř vydáních obstarával redakci a všechny články psal redaktor, súčastnilo se při vydání pátém více odborníkův a slovník vyšel v úplně přepracovaném vydání v 10 svazcích a 9848 stranách roku 1819—1820. Vydání šesté vyšlo roku 1824., sedmé ve 12 svazcích roku 1827., osmé 1833—1837, deváté v 15 svazcích 1843—1848, desáté 1851—1855, jedenácté 1864—1868, dvanácté 1875—1879. Vydání páté až jedenácté mělo titul: „Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände“ a dodatek: „Conversations-Lexikon“; teprve vydání dvanácté mělo kratší titul:

„Conversations-Lexikon. Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie“. Třinácté vydání, které o 16 svazcích vyšlo 1882—1887, mělo ponejprv obrazy a mapy; vydání čtrnácté bylo jubilejním, protože dokončeno bylo sto let po uveřejnění prvního vydání a vyšlo 1892—1896. Ze šesti malých svazků vydání prvního bylo nyní 16 velkých svazku, 16.400 stran, asi 100.000 hesel, 9000 vyobrazení na 900 tabulkách, z těch bylo 130 barevných; spolupracovníků se súčastnilo asi 400. Třinácté vydání stálo skvostně vázáno 160 marek. Roku 1901. počalo vycházeti vydání čtrnácté, jehož doposud vyšly tři svazky.

Mimo Brockhause mají Němci ještě podobný podnik, a sice „Meyer's Conversations-Lexikon“, který vyšel 1893—1898 s mnoha vyobrazeními o 17 svazcích v pátém vydání a prodává se skvostně vázaný za 170 marek. Ponévadž Brockhaus v úsudcích a posudcích jest objektivnější a střízlivější a poněvadž Meyer jest jen napodobením Brockhause, více se o něm nerozpíšeme.

Též Pierer pokusil se vydávati německý konversační slovník, který se sedmera vydání dočkal; první (1826—1836) mělo 26, sedmé (1888) 12 svazku. — Spamerův „Illustriertes Conversations-Lexikon“ v 8 svazcích dočkal se jen dvou vydání 1870 a 1884—1898. — Vedle těchto podniků vyšlo též několik jiných, které jen jako zvláštnosti uvádíme; tak vydal Sanders konversační lexikon pod názvem: „Piccolo, das kleinste Buch der Welt“; knížečka mohla se nositi jako přívěsek u řetízku hodinek; jest u něho zvětšovací sklo a obsahuje prý 175.000 slov. — Brockhaus i Meyer vydali vedle svých velkých encyklopedií i menší o dvou svazcích. (O. p.)

Veřejná knihovna a lidová čítárna v Berlíně. Nedávno uplynula dvě leta, co otevřena byla v zahradním domě č. 26. Alexandrinenstrasse v Berlíně nová lidová knihovna a čítárna. Všechno vnitřní zařízení daroval knihkupec a nakladatel H. Heimann. Knihy půjčují se každému beze vší záruky, jen potřebí legitimovati se, když ukáže se buď smlouva na pronajmutí bytu nebo platební knížka nemocniční anebo jiný podobný dukaz o totožnosti osoby. Není proto divno, že čtenářů stále přibývá. Koncem prvního správního roku bylo vydáno lístku pro vypujčené knihy 1921, koncem druhého roku bylo jich už 4200. V prvním roce vypujčeno bylo 31.700, v druhém 53.084 svazku; ze všech těchto 84.784 svazků vypujčených knih byla obrovská většina zábavné spisy. Ale pozorovati lze, že zponenáhla stoupá počet vypujčených poučných knih, jichž knihovna měla doposud poměrně velmi málo. Teprve nedávno vřaděno několik tisíc svazku knih a spisuv o národním hospodářství a o dějepisu. Kromě knihovny zřízena též lidová čítárna, v níž stále 140 časopisu jak denníku tak i vědeckých ze všech oborů vyloženo jest. V prvním roce navštívilo čítárnu 37.669, v druhém 53.446 osob; ačkoli často všechna místa obsazena byla, přece všech 106.530 navštěvovatelu nikdy nezavdalo příčiny, aby některý z úředníků zakročiti musil. Všichni chovali se slušně a úplně uspokojivé. I. Zháněl.

Které romany Němci nejraději čtou? Redakce berlínského časopisu „Das literarische Echo“ zaslala vloni podruhé již majitelům pujčoven knih dotazník, které knihy z moderní belletristiky se nyní nejvíce čtou? Dotazník zaslán správám více než sto pujčoven knih v Rakousku a Německu a zněl: které spisy moderní belletristiky se nyní nejvíce čtou? Odpověď došla z 65 míst; někteří pak jmenovali výslovně jen vubec spisovatele, jehož spisy

se nyní nejvíce čtou, druzí však naznačili výslovně název spisu, který během roku 1901. nejčastěji vypůjčen byl. Na základě došlých 65 odpovědí je tento výsledek: Nejčastěji žádáni byli spisovatelé C. Viebig (v 41 půjčovnách), G. baron Ompteda (38), H. Sienkiewicz (28), E. Georgy (27), J. Wassermann (22), L. Gangkofer (21). Jako nejvíce čtené romany byly označeny: Viebig, „Das tägliche Brot“ (32), Ompteda, „Eysen“ (27), Georgy, „Die Berliner Range“ (27), Sienkiewicz, „Quo Vadis“ (26), Wassermann, „Die Geschichte der jungen Renate“ (22), Ganghofer, „Der Dorfapostel“ (13). Roku 1900. označen byl roman Omptedův „Eysen“ jako nejčastěji čtený; tehdy též nebylo vůbec jmenováno jméno Georgy, pseudonym dámy v Berlíně, která vydala pod názvem „Die Berliner Range“ několik humoresek z berlínského života. Podáváme ještě seznam spisovatelů, kteří méně často čteni byli: Nataly Eschstruth (18 půjčoven oznámilo, že se u nich nejčastěji její spisy žádají), P. K. Rosegger (15), Heinz Tovote (14), L. Tolstoj (13), E. v. Wolzogen (13), H. v. Kahlenberg (11), Gabriele d'Annunzio (10), Marie Ebner-Eschenbach (9), Gabriele Reuter (9), J. C. Heer (9), W. v. Polenz (8), Octave Mirbeau (8), Fr. Spielhagen (7), Zola (7), W. Raabe (6), K. Telmann (6), Ida Boy-Ed (6), H. Sudermann (6). I. Zháněl.

Co vynese zdařilá píseň? Jakýsi londýnský nakladatel uveřejnil kratičkou zprávu v anglickém hudebním časopise, z níž vysvítá, že podaří-li se některému hudebnímu skladateli pěkná píseň, může se státi i boháčem. Ujišťuji, píše, že ani zlaté doly, které velký užitek dávají, tolik nevynesou, jako zdařilá píseň, kterou skladatel snad za půl hodiny složil. Mohu bez dlouhého přemýšlení tucet písní vyčítati, z nichž každá 200.000 marek čistého výtěžku přinesla; na př. Mascheroniho ballada „For all Eternity“. Nevím sice určitě co vynesla, ale známo mi, že ji skladatel prodal za 14.800 marek nakladateli, ač ji dříve jinému nakladateli za 200 m. marně nabízel. Ovšem nikdo ať nezapomene, že ze sta písní, které mi nabízeny byly, sotva jedna náklad vynahradí. Z písní, které nejméně 200.000 m. čistě vynesly, je hlavně Sullivanova „Lost Chord“; skladatel ji vskutku za hodinu složil a tato jednohodinná práce mu vynesla 200.000 m. Písní „In Old Madrid“ vydělal nakladatel 400.000 marek. Ku „zlatým dolům“ písní počítám ještě: The Better Land, the River of Years, For ever and for ever, Goodbye, The Devont Lover, Uaney Lee; těchto šest písní vyneslo 1.200.000 m. Z písní, které nyní nejvíce rozšířeny jsou, slibují velký užitek jak nakladateli, tak skladateli: Ther River of Life, The Flight of Ages, Beauty's Eyes. I. Zh.

Nedostatek laciných knih v Anglii. W. Laird Clowes uveřejnil pod tímto záhlavím v srpnovém čísle „Fortnightly Review“ pozoruhodný článek, z něhož dle „Zeitschrift für Bücherfreunde“ 1901 strana 287. několik vět vyjímáme: Clowes naříká, že nelze v Anglii laciných knih dostati a nazývá německou Reclamovu knihovnu divem světa; žádá, aby zlacinělý knihy a zásilka jich, jako hlavní základ všeho vzdělání a vší výchovy. Až doposud lze v Anglii lacino jen román koupiti a proslulé četné anglické čtenářstvo skládá se jen ze čtenářů románů. Ovšem jsou laciná vydání asi sta nejproslulejších děl anglické literatury, tak že kdo svůj sloh zdokonaliti chce, anebo kdo v dějinách a ve filosofii nejlepší díla poznati chce, lacino je koupiti může: též asi tolikéž cizozemských děl v laciném vydání vydáno

bylo. Avšak kdo by v jiných oborech, jako v chemii, astronomii, státních vědách, umění, vojenství, plavbě, nové literatuře, logice, národním hospodářství atd. vzdělati se chtěl, nemůže si pro drahotu odborných knih koupiti. Ba ani nejoblíbenějších děl jako o sportu a cestách nelze lacino dostati a přece tyto obory každého Angličana velmi zajímají. Clowes žádá proto, aby vydáno bylo ne několik málo, ale hned několik set laciných anglických knih; přeji si, praví, aby v každém anglickém knihkupectví byla velká řada knih, aby každý studující, anebo chudý čtenář, dle své chuti a výběru vybrati si mohl z každého oboru, vše co by ho zajímalo; nutno proto vydati lacino všechny dobré knihy ze všech světových literatur. U nás zdá se býti podobný podnik nemožný, a přece v Německu něco podobného provedl lipský nakladatel Reclam, vydávaje známou Universalbibliothek, jejíž vliv na vzdělání lidu německého doposud náležitě oceněn není. Jak knihy v Anglii drahé jsou, dává Clowes příklad: anglické vydání o budhismu ač sedmnáct vydání vyšlo, stojí 10 sh. 6 d. což jest asi 12 K 60 h, a v Reclamově knihovně prodává se překlad téhož díla, který Alfred Pfungst vydal, za 40 pfeniků. Ovšem prodá se v Reclamově vydání mnohých spisů úžasně velký počet výtisků; Goethova Fausta prodalo se doposud 300.000, Schillerova Viléma Tella 619.000, Goethova Hermann a Dorothea 490.000, Bellamyova spisu „v roce 2000." prodalo se 219.000 výtisků. Reclam vydal též laciná souborná vydání proslulých spisovatelů, z nichž nejvíce rozšířeny jsou Schakespeare vázaný ve třech svazcích za 6 marek, Molière ve dvou svazcích za 4 m. 20 pf., Mignet dějiny francouzské revoluce za 1 m. 50 pf.; závidíme Němcům, že vydal jim Eduard Griesabach Schopenhauerovy spisy v šesti svazcích, které za 9 m. se prodávají a doposud v 30.000 výtiscích rozšířeny jsou. Ku konci žádá Clowes, aby za tiskopisy nižší poštovné předepsáno bylo, což ovšem i u nás říci lze. I u nás vydává pražský nakladatel J. Otto světovou knihovnu, která týž účel má jako německá Reclamova. Světová knihovna jest ovšem dražší než Reclamova; na př. Ibsen: Nápadníci trůnu, stojí v českém vydání 30 kr, v německém Reclamově 12 kr., Ludwig, Mezi nebem a zemí české 30 kr., německé 24 kr., Dickens, Klub Pickwickův české 1 zl. 50 kr., německé 72 kr., Molière, Lakomec české 20 kr., německé 12 kr., Heine, Kniha písní české 30 kr., německé 24 kr. I. Zháněl.

Slovník anonymních německých knih. Německá bibliofilní společnost vydá letos svým členům za podíl první díl díla: Slovník německých anonymních knih. Slovník vydávají úředníci vídeňské dvorní knihovny a obsahovati bude anonymní knihy, které od vynalezení tisku až do r. 1850. vyšly a chtějí vyzpytovati, kým a kde takové spisy vydány byly. Vyjdou tři svazky jako podíly německé bibliofilní společnosti roku 1901, 1903. a 1905., každý svazek asi o 25 arších. Dodatky, opravy uveřejněny budou v časopisu „Zeitschrift für Bücherfreunde". Není vyloučeno, že vyjde pokračování, v němž obsaženy budou anonymní knihy, které po roku 1850. vyšly. Dílo nepřijde do obchodu, vydáno bude jen pro členy. I Zh.

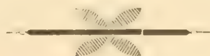
Edisonuv akkumulator. Kusé zprávy rozličných časopisuv o tomto akkumulatoru vyvolaly namnoze mylné představy v obecenstvu. Podáváme tuto bližší zprávu o tomto vynálezu dle přednášky E. Kenellyho v americkém ústavě pro elektro-inženýry. Edison vytkl sobě za úlohu sestaviti akkumulator,

jenž by 1. co nejméně se opotřeboval, 2. měl co možná největší pojímačnost na kilogram váhy ploten, 3. dopouštěl rychlé nabíjení a vybíjení, 4. nebyl citlivým pro nešetrné zacházení a 5. byl laciným. Edison myslí, že následující apparat těmto podmínkám vyhovuje. Obě elektrody pozůstávají z 0·6 *mm* silného ocelového plechu a jest v každé plotně vyraženo 24 čtyrhranných děr (76 *mm* výše a 13 *mm* šíře). Do těchto děr vpraví se krabičky z tenkého poniklovaného plechu a naplní se účinnou hmotou. Tato pozůstává při plotně kladné ze směsi jisté sloučeniny železité a tuhy, při plotně záporné ze směsi $Ni_2\,O_3$ nebo $Ni_3\,O_4$ a tuhy. Plotny s krabičkami (tyto jsou propíchané) položí se na sebe a pomocí velkého tlaku utvoří se z obou i s vtlačenými krabičkami plotna jediná, asi 2·5 *mm* tlustá. Za elektrolyt slouží hydroxyd draselnatý. Při nabíjení redukuje proud sloučeninu železitou na houbovité metalické železo a převádí kyslík této sloučeniny k oxydum niklovým. Tyto nabudou oxydace vyššího stupně, na př z $Ni_2\,O_3$ utvoří se $Ni\,O_2$. Nyní jest akkumulator nabit a zustane tak po leta, neboť kyslík se dotud nevymaní, dokud se proud mezi plotnami nevyvodí. Otevřené akkumulatory jak známo této stability postrádají. Při vybíjení pohybuje se elektrický proud od plotny kladné drátem k plotně záporné (opačně jako proud při nabíjení) a redukuje teď $Ni\,O_2$ na $Ni_2\,O_3$ a okysličuje zase železo. Elektrolytu v tomto akkumulatoru nepřipadá žádná další činnost, jen že převádí kyslík od jedné plotny ke druhé. Při nabíjení roztahuje se poněkud plotna s niklem, při vybíjení ona se železem následkem pojmutí kyslíku, čímž se však plotny od sebe neoddělí. Co se ceny týká, doufá Edison po dostavění dotčených továren akkumulatory za tutéž cenu jako nynější olověné moci dodávati. O stupni účinnosti se divnou náhodou přednáška nezmiňuje.

Telegrafie bez drátu. „Russkij Invalid“ (č. 152., 1901) sděluje, že se konaly v Oděse na palubě „Rostislava“ pokusy s telegrafem bez drátu. Ministerstvo námořnictví povolalo k pokusům těmto vynálezce Popova, aby bylo zajištěno přesné provedení pokusův a aby se zjistila praktická cena tohoto vynálezu pro námořnictvo. Jeden apparat umístěn byl na palubě „Rostislava“ a druhý u břehu na vlečném parníku. U přítomnosti velkoknížete Alexandra Michajloviče a velitele „Rostislava“ provedeny pokusy ty s takovým úspěchem, že bylo možno na značnou vzdálenost a s překvapující rychlostí dávati telegrafické signaly. Na základě těchto úspěchu bude nařízeno opatřiti každý parník válečné moci apparaty systemu Popova.

Výprava k jižní točně. Loď „Antarctic“ s Nordenskjöldovou výpravou k jižní točně opustila dne 16. října přístav göteborský za nadšených ovací přišedších tisícu lidu. Mimo vědecké spolupracovníky doprovází výpravu jistý americký malíř a argentinský námořní důstojník. Výprava zamíří nejprve k ostrovům Falklandským, kde bude zřízena osada, a pak dále k točně, kde na příhodném místě přezimuje Výprava vrátí prý se do Švedska počátkem roku 1903.

Oprava. Na str. 50. řádek 24. a 32. místo: z 8. století má státi: z 12. století: řádek 32. místo: zvuky a způsoby má státi: zvyky a způsoby.

Rozhled.

V Brně, 25. ledna 1902.

Církevní zprávy. Dne 20. února nastoupí sv. Otec pětadvacátý rok vlády své. Připravuje se mnoho vřelých a spontanních projevů oddanosti z celého světa katolického, už teď na počátku, víc ještě koncem roku pětadvacátého. Nejen darů, adress holdovacích, ale i poutí a návštěv, takže Řím bude asi jako před dvěma lety zase hostit poutníky z celého okrsku zemského. Mezi papeži římskými zaujímá takto nynější sv. Otec jedno z řídkých míst: déle panovali už jen tři: svatý Petr a Pius VI. celých 25 let a Pius IX. pak 32 let. Přežije-li sv. Otec i letoší rok a začne následující šťastně, postoupí svou dlouhověkostí ve vládě na druhé místo. Třeba říci ovšem, že teprv nynější doba se svým poměrným klidem a svou mírností, jakož i spořádaností poměrů církevních umožnila takové šťastné a dlouhé panování na trůně římském. Počet papežů v jediném věku se střídajících není jen nahodilou číslicí, nýbrž zcela pravidelně svědčívá o bojích církve uvnitř i na venek. Poslední dvě století počet tento jest zvlášť příznivý: v 18. století panovalo 8, v 19. století 6 papežů. Všecka ostatní století vykazují větší počet; čtvrté, čtrnácté, patnácté a sedmnácté ještě nejméně (11—12), zato sedmé, deváté a desáté století nejvíce (21—23). Kdybychom ovšem porovnávali ne podle jednoduchého početního rozhraní, ale dle vnitřního rázu doby, časté střídání a bouřlivost doby shodovala by se ještě nápadněji. Papežů, kteří nevládli déle než 5 let, bylo během věků 131, čili z celé řady 254 větší polovice. Na samu dobu úpadku církevního od konce 9. stol. a během 10. století až po Řehoře VII. mezi všemi 48 papeži bylo jich 41, již nepanovali déle než 5 let (18 dokonce do dne do roka ne). V době pronásledované církve v prvních třech stoletích vystřídalo se jen 30 papežuv, z nich pod 5 let panovalo jen 9. Zřejmo tudíž, že zevnější pronásledování nepřispívalo tolik k uprazdňování stolce římského co samy vnitřní rozvraty církevní.

Biskupum česko-moravským poslán nedávno sv. Otcem list datovaný hned z 20. srpna 1901 o národnostních rozbrojích v zemích našich. List ten mluví výrazy velice všeobecnými, tak že zustal na mysli obyvatelstva bez účinku. Přes to však není mlhavý. Vytýká jasně známé zásady křesťanské spravedlnosti a lásky a kdyby se národy rakouské i úřady rakouské podle něho řídit chtěly, stačil by k uklidnění. Jenže v tak akutním boji všeobecné zásady jsou málo! Tu třeba specialisovat. A právě v nejdůležitějším bodu, jenž pro nás znamená konkretní případ, každá ze stran bojujících listu podkládá svuj smysl. Slova totiž: aby hájení soukromých práv nedělo se na ujmu celku a státu — vyložena Němci ve prospěch německé státní řeči a ve prospěch absolutismu.

A zdá se nám, že přes všeobecnost zásady, kterou nutno takto jediné vykládat, sama praxe a tradice církevní by jim dala za pravdu. V církvi katolické zajisté nejvýrazněji provedena myšlenka jednotné státní řeči. Nebylo by tudíž divu, kdyby sv. Stolice takovýto ústupek vůči státu byla mínila. Nemohou v Římě nebýti Římany a nemysliti po svém. Mysliti po našemu nemají ani možnosti ani důvodu. My pak ve svém národním boji vyzdvihujeme svrchovanost národa jakožto přirozené konkretní mravní jednotky proti nepřirozené a strojené (nedíme zbytečné!) jednotě státní. Náš boj je bojem živého organismu proti zastaralému mechanismu byrokracie. Je to boj moderního individualismu, boj osoby proti dosud ani ne tak zastaralému jako všemohoucímu a násilím prováděnému názoru státovědnému.

Nepřidáváme se tímto rozkladem k těm, kteří sv. Stolici vinili z naklánění vážky na státní německou s ranu. Církví uplatněná a z církevní tradice vyplývající zásada o jednotě řeči úřední jest docela něco jiného, než jednotná řeč státní u nás. A přenášeje tuto v církev vžilou zásadu na stát, sv. Otec zajisté nemínil jí (ač-li ji vůbec k oněm právum státu počítal) v širším rozsahu než platí v církvi. A v církvi žádá se pro tuto jednotu: 1. řeč vymřelá, stát však žádá řeč živou, řeč mocného národa a vládnoucí strany a tudíž nebezpečnou; 2. žádá se minimalní či průměrná znalost této řeči od zevnějších úředníků církve, stát však žádá bez rozdílu maximalní znalost této své řeči úřední; 3. rozsah jednání v řeči té omezen v církvi na styk vniterný a tento styk jest ještě co nejužší, namnoze i nepovinný, nýbrž samovolný; posvěcen účelem, jemuž se nic na světě nevyrovná, ustálen tradicí dvoutisíciletou, zvykem nepřerušeným a konečně na tak širokém oboru, na jaký se rozkládá církev katolická, jest praxe ta nezbytností, jíž by se dalo vyhnouti jen s ohromným nákladem a přerušením všem drahého pásma kulturního. Proti řeči státni však stojí nedávno odstraněné tradice samostatnosti či aspoň svrchovanosti jednotlivých národů, přirozená veřejná práva jejich, lehká změnnost, lehká odpomoc ve styku různojazyčných organů. Konečně 4. jednotné řeči v církvi užívá ve styku svém hierarchie nikomu na světě neodpovědná, moc mající a autoritou božskou nadaná, ve státě však jedná se o řeč úřadů nad práva lidu nevyvýšených, lidu odpovědných, z lidu a pro lid jsoucích.

Zásada o přednosti veřejných práv státu před právy podřízených jednotek, tedy i národů (a jen takto všeobecně pronesena v listě papežském) není naším bojem národnostním nijak dotčena. Pokud chceme celek a to zdárně prospívající mohutný, a spořádaný — a to přece chceme všichni bez výjimky — musíme mu též přisouditi jistá práva a sobě uložiti jisté povinnosti vůči němu. Jedná se nám však o rozsah těchto práv a my neněmečtí národové v Rakousku mezi práva státu právo řeči nepočítáme.[1]) Právo řeči ustupujeme zcela jen jednotlivým celkům národním, u nichž spočívá jedině na přirozeném

[1]) Čili jak Pelclovy »Rozhledy« podotýkají, právo jazyka není nám právem soukromým, ale veřejným, takovým svrchovaným jako jakékoliv veřejné právo státu, ba vyšším proto, že v národě právo jazyka jest přirozeným, ve státě konvencionalním.

základě a podle toho i úřady nationalisujeme. K vůli úspoře a pohodlí přechází se v životě od výlučné nacionalisace úřadu ke spolnosti jich pro dva, po případě tři národy, jež v sobě pomíchány žijí. Dopouštíme totiž dvoj či trojjazyčnost úřadů za úplné rovnoprávnosti. Touto zásadou myslíme zcela vyhovovati veřejným právům státu, čili celku z více národů složenému.

Vedle této jednoty řeči, již státu upíráme jako jeho „veřejné právo", zůstává celá řada práv, která stát má a koná a jež mu beze všeho a ochotně nad sebou povolujeme. V tom vyhovujeme také napomenutí sv. Stolice zcela. I kdyby sv. Otec ostatně poučen o tomto stavu otázky jazykové u nás, byl chtěl poslati obyvatelům Čech a Moravy nějaké povzbuzení ke smíru, nebyl by směl přirozeně přidati se na tu či onu stranu, dokud i Němci svůj názor pokládají za správný a „spravedlivý". Už z oportunity nikoliv! Leč také takovéto vyzvání sv. Stolice k veřejnému projevu o národnostní otázce v našich zemích nazváno u nás i se strany našeho denního listu neoportunním. Zdá se beztoho, že i církev bude ještě více zatažena u nás do bojů strannických, než posud, jak protiřímskou agitací, tak výlučností českoněmeckých katolíků se stalo.

Nedávno v „Hlase" v pražském dopise podán návrh, aby známé dílo p. světícího biskupa pražského Václava Frinda, bylo posláno konregaci inkvisice k posudku. Není pochyby, že by kongregace posudek a tím více odsouzení knihy odmítla, ale kdyby to i učinila, rádi bychom tomu býti nemusili. Viděti boj národnostní ještě zuřivějším a rozčilenějším, jakým by se stal po takovém autoritativním výroku, toť nemůže býti naším přáním. V Čechách však asi na německé straně tak daleko zašli, že ani na české se už ničeho nehrozí.

Národnostní otázka ale nejen od nás, nýbrž i z jiných zemí dotřela se až k samé skále Petrově. A zle je, zajímají-li se v kurii římské o jedny a druhým nestraní. V případě s Bury a Angličany, v záležitosti s „charvatskou" kolejí, v záležitosti trojspolkové má Řím dosti smutných zkušeností z poslední doby.

„Prvé s politikou z církve", volával proto po celý svůj činorodý život 29. prosince zemřelý frýburský historik katolický Fr. X. Kraus. Po něm to opakují mladé směry katolicismu německého. Tato zásada o nepolitické, nestranné církvi má ostatně více stoupenců než se zdá. Snad všichni ji více méně vyznáváme v theorii, ale kdo v praksi oddělá a rozloučí osobní od věcného, božské od lidského? Leč jedná se o strany politické, jež výslovně se dovolávají svého stanoviska náboženského. A tu vystupoval zvěčnělý Fr. X. Kraus ve svých listech „Spectatora" hlavně proti německo-katolickému středu, oné organisaci, jež za vzornou se pokládá ve všech zemích katolických, a jež s dějinami i Německa i katolictví nerozlučně spojena. Zásluhy této organisace o obranu a obrod katolictví v Německu sotva kdo však může upírati. Leč výtky shrnují se v ten výsledek, že strana dohrála svou úlohu a má se rozpadnouti a přetvořiti. — Konec konců však jedná se o to staré pravidlo: všeho s mírou!

Ve známém „Correspondenzblattu für den kathol. Clerus Österreichs“ píše monsign. Scheicher o „reformním katolicismu“ v mírnějším a rozvážnějším smyslu než jak ondy vykládána jeho řeč vídeňská ze sjezdu kleru rakouského. Dotýká se předně otázky osobní a konstatuje potřebu reformy, dále otázky výchovní a pastoralní a rovněž pokládá odstranění aspoň nejkřiklavějších vad za nutno: „Nesprávnou jest zásada — nějaký francouzský biskup ji pronesl — že klerus je skadronou, která zabočí a uhodí na nepřítele, kdy a jak se jí poručí. Tato monseigneurská francouzská doktrina vzata snad ještě ze státovědy Ludvíka XIV. Bourbonové jí zhynuli, a církev francouzská uvedena v marasmus a tak daleko to s ní došlo, že sutana se na ulici nesmí nositi, a že lidem, kteří klerem vychováni byli, zakazuje se přístup do sboru důstojnického. Není dobře, míti klerus, jenž sám není vzdělaným a duchově tak vyspělým, aby mohl vědecké, protináboženské proudy posuzovati, je potírati, anebo si z nich vhodné vybírati; který by vždy čekati musil, až z biskupského paláce se oznámí: tolerari posse, či tolerari non posse (smí či nesmí se trpěti). Není dobře, když kněží jen na pokyn shora zabočují v boj. Snížiti kněze za ministranty, posílati kněze na vinici Páně s pouhým kostelnickým vzděláním bylo pro církev vždycky osudno; a že snižováno je na ten stupeň, přispělo k tomu, že při dnešní theologické a intellektualní vyškolenosti mnoho nadaných lidí se kněžskému stavu vyhýbá.“ — O reformním katolicismu v zařízeních, disciplině, nauce či způsobu bádání slibuje autor později pokračovati.

Za to o této stránce rozepsal se inšprucký „Zeitschrift für katholische Theologie“, Jesuity tamější theologické fakulty vydávaný. Kárá rovněž jen výstřelky, ale positivně přistřihuje volnost a svobodu tak, že kromě přemílání starých spisů vše ostatní samostatné myšlení by musilo býti zakázáno. Vše co v církvi řízené od Ducha svatého se nalézá, její zařízení, kult a předměty kultu až k nejmenší a nejnepatrnější svátostině musí katolickou vědou bráněno a úcta všeho toho v lidu hájena býti. Zvláště chybují prý historikové, kteří falešně jednotlivé doby církevní historie vypisují; na chyby jednotlivých knížat a osob církevních příliš rozhorleně poukazují a tak símě nedůvěry v čtenářstvo vtrusují. Politováníhodným zjevem jest, že v katolických theologických spisech používají často spisovatelé nejisté, široké terminologie čerpané z protestantských spisů nebo nevěrecké filosofie. Neopatrným čtením spisů takových přicházejí na zcestí, ba mnozí dokonce poukazujíce jen stále na chyby a vady v církvi svudný lesk vrhají na zařízení a zjevy v církvi protestantské. Kam má vésti to neustálé nevážné mluvení, jež se ozývá tu o římské hierarchii a jejich snahách, tu o rozhodnutí římských kongregací, o výchově kleru, o scholastické theologii, o způsobu a methodě obrany víry, o methodě v moralce, o pobožnostech a jiných a jiných!? — A pisatel tohoto „pohledu napřed a volání zpět“ (Rückblick und Ausblick) nekárá jen míru či nemíru takové kritiky, ale kritické vystoupení samo! — Takové úsudky o reformismu jenom jej tím více podnítiti dovedou!

Hlavní kdysi bojovník proti „amerikanismu“ ve Francii abbé Charles Maignen sleduje dále „novotářské“ proudy v církvi francouzské a v právě vydané knize „Nouveau Catholicisme et nouveau clergé“ rozbírá další vývoj hnutí toho. Praví o něm: „Amerikanismus ve Francii byl jen pláštíkem, pod nímž staří podloudníci liberalního katolicismu své nauky do církve pašovali. Od Lva XIII. zavržen, vrátil se amerikanismus do své vlasti a sám se zapřel, jak to už dřív liberalní katolicismus a před tím Jansenismus byl učinil, ale zůstal čím byl, bez etikety, či s ní, ale bez bojovných hesel. Blud přítomnosti, tento druh novotářství po mravouce, věrouce i disciplině církve rozplizlý, jest věru novokatolictvím či mladokatolictvím. Katolictví není od něho napadáno, nikoliv, blíží se jako přítel, chce opravovat, vylepšovat, připodobňovat lépe k moderním časovým ideám. Blud koncilem vatikanským přemožený takovýmto způsobem chystá hroznou — revanche! Starokatolicismus, tento první pokus odboje, lokalisován v počátku hned a dnes je na vymření, nebyl také po chuti doby; dnes takové směry netáhnou, ne staro, ale novokatolictví, ne minulost, ale budoucnost je heslem. Ne aby se šlo nazpět k první církvi, budou se od církve odlučovat, proti ní brojit, ale že od ní chtějí do předu! Starokatolictví v XIX. věku zašlo, novokatolictví v XX. věku slibuje větší úspěchy. — Jinak také spisovatel maluje perspektivu církve a celé společnosti v děsných barvách. Časy antikristovy se blíží — a začne to ve Francii, tam vypukne první a nejhroznější boj!

Francouz ovšem musí své zemi ve všem přisouditi prvenství! Myšlenky spisku Maignenova pohybují se ve směru spisku a článku, o nichž minule jsme se zmínili. — Jsou přemrštění horlivci reformy, ale jsou též přemrštění horlivci konservatismu, a tito jsou horší!

V Italii spor mezi mladými a starými slovem svatého Otce na posledním kongresu zdál se býti urovnán. Ale propuká znova. Rozdíly jsou ne osobní, ani ne taktické pouze, ale zásadní. A propukají při každé menší příležitosti plnou silou. Mladí italští nejsou to, co jinde tím jmenem se rozumí. Italské hnutí je o celou dobu pozadu. Spor jde tudíž o věci socialní a politické. A jmenovitě politika, volební právo a účast, římskou kurií poručená zdrženlivost při volbách „non expedit“, to jest, co se stává kamenem úrazu a příčinou sporu. Mladí se svou horlivostí a nezaživše pokoření z r. 1870 nechápají passivního vzdoru a odporu starších i samé kurie a usilují o činné účastenství katolíků ve veškerém životě státním a politickém. Jest to hnutí lidu, hnutí dolejších vrstev, jež nerozumí tomu „point d'honneur“, jaký leží v non expedit pro kurii a pro starší a vyšší. Přes tento zákaz, přes všecku intransigenci hlásanou zvláště kardinalem Rampollou a jesuity, katolíci stále činněji účastní se života státního a stále hojněji chodí k volbám a pomáhají k vítězství — republikánské oposici a socialistům! Vládním umírněným stranám pomáhati nechtějí, právě proto, že jsou vládní! „Voce de la Verità“ v článku z 9. ledna mluvíc o tomto hnutí praví podle zásady starších, že než bude možno zrušit „non expedit“, třeba připraviti v lidu nový směr a nového ducha, převrátiti proud

historie, politické milieu; a k tomu prý nestačí několik těch míst v parlamentě vydobyt. — Takové důvody však mladým nestačí, právě už proto, že staří se o změnu toho milieu, o změnu proudu a nálady politické v lidu mnoho dosud nestarali. Byli to právě mladí, kteří sešli k lidu a socialní a hospodářskou činností, mnohdy ovšem dosti zmatenou, lid si připoutati hleděli. Jsou mimo to názory, že bez katolické oposice ve sněmovních sborech nedá se dosavadním stavem vůbec ani hnouti. Tam se musí teprv spor mezi církví a státem vybojovati. I mezi mladými jsou však neshody, jsouť několikery odstíny: jedni jsou skoro čiří socialisté a revolucionáři (Murriho „Critica sociale"), jiní jen prudcí klerikali (don Albertario), jiní konečně klidní a rozvážní činitelé hospodářští (P. Cerutti). Od starších k mladším tvoří přechod socialní vědecká škola, vedená učeným professorem pisanským Toniolo.

Biskupové francouzští svými novoročními listy rozdělili se na dvě skupiny: jedni hořekují nad vládním útiskem církve, vyzývají katolíky k úsilnému sbírání sil a vytrvalosti; druzí napomínají k snášelivosti, k plnění povinností, k vnitřní síle. K tomu u některých se druží přímé vyzvání k poslušnosti zákonů a vlády republikánské. Prvních však je více. Druhý směr je dosti řídký a vystupuje též dosti zaobaleně.

„Tablet", anglický katolický týdedník, přinesl koncem prosince zprávu o zřízení zvláštní **komise biblické v Římě**. Jest to přáním samého sv. Otce, aby jednou už upraven byl překlad Písem Svatých pro potřebu církve podle novějších vymožeností biblické kritiky. Neboť stálé lpění na ctihodném sic, ale přece už jen nevyhovujícím překladě sv. Jarolíma nijak není na prospěch církve. Komisse složena ze zástupců vědy biblické všech národů — totiž zastoupena Italie, Německo, Francie, Španělsko, Anglie a Amerika. Leč vzdálení zástupci budou moci snad jen písemně súčastniti se prací opravných, ke schůzím komisse budou moci nanejvýš někdy přijeti členové leda z Němec a Francie. Komisse také podle toho dostala i přiměřený pracovní řád, aby přece cožkoliv usnese, neusnášela bez vědomí žádného svého člena. Práce opravné, jak se samo sebou rozumí, potáhnou se řadu let.

Tentýž list sděluje o výsledku **komisse pro katolickou universitu irskou**, jíž se už Irové domáhají po mnoho let. Máť Irsko university dvě, ale jednu protestantskou, druhou pro nonconformisty, jenom katolíci své nemají. Komisse z 12 členů, 8 protestantů a 4 katolíků se skládající (vládou stanovená), měla dosud dvě sezení, na nichž jen přípravné práce projednány.

K rektorovi katolické university pařížské **mons. Péchenardovi svatý Otec** v audienci počátkem ledna pronesl se o francouzských poměrech velmi bolestivě. Vinu vládní politiky svádí na ty katolíky, kteří ho neposlechli a stále vystupují nepřátelsky proti republice. Učiniti francouzskou republiku církvi přátelskou možno jen tím, když katolíci všichni se jí úplně bez záludných myšlenek oddají a k ní přilnou. Lidé, kteří přece jen své mínění a svou politiku podržeti chtějí, nechať se nevyhlašují při tom jako zástupcové katolictví. Sv. Otec jim to

přímo zakazuje. Je to také velmi smutné katolictví u nich, když svého vrchního pastýře poslechnouti nechtějí.

Tak příkře a bez obalu dosud se papež nikdy nevyjádřil o politice **monarchistů francouzských!**

Uherský kongres pro samosprávu katolickou sešel se opět plenarně 9. ledna a měl několik schůzí, na nichž rokováno o návrhu 27členného výboru: Návrh tento nevyhovuje nikomu, leda vládě a vládní straně. Ač i vláda se tváří, jako by byl dalekosáhlý, ač nic nového nezavádí, a žádných zvláštních práv katolíkům nedává. V nejdůležitější věci, ve správě fondu katolických dovoluje jen spoludozor, ale žádné rozhodování, jež si vláda i nadále vyhražuje. S druhé strany zase biskupové nespokojeni jsou, kde návrh při obsazování úřadů církevních nějakou třeba minimalní spolupusobnost dává i věřícím. Vůbec vidno, že vláda a episkopat by nejraději věci měli tak, jak dosud jsou. Vládní strana však by přece ráda, aby se něco stalo, aspoň jméno samosprávy a na oko nějaký statut katolíkům byl povolen, aby si získala nových přátel. Poctivý proud katolíku z nižšího kněžstva, z kruhů lidové strany, neodvislých směru Ugronova, a i jiných neodvislých laiku, žádá si samosprávy opravdové a jak na vládě, tak na episkopatu žádá ústupku. Jinak raději nic, než takovýto statut samosprávný. Vládní strana s episkopatem má na kongressu většinu, rozhodnou tudíž o samosprávě, jaká bude i bude-li. Leč episkopat není ve svém mínění jednomyslný. Možná tudíž, že vubec nic se neuskutečni, a že samospráva katolická dále ještě zůstane žádanou sic, ale **neuskutečněnou.**

V prvním prosincovém čísle „Civiltà Cattolica" uveřejňuje P. Brandi Salv., jeden z redaktoru jejích, svou studii, již z poručení sv. Stolice zpracoval o záležitosti **hospice sv. Jarolíma** v Římě. Vylićuje puvod hospice, jejž na papeži Mikuláši V. vyprosili si Jeronym z Potomuje a jeho druzi jako „heremité" (poustevníci) v Římě sídlící, a jejž papež Mikuláš V. prosbě jejich vyhověv založil bullou z 21. dubna 1453 pro „Dalmatiae et Sclavoniae nationibus". Když bulla tato shořela, Jihoslované žádali papeže Pavla II., aby jim starou listinu znovu vydal a práva jejich potvrdil. On tedy sám stvrzuje novou bullou právo na hospic a bullu Mikulášovu znovu opisuje, přiznává hospic „Dalmatiae et Slavoniae nationibus". Tedy založen byl hospic „hospitium", to jest útulna pro poutníky a sice pro poutníky Dalmacie a Slavonie — nestojí v bullách oněch pro „Illyriae gentibus", jak onino dalmatští italianissimi-usurpatoři teď chtěli. Bulla Pia II. z r. 1461. nazývá ústav „hospitale" a mluví o národě „sclavonum" vubec. Hospic tedy byl už zároveň nemocnicí pro onemocnělé poutníky jihoslovanské, což se ostatně při podobné útulně rozumělo tehdy samo sebou. Nemocnice z prvu hojnými nadacemi zřízená stala se během času zbytečnou. A už 1598. žádají Jihoslované, aby místo nemocnice zřízeno bylo kollegium pro mladíky slovanské, jako měly jiné národy v Římě. Znovu o téže žádosti jednáno, když kněz dubrovnický Djordje Djordić daroval k tomu účelu značnější odkaz (1744). Teprve však bullou papeže Pia VI. ze 27. února 1790. a vyhláškou z 1. března 1790

místo nemocnice zřízeno kollegium, „aby na místě zmíněné nemocnice pro výchov mladíků pouze národních (pur nazionali) zřídilo se a ustavilo zvláštní kollegium". Čistě národní, či pouze jihoslovanští mladíci, rozumějí se protož Charvati a Srbové a nikoli Vlachové v zemích oněch usedlí. Bylť kollegium zároveň školou, kde se měli přiučiti latině a vlaštině. Takto zřízené kollegium trvalo od r. 1793. do 1798, načež pro politické záminky jeho chovanci rozpuštěni. Kollej zřízena znovu až v letech 1863. a 64. na žádost biskupů jihoslovanských za papeže Pia IX. a přijala jméno sv. Cyrilla a Methoda. Jméno to však se neudrželo. Římané říkali kolleji „San Girolamo dei Schiavoni" nebo zkrátka „San Girolamo". V roce 1873. kanovníci usazení u kostela sv. Jarolíma, (kostel sv. Jarolíma s kolleji spojený stal se kollegiatním r. 1589. ale podmínkou bylo, že kanovník musí býti rodem Illyr. tedy Jihoslovan, anebo je-li odjinud rodák, že musí jihoslovansky umět mluvit) prosili arcibiskupa zaderského, aby si vyžádal, by kollej sv. Jarolíma byla zrušena a příjmy z fundace plynoucí aby byly dány jim — kanovníkům. Avšak jak arcibiskup zaderský, tak všichni ostatní biskupové ohradili se proti tomu, protestujíce, aby kollej se rušila. Žádost ta přišla na mysl kanovníkům proto, že kollej byla v r. 1871. při pádu světského panství papežova zastavena a rozpuštěna. Nepodařilo se také zříditi ji hned v r. 1873. ale až 1884. znovu otevřena mladým knězím a theologům jihoslovanským. Po visitě v kolleji 22. října 1889 kardinal Vanutelli jako protektor kolleje dal zvoliti stálou komissi, která by usnesla se o novém statutu na přetvoření a zreorganisování ústavu, „aby se lépe vyhovělo potřebám církve a lépe zajistilo vychování mravní i vědecké kandidátů knězských v kolleji přijatých."

Čistě národní charakter kolleje i kapituly jest zřejmý z listiny soudem „sacra rota" vydané ve sporu o kanonikát Jana Jampsa nebo Jampsiće r. 1655. Tento byl rodem Říman z otce pocházejícího z Krajiny. Stal se kanovníkem u sv. Jarolíma, ale podán proti tomu protest, že není ani rodem Jihoslovan, ani illyrsky neumí. A tu kassační dvůr vyložil zakládací kollegiatní listinu papeže Sixta V. v ten smysl, že býti původem Illyr, značí pocházeti z Charvatska, Dalmacie, Bosny a Slavonie, ne však Štyrska, Korutan a Krajiny.

Dle tehdejšího pojmu zeměpisného patřila k Dalmacii Istrie, k Bosně Hercegovina a Černá Hora. Vlaši těch krajin nikdy neměli práva ani na kanonikát v kapitole, ani na přijetí v kollej sv. Jarolíma. Jen per abusum se tam dostali v poslední době po r. 1889. — List papežský z 1. srpna 1901 tedy nezpůsobil žádné změny v povaze kolleje, nýbrž jen stará její práva a povahu její obnovil. Leda, že výměr národní a krajinný zahrnul názvem „pro gente croatica" jsa toho názoru, že Jihoslované katoličtí veskrze tím názvem zahrnuti budou. Právo vysílati kleriky do kolleje přiřčeno také podle toho všem 4 biskupům charvatsko-slavonským, všem 3 biskupům istrijským (s ostrovem Krkem), všem 6 biskupům dalmatským, všem 4 biskupům bosenským a arcibiskupství barskému na Černé Hoře. Na konec ptá se udiven P. Brandi, čím jmenem vlastně protestující Dalmaté mluvili, když

veškeren episkopat dalmatský a i sněm dalmatský vyslovil souhlas s listem apoštolským a nevoli nad usurpací kollegia.

Spis P. Brandiho předložen v několika exemplařích súčastněným osobnostem a vládám rakouské a italské. Vysvítá z něho, k jak nehodné komedii se úřady italské propůjčily a s jakou zbytečnou úzkostlivostí vůči Vlachům naše vláda záležitost takové právní jasnosti projednávala!

Po skvělém přijetí, jaké kurie uchystala srbsko-černohorskému poselství arcibiskupa barského Simeona Milinoviće a ministra hraběte Vojnoviće, jakož i za nového vyslance ve Vatikáně hr. Szecséna zdá se, že záležitost s kollejí vyřídí se ve smyslu Jihoslovanům příznivém: nároky irredenty budou odmrštěny, a vedle Charvatů přiznána rovnoprávnost i Srbům, z Uhersko-charvatských zemí, z Dalmacie, Bosny, Hercegoviny a Černé Hory. Podle zakládací listiny měli by ještě i Srbové z Novopazarska právo na kollej. Zatím ovšem není, kdo by se odtamtud o ně hlásil. —

V ruchu protipolském, jaký vřesenským případem znova oživen a ještě sesílen, a jejž též všecky řeči polských zástupců jak doma (v pruském i na říšském sněmě), tak i za hranicemi pruskými jen ještě více rozdmýchaly, dostává svůj díl znovu i katolicismus a klerus, zvláště pak arcibiskup hnězdenskopoznaňský Dr. Fl. Stablewski. On prý vinen celou tou agitací školní, on pronásleduje nepolské kněze, on štve polské proti Němcům. Poslední dny hakatisté dokonce uveřejnili smyšlený oběžník jeho ku kněžstvu polskému, jímž vyzývá je k tomu, aby nijak se do ničeho nemíchali ve škole, katolíkům německým aby nekřivdili, ve všem jim vyhověli atd. Nebylo tu přání snad důvodem smyšlenky té, měl to býti zároveň výsměch a spolu měl se tím jak klerus tak lid polský poštvati proti svému biskupovi. — Vláda pruská pak v letošním rozpočtu položila půl milionu marek na tyto plány: německým katolíkům stavěti všude zvláštní kostely a školy, jen aby se s Poláky nikde nestýkali. Také pro menšiny německé chce nejen kostely své, ale i své kněze: chce tudíž proti biskupským seminářům založit své vlastní jen pro čistě německé kandidáty, jeden seminář pro západní Prusy, jeden pro Poznaňsko a jeden pro Slezsko. Tedy už ani činnost kardinála Koppa v jeho diecesi a činnost poněmčených slezských kněží jí v tom ohledu nestačí! Toho germanisujícího kněžstva zdá se jí asi málo a řídko dosud.

Císař německý už nejen řeční o politice a zabývá se všelikým uměním a sportem, nedávno projádřil však také touhu po spojení všech církví protestantských v jednu unii. Toto přání jeho není ostatně ani tak podivné, také není v něm ojedinělý — ale na mocné vyzvání jeho z Gothy odpověděly listy všech stran bez rozdílu: nejde to. Přísní pravověrní luteráni praví, nenecháme ještě ten zbytek své pravosti a hlouček nás věrných nakaziti liberalismem a bludy odštěpenců. Liberalové zase nechtějí se dát spoutat rigorismem a zpátečnictvím orthodoxních a starých. Tak vývoj a rozklad půjde dále; „starých“ ostatně ubývá, ale až vymizí, nebude teprv spojení možné,

neboť nebude už proň základu ani nebude potřeby spojovat se, rozdíly mezi svobodomyslnými budou ještě větší, neboť bude kdožkoli hlásat, co se mu uzdá.

Známý pastor Stöcker na prahu roku v týdenníku „Evangelische Kirchenzeitung" posuzuje proudy a směry, mluví o novém náboženství, jež z nových směru ve protestantismu vyplývá. Navazuje na Harnackovo: „Das Wesen des Christentums". „Dílo to nám jeví, jak to vlastně vypadá na levici v bohosloví našem. Kdyby Harnack nepsal tak vřele a radostně o církvi, musili bychom dílo jeho přijati jako evangelium proti křesťanství. Radikalní směr levice v theologii je prý ostatně právě tak převratný, jako starší liberalismus. Harnack svo dílo vyvozuje nejzazší dusledky směru nového: Kristus už nepatří dle něho do evangelia, do chrámu, patří do historie. Nebylo Vykupitele a Spasitele, nebylo Boha-člověka, byl pouze zákona učitel a hlasatel nové víry. Zustává Harnackovi jen „Otec", jakýsi Buh, jak v něj věří židé, mohamedáni i pohané. Ne, toto křesťanství, takováto moderní theologie to už není „evangelium", to je zcela nová víra, ba ani víra ne, nýbrž zcela nové náboženství."

A přece v této své vlastní bezobsažnosti a prázdnotě i rozervanosti náboženské, jak pyšně a vysoko smýšlejí protestanté o nás katolicích, s jakou škodolibostí a vítězoslávou zvláště posuzují hnutí „los von Rom". Je to také pro ně skutečně jediná útěcha v jejich zlých časech. Církevní týdennik dvorního, ale jinak bezbarvého „evangelia" „Evangelisch kirchliche Anzeiger" v 2. čísle letošim posuzuje list rakouských biskupu o hnutí „los von Rom", takovýto obraz o rakouských poměrech církevních (katolických) podává: „Nižší klerus rakouský vloni v létě učinil krok k jakési reformě zpuštěných poměru v rakouském katolicismu v hlavě i údech. Ale volajícím po reformě dáno na srozuměnou od vysoké hierarchie, že se nesluší na podřízené kněze, aby svým představeným biskupum poučení udělovali, a je reformovati chtěli. O nějaké potřebě reformy biskupové ve svém dlouhém psaní se ani nezmiňují. Za to biskupové chválí dokonce poměry a ducha v rakouském katolicismu, vyslovují věřícím své uznání za věrnost a přítulnost k církvi, papeži a Římu, ve chvíli, kdy tisíce a tisíce od Říma odpadají. Jako doklady pro ružové poměry v rakouském katolicismu nemají biskupové co jiného uvésti, než hojnou účast na jubilejních poutích, na missiích a ruzných jiných zevnějších pobožnostech, v jichž pořádání katolická církev je mistryní. Kdo má tedy pravdu: klerus rakouský se svým voláním po reformě na svém sjezdě, či biskupové se svými ružovými maluvkami v listě svém?" — Ten klid a duvěřivost rakouských biskupu tedy protestanty uráží; ke své „vítězoslávě" by si přáli nářku a hořekování „poražených" a neslyší jich. Je to také druh zklamání a vystřízlivět není příjemno!

Dne 18. prosince (31. pros.) minulého roku uplynulo 150 let, co v církvi ruské pořízen nynější opravený překlad písem svatých na jazyk církevně slovanský (18. prosince 1751). V 17. a počátkem 18. století bible slovanská několikráte v Rusku vy-

dávána, opravována, ale zůstávala přece jen stále skoro táž jako ostrožská bible z r. 1581. V roce 1665. vydána ostrožská bible znova s některými změnami a tato „pervopečatnaja“, prvotisková zvaná vydávána pak už beze změny až do roku 1751. Za Petra Velikého také pojat plán důkladného vylepšení a přepracování bible slovanské. V roce 1712. úkazem Petrovým sestavena komisse opravná. Petrovští oprávci však díla svého nedovršili, ale snesli přece velmi mnoho látky k opravám a značný kus práce vykonali. Po smrti Petrově (1725—1735) práce opravná zcela ustala až za Kateřiny I. 1735 jest znovu poručena. Pracováno však už zase jiným směrem a jiným duchem než za Petra. Šetřeno více starého textu a jen po stranách pořizovány opravy. Bibli takto opravená po různých změnách v plánu i v komissi opravné (1741, 1743, 1747) po úradách sem i tam vydána pak roku 1751.

Ufijský (Ufa) biskup pravoslavný Antonius nedávno ohradil se proti veselé „italské muzice“ v pravoslavných chrámech a proti „koncertům“ místo kostelní hudby zaváděným. Dle jeho mínění nijak se to neshoduje s pobožností ducha, jehož to nepovznáší. Na staré krásné zpěvy pravoslavné pak se zapomíná. Káže je tedy obnoviti a znovu zaváděti.

Celý podzim táhlo se ruským tiskem konservativním a církevním i liberalním přeni o „svobodě svědomí“, o významu tohoto pojmu i přípustnosti svobody takové v Rusku. Do řeči uvedl tuto otázku předseda šlechty v gubernii orelské M. A. Stachovič, který na sjezdě missionářů ruských v Orle počátkem října pořádaném tento požadavek prohlásil jako hlavní podmínku všeho úspěchu a zdaru pro počínání missionářů a pro vítězství pravdy pravoslavné církve. Boj za svobodu svědomí zdá se býti v rodině hrabat Stachovičů domácím odznakem. Na jaře v Moskvě na sjezdě lidového vzdělání podobně vyjádřil se předseda šlechty moskevské M. A. Stachovič. V Orlu žádána taková svoboda svědomí, aby nejen dnes uznaná vyznání (katolické, pravoslavné a protestantské) a víry (křesťanská, mohamedánská, židovská, šamanská a budhistická) měly právo na svobodné přiznávání se ku svému přesvědčení, ale aby bylo i volno od jednoho vyznání k druhému, od jedné víry k druhé volně přestupovat, což dnes platí jen s výjimkou pravoslaví, od něhož odpadnouti k druhému vyznání je zakázáno. Leč nejen to, ale aby i všecky sekty uvnitř každé církve a tedy i pravoslavné měly úplnou svobodu svého přesvědčení, konání všech svých náboženských obřadů a také volnost propagovati učení své. Tedy svoboda přesvědčení, svoboda vyznávání a vykonávání jeho ale neméně i svoboda učení a propagandy. Tato ovšem dodnes v Rusku úplně spoutána byla zákony trestními. Děla se sic i dodnes, ale tajně, což ovšem nevadilo její účinnosti, ba snad i podporovalo ji tím více. A volnost takovéto propagandy jest právě to, čeho církev pravoslavná nechce dopustit, o čem nechce ani slyšet. A třeba jí v tomto odporu jejím přiznati pravdu. Neboť mnohé sekty ruské (a o ty se hlavně vlastně jedná, ne o přestupování z pravoslaví na katolictví nebo protestantství, k čemuž spíše by se dala i církev pravoslavná donutiti) nejsou jen v odporu s pravo-

slavnou církví ale vůbec s křesťanstvím, lidskostí, mravností a rozumem (skopci, chlystové, molokáni a j.). Mnohé musí stát už v zájmu svém vlastním pronásledovat (Tolstovci, duchoborci), ježto vyznávajíce naprostou zbytečnost kultury a všeho společenského a státního zřízení, jakož i nedovolenost zbraň nositi, přísahati a pod., přicházejí v odpor s celým dnešním strojem společenským a státním, jsouce totéž, co jinde jsou praktičtí anarchisté. Zuřivost těchto sektantů, jejich ohnivost slova a blízkost k lidu, jakož i všeobecná neuvědomělost lidu ruského, jeho bezmocnost rozsouditi, co jest dobré a co zlé, co správné a co nesprávné podle Písma sv., nauky křesťanské a zákona — už vše to samo činí nevyhnutelnou ochranu zákona nad lidem. Ve vzdělanější a pokročilejší společnosti, jakou tvoří na př. náš lid česko-moravský, jest už spíše možná pustit volný chod i největší hlouposti a největšímu nesmyslu, poněvadž není obavy, že by se lid dal tak snadno svésti a v čilém spojení a styku vzájemném jednotlivých míst, krajů a zemí mezi sebou, možná snadno z celé země zvláště tiskem, jenž dnes všude už má přístup, vésti účinnou akci proti každému pobloužení mysli lidské. „Svoboda svědomí" neskrývá na Rusku v sobě téhož nebezpečí, co u nás, že by totiž lid mohl býti zliberalisován a církvi i náboženství vůbec odcizen, což naši a zajisté i ruští liberalové počítají za šťastný pokrok emancipační, ale lid ruský za naprosté svobody svědomí nezbytně by dnes klesl níže v tmu pověry a nejhorší zkázy. Lépe je nechati ho a třeba i násilím jej držeti pod organisací tak vysokého kulturního ústavu, jakým jest přece bez odporu pravoslavná církev, jakožto větev samému kmeni křesťanství vedle katolické církve nejbližší.

Sekty ruské, ani Tolstovců, duchoborcův a štundistů nevyjímaje, tím více pak svrchu zmíněné a staroobřadci, paškovci, avstrijci, bezpopovci atd. představují snížení kultury jak náboženské, tak všeobecné, ač zdálo by se, že zvláště Tolstovci musí býti sektou hyperkulturní. Nejsou; neboť zamítajíce celý stát se vším zřízením jeho, zamítají i celý základ, na němž ústavy kulturní jako nositelé a pěstitelé vzdělání jedině spočívati mohou.

Také státní důvody, jak již zmíněno, musí v Rusku raditi ku stěsnání svobody náboženské: nejen vůči nesmyslným sektám, ale i proti vyznáním křesťanským. Vystupujíť obě vyznání jak katolické tak protestantské jako církve výlučně národní, jež nejen víře své získávají, získají-li koho, ale i národnosti své. Zvláště to platí o německých pastorech, kteří jako příslušníci panující menšiny v Pobaltí, drží lid v církevním i národně-německém područí. Dát si své neněmecké obyvatelstvo germanisovat, a to se děje posud, jest přece jen pochybenou politikou. Mají-li už Litevci, Estové a Letové a Finové býti o svou národnost připraveni, pak ať se raději poruští než poněmčí nebo pošvédští. Pokud pak se Poláků týče, tu jest to snad jediný případ vyjma Irsko, kde národnost a víra a státní útvar tak splynuly v jeden pojem! A zaměňovali vše nejen Rusi ale i Poláci sami — odtud nemožnost rozeznati, zda vzájemné persekuce minulých i nynějšího věku jsou **náboženské či národní či politické.**

Věda a umění. Poslední tři desítiletí vyplněna jsou ve vědách přírodních netušenými převraty a novými směry. A čím dále ke sklonku století a k počátku našeho XX. věku, tím častější a překotnější stávají se objevy na poli tomto — takže člověk stopující ruch v laboratořích a kabinetech učenců přírodozpytcův z údivu ani nevychází, co nového stále na světlo vynášejí.

V nové době propaguje se mezi učenci přírodovědci směr, aby věda upustila od staršího způsobu filosofování, kdy z každého nového zjevu činěny hned dalekosáhlé hypothesy o celém vesmíru a hypothesy tyto vydávány ihned za konec pravdy a za vystižení podstaty všehomíra. Dnes převládá mínění skromnější: zjev se vysvětluje hypothesou, jíž nikdo neupírá dočasnosti a nikdo nepovyšuje nad pouhou obraznost, která sic něco znázorňuje a vysvětluje, ale podstaty a přírody nevystihuje a také po tom netouží, ani nároku na to nečiní. Hypothesa jest obrazem a nic víc. Avšak to je pouze jedna stránka směru. Druhá je už výbojnější. Nepronikáli se při žádném zjevu k podstatě jeho a nesmí-li se ze zjevu o ničem hlubším souditi, pak mylny a zbytečny jsou všecky dosavadní směry filosofické, jež hovořily o podstatách, věcech, zákonech, o něčem trvalém, stálém, nepomíjejícím, o duchu a hmotě, a zas o něčem změnném, nahodilém v protivě k nezměnnému a nutnému. A všecky dosavadní nauky filosofické s těmito pojmy operující, celou tak zvanou metafysiku i v nejmírnějším a nejužším slova toho smyslu, směr tento upírá.

Tento způsob výkladu přírodních zjevů nazván fenomenalismus, také „fenomenismus", jmenovitě ve Francii, zvaný[1]) jevopis, ježto zjev takřka jen popisuje a mysli zobrazuje. Jen proniknouti až k tak zvané reelní pravdě se nesnaží. Před fenomenalismem (od řeckého „fainein" „jeviti" „fainomenon" „jevící se") vládla filosofie mechanismu, jež rozkládala každý zjev na dva prvky: hmotu a pohyb. Hmota byla rozdílná od pohybu, a pohyb ve své různosti z hmoty stejné a nelišné činil věci a jevy rozdílné. Hmota skládala se z částeček pevných, nezměnných, nepružných a byla v klidu, sama od sebe totiž neměla pohybu. Pohyb přicházel ze zevnějška, a částečky hmoty jakoby rozčeřil a dodal jim odlišnosti a jevivosti. Theorie tato svým snadno přístupným dualismem a svou takřka lidovostí jest a zůstane i dále též nejšíře vyznávanou a uznávanou.

Nová přírodověda však od ní upouští, ježto prý s novými zjevy přírodními byla prý v odporu a nemožno bylo jí všecko vysvětliti a odůvodniti.

Lovaňská „Revue Néo-Scolastique" v listopadovém sešitě hájí proti fenomenalismu scholastickou i mimoscholastickou filosofii „substancialistní", to jest filosofii, která uznává víc než pouhý zjev, která praví, že zjev může býti jen na něčem, co se jeví nějak, a tohoto nositele

[1]) Z hlavních představitelů fenomenalismu sluší jmenovati německé přírodovědce: Kirchhoff, A. Hertz, Mach, franc. Leclair, angl. Clifford, K. Pearson, amer. J. V. Stallo, u nás prof. Boh. Raýman, jenž filosofické hloubání a theorisování v přírodovědě nazval [illegible] přírodozpytcovým[illegible].

zjevu nazývá „substancí", podstatou. Fenomenalismus dle své vlastní nauky nemá sám žádné podstaty, praví professor Mercier na konec svého článku, a potírá se sám svým vlastním protimluvem.

Ke zjevům, jež mechanismus dle domnění fenomenalistů (zvláště Stallo dovozuje) nejvíce diskreditovaly, náleží především hypothesa o etheru a vývoj hypothesy atomové.

Hypothesa o etheru od Fresnelovy nauky o světle jako chvění etherovém nabyla veliké důvodnosti a pevnosti, ale představa etheru sama zvláště po Maxwellových pracích o světle novými a novými znaky doplňována, tak že na konec povstal pojem něčeho, co je zcela rozdílným od první představy o etheru, něčeho, co se vůbec s našimi posavadními běžnými názory o hmotě srovnati nedá. Ether má být hmotou z hmotných částic se skládající, má být však tak lehkým a že lehkým tedy i řídkým asi, že nečiní tělesům nebeským v jejich letu žádných překážek: leč zase nesmí býti řídkým, to jest, aby částice od částice byla vzdálena a mezi nimi tak povstávala mezera, nýbrž musí býti úplně nepřetržitým a souvislým, tedy ne jako rozředěný vzduch nebo rozředěný plyn nějaký, nýbrž docela jiné podstaty. Musí býti pevným jako pevná hmota a pružným, musí býti nestlačitelným jako tekutina a lehkým a prchavým jako plyn. Tedy má býti vším trojím skupenstvím najednou. Kontinuita a inkompressibilita (souvislost a nestlačitelnost) etheru jest nezbytnou proto, že vlny světelné shledány tak malinkými — na desítitisíciny milimetru měřeny! — že nebyl by možným přechod tak malinké vlny ani ne tak rychlý pohyb, jak vlna světelná plyne, kdyby ether měl býti rozředěným plynem, s částicemi diskretními. A nad to vlny světelné jsou příčné nikoliv podélné. Co se lehkosti etheru týká, tu pokusili se konstatovati tíži eho. Lord Kelvin dopočítal se na základě Pouilletovy věty o energii slunečního záření na zemi, že ether má hustoty $1/10^{17}$ hustoty vodní, čili že jest stotisíc bilionkrát lehčí než voda. Graetz však a jiní z pokusu polarisace světla dovodil tíži etheru dokonce větší než 1 miliardina hustoty vodní, stomilionkrát větší než lord Kelvin ji vypočítal. Avšak i tento připustil, že ve výši poloměru zemského, tedy asi 850 mil ether už je 20krát hustší než vzduch do té výše od země sahající. A ve výši 33 mil zeměpisných hustota vzduchu a etheru byla by prý už asi stejná! — Také ona kontinuita a pevnost hmoty etherové měřena a vážena a týž zmíněný učenec angl. lord Kelvin vypočítal ji na jednu desetibiliontinu pevnosti a tvrdosti ocele.

Leč z Kelvinovy další nauky o tak zvaných „vírových atomech" („vortex atoms") plyne také nauka o etheru, jako o vlastní pralátce světové. Hmota, jak se nám jeví ve světě viditelném není nic jiného, nežli ztrnutí a určité skupení oněch atomových víru etherových. Podle útvaru tohoto víru jsou i vlastnosti hmot rozdílny. Vír atomový jest nezničitelný, konstantní, proto i hmota zdá se nám nezničitelnou.

Ale i o této nezničitelnosti hmoty či o ruznosti tak zvaných chemických prvků počato v poslední době pochybovati. Prvky jsou nám dosud jednoduché ty víry atomové, na jichž rozrušení naše pro-

středky dosud nestačí. Ale i ty se dají za zvláštních okolností rozrušiti a vír změní se ve vír jiný, čímž z jednoho prvku povstává druhý. Útvarů těchto vírů bylo by tudíž tolik asi, kolik je prvků známých i neznámých a snad ještě méně.

Jednota hmoty, jejíž pouhou obměnou i prvky jsou, není ostatně řídkým a novým názorem mezi učenci. Z atomové váhy prvku vedeni byli přírodozpytci mimoděk k tomu (Prout), aby tvrdili, že atomové váhy jednotlivých prvků jsou pouhé násobky vodíkové atomové váhy, čili že atomy prvků jsou složky atomů vodíkových. Leč Proutova hypothesa se sroutila, když seznáno, že atomové váhy prvku v poměru k vodíku nejsou žádnými celky, nýbrž skoro všude zlomky. Leč nová věda nezbytně vedena jest k téže domněnce, již nikdo menší nepronesl, jako ruský chemik Mendělejev, jehož myšlenkou jest tak zvaná periodická soustava prvková. jednotlivé skupiny obsahují řadu prvku, které jsou sobě blíže než ostatním prvkům, z druhých skupin a jeví tytéž či podobné vlastnosti a rozní se od jiných skupin. Na sjezdě ruských přírodozpytců od 2. do 12. ledna konaném připjala se v chemické sekci k referatu českého zástupce prof. B. Braunera debatta, v níž ruský chemik N. N. Beketov dovodil, že v Mendělejevě zákonu o periodičnosti prvku dán jest nám názor, jak prvky z pralátky se utvořovaly. Leč sám D. J. Mendělejev tomuto názoru odporoval právě, že tím věda nic nevyhrá, přidržíme-li se hypothesy o jednotě hmoty, z níž jako z pralátky povstávají prvky, jen váhou atomovou se různící. Lépe je prý ponechati úplnou individualnost jednotlivým prvkům, tedy přijati pralátku na individualní prvky rozrůzněnou. Neboť tak zůstaneme ve shodě s individualností, již všude ve světě vidíme. — Sám Mendělejev tedy naprosté jednotě hmoty odpírá. Nedávno však ohlášeno, že mariborskému professoru Dr. Fittico vi podařilo se proměniti fosfor v arsen a antimon. Leč objev jeho popírán a sváděn na nesprávnost a nečistotu látek kyslikatých a dusíkatých, jimiž na fosfor působil. Však Dr. Fittica trval na svém objevu jako správném. Berlínský professor Dr. Gross, jenž před několika lety oznámil, že podařilo se mu síru rozložit, z níž dostal nový prvek neznámých dosud vlastností, jejž nazval bythium, vůbec zabývá se studiem o jednotě prvku v jednotě pralátky. Dr. Gross jako nejnápadněji složené a co nejdřív rozlučitelné prohlásil prvky dusík a síru.

Atom chemický není tudíž dle posledních hypothes vědeckých prvotní složkou hmoty, nýbrž sám už jest složeným tělesem. Jest štípatelným a dělitelným na další svoje částečky — snad už prvotní. Jen že rozrušení atomu jde těžko. Rozrušitelnost tato však novými jevy elektrickými dokázána. Na ní zakládá se theorie elektronová,[1] domněnka to z nejmodernějších zjevů elektrických v posledním desítiletí vypracovaná. Už Helmholtz v r. 1874. a později Lorenz v roce 1880. z rozptylu barev a lomu světla dovozovali, že třeba prvkům

[1] Na zářijovém sjezdu německých přírodozpytců zabrala debatta a referáty o elektronech celý jeden den. Jednu z přednášek, Kaufmannovu, o vývoji theorie té, přinesla „Živa" v 10. čísle.

hmot čili molekulím přisouditi zvláštní kmitání, a Lorenz navrhl domněnku, že každá hmotná částice skládá se z několika elektricky nabitých bodů, z nichž však pouze jeden je pohyblivý, čímž rozptyl světla dostatečně by byl vysvětlen. Neboť v každé hmotě kmitá pak jiná volná částice molekuly. Tím však i v Německu vlastně proslovena myšlenka, že světlo jest vlastně jevem elektřiny, že není od ní rozdílno, kteroužto myšlenku v Anglii už dříve zastával a uplatnil Maxwell, původce její. Faraday už ostatně při elektrolysi (chemické rozlučování pomocí proudu elektrického) postavil domněnku o zvláštních chemických atomech „ionty" zvaných, jež jsou úlomky obyčejných atomů, které na elektrodách se vylučují a usazují jako neutralné. Každý atom hmotný má svůj zvláštní elektrický náboj, buď vyrovnaný buď rozlišený na positivní a negativní elektřinu. Tímto názorem atom už nezbytně se dělí na částice elektrické, jež nazván anglickým fysikem Stoneyem „elektron". Tento elementární základní prvek elektrický ve svém náboji kmitá, výšin (elongace) v kmitu však není větší, než nepatrný zlomek molekularního poloměru. Jest tudíž elementarní částice elektrická u porovnání s molekulou nesmírně maličká. Tak u vodíku hmota elektronu vypočítána na jednu dvoutisícinu atomu vodíkového, u jiných plynů podle toho jest ještě menším zlomkem atomu. Toto rozštěpení atomu na veliký počet jeho prvotních částí stalo se nezbytnou domněnkou pro vysvětlení pokusů Hertzových,[1]) Röntgenových a zvláště Zeemanových (o dvojení a trojení absorpčních čar ve vidmu plynovém, když žhoucí plyn září v poli silně magnetickém). Při pokuse Röntgenově dlužno paprsky jeho považovati za rozbité atomy, čili za pouhé elektrony, které jako paprsky, to jest jakožto letící proud elektronový mohou ovšem procházeti i tělesy samými, jimiž obyčejný paprsek světelný neprochází. Seznáno dále, že v atomu vždy jen elektron negativně nabitý jest pohyblivým, odštěpitelným. Na možnosti toho to rozštěpení zakládá se i dielektričnost plynu. Plyn, který elektrický proud propouští, má takovéto volné elektrony, který proudu nepropouští, nemá jich. Možno však i plyn nedielektrický snadno učiniti propustným pro proud elektrický, když jej ozáříme paprsky Röntgenovými nebo zářením uranu. Pak se totiž atom rozštěpí a elektrony jeho se uvolní a differencují se na positivně a negativně nabité, jež pak jsou přirozeným vodičem plynu. Vodivost kovu skládá se asi na množství volných elektronů v nich. Proud letících elektronů v paprsku Röntgenově jest jako letícím shlukem střel nebo klínů, jež dopadši na terč atomu, rozbije ho.

Naskytá se nyní otázka: jsou tyto elektrony také ještě hmotou? Či je to jenom jev dynamoelektrický na atomu pozorovaný. Jest vůbec

---

[1]) Německý fysik Hertz rychle po sobě následujícím nabíjením a vybíjením elektrických proudů docílil úkazů světelných, jež ve všem s obyčejným světlem souhlasily. Jsou to obyčejné vlny elektrické při oscillaci proudů vznikající a šířící se prostorem veškerým bez vodiče (Marconiho telegrafie). Základem zjevů elektricko-tepelno-světelných jest tudíž vlna elektrická, na kilometry dlouhá; tepelná vlna jest už jen asi 6 setin milimetru, světelná pak menší než tisícina a desetitisícina z milimetru.

takové dělení ještě možno spojiti s pojmem hmoty samé? Vždyť elektron u porovnání s nejmenším práškem ve vzduchu plovoucím, jest tak malinký, jako tento prášek u porovnání s celou zeměkoulí! Jest to ještě také něco hmotného? —

Výpravy k jižní točně poslední čas velmi zhusta podnikané, dodávají zajímavosti řečem o všemožných problemech, jež se vážou k jižní točně, a zatím jsou nerozluštitelny, tím spíše však dá se o nich hovořit a hádat. Nápadno jest předně na první pohled, že ledové pásmo na jihu začíná tak brzy už v té výšce od rovníka asi jako je Praha (50° s. š.). A celá ta ohromná oblina od 70tého stupně šířky jižní až k polu jest jeden jediný balvan ledový. Ledy jižní točny jsou neproniknutelny a nezměřitelny. Není možno udat, je-li pod nimi pevná země i kde jest. Tloušťku ledu jihopolarního udávají – ovšem dle dohadu – různě. Sníh na jižním polu padá neustále, skoro celý rok, cestovatel Ross, jenž 30 dní jel kolem jižní massy ledové, viděl, že z těcho 30 po 28 dní valily se spousty sněhové na zemi. Ježto deště tu nikdy není, sníh, jenž nikdy netaje, jen se sléhá a mrzne. Podle toho ročně přibude vrstvy ledové asi 9 metru; za 10 tisíc let, bylo by se nashromáždilo na jižní točně ledu a sněhu na 92 kilometru. Ovšem že takováto tloušťka a výška hmoty ledové na jižním polu sotva bude. Ale zajisté nedaleko od ní. Neboť u samého břehu té jižní ledové massy, tedy asi na 74 až 76° jižní šířky obnáší tloušťka ledového povlaku dle Dra. Crolla a H. B. Nortona přes tři kilometry. Předloňská výprava belgická de Gerlachova zjistila na 72° šířky průměrnou roční teplotu — 14°, na téže šířce v Sev. Americe (Gronsku) jest průměrná roční teplota ne celých — 9° a na severu Evropy (v Hamerfestě) — 3–5°. Nejnižší teplota na 70° klesá na — 40–50°. Dr. Borchgreving viditelné ledovce odhadl na 12.000 stop; čím dál do vnitra ledového kontinentu hory se vypínají výše a led se tyčí dle Crolla nanejméně 19–22 kilometru vysoko. Uvážíme-li, že nejvyšší výška pozemská v Himalajích obnáší něco méně než 9000 metru, a že největší hloubka oceanu změřena dosud něco přes 9000 metrů, tedy vidno, že výška antarktických ledovců přesahuje oba rozměry najednou vzaté.

Na tomto ohromném seskupení ledu na jižní točně opírá americký učený geolog Leo Lewis své předpovědi o nastávající zátopě ledu na severní polokouli. Ledy antarktické přitahují vodu ze severní polokoule, a stále nové massy vody v tuhé podobě upoutávají. Ledy drží zatím při sobě vlastní soudržností a spojitostí. Ale konečně massa ledu doroste takových rozměrů, že tíže převýší soudržnost, a led se roztrhá a shroutí. Spadnou ohromné ty massy do okolního oceanu a ježto nastalým uvolněním ledu i voda přitahovaná ze severu se uvolní, nastane proudění vody s ledem od jihu k severu a proud ten povalí se atlantickým oceanem. V severní Evropě a Asii nastane opět doba ledová, jaká už tu byla před věky, kdy led polarní sahal až do našich zemí českých. Zároveň severoevropské nížiny skryjí se pod vodou. Lewis celý objem jižních ledů páčí na 50 milionů krychlových mil (anglických), čili 70 milionů krychlových kilometrů. Doba převratu od jedné ledové

periody k druhé není asi stejná, doby ty se krátí, jak země sama stydne a ledy tudíž rychleji rostou. Od minulé doby ledové v severní Evropě uplynulo dle Lewise asi 25.000 let, a doba nového ledového převratu není už daleka. Převrat tento bude třetí, neboť dvakrát už, pokud prý lze z geologických stop souditi, potopa ledová se přes zemi převalila, jednou od jihu k severu a jednou od severu k jihu. Převrat ledový by ovsem nejen zatopil severní pevniny, ale změnil celou tvářnost země. Na severní polokouli by voda vrazila do nížin a údolí, odtrhla co souvisí, spláchla ostrovy, přelila se přes pobřeží; a na jižní by zase vyvstaly nové země z pod vody: jižní Amerika by se zvětšila, podobně Australie, a v Tichém moři by vynořila se nad hladinu nová pevnina. Sama hypothesa o ledových periodách země není ovšem ode dneška, jen počítání a prorokování do nejbližší budoucnosti jest Lewisovo. — Můžeme se však zatím těšit, že aspoň ty vědecké výzkumné výpravy, jež vloni na podzim odjely anebo jež letos odjedou k jižní točně, ještě se zdrávy bez pohromy vrátí, a nových poznatku o těch opravdu nadobyčejných spoustách antarktického ledu přivezou. Příčina tohoto ledu, vedle rozdělení vody a souše na povrchu zemském, jest nepravidelnost dráhy zemské kol slunce. Jižní polokoule z této nepravidelnosti má teď horší díl: náhlé, ale krátké leto, dlouhou a strohou zimu.

Tak zvanou precessí bodů rovnodenních však se tato nevýhoda jihu posunuje na naši polokouli. Přijdou doby, kdy největší blízkost slunce padne u nás s největším náklonem severní polokoule, tedy s naším létem, a největší vzdálenost s naší zimou. Tím na severní polokouli bude tak jako na jižní: krátké, horké léto, dlouhá, strohá zima, kterážto dvojí okolnost sama bude stačit, aby ledová doba z jižní polokoule přesunula se na severní. Žádného trhání ledu jižních před časem snad k tomu není potřebí. Ovšem vydatnějším oteplováním jižní polokoule začnou její ledy táti a trhati se. Doba tato však jest ještě daleka. Dnes obnáší úchylka největší blízkosti od zimního slunovratu 8 dní a roste ročně o 14 minut, než se poměry převrátí, než totiž největší blízkost s letním slunovratem splyne, musí narusti na 182 dní.

Polárních výprav nastoupilo cestu devět, dvě se v dohledné době určité chystají. Ony jsou: k severní točně: Bauendahlova v srpnu 1900; norská výprava Sverdrupova (1899); americká Pearyho (1899) obě vyšly hledat Andréa, ruská Tollova (1900), americká Balvina-Zieglera 16. července 1901. K jižní točně vyjely v létě 1901 argentinská výprava Horácia Ballbéa, na podzim 1901 německá výprava Drygalského (professora v Mnichově) a anglická Skottova, švédská Nordenskjöldova a chystala se skotská Bruceova. K severní točně chystá se rovněž letos kanadská výprava Bernierova. Nová zpráva došla v polovici prosince 1901 od výpravy Tollovy. Dle této zprávy Toll se svou lodí „Záře" oplul v letě 1901 záliv tajmyrský a dostal se širým mořem kolem mysu Čeljuskina až k novosibiřským ostrovům na 77°32' severní šířky, ledem plujícím však byl donucen vrátit se. Koncem srpna vrátila se „Záře" do zálivu Nerpinského. Podle toho není tedy výsledek tohoto léta příliš značný!

Cesta Otty Herze, kustoda akademického musea, z Petrohradu do středního Kolymska v Sibiři vyslaného, aby tam objeveného zamrzlého mamuta vykopal a do Petrohradu přepravil, došla už v prosinci minulého roku cíle svého. Dle telegramu, jenž „akademii nauk“ v Petrohradě došel 28. prosince, výprava Herzova po mnohých svízelích s kořistí svou vrátila se do městečka Středního Kolymska. O mamutu samém Herz telegrafoval: exemplář nalezený jest samec, prostředního věku. Kostra a kůže s malými výjimkami uchovány cely a neporušeny. Chvost je krátký s dlouhými chlupy. V žaludku, mezi zuby a na jazyku nalezeny zbytky nestrávené potravy. Cesta od Středního Kolymska k nalezišti obnášela jen 300 verst (kilometrů), jež celou společností na saních vykonány. Nejobtížnější bylo to, že vše, čeho k cestě bylo potřeba, musil Herz nakoupiti již v Jakutsku a vše odtamtud už vléci s sebou až do Kolymska. Z Jakutska až ku nalezišti obnáší cesta aspoň 3300 kilometrů. Mamut objeven byl roku 1900, na podzim kozákem Pavlovským. Jest to už několikátý zamrzlý mamut, jenž v Sibiři objeven. V Evropě a na jiných nalezištích objevují se obyčejně jen kosti, jednotlivé hnáty mamutí, v Sibiři však, díky půdě po celý rok nerozmrzající, uchováno tělo mamutí celé i s masem, kůží a srstí. Led je po několik tisíciletí uchránil před hnilobou. První takový celý mamut nalezen r. 1799 při ústí řeky Leny, kostra jeho uchovává se v Petrohradě; jiný podobný mamut nalezen r. 1839, při ústí Jeniseje, ale už valně porouchaný, kostra je v moskevském museu. Také v letech 1865, 1869, a 1880, oznámeny podobné nálezy. Ale nenalezena už zvířata celá. Tamější domorodci po takovém objevu obyčejně pasti se do masa předpotopního obra a spotřebují je pro své psy. Ostatně i severní divoká zvěř, jakmile tělo mamutí nějak se dostane na povrch, nenechá ho v pokoji. — Herz se svou kořistí v pytlech zašitou a opatřenou tak, aby cestou neshnila a nerozpadla se, má se vrátiti letos na podzim.

Pařížská „académie des inscriptions et belles lettres“ historicko-literární ústav navrhla „sdružení vědeckých akademií“, aby společným úsilím vydaly dílo, jež by ve vzorné reprodukci a s doprovodem slovním sebraly všecky dosud známé starožitné nálezy mosaikové. Ve sbírku onu však navrhovatel G. Müntz chce míti pojato jen „opus tessellatum“ a „opus vermiculatum“ vylučuje druhy „opus marmoreum sectile“ a „opus alexandrinum“, tak že všech čísel sbírky té bylo by jen na 700. Zatím konají se předběžné porady, rozhodnutí stane se až na společné schůzi akademií, jež na letošním sjezdě pařížském určena 1904 v Londýně.

Nový odbor historie přičiněním a úsilím německých učenců rozrůstá se poslední léta v Evropě. Jest to byzantinismus a jeho studium. Byl to také německý učenec a humanista na počátku novověku Hieronymus Wolf, jenž za vítězného postupu Solimanova proti Vídni obrátil zřetel svůj k historii východu a počal studovati středověké řecké historiky a v letech 1557—1562 vydal své „Corpus Historiae Byzantinae“, první dílo toho druhu na západě. Od té doby obraceli se

učenci už častěji k byzantským spisovatelům starověkým i novověkým. Specialní odbor vědecký však učiněn ze studia a bádání toho až v posledním desítiletí. Možno říci, že teprve založením časopisu „Byzantinische Zeitschrift“ před deseti lety uveden system a také střed ve studium toto. Podle časopisu německého povstaly pak i jiné mimo Německo. Nejdřív v Petrohradě „Vizantijskij Vremennik“ (1893) přičiněním byzantinistů Vasiljeva a Regela (redator), na to francouzské s obšírnějším však programem: „Revue de l'Orient latin“, „Revue de l'Orient chrétien“ a l'Echo d'Orient“ a římská revue „Oriens Christianus“. Také „Bessarione“ zajímá se touže látkou, jenže připojuje snahu po spojení obou církví. Časopisy tyto všecky jsou novější než německý a ruský, také méně výlučné než oba tyto, které výhradně se zabývají byzantinským bádáním vědeckým. — Vedle časopisů zmohla se byzantinská věda i na své stolice na universitách, jež vesměs též v posledním desítiletí zřízeny: v Mnichově (1892) v Paříži „École des Hautes Études“ (1900) a „Faculté des Lettres“ (1899), v Oděsse (1900), v Petrohradě (1901) a v Pešti (1896). Privatní docentury připuštěny na několika universitách (Leiden, Petrohrad, Upsala, Lipsko, Würzburg) v Jeně, Mariboru a Vídni zahrnuta byzantistika v jiný širší obor historický.

Také jiný obor starožitnicko-historický, bádání ze zachovalých „papyrusů“ a „ostrak“ (zápisky na štěrbinách), tvoří nyní zvláštní odbor vědy starožitnické a historické, k době klassicismu a hellenismu se odnášející. „Papyrus“ a „ostrakon“ jsou známy dosud skoro vesměs jen jako zbytky egyptského písařského umění. Žádná jiná starožitná země nezachovala nám toho tolik napsaného, jako hellenský Egypt. Byla to po výtce písařská společnost státní. Ve sbírkách „papyrusů“, jež četně do Evropy docházejí a v různých knihovnách veřejných i soukromých se přechovávají, nalézáme literarní i úřední věci. Z literarních pozůstatků mnohé osvětlily známé už spisy staořecké, jiné i nové na světlo vynesly. Z úředních „papyru“ seznáváme celý chod státních záležitostí v Egyptě za celé skoro tisíciletí před a po Kristu plynoucí. „Ostraka“ jsou popsány obyčejně kvitancemi úředníků berních a jiných a dávali je úředníci lidu; vyšším úřadům musili psáti na „papyru“. „Ostrakon“ jest obyčejný střípek z nádobí kuchyňského. Rozbila-li se nádoba, střepiny schovány, na malé čtyřhranné tabulečky roztlučeny a material na psaní byl hotov. „Ostrak“ uchovalo se v Egyptě množství ohromné. Fellahové je cestujícím vesměs nabízejí za laciný peníz na památku. Rozneseno jich už tudíž po Evropě veliké množství po soukromých domech, veřejné ústavy méně pozornosti jim dosud věnovaly a sbírek z nich nedělaly: pouze British Museum, Louvre v Paříži a berlínské museum mají z ostrak velké sbírky sestaveny. Snad nedávno vydané dvousvazkové dílo würzburského professora Ulricha Wilckena („Die griechischen Ostraka aus Aegypten, oder die Wissenschaft der Scherben“), v němž na 1600 podobných zápisek štěrbinových uveřejněno a zpracováno, širší všímavost ostrakám získá. — Z papyrusových sbírek nejcennější objevy přináší poslední léta učenci angličtí Arthur S. Hunt a Bernard P. Grenfell, vybíra-

jíce cenné věci z četné sbírky hraběte Amhersta „The Amherst papyri", z nichž dosud vybrali dva svazky literarních textů řeckých známých i neznámých děl, většinou ovšem úlomkův a úryvků. Velmi zajímavé věci začal vloni uveřejňovat ze strassburské universitní sbírky professor Reitzenstein. Také vídeňská universita má pěkné sbírky z Fayumských „papyrů". — Němci vydávají si dva časopisy pro vědu papyrusovou „Studien zur Palaeographie und Papyruskunde" (spolu francouzsky „Études de paléographie et de papyrologie" v Lipsku) a vloni počatý „Archiv für Papyruswissenschaft". Francouzi mimo to mají „Revue egyptologique" a v „Revue des études grecques" zvláštní oddělil věnován papyrům „Bulletin papyrologique". — Nejcennější literarní objev papyrusový, jejž aspoň filologové nejvýš cení, jsou písně řeckého básníka z ostrova Keos, Bakchylida. Leč velký význam mají papyry i pro kritiku biblickou a pro historii prvních let křesťanství. Papyry sahají totiž od roku 800 před až 600 po Kristu, „ostraka" však od let asi 1600 před až 800 po Kristu.

Tak velezajímavy jsou ze strassburských papyrů dva úlomky řeckého eposu o stvoření světa a o synu Hermově „Logos" („Slovo" u sv. Jana) zvaném z konce 3. století; úlomky tyto svědčí, jak pohanství stále více z křesťanských nauk a věcí přijímalo a podle svého upravovalo, jen aby v boji s křesťanstvím nepodlehlo. Leč necelých 20 let uplynulo od eposu neznámého pěvce řeckého a křesťanství stalo se náboženstvím státním.

O galerii umění v Praze nedávno štědře nadanou a založenou Jeho Veličenstvem vedly se domluvy mezi českými a německými poslanci ve Vídni. Z uměleckého ústavu učiněna totiž už věc politiky. Neshody jsou v tom, že Němci chtějí dvé oddělení: jedno české, druhé německé, každé zcela samostatné a dotace roční rozděleny chtějí mít na dvě stejné polovice! Leč pro Němce, kteří mají svá střediska umělecká všude jinde jen ne v Čechách a v Praze, nemá galerie jako ústav umělecký toho významu, co pro Čechy, jejichž bude jedinou galerií! Na straně Němců, kteří nemusí o nic takového státi, vidět zřejmě justament politický. Za předsedu budoucího ústavu navržen prý hrabě Jan Harrach. — Ke sporu o galerii umění vydaly obě česká sdružení umělců výtvarných svá memoranda. Nejdřív „Mánes", jenž žádá si co nejširší stanovisko při zřizování galerie, tak, aby nejen domácí díla ale i cizí byla zakupována, jen když jsou to díla vysoce umělecká. Při zákupu obrazu a soch nechať rozhoduje jediné umělecké stanovisko, jak pro domácí, tak pro cizí umění. Proti zakupování cizích výtvarů uměleckých ohradil se však „spolek českých umělců výtvarných", ježto tím by ústav tento na podporu domácího umění zřízený síly své příliš rozptyloval a ani jednomu ni druhému úkolu nevyhověl. Což zdá se též správno.

Případný návrh podává v „Českém Lidu" č. 2. V. Smutný: použití národních vzorků na dětských hračkách. Návrh tento má větší a hlubší význam, nežli mu jeho autor sám asi podkládá. Nejen značí zdomácnění výroby hračkářské, ale směřuje i

k národnímu správnému výchovu našich nejmenších „maličkých". Z dětské duše našeho lidu vytrysklé kdež jinde plnou silou může působiti dosud, než na dětech našich. U nás dospělých jest — řekneme si to upřímně — naše lidové umění pouze trpěno i v nejvhodnějším použití. A přirozeně. Dorážejí na nás úlisně a dotěrně ze všech stran nové mezinárodní formy a nemůžeme se proti nim uzavříti, sic budem vypadat jako barbaři uprostřed ostatních národů. Nutno proto v životě dospělých žíti širokým životem domácím i cizím. Ale naši maličtí mohou a smějí, ba mají býti odchováváni domácí duší. Až se jí úplně proniknou, pak teprv smíme je vyslat do světa bez obavy, že se nám odcizí. A vše to, co se týká dítek, tvoří v domácnosti takovou značnou část, že provedeme-li jen vše to po svém domácím lidovém vkusu, dosti toho bude pro ně i pro nás. Ale od návrhu třeba přejít k organisaci takové účelné práce. Ne návrh, ale provedení jeho jest hlavní věcí!

V Olomouci počali vydávati „Selský archiv", šťastná to myšlenka, jíž už před svým odchodem do Opavy se zanášíval pan professor Prasek, redaktor nyní konečně uskutečněného časopisu. Jest to správné, že nejpolnatější a nejrolničtější země a v ní nejpolnatější kraj první připadlá na takovou myšlenku. Musealní a archivalní práce na Moravě od dávna byly s velkou zálibou pěstovány, najde tedy i „Selský archiv" půdu připravenu. Bude záležet na šťastné ruce prvních přispěvatelů jeho, aby ho učinili listem živým, zámluvným, k celé veřejnosti mluvícím. Úzké pojetí úkolu mohlo by jej zabiti.

Agrarní literatura vědecká „selským archivem" dopracovala se nejširšího historického organu. V „Zemědělských listech" české hospodářské společnosti měla dosud organ naučně vědecký, ale pohříchu jen na členy společnosti omezený. Podobný list, ale snad s širším obsahem hodlá vydávati i moravská hospodářská společnost: „Zemědělskou politiku", jejíž redaktorem jest sekretář zemědělské rady Dr. Fr. Roháček. Oba organy těchto zemědělských korporací vedle toho, že skoro jen na členy jsou omezeny, také svou řídkou periodicitou (za dva měsíce jednou) ztrácejí živou působnost listu a revui. Ostatní listy zemědělské, jak týdenní, tak čtrnáctidenní a měsíční, zůstávají pouze praktické stránce věnovány.

Po naučné stránce téhož odboru ohlašuje se z nakladatelství F. Šimáčka veliký specialní slovník: „Hospodářský slovník naučný". Slovník rozpočten na 100 sešitů! Při takovém rozsahu mohlo by dílo pojati nejen agrarní, ale i národohospodářskou encyklopedii vůbec. Z většího dílu se to asi stane. Neboť všeobecné otázky národohospodářské přicházejí jak v zemědělském všeobecném oboru, tak i v jiných oborech společenské výroby skoro ve stejné platnosti a stejném smyslu. Přes to však takovéto pojetí těchto všeobecných otázek v program slovníku nestačí. Zdá se nám, že vydání dvou slovníkových encyklopedií vedle sebe: agrarní a nacionalně-ekonomické bude mnoho na náš úzký obor odběratelstva a potřebujeme přece obou. Proto dobře by bylo snad rozdělit slovník na dva díly:

jeden díl všeobecný, a tu celá nacionalní ekonomie dá se zahrnouti (snad 40 sešitů) druhý díl specialní a výlučně zemědělskou výrobou se zabývající (ostatních 60 sešitů). Oba díly mohly by též odděleně přijíti do prodeje — tím více by oba našly odběratelů.

Mladí a nejmladší spisovatelé čeští tvoří si svou zvláštní Jednotu na zastupování stavovských zájmů a pro cíle podporné. Zástupci ruchu jsou Jaroslav Kamper a H. Jelínek. Tím „Máj“ se stává najednou družinou starých. — V dubnu a květnu zamýšlí se v Praze výstava „české knihy“. V nádheře a rozmanitosti své výpravy, v jaké od 10—15 let se objevuje kniha na cizích trzích, kdež zvláštní druh umění a zvláštní sloh toho oboru se vyvinul, zůstane česká kniha, i když výstava shrne vše, co dosud máme, hodně pozadu za svými jinojazyčnými družkami.

Z rukopisných archivů těšínského knížectví podává professor Prasek ve „Věstníku akademie“ zajímavé úryvky. Mezi jiným z vendryňských register vybrána zvláštní přísežní formule „moškevskou“ zvaná, která svou hrůzou zaříkávací jeví ráz židovského zaklínání se. Ve formuli té také podivný názor náboženský se zračí, v 18. století už přece trochu podivný; praví se tam: „z toho zlého přestoupení mého, že by mne nic očistiti a ospravedlniti nemoh'o, ani moje zpovědi, ani žádné pokání, ani moje vyznání, žádný křesťan, ani kněz aneb duchovní . . .“ Zajímavé paběrky z knihoven a rukopisů podává v tomže Věstníku Dr. V. Flajšhans. Tak v kapitulních rukopisech nalezeno epistolarium z konce XIV. století, pro staročeský překlad bible jedna z nejdůležitějších památek, dosud neznámá. Jiný důležitý objev jest výklad Zjevení sv. Jana z třetího desítiletí věku patnáctého, v němž máme vzácný pozůstatek bohoslovného bádání českého, jejž dle Dra. Flajšhanse možno postaviti po bok pracím Chelčického, Rokycany a Husa. „Psáno jest slohem obratným, lidovým a doléhavým, vykládá celou Apokalypsu a po důkladném studiu obohatí zajisté historii naši literatury novým dílem řádu prvého.“ — Rovněž důležitým rukopisem téhož směru jest výklad evangelia svatého Jana z konce 14. neb počátku 15. věku, jen v úlomku zachovaný (17 prvních kapitol). „Vykladatel může se měřiti se samým Štítným, ale neproniká v něm ještě nikde kvas nové doby, onen duch reformy a vzpoury, jemuž tak těžce se bránil Štítný a jenž v Husovi zvítězil a ovládl pak literaturu.“

Rozvaha akademie české o jmění a zároveň rozpočet na rok 1902 určeny a předloženy ve shromáždění 18. a 30. listopadu. Dle toho má akademie jmění kmenového 854.829 K, záložního fondu 26.061 K, jmění šesti fondů (Lichtenštejnského, Kalašové, Šichova, Čermákové, Havelkova, Kaňkova) 241.404 K. Rozpočet na budoucí rok položen: příjem 108.988 K, vydání správy ústřední 30.988 K, jednotlivým třídám zbývá 78.000 K. Z toho rozpočteno každé třídě po 19.500 K. Leč s podílem svým naloží každá třída jinak. Třídy I., II. a III. nejznačnější část věnují na své publikace a honoráře (I. třída 13.4000 K, II. třída 14.600 K III. třída 13.000 K). Třída IV. místo

vlastních publikací vypisuje premie na nejlepší díla básnického, hudebního a výtvarného umění. Premie tyto (9 celkem) činí úhrnem 9400 K. Zbytek svého podílu věnuje pak každá třída na podpory, cesty, stipendia, na odměnu za referaty a pod.

V „Časopise moravského musea zemského“, který nastoupil druhý ročník letos, podává známý předhistorický badatel Jan Knies studii o nalezištích severního hlodavce „lumíka“ v době diluvialní na Moravě. Dosud z Rakouska známa jsou tři naleziště: Sudslavice v Čechách, Ružín a Nový na Slovensku a teď k nim přibývá Morava. Lumík, jenž jest vytrvalým obyvatelem chladných končin, ustoupil v dávné době vodě či ledům v severní Evropě a obýval naše kraje, kde by dnes pro velikou průměrnou teplotu jejich nevydržel. Naleziště moravská jsou četná, jeskyně u Štramberka a pak u Blanska v tak zv. moravském Švycarsku, zvláště „Balcarova Skála“ u Ostrova, kde diluvialních zbytků zvířecích objeveno množství úžasné. Z pozůstatku těchto vybrány částečky zvířat severních, ledových krajin a zároveň zbytky zvířat stepních. Morava na svých vysočinách a v údolích totiž měla ráz tundrovitý, vyšší vrcholky byly dokonce ledovci i později ještě, kdy už doliny Hané a slovácké Moravy přijaly ráz stepní. Z doby ledové zvířena uchýlila se do vyšších poloh a tu postupem doby pomíchala se se zvířenou stepní, která z nižin sem zabíhala.

Na památku svého 50letého jubilea spisovatelského (v listopadě 1901) podává Fr. V. Sasinek v „Slovenských Pohľadech“ historický náčrtek „Slováci“, jímž dokazuje šovinistům maďarským, že Slováci dnešní nejsou přistěhovalci ani z Čech a Moravy, ani poslovanění Maďaři, jak by mnozí šovini chtěli, ale původním plemenem z dob starověkých v Uhrách osedlým, jež i po vpádu Gotů, Avarů a Maďarů ve svých vlastech se udrželo a jen z nižin kol Dunaje a Tisy novým obyvatelům ustoupilo. — V 1. čísle slovinského „Domu in Sveta“ Dr. Jos. Gruden v článku „o akvilejské církvi mezi Slovinci“, mluví o Slovincích tak, jakoby se byli do svých sídel ve 4. a 5. století bojovně přivalili a tu mezi Kelty a Italy osedli. Historikové naši jsou vůbec nejednotni v pojímání pravěku slovanského. Kdežto na příklad V. Kętrzyński dává Slovanům původní sídla mezi Rýnem, Aarou, Adiží, Sávou, Dunajem, tedy hned vedle Keltův a románských i řeckých (a thráckých) kmenů, a také jiní starší i novější historikové slovanští ten či onen kmen praví být domorodým už před „stěhováním národů“, stále se z druhé strany udržuje ještě stanovisko o tahu Slovanů za Germány a Kelty v opuštěná jich sídla z končin neznámých někde na severovýchod od Karpat!

V krakovské akademii koncem října m. r. přednášel Dr. Stanislav Windakiewicz svou práci „o lidovém divadle v dávné Polsce.“ První zpráva sahá do 14. století, kdy Mikołaj Polak popisuje představování pašiového „mysteria“ nějakého a vyjadřuje s hrou herců svou naprostou nespokojenost. V 15. věku už jsou svědectví četnější. Teprve však v 16. a 17. věku rozvinula se bohatě literatura dramatická v Polsce. Jsou to ovšem stále hry rázu církevního a obsahu nábožen-

ského, jež však někdy i takové náměty představují, že vypadají jako satira na současné mravy (hra o desíti pannách pořádných a nepořádných). Jakož vůbec mravopisné hry byly oblíbeným předmětem zvláště v 17. věku. Z doby do konce 16. věku zachovaly se jen dva texty her polských, z ostatních známy jen úryvky nebo jen vůbec jména jejich. Koncem 16. věku uspořádány však už celé sbírky her dramatických a později pravidlem jsou sbírky obsahující celý roční repertoire dramatický. Zajímava jsou „intermedia“, to jest krátké hry vsouvané mezi akty velikých mysterií. Tato jsou výronem svěžího humoru a satiry lidové. Intermedia tato dobyla si později právo samostatné existence. Sbírána také obyčejně ve zvláštní sbírky.

Snahy o rusínskou universitu ve Lvově skončily odchodem skoro 700 studentů Rusínů z university lvovské. Zvláštní situaci vydáni theologové rusínští, kteří podle všeho nejdřív se asi vrátí. Dnes seminař zatím zavřen, jinak za odešlými nehrozeno žádnými tresty ani persekucemi, ač část polského tisku stále byla zvědava, co asi metropolita sjednocených arcibiskup Septyćkyj řekne a jak s theology svými naloží. Po děkanstvích pořádají se nyní též schůze kněžstva sjednoceného, jež pozdvihuje hlasu stejně se studentstvem za práva lidu rusínského a žádá o podporu theologů rusínských. Zvláštní jest, že černovická universita, kam právě theologové nejlépe se mohli uchýliti, přijetí studentům odepřela. Přijala je za to universita krakovská, pražská a vídeňská. Ze 280 theologů odešlo jich na vídeňskou universitu 171, ostatních akademiků pak 134, tak že Vídeň sama přijala skoro polovici všeho dissidentního studentstva rusínského. Spor takovýmto způsobem vlastně odložen, ale nevyřízen.

V Ševčenkově učené společnosti lvovské, jak 2. číslo její „Chroniky“ sděluje, usneseno vydávati soustavnou sbírku spisovatelů rusínských, pod názvem „Ukrajinská biblioteka“; prvým spisovatelem, jenž v ní vyjde v kritickém vydání a s oceněním i životopisem (ve čtyřech svazcích celkem), vybrán Feďkovyč. O velkých slovnících rusínských (německo-rusínský a rusínsko-německý) pracují professoři Dr. S. Stoćkyj a Dr. Paćovśkyj, také nebožtík M. Dykarev zanechal mnoho materialu k ruskému velikému slovníku. Dr. V. Levyćkyj a Iv. Verchratśkyj pověřeni sestavením naučné terminologie pro učebnice gymnasialní. — Nauková společnost Ševčenkova ve svém „Věstniku literarně-naukovém“ (č. 1.) uveřejňuje dvě provolání na sbírky památek národopisných. Slovesné památky lidové, jakož i zvyky a obyčeje vydávány dosud v „Etnografičnom Zbirniku“, jehož deset svazků obsahuje míchaný material. Dále však hodlá společnost Ševčenkova vydávati památky lidové slovesnosti a kultury soustavně dle odborů. Zaslaný material bude se tříditi a skládati, až každého druhu naroste na svazek či více. — Druhé provolání vyzývá ku sbírkám musejních památek lidových, z nichžto společnost hodlá založiti rusínské museum kulturně-historické ve Lvově.

Za jubilea Marulićova v „družstvu hrvatskih književnika“ (družstvo charvatských spisovatelů) pronesl Dr. Velimir Deželić myšlenku

že celá společnost národní měla by za první svůj úkol si vytknouti povznésti lid charvatský mimoškolním pusobením. Zvláště učitelstvo a kněžstvo venkovské mohlo by pořádáním přednášek, pokračovacích a opakovacích hodin, vzdělavacích besed a podobným zpusobem mnoho přispěti. Poukazoval s bolestí na to, jak lid je osvětově zanedbán a odtud i hospodářská i politická bída celého národa. — Konkretněji už se téže věci chopil nějaký srbský spisovatel O. G. L., jenž v brošurce v Karlovcích vydané podává nejen směr a rozděluje předměty přednášek, ale zároveň sestavil celý seznam pomůcek a pramenů při každém vzdělavacím thematu, z nichž by řečníci mohli čerpati. Proti takovému vhánění duchovenstva do agitační a kulturní práce ohradil se však v „Srbském Sioně“ hned nějaký kněz, že duchovenstvo má na svém náboženském poli co dělat, chce li úplně vyhovět úkolu svému. Zvláště za zlé vzato navrhovateli, že mezi vzdělavacími thematy uvedl i překlad a vysvětlení bohoslužebných knih. — Novosadské divadlo mělo na rok slaviti 40leté trvání své, chystalo se také k širší oslavě, ale pro nedostatek peněžních prostředku upustilo od ní, což možno též těm schvalovat, kdož i prostředků mají!

Mostarská „Zora“ věnovala své říjnové poněkud opozdéné číslo celé oslavě Petra Negoše, knížete a pévce černohorského (1833 až 1851), ježto 19. listopadu (2. prosince) 1901 uplynulo pul století od jeho smrti. Nejlepším dílem knížete Petra Negoše jest jeho „Korský Věnec“. Cení však i jeho „Luči mikrokosma“ (Paprsky mikrokosmu), porovnávajíce je s Miltonovým „Ztraceným Rájem“. „Korský Věnec“ přeložen do sedmi řečí evropských (česky, rusky, bulharsky, německy, italsky, maďarsky a švedsky) a vydán srbsky doposud dvanáctkrát, v tom čtyrykrát latinkou.

Dne 11. (23.?) prosince připadla stoletá pamět úmrtí „otce srbské historie“ archimandrita (opata) Jana Raiče (narozen ve Srémských Karlovicích 1726, zemřel 23. prosince 1801 v klášteře Kovilji). Jeho dílo: „Dějiny různých slovanských národů, zvláště pak Bulharu, Charvatův a Srbů“ vyšlo ve 4 dílech roku 1793., ač napsáno bylo už roku 1763. Je to první moderní pokus dějin jihoslovanských v srbském jazyku. Vedle dějin obíral se i vědami bohoslovnými, on, jak jistý historik jeho praví, zachránil pravoslavnou církev v Rakousku před zlatinisovaním, sestaviv jí katechismus pravoslavný, když už biskupové pravoslavní si byli ve své nevědomosti dali vnutit roku 1773. katechismus římský Kanisiův.

V Bélehradě od nového roku začal vycházeti „Naučni pregled“ měsíčník, který první toho druhu v Srbsku chce se zabývati výhradně otázkami národo-hospodářskými, socialními, filosofickými, přírodovédeckými, historickými i uměleckými. Spolupracovníky budou všichni professoři vysokých škol bělehradských. Revue toho druhu dnes také ani jinde — právě proto — jako v Bělehradě vycházet nemohla. — V Novém Sadu Isidor Bajić ohlašuje „hudební knihovnu“ („Muzička Biblijoteka“), jež by donášela domácí hudební skladby i většího slohu a i lepší cizí útvory. Při oblibenosti jihoslovanské hudby

u nás nepochybujeme, že i našim hudebním krokům přijde vhod. — Jiné nové srbské listy jsou: „Srpskaja Domaja“ (Domácnost), rodinný zábavný týdenník novosadský; „Pokret“ (Vývoj), list mladé literarní secesse v Bělehradě, na uveřejnění takových prací, jimž jiné listy místa nepropůjčují; ve Smederevu zábavný obrázkový pultýdenník „Novi Vek“; v Dubrovníku politicko-literarní a socialní půlměsíční revue „Srdj“; a nejvážnější zjev v literatuře novinek bohoslovný měsíčník v Karlovcích tamními bohoslovnými pravoslavnými professory vydávaný „Bogoslovski Glasnik“, věnovaný především bohoslovné literatuře srbské i jiným pravoslavným.

O této záplavě nových listů praví poslední číslo novosadského literarního týdenníku „Brankovo Kolo“: Jest to už zvykem, že s počátkem nového roku vyrojí se bezpočet nových listů: naučných, odborných, belletrických, literarních, poučných atd. Každý list chce vyplniti citelnou mezeru v srbské literatuře. Také my, zakládajíce „Brankovo Kolo“, vyšli jsme z takové potřeby, ale tehdy (1895) bylo v Srbsku pouze měsíčně vycházející „Delo“, v Bosně jediná „Bosanska Vila“ a na Černé Hoře jediná „Luča“, které byly věnovány poučnému, literarnímu a zábavnému úkolu v národě. V Rakousko-Uhersku nebylo žádného podobného listu, vyjma čtyrykrát do roka vycházející „Letopisy Matice Srbské“. Leč od té doby povstala: v Bělehradě „Jiskra“ (moderní) a zahynula, za ní vzešla „Nová Jiskra“ (též moderní); když zahynulo „Delo“, objevil se „Srpsko-književni Glasnik“; na to vznikla „Kola“; politický list „Zvezda“ proměnil se v literarní „Zvezdu“, ale brzo zanikl i v této formě; v Niši povstala „Gradina“, jež dosud jakž takž živoří; v Mostaru vyrostla „Zora“ 1896 vedle „Bosenské Vily“. Na Černé Hoře zanikla „Luča“ a na její místo vstoupil „Književni Glasnik“. Nevzpomínáme ta takových přeletných zjevů, jež sotva se objevily už zase zanikly, jakož též ne denních a politických listů, které konečně také sem tam krásné literatuře slouží.

Toto literarní vření, jež vzněcováno jest tím více právě tou rozháraností srbského národa, není ostatně na škodu literatury srbské. Neznamená nijak tříštění sil, ale sbírání jich všude, kdekoliv se vyvinou.

Ruská akademie jazyka a slovesnosti měla 22. prosince slavnostní schůzi na počest 50leté působnosti dramatické Alexěje Potěchina; na schůzi měl oslavnou řeč romanopisec P. D. Boborykin, jenž načrtl ve své řeči obraz celého vývoje dramatické literatury z let třicátých do padesátých, vylíčiv význam Ostrovského a Ap. Grigorjeva jako předchůdců A. A. Potěchina a navázal na to obraz působnosti Potěchinovy od 1851. roku až do nynějška. Zvláště zdržel se řečník při první době jeho života, kdy hry jeho zakazovány. Potěchin jest obličitelem šlechty, a to především drobné šlechty, tak jako Ostrovský měšťanstva a kupectva. Poukazuje zejména na zkázonosný vliv města na venkovskou šlechtu. Nejen jako veliký dramatický spisovatel, ale i reformator sceny vynikl Potěchin. J. A. Vsevoložským, ředitelem carských divadel, přibrán byv jako dramaturg, jenž na osud a vývoj divadla ruského měl pak vliv trvalý. — Dne 1. prosince slaveno 50letí

působnosti sibiřského oddělení v carské společnosti zeměvědné. Oddělení toto zvané východosibiřskou společností zeměvědnou, sídlo své zvolilo v Irkutsku, tu také konána hlavní oslava, ač i jiné příbuzné ústavy v celém Rusku jubilea toho vzpomněly. O hospodářský a politický úspěch Ruska v Sibiři má společnost v celém svém 50letém působení zásluhu nemalou.

Ruští studenti konečně dočkali se žádaných oprav, ale ne přece v takovém rozsahu, jak sami chtěli. Dne 31. prosince ohlášen cirkulář ministerstva vyučování, jímž se studenti vyjímají z policejní moci, a podřizují ve všem senátu universitnímu, zároveň pak se jim dovoluje tvořiti spolky a kroužky všeho druhu pod dozorem pouze svého nadřízeného senátu universitního. Také volnost četiva a knihoven dává se jak spolkům, tak studentům jednotlivým. Dříve směli čísti a vypůjčovati knihy jen z knihoven při universitách pro ně zvláště sestavených a přísně censurovaných. Policejní opatrovníci, kteří dosud studentstvo zrovna brutalně střežili, v kteroukoliv dobu v universitě či v soukromém bytě s nimi výslech zavádějíce, věci jejich až do nejmenších tajností prohlížejíce, jsou odstraněni. Tito také svým chováním nejvíce studenty roztrpčovali. Leč neměli jen moc nad studenty, ale i nad professory, neboť směli i u nich všecko kdykoliv prohledati a zpřeházeti i za nepřítomnosti jejich ve vlastním bytě jejich. Tyto řády z času ministra vyučování Tolstého za cara Alexandra III. (1885) teď tedy padly. Pro ruské university a ruskou společnost znači to velikou úlevu a osvobození aspoň z nejhoršího. Svobody, jak u nás ji požívá akademické studentstvo, bohudík ani dnes na Rusi nedáno.

V literarní příloze ke „Kölnische Volkszeitung“ posuzován nedávno katolický realismus v literatuře. Není ho, tak jako v tom celém moderním proudění ho není, toho pravdivého realismu, jaký by měl býti. Málokterý ze spisovatelů provádí korrektně všemi fasemi života své osoby. Ten v tom, ten v onom oboru dopustil se nesprávností. Nejčastěji literati chybují ve věcech právnických, medicinských a zvláště náboženských. Tu už vůbec nastává nejpustější zmatenice, píše-li autor realista o obřadech a životě církevním. Správně-li vidí a pamatuje si, neumí nic pojmenovat pravým jménem, nezná obsahu a pojmu toho, co vidí. Leč to jsou odborné znalosti, jichž každý míti nemůže. Ale když už co takového kdo píše, aspoň přeptat se má u toho, kdo radu ví. Avšak ani nejzákladnější pojmy a city náboženské u katolického spisovatele se vždy nenalezají. Nemyslí a necítí jak prostý lid, ale své city poměštěné, odcizené do lidu vnáší. Takový autor popisuje „realisticky“ zoufalost, zločin, nevěru — dobrá, ale nepopisuje obyčejně se stanoviska osoby z lidu s jeho katolickými názory a vychováním a následkem toho ani nerozumí těm bojům, jaké takový člověk prodělává: podkládá mu své vysněné boje a všeobecné kollise lidských citů — laicisuje jeho boj a jeho dojmy. Odtud také z neznalosti a z necitelnosti k životu katolickému tolik sebevražd, tolik rozvedů v knihách, že statistika ani o stém dílu jich neví. Nejledabyleji už bývá líčena smrt člověka a největší nedbalost se obyčejně objevuje

při zmínce o zpovědi a dokonce při líčení zpovědi. Ne, katolického realismu není — jest za to zvláštní druh romantismu či exotismu nebo jak bychom jej nazvali, jenž katolické ovzduší líčí tak jako vzdálený kraj, po svém, bez realní pravdivosti.

Nobelovy ceny nedávno rozdělované, jak podle předběžných zpráv jsme částečně sdělili, rozděleny po dlouhých úvahách takto: literarní francouzskému básníku Sully Prudhommeovi, humanitní z polovice zakladateli „červeného kříže" Henry Dunantovi a z polovice zakladateli „ligy míru" Frédericovi Passymu, medicinská professoru Behringovi, chemická Dru. Van t'Hoffovi a fysická Röntgenovi. Z obdařených není žádný Šved ani Nor. Vědcové jsou vesměs Němci, literat a humanisté Francouzi. Byly tudíž jen dva národy vyznamenány a každý jiným směrem: Němci za vědu, Francouzi za obraznost, cit a ušlechtilost. Spisovatelé švedští vydali však po výroku poroty protest proti přiřčení ceny literarní Prudhommeovi, a protest ten poslali Tolstému, označujíce jej jako jediného, jenž mezi žijícími literaty byl hoden Nobelovy premie. Literarní premie má totiž za podmínku, že básník či romanopisec nesmí býti národním chauvinistou, nesmí zvelebovati války a podněcovati k nim; nesmí býti k socialním nedostatkům společnosti nevšímavým, musí celou svou činností hlásati bratrství a snahu za idealy lidstva. Ovšem Tolstoj by i těmto podmínkám snad byl vyhovoval, ale švedská jury měla asi ohled na jeho náboženské a církevní stanovisko, jež vlastně též podmínkám odporuje. Roku 1902. místo literata bude odměňován sociolog.

Zemřeli: 15. prosince S. P. Ljapidevskij, bohoslovný ruský spisovatel, redaktor pravoslavného časopisu „Kormčij". — 17. prosince D. F. Kasicyn, rovněž redaktor a spisovatel bohoslovný, ruský (moskevský „Dušepoleznoje Čtenije"). — 30. prosince v Praze S. H. Pinkas (* 1827), professor malířství, sám též malíř, jmenovitě zvířat. — 3. ledna K. Grawdzic-Tuczyński, velký sportsman polský, také spisovatel sportovní, jenž polské literatuře první z evropských podal belletristickou práci genru čistě sportovního pod názvem „Donna", roman koně; také mnoha povídkami zvěčňoval ještě miláčky své z říše sportu živočišného. — 7. ledna Jan Bloch, polsko-ruský finančník a národohospodářský spisovatel polsko-ruský (rodem žid), jenž psal však také francouzsky a německy; byl člověkem velmi ušlechtilým a zvláště hlavní práce života jeho „Válka budoucnosti a její hrůzy", šestisvazkové dílo ohromné učenosti a důkaznosti svědčí o jeho lidumilných snahách. — 8. ledna ve Vídni Eugen Puffke-Lipnicki, žurnalista polský, jeden z nejvyškolenějších, konservativního smýšlení (dopis. „Przegladu") a proto také ze staré školy polské tak zvané stančíkovské politiky, slovanskému ruchu a všem novým proudům politickým nepříznivý.

* *
*

Z národního hospodářství. Zemské sněmy v povánoční době svolány na několik dní, aby vyřídily rozpočet K jiné působnosti zatím nepřipuštěny. Snad po jarním zasedání říšské rady jako vloni ještě

jednou svolány budou k další práci — dnes to jediná práce hospodářská, k níž zákonodárně ve prospěch národů dochází. Pro obmezenost působnosti sněmovní ani tato ovšem mnoho nevydá. V rozpočítávání potřeb zemských šlo se opět všude výše, ač prameny příjmové zůstávají stále ještě neupraveny, a opírať se skoro celé zemské hospodářství o přirážky ku přímým daním i teď po některých těch ústupcích státního pokladu ve prospěch zemí. Na letoší rok poprvé v položkách příjmových objevuje se značný obnos — podíl na zvýšené dani z lihu. Pro Moravu okrouhlou sumou obnáší 3 miliony. Toť příjem, jakého dosud nebývalo. Všecky ostatní položky příjmové nečiní tolik pospolu vzaty! Ze státních příjmů přepouští se nyní zemi 3,611.300 korun: plyne ze dvou pramenů zatím z přebytků osobní daně příjmové a nadbytku zvýšené daně lihové. Veškerý příjem země kryje jen 27·5% všeho nákladu zemského, státní výpomoc pak 19·3% všeho nákladu. Zbývá tudíž ostatek uhražovati přirážkami. Ježto jak zemský tak státní příjem konečně musí plynouti z daní, zdálo by se, že je to jedno, ať země tak či onak svůj náklad hradí: ať od státu přijímá úhradu či sama si ji rozpočítává na poplatníky. Leč není to tak jednoduché. Přirážky zemské (a obecní) jsou proto nemilým a nespravedlivým břemenem, že přičítají se k daním, beztoho už tíživým a v samém základě svém nespravedlivým. Přirážka vybírá se totiž k daním z realního titulu plynoucím: pozemkové, domovní, výdělkové. Všecky tyto daně však nestíhají skutečný příjem a skutečný výtěžek, ale pramen výdělku sám. A při pozemkové a domovní obřemeňují jej velmi vysoko (přes 20%), při výdělkové pak velmi nestejně (i teď po úpravě výdělkové daně!). Následek toho jest, že nevhodnost a nespravedlivost těchto berní přirážkami se teprve stupňuje. Vždyť přirážka zemská spolu s přirážkami ostatními (obecní, okresní) činí druhdy tolik, co sama daň státní. A ku radikalní změně nákladu daňového se stát tak brzo neodhodlá, neníť ani berní technika tak vyspělá, aby mohla na úplnou změnu pomysliti. Částečný pokus se zavedením příjmové daně pak hned napřed už vyňat z přirážkových pramenů zemských. Ovšem že se přepouští zemím na rozdělenou 6 milionů korun z výnosu daně té, jest tím jaksi přirážka nahražena.

Ze stálých porad vlády rakouské a uherské o novém všeobecném (autonomním) tarifu celním zatím velice málo předběžně vychází na veřejnost. Zdá se však, že přes to, že Uhry nacházejí se podle nového tarifu německého v nevýhodnějším postavení, na konec přece jen vyjdou lépe, než Rakousko. Za případné výlohy, jichž si vlády na Německu dobudou, dá náhradu Rakousko. Autonomní tarif je v tomto směru sic malého významu, proto že podle něho se smlouvy neuzavírají, a obchodní styky se jím neřídí. Staví se jen jako strašák pro ten případ, kdyby s některým státem ke smlouvě nedošlo. Že právě Rakousko dává náhradu za výhody Uhrám poskytnuté, jest vlastně zcela přirozeno, dokud Rakousko a Uhry tvoří jedno celní území. Vůči státům průmyslovým za výhody zemědělců obětuje se průmysl, na druhé straně vůči státům zemědělským za výhody prů-

myslové obětuje se zemědělství. Co utrpí Rakousko pro Uhry škody proti západu, mělo by si nahraditi na ujmu Uher proti jihu a východu. Jen že tato dvojí stránka se u nás nevyrovnává. Zřejmo to odtud, že Německo vozí prumyslového hotového zboží k nám čím dále více, za to balkanské státy se svým dovozem do Rakouska nemohou a obracejí se jinam. Tím nejlépe převaha Uher vysvítá. Kam Uhry samy vyvážejí, chtějí hranici volnou, kam nevyvážejí a dovozu odtamtud se bojí, chtějí pokud možno hráz nejvyšší.

Naše zemědělství těší se snad, že shodností svých zájmů s uherskými spolu vyhrává. Leč chyba! Co náš průmysl musí obětovati, obětuje pro cizí a ne pro naše. Oběť pro naše vlastní zájmy zemědělské byla by i lehčí i menší, a za oběti vzájemné obě skupiny víc by jedna druhé poskytovaly. Průmysl však spokojoval se za oběti své bezcelným přístupem do Uher. Byla to proň veliká výhoda, a e ta pomalu mizí víc a víc. Rozluka mezi Uhrami a Rakouskem stane se asi na kritickém stupni vývoje uherského nezbytnou a pro oba státy výhodnou. Ač později, až oba státy svůj ráz hospodářský jakž takž srovnají, společnost cílů a prospěchů znovu vynikne. Jedná se tedy o to, aby na dobu přechodnou v obou státech byli mužové rozumní a dobře bez zámyslů sobeckých dovedli vyrovnávati vzájemné prospěchy. V případě rozluky, kdyby se ukázala nezbytnou a výhodnou, mohla by se zavésti podmínečně, do času, tak jako celní smlouva či jednota se zavádívá na lhůty a na výpověď.

Stále znovu a znovu vyskytují se občas věsti v našem tisku, že Rakousko navazuje užší styky obchodní s Ruskem. Už s ohledem na společné stížení styků pro oba státy s Německem. Ale z Vídně se tyto pověsti znovu vždy vyvracejí. Zdá se také, že pro ten čas není ani možno nějakých vyšších obchodů mezi oběma státy i kdyby chtěly. Rakousko Rusku nezaplatí jeho zboží zemědělské tak, jak ono by chtělo, a také ho mnoho nespotřebuje, a Rusko nebude našim průmyslníkům platit takové ceny, jaké oni požadují. Majíce dosud stejné výhody s prumyslem německým, nedovedli se v Rusku udržeti ani tam, kde ochotně byli k tomu vyzýváni. Obě říše mimo to nemají ani železničního pořádného spojení ani lodního. Také ani Rusko ani Rakousko nemají svého obchodního loďstva a nemají tudíž své výhody obchodní, které by si navzájem postoupiti chtěly, v moci své. Ale vše to při dobré vůli dalo by se dohonit a napravit. Jen že nad přirozenou potřebu svou žádný z obou států povznésti se nemůže, a to je hlavní důvod chabosti obapolných styků.

V prosinci vybrala se už druhá výprava statkářů ruských do Anglie, aby tu obhlédli anglické tržiště zemědělských plodin a výrobků. Jest to i bez ohledu na budoucí stížení prodeje do Německa nezbytná péče hospodářů ruských. Jeť anglický trh prvým trhem světa, trhem, jenž nejlépe platí, a na nějž dovážeti a dobře zpeněžovati zboží své, znamená státi na vysokém stupni výroby. Anglický trh má totiž velký vliv výchovný na své dodavatele. Ve velkém jest to jako v malém. Kdo prodává pánům, musí už onačeji nabízeti zboží své, než kdo

prodává chudákům. Anglické tržiště pak mezi trhy evropskými jest takovým panským tržištěm. Dosud naň sice Rus dodávala jen zadní zboží, tedy pro spotřebu anglických mass lidových, jež kupí zadní a nejlacinější zboží právě tak, jako lid i jinde to činí. Veškerá výroba se velmi rychle povznáší obojím směrem co do jakosti i co do množství. Soutěž Rusi zemědělské na západoevropských tržištích není hrozivou tím, že by Rus vyráběla mnoho a lacino, ale tím, že bude brzy vyrábět dokonale tak jak ostatní země a možná i některé menší a nepohyblivější státy a země převýší. Nedávno švedský konsul ve Vídni ve zprávě své sděloval vládě švedské, jak Rusko na německém máselním trhu stále více se zmáhá a ohrožuje jiné kraje, dosavadní dodavatele másla do Němec. A jsou to jmenovitě Uhry, jež hrozí se ruské soutěže. Dosavadní stanoviště Uher jest sice velmi výhodné a účast Uherska na máslovém trhu v Německu zdá se neotřesna. Z celého množství másla do Němec vloni dovezeného (100.000 *q*) dodalo Nizozemí přes polovici (57.430 *q*) a Uhry skoro čtvrtinu (23.830 *q*). Bude-li však clo na máslo zvýšeno z 20 na 40 haléřů na každý kilogram, pak ruské máslo svou poměrnou láci bude moci opanovat trh německý nad dosavadními svými soupeři. A tu zvláště Sibiř rozmáhá se zrovna děsivě. V roce 1894. byly v Sibiři mlekárny na výrobu vývozného másla dvě, roku 1900. 1107! Vyvezeno másla nerozpuštěného po železnici sibiřské roku 1894. 400 pudů ($64^1/_2$ *q*) a roku 1900. už 1,084.799 pudů (= 177.690 *q*). A z Ruska tou dobou vývoz vzrostl z 315.700 pudů na 1,059.000 pudů. Jakost másla sibiřského na mlékařské výstavě ruské v r. 1899. shledána ovšem ještě velmi nevyhovující. Ze sta vystavených zásilek shledáno dosti dobré jakosti 8%, sotva obstojné 46% a neuspokojivé 46%. Nejpokročilejší maslařské kraje ruské v tom ohledu vyšly s takovou: volozadská gubernie 2% výtečné, 21% dobré, 47% obstojné a 30% neuspokojivé jakosti; jaroslavská gubernie oceněna: 18% dobré, 52% obstojné a 30% neuspokojivé jakosti. V Anglii ruské máslo je v ceně za všemi evropskými, jen máslu z osad anglických, ze Spojených Států a z Kanady neustupuje. Ovšem dlužno bráti v počet daleký převoz ze všech těchto zemí. Švedské, danské, nizozemské a francouzské máslo už pro svou blízkost k Anglii může míti jakost vždy o porovnání lepší.

Před nějakými třemi roky rozlehly se v Rusku uděšené hlasy, že centralní gubernie říše soustavně se ochuzují na prospěch „okrajin“. A kdežto střední gubernie mají čistě ruské obyvatelstvo, okrajiny pak jsou většinou jinonárodní, jen se sypaly výtky na podobné nevlastenecké hospodářství. Vláda tedy už roku 1899. začala vyšetřovati stav věcí a první šetření a sebrání údajů sneseno ve spisku A. D. Poténova „Izslědovanie ekonom. položenia centralno-černozemnych gubernij.“ Leč takovéto osvětlení věci napadeno znovu jako jednostranné a nepravdivé. Zároveň v některých guberniích vyšetřující člen učeného odboru v ministerstvu financí P. Kaškarov došel k jiným výsledkům. Konečně letos ministerstvo financí usneslo se o novém důkladném vyšetření stavu a poměrů ve středních guberniích.

Četná komisse pod vedením V. N. Kokovcova má sbírati jen údaje dle naznačené napřed soustavy. Sebraný material pak zpracuje se ve zvláštní komissi v ministerstvu financí. — Leč teď už šetření neobmezí se na samy střední a černozemné gubernie, ale obsáhne obyvatelstvo selské veškeré Rusi. Práce tato zajisté podá nejen zajímavý obraz té tušené, ale neprozkoumané zbědovanosti selského obyvatelstva, leč poskytne i mnoho pokynů k nápravě.

V těžké krisi finanční i politické octlo se Bulharsko. Není to ovšem ode dneška: neutěšený stav finanční trvá už bez přestání as třetí rok, a už z let 90tých dával o sobě předzvěsti, kdykoliv ministři bulharští chodili na zbytečné výdaje státní či na vlastní potřeby žebronit o půjčky k rakousko-uherským a německým bankám Rozpočet rok od roku překračován a deficity hradily se zatímními půjčkami. Když takových půjček zatímních narostla už hromádka, konsolidovány, proměněny ve velký dluh, ještě tíživější. Konečně za Stojlova vlády už banky ani půjčovat nechtěly beze zvláštních záruk, zvláště když Stojlov stavbou konkurrenčních drah pozlobil si majitele dráhy východní, totožné s bankami vídeňskými (zvláště länderbankou). Nadto v letech 1897.—1899. následovala neúroda, jež zarazila poslední prameny skoupých příjmů. Vláda Radoslavova chtěla krisi pomoci vyšroubováním daní, a aby obyvatelstvo zvýšením daně se příliš neobtížilo, vrátila se k vybírání daně in natura, k desátku obilnímu. Leč poměry se tím ještě zhoršily. Přechodem od peněžní dávky k naturalní rozmrháno hromadu peněz, obyvatelstvo zbytečně roztrpčeno — a rok 1900 skončil novým 17milionovým deficitem, čili celá pětina dle rozpočtu se nesešla! — Nynější vláda, když už běžných dluhů se nahromadilo na 80 milionů — čili za celý roční příjem státní! — viděla nezbytí stůj co stůj uzavříti půjčku na splacení všech těch vybraných záloh z přerůzných pramenů a začíti nové hospodářství úsporné třeba v těžším postavení. Půjčka domluvena s bankou pařížsko-nizozemskou, ale velmi nevýhodně. Banky nechtějí už půjčit na pouhou záruku běžného státního příjmu. Chtějí záruku samostatnou: zavedení a zastavení nějakého monopolu. Domluveno se na monopolu tabákovém: banky by výrobu a prodej tabáku v celém Bulharsku (dnešním i budoucím, kdyby se sebe víc rozšířilo) měly ve vlastní režii. Cenu tabáků by určovaly samy. Z výnosu tabákového prodeje by se hradil úrok a amortisoval půjčky nové 125 milionů obnášející v 50 letech splatné, 5% úrokované a ve výši 82·5 za sto převzaté. Ze zbylého zisku hradila by se bankám 8% dividenda z nákladu na zavedení monopolu užitého, další zbytek dělil by se znovu, napřed 8% mezi úřednictvo ústavu monopolového, a pak ten zbytek teprv v poměru 65 ku 35 mezi stát a banky. Z celé půjčky by Bulharsko však ani jeden zlatý napoleondor nevidělo. Ba i zálohy, jež vláda vybrala v bance bulharské a v zemědělských pokladnách bulharských vyplatily by se jim ve způsobě obligací nové půjčky. Také státní pokladna měla by přejati asi 10tý díl obligací. Tato nevýhoda by aspoň to dobré měla, že by z takové dříčské půjčky aspoň čtvrtina zůstala mezi lidmi a ústavy domácími, tak že by aspoň

další úroky a splátky už všecky ze země neplynuly. Sobrání bulharské půjčku odmítlo většinou 3 hlasů, neboť i vládní poslanci zvláště Karavelovy (předseda ministerstva) strany proti ní hlasovali. Svým odporem doufá země docíliti lepších podmínek. Neboť banky k bankrotu státnímu dojíti nedají už ve svém vlastním prospěchu, jsouce samy jako věřitelky zaujaty. Vláda nynější (Dra. Daneva) po odstoupení frakce Karavelovy necítí se vázána dřívější domluvou s bankou pařížsko-nizozemskou a bude asi hleděti smluvit půjčku výhodnější. Sobrání rozpuštěno a nová sněmovna ať té či oné strany bude míti na vybranou: snížit úspory a povolit nové daně, či uzavříti novou výpůjčku, která asi o mnoho příznivější nebude.

* * *

Školství. Nový rok přinesl nám různé novinky příjemné i méně cenné. K těm nedobrým počítáme hašteřivé škorpení v táboře českých katolíků o — několik abonentů. Nebudeme se však do nechutné domácí vojny připlétat, souhlasíce úplně s míněním, že se udrží, co je dobré a méně cenné zanikne. A tak zcela bez předsudku a nepřízně vítáme „Křesťanskou Školu“ jakožto nového spolubojovníka a obhájce idei náboženských v českém školství, kteráž v prvních číslech uvádí se velmi slibně články jak časovostí, tak i fondem myšlenkovým uspokojivými.

Zajímavý a v nejednom ohledu i důležitý přípis o německém „Schulvereinu“ uveřejnila nedávno „Öst. Volksztg.“ z nejmenované osady dolnorakouské, jíž správa spolku onoho požádala o příspěvek. Místo peněz zaslali z místní školní rady tento dopis: „K vyzvání místní školní rady Vám sděluji, že u nás pro působení Schulfereinu není vhodné působiště a nehodlá ani obecní zastupitelstvo, ani místní školní rada ani sbor učitelský návrhy Vaše podporovati a přednášky agitační pořádati. Z našich 380 žáků je nejméně 250, jež českého (tschechisch!) jsou původu a které se germanisují — větší zadostčinění býti nemůže; děti se učí německy mluviti, obdrží německé potřeby školské: co tedy chcete ještě více? Nad to se nemůžeme znepřátelit s panující stranou v zemském výboře, kterýž na rozšíření školy věnoval nám 2500 K a z nichž hlavně českým (tschechisch) dětem kyne prospěch. Tož žádáme, byste místní školní radu ušetřili svých návrhů agitačních. Jsme Němci, zůstaneme Němci, nejsme pacholky knězskými (Pfaffenknechte), ale náboženství musí každý člověk míti. Neběháme za křesťansko-socialní stranou, ale nechceme také pravicí bráti a levicí házeti kamenem po dobrodinci a tím basta.“ — K tomuto projevu dodatků netřeba.

Velké věci nejlépe posouditi lze z maličkostí: Slezané jsou postavení mimo zákon. Praví přece známý paragraf, že v Rakousku se zaručuje rovnoprávnost všem jazykům, ale berní úřad tuším v Opavě na české kvitance českých učitelů služného nevyplatil poukazuje na zemský výbor, jenž nařídil, aby jenom na kvitance německé učitelům služné vypláceli. Což divu pak, že právní vědomí na všech stranách mizí.

O vychovatelském programu národních socialistů lze si učiniti správný úsudek z vývodu řídícího učitele A. Schustra z Brádla, kterýž ve schuzi chrudimského „Havlíčka“ přednášel o „výchovu v rodině a ve společnosti“ a mezi jiným dle „Českého Východu“ řekl: „Přílišná bezpodmíněná poslušnost dítek se nedoporučuje. Dítě si má zvykat myslet svobodně, aniž by všech rozkazů rodičů musilo plnit. — Dle Tolstého má se díti výchov mládeže bez všeliké konfese, která v tomto případě je zbytečnou. — Dospívajícím dětem má býti sděleno, jak povstávají děti a pravidla pohlavního obcování vůbec (!). — Dívky se nemají odlučovati od mužů, nemají býti o samotě vychovány, nýbrž jenom s nimi. Proto klášterní výchova je více škodlivou než prospěšnou. — V Chrudimi a okolí jest dosti dívek, které následkem výchovy v klášteře se mohly pochlubiti tím jistým „sladkým tajemstvím“.“ Doporoučíme všem, kdož mají zájem na škole a výchově, aby o tomto projevu vážně přemýšleli.

Rozvoj hospodářských škol v Cechách je v každém ohledu velkolepý. Nejstarší školu hospodářskou měly Čechy v Rabině, kdež r. 1850. ji zřídil kníže Schwarzenberk v první řadě pro své potřeby. Roku 1866. založen vyšší hospodářský ústav v Táboře, r. 1872. zřízeny hospodářské školy v Chrudimi a Hracholuskách u Roudnice, z nichž se později vyvinuly střední školy hospodářské, kdežto ústav táborský změněn na učeliště vysoké — českou akademii hospodářskou, a pak již zakládány školy hospodářské na všech stranách. V Troji povstala škola pomologická, na Mělníce pomologicko-vinařská, v Humpolci rolnicko-lnářská. Školy hospodyňské povstaly ve Stěžerách, Č. Budějovicích, Lounech a Něm. Brodě. Teď je v království Českém 55 hospodářských škol. Rolnické školy nižší jsou: v Mladé Boleslavi, Českých Budějovicích, Hoře Kutné, Klatovech, Kostelci nad Orlicí, Vysokém Mýtě, Písku, Plzni, Rakovníku. Mimo to jest ještě celá řada zimních hospodářských škol. Dále též jest na vysokém učení technickém v Praze zřízeno zvláštní oddělení pro studium vyšší agrikultury. Dále se množí na obecných školách pokračovací běhy hospodářské. Běhy ty budou se množiti, čím více si učitelstvo bude osvojovati vědomosti z oboru polního hospodářství. K tomu ještě musíme přidati činnost kočovných učitelů hospodářských, které pro vzdělání rolnictva vysílá na venek zemědělská rada pro království české.

Ve Vídni také hnuto poněkud otázkou českých škol. Na popud „Spolku rakouských národností“ podána vládě petice podepsaná 2972 žadateli, kteří pro vykázaných 5044 dětí ve 20 okresech vídeňských žádají 20 veřejných škol. A poněvadž posledním sčítáním bylo zjištěno „úředně“, co to znamená pro českou řeč, víme, že ve Vídni je 102.974 obyvatelů „s obcovací řečí českou“ (ve skutečnosti je tam Čechů alespoň 3—400.000!), v Poštorné 318, v Nové Vsi 1181, v Lobovci 1000 atd., je český jazyk „v zemi obvyklým“ a musí býti po zákoně české školy zřízeny.

Nový řád rigorosní způsobil mezi mediky pochopitelné roztrpčení hlavně tím, že jednotlivé zkoušky následují po sobě příliš

rychle. To přimělo kruhy rozhodující k vydání objasnění, jímž se naznačuje, že nemá býti zkouškami zjištěno, kolik učiva bylo ke každé zkoušce v paměť uloženo, nýbrž jaké trvalé vědomosti si osvojil posluchač. Ministr Dr. Hartel vydal zvláštní nařízení všem zkušebním komissařům, aby studenty nepřetěžovali a nežádali více, než co naznačeno je v řádě zkušebném. Zároveň zmocněny dekanáty, aby v době přechodní lhůty pro jednotlivé zkoušky vyměřené dle potřeby prodlužovaly.

Učebné běhy pro výkonné zemědělce na vysokém učení ve Vídni budou letos pořádány v první polovici února. Přednášky s demonstracemi konati budou rektor Dr. L. Adametz: Nové názory o značkách mléčných; ředitel Dr. Fr. Dafert: otázky hnojařské; docent H. Daub: stavební záhady; statkář L. Frankl: cla agrární; docent Dr. L. Hecke: Nové pokusy o zamezení chorob snětivých; Dr. A. Kornauth: hubení rostlinných škůdců mikroorganismy; dvorní rada professor Dr. A. z Liebenbergu: zelené hnojení a jeho technika i význam hospodářský; professor J. Liznar: zjišťování počasí a určování pohody; dvorní rada professor Dr. J. Marchet: zákon o zemědělských společenstvech stavovských; vrchní stavovský rada professor A. Oelwein: otázka pruplavu; professor J. Pohl: hlavní kniha; professor J. Rezek: zemědělské motory a stroje; stavební rada H. Rubricius: užití samohybu k dopravě břemen; professor Dr. H. rytíř Schullen: termínový obchod bursovní; dvorní rada professor F. Schwackhöfer: voda užitková a pitná; docent Dr. E. Tschermak: účelné pěstování hospodářských rostlin umělým křížením; ministerský rada Dr. rytíř Weinzierl: pokroky v oboru umělého pěstování píce; professor Dr. W. Winkler: podmínky zužitkování mléka. Účastníci platí 15 K zápisného. Kdy takové učebné běhy pro české naše zemědělce budou zařízeny?

Ta přízeň až pověstná k českému školství zase se ukázala v rozkazu ministerstva obrany, kteréž naléhalo, aby na universitách byly zřízeny zvláštní kursy pro výcvik vrchních lékařů zeměbraneckých a kursy ty zřízeny na universitách pro chirurgii, nemoce interní, dermatologii, psychiatrii, otiatrii, ale pražská universita česká byla prý — vyjmuta.

Než proto nic — vojenská správa k české národnosti nemá nejmenší animosity...

Právě tak blahovolně zachovala se správa školská k Jihoslovanům. Zřídí všude universitu, třebas i italskou, rumunskou, jenom ne slovinskou nebo charvatskou nepovolí, ba v Přímoří ani obecná škola slovanská se nepovolí, když Italové si nepřejí. Důkazem je obec Plavlje. Dávno tam stojí úhledná budova školní nákladem obce zřízená, ale obec marně čeká učitele. Žádala školní úřady několikráte, ale zemský výbor učitele nepovolil proto, že je škola — slovanská.

Ženské university budou letos otevřeny dvě: jedna v Japonsku v Tokiu, druhá v Rusku. Ruskou založil bohatý kupec Asaknov pěti miliony rublů a bude míti prozatím tři fakulty: lékařskou, matematickou a fysikální. Ruský ministr vyučování, který ženskému vzdělávání přeje, rád by ještě tuto universitu doplnil fakultou právnickou. U nás zatím

není naděje na českou universitu na Moravě pro muže. Kdež pak by se nám snilo o vysokém učení pro naše děvy. Za to uzavře se universita pro ženy v Americe. Chicagská North-Wersten-Universita, na niž bylo 70 posluchaček lékařství, zdráhá se dále připouštěti studentky ke zkouškám. Professor Raymond, slavný učitel na této universitě, vyjádřil se o věci následovně: Po 32leté zkušenosti zdá se býti dokázáno, že ženy jsou vždycky špatnými doktorkami; nerozumějí ani pracem v laboratořích, ani chirurgii. Nechceme jich a obecenstvo také ne. Mezi medičkami nalézá se též indická princezna Bamba Dhulip Singh.

Ovocnářské školy ženské zřízeny ve Švédsku. Nejznamenitější z nich jsou Riebergra u Oerebro, dále v Karlshamu, v Karmaru a Malmsjä. Ženám se tam dostává praktického a theorického vyučování ve všech oborech práce zahradnické, dále pak ještě v konservování ovoce a zeleniny jakož i v připravování ovocných vín a šťáv. V nově založené škole zahradnické zahradnické zahrnuje učebná osnova také malování krajinek, jakož i zhotovování věcí spadajících do uměleckého prumyslu. Absolventky těchto škol nalézají pak velmi snadno pěkného výdělku. Kdo asi u nás zřídí první takovou školu? Neboť že všechny nevdané dívky nemohou k telefonu, k jehle a vařečce, je nepochybno. **Tím méně stačí klavír a housle.**

Vzhledem k smutným a vzdělaného národa nedůstojným událostem vřesenským a všem následujícím nebude na škodu, když připomeneme, jak se k Polákum ve věcech školských Rusko chová. V území baltickém nejen ve školách elementarních, ale i na školách středních a vyšších vyučuje se náboženství mateřským jazykem žáku i na škole úplné ruské a počátkum literního umění ve škole obecné učí se v jazyku rodném. Němci po německu, Litvíni po litvínsku, Estoni po estonsku se učí náboženství. Také daleko ve středu Ruska všude se řídí témitéž pravidly. Na universitě jurjevské je němčina vyučovací řečí na fakultě theologické arciť evangelické. A v polské části Ruska platí tytéž předpisy: náboženství, ba i počátky literního umění se učí polsky. V novější době také na vyšších školách jazyk polský je vyučovacím jazykem v náboženství a kromě toho i jinak učiněny polštině pozoruhodné koncesse — A v kulturou prosáklém Prusku do krve bijí děti „vychovatelé", když dítě rodiču poslouchajíc, odpírá učiti se po německu Otčenáš. Divná kultura, divné křesťanství, kteréž takové plody nese.

* * *

Vojenství. Rakousko-Uhersko. Právě vyšel nový předpis o doplňování důstojnického sboru při skladištích oděvu, a z tohoto předpisu vyjímáme toto: *a)* Důstojnický sbor pro správu ve skladištích na oděv tvoří zvláštní status a doplňuje se jednak od vojska přeloženými subalterními důstojníky nebo mladšími setníky, jednak povoláním takových kadetů, kteří se pro službu ve vojště méně hodí. Též výborně zapsaní důstojníci účetní mohou býti dustojníky pro správu jmenováni. *b)* Důstojníci i kadeti, kteří ve sboru tomto zustati míní, musí se podrobiti

praxi zkušebné a na konec komisionální zkoušce. Zkoušky tyto odbývají se každoročně u velitelství odborných kursů ve Vídni. — Námořní sekce ve Vídni uveřejnila právě chronologický sled událostí v Pečili, při nichž se příslušníci naší armady súčastnili. Události jsou tyto: Lofa, půtka s boxery 11. června; Peking, dva útoky boxerů na c. a k. legaci (z nichž jeden v noci) 13. června; Langfang, půtka s boxery 14. června; Peking, útok na belgickou legaci 15. června; Peking, výpad na boxery 16. června; Taku, dobytí čínských pevnůstek a torpedových lodic 17. června; Tientsin, dobytí čínské vojenské školy a počátek oblehání 17. června; Peking, přepadení patruly čínským vojskem 17. června; Tientsin, boje po čas obleháni až do dobytí čínské čtvrti 17. června až 14. července; Yangtsun-Hsiku, bitky s Číňany při zpátečním pochodu 20. a 21. června; Peking, boje po čas obklíčení až do osvobození 20. června až 16. srpna; Hsiku, dobytí arsenalu 22.—24. června; Peitsang, boj 5. srpna; Tientsin-Peking, postup oddílu ze „Zenty“ 9.—18. srpna; Tientsin-Peking, postup oddílu z „Marie Terezie“ 13.—20. srpna; Tientsin, půtka s boxery 19. srpna; Peking, trestací expedice k západu 3. září; Badačů, trestací expedice k západu 17. září; Peitsang, dobytí pevnůstek 20. září; Sanhatkuan, půtka s boxery 2. října; Paotingfu, obsazení; Tsekingkuan, boj 29. října; Peking-Kalgan, expedice 12. listopadu až 4. prosince. — Že se změna garnison stane od nynějška již v dubnu, spočívá v úvahách taktických. Plán mobilisační sestaví se počátkem každého roku, měl však platnost vlastně jen vždy do září, neboť tu počalo přesídlení garnison a tím stávaly se nové disposice nutnými. Proto ustanoveno dle příkladu jiných mocností toto stěhování se již na jaře provésti, neboť tím zjednodušena bude i práce u pluků po velkých cvičeních, kdy se staří vojáci propouští a nováčci přibírají, do čehož se vždy nemile pletlo dosud přesídlení. — Ku zkoušce pro válečnou školu povoláno letos 336 subalterních důstojníků. Ku zkoušce předběžné totiž 274 a ku zkoušce hlavní 62. Zkoušky předběžné odbývají se během ledna u divisijních velitelství, zkouška hlavní v září ve válečné škole.

Německo rozmnožilo zase pro rok 1902. stav důstojnický o 147, poddůstojníky o 343, mužstvo ostatní o 1149. K tomu počítejme osm lékařů, dva zvěrolékaře a jednoho puškaře. Koně rozmnožili se o 658. Stav vojska obnáší tedy: 24.292 důstojníků, 80.985 poddůstojníků, 495.500 mužů, 105.143 koní. — Německé loďstvo pozůstává z 65 lodí, a sice 27 lodí linijních, 11 velkých lodí křižujících a 27 malých křižáků. V námořní etat pro rok 1902. pojato kromě stavby dvou křižáků místo starých lodí „Kaiser“ a „Ziehen“ znova zřízení páté divise torpedových lodic, dvou lodí pancéřových, dvou menších křižákův a rozšíření několika pobřežních starších křižáků typu „Hagen“. Provedení rozvrhnuto na čtyři leta. — Námořní důstojnický sbor pozůstává z 916 důstojníkův, a sice ze 3 admiralů (v. Koester, Thomsen, princ Jindřich), 6 viceadmiralů, 16 contreadmiralů, 52 kapitánů velících (Capitän zur See), fregatních kapitánů 20, korvetních 87, kapitánlajtnantů 206, nadporučíků 323 a poručíků 203. K doplňování tohoto sboru slouží praporníci (339) a kadeti (209). — Ochranný přístav pro torpedové lodice staví se v zátoce

Wick blíže ústí kielského kanálu. Bude tam místa pro 60 lodí a zařídí se na břehu kasárna pro 1600 mužů. — O zřízení vysoké technické vojenské školy v Prusku pronikly různé zprávy do veřejnosti, z nichžto však pravdivo jest jen to, že se na král. vojenské škole zřídí kurs pro technické vědy a bude přístupen důstojníkům všech zbraní, kteří se chtějí inženýrství věnovati.

Anglie. Dosavadní výzbroj anglických důstojníků bude pozměněn a dostanou v čas války a velkých cvičení místo šavle karabinu. Ve válce jihoafrické ukázala se totiž šavle úplně zbytečnou a tak zůstane v Anglii jen ještě pro parády a slavnosti. — Studium ruštiny rozšiřuje se mezi důstojníky vždy víc a víc. Při posledních zkouškách obdrželi „diplom tlumočníka“ 104 důstojníci a mnoho jich uznáno v ruské řeči za „dostatečné zběhlé“. — Ničitel torped „Cobra“ ztroskotal se na úskalí „Gudgeon“ blíž Lincolnshiru. Na palubě byl vrchní inženýr Percey a navigační oddělení (48 mužů), z Portsmouthu, pak 21 mužů firmy Armstrang. Zachránil se pouze Percey s 11 muži. Velitelem lodi byl poručík Bosworth Smith.

Portugalsko. Novým branným zákonem provedena všeobecná branná povinnost. Každý schopný branec povinen jest sloužiti tři leta ve vojsku stálém, pět let v první a 7 let v druhé záloze. V první záloze musí prodělati 30 denních cvičení ve zbrani. Armada čítá v čas války 27 linijních, 27 pěších pluků, 12 praporů myslivců, 8 pluků jízdy a 4 pluky polního dělostřelectva o 8 batteriích. Mimo to dvě jízdné, dvě horské batterie, dva prapory pevnostního dělostřelectva a 15 zákopnických, zdravotních atd. setnin.

Švedsko. Místo pevnostního dělostřelectva ve Figeholmu a Karlskronu utvoří se dvě dělostřelecké skupiny pozůstávající z jednoho generala, dvou plukovníků, dvou podplukovníků, šesti majorů, 21 setníků I. tř., 17 setníků II. tř., 34 poručíků, 17 podporučíků, 50 kadetů, 104 seržánů, dvou intendantů, tří lékařů, jednoho auditora, jednoho duchovního; 166 dělostřelců I. tř., 402 II. tř. a 206 III. tř.

Bulharsko. Konečně provedena novoorganisace jízdy a zároveň i rozmnožení. Dosud stávalo pět pluků, jedna tělesná škadrona a jedna četnická setnina. První a druhý pluk měli po pěti, ostatní po čtyřech škadronách. Rozkazem ze dne 17. července m. r. pátý pluk (čtyry škadrony) rozpuštěn a spojen s těmi dvěma pátými škadronami a k těmto šesti přibylo nyní ještě šest nových škadron, celkem tedy dvanáct k disposici, a tyto škadrony rozděleny po dvou šesti stávajícím pěším divisím.

Zaponsko. Střelbě do terče věnuje se obzvláštní péče a dosáhlo jak důstojnictvo tak mužstvo v tom ohledu značné zručnosti. Ve vojenském kolegiu v Ushigome odbývala se střelba o ceny za účasti 1500 osob. Jeden poddůstojník 1. pěšího pluku docílil mezi 100 ranami 88 a jeden setník 82 tref. Ceny rozděluje císař sám.

Amerika. Pneumatická děla v Novém Yorku a St. Francisko musí býti zrušena, protože se neosvědčují. Stála jen pět milionů dolarů.

Ročník XIX. Číslo 3.

HLÍDKA.

Ze života pro život.

Dr. Scherer z Würzburgu na pátém mezinárodním sjezdě katolických učenců v Mnichově roku 1900. promluvil o thematě: Přísně vědecké účtování s pantheismem jest hlavní úlohou křesťansko-theistické filosofie za našich dnů. Řeč celá jest otištěna ve vědecké příloze k berlínské „Germanii" č. 46—47. a zní v překladě takto:

Fakt, že A. Haeckla, letitého jenského zoologa a filosofa, nejnovější dílo „Die Welträthsel" v mnoha tisících výtisků se rozšířilo po světě v krátké době, jest výmluvným důkazem, že materialistický názor světový i za našich dnů má neobyčejnou přítažlivost na široké vrstvy obecenstva. Díla, v nichžto světový názor materialismu nebo naturalismu tak určitě jest vyjádřen, jak tomu jest v Haecklových „Welträthsel", jsou jistě pro kruhy, k nimž se obracejí, nebezpečím, které se nesmí nikterak podceňovati. Haecklova nejnovější kniha chce býti dílem obecně srozumitelným, popularním. O tom svědčí jak její obsah, tak její forma stilistická. Veliké nebezpečenství, jaké přináší tato kniha pro duševní život velikých mass, k nimž se obrací, bylo náležitě rozpoznáno od zástupců křesťanského názoru světového. Na dílo toto bylo odpověděno s důkladností, že není třeba více si přáti. Jmenuji jen Loofsa a Michelitsche, kteří oba ostře, ale po zásluze ocenili Haecklův „monismus" tak, jak zasluhuje: je to hrubý materialismus a mělký naturalismus. Bohužel, že dílo Dr. E. L. Fischera „Der Triumph der christlichen Philosophie", jež, pokud se týká potírání protikřesťanské filosofie, zabývá se skoro výhradně materialistickým monismem, bylo již ukončeno, když Haecklovy „Welträthsel"

vyšly a tudíž v díle Fischerově nemohly býti posouzeny. Pro přísně vědecké kruhy, zvláště pro filosofické odborníky, není dílo Haecklovo psáno; stačí jim přečísti několik odstavců nebo stránek úplně, aby zájem na myšlenkovém obsahu knihy valně byl zmenšen. Jak by mohl také názor světový, jenž o nejvyšších idealech a dobrech člověčenstva soudí tak lehkomyslně a směle, jako materialismus Haecklův, u mužů vážně a čestně myslících něco platiti? Nemusí naopak taková kniha vzbuditi cit nejhlubšího politování u všech těch, kteří ještě si váží vážné vědecké práce a povzneseného smýšlení? — Paulsenova kritika Haecklovy knihy v červencovém čísle „Preussische Jahrbücher“ uhodila na pravou míru. Srv. též právě vydaný spis „Kraft und Geist“ od Dra. Brodbecka v Lipsku.

Křesťansko-theistický názor světový jakožto vědecká filosofie nemusí se materialistického monismu Haecklova báti, právě tak jako se nebojí o trochu doleji stojícího materialismu Büchnera, Streckera nebo Vogta.

Takovéto názory světové, zákonům vědeckého bádání často zrovna na posměch hlásané, nezdají se mi býti ani pro vzdělané a mravně vysoko stojící kruhy křesťanského obecenstva nějak nebezpečnými. Celkem jest materialismus nové doby chlap příliš nemotorný a neotesaný, aby ho mužové, schopní samostatného úsudku, hned nepoznali a jeho názorů náležitě co do ceny a pravdivosti nerozpoznali.

Jinak je tomu však při jiném názoru světovém, jenž ode dávna až do našich časů ve velkých proudech duševního života měl úlohu mnohem důležitější než materialismus, jelikož důmyslní a mravně zanícení mužové se k němu hlásili a jej uplatňovali. Mám na mysli pantheismus, — onen filosofický system, jenž za příčinou jednotného výkladu světa hájí jednotnost božstva a všehomíra — ale tak, že drže se přesně idealních zásad pozoruhodnou mírou podstatě, zákonům a úkonům ducha a duševního života činí zadost. Proto nazvali někteří pantheismus proti materialismu, jemuž schází, nechť si vystupuje v jakékoli podobě, všeliké vážné porozumění svéráznosti ducha a duševního života, monismem ducha.

Již pantheismus Eleatů, školy Pythagorovy a Herakleitovy předčí, zkoumáme-li jeho myšlenkový obsah a mravní normy od něho hlásané, daleko materialistické systemy oněch dob. Tito vynikající myslitelé staré řecké filosofie snaží se upřímně podati rozumový výklad světa, jsou však při tom stále ovládáni myšlenkou, že jednotlivé ze zkušenosti známé jevy a síly světové jsouce vesměs podmíněny, konečny a změnitelny

již svou povahou vnitřní nejsou s to, aby vysvětlily svět jak co do původu, tak co do trvání. Proto hledají staří řečtí filosofové příčinu světa takovou, jež by povahu světa zkušeností danou nějak vnitřní dokonalostí převýšila, příčinu, která, byť i dialekticky vyvinutá, asi jako Pythagorovo číslo nebo Parmenidova jednička (jednota), přece ukazuje počátek luštění problemu světového s hledisk, jež jasně dokazují, že činíce zadost idealním principům, alespoň poněkud znali pravdu věty: nedokonalé, nesamostatné může býti toliko z dokonalého, samostatného dostatečně vysvětleno.

Tímto pátráním po příčině svět vysvětlující získala si nejstarší řecká filosofie nepopíratelné zásluhy o filosofické zkoumání, byť i sama sebou neměla síly poukázati na bytost skutečně dokonalou jakožto dostatečnou příčinu světa a tak pantheismus přemoci. Pozdějším velikým myslitelům, Sokratovi, Platonovi, Aristotelovi zanechala tato filosofie duševní práci, která, prozkoušená co do pravdy základní, zbavená své jednostrannosti a příkrosti, vnitřně zdokonalená a myšlenkově obohacená poskytla podnět k vytvoření oněch velikých filosofických systemů, před nimiž pozdější svět v údivu stojí.

Jako pantheisticko-idealní filosofemy nejstarší řecké filosofie vyvíraly proti materialistickým názorům dalekosáhlý vliv na vývoj světových názorů pozdějších velikých myslitelů, tak tomu jest podobně v nové filosofii, jíž připadl úkol pantheismus jako filosofický názor světový úplně vytvořiti. Pantheismus nové filosofie liší se ovšem podstatně od pantheismu starých řeckých myslitelů. Myšlenková práce těchto myslitelů jest vlastně první samostatný, původní pokus, něco pověděti o podstatě a příčině světa; nevyškolené, takřka samorostlé myšlení, chudé na hlediska a duševní obsah, podjalo se obří úlohy, filosoficky rozluštiti problem světa, resp. Boha. Tu musí nás naplniti, vzpomeneme-li na nepatrné jejich myšlenkové pomůcky, cit velikého uznání za to, co vykonali a potomkům k dalšímu zpracování zanechali.

Zástupci, zakladatelé a přívrženci nového pantheismu musí však dáti si líbiti výčitku, že přikročovali k práci filosofické v pyšném sebe přeceňování a v osudném odvrácení se od světla, jež proniklo mocně lidstvo od té doby, co Logos zjevil se v podobě lidské. Na vlastní úloze filosofie, zkoumati pravdy, jež toliko rozumem poznány a zdůvodněny býti mohou, nezměnily ničeho pravdy nadpřirozené, dané lidstvu zjevením se Loga: to však byla osudná chyba nové filosofie, že nedbala často na vůdčí princip nejvznešenější, ale též nejvíce zodpovědné práce

duševní, a tak upadla v četné omyly. Projadřuji se tak s plným přesvědčením, dříve než krátce naznačím, jakou vynikající úlohu má pantheismus v dějinách nové filosofie, že pantheismus to právě jest, jímž nejvíce vynikající myslitelé se zabývají — buďto se ho přidržujíce nebo proti němu bojujíce, **a že je tedy velice vážnou povinností zástupců křesťanskotheistického názoru světového s pantheismem se vědecky vyrovnati.**

Za zakladatele nového metafysického pantheismu může se pokládati Spinoza. Dokázaly sice práce Herbartovy, Thomasovy, Trendelenburgovy a J. Volkeltovy, že Spinozova „ethika“ není prosta mnohých vnitřních nedůsledností a paralogismův a podnítily tudíž Willmanna, že ve své „Geschichte des Idealismus“ (III. 284) se pronesl. že Spinozův system filosofický „není typem čistého monismu.“ Než ať je tomu jakkoli: tolik třeba připustiti, že základní myšlenka pantheistického názoru světového: božství je podstatou svou jedno s všehomírem, v systemě Spinozově mnohem výrazněji byla pronesena než kdykoli dříve. Mocně podnícen vývody Descartesovými, zavádějícími filosofii na nové dráhy, považuje Spinoza za svou hlavní úlohu, pojati pojem Descartesův o substanci v celé jeho ostrosti a použiti ho ve smyslu absolutním k vytvoření názoru světového, s nímž by ovšem Descartes nikdy byl nesouhlasil. Příkré, avšak snad důsledné pojetí Cartesiova pojmu substance bylo rozhodujícím pro přísně pantheistický ráz Spinozova názoru světového. Nedá se nikterak upříti, že Spinozova filosofie nepostrádá mnohých duchaplných vyvinutí myšlenek, jelikož se snaží, ovládajíc obory myšlení a jsoucnosti a osvětlujíc je rozmanitě se stanoviska mathematického, dokázati nedokonalost a nesamostatnost jednotlivých věcí světových a podříditi je jakožto naprosto konečné a podmíněné jedné božské substanci jakožto něčemu opravdu skutečnému a naprosto jsoucímu. Spinoza obrátil zrak na věčnou jednotu, na božství. Tím mu však konečně uběhlo vše to, co se obyčejně představě lidí jeví jako skutečné. Podstata a jsoucnost empirického světa nejsou konec konců přece vysvětleny a i božství, smíšeno jsou s konečným, je zbaveno své majestatnosti a vnitřní dokonalosti.

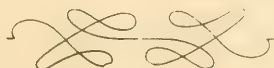
Filosofie Spinozova nezůstala, jak P. Michel ukázal krátce v úvodě ku své přednášce na čtvrtém mezinárodním sjezdě katolických učenců ve Frýburku (III. 452), bez důležitého vlivu na současnou a pozdější filosofii zvláště v Německu. Již Leibniz uznal za vhodné účtovati se Spinozou; byl to hlavně pojem substance ve filosofii

Spinozově, který napadl Leibniz ostře, ale také s jistým výsledkem. Jak Spinoza tak i Leibniz základem své filosofie činí pojem substance — určuje však substanci právě v opačném způsobu než Spinoza. U Leibnize je substance živá, v sobě uzavřená činnost, činná síla je podstatou substance, je to jedinec — monas — a takových monad jest nekonečně mnoho. Tímto pojmem substance hleděl patrně Leibniz zachovati samostatnost věcí světových — avšak přílišně silný přízvuk na samostatnost a vnitřní dokonalost jednotlivých sil světových přivedl ho konečně k tomu, že božství se jevilo zbytečným, které bez toho dle Leibnize nic jiného neznamená než harmonii monad svět skládajících. Kdyby byl Leibniz důsledně provedl základní myšlenku svého světového názoru, nemohl by vůbec mluviti o theismu, nýbrž harmonie všehomíru byla by musila nastoupiti místo božství. V jistém smyslu upadl tedy Leibniz v spinozismus, ačkoli se domníval, že jej vítězně potírá.

Jak i Jacobi vzdor prudkým útokům proti spinozismu přece uvázl v jeho tenatech, je dostatečně známo. Avšak ani na velikého filosofa královeckého I. Kanta nebyl spinozismus úplně bez vlivu, jak dokázali Frohschammer a Betz ve svých pracech. To je však jisto, že Kant nepřijal Spinozův pojem substance, naopak opravil jej v tom, že v definici substance přísně rozlišoval kategorie subsistence a kausality, což Spinoza a Descartes opomenuli kladouce οὐσία Aristotelovu na roveň působící příčině.

Nejlépe na tomto místě zmíním se o obou básnících-filosofech, Herderovi a Goetheovi, jichž náklonnost k spinozismu je známa. Herder šel v úctě své k Spinozovi tak daleko, že učení jeho prohlásil za úplně shodné s názorem křesťansko-theistickým. Goethe vyznává veřejně, že jen v přilnutí k bohu-přírodě Spinozově našel upokojení vášní. Nebudiž opomenuto na tomto místě, že i na filosofii Schopenhauera, jenž roku 1814. ve Výmaru meškal, spinozismus měl podstatný vliv. Samuel Rappaport ve svém nejnovějším výborném díle „Spinoza und Schopenhauer“ bližší o tom pověděl. o.

(O. p.)

České strany a křesťanská politika.

LADISLAV KUNTE. (O.)

Ale tato humanita jest nedůsledností i s jiného stanoviska. Ať sebe krásnějším jeví se její ideal, ať sebe výmluvněji hlásá professor Masaryk, že malý národ může se udržeti jen humanitou, jen co nejúplnějším vzděláním co nejširších vrstev, tím, že veden svým synteticky vytvořeným náboženstvím — jako kdysi Poláci svým messianismem aneb dříve Čechové svým husitismem, půjde v čele myšlenkového ruchu atd. — postavíme-li se na deterministické stanovisko Masarykem akceptované,[1]) musíme se tázati: k čemu to vše? K čemu mluviti o „rozvoji národa“, když nás přece věda učí, že tento národ a celé lidstvo jednou zahyne? Záleží vskutku tolik na tom, zahyne-li dřív či později? A k čemu velebiti humanitu, když ten, kdo jedná nehumanně, jest pod vlivem neodolatelných příčin stejně jako ten, kdo jedná humanně? V čem je tedy povýšenost tohoto nad oním? Jakou větší cenu má humanita než brutalnost? A k čemu pak odsuzovati Mladočechy, „klerikaly“, k čemu podezřívati z nepoctivosti hajitele rukopisů, z nespravedlnosti soud polenský atd.? K čemu vůbec humanita? Jaký její cíl?

Do nekonečna bylo by lze rozmnožiti řadu těchto otázek. A nejsou to otázky zbytečné; naopak: jsou to otázky fundamentalní, ale odpovědi na ně nedává žádné lidské vědění, žádná „tvůrčí synthese“, a nejméně již determinismus povrchně smiřovaný se svobodou. Neznáme-li vyššího cíle než ten, co neurčitě nazýváme „rozvojem národa“ a pod., nepřijímáme-li cíle, Bohem každému jednotlivci i celku lidstva určeného — cíle, k němuž člověk i lidstvo má se bráti cestou svobodného sebeurčení, svobodného se podřizování příkazům Božím: potácíme se v bludišti temnot, z něhož vede pouze dvojí možný východ: buď indifferentismus, popření všech otázek, anebo illuse, odpověď nahodilá. A přijmeme-li humanitu, je to také illuse.

Nikoli: pouhá filosofická synthesa nestačí na pevný základ humanity. Vše se však změní, jestliže „humanitu“, vzdělání a vůbec vše to dobré, co se nalézá v novodobé kultuře, podepřeme věrou ve Zjevení Boží a ochotnou vůli podřizovati se rozkazům Božím — tenkráte teprve slova jako „humanita“, „rozvoj“ atd. ztrácejí nejen veškeru záhadnost, stávají se jasným světlem — ale zákonem Božím. V ná-

[1]) Viz na př. »Podstata a methoda sociologie.« »Naše Doba« VIII. 735—737.

boženství (pravém) a jedině v něm dáno jest pevné kriterium pokroku i humanity, neboť ono určuje jím cíl. „Kdo mne následuje, nebude choditi v temnostech“ (Jan 8, 12) (pro domo nostra jest užitečno všimnouti si slova „následuje“). „Nebude-li Hospodin stavěti domu, marně pracují, kdož jej stavějí.“ (Ž. 126, 1.) — Snad naskytne se někdy příležitost promluviti více o této synthesi.

A tím bych byl u konce s výkladem svého mínění o professoru Masarykovi; chtěl jsem býti co nejstručnějším — a zatím jsem se dostal dosti daleko, přece však jsem nepověděl ještě všeho — —.

Ale netrpělivý čtenář mohl by se otázati: k čemu celý tento výklad? Či to snad patří k diskussi? Po mém soudě patří. Přečetl jsem již dosti polemik professora Masaryka a shledal jsem u většiny jich tu vlastnost, kterou jsem dříve označil jako jeden z rysů jeho tvorby: verbalismus. Mně se však do diskusse pouze verbalistní nechce; proto jsem se pokusil vymeziti podrobněji své stanovisko jakožto katolíka k professoru Masarykovi — budiž tento výklad považován třebas jakožto doplněk k zmíněnému mému článku o politických stranách.

A nyní k odpovědi na výtky pana H. Ř. K jedné jsem již odpověděl, totiž proč interpretuji. Ale p. H. Ř. tvrdí dále, že má interpretace — totiž domněnka, jakoby prof. Masaryk činil propagandu helvetství — není správna. Možná. Nejde mi o to, obhájiti stůj co stůj svou domněnku, která jest ostatně důležitosti jen podružné — ačkoli by to nebylo zrovna nemožno. Ale nevidím v tom žádného účelu, neboť by to byla diskusse ryze verbalní asi tohoto rázu. Člověk *A* řekl jedenkráte, že jistá věc je černá, podruhé zase, že není černá. Nyní přijde *B* a praví: Ty tvrdíš, že tato věc je černá. *A* odpoví: Mýlíš se, já tvrdím pravý opak. Tak praví-li na př. professor Masaryk, že „Hus umřel za pravdu“, byl by přímý důsledek tohoto a podobných výroků, že musíme býti Husity; dí-li podruhé, že se nemůžeme vrátiti do 15. století, vyplývá zase ovšem, že nemůžeme býti Husity. Jaký však by měla účel takováto diskusse? Proto, je-li pan H. Ř. authentickým vykladačem mínění Masarykova, připouštím mu zcela ochotně, že jsem se snad mýlil — v interpretaci nejasných a sobě namnoze odporujících výroků není to právě nesnadno.

Ale o to neběží. Jde hlavně o dvojí věc: předně, že celý ráz Masarykova „náboženského úsilí“ je protestantský a také v praxi nemůže k jinému vésti — má-li náboženský ráz požadované synthesy jen poněkud býti zachován — než zase k protestantismu (ostatně pan H. Ř. nepopírá — bylo by to velmi těžko — že Masaryk klade protestantismus

nad katolicismus); a za druhé, že jest nejen antiklerikalní, ale antikatolický jako směr celé strany. Popírá-li p. H Ř. tento antikatolicismus v č. 327. „Času“, nechť si přečte, co sám napsal v č. 329., že totiž katolicismus český a rakouský jest jen klerikalismem. Tvrdí-li, že professor Masaryk činí důsledný rozdíl mezi katolicismem a klerikalismem, poukazuji na totéž. Nesvědčí také o důsledném tomto rozeznávání, dovoláváno-li se nepřímo české veřejnosti proti „klerikalní internacionale“ proto, že se na Znojemsku usnesli němečtí křesťanští socialové voliti českého katolického kandidata a čeští zase v městské kurii podporovati německého křesťansko-socialního kandidata, a to v časopise,[1]) jehož redaktorem jest professor Masaryk; a kdo jest pisatelem „Politických rozhledů“? Také nesvědčí o důsledném a jasném rozeznávání katolicismu a klerikalismu, nazývá-li mne p. H. Ř. v č. 324. „Času“ spisovatelem katolickým a „Hlídku“ časopisem katolickým a v č. 331. týž časopis nazývá již klerikalním. Ukazuji jen některá fakta z mnohých. Nechci tím říci, že professor Masaryk a jeho stranníci vůbec nikde nerozeznávají katolicismu a klerikalismu, ale popírám, že by se to dálo důsledně. — Tvrdí-li konečně p. H. Ř., že klerikalismus žene k „Los von Rom“, nevyvrací tím ovšem nikterak toho, co jsem konstatoval o „Čase“, že totiž hnutí ono favorisuje a podporuje. A jsem přesvědčen ostatně, že „klerikalismus“ ve špatném svém významu není od „Času“ a všech tak zvaných antiklerikalních listův a stran tak tuze nenáviděn, jak se ony tváří; naopak: jest jim vítanou podporou k jejich boji proti křesťanskému katolictví.

Z druhé ruky se dovídám, že „Čas“ z 25. prosince vznáší na mne a „Hlídku“ otázku, co prý uděláme, „jestliže církev ty opravy nutné neprovede a prováděti nebude?“ Lituji, že nemoha se dopíditi tohoto čísla „Času“ nečetl jsem odpovědi, kterou snad „Čas“ na tuto otázku dal. Ale snad toho není třeba; snad uhodnu tuto odpověď, řeknu-li, že „Čas“ je přesvědčen, že budeme-li důsledni, octneme se sami v hnutí „Los von Rom.“ Má-li otázka tento smysl — a jiný má sotva — ujišťuji „Čas“, že se mýlí. Ostatně byla tato otázka zcela zbytečná; pan H. Ř. dočetl se přece v mém článku, že se zcela rozhodně vyslovuji proti radikalismu, který zavrhuje spolu se zlým i dobré; to je přece odpověď. Lze totiž otázku p. H. Ř. zodpovídati dvojím způ-

[1]) »Naše Doba« VIII. seš. 1. str. 39. (v »Politických rozhledech«). Ostatně školský referat skoro v každém čísle odsuzuje každý téměř projev katolického života — slova »katolický« se tu skoro nedočteš. Redaktor důsledně rozeznávající mezi katolicismem a klerikalismem viděl by v tom nutně matení pojmův, a zamezil by je.

sobem. Buď soudíme takto: Církev římsko-katolická chová v sobě zjevení Boží, pravdu Boží; ale tento poklad je v rukou lidí, kteří sami o sobě nepotřebují býti právě dokonalými, ačkoli by bylo dobře, kdyby jimi byli. A což nebudou-li? Pak je to sice hodno politování — ale není to žádný důvod, abychom zavrhli nauku Syna Božího. Ten jest názor „Hlídky“ a můj. — Druhý způsob úsudku jest implicite vyjádřen v otázce p. H. Ř.; je to právě úsudek radikalismu a protestantismu — maličký doklad, jak hluboce vězí p. H. Ř. a „Čas“ v protestantsko-radikalním způsobu myšlení.

Symbolické knihy protestantské.

Píše Václav Oliva. (Č. d.)

5. Dle vzniku a dle původního účelu jsou církevní symboly v protestantismu jen svědkem vyznání víry určité doby. Protože však v hádkách theologických všickni učitelové církve jich slovným zněním byli vázáni, tu již koncem 16. století dána jim bezpodmínečná auktorita. Předpokládalo se tu, že úplně souhlasí s Písmem svatým, jehož authentickým výkladem měly býti symboly. Než symboly ony obsahovaly vedle náboženských zásad protestantských také bohoslovecké učení víry a jeho výklady, jichž cena klesnouti musila při dalším vývinu dogmatických forem doby reformační. Proto počali se v 18. století vybavovati z těchto pout a po nějakou dobu si pomáhali, že duchovní jsou vázáni a musí vázáni býti symboly ne proto, že — quia — nýbrž pokud — quatenus — s Písmem svatým souhlasí, a rationalismus v tomto vyjádření nalezl prostředek, jak by zcela symbolů mohl pominouti, aniž by o cenu jejich vedl spory. Právnický názor o symbolech jakožto formalních zásadách věroučných musil vždy více ohrožovati právo svobody v evangelické církvi. Poukázal sice Schleiermacher, že cena jich v tom spočívá, že obsahují jen zásady evangelické církve, jimiž se různí od církve katolické, a energicky povstal proti nim jakožto dogmatickým normám víry, avšak reakce v církevním životě v třetím desítiletí 19. století vždy rozhodněji vystupovala za obnovení církevní autority jednotlivých symbolů. Protože pietisté jen hlavními články vyznání chtěli býti vázáni, vznikl znenáhla vždy mocnější konfessijní proud pro jejich auktoritu, jenž podporován od vládních

církevních kruhův obzvláště od roku 1850. nabyl převahy ve většině zemských církví německých. Theologie sprostředkovací skryla se anebo vyjadřovala se o nich neurčitě, ba v některých krajinách prohlásila se závaznost symbolů. Než i tu pozoroval se veliký spor mezi autoritou symbolův a moderním názorem, proto musila se zavésti na mnohých místech tak zvaná mírná praxe, jež úplně řídila se dle představených. Volnější theologie dnešní žádala důrazně za odstranění násilí říditi se dle symbolův a význam symbolů považuje, že „jako historické dokumenty původního protestantismu obsahují náboženský názor protestantské církve v původní svěžesti, ale ve formě theologické, tehdejším vzděláním podmíněné, ne však naprosto závazné, a proto prý se v jich náboženskou hloubku ponořiti máme, nemůžeme však vázáni býti jich dogmatickou formou.“ Ve Švycarsku tento názor nabyl platnosti, v Německu však byl zamítnut a povstal tuhý boj od roku 1892. o závaznosti apostolika a symbolických knih vůbec.[1])

6. Dnešní protestantismus nepovažuje závaznost ku starým symbolům a symbolickým knihám za nutnou, spíše ji zamítá nadobro. Tím ovšem přiblížil se velice k abstraktnímu principu reformačnímu, jenž jeví se v protestantismu vnitřním ve svobodném bádání na základě Písem svatých — tedy ne symbolův! — a v protestantismu vnějším v nepřátelství proti Římu. Nemají tedy symbolické knihy pro protestantismus určité ceny a závaznosti, nýbrž cena jejich jest pouze historická tak, že svědčí o minulosti a nikoliv o přítomnosti. „Naši protestanté většinou popřeli stará vyznání víry. Tato stará vyznání, zvláště augsburská konfesse namnoze velice si odporují s naukou dnešního protestantismu.“[2])

b) Protestantské hlasy o knihách symbolických.

1. Symbolické knihy, praví Ecke,[3]) jsou zřídla evangelické věrouky, jež mají se při vší dnešní dokonalosti považovati za nejpřiměřenější výraz evangelické nauky, což obzvláště nejvíce platí o lidovém vyznání víry, malém katechismu. Bylo by, právě nyní při útoku nepřátel jak z pravice tak z levice proti evangelické církvi, jejím zničením, kdyby strženy byly do učených sporů.

2. Jako obraňovali jsme nedávno Apostolikum proti útoku církevního liberalismu, řekl Stöcker při shromáždění přátel positivní unie,[4]) tak

[1]) *Brockhaus*, »Conversations-Lexikon« XV. 540 n.

[2]) *Dr. Burg*, »Symbolik« d. c. 81.

[3]) »Der Reichsbote« ze 7. října 1890.

[4]) »Der Reichsbote« ze 24. dubna 1892.

musíme chrániti nyní své z doby reformatorské pocházející vyznání proti útoku bohoslovců.[1]) Nic nebylo by horšího, než kdyby v lidu vzbudilo se přesvědčení, jakoby naše vyznání neodpovídala theologické pravdě. Evangelická církev[2]) zná a má jedině pravdu, všeho ostatního Luther směle se zhostil.[3])

3. Švábská zbožnost, jež dříve v první řadě biblí se zabývala, píše „Allgem. Zeitung",[4]) nespatřovala nikdy v tak zvaných symbolických knihách doslova přesný výraz přesvědčení, jež k nábožnému životu rozněcuje a jej určuje; poměr její k symbolickým knihám je ten, že spatřuje v nich do jisté míry jenom výraz křesťanského, vztažmo evangelického common sense, a že je více cení ještě dnes než privatní názory, jež při pobožnostech tak zvaných církví jen velmi zřídka hrají hlavní roli. A právě proto ani zdaleka nepředpokládá švábská zbožnost u svého duchovenstva a naprosto na něm nevyžaduje, aby jeho theologické názory, jenom nevykročují-li v celku a vůbec z rámce křesťansko-evangelického vědomí, úplně se kryly s výrazy bohoslužebných knih, jichž užívání jest předepsáno.

4. Že A. Harnack spatřoval a poukazoval na stinné stránky nejen starých Otců (jež protestanté rádi vychvalují), ale i Luthera, pokládala mu ovšem strana církevní za těžké provinění.[5]) My však pokládáme mu to za obzvláštní zásluhu, neboť věříme, že jediná cesta, aby nás vyvedla z církevních nedostatků dnešních, jest poznání chyb, jež zaviněním osobního názoru Lutherova spočívají na nauce protestantské již od počátku. Protože Luther, jak poznamenává Harnack, svou heroickou sílu nevěnoval pouze nové evangelické pravdě, ale i energicky starému katolickému bludu, jenž s pravdou byl spokojen a jehož Luther rozřešiti nedovedl, vznikla podivná soustava protestantské víry dle vyznání, již Lessing jmenuje „papírovým papežem" a od jejíhož tvrdého jha nesmírný počet čestných křesťanův osvobodil a i budoucně osvobodí.[6])

5. Závaznost k církevním vyznáním, míní E. Chr. Achelis, nedá se jednak obhajovati... jednak těžko jest ji formulovati, protože způsob těchto vyznání (spory, smísení článků věroučných s theologickým

[1]) *Döllinger*, »Kirche und Kirchen«, 473.

[2]) Která »evangelická« církev?

[3]) Že by všickni lásce Stöckerově ku pravdě věřili, těžko se dá dokázati. »Der Reichsbote« z 2. října 1895.

[4]) Ze dne 26. srpna 1895.

[5]) Ne pouze Loofův »Leitfaden«, ale většina dogmaticko-historických monografií podlehly dle Bratkeho vlivu Harnackovu. »Theologisches Literaturblatt« 1896, 44.

[6]) »Deutsche Rundschau« 1895. 11, 316.

formulováním, nedostatečný důkaz z Písma a p.) a podstata evangelické víry připouští juridickou závaznost pouze ve formě negativní... Tážeme se naopak: Jsou vůbec v užším slova smyslu církevní vyznání víry, t. j. spisy, jež církev jako taková vydala za své vyznání? Není na příklad u augsburské konfesse jen jedna část knížat i měst, jež před císařem a říší dosvědčují, pokud se svými protivníky souhlasí a v čem jim odporovati musí? A tak malý počet „symbolických knih" jest ustálen, že zde ty, jinde ony od magistratů byly přijaty. Dále: jen negativně má platiti závaznost symbolických knih, aby totiž proti nim „útočně" nebylo vystupováno. Tedy pokračujme klidně ve sporech a nezakrývejme jich ani pláštěm lásky ani víry.[1])

Doufá sice i Julius Köstlin v kratší a prostší, skutečnému náboženskému vědomí budoucích, opravdu živých sborů, dokonaleji odpovídající vyznání víry, než jsou posavadní symbolické knihy, avšak vyžaduje přece, aby duchovní při poučování lidu vázán byl formulovaným vyznáním, a kdyby odporovalo jeho přesvědčení, aby úřadu svého se vzdal. Nemělo by v zájmu církve, k níž přemnoho našich souvěkovců teprve důvěru pojmouti musí, právě z jejích služebníků, kteří k samostatnému úsudku v otázkách dogmatických nejvíce oprávněni býti mají a kteří dogmatickými pouty nejvíce ve svém svědomí utlačováni býti mohou, již nyní sejmuto býti jho pevně formulovaných vyznání, jako na př. apostolika? Nestačil by u protestantského duchovního slib, že s nejlepším vědomím a svědomím bude žíti a učiti v duchu Kristově, jenž by snad i spojen byl se slibem, že ustavičně čerpati bude z určitých pramenů nejcennějších?[2])

Slovo, t. j. hlásání Kristem nařízené spásy, podotýká H. Schultz,[3]) nesmí se zaměňovati s dogmatikou (tak zvanou čistou naukou). Vždyť přece rozhodly samé artikule šmalkaldské, že jen učení o ospravedlnění prohlašují za nedotknutelné tak, že požadavek Augustany a Apologie, že k jednotě církve „postačí souhlasiti o učení evangelia", authenticky tak se interpretuje, že církev v evangelickém smyslu nesmí stanoviti užší hranici pro své vyznavače, než věroučný souhlas o ospravedlnění z víry.[4]) Jinak pak rukama Melanchtonovýma stává se z pojmu „evangelického kázaní" víc a více pojem čisté nauky a proto i z „kře-

[1]) »Literarisches Centralblatt« 1894. 42.

[2]) »Literarisches Centalblatt« 1896. 140.

[3]) »Jahrbücher für protestantische Theologie« 1876. 689.

[4]) *Schultz* opomíjí dokázati, byli-li Melanchton a Luther oprávněni, evangelium tak omeziti, jak vskutku učinili.

sťanské církve", jak jí Luther rozuměl, „lutherská partikularní církev čisté nauky." Ještě mnohem pochybenější jest ovšem, ze „řádného udělování svátostí" vytvořiti správný dogmatický názor o podstatě večeře Páně. A proto s Ritschlem pod vyznáním nesmíme vyrozumívati vyznání theologicko-antithetické, ale vyznání jevící se v modlitbě a kultu usmířeného Boha, jenž milostí v Kristu stal se naším Otcem.

6. Většina protestantských církví, píše L. Horst,[1]) stůně zvláštní nedůsledností. Reformace podržela stará katolická vyznání. Vyznání tato odpovídala stanovisku tehdejší vědy. Jich přijmutí nebylo tak nedůsledností. Nedůslednost jeví se a jeviti se bude všude tam, kde jim ještě dnes, ač stanovisku dnešní vědy již neodpovídají, připisovati chtí závaznou autoritu, místo aby jednoduše je považovali za ctihodné svědky víry dávno zašlých dob. Vždyť je to právě zapření protestantského principu!

7. Činí-li si lutherství naší doby nároky na jméno Lutherovo a lutherskými vyznáními obtěžuje svědomí, či stanoví-li je za pravidlo a normu při vykládání Písma, tož k tomu vyznavačů svých Luther reformační v první periodě své základní činnosti nezplnomocnil. Mohou nanejvýše odvolávati se na pozdějšího Luthera, jenž upadl v zajetí liter, když ve sporech o večeři Páně nemohl přejíti slov „to jest".[2])

8. Jeden, píše G. Runze,[3]) chce nedogmatické křesťanství (Dreyer), druhý uvolnění dráhy pro nové dogma (Kaftan), třetí rozhodné přidržování se vyznání, ale opět tak, že rozdíl mezi jádrem a slupkou jedněm (v. Hofmann a Zöckler) zdá se nutným, druhým (hlavně Haupt a Kawerau) zhoubným a v praxi nemožným.[4])

9. Náboženství a především náboženství protestantské, praví Theobald Ziegler,[5]) nebude pochopeno od toho, kdož chce je připoutati k vyznání a formulkám, byť i to byly nejstarší a nejctihodnější formulky a symbola. Proto vyznáváme s Lutherem, jenž modernímu světu prastaré evangelium o lidské svobodě hlásal slovy: „Křesťan je svoboden ve všech věcech a nikomu není podroben." Nikomu, tedy ani apostoliku.

Zemřelý císař Bedřich řekl 14. září 1883 ve Vitemberce: „Pamatujme ustavičně, že síla a podstata protestantismu nespočívá v písmenách a v strnulé formě, nýbrž v živém a pokorném poznání křesťanské

---

[1]) »Allgemeine Zeitung« ze dne 1. ledna 1893.

[2]) »Protestantische Kirchenzeitung« 1882. 358 n.

[3]) »Akademische Revue« 1895. 2, 2 ze října.

[4]) »Kreuzzeitung« z 1. června 1893.

[5]) »Der Reichsbote« ze 26. října 1892.

pravdy.“ To jest naše stanovisko, prohlásil v. Eynern v poslanecké berlínské komoře.[1])

Weddingen se domnívá — a v tom musí každý bezpodmínečně souhlasiti — že „nedogmatické křesťanství“ musí býti rozhodnuto v budoucnosti. Pravda ovšem, že jeho idealy budou ještě po staletí v nedostižitelné vzdálenosti kynouti. Jak katolické tak protestantské duchovenstvo klade důraz v novější době ustavičně na dogmata jakožto na vlastní podstatu a pražádné nejeví snahy, že se od nich odkloní. Proto musíme se co nejdříve připraviti ještě na další odcizení se lidu církvi a náboženství. Snad teprve tenkrát, kdyby přišel nový Luther, nalezl by pokolení, jež by bylo naplněno idealismem Weddingenovým.[2])

10. Má-li církev býti svobodnou, čteme,[3]) ať vytvoří si sama nové vyznání! Dopustila by se sama veliké chyby, kdyby nijak nepoužila starého, vyzkoušeného materialu, z něhož stavěla minulá pokolení; ale i ne méně by si uškodila, kdyby všeho, i rozdrobeného, za všech okolností opět použiti chtěla. Kdo však má nové vyznání složiti? Samozřejmo, že ne jednotlivec! Vyznání vždy bývala skládána pouze velkým počtem úrad, a jinak tomu býti nemůže a nebude ani u nového vyznání, po němž u evangelického křesťanstva mocná panuje touha. Evangelická církev, jak dnes je roztříštěna v církve zemské, ovládána pravicí státu,[4]) jest neschopnou, aby vytvořila si nové vyznání. Teprve svobodná církev bude s to, aby tak učinila, neboť teprve ona bude organem k tomu oprávněným. První koncil svobodné evangelické církve bude se zabývati tím, aby vytvořil si nové vyznání.

[1]) »Kölnische Zeitung« ze 7. března 1896.

[2]) »Norddeutsche Allgemeine Zeitung« ze dne 16. května 1893.

[3]) »Die Grenzboten« 1895. 1, 13.

[4]) Reformační církev vyrostla na prsou knížat, řekl císař Vilém II. »Historisch-politische Blätter« 1894. 114, 461.

Vas. Andr. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal. (Č. d.)

Po Žukovském, jenž připravil nové literarní formy a podal takové pojmy o umění, s nimiž mohla vystoupit pravá poesie, přišel Puškin, jenž položil základ samostatnosti ruské poesie, dotkl se samostatných básnických motivů a čistě ruského obsahu, po něm pak spisovatel, jenž skoro výlučně silou přirozeného nadání dosáhl veliké dokonalosti svých uměleckých děl, ruskou literaturu nadobro uvedl na cestu kresby skutečného života i stal se zakladatelem realního směru. Je to Nikolaj Vasiljevič Gogol,[1]) jenž pocházeje z čistě maloruského prostředí, vnesl v literaturu ruskou nový ton i sloh, nový prvek ruského národního života, prvek maloruský, ony bohaté, originalní tahy povahy, života, poesie i historického podání, jimiž vyznačovala se jižní Rus.

N. I. Gogol narodil se 19. (31.) března 1809 v Soročincích, městysi nedaleko Mirgorodu v Poltavské gubernii. Pocházel z prastaré malostatkářské rodiny maloruské, jež jen na krátký čas vstoupila v řady polské šlechty, ale brzy vrátila se opět k pravoslaví a rodné Ukrajině. Návrat ten udál se za praděda našeho spisovatele, Jana Gogola, k jehož poctě potomkové jmenovali se Gogoli-Janovští a statek jejich Janovština nebo Vasiljevka (podle otce Gogolova). Otec Gogolův byl muž dobrosrdečný a vynikal literarními vlohami, zvláště pak neobyčejným nadáním vypravovacím, jež se také projevilo ve dvou žertovných komediích, provozovaných v Kibincích, na statku jejich příbuzného, bývalého ministra i boháče Troščinského. Matka Gogolova byla žena velmi dobrotivá, lidumilná, citlivá i zbožná; svým živým, nadšeným slovem upřímné víry zasela ve vnímavou duši synovu první símě upřímné zbožnosti, jíž se Gogol vyznamenával. Mimo zárodky zbožnosti v duši jeho v domě otcovském vložen byl základ ohnivé lásky k domovu a rodné Ukrajině, jejíž přítomnost i minulost byly mu stejně drahé. Plamenné nadšení národními tradicemi vnuklo mu celou báseň, v níž jasný obraz hrdinské doby kozáctva byl zahřát ohněm upřímného

[1]) Srv. svrchu uvedené dějiny ruské literatury od A. G. Stína i N. Pypina: »Polnoje sobranije sočinenij N. V. Gogolja« redakcí N. S. Tichonravova se životopisem od V. Šenroka (vydání 16.); *A. Kirpičnikov:* »Somněnija i protivorěčija v biografiji Gogolja« v Izvěstijach otdělenija russkago jazyka i slovesnosti imperatorskoj akademiji nauk (1900 – 1901).

citu, žijícího v srdci Gogolově, jež při duši uchvacujících zvucích rodných melodií vždy chvělo se nevýslovným nadšením. Obklopen něžnými starostmi domácích, rostl Gogol v domě otcovském, majícím okouzlující polohu a obklopeném malebným sadem s rybníkem. Poslouchávaje mistrovské vypravování otcovo, dýšící světlým humorem a bezstarostnou veselostí, sám sympathisoval s tímto tahem, jímž liší se Malorus od Velkorusa. Obdařen od přírody neobyčejně jemným pozorovacím talentem. Gogol již v dětství pečlivě si všímá maloruského venkova, obyčejů, podání, písní i tanců, a na statku pohostinného boháče Troščinského rozvíjejí se jeho umělecké vkusy, šíří se obzor jeho pojmů: zde vidí na domácím divadle hrát nevolníky kusy Kotljarevského i žertovné kusy otcovy. Všecko, co zřel zvědavý hoch v bohatém domě tomto, kde byla neustále hudba, divadla, hostiny při všemožném vnějším lesku, okouzlovalo vnímavou mysl jeho.

Když bylo Gogolovi deset let, byl dán na gymnasium v Poltavě, ale odtud záhy přešel na nově zřízené gymnasium vyšších věd, založené knížetem Iljou Bezborodkem v Něžině, kdež studoval v letech 1821—28. Chorobný slabý hoch s náklonností k malým čtveráckým kouskům a posměvačnému škádlení spolužákův málo prospíval ve vědách pro lenost a nezískal si přízně ani u spolužákův, ani u učitelů. Přirozené nadání, které se jevilo nejprve v případných přezdívkách, jež Gogol dával spolužákům, i v dovednosti kopirovat vnějšek i způsoby obklopujících ho lidí, dlouho neobracely na sebe ničí vážné pozornosti. Ale vymyšlené jím přezdívky se ujímaly, a zábavné kousky jeho vzbuzovaly upřímný smích. Všechno kolem sebe bedlivě pozoruje, sám byl neobyčejně v sebe uzavřen, i dostalo se mu od spolužákův jména „tajemný trpaslík“. Ale pomalu začala se v něm jevit náruživost ke kreslení, k literatuře i k divadlu. Na jevišti lycejského divadla projevilo se jeho zvláštní nadání tím, že mistrovsky hrál komické úlohy starcův i stařen. Tento komický talent Gogolův svědčil o neobyčejném pozorovacím nadání, o dovednosti postřehnout i napodobovat různé zvláštnost ipovah i vnější jich způsoby.

Zatím zemřel mu otec, a smrt ta učinila naň takový dojem, že rázem ze čtveračivého patnáctiletého chlapce stal se vážný jinoch, jenž přemýšlí o úkolu svého života, chce stát se oporou matky i sestřiček, jimž chce věnovat život svůj. Ale záhy blouznivý a ctižádostivý jinoch nespokojuje se takým osudem, nýbrž sní o vynikající státní službě, o široké činnosti nejen ve prospěch Ruska, ale celého člověčenstva, sní o budoucí své slávě, cítí v sobě neobyčejné síly a je přesvědčen,

že je povolán vykonat něco „velikého“, a že kroky jeho řídí Prozřetelnost Boží. Tyto sny a tužby jeho nalezly výrazu v idylle „Ganc Kjuchelgarten“, sepsané roku 1827., charakteristické pro jeho životopis a dějiny jeho tvorby. Idylla ta napsána verši školy Puškinovy, je málo propracována, ale místy jeví se ryzí poesie a živé vypravování. V hrdinovi nakresleny idealní snahy snivého mladíka i touha, by se dostal z odlehlého zákoutí v široký svět, kde by mohl pracovat pro blaho spolubližních. — Zatím probudil se v Gogolovi zájem pro dějiny, jež počal bedlivěji studovat, a zvýšily se jeho literarní náklonnosti pod vlivem některých nadaných professorův a současné literatury, již pilně četl. Složiv zkoušku propouštěcí, navštívil domov, odkudž ho to mocně táhlo do Petrohradu, který velice ve své obraznosti idealisoval. Proto hned v prosinci 1828 rozloučil se s domácími a s přítelem svého dětství, „nejbližším“ A. S. Danilevským, spěchal do sídelního města, představuje si, že ho tu čeká rajský život, plný vysokých idealův.

Ale růžové naděje Gogolovy se nesplnily; ač měl velké vlohy, podivuhodnou energii, silnou vůli a dosti smělosti, ač byl na svůj věk dosti opatrný, obezřelý a prozíravý, přece utrpěl hned po příjezdu do Petrohradu řadu nezdarů, protože ve své samolibé domýšlivosti nechtěl vzíti na sebe dílo nepatrné, začít svou karriéru skromnou službou. Raději trpěl nouzi a hlad, snášel zimu, než aby podrobil se osudu. Vzpomněv si na své úspěchy na lycejském jevišti, hledá místo u divadla, ale sám záhy vzdává se svého úmyslu. Počátkem roku 1829. vydal zmíněnou již blouznivě romantickou idyllu, ale kritika přijala ji chladně, ba nepříznivě, tak že samolibý básník ji spálil. Tu však všiml si, jak Petrohraďané zajímají se o všecko maloruské, i usmyslil si uvést na jeviště komedie otcovy a psal matce, by mu poslala zprávy o maloruském životě, mravech a obyčejích, jichžto chtěl užit k maloruským povëstem. Ale najednou dostala se mu do rukou větší částka peněz, i zanechav všeho, v létě 1829 odhodlal se provést plán lehkomyslné cesty do ciziny, o němž už za studií v Něžině přemýšlel se svým přítelem Vysockým. Při své v sebe uzavřenosti a jisté náklonnosti k mystifikacím i vůči nejbližším lidem, Gogol nikdy jasně se nepronesl o pravých příčinách odjezdu svého do ciziny, mluvě brzy o beznadějné lásce k vysoce postavené bytosti, brzy o nemoci, brzy o tom, že v cizině chce se věnovat rozumné práci a činnosti, obohatit se zkušeností a vědomostmi, připravit se, by tím lépe po návratu sloužil vlasti, již teprve v cizině naučí se milovat. Cosi nejasné, jak sám přiznává v „Autorově zpovědi“, táhlo jej do ciziny. Nemaje jasných plánův

ani cíle své cesty, sotva vstoupil na loď, pocítil svoji bezmocnost, opuštěnost a zbytečnost mezi cizími lidmi, vzpamatoval se a z Lubeka vrátil se opět do Petrohradu, by si hledal skromnou službu. Touto lehkomyslnou cestou Gogola do ciziny končí se doba jeho jinošství, a předčasně nastala pro něho doba mužství.

Nezdar tento nezbavil ho bodrosti a důvěry v sebe; ihned po návratu poznává „neviditelnou ruku Nejvyššího, která ho chrání“ a chápe se přerušených prací, znovu píše matce, by mu poslala zprávy „o pověrách, obyčejích maloruských, pohádkách, podáních, nalézajících se mezi lidem“, chtěje tak zlepšit osud svůj a nabyt vážnosti. Koncem roku 1828. podle vypravování Bulgarinova byl Gogol na jeho přímluvu přijat za úředníka v kanceláři III. oddělení při ministerstvu vnitra s nepatrným měsíčním platem; odtud přešel 10. dubna roku 1830. do ministerstva carského dvoru, kdež setrval ve službě do počátku roku 1831., kdy stal se učitelem dějepisu v Patriotickém ústavu, jehož inspektorem byl P. Pletněv, muž praktický a blahopřejný. V témž asi čase Gogol seznámil se s Žukovským a na jaře 1831 s Puškinem, jenž měl dosti značný vliv na charakter i obsah umělecké tvorby jeho i povzbudil ho, by setrval na umělecké dráze, kterou nastoupil, věren jsa onomu kruhu látek ze života lidu, lidových pověstí a starých dějin ruských, jichž se dotkl v prvních pokusech literarních. Gogol totiž po nezdařilém pokuse s idyllou zanechal romantického básnění a čerpaje ze vzpomínek vlastních i ze zpráv, jež dostal od matky a příbuzných, material ke svým maloruským pověstem, mistrovsky přetvořoval hrubý material v nesmrtelná díla svá, nesoucí pečeť jeho talentu, v němž pozorovat tahy specialně maloruského humoru a bodré veselosti. A tak první umělecké plody byly věnovány bytovým obrazům a poetickému podání jeho vlasti. Uveřejnilť Gogol 1830 v Otečestvennych Zapiskách P. Svinjina pověst „Bisavrjuk ili Večer na kanuně Ivana Kupala“ a počátkem roku 1831. v Literaturné gazetě dvě hlavy z pověsti „Strašnyj kaban“ vedle jiných drobnějších literarních prací. Konečně vydal v září 1831 první a v březnu 1832 druhý svazek „Večerů na dědince blízko Dikaňky“ pod pseudonymem „Rudý Paňko“. To byl vlastní počátek jeho umělecké dráhy. „Večery“ měly ohromný úspěch, a Gogol byl naplněn světlými nadějemi a bodrou, růžovou náladou duševní. Po mnohých nezdarech dostalo se mu 1831 kouzelného štěstí: Pletněv zjednal mu hodiny v aristokratických rodinách i službu učitelskou, uvedl ho do kroužku Puškinova, nejvyššího kruhu v literarním světě tehdejším, spojeného

se světem aristokratickým, ba i s dvorními kruhy, kdež Gogol seznámil se s dvorní slečnou A. O. Rossetovou, s níž spojovala jej ohnivá láska k Ukrajině. Ale hlavní příčinou veselé nálady Gogolovy v době té nebyla změna vnějších okolností života, zlepšení poměrů hmotných a přístup do aristokratických kruhů, nýbrž to, že vstoupil na pravou cestu své činnosti a byl proniknut vědomím svého nadání. Členové kroužku Puškinova, k němuž mimo Pletněva a Žukovského náleželi: Krylov, Baťuškov, baron Delvig, kníže Odojevský a jiní proslulí básníci a spisovatelé tehdejší, poznali, že osudem potlačený mladík má neobyčejné, originalní nadání, vášnivou lásku k literatuře i uvedli jej do kroužku jako rovného sobě, s neobyčejně teplou sympathií přijali jeho literarní práce, vnukli mu vysoký pojem o umění a povolání spisovatelském i přivedli jej na dobro na jeviště literarní. Jak vysoko cenil Gogol v době té své povolání spisovatelské, vysvítá z listu k Žukovskému ze dne 10. září 1831, kdež píše:

»Zdá se mi, že nyní zvedá se ohromná budova čistě ruské poesie. Hrozné žulové balvany položeny jsou do základu, a tíž stavitelé vystavějí i zdi i klenbu ke slávě věkův! Ať klanějí se potomci a mají místo, kde by povznášeli zbožné modlitby své... Jak krásný jest osud váš, velicí stavitelé!«

A Gogol, znaje vysoké mínění Al. Puškina i jiných o jeho „Večerech“, měl právo počítat sebe mezi přední stavitele této budovy „čistě ruské poesie“. Skutečně Gogol jeví se tu již velikým umělcem, což ukazuje se hlavně v rozkošných popisech ukrajinské přírody, v líčení maloruských národních typů, kozákův i jejich žen, smělých junákův i veselých dívek, jejichž vděkuplnou ženskost ozařuje ohněm nadšeného lyrismu. Živé a veselé vypravování, poetický popis neznámého života uchvacoval čtenáře. Ale hlavní význam „Večerů“ spočíval v tom, že Gogol nepohlížel na prostý lid s onou vypínavou hrdostí, jako dřívější spisovatelé, nýbrž s láskou, nalézaje v prostém životě jeho mnoho poetických motivů, poznávaje, že lid je hlavním předmětem studií literatury, hlavním pramenem její samostatné originalnosti a cílem, na který literatura má básnicky a mravně působit. Viděl sice také hrubost v tomto životě lidu, již líčil s veselým maloruským humorem, ale viděl v něm také mnoho poeticky krásného i vybral z prosy života okouzlující poesii života, mistrovsky spojil romanticko fantastický živel se zdravým realismem skutečného života i vypravoval o tom všem s nenapodobitelnou veselostí.

O této dobrosrdečné veselosti Gogol vypravuje v „Autorově zpovědi“ takto:

»Nikdy jsem nemyslil, že stanu se spisovatelem komickým a satirickým, ač přesto, že od přírody měl jsem melancholický charakter, často zmocňovala se mne chuť žertovat, ba dokonce omrzoval jsem všecky svými žerty; ač v nejmladistvějších mých úsudcích o lidech nacházeli dovednost pozorovat ony zvláštnosti, které unikají pozornosti jiných lidí, jak veliké, tak i drobné a směšné. Říkávali, že umím pronikat člověka, to jest uhodnout, co asi řekne v těch a v těch okolnostech, s podržením samé povahy a způsobu myšlení a řečí... Příčina oné veselosti, které si všimli v prvních spisech mých, jež vyšly tiskem, spočívala v jakési duševní potřebě. Často zmocňovaly se mne záchvaty tesklivosti, jíž jsem sám nemohl vysvětlit, jež snad pocházela z mého chorobného stavu. Abych bavil sebe sama, vymýšlel jsem si všecko směšné, cokoliv jsem si mohl vymyslit. Vymýšlel jsem v celosti směšné osoby a charaktery, stavěl jsem je v duchu v nejsměšnější postavení, nikterak se nestaraje o to, proč to dělám, a kdo z toho bude mít prospěch. Mládí, v němž žádné otázky nepřicházejí na mysl, pobízelo mě. Takový je původ oněch prvých mých děl, která jedny nutila k smíchu právě tak bezstarostnému a neuvědomělému, jako mne, jiné pak přiváděla do rozpaků rozhodnout, jak mohly člověku rozumnému přijít do hlavy takové hlouposti.« (P. d.)

Amadeus-Felix V.,

poslední vzdoropapež (1440—1449).

Podává Dr. V. Pavlík.

Vedle 263 řádných nástupců sv. Petra na stolci papežském v Římě vyskytuje se v dějinách církve sv., počínaje Novatianem — v polovici 3. století až do polovice 15. století — 29 vzdoropapežů, kteří neprávem nárok na stolec papežský si osobovali současně proti papežům řádně zvoleným a moc svrchovanou v církvi vykonávajícím.

Posledním z těchto vzdoropapežů, který uzavírá řadu neblahých oněch rozkolů pro církev sv., jest Amadeus VIII., vévoda savojský, jenž si dával jméno Felix V. Zajímavým tudíž stává se pro dějiny církve tím, že po něm — až po naši dobu — žádný již vzdoropapež nepovstal, a tím zamezeny i na vždy, dá-li Bůh, smutné následky z každého rozkolu v církvi vyplývající.

V době, kdy všeobecně voláno po reformě v církvi na počátku 15. století, svolal papež Eugen IV. (1431—1447), muž horlivý a reformě církve vpravdě přející, všeobecný sněm církevní do švycarského města Basileje. V den své korunovace 12. března 1431 potvrdil zároveň za legata svého a předsedu sněmu kardinala Juliana Caesarini, jenž k těmto hodnostem již od papeže Martina V. († 20. února 1431) ustanoven byl.

Církevní sněm Basilejský sejíti se měl počátkem března 1431. Pro slabé však účastenství otců sněmovních papež přípravné práce k sněmu zastavil a nařídil, aby po 18 měsících sněm sešel se v Bologni v Italii, uváděje, že místo toto bližší je Řekům, o jichžto sjednocení se jednati mělo, a pak těžce nesa, že opět jednáno býti mělo s Husity, jichž blud již dávno zavržen byl. Rozhodnutí svá prohlásil papež bullou „Quoniam alto“ 18. prosince 1431.

Zatím však již kardinal Julian zahájil sněm dne 14. prosince 1431 prvním slavným seděním v kathedralním chrámě basilejském. Sedění tomuto přítomni byli z laiků poslové císaře Sigmunda a savojského vévody Amadea VIII., pozdějšího vzdoropapeže!

Když rozhodnutí papežské o přeložení sněmu přineseno bylo do Basileje, odpírali přítomní biskupové a opatové provedení bully, stavíce se odbojně proti papeži. V sněmování pokračujíce, prohlásili v druhém sedění dne 15. února 1432 sněm Basilejský za všeobecný sněm církevní a opakovali i dekrety Kostnického sněmu o superioritě sněmu ekumenického nad papežem! Kardinal Julian Caesarini, ač z počátku souhlasil s odbojem sněmu proti papeži, složil konečně přece předsednictví; na jeho místo zvolen byl sněmem Filibert, biskup z Coutances v Normandii.

V rozkolu svém setrvávajíce, slavili shromáždění biskupové další slavná sedění sněmovní; stanovili sice také mnohé dobré reformy v disciplině církevní, avšak provinili se hrubě proti autoritě stolce apoštolského vyzývajíce papeže, aby k zodpovídání na sněm do Basileje se dostavil!

Papež Eugen IV. pozoroval s bolestí, že císař Sigmund i jiní ještě panovníci sněmu Basilejskému velice přejí. I uznal konečně po dlouhém vyjednávání shromážděné biskupy v Basileji za všeobecný sněm církevní, zrušiv ovšem vše, co autoritě apoštolské stolice bylo na ujmu, a prohlásil bullou ze dne 14. února 1433, že si přeje, aby se ve sněmě pod předsednictvím legatů, jež pošle, pokračovalo. Avšak Basilejští s ustanovením papežským spokojeni nebyli! Vyjednáváno opět po delší dobu mezi papežem a Basilejskými, hlavně prostřednictvím císaře Sigmunda samého, až konečně byli papežští legati, s kardinalem Mikulášem Albergatti v čele, dne 26. dubna 1434 u přítomnosti císařové v předsednictví sněmu uvedeni. Kardinal Julian Caesarini náležel i nyní zase ku předsedům sněmu.

Však bohužel — všechna mírnost a povolnost papežova vůči Basilejským nepotkávala se přece se žádoucím výsledkem a úspěchem! Po mnohých sporech a vzdor trpělivosti papeže Eugena nastala nová

roztržka: jednalo se o určení místa, kde by se s Řeky o unii vyjednávalo. Papež navrhoval Florencii nebo Udine, strana jemu protivná setrvati chtěla v Basileji, nebo pokračovati v Avignoně nebo v některém městě savojském. A od té doby smír stal se takřka nemožným, rozkol k veliké škodě církve trvalým! Papež Eugen nařídil pokračování sněmu ekumenického ve Ferraře, jejž zahájil jako předseda a legat papežův kardinal Albergatti dne 10. ledna 1438, naproti kterémuž trval ještě dále vzdorosněm v Basileji pod předsednictvím kardinala Ludvíka d'Allemand, arcibiskupa arleského. Rozkolnický sněm Basilejský prohlásil konečně dne 25. června 1439 papeže, že nechtěl uznati svrchovanosti sněmu ekumenického nad papežem, za kacíře a sesadil jej!

Papež ovšem prohlásil jednání Basilejských za bezprávné, nazval sesazení své zločinem neodpustitelným, prohlásil všechny za kacíře a vynesl na ně klatbu. Basilejští nedbajíce papeže Eugena IV., starali se nyní především o volbu svého nového „papeže". Poněvadž byl mezi nimi pouze jeden kardinal, totiž arcibiskup arleský Ludvík d'Allemand, ustanoveno k němu ještě 32 voličů, kteří musili býti aspoň jáhny; určeno, zároveň, že ten, kdo obdrží dvé třetiny hlasů, bude papežem. Mezi voliči nalézal se též M. Křišťan z Hradce Králové, probošt brněnský; jedním z ceremonářů pro volbu papeže byl známý Eneáš Sylvius Piccolomini! V konklave dne 5. listopadu 1439 zvolen byl 26 hlasy Amadeus VIII., vévoda savojský, za papeže.[1])

Amadeus — poslední vzdoropapež — narodil se dne 4. prosince 1383 z hraběcího rodu savojského. Jevil záhy již v mládí svém nadání panovnické, a když jako hrabě savojský vlády země své se ujal, vyznamenával se spravedlností, mírností a spolu horlivostí ve věcech církevních. Upevnil a rozšířil moc domu svého, tak že císař Sigmund v uznání zásluh jeho povýšil roku 1416. Savojsko na vévodství a udělil mu ještě v léno hrabství Ženevské roku 1422. Manželství vévody Amadea s Marií Burgundskou požehnáno třemi dítkami, dvěma syny a dcerou. Po smrti manželky své založil Amadeus r. 1430. poustevnický řád sv. Mořice, vzdal se částečně vlády v zemi své ve prospěch nejstaršího syna svého Ludvíka a usadil se roku 1434. — sám jako děkan řádu — v Ripaille u Ženevského jezera se šesti rytíři, kteří členy řádu jeho se stali. Všichni složili slib čistoty a měli vedle modlitby a ostatních náboženských cvičení i tu zvláštní povinnost, býti stálou radou ve státních záležitostech vévodovi savojskému!

[1]) Aen. Sylv. Da gestis concil. Basil. II. p. 70 seq. — *Hefele*, Concilien-Geschichte VII. 783 seq.

V zátiší svém setrval Amadeus po pět let, až jej rozkolnický sněm Basilejský zmíněného již dne 5. listopadu 1439 za papeže zvolil. Při začátku sněmu roku 1431. byl Amadeus přívržencem a zastancem papeže Eugena IV. a poslal, jak výše podotknuto, své posly k prvému slavnému sedění sněmu v Basileji. Nyní však, když rozkolnická část sněmu Basilejského jej za vzdoropapeže zvolila, ač sobě vědom byl své nevědomosti ve věcech theologických, přece přijal nabízenou mu důstojnost papežskou, sveden jsa svou ješitností, kterou v něm Basilejští ještě rozněcovali řkouce, on že jediný může církvi v nesnázích jejích pomoci! Poslů, kteří mu zprávu o volbě jeho za papeže přinesli, tázal se Amadeus především, odkud bude bráti důchody své, ježto annáty papežské od sněmu byly dříve před tím zrušeny. „Nemíní prý“, jak se vyjádřil, „ze jmění svého (jež vskutku dosti značné bylo) dvůr papežský vydržovati a tak syny své o dědictví jejich připraviti!“ A teprve tehdy, když mu poslové basilejští důchody náležitě zaručili, přijal volbu a nazval se Felixem V.

Nedlouho potom zřekl se úplně vlády ve vévodství svém Savojském, přijal v příštím roce 1440. svěcení a byl teprve dne 24. července 1440 s velikou slávou v Basileji korunován; při jeho pontifikalní mši svaté přisluhovali mu oba synové jeho.[1])

Nad jmenováním tímto užasl celý téměř katolický svět, a ačkoliv Amadeus-Felix s velikou částí panujících knížat v Evropě spřibuzněn byl, přece k poslušenství jeho hlásila se vedle Savojska jen nepatrná a vlivuprázdná část křesťanstva. Kardinal Julian Caesarini těšil papeže a shromážděné kardinaly na sněmu Florentském a předpovídal krátké trvání rozkolu, poukazuje hlavně na lakotu Felixovu a neschopnost jeho k papežství.

Papež Eugen IV. prohlásil Amadea-Felixe za kacíře a rozkolníka a pod těžkými tresty vybízel jej i stoupence jeho, aby se řádnému papeži podrobili. Toho však Basilejští nedbajíce, setrvali v rozkolu svém, a v dalším sedění sněmu svého dne 4. srpna 1440 — jakkoli dříve proti tomu sami se vyslovili — uvalili nyní na všecka beneficia církevní desátek pro Felixe, a to pětinu všech příjmů na pět let a desetinu na dalších pět let.[2]) čímž všechny poddané svého „papeže“

[1]) Že i laikové, zvláště vznešení, funkce církevní některé vykonávali, toho dokladem jest jednání císaře Sigmunda samého. R. 1414. vjel císař na štědrý den slavně do Kostnice k církevnímu sněmu a zpíval druhý den, v Hod Boží vánoční, oděn jsa za jáhna, při slavných službách Božích papežových evangelium. Viz *Dr. Kryštůfek,* »Círk. děj« II. 2 str. 509.

[2]) *Hefele* l. c. VII. 790.

odpudili, tak že jediné Savojsko v jeho obedienci setrvalo a desátek platilo.

O odklizení neblahého rozkolu pokoušel se i císař římský Fridrich III. (IV.), svolav za tou příčinou říšský sněm roku 1441. do Frankfurtu n/M., který však žádoucího smíru nedocílil: ani papež ani Basilejští nepřijali předložených se strany císařovy návrhů.

Basilejští brzy ve své nadutosti začali se i nad svého papeže vyvyšovati a různé příkazy mu dávati — dle učení svého o superioritě sněmu nad papežem. Tím pohněván Felix, odešel v prosinci 1442 z Basileje a odebral se do Lausanny u jezera Ženevského. Sněm vybízel jej k návratu, avšak Felix dal vždy odmítavou odpověď, vymlouvaje se velikým vydáním, jež ze svého jmění sněmu byl učinil!

Za nepřítomnosti Felixovy pokračovali dále Basilejští ve sněmování a usnesli se konati po třech letech nový církevní sněm v Lyoně; nebyl-li by nynější sněm v Basileji dosti bezpečným, chtěli za Felixem do Lausanny se odebrati a ve sněmu tam pokračovati.

Mezi tím přeložil papež Eugen IV. řádný sněm z Florencie do Říma, kam slavnostně s celým svým dvorem vjel dne 28. září 1443. V Římě konečně po vykonaných dvou seděních řádný sněm uzavřen byl dne 7. srpna 1445. Nedočkav se odklizení neblahého rozkolu, zemřel papež Eugen IV. dne 23. února 1447. Kardinalové vstoupili do konklave k volbě nového papeže a zvolili již 6. března téhož roku biskupa bolognského, kardinala Tomáše ze Sarzana, za papeže, jenž přijal jméno Mikuláš V. Energický tento muž v 49. roce věku svého byl prozřetelností Boží na stolec apoštolský povolán, aby odklidil konečně rozkol Basilejských a zavedl v církvi opět spořádané poměry ku blahu veškerého křesťanstva.

Zatím co Mikuláš V. hleděl hned z počátku vlády své knížata německá s císařem Fridrichem, u něhož byl již z dřívější doby obliben, sobě nakloniti, opovážil se vzdoropapež Felix a Basilejští papeže vybízeti, aby se poděkoval, doufajíce zároveň na svou stranu přivésti mocného francouzského krále Karla VII. Však král nakloněn jsa spíše ku smíru a jednotě v církvi, svolal sám sjezd v červnu 1447 do Bourges, jehož súčastnili se čtyři kurfiřti z Německa, poslové Anglie, Sicilie, Savojska i basilejských rozkolníku. Zde usneseno po dlouhých poradách, aby Felix se poděkoval; ten však, obdržev o tom zprávu, nechtěl o poděkování ani slyšeti.[1])

---

[1]) *Raynald* ad ann. 1447 n. 19—20. — *Hefele* l. c. VII. 837.

Císař Fridrich III. chtěje konečně mocí rozkolníky k podrobení se papeži přiměti, rozkázal městu Basileji, aby pasněmu déle v městě svém netrpěli, hroze při tom i potrestáním města neposlušného. Tu vyzvala Basilej v červnu 1448 shromážděné sněmovníky, aby město opustili. Vyzvání toho uposlechli rozkolníci a odebrali se v červenci téhož roku v průvodě 500 zbrojnošů za svým vzdoropapežem do Lausanny, aby tam nerušeně ve „sněmu“ svém dále pokračovati mohli.

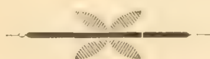
Než odchodem z Basileje zdál se býti rozkol blízek svému konci: aby však i formalně i se všemi následky odklizen byl, o to staral se hlavně francouzský král Karel VII., jenž nabídl se za prostředníka mezi oběma stranama. Papež Mikuláš dal králi plnou moc s odbojníky vyjednávati,[1] a ten také skutečně vlivem svým Felixe pohnul k závaznému prohlášení, že ochoten je zříci se usurpované důstojnosti papežské.[2])

Papež Mikuláš brzy potom zrušil bullou ze dne 18. ledna 1449 všechny censury, jež byl na Felixe a stoupence jeho vydal. I vyjednáváno dále skrze plnomocníky s Felixem v Lausanně, jenž konečně listinami na způsob papežských bull poděkování své veřejně oznámil. „censury“ své na papeže Eugena IV. i Mikuláše V. vynesené odvolal. Mikuláše za řádného papeže uznal a jeho poslouchati všem věřícím poručil. Papež Mikuláš jmenoval Amadea-Felixe kardinalem-biskupem a udělil mu zároveň jakožto svému legatu a stálému vikáři pravomoc nad veškerým jeho bývalým poslušenstvím, totiž vévodstvím Savojským, knížectvím Piemontským, markrabstvími Montferratem a Saluzzo, hrabstvím Asti, diecesemi Aosta v severní Italii, Basilejí, Lausanne, Sitten a Chur ve Švycařích. Ponechána mu též první důstojnost po papeži, dále roucho papežské a část papežských odznaků. Konečně i některé z biskupů, které Felix kardinaly jmenoval, přijal papež do kollegia kardinalů římských.

Na poděkování Bohu za šťastné odklizení rozkolu konány r. 1449. v Římě veliké slavnosti. Ukončením a takřka korunou smíru bylo pak milostivé léto jubilejní, jež papež Mikuláš slavně konal roku 1450.

Bývalý vzdoropapež Felix žil klidně opět ve svém zátiší v Ripaille na Ženevském jezeře, kde zbožně život svůj dokonal dne 7. ledna 1451.

[1]) *Martene*, Vet. scrip. collectio VIII. 995.
[2]) *D'Achery*, Spicil. III. pag. 774.

K nastávajícím obchodním smlouvám.

PROKOP ŠUP.

II. Prostředky ochranné.

Od konce 16. století stávají se různá dřívější pouze fiskalní opatření prostředky ochrannými. Nejvydatnějším prostředkem, jehož používáno v minulých věcích velmi zhusta, byl naprostý zákaz. Zákaz byl dvojí: zakázáno buď vyvážet anebo dovážet. Zakázáno-li vyvážet, pak zákaz týkal se 1. peněz. 2. obilí a jiných potravin, 3. surovin, 4. vzácnějších výrobků.

Zákaz vývozu peněžního býval velmi obyčejný: pokládány peníze za něco samo v sobě cenného, za bohatství samo, ne za známku cennou. A až do jisté míry byly též „bohatstvím", pokud totiž stříbro a zlato jako vzácné kovy těžko a řídce se dobývaly a z ciziny nebylo lze snadno jich dostati. Žárlivě střeží své kovové peněžní poklady ostatně i státy dnešní, vlastně banky jejich. U nás v Rakousku platí zákaz zlato vyvážet podnes, ovšem že zákaz ten omezen pouze na banku státní (pokud nebude uzákoněn volný oběh zlata a povinná výměna jeho). Také v ostatních státech jsou to obyčejně banky státní, jež kovové zásoby peněžní střeží a oběh peněz regulují. Banky proto různými opatřeními a především zvyšováním a snižováním míry úrokové brání své kovové poklady, po případě je uvolňují. Leč dnes neděje se to už proto, že by ve zlatě spatřováno bylo hlavní bohatství kraje, nýbrž jen proto, že zlata, jehož banky používají jako zálohy pro své papíry, není tolik, aby všem státům stačilo na průmyslové i měnné potřeby v plné míře. Prostředky k úpravě peněžního oběhu a na ochranu drahého měnného kovu směřující vlasně nenáležejí k prostředkům protekcionismu, o němž jednáme. Ale dobře upravená měna není nepatrnou podporou domácí práce!

Plně sem náleží však už zákaz vyvážet obilí a potraviny. Tohoto zákazu užíval merkantilismus účelné na povznesení průmyslu. Zlacinením obživy dělnické stává se levnějším i náklad výrobní. Mimo to poskytnouti hojné a dobré výživy všemu obyvatelstvu je tak vydatnou ochranou a podporou domácí práce, že ani dnes ještě dosti po této stránce se nečiní. Dnes ovšem přemnohý stát by toho takovým zákazem nedosáhl. Naopak třeba se starat o dovoz co nejvolnější: na vývoz se ani nepomýšlí ve státech, které samy dosti si nevyrobí chleba a ostatních poživin. Zákaz vývozu obilního však i dnes se ukáže někdy

nezbytným za kromobyčejných okolností (v Rusku po neúrodném roce 1891.), jinak z ochranných prostředků naprosto vymizel.

Ani zákaz vyvážet suroviny druhdy tak jako předešlé zákazy oblíbený dnes už nemá místa. Jeť obměna surovin právě pro státy hospodářsky slabé a nevyspělé vydatným zdrojem příjmu trhového. Kde není, kdo by na místě surovinu obdělal, lépe zajisté prodati ji, než ladem nechati; i těžbou suroviny koná se práce obyčejně velmi výnosná — pro kapitalisty a podnikatele.

Zakázati vývoz hotových výrobků vzácnějších sotva dnes komu napadne ve státech civilisovaných. Dělo se to však dříve z nepřejnosti. Tak z Anglie zakázán byl vývoz strojův, aby kontinentalní Evropa nemohla soutěžit s dokonalým průmyslem anglickým. Avšak zákaz tento už ani tehdy se neosvědčoval, neboť idea a důmysl lidský nedá se před rozšířením žádnou měrou omeziti. Zákaz tento také zrušen dříve, než nastala úplná svoboda tržní v Anglii, totiž už roku 1844.

Zákaz nevyvážet něco ze země dnes zdá se docela absurdním a nesmyslným. Všichni naopak touží po tom, vyvážet co nejvíce do ciziny; vývoz jest hlavním zdrojem zámožnosti státu a země. Jím se trží a jím se peníze či jiné zboží nosí z ciziny domů. Je-li domácí konsum zásoben, pak značí vývoz přebytku čistý výdělek, jímž se uhražuje cizině zase to, co ona dovezla a co od ní odebráno. Čím větší tento výdělek, tím lépe. Proto jen vyvážet. Plesají tudíž ve Spojených Státech severoamerických, že poslední leta poštěstilo se jim tak ohromně nad svou útratu v cizině vývozem svým zaspořiti a kapitalu do země stáhnouti!

Zákaz vývozu, jakmile směr merkantilismu oslábl, odstraněn všude nejdříve, ne tak zákaz dovozu. Tento se ještě namnoze dodnes počítá a používá jako vydatný prostředek ochranný. Zákaz dovozu nepotřebuje ovšem býti vždy z ohledů hospodářských vydán; mnohé se zakazuje dovážet z příčin policejních a mravnostních (knihy, noviny, umělecké předměty, odznaky), z příčin zdravotních (báječné léky), v čas epidemií uzavírá se hranice proti státům nakaženým, z téhož důvodu zakazuje se dovoz nakažených rostlin a plodin (americké ovoce se mšicí San José), zvířat a jich výrobkův a pod. Tyto důvody však mnohdy bývají jen předstírány a pravou příčinou zákazu bývá přece jen ohled hospodářský (zvláště při veterinarních zákazech). Nebývá také přímého zákazu na nějaké zboží uvaleno, nýbrž jen nepřímo se dovoz jeho zakazuje: uvalením takového poplatku, že dovoz se znemožní, nebo postavením takových podmínek, že nelze jim vyhověti.

Naprosté zákazy ať dovozu ať vývozu byly nejen hospodářskými ochrannými, ale i válečnými a politickými bojovnými prostředky. Tak všeobecně je známa uzávěrka pevniny proti Anglii od Napoleona 21. listopadu 1806 vyhlášená a milanskými dekrety z 23. listopadu a 17. prosince 1807 přiostřená. Vedle zemí od Napoleona obsazených: Francie, Nizozemí, Italie a Španělska musily k uzávěrce té přistoupiti i Rakousko, Prusko, Rusko, Dansko a Portugaly, tak že skutečně celé evropské pobřeží vyjma Skandinavii a Balkan bylo pro Anglii uzavřeno, a uzavřeno oboustranně, z Anglie žádné zboží, žádný dopis nepuštěn do Evropy, a z Evropy zamezen veškerý vývoz všeho do Anglie; anglické lodi, zboží, kupci kdekoliv dopadeni, pokládáni za válečnou kořisť. Uzávěrka tato, ač nebyla nikdy úplně prováděna (nebylo možnosti na tak rozsáhlém pobřeží blokovati dokonale) padla s pádem Napoleonovým a zrušena 23. dubna 1814.

Dnes už ani ve válce neužívá se tohoto prostředku za barbarský pokládaného, naopak i ve válce obchod zůstává úplně volným, jen na tak zvanou válečnou kontrabandu (dodávky pro vojsko nepřátelské) uvalí se zákaz.

K naprostým zákazům třeba počítati též výluky, jimiž buď veškerá cizina nebo jen jistý národ či stav se vyloučí od obchodu a práce v zemi. Sem patří anglický navigations-act, zavedený roku 1651. k ochraně domácí plavby proti lodím hollandským, později zostřený i proti jiným lodím (1660, 1662 a 1664); odstraněn teprve s nastoupením svobodné tržby po roce 1850. Zákon námořní přispěl Anglii skutečně k cíli, jehož chtěla dosáhnouti. Pomohl vybudovati loďstvo, jež stalo se na zemi loďstvem nejpočetnějším. Hlavní příčinou námořní moci anglické jak obchodní tak válečné není ovšem opatření výlučné ze 17. století, ale přirozené podmínky země. — Výluk užívá se dodnes, ovšem že ne zhusta, a týkají se rozličných zájmů: vyloučení či obmezení agentů jistého druhu (židé v Rusku a Skandinavii), vyloučení či obmezení přistěhovalých dělníků (Číňanův a Japanců ve Spojených Státech, na Sendvičských ostrovech, Poláků v Prusku atd.). Opatření tato jsou však aspoň na pohled spíše politického a kulturního než hospodářského rázu. Výluk proti obchodním lodím používá se jen v čase epidemií, z ohledu zdravotních, jinak se v civilisovaných státech přístupu a vylodění v přístavě nezabraňuje žádné lodi, ač lodi jistých státu požívají mnohdy výhod, jichž jiné lodi nemají (lodi německé v Rusku na Baltickém pobřeží). Ve státech necivilisovaných za to používá se soustavy o volných a zavřených přístavech. Zavřenými přístavy jsou

i v civilisovaných státech mnohdy přístavy válečné, což už z účelu jejich vyplývá samo sebou.

Ochrana hospodářská dnešních států pozůstává skoro výlučně jen v tom, že poplatky čili cly z cizího zboží vybíranými domácí produkci se soutěž usnadňuje. Toť pro ochranu na domácím trhu. Pro vývoz svůj na cizích tržištích hledí si státy získávati všemožné výhody a úlevy. Právě proto musilo býti upuštěno od dřívější jednostrannosti. Zavládla široká vzájemnost, kdy každý stát cítí, že nemůže se sám pro sebe uzavříti, že jiných potřebuje k doplnění svého hospodářského života, tak jako jiné státy potřebují jeho.

Clo zůstalo dnes jako jediný a všeobecný regulator v mezinárodním styku obchodním. Jeho pohyblivostí dosahuje se různých stupňů ochrany, od svobodné tržby až k prohibici, až ku znemožnění všeho dovozu.

K tomuto svému ochrannému významu došlo clo ve státním životě až v 16. a 17. století. Přirozeně teprv centralismus z hospodářských snah v 17. století vyrostlý mohl cla užiti jako ochrany. Clo z nitra země stěhovalo se až na hranici; poplatky jemu podobné, jež dále uvnitř země se vybíraly a vybírají, dostaly jiná jména a přijaly ráz a pravidelnost obyčejné daně státní či zemské neb obecní. Leč ani dnes ještě nepřestalo býti clo tím, čím bylo po celý starověk a středověk, fiskalním opatřením. I dnes mnohá cla slouží jen k tomu, aby obohatila státní pokladnu, jsou jako akcis, octroi, konsumní daň, jen že výlučně snad na cizí zboží uvalena (Anglie na př. má jen fiskalní cla).

Ve své mnohovýznamnosti a podle různého účelu rozeznávají se:

1. Clo vývozné, dovozné a transitní. Dovozné clo jest oním clem obyčejným, na věci z ciziny dovážené uvaleným, o němž se nejčastěji mluví. Clo vývozné jest řidčím opatřením, a obyčejně zavádí se jako poplatek, jímž se má státního důchodu přimnožiti — tak na příklad vloni v Anglii zavedeno clo na vývoz kamenného uhlí. Avšak vývozné clo není vždy nezbytně fiskalním, může míti i hospodářský nějaký účel, obranný či zamezovací (zdržuje-li užitečnou věc v zemi), anebo i účel politický. Cla transitního pak se už vůbec neužívá. U nás bylo do roku 1878. Teď státy spíše svádějí na své dráhy transitní zboží, než aby je clem odpuzovaly.

Další vývody a další třídění týkají se jen cla dovozného.

2. Clo fiskalní a ochranné. Ono slouží jen k rozmnožení státních příjmů, toto zavádí se na ochranu domácí výroby. Fiskalní clo poznává se snadno: nemá-li či nemůže ani míti ochranného cíle, jest pouhou daní spotřební. Tak clo uvalené na zboží, které se u nás

nevyrábí: na př. clo z kávy, čaje, kakaa, jižního ovoce atd. Může však i na zboží výhradně jinozemské uvaliti se clo ochranné. Tak clo na jižní ovoce podporuje částečně spotřebu domácího ovoce. Clo na třtinový cukr chrání domácí cukr řepný (zatím příklad imaginarní!); clo na kávu dalo vznik četným náhražkám kávovým a pod. Také clo, jež se určí na zboží, které se doma vyrábí, může býti fiskalní, nemá-li takové clo účelu, aby domácí výrobu chránilo; je-li na př. tak nízké, že ochrana je nemyslitelna, nebo určeno na takové jemnosti a dokonalosti, že obmezuje se jen na nejbohatší kruhy (clo na krajky ve Spojených Státech, clo na šumivá vína u nás zavedena, toto ovšem teď, když výroba šumivých vín i u nás, změnilo se v ochranné). Fiskalní cla změnou poměrů mohou se státi ochrannými a naopak ochranná fiskalními. Tento případ by mohl nastati, kdyby chráněné odvětví úplně vymizelo, kdyby na příklad po vyčerpání petrolejových dolů haličských clo na petrolej dále zůstalo, ať v té výši jako dosud či menší.

3. Ochranné clo podle své výše a podle poměrů průmyslových rozeznávati dlužno ještě specielněji na výchovné, ochranné a prohibitivní čili výlučné. V politice obchodní se schválně tohoto rozdílu nečinívá, poněvadž pod všeobecným pojmem se odiosní species lépe utají. Clo zabraňující dovozu určitého zboží bývá velmi neochotně neseno obyvatelstvem, protože se jím některému odboru průmyslovému zajišťuje monopol. Monopoly státní také chrání se takovými cly prohibitivními. U státu však občanstvo clo takové snáze strpí (u nás clo na tabák a sůl), neboť zisk z monopolů státních jest nepřímou daní a plyne do státní pokladny, již občanstvo tak či onak každý rok až po vrch naplniti musí. Něco jiného však jest když clem získává monopol soukromá výroba. Tu občanstvo platí domácí zboží o notnou část zdražené ve prospěch několika podnikatelů. Tím hůře, jsou-li tito podnikatelé velkokapitalisty a spekulanty, kde odpadá i mravní důvod udržovat snad četnou slabou vrstvu výrobní. Má se to tak u nás na příklad se clem na železo. Výroba železa jest u nás v rukou několika nejsilnějších kapitalistických kroužků, zisky jejich jsou veliké, spekulace s akciemi železářskými proto také bujela nad slušnost a míru. Není tudíž divu, že obecenstvo jednomyslně obrací se proti clu tak vysokému, jež by takovým výrobcům dávalo zrovna privilej monopolu. Podobné prohibitivní clo na jiné všeobecně potřebované zboží jest clo na petrolej, na cukr. Jen že na cukr není tak tíživé jako zmíněná cla, protože se o dovoz cukru k nám nemůže jednati, tu tíživou je daň konsumní, která cukr zdražuje; mimo to část tohoto cla vrací se cukro-

varům v podílu na zisku raffinadním, kterýžto ziskový podíl cukrovarům umožňuje více za řepu platit, než by platiti mohly, kdyby soutěž cizího cukru byla volnou. Tím se toto prohibitivní clo v nastalé tísni cukerní stává ochranným, za dobrých minulých let pro cukrovary bylo však čistě prohibitivním s veškerou tou odiosností, jako zmíněná cla na petrolej a železo. (P. d.)

Písemnictví a umění.

Z nového polského dramatu.

Referuje Tomáš Hudec. (O.)

Těžko si představit ušlechtilejší poesii a působnější projádření její. Všechny osoby Rydlovy jsou živí lidé, mají určitě vyhraněnou fysiognomii, individualitu; to platí i o bytostech fantastických a ďáblech. Jazyk a verš jest tu neobyčejně krásný, smělý, zvučný, prostý umělých effektů. Čtyřstopý trochej — verš dramat Calderonových a Słowackého — řine se a plyne lahodně jako sám ze sebe, jako voda z pramene. St. Tarnowski píše o autorovi „Začarovaného kola“ takto: „On píše tak, jak cítí, kreslí na papíře postavy a sceny tak, jak se mu v jeho obrazivosti zjevily. Neuvažuje o tom, jak by diváka oslnil buď skvělou myšlenkou či nevídanou novotou nebo umělostí slohu a veršování. Nestará se o vyvolání dojmu, ale dojem působí. Nehledá originalnosti, ale nalezá ji. Nechce býti jinakým než všichni ostatní, ale jest právě proto takovým jako žádný jiný.“ Tato slova kritika, o němž nelze říci, že by s novým uměním sympatisoval, jsou jistě významná.

Největší posléze a všechny ostatní převyšující polský dramatický talent, který již delší dobu se zvolna rozvíjel a rostl, je *Stanislav Wyspiański*. Dráha, kterou prodělal v dramatické poesii, jest dosti dlouhá. Od roku 1892.—1901. vydal celkem osm dramat, kteráž v chronologickém pořadu jsou tato: „Legenda“, „Meleager“, „Protesilaos a Laodamia“, „Klątwa“, „Lelewel“, „Warszawianka“, „Legion“ a poslední „Wesele“. Již „Legenda“, v níž hlavní osobou jest Wanda, vyznačovala se neobvyklým nadáním, rythmickým a hudebním veršem, neobyčejně malebnými situacemi. Brzy na to objevil se „Meleager“, který byl důkazem dalšího rozvoje a postupu básníkova. Tragedie tato nemá aktův a scen, nýbrž jest dle starožitných vzorů rozdělena na p r o l o g o s, e p e i s o d i a, c h o r y a e x o d o s. Vane z ní jakási

mladická svěžest hellenského života. Svět a duch řecký se svým pouze zevnějším životem, prostým trudu a starostí, se svou silnou vírou v pravdu a v moc bohů, je zde znamenitě vystižen. Tok verše jest velebný a harmonický, barvy jazyka jsou teplé, jako samo podnebí a příroda řecká. Rovněž k „Protesilaovi a Laodamii" čerpal básník látku z antické mythologie, odtud však obrátil se k tragedii národní, k legendám, historii, k životu lidu a zde bere náměty ke svým dílům stále význačnějším. Jest ještě příliš záhy chtíti podat celkový úsudek o básníku stoupajícím pořád ještě do výše a proto pomíjejíce ostatních dramat, zmíníme se jenom o posledním, totiž „Wesele", a to pro jeho řídký úspěch, jaký mělo na krakovském jevišti letošího roku. „Wesele" považuje se za arcidílo. Jako Rydel bere i v něm autor motivy a typy z lidové poesie, ale neuchyluje se svým dějem do minulosti nebo do fantastických končin, nýbrž dotýká se palčivých otázek přítomnosti, především otázky vlastního národa. V poetické synthesi soustředil a vyjádřil tu básník pod uchvatným symbolem celou národní věc polskou od času rozboru až po naše doby. Bohatýrem dramatu není tu jednotlivá osoba, ale abstractum, totiž: lid jakožto základ národní neodvislosti Polsky. Že idea tak vznešená, a pro polský národ dvojnásob důležitá, dodělala se opravdu neobyčejného úspěchu v dramatě vyznačujícím se nad to originalitou a všemi půvaby skutečné poesie, tomu netřeba se diviti.

*

A tak vidíme, kterak nové proudy vyvolaly v Polsce čilou uměleckou tvorbu, která především na poli dramatické poesie vydává hojné plody a slibuje i do budoucnosti úrodu ještě hojnější. Vidíme zároveň, že toto nové drama vzniká synthesí moderních uměleckých směrů na západě s živly poesie národní a lidové. A to tímto způsobem. Národní umělecké vědomí, ač z počátku potlačené a zahrnuté návalem cizích proudů, znenáhla domáhá se svého práva proti vlivům cizím, uplatňuje se, assimiluje sobě z moderního umění západu to, co na něm jest opravdu dobrého a co nestojí v odporu s národní osobitostí, překonává tím postupně zhoubný vliv bezduchého napodobování a manýry a dává takto vznik umění nejen novému, modernímu, ale, co více, umění zdravému, opravdovému a umění národnímu. To asi jest také jedině správný způsob, jak by se mělo všude pohlížet na současné směry moderního umění. Cizí umění nemá býti umělcům vzorem k napodobování, ale impulsem k svéráznému tvoření.

Z francouzského písemnictví.

Referuje Al. Koudelka.

Poslední hnutí ve francouzském písemnictví lze zkrátka označiti snahou po tendenčnosti, snahou posloužiti tendencím ba politickým, ba moralisujícím ve formě romanu. Všeobecně připisuje se to vlivu E. Zoly. Cyklus jeho romanový Rougon-Macquartů hned od prvopočátku prohlašován za romanový cyklus s politickou tendencí. Autor podjal se úkolu podati v něm historii široce rozvětvené rodiny za doby druhého císařství ve smyslu theorie o dědičnosti, a to s patrnou snahou hlavně rub neboli špatnosti vytknouti. Specifikaci těch špatností věnovány jednotlivé romany z dotčené serie. Že se úkolu toho nepodjal z úmyslu ani čistě kulturního ani čistě uměleckého — o nějakých snahách po nápravě nesnadno mluviti — známo dnes s dostatek. Pracoval a pracuje dosud Zola ve službách „Alliance israelitique“, a jak jí posloužil, známo též s dostatek. Zajímavo je čísti, co o něm napsal E. Groth v „Grenzboten“ (Lipsko, r. 59., č. 35—36.). Jeho úsudek vyznívá v tento smysl: „Přese všechen mocně akcentovaný umravňující pathos v díle ‚Fécondité‘ (Plodnost) nemohu ho vážně pokládati za mravoučného kazatele a vychovatele svého národa. Při oceňování jeho prací po stránce esthetické dlužno mu vykázati místo hodně — vzadu. Zolovi nedostává se ani smyslu ani schopnosti k uměleckému zpracování látky, duch jeho jest chud co do šlechetné, tvůrčí obrazotvornosti a na vlastní, nové myšlenky, Zola je neschopný podati prohloubenou charakteristiku a zdůvodniti psychologický proces v člověkovi; není s to, aby dojemně (nachempfindend) vylíčil niterný život výše postaveného člověka a aby čtoucímu vnukl účast s jednajícími osobami. Zola postrádá naprosto všeho usmiřujícího a povznášejícího humoru. Poněvadž se mu nedostává vlastností pravého umělce, pracuje podle ošuntělých pravidel řemeslníka.“

Poslední roman jeho zove se „Travail“ (Práce). Úsudky o této práci Zolově shodují se v tom, že to jakýsi druh (zdali opravdu míněný, kdož to ví?) očisty autorovy, že se v něm povznáší od hmoty k idealismu, od realnosti k symbolismu; vytýká se mu však, že do práce uvedl zase tolik naivností, že čtenář chtěj nechtěj přece — neuspokojen knihu odkládá. Stůj zde krátký náčrtek toho romanu.

Lucas Froment, syn onoho Pierrea, v jehož duši se odehrály hrozné katastrofy o pověrčivosti (sic!) cf. Lurdy, o katolické hierarchii (cf. Zolův roman „Řím“), o křesťanském milosrdenství (cf. Paříž) a jenž konečně dospívá přesvědčení, že věda (! cf. Brurnetière) obnoví svět, ježto ona (totiž věda) vrátí lidstvu opět lásku k zdravému životu, vyvstává před zraky čtoucího jako zakladatel budoucího státu Fourierova. Jako inženýr přichází do ocelárny, již nazývají „peklem“. Tu zhrozí se bídy, v kterou uvrženi dělníci kapitalismem vyssáváni. U skvělé hostiny seznamuje se s representanty kapitalismu, k nimž se druží kromě továrníků, zástupců vlády a armady i hodnostáři církevní, již se všichni ze všech sil svých vynasnažují udržeti lešení držící nespravedlivý a odumírající řád společenský. To se rozumí, že lešení to je skrz naskrz prohnilé a že obhájci jeho jsou moralně otráveni.

Někdejší zakladatel „pekla“, Jerôme Quirignon, tráví život svůj bídně, mrtvicí k mlčení jsa odsouzen, v posouvací lenošce. Všichni jeho potomci následkem kletby lpící na zlatě bídně zahynuli až na jeho rozumnou vnučku Suzannu, choť nynějšího továrníka. Ten však udržuje nedovolený poměr se slečnou, ale zkaženou chotí technického ředitele závodu. Lukáši se zhnusí vše, co vidí, i cítí se puzena pracovat o povznešení socialních poměrův, o vyrovnání mezi bohatstvím a bídou. Vrhne se na studium Fourierových spisův, i pojímá úmysl ve skutek uvésti jeho budoucí stát. Společně s chorobným přítelem, ale vynalézavou takto hlavou, získá zpuštěnou továrnu (Crêcherie), i přivede ji brzo k rozkvětu. Zatím co „peklo“ vyrábí válečný material, v Crêcherii vyrábí se samé užitečné předměty, potřebné ku zdaru a rozkvětu pokojného života. V nové továrně panuje praktické užití nauk Fourierových, a to až do nejmenších podrobností, an i volná láska tu neschází. Nu, a jak dále? Lukáš zvítězí nad svým nejkrutějším nepřítelem, nad kupectvím sousední osady beauclairské, vyhrav na něm proces; získá si lásku mladé dělnice Josiny, již vysvobodí z hrubostí jejího dosavadního milence Ragua, dělníka v „pekle“; vyvázne šťastně z poranění, jež mu zasadí žárlivý Ragu a lid úplně pro sebe získá; ano konečně dociluje i spojení „pekla“ s Crêcherií. Lukáš ocítá se na konci svého života, i obzírá svoje dílo. A co zří? Pozemský ráj a netoliko po stránce tělesné, ale i moralní, neboť občané budoucího státu dávají přednost také nerozlučnému manželství před volnou láskou.

Prosím, co pověděl tu nového Zola? O theorii obětavosti jednotlivce ve prospěch lidstva napsalo se toho už tolik, že darmo povídati. A přece všecko to mluvení, dokud lidstvo nebude proniknuto skrz naskrz duchem Kristovým, zůstává ne utopií, nýbrž naprostou nemožností; ale i kdyby lidstvo úplně přilnulo k zásadám Kristovým, zůstává tu oříšek — totiž zlá náklonnost, které vyhladiti úplně se nepodaří nikomu na tomto světě. Proto myšlenky, které tu Zola vyslovil, nemohou nás nijak uchvátiti, neboť n e j s o u n o v é, nemohou nás rozehřáti, poněvadž jsou neuskutečnitelné. A co do uměleckého zpracování postavy jsou tak neurčitě nakresleny, jsou to mátohy jednak andělských, jednak ďábelských tvorů, že postava skutečného dělníka v nich úplně se ztrácí.

Než vliv Zolův zůstal a jeví se v celé řadě jiných tendenčních prací. A tu jmenuji nejprve *A. Courreura* „La source fatale“. Prostředí tohoto romanu jest naprosto a l k o h o l i s t i c k é. Roman a i časový tedy. V obci Savagnies v Arrasu jsou dvě veliké lihopalny a všichni obyvatelé stojí k nim v nějakém poměru. Téměř všecky osoby, jež nám spisovatel předvádí, propadly více méně za oběti tomu „neblahému zdroji“, toliko lékař Jean Bordier, podporován Jeanneou, dcerou majitele jedné z těch lihopalen, vedou s nejšlechetnější obětavostí boj proti tomuto zhoubnému jedu. Jeanne byla svědkyní, jak její manžel předčasně následkem také alkoholismu do hrobu klesl. Bordier, jenž byl dříve lékařem v hlavním městě, zděděv malé dědictví usazuje se ve svém rodišti a oddá se cele studiu otázky alkoholistické. — Tendence spisovatelova zasluhuje chvály, ale ustavičné zopakování názorův o škodlivosti alkoholu unavuje. Přátelům antialkoholismu lze jenom doporučiti přes upřílišování na mnohých místech, neboť jsou v knize zase místa poetické ceny.

„Le épopée Mimisane" Epos M. zove se roman *M. Noého*, jenž zase táhne do pole proti slavomamu. Takových hrdinů, jako je Stephan Mimisane, jest na světě hrozně mnoho, a u nás v Čechách i na Moravě najdete jich na tucty i v nejzapadlejší dědince, jenom že se nedostane každému té cti býti tak dobře zachycenu takovým fotografem, jako jest M. Noé. Mimisana, člověka to pranepatrného, postrádajícího jakékoli vědomosti, nemajícího ani co by za nehet vlezlo nadání, zvolí občané poslancem, a ta nicka prohlašuje — jako mnozí u nás páni poslanci toho kalibru — zcela vážně: „Já budu provozovati svou politiku, já se osvědčím býti Richelieuem!" S velikou námahou podaří se jeho choti, jeho tajemníku a rádcům přiměti ho, aby upustil od vysoké politiky a přestal na obírání se záležitostmi zcela prostými. Ač kariéra jeho daleko vzdálena jest od té slávy, která mu na mysli tanula, přece v srdci zůstává týmže. Raněn byv mrtvicí přeje si na smrtelném loži, aby mu na návsi zřízen byl veliký bronzový pomník. A teprve když mu to byla žena přislíbila, umírá s blahým úsměvem na rtech. Pěkně kresleny jsou i povahy jeho choti a sekretáře, který vlastně p. poslancovi všecky řeči musil pracovati a tak jej nad vodou udržoval. Bohužel, že tato dobře míněná pomoc jenom Mimisana v sebeklamu udržuje. Rovněž ze života vzaty jsou portrety obecního prefekta (starosty), jeho ženy a p. radního. Hlupáky jsou všichni, ale co do domýšlivosti a směšnosti mohou se směle s Mimisanem měřiti. (P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCXVIII.

60. Štěpán z Měnína. Mírov 2. ledna 1391. — Manské knihy II. str. 91.

Listina náleží podle připojené značky k oné, která otištěna jest na str. 1. svazku tohoto (XII); písař, jenž ji vepsal do kvaternu pod dolní obrubu, provedl také opravy o nichž jsem se zmínil prve (viz č. CCXCVI).

Str. 49. ř. 2. manské knihy: reuerendus in Christo pater;
ř. 4. manské knihy: prope Nawssedlicz;
ř. 11. „ „ Datum presentibus quibus supra, kterážto slova zdají se býti důkazem, že listině náleží datum, jak otištěno dle provedené v kvaterně opravy, jakož i uvedení tam svědkové. Na téže straně knih manských psána po listině t. č. jiná ve prospěch města Osoblahy, jež jest dokončena teprve str. 92., kde není žádných svědkův.

CCCXXIX.

61. Biskup Mikoláš. 1391. — Manské knihy II. str. 85.

Str. 50. ř. 8. manské knihy: in pr̄nis bonis, čtu správně: *in paternis bonis*, ne, jak Dr. Lechner: in paruis bonis, neboť zde se mluví o dědictví po Dománku z Hulína; nebyly to statky malé, když daleko převyšovaly cenu 50 hřiven grošův pražských;

ř. 15. manské knihy: *aut hoc,* quod etc. ne: autem hoc;
ř. 17. „ „ omylem: donec eius ... fuerit satisfactum místo: donec eis jak tištěno.

CCCXXX.

62. Rozsudek manského soudu biskupského. Půhonné knihy I. fol. 71. v.

Str. 50. ř. 5. knihy půhonné: sapientum;
ř. 5. knihy půhonné: pronunciamus.
Str. 51. ř. 2. knihy půhonné: pro edificiis;
ř. 4. knihy půhonné: declaramus;
ř. 5. „ „ inpedire;
ř. 9. „ „ in quolibet festo sancti Georii;
ř. 9. 10. a 15. knihy půhonné· domine Filcze;
ř. 16. knihy půhonné: pro eodem (scil. leypding) domino episcopo supplicare.

Ostatně mohl se oprávce diplomatáře čtením knih půhonných přesvědčiti, že Tamfald není psáno „fälschlich“, nýbrž že to jméno všelijak se psalo, pročež mohla býti poznámka o něm vypuštěna při opravách sazby.

Za to mohlo a mělo i v opravách zůstati, jak diplomatář udává: Kremsierer Lehenspůhonen, a nebylo radno měniti v „Lehensquatern“, což znamená nám manské knihy, nebo jestli nechtěl užiti slova českého „půhon“, bylo mu napsati: Lehengerichtsquatern.

CCCXXXI.

71. Biskup Mikoláš. Kroměříž, 9. února 1392. — Manské knihy II. str. 53.

Str. 60. ř. 3. a 4. manské knihy: seben mark;
ř. 7. manské knihy: Hensl de Cowalowicz *etc.;*
ř. 8. „ „ Wolfsberg.

CCCXXXII.

74. Týž biskup. Mírov, 29. února 1392. — Tytéž knihy str. 86.

Str. 61. ř. 2. manské knihy: zu seynem vnd seiner erben name;
ř. 3. manské knihy: dem erbern (nebo: erbarn, erb'n) Josten von Wolfsberg, erben jest omyl tiskový;
ř. 4. „ „ skutečně: marsclk, to jest: marscalk, ne: marsalk, jak Dr. Lechner míní;
ř. 5. „ „ zu Hermansdorff, též str. 62. ř. 1.
ř. 6. „ „ místo prvého etc. bescheiden, beweiset vffgelasen etc.;
ř. 6. „ „ místo druhého etc. merherischer werunge vnd czal;
ř. 7. „ „ czen mark, též ř. 9. str. 62. ř. 1. 7.;
ř. 13. „ „ das den derselbe etc.
Str. 62. ř. 2. manské knihy: vorkeufen;
ř. 12. a 13. „ „ ane allirmengleichs hindirnisse;
ř. 13. manské knihy: Gerhard von Meraw.

CCCXXXIII.

75. Týž biskup. Mírov, 29. února 1392. — Tytéž knihy str. 87.

Str. 62. ř. 4. manské knihy: mit rate seiner frunde, gutem willen gunst vnd vorhengnisse;

ř. 7. manské knihy: bescheidet beweiset vffgelasin vffgereichet vnd gegebin fumfczen mark geldis jerlichis czinses merherischer werunge vnd czal vnd etc.

Str. 63. ř. 1. manské knihy: vorkeufin vnd gebin mogin;
ř. 2. manské knihy: vor hundert vnd fumfczig mark grosser *prager* pfeninge;
ř. 4. „ „ zu sulchir bescheidung *beweisung* vffreichnunge;
ř. 10. „ „ als die vor begriffen ist, gancz stete vnd vnvorrukt gehalden werde*n* vnd bleiben sulle*n*;
ř. 12. „ „ Jacoben Cunczek von Pruss, Sinkē von Drzienowe, hlásky S ken jsou zde zcela patrny, mezi *S* a *k* tři dříky, tedy věrojatno *in,* a tudíž mám za to, že svědek není jiný, než v listině z 3. února 1391 uvedený Zbyněk z Dřienového (viz Codex diplomaticus XII. pag. 4.) tedy správně: Sbinken, nikterak Smil, ani Synek.

CCCXXXIV.

76. Týž biskup. Mírov, 29. února 1392. — Manské knihy str. 54.

Str. 63. ř. 1. manské knihy: in nostri presencia;
ř. 2. manské knihy správně: *Dobrowicoua,* ne jak opravuje Dr. Lechner:
ř. 4. „ „ Biscupicz;
Drobrowicoua;
ř. 5. a 13. „ „ dothalicii; taktéž str. 64. ř. 2.;
ř. 14. „ „ nunccupatur;
ř. 14. „ „ ecclesie nostre *etc.* místo toho, co jest v závorkách;
Str. 64. ř. 6. manské knihy: Cunczonede Smola.

CCCXXXV.

78. Týž biskup. Mírov, 18. března 1392. — Tytéž knihy str. 88.

Dr. Lechner poznamenal: „Z. 7 und 12: Peter Tenken und Peschel(n) Jaxen sind die 2 Besitzer, daher daher nach Pescheln kein Komma gehört.“

Nejsou však dva pouze noví držitelé manství prve Hrabišova, nebo ke kupcům jeho náleží také „der ersame her Niclas pfarrer zu Gostelicz“, syn Petra Tenka, jak dosvědčuje ř. 7. a 11. Že pak nesluší spojovati jména Pešlova a Jakšova, jakoby to byla jedna osoba, dokazuje ř. 15., kdež máme spojku *vnd* mezi Pešlem a Jakšem: den egenannten Peter Tenken Pecheln (sic) *vnd* Jaxen vnd ouch von sunderlichin gnadin Niclasin pfarrer zu Gostelicz vnserm camermeister.“

Pan oprávce diplomatáře v té věci jest na omylu.

Str. 63. ř. 8. manské knihy: desselben Peter Tenken *vnd* sune, před vnd cosi schází, snad Pešl a Jakeš byli zeti Petrovými aneb v jiném s ním příbuzenském spojení, slovo je určující vynecháno;
ř. 12. manské knihy: dieselbin guter *der* (sic) egenannten Peter Tenken, Pescheln, Jaxen vnd *dem* egenannten herrn Niclas;
ř. 18. „ „ ynen vnd iren rechten lehenserben mannes geschlechtes (zkratek: ȳn a: geschlechtē).

Nová díla.

Dr. Al. v. Schmidt: Apologetik als speculative Grundlegung der Theologie. Freiburg. Str. 354. — *Dr. H. Schell:* Religion und Offenbarung. Paderborn. Str. XXVIII a 464.

Dva vynikající myslitelé a učitelé vydali tu obranná díla vzhledem k novým potřebám, díla, v nichž uloženy pravé poklady myšlenek a popudů. Prvé dílo jest více methodické, ač spolu bohaté na realní látku, druhé kromě statí methodických obšírně probírá základní otázky o náboženství a Zjevení.

Proti oběma spisům činěny námitky, jež by ovšem i zde učiněny býti mohly. U Schella zvláště nepříjemně působí bombastická dikce, jíž trpí určitost nauky. Ale malicherné neomylnické kritisování od lidí, zvyklých jen přepisovati obvyklé paragrafy a thesky, působí tím nepřízněvěji. I čtenář věci zcela znalý najde v obou spisech mnoho poučení, i když nejsou beze všech vad; hlavní zásluha jejich jest, že se ničemu nevyhýbají, nic neobcházejí a že jsou upřímné a — pokročilé. Hodí se ovšem jen pro čtenáře zvyklé intensivně mysliti.

Jesuité *G. Gietmann* a *J. Sörensen* vydávají u Herdera ve Frýburku veliké dílo o esthetice: Kunstlehre in fünf Teilen. První díl podává esthetiku povšechnou, ostatní o jednotlivých odvětvích umění. — Francouzský jesuita *Ch. Lacouture* vydal v Paříži u Retaux Esthétique fondamentale. Jsou to díla velmi důkladná, zvláště německé, snažící se zvláště základní pojmy objasniti, což obyčejná popisná a blouznící esthetika zanedbává na škodu esthetického soudu a vzdělání. Ale jednu vadu mají ona díla: jsou příliš těžkopádná a školácky zdlouhavá pro samé definice a distinkce. Obě ostatně opouštějí zásadu esthetiky Jungmannovy kladouce podstatu krásného názoru více do rozumu než do vůle.

Dr. Jar. V. Sedláček: Pouť do posvátných míst sv. Země a Egypta. Praha 1902. G. Franck. Str. 304. Cena 1 K 90 h.

Cestopis tento poskytuje jednak příjemného poučení vůbec, jednak cenných pokynů pro každého, komu dopřáno konati cestu do sv. Země. Dráha cestopisu vede arciť Srbskem na Cařihrad, nazpět pak Alexandrií a Terstem, ale je tím zajímavější. Že věcné údaje jsou správné, za to nám ručí samo jméno slovutného znalce věcí biblických.

Piotr Chmielowski, známý literarní historik polský, vydal nedávno dva spisy o současné literatuře polské. Jeden věnován Henryku Sienkiewiczi (Lwów nakl. Towarzystwa Wydawniczego) a jest proslavenému belletristovi nepříznivý. Chmielowski jest, jak známo, positivista, rozmachu Sienkiewiczowu tedy již předem nepřející, a jest více archivářem literatury a anatomem, než povolaným kritikem esthetickým. Úvahy jeho sice právem poukazují na některé drobné

nedostatky děl Sienkiewiczových ale na celkové ocenění jsou příliš malicherné a šablonovité. — Druhý spis Najnowsze prądy w poezyi polskiej (Lwów, Wydawnictwo Związku naukowo-literackiego: Wiedza i Życie) šíří se, opět s ostrou kritikou drobnohlednou, tentokrát však šťastnější, o trojím proudu v souvěké literatuře polské, totiž novovlasteneckém, pessimistickém a čistouměleckém (symbolismu, intuicionismu, individualismu atd.). Chmielowski odmítavým úsudkem sotva se zavděčil mladým, kteří jinak tolik naň dávají . . . Prý „poezya modernistyczna ma wiele podobieństwa do opisu przeróżnych chorób; zdolniejszi jej przedstawiciele odmalovali znakomicie nie jedno zboczenie moralne, nie jedno uczucie dziwaczne; ale ukojenia nie przynieśli nikomu".

Týmže předmětem obírá se *Ant. Mazanowski* v knize Młoda Polska w powieści, liryce i dramacie (Kraków, nákladem D. E. Friedleina) Zachází více do podrobnosti, odhaluje nemilosrdné „mladých" slabiny myšlenkové i slohové, zvláště pak ethické, ale má přece naději, že z toho chaotického kalu vybředne na konec něco ušlechtilejšího.

Frant. Vymazal vydal u A. Píše v Brně „třetí hromádku" Zrnek (stran 30, cena 40 h). Stojí opravdu za čtení a velkou většinou také za pamatování. Týkají se knih, kritiky, politiky, vědy atd. Některá jsou hodně ježatá. Nechválím však na př., že i tento p. spisovatel si vyjíždí na professory, o které již každý myslí že může se otříti; není to ani nové ani duchaplné.

MUDr. Ondřej Přikryl v „Nových Hanáckých Pěsničkách" (nakl. A. Píša v Brně, str. 116, cena 2 K) místy opět šťastně vystihuje lidový humor, někde však buď již na plano hanačí, někde zase přikrajuje z „panskyho", myšlenkou, ba i slovem. Hloupý vtip o zpovědi a záletech jsme již četli v dřívějších pěsničkách.

Jan Vyhlídal: Z hanáckých dědin a měst. Nakladatel R. Promberger v Olomouci. Stran 144. Cena 1 K 50 h.

Pilný pracovník v národopise slezském i moravském podává tu dva obrázky „Ze života hanáckého vojáka" a „Póť stařečka Pospíšila do Řéma", v třetím pak oddíle několik národopisných drobotin.

Jako předešlou, tak i touto knížkou mile se pobaví, kdo se poněkud večte do hanáckého podřečí.

Jókai Mór: Krotitel duší (A lélékidomár). Přel. G. N. Mayerhoffer. Nakladatel Alois Hynek v Praze.

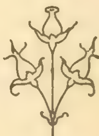
Známým napínavým způsobem líčí tu spisovatel kus snad života; ostatek asi vymyšlených příhod onoho proslulého zametače uherských pustin, jenž je očistil od lupičů; Jókai nazývá jej Lándory. Z činnosti justiční vyvine se poměr milostný ku dceři jistého bankéře, jenž ne-

vědomky byl ve službách mezinárodní lupičské roty. Záležitosti dědické atd. zaměstnávají Lándoryho delší dobu také v Paříži právě za kommuny, odkudž podány některé pěkné episody. Vůbec jest román, ač místy hodně fantastický, velice zajímavý a zvláště v povahopisech cenný.

Ve Vilímkově knihovně vychází román *Růženy Svobodové:* Milenky, výrazným, poutavým slohem psaný, s umělecko-psychologickými nároky, jež nejsou docela neoprávněny, ale opět z toho ovzduší, páchnoucího hnilobou lenosti intellektuelní i mravní, v níž obyčejně musí vypomáhati některá brošurka Tolstého, aby těm lidem dodala aspoň vážné posy. Pí. spisovatelka líčí tyto figurky a příběhy jejich znamenitě, zcela „slohově“, ale všechna ta duchaplnost připadá člověku jako vyplýtvaná.

Ani esthetický oprávněno ani ethicky prospěšno není, že belletrie, zvláště ženská, zabývajíc se příliš mnoho titěrnostmi a dělajíc z nich události psychické prvého řádu porušuje pravé poměry a názory. Zde na př. v povahopisech povstává tím jakási nedůslednost: děvče jinak dosti silné postoupiti zápas se životem a bídou rozptyluje se až pravděnepodobně v samých enervujících tretách. Myslím, že té zženštilosti jest už vrchovatě dost!

R. J. Kronbauera Řina, román dívčího srdce, vydávaný samostatně u Hejdy a Tučka v Praze, sešlehán již od posuzovatelů různých směrů tak důkladně, že již milosrdenství zdálo by se kázati, abychom jej dalších výtek ušetřili. Vytýkána mu přílišná povídavost, zbytečné protahování děje jinak bezobsažného a jiné vady; právem. P. spisovatel také chtěl asi v blouznivé, nezkušené Řině ukázati vzorek nedobrého výchovu v pensionátě (zde prý drážďanském). Rozumný však čtenář vida, že si dívka zachovala dobré mravní jádro, nakloní se spíše sympathií k onomu pensionátu; snad právě pro tento odpor k mravní špatnosti nedošla Řina obliby kritiků, kterým jest realistickou jen koketnost a nízkost.

Směs.

O methodě v theologii. Ve své řeči, jíž zahájen letoší školní rok na ústavě katolickém (universitě) v Toulouse, předčítal arcibiskup z Abbi, mons. Mignot, úvodní rozpravu, v níž hovořil o methodě v theologii („La méthode de la Théologie“: „Bulletin de littérature ecclésiastique publié par l'institut catholique de Toulouse“). Monsign. Mignot dovozuje mezi jiným: Theologie, která v deduktivní vědě tvořila počátek a východisko, v analytické vědě, jež nemá jiného začátku nežli dostatečně dokázaný fakt, tvoří cíl a vrchol. Neboť její vlastní předmět nejenom se vymyká bezprostřední zkušenosti, ale je také nejsložitějším, nejtěžším, poněvadž pojímá Boha, člověka a vesmír s nejvyššího hlediska v nadpřirozeném vztahu vzájemném. Jakkoliv tento předmět jest nadpřirozeného řádu, přece dán jest přírodou a s ní sloučen, nemůže leda lidskou řečí vyjádřen, v čase uložen a v prostoře umístěn býti a ve svém poměru k ostatním objektům poznání lidského určen býti může jen prostředkem kritických věd. S tohoto stanoviska závisí theologie dogmatická na všeobecném dějepisu, exegesi, filologii, archeologii atd. Ovšem předmět její rozeznává se velmi zřetelně, ale jen na základě autority, která svým vlastním posláním velkou řadu vět a poznatků bohoslovných určuje a na jisto staví. Leč tato rozhodnutí autority ponechávají veliké pole volné spekulaci, a jakkoliv jsou neotřesná a nezměnná, bohoslovec je musí dokazovati, vyvíjeti a úrodňovati, a to může jen pomocí všeobecných ideí, jež mu dodává filosofie, a pomocí analogií, které zná z věd přírodních. Proto se bohoslovná věda nachází v závislosti na vývoji věd filosofických a přírodních... Jistota, tak říkajíc datum dogmatické musí se rozeznávati od vědeckého výkladu: učitelské slovo církve třeba lišiti od methodické organisace vědy bohoslovné... Učitelská autorita církve je svědek živý, stálý a pravý svědek božského skutku. V něm má bohoslovná věda důvod své konsistence, své pevnosti a přesvědčenosti... Theologická methoda musí býti proto předně tradicionelní a za druhé pokroková. Musí býti tradicionelní, jako konečně všecky vědy, neboť musí vážiti si dosavadní práce ve svém oboru vykonané. Žádná věda nezačíná bez nějakého zděděného pokladu — a bohosloví má tento poklad velmi bohatý Jakkoliv novověk způsobil veliké převraty v názoru a pojetí mnohých věcí, přece veškeré práce starověku a středověku nepředělal a nezvrátil. Theologie je tradicionelní též vlastní povahou svou víc než historie, neboť v tom jest její úkol, aby dávno dané pravdy v neporušenosti a životní síle uchovala. Ale theologie jest zároveň vědou pokrokovou, jelikož náš rozum nikdy svůj předmět zcela neobsáhne. Je to povahou našeho poznávání, že pojmy naše jsou stále opravy schopny (révisables) i nejjasnější, nejpravdivější a nejjednodušší: když jsme dnes něco pochopili, zbývá na zítřek úloha, abychom to pochopili ještě lépe, a tak bez ustání. Není ani víry ani jistoty tak silné a tak dokonalé, že by nemohla vzrůsti novými jasnými poznatky. Tato práce vždy lepšího přizpůsobení, oživotnění a oplodnění téže nikdy nezměnné, věčné nauky jest významnou pro neutuchající činnost ducha pronikajícího víru

křesťanskou... Třeba se vystříhati toho, aby život církve neuzavíral se v mysli a ideách jednoho jediného člověka, i když jest oblažen milostí neomylného hlásání pravdy. Na těle jsou údy právě tak potřebny hlavě, jako hlava údům, a náleží-li hlavě církve myšlenku kanonicky projadřovati, náleží údům jejím prvky této myšlenky připravovati... Omyl jest nezbytnou náhodou všeho vývoje duševního, jest pravému badateli často ukazatelem lepší cesty a katolickému učenci je teprv méně nebezpečným než každému jinému; neboť u něho nejdříve přejde a stín jeho nepadá ani na vědu ani na církev, jež v pravý čas umí jej napraviti. **Má se tudíž volné diskussi ponechati času, aby se protříbila; používejme při ní jen opravdu vědeckých prostředkův a ne pomluv a neomaleností,** které svědčí o horlivosti pro pravověrnost takové, jaká sluší potulným záškodníkům, ale ne svědomitým badatelům... Církev dlouho a dlouho prodlévá, než jaký system vědecký ve své officielní vyučování přijme, k čemuž si třeba jen gratulovati. Ale přijímá konečně i takové systemy, proti nimž dlouho se vzpírala. Aristotelova filosofie byla dlouhý čas podezřelou v theologii, až obdržela vrch nade všemi, když svatý Tomáš některé nedokonalosti její upravil. Soustava Koperníkova musila podstoupiti dlouhou průkaznou zkoušku, dnes přijata v exegesi všeobecně. S oprávněnou nedůvěrou setkala se před 30 lety nauka evoluční, dnes se skoro jednomyslně uznává, že jistý způsob vývoje s křesťanským náboženským názorem se dobře srovnati dá. A tak se to má se všemi novými vymoženostmi ducha a myšlenky: musí projíti sítem a ohněm zkoušky a tříbení, než přejdou v učební methodu škol bohoslovných a odtud i v úřední způsob rozhodování koncilův a papežů. Žádná doba nebyla bohatší novými pojmy a novými poznatky než naše, a doba naše podává také bohoslovné vědecké práci mnoho důležitých a cenných prvků ku prozkoumání.

Včasné právě dnes a rozumné vývody učeného biskupa francouzského rozeznávají tedy dvoje: poklad náboženské nauky chráněný a podávaný neomylnou autoritou a ujasňování a výklad této nauky, který poněkud se mění a se silou a rázem vědeckého bádání té které doby se vyvíjí, klesá či roste. Poznatky vědecké, pokud jsou pravdami, nevyvracejí oné věčné nauky, ale dávají jí mnohdy nový, lepší, jasnější výklad, obrazný děj zbavují obraznosti, jednoznačnému pojmu přidávají nové znaky, tu či onu domněnku kritiky a historie zaměňují novou, lepší. Pravíme nahoře: nauka zůstává, škola se mění. **Proto modernismus a reformismus v theologii jest věčným směrem a ne dočasným hnutím, a vždy oprávněný.**

Protestant Schelling o protestantismu. V Janssenově spise „Zeit- und Lebensbilder“ dí se o Schellingově názoru protestantském: Jeho obava a strach před katolicismem byly tím většími, ježto nahlížel, že protestantismus není ničím hotovým, ale „čímsi rozvleklým“, a protože nebylo mu tajno, že toto „rozvleklé“ nemůže nikterak opponovati pevné jednotě a „hotovosti“ katolické církve. Trvale, tak domníval se, bude na protestantismus působiti toliko jeho (sc. Schellingova) „filosofie zjevení“. Proto rozhořčil se nesmírně, když jak od protestantů tak katolíků bylo proti ní brojeno. „Jak může“, tak dí, „zachrániti se od záhuby protestantismus, považuje-li se za něco ukončeného a jeho význam nehledá se v budoucnosti?... Pozoruji-li, že zcela

důsledně jeden protestant-učenec dle své individuality anebo náklonnosti nevěří tomu, druhý onomu, myslím často, že dříve nebo později, až již po oněch pánech nebude ani památky, musí nový a vyšší názor, ten totiž, jaký připraviti jsem se pokusil ve ‚filosofii zjevení', uznati se za jediné východiště." Schelling, jak známo, genealogicky objevil, že „apoštol Pavel byl prvním protestantem" a že za nejstarší zprávu, jež o protestantismu svědčí jako jeho magna charta, má se považovati druhá kapitola listu ku Galatským. Ve „filosofii zjevení" dí Schelling významně: „Musíme doznati, že katolicismus zachoval jádro křesťanství a má je posud; jeho zásluha spočívá v tom, že právě jádrem křesťanství zachránil dějinné spojení s Kristem." Katolické církvi jedině schází to, že správně nepojímá toto jádro, jež teprve „reformací" a Schellingovou „filosofií zjevení" náležitě bylo pochopeno. „Doznání", jež Schelling o katolické církvi činí, zavinila, že jej „přísní protestanté" považovali za tajného katolíka. Mezi jinými učinil tak i Seidlitz, jenž jej čítá k „odpadlíkům", kteří ve stáří „koketují s římským katolicismem." v. o.

Proč Karel Veliký stal se císařem římským? K. Sackur v časopise „Historický čtvrtletník" (4., Lipsko 1901, str. 385—406) pojednávaje o bezprostředních příčinách, proč Karel Veliký byl za císaře římského zvolen a korunován, snaží se dokázati, že stalo se tak pro známé faktum sběhnuvší se dne 25. dubna 799 papeži Lvu III. Dle římského práva totiž mohl toliko císař anebo jeho zástupce odsouditi někoho k smrti. Právo toto panovalo i za vlády Lva III. Leo III. tedy nezbytně ve sporu se svými protivníky potřeboval římského císaře. Z té příčiny došlo k volbě a korunovaci Karla Velikého za římského císaře. Že Leo III. roku 825. bez ohledu na císaře vynesl rozsudek smrti, považuje se všeobecně za přehmat. Ostatně doklad (vita Ludovici imp. c. 25) rozsudku tohoto není dosti spolehlivým. v. o.

Čeští benediktini mají, jak známo, v Chicago Ill. (St. Prokopius Abbey 702 Allport Str.) klášter. Opatem jest vdp. Jan Jaeger, převorem P. Prokop Neužil, podpřevorem P. Ildefons Wittmann. Celkem je v klášteře 11 kněží, 2 klerikové, 1 novic, 13 bratří laikův a čekatelův; osm mladíků studuje pro řád. Klášter vydává čtvery noviny. Zajímavo jest, že jména členů, vesměs z Čech nebo z Moravy pocházejících, tisknou se pravopisem od našeho odchylným, na př.: P. Kocarnick (Kočárník) a pod.

Kult císařův u národů pohanských. Kult císařů, jak známo, dostal se k Římanům od Řeků. První pak stopy jeho sahají až do dob Alexandra Velikého. Otázkou, jak kult tento v Řecku vzniknouti mohl, obírá se E. R. Bevan v časopise „The English Review" 16 (Londýn 1901) str. 625—639. Dle Bevana nepočal kult císařův u Řeků tím, že Řekové, jak mnozí se domnívají, napodobili tu národy orientalní, jednoduše proto, že před Alexandrem Velikým kult tento nebyl nikde znám leč v Egyptě. Zavládl pak u Řeků proto, že 1. „v řecké ústavě nebylo místa pro politického vrchního vládce... Jedinou legitimní mocí nad souverenním lidem a senatory byla nadvláda bohův. Aby tedy svrchovanost macedonských knížat nad jednotlivými městy byla postavena na zdravou legalní basi, mohlo se státi jedině a toliko jich zbožňováním" (str. 632). 2. Mezi bohy a zemřelými heroy (na př. Menelaem, Helenou, Agamemnonem) nebylo jednak, pokud se úcty týče, činěno nějakého většího rozdílu a jednak stávalo se, že pocty, jež

náležely určitému stavu, i těm byly udělovány, kdož k tomuto stavu nepatřili, jako na př. ornamenta consularia dávána byla i tomu, kdo konsulem ani nebyl. (Suet. Jul. 76.) „Alexander, praví dle zásady právě pronešené Arrian 4, 10, byl by býval ještě po smrti své zbožňován, ač úcty této by byl nikterak neužil. Mnohem tedy případnějším bylo, aby dopřáno mu bylo užívati ovoce svých námah, pokud žil.“ (Inn. „Zeitschrift“ 1902, str. 220.) v. o.

Osten těla u sv. Pavla. Oxfordský professor Ramsay pronáší v díle „St. Paul the traveller and the Roman citizen“ v Londýně roku 1896. tento názor: Stimulus carnis, na nějž stěžuje si (II. Kor. 12, 7) apoštol národů, není ničím jiným, než chronickou zimnicí (malaria) a velikým bolením hlavy. Při této nemoci zdá se prý, že hořící břevno prostupuje hlavou. — Pavel přišel na své první missionářské cestě s Barnabášem a Markem do Perge v Pamfilii. Tu opustil Marek Pavla. Ramsay vysvětluje to tím, že apoštol rozstonal se tu zimnicí a proto, aby se mu ulehčilo, opustil Pamfilii a odebral se do výše položené Antiochie v Pisidii (3600 stop nad mořem). Marek nerad viděl apoštola odcházeti; odchod jeho považoval za jakýsi útěk a proto vrátil se sám do Jerusalema. Professor Ramsay odvolává se, aby odůvodnil svůj názor, na místo v listě ku Galatům, kdež se dí: „Víte pak, že s mdlobou těla kázal jsem vám již dávno evangelium: a pokušením vaším na těle mém nepohrzeli jste, ani jste povrhli: ale jako anděla Božího přijali jste mne, jako Krista Ježíše.“ (4, 13 n.) I sluší uvážiti: Měl-li apoštol záchvaty zimniční — či jak jiní myslí epileptické — často při kázaní slova Božího, neměli jím posluchači jako od Pána Boha trestaným opovrhovati? A přece Galatští — jak Pavel slavnostně prohlašuje — se mu proto neposmívali (či jak by řecké slovo ἐξεπτύσατε přeložiti se mohlo: na něho neplivali), ale přijali ho jako anděla Božího a nikoliv jako člověka Bohem zavrženého. Proto mohl apoštol Pavel plným právem říci: „Pročež třikrát jsem Pána prosil, aby ode mne odstoupil.“ (II. Kor. 12, 8.) — Ač výklady professora Ramsaye jsou velmi duchaplné a interessantní, přece nemůžeme souhlasiti s ním ve výkladě slova „stimulus carnis“. Příslušné místo v druhém listě ke Korintským, kde se mluví o stimulus carnis, zní dle Vulgaty: „Datus est mihi stimulus carnis meae (v řeckém textě tělu mému: τῇ σαρκί), angelus satanae, qui me colaphizet.“ (12, 7.) Jest významno, že toto místo v prvních dobách křesťanských nevykládalo se o žádostivosti tělesné (concupiscentia carnis), nýbrž buď o nemoci těla (bolení hlavy), anebo ještě více o zevnějších nepřátelích a odpůrcích apoštolových. Tak píše svatý Jeronym: „Stimulus carnis, angelum satanae: tentationes persecutionum. Apostolus se sustinuisse significat.“ (Opp. edit. Paris 1706, tom. 5, col. 1033.) Podobně dí i sv. Jan Chrysostomus (Opp. edit. Amsterodami 1687, tom. 3, p. 386) a Theodoret (Opp. edit. Coloniae 1617, p. 7). Teprve v 6. století setkáváme se u Primasia, Sedulia a Anselma s výkladem slova stimulus carnis jakožto žádosti těla. Svatí otcové z úcty k sv. apoštolu Pavlovi nechtěli ostnem těla rozuměti žádosti tělesné, ale spíše zevnější obtíže a nepříjemnosti. Ze zkušenosti však víme, že právě veliké a svaté duše přečasto nečistými myšlenkami — jmenuji pouze sv. Řehoře Nazianského, sv. Jeronyma atd. — trpívali. Všecka pak pokušení u nich směřovala pouze k tomu, aby dosáhli větší blaženosti. „Bůh dopouští pokušení“, dí sv. Augustin, „abychom cvičili se ve ctnosti a byli zkoušeni. Kdo

s pokušením nesouhlasí, obdržuje záslužnější korunu věčnou, než ten, kdo pokoušen nebyl.“ Že apoštol slovem stimulus carnis rozuměl žádost těla, můžeme uzavírati i z jiných míst Písma. Tak v I. Kor. 9, 27 dí: „Tresci tělo své a v službu je podrobuji, abych snad, co jiným káži, sám nebyl zavržen“, a k Řím. 7, 23: „Vidím jiný zákon v údech svých, kterýž odporuje zákonu mysli mé a jímá mne pod zákon hříchu, jenž jest v údech mých.“ (Srv. innomostská „Zeitschrift für kathol. Theologie“ 1902, str. 208 n.) v. o.

Křesťanské policejní nařízení. Reformita Bedřich III. (1559—1576), hrabě falcký, vydal roku 1562. pro Falci „Christliche Polizey-Ordnung“, z něhož je patrno, jak mocnou byla zásada protestantstvím zavedená: „Cuius regio, eius religio.“ Ze zmíněného nařízení vyjímáme toto: Na počátku vyhrožuje se těm, kdož jemu se nepodrobí, a vyslovuje naděje, že „naši služebníci, poddaní a příslušníci přísně zachovávati budou vše, co následuje, a neposlušní mají proto bez ohledu stíhati se důraznými tresty.“ První odstavec týká se služeb Božích. „Nařizujeme a chceme, aby ve všech našich městech, místech a vesnicích našeho území v době, kdy slovo Boží se káže, v neděli a ve svátek, každý pilně slovo Boží navštěvoval a mládež k němu přidržoval.“ Za služeb Božích „nemá nikdo mimo kostel, na náměstích, ulicích, u bran anebo před branami, ale také ani v hospodách, hernách, v cechovnách, v továrnách a obchodech se zdržovati, anebo těm, kdož na slovo Boží pospíchají, se posmívati.“ Ti, kdož neuposlechnou, mají „každý dle okolností a osob“ trestati se pokutou (půl rýnského zlatého) anebo vězením. Rychtáři a purkmistři mají ustanoviti zvláštní dozorce, kteří svědomitě trestuhodné lidi jim oznamovati mají. Druhý odstavec jedná o klení a přísaze. Dítky, jež klejí, mají od rodičů metlou tak dlouho se trestati, „až od tohoto hříchu nadobro upustí.“ Vedle klení a lehkomyslných přísah bylo to hlavně opilství a nestřídmost, jež denně ve Falci se zmáhaly. Proto třetí odstavec „křesťanského nařízení“ jedná o těchto neplechách a stanoví na ně tresty. Ve čtvrtém odstavci nařizuje se starostům, purkmistrům a pánům, aby všedního dne pilně do hostinců nahlíželi a zahálече, povalovače a opilce ku práci nutili. Pátý odstavec jedná o pověře a je hlavně namířen proti „kouzelníkům, hadačům a čarodějům“, jimž vyhrožuje vypovězením ze země a přísnými tresty tělesnými, jako upálením. Konec „křesťanského policejního nařízení“ vybízí k bedlivému plnění toho, co bylo řečeno. — Z „křesťanského policejního nařízení“ patrno, jak s věrou zmizela i mravnost, píle a místo jich zaujala zahálka, nestřídmost, pověra... V. Oliva.

Školní řád pro latinské školy z roku 1556. Ve středověku střediska vzdělanosti byly školy klášterní a kathedralní. Teprve působením humanistů na počátku 16. století zaváděly se tak zvané latinské školy. Jak takovéto školy co do organisace, methody a učebného plánu vypadaly, poskytuje nám názor „školní plán“ z r. 1556. vydaný od knížete Ottheinricha pro Falci. V úvodě vyžaduje se, aby školy jen ctihodnými, učenými, pobožnými a pilnými učiteli se obsazovaly; proto mělo se zkoumati, než kdo učitelem ustanoven byl, o „životě a způsobech“ toho, kdo povolán býti měl. Dále musil kandidat učitelství složiti zkoušku a tak dokázati, že je způsobilým vyučovati, či „že jest dobrým grammatikem.“ Po zkoušce a přijetí mělo se pokračovati dle těchto artikulů: I. Předepsaný školní řád má se vší bedlivostí

plnuti; školní řád budiž učiteli ihned in originali nebo v opise odevzdán. II. Oprávněná změna školního řádu, vyžadovali-li jí budou poměry, nesmí se nikdy státi samostatně, ale vždy toliko za dohodnutí se s představenými (superattendenty), při čemž má se vždy „pamatovati a prohlédati ku prospěchu mládeže a podpoře nauky.“ III. Učitel musí se žáky, jakmile trochu poodrostli, latinsky mluviti a je, aby i sami latinsky mluvili, zaučovati. IV. Učitel má řádným, ctihodným a kajícím životem žákum „dávati dobrý příklad.“ V. Mládež, jež pro nedbalost nebo rozpustilost zasluhuje trestu, „nemá se trestati z hněvu, mučidly, ale jak se patří, slovy anebo prutem.“ VI. V kostele nemá učitel jiný zpěv zaváděti anebo jiné žalmy zpívati, než ty, jež mu farář určil. VII. Učitel musí na místě přísahy slíbiti, že zůstane svému knížeti podroben. Vyučovati se má ve všední dny dopoledne i odpoledne. Látka učebná rozděluje se pro čtyři třídy takto: První třída: 1. Latinská abeceda — cvičení ve čtení a psaní dle cvičebnice, v níž má se obsahovati i oratio Dominica (Otče náš), Symbolum (Věřím v Boha) a Dekalogus (Deset Božích přikázaní); 2. výklad a memorování Donata a Katona — denně jeden nebo dva verše; 3. denní memorování dvou nových latinských slov, jež mají se zapsati do „slovníčků“; 4. hudba společně s ostatními třídami denně jednu hodinu odpoledne. Druhá třída: 1. Bajky Aesopovy od Joachima Cameraria, mimo to mohou se čísti colloquia Erasmi, De civilitate morum Erasmi a praecepta morum od J. Cameraria; 2. Terentius, jeho výklad a memorování; 3. denně memorování latinských sentencí — sentence vpisují se do zvláštní knížky; 4. deklinace, konjugace, pravidla o rodu, regulae de casibus, praeteritis et supinis; 5. etymologia, později cvičba v syntaxi. Třetí třída: 1. Virgilius, 2. Cicero de amicitia anebo de senectute, místo Cicerona i Sallustius; 3. regulae prosodiae, poemata Ovidii de Ponto, nebo Heroidae Eobani, nebo Elegiae Sabini či Stigelii; 4. těžší deklinace a konjugace; 5. opakování etymologie a syntaxis společně se třídou druhou; 6. pracování latinských úkolů, na př. listu, dějepisných článkuv a veršu. Čtvrtá třída: 1. Regulae dialecticae — příklady; 2. Initia Rhetoricae; 3. Regulae graecae grammaticae; 4. Phocilis či Isokrates ad Demonicum, také Hesiodus; 5. psaní řeckých slov; 6. cvičení řeckých sentencí. Pokud se týče náboženství, bylo nakázáno: 1. pro mladší: decalogus, symbolum, precatio Dominica; 2. pro starší: *a)* z katechismu de personis divinis, de lege, de peccato, de Evangelio, de poenitentia, de reminissione peccatorum; *b)* z Písma svatého: Proverbia Salamonis, Evangelium Matthaei, Epistola ad Timotheum nebo Epistola ad Colossenses a „obyčejnější žalmy, jako Miserere, De profundis, Nisi Dominus aedificaverit atd. Místní farář měl alespoň jednou v měsíci školy visitovati. V. Oliva.

Naučné slovníky. (O.) Vedle těchto slovníků, které praktický účel mají, vydávány byly též velké vědecké encyklopedie, z nichž první bylo dílo „Grosses, vollständiges Universal-Lexikon aller Wissenschaften und Künste“ v 68 foliových svazcích 1732—1754 nákladem Zedlera v Lipsku; redaktory byli J. P. v. Ludewig, Frankenstein a Longolius. Až doposud užívá se tohoto, který obyčejně zkrátka „Zedlerova encyklopedie“ se jmenuje, hlavně v genealogii. Roku 1818. započali vydávati professoři v Halle Ersch a Gruber nový velký slovník, jehož náklad převzal r. 1831. Brockhaus; přestal vycházeti nedokončiv

abecedy roku 1890. u 168. svazku. Dokončen byl podobný podnik pod názvem „Ökonomisch-technologische Encyklopädie, oder Allgemeines System der Staat-, Stadt-, Haus- und Landwirtschaft.“ Zakladatel této encyklopedie, J. J. Krünitz, vydal 1773—1798 73 svazkův, ale článkem „Mrtvola“ přestal slovník vycházeti; později, a sice teprve r. 1852. ukončen byl 242. svazkem.

Francouzi mají podobné dílo, známou encyklopedii,[1]) kterou vydali 1751—1772 v 29 foliových svazcích Diderot a d'Alembert; pozdější vydání 1770—1780 v Yverdonii má 58 svazků, vydání v Genfu roku 1777. má 36 svazků. Nyní vycházejí ve Francii dvě encyklopedie, a sice „La grande Encyclopédie“ (Lemirault, Paris 1887 n.); nedávno vyšel svazek 28. ukončiv písmenu N. Svazek se prodává za 25 K. Menší jest „Grand dictionnaire universel“ (Paris, Larousse), 17 svazků za 750 franků. Týž knihkupec vydal „Nouveau Larousse illustré“ (sedm svazků).

Anglická „Encyclopaedia Britanica“ vyznamenává se hlavně důkladnými přírodovědeckými a technologickými články a vyšla v 8. vydání bohatě illustrována o 25 svazcích ve 4⁰ 1875—1889 a stojí 888 korun; první vydání vyšlo v Edinburku roku 1771 ve třech svazcích, osmé vydání 1853 až 1860 mělo osm svazkův. — Americká encyklopedie vyšla v 16 svazcích 1873—1893 a stojí 1300 korun.

Německým katolíkům vydal první katolickou encyklopedii 1846—1851 Vilém Binder nákladem řezenského Manze pod názvem „Allgemeine Real-Encyclopädie, oder Conversations-Lexikon für das katholische Deutschland“ ve 12 svazcích; 1880—1890 vyšlo ve 13 svazcích čtvrté vydání a prodává se za 94 m. 90 pf. Protože bylo mnohým velmi drahé, vydal frýburský Herder redakcí Bumüllerovou „Herder's Conversations-Lexikon. Kurze, aber deutliche Erklärung des Wissenswertesten aus dem Gebiete der Religion, Philosophie etc.“ 1853—1857 v pěti svazcích; druhé vydání vyšlo 1875—1879 ve čtyřech svazcích a nyní započalo vycházeti třetí vydání, které na osm svazků vypočteno jest a má míti též illustrace. První sešit vyšel 1. října 1901.

U nás chtěl již roku 1829. vydávati Palacký s Jungmannem a J. S. Preslem realní slovník encyklopedický, v němž soustřediti se měl výbor českého spisovatelstva a jehož ukázky vyšly v „Musejníku“ 1833. „Matice česká“ nechtěla však pro různé překážky, hlavně z nedostatku peněz převzíti náklad a od záměru upuštěno. Roku 1844—1845. obnoveny byly při „Matici“ přípravy ke slovníku a Dr. Čejka sbíral material. Přičiněním Palackého počalo se roku 1850. v „Matici“ opravdově raditi o vydávání slovníku; Dr. Gabler sestavil úplný seznam článkův od *A* až do *Ž* a rukopisy přichystány až po *Al*. Všechen tento material zakoupil pražský knihkupec Kober a počal roku 1859. redakcí Riegrovou slovník vydávati. „Slovník měl býti každému v každé době rádcem a cesty ukazovatelem, slovem, měl poskytovati národnímu vzdělání neustále tisícerou podporu.“ Původně chtěli vydati asi šest dílů čili asi 60—72 čtyřarchových sešitů; vskutku bylo jich však 204 čili třikráte tolik. Redakci vedl z počátku ve svém bytě Rieger, když se pak po vydání říjnového patentu roku 1860. věnoval politické činnosti, přestal článkem „Čechy“ býti redaktorem a byl pak jen členem redakce;

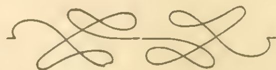
[1]) = řecké: ἐν κύκλῳ παιδεία.

hlavním redaktorem byl pak J. Malý. Redakce přestěhovala se roku 1860. ku Kobrovi, který dal jí dvě světnice a vydržoval šest řádně měsíčně placených redaktorů. Sešity vycházely ve 14 dnech a slovník byl ukončen roku 1874. svazkem 11; svazek první vyšel roku 1860. Byl to první pokus v naší literatuře a mohli jsme býti s výsledkem spokojeni. Slovník měl motto: „V práci a vědění jest naše spasení.“ Všech spolupracovníků bylo asi 250. Všech dvanáct skvostně vázaných svazků stálo 70 zlatých.

Roku 1873. počal vydávati Jakub Malý stručný všeobecný slovník věcný (malý slovník naučný) též nákladem Kobrovým; 1873—1885 vyšlo osm svazků za 37 zl. 50 kr. Známý slovníkář Josef Rank též vydal stručný naučný slovník (2 sv. u Kytky v Praze). Nyní vychází „Ottův naučný slovník, illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí“ a doposud vyšlo 17 svazků. První svazek s články *A—Alpy* vyšel 1888, měl 970 stran, 15 příloh a 174 vyobrazení v textě s mottem: „Qui scit ubi sit scientia, habenti est proximus“ (kdo ví, kde se může poučit, jest již skoro poučen). Svazek 17. vyšel 1901 a má 1078 stran, 26 příloh a 161 vyobrazení v textě; dospěl až ku článku *Navarette.* Seznam spolupracovníků má osm stran; vrchní redakci vede osm pánů, redaktorův odborných je 41. I. Zháněl.

Soukromá musea v Rusku. První soukromé museum bylo na Rusi založeno roku 1820. v Petrohradě P. P. Ssvinjinem, ale bylo jen 14 let otevřeno, pak zaniklo. Podobně zanikla všechna ostatní musea, která založena byla v první polovici minulého století. Teprve v padesátých a šedesátých letech počalo se opravdově a usilovně v tomto oboru v Rusku pracovati a vznikla celá řada blahodárných ústavů, které až doposud dobře působí a prospěšně se rozvíjejí. Nyní jest v Rusku 72 městských a 70 soukromníkům přináležejících museí. V Rusku oblíbena jsou musea, která k uctění památky některých slavných mužů založena jsou, tak jsou musea: Puškinovo, Suvarovo, Lermontovo, Rubinsteinovo, Gribojedovo a jiná; jak viděti, jsou všechny stavy zastoupeny: literati, umělci, hudebníci, vojevůdci a jiní znamenití mužové. Wittberg navrhoval, aby založeno bylo nové museum, které by oslaviti mělo památku třistaletého nastoupení vlády rodu Romanova a proto Romanovo museum nazývati se má. Mají se dáti do něho všechna nařízení, která císařové a císařovny z rodu tohoto vydaly; ovšem chyběti nesmí ani jejich podobizny, podobizny velkoknížat, jejich rodin a vubec vše, co se na ně vztahuje. I. Zháněl.

Knihovna spisovatelek. V Petrohradě zemřela nedávno pí. Kaissarová, která byla velkou sběratelkou knih a zanechala knihovnu čítající 18.000 svazků. Zvláštnost je však, že jsou všechny výlučně jen od spisovatelek psány. Zvláštní tuto knihovnu zakoupil anglický bibliofil Hutchinson v Londýně za 25.000 rublů. I. Zh.

Rozhled.

V Brně, 25. února 1902.

Církevní zprávy. Od minulého roku v Rakousku hlavně mezi německými katolíky, ale i pro naši českou veřejnost katolickou to platí, rozvířil se velmi čile polemický ruch reformní a protireformní — s jedné strany „protiliberalní“ a s druhé „protiklerikalní“. Všude „moderní“ kvas pronikl a zachvacuje „mladší“ vrstvy kněžské a intelligence katolické a vyzývá na druhé straně v konservativních živlech obavu a zděšení, že katolictví, ba křesťanství a celý svět je v nebezpečí, býti podvrácen novotami a haeresemi.

Český episkopat zakázal kněžstvu svému i věřícím čísti a podporovati „Rozvoj“, který proto zanikl a únorového čísla již žádného nevydal. Episkopat ve svém listě stěžuje si na odbojné a hanlivé psaní, na zvrhlé články a nespravedlivé očerňování a pomlouvání kněží i biskupů v „Rozvoji“. Zakázán už napřed každý jiný časopis, který by místo něho vycházel. Tak zbyl vedle „Rozvoje“ konečně jen měsíčník „Mane“, v Olomouci vycházející, jenž už ohlašuje poslední hodinku „nereformovaným“ výhružkou, Baltasaru králi kdysi na zeď napsanou: „mane thekel ufarsin“. V Praze „Naše Listy“ vypozorovaly však už jako dobrý slidič, že také konservativní olomoucký „Našinec“ se začíná považlivě kloniti k mladým, a zvou už horlivě k zakročení! Noviny všech směrů a druhů ostatně počínají si všímati tohoto kvasu a vření a aspoň referují, odsuzují, podněcují, když samy v ruch nezasahují.

O reformních snahách zmiňuje se ve svém svatopostním listu též pan biskup Královéhradecký. „Mluví li se o reformách církve po lidské stránce její, tu právě biskup Váš k těm se hlásí, kteří po reformě její touží. Ale podotýkám hned, že právě vše to, co lidského v církvi reformy potřebuje, bylo zkaženo hříchem a bludem, a tudíž že třeba reformy se domahati ne novým bludem a novým hříchem (nešetřením přikázaní Božích), nýbrž právě vymítáním bludu a hříchu ze srdce vlastního“.

To jest zajisté správný požadavek, jejž každý musí uznati. A také v čas pronesený. Neboť přemnozí z dnešních „reformatorů“ právě této reformy vlastní mysli a vlastního srdce nejdřív potřebují. Ale ve věci samé jde o něco jiného. Individuelní reforma srdce jest věčnou potřebou, která se hlásá a musí hlásati vždy — až do skonání světa a každému člověku a za každé příležitosti, poněvadž osobně nikdo nikdy vrcholu dokonalosti nedosáhne. O takové reformě netřeba zvlášť mluvit, ta se ani nejeví hnutím veřejným. Jde však o jinou reformu. Jde o reformu názorů v kruzích církevních. Ne o dogmata, ne o disciplinu, ne o konání ctností, ne o konstituci církevní běží, ale o to, aby smýšlení a nazírání osob v církvi nějak rozhodujících, své smýšlení jako církevní hlásajících, dostalo nový ráz, nový směr. Názory, jež

s pokladem víry sic souvisí, ale poklad ten netvoří, jež sic vliv mají na jednání, cítění, snažení, ale nejsou základy křesťanské mravouky, ty se mají reformovat. Reforma individualního pojetí celého toho pokladu víry se hlásá a žádá; žádá se změna školy, ne církve.

Takové reformy a převraty „školy" nejsou v církvi nic nového. Děly se od počátku, od dob apoštolských (zamítnutí obřízky a příkazu o jídlech nečistých!) a vedly často k heresím, ale ještě častěji zustávaly uvnitř církve („škola" sv. Augustina, Tomáše Akv.). A nebyly tyto změny a převraty „školy" církevní mnohdy nepatrné. Ba zdálo se mnohdy, že nemění jen nazírání na poklad víry a chápání jeho, ale že zavádějí zrovna nové, nebývalé pravdy. Tak sama filosofie svatého Tomáše Akv. byla takovou pronikavou reformou školy, jaké se církev dnes už ani dožíti snad nemůže, neboť dnes jeden učenec už všecek pokrok své doby tak neobsáhne, jako to mohl veliký iniciator scholastiky.

A tu ovšem spor je v tom, že jedni své názory a své pojetí, celou svou konsti uci duševní stotožňují s pokladem víry křesťanské, druzí pak náchylni jsou změnit víc než pouhý názor a pouhé pojetí, a jen malá menšina jasně vidoucích zůstává uprostřed obojích. Oba výstřední směry jak starý tak nový (přemrštěný) jsou vlastně stejně heretické, extremností svou, třebas vlastně jen novotářskému extremu se toto znamení vtiskuje.

Ve vývoji historickém končí věc tak, že rozhodnou lhostejní, nezaujatí, ta ohromná massa, která vždy v každém hnutí jest divákem. Tato massa představuje totéž, co žáci ve škole: susceptivní hromadnou mysl, jíž se častým opakováním to neb ono vštípí. Záleží pak na učitelích, kteří ji lépe uchvátí a rychleji pro svou nauku získají. V dějinách církevních vyskytují se proto bludy jak novatorské tak i retrogradní.

Nejosudněji takový boj „škol" vypadá, když ke staré se přidají nejvlivuplnější v církvi, pak se boj mění často v pronásledování.

Třeba však podotknouti, že nynější ruch moderní i protimoderní není jen „bojem škol", místy jest v něm více snaha změniti zevnější změnlivou konstituci církevní. Kdežto však onen „boj škol" jest v celém katolickém světě dosti jednotného rázu, jest tento druhý modernismus různobarvý, ač mnoho požadavků neklade a některé se často opakují. Naše „česká moderna" chytla se víc těchto než oněch — protože jsou přístupnější, materialnější, pro první směr scházela myšlenková vědecká príprava. Odtud také ta vehemence a překotnost reformatorů českých i jejich pád. Vstanou-li ještě, vstanou už asi diplomatičtější a hlouběji založení (?).

V Rakousku po zmlknutí hlasův o vileňském „klerustagu" diskussi celou zaujal pro sebe Ehrhard a jeho „Katolicismus im XX. Jahrhundert". A vyšlo na jevo, že u nás těch, kteří svuj fond duševní stotožňují s pokladem církve, jest velmi mnoho. Také jedna a snad hlavní okolnost, která vysvětluje, proč povstal a tak se bez překážky rozšířil ruch „los von Rom". A divno dost, že stoupenci, ač-li je možno tak nazvat, Ehrhardovi neseskupili se kolem žádného veřejného organu

tiskového, tak že pole zůstalo vyhrazeno jen bezvýznamným referentům a vlastně rozhodným potíratelům. Za to obranu Ehrharda přijaly na sebe velké listy německé, mluvčí officielního katolického světa v říši německé. Pro vývoj myslí v Rakousku charakteristické: officielní většina v říši německé hájí to, čím většina v naší říši jest pobouřena.

Nic ovšem z tohoto znamení neubírá okolnost, že jeden z nejráznějších potíratelů Ehrhardovi vyvstal v Dru. Braunovi, faráři ve Würzburku v Bavořích. Dr. Braun je už znám ze svých polemik se Schellem jako anathematisator nedostižný. Právě proti jeho polemice ohražuje se na př. „Kölnische Volkszeitung" co nejrozhodněji.

Ve směru Ehrhardově potírá se opět onen směr, který nazván „liberalním katolicismem". Tak praví o díle jeho referent „Vaterlandu" (P. Rössler): „Kniha ta se dá označiti jakožto nejjemnější a nejpovznešenější a proto i nejdůležitější strannický výrobek, jejž liberalní katolicismus vydal v němčině od svého odsouzení na koncilu vatikanském". Také prof. A. M. Weiss v „Linzer Quartalschrift" vyšel v boj proti liberalnímu katolicismu, jak už častěji v témže listě i jinde učinil. Zatracuje naprosto tichost, mírnost a ústupnost vůči nepříteli, jakou, jak se mu zdá, podporuje a radí nový směr. „Což nevědí tito apoštolé míru, kteří nemají slova proti nevěře, za to ale vždy řeči dosť proti obraně víry, nevědí tito tichošlápkové, kteří jen obdiv chovají pro nepřátely církve ale pokárání pro církev a přátele její, nevědí skutečně, co každodenně se vydává proti církvi a Kristu, či jest cit jejich pro dílo Ježíše Krista otupen stálým obcováním s jeho nepřátely tak, že to vše na ně nijakého dojmu nečiní!... A čeho všeho bychom se tu musili vzdáti, abychom svět získali! Všeho, co svět nerad má: věčnosti, nesmrtelnosti, odplaty věčné, nebe a pekla, duše a svobody vůle — Boha a Krista!... Dříve snad dal se směr liberalisující omluvit, dokud svět chodil ještě aspoň v beránčí kůži, ale dnes, kdy vlk jest zřejmý!?..." — Proti takovému důvodění dá se snadno namítnout: nač pak Kristus vyslal své apoštoly do světa? aby jej získali, či aby mu spílali a jej zatracovali!? Zříkati se pro získání světa základních nauk křesťanských ani amerikanismus nehlásal v tom smyslu, jak se mu upřílišením vytýká. Počínati si diplomaticky, nebíti do všeho, ulehčovati návrat bloudícím a ne ho stěžovati není žádnou „chytristikou" ostatně, ale povinností lásky křesťanské a opatrnosti apoštolské. Kdo jedná a radí jinak, nejedná tak z lásky pro čistotu víry, ale z osobní umíněnosti a nepřístupnosti.

Kdyby bylo dovoleno zpovšechňovati projevy jednotlivých osob, zastavili bychom se nad tím, že jsou to příslušníci tří řádu: jesuitů, redemptoristů a dominikanů, kteří poslední týdny jako po domluvě vystoupili u nás proti volnějšímu pokrokovému názoru nové školy bohoslovné. Zvláště dominikani šli by tu špatně ve šlépějích největšího „liberalního katolíka" — ať tak dím po modernu — třináctého století — svého Tomáše Akvinského.

„Protestantisace" Rakouska jest čím dále šířeji hlásaným idealem v církevních protestantských listech německých. Evangelické

týdenníčky všech směrů, starých i nových, hovoří o tom jako o povinnosti, jež uložena pro všecku budoucnost světu německému. Jen kdyby „ultramontani“ rakouští vší silou nebránili a nepřekáželi. — A „překážek“ těch klade se s katolické strany tolik, že naopak listy katolického středu německého nepřestávají naříkat na nečinnost a lhostejnost všech příslušných kruhů rakouských! — Pastoři z Německa chodí na výlety do zemí našich obdivovat se vzrůstu čistého evangelia. Každý vrátivší se jest pln nadšení, ale vybízí k horlivějším sbírkám. Osoby, na které se cestující z říše obracejí, dokonale rozumějí prospěchu svému. Mnohdy nejsou cestující zbožností a četností nově získaných oveček povzneseni, ale veškeré naděje se proto přece nevzdávají. Tak jeden z takových cestujících pastorů, Bonsack, v týdenníku „Christliche Welt“ vypráví o skupině tyrolských losvonromianů kol Scherera a doznává, že jest jeho pevným přesvědčením, že ruch los von Rom se rozplizne v nic, pujde-li dále směrem, jaký zastupuje satirický list Scherer, z toho směru evangelium nic nezíská. — A v tom má pravdu. Jen že nové obrácení jsou nejen v Innomostí, ale i všude jinde téhož rázu. Jest to pak zcela soukromá věc protestantů německých, „evangelického bundu“ a „spolku Gustava Adolfa“, když pro takové ovečky vydržují 63 vikařů a kazatelů jen ze svých peněz.

Naivnost německých protestantů jest konečně pochopitelna a vysvětlitelna. Ale co říci o radosti pravoslavných ruských listů, jakou sem tam projevují nad tím, že ruch „los von Rom“ stále roste a stále víc a více katolicismu ubírá? Jsou to především pověstné už v tom směru „Moskovské Vědomosti“ a z nich čerpající týdenníky a měsíčníky církevní po celé Rusi. Tak „Cerkovnyj Věstnik“ mluvě o vývoji starokatolicismu ozvukem asi z bernské Michaudovy „Revue international de Théologie“ lituje (!), že hnutí „pryč od Říma“ nepokračuje v tom stupni, jak by si bylo přáti. Rozbilo prý se na strany a oslabělo. Ale přece podařilo se mu už odňati katolicismu na 20.000 duší, z nichž 11.000 připadlo protestantismu a 9000 starokatolictví. Už samo toto rozdělení číslic svědčí, že lítost a přání pravoslavného listu proneseno ve prospěchu starokatolicismu. Pravoslaví nestojí sice v tak příkrém odporu ku protestantství, v jakém se staví proti katolicismu, ale zvláštní náchylnosti též k němu nejeví. Jeho celá láska a všechno přání nese se ke starokatolíkům. Kdežto protestanté už přestali doufat, že starokatolíci rozrazí církev římskou, pravoslavní stále ještě v to doufají. Budoucí spojení obou církví jen tak připouštějí, že starokatolicismus opanuje mysli všech věřících, dnes „římských“. Jmenovitě vystoupení Dra. Išky v Praze naplnilo je nejen „církevní“, ale i „národní“ radostí: viděli celý národ Husa už pod vedením Iškovým blížiti se pravoslavné církvi.

Nedávno, jak už jsme sdělili, podán návrh, aby pravoslavná církev přijala tři hrdiny české reformace z 15. století: Mistra Jana Husa, Mistra Jeronyma a Jana Žižku v seznam svých svatých, ne-li všecky tři, aspoň Husa. V Rusku nedáno sice officielní odpovědi, ale z různých listu méně či více kompetentních v té otázce vyznělo přání,

že by návrh byl hoden uskutečnění. O přijetí do seznamu světců samým synodem nemůže však býti řeči, protože návrh jest politický a ne církevní. Církve pravoslavné totiž přejímají jedna od druhé svaté a světice beze všech kanonických processuv a dlouhých usnášení. Až budou husitští svatí uznáni za takové od pravoslavné církve české — bude-li kdy jaké — pak nebude tomu nic v cestě státi, aby jich neuznávaly a neslavily všecky církve pravoslavné. A tu nabídl nedávno srbský „Dnevnik" (úřední list), že srbská církev mohla by počíti s počtou českých svatých; neboť rozhodnutí petrohradského synodu jako vysoké representace církevní nemožno se nadíti; srbská církev však by se nemusila ohlížeti na politický význam věci, a jednou již přijati a ctěni v pravoslavné církvi, která stojí v obcování s ostatními všemi, přešli by snadno pouhým převzetím do kalendáře i v jiných církvích.

O katolické universitě v Rakousku proneslo se několik závažných hlasu, z nichž zvláště dva, professora vídeňské university Perntera a H. St. Chamberlaina, stojí za zaznamenání. A oba hlasy vlastně jsou proti ní, ač i oba, a to jmenovitě prvního si možno vykládati pro ni. Známý již z obrany Spahnovy anglický historik kulturní Chamberlain uveřejnil ve vídeňském listě „Fackel" 24. listopadu stať o nesvobodě katolické vědy a při tom ze široka rozepsal se o rázu církve katolické, protestantské a o rázu moderního židovského protikřesťanství. Háje v záležitosti Spahnově nemožnost nepředpojatosti, tu nyní dokazuje citaty z koncilů (Tridentského, Vatikanského) a ze Syllabu papeže Pia IX. vázanost skoro všech věd přírodních a historických. Zvláště důvodným jest mu kanon Vatikanu: „Kdo by řekl, že možno naukám od církve předloženým někdy podle pokroku věd podložiti smysl jiný než ten, jaký vždy vyrozumívala a vyrozumívá církev, buď zavržen." Tohoto kanonu lekat se může jen ten, kdo neví, co je „dogma" a jaká dogmata církví předložena. Dnes přírodní vědy nejsou pro katolické vědce vázány dogmaty církve v jiném směru, leda aby nesestupovaly k atheismu, materialismu a pantheismu. Chamberlain se hrozí zbytečně proto, poněvadž celou bibli literali sensu (v doslovném znění) bere za dogma katolické církve, a tu zvláště vypravování o stvoření světa zdá se mu podle nauky církve vázati přírodovědu k starému naivnímu pojímání biblické kosmogonie. Poukazuje na všecky ty ortele, jež kdy buď církví (totiž důležitými osobami hierarchie), buď učenci prohlášeny nad přírodními objevy: kulatost země, oběh země kolem slunce, descendenční theorie a j. Tvrdí dokonce, že anathema na větu Galileovu o oběhu země kolem slunce dosud jest v platnosti, ježto prý nebylo odvoláno. Ovšem kdo se sám straší takovými názory, kdo tak zmatené smýšlí o učitelské moci a úřadě církve, není divu, že se pak leká o volnost bádání. Na konec pak praví, že universita vedená zpátečnickým duchem jesuitským nebude žádným ústavem pravé vědy, a taková prý se v Rakousku žádá; že by se však smířil i s katolickou universitou, kdyby vedena byla duchem Descartesovým a Pasteurovým. Descartes a Pasteur však za žádný výrok svuj z církve vyloučeni nebyli, možno tedy doufat, že i budoucně katoličtí učenci budou téže volnosti používati.

Zajímavou zprávu podává Chamberlain o francouzských universitách katolických. Z pěti universit jsou už vlastně jen tři a z těch jen jediná v Lille má všecky fakulty. Na všech třech zbývajících universitách (Paříž, Lyon, Lille) vystuduje ročně jen asi 100 kněží, neboť biskupové francouzští z nechuti k duchu učenců (ač nejsou pranic moderni a novotářští) neposílají tam chovanců svých. A laikové katoličtí příspěvky sice skládají na ústavy ty, ale dítky své posílají na státní university. — Tento zjev je také snadno vysvětlitelný: nechtějí dětem svým stěžovat úřední karieru ve státě proticírkevním. U bohoslovců pak je to asi víc otázka nákladu než volnosti vědy, která zdržuje bohoslovce od návštěvy universit.

Professor fysikalního zeměpisu na universitě vídeňské a ředitel meteorologického ústředního ústavu Dr. J. M. Pernter vydal ve Vídni brošurku s názvem: „Voraussetzungslose Forschung, freie Wissenschaft und Katholicismus.“ K myšlenkám v brošurce projádřeným daly mu podnět protesty universitních professorů proti katolickým učencům (Spahnovi) a pak útoky proti ohlášené katolické universitě v Solnohradě. Dr. Pernter, jeden z upřímných katolíkův university vídeňské, dokazuje předně, že dnes nějaký konflikt katolického učence s církví jest v přírodovědách nemyslitelný: nestaví moderní přírodověda žádných posledních pravd, nýbrž pomahá si ve věcech mimo smysly a mimo materielní pokus spadajících pouhými hypothesami, jež sama prohlašuje jen za obraz a názor; není tedy ani příležitost k žádnému konfliktu. V rozpor s církví může snadněji upadnout dějepisec, a ten také jen pro osobní náhledy, nikoliv pro fakta, o něž se konečně jen jediné jedná. Dále volné bádání omezeno samo sebou několika základními principy, na nichž i církev staví. Se základními naukami církve vědecké bádání těžko se srážeti může, ale za to může v konflikt přijíti se „školami theologickými.“ A tu obrací se Dr. Pernter proti školastice, totiž nemírnému jejímu kultu, jejž mnozí pěstují tak výstředně, jakoby od 13. století, od sv. Tomáše Akv. svět se byl zastavil. Velikolepé dílo sv. Tomáše, jenž vědění své doby tak dovedně vpletl v theologickou soustavu svou, stává se osudným v rukou krátkozrakých epigonů jeho, a to pro toho, kdo odchýlí se od mínění školy této, jakož i osudným pro vážnost katolicismu ve vědeckém bádání. — O universitě katolické v Rakousku praví, že je příznivcem myšlenky té pouze za těchto podmínek: 1. aby professoři university oné nebyli podrobeni nadvládě žádné školy theologické, která by je stále mistrovala, podezřívala a stíhala; 2. aby na katolické universitě byli ustanovováni jen professoři, kteří stojí na vrcholcích vědeckého pokroku; 3. aby se universitě poskytlo dosti pomůcek k vědeckému bádání. — Sám Pernter však pochybuje o splnění těchto podmínek. Zdá se mu, že v Rakousku právě ani jedna z nich splnění nedojde.

Rozpory vždy znova propukající mezi mladými a starými směry v Italii přiměly konečně stranu starých, že mohutným vlivem příznivce svého, kardinala Rampolly se splnomocněním sv. Otce spustila sprchu na mladé, jako vlastní rozrážeče a desorganisatory řad

katolických. Z „kongregace pro mimořádné záležitosti“ vydány totiž stanovy a návod pro konání katolických sjezdu, pro stálý výbor sjezdový, pro místní výbory diecesní, farní, pro spolky atd. Celá organisace katolická v Italii ujata v pevné formy a pevný řád. Tento spisek konečné k utužení organisace přispívající neobsahuje nic neobyčejného. Leč jako doprovod k němu vydána touž kongregací brošurka, v níž kardinal Rampolla sděluje, že dotázav se sv. Otce odpovídá na různé nesnáze a pochybnosti, jež v poslední době se vyskytly stran křesťansko-demokratické a lidové pusobnosti katolíků italských. Rozluštěním pochyb těch má se docíliti kýžené jednoty a pevnosti myslí i skutků ve všem, co katolíci italští podnikají.

K tomu konci se stanoví: Vykládá se předně smysl encykliky „graves de communi“, v níž řeč jest o křesťanské demokracii. Dle úmyslu sv. Otce křestanská demokracie nemá býti žádným zvláštním odstínem katolické politiky, nýbrž pod jménem tím shrnuje se jen ta všeobecná snaha, jíž církev a věřící snaží se o materialní a kulturní blaho nejnižších vrstev lidových. Křesťanská demokracie není výrazem žádné zvláštní politiky, ani záliby pro nějakou zvláštní formu správní a vládní. Katolíci pro všechny formy vládní a správní stejně mají býti indifferentní, žádnou nelze odvoditi jako výlučně správnou ze zjevení a zásad křesťanských.

Proto mají křesť.-demokratické listy a řečníci pojednávati jen o otázkách, které se vztahují na vítězství spravedlnosti a na konání skutků lásky ve prospěch lidu. Toť také jediný a výhradný cíl křesťanské demokracie. Nemají pojednávati o politických otázkách, jakoby ex offo, jako jménem církve, ale jen referendo, nepronášejíce svého mínění a zvláště nevnucujíce je nikomu jako jedině správné, a neodsuzujíce cizí mínění jako nekatolické či méně katolické. Mimo to však v Italii třeba, aby nejen politického stranictví se zdržovali, ale také vůbec žádné politické akce se nesúčastnili, podle ducha a smyslu zákazu sv. Stolice (non expedit). Povinností všech žurnalistů a také křesťansko demokratických jest vždy a všude upozorňovati lid na nedůstojné položení sv. Stolice, rozšiřovati všude protesty svatého Otce, vysvětlovati důvody právní pro jeho nároky. Nejednáť se v tomto případě o žádné pouze politické zájmy, ale o náboženský zájem nejvyšší důležitosti (!) když se domáháme úplné neodvislosti a svrchovanosti a svobody nejvyšší hlavy církve.

V projevech, jednání, psaní, řečnění atd. podrobena křesťanská demokracie úplně pravomoci biskupské: co se týče náboženských zájmů a působnosti církve ve společnoti lidské mají býti ve všem poslušni a nápomocni duchovním vrchnostem. Spisy, články, brošury jednající o náboženských věcech, o mravnosti křesťanské či přirozené mají býti před vyjitím předloženy biskupovi k censuře. Stanovy spolku křesťansko-demokratických musejí se dáti ku schválení příslušnému ordinariatu. Sbírky v seminářích na účely veřejné podlehají schválení biskupskému, bez jeho svolení nesmí se žádný list a žádný tiskopis v semináři rozšiřovati a kolportovati. — Řeči a přednášky jak kněží tak laiku o

věcech křesťanské demokracie smějí se konati jen za svolení biskupova. Polemické diskusse mimo to jen od lidí, kteří jsou k tomu dostatečně vzděláni a mají k tomu missi biskupskou. Pokud se polemických rozhovorů s nepřátely a jmenovitě se socialní demokracií týče, tu třeba prý tím větší opatrnosti. Dle dekretu kongr. de propag. fide z r. 1645 (!) smějí se sic dovoliti takové veřejné pře, ale jen lidem, kteří i životem svým i přesvědčením i věděním jsou s to, aby důstojně a vydatně katolickou věc zastávali.

Po takovémto naprostém zákazu všeho, co křesťanská demokracie italská zastávala, konala a oč se snažila, usnesla se skupina Murriho vůbec všecku svou veřejnou činnost zastaviti a ustoupiti v ústraní. List jeho „Critica Sociale" také přestal vycházet. Mírnější frakce křesťanských demokratů podala pamětní spis téže kongregaci pro zvláštní záležitosti, ve kterém se ohražuje proti takovému omezení veškeré svobody, hájí svou dosavadní činnost, poukazuje na blahonosné výsledky její a dožaduje se i pro budoucnost svobody pro své jednání. Memorandum podepsáno a podáno dvěma z nejmírnějších, Soderini a Medolago.

Intransigenti v kurii římské odvážili se tu proti mladému hnutí tak rozhodného prostředku, že je nebezpečí zjevného rozkolu v řadách katolíků italských, vytrvá-li se při něm. Zdá se však, že smrtící rána vedena jen na hlavu extravagantní skupiny Murriho a že po jejím ustoupení volnost akce pro mírnější skupiny bude obnovena. Ne-li, může dosavadní hledání nových cest přejíti ve zřejmý odboj.

O neposlušnosti mladých vůči zákazu kurie účastnit se politického státního života, dokud potrvá bezpráví z r. 1870, hovoří v druhém čísle t. r. také „Civiltà Cattolica" dovozuje, že katolíci povinni jsou poslouchati pokynu sv. Otce i ve věcech politiky. „Co platí moralně a theologicky krásný důvod odpůrců také katolíku, ale již si říkají neklerikalní, když odůvodňují svou neposlušnost k papeži v politických věcech, pravíce, že v tom papež není neomylným (infallibile nelle cose insegnabili, fallibile nelle cose agibili = neomylný v úřadě učitelském, omylným v praktickém životě)? Přirozený smysl snadno posoudí tento důvod. Podle sv. Pavla není dovoleno, aby otrok křesťan neposlechl svého pána pohana; a tu má býti dovoleno věřícímu, aby neposlechl náměstka Kristova?!" Tento „klerikalní" důvod je ale ještě méně „theologický" než onen „neklerikalní"!

Na konec oddává se pisatel známému fatalismu klerikalní strany italské: „Ostatně jest obecným míněním všech katolíků i mnohých „neklerikalních", že bez zvláštního zasáhnutí Boží Prozřetelnosti pořádek a vítězství smírné spravedlnosti v Italii není dosažitelno lidským počínáním". — Nebožtík professor Kraus častěji zmiňoval se o tom, že intransigenti kurie římské čekají na to, že vnitřními nepořádky a slabostí vlády italské, rozpadne se Italie na několik republik, po způsobu jižní Ameriky. A v tom případě i Řím vrátí se pod panství papežské. Tuto možnost rozpadnutí Italie připouští také na konci své poslední práce „Cavour" vydané ve Spahnově „Weltgeschichte in Charakterbildern". Ale věří sám pak zase v nové sjednocení, třebas po nových

bojích a bouřích. (Proslýchalo se stále, že Krausův „Cavour" má býti dán na index, jako zhuštěný výraz Krausovy nepřízně pro snahy kurie, obnovit bývalé světské panství papežovo). Zvláštní poslední vůle zvěčnělého církevního historika a archeologa, v níž přiznává se a podrobuje s dětinnou oddaností církvi a její viditelné hlavě a odvolává vše, čím kdy by jí byl ublížil, a se zprotivil, vyhlašována jako odstup od známého dřívějšího smýšlení Krausova. Leč k testamentu tomu uveřejnila mnichovská „Allg. Zeitung" dodatek (zda pravý?) jímž Kraus prohlašuje po svém odvolání, že trvá při svém přesvědčení, že pouze „náboženský katolicismus" přinese církvi nové obrození a že tak zv. „politický katolicismus" jest největším jejím neštěstím a osudným zmatením myslí věřících.

V nově vzniklé münsterské „Theologische Revue", jež věnována jest výlučně vědecké theologické literatuře, shrnuje moralista J. Mausbach celou diskussi o reformě katolické moralky. Výsledkem pření obou stran jest poznání, jaké vysvítá z návrhů reformatorů i obhájců, aby moralka jako věda rozdělila se na dva obory: aby totiž pastoralní kasuistika, která jest nezbytným návodem pro kněze, oddělena byla od vlastní moralky a připočtena ku vědám praktickým, pastoralním. Moralka sama jako věda o principech křesťanské mravnosti, očištěna od ballastu pastoralního, může pak kladněji a soustavněji pojednávati o svém předmětě. Nebude tu třeba mluviti stále jen o hříchu (jako v učebnici), ale o ctnostech a o nich hlavně (totiž o zásadách správného jednání, o pomůckách a cílech ušlechtilého snažení křesťanského). Nové obzory životní, pokud reformatoři myslí, že dosud nezahrnuty, bude pak i času i místa a i chuti dosti pojati v nový system. Mausbach popírá oprávněnost všech výtek reformatorů z „Germanie" a „Köln. Volkszeitung", že by moralka katolická byla tak opozděnou. Vytýká však sám většině moralistů katolických, že buď z ostýchavosti, či z piety ku starému, nebo dokonce z vrozené konservativnosti vláčí stále a stále přežilé názory moralky patristické nebo scholastické. Sem počítá se na příklad: závaznost zákonů poplatkových (moralisté stále praví lex mere poenalis, restrictio mentalis a starý její výklad sofistický, Augustinovu zásadu: že lež není nikdy dovolena; pojednávání otázky o sexuelním příliš rozvláčné a v indifferentních věcech málo dbáno individualnosti; při projednávání o poklescích manželských přebírá moralka z fysiologie mnoho, co jí rozhodně nepatří, a více takových buď nešikovností, buď zastaralostí. — Toto povznesení katolické moralky pokládá Mausbach za nezbytné má-li s úspěchem čeliti jak protestantské tak i filosofickým ethikám, jež dnes v té či oné formě skutečně řídí a spravují veřejné jednání jednotlivcův i národů.

V článku „La Chrisis de la Moral" ve španělské augustinianské revui „Ciudad de Dios" P. Benito Gonzáles koná přehlídku všech těch moderních systemů přirozené mravnosti, které oddělivše se od zjevených příkazů mravních a od závislosti na Bohu a jeho zákoně, uvedly do mravních pravidel lidského jednání zmatek naprostý. Revue té snad spolupoužijem až bude stať dokončena.

Návrh výboru pro katolickou samosprávu v Uhrách přijat roztříštěnými hlasy vládní a episkopalní skupiny v lednu za podklad podrobného rokování. Od té doby měl plný kongres několik schůzí, v nichž projednávají se jednotlivé odstavce zákona. Na schůzi ze dne 17. února došlo k ostré roztržce a kontroversi mezi radikalním křídlem Ugronovým a uherským episkopatem, čímž věci katolické samosprávy pro budoucnost uškozeno. Nejdůležitější ustanovení o fondech a ústavech katolických nebudou přijata dle přání menšiny, ale biskupové přece některá zlepšení po smyslu menšiny — a za protestu vládní strany — v návrhu umožnili.

Ve sporu prusko-polském moment náboženský už bez fíkového listu se dere do popředí. Sami protestanté se k němu přiznávají nepokrytě, ale i vědomě a účelně obrací se útok na katolickou církev polskou, jako hlavní živitelku vědomí národního v nejnižším lidu. Neodpovědný fond prusko-německé vlády zvýšen na celý milion marek. Z fondu toho odměňuje se úřednictvo germanisující, učitelé a i kněží, kteří drží s Němci proti Polákům. Vláda vedle násilí a šikan spoléhá na tyto cinkavé prostředky nejvíce. Odkoupit důležitější a vlivuplné osoby, massy samy se poddají. Hlasnost polské věci, jaké došla po vřesenském processu, stala se Němcum velmi nemilou. Proto snaží se zatušovati, očerniti, zmásti: vyhýbáno se na pruském sněmě rozjitřeným debattám, také ve školách germanisace v náboženství neúprosné, ale bez hluku vede se dále. Odpor dítek se trestá zavíráním po škole a odpíráním propuštění. Povolné živly mezi Poláky se zagitovávají k protinárodnímu anebo aspoň nerozvážnému jednání. V ruském Polsku najednou na několika místech odřekli žáci na gymnasiích učit se náboženství po rusku a žádali za polské vyučování. Tento případ přišel německým listům jako na zavolanou, ač rozdíl je ohromný, učí-li se žák cizím jazykem na střední škole či už v obecné! A nad to, učí-li se Polák německy, či v příbuzném nářečí ruském! Tuto žádost potrestaly ruské úřady školní hromadným vyloučením žadatelů, u některých karcerem. Vření vznícené výzvou socialní demokracie polské a snahy německo-pruské vlády odvrátiti od sebe pozornost a vystaviti Poláky jako živel bouřlivý a rozpoutaný spadají náhodou (či ne náhodou?) v jedno. — Ne bezúmyslné bylo též rozšíření podvrženého listu arcibiskupa Stablewského. List pastýřský ten byl určen kněžstvu polskému a napomínal je k mírnosti a národnostní snášenlivosti. Neobsahoval nic zlého, ale musil rozčilit Poláky, vždyť co arcibiskup je napomíná? a musil vnuknout cizině domnění, že kněží polští mnohým národním sporem jsou asi vinni. Leč vše to bylo z prstu tak říkajíc vyssáto: list pastýřský byl vydán (vytištěn, ale neposlán), avšak obsahu zcela opačného. Napsán u příležitosti desátého výročí nastoupení na stolec hnězdensko-poznaňský (17. ledna 1892–1902.) a jedná o lásce křesťanské. Ale v tom listě se praví něco zcela jiného. Tak na jednom místě se dí: „V oněch časich pohanských pokládán za vzor dokonalosti Říman, šlapající po šíji pokořených národu, nemající lítosti ani milosrdenství: jediné síla ceněna, síla brutalní a moc. Tentýž duch, proti

němuž vzýval do války sv. Pavel, i dnes počíná hlavu zdvihati zlověstně. Není dnes boje proti jednotlivým právům svaté víry, ale jedná se o vyhubení až do posledního zbytku, kdyby možno bylo, nauky křesťanské a s ní i nauky Spasitelovy o péči a soucitu k bratřím našim slabším a ubožším... Už dnes ozývá se ohlas nenávisti plemenné, nenenávisti společenské po všem světě.“

Tato slova míří zajisté jinam, než kam hakatisté si přáli, aby mířila. Celý list arcibiskupa Stablewského nese se právě takovým duchem a tonem, jakého se nenadáli!

Strýc vloni jmenovaného katolického polského biskupa petrohradského hrabě Jiří Moszyński ozval se tehdy u příležitosti konsekrace a nastolení synovce svého velmi pamětihodným listem, jenž mezi ruskými intelligenty a v ruském tisku vzbudil živý ohlas. Byl to list nabádající k obapolnému smíru a vážnosti oba národy. A slovo hr. Moszyńského, jehož rodina po povstání roku 1863. dotrpěla na Sibiři, v tom ohledu znělo jinak než pouhá frase. Teď listy polské i ruské uveřejnily dopisy, jež vyměnili navzájem o národnostní a náboženské polsko-ruské otázce týž hrabě Jiří Moszyński s hrabětem a ruským generalem ve výslužbě Petrem Goleniščevem-Kutuzovem u příležitosti orlovské výzvy hraběte Starchoviče pro svobodu svědomí. „Jako není“, praví hrabě Kutuzov, „možný boj mezi Slovanstvem a Germanstvem a vůbec není možno mluviti o nějaké slovanské otázce, dokud otázka rusko-polská nebude vyřízena, tak není možno pomýšleti ani na společný boj křesťanstva proti mezinárodnímu materialismu, dokud nespojí se církev římská s řeckou. Jenom spor mezi dvěma slovanskými národy, polským a ruským, a tím i mezi dvěma církvemi stvořil Německo sjednocené a hrozné. Jenom za podmínkou bratrství ruskopolského může dojíti ke spojenectví rusko-rakouskému, jediné to podstavě, na níž zdárně se může řešiti otázka východní, a jež jediné mohlo by se státi činorodým mezinárodním útvarem a hrozným pro Německo...“

Na konec praví hr. Kutuzov: „Smíření těch dvou národů zbudované na spravedlnosti a na unii církví ve smyslu dogmat katolických (!) a na spojenectví upřímném a trvalém mezi Rakouskem a Ruskem: toť tyto velké myšlenky zplodily mi onen ideal národový, náboženský a politický, jenž od čtvrt věku jest cílem všeho mého snažení a mých nadějí tu na zemi.“

Hrabě Moszyński v listě ke Kutuzovu navazuje na slova hraběte Stachoviče o škodlivosti násilného apoštolování státní pravoslavné církve, praví: Totéž apoštolstvo, necouvajíc před žádným bezprávím, ustavičně napíná své síly, aby zaštípilo demoralisaci a materialismus v prsou mládeže polské a duchovenstva katolického, aby vykořenilo ze srdcí obyvatelstva katolického všecky city křesťanské. Pod zdánlivým heslem obrany náboženství státního a horlivosti pro jedinovládu, koná se v Rusku úsilná a stálá práce, aby se zmařila každá vůle carova na prospěch všemohoucnosti ruské byrokracie, té byrokracie, která si smích tropí z úkazu carských a hrá tutéž úlohu rozrušující s touže nevázaností, jakou po tři století šlechta polská pracovala na záhubě

své otčiny.“ — Moszyński na to vypočítává úkazy carské ve prospěch lidu vydané, ale úřednictvem nezachovávané. Z novějších nařízení jest to úkaz cara Mikuláše II., aby na školách království polského vyučovalo se polštině jako předmětu učebnému. A přece jazyk polský ze škol obecných i na vsích úplně odstraněn na žalost venkovanů, jichž děti nejsou s to, aby jim z knihy polské, jim třebas nečtenářům, něco přečetly. Ke konci praví: „Tato všechvládná byrokracie usiluje církev a semináře snížit na politické rusifikační ústavy, aby vydřela národu polskému největší dobro pozemské: jazyk a národnost...“

Známé od nás thema: „proč se intelligence církvi odcizuje“ není ani v Rusku neobyčejno. A jak jsme už několikrát poukázali, jest odcizení mezi intelligencí a církví pravoslavnou pronikavější a palčivější namnoze než u nás. V Rusku ovšem, kde veřejný tisk je censurován a církev patří mezi „netykavky“ státní, nemožno hlasy odpůrců tak sbírati z veřejnosti jako všude jinde. Ale lidé žijící na Rusi odcizení toto vidí, jak proniká a zachvacuje ponalu sic od shora dolů vrstvy čím dál širší. Sám jeden účastník missionářského sjezdu v Orle, moskevský kněz Jos. Fudel přiznal: prožíváme dobu zvláštní napjatosti proticírkevních a protináboženských snah krajních živlů ve společenstvě našem, snah, jež jsou otevřeným bojem. Aspoň ještě nikdy u nás nejevil se tak zřejmě, tak cynicky pustý výsměch všemu tomu, co draho a svato každému křesťanu bez různosti vyznání. A nikdy ještě v lidu nebylo pozorovati tak mrazivé lhostejnosti k tomu, co, jak se zdá, musilo by vyrývat z prsou hlas všeobecné jednomyslné nelibosti. — Také „Cerkovnyj Věstnik“ žaluje: V náboženském životě Rusi spatřují se dva zjevy: vniterné odcizení jisté části ruských vzdělanců od pravoslavné církve, třebas zevně od ní neodpadli, a formalná roztržka s církevním životem u prostého lidu, jenž v massách přechází k rozkolu a sektám. — Kdo je tím vinen, to asi z nejpravdivější stránky naznačil často už zmíněný přednosta orelské šlechty hrabě Stachovič: „Už po 336 let moc duchovní i politická, ozbrojená trestním zákonníkem, bije u nás do sekt náboženských, ale Bůh stále její práce neodměňuje. Nevím, kolik milionů ruských lidí od té doby odvrhlo pravoslaví, ale tolik vím, že nemožno spočítati těch milionových zástupů, jež došly až k rouhání, anebo lhostejnosti náboženskou dohnány až k zoufalství.“ — Náboženských sekt kromě uznaných křesťanských vyznání čítá se na Rusi 118; kolik duší mají, skutečně statistika udati nemůže. Neboť lidé znajíce mstivost státu i církve při státním sčítání lidu nepovědí na sebe, že nenáleží k církvi pravoslavné, tím méně, aby se směli přiznat, že patří k té či oné sektě, zpříma za zločin a vzpouru proti státu prohlášené. Podle sčítání lidu roku 1897. udán počet rozkolníkův a sektařů na 2.173.700 duší. Ale „Vojenno statističeskij Sbornik“ už roku 1889. udával počet ten na osm milionův. Od té doby sektařů přibylo. Pravděpodobně páčí se počet rozkolníkův a sektařů na 20 milionů! Mezi dvěma a dvaceti miliony jest ovšem místa dosti ku všemožným dohadům. V počtu pravoslavných, udaných posledním sčítáním na 87.382.000 duší, kryje se tudíž mnoho milionů

nepravoslavných. Vlastních přívrženců státní církve možno čítati asi na 70 milionů, to značí $56^0/_0$ všeho obyvatelstva. Výlučná moc státní církve a její nadpráví nad ostatními stává se tudíž břemenem pro celou polovici obyvatelstva ruského.

Podle statistiky ovšem pravosláví stále mohutní. Od roku 1867. do 1897. vzrostlo ze 66 na $69^0/_0$ (katolictvo z 9·3 na $9·5^0/_0$, mohamedánstvo z 5·3 na $5·8^0/_0$, v gubernii astrachanské mohamedáni vzrostli dokonce ze 7 na $30^0/_0$[1]). Ale tento vzrust je skutečně jen papirový!

Pro návrat intelligence k církvi nemá pravoslaví mnoho prostředků. Nutit k formalnímu úřednímu výkonu z duvodů státních už ani úředníku státních nelze. A na lákání a vábení síly církve jsou slaby. Leč aspoň ve městech odvažuje se toho. Tak v Petrohradě, Moskvě a v jiných městech, kde jsou duchovní akademie, pořádá se sem tam nějaká theologická přednáška pro intelligenci. Pravidelné takové konference zavedeny v Petrohradě, o nichž v „Novém Vremeni“ nedávno professor A. Šitlov napsal, že vyhovují skutečné dávné potřebě jisté části intelligence, která cítí se vábena náboženskými záhadami, ale nemá sama ani času ani odvahy propracovati se k hloubějšímu nazírání a úvahám, jež by mnohým pochybnosti v životě veřejném pojaté dovedly rozptýliti.

Čeho k přivábení intelligence hlavně je třeba, dotýká se také „Svět“, uveřejniv nedávno zápisky nebožtíka Kornilova o reformách Petrových v církvi. Kornilov praví, že do Petra Velikého církev pravoslavná a duchovenstvo její mělo vliv na celou společnost její, jsouc také tak říkajíc částí všech povolání a stavu, se všemi spřízněno a všem blízko. Ale Petrovými reformami duchovenstvo stalo se uzavřenou kastou, jež žije jen pro sebe a mezi sebou a všem ostatním stavům jest daleka a ciza. Žádné zájmy je s nimi nespojují, ani rodinné ani osvětové ani materielní. K čemuž dodává list zmíněný, že nejen kastovnictví duchovenstva, ale také jeho duševní úroveň odcizuje a oddaluje je od vyšších vrstev. Do Petra Velikého duchovenstvo bylo stále v čele vzdělanosti a kultury, umělo a znalo víc než všecka ostatní ruská společnost. Dnes duchovní, ježto je vzdělanější než mužík a než prostý měšťan, má také ještě u těchto vrstev jakýsi vliv a vážnost. Ale vyšší vrstvy a intelligence se cítí výše než takový ruský duchovní, zvláště venkovský, a pohlíží na něho svrchu. Jeho slovo nemá u ní váhy — neboť ona ví všecko lépe.

Tož tedy zvýšit vzdělání kněžstva ruského? Zajisté, volá většina i z duchovenstva i z ostatní společnosti. Ale jiného názoru je kníže Meščerskij, vydavatel a redaktor ultrakonservativního týdenníku v Petrohradě „Graždanina“. Tento rozhodně vystupuje proti každé opravě školství duchovního (seminarního) a proti větší vzdělanosti duchovenstva ruského. Dnes jedinou přebradou moderního proudu v ruské říši jest venkovské duchovenstvo ruské se všemi svými nedostatky seminarního vzdělání. Oprava k lepšímu, vysoké vzdělání z nynějších prostých lidí v řízách duchovních nadělá německých pastorů; mužů přeučených, pyšných, bez srdce, rozum lidu převracejících a

neumějících lid vychovávati. Oslabení působnosti srdce ve venkovském duchovním na prospěch mozkové činnosti jeho bude ohromným nejen národním ale i státním neštěstím. Meščerskij hlavní příčinu bezmocnosti a malého vlivu u duchovního ruského shledává nikoli v nedostatku vzdělání a zastaralém systemu vyučovacím ale ve skouposti hmotného postavení. A v tom ovšem má také z části pravdu; ale jen z části. „Směšno hovořit o luteranském pastorovi jako idealu našeho venkovského popa, když víš, že tento pravoslavný služebník církve dostává méně platu než má poslední kostelník, přisluhující tomu luteranskému pastorovi. Jest nemilosrdné hovořit o potřebě vyšší kultury selského kněze, aby mohl lépe zastávat svou missionářskou působnost, když víš, že nejen jakás takás zabezpečenost živobytí, nejen výchov dítek, ale každý pár botů pro toho venkovského duchovního vyžaduje od něho přes celý rok ponížené doprošování se podarků od každého mužika vesnice jeho, u každého jeho duchovního dítka, tak jak činí podobně na útraty obce živení obecní žebráci či duševní mrzáci“. — —

V pražských a školních listech (kladenských) nadělaly řečí rejdy duchařů, spiritistů, kteří kolem Prahy a jmenovitě na Kladně rozestřeli poslední čas sítě své a nalapali též mnoho důvěřivých a pověrčivých. Celá propaganda na Kladně a v osadách okolních nesla na sobě pečeť zločinného balamucení a svádění, vydírání a necudného násilí, jež předáci a apoštolé na získaných „věřících“ provozovali. V prvém letoším sešitě „Archivu pro kriminalní anthropologii a kriminalistiku“ (Lipsko) promlouvá o nebezpečí spiritismu med. rada Dr. P. Näcke. Spiritismus svým mediařením, svými kejkli, ale i pouhým kázaním působí rozvratně, rušivě a zločinně. Edmonds, lékař americký, udává že z každých 50 šílených ve Spojených Státech jeden případ zaviněn spiritismem. Dle Forbesa Winslowa už v roce 1876., za rozharu spiritistického ruchu, bylo ve Spojených Státech 10.000 pomatených ze spiritismu (Dr. Näcke to má za silnou nadsázku). Dle Maacka (lékař berlínský) jest v Berlíně na 10.000 spiritistů se 400 mediemi, asi 15 až 20 spolků spiritistických. V severní Americe jest na 16 milionů spiritistů a na celé zemi asi 60 milionů (!?) podle dat spiritistů samých z roku 1894. Dr. Maack žádá zakročení státního návladnictví. Poučováním a dokazováním, že to vše je švindl, nic se nespraví. Tu třeba trestů a sice trestat vůdce a propagatory; neboť spiritismus svádí k necudnosti, odvrací od konání povinností životních, od spořádaného života, svádí ke lži, podvodu, krádeži — hlavy spiritistů těmito prostředky operují. Dr. Näcke dává na uváženou: Jsou sice spiritisté, kteří jsou z přesvědčení oddáni své nauce a mnozí z těchto jsou lidé normalní. Ale většina věřících fanatických jsou lidé zrůdní, k nervovým a duševním nemocem náchylní, kteří právě nejvíce ke všemu mystickému vábeni jsou. U takových nepomůže nic, žádné dokazování a přesvědčování. Tu jest úloha trestního zákonníka na místě. K neuvěření však zřídka se takto zakročuje. Spiritismus nemožno přece považovat za soukromou záležitost občanstva, za zábavu, za divadelní či poučné představení! Spiritismus jest chorobným zjevem socialním. Näcke však

neradí k nějakému žalářování a stíhání, ale k tomu, aby stát představení duchařská podrobil určitým podmínkám: navrhuje spoutání media při představení a odstranění impressaria, aby podvod byl znemožněn. Schuze a představení ať se úředními organy kontrolují. Spozoruje-li se podvod obecenstva, ať se podvádějící ihned zatkne a postaví před soud. Cizinci po takovém dopadení vykáží se ze země. Soukromý dosavadní život medií a impressariů ať se policejně zjistí, lidé podezřelí, trestaní, zločinní ať se ku konání představení vůbec nepustí.

* * *

Věda a umění. V českém vědeckém světě bojuje se boj mezi dvěma názory či dvěma školami přírodovědeckými — v našich malých poměrech spíše mezi dvěma osobami, ale s podkladem vědeckého směru. Jest to mechanistická škola a škola idealistická, ona zastoupena professorem chemie Boh. Raýmannem, tato professorem fysiologie F. Marešem. Oba učenci, zprvu spoluredaktoři pražské Ottovy „Živy", brzy se rozešli pro názory své i v listě i od listu, při němž zůstal sám professor Raýmann. Názory obou střetly se ve výkladu jevů a pochodů životních. Škola mechanistická odhlížejíc od všeho nadsmyslového počítá jen se zřejmými fakty, z chemické energie odvozujíc vše, co se zatím z ní odvoditi dá v projevu životním. Škola idealistická vychází se stanoviska, že zjevy životní nedají se vysvětliti pouhou energií chemickou, že třeba přibrati ještě individuelní, v živém jedinci utajenou vlastní (životní) sílu. V tomto směru v knize vloni vydané: „Idealism a realism ve vědě přírodní" professor Mareš na základě svých fysiologických pokusů odsoudil dosavadní postup mechanismu chemického ve fysiologii jako nesprávný. Také na sjezdě přírodozpytců a lékařů vloni v září v Praze konaném přednesl professor Mareš výsledky svých pokusů měřením výdechu a tepla živočišného konaných. Tím dřívější už rozpory mezi oběma školami (učenci) ještě přiostřeny, diskusse rozvinuta ještě šíře. („Věstník" akademie věd i umění.) Padají s obou stran časem i nevědecké terminy, jak už to v úzkých našich poměrech a našich malicherných zájmech ani jinak nejde. Osoby bojující jsou si příliš blízky, příliš známy, mnoho o sobě vědí — a tím boj se snadno přesmykuje s vědeckého stanoviště níž. Nic nevytýkáme, jen konstatujeme zjev, jejž máme za nezbytný.

Českému idealismu vytýká se od protivné strany, že příliš rychle usoudil a odsoudil na základě nepřesného pokusu celý směr, o němž idealisté němečtí neodvažují se téhož tak odmítavého úsudku. Jdou sic nad mechanismus, přijímajíce víc než on, ale výsledky exaktních prací mechanickou školou vykonaných nepopírají aniž odvrhují. Tak v poslední „Živě" (3) uvádí professor Raýmann výrok německého slavného fysiologa idealisty G. von Bunge: „Nezbývá nám ve většině případů fysiologických zatím nic jiného, nežli s veškerou resignací pokračovati v práci v dosavadním směru mechanistickém."

Podotýkáme, že směr nového idealismu v přírodních vědách je zdravou reakcí proti nedávno panovavšímu všude hrubému materialismu,

jehož výronem byla i škola mechanistická. Našemu stanovisku jest tudíž idealismus bližší než mechanismus či realismus. Ale ani ten není totožný s naším spiritualismem (nauce o duši a těle), jako zase s druhé strany mechanismus nemusí ještě býti protivným našemu spiritualismu. Vysvětlujeť mechanismus energií chemickou prozatím jen zjevy života tělesného a pokud jsou tělesny. Většina učenců jde tímto směrem ovšem dále k popírání všeho netělesného, ale mnozí spokojují se svými exaktními pokusy, nechávajíce stranou všecku filosofii o transcendentalním a nadsmyslovém. A zcela rozumné: neboť jsou-li upřímní, musí si doznati, že svou cestou vysvětlili z jevů životních ohromně malou část, většina jevů těch uniká jejich zpytné retortě.

Lednové učené sjezdy ruské (přírodnicko-lékařský v Petrohradě, zemsko-lékařský, chirurgický, elektrotechnický v Moskvě, hospodářsko-výzkumný a hospodářsko-školský v Petrohradě) nejenom projednaly velmi mnoho problemů ze všech oborů přírodnické theorie i praxe, ale také přistoupily k řešení slovanské vědecké vzájemnosti.

Za mezinárodního sjezdu lékařského o výstavě r. 1900, v Paříži na podnět Čechův a Poláků sestoupil se tam malý sjezd všeslovanský, který se radil o tom, zda by možno a záhodno bylo pořádati občas společné sjezdy lékařské všech kmenů slovanských. Poláci při tom naléhali na to, aby na sjezdech měl každý právo hovořiti svým slovanským jazykem kteréhokoliv nářečí, aby mezi jednotlivými štěpy slovanskými, aspoň přednějšími (Čechové, Poláci, Rusové, Srbové a Bulhaři) panovala v jednání úplná rovnoprávnost jazyková. Češi návrh též přijali za svůj a Rusové po některém váhání (aspoň pro svou osobu přítomní delegati) svolili a zaručili se doma věc tak doporučit a hájit. Spolu usneseno vydávat společný časopis lékařský ve frančině „Revue génerale medicale Slave.“ Měla se ještě utvořiti komise, která by vypracovala jednotné lékařské názvosloví slovanské, pokud pro vědu je to výhodno; také na příště měla se komise starati, aby jednotlivé řeči slovanské se při zavádění nových názvů neoddalovaly, ale čím dál více sbližovaly. Společný výbor lékařů slovanských ustavil se tak, že předsedou zvolen professor Ott z Petrohradu, místopředsedy Dr. Hlava z Prahy a Dr. Wicherkiewicz z Krakova a pokladníkem professor Subotič z Bělehradu.

Společný slovanský sjezd lékařský dosud nesvolán, ale ve smyslu úchval pařížských rozumělo se samo sebou, že první kterýkoliv lékařský sjezd všeobecný bude zároveň sjezdem všeslovanským. Konal se tedy první po Paříži sjezd lékařův a přírodozpytcu českých v Praze, na němž k jednání připuštěny, pokud jich kdo užit chtěl, všecky jazyky slovanské. Druhý sjezd všeobecný byl ruský (polské sjezdy rovněž ve stanovách svých ihned přijaly všecky jazyky slovanské jako jednací) v Petrohradě. Pozváni naň také učenci ostatních národů slovanských. Z Čech na sjezd se vydal a tam řečnil professor chemie Dr. Brauner, z Poláků (rakouských) Dr. Wicherkiewicz z Krakova. Professor Brauner mluvil rusky ve svém pozdravu i při své přednášce. Dr. Wicherkiewicz však domáhal se dle usnesení pařížského, aby směl mluvit

polsky. Vyjednávání s předsednictvem protáhlo se, ale konečně sjezd přijal zásadu rovnoprávnosti v Paříži usnesené a Dr. Wicherkiewicz mluvil polsky za velikého potlesku účastníků, třebas až šestý den. Předsednictvo sjezdu samo bylo ochotno úchvale pařížské beze všeho vyhověť, ale různé vlivy mezi tím působily na ně, tak že váhalo, obávajíc se nějakých demonstrací s obou stran, se strany přítomných Poláků (ruských), kteří byli velmi četně zastoupeni, i se strany ruských některých intransigentů. Konečně věc jednou pro vždy rozhodnuta tak, že na všeobecných ruských sjezdech lékařských a přírodozpytných budou připuštěny všecky jazyky slovanské a v tom počtu tedy i polština. proti níž jediné mohla vzniknouti nějaká animosita.

Leč Dr. Wicherkiewicz žádal ještě více, aby stejná rovnoprávnost platila i pro místní nebo specielní sjezdy, jako byl na to hned pořádaný moskevský sjezd Pirogovský na počest a z nadace slavného lékaře ruského Pirogova († 1882), pro otázky zemské a obecní praxe lékařské pořádaný. V zásadě otázka ta rozhodnuta rovněž ve smyslu slovanské solidarnosti. Ale ve skutečnosti pak proti polským referatům strhl se na sjezdě protest.

Pro Rusko totiž zbude rozhodnouti otázku, zdaž na učených sjezdech ruských také Poláci v Rusku usedlí smějí mluviti polsky, ač třebas rusky slouží! A pro tu věc také vznikly neshody na Pirogovském sjezdě, neboť frančina a němčina zahraničních hostí beze všeho vyslechnuta.

Toť národnostní stránka sjezdů; kromě zmíněných, ostatní jí ovšem byly ušetřeny. Co se vědecké stránky týká, tu z ohromného materialu bylo by možno jen některé zajímavější otázky namátkou uvésti. V celku však zřejmo, že vědy přírodní v Rusku a v západoslovanských zemích vůbec nemají o nic méně zdatné pěstitele, o nicméně skvěle a účinně nejsou zastoupeny, než u kteréhokoliv staršího kulturního národa západní Evropy: Německo, Francie, Anglie snad ještě početností pracovníků vynikají a namnoze i lepší vyzbrojeností vědeckou. Ve snažení a čilosti badatelské slovanské země jsou jim rovny.

Nejsilnější byl sjezd přírodnický, na 3000 účastníků čítaje; na sjezdě Pirogovském bylo na 600 lékařů, na elektrotechnickém 460 účastníků, na chirurgickém na 200, na hospodářských přes 150 účastníků.

Referatů na lékařsko-přírodnickém sjezdu předneseno na 300, nejvíc jak přirozeno z fysiky a chemie. Dr. N. D. Zelinský v chemické sekci předčítal svou rozpravu o elektrickém světélkování ústrojných uhlohydratů. Když na př. methyl, cykloiksalol, suberol[1]) a j. vložíme do roury, v níž nalito tekutého vzduchu a jež pevně uzavřena, tu zmíněné sloučeniny uhlíkaté začnou zářiti a záření to trvá několik minut. Záření provázeno jest elektrickými zjevy, podobnými zjevům při kathodních paprscích (Röntgenových). Zjev tento

[1]) Sloučeniny uhlíku, jichž ústrojných i neústrojných zná se doposud na 74.000, mají mnohdy nevyslovitelná a nezapamatovatelná jména, čemuž však nelze se diviti. Kde vzíti celý lexikon pěkných, případných a snadných názvů? Chemie si tudíž pomáhá skládáním několika řecko-latinských názvů, jak může.

jest příbuzný s jiným nově objeveným, tak zvanou radioaktivitou, zářením některých řídkých kovů (kyzy uranové, thorium, radium, zvláště však polonium a aktinium), které jsou samočinnými zdroji záření kathodového, jevíce všecky příznaky, jaké pozorovány u paprsků Röntgenových. Tím otvírá se celá netušená dosud říše nových zjevů, nových vlastností a sil jak neústrojným tak ústrojným hmotám za jistých podmínek příslušících. Na sjezdě elektro-technickém P. S. Osadčij podával zprávu o výsledcích telegrafie bez drátu za dvě poslední leta. Dovedla to na vzdálenost až 200 kilometrů. v r. 1899. ještě přes 112 kilometrů to nešlo. Ba stane-li se prakticky použitelným pokus Marconiho telegrafovat bez drátu z Anglie do Ameriky, prodloužila by se vzdálenost na 4 až 5 tisíc kilometrů. (Pokus se zatím neosvědčil, depeše byla nezřetelna a zdlouhava). Rychlost a jistota telegrafování na vzdálenost 200 kilometrů jest skoro táž, jaká u obyčejného telegrafu s aparatem Morséovým: 5 slov za minutu možná podati nejméně, nejvíce 10 slov. Proti změnám povětří, bouřím a silným elektrickým výbojům (při bouřích) jest jistota nové telegrafie zabezpečena. V Rusku zabývá se studiemi v obor ten spadajícími A. S. Popov, jenž užívá methody strojové od Marconiho rozdílné. Spojeny jeho způsobem ostrov Sachalin s pobřežím východosibiřským a město Cherson s „Holým přistavem“ (Golaja pristaň) v Černém moři.

Na sjezdě pirogovském Dr. V. M. Narbut žádal změnu ruského lékařského ustanovení, jímž se zakazuje používání hypnosy v therapii. Dovozuje, že hypnosa jako léčebný prostředek se ve mnoha případech osvědčila, nutno jí však mnohdy použiti neprodleně, tak že nemožno žádat teprv o úřední povolení. Nadto hypnosa působí jistěji a s menším nebezpečím pro nemocného, než mnohé léky chemické. Žádá tedy, aby hypnosa byla dovolena na klinikách za účelem demonstrace beze všeho, mimo kliniky učebné pak ať o ní rozhoduje porada lékařská. Proti zneužití hypnosy a hypnotisovaného stačí, nebude-li se hypnosa díti beze svědků. — Na témže sjezdě Dr. Rig doporučuje zvláště použití hypnosy proti alkoholismu. Účinek hypnosy je různý podle toho, je-li pijan dědičným pijanstvím stižen, či sám teprve zkažen; je-li jen případným pijanem, kvartalním, či ze zvyku a stále pije; různě též účinkuje hypnosa u muže a u ženy. Čím alkoholismus více zakořeněn, tím tvrdší sen třeba přivoditi na pijáka. Stává se, že i tvrdě uspaný zase klesne, a po čas opilosti na hypnotický návod zapomene, ale až vystřízliví, zase účinek hypnosy oživne. Hypnosa proti pijanství má však jakýsi účinek vždy a možno jí tedy vždycky s dobrým výsledkem použiti.

Po vzoru vědeckého sdružení mezinárodního za účelem katalogisování všech prací přírodozpytných (vede Royal Society v Londýně) a po vzoru sdružení všech vědeckých akademií založena učená associace ruská na sjezdě přírodozpytném. Bude předně účelem jejím úkoly, jaké spadají v obor obou mezinárodních sdružení, prováděti doma. Mimo to však bude sledovat učené a badatelské cíle v hranicích ruské říše a dávat všemu snažení vědeckému jakousi vlastní

direktivu a ústřední organisaci, nejsouc při tom tak těsně združena a omezena jako učené akademie.

Ve slavnostním zasedání petrohradské akademie nauk dne 12. ledna podán přehled celoroční činnosti, sděleny nové odkazy a základiny a jmenováni noví členové čestní i skuteční Mezi dary a fondy uvedeno: od cara 21.000 rublů na prozkoumání a popsání květeny sibiřské; akademik Bredichin na počest zemřelé choti složil fond 6000 rublů na odměňování nejlepších prací, pojednávajících o kometách. V pracech pro mezinárodní přírodozpytný katalog akademie vzala na sebe ruskou část; vyslala dvě učené výpravy (Toll a Kozlov) a přidala se k jiným pěti výpravám, podjala se několika prací, uložených jí mezinárodním sdružením akademií. V roce 1901. dokončena biologická stanice akademie v Sevastopoli. Premie Ušinského dána Viktoru Henrymu za práci „Současné položení experimentalní paedagogiky“, vydanou v Moskvě 1900. — Akademie počala opět pracovati na vydání spisů Puškinových. K jubileu Gogola a Žukovského chystala též vydání spisů jejich, ale práce ta nebude hotova. Vyjde zatím k jubileu jejich jen „sborník“ prací o nich. — A. N. Pypin pokročil ve vydávání spisů Kateřiny II. až po svazek X. — Z podpůrného fondu pro literaty a žurnalisty vyhověno 356 žádostem (odmítnuto 155) a vydáno 50.000 rublů. Měsíčně podporováno 90 osob, pense placena z fondu cara Mikuláše II. 50 osobám. — Čestnými členy jmenováni: Italský král Viktor Emanuel a korunní princ švedský Gustav; vyslanec v Cařihradě Iv. Al. Zinovjev, professor vídeňské university Eduard Süss, professor berlínské university Gustav Schmoller, professor londýnské university William Huggins; členy dopisujícími jmenováni (fysicko-mathematické oddělení): professoři petrohradské university Al. Al. Inostrancev, Ed. Vas. Šteling, professor londýnské university William Ramsay, ředitel švedského musea Alb. G. Nathorst, professor petrohradské vojenské akademie Iv. Petrovič Pavlov, kyjevský professor S. G. Navašin, pařížští professoři Yves Déloges a Alfred Giard; v oddílu jazyka a slovesnosti: professor varšavské university Eugen F. Karskij, professor petrohradský N. P. Lichačev, professor bělehradské vysoké školy Ljubomir Miletič, professor pražské university Jiří Ivan Polívka; v historickém oddílu jen kyjevský professor Vladimír Bon. Antonovič.

Carská zeměvědná společnost vyznamenala též vídeňského professora Eduarda Süssa za jeho dílo „Antlitz der Erde“ velikou medailí. Dílo Süssovo jest opravdu monumentalní. — Společnost zeměvědná, jak na výroční valné schůzi dne 5. února sděleno, vládne fondy v obnosu 129.000 rublů, členů má 1193. z nich čestných 18 domácích a 4 cizí.

Kustos Dr. Vojtěch Kętrzyński podal akademii krakovské koncem minulého roku svou novou práci z dávnověkosti slovanské. Zastává myšlenku, že Slované od prvopočátku seděli hned vedle Bojů či Gallů v Evropě, a jak tito postupovali na západ, tlačili se za nimi až k Rýnu, na jihu omezeni jsou sídly italských a řecko-thrackých kmenů. Hranici starých slovanských sedlišť by tedy tvořila řeka Rýn

a Adiže na západ, Sáva a Dunaj na jih. Germanské kmeny vyrojivše se ze svých skandinavských sídel procházeli krajinami slovanskými řídce osídlenými, a tu se usazovali buď dočasně (jako v ruském Pobaltí, při Černém moři a v Pannonii) nebo trvale jako v Porýní a při Severním moři německém. Usazovali se jako vítězové vpadlí do země a tudíž jako páni, kteří řídce osedlé Slovany porobili a ponenáhlu poněmčili. Pro tuto svou theorii, v několika pracích rozvinutou, přináší nové doklady z řeckých spisovatelů Prokopia (ze 6. století) a Jordanesa (z druhé polovice 6. století). Oba spisovatelé znají Slovany už, ale jen jižní dobře, v Podunají, jsou však dobrými svědky pro to, že všude na sever byli též Slované, jimž dávají různá jména: Suevové, Anteové, o nichž však tvrdí, že měli týž jazyk a tytéž zvyky. Tresť a vývody rozpravy jsou: Staří spisovatelé píšící poprvé o Slovanech nevědí nic o jejich pochodu do Evropy; výrazy Suevus a Suavus jsou pouze přetvořením slova Slavus, jehož *l* Slované vyslovovali tvrdě skoro jako *u*. Podobně ze jména Slavus utvořili si Sclavenus. Totožnost výrazů těch vyplývá i odtud, že jednou obojího užívají v širším, jednou v užším smyslu. Dodnes ostatně na různých místech slovanští národové jmenují se obměnou jména „Slov“ a „Slav“. Prokopiovi Suavové zadunajští jsou dnešní Slavonci a Suavia Slavonie; kvadští Suevové jsou dnešní Slováci, na Slovince krajinské upomíná latinské město Flavium Solvense (Slovense). Že nad horním Dunajem seděli též Slované-Suevi, toho důkazem jsou slovanská dodnes uchovaná jména nad Kostnickým jezerem a na zřídlech dunajských. Nad Neckarem pak připomínají se Suevi Nicretes v době, kdy o Alemannech nebylo ještě v Podunají ani památky. Když pak tito obsadili kraj suevský (slovanský), přijali od porobených název Suevů, Svebů, Švábů, tak jako severní Němci po litevských Prusech přijali název Prusů. Dunaj tedy byl ode vždy slovanskou řekou. Až po jižní koleno jeho po obou stranách seděli Slované, dále pak jen po severní, odtud už měla táž řeka dvojí jméno: Dunaj a Ister.

V doslově ke svému česko-polskému slovníčku, jenž sešitem 20. dokončen, stěžuje si spisovatel, professor F. A. Hora, do netečnosti jak nakladatele tak obecenstva: „Plných šest let jsem marně hledal nakladatele, i když jsem posléze rukopis nabízel zdarma; s trpkostí vzpomínám, jak smutných zkušeností jsem nabyl jako spisovatel-nakladatel a jakého sklamání ve svých snahách nezištných se dožil ve svém zátiší, vzdáleném od literarního centra pražského...“ Tohle to jest už pravidelné při všem, co se týká vážnějších prací o slovanských věcech. Tak se zdá, že bude přece jen pravdou, že my Češi jsme nejšpatnější Slované!

V „Novém Životě“ (č. 2.) píše spisovatel Kretz o vážném a systematickém zpracování našich sbírek lidopisných, jehož jednou je třeba, nemá-li bez zájmu co se již posbíralo, zase se roztrousit a potratit.

V „Českém Lidu“ (č. 5.) opět architekt J. Koula hovoří o těžkostech, s jakými se potkává praktické použití našeho národního umění. Jak z nepochopení a záliby v cizím všecky ty pokusy, obroditi

opět lidový sloh a vkus, se marně podnikají. Mluví zvláště o „Pokračovací škole pražské“, kdež podle vzorů národních zavedena zvláštní škola národního výšivkového umění, jež však stále jen s chladností všude se potkává.

Z koncertů všelikých mladých virtuosův a umělců, sborův a filharmonií širší zájem vzbudil nedávný koncert mladého skladatele Lošťáka v Praze. Předstoupiv před obecenstvo před dvěma lety operou „Selská bouře“ a touže dobou představiv se též s jinými mladými symfonií „Píseň vítězná“, od té doby stále prý byl od starších směrův odstrkován. Vytýká se mu nepropracovanost a nehotovost hudební, jaká se po moderním skladateli požaduje. On však proti dosavadní škole klade důraz opět na bohatost a libost melodickou, a tou také vyniká. Širokému obecenstvu jeho zpěvné skladby se líbily a znova líbí. Jeho nedávný koncert proto také znova mnoho posluchačů přivábil a zaujal. Zatím prý skladatel i po stránce polyfonické zmohutněl a se vypracoval, stále však proti staré škole klade důraz na melodickou průhlednost. Obecenstvo rozhodlo v jeho prospěch proti škole starší.

Mladý moravský umělec Al. Kalvoda pořádá výstavku prací svých v Praze u Štajgrů.

Spolek „Tyl“ pro postavení druhého divadla v Praze vydal nové provolání k veřejnosti o upisování akcií. Dává si sám lhůtu do roka, nesežene-li do té doby dostatečný kapital, ani místa vhodného nevymůže, vzdá se svého úkolu.

V národním pražském divadle hrány domácí i cizí novinky: Šimáčkovi „Ztracení“, psychologické, moderní býti mající drama, skoro propadlo, za to O. Nedbala hudební „Pohádka o hloupém Honzovi“, jež zpracována jako pantomima beze slov (pouze vstup zpracován ve verších) došla velikého úspěchu. Nový tento druh hudebně obrazného krásna líbil se všeobecně, k čemuž ovšem hlavně dovedný kompositor přispěl.

Podobnou hudební pantomimu „Święto ognia“ uvedli i na jeviště varšavské nedávno. Děj vzat k ní z lidového života: od ohňů svatojanských. Před dějem i po něm přednášen básnikův předslov i doslov. Hudbu složili M. Pražmowski a Z. Noskowski. Také ve Varšavě nový druh opery se líbil velice. Jest prý to skoro přirozenější ta hudba beze slov. Zpěvák a slovo prý jen čistý dojem hudební kazí. — Plodná spisovatelka dramatická G. Zapolská uvedla na scenu novou tříaktovku „Męszczyzna“ (Mužský), agitačně ve směru ženské otázky zkarrikovanou postavu mužskou; drama přijato přes to příznivě. — Mladý literat St. Orkan vystoupil ve Lvově s dramem „Zkapany świat“, odporné to sceny hrubého vášnivého života venkovského — ale také se líbily. Polská „vláda tmy“, kdyby měla více hloubky a talentu v sobě.

Proti restauraci Wawelu jak ji provádí kníže-arcibiskup krakovský Puzyna, vydán protest nejčelnějšími umělci, spisovateli a jinými veřejnými pracovníky v Krakově. Kníže-arcibiskup vede opravy sic s velikou horlivostí, sám mnoho na ně vynakládá, ale také podle

své záliby, jež se v očích umělců neshoduje s národní svérazností uměleckého slohu na Wawelu (jednalo se o malovaná okna, které prý by starou památku umělecké dávnověkosti polské leda zneŠvařily).

Na pomník Gogolův, jenž na oslavu jubilea jeho se má postaviti v Moskvě, sešlo se ke konkursu na 50 návrhů. Slavnostní výbor hodlá uspořádati výstavku obou † jubilantů Gogola a Žukovského. V různých městech skládají se fondy jejich jména, zařizují stipendia, staví školy, přezývají ulice. — Redaktora „Rossii", liberalního týdenníku petrohradského Amfiteatrov (Old Gentleman), stihl těžký trest, vypovězen za feuilleton, jímž parodoval carskou rodinu, na 10 let na Sibiř. List zastaven. — „Knižki Neděli", druhdy i s týdenníkem „Nedělja" potlačené, vycházejí opět pod názvem „Novoje Děla".

Zemřeli ve světě slovanském: 24. ledna A. J. Koževnikov, neuropatholog ruský a lékařský spisovatel. — 24. ledna Nikolaj Nikolajevič Solovcov-Fedorov, herec, žurnalista (vydavatel „Kyjevské Gazety") a ředitel divadel kyjevských. — 25. ledna Dr. Nikola Krstić (v Šabci), jeden z osnovatelů vysoké školy bělehradské, důležitý činitel v srbském školství, jež pomáhal organisovat, psal učebnice pro střední školy, byl činným žurnalisticky i vědecko naučně. Akademii Nauk v Bělehradě odkázal 8000 dinarů. — 11. února Lucyan Wratkowski, redaktor a vydavatel „Slowa", varšavského konservativního denníku. — 13. února Włodzimierz Zagórski (pseudonym Chochlik), satyrik a humorista polský, v tomto oboru z prvních současných, sám založil a řídil „Różowe Domino"; vydal pod pseudonymem Chochlik 2 svazky básní: „Zmierzchy i świty", „Pamiętniki stareho parasola", „Król Salomon" a prosou: 4 svazky „Zbiór nowel", „Wilcze plemię", „O własnych skrzydłach" a „Szalone głowy". Rodem byl z Haliče. — ?. února E. J. Lamanskij, ruský národohospodářský spisovatel (bratr akademika a slavisty Vl. Iv. Lamanského). — 21. února Dr. Emil Holub (ve Vídni), proslulý cestovatel africký a cestopisný spisovatel český. — 24. února Dr. Jan Růžička, bývalý ředitel Národního divadla pražského po jeho založení. — 24. února Rudolf Hill, redaktor „Opavského Týdenníka" a záslužný činitel v probuzení slezském.

6. února úkladně zavražděn ministr vyučování v Bulharsku Vasil Kànčev, (vrah jest bývalý professor, Macedoňan, z úřadu pro nepřístojnosti propuštěný ještě za vlády konservativní). Vasil Kànčev narodil se 14./26. července roku 1862., byl professorem středních škol v Macedonii, potom i ředitelem; od 1897 oddal se spisovatelství. Práce jeho, většinou cestopisné a národopisné, vztahují se na poměry macedonské a odrinské. V tom oboru byl z prvních pracovníků a autorit. Hlavní jeho dílo jest před dvěma roky vydaná (1900) „Makedonia etnografia i statistika". Práce jeho jinak roztroušeny jako články po časopisech „Misъl", „Biblioteka" (Cařihradská), „Bъlgarski Pregled", „Periodičesko Spisanie", „Sbornik" ministerstva vyučování a jiných.

8. února zemřel Kosta Taušanović, bývalý ministr národního hospodářství za vlády radikalní v Srbsku. Milanem pronásledovaný a žalářovaný, jeden z předních hospodářských činitelů srbských.

Ve Vídni zemřel 28. ledna pěvec dělnické hymny „Die Arbeit hoch!“ — Josef Zapf, rytec. Píseň složena v roce 1867. V letech šedesátých a sedmdesátých skládal básně ze života dělnického, jež však nedošly toho rozhlasu, jako jediná jeho „Píseň práce“.

* * *

Z národního hospodářství. Co říšská rada zatím pokročila až ku projednávání rozpočtu, vláda sama s velikými akcemi trčí v bezvýchodném skoro položení. Nový autonomní tarif nedojednán dosud a domluva o 300 položkách s Uhrami, na nichž Rakousku záleží v ochraně domácího průmyslu, Uhry by je pak rády udržely volny či aspoň nevysoko vycleny, bude perným oříškem. Ohlášena také vládou větší akce v socialním pojišťování, oprava nynějšího, zavedení nového, ale to už po několikáté a vždy na výzvu nějakou. Leč tentokrát ministerský předseda pravil, že se na příslušných předlohách už pilně pracuje.

Průmyslová krise v ostatních odborech trochu poutuchla, za to plnou silou propukla v průmyslu cukerním, jenž se vidí ohrožen v základních podmínkách obchodů svých. Anglie totiž na brusselské konferenci, na níž od ledna se sešli zástupci cukerních velmocí výrobních i spotřebních, aby porokovali o možnosti zrušit tak zv. vývozní premie, prohlásila, že žádá od evropských dovozců svých bezpodmínečné zrušení vývozních premií a na Rakousku a Německu ještě snížení cla na cukr (až na 5 franků) a zrušení stávajících kartellů surovaren s čistírnami. Francie svolila ihned k žádosti anglické, Německo a Rakousko se zpečovalo, ale i Německo na žádost Anglie přistoupilo. Rakouští cukrovarníci hořekovali a vybízeli vládu k odporu, že raději aby se jim premiemi nahradilo differenční clo Anglií uvalené, než aby se povolovalo. Neboť zrušením premií a snížením cla klesne cena cukru pro surovarny prý tak, že nebudou moci za řepu platit víc než 1 K za q. Rakousko jako nejvzdálenější od tržiště anglického a používajíc mimo to cizích dopravních společností, jest nejvíc v nevýhodě na anglickém tržišti. A vývoz rakouský do Anglie a jiných osad činil dosud až polovici všeho rakouského vývozu. Při tom stižen takovýmto osudem průmysl cukrovarský právě v nejhorším roce, kdy nadvýroba cukerní opravdu hrozivě vzrostla až na 23 milionů q čili čtvrtinu celé světové spotřeby. Anglický návrh bude asi v tom směru působiti léčivě, že pro budoucnost výrobu obmezí ve všech státech, a jmenovitě v Německu a Rakousku.

Počátkem února snížila rakousko-uherská banka svou úrokovou míru až na $3^1/_2\%$; tak nízkého procenta dosud rakouská banka neměla. Nízká, 3 a $3^1/_2$ procentní míra úroková není nic zvláštního ve státních bankách západních států, jmenovitě v Paříži. Od dvou let banky londýnská a berlínská také držely svou míru úrokovou značně výš než obyčejně, tak že ta leta některé měsíce měly i vyšší míru úrokovou než Rakousko. Také v den 4. února snížení rakouské stopy procentní na 3·5 byla táž v Londýně 4%, v Berlíně už však jen 3% (před 18. lednem t. r. ale též 4%). Tomuto snížení míry úrokové přikládal se význam kdož ví jakých hospodářských převratů a cílů. Zatím

zdá se, že hlavní příčinou byl úmysl vlády uherské konvertovati miliardu korun státní $4^1/_2$ procentní půjčky uherské na $3^1/_2$%. Banka státní měla tudíž připravovat náladu pro uherskou konversi a jakoby ji ospravedlňovat. Zatím cizí kapitalisté nedali se touto bankovní operací oblomit, a konverse uherských dluhů zatím bude možná jen ze $4^1/_2$ na 4%. Ředitel banky rytíř Bilinský tento důvod pro snížení míry úrokové popřel; byly ostatně důvody pro ně i ve všeobecné hospodářské situaci. Banka rakousko-uherská už přes rok měla velmi slabou směneční zálohu, obchod a průmysl málo její pomoci potřeboval. Proto také výše vydaných bankovek nepřevyšovala valně kovový krycí poklad, ač jej smí přesahovat o celou třetinu. Z tohoto nekrytého plus má banka hlavní užitek. Tato nelákavost bankovních pokladů přičítána za vinu všeobecné krisi průmyslové. V jiných státech bývá to ovšem tak, že za průmyslového rozmachu hromady směnek v bance státní rostou, za to proud hotových peněz z banky jen jen se roztéká po kraji. Při nastalém poprasku banka peníze opět stahuje, vyšší úrokovou mírou staví pevné hráze, aby znova neplynuly ven, a pomalu se silné zásoby směneční zbavuje. U nás toho ruchu vrcholového nebylo. Od let panovala malátnost v podnikání a proto ani třeba nebylo stavěti nějaké hráze. Také když v Londýně a Berlíně zvyšovali procento, u nás zůstávalo vše po staru. Teď však banka chtíc přece snad uměle oživit ruch podnikatelský, nabízí laciné peníze a doufá ovšem i sama v lepší zisk, než měla dosud.

Předběžná zpráva o zahraniční tržbě Rakouska udává vývoz na 1889 milionů korun, dovoz na 1702 milionů korun. Aktivní saldo obnáší tudíž 187 millionů korun, předloni dokonce 253 milionů korun. Od prvního rakouského schodku v zahraniční tržbě (1898) jest to třetí rok opět se značným přebytkem. Neboť i přebytek 187 milionů korun jest značný u srovnání s prvními lety devadesátými. Za minulé pětiletí saldo tržební bylo: 1897 + 22.0 milionů korun, 1898 — 24.4 milionů korun, 1899 + 252·7 milionů korun, 1900 + 228·4 milionů korun, 1901+187 milionů korun. Ježto rok sám o sobě pro posouzení celkového hospodářského postavení nic neznamená, vynikne teprv až v průměru několika let, jak stát hospodaří: u nás pětiletý průměr dává aktivní saldo: 133 milionů korun. Má-li konstantní přebytek zahraniční tržby býti znakem zadluženosti státní, tedy potřebným na výplatu úroků do ciziny, tu možno za to míti, že těch průměrných 133 milionů korun jest naše úroková povinnost cizině, a nechybíme, když řekneme, že snad ani ne celých těch 133 milionů. Něco z nich zůstává říši jako skutečný zisk, jenž se jeví přirůstáním všeobecné zámožnosti. Nemožno přece říci, že by povšechný stav výrobní a blahobyt širokých vrstev se nezlepšoval. Roste sic mnohem pomaleji než v jiných státech, ale vzrůstá přece.

Umenšení loňského přebytku spadá úplně na vrub průmyslové krise: neboť dřeva, jakožto materialu různých průmyslů německých, vyveženo méně (než 1900) za 32 mil. K (254—222); stržený obnos za cukr činil jen 170 mil. K, proti 187 mil. K v r. 1900., ač r. 1901.

vyveženo cukru o půl milionu metráků více než 1900. Ale klesnutí cen mělo za následek špatnější výsledek tržní. Tyto dvě položky stačí úplně na vysvětlení úbytku, nehledíme-li už ani ke zmenšenému vývozu sladu, železa, dobytka (zvl. koní), jež také citelně couvly.

Úbytek zisku tržního pro nás znamená: pracováno jako dříve, a snad více, ale částečně prodáváno laciněji, částečně vůbec neprodáno, zboží zůstalo na skladě ležet. Tedy rok špatný svou tržební konstellací. Že průmyslová krise u nás i za hranicí vinna byla, vidět také z toho: zemědělských poživných potřeb vyvezeno víc za 33 mil. K, ale surovin pro průmyslovou výrobu, jakož i polotovarů a celotovarů průmyslových vyveženo méně za 86 milionů K! A s dovozem bylo totéž: doveženo poživných potřeb za 9 mil. K více, ale surovin, celotovarů a polotovarů za 3 mil K méně. Že i ve špatném roce dovoz o něco vzrostl a vývoz výrobků naší práce tak se snížil, jest znamením, že říše naše nepracuje a neprodává už jen na dluhy, ale mnoho také už pro životní a komfortní potřeby své. Zmenšení vývozu stihlo ostatně všecky státy evropské, vyjma Rusko a Francii a balkanské státy. Či-li státy průmyslové vyjma Francii všecky méně prodaly či laciněji prodávaly, státy zemědělské tržily víc než jindy, dík dosti dobré sklizni roku předminulého i minulého.

Nové styky obchodní s ruskou říší začínají se opravdově rozvinovat. Naši průmyslníci a zvláště čeští uchopili se dychtivě příležitosti, kdy polské obecenstvo rozmrzelo se nad pronásledováním Poláků v Prusku a začalo se odvracet od německých výrobků. Celé výpravy průmyslníků odebraly se do Varšavy, Lvova, Krakova a jiných míst ruského i našeho Polska, aby nabídly své zboží místo německého a o poměrech trhu se přesvědčily. Tu tedy změna obchodu vychází z kruhů obchodníků samých, jež obyčejně bývají velmi konservativní. S Ruskem samým nějaké změny docíliti bude už hůř: tu hlavně rakouskému průmyslu záleží na změně, jakož i hospodářští spisovatelé a administrativní činitelé obou říší mluví a uvažují o výhodnosti lepších styků — samy obchodní kruhy ruské jsou však málo pro nějakou změnu zaujaty. Bylyť německými dodavateli vždy dobře uspokojeny, rakouský dodavatel ani lácí ani jakostí zboží (ve většině případů) si jich nezískal — a nějaké společenské či národní animosity proti Německu nechovají. Tu nepůjde věc tedy tak snadno jako mezi Poláky. Všecko závisí až od budoucí obchodní smlouvy s Ruskem, která teprv musí dobře sestaveným celním tarifem zboží rakouskému cestu do Ruska upravit. Má-li k tomu dojít, musíme si ovšem i my dát líbit, že k nám dovoz hospodářských výrobků z Ruska se rozmnoží.

Ruský ministr financí ve svém novoročním dokladě k rozpočtu na r. 1902. vyličuje položení Ruska jako příznivé, příznivé přes ty všecky okolnosti, jaké prožívá: válku čínskou, slabou sklizeň, průmyslový zástoj a jiné příznaky hospodářské krise. Od desíti let, co rozpočet provází dokladem svým, doznává, že může skutečně stále s větší důvěrou potvrditi, že ruský stát hospodaří dobře a nalezá se na cestě zdravého a pevného vývoje k hospodářské mohutnosti a samostatnosti. Rozpočet

vyvažuje se na 1946 1/2 mil. rublů. Zvýšení proti loňsku je značné, rozpočtenoť na r. 1901. výdajů jen 1788 1/2 mil. rublů. Loňský rozpočet za to byl sdělán s velikou opatrností, převyšoval předloňský jen o nepatrnou sumu, 31 mil. rublů (1757 m. r.). Možno ovšem letoší zvýšku vyložiti též tak, že po loňském násilném (pro válku s Čínou) uskrovnění nutno bylo letos vývoji hospodářskému i jiných potřeb státu dáti volný chod. Proto také letoší rozpočet vykazuje hned zvýšení o 158 m. rublů.

V dokladě svém ministr hovoří o nejsmutnější položce rozpočtové, o rozpočtu ministra vyučování. Omlouvá a vysvětluje ji. Není v rozpočtu tom 36·6 mil. rublů zahrnuto vše, čím stát na školství přispívá. Také zvýšení položky té o 3·6 mil. rublů není vše, oč náklad osvětový r. 1902. vzroste. Školství ruské nepodlehá totiž jen ministru vyučování, ale skoro i všem ostatním ministrům a mimo to sv. synodu pravoslavnému. Proto, aby se zjevil obraz veškerého nákladu školského, třeba všimnouti si i těch rozpočtových položek, jež tato ministerstva na školy sobě podřízené věnují. A tu vzroste veškerý státní náklad na školství v Rusku na 74·8 mil. rublů Tedy ostatní ministerstva spolu vydávají víc než samo ministerstvo vyučování. A celý souhrnný náklad tento zvyšuje se na rok 1902. o 9·3 mil. rublů. Jako vůbec státní náklad na školství v Rusku rychle vstoupá. Roku 1892. vydávala všecka ministerstva pospolu na školství 37·4 mil. rublů, dnes pak 74·8 mil. rublů. Tedy v jediném desítiletí se náklad školský skoro zdvojnásobil.

Ministr financí brání se též proti úsudku „Ruských Vědomostí“ (liberalní denník v Moskvě), že by finance ruské byly velmi povážlivé, any důchody ruské se rok od roku poměrně umenšují, nerostou tak, jak by se dalo očekávat podle líčení vlády, jak se průmysl a hospodářství všude v Rusku vzmáhá. Dle výkazu ministerského vzrostly skutečné důchody rok proti roku od r. 1891. počínajíc o 8·8, 7·8, 10·4, 8·8, 9, 3·5, 11·9, 5·6, 1·8, 5·5%. Podle toho nejméně vstouply státní příjmy z roku 1899. na 1900. a z roku 1896. na 1897. Desítiletí 1891—1901 vykazuje takové kolísání, že nemožno říci, stoupá-li vývoj financí státních či jejich pramenů v lidu, či klesá-li.

Poukazuje také ministr financí na opatrnost a nedůvěru, jaká se jeví ve financování Pruska a Německa na rok 1902. Říšský rozpočet německý vykazuje proti roku 1901. dokonce snížené vydání 2349 mil. marek proti 2354 mil marek (1901). Rok minulý pak proti předloňsku jevil zvýšení o celá 300 mil. marek (roku 1900. 2059 mil. marek). Leč možno poukázati na náhlý výdaj čínské výpravy. Ve stálém a obyčejném výdaji však jeví se totéž: rozpočteno obyčejných výdajů na rok 1900. 1784 mil. marek, na rok 1901. 1915 mil. marek a konečně na rok 1902. 1960 1/2 mil. marek. Tam zvýšení o 131 mil., tu jen o 45 mil. marek. Také v Prusku jeví se týž zjev; roku 1900. rozpočteno 2472 mil. marek, roku 1901. 2649 mil. marek a roku 1902. už jen 2614 mil. marek. Tam vstoupnutí o 177 mil. marek, tu dokonce snížení rozpočtu o 35 mil. marek! A Rusko po týchže příčinách, po válce čínské, po krisi průmyslové a špatné úrodě rozpočítává vyšší výdaj i příjem bez obavy, že by se důchod potřebný nesešel.

Školství. Universita česká na Moravě tedy zatím nebude. Vláda sice v jednání o rozpočtu prohlásila, že uznává potřebu české university na Moravě, ale vymlouvá se, že zatím nemůže býti zřízena proto, že nejsou po ruce nutné prostředky a není podmínek, jež zabezpečují zdar vysokých škol. Tak vláda. Skutečně však zatím nelze zříditi české university proto, že se proti takovému „ústupku“ vzpírají Němci ze strachu před soutěží Čechů. Prozradil to poslanec Derschatta v „Bohemii“, kdež mezi jiným napsal, že by druhá česká universita rozmnožila české úřednictvo a tím by Němci byli zatlačeni. Nejsou tedy Němci proti české universitě na Moravě z důvodů věcných, nýbrž z čirého sobectví a nepřejnosti jak a kde mohou zdržují zřízení vysokého učiliště, dobře vědouce, že nezamezí konečné splnění dávného slibu tak, jako nezamezili zřízení české techniky v Brně, jejíž první rektor Dr. K. Zahradník byl právě povýšen k hodnosti dvorního rady, což také způsobilo hluk, poněvadž teprve proto (a ne pro kvalifikaci) udělena táž hodnost také na německé technice.

V Praze založilo si české studentstvo ústřední svaz „Unii“ (!), kteréž vytknulo za úkol studovati socialní otázky studentské, dozor nad udělováním stipendií, vyhledávat studentům nové zaměstnání, domáhati se zrušení kolejného a tax, zrušení disciplinarního řádu a hájení politických práv akademických občanů.

Popularní přednášky pro zemědělce, jakéž oznámili jsme předešle z vídeňské vysoké školy zemědělské, v rozsahu menším byly pořádány od 10. do 12. února na české technice v Praze. Látka rozvržena byla následovně: Inženýr O. Loza přednášel „o konservování mléka“, adjunkt K. Andrlík „o spotřebě živin při vzrostu řepy“, docent Dr. Mrázek „o cizopasnících zvířat domácích a způsobech, jak šíření jich zabrániti lze“ (s demonstracemi), docent Dr. Weigner „o kostech a kloubech domácích zvířat se zřetelem ku příčinám jich onemocnění“ (s demonstracemi), docent Dr. Bubák „o ochranných prostředcích proti škůdcům říši živočišné přináležejícím rostlin“, docent Dr. Srdínko „o rozvoji pohlavním u domácích zvířat a jeho příčinách“ (s demonstracemi), docent Dr. Velich „o svalové práci a racionelní výživě zvířat tažných.“

Učitelům vojínům udělilo c. k. ministerstvo zeměbrany výhodu velice pozoruhodnou. Může totiž učitel, když si odbyl čtyřnedělní vojenské cvičení s povolením ministerstva zeměbrany podrobiti se zkoušce z administrativy vojenské u zeměbraneckého velitelství, načež obdrží šarži účetního poddůstojníka I. třídy v záloze a časem bude povýšen na účetního důstojníka v záloze. Novota bude zajisté mnohým učitelům vítaným východištěm z řad mužstva záložního, kdež vojín-učitel nemá ustláno na růžích.

Klerikalismus šeredný objevil „Život“ na pražské universitě. Učení páni tak byli „klerikalním tmářstvím“ opojeni, že za rektora university české zvolili — hrůza! — katolického kněze, Dra. Sýkoru. „Život“ za to pány učence kárá a má veliké obavy, že pan rektor universitu „zklerikalisuje“. Jak směšní jsou ti naši malí velikáni, nafoukaní planým liberalismem.

Požadavky učitelů Horních Rakous vytkl zemský spolek tamější v minulé valné hromadě v tento smysl: 1. aby učitelé jmenováni byli školním úřadem (ne jak tam se děje, zemským výborem); 2. aby byl zaveden osobní status bez kategorie podučitelů, který by zahrnoval všechny učitelské osoby definitivně zřízené; 3. definitivně zřízení učitelé ať nemají menšího platu nežli nejnižší třída státních úředníkův; 4. všem učitelům ať se poskytuje příbytečné, které se vyplácí zároveň s platem, nebo naturalní byt, jehož velikost a jakost buď zákonně ustanovena; 5. všechny učitelky industrialní ať se ustanoví definitivně s pevným platem, ať postupují v platu a mají nárok na pensi; 6. pensijní nároky učitelstva stanoveny buďtež dle norem platných pro státní úředníky; 7. buď vydán nový disciplinarní řád, vypracovaný na zásadách moderních.

Polskou universitu ve Vídni chtějí Poláci ve Vídni žijící. Nedávno konána tam schůze lidu, kteráž se zabývala otázkou touto. V době, kdy české obecné škole odpírá se právo veřejnosti, ač ve Vídni je na tisíce českých dětí a polovice občanstva vídeňského je původu českého, požadavek Poláků je zajisté více než zajímavým.

Vyplácení služného poštou se učitelé snad přece dočkají. V rozpočtovém výboru navrhl poslanec Kienemann, aby se úředníkům a učitelům vyplácelo služné poštovní spořitelnou a ministr Call projevil souhlas nepodmíněný s tímto návrhem.

Jak jde liberalům o zájmy národní ukázalo se opět v Lublani. Jistý katecheta žádal magistrat, aby směl náboženství vyučovati slovinsky proto, že v německé škole ze 43 žáků jsou jenom 3, kteří poněkud německy umějí. Žádost však zamítnuta s odůvodněním, že by rodičové posílali dítky do slovinské školy a ne do německé, kdyby si přáli vyučování slovinského. Takový šalamounský úsudek vychovatelský vydal lublaňský magistrat za vlády liberalu Dra. Tavčara a starosty Hribara.

Německé učitelstvo vídeňské domahá se postátnění obecného školství. Nedávno velmi horlivě tento požadavek hájil učitel Havel. Jeho vývody však trefně vyvrátil jihlavský učitel Josef Trubwasser, kterýž dokazoval, že učitelstvo nevídeňské je rozhodně proti sestátnění obecného školství, kterážto myšlenka i mezi českými liberaly má dosti přívrženců.

Maďarským školám pramizerné vysvědčení vystavil ministr honvedů. Do kadetních škol honvedských konaly se totiž přijímací zkoušky, při nichž od kandidatů se žádá předběžné absolvování nižšího gymnasia nebo realky. Zkoušky letos dopadly velice bledě, propadl tak značný počet kandidatů pro naprosto nedostatečné vědomosti, že zkušební komise byla nucena oznámiti tento úkaz ministru honvedů. Ten podal dále zprávu ministru vyučování a teď koná se vyšetřování, v čem vězí příčina tak chatrných výsledku vyučování školského. Možná, že tyto neúspěchy budou počátkem k návratu rozumné učby na základech řeči mateřské a pak snad i Slováci dočkají se svých škol, z nichž vyjdou lidé lepšího zrna než teď ovládají veřejný život v Uhrách.

Statistiku nad míru smutnou uveřejňuje „Gazeta Szkolna“. Dle ní je v Haliči dosud 2000 obcí bez škol, sta škol bez učitelů, 600.000 nechodí vůbec do školy a 4,660.516 obyvatelů neumí ani čísti ani psáti. V Haliči připadá jedno gymnasium průměrně na 200.000, jedna realka na 400.000 obyvatelů. Nu a podle toho také vypadá všecek rozvoj Poláků v Haliči.

Školský problém vřesenský pruská vláda rozřešila zcela po hakaticku. Pro děti „nepodajné“ zřídí se zvláštní „štráfklasy“, do města vloží se posádka vojenská a spor je vyřízen. Tak ovšem jenom německá humanita dovede řešit záhady paedagogické a protivy národní.

V říšském sněmu německém podal katolický střed návrh, aby práva všech vyznání byla stejnoměrně šetřena a požadavkům katolíků tou měrou vyhovováno, jako požadavkům protestantů. K tolerančnímu návrhu centra ihned se ozvali socialní demokraté navrhujíce, aby vyučování náboženství bylo ze všech škol německých vyloučeno. Poláci pak doplnili návrh centra v ten smysl, že proti vůli rodičů anebo poručníka děti nesmí býti nuceny súčastňovati se vyučování v jiném než v mateřském jazyku.

V Německu provedena důležitá reforma studií universitních. Dle nařízení správy státní abiturienti realných gymnasií a vyšších realek připouštějí se nyní ke studiu lékařství i práv beze zkoušek doplňovacích.

Počet studentek na universitách německých je dosti značný. Mezi 44.144 posluchači je 1222 dam. A sice universita v Berlíně má mezi 6857 posluchači 611 dam; mnichovská mezi 4202 má 29 dam; lipská mezi 3748 má 73 dam; v Bonnu mezi 2071 je 105 studentek.

Pro poučení všem obdivovatelům protestantské svobody uvádíme v plném znění přísahu, jakou skládají v Meklenbursku učitelé protestantští. Přísahají takto: Přísahám při Bohu Všemohoucím a vševědoucím, že Jeho královské Výsosti velkovévodovi vždy budu oddán, zákonů, nařízení a služebních předpisů nadřízených církevních i školních úřadů poslušen; zvláště pak mému nadřízenému pastorovi se vší ochotností a úctou vycházeti budu vstříc a svěřený mi úřad kostelníka a učitele co nejsvědomitěji plniti budu.

Na školách dívčích ve Švýcarsku zavedeno kuchaření a zdravotnictví za řádný předmět vyučovací. Náklad s tím spojený uhradí se z výnosu daně lihové. Neškodilo by ani u nás.

* * *

Vojenství. Rakousko-Uhersko. V poslední době objevily se ve veřejnosti články pojednávající hlavně o nových bateriích houfnic a o nových granátech novou výbušnou látkou plněných, jejíž účinky jsou prý rázu strašlivého. Co to vlastně za látka, o tom zprávy ty mlčí, jmenujíce nové projektily hned „Dynamon-Granaten“, hned „Ammonal-Granaten“. Buď jak buď, jisto jest, že pohledneme-li na vývoj třaskavin v posledních letech, potřeba třaskaviny nové se nám sama jaksi vnucuje. Od vynálezu Turpinova užití pikrátů jakožto náboje pro granáty nedošlo

již k žádné podstatné změně, ač preparat tento má komě cenných předností též své stinné stránky. Vzpomeňme jen na mnohá neštěstí poslední doby v Manchestru, ve Vídni, v Griesheimu, ve Frankobrodě atd. a pak přiznejme se jen, že užívání kyseliny pikrinové je tak trochu proti ženevské konvenci, neboť jak kyselina tak její soli jsou jedy. Nuže jisto jest, že nový náš preparat těchto neřestí je prost a že naše dělostřelectvo tímto vynálezem rozhodně postoupilo o krok do předu. O věci tak reservatní nelze se dosud určitěji vyslovit, ale jisto jest, že zde máme co činiti s vynálezem ve vojenství epochalním. — Zkoušek ve střelbě s novými houfnicemi budou nyní následovati zkoušky v jízdě. Baterie přidělená pátému sboru vytáhne z Prešova s pěti důstojníky, 120 muži a 82 koňmi a potáhne přes Nickelsdorf, St. Johann, Szil-Sarkány, Papa, Varoslöd, Veszprim, Zircz, Kisber, Komárno, Ráb, Uh. Altenburg zpět do Prešova. — Pro setníky c. a k. vojska a c. k. zemské obrany, pro něž postupu není, zavedena byla „příloha staroby“ ročních 600 K. Tuto přílohu obdrží zmínění důstojníci však teprve, když již po pět let byli starobní přílohy nižšího stupně, t. j. ročních 400 K požívali. — Vojenské velitelství v Laxenburku se zrušuje a tamní dvě setniny pěšího pluku č. 62. byly do Vídně přeloženy. — V Rivě zařízen místo dosavadního domu pro nemocné dům pro okřívající, totiž pro takové osoby z mužstva vojska, které po přestálé těžké nemoci nebo s neduhem plicním jižního podnebí potřebují. O přijetí rozhoduje sborové velitelství XIV. sboru v Innomostí, a navrhnouti mohou představení cestou služebnou takové muže, u nichž jest naděje, že by se za 2—3 měsíce zotavili. Jelikož jest jen 25 postelí k disposici, žádá se, aby navrhnuto bylo jen mužstvo v každém ohledu toho potřebné.

Německo. Zřízení vojenské techniky bylo zamítnuto, a sice z důvodů, jež uvedl poslanec Hasse, totiž nač plýtvat penězi na novou instituci, když mohou býti důstojníci posíláni na stávající již civilní techniky. — Nový zákon pro vojenské pensisty byl vypracován a nachází se v rukou ministra války. Že dosud k poradě předložen nebyl, spočívá jedině v nynějších neutěšených finančních poměrech. Nejvyšší pense má se již po 35 a ne teprve po 40 služebných letech dosáhnouti a nejnižší pense započne $^{50}/_{100}$ (dosud $^{15}/_{60}$) služného, což by činilo u poručíka okrouhle 1000 marek. — V bavorské armadě zřizují se tyto nové formace: Oddělení vyzbrojené strojovkami u prvního sboru v Augšpurku. U dvou pluků jízdy zvýší se dosavadní stav o jednoho poddůstojníka, šest jezdcův a šest koní. První prapor vozatajstva obdrží pro vzduchoplavecké oddělení a pro setninu telegrafní o dva poddůstojníky, šest vojínů, 2 jízdné a o 12 tažných koní více.

Anglie zavádí pro vojsko pravidelné nové uniformy, a sice parádní (full uniform) a služebnou (service uniform). Parádní červený kabátec bude míti teď šňůry (porty) na obou rukávech a pro vojsko v cizině určen jest na jeho místě červený, modrý nebo černý frak. K služební uniformě patří teď šedo-hnědý nepromokavý plášť s límcem, plstěný klobouk s ohebným okrajem, gamaše s hnědými koženými pruhy, šedo-hnědá blusa s přeloženým límcem s dvěma náprsními a

dvěma postranními kapsami, kalhoty šedo-hnědé do gamaší, vlněná čepice, vlněné trikot a dva páry šněrovacích střevícův. Odznaky trup a šarže znatelna jest dle proužků na rukávech. Kromě toho obdrží každý plátěný oblek, který se může přes uniformu nositi.

Francie. Nový cvičební řád pro vyřízené setniny cyklistů stanoví jich doplňování, formace, výcvik a taktické upotřebení tohoto druhu zbraně. Každá setnina čítá 4 důstojníky, 9 poddůstojníků, 10 desátníků a 156 mužů. Normalní rychlost pohybu má obnášet 12 km. za hodinu a může v kromobyčejných případech dostoupiti 20 km. Takové setniny zřízeny jsou v Sedanu, Reimsu, pak u pluků 132. a 147. — Cvičení s poštovními holuby pěstují se všude u jízdy, poněvadž se ukázalo, jak výhodným jest posílati depeše takovými posly. Též u pěších pluků, které mají příležitost opatřit sobě poštovní holuby od privatních společností, konají se takové pokusy, aby mužstvo aspoň s transportem holubů a odesílání depeší obeznámeno bylo. — Vyšla instrukce, jak se má nakládati s masem, aby nepodléhalo zkáze. Toho docílí se vefouknutím kyseliny uhličité v partie svalnaté a potíráním masa ještě teplého zvláštní směsí ze soli a antiseptických látek. — Při zprávě o letoším rozpočtu pojednával poslanec Berteaux též o otázce zkrácení služební doby. Především dokazuje, že jest princip rovnoprávnosti zákonem z roku 1889. silně otřesen, neboť vskutku slouží nyní asi dvě třetiny mužstva tři leta, za to třetina jen rok. Zavedením jednoroční dobrovolné služby a tak zv. „dispenses“ se tato bezpráví jen rozmnožila, neboť tito „dispenses“ nemusí se ani záložními důstojníky ani poddůstojníky státi. Kdo zámožnějším, dá syna již z té příčiny studovat, aby z něho byl jednoročník, a tím pak přirůstá vzdělaného proletariatu. Musí-li již Francie k vůli ostatním udržovati v čas míru 575.000 mužů, může se to státi takto: *a)* k ročním 350.000 nováčkům musilo by se přibrat na 200.000 kapitulantů (pět let déle sloužících), má-li voják sloužit jen jediný rok, anebo *b)* slouží se dvě leta bez výjimky a bez kapitulantů, neboť nováčkové za dvě leta sebraní pak dostačí. S kapitulanty to však obyčejně tak lehce nejde, s dobrovolníky po čas války také ne a proto nezbývá než dvouletá služba. Tato měla by se dle zpravodaje zavésti u všech zbraní, ať jízdy nebo dělostřelectva, neboť dle jeho mínění dostačí dvě leta úplně k výcviku. Chovanci ze St. Cyru a z polytechnické školy mají míti nároky pouze na třetinu všech míst podlajtnantských a dvě třetiny mají zůstati také pro poddůstojníky z ústavů Saint-Maixent, Saumur a Versailles. Dále zjistil poslanec, že se nedostává asi 11.000 záložních důstojníkův a že jejich průprava během pouze jednoho roku jeví se nedostatečnou, čemuž by mohlo býti též dvouletou službou odpomoženo Dále dožaduje se zřízení dělostřelecké průmyslové školy pro technické dělostřelectvo. Ve srozumění s ministrem války navrhuje Berteaux rozdělení generalního štábu *a)* v polní generalní štáb s určením, že by se zabýval jen službou polní, výcvikem armady a její pohotovostí, *b)* ve štábní direkci, jíž by připadly všecky práce administrativní a kancelářské. Doba výcviku pro záložníky budiž snížena z 21 na 9 dní. Z požadovaných 716,700.000 franků navrhl

Berteaux škrtnutí 11.983.420 franků. — Vojenská útulna (foyer du soldat) zřízena ve Vincennes. Tato instituce pod předsednictvím presidenta republiky má k disposici dvoupatrový dům a jejím účelem jest opatřiti příslušníkům z posádky a okolí příjemné středištė pro zábavu a poučení. Zřízeny jsou tam rozličné kursy. Dále se mají odsud poddůstojníkům opatřovati civilní místa. Budovu daroval k tomu cíli jistý E. Goudchaux.

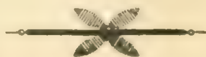
Italie. Obrana královské kolonie erytrejské byla královským dekretem dle „Giornale militare ufficiale“ znova organisována tím způsobem, že budou k ní povoláni jen domorodci sloužící buď v stálém vojsku nebo v záloze. Kromě toho bude ze všech oddílův armady použito jen dobrovolníků. — Ku zlepšení situace poddůstojníků nařízeno, že aspiranti na místa poddůstojnická nemusí již sloužit pět let jako dosud, nýbrž mohou již po třetím roce dosíci šarže seržána. Po uplynulém třetím roce mohou dvakrát dobrovolně o rok déle zůstati. Přestoupí-li po čtvrtém nebo pátém roce do civilu, vyplatí se jim premie 250, potažmo 350 lir. Déle než pět let sloužící podělí se přílohou kapitulační, ale jen pokud uprázdněná místa stačí. První kapitulace trvá tři leta a mají pak poddůstojníci právo na 1000 lir odbytného. Odbytné stoupá co rok o 250 až do 2000 lir. Kromě toho zajišťuje se takovým poddůstojníkům civilní služba s nejmenším platem 900 lir. Příloha (kromě zmíněného odbytného) obnáší od 6—8 služebných let 109 lir 50 cent., od 9—12 let 219 lir, od 12—20 let 360 lir, od 21—25 let 419 lir 75 centimů.

Švycary. Na základě zkoušek provedených „komisí pro nový výzbroj dělostřelectva“ usnesla se státní rada objednati u Kruppa baterii o čtyřech rychlopalných dělech v pohyblivých ložiskách a pověřila vojenský departement vyzkoušením tohoto systemu a opatřením potřebné munice. K tomuto cíli povolen letos úvěr 300.000 franků.

Španělsko. Stálé vojsko má čítati roku 1902. 80.000 mužů. Dekret ponechává však ministerstvu možnost v čas potřeby povolati i větší počet k činné službě a zase vojínům právě sloužícím delší dovolené udělovati.

Švedsko. Na střelnici „Marma“ blíže Štokholmu vyzkoušena byla rychlopalná děla 7·5 *cm* (system Krupp) v pohyblivých ložiskách a docíleno skvělých úspěchů. Švedsko nechává si na zdokonalení svého dělostřelectva velmi záležeti. Tak povolil sněm roku 1900. pro dělostřelectvo osm milionů zlatých a nová organisace pohltí zase asi deset milionů. Největší váha klade se na brzké zřízení obléhacích baterií a houfnic pro pevnostní dělostřelce.

Turecko. Jak se ve válce řecko-turecké ukázalo, nebylo o raněné u Turkův ani dost málo postaráno. Nebylo lékařův ani ambulancí. — Od té doby však založil professor Prieder, generalní inspektor tureckého zdravotnictví, německý system opatření raněných a letos poprvé vyzkoušeni byli nosiči pod velením tureckých, ale v Německu vystudovavších lékařů. Cvičení dopadla prý skvěle.

Ročník XIX. Číslo 4.

HLÍDKA.

Ze života pro život.

Rozvoj filosofie německé po *Kantovi* ukazuje opětně veliký vliv *Spinozova* pantheismu na vytvoření nejhlavnějších filosofických soustav nové doby. Především *Schelling* smíšením *Fichteova* vědosloví se spinozismem vypracoval své učení o identitě. Předmět a podmět, realní a idealní, příroda a duch jsou dle *Schellinga* „identní“ *v jednom, absolutním*, jež můžeme poznati toliko pomocí intellektualního názoru. Původně nerozlišená jednota čili indifferens rozestupuje se v polarní protivy positivního čili idealního a negativního čili realního. Positivní pol jest duch, negativní příroda. Poznáváme hned, že toto pojetí pojmu má mnoho podobného se Spinozovou definicí *substance*, která jsouc myšlena jen jako jedna, pro naše představy se rozpolťuje na výjevy myšlení a prostoru.

Zkoumáme-li dějiny filosofie nejnovější, shledáme, že kritikou *Hegelovou Schellingova* učení identity, vyrostlého ze spinozismu, a přetvořením učení identity v abstraktní idealismus dostal pantheistický názor světový nový, mocný vzlet a snad více než kdy jindy *zajímá mysli*. Zároveň však nemůže býti zamlčeno, že dohnáním myšlenky pantheistické k nejzazším důsledkům uplatňuje se důrazná reakce proti absolutismu a subjektivismu ve filosofii, a to od zástupců moderní filosofie samé. Dříve ovšem musila *Hegelova* filosofie býti dostatečně poznána a duševně zpracována. A k tomu přispěl hlavně zápas vzniklý ve škole *Hegelově*, podnícený zajímavou, význam duševního obsahu pantheistického světového názoru osvětlující otázkou: jest *Hegelův* systém filosofický *theismus* nebo *pantheismus*? *Hegelovská* levice

byla rozhodně pro pantheismus a přiznala se svobodně k pantheistickému pojmu boha se všemi toho důsledky. Dle ní přichází bůh jakožto věčná a všeobecná substance teprve v člověku k sebevědomí, duch je věčný proti nesmrtelnosti individuelního ducha, idea bohačlověka není nic jiného než idea zvěčnělého lidstva. Tak byly dogma a náboženství prohlášeny za překonané od pojmu, od spekulace. Straussem, Feuerbachem a Lassallem nalezl tento směr neslavný konec, monismus ducha byl šťastně snížen k monismu hmoty, pantheismus k nejhrubšímu materialismu.

Hegelovská pravice tvrdila, že křesťanský theismus ve filosofii Hegelově našel nejpevnější odůvodnění a nejduchaplnější podání. Osobní nesmrtelnost jakož i pojem o Kristu jakožto skutečném osobním Bohučlověku je prý v ní obsažen, učení o osobnosti Boží našlo prý právě v Hegelovi své nejhlubší pojetí.

K duševnímu dorozumění a plodnému vyjasnění problemu nemohl tento boj již proto vésti, poněvadž oba směry uplatňovaly příkře své názory. Avšak vnitřní důvod, proč tento boj přinesl pramálo užitku, spočíval v příčině k boji, totiž v nevhodné otázce: jest Hegeluv pojem Boha pantheistický nebo theistický? Jest alespoň zásluhou Hegelovské levice, že střízlivě se držíc a důsledně podávajíc a vyvinujíc Hegelův system, vytrvala při svém názoru: Hegel jest pantheista, kdežto Hegelovská pravice hledanými výklady a šroubovanými distinkcemi jakož i jakýmsi miliskováním se státním a církevním řádem duchy jen pletla a tak současníkům zakrývala veliké nebezpečí, jakým jest Hegelova filosofie pro čisté udržení křesťansko-theistického názoru světového. — Teprve vážné, přísně vědecké práce Trendelenburga, Weisse, J. H. Fichteho, Chalybäusa, Ulriciho, Portiga, Rosenkranze, Thrandorffa a j. dovedly jednak rozpor mínění vyjasniti, jednak utvořily rozumovým zduvodněním ethického theismu cennou protiváhu proti pantheistickému pojmu boha. S vědeckým vystoupením těchto mužů počíná reakce proti Hegelovi. Je to zvláště mladší Fichte, který již v prvním vydání svého „System der Philosophie“ jasně a určitě probral kriticky učení Hegelovo a potom po ukončení svých velevýznamných noetických a ontologických vývodů ve „spekulativni theologii“ od fakta, že svět skutečně jest, vycházeje, hledí získati pojem nadsvětové duchovní osobnosti Boží. Zabývaje se důkladně filosofií Fichteovou, z níž učení o Bohu co nejdříve ve formě systematicko-kritické hodlám vydati, mohu si již nyní dovoliti úsudek, že Fichte od počátku své spisovatelské činnosti

až do vydání spisu „Theistische Weltansicht und ihre Berechtigung" vážně se snažil zpracovati pojem světa a Boha ve formě přísně vědecké a tak přičiniti se o jejich hlubší pojetí. „Ethický theismus", tak nazývá Fichte svůj názor světový; nechce tím nic jiného říci. než jakou úlohu si vytkl: pevně zdůvodniti osobnost Boží v její vnitřní dokonalosti co do moci a její nadsvětovosti, nehledě na její stvořitelský vztah k celku světových forem a milostivému se snížení k oduševněným bytostem, zvláště ku stvořenému duchu, jehož konečným cílem může toliko býti věčné spojení s božstvím ve stavu blaženosti. Je to velice pozoruhodný zjev. jak takový nad obyčej plodný spisovatel a duchaplný myslitel, jako je mladší Fichte, jenž ve věku mladistvém byl zaujat vědoslovím svého otce, po objektivní kritice tohoto vědosloví, jakož i Schellingova učení identity a Hegelova panlogismu, dopracoval se takové samostatnosti úsudku. Nemohu než veřejně vysloviti, že Fichteova filosofie jak ve svém vnitřním rozvoji tak i ve svých výsledcích značí skutečné sblížení k filosofii křesťansko-theistické a že tudíž zasluhuje, aby přívrženci filosofie křesťansko-theistické si jí pilně všímali. Tím však nechci ani zdaleka říci, že by Fichteův theismus stál alespoň přibližně na oné výši, jako mohutná myšlenková práce středověké scholastické filosofie a jako práce těch, kteří nyní onu středověkou filosofii tak zdárně dále pěstí. Jen tolik chci říci, že jest velice s užitkem seznati, jak pátrání bez předsudkův, upřímné a pilné, byť i po stezkách trnitých a často méně jasných, konečně přece vede ku světlým krajinám pravdy. Fakt, že od více než čtyř desítiletí mocné duševní hnutí na prospěch křesťansko-theistického názoru světového od povolaných zástupců vědecké filosofie, kteří sami nebo jejich učitelé většinou některé škole Hegelovské náleželi, se projevuje, je jasným důkazem pro bohatost pravdy křesťansko-theistického názoru světového.

Kéž jen hnutí na prospěch křesťanské filosofie za našich dnů vždy více mohutní, kéž však také od nás více a vážněji než dosud jsou využitkovány výborné práce mnohých žáků Herbartových nebo práce mužů jako jsou Eucken, Teichmüller, Class, Portig, Bergmann, J. Sengler, K. Ph. Fischer a j. Najdeme tu jistě mnohé cenné podněty a myšlenky, zasluhující, aby se o nich kriticky přemýšlelo. To bude s užitkem jak pro prohloubení a zjasnění křesťansko-theistického názoru světového, tak pro účinné potírání pantheistického pojmu Boha. Mělo by se za význačnou přednost křesťanského filosofa považovati, aby uvedenou myšlenkovou práci bez předsudku a spravedlivé ocenil a opatrně a dovedně zužitkoval. Nechť odkudkoli svítí světlo, nechtějme

si ho pro pýchu nevšímati, nýbrž s díkem k dárci všeho světla shromažďovati. Způsob a forma, jakými kdysi velikánové ducha v křesťanském starověku, jako Augustin, Řehoř Nyssenský a později světla středověké filosofie scholastické, jako Alexander Halesský, Tomáš Aqu. dovedli oceniti veliké filosofy předkřesťanské, budiž i nynějším zástupcům a obrancům křesťansko-theistického názoru světového příkladem při čtení, kritice a zužitkování filosofemů, jichž myšlenkový obsah prozrazuje jednak významuplné sblížení k pravé křesťanské filosofii, jednak poskytuje mnohou cennou zbraň na potírání pantheistického pojmu světa a boha. Co si výše jmenovaní myslitelé učinili úkolem životním: energicky potírati pantheismus, budiž i naším úkolem. Pantheismus jest, jak na počátku této práce podotčeno a v práci samé blíže vysvětleno bylo, velice nebezpečný nepřítel křesťansko-theistického názoru světového, poněvadž si předkládá skutečný pojem Boha a projednává zároveň všechny veliké otázky ducha, jež jsou předmětem křesťanské filosofie, a to ve formě přísné vědeckosti, na pohled s hlubším porozuměním a obratnější dialektikou, a kde se mu to zdá vhodným i řeči hluboké zbožnosti. Co již bohatě nadaných duchů během času pantheismus svedl na scestí následkem okouzlujícího půvabu, jaký působí. Co lidí za našich časů strženo je hnutím theosofickým, jež není nic jiného, než nábožensko-mystický pantheismus! Proto je vážnou úlohou křesťanského filosofa naší doby zaujati určité stanovisko k pantheismu, nechť vystupuje ve formě jakékoli.

Dovoluji-li si ještě krátce poukázati na některé body, jež se mi pro vědecké účtování s pantheistickým monismem našich dnů zvláště zdají důležitými, prosím, aby se mi to nevykládalo jako osobivost nebo jako snaha, chtíti předkládati tak vznešenému shromáždění, jaké tu před sebou vidím, návrhy; chci jen naznačiti, jak si sám věc představuji a jaká hlediska zvláště pozoruhodná se mi býti zdála při sestavování práce o J. H. Fichteovi, jež co nejdříve vyjde.

Především je třeba při stálém zřeteli na dějinný vývoj pantheismu objektivně oceniti a duševně zpracovati pantheistické systémy nejnovější filosofie, zvláště systémy, jež podali Wundt, Paulsen, Fechner, Ed. v. Hartmann, J. Volkelt, Mainländer, Adolf Steudel, H. Bendezová, J. Bahnsen a j. Nesmíme nikterak spokojiti se jen povrchním prohlédnutím těchto děl nebo snad jen kritikou některých míst libovolně ze souvislosti vytržených, zvláště takových, jež se zdají býti nad jiné závadnými; jinak bychom se neubránili proti těžkým výtkám a i práce naše by nad míru ztratila na ceně.

Druhým prostředkem jest, abychom byli důkladně obeznámeni s vymoženostmi moderní filosofie, zvláště s výsledky učení o poznání a tak zvané experimentalní psychologie. To, co my často právem předhazujeme moderní filosofii, že nezná velikých myšlenek křesťanské filosofie, zvláště pak obrovských výtvorů scholastiky, nesmí nalézti u nás analogie.

Konečně musíme sami býti pevni ve vlastní věci a ve vlastním přesvědčení. Těmito přednostmi opatřen může křesťanský filosof přikročiti k věcnému rozboru pantheistických systemů. Hlavní mu tu bude úlohou, aby všestranně prozkoumal základní otázku: „Jest myslitelno, poznati dostatečnou a vysvětlující příčinu světa v celku světovém nebo v nějakém skrytém, za duševný pojatém základě světovém?"

Bezpodmínečné negaci této otázky musí se připojiti positivní důkaz, že jest neodbytným požadavkem rozumu při hledání vysvětlující příčiny skutečných jevů, povznésti se nad svět jakožto úhrnek hmotných a duchovních sil. Požadavky theismu na absolutní osobnost Boha činí ovšem spekulaci mnohé obtíže, avšak přes to musí býti podán důkaz, že předpoklad absolutní duchové prapříčiny je všeobecným výtěžkem filosofie a že, jak Gideon Spicker velmi pěkně ukázal, pantheismus nikterak nemůže dostačiti myšlení. Gideona Spickera vývody o zdánlivé nestatečnosti theismu, luštiti problem Boha rozvinutím ideje absolutní osobnosti Boží, třeba zvláště uvážiti.

Dále třeba rozebrati otázku: projevuje empirická jsoucnost světa jednotu a vnitřní dokonalost rozumné bytosti? Tato otázka je v nejužším spojení s definicí pojmu substance. Tu jest nevyhnutelno vyrovnati se s kritikou, jakou na theistickém pojetí pojmu substance vykonali Wundt a Paulsen. Tu třeba, aby křesťanská filosofie hlavní váhu na to kladla, aby byla pevně stanovena substantialnost duše a ducha s podrobným prozkoumáním nových psychologických prací jak od Külpeho, Fr. Erhardta, Scheftlera, Petzolda, Messera, Grota, Rülfa, Jodla, Brentana, Stumpfa a j., tak od Al. Ottena, P. Holtuma, Grabmanna, Schella, J. Müllera, Gutberleta a j. Nemožno ovšem opomenouti při udané práci podrobně oceniti, co o substantialnosti duše a ducha učí scholastická filosofie.

Dále bude úlohou theistické filosofie zvláště důkladně proti pantheismu zastávanému Volkeltem a Ed. v. Hartmannem dokázati, že duševní život lidský naprosto potřebuje zdokonalování jak noeticky tak ethicky, že však stavu duševní dokonalosti zde na zemi nikdy se nedosáhne, ba ani dosáhnouti nemůže, i když přijmeme s Lessingem

a Kantem nekonečný pokrok duševního života. Tvrzení pantheismu, že idea nadsvětové, absolutní osobnosti Boží, jakožto ducha v sobě dokonalého, jest filosofickou nestvůrou, musí býti odraženo jakožto nepravdivé a povrchní, právě tak jako výčitka učiněná křesťanství Volkeltem, Lagardem a Paulsenem, že křesťanství svým názorem o osobnosti Boží jest anthropomorfismem a fetišismem. Professor Otten ve své „Apologie des göttlichen Selbstbewusstseins“ trefil do pravého, co se týká námitek Drewsa a Micheleta proti absolutní osobnosti Boží; co se mne týká, dovolím si tu činiti otázku, je-li pro získání a vnitřní vytvoření pojmu Boha, který by byl shodný se vznešeným učením křesťanského pojmu o Trojici, účelno, omeziti se při bádání pouze na poznávací život Boží?

Konečně nesmí nynějším pantheismem velice oblíbené tvrzení o nekonečnosti světa již proto zůstati bez náležitého rozboru, poněvadž pantheismus má za to, že právě tvrzením nekonečnosti světa je s to zasaditi theismu zvláště citelnou ránu. Náhledy Alexandra Halesského a Tomáše Aqu. třeba s ohledem na vývody Rolfesa a P. Essera co do myšlenkového obsahu znova důkladně prozkoumati; jako výsledek snad se projeví, že učení zastávané Alexandrem a Tomášem o možnosti světa od věčnosti není bez apologetické ceny, jelikož ukazuje, že spekulace metafysická jest naprosto různá od mathematické. Co uvedl P. Michel právem na čtvrtém mezinárodním sjezdě učenců katolických proti mathematické methodě vnešené Spinozou do filosofie, dalo by se snad říci o dukazech mnohých theistických filosofů, kteří se snaží dokázati, že svět musí nutně se považovati za konečný.

To jsou asi body, na něž musí křesťansko-theističtí filosofové za našich časů v první řadě dbáti, chtějí-li v zájmu vědeckého dokazování, prohloubení a obraňování svého světového názoru s pantheismem se vyrovnati. V nejnovější době slovutní a na výši vědeckého bádání stojící zástupcové křesťanského názoru světového šťastně potírali pantheismus, zvláště pak Schell, Willmann, Gutberlet treťnou kritikou některých systemů nejnovějšího pantheistického monismu zavázali nejen všechny křesťanské filosofy k díkům, nýbrž vydobyli si velkou úctu i u protivníku našeho světového názoru. Než byť i práce myšlenková některého vynikajícího spisovatele byla sebe cennější, není nikdy dovoleno vzhledem k nové práci oddati se nějak odpočinku. Naopak objevením se nového epochalního díla nastává nejen vážné napomenutí, aby bylo duševné zpracováno, nýbrž i výzev k další svédomité práci, aby vždy nová, další, původnější hlediska a hlubší

pojetí pravdivého obsahu křesťansko-theistického světového názoru vytryskovala. V našich dobách, kde duševní práce jest nad míru čilá a ani týden nemine, aby na trh knihkupecký nebyla hozena celá řada nových vědeckých děl, nesmí křesťanská věda býti pozadu za moderními nepřátelskými výtvory. Nové knihy znamenají novou práci — nové boje! Proto všichni na palubu! Naše práce jest věnována upevnění a udržení v ryzosti onoho světového názoru, jenž nese jméno Ježíše Krista, sídla a úhrnu veškeré pravdy.

Symbolické knihy protestantské.

Píše Václav Oliva. (Č. d.)

11. O ceně symbolických knih píše proslavený protestantský bohoslovec Lipsius:[1]) Ve vyznáních (lutherských) uvedená compendaria doctrinae forma označována bývá (ve Formuli svornosti) jako fundamentum, norma et regula, dle níž všecka dogmata zkoušena a všecky spory rozhodnuty býti mají (A. C. 361 nn.), a výslovně praví Formule svornosti, že v ní uložené publicum solidumque testimonium nejen pro tehdejší dobu, nýbrž pro celou budoucnost platiti má (637). Lutherská dogmatika proto označuje na rozdíl od Písma sv., jež je norma normans, knihy vyznání jako norma normata či za pevný pojem, pro všecky časy platící normu pravého pochopení Písem a od časů Hutterových obyčejně knihy vyznání za inspirované (!) vykládá, ovšem nikoli v každém jednotlivém slově, nýbrž pokud se týče jich obsahu za přispění „specialis concursus“. Reformovaní jsou v této věci důslednější. Akcentují ve svých knihách vyznání mnohokráte výslovně, že ochotně od podaného učení upustí, budou-li z Písma sv. o lepším poučeni… Nesmírně větší cena evangelického zvláštního vyznání v přirovnání s tak zvanými ekumenickými symboly jeví se jednoduše v jejich složení. Obsahujíť ponejvíce složení „zázračných“ fakt ze života Ježíšova a „nerozumné“ články o Trojici a osobě Kristově… Co pak po odstranění těchto hlavních částí z čistě náboženského přesvědčení zbývá, jest poměrně velmi málo.

[1]) »Lehrbuch der evangelisch-protestantischen Dogmatik« von † D. R. A. Lipsius. 3. Aufl. Braunschweig 1893. 174 a 177.

Poznámka. Sbírky symbolických knih církve lutherské vydali anebo o symbolických knihách lutherských jednají: *Neudecker*, Lehrbuch der christl. Dogmengeschichte von der Reformationszeit bis auf unsere Tage. Cassel 1838. 27. *Köllner*, Symbolik der luther. Kirche. Hamburg 1837. 1—596. *Feuerlin*, Bibliotheca symbolica ed. Riederer. Norimb. 1768. *Walch*, Bibl. theologica selecta. I. p. 303; Libri symb. eccl. luth. ed. Meyer. Gottingae 1830; Libri symb. eccl. evangel. ed. Hase. Lipsiae 1827. *Schöpff*, Die symbolischen Bücher der evangel.-luth. Kirche. Dresden I. 1823, II. 1827. *Detzer*, Evangelisches Concordienbuch mit Erklärungen. Nürnberg 1847. 3. Auflage. O závaznosti k symbolum jedná *Johannsen*, Untersuchung der Rechtmässigkeit der Verpflichtung auf symbolische Bücher. Altona 1833. *Týž*, Die Anfänge des Symbolzwanges unter den deutschen Protestanten. Lipsko 1847. *Ribbeck* (generalní superintendent), Die ordinatorische Verpflichtung der evangelischen Geistlichen auf die symbolischen Schriften. Berlin 1843. Dále *Schleiermacher*, Über den eigentlichen Wert u. das bindende Ansehen S. Bücher v „Reformations-Almanach" pro 1819; též v V. sv. „Sämmtlichen Werke", I. Berlin 1846, str 423—454. *Lipsius*, Bekenntnis und Bekenntnisverpflichtung v „Glaube und Lehre", Kiel 1871. *Beyschlag*, Der neueste Streit über das Apostolicum (v „Deutsch-evang. Blätter" 1892, str. 865—787). *H. Holtzmann*, Bekenntnismässigkeit und Lehrfreiheit in der evang.-prot. Kirche (v „Prot. Kirchenztg." 1892, č. 45—48). *v. Soden*, Und Frieden auf Erden. Ein Wort zum Streit um das Apostolicum. Berlin 1892. *Bornemann*, Der Streit um das Apostolicum. Děvín 1893. *Achelis*, Zur Symbolfrage. Marb. 1893. *Cremer*, Zum Kampf um das Apostolicum. Berlin 1892. Jemu odpověděl ze „strany střední" — Cremer jest orthodoxní! — *Harnack*, Antwort auf die Streitschrift D. Cremers. Lipsko 1892.

C) Symbolické knihy církve reformované.[1])

1. Církev reformovaná (švýcarská, evangelická helvetského vyznání, evangelicko-reformovaná, helvetská) má celkem 46 důležitějších spisů z dob nejstarších, v nichž vyznání evangelicko-reformované se obsahuje.

[1]) Církev »reformovaná« naproti lutherské je ta část církve protestantské, jež v 16. století hlavně od Zwingliho a Kalvina byla založena a od lutherské hlavně se lišila radikalnějším charakterem. Rozšířila se ve Švýcarsku, jižním Německu, ve Francii, v Nizozemsku, Škotsku a v celé Anglii. Církev reformovaná všeobecných symbolických knih vlastně nemá; v každé zemi má své symbolické knihy. Sbírky reform. symbol. knih jsou: *J. C. A. Augusti*, Corpus librorum Symbol., qui in ecclesiis reform. auctoritatem publicam obtinuerunt. Elberfeld 1827. 2. ed. Lipsiae 1846. — *Niemeyer*, Collectio confessionum in eccl. reform. publicatorum. Lipsiae 1840. (Obsahuje 28 konfessí na 851 str.) *Böckel*, Bekenntnisschriften der ev.-reformierten Kirche. Leipzig 1847. (Obsahuje 32 vyznání v německém překladě.) — *Hase*, Libri symbolici evangelicorum. Lipsiae 1837. Úplná sbírka posud neexistuje. Nejlepší jest Niemeyerova. Jiná sbírka je: Corpus et syntagma confessionum fidei, quae in diversis regnis et nationibus ecclesiarum nomine fuerunt authentice editae. 2. ed. Genf 1654. — A. *Ebrard*, Das einhellige Bekenntnis der reformierten Kirche aller Länder. Barmen 1887.

2. Nejnovější studium theologické rozděluje symbolické knihy církve reformované, jež obyčejně Confessiones se jmenují, dle rázu chronologického ve tři skupiny, a to: *a)* v symbolické knihy „předkalvinské“, jež pocházejí z počátku církve reformované, hlavně za Zwingliho a mají převládající ráz protiřímský, celkem 7; *b)* v symbolické knihy „pokalvinské“, jichž hlavním účelem jest vybudovati a rozšířiti nauky reformované, dělí se na švycarské a mimošvycarské; jest jich 12; a *c)* v symbolické knihy rázu ponejvíce lokalního, anebo na menší okolí omezeného; čítá se jich 27 (א)

3. Kromě knih symbolických přikládá církev reformovaná velikou důležitost i některým knihám rázu úplně soukromého, v nichž učení její, jak se domnívá, správně podáno a vyjádřeno jest. Posléze má i knihy, jež toliko na okamžik symbolické autoritě se těšily a záhy úplně v zapomenutí klesly. (ב)

4. Nynější úsudek reformovaných o symbolických knihách jest velice zajímavý, protože nevěra, zvláště v církvi reformované, slaví vítězství. (ג)

א

a) **Symbolické knihy[1]) církve reformované[2]) s rázem protiřímským.**

Do skupiny symbolických knih evangelické reformované církve s rázem protiřímským náležejí:

1. Sedmašedesát článků (artikulů) Zwingliových z roku 1523.

α) Pověstný švycarský reformator Zwingli,[3]) když město Curych dokonale zreformoval, podal ještě s desíti jinými kněžími dne 2. července 1522 kostnickému biskupu Hugonovi a spolu spolkové radě žádost, aby bezženství duchovenstva, jež proti Písmu sv. a rozumu (prý) čelí, bylo zrušeno.

---

[1]) Samo sebou se vyrozumívá, že jen ty symbolické knihy tu vypočítati dlužno, kde »zvláštnosti a sporná učení... uložena jsou, nikoli však ty, v nichž nachází se učení... protestantské v prapůvodní podobě.« (*Dr. J. A. Möhler*, »Symbolik«, 5. vyd. Mohuč, str. 14.

[2]) »Reformovaná církev, můžeme-li vůbec o takové v jednotném čísle mluviti, rozpadá se na veliké množství rozličných církví zemských a jednotlivých vyznání. Nikoli v symbolu, ale v ‚duchu Kristově‘ hledá jednotu, a sotva ony tři staré symboly, o nichž Kalvin užíval zamítavých a potupných slov, uznávají se ode všech reformovaných církví za závazné spisy věroučné. Protože každá země, kdež reformovaní pudy nabyli, má vlastní konfessní spisy, proto vypočítati či popsati jich v celku je téměř nemožno.« (*Guericke* 150 nn.)

[3]) *Dr. Frant. X. Kryštůfek*, »Všeobecný církevní dějepis« III. 92 nn. = Kr. — »Kirchenlexikon« II. 1840. (K.)

Poněvadž na požadavku svém stále trval, tu konečně působením jeho rozepsala rada curyšská veřejnou náboženskou disputaci na den 29. ledna 1523, jež vpravdě však žádnou disputací nebyla, poněvadž Zwingli neměl odpůrců, neboť biskup kostnický poslal pouze svého generalního vikáře Jana Fabra, aby Zwingliho vyslechl a proti jeho učení se ohradil, případně obrátil či odvolal k vysokým školám v Paříži, v Kolíně atd.

β) K „disputaci" curyšské složil Zwingli 67 vět (thesí či řečí závěrečných), jichž obsah je tento: Písmo sv. jest jediným pravidlem víry, podání (tradice) musí se zavrhnouti; Ježiš Kristus jest jedinou hlavou církve, která jenom z předurčených se skládá a proto je shromážděním svatých; moc papeže římského a biskupů nevyplývá z Písma svatého, ale zakládá se v jejich pýše; není jiných biskupů nebo kněží, leč kteří slovo Boží hlásají; Kristus, který se za nás na kříži obětoval, jest obětí, která na věky za hříchy všech věřících dosti učinila, proto mše svatá není žádnou obětí i je zbytečná; Kristus jest jediný náš prostředník, kromě něhož žádné jiné přímluvy nepotřebujeme; Kristus jest naší spravedlností, proto naše skutky jsou potud dobry, pokud jsou skutky Kristovými; Bůh sám může odpouštěti hříchy, proto zpověď je zbytečná, nanejvýše může býti poradou; skutky dostiučinění jsou pouze vynálezem lidským; očistce není, poněvadž nelze toho dokázati z Písma svatého; manželství je kněžím a řeholníkům jako ostatním lidem dovoleno; roucho řeholní jest jenom pláštíkem pokrytectví; tak zvaná duchovní moc nemá k svému panství žádného základu v učení Kristově, ale moc světská má tam základ i potvrzení; všechno, co tak zvaný duchovní stav za své právo a právní ochranu předstírá, náleží světskému stavu, pokud chtějí býti křesťany; kdo učí, že evangelium má potřebu živého výkladu církve, bloudí a rouhá se Bohu; učení a ustanovení církevní nic neprospívají ku spasení; křesťan smí jakéhokoliv pokrmu vždy požívati; řehole nemají býti, poněvadž všichni lidé jsou bratří; slib čistoty jest bláznovstvím a zločinem.

γ) Rada curyšská rozhodla disputaci, jíž ze zvědavosti účastnilo se více než 600 duchovních i světských osob, ve prospěch Zwingliův. Rozhodla: „Mistr Zwingli, nejsa od nikoho usvědčen z bludu nebo kacířství, má jako až dosud svaté evangelium a pravé slovo Boží nerušené hlásati, až by o lepším poučen byl. Proto mají všickni duchovní, kněží a kazatelé pod těžkým trestem a naší nemilosti jedině to hlásati, co by svatým evangeliem a pravým slovem Božím obhajovati mohli, a zatím mají všeho láni a kaceřování jiných se zdržovati."

Rozhodnutím rady curyšské artikule Zwingliovy nabyly vrchu, nacházely přijetí a obliby, zvláště u zkažených kněží a od těchto šířeny byly i mezi lidem, ovšem že k nesmírné jeho zkáze duševní.

c) Akta této disputace vydal E. Hegewald. Ponévadž však Hegewald psal z paměti a mnohých pokleskuv o Faberovi se dopustil, vydal Faber opravu vydání Hegewaldových. Na to sedm občanu curyšských vydalo o Faberovi potupný spis.

2. Desatero závěrečných řečí disputace bernské roku 1528.

α) Dlouho vzdorovalo město Bern reformaci Zwingliově.[1] Než přece snahou kanovníka a faráře Berchtolda Hallera klonilo se vždy víc a více k bludům. Když pak novotáři roku 1527. v kantonní radě nabyli převahy, svolali roku 1528. náboženskou rozmluvu či hádku do Bernu na první neděli téhož roku a pozvali k ní biskupy z Lausanny, Basileje, Kostnice, jakož i všecky kantony jak katolické tak protestantské a i některé katolické bohoslovce. Biskupové se nedostavili, poslali pouze své zástupce; bohoslovci cizí, mezi nimiž i Dr. Eck, nepřišli; pouze někteří bohoslovci domácí dostavili se, jako na př. provincial augustinianů Treger z Frýburku, ale brzy odcestoval; jeho příkladu následovali i jiní.

β) V přípravném sedění dne 6. ledna 1528 bylo ustanoveno, že každý své názory může svobodně přednášeti, ale všecky důvody pouze z Písma brány býti mohou. Hádání započalo druhého dne, totiž 7. ledna na základě desíti thesí Zwingliových. These tyto pojednávaly: o moci církevní a papežské, o církevních přikázaních, o zpovědi, o přítomnosti Kristově v eucharistii, o mši svaté, o přímluvě svatých, o očistci, o úctě obrazův a o celibatu. Sami reformatoři, jako Benedikt Burgauer ze Sv. Havla a Althammer z Norimberku hájili tu názor lutherský proti Zwinglianům.

Hádání ukončeno bylo dne 26. ledna a deset thesí Zwingliových v Bernu, Basileji a Šafhusách za pravdu křesťanskou prohlášeno.

γ) Dr. Eck vydal v srpnu 1528 „Vyvrácení disputace bernské", kdež uvádí i námitky protivníků.

3. Udalrici Zwinglii[2] ad Carolum Imperatorem Fidei ratio.[3]) již Oldřich Zwingli roku 1530. (3. července) sepsal a císaři Karlu V. na říšském sněmu v Augsburku předložil.[4])

[1]) Kr. d. c. 106. — K. III. 1842.

[2]) Zwingli vedl život nepořádný a proto nehodil se za »reformatora«. »Der Katholik« 1895, II. 477 nn. — *Janssen*, »Ein zweites Wort an meine Kritiker« 46 nn.

[3]) Collectio confessionum in ecclesiis reformatis publicatorum, ed. Niemeyer. 16—35. Lipsiae 1840. = N.; K. III. 869: Br. XIII. 693.

[4]) Melanchton napsal z Augsburku Lutherovi 14. července 1530, že Zwingli zaslal

Fidei ratio sestává ze 12 článkuv a pojednává hlavně o eucharistii. Ve článku osmém dí: „Credo, quod in s. Eucharistia... verum corpus adsit fidei contemplatione."

Fidei ratio byla brzy potlačena a na její místo nastoupila

4. Fidei christianae brevis et clara expositio ad regem christianum,[1]) již roku 1531. Zwingli králi Františkovi I. předložil, aby jej pro své učení získal; má 11 článků.

Ani Fidei ratio ani Fidei expositio neměly na církve reformované velkého vlivu.[2])

5. Confessio[3]) tetrapolitana (argentinensis, suevica).

α) Ve čtyřech říšských městech: Štrasburku, Kostnici, Lindavě a Menningách reformace brzy se ujala. Vyznavači její klonili se ke Zwingliovi, zejména v učení o večeři Páně, a proto byli od lutheranů pronásledováni. Z této příčiny kazatel Martin Bauer zároveň s Kašparem Hedionem a Wolfgangem Fabriciem Capitonem napsal ve Štrasburku vyznání, jež dle čtyř měst shora uvedených Tetrapolitana slulo a roku 1530. císaři Karlu V. v Augsburku bylo předloženo. Císař předčítati jich nedovolil, nýbrž odevzdal Eckovi, Fabrovi a Cochlaeovi k vyvrácení. Štrasburští proti konfutaci Tetrapolitany, vydané od zmíněných učenců, pořídili obranu, již zároveň s Tetrapolitanou dali vytisknouti ve Štrasburku roku 1531. (P. d.)

císaři tištěnou konfessi, jakoby se byl zbláznil. *Janssen* III. 180. — *Th. Kolde*, »Martin Luther« II. 353. — »Studien über Katholicismus, Protestantismus u. Gewissensfreiheit« 83.

1) N. 36—77.

2) Lexikon für Theologie und Kirchenwesen von *Dr. Holtzmann* und *Dr. Zöpffel*. Braunschweig 1895.

3) »Confessio« vůbec je spis, v němž členové jednotlivých protestantských církví obsah svého vyznání officielně prohlašují. Má platnost závaznou. Confessio tetrapolitana patří mezi »Confessiones helveticae.« C. h. v širším slova smyslu jsou confessiones, jež u reformovaných Švycarů velikou váhu měly; v užším slova smyslu: k. basilejská první, k. helvetská první a k. h. druhá, poněvadž podnes u reformovaných platí za knihy symbolické. K. III. 868. Br. XIII. 693.

Vas. Andr. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal. (Č. d.)

Ačkoli „Večery“ byly přijaty s velikým nadšením, přece Gogola neuspokojily svým bezstarostně veselým tonem. Jakmile se sblížil s kroužkem Puškinovým, počal vážněji pohlížet na své povolání spisovatelské. Podle uměleckých názorů kroužku toho umění je nejvyšším cílem umělce. By cíle toho dosáhl, má umělec všecko obětovat umění, varovat se léček života, poslouchat jen nadšení a věnovat pečlivou práci zpracování plánu i formy. Rovnoběžně s tím začal se v Gologovi rozvíjet vysoký pojem o mravně společenských povinnostech spisovatelových, a v hlavě jeho dozrávaly plány vážnějšího mravně společenského charakteru. Vida, že v dílech svých směje se zbůhdarma, bez příčiny, sám nevěda proč, zamyslil se i přišel k náhledu, že „lépe je smáti se tomu, co skutečně zasluhuje všeobecného výsměchu“. I odhodlal se v komedii „Vladimír třetího stupně“, již začal r. 1832., jež však z bázně před censurou rozpadla se na drobty (Utro dělovogo čelověka. Tažba. Lakejskaja i Otryvok) a později v „Revisoru“ „sebrat na jednu hromadu všecko špatné v Rusku, všecky nespravedlivosti, jaké se dělají na oněch místech a v oněch případech, kde nejvíce žádá se od člověka spravedlnosti, a jedním rázem všemu se vysmát“. Jako později v „Revisoru“ představil nedostatky nižšího úřednictva venkovského města, tak ve „Vladimíru třetího stupně“ chtěl usvědčit nedostatky středních kruhu služebných, nakreslit vážnou úřední osobu ne v onom výhodném světle, v němž chtěla se ukázat představeným i podřízeným, ale s její pravé, zákulisní stránky, se všemi jejími nedostatky a hnusností.

S tímto novým plánem napsat komedii ze skutečného života Gogol, znepokojen starostí o své slabé zdraví, v létě 1832 najednou opustil již najatý letohrádek a odjel k příbuzným v Malé Rusi. Cestou zastavil se asi na dvě neděle v Moskvě, kde sblížil se s krajany Maximovičem i hercem Ščepkinem, s Pogodinem, Zagoskinem i S. Aksakovem, mužem jemného vkusu, zvláštním milovníkem i znalcem divadla a zkušeným literatem, jenž přijal jej s velikým nadšením a žasl nad hlubokými a originalními náhledy mladého spisovatele o významu divadla. Gogol miluje prostotu i pravdivost, byl nepřítelem strojenosti a nucenosti, jakou se vyznačovaly tehdejší retorické tragedie

i dramata v lžiklassickém slohu. Mluvě kdysi s Aksakovem o M. N. Zagoskinovi,[1]) jehož veselost pochválil, poznamenal, že tento dramatický spisovatel nepíše to, čeho třeba pro jeviště. Když mu Aksakov namítl, že není o čem psát, protože ve světě je všecko jednotvárno a slušno, že v životě není směšných hlouposti, odpověděl Gogol významně, že

»to není pravda, že komičnost skrývá se všude, že žijíce mezi ní, nevidíme jí; ale přenese-li ji umělec v umění, na jeviště, budeme se válet smíchy nad sebou samými a budeme se divit, že jsme dříve komičnosti nepozorovali«.

V tom Gogol projevil neobyčejný talent pozorovací, jímž v letu zachycoval v okolním životě tahy, které snadno unikaly nepronikavému zraku, ač byly charakteristické, a které Gogol uměl pravdivě, prosté a jasně reprodukovat. Zvláštností Gogola jako komického spisovatele bylo, že u něho situace komických osob nevzniká vnějšími okolnostmi, a jednající osoby neupadají v komickou situaci fatalně, stávajíce se obětí osudu nebo podvodu jiných, nýbrž naopak sami stavějí se do komické situace svým jednáním. Gogol ukazuje nám je najednou se všech stran, a komičnost stále vzrůstá po celé jednání neschopností jednajících osob, by pohlédly na svou situaci prostě a rozumně, kdežto divákům je to lehko. Takto dramatické plány Gogolovy byly pravým zjevením pro rozvoj dramatické literatury ruské.

Když Gogol po třech letech vrátil se do domova, nepřinesl si oněch růžových nadějí, s nimiž opouštěl domov. Životní zkušenost poučila ho o hluboké tragičnosti života, plného klamu a špatnosti. Pobyt doma přinesl nové dojmy, ale ty byly neveselé. Gogol poznal neutěšený stav, v němž bylo hospodářství matčino, i viděl, že nemůže jí poskytnout dostatečné pomoci. Všecko to odrazilo se na změně nálady v následujících jeho literarních pracích, jež vešly do sbírky „Mirgorod“. Maloruská themata se sice vrátila v jeho tvorbě, ale není tu již bezstarostně veselého tonu „Večerů“, nýbrž pozorovat stopy truchlivé nálady, do níž upadl za pobytu u matky, vážnějšího pohlížení na povolání spisovatelské a uzrávání poetických plánu vážnějšího psychologického a společenského charakteru. Mimo to znamenat větší nadšení maloruskou starobylostí a písněmi lidu („O maloruských písních“ psal r. 1834.), což odrazilo se zvláště v poeticky puvabném

[1]) Michal Nikolajevič Zagoskin (nar. 1789, zemřel 23. června 1852), jehož úmrtí 50leté výročí také letos Rus oslaví, dramatický spisovatel i romanopisec, od r. 1831. byl ředitelem moskevských divadel. V době té byl na vrcholu slávy, vydav r. 1828. nejlepší svou komedii »Blagorodnyj teatr« a r. 1832. dějepisný roman »Jurij Miloslavskij«, jenž vyvolal pravou sensaci.

a jasném obraze hrdinské doby Malé Rusi, nazvaném „Taras Bulba“ (1835). Vypravovací živel ustupuje v pověstech maloruských z doby té nejen popisům přírody, ale také dialogům jednajících osob, v čemž pozorovat Gogolovu náklonnost k činnosti dramatické.

Vrátiv se do Petrohradu se svými sestřičkami, jež umístil v Patriotickém ústavu, s těžkými dojmy z domova, počal se vážně obírat dějinami, chtěje být historikem Malé Rusi a maje naději, že obdrží stolici všeobecných dějin na nově zřízené universitě v Kijevě, by takto zařídil své společenské postavení. Ač stolice té nedostal, přece na přímluvu Puškina, Žukovského i knížete Vjazemského jmenoval jej 1834 ministr S. Uvarov výpomocným professorem na universitě petrohradské. Puškin i Žukovský doufali, že Gogol stane se hoden jejich doporučení a splní naděje, které v něho jako professora skládali. Ale zmýlili se. Gogol měl nepatrné vědomosti dějepisné, ale to by nevadilo, poněvadž tehdy nežádalo se mnoho vědeckých vědomostí od professoru, kdyby se byl oddal vědě své a přednáškám s vlastní energií. Ale jemu professura nebyla vlastním cílem života, nýbrž „společenským postavením“; jsa si vědom svých duševních schopností a naplněn esthetickou theorií kroužku Puškinova o přednosti genia před davem, doufal, že darem živé, poutavé a obrazné reprodukce minulosti snadno zastíní pedantské učené professory. Skutečně některé přednášky jeho, později také vytištěné v „Arabeskách“, uchvátily posluchače ne sice vědeckou obsažností, ale oslňující nádherou effektních obrazuv a neočekávaných srovnání, promyšleností a strojenou případností každého výrazu, živým vypravováním, básnickým koloritem. Ale Gogola táhlo to k širší činnosti, k umělecké tvorbě, jíž věnoval své schopnosti a energii; na přednášky se nepřipravoval, ano je zanedbával, suchoparnými a mdlými přednáškami nudil posluchače, podrýval svou reputaci, a když r. 1835. byl vydán nový řád universitní, nemoha vyhověti novým požadavkům, byl nucen opustit universitu, na níž působil pul druhého roku. Zatím v létě 1835 pozbyl také místa v Patriotickém ústavu, i zbyla mu pouze literarní práce, jíž věnoval své schopnosti a energii. Kdežto universitní přednášky jeho byly bezobsažny a nudny, dějin Malé Rusi a středních věků nenapsal, jak zamýšlel, umělecké práce z té doby jsou hodny jeho talentu a slávy, jak o tom svědčí počátkem r. 1835. vydané sbírky „Arabesky“ a „Mirgorod“.

Náruživost pozorovat život i lidi za dlouhého pobytu v Petrohradě nahromadila v jeho obrazivosti takovou zásobu dojmuv, obrazův i postav, že talent jeho pocítil potřebu projevit se na venek. Základem jeho

umělecké tvorby již v době té byly ony tahy talentu a mravních instinktův, o nichž mluví znamenitý kritik Annénkov ve svých „Vzpomínkách" takto:

»Nejdůležitější byla v Gogolovi ona myšlenka, kterou v době té nosil s sebou všude. Mluvíme o energickém chápání škody, již působí bídnost, lenivost, shovívavost ke zlu s jedné strany, a hrubá samolibost, domýšlivost i malichernost mravních zásad s druhé . . . V jeho pronásledování temných stránek lidského bytí byla náruživost, která také byla pravým mravním výrazem jeho fysiognomie. Tehdy dosud ani nepomýšlel představovat svoji činnost jako čin osobního zdokonalování, ba ani nikdo z těch, kdo ho znali, nesvolí vidět v ní narážky na jakékoliv utrpení, trápení, touhu po smíru a pod. Gogol nenáviděl bídnost upřímně, i zasazoval jí rány, k jakýmkoli byla způsobilá ruka jeho, s jediným účelem: otřásti jí, možno-li v základech . . . Čest nezištného boje za dobro jménem pouze samého dobra a pouze z jediného odporu ke zkaženému i zbídačenému životu musí být zachována Gogolu doby této . . .«

S takovými instinkty tvorby Gogol nemohl zůstat čistým umělcem jako Puškin, ale stal se společenským satirikem, jenž v dobrosrdečně-humoristické podobě kreslil realisticky současné mravy společnosti ruské. V polovici let třicátých předsevzal a částečně zpracoval řadu novell z všedního života petrohradského (Nos, Podobizna, Něvský prospekt, Zápisky šílencovy, Kočár, Plášť), jež měly veliký význam v rozvoji ruské literatury. V prostá themata pověstí těch vložil Gogol tolik reálních podrobností, takové bohatství hluboké psychologické analyse, veselého ostrovtipu a humoru, tolik usvědčení lidské malichernosti, nevědomosti, nespravedlivosti a podlosti života, tolik smutku a teplé sympathie k lidu, že ničeho takového do té doby nebylo v ruské literatuře.

Podobně vážných otázek společenského života i jeho nedostatků dotýkala se komedie „Revisor", již spisovatel sám srovnává se zrcadlem, věrně, pravdivě odrážejícím ruskou skutečnost, život současné společnosti. Komedie byla vlastně jen jinou formou k vyjádření téhož obsahu, jako petrohradské novelly. Tu i tam je vidět týž světový názor, touž snahu hledat za všedními, malichernými nebo komickými tahy života buď hluboké vnitřní drama nebo odraz celého charakteru společnosti. Komický proud, jenž jevil se hned v prvních dílech Gogolových, změnil se později ve společenskou satiru, jejímž nejvyšším projevem je komedie „Revisor". Látku k ní, jak sám dí, obdržel od Puškina, ale v rozvoj její vnesl svá vlastní pozorování, svůj vlastní humor. Započav ji 1834, ukončil a předčítal ji u Žukovského v lednu 1836 a po celé jaro byl zaměstnán starostmi o uvedení Revisora na jeviště. Kus z mravů drobného úřednictva v zapadlém městě venkovském

způsobil mu mnoho nepříjemností s censurou i divadelními kruhy, a jen car Mikuláš zachránil kus ten, že dostal se na jeviště petrohradské dne 19. dubna 1836. a je dosud ozdobou ruského repertoiru. Do kusu toho vložil spisovatel celou duši svoji, nejlepší snahy a nejšlechetnější tužby své. Komedie dotýkajíc se přehmatů zkažené byrokracie, měla sice ohromný úspěch, ale členové ruské současné společnosti, kteří v uměleckých podobiznách satirikových poznávali sebe nebo sobě podobné, zanevřeli na Gogola. Car sám po představení sympathicky pronesl se o kuse tom, bičujícím vady společenské: „Nu, je to kus! dostalo se všem, a nejvíce ze všech mně!“ Lepší lidé viděli, že v tomto komicko-satirickém obraze zapadlého hnízda odrážejí se obecné základy života a nízký stupeň mravně společenských pojmů, skrze smích, jenž projevil se tu v takové síle, slyšeli zármutek, pláč. Gogolovi sice lichotilo nadšení lepších mužů doby té, pozornost samého cara a hlučný úspěch, i byl utvrzen ve své víře ve vysoký význam své činnosti spisovatelské, poznávaje, že může jí právě tak sloužit státu, jako by nalézal se ve státní službě, na niž ustavičně myslil.

»Myšlenka na službu«, praví ve Zpovědi, »nikdy mne neopouštěla. Smířil jsem se i se spisovatelstvím svým teprve tehdy, když jsem ucítil, že na této dráze mohu rovněž tak sloužit své zemi, jako kdybych byl ve službě státní.«

Mimo úřednictvo, jež vidělo v „Revisoru“ nepřípustnou svobodomyslnost spisovatele, jemuž „není nic svato, ježto opovážil se tak mluvit o lidech sloužících“, útok na vládní moc, jejíž jednání nedotknutelno veřejným míněním, na Gogolovu komedii vrhli se zástupcové dokonávajícího romantismu, jimž realní kresby skutečnosti připadaly hrubé, a veselý humor zdál se šaškovstvím. To bylo důkazem, že stará literarní doba strojenosti a retoričnosti se přežila, že začínala doba prostoty a realismu. V rozvoj ruské literatury vstupovala nová idea, bezprostřední, pravdivá, realní kresba skutečného života. (P. d.)

K nastávajícím obchodním smlouvám.

Prokop Šup.

Za clo ochranné v užším slova smyslu můžeme považovati takové clo, jež není ani tak vysoké, aby veškeren dovoz znemožňovalo, ani tak nízké, aby zůstávalo bezvýznamným, určeno-li mimo to na zboží takové výroby, která u nás doma z kulturních nebo přirozených příčin pracuje mnohem nevýhodněji než výroba cizí. Jelikož podmínky výroby mnohdy náhle se mění, může i prohibitivní clo státi se najednou čistě ochranným. V tom směru hájí se na př. i clo na petrolej. Zase clo čistě ochranné, když průmysl domácí nějak se povznesl a zmohutněl a nabyl levných podmínek výroby, stává se prohibitivním.

Toto měnění rázu a platnosti nějakého cla zaviňuje všecky ty spory, jež se v ochranářské soustavě obchodní vedou o jednotlivá cla mezi různými třídami výroby a mezi výrobou a konsumem. Konsumenti tvrdí, že ochranného cla třeba není, že výroba toho či onoho zboží mohla by býti právě tak výnosnou a dokonalou, jako je v cizině, jen kdyby výrobce chtěl a dbal; ochranným clem se podporuje prý jen hloupost a nedbalost domácích výrobců. Změní-li se náhle přirozené poměry výrobní (katastrofou nějakou) ať stát zasáhne zvláštní podporou, ale cla ať nezavádí. Neboť clem zdražuje se trvale a na dlouho dotyčný výrobek. Tak na př. takovým nemilým ochranným clem prohlašují cla na textilní výrobky. Naši majitelé přádelen i tkáren by mohli vyrábět právě tak dokonale jako cizina, jen kdyby se přičinili!

Leč s druhé strany správně se tvrdí, že dokonalost a vyspělost se nedá poručit. Ani jí nikdo schválně nezadržuje, nikdo se jí nevyhýbá. Třeba trpělivě čekat, až se dostaví sama. Po tu dobu pak třeba i cla ochranného, sice zničí nám cizí konkurrence průmysl náš dřív, než se mu podaří vyspět; a v těžkých poměrech teprv tak rychle se nezdokonalí.

Nejzámluvnější ze všech cel jest clo výchovné, totiž takové, jímž se chrání mladá, právě se zrodivší výroba domácí proti cizí vyspělé výrobě. Clem tímto se mladý průmysl vychovává: umožňuje se mu těžký začátek, usnadňuje se, aby nové závody povstávaly a stávající rychle dospívaly a mohutněly. Clo výchovné ovšem nemůže zůstati věčně clem výchovným: neboť průmysl jednou dospěvší na jistý stupeň dokonalosti už nepotřebuje cla výchovného: mluviti možno pak jen o clu ochranném či dokonce prohibitivním. Cla na průmyslové výrobky ve státech neprumyslových jsou většinou takovýmito cly výchovnými

(v Rusku, Rumunsku, Bulharsku, Srbsku, dříve i ve Spojených Státech severoamerických). Cla výchovná směřují k osamostatnění, k emancipaci, k autarchii kraje od zahraničné výroby. Bývají proto vhod — dnes už aspoň — všem, i nejpřísnějším volnotržebníkům: na svém výročním sjezdu loni se pro ně vyslovila i socialní demokracie německá a též naše ostatně nebyla by ani proti ochranným clům, ale jen na průmyslové výrobky, nikoliv na zemědělské plodiny!

Nemožno však bezvýminečně, vždy a všude říci, že clo ochranné nebo výchovné jest nejlepším prostředkem k cíli. Mnohdy tento prostředek stojí obyvatelstvo zbytečně mnoho. Jedná-li se o nepatrné množství domácí výroby, tu lépe jest, než clem ji chránit, poskytovat jí výrobní premie. Neboť clem zdraží se všechno zboží i to, jež z ciziny se pro nedostatek domácího snad ve velikém množství musí dovážet. Stát pak vychovávaje a chráně mladý či nedostatečný průmysl, přímo dávaje mu podpory a premie, rychleji jej vychová, než když pod ochranou cla dá mu samovolně se vyvíjet. A tu čím vyšší takové clo, tím nevýhodnější. Ač při stanovení ochranného a zvláště výchovného cla, má-li působit, platí zásada, raději vyšší než nižší.

4. Podle poměrů k různým státům zavádějí se cla: všeobecná, smluvní a differenční. Clo všeobecné jest takové, jež platí ve stejné výši pro všecky státy stejně. Clo smluvní jest nižší než clo všeobecné a poskytuje se po zvláštní dohodě těm státům, jež navzájem svá cla snížily, čili smlouvu obchodní se státem uzavřely. Clo differenční (differencialní) jest buď nižší (détaxe) nebo vyšší než smluvné či než všeobecné (surtaxe); uvaluje se vůči některým státům na jednotlivé výrobky. Differenční cla zavádí na příklad Spojené Státy severoamerické na evropský cukr. To jest všeobecné clo na cukr zvýší se o premii, jakou ten který stát evropský platí na vývoz svého cukru, nebo o premii výrobní, jakou platí výrobcům cukru. Cla differenční stupňují se ve cla bojovná, když se jimi ztěžuje přívoz zboží z určitého státu, který též snad cla svá zvýšil buď všeobecně, buď differenčně, proti každému státu jinak či proti některým státům. Že jsou tato cla na odvetu, slují též odvetná (retorsní).

Differenční cla uvalují se mnohdy ne na jistý druh zboží, nebo na zboží jistého státu, ale na způsob přívozu. Tak bylo takovým differenčním clem v 18. století ve Francii clo na zboží na cizích lodích přivežené (surtaxe du pavillon), „přirážkou na cizí vlajku“ zvané. Zboží pod cizí vlajkou přišlé platilo vyšší clo, než zboží na francouzské lodi přivezené.

Cla differenční, jež jsou nižší než cla smluvná a tedy jsou obzvláštními výhodami, jsou řídkými případy v obchodním mezinárodním životě. Sem náleží na př. u nás clo na víno italské, jež obzvláště nízko vzato, činíc jen třetinu cla všeobecného (a zároveň smluvného). Nazývá se v tomto případě vinnou klausulí. Také pro srbské obilí a srbský dobytek povolilo Rakousko-Uhersko (1891) cla differenční pod smluvnými cly, jež platí pro státy jsoucí v obchodně-smluvném styku s říší naší.

5. Dle způsobu, jakým se clo vybírá, jest buď clo podle ceny či podle váhy vybírané. Ono nazývá se běžně: ad valorem, toto specifickým. Clo podle ceny má se všeobecně za přísnější a ochranářštější (Spojené Státy, Rusko) a jest neobyčejné. Obyčejnější jsou cla podle váhy či specifická; taková má Rakousko-Uhersko, Německo. Francie a jiné státy. Mohou ovšem býti a bývají v témže státě obojí: z některého druhu zboží (cenné předměty, zlatnické věci, umělecká díla) dle ceny, z jiného dle váhy.

Cla podle váhy vybíraná zvyšují se v gradační či stupňová (Staffelzölle), když podle jakosti a jemnosti zboží také clo se zvyšuje: clo z metráku hrubé příze jest menší, clo z metráku jemnější příze větší, a tím větší, čím jemnější příze — a pod.

Někdy mimo říšská cla vybírá některý kraj uvnitř říše ještě svá vlastní cla, pak máme cla říšská a zemská či vnitřní (Binnenzölle). Takovým zemským clem v Rakousku byl poplatek vybíraný v Tyrolsku z obilí dováženého, který zrušen posledním vyrovnáním s Uhrami.

6. Podle toho, nač clo uvaleno, rozeznává se v nejširším smyslu clo průmyslové a clo zemědělské, a průmyslové zase podle odborů a odvětví industrie specifikuje se dále a dále (textilní, kovodělné, strojové, galanterní, papírové atd.) rovněž jakož i zemědělské clo rozeznává se dále v důležité skupiny cel obilních a dobytčích a j.

Ráz a význam cla průmyslového a zemědělského shoduje se s rázem ochrany buď průmyslu buď zemědělství, jak v minulém článku vylíčena. Každá skupina připouští všecky tři druhy cla ochranného (výchovné, ochranné v užším smyslu, a výlučné), ježto však zemědělství jako původnější zaměstnání lidské jest v každém státě před průmyslem, tu prumysl pro sebe žádaná cla jmenuje obyčejně výchovnými, po případě ochrannými, cla na zemědělské plodiny však jak konsumenti tak zvláště průmysl nazývají vysoko ochrannými ne-li prohibitivními. Jestiť mylná domněnka, že jen nepřítomný ještě průmysl nutno vychovat a chránit, zemědělství jako hotový odedávný obor práce a výroby lidské netřeba však už vychovávat a chránit!

Ochranná cla zemědělská a agrarní při smlouvách obchodních se obyčejně vzájemně vyvažují: sleva s průmyslových odpovídá zvýšce agrarních a sleva s agrarních zvýšce průmyslových.

Ze zemědělských cel nejdůležitější jsou cla obilní a cla dobytčí.

Cla obilní bývají stanovena dnes v přesné výši jako všecka jiná cla. Povaha obilí jako tržního zboží však by vyžadovala clo pohyblivé či nevázané, ne ani tak pro dobro zemědělství, jako pro dobro ostatních tříd obyvatelstva: ustálí se tak náklad obživný, neboť za úrody i neúrody zůstanou ceny stejny. Pro zemědělství tato stálost ceny má jen tehdy význam, stojí-li na vysokém stupni dokonalosti a tím změnám a vlivům pohody lépe odolává a značnější kolísání úrodných a neúrodných let zamezuje.

Cla dobytčí a na dobytčí výrobky mají týž ráz jak obilní, zdražují totiž výživu obyvatelstva. Na živý dobytek bývají vyšší cla než na zabitý a dle rázu hospodářství v kraji různě stupňována a specifikována. Čím intensivnější hospodaření, tím vyšších cel ochranných třeba bývá. Při dobytku a jeho výrobcích pronikavější ochranou než cla jsou veterinarní (zdravotní) příkazy. Neboť může se jednati o ochranu jen proti státům extensivně hospodařícím, tedy méně kultivovaným a méně vyspělým. Proti těm pak veterinarní opatření velice často (a právem ovšem) nabývají povahy prohibitivní, naprostého zákazu.

Cla agrarní jsou v naší industrialně socialní době velmi nepopularní. Vytýká se jim, že zdražují nejpotřebnější obživu pro lid. Jakoby bylo pro obyvatelstvo horším zdražit mu chléb a maso, než zdražit mu šaty a jiné potřeby. Ovšem že na obživu vydává chudý člověk největší díl svých příjmů, tedy zdražení také nejsilněji ho stihne. Mimo to, aby zemědělství ochranu cítilo, třeba značně ceny zvýšiti. Ochrana malých výrobců (a zemědělství skoro všude ještě skládá se ohromnou většinou z malých výrobců) vždy musí býti vyšší a tím i tísnivější, než ochrana velkých výrobců. Továrníkovi textilnímu pomůže, zdraží-li se clem metr zboží o 2 či 3 kr., ježto takových metrů zboží vyrobí na statisíce, rolníkovi však nepomůže, zdraží-li se clem metrák obilí o 10 či 20 kr., protože on těch metráků sklidí velmi obmezené množství.

Odtud též ona nenávist proti obilním clům zvláště, že sebe vyšší cla ochranná malému výrobci, tedy nejpotřebnějšímu, pomohou nepatrně, velkostatkářům a i velkorolníkům, kteří snad by té ochrany tolik nepotřebovali, pomáhají pak víc než třeba (jak se lidu zdá).

Clo vůbec pro svou mechanickou, jednostrannou působnost jest pro zemědělství nevhodnou ochranou; bylo by lépe chránit je jinak.

Mínění o působnosti cel vůbec jsou tak různá, sobě odporující a se potýkající — a působnost ta tak málo v určité číslice či zákony ujatelná, tak málo dosud prozkoumaná, že nutno dohady a mínění stran nechati ve většině případův o své váze. Cla všeobecně vyrovnaná, všecky obory stejně chránící byla by ovšem právě tak užitečna jako žádná cla. A přece boj celní mezi stranami vedený k této vyrovnanosti směřuje. Je také jen v theorii možnou tato vyrovnanost, v životě nikoliv; neboť tu je křižování různých zájmů neodmyslitelno.

Jiné prostředky ochrany a podpory domácí práce proti cizí jsou ještě z hlavního tyto:

1. Slevy, a to daňové, poplatkové, dopravní po drahách i po lodích; mohou prospívati domácí výrobě jak při vnitřní obměně zboží, tak při soutěži proti dovozu cizímu, tak konečně při vývozu do ciziny. Slevy dopravní na druhé straně stupňují se zvýšením dopravného pro dovoz cizího zboží či pro transit cizího zboží v tu stranu, kam stát sám míří vývozem svým. Leč takovéto zdražování tarifu dopravního proti cizím státům bývá vyloučeno obchodními smlouvami, tak že zbývají jen utajené slevy pro některé druhy zboží, jinak pak pro domácí i cizí zachovává se generalní sazba dopravní.

Ke slevám počítati dlužno i různé manipulace celní domácímu průmyslu ulevující. Sem patří restituce celní, též zvratnými či náhradnými cly zvaná (drawbacks). Průmysl dovážející surovinu z ciziny dostane clo za ni zaplacené zpět v jistých případech. Jinak povoluje se průmyslu i přímo beze cla dovážeti z ciziny surovinu pod tou podmínkou, že hotový tovar zase vyveze ze země. Je to tak zvané zušlechťovací řízení, jež u nás poslední dobu vešlo v širší známost bojem našich malomlynářův a rolníků proti výhodě semílati cizí obilí neclené, když se totéž množství mouky vyveze za hranice. V Uhrách za této výhody povstal velmi silný průmysl velkomlynářský. Nežádá-li se při zušlechťovacím řízení průkaz identity vyváženého tovaru s dováženou surovinou, je tato úleva tím výhodnější. Můžeť takový obráběč suroviny lépe s celou svou zásobou výrobní využitkovati trh domácí i cizí. Při zušlechťovacím řízení bývá též ustanovena lhuta, do níž třeba tovar vyvézti.

2. Kromě slev podporuje stát domácí práci i přímo subvencemi, práv výsadami a odměnami. Nově zakládaným závodům dává se pozemek stavební a jiné buď zdarma ze státního majetku nebo jinak výhodně (zařízení z ciziny smí se dovézti skoro vždy neclené). Přímé subvence bývají sice řídké, ale třeba za podporu považovati i výhodnou

státní objednávku, nátlak na občanstvo, aby zboží z toho závodu odebíralo a pod. Časté jsou ruzné právní a zákonné výsady: tak na př. zúžení práva vodního dosavadních držitelu k vůli novému prumyslu; přidělování celých osad a krajů továrně jako zásobárny dělnické síly, což se dnes děje tím, že v obvodě nové továrny nesmí se zřídit jiná (rayonnování). Hranice obvodu bývají různě dle potřeby vyměřeny. Spolu se touto výsadou hájí nové továrně i domácí tržiště. V Rusku od Petra Velikého dávány novým závodum prumyslovým celé vesnice státních „mužíků“, jež povinny byly robotou v nových továrnách, za mzdu ovšem! K výsadám zákonným patří i tak zvané kontingentování výroby, jež však nechrání dotyčné výroby vůbec, nýbrž chrání jen jednotlivé závody, především slabší, aby se vedle silnějších udržely. Každému závodu se z kontingentu výrobního přiřkne určitý díl, jejž smí vyrobiti a prodati za výhodnějších podmínek v zemi samé. Co vyrobí nad kontingent, musí vyvézti ze země. Takové kontingentování zavedeno u nás ve výrobě lihu (v Rusku ve výrobě cukru, což i u nás v budoucnosti nastati má). Četné jsou však premie či odměny, jež stát dává různým druhům výroby. Tyto odměny slují různě: přicházejí buď jako výrobní premie, když za každou vyrobenou jednotku zboží dává se státem přímá odměna (5 lvů za metrák cukru v Bulharsku v cukrovaru sofijském vyrobeného), nebo jako vývozní premie, když teprve za určité množství vyvezeného cukru stát odměnu vyplácí (u nás i jinde vývozní premie cukerní). Tyto premie slují též bonifikace (premie za vývoz lihu v Rakousku). Mohou též dávány býti dovozní premie, teď z mody vyšlé, dříve v čas nouze a neúrody povolované na dovoz obilí. Anglie dávala druhdy premie dovozní svým osadám, aby je přivábila k úsilnější výrobě a tím i kupní sílu zvýšila a svému vývozu větší odbyt připravila. — Slevami dopravními a vývozními premiemi hledí obyčejně stát nahraditi svému prumyslu či zemědělství clo cizinou uvalené na dotyčný dovoz. Tak ochrana zavedená činí se illusorní, neboť nevýhoda pro cizinu clem způsobená nahražuje se poskytnutím nových výhod. Zustává tak výroba ta přece výhodněji postavenou než výroba chráněná ve státě sousedním.

3. Dobrou podporou a ochranou domácí výroby jest účelná organisace výroby a dobrá organisace obchodní. Organisace taková může vyrůsti buď z počinu státu, buď z počinu soukromého, a tu zase buď bez vlivu státu či za jeho dozoru.

Nejznámější formou organisační ve výrobě a spolu i pro prodej jsou kartelly, ringy, trusty. Tyto spojeny bývají též s kontingento-

váním či rozdílením výroby mezi jednotlivé závody. Ale tu omezení a rozdělení výroby má zcela jiný účel, než ve zmíněném případě zákonné výsady. Kartell omezí a kontingentuje výrobu proto, aby udržel vysoké ceny na domácím tržišti, po případě ve všech tržištích, kde je pánem. Také kartellové kontingentování může však míti dobrý, chvalitebný účel, zameziti nezřízenou konkurrenci, nadbytečnou výrobu, zbytečné plýtvání surovinou a kapitalem i dovedností lidskou na zásoby tovarů, jež nenajdou odbytu. Ringy jsou organisací určenou výlučně na vyziskání tržní situace, kartelly vztahují se na výrobu, ale i na prodej zboží. Trusty jsou nejužší splynutí závodů dříve oddělených; zůstává-li v kartellu jednotlivým majitelům přece nějaká volnost a samostatnost, v trustu vzdávají se jednotlivci veškeré samostatnosti a splývají v jeden ohromný závod s jednou správou.

Tyto organisační formy výrobní splynuly ve veřejném mínění s pojmem vyssávání, vyziskávání, ba odírání bezbranných, neorganisovaných konsumentů. Ne vždy však jsou takovými, a nemusí jimi nikdy býti. Naléhá se proto na stát, aby vzal výrobní organisace pod dozor svůj, a ponechávaje volnost pro úpravu výroby, hájil při rozprodeji zboží zájmy ostatního konsumujícího obyvatelstva.

Kartelly a trusty mohou vznikati na neprospěch konsumentu jen v těch krajích, kde jistá výroba je chráněna vysokým clem. A ochranného cla využije chráněná výroba také jen tehdy, když buď na domácí konsum sama nestačí, nebo vyrábí-li víc, když se kartelluje (cukrovary s raffinerkami, železářské závody u nás). Kartell za ochranného cla znamená tedy plné zužitkování poskytnuté ochrany. Zruší-li se ochranné clo, kartell se stane obyčejně bezpředmětným a bezmocným proti konsumu.

Tam, kde soutěž je volnou, nemůže kartell zdražovati uměle zboží, leč by nastala pro jistý druh zboží mezinárodní domluva a rozdělení tržišť, což dosud se podařilo jen, a to ne zcela u petroleje rusko-amerického.

U velkovýroby organisace dosud se vyvíjela většinou samostatně bez podpory vlády a zákonodárství, za to organisaci malovýroby vzal skoro všude stát do svých rukou. Sdružování tu provázeno jest péčí a podporou státní, ne tak ani z úmyslu, aby se výroba vůbec podporovala, ale aby se vedle velkovýroby také malá výroba ještě uchovala, jejíž zánik považuje se za osudný pro socialní rozvrstvení společnosti.

Dobře z o r g a n i s o v a n ý o b c h o d jest pro výrobu domácí nejvydatnější podporou. Bez dobrého obchodu výrobce ani v nejbližším okolí svém s výhodou zboží neodbude. Pro zevnitřní rozvoj a zevnější tržbu všichni národové od prvopočátku stejně uschopněni. Národové

pomořští a především na členitém přístupném pobřeží vyvinuli se nejdříve v národy obchodní. Přirozené podmínky bylo třeba využitkovati vědomě a účelně. Plnou měrou dovedla toho pouze Anglie. Odtud též její prvenství dnešní na moři, v obchodě, průmyslu, bohatství a kapitalové hojnosti.

Moderní státy pokud touží po vývozu do ciziny hledí především obchodní cesty zboží svému usnadniti. A v tom směru jest mnoho co podnikati a upravovati: domácí překupníci a vývozci, komissionáři, dopravní společnosti (pozemní i námořní), banky vývozní, obchodní musea, výstavky vzorků domácích i cizích, obchodní komory v cizině jako zastupitelky zájmů domácích, organisace služby konsulatní, vysílání obchodníkův a agentův obchodních s podporou státní, zpravodajské kanceláře, celé výpravy obchodní buď soukromé, buď veřejné, mezinárodní spojení dopravní, poštovní, úvěrní — vše to a mnoho jiných ještě zařízení jsou tak duležitým činitelem v mezinárodní směně zboží, že významu a váhy jejich sebe lepší ochrana či výhody nenahradí! Čím lépe který stát těmito prostředky opatřen, tím volnější východ do světa má zboží jeho, tím snadnější expansi veškeren prumysl jeho. V tom směru možno opravdu ušlechtilé závodění národů, závodění přičinlivosti, důvtipu a životní energie.

4. Nejvydatnější konečně prostředek ochrany domácí práce je zvyšovati duševní úroveň a blahobyt obyvatelstva: zakládati odborné školy, vésti lid k dovednosti a zručnosti technické, pečovati o dobré socialní zákonodárství, chrániti slabé, povznášeti nízké, lepšími činiti silné a bohaté. Ale tyto osvětné a mravní prostředky, ač se jich v poslední době velmi zhusta používá, nevzbuzují takové důvěry u těch, kdož ochrany a podpory žádají, jako ony mechanické a materielní prostředky ochranné. Nepusobí ihned, třeba tu dlouhé práce, budoucnost teprve přináší ovoce z toho semene, jež otcové zaseli. Tento zdokonalovací system může přítomné pokolení pěstovati teprve na budoucím pokolení, nikoliv už na sobě samém. A mnohdy ochrany třeba hned — pro ty dnešní slabé a nedokonalé.

Moderní státy používají proto všech těchto prostředků, jež zhruba tu vytčeny.

Pokud se týká ochrany vůči cizině, tu prostředky zmíněné svádějí se v určitý obranný system, jenž vyjádřen bývá celní soustavou (tarifem) a obchodní smlouvou. (P. d.)

Nejnovější zjevy spiritistické.

Dr. Jan Hudeček.

Od roku 1848., kdy blíženci Fox v Hydesville první v nové době „obcovali s duchy“, prošel spiritismus několik období. Z počátku úkazy spiritistické, klepot, pohyb stolů, světelkování v tmavých prostorách a jiné považovány za klam kejklířský. Později „vědecky“ zjištěna zjevů těch skutečnost, a jednalo se jen o jejich vysvětlení a udání jejich příčiny.

Domněnek máme legie. Možno je rozdělit ve dvě školy: animistův a spiritistův. Animisté hledají příčinu zjevu v duši „media“ a diváků, v jejich tajných vlastnostech, nadání, náklonnostech a vášních. Přední zastanci animismu jsou Faraday, Lodge, Lombroso, Ochorowicz, de Rochas, Binet. Du Prel „objevil“ v člověku dvě duše, jednu pro kony obyčejné, druhou pro mystické; dle jiných vystřikuji medium a diváci ze sebe jakési fluidum, které spojivši se tvoří zjevy, pohybuje stoly atd. Tyto domněnky mají původ v jiné, že světa nadpřirozeného není. T. Pesch hledá příčinu ruzných hypnotistických zjevů v mohutnostech sensitivních (Instit. Psychol. P. I. l. 2 n. 712), o výklad zjevů svrchu uvedených, spiritistických, se nepokouší.

Spiritisté přičítají zjevy „duchům“ nebo vůbec jakýmsi činitelům nadlidským, nazývajíce je „Neznámým“, „Intelligencí“, „Jsoucností svobodnou“ atd. Tuto domněnku zastává ve Francii Gibier a Allan Kardec (pravým jménem H. de Rivail), v Rusku Aksakov, v Anglii Crookes, v Německu Zöllner. Neznámé ony bytosti jsou prý dobré. Ale již ve starověku měli církevní spisovatelé podobné zjevy za výkony duchů zlých.[1] Účinky zjevu na mravnost a směšnost skutku samých nedovolují je přičítati duchům dobrým.

Ale nám se zde nejedná o příčiny spiritistických zjevu, jako o nejnovější zjevy samy. Čtenář si je pak muže vysvětlit sám. Skutečnost zjevů je zcela jista. „Civiltà cattolica“,[2] dle níž je vypravujeme, aby čtenáře přesvědčila o pravdě zjevu, dává tyto důvody:

1. Vybrána spiritistická sezení „Kroužku vědeckého Minervy“ v Janově, která se konala v květnu a červnu 1901.

2. Bylo deset sezení ne pro zábavu, ale aby se zjistila vědecky

---

[1]) *Palmieri*, Institut. philos. III., 64.

[2]) 15. febraio 1902.

skutečnost zjevů. Přítomno bylo devět učenců, mezi nimi lékaři a professoři, kteří ve skutečnost zjevů nevěřili.

3. Zpravodajem, od něhož má „Civiltà cattolica“ údaje, byl Fr. Povio, ředitel hvězdářské observatoře turinské a professor astronomie na universitě janovské. Povio uveřejnil, co viděl, nic více v janovském „Secolo XIX.“ 1901.

4. Pokusy dály se se všemožnou opatrností, aby se zamezil klam a illuse.

Sezení konala se po většině v sále „Vědeckého kroužku“ v Janově. Mediem byla Eusapia Palladino, známá svými pokusy v Paříži, Varšavě, Petrohradě, Cambridge, Milaně a v Neapoli.[1])

Tajemný činitel, provázející Eusapiu Palladino, dává si jméno John King. Pokusy dějí se ve tmě nebo v pološeru při zavřených oknech. Zkoumatelé sedí kolem stola držíce se za ruce. Dva z nich drží pevně ruce media, aby se nemohla zúčastnit zjevů.

V prvním sezení, když se dvéře i okna zavřela a rukama utvořen řetěz a duch zavolán, pozvedl se stůl z hrubého dřeva, metr dlouhý, několik decimetrů nad podlahu sám o sobě, a to několikráte v pološeru i v úplném osvětlení. Židle stojící u okna několikrát po sobě se sama zvedla a přistavila k židli professora Porra.

Druhé sezení. Stolek klepe pětkrát na podlahu na znamení, že King žádá tmu. Hned na to buší statná pěst na stůl, osobu sedící vedle media kdosi delikatně zdvihá, bere pod ní židli, staví ji na stůl, potom zase na zem pod stojícího dosud professora Morselliho, jenž si na ni zase sedá. Morselli totiž pochyboval před tím o skutečnosti zjevu. Čaloun, vypravuje Porro, těžký visící u zavřeného okna se zdouvá a nejkrajnějším koncem dotýká se mé tváře. Zatím co slyšet silné údery na stůl, tahají nás za uši a hladí nás jemné ruce, jakoby dětské a ženské.

Na začátku třetího sezení upadá Eusapia ve spánek a blábolí, jakoby vyjednávala s duchem. Eusapia prstem dotýká se souseda, ale dotknutí cítí osoba jiná, vzdálenější. (Tento zjev, zvaný „přenesení smyslu“, jest nový. Vysvětluje se tím, že cit osoby dotknuté přenesen na osobu jinou nebo na jiné místo. Tak políček vlepený jedné osobě cítila jiná.) Židle, na které sedí professor Morselli, zase se vymaňuje

[1]) Zprávu o vědeckých pokusech, konaných v Milaně r. 1892., podepsali: Alexander Aksakov, ředitel »Lipských studií« a rada carův, Jan Schiaparelli, ředitel observatoře hvězdářské v Milaně, Karel du Prel, doktor filosofie z Mnichova, Jan Ermacora, Karel Richet, professor mediciny v Paříži, J. Finzi, Cesare Lombroso, professor mediciny v Turině.

z područí, nechává professora stát, vznáší se na stůl, krouží chvilku vzduchem a staví se na hlavu professorovu. Na stole slyšet rány, na tvářích cítit doteky rukou hrubých i malých.

Na stole bušila rána za ránou, stůl dupal, zvonek zvučel, bubínek krouže vzduchem nad hlavami zkoumatelů zněl, jakoby naň kdos bubnoval. Kytka čerstvých květů stojící ve váse na jiném stole, přenesla se na stolek zkoumatelský, majíc předchůdkyní silnou vůni; několik stvolu chtělo se mermomocí dostat mezi rty professora Morselliho. Vše dálo se najednou. Balon kaučukový udeřil jednoho z přítomných a odskočil na stůl. Vása, která zůstala stát na stole bez květů, najednou se vznesla k ústům Eusapie, dala se jí dvakrát napít, postavivši se po každém hltu na stůl, potom se vrátila na svůj stůl, nechavši květy mezi akademiky. Eusapii, jejíž ruce zkoumatelé pevně drželi, utřel kapesník dvorně ústa.

Professor Porro si stěžoval, že sedí daleko od media, tak že ještě nepocítil doteku nějakého. Ale již zazvučela kitara na stěně visící, jakoby ji někdo sundával. Skutečně se odvázala a vodorovně se položivši, brala se kvapně k nespokojenému professoru, který, ač uhnul, přece dostal tři štulce do čela. Potom položila se kytara lehce na stůl. Ale brzo se vznesla a začala lítati sálem zvučíc strunami a provázena bubínkem.

Medium Eusapia byla velmi umdlena a zkoumatelé prosili bytost zjevy řídící, aby sezení skončila. Bytost odpověděla dvěma údery, že ne. Eusapia upadla do mdlob, z kterých ji po třech čtvrtích hodiny vzkřísili. Zatím se přenesl psací stroj patnáct kilo těžký se stolu sousedního na stůl zkoumatelský vedle kytary.

Ve čtvrtém sezení nenahodilo se nic zvláštního.

V sezení pátém upadla Eusapia do tvrdého spiritistického spánku. Najednou se dává do pláče a do křiku, a, ač pevně držena professory Porrem a Morsellim, rychle se vznáší i se židlí na stul, na který židle se postavila, ale jen předníma nohama, kdežto zadní visely ve vzduchu. Potom se židle i s Eusapií poněkud vznesla, tak že zkoumatelé podkládali ruce na stul pod nohy židle. Eusapia upadla při tom do mdlob.

V šestém sezení vidět úkazy, které dle professora Porra nemohly býti vykonány jediným John Kingem, ale pomocí dvou jiných Intelligencí. Proti dvornosti provinila se bytost proraziví kůži na dně bubinka a ustavivši bubínek na hlavu professora Porra, rozedravši mu při tom kůži.

Sedmé sezení začalo se venku, aby se ukázal vliv měsíce na zjevy. Zjevy dály se pravidelně jako v uzavřených místnostech. Ale stolu

zachtělo se jít do sálu: zdvihl se a letěl do nejbližší místnosti a zkoumatelé musili s ním, chtěli-li úkazy dále zkoumat. Objevily se třpytivé postavy lidské, tvary rukou, hlav, těl. (Tento úkaz jmenují „zhmotnění duchů“, „materialisatio spirituum“).

V osmém sezení pozorovali zkoumatelé účinky světla katodického na úkazy. Zjevy dály se jako při obyčejném světle.

V posledních dvou sezeních vedle úkazů již známých bylo viděti ruce otiskující svůj tvar do sádry, aniž se jí dotýkaly, světélka a plaménky tu a tam laškující, také na ruce professora Morselliho. Ratolest s dvěma listy a jiné trávy donášejí se na stůl. Viditelná ruka vytahuje jednomu ze zkoumatelů vějíř z kapsy a podává ho Morsellimu; pak ho zas béře a vrací vlastníkovi; a zase ho krade, aby každého z přítomných po řadě vějířem ovanula. Jiná ruka vytahuje jednomu professorovi z kapsy tabatěrku, vysypává její obsah na stůl, a vrací ji prázdnou. Jiná ruka odvazuje jednomu z přítomných šátek z krku a utírá mu jím pot; nevděčník chytil šátek zuby; v tom uchopila statná ruka jeho levici a uhodila jí několikráte na stůl. Posledním důležitým zjevem bylo ženské tělo, spolehající o hlavu Morselliho.

Vynikající spiritistický spisovatel A. Aksakov líčí ve svém díle „Animismus und Spiritismus“ pokusy, zjevující se „duchy“, ruce, těla atd. fotografovat, za tím účelem, aby se dokázala hmotnost zjevení. Ač jest zastancem spiritismu, přece tvrdí, že není možno dokázat, že by se ten který zemřelý byl zjevil. Zjev může prý býti výkonem jiného „ducha“, který zemřelého napodobuje.

Fotografie popsané v Aksakově knize zkoumá (v únorovém čísle 1902 „Stimmen aus Maria-Laach“) Jul. Bessmer a shrnuje svůj úsudek do vět: „Dokázala spiritistická fotografie, že se zjevil jistý zemřelý? Dle Aksakových popisů nikterak; protože Mumlerovy fotografie jsou klamem, Wallace svědkem nespolehlivým a v ostatních případech není potřebných údajů. — Jest fotografiemi duchů dokázáno, že se duchové vůbec zjevují? Dle Aksakových důkazů: ne. Jediná k tomu přímo se vztahující podobka, kterou ve světlotisku máme, Aksakův výsledek zkoumání s mediem Eglingtonem jest o sobě i v okolnostech velmi podezřelá.“ — „Jest fotografiemi duchů aspoň dokázána ‚materialisace‘ (zhmotnění), způsobená nevědomky mediem? Nikoliv; nejsouť Beatticovy podobky k ničemu, a jedinou Dr. Wagnerovou, k tomu málo podařenou podobkou skutečnost materialisace dokazovat, neodváží se žádný opravdový vědec. Dle toho zní dnes závěrečný úsudek: Odvolávat se na fotografie

je spiritistickým jarmarečnictvím; budovat na nich odpovědi na nejdůležitější otázky života jest nezodpověditelným bláznovstvím."

Je-li kritickým prozkoumáním dokázán klam materialisace duchů, zda také dokázána neskutečnost zjevů svrchu popsaných?

„Utonulá" Pavla Křížkovského.

Napsal LEOŠ JANÁČEK.

Jsme na stráni, na níž hustě vysazených ovocných stromů. Poslední paprsky zapadajícího slunce prodírají se skrze vysoký dubový háj obzor súžující. Pastviska po levém břehu rozprostřená tratí se v divně zabarvené mlze, z níž sem tam lesklá hladina řeky Moravy se blýští. Od zahrad po pravém břehu k dědince — na příč přes pastviska — zabělá se tu halena, tu zase šatky začervenají se mákem. Uličkou podél naší zahrady rychlým dupotem ubíhá na noční pastvu několik vypuštěných ze stájí koní. Blíží se horký červencový večer. Náhle, jakoby k vám hustými výpary hlubokých vod Moravy neseny, pronikají na všechny strany táhlé tony a vždy zřetelněji vyrozumíváte píseň:

Bude vojna, bude,
kdo pak na ňu půjde?
Která má milého
sobě upřímného,
ta naříkat bude.

Hlas točí se po dědince, rozložené na vršku stráně, až ku dvorku, kde dívčina náhle kroky pozastavuje. Proč jí najednou vpadl v srdce smutek, v oči tichý pláč? Strasti její porozuměl šohaj. Písní známých veršů jak by s ní rozmlouval. Zprvu jsou dosti povídavé. Teprve v posledních verších jest obsah tragický. Kdo postavil, kdo ryl tento náhrobní kámen mladé lásky?

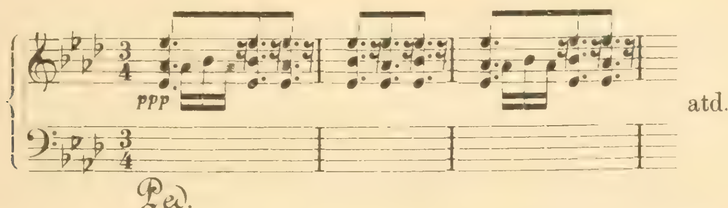
Sedum let dochází,
milého neslyším!
Ach, Bože, Rozbože,
ach, Bože, Rozbože,
ach, já se utopím.

Není plastiky výraznější nad poslední tři verše; z nich obzvláště konec písně:

Její černé vlasy
po vodě plovaly;
její černé oči,
její černé oči
k nebi se zdvihaly.

Píseň jest písní polí, křovisk, lesů. Široká údolí a daleké stráně, ubíhající vlny řek vyměřují délku a sílu hlasu. Šumění větru, zpěv křibí, ruch země a vrzání strnisk: všechny tyto motivy tak plné zvuku patří k písni. Píseň na nich se zdvihá a roste. Bez nich by takové písně nebylo. To vše jest písně skutečným mesologickým doprovodem.

Dáme několika těmto motivům mesologickým čistší, ale tím také již chudší hudební výraz. Znáte to divné ticho v přírodě, ve kterém slyšíme znět život vlastního ucha?

Snažte se v následujících motivech i vidět bublavé vlnky:

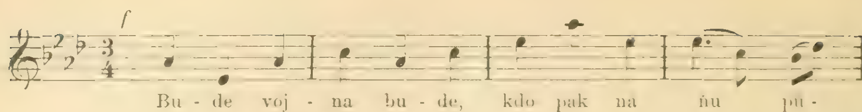

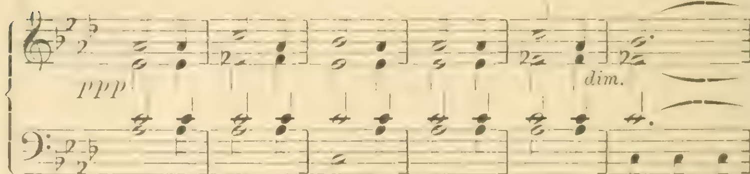
Lidský hlas snížiti jen k napodobování mesologických motivu, není zvykem u vážných skladatelů. Bublati potokem, trylkovati ptákem není důstojno člověka.

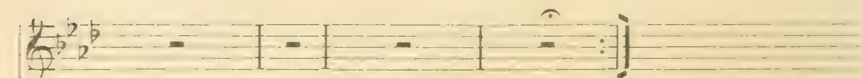
Lidský hlas v průvodě písně chce míti též svůj nápěv — i když se stínem mesologických motivů.

Vmysleme se na př. v tento průvodový nápěv:

f
Bu - de voj - na bu - de, kdo pak na ńu pů -

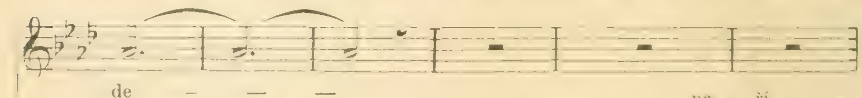

jde? — — — bu —

Sbor
(smíšený)
ppp
dim.
Bu - de voj - na bu - de, bu - de voj - na. bu - de voj-

— — de —

na bu - de, kdo na ńu pů - jde?

Kte - rá má mi - lé - ho so - bě u - pří - mné - ho, ta na - ří - kat bu-

de — — — na - ří - -

pp
Kte - rá má mi - lê - ho, ta na - ří - kat na - ří - kat

bu - - - de.

bu - de, ta na - ři - kat bu - de.

Rozčeřená šumivá hladina vodní najde snad přibližného hudebního výrazu spojením vytčených motivů:

atd.

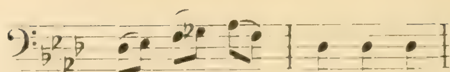
Její černé vlasy —

Tím způsobem pruvodu, do jehož táhlých posledních tonů by sbor zasahoval, osmkrát stejně by vyzněl lidový nápěv písně. Pro slovo se píseň prodlužuje a ne pro pouhý krásný ton. Starci i děti by porozuměli; i upracovaní muži by poslouchali. Modulaci toninovou možno výhodně umístiti v konci:

I v koncertní dvoraně, tam, kde od roku 1861. Křížkovského „Utonulou“ k potěše všech slýcháváme, mohli bychom se i s touto lidovou písní potkati.

Srovnejme obě skladby. Zdaž mohly ve sboru Křížkovského tvrdé mužské hlasy zobrazovati vzdušné tkanivo mesologických motivů? Není-li spíše rušen epický klid kadeřemi chvilkového zobrazování textu?

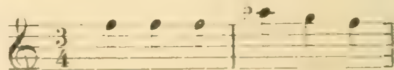
Na př:

aneb:

Významné pro vývoj české hudby zůstává toliko husté užívání nejpěknějšího motivu z písně:

Jím šatí se vážné české slovo průběhem sboru nejčastěji. Tomu přiučil se s takovým úspěchem B. Smetana.

Na konci rozpravy dotýkám se ještě toho motivu. Kdo slyšel nebo dovede si představiti lidový způsob, jakým by se zazpívala píseň „Bude vojna“, pozná snadno i rušivé přídavky Křížkovského jak k útvaru písně, tak i vůbec v skladebném typu „Utonulé“. Netvrdím, že by se nemohla „Utonulá“ Křížkovského líbiti; vždyť cizí skladebné typy nejdůmyslnější skladatelé desíti věkův a mnohých národů zdokonalovali. Jest v nich již samotných bohatosti překypující. Naše skladebné typy zůstaly jen našim hudcům a prostému lidu. Těžký závod.

Ale věru, bylo by pro naše pojímání českosti hudby lepším svědectvím, kdyby se „Utonulá“ Křížkovského již tak nelíbila. Více nebo méně se zalíbiti — v tom též neleží význam „Utonulé“ Křížkovského. Poslání „Utonulé“ Křížkovského, i když nezamýšlené, nepředvídané, bylo dalekosáhlejší.

Píseň „Bude vojna“ v „Utonulé“ se na štěstí neztratila. Na sbírku Sušilovu z roku 1835., na jejíž první straně je tato píseň, se zapomnělo, ale jejím věčným plamenem, zažehnutým P. Křížkovským, zůstala „Utonulá“. Na ní rozsvítil si snad každý z českých skladatelů jiskru své zbylé českosti.

To jest hlavní její význam.

*

Bylo to roku 1862., když při sjezdu pěveckých spolků, pořádaném pražským „Hlaholem“, vystoupil na podium kněz Pavel Křížkovský, aby řídil svoji skladbu „Utonulou“. Nadšené volání slávy vyznělo mu vstříc — nelze na to zapomenouti.

Přítomný B. Smetana pravil s nadšením: „To je naše hudba, to je česká hudba.“

A přece již neslyšel B. Smetana ten živý, srdečný, lidový tlukot naší hudby. Slyšel již jen skladbu vyrostlou na krátkém motivu lidovém, jemuž podkládán vždy jiný a jiný výraz duševní a jenž neustále jinak tím zabarvován, sklesl na stupeň nehybné, ač lahodné, akustické českosti.

B. Smetana tohoto výrazu motivů, po příkladu Křížkovského, se uchopil a takových motivů zbavených původní šťávy životné a snížených ještě na pouhé průvodové motivy orchestrové použiv, dodal všem svým operám rázu českosti.

Motivem písně skřivánkovy oživuje v „Tajemství“ i další zpěv Maliny („Pojď sem! Já chci“); v „Hubičce“ motivy zpěvu Martinky („S přáteli byltě dnes“) v I. jednání unášejí skladbu ještě dosti dlouho.

Toho druhu skladebná práce ztvrdla na skladebný sloh, jenž má silnou oporu v naší lidové písni. Připomínám na př. jen jednu z takových písní: „Co je to za nebe.“ Psychologie toho druhu motivů liší se od motivů, jež prvotní výraz duševní se sebe nestírají, ale naopak ještě sesilují, zdvihají. Vzpomeňme si na píseň „Muzikanti, co děláte“; tatáž otázka vznáší se výše na stejném motivu. To jsou známé gradační motivy, jež povznášejí skladby do vrcholů. Jejich jen zvláštní případ jsou tak zvané příznačné motivy (Wagnerovské), jež dávají tušiti osobu, děj, vůli atd. až do zjištění osoby, skončení děje, splnění vůle atd. Stejně oduševnělých motivů jest hojnost v našich národních písních.

Toho druhu práce, skladebný sloh vyrostlý na motivech ztuhlé akustické krásy, mohla však klíčiti i po typech domácích, tak jako rostl u B. Smetany do okouzlující rozmanitosti na snadně pojímatelné polce a u Křížkovského ve sboru „Zatoč se.“

Slohu samotnému, jenž v „Utonulé“ poprvé nesměle v malinkých rozměrech se nám zjevuje, nelze ani českosti ani původnosti upříti.

Z nové poesie.

Referuje František Dohnal.

I.

Ant. Klose: **Z tohoto světa.** Nakl. F. Šimáček v Praze 1901. Cena 1 K. — *Bohuslav Květ:* **Na vodách neklidu.** Nakl. Em. Stivín v Praze. Cena 70 h.

Antonín Klose není básníkem velikých snův a ideálů. Chce býti pouhým synem tohoto světa, jak vyznává sám v úvodní básni „Člověk"; Chce býti pouhým prostým člověkem, který nehalí si den do mlžin a jehož touhy nesídlí a nechtějí sídliti s polobohy. Neboť ti prý nemají pochopení pro naše radosti a naše žalosti; jejich duše je příliš velká k tomu. A proto nechce mezi ně. Jemu stačí povznésti se trochu „nad bahenní mloků proud" a nad tou všedností zpívati své nadšení pro lidský cit a čin a zjev, zpívati vše, co život lidský tají a sebou přináší. Zkrátka chce, aby až zajde na dráze tohoto života, se říci mohlo o něm: „Zde člověk šel!" V tom prý je všechno... A dle toho také volí své motivy a sujety. Štěstí manželské, radost z něho a z opět nabylého zdraví, vzpomínka na mládí a láska k vlasti, láska k životu a prostému rodinnému krbu, kde konečně nalezá sladký klid domova, jehož marně hledal v pohárech lživé krásy a vášní — ač není-li to pouhá posa v dnešních básních tak častá a obyčejná — toť obsah poesie Kloseovy. Je šťasten a proto zpívá o štěstí! Jen časem na tom jasném nebi jeho přeletí jako chmura obraz bídy lidské: tam žena v cáry zahalená s umučenou tváří a s dítětem v náručí, prosící apaticky kolemjdoucí o almužnu: onde zase potácí se opilec, bosý a rozedraný, jenž v alkohole utopil vše: tělo, duši, cár i zraky!... Ale přes to přese všecko — aby snad nenapadlo nám pochybovat o tom — ujišťuje nás básník: „Živote náš, mám tě rád!" — A to je všecko, opakuji po básníku...

Mimoděk vzpomínám na první dvě sbírky básní Kloseových: „Básně" a „Na zemi". Nemám jich po ruce, ale vím určitě, že byla tam čísla, jež dotkla se srdce. Ani tam nebylo sice poesie vysokých linií, ale ten zádumčivý smutek, ta něha, ta melancholie těch písní dojímala. Naproti tomu nová kniha Kloseova jest jako vyvětralá, suchá, všude tak klidná a úměrná — a proto zanechává nás chladné, bez dojmu, bez ozvěny...

Zcela jiného rázu jsou básně *Bohuslava Květa:* „Na vodách neklidu". B. Květ je moderní neklidná duše, stále nespokojená a revoltující, stále rozcitlivělá, jemná a delikatní, duše plná touhy a snův, ale také plná nejistoty a tápání. Sní o krásných, luzných ostrovech, které vyvolil si za cíl své plavby — ale běda, nezná cesty k nim a pluje divokým, bouřlivým mořem, kde tisíce a tisíce se skrývá tajných úskalí. Zda dopluje? Zda najde to Nové Město? Či jsou to jen marné sny?... O jak rád by prchl z toho nenáviděného světa, jenž hemží se

pokrytci. opilci a nevěstkami, z toho světa, kde v kramářské boudy zalezli obhájci ideí, z toho světa, v němž duše jeho hyne jako palma východu vsazená v drsnou, nehostinnou půdu ciziny a bičována bezcitnými větry severu... O jak rád by prchl z té moderní společnosti, jejímiž žilami proudí jed nezdravé smyslnosti, a to moderní společnosti podobající se slepcům, kteří mají ústa plna lesklých, nabubřelých frasí, ale nevidí a neznají vlastně již nic: ani těch krajů, odkud vyšli, ani cest, po nichž smutně ku předu klopytají, a tím méně ovšem vidí, kam, do kterých končin dospějí. Ach ano, prchnouti, prchnouti z tohoto světa, z toho Babylonu, odhoditi tu tížící kulturu, jež překáží čistotě citu a vnímání, odhoditi vše, co dosud se světem ho spojovalo, zapomenouti na vše, co bývalo, a odebrati se tam do toho vysněného svého království, „kde dosud nikdy půda nezachvěla se pod luzy písní zvířeckou“, do toho tichého Údolí, kde nad stajeným pláčem lesů hrá vášnivý reflex zapadajícího slunce, kde jsou dálky tak zamlklé a vlažným vzduchem hlas Boha myšlenkou k srdci promlouvá... A tak bloudí a hledá, hned doufá, hned zoufá, až stále jasněji a jasněji poznává, že pluje uprostřed dvou břehův a neví, kam má přistati: tělo, to stále řídí kompas tam na levo, kde hýří nový Babylon, ten moderní Babylon se starou neřestí, tam touží stále, neboť chce úsměv žen, chce květy, chce zpívat píseň života. Nadarmo na druhém břehu svatá Samota slibuje duši sladký mír a poklady, jichž rez neužírá. Nadarmo: tělo neslyší, chce zhrdnouti Samotou a přistáti u Města a v proudech rozkoší utopit svědomí.

Však výstražně ční kříž... a v divý hukot vln
zanáší vichr zlomky písně odněkud:
»Ach, padl Babylon... a padla Sodoma...
a naše budoucnost... u Krista...«

A tak přicházejí chvíle nového zoufalství a nových bolestí, přichází skepse a záchvaty smyslnosti; ale na druhé straně přicházejí chvíle, kdy básník zatouží býti zase učeníkem Kristovým, neboť stále cosi říká mu a on cítí to stále intensivněji, že tam u nohou Kristových nalezne konečně ten toužený klid, jejž marně hledal po cestách pozemských. A ví, že Kristus ho neodmítne, neboť zná tu lásku, která volá k sobě i nejbídnější a která nejlépe zná promluvit ku třtinám větrem se klátícím... A chvíle ty přicházejí častěji a častěji, až konečně zazpívati může své „Excelsior!“

Na cestu neznámou jsem pevně se odhodlal,
a byť mé tělo se chvělo úzkostí odvážných,
vždy výš a výše a výše hledat Boha jdu...

A svoje „Confiteor“:

Slyš mého srdce tepot, Pane,
když na nebi se hvězdy rdí...,
každičkým úderem svým, dobrý Bože,
jen Tobě, Tobě jen mé srdce náleží!

Toť asi v hlavních rysech psychologický chod a obsah knihy Květovy. Vliv Sovův je tu patrný. A to nejen po myšlenkové, ale ještě

více po stylistické stránce. A pan Květ také to uznává a odměňuje se svému vzoru básní „Mistru Antonínu Sovovi.“ Také pan Neuman sem tam se ozve. Ale kdežto Neuman skládá na Satana své ody a chvalozpěvy, pan Květ zpívá mu opovržení a nenávist, jež otřásla mu srdcem, když chtěl ho oloupit o poslední trosky zbylé z nádherné lodi utonulé v moři života. Tedy opět jen slohová příbuznost slova a výrazu, neboť ideově jdou již směrem zcela opačným, protichůdným. A v tom hledám a čekám Květovu budoucnost. Budoucnost jeho vzrostu a uměleckého rozvoje.

Z francouzského písemnictví.

Referuje Al. Koudelka, Č. d.

„Une âme obscure“ zove se roman, taktéž tendenční, *Jeana de Ferrièresa,* a podává tklivě dojemný a smutný obraz ze života osamělé, ulekané a na pohled bez jádra ženy. Corinne Bourgvielova byla hned v mládí svém zanedbávána, společnost její činily toliko osoby služebné. Nevynikajíc ani tělesně, jsouc bez nadání, bez půvabu, tělesně i duchovně zcela všední osobou, byla opovrhována kde kým. Snad jedinkým radostným okamžikem v žití jejím byla doba prvního svatého přijímání, k němuž dostala sváteční šaty, než i ten okamžik zkalila jí matka, neboť vidouc ji před zrcadlem stát a se zálibou v něm se shlížeti, řekne jí, že vypadá jako pavouk, jenž se chytne jednou do svých vlastních pavučin. Je po radosti. Od té chvíle jedna rána osudu za druhou dopadá na její hlavu. Matka provdá ji za svého milence. A jako celý svět, tak i ten jí povrhne. A přece je srdce její plno lásky a touhy po lásce, jíž se všem v úděl dostává. Všecko úsilí její upoutati a přivábiti k sobě muže svého jest marno. I napadne ji, že snad způsoby její odpuzují kde koho od ní. Namahá se nápodobiti způsoby jemných dam, ale i tu pohoří; muž si z ní ještě posměch ztropí. To ji teprve dobije. Muž ji opustí; opuštěná žena pokusí se ještě jednou o zachycení paprsku lásky, ujme se sirotka, ale ten ji — okrade a hanebně opustí. Tak se sestará; a tu ve své starobě, aby ukojila touhu své utýrané, po lásce žíznící duše, bere útočiště k tklivému sebeklamu, píše si sama milostná psaní a poštou si je posílá. Ostatní její zaměstnání záleží v přehlížení šperků, jichž má sílu, a mezi těmito šperky naleznou ji jednoho dne — mrtvou. — Celý roman náleží k vzácným studiím psychologickým, slohem pak svým připomíná Flaubertovu brillantnost.

Lze-li práci „Une âme obscure“ označiti jako kabinetní kousek portretování jednotlivce, pak nám podává *Georges Lecomte* ve svém romaně „Les cartons verts“ obraz celé skupiny, ano celé třídy lidí, totiž třídy malých úředníků. V celé Paříži není uhnětenější, politování hodnější třídy nad tyto ubožáky. Jejich věčně jednotvárnou povinností

jest opisovat na čisto atd. dopisy a podobné věci. Autor uvádí často čtenáře do jejich písáren. Zříme, jak ti úředníčkové za nepřítomnosti svých chefů kávu vaří, jak o hloupostech ještě hlouběji debatují, jak při blížení se chefa jako školáčkové na svá místa pospíchají a jak v jednom kuse na hodiny pohlížejí. Celé umění jejich záleží v čitelném písmě, jež dovedou podati ve všech možných odstínech. Nekonečné dlouholeté osvědčení této schopnosti oprávňuje je vstoupiti do výslužby, jež jim skýtá možnost stráviti zbytek života v žalostné zahálčivosti. Člověk by se domníval, že obcování s takovými bezvýznamnými lidičkami málo poutavosti může skýtat, ale autorovi podařilo se zobraziti je tak přesně a tak trefně, že čtoucího ti lidé se všemi svými slabostmi, chybami a libůstkami baví tak, jako kterékoliv figurky proslulých humoristů.

K spisovatelům tendenčním dlužno zařadit i *Ed. Roda*. Týž ve svém romaně „Au milieu du chemin“ pojednává o odpovědnosti spisovatelově, tedy o otázce nemalé váhy. Spisovatel, ať už píše romany, povídky nebo cokoliv jiného, podobá se vlastně rozsévači, a má-li kousek svědomí v sobě, nemůže mu lhostejným býti, jaké ovoce vlastně v čtenářstvu uzraje ze semene mezi ně vrženého. A právě myšlenkou tou obírá se hrdina Rodova romanu Clarencé. Jeho divadelní kusy těší se oblibě, úspěch stíhá úspěch. Autor však nestará se o konsekvence svých hlásaných nauk. A tu pojednou — několik dní před prvinou svého nového kusu — dovídá se, že na loži mladé dívky, jež si život vzala, nalezena jedna z jeho knih. Pospíší k rodičům nešťastné dívky, a tu se dovídá, že nebožka byla milou jistého malíře, jednoho z jeho nejlepších přátel, o čemž on však nevěděl. A tu probouzí se v něm svědomí, a Clarencé táže se sama sebe: „Nezavinil jsem smrt její?“ Myšlenka ta nedá mu pokoje. Lhostejně je přítomen svému novému úspěchu. On sám má milou, šlechetnou paní, kterou vroucně miluje, i obírá se myšlenkou rozejíti se s ní. „Uprostřed cesty“ vystupuje mu náhle n i c o t a celé jeho minulosti. Malíř (přítel jeho) z hoře nad ztrátou své milé propadá šílenství. To teprve utvrdí ho v dobrém. Clarencé se zákonitě ožení se svou milou. Odezírajíce od moralní celkem tendence Rodovy, již však plně nemohu — a sotva kdo — přizvukovati (nemám tu na zřeteli hrubý nárys tendence a obsahu romanu, nýbrž podrobnosti, do nichž pouštěti se nelze), vyniká tato práce pěknou formou a zvláště prohloubeností psychologickou. — Zatím však vyšel jiný roman téhož autora (napřed v „Revue des deux Mondes“ uveřejňovaný) „Mademoiselle Anette“. V práci té staví spis. čtenáři osudy dvou duší, povah z míry různých, a to s hlediska na pojímání života. Jedna z nich (Anette) spatřuje cíl života v lásce a obětavosti, druhá (Pierre Denys) v užívání. Vítězí konečně prvý názor. Jako vůbec všecky knihy Rodovy, tak i tuto lze nejlépe doporučiti, neboť mile dojme každého čtenáře každá z vystupujících osob v romaně; jsou to osoby „buržoasní“, ale jak sympathické!

Hrozným za to je spisovatel *Octave Mirbeau*. Po m é m soudu jeho roman „Le journal d'une femme de chambre“ jest urážkou, a to co nejhrubší, francouzské společnosti. Třebas neznám z autopsie společnosti francouzské, přece myslím, že tak z v r h l o u, jak ji líčí Célestine ve

svém denníku, v němž — ač sama za mnoho nestojí — kde jaký hnus a špatnost na ni kydá, přece není. Neboť kdyby to, co Célestine ve svém denníku uvádí, mělo míti povšechnou platnost, pak by to ve Francii vypadalo daleko hůře, než kdysi v Sodomě a Gomoře. A autorovu ujišťování, že se ujímá osudu ženských služebných, sotva kdo za pravdu dá, spíše myslím, ač mu nechci křivditi, že chtěl podati kus extra pornografický. A rovněž jenom varovati mohu před téhož autora sbírkou, talentovaně sice psaných satir obsažených ve sbírce jeho, nadepsané „Les vingt et un jours d'un neurasthénique." Třebas ve sbírce té jsou obsaženy některé perličky, přece celek musí odpudivě na čtoucího působit. O. Mirbeauovi jeví se zkrátka celá společnost (dle jeho vlastního výroku: „Tout est névrose") naprosto zkaženou, což arci pravda není, a tím máte vše vysvětleno.

Marcel Prévost, který sice nepohlíží s takovou zažranou zlostí na svět, nýbrž spíše s úsměvem satira v rukavičkách, což do jisté míry ještě zhoubněji musí působiti na nezkušené, rád líčí duši ženskou, totiž její smyslnost a touhu po smyslnosti, vydal po svém větším romaně „Les vierges fortes" dvě povídky, z nichž jedné název „Le domino jaune" a druhé „Les Palombes". Obě však nemají žádné ceny; ostatně sám autor prohlašuje je pouze za pausu ve své činnosti, za jakýsi druh meziaktí.

Z ostatních čelnějších spisovatelů, z nich mnozí tvůrci zvláštních, svých škol, uvádím nejprve *Anatola France*. A. France patří rozhodně k nejduchaplnějším spisovatelům francouzským a spolu též k nejlepším mistrům slohu, pro cizozemce arci poněkud nepochopitelný pro narážky na časové poměry, jež předpokládají důkladnou znalost socialních a politických zápasů ve Francii. V posledním romaně jeho (M. Bergeret à Paris) opět vystupuje rekem známá postava bezmilosrdného skeptika M. Bergereta z jeho předešlých tří prací, jež nesou úhrnný titul „Histoire Contemporaine" („Sous du Maïl", „Le Mannequin d'Osier" a „L'Anneau d'Ametyste", srv. „Hlídku" dřív. ročn.). Milý pan Bergeret v předešlých dílech dospívá tohoto úsudku: „Věru nepochopitelno jest, že se mohou rozumní lidé oddávati ještě naději, že by bylo možno pobyt na té malounké zeměkoli, jež se nemotorně točí kolem žlutého, zpola už vychladlého slunce, ještě snesitelně udobniti. Život je sám o sobě a pro sebe katastrofou, nepřetržitou katastrofou. Život národa jakož i jednotlivce je stálou zkázou, řadou pohrom, nekonečným vývojem běd a zločinů." Než nastojte! V posledním romaně dává autor vystoupiti sympathické osobě (S. Bonnardovi), jež cítí útrpnost se zápolícím a bloudícím lidstvem. S. Bonnard netroufá si do stanovení neuskutečnitelných utopií v budoucnosti, nicméně kojí se blahou nadějí, že dobro a spravedlnost ponenáhlu obrodí svět.

Kdežto A. France užívá romanu k politické satiře, používají zase bratří *Paul* a *Victor Marguerite* formy té k historickému líčení. Jejich práce pod souborným názvem „Une epoque" vyšlé nesou se za tím cílem, aby podaly dějiny osudných let 1870 a 1871. Jako v předešlých romanech, tak i v posledním svazku „Les braves Gens", jimiž třeba

rozuměti prosté, malé, vojáky, domobrance, měšťany štrasburské, venkovany francouzské, kteří aspoň do jisté míry zachránili národní čest, jež tak blátem potřísněna u Met a Sedanu, kladou spisovatelé důraz, že vlastně celou tu porážku zavinily Francouzům — abych tak děl — v krvi vězící vady, totiž: neznalost toho, co se děje v cizině, odpor jejich k přiučení se cizím jazykům a zeměpisu, zchlubnost, marnivost a bezstarostnost. Emile Strauss v časopise „La critique" shrnuje svůj soud o posledním svazku v tato slova: „Les braves Gens jest pěkná kniha, je to dílo svědčící, že autoři nalézají se na cestě k mistrovství."

J. K. Huysmans, jenž si byl zřídil domek vedle benediktinského kláštera v Ligugé a jenž nám podal v romanech „En Route", „La cathédrale" (překlad český vychází v „Novém Životě", a to překlad opravdu — jak z ukázky mohu posouditi — skvostný, original až do nejmenších odstínů vystihující) a „Là-bas", podává ve své poslední práci „Sainte Lydwina de Schiedam" život dotyčné světice. Životopis ten psán s věřící prostností středověkého pisatele legend. Z celého vysvítá, že se autor s láskou pohroužil v duševní život své světice, tak že z každého řádku jeho vysvítá heroičnost sv. Lydvíny v utrpení, jakož i přesvědčení, že působí a pracuje o spáse lidstva. (O. p.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCXXXVI.

81. Týž biskup. Mírov, 28. dubna 1392. — Tytéž knihy str. 89.

Str. 67. ř. 1. manské knihy: fur uns komen ist;
ř. 2. manské knihy: omylem: vnd hat *vnd*, místo: vns;
ř. 3. „ „ der *ouch* von vns.
Str. 68. ř. 2. manské knihy: pfennuge (pfenuge);
ř. 3. manské knihy: vnd *czwu* huben erbes; manlehens, tak i jinde častěji;
ř. 4. „ „ bescheidenlich, were is sache *ab* der egenannte etc.;
ř. 5. „ „ vnd *czwu* huben;
ř. 6. „ „ derselben Boczko;
ř. 7. „ „ adir;
ř. 8. „ „ rechter lehenherre;
ř. 10. „ „ beschriben stet;
ř. 12. „ „ vnd also der (sic) vorgenannten hoff vnd erbe dem egenannten Boczken voliehen (sic);
ř. 13. „ „ mit rechter wissen *vnd* mit craft diez brifes;
ř. 16. „ „ vnsern nochkumen;
ř. 20. „ „ von Pruss.

CCCXXXVII.

84. Kapitola brněnská. Brno, 17. května 1392

Str. 70. ř. 22. má býti: vid. n. 86.

CCCXXXVIII.

99. Týž biskup. Příbor. 13. června 1392. — Tytéž knihy str. 51.

Str. 76. ř. 1. manské knihy: constitutus *etc.*;
ř. 2. manské knihy: de Zabrziech;
ř. 5. „ „ vniuersis *taliter* assignauit *nomine* etc. ***fideles nostros Niclasonem de Braunswede*** (sic) ***et Mschichonem de Cchossiaten eiusdem dotalicii etc.*** Harum etc.
ř. 7. „ „ Wolfsberg.

CCCXXXIX.

100. Biskup Mikoláš. — Mírov, v srpnu 1392. Manské knihy str. 92.

Str. 83. ř. 2. manské knihy: Chladrup, tak i ř. 26.;
ř. 6. manské knihy: vnd dabey; ouch;
ř. 7. „ „ Jůtta;
ř. 8. „ „ vffliese vffreichte vnd wfgab;
ř. 9. „ „ zu irem *rechtin* leipgeding;
ř. 13. „ „ vorderunge;
ř. 14. „ „ von der Sdenkan;
ř. 20. „ „ vfflasunge, vffreichunge, vffgebunge vnd vorzeiunge;
ř. 23. „ „ Jutten seiner frawen vnd
ř. 24. „ „ getrewin dinste des egenanten etc.;
ř. 25. „ „ von der Sdenkan.
Str. 84. ř. 3. manské knihy de Meraw.

CCCXL.

111. Kapitola olomucká. Olomouc, 20. listopadu 1392. Kopiář pergamenový fol. Q. VI. v.

Str. 93. ř. 6. kopiář: venerabiles viri *domini* magister Nicolaus de Gelwezka.
Str. 94. ř. 4. kopiář má tuším správně: quorundam *mansorum* siue laneorum;
ř. 13. očekával jsem: potuerint et debuerint, ač kopiář omylem čte: potuerunt debuerunt;
ř. 27. kopiář má: contrauenire;
ř. 35. „ „ indiccione (indicone jest omyl tiskový);
ř. 36. „ „ správně pontificatu et loco quibus supra.

Přípisek k zlaté bulle Karla IV. v kopiáři I. naši listině předcházející zní správně: Item similis per omnia et predicti tenoris eiusdem domini Karoli data est et habetur sub sigillo Maiestatis sue. Bartholomeus. V. (Vicarius?), který věrojatno zanesl právě uvedené listiny do kopiáře a zde svou rukou se podepsal.

CCCXLI.

114. Kroměříž, 18. prosince 1392. — Knihy památné a půhonné I fol. 87. r

Str. 97. ř. 5. knihy památné: per vasallos infrascriptos sentencialiter *electos* et *publicatos*;
ř. 6. knihy památné: constitutus *bona* deliberacione;
ř. 8. „ „ episcopo Olomuncensi;
ř. 12. „ „ siluis comunibus pro villa Drozdowa Lhotha.

Str. 98. ř. 1. knihy památné: Wolczperg tak i jinde, ne „falsch“, jak dí Dr. Lechner, nébrž dle výslovnosti;
ř. 17. knihy památné: Drslao de Wschechowicz;
ř. 17. „ „ *domino* Henrico de Arnoltowicz;
ř. 19. „ „ Paulicone de Schenowicz Hanusschio de Zakezss, Iarosschio de Melicz;
ř. 20. „ „ Iohanne Kirlicz *de Cuneczicz.*

CCCXLII.

115 Biskup Mikoláš Kroměříž, 18 prosince 1392. — Knihy manské II. str. 94.

Str. 98. ř. 2. manské knihy: dominus Heinricus de Arnoltowicz;
ř. 4. manské knihy: ipsa *quoque* bona Comarowicz (asi: q;);
ř. 6. „ „ inpeticione ac inpedimento;
ř. 9. „ „ Henselike de Cowalowicz et Wogezechius de Malhoticz;
ř. 10. „ „ tenemur *et bona* nostra fide manu coniuncta indiuise promittimus, (et bō), ne jak Dr. Lechner čte: et vera nostra fide, kteréhožto spojení v listinách dosud jsem nenašel;
ř. 12. „ „ Jacobo Cunczkoni de Pruss.
Str. 99. ř. 1. manské knihy: secundum iura et obseruancia (sic, loco: obseruanciam).

CCCXLIII.

116. Jan arcibiskup pražský. Praha, 23 prosince 1392. — Original v archivě metropolitní kapitoly.

Zde original druhý zatím se značkou A. 1. a. 6. α. Pečeť ve vosku bílém na pergamenovém proužku trochu poškozená s menší pečetí na rubě ve vosku červeném s legendou v gothském písmě nečitelnou prostým okem. Líc představuje biskupa pod nádherným baldachinem stojícího s mitrou na hlavě, an v levici kříž má s pravicí žehnající, na obou stranách znaky; na rubě symbol sv. Jana evangelisty — postava sedící s křídloma rozpjatýma, hlava a krk orliči se svatozáří. Nápis kolem gothským písmem malým: Secretum sigilli mei.

Záznam na rubě: Visitacio ecclesie Olomucensis per dominum Johannem archiepiscopum Pragensem.

Str. 99. ř. 2. original náš právem nemá dvou teček před :episcopo, jehož jméno přece prve bylo uvedeno;
ř. 3. original náš: inmeritos;
ř. 6. „ „ inmemores;
ř. 9. „ „ správně: visitacionis exercentes officium, visitaciones jest omylem tiskovým;
ř. 13. „ „ správně: voluimus et sub diuini *interminacione* iudicii, ne: intimacione;
ř. 14. „ „ ad unguem (vngwem);
ř. 17. „ „ správně: more ecclesie nostre *metropolitice* consueto, ne: metropolice (omyl zavinil sazeč);
ř. 18. „ „ správně: ne periculose possint *ignorancia* excusari

ne: ignorancie (tiskový omyl), byť i čtení našeho originalu nebylo grammaticky správno.

Str. 100. ř. 5. original náš: extirpato lolio *communis* hereseos (c̑mis, nad: *c* oblouček, nad: *mis* oblouk podlouhlý, nízký, čárou vlasovou);

ř. 7. original náš správně: ..episcopum et capitulum et singulares personas *ecclesiasticas,* (dvě tečky před „episcopum", proto, že se zde nejmenuje);

ř. 8. „ „ districte, ne: distincte;

ř. 11. „ „ lapso spac*io* trium mensium;

ř. 20. „ „ vel *alias* (al̅s) suum officium exercendo, ne: aliis;

ř. 21. „ „ správně: Item *diligenter* prospicere, ne: dignetur prospicere;

ř. 23. „ „ requirimus .. episcopum;

ř. 26. „ „ správně: Item hortamur *dominum* episcopum (dnum) ne: dictum episcopum;

ř. 29. „ „ správně: aut *a* suis familiaribus capi permittant;

ř. 30. „ „ tales pene prodi*g*erunt čti: prodierunt;

ř. 32. „ „ criminosis videlicet concubinariis;

ř. 33. „ „ eos peccunia redimi;

ř. 34. „ „ ad comittendum crimina;

ř. 34. 35. „ „ suspensionis ab officio et beneficio *ac* carceribus etc.;

ř. 36. 36. „ „ excommunicacionum sint ipso facto irretiti sentenciis:

ř. 38. „ „ sentencias poter*i*nt formidare.

Str. 101. ř. 1. original náš: excomunicacionis sit sentencia innodatus etc.;

ř. 2. original náš: rogamus episcopum capitulum etc., bez dvou teček před: capitulum.

Podotýkám, že této listiny neměl Dr. Lechner v ruce.

CCCXLIV.

119. Biskup Mikoláš Mejlice, 17. ledna 1393. — Manské knihy II. str. 95.

Str. 103. ř. 1. 2. manské knihy: hern Johannes wi wol er prister;

ř. 2. 3. manské knihy: seligir gedechtnisse sunen;

ř. 5. „ „ zřejmě: vorliehen haben vnd vorliehen (sic, loco: vorleihen) mit craft dicz brifes etc.;

ř. 8. „ „ einen huff zu Sals;

ř. 9. „ „ drithalbe hube erbis czinshafitiges vnd vier vndirsesin doselbist;

ř. 10. 11. „ „ czende voche des czalles czum Probstans mit behaltnisse doch etc. die vns douon geboren;

ř. 12. „ „ mit angehangendin ingesigel.

Nová díla.

Benediktinské opatství na Emauzích v Praze vydalo **Život svatého Benedikta** (od Řehoře Velkého) a **Řeholi jeho** (zčeštil P. M. Vojáček) ve skvostné úpravě obrázkové dle nákresův umělecké školy benediktinů beuronských. Str. 194, 70 illustrací, ve skvostné vazbě cena 5 K. Život a nauka velikého zakladatele klášterů na západě zaslouží vždy bedlivé pozornosti nejen řeholníka neb duchovního, nýbrž i kulturního historika a vzdělance vůbec. Skvostným tímto vydáním chtěla umělecká škola beuronská vzdáti hold svému arciotci, přispěti k rozšíření zásad jeho a činností svou uvésti do naší veřejnosti opět několik svérázných obrazů náboženských. Proto také stanovena cena za výtisk tak nízká, aby se vzácné dílo to tím více rozšířilo a vykonalo i ve veřejnosti nynější úkol svůj, aby ve všem oslaven byl Bůh! Objednati lze krásné dílo v každém knihkupectví, zvláště pak u vydavatelů v Praze na Emauzích.

Ve Vzdělavací knihovně katolické (sv. 23.) vydal prof. *Jan Kosina* dle Hammersteina sestavený popis **Několik vynikajících katolických povah 19. století.** Str. 220. Cena 2 K 50 h.

Pravdivé životopisy pokládám za nejúčinnější obranu náboženství a mravnosti vůči širším vrstvám čtenářstva. Sedmnáct tuto podaných náčrtkuv účelu tomu dobře poslouží. Máme zde politiky, učence, kněze, biskupy v rozmanité jich činnosti — mnoho zpráv i výroků zajímavých a cenných. Ze Slovanstva jsou tu však jen dva: barnabita Šuvalov a kněz Golicyn. Ale i tak bude kniha velmi poučnou čítankou starým i mladým, kteří chtějí se poučiti a trochu aspoň — zamysliti. Životopisy odpůrců náboženství bývají docela jinačí.

Dr. Theodor Deimel: Citaten-Apologie oder Christliche Wahrheiten im Lichte der Intelligenz. Freiburg im Br. 1902. Str. 140.

V pěkném výběru podává sestavovatel hojnou zásobu obranných výroků čelných myslitelů světových, zachovávaje dle obsahu pořadí apologetických učebnic. Citaty jsou případné, nikterak překroucené, ač u mnohých původců prozrazují pouze světlejší okamžiky života. U některých themat podáno příliš málo; ovšem úplnosti zde ani z daleka nemůže býti žádáno.

V New-Yorku a Londýně vyšel I. sv. The Jewish Encyclopedia, vydávaný popudem a vedením Isidora Singra v New-Yorku. Redakci obstarává 12 spisovatelů, přispívá jich asi 400, mezi nimi též katoličtí kněží. Velkolepá encyklopedie má zaznamenati vše důležité, co se židovstva týče; tak i z dějin světových při jednotlivých heslech podány jsou styky se židovstvem, nikoli celé životopisy nebo dějiny. Redakce myslí, že dílem tím se posílí cit spravedlnosti u křesťanů naproti židům. Bylo by toho zajisté potřebí spíše naopak.

Em. Círka: Duchovní promluvy k mládeži. V Slaném. Str. 191. Cena 3 K.

Duchovním potřebám mládeže vyhověti, vyžaduje co do úřadu učitelského veliké píle a bystrého rozhledu. Pan spisovatel poskytuje katechetům vítaného příspěvku jednak promluvami k žákům nižších tříd, jednak cyklickými řečmi ke studujícím vůbec. Přes časovost themat nezapomíná stálé věčné pravdy, jiż novým a novým způsobem doporučiti hledí.

Dosavadní nedostatky školské propedeutiky snaží se odstraniti dvé díla z našeho tábora, totiž jesuity *A. Lehmena* Lehrbuch der Philosophie auf aristotelisch-scholastischer Grundlage (Freiburg i. B.) a proslaveného učence pražského *O. Willmanna* Philosophische Propädeutik (tamtéž), z níž dosud vydán I. díl, logika. První spis jest pro naše školy příliš obšírný a trochu také těžkopádný, rozmnožuje pouze řadu podobných ne horších spisů dřívějších. Za to spis Willmannův, ač také dosti mnoho po žácích žádá, přibližuje se potřebám škol našich a značí přece veliký pokrok, ba opravu studia logiky, obmezuje zvláště suchý formalismus na míru nejmenší a snaže se pěstovati myšlení ve skutečných útvarech myšlenkového obsahu.

Thätigkeitsbericht des städt. Arbeitsvermittlugsamtes in Brünn. (1 dubna—31. prosince 1901.)

Výkaz poučuje o vzniku potřebného ústavu tohoto, jenžto svěřen zástupcům zaměstnavatelův i dělníkův, o jeho zařízení a výsledcích; mimochodem pojednává též o dělnických bytech, kterážto otázka v Brně jaksi nechce ku předu, a co se v ní stalo, neposloužilo dělníkům. Přidány jsou podrobné číselné doklady, formuláře atd. Spisek jest vůbec velmi dobře a poučně sestaven, kéž by také ústav sám byl tak prospěšně a spravedlivě veden! A tu je mnoho stížností co do stránky národnostní. Sám výkaz podotýká, že hlásilo se o práci 2966 osob, z nich umělo německy 1622, částečně 259 — práci dostalo celkem 1475 osob, o kterých se již nepraví, zda uměly německy. Nedávno prozradily německé noviny hrozný zločin, že čeští dělníci kupují si přihlašovací lístky od německých, zavedena tedy přísnější kontrola. Proč? — Nechceme ústavu podezírati, ale nemůžeme se ubrániti nedůvěře, že i zde hrají záměry poněmčovací velikou úlohu, čímž by lidumilný ráz podniku byl velice porušen.

Český katalog bibliografický podává záznamy za rok 1896. a 1897. v obvyklém pořadí a úpravě. Je to publikace jak pracná tak potřebná, o čemž se člověk arcif přesvědčí teprve, když sám ji potřebuje. Pořadatelé zasluhují veškerého uznání a podpory.

Vlastivěda moravská. Díl II. Č. 5. *Jan Knies:* Blanský okres. Str. 210. Dvě mapky.

Známý badatel uveřejňuje zde v daném rámci výsledky pilných studií svých. Práce jeho náleží k nejlepším, co ve „Vlastivědě“ podány, a získá záslužnému podniku tomu zajisté nové přátele.

O. Seykora-Kostelecký: **Radošínský pantatínek.** Ludmila, IV. 3. 4. Str. 328. Nové zpracované vydání.

Vydavatelstvo nazývá samo práci tu „výbornou". Nechtíce odporovati, podotýkáme jen, že je hodně povídavá, tak páté přes deváté, s hroznými vtipy, z nichž nejlepší tvoří sám pro sebe kapitolu XXIX. a zní: „Už zvoní zvonec, už jest naší povídky konec."

Směs.

O nástupce papeže nynějšího stará se již také novinářstvo. Udržuje se pořád zpráva, že má býti nástupce jmenován. Zásadní otázka, jestli to vubec možno, není rozhodnuta. Proti kladné odpovědi jest mnoho důvodu: byla by to jakási dědičnost, které jinak Církev u svých úřadů netrpí; ještě žádný papež neodvážil se jmenovati nástupce, a to ani v těžších dobách než jest naše; prospěch z takového činu plynoucí jest velmi pochybný, naopak mohla by odtud vzniknouti zásada velice nebezpečná.

O sebevraždě nedospělých pojednává berlínský neurolog professor Dr. Albert Eulenburg V úvaze vzat zřetel pouze k samovraždám individuí věku dětského a jinošského pod 20. rokem. Konstatuje předem značné přibývání těchto samovražd v posledních letech. Kdežto počet sebevrahu mladších dvacíti let obnášel v roce 1876. na 100.000 obyvatel 21·2, v roce 1877.: 23·0, v roce 1878.: 24·1, vystoupil v r. 1896. již na 32. Zvýšil se tedy počet mladistvých sebevrahu ve 20 letech o celých 50 procent. Počet všech sebevražd v Prusku v r. 1896. dostoupil výše 6497, z těch 5073 mužů, 1424 žen. V počtu tomto bylo sebevrahů méně než desetiletých 2, mezi 10. a 15. rokem 63, mezi 15. a 20. rokem 444, celkem v jediném roce skončilo sebevraždou neméně než 509 osob nedosáhnuvších ještě 20. rok života. Na otázku, co bylo příčinou těchto časných sebevražd, snaží se statistika dle možnosti odpověděti následovně: omrzelost života ve 22 případech (15 mužského pohlaví, 7 ženského); tělesný neduh v 11 případech (9 mužského 2 ženského pohlaví); duševní choroba v 60 případech (39 mužského, 21 ženského pohlaví); vášeň a láska v 57 případech (23 mužského, 34 ženského pohlaví — pozoruhodno, že zde číselný poměr pohlaví se obrátil): dluhy ve 12 případech, zármutek a lítost několikrát; výčitky svědomí a stud v 103 případech (66 mužského, 37 ženského pohlaví); v celé řadě případů zůstala příčina neznámou. Mužeme ovšem téměř s jistotou tvrditi, že se pod touto „neznámou příčinou" konstantně skrývají ony dvě kardinalní příčiny všech sebevražd mládeže, totiž jednak ona dědící se duševní nervosa (nervösseelische Veranlagung), kterou často jmenují degenerací, jednak mravní zkaženost onoho prostředí, ve kterém děti vyrostly, tedy špatný vliv rodinných

a domácích poměrů. Eulenburg přímo obviňuje zvrhlé rodiče, kteří nejsou vzácností v našich velkých městech, a kteří neposkytují žádné naděje na zdárný výchov dítek, nýbrž již předem vzbuzují oprávněné obavy, že výchova dítek jejich musí býti špatná. A v tom, že proti takovým rodičům nemá veřejná moc žádného práva, že nemůže dohlížeti a zasahovati do domácí výchovy, že nelze takřka chrániti dítek před rodiči, v tom vidí autor citelnou mezeru našeho zákonodárství Především měl by zákon pečovati o dítky rodičů pijáků a veřejná moc, ať obec nebo stát, měla by míti povinnost. dozírati na výchov těchto dítek. Ubožáci oni, vinou alkoholem otrávených rodičů, přicházejí na svět se zárodkem tělesné i duševní degenerace, a spílání i týrání rodičů dojista zhoubně působí na labilní psychu nešťastného dítěte. Ve skutečnosti statistika dosvědčuje, že veliký kontingent mladistvých sebevrahů rekrutuje se z dítek rodičů alkoholiků. Autor zastává moderními lékaři obecně hlásaný názor, že pijákům, lidem stiženým padoucí nemocí a těžšími duševními poruchami dlužno odepříti práva uzavírati sňatky, což ostatně stalo se již v některých státech unie severoamerické zákonem. Jak čeliti proti sebevraždám zaviněným výchovou školní? Neboť i na poměry školské svalují mnozí mladiství sebevrahové svůj zoufalý čin. Dle Eulenburga důležitou jest v té příčině volba ústavu, aby odpovídal náklonnosti a schopnostem žákovým, autor pak sám dává přednost privátním vychovatelnám (Erziehungsheim) před ústavy veřejnými. Správně k tomu poukazuje, kterak ve školách šmahem přeceňuje se překotné hromadění vědomostí a jak obecně zanedbává se šlechtění srdce a budování harmonického charakteru. Jest nutno, praví professor Eulenburg doslovně, věnovati co možno největší péči mravnostní a náboženské výchově mládeže, především ve velkých městech, kde zkáza ze všech stran číhá na nezkušeného. Názor tento není ovšem nový, leč dojista tím nemálo zajímavý, že hlásán jest z kathedry university berlínské professorem lékařství. MUDr. J. Svítil.

Kdo má léčebny pro pijáky zařizovati a vésti? Touto otázkou zabývá se Dr. Schaefer v díle: „Alkoholismus". V boji proti pijáctví a v péči o pijáky jedná se prý hlavně o státní zájem. Dr. Schaefer přeje si tedy, aby církevní kruhy a privátní osoby nebyly tuze súčastněny ve zřizování a vedení léčeben zmíněných. Je prý podstatná obava, že by se léčení pijáků dostalo na falešnou cestu; na př. kdyby správu ústavu měli jenom kněží v ruce, že by chtěli působit jen náboženskými motivy, lékaře jen na nejnutnější případy omezujíce. Dle toho musí tedy hlavní úkol býti svěřen lékaři, a kněz muže jen vedle lékaře působiti. A proč to? „Piják jest vlastně člověkem nemocným. Chabost jeho charakteru a nedostatek mravního citu jsou následky choroby mozkové, zrovna tak, jako třesení se jeho rukou... Duševní nemoce úzce tu souvisí s tělesnými, spadají tedy do oboru lékařova. To kdyby kněží uvážili, nedělali by nároku na správu zmíněných ústavů. Nejedná se tu o duchovní správu, ale psychické působení, kteréž musí státi na vědeckém podkladě. Kněží myslili, že docílí výsledků u pijáků náboženskými a mravními motivy. To je ovšem chyba, nejen proto, že nejsou všichni přístupni náboženskému napomínání, nýbrž i proto, že je to jednostranné, a vzhledem na více tělesnou než duševní chorobu také nepříhodné." S. Kurz v „Katolických listech střídmosti" radostně vítá

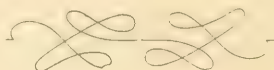
tento projev, ukazující státu na jeho povinnost. Ale co se týká vedení ústavu pro pijáky, vybízí k pilnému rozlišování. Ekonomická stránka správy léčeben náleží těm, kteří ústav zřídili, a jej vydržují. Hygienická správa bez odporu náleží lékaři. Duchovní, náboženské vedení ovšem musí se svěřiti kněžím. Jest falešno, pijáctví považovati pouze za nemoc, nebrati tedy ani trochu zřetele na vůli. Pijáctví jest břemenem, které nelze se sebe střásti bez svolení vůle. Břímě to obsazuje vůli, bere ji zrovna v zajetí, a čím hlouběji je vkořeněna vášeň, tím nesnadněji dá se přemoci. Ale právě proto jest a zůstává jednou z prvních a nejdůležitějších snah upevniti a posíliti ochabenou vůli u pijáků. Lékař může ovšem svým vlivem i na vůli působiti, ale nejsilnější a nejpůsobivější motivy může přece jenom náboženství podati. Považuji tedy za zcela nesprávné mínění, jakoby chabost charakteru a nedostatek mravního citu byly jenom následkem poruchy mozkové. Vždyť chabý charakter a nedostatek citu pro mravnost bývají příčinou pijáctví. V tom případě lékařská péče sama malého výsledku by docílila. Proti příčinám a následkům pijáctví bude se snáze a bezpečněji bojovati, bude-li posilována současně i vůle a bude-li mravní cit oživován motivy náboženskými a prostředky omilostňujícími. Praktické křesťanství a poslouchání náboženského napomínání dovedou pijáka od špatného pádu ochrániti a uchovati mu trvale těžce nabytou mravní sílu. Slabý člověk nenabude nikdy trvalého vítězství, neobrátí-li se s opravdovou vůlí a pevnou důvěrou k nebeskému lékaři. Co pak se týče námitky, že nejsou všichni lidé přístupni důvodům náboženským, musíme uvážiti, že pijáctví, a s ním spojené neřesti byly zhusta příčinou ztráty víry; moudrý kněz musí tu právě pátrati a se snažiti, aby ony nešťastné opět získal víře. Nejedná se tedy zde jen o jeden obor, ale o obory tři: ekonomický, hygienický a náboženský. Suum cuique — o to se musíme snažiti, aby žádný z účastněných činitelů nezasahoval do oboru druhého, ale aby se každý na svůj obor omezil. Ústavy, kde buď duchovní nebo lékař jen za vedlejší nebo zbytečný faktor se považuje, nemohou vésti k žádoucímu cíli. Jest si proto přáti, aby v tak obtížném díle, jako jest léčení alkoholiků, všichni činitelé svorně si ruce podali. J. Bč.

Honorář zázračných dětí? Anglické listy vypravují o dětech, které mají knížecí příjmy; hlavně koncertní podium stalo se mnohým zázračným dětem pravým zlatým dolem. K těmto miláčkům Štěstěny přináleží malý pianista Španěl Pepito Rodriguez, nyní pět let starý; za světové výstavy pařížské vzbudil všeobecnou pozornost všeho vzdělaného světa. Jako tříletý hoch zahrál nazpaměť každou píseň a každý nápěv, který kde uslyšel. Ač doposud neměl pravidelného hudebního vzdělání, přece dostal v Paříži za každé vystoupení dva až čtyři tisíce marek. Nedávno zavázal se smlouvou, že uspořádá ve Spojených Státech severo-amerických padesát koncertů a dostane za každý pět tisíc marek; tak lze říci o tomto chlapcovi, že, než bude choditi do školy, vydělá si velké jmění. Josef Hofmann vydělal si ve věku šesti let 6000 marek ročně. Byl žákem ruského klavírního virtuosa Rubinsteina, procestoval celou Evropu a ve všech větších městech dával koncerty. Protože však ještě více chtěl zbohatnouti, šel do Ameriky a vydělal si v 52 koncertech 240.000 marek, pak teprve začal se vážně hudbou obírati. Otto Hegner vydělal, než dosáhl dvacíti let, 600.000 marek a uchýlil

se pak do soukromí. Protože ho však brzy nečinnost omrzela, počal vyučovati hudbě a vydělal si ročně asi 200.000 marek. Nejvíce však vydělal si mladistvý herec W. J. Betty; ve stáří osmi let šel již k divadlu a o jedenácti letech byl již nejlepší silou divadla londýnského Garden Theater a celá Anglie se podivovala jeho umění. Byl tak oblíben, že více než po celý rok si vydělal každý večer 1200 marek a ve stáří šestnácti let, nashromáždiv si jmění 800.000 marek, šel od divadla prvé a počal studovati. Za pět let přišel zase k divadlu, ale nelíbil se, tak že za krátkou dobu uchýlil se do soukromí a žil z peněz, které si vydělal v mladých letech. Italie se pyšní mladistvým sochařem, který si vydělá ročně 80.000 marek, jmenuje se Righetti Viktor. Ještě než dovedl choditi, modeloval sochy, které za tisíc marek prodány byly a než byl dvacet let stár, vydělal mnohem více, než každý jiný i nejznamenitější sochař italský. Nejdovednějším hráčem na kulečníku je nyní dvanáctiletý hoch Willie Hoppe, rozený v Cornwall Landingu u New-Yorku; vydělá si týdně 1400 marek. Podnikl již cestu po Evropě a zvítězil nad nejlepšími hráči kulečníku jako jsou Bert Laylor, Burroughes a Boscono. Ig. Zh.

Něco o četbě. Anglický časopis „Harpers Magazine“ rozepisuje se o této otázce a chce rozhodnouti, zdali čtení je chvalitebný mrav či nemrav. Spisovatel kloní se k názoru, že čtení stalo se zlem, ano jak nyní se čte, lze je jmenovati téměř nepravostí. Bylo by lépe méně čísti, ale za to vzdělávati více vlastní myšlení a konversaci. Jižní národové umějí mnohem více hovořiti, protože jsou zvyklí vůbec více mluviti a rychleji mysliti, tím jsou pravými dědici staré kultury. Vybraná a úsilovná četba je jistě dobrá věc, ale mimo ni nevědí většinou lidé nic více, ano můžeme říci, že si navykli z lenosti mysliti a z chudoby myšlenek opírati se jen o knihy a noviny. Noviny a půjčovny knih jsou za to zodpovědny, že naší generaci ztratilo se umění čísti. Knihovny svedly lidi, aby četli příliš mnoho, příliš rychle a nadbytečně, beze všeho výběru. I nejcennější kniha ztratí při takové četbě na ceně tolik, že každý spisovatel, jenž sebe sám si váží, měl by se brániti, aby jeho knihy byly přijímány do takových půjčoven. Půjčená kniha připravuje stále nepohodlí, ježto se myslí na zaplacení, náhradu, její navrácení, čtenář nemůže z ní čerpati onen klidný a příjemný požitek, jako z knihy, která je jeho majetkem. Ig. Zh.

Časopisy v Rusku. V celém Rusku vychází 900 časopisů, čili sedmkrát méně než v Německu, pětkrát méně než ve Francii, čtyřikrát méně než v Anglii, ano i malé státy jako Dánsko, Belgie a Španělsko mají více časopisu než Rusko. Ve Švycarsku připadne na milion obyvatelstva 230 periodických tiskopisu, v Belgii 158, v Německu 133, ve Francii 114, v Norvéžsku 89, v Anglii 88, ve Španělsku 68, v Italii 51, v Rakousko-Uhersku 43, v Řecku 36, v Srbsku 26 a v Rusku jen 9. Ig. Zh.

Rozhled.

V Brně, 25. března 1902.

Církevní zprávy. Nové a nové osoby vystupují na jeviště. nastává třídění. Ehrhardova kniha stala se východištěm a zbrojnicí pro i proti. Proti nepohodlným. daleko zašedším novotářům cituji „katolicismus 20. století" i staří. Ve veřejných listech dostanou se jen jakési ozvuky. diplomaticky zpracované útoky či obrany na oči širšího publika. Vlastní boj se vede v zákulisí: v přátelském kruhu. v předpokojích „mocných tohoto světa."[1] Vážnější promyšlené posudky o názorech Ehrhardových přináší konečně jeden list po druhém a znova se činí rekapitulace a jeden i druhý směr koná přehlídku projevu souhlasných. Mladí. vyjma sem tam podružný lístek nějaký. hájíce stále s plným zápalem ideu prohlášenou. stali se obezřetnými ve slově, diplomatičtějšími.

Idea z díla Ehrhardova — a z celého tak zv. reformismu — vyznačující: „smíření církve s moderním duchem a pokrokem vědy" konečně pohnula i konservativní směr ku přemýšlení a vyjádření. Ne smíření. ale — obrácení. praví ve „Stimmen aus Maria-Laach" (č. 3.) kritik Ehrhardův J. Blötzer S. J. „Což je smíření mezi Bohem a Belialem. mezi Kristem a světem. mezi jedině pravou církví a lžicírkvemi myslitelno? Ne smíření, ale obrácení! Církev se nikdy nevzdala naděje na obrácení a nikdy se jí nevzdá: pracuje o skutečném obrácení světa až od 19 století. Před ‚smiřováním' se světem však varuje. Církev musí zachovati celé neporušené evangelium Kristovo a zároveň žádati. aby ti. kdož stojí mimo církev. odložili vše to. co je dosud dělí a odlučuje: nevěru či blud. všecko. co odporuje křesťanskému zákonu mravnímu. nauce křesťanské. Ehrhard chce zajisté svět jen naladiti pro katolictví a přesvědčiti. že mezi křesťanstvím a dobrými snahami doby nové není protivy a proto též vyjímá a vyloučiti hledí z katolictví vše. co budí pohoršení u cizích i zpronevěřilých: středověk. církevní stát papežský. syllabus. neomylnost. jesuitismus. zavírání se před světem. přílišnou centralisaci atd." Pojednav o jednotlivých těchto bodech. někde souhlase. jinde opravuje či odporuje. praví kritik na konec. že autor dílem svým nejen nekatolíky a vlažné katolíky nesmířil s církví. ale i ten hlouček dobrých katolíků rozvadil a znesvářil. Tím pak zase novou příležitost nepřátelům k výsměchu poskytl.

„Smiřování a smířlivost" reformního hnutí tedy to jest. čemu zásadně odporují konservativní živly. Ne smíření. ale obrácení. S celým rigorismem tuto myšlenku ve své kritice provedl P. Rösler (ve

[1]) Nejzuřivější v táboře starých (jest ku podivu, jak i staří dovedou býti „divocí"!) nepomýšlejí-li zrovna na index, tedy aspoň na to, aby mons. Ehrhard byl z Vídně někam — povýšen. A ve Vídni aby zas nastoupila nějaká vědecká nulla, jak v Rakousku zvykem

„Vaterlandu“). Dr. Scheicher, zabývaje se hlavně názory tohoto posudku, v „Correspondenzblattu für den kath. Klerus in Österreich“ z 10. bř., praví: „U Röslera jeví se stále bezohledná tvrdost k těm, kdož jsou mimo církev. Ať přijdou všichni na zatracení, když se nechtějí ve všem vždy a všudy podrobiti autoritě papežové a biskupů. Pravý láskyplný kněz však dí podle katechismu: ke spasení nevyhnutelně je potřebno věděti a věřiti těchto šest pravd. Sám Spasitel této methody užíval; říkalť: Ještě mnoho měl bych vám říci, ale nemůžete snésti nyní. Dnešní doba však, která tak málo snésti dnes může, ta má věřiti a za pravé míti všecky kdejaké názory biskupův a papežův o středověku, o vědeckých otázkách dokonce, v nichž přece autorita nejmíň a důkaznost nejvíc váží...“

Toto zúžování volnosti a přemrštěné autoritářství zavdalo podnět ku případu Wahrmundovu, který poslední dny tolik hluku v Rakousku nadělal. Jeden z duchů konservativní strany tyrolské Dr. Jehly na schůzi v Brixenu v řeči na oslavu papežského jubilea několika slovy dotkl se toho, jakou velikou moci vládne papež jako svrchovaný pán ve všech věcech týkajících se přímo či nepřímo víry, mravův a spásy duší, a to pro všechny lidi stejně, obyčejné i knížata, jak to už papež Bonifác VIII. ve své bulle „Unam sanctam“ vytkl. — Příležitosti té chopil se professor kanonického práva na universitě innomostské Dr. L. Wahrmund a před posluchači svými odsoudil toto hájení a slavení bully vydána r. 1302. — 600leté jubileum!), jejíchž zásad dnes nelze použiti pro styk církve se státem. Slova, jichž Dr. Wahrmund při tom užil, jsou ovšem víc než „reformní“, jako vůbec i veškeré předešlé vystupování Wahrmundovo ani taktem ani zvláštním prohloubením a proniknutím zásad a podstaty křesťanství se nevyznamenávalo. Pravil mezi jiným: „Katolická církev má na vybranou buď přizpůsobiti se kultuře, osvětě a duchu doby anebo neodvratně zahynouti... Mohu vám říci směle: už v našem dvacátém století rozhodne se nadobro otázka, bude-li katolická církev ještě kdy duchovní vůdkyní lidstva, nebo sama svůj osud zpečetí.“

Dr. Wahrmund mluvil ještě o mnohém jiném (o „los von Rom“), ale všecko to konečně by nebylo rozčilovalo. Žavadil už i dříve často. Tentokrát však bylo zle proto, že útočil na celou konservativní stranu v Tyrolích. Došlo proto až k interpellaci pro i proti na říšské radě (12. března), hodlá-li vláda trpěti politické útoky s universitních stolic. Ministr vyučování odsoudil ovšem, jak se ani jinak nedalo, vystoupení Wahrmundovo.

Že byl Wahrmund členem „Leo-Gesellschaft“, podnikly některé listy útok i na tuto společnost („Linzer Volksblatt“), jakož vůbec se jí od starých vytýká, že nadržuje příliš novým proudům, ba že ona sama je v Rakousku vyvolala. V umění zřejmě sledovala nové směry, ale ve vědeckých sbírkách svých stejně dávala průchodu starým i mladým. Byli to ovšem dva z vážených členů jejích, kteří teď tak proti mysli a srdci „starých“ na veřejnost vystoupili, mons. Ehrhard a dvorní rada Pernter. Wahrmund ze seznamu členů škrtnut, mons. Ehrhard

a dvorní rada Pernter však u většiny členů jak v direktoriu tak mezi údy došli zastání i pochopení.

Pochopitelnou nevoli vzbudil mezi „starými" článek posledního čísla časopisu Lvovy Společnosti (Die Cultur, 4.), v němž P. Paul Maria Baumgarten hovoří o některých zjevech moderního ruchu, a jmenovitě o brošurce dvorního rady Dra. Perntera a brošurce H. St. Chamberlainově. Uvádí obě na pravou míru v těch výrocích, kde snad upřílišují, či kde Chamberlain úplně převrací a nechápe smysl zařízení a podstaty katolicismu. Rozhovoru o moderních projevech předeslán však úvod, jenž musil starý směr[1]) podrážditi. Praví tu mezi jiným: „Není se čemu diviti, že počátek 20. století počíná tříděním duchů mezi katolíky s ohledem na vědecké snahy a na pojetí kulturního pokroku, podstata věrouky a mravouky ovšem ve své, pro všechny stejně závazné síle, ve sporu tom nijak zahrnuta není. Ale spřízněné odbory a otázky nižšího řádu jsou sporným polem, na němž s jedné strany zaznívá neoprávněná napomínka: „officiorum ac munerum" (šetřte úřadu a důstojností) a s druhé strany zní heslo: „veritas numquam nocet" (pravda nemůže škoditi"). Jedni jakožto dobrovolní „inquisitores haereticae pravitatis" (zkoumatelé bludařské nešlechetnosti) vyjíždějí už s nejmocnější zbraní — censury (církevní trest), k němuž ovšem mají autorisaci jen od své slepé horlivosti, již stotožňují s horlivostí pro říši Boží; druzí pak pojímajíce svobodu bádání v pravém slova smyslu žádají jí pro sebe, aby dokázali, že všecky skutečné a dokázané vymoženosti a pokroky ducha lidského jsou s naukou církve — ne s domněnkami škol! — v nutném a naprostém souhlase. Horlivci byli odjakživa a budou vždy. Ale to je starou zkušeností, že jim právě často chybí dar širšího rozhledu. Vidí jen výseky, jen úlomky, rozhledu na celek a pro celek nemají, proto též všude trží jednu porážku za druhou, ale nepolepší se, což jest druhou jejich velikou chybou. Skoro bez výjimky dále u všech těch horlivců vidíme, že neznají hranic své vědy a své dovednosti a proto též s lehkomyslností neobyčejnou vypravují se na „potírání vědy", s níž nejsou. Za takového stavu věci jest obyčejně velmi nepříjemno pozdvihnouti hlasu svého pro skutečný cílevědomý pokrok, leč to nesmí zdržovati nikoho, či postavení a znalost toho dovoluje, aby přese všecko podezření a insinuace neplnil své mravní povinnosti na prospěch církve. Konečně poučují nás dějiny lidstva, že upřímná, dobře řízená snaha po rozumném pokroku dosud vždy zvítězila nad vědeckým kvietismem a že rozpory v katolicismu vždy konečně harmonicky se uladily směrem žádaného pokroku . . ."

Takovéto „oznámkování" obou směrů se ovšem nelíbilo směru za „horlivce" prohlášenému!

O poměru katolictví ku vědě pronesl 12. března v Berlíně důkladnou a promyšlenou řeč professor dějin a říšský poslanec Fr. v. Hertling, tedy osoba se stanoviska pravého katolicismu nijak nepodezřelá. Hájil předně katolíky (v Německu) proti výtkám inferiority;

[1]) Užíváme vesměs výrazu „starý" a „nový" o zmíněných proudech, že je to běžné pojmenování, ač ne vždy případné.

připustil, že částečné uznání těchto výtek bylo pro katolíky samy velmi blahodárné; počet katolických učenců a mladý dorost množí se velmi zdatně, tak že dnes už výtky podobné nejsou místny a jmenovitě už se strany katolické samé není třeba jich sesilovati. Na to šíře mluvil o „nepředpojatosti" ve vědě, její možnost a výhodnost popíraje. Katolický učenec nemá víc předpojatosti než nekatolický: katolický učenec vychází konečně jako druzí z té zásady, že lidské myšlení jest pro všechny lidi a všechny věky stejnými zákony řízeno; že v přírodě panuje určitá zákonitost, jež nemění se od věku do věku, a že konečně před zřejmým faktem ustupují všecky hypothesy a mínění protivná. Takové předpoklady však dopouští a musí dopustiti každá věda a každý učenec, chce-li jakou práci vůbec počíti. Leč učenci dělí se dále na různé směry a přijímají různé předpoklady. Katolický učenec přijímá předpoklad Božího zjevení v čase. Jiní učenci je zamítují. Katolický učenec předpokládá a věří v Krista, Boha-člověka, jímž zjevení a dílo spásy došlo vrcholu. Katolický učenec tato dvě fakta přijímá, ale ne bez důkazu. Ony jsou pro něho směrem, tak jako pouhým směrem jsou pro ostatní učence jejich vyznání: deismu, mechanismu, materialismu, monismu a pod. Kdyby tyto jejich předpoklady byly pravdou a ne předpoklad katolického učence, pak která pravda základní mezi všemi těmi systemy platí, tvrdí-li každý z těch systemů něco jiného? Co se volnosti v bádání týká, hájí každý učenec směr svůj tak dlouho, dokud může. Nic jiného nečiní učenec katolický. Dokud není fakta, který by jeho předpokladům odporoval, dotud hájí svého směru zcela právoplatně. A odporu takového není. Bůh zjevení jest i Bohem rozumu. Proto nedá se ani mysliti odporu mezi pravdou zjevenou a nějakým jistým poznatkem vědeckého bádání. Může býti rozpor mezi domněnkami a výklady pravdy zjevené, a fakty zjištěnými ve vědách nebo mezi pravdami zjevenými a hypothesami vědeckými, ale mezi pravdou tu a tam jest rozpor nemyslitelný.

Kde se jedná o zbádání jevů a skutků, tu v **přírodních vědách** neplatí pro katol. učence nic jiného, než co pro všecky ostatní: fakty se konstatují, osvětlují a dokazují a řadí k sobě podle zcela určité zákonnosti přirozené, jež je pro všecky jedna: katolický fysik, chemik, mineralog a pod. nemůže tu nijak býti zdržován svou církví. Ale také v **historii** jedná se hlavně o to, co bylo, jak bylo a proč bylo, a tu cesty bádání jsou stejné: na příjemnost a nepříjemnost faktu dějinného nesmí se tak katolický jak nekatolický učenec ohlížet. Zapírání, vytáčení a falšování nepříznivých fakt historických děje se ne z předpokladů víry ale z bláhové strannickosti ať už církevní, či národní, dynastické či jaké jiné. A všichni ostatní strannící víc tu nahřešili než katoličtí historikové. Katolický historik jda za faktem nesmí se leknouti toho, nějakou legendu zbožnou prohlásiti tím, čím ji shledává, jako výmysl či výplod zbožné obrazivosti.

Ale ve vědách se nejedná o pouhé konstatování fakt. Fakta potřebují **vysvětlení** a širokého podkladu **jednoty**. A tu sbíhají se přírodní vědy v nevyzkoumaném tajemství života. Kde není zřejmé

skutečnosti známé, třeba postaviti hypothesu. A tu každá věda musí pracovati s hypothesami, jež se oceňují podle toho, jak která ta domněnka poznané fakty shrnuje, vysvětluje a podmiňuje. Hypothesy samy během času se stávají více méně dokázanými zákony, mnohdy i pravdami. Domněnky, jež jdou tak daleko, že nemáme pro ně možnosti dukazu, jako jest původ a jednota říše rostlinné a živočišné, oceňují se podle své věrohodnosti. Prohlašovati takovou theorii za to, čím skutečně jest, zkoumati a sledovati její doklady pro i proti, nemůže býti žádnému učenci žádným předpokladem zabráněno. Učenec katolický, který by chtěl věnovati se bádání ve směru Darwinovy descendenční theorie, nemůže býti ničím zdržován. Nenalezám ani, co by z pravd víry bránilo mu, aby snad nepřijímal povlovný vývoj dešních přeruzných druhů z několika málo forem puvodních. Dogma o stvoření nijak tomu neodporuje. Jen vývoj člověka ze zvířete a stotožnění člověka s říší živočišnou po veškeré stránce jest nepřípustný podle zjevení. Tu však všecky dosavadní výzkumy paleontologické, anatomické a jiných věd stojí proti theorii zvířecího původu člověka.

V dějepisu rovněž nejde o pouhé postavení a dokázání události, třeba též podati vysvětlení, proč se tak a nejinak stalo, podle pravděpodobnosti — jistoty tu nikdy není naprosté — větší či menší, usoudí ten historik tak jiný jinak. Na místo pramenu a nezvratných fakt nastoupí důvtip historikův. Historik má sic pouze fakta oživiti a jim řeči popřáti, ale v nedostatku vedlejších členů nezbytně doplňuje, mluví za ně sám svým jménem či jmenem nějaké hypothesy. A čím spravedlivěji si počíná, tím méně mu možno odříci oprávnění. S historikem mluví pak nezbytně i jeho světový názor: má se tu ale každý světový názor k řeči připustiti, jen ne katolický?

Ale vyčítá se katolickému historikovi, že z bázně před církví, která bojí se konfliktů, veden bývá k zamlčování nových zvláště nepříjemných faktů. Poukazují na případ s Galileim a podobné. Dokud správa nejsvětějšího pokladu rukám lidským svěřena bude, nemožno očekávati, že to půjde bez chyby. To platí i o odsouzení Galileiho. Bylo zneužitím moci církevní, a jest důkladnou výstrahou pro církev pro všecky věky. Ale dá se omluviti a vysvětliti. V 15. věku se počal uvolňovati svazek mezi vědou a theologií. Věda se namnoze přímo obracela proti theologii, nemohlo tudíž bez boje projíti mezi oběma. Sám Giordano Bruno vyhlašoval Koperníkův system za nezbytný konec veškerého křesťanství a víry v Boha! Upírati církvi právo, aby bděla nad čistotou pokladu sobě svěřeného, upírati jí právo censury jest nespravedlivo. Ale na druhé straně hájiti všecky prostředky a všecka opatření, jichž církev k této obraně kdy užila, jest zbytečno a neúčelno. Mnohé z toho, čeho dnes ještě v církvi se užívá, nese na sobě známku zastaralosti. Tak bych i já na příklad přál si zcela jiných opatření než je středověký zákaz knih, jakkoliv zařízení indexu samo o sobě jest oprávněno. Také nedoceňuje se význam vědy v mnohých kruzích církevních. Leč to není zjevem v církvi nezbytným, ale mimotním a osobním a také přejde samo sebou.

Tomáš Akvinský zpracoval veškeren materiál Aristotelský v jediný pevný systém, na ten později všichni připínají. Značí to snad, že křesťanská filosofie dosáhla už konce svého vývoje, že dále už pokročiti nemůže? Otázka tato jest starostí katolického světa a podle povahy své církevním učitelským úřadem rozřešení dosáhne. Katolická filosofie jest filosofií církve, ale vývoj filosofie na církvi nezáleží, nýbrž podmíněn jest dějinnými činiteli. Ale ne z hlomozných snah převratu, nýbrž z tiché positivní práce celých pokolení vyplyne tento vývoj. nesmí však také úzkoprsá horlivost, jež jenom staré a zděděné má za správné, ruce srážeti. Jen ten, kdo se drží hesla sv. Ignáce z Loyoly „sentire cum ecclesia", může přispěti k tomuto vývoji. Žeť však církev jest mocí živoucí, jejíž projevy nejsou jednostranně spoutány formou jednoho jediného věku, nemůže se také říci, že by odporovalo heslu „sentire cum ecclesia", když někdo myslí, že v tom či onom bodu nauka školy potřebuje opravy a nového pojmu, či jedná-li se o dogma, tvrdí-li kdo, že dosavadní výklad jeho v té či oné škole běžný není plným adekvatním rozřešením problemu.

Na konec pak pravil professor Hertling: „Vím, že svými zásadními základy žádného odpůrce neobrátím. Důkaz opravdový a přesvědčivý, vyvracející všecky námitky, dá se jen fakty provésti. Předešlá století jej provedla po svém. Čeho nám dnes je třeba a čeho bohudík také máme dostatek, to jsou mužové, kteří s církevním smýšlením spojují též ducha vědeckého. Nejkrásnější hlas nezalíbí se, zpívá-li falešně. Dvě překážky pro vědeckou činnost katolických badatelů by mohly se vyskytnouti: na jedné straně podceňování významu vědy, přemrštěný konservatismus a malověrná úzkostlivost — na druhé straně vědátorská domýšlivost, subjektivistská hyperkritika a bázeň před nadpřirozeným. Když obě tyto překážky budou překonány, jest se nadíti, že i ve XX. století osvědčí se nevyčerpatelná plodnost katolické církve, jak ve všech jiných oborech, tak i v oboru vědy. — —

Potřebu a přípustnost oprav dovozuje v posledním svém sešitě i značně konservativní římská „Civiltà Cattolica" (15. března). V článku „Per la critica storica" (Pro dějepisnou kritiku) praví: „Nevyšetřujíce do podrobna, co patří či nepatří pod infallibilní (neomylný) úsudek papežův a církve, beze všeho můžeme říci, že některé věci de facto, samy o sobě, jsou mimo okruh tohoto rozhodování. Sem patří na příklad: ostatky svatých, nevyjímaje ani těch, jež jsou předmětem nějakých úkonů náboženských (veřejně se vystavují a uctívají, pouté se k nim konají a pod.); lekce breviáře, martyrologium římské, missal římský pod jistým ohledem; životy svatých, jak je historie podává; zázraky ze života svatých; výroky kongregací římských, nejsou-li výronem nejvyšší učící autority církevní." Všecky tyto věci zakládají se pouze na té jistotě, jakou jim vědění, práce a pravdomluvnost lidská dáti může, neosobujíce si jistoty naprosté a pravdy božské. Pokud missalu samého se týká, tu „Civiltà Cattolica" vysvětluje známou zásadu „lex orandi est lex credendi" — „modlitba jest pravidlem

víry" — v tom smyslu, že ani tu věc nesmí se bráti doslova. Neboť nechtěla církev každou modlitbou definovati. Zejména co se fakt historických týká v modlitbách často zmiňovaných, tu platí o nich totéž co o breviři a martyrologiu (na příklad v oraci o sv. Kateřině, kdež je řeč, jak tělo její z Egypta na horu Sinaj přeneseno bylo, a podobné věci z legend zmíněny i v jiných oracích). Pouze věci vzaté ze zjevení a ke zjevení se odnášející jsou rázu dogmatického. Ba ani všeobecné svátky ještě nejsou dukazem definované pravdy. Tak svátek Neposkvrněného početí Panny Marie slaven už dříve a přece Pius V. r. 1570. bullou „Super speculum Domini“ zakázal viniti z herese ty, kdož jsou protivníci nauky o Neposkvrněném početí, ale také i ty, kdož jsou pro nauku onu. A ještě v roce 1846. kongregace obřadní odpověděla na otázku generala dominikanu, zda musejí v prefaci připojovati „et te in conceptione immaculata“ i ti, kteří v ně nevěří tvrdíce, že i Matka Boží byla v hříchu prvopočátečném počata — kladně sice to jest, aby všichni zmíněných slov ve mši sv. užívali, tím však že se nikdo **k vyznávání nauky té neváže.**

Uznavši takovým způsobem oprávněnost kritiky a vymezivši její pole, napomíná, aby se to dělo vždy s nejpečlivější citupłností, ať už z úcty k věcem, o nichž se jedná, ať už pro autoritu, která často nepřípadnými útoky vyrušená musí zakročovat, kde by jinak střízlivé diskussi volnost ponechala. Tahle napominka má veliký praktický význam: církevní autoritu není dobře drážditi ke krokum obranným, poněvadž předčasný nebo unáhlený výrok její ne vždy prospívá věci! Pro tuze horlivé reformatory dobrá rada! Jsme rádi, že to praví tak **konservativní list jako jesuitská „Civ. Cattolica“.**

Na konec však pisatel článku upadá v malomocný fatalismus. Církev jako živoucí společnost už v pravém čase a na pravém místě setřese se sebe zastaralé věci a obnoví se živly oživujícími. Oprávněnost, přípustnost nějaké reformy, i čas kdy ji zavésti třeba, nutno úplně ponechati papeži a biskupům, jimž i v tom, co je mimo neomylnost, náleží poslušnost srdcem i rozumem a jimž náleží rozhodovat o praktickém použití každé nauky theologické. — Zajisté! Ale má se pamatovati i na to, že přednešením pouhého názoru či návrhu jim nikdo této kompetence nebere. — — —

V „Naší Době“ obstarává teď hrubou (a hodně hrubou) střelbu proti katolictví — p. Machar. Toto jméno samo stačí, abychom gratulovali věci, již napadá. „Naše Doba“ i „Čas“ si stěžují na neslušný ton v katolických polemikách. Jejich dikce však je v tom směru opravdu hors concours. Až někdo bude zase tak bláhový, aby šel k p. professoru Dr. Masarykovi na konferenci, ať mu tím na jeho stížnost odpoví.

Trevírský biskup Korum a biskup z Nancy ve Francii monsignor Turinaz ozvali se v posledních dvou měsících velmi rozhodně proti moderním názorům. Monsg. Korum v pastýřském listě má hlavně na mysli jisté případy a jisté osobnosti z Německa a s toho stanoviska třeba jeho výroky bráti. Nesmějí se bráti všeobecně. Neboť co je míněno

na jednoho, nehodí se už na druhého. Moderní snahy vylíčuje a odsuzuje biskup trevírský proto, že chtějí zbaviti církev nadpřirozeného rázu, stále tvrdíce, že jest rozpor mezi církví a vědou a duchem doby, a že církev má se mu přizpůsobiti. Tím přiznávají pravdám a naukám církve jen tolik platnosti, kolik všemu ostatnímu lidskému vědění. Tak však církev a víra s moderní vědou nikdy se nesmíří. Nemáť základu v lidských vymoženostech, není plodem vývoje a pokroku ducha lidského, ale spočívá na zjevení, na Synu Božím; jedná se o pravdy, které Bůh lidstvu zjevil, které nikdy od lidí nemohou býti opravovány a zdokonalovány. ... Protož konec konců: nesmíme modernímu světovému duchu činiti žádných ústupků. Církev v tom smyslu v pravý čas se ozvala a vydala před 40 lety Syllabus, jímž veškerý moderní ruch lživé vědy pro onu i pro naši dobu odsouzen. A tím odmítnutím neztratila církev nic ze své síly ..." — Biskup trevírský znám je jako nejkonservativnější z konservativních v episkopatě německém.

Zcela zvláštní a neslýchané dosud je vystoupení biskupa nancyského Turinaza. V brošuře asi stostránkové počátkem února vydané, probírá po řadě v několika hlavách jeden „blud moderní" za druhým; stigmatisuje jeden zjev modernismu po druhém jako heretický a všecky příznivce modernismu i sebe nevinněji vypadající, jako heretiky, biskupy, kněze i laiky, vše v jednom. Ba i nebohý „bon père", továrník León Harmel je takovým moderním heretikem. Týž Harmel, jenž tolikrát vedl poutníky dělníky k svatému Otci, o jehož činnosti v Římě tak dobře poučeni jsou a tolikrát ji schválili; jenž tolik lidí náboženskému životu získal a pro sociální hnutí nejen ve Francii ale i v celé Evropě září jako skvělý příklad křesťanské lásky a katolické zdatnosti sociální. Nepopíráme sic, že přemrštění chvalořečníci konečně dovedli svou harmelovinu znechutit a snad i samého Harmela svedli k jednání a vystupování, jaké mu není přirozeno, ale to jsou maličkosti. Ale ve výtkách, jaké biskup nancyský obrací proti Harmelovi, je celý systém jistých kruhů církevních. Kapitola o něm psaná obrací se proti „arroganci laiku v církvi". Moderní směry chtějíce zabrániti tomu, by věřící a jmenovitě intelligence nezlhostejňovali a neodcizovali se církvi, rekvirují pro laikat nějaká práva. Není konečně věřící církev v žádném vyznání tak passivní a tak bezvlivná jako v katolicismu. Také Ehrhard žádá obnovení starých práv laických. Modernismus s tímto požadavkem svým však sám neví si rady; neví co žádat, a co žádá skutečně, kdož ví, chtěli-li by to laici a získalo-li by je to. Tam, kde církev jest zařízením státním, jako všude v Evropě, vykonává všecka a veliká přece práva laická stát. A že z nich širšímu kruhu, samosprávě věřících dnešní byrokratický stát nic nechce popustit, vidět na smutném osudu uherského statutu samosprávného. Kde církev jest od státu odloučena, jako v Sev. Americe, připadá laikům těžké ale i čestné a záslužné právo o všecky potřeby církve se starat. Takové právo dnes dát laikům a státu nechat pobrané jím fondy a statky a toho břemena ho zprostit, za to by se asi laici poděkovali. A statků stát nevydá, ani konečně už nemůže, nemá jich.

A přece v tom ohledu nutno něco učiniti, nutno animovati laický živel, nutno jej ku spolupůsobnosti připoutati a tím i pro víru a církev zájem v něm vzbuditi. I tu však bylo by třeba pomýšleti na nové způsoby součinnosti, pro něž v minulosti církevní není leda analogie nějaká, nebo žádného vzoru vůbec.

Od nějaké doby však z kruhů kněžských i biskupských vešlo ve zvyk zakřikovati každý projev ve schůzích a i listech, který by nějak se osmělil dotýkati se věcí správě církve učící podřízených. Projevy chvály, důvěry a podobné, týchže věcí se týkající se ovšem neobmezují! Pro zjev tento nemáme příkladů sic od nás, jako vůbec všecky zmíněné vědecké zásadní sporné otázky dorážejí do našich českých zemí a myslí jen ohlasem, v našich listech jen sem tam referendo projdou, nebo vůbec zůstanou nepovšimnuty. V době diskusse o moralce katolické, a dříve už v rozpravě o theologickém vyučování, o fakultě či seminářích, o neutralních spolcích odborných pro dělnictvo a teď v rozpravách o Ehrhardově knize a ještě víc v polemice, již spisek mons. Turinaze vyvolal — pronášejí se stále názory, že laici a veřejný tisk (laickým pokládaný) zachází příliš daleko, že si osobuje úsudek o věcech, jež mu nepatří. Tak v posudku Ehrhardovy knihy praví k otázce laické kritik professor trevírský, Einig („Pastor Bonus" březen): „Skoro se zdá, že není ani dobře, klásti velkou víru na živel laický, na ‚přibírání laiků' do církve. Mnohým, a řekněme to směle, velmi mnohým a to rozvážným mužům už to tak připadá, že by náš (německý) tisk řízený od laiků šel v horlivosti pro dobrou věc mnohdy příliš daleko, tak daleko, že pravé meze své kompetence nedosti věrně zachovává; a odtud rodí se už mnoho obav." — Professor Einig však dodává: pravda, my klerici nesmíme býti tak nervosní hned a tak velice citliví, když nějaký laik z nejlepšího přátelství o našich věcech hovořit začne. Ale jisto jest, že ne všechny otázky s právního stanoviska podrobeny jsou úsudku laiků... (a odtud profesor Einig vyjímá): otázka výchovu kněžského v semeništích a chlapeckých konviktech, otázka protektoratu toho či onoho národa, výklad pastýřského listu biskupova, methoda v theologickém vyučování a podobné věci patří jen a výhradně pod nález a úsudek církevní vrchnosti." — Proti tomuto a takovému omezování svobody veřejného mínění ohražuje se vší rozhodností „Kölnische Volkszeitung" (číslo 234.), dovozujíc, že se v žádné ze zmíněných otázek nešlo za meze slušné a věcné debatty, v níž ponechávána církvi plná příslušná pravomoc.

Pokud se tisku týká, pozbývá ostatně otázka tato všeho oprávnění proto, že žádný list není výrazem osobního mínění odpovědného redaktora, ale sbíhají se tu názory a příspěvky kněží i nekněží, theologů i biskupů a dobrý list dá už církevní a theologické věci posouditi odborníkům. Jak pak by odborník nesměl souditi o věci svého oboru!?

Mons. Turinaz ve svém spisku („Les périls de l'Église de France" = „nebezpečí pro církev francouzskou") dotýká se i jiných otázek: tak sjezdu kněžstva v Bourges, křesťanské demokracie a ruchu socialního, heckerismu a amerikanismu, nových proudů v kritice biblické,

(abbé Loisy), politiky, otázky laické, tisku (jmenovitě na „l'Univers" se útočí) a jiných. O spisku hned po vyjití praví „Etudes" jesuitské, oznamujíce jej: „Nebylo by bývalo možno spojiti spravedlivou kritiku s trochou šetrnosti k některým osobám, které velikých a skutečných služeb církvi prokázaly? Účinnost výtek by byla vzrostla a spolu jednota mezi katolíky tak potřebná byla by tím získala." — Ohrožení jednoty míru mezi katolíky vytkl také spisku napadený „l'Univers" a jeho zakladatel L. Veuillot. Podobně professor pařížské university katolické Fonsegrive ohradil se proti některým názorům a vývodům. Arcibiskup z Albi, mons. Mignot poslal professorovi Fonsegrivovi list souhlasný s jeho protestem — a mons. Turinaz, vida se z obviňovatele sám obviněným jal se velmi rozčileně hájiti a hroziti, že poví všecko, co ví o kom. Zvláště arcibiskup albský a biskup bourgeský jsou mu podezřelými haeretiky nebo aspoň příznivci haeresí.

Organem katolickým proti ruchu „los von Rom" stal se najednou list „Kölnische Volkszeitung". Od úsudku jeho v čísle 141., že v příslušných kruzích málo proti ruchu tomu podniká, uveřejněna řada dopisů z Rakouska pro i proti úsudku onomu, a jmenovitě dopisovatelé příčiny ty či ony udávají, jež hnutí podporují a odpor katolické strany seslabují. Nejvíce se jich shoduje v tom, že národnostní spor v Rakousku je jak první příčinou hesla toho, tak i překážkou vydatného odporu. A v tom z části může býti pravda. Jiní poukazují na povahu rakouského lidu, na nízkost a sprostotu ruchu toho, na činnost, která se proti němu zahajuje a také účinek má, jiní na nedostatečné vychování kněžstva, při čemž se zdá prosvitat úsudek pisatelův, že ze seminářů biskupských kněžstvo vychází lépe vyzbrojeno, než z universitních fakult bohosloveckých; jiní konečně viní samo kněžstvo z nekněžského (politicky bouřlivého nebo jinak nepatřičného) života, jiní dávají vinu episkopatu, že je příliš mírným a poddajným vůči vládě a nejvíce obvinění se sype vedle národnostních rozmíšek na vládu, která ruchu tomu ne-li přeje, tedy nijak odporu neklade a za to všecko ráznější vystupování církevních kruhů dusí a zdržuje.

Záležitost s kollegiem „San Girolamo" vyřízena tím způsobem, že vrácen mu bývalý titul: pro gente illyrica. Srbové tím uspokojeni a také Vlachové z Přímoří nemohou nic namítati, neboť věc zůstala jak byla před srpnovým brevem minulého roku. Úspěch charvatský — pochybné ostatně hodnoty — tak opět zmařen. Charvatský tisk přijal změnu tuto velmi podrážděně, liberalní „Hrvatska" hrozila, že i v Charvatsku teď počne se s heslem „prvé od Říma". Také konservativní „Obzor" roztrpčeně vytýkal kurii křivdu, jaká se tím na Charvatech dopustila.

Samosprávný církevní kongres srbský po dlouhém nalehání konečně zase svolán na 8. června do Karlovic. Tentokrát však vláda i episkopat upustili od úmyslu předkládat sněmu návrhy na opravu samosprávy. Bude se zabývat jen správními běžnými věcmi. Radikalní většina sněmu nechce totiž ani slyšet o nějaké opravě, ježto se skutečně potřebnou úpravou majetkových poměrů vláda i episkopat chtějí při-

střihnouti práva laická v církvi srbské pravoslavné. Radikalové k volbám do kongressu rozvinují však už stejný program jako vždy dříve: volba biskupů i farářů lidem a to po všeobecném volebním právě; faráře si volí lid i proti návrhu konsistoře. Autonomní úřady školní i církevní ať přesně zachovávají zákon, ať se pro ně vypracuje nový disciplinarní řád, schůze ať se pravidelně konají, a pro hodnostáře církevní ať platí inkompatibilita.

Jak „Slov. Přehled“ po „Srbských Novinách“ sděluje, hakatistická manie rušící vyučování náboženství v řeči mateřské ujala se i v Sasku, kdež též kladou se překážky, aby se dítky srbsko-lužické i náboženství na školách obecných srbsky učily. Proud nepřízně vychází od učitelstva samého, jež se srbštině posmívá a náboženské vyučování odstrkuje. Dítky i rodiče prý se však k tomu chovají bohužel úplně lhostejně a nečinně. A snad by se dalo odvoláním k vládě a na zákon ještě něco vyříditi proti učitelům a inspektorům.

Uherský kongres pro katolickou samosprávu projednav návrh výboru a přijav jej ve formě poněkud jinačí, než jak vláda si přála, 15člennou deputací odevzdal elaborat svůj králi, prose za schválení. Vláda podle všeho bude usilovat, aby statut autonomní schválení nedošel: bude záležeti teď na biskupech uherských, jak horlivě se budou svého dítka zastávati u císaře proti vládě, a dovedou-li svou pevností i vládu samu převésti na svou stranu.

Rusínští alumni ve Vídni studující vyzváni byli před druhým během od svého arcibiskupa, aby vrátili se domů. Ale oni pro tento rok odřekli, pravíce, že vrátí se pouze, když jim to bude stricte rozkázáno.

Novým rusínským biskupem stanislavovským jmenován prý konečně basilian, prefekt semináře Platon Filas, proti němuž se starоruský „Halyčanin“ se svou stranou už nabránil jako velkému latiniku a příteli Poláků.

Američtí Rusíni sjednocení, přišedše do nové vlasti neměli ovšem kněží svých, kteří by jim v staroslovanském jazyku a obřadně přisluhovali a přikazováni k latinským farním obcím. Nedostatku tomu hleděl Řím odpomoci ve srozumění s metropolitou lvovským, ale dosud kněží nebylo možno poslat, kolik třeba. Zatím američtí Rusíni se popravoslavili a zliberalisovali. Mezi těmito pak povstalo heslo odtrhnouti se vůbec od Říma a utvořiti si svou národní církev. Utvořeno „Tovaryšstvo ruských církevních obcí“, jež má k tomu konci, jak rusko-americká „Svoboda“ svěluje, vyjednávat s Rusíny v Kanadě a v Brasilii usedlými. Toto americké „proč z Rymom“ zalíbilo se i domácímu rusínskému tisku; starorusínské listy jsou jím nadšeny, a i mladorusínské „Dilo“ praví, že by i Rusíni haličtí měli na Římu žádat obsáhlejší a pronikavější samosprávy církevní, nedávat se tak latinštit a polštit v kostelích svých (což ovšem není tak zcela správné).

V „Przeglądě katolickém“ píše o vyučování náboženství na školách polských v Prusku zmiňuje se mons. Gnatowski také mimochodem o vyučování náboženském v Haliči a praví: „Zajisté když jest nedostatek duchovních, dobře jest, udílí-li vyučování v náboženství

i učitelé škol obecných sami (v Německu činí tak bez misse biskupské). V Haliči se to též tak děje, ale pouze na papíře, jako mnoho jiných věcí. A jako vůbec v oboru vzdělání, tak zvláště ve vychování náboženském mládež vycházející ze škol haličských vyznačuje se tak dokonalou a všeobecnou nevědomostí základních pravd víry, že pouze Hotentoty by v tom ohledu zahanbit mohla, a to jenom ty nekřtěné, neboť pokřtění Hotentoti už asi dobře umějí katechismus od svých missionářův. A stává se tak proto, že učitelé národní, nevážíce si náboženství, buď mu zhola nevyučují, nebo jen tak ledabylo až po všem ostatním."

Plnění velikonoční povinnosti — zpovědi a příčasti velikonoční — dávno už ochablo nejen u ruské intelligence ale i v prostém lidu. V různých eparchiích vymýšlejí tudíž různé prostředky, jak by lid opět navedli a přiměli, aby svědomitě tuto povinnost svou plnil. Užívají k tomu zvláštních kázání před postem a v postě, jen o zpovědi a sv. příčasti jednajících, kázání kajicných, rozdávají trojické lístky (z kláštera trojického), knížky náboženského obsahu, přidávají k večerním bohoslužbám zvláštní kajicné modlitby; pro školní biblioteky objednávají vhodné k takovému cíli knihy a rozpůjčují je domů; při pochůzce po domech (při křížových, pohřebních, zádušních a postních pochůzkách, jak jsou v pravoslavné církvi zvykem) zavádějí řeč na velikonoční povinnost, napomínají, nutí k jejímu plnění. Víc konečně už dělat nemožná, a přece to podle všeho nespomáhá. Z archangelské konsistoře uváživše, že i osoba duchovního mnoho tu působí, vydali ku kněžstvu před postem takovouto úvahu: Konsistoř jménem eparch. přeosvíceného prosí všecky duchovní diecese, aby ve vážnou úvahu vzali život svůj a svou službu duchovní a po svědomí svém rozhodli: nebylo-li by záhodno, aby některý z nich se sám polepšil, nebo snad z farnosti hlásil se pryč, zvláště je-li farnost rozkolnická, aby se zabránilo dalšímu pohoršení; poněvadž v některých farnostech příčinou toho, že se farníci nevyzpovídali, byla u kněží neznalost domácího jazyka (zyrjanského a korelského), žádá proto konsistoř, aby kněží řeči domorodců neznající se ohlásili u konsistoře, která jim dá lhůtu, do níž se jazyku svých farníků naučiti musí. — V ohromných farnostech archangelské diecese kněží dostávají zvláštní příplatky za objížďku své farnosti až i na několiknácte mil rozlehlé, napomíná proto konsistoř, aby takových objížděk po farnosti nebylo zanedbáváno a na každém místě ať se kněz zdrží, vykoná bohoslužby, poučí lid o potřebných věcech a napomene ke zbožnému životu.

Z jiných stran zase sdělují o veliké zbožnosti a obětovnosti ruského lidu, jež v průměru asi jest nepopíratelna. Tak z gubernie pskovské chodí mnoho lidí na práci do Petrohradu. Tito farníci v Petrohradě pracující obyčejně první mzdu svou ukládají a věnují na rodný svůj chrám Páně, a každý rok něco pro potřeby bohoslužebné koupí a domů pak donesou. Tak sděluje farář vesničky jedné, že jeho osadníci na práci do Petrohradu odešlí od roku 1895. věnovali ze mzdy své kostelu tyto dary: 1895 bohoslužebné roucho

kněžské a jahenské za 60 rublů, evangeliář v krásné vazbě za 15 rub.; 1896 „daronosici“ (ciborium) za 16 rublů a oponu na carská vrata (mezi lodí kostela a oltařem) za 25 rub.; 1897 dvoje roucho bohosl. za 85 a 60 rub.; 1898 12 ikon za 80 rub.; 1899 pokrývky na oltář, obětní stůl (kredenc) a jiné věci za 40 rub.; 1900 dvě kaditelnice a jiné věci za 80 rub.; 1901 ikonu Matky Boží a kříž na oltář za 25 a 55 rublů — celkem za sedm let obětovalo toto dělnické obyvatelstvo na rodný chrám Páně 554 rublů, dar to zajisté nemalý. Lid dělnický, který odchází z domu na práci, činívá častěji takovéto sbírky na rodný chrám: vyberou si k tomu hodnověrnou osobu, která po první výplatě jde mezi své krajany sbírat. Na to se uradí s duchovním osady své, čeho by nejvíce třeba bylo, a to za sebrané peníze koupí, nestačí-li první sbírka, sbírá se ještě víckrát až potřebný obnos je pohromadě. Na velikonoce dělnictvo chodí se zimního výdělku domů, aby se věnovalo přes léto obdělávce pole svého — a tu ke svátkům přinášejí obyčejně dar svůj.

Na kyjevském eparchialném sjezdě nedávno přetřásána otázka elektrického osvětlování chrámů. Řešeno připustiti elektrické osvětlení, ale farnosti, které je zavedou, musejí přispívati ročně určitým obnosem do diecesního svíčkového závodu, jemuž ujde tím výdělek (z výnosu svíček opatřují se pro diecese všeobecné potřeby církevní a školní). — Chrámové krádeže nejsou ani v Rusku vzácností. Novgorodská konsistoř vydala nedávno oběžník, aby byly zřízeny všude hlídky kostelní, také na gubernatora se obrátila, aby svou mocí hlídky kostelní naporučil. Vyloupenoť koncem minulého roku v krátkém čase za sebou 13 chrámu pravoslavných. — V Permské diecesi na sjezdu duchovenstva jednáno též o nutnosti, aby kněžstvo obeznámilo se důkladněji s učením hr. Lva N Tolstého, aby mohlo lid, v nějž bludy Tolstého se valem šíří, poučovati. Zvláště v městech s velikými trhy nebo velikými závody průmyslovými, kdež lid se sbíhá se všech konců kraje, aby konány byly o trzích a jiných vhodných příležitostech co nejslavněji služby Boží (na přilákání lidu) a použito té příležitosti k polemickým kázáním, jakož i pravá nauka církve důkladně lidu vysvětlena byla.

Koncem loňského roku vydána sv. Synodem objemná kniha o činnosti církve pravoslavné za panování cara Alexandra III. Doba ta byla pro církev ruskou dobou zlatou; bylať tak všemocnou a vlivuplnou jako málokdy před tím. Pokud z ústavů církevních souditi se dá o rozkvětu moci a působnosti církve, tedy uvádí zpráva tyto srovnavací číslice: r. 1881. bylo církevně farních družstev 11950 a r. 1894. 14564; při klášterech a chrámech bylo chudobinců r. 1881.: 670 a 1894.: 876 — nemocnic při klášterech: 94 a 116; v duchovních školách (vyšších) bylo učitelů 2884 (1881) a 3050 (1894) — chovanek dívčích duchovních pensionatů 8100 (1881) a 13370 (1894). Stát připlácel na vydržování příčtů (farn. duchovenstva) r. 1881. 5,969.683 rublů a 1894. už 6.500.207 rublů. Na duchovní vyšší školy (zem. a akad.) placeno státem r. 1881. 4,982.472

rublů a r. 1894. 5,303.878 rublů. Zvláště silno rozmohly se národní církevně farní školy; bylo jich roku 1881. 4064 se 105 317 žáky a žákyněmi a r. 1894. už 31.835 s 981.065 žáky; r. 1884., kdy stát je vzal ve svou ochranu, připlácel na 263.000 rublů a roku 1894 už 3,079 685 rublů.

Řecký „všesvětový“ patriarcha Joachim III. cařihradský vydal koncem minulého roku (1. ledna n. k.) ke všem duchovním školám řeckým oběžník, v němž upozorňuje je na nebezpečí lživých nauk a bludů, které z moderních věd prosakují i do křesťanské theologie, a jejichž vlivu při dnešní komunikaci a dnešním míchání národů neubrání se žádná církev a žádný sebe vzdálenější kout země. Oběžník poslán chalkidské duch. akademii, bohoslovné fakultě a duch. semeništi v Athenách a Křížovému semináři v Jerusalémě. Patriarcha navrhuje, aby professoři škol těchto sešli se na společnou poradu, jak proti takovému nebezpečí pusobiti, a jak je od kněží a lidu hellenského odvrátiti. Ovšem není li už pozdě, neboť hellenská církev už mezi svými učenci má až příliš mnoho odchovanců z protestantských universit německých a anglických. — V poslední době se řečtí kněží a učenci obracejí zase horlivě k ruské bohoslovné literatuře, jež sice čerpá též z nationalistických pramenů anglicko-německých, ale přece jimi tolik nenakažena, jako malé církve řecko-východní. Slovanské církve pravoslavné mají ovšem přirozený fond vědecký v ruské literatuře, z něhož také skoro výlučně žijí. Řekové však zataženi byli s během dějinných událostí a vlivů celého minulého století ve sferu kultury západních národův evropských — a ježto schválně se vyhýbali v theolog. ohledu vlivu katol. vědy, jim přece nejbližší, jako za trest padli do osidel protestantského liberalismu.

Bouře, jež zdálo se že snese se nad italskými katolíky po vydaném oběžníku kard. Rampolly, zažehnána smířlivostí a diplomatičností kurie. Křesťanští demokraté přijali ujištění, že oběžník nikterak není namířen proti činnosti jejich socialní, ba naopak, že se jí sv. Stolicí přeje; proto také memorandum křesť. socialní vráceno deputaci s blahosklonným rozkladem, že toho není třeba, že se nejedná o žádnou persekuci, ale jen o jednotu mezi katolíky a o jakýsi řád pracovní, nic víc. Poslední konečně i římský kroužek křesť. demokratický se podrobil, jenž nejdéle nedůvěřoval. Nejradikalnější směr — Murriho — v křesťanské demokracii však podle všeho nadobro ustoupil s jeviště.

Věda a umění. „Kobylkami“ nazvaly nedávno Rozhledy sbírky cizojazyčných překladu, když ohlášena nová „knihovna polská“ a „anglická“. Je pravda, překládáť se u nás velice mnoho a často zcela nepotřebné věci. Ale souditi z toho snad na chudost domácí tvorby bylo by nepřípadno. Jest to dnes všude tak, že se mnoho překládá. Jest to ve všech literaturách jakýsi druh exotismu, „cestování duší“ do krajů cizích. Marně se proto horší všichni puvodní a domácí autoři.

V Francii, v Anglii i v Hollandsku z téže potřeby zřídila se exotická literatura (Loti, Louys, Kipling, Maltatuli.) Ale konečně čtenářstvo toto napodobování cizího prohlédlo a si znechutilo. Chce cizí, ale od původních autoru toho kterého národa: dobře rozeznává domácí duši od duše cizí. Došlo na všecky národy skoro, všecky byly vzácny chvíli: italský a španělský verismus, ruský usvědčující hloubavý altruismus, na čas i německá literatura upoutala nizozemský a flámský realismus, teď zaujala polská historická filosofie — a konec koncu zájem všech se míchá — tu upoutá nový zjev tu z té, tu z oné literatury — čtenářstvo z národního úzkého kruhu se vyzulo, stalo se čtenářstvem osvětovým. Jsme v době rychlých komunikací. Na takové zjevy netřeba úkosem hledět, dobré je to rozšíření obzorů duševních. Nakladatelská reklama dělá sic též mnoho, ale nepočíná si přece ve všem autokraticky, nýbrž jde za obecenstvem.

Filologické listy všímají si poslední dobou více literarní historie české. Nedávno podaly m. j. pěkný rozbor děl Třebízského, v posledním sešitě (1902. 1.) podávají příslušné posudky. Pan Arne Novák, jenž prý — dle Švandy Dudáka — zaměnil si kdesi kritiku s katem, posuzuje rozpravu p. Judy o Kosmákovi, nepíše však všude podle pravdy. Dí na př., že v „Hlídce“ byly „četné, nadmíru blahovolné úsudky moravských Kosmákových druhův a stranníku.“ To je jedna nepravda, neboť v „Hlídce“ bylo poměrně málo posudkův o Kosmákovi, a ty jsou zcela věcné, vytýkajíce jak přednosti tak vady. Pan Arne Novák asi málo četl jak v „Hlídce“ tak v Kosmákovi. Sic by nemohl napsati, že Kosmák není humoristou, že humor jeho „není než hrubá, neotesaná a vtipkující komika s příklonou k cynismu.“ My tady na Moravě také věci rozumíme a spatřujeme zase spíše v takovém nevěcném a domýšlivém odpravování „příklonu k cynismu,“ než u Kosmáka. Že čeština Kosmákova není brusičská, je pravda, ale proti pražským lvům románu a povídky jest mnohem lepší. Na co p. Arne Novák nestačí, do toho ať se neplete. I na popravování je potřebí jisté kvalifikace.

K. Kálal zmiňuje se o zábavním večírku Živeny (2. února) v Turč. sv. Martině praví při tom v Slov. Přehledě: Kéž byste jen na Slovensko posílili českou poesii a české hudební umění, okřáli i posilnili byste se. Málo besed prý se tak vydařilo jako tato a zásluhu o to měli prý v prvé řadě čeští hosté. Jen tak dál. My též hledíme, aby při slovenských večerech u nás měli účast i Slováci. I na uměleckém jevišti se sdružujeme; tam je to nejsnazší a velice účinné. — S jiné stránky o povinné vzájemnosti česko-slovenské praví týž u příležitosti vyloučení 4 studujících (pro panslávské smýšlení) z evang. gymnasia šťávnického: Pojďte jen k nám. U nás se budete naopak učiti národ svůj vždy víc a více milovati a kdybyste si vyvolili taková zaměstnání, že byste nemohli působiti na Slovensku, budete si hledati pusobiště v sousedství Slovenska, někde na Moravě, a i tu budete pracovati ve prospěch trpících bratří. Vždy bude k užitku, bude-li něco Čechů na Slovensku a něco Slováků u nás. Jen

se hodně pomíchejme! Pojďte jen k nám! — S téhož stanoviska píší „Slovenské Národní Listy“ v Olomouci vycházející (v č. 6.). Slováci by měli by býti „Panslováky“, a těmi byli, kdyby vyznávali a pěstovali též jednotu se svými bratry na Moravě — se Slováky moravskými. Měli by prý pomýšlet na to, přivtěliti si je! — Totiž snad naopak! Naši moravští Slováci, kteří mají ve všem volnost a svobodu kulturní i politickou, mohli by jí využiti na svůj prospěch i na prospěch Slovákův uherských. Měli by býti ohniskem a vždy dostatečnou zálohou pro nesvobodné sourodáky v Uhrách. A zatím? Sousedství moravské Slovače začíná sic působit blahodárně na sousední uherskou Slovač, ale není to ještě nic soustavného ani ne prohloubeného a důkladného. Moravští Slováci mohou však vždy býti jen nejbližší prostředníci mezi českými zeměmi a Slovenskem a tím lepšími prostředníky budou, čím méně budou Slováky a čím více Čechy! — V letopise Matice Slovenské St. Oravín v pojednání o místopise Oravy po nářečí oravském počítá Slováky za bližší Rusům než Polákům a Čechům. Bližší jsou prý Malorusům, že mají dlouhé a široké koncovky ja, je, ju, pak také, že nemají s Čechy, Poláky a Lužičany charakteristického „u“, ani nosovek ą a ę. O takové věci se nelze přít. Každé nářečí slovanské má přirozeně jedny známky s tím, druhé s jiným společné. „Slovenské Pohlady“ takový úsudek též rozhodně odmítají.

V únoru uspořádána v Krakově výstavka užitého umění („sztuky stosowanej“), na níž mnoho bylo i domácího lidového umění, a to jak z minulých věků všeliké drahocenné památky (majolika, tapety ze 17. stol.) tak i dnešní lidové úbory, výšivky, malůvky, kování, řezání, truhly a nářadí, ozdoby příbytků a okrasy ohat. Zvláště stavitelství lidové bylo jak modelky tak podobkami velmi četné zastoupeno. Lidový a starožitný oddíl byly na výstavce ještě nejhojněji zastoupeny. Nejchudší byl oddíl, v němž zračily se snahy současné společnosti. V oddíle tom první místo zaujal Stan. Witkiewicz se svými domky a villami v národním slohu polském, polské lidové renaissanci (domky ve stylu zakopaňském, jídelna národně motivovaná v Oblegorsku Sienkiewiczově — viz u nás Jurkovičovu jídelnu na pústevňách radhošťských). Ve slohu zakopaňském vystavil nábytek Wojtěch Brzedza, kovové a klenotnické zboží Staszczyk, stříbrné věci firma Dederzyński a Niedźwiedzki. Krakovský sloh (lidový) použil k typografickým pracím Plocajłowicz a St. Wyspiański (ill. básní Rydlových), ku plakátu Krzyżanowski; Wlad. Tetmajer, idealní interieur krakovský, dále Mlynarski, Tichý, Noskowski (panenská ložnice) atd. — Zatím výstavka snesla spíš jen jakýsi material k použití, než rozmanitost použitého umění. Ale i tak výstavka byla zdařilá, pročež spolek pro umění užité hodlá pořádati co nejdřív novou výstavku (v červnu) a tak stále rok co rok jednu či více výstavek užitého umění.

Proti krakovskému modernismu v literatuře polské ozval se nedávno kritik Czesl. Jankowski v „Kraji“ petrohradském. Omrzelo už se to stálé kollegialní vynášení, jakým stále oslavují sebe samy moderní: Tetmajer Wyspiańského a Wyspiański Tetmajera (Kaz.) a

Rydla, oba Przybyszewského atd. Zvláště sbratřování jejich s lidem odsuzuje Jankowski: Ti pánové z Krakova jsou zrovna hypnotisovaní. Myšlenka sbratření s venkovany jest dobrá, ale jen tehdy, když my je k sobě povznášíme, ale bratříčkovat se s nimi proto, abychom sebe a děti své „pochlopštili“, to nemá smyslu. V tom nespočívá obrození z lidu! — Leč moderní zase „starým“ oplácejí tyto jejich kritiky plnou měrou, ba oni jsou to, kdož stále kritisují a nic mimo svůj kroužek dobrým neshledávají. Jako u nás kritická moderna svého času počala trháním autorit, tak činí i polská dále — třebas už nebyla v počátcích. Ve „Slově polském“ (Lvov) uveřejněn nedávno feuilleton nějakého Korwina (pseud.), jenž ztrhal samého Sienkiewicze a nemilosrdně zbičoval celý ten kultus, jaký s ním společnost polská provádí. Výsměch víc než kritika (nadepsán feuilleton čínským allegor. nadpisem Tsen-ki) rozbouřil veškero veřejné mínění a protesty se sypaly proti takovému snižování Sienkiewiczova díla a významu ze všech stran, ze Lvova, Krakova, Varšavy, Poznaně.

„Macierz Polska“ (Matice na vydávání laciného čtení) dovršila vloni novým vydáním „Pana Tadeusze“ od Mickiewicze 100 000 exemplářů národní této idylly. „Naučného Slovníčku“ vydaného v r. 1898. rozešel se už též celý náklad (5000), na což my v našich lidových knihovnách i velice dobře situovaných se zmoci nemůžem. Macierz shodla se s pořadateli lidových universitních přednášek, že jí je přepustí, jež ona pak každý rok společně vydá v jednom ze svých svazků (aspoň přístupnější).

Rusínská „Prośvita“ vydala nové vydání básní Ševčenkových u velikém svazku za 2 koruny. Opravdu každý i sebe chudší národ stará se o to, aby nejlepší jeho spisovatelé vnikli co nejvíce do lidu — lácí svou, jen naši čeští nakladatelé nemají pro to pochopení! — V Černovicích povstal nový humoristicko-satirický list rusínský „Ancichrist“ pod redakcí Osipa Špitko. Směru ukrajinského. — O universitu svou ve Lvově, radí se v brošurce v Černovicích vydané, měli by Rusíni postarati se sbírkou a ročními příspěvky si ji sami vydržovati. Navrhovatel rozpočítává: na služné sil učitelských a sluhů pro tři fakulty (bohoslovecká, právnická a filosofická) potřeba ročních 161.480 korun, na nájemné, světlo a opal 22.000 kor., úroky z půjčky 4milionové (snad 400 000 K?) na zařízení kabinetů ročních 20.000 kor., celý náklad 203.280 K. A úhrada by se dala sehnati: každý samostatný hospodář rusínský po 20 haléřích ročně národní daně = 150.000 K. Z 200.000 intelligence (?) ruské kdyby dávalo 500 po 150 kor. a 5000 po 20 kor. ročně, sešlo by se 150.000 kor. — dohromady 300.000 korun. Ale nepraví se, co by stálo vybírání. A bez sbírání by to nešlo, i kdyby pracovali zadarmo, ztratí se mnoho peněz mezi nimi a z těch 750 000 rodin prostého lidu kolik by se jich musilo vypustit!?

Dne 6. března zvolila carská akademie slovesnosti v Petrohradě za své členy dramatika A. V. Suchoro-Kobylina, a romanopisce A. M. Pěškova (Maxim Gorkij). Nad touto volbou,

která se ovšem děje tajným hlasováním, jsou konservativní a vládní kruhy ruské velmi pobouřeny. Gorkého si zvolí za akademika-proletáře, socialistu, internovaného, policií stíhaného, revolucionáře! To je demonstrace proti vládě a pro revoluční hnutí ruské. A toho se dopustí ústav „nesmrtelných“ ruských! Nescházelo v první ráži ani hlasů, aby akademie — odbor slovesnosti a jazyka ruského — za takových poměrů byla zrušena a akademici rozpoštěni! Zatím vláda zrušila jen volbu Gorkého! Přilito tím jen oleje do ohně. — Revoluční hnutí ruské, totiž odpor proti zpátečnickému konservatismu a libovolnému byrokratismu vzmáhá se také opravdu nápadně ve všech vrstvách ruské společnosti A víc nahoře mezi intelligencí, než mezi prostým lidem. Demonstrace a odpor ten mají mnohdy ráz šíleného, schválného vzdoru (jako zmíněný minule feuilleton „Rossie“, jež navždy potlačena, a redaktoři vypovězeni na Sibiř). Obecenstvo používá nejčastěji všemožných jubilei k takovým demonstracím. Slaví se kde kdo, jen aby byla větší volnost slova a projevu. Zvláště liberalních mužů, „obličitelů“ z let šedesátých používá se za výtku proti nynějším poměrům. A takovou příležitostí byl i bičovatel úřednictva ruského, Gogol, takovou bývá co rok se vracející oslava 19. února (výnos o osvobození lidu selského)! Pro nepatřičné psaní o této poslední oslavě dostaly dokonce i „S. Peterburskije Védomosti“ napomínku od vlády a drobný prodej jim zakázán. — Bouře studentské od svátků vánočních stale se opakují na všech universitách a na všech vyšších ústavech. Se studenty demonstruje dělnictvo a lidé všeho povolání. Vidět to na seznamu zatčených při takových demonstracích: náležejí všem třídám a stavům, nejvíce ovšem, jak přirozeno, dělnictvu. A zvláště žen mnoho se účastní, studentek i obyčejných. Z ústavu ani vojenské akademie nezůstaly ušetřeny bouřlivého kvasu. Na některých ústavech studentstvo sic nedemonstruje, ale za to provádí trpný odpor — passivní demonstraci. Tak na polytechnice kyjevské, jež podřízena ministru financí (nejliberalnější ministr ruské vlády), studující ač se demonstrací ani pouličních ani v sálech universitních neúčastní, ani nijak vlastní své vyučování hřmotnými demonstracemi neruší, přece do přednášek nechodí — sami dobrovolně se všichni vyloučili na celý rok z ústavu. Ministr financí Witte namahal se, aby mládež pohnul k návštěvě přednášek, ale marně. Vymohl zastavení trestů, jimiž ústav jako tiše demonstrující stižen byl od policie a od ministerstva vnitra, vymohl odpuštění všech trestů, ale studující do ústavu nepřišli. Konečně když všecko prošení a domlouvání nepomohlo, ministerstvo financí muselo pro tento rok polytechniku zavřít.

Nový statut pro spolkový život vysokoškolský, jenž vydán byl kol nového roku, studentstvu nevyhověl a studentstvo vůbec mu nedůvěřuje, a pak nebojuje už jen za sebe, ale za všecky „uražené a ponížené“ v celé říši. — Nejsmutnější při všem jest to, že bouře připravují ruskou společnost, zvl. mladou generaci o všecku možnost hospodářského povznešení a přípravy na život: všecko schváceno jest ideami, jež pro hospodářský vývoj, pro zručnost technickou pranic

neznačí. Svoboda a zákonitý pořádek v říši a společnosti jest sice postulatem každého vývoje nezbytným, ale zase naopak hospodářská samostatnost a vyspělost jest jedinou půdou, na níž se jak svoboda tak zákonnost může udržeti.

Úmysl bulharské vlády použiti nejmohutnějšího návrhu v konkursu na pomník cara Osvoboditele jako presentu pro cara ruského (ve velkém byl pomník neproveditelný — za podstavec měl totiž celou skálu) se jí špatně vyplatil. Původce návrhu franc. sochař Bovery vyzván, aby svůj návrh propracoval a připravil pro bronzový odlitek, slíbeno mu za to 10.000 lvů, z nichž tento příjev do Sofie (a už v Paříži) vybral 3000. Stále nemohl býti s prací hotov, až když výbor oslavný naléhal, odevzdal svůj propracovaný návrh v takovém stavu, že komité jej jednohlasně musilo odmítnouti, neboť nebyl k ničemu. Usneseno tudíž na tom, pořiditi odlitek z návrhu italského sochaře Zocchiho, jehož návrh též bude proveden, a caru odevzdán v den oslavy. — Předseda komitetu Zajmov byl už v Rusku zvát ku slavnosti 25letého osvobození 23. dubna (6. kv.), ten den bude totiž chrám pravoslavný v Šifoce (průsmyk balkánský) slavnostně posvěcen. K tomu dni vypsán též konkurs na složení nápěvu slavnostní hymny osvobození, jejíž slova napsal básník Ivan Vazov. Sešlo se na 20 nápěvu, z nichž bude uspořádán veřejný koncert o pravosl. velikonoci.

Embryo první bulharské opery zarodilo se letos teprv: K. Machan složil totiž hudbu na výjev „Choro“ z Kir. Christovy sbírky „Na krstopátě“; jest to tudíž lyricko-dramatická jednoaktovka, spíše kantatě s baletem podobná. Dávána bude poprvé o velkonoci ochotníky. Opera přeložena ihned do němčiny — pro brněnské divadlo (!). — V Sofii zřídil se spolek pro opravu kalendáře a ježto žádný spolek a žádná strana bulh. neobejde se bez svého listu, založil si i zvláštní list pod názvem „Obšta kalendarska reforma.“ — Jednomu z borců za osvobození, učiteli a básníku Petko R. Slavejkovu má se dostati pomníku vydáním básní a povídek jeho, jak vyzývá k tomu syn jeho Račo P. Slavejkov, jenž vybízí k upisování (exemplar 5 lvů.)

Při moskevské universitě utvořilo se družstvo pro vydávání všeslovanského biologického listu, v němž příspěvky otiskovati se budou ve všech slovanských jazycích. List bude míti název „Biologičeskij Žurnal“; jest to první z praktických výsledků vědecké vzájemnosti slovanské v Paříži 1900 (o níž šíře bylo minule).

V srbskou skupštinu vnesla vláda předlohu, jíž se má položiti základ k srbské universitě. Bělehradská „vysoká škola“ nebyla totiž universitou v pravém slova smyslu, zřízenou podle statutů universitních, jak jsou v jiných státech, nevydávala také diplomů doktorských. Byly to pouhé kursy, třebas ve mnohém odboru podávaly totéž, co bude podávat příští universita; ponese název: „Universita krále Alexandra I.“ Bude míti čtyry fakulty: bohoslovnou, filosofickou, právnickou a technickou. Medicinské fakulty zatím nebude, za to tedy bude universita zároveň i technikou ve svém technickém oddělení. Jelikož také pro záhřebskou universitu marně se domáhají fakulty

lékařské, nemá celé Jihoslovanstvo vlastního ústavu pro vzdělání lékařů. A přirozeně, stojíť odbor „Medicinae Universae“ nejvíc peněz! vyžaduje mnoho pomocných ústavů a než malý nedostatečný ústav raději žádný. — Záhřebská universita vyznamenána rakouskou vládou tím, že diplomy její nabývají uznání i v Rakousku. Studující jihoslovanští už dávno se domáhali tohoto uznání, neboť pro ně jest to jediná nejpřístupnější universita v říši. Vláda ku zřízení jihoslovanské university v Lublani ani kdekoliv jinde tak brzy asi nepřistoupí, byla to proto povinnost její usnadniti aspoň tímto způsobem Jihoslovanům studium universitní. Zatím dán jen slib reciprocity petentům, ale bude asi splněn.

Zemřeli ve světě slovanském: 22. ledna Dragotin Jasenko-Doksov, slovinský básník. — 11. února L D Malaskin, církevní hudební skladatel ruský. — 13. února Branko Mušicki, srbský spisov. povídk. a překladatel něm. básníků do srbštiny; — 13. února O. N. Polejov, ruský literarní kritik. — 15. února Aug. Vyskočil, bývalý kapelník Nár. divadla pražského, č. hud. sklad. — 21. února V. M. Ploščanskij, rusínský učenec a vlastenec z vlasti své podobně jako Dobrjanskij a Naumovič vypuzený. Sepsal 2 díly hist. „Cholm. ruská Rus“ (byl censorem ve Vilně.) — 6. března prof. Vilém Kurz, posl. český, redaktor čas. „Z říše vědy a práce,“ hospodářský a nár. pracovník velmi vytrvalý a záslužný. — 11. března Eliška Zöllnerová, bývalá ředitelka divad. společ. české, v níž před rokem 1848. i J. K. Tyl angažován. — 13. března Val. Nikanorovič Nazarjev, ruský spisov. 60 let. — 14. března Bronisl. Poswikova, malířka polská, ředitelka mal. školy ve Varšavě. — 18. března Teofil Telecke (v Mnichově), mladý malíř polský, satyrik (illustr. „Tygodnik illustrovany“.)

* * *

Z národního hospodářství. Ujednání brusselské konference předběžné stalo se skutkem. Vlády států cukr vyvážejících se zavázaly přijati podmínky a předložiti i odporučiti parlamentům svým. Sněmy, není pochyby, také je schválí, neboť ve všech zemích už se připravují na změněný způsob trhu. Hlavní body smlouvy cukerní (platí pro Francii, Německo, Rakousko, Uhry, Nizozemí, Švédsko, Rumunsko, Italii, Španělsko a s druhé strany pro Anglii s osadami jejími) jsou: státy cukr vyvážející odstraní všecky premie jak vývozní tak výrobní; Německo a Rakousko-Uhersko sníží mimo to clo z cukru na 6 franků. Země, které dosud pro svou potřebu nedoráběji, smí podržeti clo vysoké (Švedsko, Italie, Rumunsko, Španělsko). Smlouva platí od podzimu 1903.

Pro cukerní trh zahraničný i domácí nastávají podmínky úplně změněné. Předně na úkor domácího trhu nebude možno za bezcenu zasypávat cukrem trhy cizí. Všecky státy mající nadvýrobu budou musit cenu cukru doma snížiti; sníží se přirozeně odpadnutím premií, které hraditi musila domácí spotřeba (u nás 18 milionů korun, v Německu

35 milionů marek, ve Francii 112 milionů franků). Zvýšením domácí spotřeby přijde stát k témuž výnosu bernímu i sníží-li výši daně.[1] Zdá se však, že u nás netěší se nijak zvláště na zvýšení spotřeby. Jeť k němu potřeba víc, než o něco menší ceny cukru. Návyk obyvatelstva a pak zvýšení zámožnosti jeho — u nás hlavně získáním konsumentů: a ty možno získati jen v Haliči, Bukovině, jižních zemích slovanských a v celých Uhrách: neboť tu dosud konsum byl tak nepatrný, že děl se na ujmu výživy a pohodlí obyvatelstva. Obyvatelstvo totiž však při nejlepší vůli, více cukru zužiti, nebude ho více kupovati, nepovznese-li se jeho úroveň životní. A to nejde ani lehko ani rychle. Odbyt na domácích trzích hodlá se zvýšiti tak, že by se cukr (bez daně spotřební) za pouhou cenu výrobní prodával jako dobytčí krmivo (denaturovaný, jako líh a sůl). Stačilo by konečně všecku melassu skrmiti dobytku, nedobývati z ní cukr, jako dosud cukrovary činily, a byla by ve výrobě a spotřebě zjednána skoro rovnováha. Že bez premií vývozních budou moci naše cukrovary s německými a francouzskými zápasiti na anglickém trhu, vidno odtud, že také dnes i s premiemi byly v horším postavení než tyto oboji. Návrhy na uzdravení krise cukrovarské a jmenovitě řepařské, jaká se očekává po roce 1903, hemží se se všech stran. Není z nich žádný jedině spasný, zřejmo že bude nutno chopit se mnoha věcí a mnoha prostředků, že jedno samo opatření bude nedostatečno. Svědčí to, jaký veliký význam mělo řepařství a cukrovarství v životě hospodářském a jmenovitě v našich zemích.

Rusko, jež se k ujednání brusselskému nepřipojilo, předvídá, že bude na trzích Anglie a jejích osad stiženo differenčními cly, jako je jimi stihly i severoamerické Spojené Státy. Rusko praví, že premií ani výrobních ani vývozních neplatí, a že všecka opatření proti němu jsou nespravedliva. Ale svými protesty nikoho nepřesvědčilo. Nadržuje totiž domácí výrobě vysokým clem a pak tím, že domácí spotřebu cukerní určí na tolik a tolik milionů pudů, a cukrovary zaváže ještě několik milionů pudů chovati v zásobě, kdyby se snad domácímu trhu nedostávalo. Tím cukrovarníci jsou na domácím trhu zbaveni veškeré soutěže a mohou ceny cukru vytáhnouti až do nejmožnější výše (jež je ministerstvem financí určena a která nesmí býti překročena). Rusko však nemusí tolik státi o vývoz cukru jako Rakousko a Německo. Vyvážíť veškeré své výroby Rusko jen 12—25%, za to Německo (1900/1) 58%, Rakousko 63% a Francie dokonce 67%.

V obou slovanských státech balkanských výroba cukru před nedávnem zavedená začíná se hatit. Starší už je v Bulharsku (od roku 1897.); tu však letoší sněm k vůli úspoře zamítl výrobní premie 5 lvu z 1 q cukru a cukrovar sofijský proto vládě pohrozil, že zastaví výrobu, nebude-li mu premie znovu povolena, což vláda slíbila vymoci. Srbský cukrovar, rovněž jediný, a teprv od lonského roku pracující, rovněž hrozí zastaviti výrobu, chtěje se tím domoci lepší ochrany a

---

[1] Daň spotřební v Rakousku 38 K z 1 q, v Německu 20 marek, ve Francii 60 franků, v Rusku 26 K (1·75 rublu z pudu).

podpory od státu. Obě společnosti cukrovarské jsou ovšem cizí: v Bulharsku belgická, v Srbsku německá.

Oběma sněmovnami schválen zákon o dalmatských drahách a připojení dráhy splitsko-aržanské ku trati bosenské Sarajevo-Bugojno. Zákon sám o sobě nemá většího významu. jako stavba nějaké lokalní dráhy, ale svým politickým pozadím a pak tím, že je to vůbec první dráha dalmatská, nabývá jakéhosi významu. Politické pozadí je v tom, že dráha je proti přání uherskému: v Uhrách jsou totiž ve své snaze po hospodářské emancipaci tak žárliví, že nejen nedovolí nijaké nevýhody proti sobě, ale že ani nelišných výhod sousedu nepřejí. Dráha ze Splitu do Bosny dle jejich mínění odvede mnoho zboží vývozného nejen z Bosny samé, ale prý i z Uher od přístavu rjeckého do splitského. Z Pešti, jak „Budapesti Hirlap“ vyvozuje, jest na Ljuboticí, Dalji, Brod, Sarajevo, Bugojno, Split, jen o několik kilometrů dále než na Pešť, Záhřeb, Rjeku. Ale za to zboží do zámoří určené získá tím dva dny, neboť ze Rjeky na poledník splitský obyčejná loď dopravní má dva dny cesty! A tyto dva dny prý dělají při dopravě mnoho. Tento správný sice, ale prozatím jen theoretický výpočet, nemůže míti praktických následků, poněvadž Split není zatím na velký vývoz zařízen. Aby mohl býti přístavištěm, jež by ovládalo nejen přilehlý kraj podunajský, ale i střední Podunají, to by musil býti docela onačeji zařízen. Ale on se jednou tak zařídí, není pochyby. Jen že kdy! Vlastními silami, silami země či na peníze soukromých podnikatelů Split vyspěti nemůže ve velký přístav světový, a říše naše mající své přístavy v Terstě a Rjece, nebude do Splitu chtít strkat zbytečně miliony. Leč by jednou všecky jihoslovanské země staly se samosprávným celkem, pak že by samy svými silami postaraly se o třetí větší přístav na pomoří svém. Pro Dalmacii zatím značí dráha Aržano-Bugojno to, že bude spojena vůbec s nějakou sítí železniční, aspoň nejživější středisko její: neboť pro roztaženost pobřeží dalmatského dráha pro Zader a pro Dubravník či Kotor nemá zase žádného významu.

Ježto Split povznáší se teď skutečně na přímořní všech srbských zemí, dá se očekávati živý ruch podnikatelský. Dalmacie sama nemá velikých závodů peněžních, ani velikých vlastních podnikatelů. Bude to tudíž cizí kapitál a cizí podnikatel, jenž přijde využívat nové příležitosti k výdělku ve slovanské zemi. Mezi prvními na štěstí se přihlásila Živnostenská banka, která svými filialkami v Terstě a Lublani už dříve se podjala úkolu, jaký přísluší českému národu mezi Jihoslovany. Nebude tím sic jih sobě zachráněn, ale protiváha jakási přece bude.

„Národní podnik“ na své valné hromadě 9. března vykázal menší výsledek finanční za minulý rok než za rok předminulý. Prodáno

	tužek a držátek	inkoustu a pečet. vosku	per a pryže
1900	za 157.541 kor.	za 50.016 kor.	za 67.017 kor.
1901	za 139.405 kor.	za 51.319 kor.	za 67.572 kor.

Tak že úhrnný výsledek jest: prodáno v roce 1901. zboží za 258.298 korun, méně o 16.278 korun než rok před tím (r. 1900.:

274.574 kor.). Tento zjev objasnil ředitel podniku, přes to, že jakost zboží se zlepšila, výsledek finanční přece jest menší, vysvětluje se nejen tím, že jsme obmezili obchody s cizinou po zkušenostech, jakých jsme nabyli o dobytnosti či nedobytnosti pohledávek našich, ale zejména též nedostatečným podporováním našich snad se strany českých odběratelů, kteří, aniž by po původu zboží se tázali, spokojují se namnoze tím, nese-li zboží jen značku českou, třeba by pocházelo z továren nečeských. Dovoláváme se proto poznovu české veřejnosti a všech kruhů naše zboží potřebujících, aby důsledně a stale žádaly jen výrobky opatřené naší ochrannou známkou („národní podnik“ a čtyřlistá jetelinka). — V debattě konstatováno, že učitelstvo škol obecných činí pro podnik mnoho, ale konsumuje zboží jenom nejlacinější. Že to na středních školách, kde se konsumuje zboží lepší, užívá se nejvíce zboží cizího. — Tu ovsem jest to věc obchodníků a ne školy, aby se o české zboží postarali. Jak studentstvo středoškolské, tak sám národní podnik jeho pomocí měli by na toto obchodnictvo své působiti.

Zpráva kolonisační komisse pruské, vykupující zemi od Poláků poznaňsko-pruských a osazující na ní německé kolonisty, zní za rok 1901 zase méně příznivě, než za rok 1900. Ale jak zpráva sama praví, jen na oko vypadá nepříznivěji. Komisse činí seč jest. Tak roku minulého nabyla půdy 17 019 ha, z čehož od Němců koupeno 12.314 ha. Polákům tudíž ubylo země jen malých 5000 ha. Přes tento nepatrný schodek, hr. Bülow na postrašení malověrných duší na sněmu pruském pravil nedávno, že Poláci od Němců za poslední leta získali 15.997 ha půdy. Že tedy nejsou oni, co ztrácejí půdu pod nohami, nýbrž Němci. Vůbec z převodu majetku pozemkového nelá se teď pro polské země v Prusích na nic usuzovat. Komisse kolonisační svou politiku zavedla do zemí těch pravou lichvu pozemkovou. Jak Němci tak Poláci nabízejí zrovna zemi svou v těch krajích komissi, kde ji potřebuje, a za ztržené peníze kupují statky jinde! Němci při tom obyčejně se stržěnými penězi jdou na západ do Němec nebo stěhují se do zámoří (do Ameriky.) Komisse výtečně za zemi platí a tu zvláště Němci využitkují toho, nabízejíce svou půdu ke koupi: Nekoupí-li komisse zemi jejich, prodají ji Polákovi, a už kupce mají. Komisse bojíc se toho, zemi koupí za cenu, jakou prodavatel chce. Také Poláci podobným způsobem si počínají, buď pomocí Němce (aby spol. polská neříkala nic) nebo nějakého agenta Poláka zemi prodají komissi nepřímo, mnohdy také nastrkují i kupce Poláka, aby komissi získali. Za ztržené peníze jdou do měst založiti si nějaký podnik průmyslový. Tato fluktuace půdy proto, jak mnozí tvrdí, slouží jen k tomu, aby Poláky zbavila zadlužených statků a kapitál jim zjednala a Němce ze zemí polských vypudila.

* *
*

Školství. Zaopatření dětí ve škole vším, čehož potřebují, jest programovým požadavkem doby. Žádajíť vychovatelé, jimž veřejné

školství je svěřeno, aby žactvu ve škole byla dávána strava a veškeré potřeby školské byly poskytnuty na účet obce. Stravování dětí ve škole zatím u nás patří ještě do říše theoretických rozprav. Ale opatřovati potřeby a pomůcky dětem školu navštěvujícím, je otázkou akutní, již zabývati se mají všichni, kdož na školství mají zájem, jak to na příklad učinila Vídeň, kdež magistrat rozeslal před rokem dotazník do všech značnějších měst v Evropě i Americe, vyžaduje si zprávy o věci naznačené. Odpověď došla z 51 měst, z nichž některá poskytují pomůcky a potřeby školské všem dětem školu navštěvujícím, jiné zdarma jenom dětem chudým je dávají. Zajímavá jsou čísla věci se týkající. V Londýně je na 4,590.000 obyvatelů 536.000 dětí, jež ve školách podělují všemi potřebami. Výlohy činí 2,244.000 K čili na 100 obyvatelu je 59 K výloh, tedy přibližně platí každý obyvatel přibližně půl koruny na učebné pomůcky dětí. V Paříži na 2,715.000 obyvatelů je 141.000 dětí podělovaných, coě vyžaduje náklad 380 000 K, t. j. na 100 duší 14 korun. V ostatních městech činí tento náklad: ve Filadelfii 61·2, v Bostoně 74, v Brusselu 44, v Amsterodamě 26·5, ve Stockholmě 13·3, v Marseilli 23·5, v Lyoně 14·3, v Curychu 102, v Bernu 40, v Hamburku 50·9 K. Stát přispívá městům jenom v Curychu a v Bernu. V Hamburku se vybírá zvláštní poplatek na učebné potřeby mládeži v obnosu 1—1·6 marky. V městech uvedených potřeby školní bezplatně se dávají ve škole všem dětem. Jenom chudým dětem potřeby se dodávají zdarma ve Vídni, kdež na 1,650.000 obyvatelů poděleno 70.000 dětí a náklad obnášel 80.000 K. Na rok a dítě činí výlohy ty 4 K; na 100 obyvatelů 17 K, tak že Vídeň ze všech měst poskytuje chudině největší podpory. V Berlíně se vydá na 100 hlav jenom 3·5 K, v Mnichově 4, ve Vratislavi 3·5, v Drážďanech 0.3, v Kolíně n R. 7·3, ve Frankfurtě 1·2, v Hanoveru 1·2, v Hradci 5·8 K. Jak se divně spoří v Německu, o tom nás poučuje Berlín, kdež se veškeré ruční práce chudobných dívek prodají a z výtěžku pro ně kupují materialie pro ruční práce. Je to také pěkný doklad, jaká lidumilnost panuje u Prušáků. Bylo by zajímavo i poučno, kdyby podobné výpočty také z měst českých byly učiněny a uveřejněny jakožto příspěvek k řešení socialní otázky.

Němcům dal pan ministr vyučování k pomlázce darem — nový pravopis německý. Kolikátý je, těžko si pamatovati, ale že poslední není, je nepochybno. Starší páni mají k naučení 5 let času, ale ve školách již příštím rokem nabude neobmezené platnosti. Podle nového pravopisu v cizích slovech se již nepíší cizí písmena *c* a pod., nýbrž *k*, místo *c* se píše *z*; také *th* mizí po většině, rovněž zdvojení samohlásek *aa* a *ee* se velice obmezuje.

Kurs pro léčení koktavosti byl ve Vídni dne 23. března zakončen. Z českých učitelu byli z Moravy zemskou školní radou vysláni nadučitel J. M. Kadlčák a naducitel Karel Zrůnek ze Zašové. Celkem bylo ze všech zemí 26 účastníků, a sice z Moravy 6, z Čech 7, z Haliče 6, ze Slezska 1, z Gorice 1, ze Štyrska 1, ostatní z Vídně. Češi jsou 4, Němců 16, Rusín 1, Poláků 5.

V Praze pomýšlejí na novotu, proti níž leckteré námitky již nyní se ozývají ne zcela bezdůvodně. Chtějí totiž žádati, aby nejnižší qualifikace učitele pražského byla zkouška pro měšťanské školy. Organ liberalního učitelstva „Učitelské Noviny" píší o věci takto: „Čeho má vlastně tím býti docíleno? — Aby se učitel obecné školy dále vzdělával. — Ale tu jest mnohý velice na omylu, myslí-li, že důkazem dalšího sebevzdělání je snad zkouška z němčiny nebo z nějakého odboru pro měšťanské školy. Mnozí učitelé bez takých zkoušek vynikají vysokým vzděláním a jsouce spokojeni úplně na škole obecné, na škole měšťanské nechtí nikdy učiti, protože znají tu (ku příkladu v Praze a předměstích) vybrakovanou mládež na školách měšťanských. Ve městech by učitelé škol obecných se zkouškou pro měšťanské školy byli pak povinni zdarma výpomocně učiti na měšťanských školách. Všecky nepohodlné předměty jako krasopis, zpěv, tělocvik a němčinu by strkali zkoušeným obecňákům. Mnozí ani nebaží nabýti onoho psaného důkazu dalšího sebevzdělání, jehož i slabšímu duchu půlročním „dřením" lze dosíci. Jak jiný praktický význam má zkouška pro měšťanské školy v životě mimoškolském, snadno se přesvědčíme. Ať učitel měšťanské školy třeba se všemi odbory konkuruje o místo úřednické kdekoliv. Přednost má prostý absolvent gymnasia, realky a obchodní akademie! Známý učitel pražský konal zkoušky ze dvou odborů, ale když chtěl se státi professorem střední školy, musil se hezky učit od primy gymnasia atd. k doplnění maturity, pak teprve na universitě a tak s velkou pílí nabytá vysvědčení pro měšťanské školy byla mu zbytečným a bezcenným balastem. A přece cítí se někteří učitelé měšťanských škol jako poloviční professorové ohromně povýšeni nad učitelstvem obecných škol. Známe professory i učence a literaty, kteří odhalujíce ve svých spisech celé bohatství svého ducha, v životě soukromém zůstávají skromnými (často až příliš) a hovoří prostě, slovy nehledanými. Dle skromnosti se pozná velikost duševní. Naproti tomu mnohý učitel měšťanské školy i pan řiditel měšťanské školy plýtvá tím nepatrným kapitalem, uloženým v jeho hlavě a při každé příležitosti hledí co nejvýhodněji ukázati kollegům, jak je moudrým. Dává li ve své hospitační zprávě pokyny ovšem učitelům obecných škol, užívá k tomu závratných metafor, hyperbol a básnických obratů. Vraťme se však ke zkouškám pro měšťanské školy. Je zkouška ta pravou známkou vyšší nějaké intelligence? Zajisté že ne! Lépe když učitelé pro praktický život budou hledati další sebevzdělání v kursech universitních, v kursech pro zdravotnictví, přírodnictví, pro hry mládeže, budou-li poslouchati přednášky z fysiky, chemie, budou-li na technice přítomni přednáškám o malbách, kreslení a modelování, nebo na umělecko-průmyslové škole kreslení, modelování), v kursech techn.-průmyslového musea (i v přednáškách odborných) atd. Tedy zkoušky pro měšťanské školy nechať dělá jen ten, kdo chce učiti na škole měšťanské". Posudek zajisté pozoruhodný také v jiném směru, proto doslovně jsme zařadili mínění učitelů českých o ceně a dosahu zkoušky pro školy měšťanské.

Jako zvláštnost zaznamenáváme dle „Křesťanské Školy“, že v Čechách v jistém městečku „organisované“ učitelstvo na hostiny do fary zásadně nechodí, ale za to při slavnosti otevření židovské synagogy rabínské hostiny se súčastnilo, ano i školní harmonium ochotně propůjčilo.

Emancipace ženy nové si razí dráhy a cesty a přívalu nikdo nezadrží. Důkazem je promoce sl. Anny Honzákové, která s výsledkem stkvělým složila předepsané zkoušky v pondělí dne 17. března a byla promována za doktorku veškerého lékařství na české universitě v Praze. Tím uvolněna dráha, po níž dosud jenom muži směli kráčeti. Promoce sl. Honzákové je vánek ze stol. XX. Bude mu všude správně rozuměno?

Zajímavou novinku vychovatelskou stopujeme v Americe a v novější době také v Anglii a ve Francii. V hrabství Surrei paní Meredith a její sestra, sl. Lloyd založily vesnici pro děti opuštěné a děti vězňů. Roku 1891. dostala na podnik první podporu od nynější anglické královny a teď má dědinka 20 domků, v každém po 15—20 dívkách, kteréž vede a opatruje „matka“, vyškolená ve všech oborech dívčího výchovu. Opatrovatelka řídí domácnost a dozírá ke všem pracím svěřenců. U Londýna ve Farnighamě je podobná vesnice pro hochy zřízena a taktéž „matkami“ řízená. Američané řídí se totiž zásadou: „dobrá matka lepší než sto učitelů“. Ve Francii podobné vesnice zřizuje paní Malletová. U nás teprve učiněn první rozběh k podobným věcem ústavem Jub. Jednoty Lidumilů v Dřevohosticích a ústavem sv. Josefa v Zásově.

V cizině jazyk český zajisté málo je rozšířen. Tím radostněji nás překvapuje zpráva, že na kalifornské universitě v Berkeleyi Dr. Jiří R. Noyes, učitel angličiny a němčiny, letos zahájil kurs jazyka českého. Ostatně tam podobné věci jsou možny a vysvětlitelny. Nedávno paní Stanfordová odkázala universitě v San Francisku 30 milionů dolarů. Pak ovšem si může takto nadaná universita leccos dovolit, o čem u nás ani se nám nesní.

Na konec maličký příspěvek, jak liberální učitelstvo není proti náboženství ve škole, jak se stále dušují naši domácí svobodomyslní, kteří o těchto otázkách několikráte prohlásili, že s německými liberály jsou solidárními. Poslanec Seitz, vídeňský učitel, ve schůzi ve Warnsdorfě tyto dny konané, dokazoval, že musí býti provedena úplná rozluka církve od školy, má-li se vychovati vzdělaný, intelligentní národ. Škola prý není místem, kde se má učiti náboženství, kteréž prý beztoho neposkytuje pražádné záruky, že člověk stane se vzdělaným a mravným.

* *
*

Vojenství. Rakousko-Uhersko. Šest českých obcí zakročilo u ministerstva zemské obrany, jelikož se necítily býti povinny spolupůsobiti při evidenčních pracích, týkajících se neaktivního mužstva a zemské obrany, pokud jim byly doručeny jen německé vojenské výkazy. Ministerstvo jejich stížnost zamítlo. Poslanec Dr. Šílený odvolává se ve své stížnosti na § 19. říšských základních zákonů, kterým to paragrafem zajištěna každé národnosti svoboda užívání řeči a dovolává

se Göthelio: „Kdo by mi sáhl na mateřštinu, sahá mi na život“. Zástupce ministerstva, sekční rada Kelldorfer poukazuje k nutnosti jednotné armádní řeči v mnohojazyčném Rakousku. Správní soud stížnost zamítl s odůvodněním, že musí býti úřadům zeměbraneckým přenecháno, jakého spolupůsobení a v jaké řeči od obci požadují. Obec však může výkony provésti v řeči obvyklé a nerozumí-li obecní úřad přípisu německému, má právo, vyžádati si překlad u úřadů nadřízených. — Vypsán konkurs na volná místa v kadetní škole pro zemskou obranu ve Vídni v únorovém „Verordnungsblatt für die k. k. Landwehr“ č. 8. — Cvičením na lyžích věnuje se nyní u nás větší pozornost. Dne 17. února spojila se lyžová oddělení všech pěti zeměbraneckých pluků 45. divise ve Worochté na úpatí Karpat. Každý oddíl pozůstává z důstojníka, 2 poddůstojníků a 6 mužů, celkem tedy ze 46 osob pod velením nadporučíka Mironowicze. Cvičení, rozvržená na více dní, měla za účel vyškoliti účastníky v ohledávání, v orientování a ve skrývání se v terrainu, dále v budování malých opevnění ze sněhu a chýší na obývání. Na konec docíleno i velkolepého úspěchu sportovního slezením „Černé hory“ v pochodě dvoudenním. — V zimě stíženo bývá někdy spojení našich alpských pevnůstek s jinými místy tak, že nemožno po několik dní ani poštu vypraviti. Dějí se pokusy, aby se tohoto spojení docililo pomocí velkých psů bernardinských.

Rusko. Největší ruská pancéřová loď „Imperator Alexandr III.“ měří do délky 397, do šířky 76 a do výšky 26 stop. Nosnost 13.600 tun. Stroje jsou vyzkoušeny na 16.000 koňských sil a dodávají lodi rychlost 18 uzlů za hodinu. Pancéře mají tloušťku devět palců. Výzbroj pozůstává čtyř 12centimetrových děl, 12 šestipalcových rychlopalných děl, z 20 třípalcových a z 20 třípudových děl. Dva další obrněnci téhož typu „Borodino“ a „Knjaz Suvarov“ se staví. — Noční střelba provedena onehdy třemi bateriemi 31. brigady, a to s pěkným úspěchem. Střílelo se vždy od $9^{1}/_{2}$ hod. večer do $1^{1}/_{2}$ hod. v noci na následující cíle: 1. terče osvětlené refraktorem, 2. na refraktor sám a 3. na cíle ozářené pouhým ohněm. — Ruské loďstvo sesíleno bude zase o 5 pancéřových lodí stejného typu (po 12.000 tunách). Zřízení dvou oddělení bylo carem poručeno, a sice pro loďstvo Černého moře a pro dalný východ. Každé oddělení (equipage) čítá i s hudbou as 2000 mužů. Lodi na Amu-Darii rozmnoženy o parník „Car Mikuláš II.“ a tři šalupy (plachetní lodě). Dohotovuje se podmořský člun inženýra Kuteinikova a důstojníka Kolbaseva. Pancéřová loď „Peresvět“ puštěná z ložiska již roku 1898, prestála různé zkoušky s velmi dobrým prospěchem a proto přidělena nyní loďstvu Tichého okeanu pod velením viceadmirala Skrylova. — Druhá baterie gardových střelců, která od loňska v Číně účinkovala, vrátila se do Petrohradu. Baterie tato pozůstávala pouze z 6 děl, 6 munièních vozů, 4 důstojníků, 14 poddůstojníků, 3 trubačů, 48 pěších a 36 jízdných dělostřelců, 21 jízdných a 72 tažných koní. — Záloha baterie čítala: 6 munièních vozů, 1 ložisko (lafetu), 1 vůz na náčiní, 1 vůz ambulanční, 1 vůz lékárnický, 1 důstojníka, 1 lékaře, 1 zvěrolékaře, 3 poddůstojníky, 37 jízdných a 63 tažných koní. Train baterie

pozůstával: ze 4 vozů pro zavazadla, 3 vozu na proviant, 1 vozu pro důstojníky, 1 poddůstojníka, 8 vozků, 21 pěších mužů, 1 koně jízdeckého a 15 tahounů. — Sekce muniční přináležící k baterii čítala: 18 vozů muničních, 5 kár, 1 důstojníka, 3 poddůstojníků, 66 jízdných a 54 pěších vojínů, 11 koní jízdeckých a 130 tahounů. Pro každé dělo se vezlo spolu 226 ran a kromě toho v muniční sekci ještě 276, tedy dohromady 502 rány. Baterie opustila 1. srpna Petrohrad drahou, dojela 1. září do Strětenska a plavila se odtud po Šilce a Amuru do Vladivostoku, kdež 25. září přistála. Odtud naloděna dne 30. září na parník „Dalnyj“ a převezena za 10 dní do Taku. Od té doby až do 7. června bojovala baterie v Pečili a jižním Mandžursku a súčastnila se při 11 bitkách. Urazila celkem 3731 kilometrů při teplotě od + 35° C po — 22° C. Často muselo býti připřaženo 8 koní k dělu neb muničnímu vozu. Raněných nebylo více než jedenáct. Car udělil po přehlídce baterie každému dekorovanému po 10, poddůstojníkům po 5 a ostatním po 3 rublech. — Nová kopí z jedlového a bukového dřeva se zavádějí. Tyče jsou dlouhy 2·844 *m* a tlusty 33·5 *mm*. V dolním konci nalito jest 400 *gr* olova. Váha celého kopí obnáší 2 870 *kg*. Tato kopí zavedena jsou u kozáků a sice v prvé řadě: kyrysníci a huláni nosí kopí toliko v čas míru pro parádu. — Nárok důstojníků na dovolenou upraven nyní tak, že mohou nyní žádati nejen z příčin rodinných aneb zdravotních o dovolenou, nýbrž také za tím účelem, aby sobě odpočali, zvláště po delších manevrech. Tyto žádosti nejsou na žádné období vázány. — Vycvičí se „štábní cyklisté“ u všech pluku evropského Ruska. K tomu cíli obdrží každý pluk po 2. samostatné prapory po 1 kole. K těmto cyklistum vezmou se jen lidé, kteří již dříve jezdili, jsou prostřední velikosti a mnoho neváží. Ostatně rozhoduje o jich schopnosti k této službě lékař. Stroje zakoupí velitelství divisí u různých firem. Pro správky určeno ročně pro každý stroj 10 rublů. Jezdci vyzbrojí se revolvery. Tito cyklisté budou obstarávati jednak službu ordonanční u vyšších velitelství, roznášeti a donášeti zprávy. Uspoří se tímto zavedením rozhodně na jízdě.

Francie. Návrhy týkající se dvouleté služby aktivní byly senatem přijaty. Od služby aktivní, která pro všecky dvě leta trvá, osvobozuje toliko tělesná neschopnost. Každý branec slouží dvě leta v stálém vojsku, pak 11 let v záloze, na to 6 let v armadě teritorialní a pak 6 let v její reservě, celkem tedy 25 let, a sice obyčejně od 21—46. roku. Všecky výhody (jednoročnictví atd.) přestávají. Rodinám, jimž živitel odveden byl, vyplatí stát nutné podpory. — V Cherbourgu konají se stále cvičeni s osmi podmořskými čluny, což již častěji zavdalo příčinu k srážkám s jinými loďmi. Aby se tomu předešlo, jest nařízeno, že každý podmořský člun musí býti doprovázen některou lodí, která ukazuje ve dne na stožáru černo-bílou kouli a v noci dva ohně. Za mlhy smějí podmořské čluny plouti toliko po hladině a dávati občas zvukové signaly. — Do Maroka vysláni budou zase noví cvičitelé, pro dělostřelce po setníku, pobočníku a poručíku, dvou poddůstojnících a čtyřech strojnících. Kromě toho od zákopníků po setníku a poddůstojníku. Kromě platu jako ve

Francii obdrží setník 9000 franků, poručík 7000 fr., pobočník 4200 fr. a poddůstojník 4000 fr. jako přílohu. Uchazeči musí býti arabštiny mocni. — Přihodilo se několik otrav konservami. Tyto případy zkoumá smíšená komise za předsednictví professora Bronardella. Z dobrozdání této komise vychází na jevo, že nebylo-li připravované maso dobře sterilisováno, povstává hniloba a plyny se vyvinují, následkem čehož plechové krabice ukazují vypukliny a musí býti zakopány. Často však není vně žádné viditelné známky a přece jest konserva škodlivou, protože obsahuje organické zárodky, které se teprve při otvírání dále vyvinují. V dobrozdání udává se způsob, jak možno škodlivým účinkům těchto bacilů zabrániti. — O dvouleté služební době bylo v senatě rozhodnuto. Budoucně slouží všichni schopní branci bez výjimky toliko 2 leta. Výhody studujících aneb synů, podporujících své rodiče za to též odpadají, avšak stát zavazuje se za to nuzné rodiny, tím ztratí své živitele, podporovati. Spotřeba bude obnášeti o 25 milionů franků více, za to ale stav armády zvýší se o 25.000 mužů. Vypsání premií pro déle sloužíci komise odmítla s tím odůvodněním, že jest proti delší službě vůbec, neboť zkrácením služební doby doufá armadu více znárodniti a nechce národ povojančiti. Místo poddůstojníků má býti ročně více mladých důstojníků povoláno k službě. — O krmení ječmenem praví výnos ministerstva války, že se má ječmen před krmením po 4 hodiny močiti. Kdyby se muselo krmiti na sucho, jest nutno zrna dříve rozmačkati. Koním, které toho krmiva nesnesou, nesmí se dávati. O průběhu tohoto krmení mají všichni zvěrolékaři měsíčně raport skládati.

Švycary. Letoší podzimní cvičení konati se budou mezi oddíly čtvrtého armadního sboru od 8. do 18. září. Čtvrtý armadní sbor, jehož štáb soustředí se již 30. srpna v Luzernu, pozůstává ze čtvrté a osmé pěší divise. — Zavádějí se lyže ve značnějším počtu než dosud, neboť při posledních závodech vojínů sv.-Gotthardských a několika Švedů a Norů zvítězili prvnější, ač bylo počasí velmi nepříznivé a sněhu leželo na 6 metrů. Lyže se ve Švycarech osvědčují spolehlivým prostředkem komunikačním v zimě.

Německo. Císař nařídil pro velké manévry tohoto roku: Císařské (velké) manévry provede sbor třetí proti sboru pátému. K třetímu armadnímu sboru přidělí se po čas cvičení první gardová a pěší divise s tělesným plukem husarův a setnina gardového praporu zákopníku. Pátý sbor sesílen osmou pěší brigadou a granátnickým jízdním plukem „svob. pán Derfflinger“, dále školním plukem dělostřelecké školy, utvoří tři divise. U obou sborů sestaví se zásobovací (proviantni) kolony. Dále přidělí se každému sboru jízdní divise a jedno oddělení vzduchoplavců. — Důstojníkům a námořním kadetům povoleno, aby na lodích tam, kde tím služba netrpí, používali „bašliku“ (kápě s límcem) buď pleteného nebo z modrého sukna. — Mezi škrtnutými položkami vojenské správy naléză se ona pro novostavbu „vojenského kabinetu“, jelikož nynější budova v Behrenstrasse nijak nedostačuje. Dále škrtnuto mnoho pro úřad oděvní a pro oddělení vzduchoplavecká. Pložka pro vojenskou školu technickou má prý zase v druhém čtení přijata býti. — Letoší

program pro námořní cvičení: Lodi pancéřové, nacházející se nyní v Kielu a Wilhelmshafen, ve výzbroji soustředily se začátkem března v Kielu a podniknou jízdu na zkoušku v moři Baltickém. Počátkem dubna nastoupí eskadra cvičební cestu do moře Severního a Atlantického na pět neděl. Dne 31. května počnou cvičení ve střelbě v Kielu a cvičení ve vyslídění podkopu. Dne 2. srpna spojí se s eskadrou torpedová flotila a započnou taktické manévry v Severním moři. Konečně súčastní se toto loďstvo velkých podzimních cvičení pod velením admirala Köstara.

Bulharsko. Z dosavadní poddůstojnické setniny v Sofii utvořena byla přípravná škola pro reservní důstojníky. Škole velí štábní důstojník a čtyry třídy tvoří zároveň čtyry čety setniny. Za předběžné vzdělání požaduje se odbytá škola střední nebo vyšší. Vyučování trvá od 1. února do 31. prosince a po odbytých zkouškách jmenováni bývají absolventi vyšších škol záložními důstojníky, absolventi škol středních zatím poddůstojníky. Kdo neobstojí, musí jako obyčejný muž sloužiti.

Anglie. Vojsko anglo-indické vyzbrojeno jest nyní veskrz puškami „Lee-Enfield“ a zároveň zavedeno mnoho novot. „Comander-in-chief“ není již podřízen vojenskému sekretáři, nýbrž bezprostředně místokráli. Pro mladé důstojníky zřízeny tu dvě další přípravné školy v Rauval-Pindi a v Pachmarhi. Vysloužilci, kteří nemohli býti pro burskou válku vystřídáni, dostali zvláštní premii po 250 korunách. Britského vojska jest nyní v Indii: 4 prapory pěchoty, 4 pluky jízdy 3 jízdné a 1 polní baterie, dále kadetní škola „Imperial-Cadett-Corps“.

Švedsko. Poslední storthing povolil k zakoupení bycikla pro vojsko 10.000 korun. Dodávka svěřena byla „Norské továrně na bycikly“.

Španělsko pomýšlí na zavedení rychlopalných děl, a jelikož má o peníze nouzi, upotřebí starého, ale zlepšeného materiálu. Nová děla budou míti v kalibru 7·5 centimetrův a vystřelují projektil těžký 6·5 kilogr. s počátečnou rychlostí 500 metrů. Objednáno bylo nejvíc těchto děl v cizozemsku a jen zbytek zhotoví se doma. Jelikož docílí rychlopalná baterie o 4 dělech více než obyčejná o 6 dělech, sníží se počet děl všude na 4. Cvičit v jízdě a pod. bude se k vůli chránění nových děl jen s materiálem starým. — Vláda se namahá, aby jak vojsko tak námořnictvo na nejvyšší míru přivedla. Proto ustanovena dekretem ze dne 1. února dvanáctičlenná komise, která se zabývá organisací budoucího loďstva. Zastoupen jest v komisi jak velkoprůmysl tak parlament a obchodní námořnictvo.

Čína vyžádala si na Japonsku důstojníky za účelem zorganisování své armady dle vzoru evropského. Povolán jest general Yaman, pět štábních důstojníkův od pěchoty, jeden od jízdy a jeden od dělostřelectva, dále 32 důstojníků všech tří zbraní. Gáže generalova činí 22.446 K, štábního důstojníka 17.286 K a u jiných důstojníků 7740—12.900 K.

Ročník XIX. Číslo 5.

HLÍDKA.

O ručení podniků železničních

za poškození a usmrcení osob.[1])

Podává KONSTANTIN LÖFFLER, c. k. soudní sekretář v Brně.

Až do roku 1869. bylo v našem zákonodárství o právní ochranu obecenstva vůči drahám železným, pokud běželo o úrazy a usmrcení osob, velmi málo postaráno. Když i dráha dle § 19. dopravního řádu z roku 1851. byla práva ze škod, které vlastní její vinou a vinou zřízenců jejích osobám byly způsobeny, a když i druhdy toto ručení za zřízence vykládáno bylo jako bezvýminečné, t. j. bez ohledu na vinu dráhy ve volbě zřízence a dohledu nad ním (t. zv. culpa in eligendo et inspiciendo), tedy přece bylo vždy na poškozeném nebo jeho dědicích, aby dokázali, že poškozen neb usmrcen byl vinou dráhy neb jejího zřízence, což bylo pro stranu někdy přímo nemožným.

K tomu družila se tehdejší theorie soudního řádu o průvodní moci důkazních prostředků, která soudce vázala, že jen za jistých podmínek může a musí nějakou skutečnost pokládati za dokázanou, dále vleklý, mnohdy dlouhá leta trvající průběh processu, jenž tím stával se příliš nákladným,[2]) a konečně i okolnost, že poškozený musil

[1]) Srv. *Dr. Cohen*, »Die Ereignung im Verkehr« v Neumann-Etterreichově spise »Öffentliche Fragen«. — *Dr. Krasnopolski* v Mischler-Ulbrichově »Österr. Staatswörterbuch«. — *Dr. Westerkamp* v Endemannově »Handbuch des deutschen Handelsrechtes«. — *Dr. Randa*, »O závazcích k náhradě škody z činů nedovolených« a »Über die Haftung der Eisenbahnunternehmungen«.

[2]) V tomto směru nastal důležitý pokrok teprve novým soudním řádem ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z.

žalovati dráhu v místě, kde měla své sídlo, což bylo téměř vždy ve Vídni.

Ačkoliv stav tento byl velmi smutný, bylo přece zapotřebí k nápravě tak velikého neštěstí, jaké se stalo v listopadu 1868 u Hořovic v Čechách na trati z Plzně do Berouna. Výsledkem interpellací v poslanecké a panské sněmovně pro tento případ podaných byl zákon ze dne 5. března 1869 č. 27 ř. z., za nímž brzy na to vydán byl i v Německu podobný zákon, tak zvaný „Reichshaftpflichtgesetz" ze dne 7. června 1871 č. 25 ř. z. Hlavní zásady rakouského zákona z roku 1869, jsou, že při poškození neb usmrcení osob na dráze nebo drahou platí domněnka o vině dráhy, že jí ukládá se povinnost, aby dokázala opak své viny, a to jen v tom směru, že neštěstí stalo se neodolatelnou náhodou (vis major) neb neodolatelným činem osoby třetí, za niž dráha neručí, nebo vlastní vinou poškozeného, dále že dráha ani svými řády ani smlouvou nemůže povinnost k náhradě škody vyloučiti, a konečně, že poškozený nemusí dráhu žalovati v místě, kde tato má své sídlo, nýbrž též u obchodního soudu (senatu), v jehož obvodu neštěstí se stalo.

Avšak zákon ten jest, jak se v nové době ukázalo, jednak neúplným, týkaje se pouze drah parní silou hnaných, jednak dosti nejasným, tak že poskytoval praxi nemalých obtíží.

Přihlédneme nejdříve k této stránce.

Řečeného zákona lze totiž dle § 1. užiti jen tehdy, byl-li člověk poškozen neb usmrcen „příhodou u provozování dráhy" (durch eine Ereignung im Verkehre einer Eisenbahn). Co je takovou příhodou? Je to jen neštěstí mezi jízdou po dráze?

Soudní praxe vykládá toto místo zákona na prospěch obecenstva ve smyslu nejširším a užívala ho nejen při obecenstvu cestujícím neb jinak mimo smlouvu dopravní do styku s drahou přicházejícím, nýbrž i při zřízencích dráhy a jejím dělnictvu vůbec, a to vším právem, ponévadž právě tito dle svého povolání jsou nebezpečím železničního podniku nejvíce vydáni v šanc.[1] Výklad ten srovnává se úplně se zákonem, jenž mluví zcela všeobecně o osobách bez všelikého rozdílu. To mělo v zápětí, že slova „příhoda u provozování dráhy" nebyla vykládána restriktivně, nýbrž pokud možno extensivně. Povinnost dráhy k náhradě nebyla obmezována na neštěstí, která jízdou po vlaku byla způsobena, jako jsou na př. vyšinutí vlaku z kolejí, srážky vlaků, přejetí osob, které jely nebo šly přes koleje, nebylo-li zábradlí na

[1]) V tomto směru nastala změna čl. VII. zákona ze dne 20. července 1894 č. 168 o pojišťování zřízenců železničních proti úrazu.

křižovatce dráhy se silnicí uzavřeno, spadnutí s vlaku při špatně zavřených dveřích vagonu a jiné podobné nehody, jež zákon v první řadě má na mysli, nýbrž rozšiřována byla i na přípravné práce v nádražích, vyjímajíc dílny, dále na nehody, jež dráha jen nepřímo zpusobila, ano i na poškození zpusobená při stavbě dráhy vlaky material dovážejícími, ačkoliv tu vlastně dráha veřejné dopravě nebyla odevzdána. Tak odsouzena byla dráha k náhradě, když přišel dělník k úrazu při otáčení lokomotivy v nádraží, když strojvedoucí ubíraje se po skončené jízdě domu spadl na nádraží do neuzavřené jámy, když zřízenec ponechán byl příliš dlouho ve službě při vlaku sněhem zavátém a při tom se nastudil, když dělník při sepínání vozu v nádraží přišel k úrazu, když poškozen byl poštovní úředník ambulanční velmi prudkým trhnutím vlaku; dále bylo v nejnovější době viz „Juristische Blätter“ 1902 č. 3. uznáno za „příhodu u provozování dráhy“ a tato byla též k náhradě škody odsouzena, když v nákladním nádraží prudkým písknutím lokomotivy koně se splašili a vozem, v němž byli zapřaženi, vozku přejeli.

Literatura právnická vysvětluje pojem provozování dráhy celkem stejně jako judikatura, rozumějíc jím nejen celou živnost dopravní, nýbrž i veškerou pomocnou živnost, jež dopravě bezprostředně slouží a zahrnujíc do něho nejen nebezpečí, jež jsou železniční dopravou zvláště podmíněna, nýbrž i taková, která zařízením dráhy a jejím příslušenstvím mohou povstati a jež i při jiných živnostech přihoditi se mohou.

Zabývati se zde veškerými podrobnostmi a pochybnými otázkami, jež v tomto směru vzešly, vymyká se úzkému rozsahu tohoto pojednání. Tolik budiž ještě podotknuto, že mezi úrazem neb usmrcením a provozováním dráhy musí býti kausalní souvislost; nepatří sem tedy na př. událost, byl-li jeden cestující od druhého cestujícího mezi jízdou po dráze zabit; jinak by tomu ovšem bylo, kdyby kondukter cestujícího mezi jízdou zabil.

Též slova „neodolatelná náhoda“ třeba vysvětliti. Nikoliv každá náhoda, nýbrž jen neodolatelná, neodvratná náhoda (vis major) osvobozuje dráhu od náhrady škody. Důkaz, že dráha nemá na neštěstí žádné viny, nestačí.

Dle § 2. dopravního řádu železničního z roku 1851. jest povinností dráhy, aby trať svoji, budovy, dopravní prostředky v dobrém stavu a v dostatečném množství udržovala, aby starala se o odvrácení neštěstí a pod. Stalo-li se tedy neštěstí vadou tratě, mostu železničního nebo dopravního prostředku v užším slova smyslu, na př. selže-li

nenadále brzda, signál, výhybka, praskne-li nějaký šroub nebo kolo na lokomotivě, není to neodolatelnou, nýbrž jen obyčejnou náhodou, které se mohla dráha uvarovati, kdyby byla včas trať a dopravní material bedlivě prohlédla. Pojem neodolatelné náhody zahrnuje v sobě příčiny, jež leží mimo vlastní provozování dopravního podniku, jako jsou zejména živelní pohromy neb jednání osob třetích, jež nejsou v žádném poměru ku dráze, předpokládajíc ovšem, že události takových i při sebe bedlivější opatrnosti a pozornosti nebylo lze předvídati a že i tu dráha užila všech prostředků, jež zkušenost a věda k zabránění neštěstí poskytuje, arciť jen potud, pokud je s rozumného stanoviska vůbec po podnikateli lze žádati; střelí-li na př. cizí osoba na otevřené trati do jedoucího vlaku a v něm někoho poraní, nelze činiti dráhu za to odpovědnou jediné z té příčiny, že by se tak nebylo stalo, kdyby byla podél své tratě postavila vysokou zeď nebo kordon hlídačů.

Dle toho dlužno též posuzovati živelní pohromy. Sněhové vánice, povodně, prudký orkan, sesutí skály nebo tratě po dlouho trvajících lijácích neosvobozují dráhy od povinnosti k náhradě škody, mohla-li možnost nějakého nebezpečí předvídati, poněvadž v takové případnosti neměla vlak pustiti nebo v jízdě pokračovati; toto předvídání dráhy dlužno přísněji posuzovati než u obyčejného člověka, poněvadž má dostatek sil odborně vzdělaných, po nichž lze právem žádati nejpečlivější pozornosti. Jinak má se věc, uhodí-li blesk do vlaku, nastane-li zemětřesení, průtrž mračen a pod.

Velmi často se na dráze stává, že vletí někomu prach nebo jiskra z lokomotivy do očí. Ručí za to dráha? Krasnopolski v citovaném spise tvrdí, že je tu vis major, dokáže-li dráha, že užila všech prostředků, jakých zkušenost a věda k zamezení vylétání jisker a prachu z lokomotivy poskytuje. Vletí-li cestujícímu mezi jízdou jiskra nebo prach do očí, bude si tím velmi často sám vinen, neuzavřev oken nebo nespustiv aspoň záclon, a dráha bude již z toho důvodu liberována; jest však možno, že dráhu přece někdy stíhá vina, na př. když z lokomotivy v nádraží náhlým přiložením uhlí vyrazí spousta kouře a jisker, jež dle směru panujícího větru zalétnou mezi cestující na perroně čekající; mohl-li topič věděti, že vítr duje proti perronu a naloží-li pod parní kotel v nádraží příliš mnoho uhlí, mohl výsledek snadno předvídati. Ovšem závisí vše na okolnostech konkretního případu.

V jednom případě, kde poraněna byla osoba obyčejným, nikoli velmi prudkým trhnutím vlaku, nebyla nejvyšším soudem uznána povinnost dráhy k náhradě škody, ježto prý je tu neodolatelná náhoda.

Mínění to nezdá se nám býti správným; trhnutí vlaku není zajisté neodvratnou náhodou, poněvadž je ze zkušenosti známo, že někteří řidiči lokomotivy umějí vlak přivésti v pohyb způsobem, řekli bychom tak jemným, že toho cestující ani nepozorují.

Podotknouti sluší, že dráhy ručí naprosto za jednání svých lidí, t. j. zřízenců v nejširším slova smyslu, jichž užívá ve svém dopravním podniku; jednání neb opominutí osob těchto jest jednáním a opominutím dráhy samé. (O. p.)

Stručné dějiny celibátu kněžského až po Řehoře VII.[1]

Martin Mikulka.

I.

Vedle stavu, v jakém jsme, zachováváme-li přikázaní, či vedle stavu povinnostného máme v říši nadpřirozené ještě stav dokonalých, jenž povstává, spoluúčinkují-li nadpřirozené milost s naší svobodnou vůlí ke sloučení se s Bohem. Mezi prostředky, kterými slučuje se člověk s Bohem tajemně, počítá božský Učitel předem dvojí: zřeknouti se majetku a zříci se manželství. Účel, za kterým má se člověk vzdáti všeho, co ho váže k pozemskému, je ten jediný pro tuto zemi, aby pracoval bez překážky na rozšíření a utvrzení říše Boží na zemi. Ve Starém Zákoně i vůbec u starých národů nebyla známa pověčná panickost ve smyslu křesťanském. Co tam nacházíme, jako třebas u Římanů Vestalky, bylo pouze dočasnou zdrželivostí, aby služba bohyně tím pečlivěji byla zastávána; po jistém čase vystoupily Vestalky ze služeb a směly se vdáti. U židů bylo nemanželství a jest až dosud neštěstím i hanbou.

„Po poslušnosti", praví Methodius, „je čistota lilií mezi květinami, rostlinkou s nebe; prorokové a starozákonní svatí jí neznali; teprve Kristus, kníže panických bytostí, byl jejím učitelem; on, Logos Boží, přinesl ji s nebe." (Convivium decem virgin.) A on sám byl panicem. Co týče se apoštolů, byli buď též neženati nebo vzdálili se od svých manželek, stavše se následovníky Kristovými. S jistotou můžeme tvrditi pouze o sv. Petru, že byl ženat; když jej povolal Kristus za učeníka, opustil Petr ženu, což vysvítá z jeho výroku: „Ecce, nos reliquimus

[1]) Sněmy citovány ponejvíce podle *Hefele*, (Konziliengeschichte), listy papežské podle *Pénka*, (Römischer Priestercelibat). Krakov.

omnia et secuti sumus te." O Judovi a Filipovi není věc rozhodnuta, a o všech ostatních můžeme říci, že ženati nebyli; neboť ani o jednom z nich nezmiňuje se Písmo sv., že by býval měl ženu. Účel, za kterým chtěl božský Učitel jen neženaté muže za učeníky, jest jediné ten, aby docela nezávisle a bez překážky věnovali se šíření jeho učení. „Archiv für katholisches Kirchenrecht" (1898, č. 309.): „Christus hat der Ehelosigkeit die Hinordnung auf das apostolische Missionswerk gegeben. Es liegt eben im Wesen des Coelibats, dass er Raum und Freiheit gewährt, die Summe der verliehenen Kräfte der Ausbreitung der Kirche Gottes dienstbar zu machen. Aus diesem Grunde gibt Paulus dem ehelosen Stande den Vorzug vor der Ehe, welche wegen der mannigfachen mit ihr verbundenen irdischen Sorgen und Verwickelungen einer ungetheilten Hingabe an das Missionswerk Hindernisse bereitet."

Příkladu Kristova a apoštolů následovalo hned z prvopočátku mnoho mužův a žen. V prvních stoletích křesťanství nebylo totiž možno vždy pouze neženaté muže bráti za kněze, poněvadž jich nebylo s dostatek, a v dobách bouří každý nehodil se jen proto, že snad nebyl ženat, již i za kněze. Shledáváme tedy kněze ženaté, a celibát kvetl tenkrát více ve skrytu mezi mnichy. Vedle těchto bylo mnoho kněží a jáhnů neženatých již i v oněch prvních dobách, jak na to poukazují mnozí svatí jáhnové mladíci, jistě tedy neženati. Kromě toho stávalo již tenkrát nařízení, jimiž chtěla míti církev kněžstvo panické. Tužby církve učiniti kněžstvu stav nemanželský oblibeným můžeme stopovati od prvních dob křesťanství. Apoštolská nařízení, která bývají obyčejně připisována sv. apoštolům samým, a jejichžto vznik kladou jiní teprve do století třetího, dávají tyto předpisy: καλὸν μὲν εἶναι ἄγαμον, εἰ δὲ μή, ἀπὸ μιᾶς γυναικός; na jiném místě zakazuje se duchovním obcovati s druhým pohlavím: Δεῖ οὖν εἶναι τοὺς πρεσβυτέρους ἤδη κεχρονικότας ἐπὶ τῷ κόσμῳ τρόπῳ τινὶ ἀπεχομένους τῆς πρὸς γυναῖκας συνελεύσεως. Tato nařízení nalezáme i v Edesse dobře známa tamějším křesťanům, jak dovídáme se ze spisu Adaeova „Doctrina", jehož mají dějepiscové za učeníka Kristova. Píše tam: „Vaše životy buďtež čisty a vaše těla posvátna a netknuta, jak se sluší na ty, jež stojí před oltářem Božím", a dále: „Všichni muži a všechny ženy, jež vykonávají chrámové služby, byli cudnými, opatrnými, svatými a čistými, žijíce ojediněle (syrsky: **ichidaith**) **a cudně bez poskvrny.**"

Jsou-li stopy celibátu ve století prvním kromě Písma sv. přece v mlhu nejistoty zahaleny, jsou o něm století následující plny poznámek a předpisů. Tertullian (✝ 240), De exhortatione castitatis, vychvaluje

čistotu a pak zanícen krásou čistých duší píše (c. 13): „Quanti igitur et quantae in ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suae honorem restituerunt quique se iam illius aevi filios dicaverunt, occidentes in se concupiscentiam libidinis et totum illud, quod intra paradisum non potuit admitti!" Origenes († 254) dotýká se celibátu kněžského v homilii 6. o Levitiku (28. 42) pravě, že o femoraliích nemá býti u kněze křesťanského ani řeči, poněvadž nesmí on býti otcem. A ve spise c. Celsum VII. 48 píše, že mají kněží vůbec čistě a cudně býti živi, nescházejíce se se ženami. Též dva listy pseudoklementské, které připisují se druhému nebo prvé polovici třetího století a jsou titulovány „Ad virgines", dosvědčují, že patří kazatelé buď do stavu panického nebo mezi askety; dávají se jim tam poučení, jak mají žíti na missiích, aby zachovali čistotu. Mnozí připisují tyto dva listy Klementu I. († 100).

Pozoruhodná jsou též slova v „Doctrina Apostolorum", jež týkají se pocestných učitelu křesťanských: „Avšak každý prorok, osvědčený a pravý, jenž jedná podle tajemství církevního zde na zemi, neuče však ostatních, činiti totéž, co činí sám (ποιῶν εἰς μυστήριον κοσμικὸν ἐκκλησίας, μὴ διδάσκων δὲ ποιεῖν, ὅσα αὐτὸς ποιεῖ), takový u vás nebudiž posuzován." Toto místo dá se jen těžko vysvětliti; protestant Harnack má za to („Theol. Literaturzeitung" 1884. 54), že má se zde, bereme-li ohled na Ignat. ad Polyc. 5 a Tertul. de mong. 11, rozuměti zvláště zdrželivost křesťanských učitelů v obcování pohlavním, jdoucí až ke zdržení se od manželství. Krásně líčí sv. Method († 311) v „Convivium decem virginum", psaném formou Platonova symposia, obsahem však symposiu nepřátelském, čistotu a celibát, jak jsme již svrchu citovali.

Ze všeho, co jsme zde uvedli, vysvítá, jak velice vážila si církev čistoty a panickosti; chtěli ji učiniti všem vzácnou a následování hodnou; zvláště kladla ji na srdce kněžím jako obětníkům na oltáři Nejvyššího. Nalezáme panegyrika psaná ve spisech prvních křesťanských spisovatelu na stav nemanželský, nalezáme v dějinách mnoho celibaterů-kněží i nekněží, zvláště mnichův, ano i herese (Enkratitů, Manichejců), které překročily meze čistoty jako rady a závazné jen pro stav kněžský nařizujíce ji ve formě celibátu všem křesťanům: to vše usvědčuje nás o tom, že byl stav nemanželský rozšířen a veleben hned za prvních století křesťanských. Když pak minuly doby pronásledování a zásady křesťanské bez překážky mohly se osvědčovati v praxi, došlo teprve k tomu, aby i v životě svém předčil ostatní stavy stav kněžský jako stav vyvolený, a proto shledáváme množství papežských a sněmských

nařízení, jež přikazovala kněžstvu, aby dbalo kázně a bylo hodno vždycky přinášeti nejsv. oběť, zdržujíc se manželek. Je však uvážiti, že nevnutila církev ani jedné pravdy lidstvu za jeden den; vše dělo se ponenáhlu: učení křesťanské mělo zvenáhla prokvasiti životy všech i jedinců. A tak se to mělo i s celibátem naprostým či absolutním: i on měl býti kněžstvem přijat časem teprv. A proto nacházíme kanony koncilů nařizující kněžím celibát, zároveň však též ženaté kněze. Ale i těmto ukládá se již, že jak to činili apoštolé, i oni mají vzdáti se svých žen stavše se kněžími a s nimi pouze žíti jako se sestrami. Tento relativní celibát nařizuje se kategoricky, tak že zakazuje se klerikům, kteří nevzdají se svých žen, vykonávati služby kněžské a bráti podílu na vydržování dary věřících.

V tomto smyslu vyhrožuje již koncil Elvírský (306, podle Duchesna 300) v kanoně 33. všem biskupům, kněžím a jáhnům, že budou složeni s úřadu, nevzdají-li se manželek. „Placuit in totum prohiberi episcopis, presbyteris et diaconibus, vel omnibus clericis positis in ministerio, abstinere se a coniugibus suis et non generare filios; quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur." Kdyby nebyl podobný zákon již dříve stával, jisté by se klerikové byli odvolali na způsob života duchovních předchůdců; neboť taková novota nedá se zavésti kategoricky v takovém množství kněží, aniž by kdo z nich byl vystoupil proti ní. Odvolání na dřívější stav věcí v památkách pozůstalých nenajdeme. Naopak několik duchovních španělských poukazuje pouze na Starý Zákon, v němž bylo kněžím dovoleno ploditi dítky. Avšak již papež Siricius, zvolený roku 385., žaluje si do nich (Epist. ad Himer.): „Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrymarum? et flebo populum hunc die ac nocte. Praví-li zde prorok (Jeremiáš), že mu nestačí slz, aby oplakal viny svého lidu, jakou bolestí jsme teprve My sklíčeni, žehrajíce na přečiny těch, kteří tvoří s námi jedno tělo… Slyšeli jsme, že plodí mnozí kněží dlouho po svém vysvěcení na kněze a jáhny s vlastními ženami a způsobem jiným ještě hříšnějším dítky a že ospravedlňují svou chybu svolením, které dáno bylo kněžím starozákonním, že mají ploditi potomky." Pak odvolává se, že již k duchovním Starého Zákona pravil Bůh: „Sancti estote quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester", že nepřišel Kristus, aby zrušil tento rozkaz Boží, a praví pak: „Jako kněží a levity tohoto ústavu (církve) víže nás všechny neodstranitelný zákon, abychom krotili ode dne ordinace střídmosti a cudnosti těla svá, a tak líbili se Bohu v obětech, jež mu přinášíme." Těm, kteří poznavše chybu svou, že žijí v manželství, opustili by ženy

své, odpouští papež; káže však, aby byli bez milosti trestáni, kteří předpisu jeho o celibátě nechtějí zachovávati: „Vězte, že vás sesazuji ze své apoštolské moci se všech církevních úřadu, jež jste nehodně zastávali, že nesmíte se již nikdy dotýkati tajemství posvátných, kterých jste se sami tím oloupili, že jste se oddali nezřízeným žádostem.“ Tyto přísné tresty měly stihnouti všechny biskupy, kněze a jáhny, jak poznamenává papež dále, kteří by se nezřekli svých manželek nebo souložnic. Též zakazuje tentýž papež v článku 12. svého listu klerikum přebývati s cizími osobami a odvolává se při tom na podobný zákaz koncilu Nicejského, konaného roku 325., což později opakuje i sněm Karthaginský III. (397): „Ut cum omnibus omnino clericis extraneae feminae non cohabitent, sed solae matres aviae et materterae, amitae, sorores et filiae fratrum et sororum.“ Roku 400. konala se za předsednictví sv. Jana Chrysostoma v Efesu synoda, při níž valentinopolský biskup Eusebius stěžoval si do biskupa efesského Antonia pro různé přečiny a obžaloval ho též proto, že jako biskup zplodil se svou ženou dítky.

Z toho, co zde uvedeno, je zřejmo, že pracovala církev ve čtvrtém století, aby uskutečnila zákon o celibátu v praxi. Celý, tak jak jej máme dnes, nalezá se v historických památkách tohoto století, co do předpisuv a rozkazu církevních. Nejenom biskupové a kněží, nýbrž všichni, kdo chtěli přistoupiti k vyšším svěcenım, byli zavázáni k celibátu. Jen celibatéři byli svěceni za jáhny, anebo takoví muži, kteří slibem stvrdili svuj úmysl, že se vystřihají po ordinaci všeho pokrevního obcování se svými manželkami. Kteří z nich jednali proti těmto předpisum, byli přísně a nemilosrdně trestáni. A tak přicházíme k úsudku, který vyslovil v témže věku sv. Jarolím: „Ejhle! zřejmě jsme pověděli, že dovolují se evangeliem manželství, že však těm, kdož berou na sebe tento závazek, nedostane se odměny slíbené čistotě. Slyší-li to neradi manželé, nechť nemají mi za zlé, nýbrž Písmu sv., biskupům, kněžím, jáhnum a celému služebnému kleru; věditť oni, že není jim dovoleno přinášeti oběti, jestliže slouží manželské povinnosti... Za biskupy, kněze a jáhny bývají voleni panici nebo vdovci, nebo kteří vstoupivše v kněžství, věčně zůstávají cudnými.“ (P. d.)

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. Č. d.

β) Tetrapolitana,[1]) jež skládá se z předmluvy, doslovu a 23 kapitol, souhlasí po většině s konfessí augsburskou až na učení o večeři Páně. Toto jest však tak všeobecně a neurčitě podáno, že sami lutherané vitenberští považovali je za orthodoxní. V kapitole 18. o večeři Páně se učí, že jest verum suum Christi corpus verusque suus sanguis, vere edendum et bibendus in cibum potumque animarum, quo illae in aeternam vitam alantur.

γ) Poněvadž v Tetrapolitaně[2]) učení o večeři Páně jen všeobecně a neurčitě podáno jest a spíše názoru lutherskému než zwingliovskému se blíží, bylo dovoleno Strasburku, Kostnici, Menningám a Lindavě roku 1531. přistoupiti ku spolku šmalkaldskému, jenž následujícího roku podepsal v plném znění konfessi augsburskou.[3]) Avšak ani nyní zmíněná města od Tetrapolitany neustoupila, což dokázala tím, že povolala si švýcarské učitele a kazatele, ba roku 1538. i samého Jana Kalvina za kazatele a professora do Strasburku. I jmina tedy města tato za lutherská, ačkoliv jimi nikdy nebyla.

Interimem roku 1548. byl sice v Kostnici, Menningách a Lindavě zaveden katolický ritus i učení, ale ne na dlouho; roku 1555. obdrželi tu lutherané většinu a proto musilo Tridentinum a i Tetrapolitana ustoupiti augsburské konfessi. Ba ani ve Strasburku Tetrapolitana se dlouho neudržela, neboť již roku 1563. byla od přísného lutheranského superintendenta Jana Marbacha odvolána. Od té doby se jí nikdo již nepřidržuje, ač u reformovaných Švýcarů vždy veliké váhy požívala.

6. První konfesse basilejská[4]) (confessio basiliensis prior, na rozdíl od první konfesse helvetské, jež sluje někdy též confessio basiliensis posterior; někdy i confessio muelhusana, protože přijata byla v Mylhusách roku 1537. a 1550.) z roku 1534.

α) Zásady Zwingliovy již roku 1524. v Mylhusách a o pět let později i v Basileji došly všeobecné obliby. Aby toto nové učení určitosti nabylo, pomýšlel Oekolampadius na nový symbol, jejž vskutku i pro

[1]) N. 740–770. Latinsky v Corpus... I. 174 n. — *Le Plat*, Monumentorum ad hist. concilii Trident. spectant. ampl. collectio II. Lovanii 1782. 441 n.; Augusti 327 n.

[2]) *Herzog's* »Real-Encyklopädie«, 2. Aufl. III. 40 (W. Krafft). — *Kolde* II. 344 n.

[3]) *Dr. J. A. Möhler*, »Symbolik«, 5. vyd. Mohuč 1838. 21.

[4]) N. 78–104; Corpus I. 72; *Augusti* 103 n.; *Möhler* 22; Br. II. 462; K. III. 869; *Hagenbach*, »Kritische Geschichte der ersten B. K.« Basel 1827.

sebe tedy jako spíš privatní vypracoval. Dle symbolu Oekolampadiova vypracoval jeho nástupce a stoupenec Osvald Myconius roku 1532. konfessi, jež dne 21. ledna 1534 ve jménu městské rady vyšla v Basileji pod titulem: „Bekanthus unsers heyligen Christlichen gloubens, wie es die kylch zu Basel haldt." Roku 1561. byla znova přehlédnuta.

β) Ve 12 článcích (či 36 disputacích) pojednává tato konfesse o následujícím: 1. Věříme v jednoho Boha ve třech osobách, jenž všecko stvořil a zachovává; který od počátku světa ty si vyvolil, jež spasiti chce. 2. Člověk byl původně svatý a spravedlivý, hřešil však dobrovolně: v něm zkazilo se všecko potomstvo a jest nakloněno ku hříchu tak, že nemůže samo od sebe nic dobrého činiti a ani chtíti. 3. Ačkoliv člověk stal se nepřítelem Božím, přece Bůh stále o něj pečoval. 4. Kristus, Slovo Otce tělem učiněné (vtělené) a z čisté panny zrozené vykoupil nás svou jedinou obětí na kříži. 5. Církev jest obcování svatých, shromáždění (congregatio) věřících v duchu; k ní patří všickni, kdož Krista jakožto beránka snímajícího hříchy vyznávají a tuto víru skutky z lásky pocházejícími dokazují. Církev má dvě svátosti: křest ku vstupu do ní, večeři Páně pro budoucí dráhu životní. Hlavní péče církve směřuje k zachování jednoty, proto vzdaluje se ode všech sekt. 6. Večeře Páně jest ku vzpomínce utrpení Kristova, k důkazu pravé víry a bratrské lásky ustanovena. Pravíť se tu: „Credimus ipsummet Christum cibum esse credentium animarum ad vitam aeternam et nostras animas per veram fidem in crucifixum Christum carne et sanguine Christi cibari et potari." Transubstantiace, impanace a adorace eucharistie se zavrhuje — obsahuje tedy článek tento krátce učení Zwingliovo o večeři Páně. 7. Církev požívá práva větší hříšníky exkomunikovati a tím má hleděti dosáhnouti jich nápravy. 8. Vrchnost má svého Bohem daného meče používati k vyhubení zla. 9. Naše ospravedlnění pochází pouze z víry v ukřižovaného Krista. Víra má se sice jeviti dobrými skutky, avšak tyto nemají žádného vlivu na naše ospravedlnění, jsou spíše jakýsi způsob díku za dobrodiní od Krista nám udělená. 10. Při posledním soudě, jejž předcházeti bude vzkříšení, rozhodne Kristus dle zásluh věčné naše určení. 11. Pouze Bůh má právo na svědomí lidské. Zpověď, čtyřicetidenní půst, svátky svatých, uctívání obrazů, celibát služebníků církevních jakožto lidské nálezky se zamítají. 12. Křest dítek jest platný, přísaha jest dovolena, křesťané smějí zastávati úřady. Konečně konfesse podrobuje se Písmu jakožto jedinému pravidlu víry.

Ze všeho patrno, že konfesse tato má ráz učení Zwinglliova.[1]

[1] Ottův Slovník naučný V. 575.

γ) Ačkoliv konfesse basilejská v Basileji a Mylhusách veliké se těšila oblibě, přece brzy ve většině reformovaných švýcarských měst byla zatlačena ideami a názory kalvinskými tak, že dlouho za symbolickou knihu neplatila.

7. Druhá konfesse basilejská[1] (confessio basiliensis posterior seu secunda; pro svou autoritu též konfesse helvetská první — confessio helvetica prior — nazvaná, tak že název konfesse basilejská druhá dává se obyčejně konfessi z roku 1647.).

α) Když ve vlastním táboře reformovaných povstaly různé hádky a neshody, tu počali někteří z nich přemýšleti, jak by jednota udržeti se dala. Avšak všecky pokusy, zejména od Bucera v tom směru učiněné, minuly se s cílem zvláště v Bernu. I svoláno tedy shromáždění všech reformovaných Švýcarů hlavně za tím účelem, aby přesně stanovena byla nauka o večeři Páně, neboť, jak se zdálo, ta byla příčinou všech rozbrojů.

Dne 30. ledna 1536 sešli se nejlepší bohoslovci švýcarští a zástupci hlavních měst (Curichu, Bernu, Basileje, Šafhus, Sv. Havla, Mylhus a Bielu) v Basileji. Ponévadž zatím rozšířila se zpráva, že papež Pavel III. dohodl se s císařem a brzy bude svolán koncil, ustanovilo se basilejské shromáždění na tom, aby bylo zpracováno a koncilu předloženo nové, ode všech reformovaných měst podepsané vyznání víry. Roku 1536. Jindřich Bullinger, Lev Juda z Curychu, Osvald Mykonius, Megander z Bernu a Šimon Grynaeus z Basileje, k nimž později připojili se i Bucer a Capito ze Štrasburku, byli pověřeni, aby konfessi tuto vypracovali. Tímto způsobem sepsána byla, a to latinsky confessio helvetica prior, jejímž účelem bylo, „aby reformovaní Švýcaři měli společné vyznání při zamýšleném vyjednávání s Lutherem o sjednocení, jakož i na koncilu, kterýž papež Pavel III. svolati zamýšlel." Lev Juda přeložil latinskou konfessi do němčiny.

β) Protože latinské vydání druhé konfesse basilejské velmi se blížilo názorům lutherským, bylo dle německého, schváleného textu opraveno. V březnu 1536 shromáždili se zástupci reformované církve znova, text latinský přehlédli a dne 26. téhož měsíce schválili. Roku 1566. byla posléze konfesse tato znova přepracována a ode všech helvetských církví, mimo Basilej a Neuschatel, přijata a vydána.

γ) Konfesse basilejská druhá podává celkem v 27 článcích, ovšem že velmi zmírněné zásady Zwingliovy. Obsah je tento: 1. Kanonické

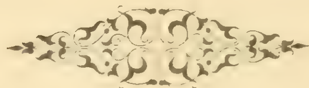
[1] N. 105—122; Corpus I. 67 nn.; *Augusti* 94 n.; Br. XIII. 694; K. III. 879 n. O. V. 575; *Möhler* 22.

spisy jsou slovo Boží. 2. Písmo jest jediným pramenem víry jakož i pramenem každého jeho výkladu. 3. Pokud svatí Otcové souhlasí při výkladě Písma s Písmem samým, mají v úctě chováni býti. 4. Lidské tradice mají se zavrhnouti. 5. Účelem kanonických Písem jest podati důkaz, že Bůh skrze Syna svého nad lidem se smiloval. 6. Jest jeden Bůh ve třech osobách, jenž všecko stvořil a zachovává. 7. První člověk po svém stvoření byl svatý, svobodnou volbou však spáchal hřích a tak uvalil zhoubu na sebe i na své potomky. 8. To je hřích dědičný, jehož zbaveni býti můžeme pouze Kristem, Bohem, ponévadž něco dobrého, co v nás po hříchu ještě zbylo, osobními hříchy stále se zmenšuje a seslabuje. 9. O moralní svobodě se učí: „Sic homini liberum arbitrium tribuimus, ut... mala quidem agere sponte nostra queamus, bona vero amplecti... nisi gratia Christi illustrati, non queamus. Ex Deo salus, ex nobis perditio est.“ 10. Již od věčnosti Bůh spásu pokolení lidského ustanovil a lidstvo v Zákoně Starém na ni připravoval. 11 Ježíš Kristus, pravý Bůh a pravý člověk, spasil nás svou smrtí na kříži; je tudíž náš velekněz, Pán a Král. 12. Účelem učení evangelického je přesvědčiti lidstvo, že pouze pro zásluhy Kristovy ospravedlněni býváme. 13. Ospravedlnění pro zásluhy Kristovy dostává se lidem skrze víru, jakožto čistě dar Boží, beze všelikých jejich zásluh. Z této víry vyplývají sice všecky ctnosti jakožto její ovoce, avšak ospravedlnění nesmí se přičítati ctnostem, nýbrž pouze víře. 14. Z takto věřících sestává církev, posvátný svazek (collectio) svatých, kteří pouze oku Božímu známi jsou a kteří právě proto, aby i lidem povědomi byli, musí jakéhosi zevnějšího ritu, spolkového znamení užívati. 15. Organy církevními jsou služebníci slova Božího, kteří svou moc a obor působnosti bezprostředně od Krista obdržují. 16. Dvojí církevní moc, poučovati a stádo Kristovo pásti, má pouze vážným mužům svěřena býti. 17. Jejich volba provádí se po předcházející zkoušce o jich víře a způsobilosti od církevních představených světskou mocí k tomu ustanovených; obec potvrzuje volbu. 18. Ustanovení takto učitelé nazývají se pouze v nevlastním slova smyslu pastýři (pastoři), neboť vlastní a nejvyšší pastýř jest Kristus. 19. Jejich povinností jest pokání a odpuštění hříchů hlásati, nad čistotou učení a mravů bdíti atd. 20. Svátosti, jež jsou symboly milosti Boží, přijímají se dvě: křest a večeře Páně. 21. Baptismus est lavacrum regenerationis, quam Dominus electis suis exhibet; též dítkám má se udělovati, quum de eorum electione pie sit praesumendum. 22. O večeři Páně se učí: „Coenam vero mysticam (credimus), in qua Dominus corpus suum et sanguinem suum i. e. seipsum suis vere offerat... Non

quod pani et vino corpus Domini et sanguis vel naturaliter uniantur, sed quod panis et vinum... symbola sint, quibus ab ipso Domino per ecclesiae ministerium vera corporis et sanguinis eius communicatio... exhibeatur.“ 23. Obsahuje pravidla, jak bohoslužebná shromáždění konati se mají. 24. Heretikové a schismatikové, zvláště anabaptisté mají z církevních obcí se vyloučiti, a kdyby odporovali, mají magistraty zakročiti. 25. Věci indifferentní (media) mohou se podržeti, nepodporují-li vznik jiných. 26. Světská vrchnost jest podporou a ochránkyní církve; má pečovati obzvláště o výchov mládeže, o obsazování církevních úřadův a o podporování chudých. 27. Stav manželský jest pro všecky, kteří schopni jsou, ustanoven; proto mnišská čistota jakožto církvi i státu odporující se zavrhuje.

Jak patrno, konfesse tato má ráz Zwingliův, toliko v některých částech, jako sub 9., 21., 22. jeví se vliv Kalvinův, jenž roku 1534. v Basileji dlel. V učení o večeři Páně zabírá tato konfesse sprostředkující stanovisko[1]) mezi Lutherem a Zwinglim. (P. d.)

[1]) *Dr. J. Burg*, »Protestantische Geschichtslügen« II. 45.

Vas. Andr. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal. (Č. d.)

Výbuch zlosti u větší části společnosti na Gogola pro „Revisora" rozladil jeho čivy. Zpracoval sice ještě pro jeviště komedii „Ženitba" pro Puškinův časopis „Sovremennik" komický výjev „Jitro úředního člověka", napsal „Petrohradské poznámky" i začal komedii „Hráči", ale pocítiv velikou potřebu změnit okolí a odpočinout si, odejel v červnu 1836 do ciziny, by tu vzdálen všedních dojmů petrohradského literarního, divadelního i úřednického světa, prostý starostí a útrap v odloučenosti ode všech pracoval o „Mrtvých duších", díle, jež pokládal za úkol svého života, a jež začal 1835. V cizině dlouho jezdil s místa na místo, až nalezl „druhý domov" v Italii. Čarokrásná příroda italská, vysoká originalnost Říma, díla umění, četné památky starobylosti, originalní zpusob života italského, všecko to mocně působilo na vnímavého umělce, jenž sblíživ se v Římě se šlechetným nadšencem a čistým idealistou, malířem A. Ivanovem, ponořoval se zároveň s ním do moře vysokých esthetických požitků. Byla to nejšťastnější doba v jeho životě. Brzy však nedostatek prostředku k životu počal jej tísnit, i obrací se na Žukovského, jenž mu vymohl u cara větší peněžitou podporu, r. 1838. pak žádá o půjčku Pogodina, který mu s druhy S. Aksakovem, N. Pavlovem, Iv. Velikopolským i Baratynským složil 2000 r., jež Gogol mínil oplatit příjmem za druhé vydání „Revisora". Počátkem r. 1839. bavil jej příjezd Žukovského i Pogodina, který vlivem svým naklonil ho k slavjanofilství, jak o tom svědčí Gogolovy dopisy k Šafaříkovi, Kollárovi a j., dále pobyt Ševyreva v Římě. Ale brzy po odjezdu těchto z Říma, Gogol v květnu prožil tklivé elegické drama, které smířilo jej se sebou samým i se světem i mělo ohromný vliv na další rozvoj jeho života. Gogol prokazoval tehdy sebeobětavě nezištnou pomoc mladé drahé bytosti, čisté duši, plné šlechetných snah, trávě celé noci beze spánku u smrtelného lože šlechetného přítele, hraběte Josefa Vielgorského, s nímžto sblížil se krátce před předčasnou jeho smrtí. Vida tu marnost všeho pozemského štěstí a statku, počal pohrdat statky těmi, jichž tak těžko lze nabýti, a jež jsou tak nestálé, pomíjející. Po smrti mladého hraběte Vielgorského odebral se do Marianských lázní v Čechách za Pogodinem, s nímž koncem září vrátil se na Rus, studoval Shakespearea, pilně pracuje

v době té o maloruském dramatě, jehož však nikdy neukončil. Pobyv krátký čas v Moskvě a Petrohradě i vypůjčiv si peníze od Žukovského, odejel v květnu 1840 na Varšavu a Krakov do Vídně. Jsa v bodré náladě duševní, pocítil příliv nadšení a s osvěženými silami dal se do práce, píše nezdařilé drama z maloruských dějin. Tu však najednou vážně onemocněl následkem nesmírné mozkové práce za nepříznivých okolností, letního žáru, osamělosti, teskliivosti a pití vody z Marianských lázní při nedostatku pohybu. Stav jeho zhoršoval se tím, že silné unavení mozku, rozladění a podráždění čivu provázely žaludeční bolesti a smutné myšlenky na odlétající nadšení i na zapletené záležitosti osobní, nezaplacené dluhy a starosti o výživu. Nechtěje umřít uprostřed Němců, vydal se na cestu do Říma; cesta mu pomohla, tak že nemoc opustila ho koncem r. 1840. I psal v době té S. Aksakovu:

»Píši Vám, protože jsem zdráv díky podivu hodné moci Boha, jenž mě vzkřísil z nemoci. Mnoho podivu hodného událo se v mých myšlenkách i v životě.« A Pogodinovi: »Podivu hodně milosrdný a veliký je Bůh, jsem zdráv; dokonce cítím svěžest, obírám se opravami, zpracováním ba i pokračováním ‚Mrtvých duší‘.«

Od doby té ton jeho listů je týž, plný náboženské ekstase. Již tehdy silně promluvil v něm náboženský cit, jehož símě vložila matka v duši jeho, tak že každé uzdravení z těžké nemoci pokládal za zázračné vysvobození od smrti, jež mu seslala Prozřetelnost Boží, by mohl plnit „onu povinnost, k níž povolán na zemi, k níž právě dány mu schopnosti a síly“, by mohl sloužit lidstvu způsobem vznešenějším, než dosud sloužil svými díly, a „aspoň poněkud zapěl chvalozpěv kráse nebeské.“

V létě 1841 počal Gogol chystat k tisku I. díl „Mrtvých duší“, při čemž mu pomáhali V. Panov i Anněnkov, který ho zastal v Římě v dobré, veselé náladě nad šťastným ukončením prvního dílu zamilovaného díla. Ale nový návrat na Rus v září 1841 byl pro Gogola spojen s novými četnými těžkými nepříjemnostmi. Předně nepříjemné jeho postavení v domě Pogodina, jenž pozbyl k němu dřívější náklonnosti, proto že Gogol neplatil dluhů, velice ho urážela a rmoutilo. Na dobro zanevřel Gogol na Pogodina, když tento bez jeho svolení uveřejnil ne zcela propracovanou kresbu jeho „Řím“ ve svém „Moskvitaninu“, chtěje časopisu pomoci na nohy a zmenšit dluh Gogolův. Dále starosti o vydání „Mrtvých duší“, nepříjemnosti s censurou, jíž nelíbilo se ani záhlaví „mrtvé duše“, protože duše je nesmrtelna (Gogol musil změnit titul takto: „Dobrodružství Čičikova čili Mrtvé duše“), pak vypravování o kapitanu Kopějkinovi, jež musel přepracovat — nutnost obtěžovat prosbami vysoce postavené osoby,

by svoji přímluvou urychlily vydání „Mrtvých duší“ — všecko to ho dráždilo a unavovalo. Když pak 1842 vyšly „Mrtvé duše“, kruhy a časopisy ochranářského směru, „Sěvernaja Pčela“ i „Biblioteka dlja čtenia“, vrhly se na „bezbožného“ spisovatele, jenž prý dílem svým povstal proti nesmrtelnosti duše, je nebezpečen státu, an bojuje proti nevolnictví, a ostouzí Rus před cizinou, hlásaje, „že v Rusku lze koupit duši lidskou za půl třetího ruble“ ...

Doba druhé polovice třicátých let, kdy Gogol psal „Mrtvé duše“, byla dobou nejmocnějšího rozvoje jeho dobrosrdečného humoru a komičnosti, osvětlených hlubokým citem pravé lidumilnosti. I vidíme v „Mrtvých duších“ řadu překvapujících obrazů i charakterů v témž duchu, v jakém psány „Mirgorod“, petrohradské „novelly“ a „Revisor“, ale obrazy jeho i postavy voleny z různějších vrstev a oboru života ruského. Je tu táž hluboká psychologická analyse, jež uprostřed smíchu odhalovala smutné i tragické stránky života lidského. V líčení ruské skutečnosti vložil Gogol svoji subjektivnost, t. j. svoje osobní účastenství v oněch dojmech, jež podává skutečnost ta, zármutek nad pochmurnými zjevy života i nadšené jasnými zjevy. Po „Revisoru“, kde se vysmál všemu špatnému v životě ruském, Gogol pocítil potřebu „většího, plného díla, kde by nebylo jen to, čemu třeba se smát“, nybrž „v němž by objevilo se všecko, co je i dobrého i zlého v Rusovi, a v němž by ukázala se viditelněji zvláštnost naší ruské přirozenosti“, celý Rus se vší rozmanitostí bohatství a darů, předností i nedostatků před jinými národy. I chopil se sujetu, který mu dal Puškin, pobizeje ho k většímu dílu, an „má schopnost pronikat člověka i několika tahy představit ho najednou jak živého“. Gogolovi zalíbil se sujet „Mrtvých duší“, poněvadž dával mu úplnou volnost zjezdit s hrdinou Čičikovem celou Rus i vyvést mnoho rozmanitých osob a charakterů, nakreslit mnoho směšných i tklivých zjevů ze všech společenských kruhův. Ale thema to zpracoval Gogol tak samostatně, že Puškin, uslyšev první hlavy romanu, byl překvapen neočekávaně silným dojmem i zvolal: „Bože, jak smutná je naše Rus!“ A skutečně tento obraz společenského života i mravu ruských působí těžký dojem.

Autor předvádí nám svého hrdinu, dobrosrdečného, ale špatným vychováním hrabivosti, lži a podvodu propadlého člověka, Pavla Ivanoviče Čičikova, jenž připadl na snadný prostředek zbohatnout: jezdit po Rusi a zkoupit několik tisíc „mrtvých duší“, t. j. sedláků, kteří statkářům umřeli neb utekli, za které však tito musili platit daně až do příštího sčítání, které tedy rádi prodali za laciný peníz, by se

zbavili břemene daně. Až bude mít hodně mnoho duší, Čičikov chce si na ně, jako na živé vypůjčit v některé bance peníze, za něž by si mohl koupit živé sedláky. I bylo by se mu to málem podařilo, přece však konečně byl podvod jeho odhalen.

Ale do tohoto holého rámce namaloval Gogol tak jasnými tahy obraz mravní hniloby zkaženosti, převrácenosti, prolhanosti, podvodnictví, prodejnosti a nesvědomitosti, které téměř ve všech kruzích společenského života se zahnízdily, že se toho Rusi zhrozili a vytýkali Gogolovi, že v jeho obraze není žádného utěšitelného zjevu. Gogol ve svých „Vybraných místech z dopisů s přátely“, a to v listě z r. 1843., vysvětluje to tím, že v I. díle „Mrtvých duší“ chtěl vštípit čtenářům „odpor k jeho hrdinům i k jich ničemnosti“. To bylo mu tím snazší, že hlavní předností jeho jako spisovatele podle úsudku Puškinova bylo, že žádný spisovatel neměl toho daru jak on

»vystavovat na odiv tak jasně všednost života... všednost všedního člověka, by všecka ta malichernost, jež uniká zrakům, tak hrubě bila všem do očí. Tohle je má hlavní zvláštnost, náležející jenom mně, jíž skutečně nemají ostatní spisovatelé... Ale přednost tato nerozvila by se ve mně v takové síle, kdyby se s ní nespojil můj vlastní duševní stav, má vlastní duševní historie. Nikdo z mých čtenářů nevěděl, že směje se mým hrdinům, smál se mně...

Neměl jsem v sobě žádné příliš silné nepravosti... zrovna tak, jako neměl jsem ani žádné krasné ctnosti... za to však obsahoval jsem v sobě sbírku všech možných ohavností, každé trošičku... Bůh dal mi mnohostrannou přirozenost. Vštípilť mi rovněž v duši hned od narození mého několik dobrých vlastností; ale nejlepší z nich... byla touha být lepším. Nikdy nemiloval jsem svých špatných vlastností... Podle toho, jak začaly se objevovat, podivu hodným vyšším vnuknutím zvětšovala se ve mně tužba zbaviti se jich; neobyčejnou duševní událostí byl jsem přiveden k tomu, bych odevzdal je svým hrdinům... Od té doby začal jsem obdařovat hrdiny své mimo jich vlastní ohavnosti svojí vlastní ničemností. Dělo se to takto: vzav špatnou svoji vlastnost, pronásledoval jsem ji na jiném stavu i na jiném kolbišti, snažil jsem se, bych si ji představil v osobě úhlavního nepřítele, který mě velmi citelně urazil, pronásledoval jsem ji zlobou, posměchem i vším, co se naskytlo.

Nemysli však po mé zpovědi, že já sám jsem taková ohava, jako jsou moji hrdinové. Nikoliv, nepodobám se jim. Miluji dobro, hledám je a planu láskou k němu; ale nemiluji svých mrzkostí, jak moji hrdinové: nemiluji oněch svých ničemností, jež mě vzdalují od dobra. Bojuji s nimi i budu bojovat, i vyženu je, a v tom pomůže mi Bůh... Již mnohých ohavností svých jsem se zbavil tím, že odevzdal jsem se svým hrdinům, že jsem se jim u nich vysmál a přinutil také jiné, by se jim vysmáli...«

Gogol byl přesvědčen, že ukazuje ohavnost ve skutečné její podobě, bez přikrasy, posmívaje se jí a nutě i čtenáře, by se jí posmívali, dobře účinkuje svými spisy, vzbuzuje jimi ve čtenářstvu ošklivost, odpor k ničemnosti a podlosti. A tento svůj názor, že umělecká kresba

špatnosti odvrací mysl čtenářovu od špatnosti a povzbuzuje k dobru i kráse, vyjádřil Gogol ústy jednoho z hrdinů v „Divadelním rozjezdě“.

»Což positivní i negativní nemůže sloužit témuž cíli? Což komedie i tragedie nemohou vyjádřit touž vysokou myšlenku? Což všecky až do nejmenšího záhyby duše podlého a bezectného člověka nekreslí už obraz čestného člověka? Což všecko to nakupení podlostí, přestoupení zákonův a spravedlivosti nedává už jasně vědět, čeho žádají od nás zákon, povinnost a spravedlnost? V rukou dovedného lékaře i studená i teplá voda léčí se stejným úspěchem jedny a tytéž nemoci: v rukou (skutečného) talentu všecko může být nástrojem krásna, jestliže jen řídí se vznešenou myšlenkou sloužit krásnu.«

V prvním díle „Mrtvých duší“ Gogol měl v úmyslu vyvést lidi ničemné a teprve v dalších dílech zamýšlel ukázat lidi lepší, ctnostné a utěšitelné zjevy. Tu okolnost, že dosud vůbec nekreslil zjevů potěšitelných a nevolil za hrdiny své ctnostných lidí, vysvětluje ve „Vybraných místech“ tak:

»V hlavě jich nevymyslíš. Pokud sám aspoň poněkud nepřipodobníš se jim, pokud stálostí nedobudeš a násilím nevybojuješ do duše několik dobrých vlastností — bude všecko mrtvo, cokoliv napíše péro tvé, a jako nebe od země bude daleko od pravdy . . .«

Ačkoliv už v I. díle „Mrtvých duší“ pozorovat zárodky nové nálady let čtyřicátých, kdy Gogol tvorbu spisovatelskou spojoval se sebezdokonalováním, přece znamenat, že tu ještě převládají v autoru instinkty tvorby, o nichž mluvil Anněnkov, že I. díl „Mrtvých duší“ napsán v témž duchu, jako petrohradské novelly a komedie jeho. I byl přijat s nadšením v lepších kruzích, zvětšil slávu Gogolovu a na dobro upevnil pojem o zvláštnostech jeho samostatného velikého talentu i o jeho významu, jenž mu náleží v ruské literatuře jako novému reformatoru po Puškinovi. Kritik Bělinský, znamenitý vykladatel děl jeho, nadšeně se vyslovil o jeho subjektivnosti, jež v něm prozrazuje člověka s vřelým srdcem, sympathickou duší, jenž nedovede s apathickou lhostejností odcizovat se světu, který kreslí, nýbrž dává zjevům vnějšího světa projít svojí duší. Raduje se ze společenského živlu v romaně, chvále umělecké přednosti jeho v provedení celkové koncepce i zpracování jednotlivých charakterův a podrobností života. Bělinský zastavoval se nad mysticko-lyrickými místy, kde autor zapomínaje na své povolání jako spisovatel-umělec, snaží se být jakýmsi prorokem a hlasatelem velikých pravd. (P. d.)

K nastávajícím obchodním smlouvám.

Prokop Šup.

III. Tarif celní a smlouva obchodní jako výraz ochrany.

Ježto ochrana domácí výroby používá proti cizině cla jakožto hlavního ochranného prostředku, jeví se v soustavě a v úhrnu cel nejjasněji též ráz a míra ochrany. Soustavu všech cel pak zoveme celním tarifem, sazbou celní. Tarif na pohled jest tedy seznamem zboží a poplatků na ně uvalených.

První „slovo", jež tarif vypravuje, jest svoboda či vázanost dovozu (vývozu, pruvozu). Sazbou celní vyjmenují se druhy zboží se svými cly, a ostatní zboží nevyjmenované jest pak volné. Takovýto tarif částečný má však dnes jen málo států: z evropských Anglie a Belgie, tedy země, jež nejsou ochranářské. V ochranářských státech vesměs platí zásada: všecko zboží dovážené jest clu podřízeno. Tarif v těchto státech jest tedy souborný.

Souborný tarif zahrnuje a určuje tuto všeobecnost poplatní buď tím zpusobem, že stanoví jednotné clo na všecko zboží, obyčejně ad valorem, z ceny placené (tak na př. v Turecku 8% ceny všeho dováženého, 1% všeho vyváženého), nebo vyjmenuje nejobyčejnější druhy zboží se zvláštním clem, a ostatní méně důležité zboží shrne pod clo jednotné (Spojené Státy v Dingleyově tarifu 1897 mají ustanovení, že všecko zboží, jež zvláště nejmenováno, platí 10% ceny při surovinách a polotovarech, 20% při celotovarech), nebo konečně rozdělí všecko možné obchodní zboží na třídy — „klasifikuje" zboží — a uvede všecko v pevnou soustavu, pod niž pak nutno všecky druhy shrnovati a dle příslušné položky vyclívati (v Rakousku a Německu). V tomto případě povstává mnohdy komická, mnohdy ostudná tahanice s úřady celními, když neobyčejné zboží nějaké zahrnou pod položku vysokou, nepřípadnou a pod. (lurdská voda platí na př. jako mineralní, nedávno též zásilku mořské vody pro akvarium tak pojato).

Při této pečlivé podrobnosti a vyjmenování všech druhu zboží stává se tarif zvláště složitým, dlouhým a i sporným. A podrobnost tato je — prostě řečeno — zbytečná. Ochraně domácí záleží jen na některých druzích zboží a ne na všech. Proto pro zboží neobyčejné, když už zavádí se všeobecná celní povinnost, stačí jednotné clo, percentualní třebas. Ovšem že i tu se může státi mnohá věc spornou, zvláště dnes, kdy tvar, účel a jakost i jméno zboží se tak často mění.

Tu snad by toto jednotné clo brzo musilo platiti i pro zboží hojného obchodu a pro zboží vpravdě konkurenční. Proto soustava klassifikace a specifikace zbožové jest bezpečnějším zajištěním domácí práce, ale pro obchod sám velikým břemenem!

Jednotné clo, nebo jen několikeré na hlavní druhy zboží (ale všeobecně) zavádějí obyčejně jen státy nevyvinuté a nevyspělé. Takový jednoduchý tarif vyhovuje jejich výrobě zcela a pro celní řízení jest nejjasnější a nejjednodušší.

I v tarifu nejednotném, tedy hojně specifikovaném může se vyskytnouti najednou taková percentualní jednotnost ve formě přirážky k dosavadním clům ať všem, ať některým skupinám. Stává se to obyčejně jen v čas boje hospodářského dvou států (Německo a Rusko v letech 1889—1894).

Jak se vědomí a účelnost ochrany vyvinovaly během věků minulých, tak i tarif celní pokračoval od své původní jednoduchosti, stávaje se složitým, mnohostranným, a z nahodilého (obyčejně abecedního) rejstříku celou soustavou, takřka naukou o zboží.

Čím rozčleněnější, čím více položek zahrnuje, tím lépe svědčí tarif o vyvinutosti obchodní toho kterého státu ale jen směrem k úzkostlivosti ochranářské. Čím méně ochrany třeba, tím méně pečlivosti. Proto také Německo na př., jehož obchod jest jistě vyvinutější než obchod náš, mělo tarif celní mnohem jednodušší než Rakousko, pouhý abecední rejstřík položek, kdežto teď přecházejíc k silnější ochraně, nejenom položky rozhojnilo, ale i v soustavu přirozenou je uvedlo, následujíc příkladu rakouského, francouzského, švycarského, ruského atd.

Tarif se stává složitějším, čím více druhů cla obsahuje. V přirozeném vývoji druží se: k percentualnímu dle ceny — specifické (dle váhy a kusů), k jednoduchému specifickému — stupňované (podle jakosti zboží), konečně různá cla differenční jak slevou tak přirážkou.

Leč všecko toto shrnování cel nejrůznějších v jednom tarifu, nestačí ještě ochranářským snahám a snahám obchodním dnešních států, proto se zavádí nejenom jeden tarif ale i více tarifů celních.

Druh a význam těchto tarifů jest různý podle toho, z jaké příčiny tarif vznikl a jakému účelu slouží.

A tu jest první v pořadí vývoje tarif tak zvaný autonomní. Cla na zboží určují se bez ohledu na cizinu, beze smlouvání s ní o jednotlivých položkách. Domácí ochrana, po případě rozmnožení příjmů státních jest jediným měřítkem výše každého cla. Autonomní tarif

jest tedy buď ochranářský, buď finanční, nejčastěji obojí. Autonomní tarif jako jediný upravovatel styku obchodního s cizinou dnes už vyšel z mody. Chceť každý stát nejenom svou práci na domácím trhu chrániti, ale i v cizině ji podporovati: musí tedy smlouvati o tento cizí trh s příslušným státem a smlouvání takové může se díti jen vzájemnými ústupky tarifními. Dnes tudíž nemá žádný stát jediný autonomní tarif, leč by byl pouze finanční (Anglie).

Tarif autonomní sestavený jen s ohledem na domácí ochranu (ale už i s ohledem na světový trh) sestavuje dnes vždy stát před uzavíráním smlouvy a předkládá jej smlouvajícím: autonomní tarif stává se tak základem pro oboustranné dohadování a smlouvání a sluje proto též negociační. Tarif negociační jako podklad pro smlouvání obsahuje přirozeně položky celní různého rázu a různé pevnosti: jedny se předkládají cizině jako nezměnné, jiné jsou kompensační, za ústupek ciziny se sleví z nich nebo docela vypadnou, jiné dokonce bývají výhrůžnými, jiné náhradnými, chráníce domácí výrobu na druhé straně, když s jiné strany bylo nutno sleviti s cíle ochranářského. Tento negociační tarif, když státy navzájem se domluvily, pozbývá všeho významu, neboť v život se uvede tarif smluvný, konvencionalní. Kolik smlouvajících se státem, tolik může býti i tarifů smluvných, ale dnes obyčejně se zavádí jeden jediný tarif smluvný pro všecky státy, s nimiž se vzájemná smlouva uzavírá. Když však přece autonomní tarif slouží podkladem pro několik tarifů smluvních, z nichž každý jest pro určitý jen stát platným, tu tyto smluvní tarify slují též reciproknimi, vzájemnými vůči tarifu autonomnímu, negociačnímu, který po smlouvě se nazývá pak už generalním nebo oficielním tarifem, ať už jest pro některé státy v platnosti či není (pro ty totiž, jež zvláštního tarifu nedomluví). Tak v Rakousku dnes platí tarif konvencionalní pro celou Evropu vyjma Portugaly, pro něž a některé zámořské státy platí tarif generalní.

Ve státech smlouvám obchodním náchylných bývají tarify dva: autonomní jako generalní a pak jeden tarif konvencionalní pro všecky státy, jež smlouvu uzavřely. Tím způsobem reguluje se mezinárodní tržba pro více státu stejnými cly a stejnými tarify (na př. pro celou střední, jižní a východní Evropu ve smlouvě s Německem z roku 1891. a 1894.).

Smluvní tarif jak přirozeno je kratší než generalní či officielní: nezáleží všem státům na všech položkách, také smlouvající stát všechny nenabídne jako změnné, některé si vždy vyhradí pro svou volnou

disposici. Smluvní tarif tedy vůči generalnímu obsahuje 1. nižší cla na mnohé druhy zboží, než jak je má generalní tarif; 2. vázaná cla v té výši jak je má generalní tarif, po případě závaznou bezcelnost na zboží, jež i generalní tarif ponechává volným. Tam kde druhý stát smlouvající od prvního nemůže dosáhnouti slevy celní, žádává aspoň, aby clo autonomně určené se po celou smluvní dobu nezvyšovalo. Zbývají-li pak ještě jaké položky generalního tarifu smluvním tarifem nijak nevázané, má stát právo kdykoliv a jakkoliv je měniti a na volné zboží clo v jakékoliv výši zaváděti; stalo se nedávno v Německu s rakouským pivem, v Rusku za války proti boxerům čínským s bavlnou, jutou a přízí z nich a jinými surovinami, že clo na ně zvýšeno i za smluvního období.

V poslední době pro vydatnou ochranu domácí práce veliké přízně nabyl tarif tak zvaný dvojitý, minimalní a maximalní (tarif minimum, tarif général). Tento dvojitý tarif zaveden poprvé ve Španělsku v letech sedmdesátých, ale tehdy nedošel rozhlasu. Teprve Francie, zavedši jej všeobecně ve smlouvách z roku 1892., učinila z dvojitého tarifu známější zbraň ochrany. Tarif maximalní v soustavě dvojité sazby jest obyčejný tarif autonomní, generalní či officielní. Ale také minimalní tarif jest autonomní, zastupující vůči smluvným státům tarif smluvný. Jak jména označují, obsahuje tarif minimalní nejnižší výměru celních položek, pod něž se nesmí sestoupiti, maximalní pak nejvyšší výměr cel, nad něž netřeba vystupovati. Vydatná ochrana dvojitému tarifu připisovaná záleží právě ve vázanosti nejnižší výměry celní. A ježto obojí tarif schvaluje sněmovna a řídí se při tom pouze ohledem na domácí výrobu, je zřejmo, že už i minimalní tarif představuje ochranu takovou, jaké si všecky vrstvy výrobní žádají. Při smluvním tarifu není ovšem tento ohled ochranářský jediným vodítkem, tu musí obě strany ovládati vzájemná ústupnost.

Tarif minimalní nabídne se jako tarif smluvní státům, které si přejí lepších a užších styků obchodních; musí býti ovšem spokojeny s ním tak, jak jest. Tarif maximalní platí pak pro státy, které zvláštní obchodní smlouvy si nepřejí. Jelikož při dvojitém tarifu není druhé smluvní straně co nabídnouti za vzájemné ústupky, bývají smlouvy s dvojitým tarifem uzavírané obyčejně nevýhodny pro vývoz státu, jenž takový tarif zavádí. Státu, jemuž záleží jedině na ochraně domácí práce, může takový tarif dvojitý posloužiti (ač jednoduchý autonomní tytéž služby by konal), státu, jenž stojí o vývoz, je tento tarif úplně nevhodný.

A právě tolik se proň v poslední době horuje v Německu i u nás a též v sousedních státech Švycarech a v Italii. Ale horují proň právě jen vrstvy výhradně ochranářské, totiž zemědělské, které více stojí o domácí trh než o cizí. Jsou proti němu rozhodně vrstvy konsumentuv a vývozců. V návrhu autonomního negociačního tarifu německého také dvojí tarif proveden, ale ne vesměs, nýbrž jen pro hlavní druhy obilí, tedy v několika málo položkách. A už i tento minimalní tarif značí zvýšení proti dosavadnímu smluvnému tarifu, tedy zvýšenou ochranu!

Tarif minimalní podle dosavadní praxe těch států, jež s ním smlouvy obchodní zavíraly, není tak pevným a závazným, jak by se zdálo. Předně možno s ním vysmlouvati od druhého vždy nějaké výhody proto, že se nenabízí celý, nýbrž jen část jeho, vlastně východisko smlouvání tvoří tarif maximalní, a za vzájemné výhody slevované druhou stranou s jejího tarifu negociačního povolují se některé či všecky položky tarifu minimalního. Francouzská vláda po zavedení dvojího tarifu viděla se nucena ještě i s minimalních položek slevovat ve smlouvě se státy, jež ukázaly se zvláště neústupnými (při smlouvě se Švycarskem).

Jako doplňky tarifu či vedlejší ustanovení celní sazbu zostřující či zmirňující sluší považovati: s e z n a m z b o ž í vydávaný úředně vládou (ve formě nařízení) jako podrobný rozbor a výčet všeho možného zboží spadajícího pod položky tarifové. Výčet tento jest authentickou pomůckou pro celnice; z něho vysvítá, kam který druh zboží pod kterou třídu má zařaděn býti. Tarif celní podléhá schválení sborů zákonodárných, seznam zboží však nikoliv: často se tu udá vládě dovedným a účelným podřaděním zboží některé předměty obchodu buď výše nebo níže vycliti, podle toho, jak sněmovna jí snad svým usnesením kterou položku proti vůli snížila či zvýšila. Votum sněmovní nemůže se sice v seznamu úplně zvrátiti, ale aspoň seslabiti.

Jiným doplňkem jest ustanovení o p l a c e n í v e z l a t ě, jímž státy s měnou znehodnocenou vlastně clo zvyšují (v Rakousku clo ve zlatě 1 zl. bývá v obyčejných penězích 1·17—1·20 zl.). Státy smluvné obyčejně proti takovémuto zavedení, nebylo-li clo ve zlaté hned z počátku vyminěno, protestují, pokládajíce je právem za porušení smlouvy obchodní a za zvýšení tarifu celního. — Také ustanovení (při clu podle váhy), zda clo platí se z h r u b é č i z č i s t é v á h y, samu výši cla pozměňuje. Za ochranářské soustavy obyčejně počítá se clo z hrubé váhy, za svobodnější nálady tržební platí se z čisté váhy.

Vzdálenějším doplňkem tarifu, vlastně už způsobem, jak se uvádí v život a jak se provádí celní poplatnost, jest n á h l á u z a v i r k a

trhu domácího (loi de cadenas, Sperrgesetz) a kartel celní. — Přechází-li stát od svobodnější tržby ku zvýšené ochraně, tu tarif zvýšený zavádí se ihned, kdy jest podán návrh, nebo návrh sněmem nějak vyřízen, ještě před uzavíráním vlastních smluv. Děje se to za tím účelem, aby před větším zatížením celním nenavezlo se z ciziny mnoho zboží, jemuž hrozí zvýšení cla, a tak zamýšlená ochrana se snad na dlouhý čas, snad i na celý rok nezmařila. Zatímně zavedený tarif zvýšený jest jakoby visacím zámkem („cadenas"), jenž se na tu chvíli připíná na brány státu, než pravá závora, zákonně schválená smlouva, vejde v život. Clo dle zatímního tarifu vybrané, bylo-li vyšší než clo skutečně později zavedené, vrací se po míru uzákoněnou.

Kartelem celním nazývá se smlouva o vzájemné ochraně hranic proti podloudníkům a vzájemné šetrnosti k celním ustanovením států smluvních. Celní kartel tvoří však už část obsahu samé smlouvy obchodní.

Smlouvy obchodní jako samostatné vzájemné úmluvy dvou států jsou zjevem, jenž teprve v 19. století došel v Evropě a mezi civilisovanými státy všeobecného rozšíření. Století dřívější znala jen smlouvy politické, po válce obyčejně uzavírané — kapitulace, jež vypadaly podle toho, jak silným se cítil vítěz a jak malomocným poražený. Kapitulace obsahovaly ovšem vedle politických práv a výhrad také výhrady hospodářské, ale obyčejně jednostranné. Nebylo tu vzájemnosti, neboť je diktoval vítěz. Takové jednostranné výhody hospodářské i dnes vymáhají civilisované státy na státech necivilisovaných (v Turecku, Číně, Siamu, Persii, Marokku).

Jako příklad první obchodní smlouvy, na vzájemnosti pouhých hospodářských výhod spočívající, uvádí se smlouva Methuenova, zvaná dle Angličana Johna Methuena, jenž roku 1703. s Portugalskem umluvil tyto vzájemné výhody: Portugalsko dovolí na věčné časy, aby Anglie směla dovážet své vlněné výrobky do Portugalska a jeho osad (dříve bylo zakázáno dovážet jich); Anglie za to dopustí portugalská vína za lepších podmínek než ostatní: se clem vždy o třetinu menším než jaké kdy uvaleno bude na vína francouzská. Jinou památnou smlouvou je z roku 1786. Edenova smlouva (dle vyjednavatele) mezi Francií a Anglií, jež vedla ku značnému snížení všech cel mezi oběma státy. Revoluce francouzská a Napoleonské války byly příčinou nových bojův a nového uzavírání se hospodářského vůči cizině ve všech státech. Anglie však, v níž od konce 18. století vrchu nabývaly idey o svobodě výrobní i tržní, v polovici věku 19. sama zavedla svobodu tržní a svým vlivem přiměla i jiné státy, jmenovitě Francii a Belgii.

později i Německo. Rakousko a Italii k volnější tržbě. Smlouvy tyto tvoří v 19. století epochu ve vývoji vzájemného hospodářského styku národu — slují Cobdenovou západoevropskou soustavou smluvní. Soustava tato však nepřetrvala let sedmdesátých. Od počátku let sedmdesátých počíná nová ochranářská era, jež pro střední Evropu prolomena až smlouvami z let devadesátých, jež slouti mohou středoevropskou soustavou smluvní; vešly v ně r. 1891.: Rakousko, Německo, Italie, Švycarsko, Belgie; později Rusko, Rumunsko, Srbsko a Bulharsko.

Smlouvy obchodní rozeznávají se dle obsahu svého hlavně na čtvero druhů: 1. Povoluje se navzájem určitý tarif celní (konvencionalní) a zároveň slib největších výhod, t. j. kdykoliv stát komu povolí jaké slevy celní, platí tyto slevy ve smluvním období i pro stát smluvní. Smlouva tato nazývá se také krátce tarifovou smlouvou obchodní. 2. Smlouva obchodní obsahuje pouze sazbu celní se vzájemnými výhodami (tarif reciprokní) bez povolení největších výhod. 3. Smlouvou se povolují jen největší výhody, aniž by se zvláštní konvencionalní tarif stanovil. 4. Ani celní tarif se neumlouvá, ani největší výhody se nepovolují, tak že pro styk státu vstupuje v život autonomní tarif a snad nějaké jiné úmluvy menšího významu; smlouva posledního druhu už vlastně není obchodní smlouvou v našem smyslu.

Nejčastější smlouvy obchodní jsou prvého a třetího způsobu. Prvý zpusob platí pro všecky státy středoevropské soustavy smluvní; třetí zpusob smlouvy zůstal na př. mezi Ruskem a Rakouskem. Německo s Ruskem domluvilo si zvláštní tarif konvencionalní. Rakousko však s Ruskem o zvláštní tarif nesmlouvalo, tak že přiznáním pouze největších výhod tarif pro Německo domluvený platí i pro Rakousko a jiné státy, které s Ruskem stojí ve vzájemnosti největších výhod. Druhý zpusob smlouvy uzavřely Spojené Státy, smluvní tarif možno s každým státem zvláště smluviti, aniž by výhody jeho zároveň se povolovaly ostatním: s každým státem tudíž možným jest jiný tarif reciprokní.

Tento zpusob obchodní smlouvy jest pro ochranářský stát nejvýhodnější. Ochranáři nejvíce brojí proti prvnímu způsobu, proti smlouvám tarifovým. Ani třetí způsob jim nevyhovuje; čtvrtý není pro kulturní stát se živými styky vůbec myslitelným. Na prvním i třetím druhu smluv obchodních odiosní je totiž právě klausula o největších výhodách. Neboť tato činí všecky jednostranné ústupky nemožnými a nevýhodnými. Mnohému státu bylo by výhodno povoliti zvláštní výhody a za ně také navzájem cenných ústupkuv obdržeti, ale pro

slib největších výhod těžko jest se k nim odhodlati, neboť platí pak možná pro celý svět.

Moderní stát používá při smlouvách s různými svými sousedy všech nebo aspoň více způsobů smluvních: tak Rakousko má první, druhý, třetí i čtvrtý a státy evropské většinou tytéž druhy smluv uzavřeny. Se státy veliké důležitosti obchodní uzavírají se smlouvy tarifové nebo aspoň reciprokní, státům menší důležitosti se poskytují nejvyšší výhody, nebo se s nimi žádné smlouvy celní vůbec neuzavírá a stojí tak obě strany vůči sobě zcela autonomně.

V provádění klausule o největších výhodách platí různé dosud neustálené zásady: všeobecně se z největších výhod vyjímá svoboda či úleva povolovaná pohraničnímu styku. Obyvatelstvo na obou stranách hranic říšských usedlé souvisí mnohdy hospodářsky a obchodně tak úzce, že by plná povinnost celní znamenala pro ně buď veliké břemeno nebo aspoň velikou obtíž a nesnáz a bylo by nadto pro uhlídání těchto denních styků pohraničných drahé a velmi hojné kontroly potřeba. Pohraničnému obyvatelstvu povolují se proto ve všech státech různé výhody z všeobecné celní povinnosti. Tyto, jak přirozeno, nemohou platiti pro všecky státy, jimž povoleny největší výhody. V takovýto pohraniční styk pojala však naše říše celé Srbsko, a zvláštní slevy Srbsku v některých věcech poskytnuté vyňaty z největších výhod. Také klausule vinná platí jen pro Italii, ač tu těžko hájiti by bylo i zásadu nějaké pohraniční slevy. Státy ve výkladu největších výhod počínají si vůbec dosti libovolně a autonomně: též z více tarifů smluvních prohlašují za tarif největších výhod ten, který samy chtějí. Jakýmsi druhem pohraničních slev jsou tak zvané svobodné přístavy, jakými od r. 1882. jsou v Rakousku Terst a Rjeka: pro tyto přístavy sníží se clo některých plodin zámořských, aby se jejich obchodní zámořská činnost podnítila. Také slevy svobodným přístavům poskytnuté jsou ovšem vyňaty z „největších výhod“.

Jiná určení v obsahu smluv obchodních týkávají se: zakládání závodů na cizím území; svobody či poplatnosti obchodních agentů, připustnosti či nepřipustnosti vývozních a výrobních premií, kartellů a ringů průmyslových, zušlechťovacího řízení; vzájemnosti v sazbách dopravních po drahách i vodě; pobřežní plavby (kabotaže); ochrany známek a patentů; svobodné dopravy vzorků; zdravotních a veterinarních opatření; ochrany zvěře, ptactva, ryb a pod.; způsobu a práva lovu; jakož i různých prováděcích nařízení.

K tomuto poslednímu náleží i určení lhůty, po jakou smlouvy mají zůstati v platnosti. Dříve uzavírány smlouvy vesměs na věčné časy (politické i obchodní), což znamenalo už napřed, že jeden nebo druhý stát je libovolně poruší, kdykoliv si ubahne, a porušení to bude pak „casus belli“, podnétem k válce. Teď se uzavírají smlouvy na určitou lhůtu: 5, 6, 10—12 let, doba to, již státy si troufají za každého směru a každé změny vnitřní dodržeti. Z moderních států mají pouze Francie a Německo od r. 1871. smlouvu největších výhod na věčné časy: ustanovení toto Francii tehdy vítězem německým vnuceno, stalo se tudíž Francii velmi nemilým a bylo jednou z příčin, jež ji přiměla k ochranářské politice, jakou od let sedmdesátých provádí čím dále důkladněji.

Ke smlouvám obchodním bývá přidáno ustanovení, že smlouva platí ještě rok či půl roku po jejím vypovězení; nebo, že smlouva na jistou lhůtu uzavřená, nebude-li před vypršením lhůty vypovězena nebo jinou nahražena, platí beze všeho dále až do výpovědi, jež se činí na půl roku či na rok napřed (naše smlouvy s Německem, Italií, Švýcarskem, Belgií, Ruskem atd.).

Území, jež obchodní smlouvou jest vázáno, splývá s hranicemi říšskými; výjimky z celní povinnosti bývají ony zmíněné svobodné přístavy a pohraniční okrsky. Mnohdy však některý stát vzdává se své smluvní pravomoci a připojuje se cele k sousednímu státu: Lichtensteinsko k Rakousku (od 1852), Lucenbursko k Německu, knížectví Monaco ku Francii. Takový připojený stát nemá pak žádného práva spoluurčovati obsahu smluvního, ale má nárok na poměrný výnos celní a jiné snad materielní výhody. Může se státi, že pro přirozenou polohu i samostatně smlouvající stát ustupuje část území svého k celnímu území sousedovu, tak Rakousko své pohraniční dvě obce alpské postoupilo v celním a smluvním ohledu plně Bavorsku (Německu), vedouc v nich jen správu politickou. Ve státech foederativních právo uzavírati obchodní smlouvy patří ke společným záležitostem. Leč jsou též výjimky, že stát i svým osadám povoluje odlišnou celní a obchodní politiku (Anglie Kanadě, Jižní Africe, Australii). Mimo to právo obchodní smlouvy co do obsahu a rázu stanoviti náleží k suverenním právům panovníkovým (presidentovým), tedy náleží k úřadu vlády: zákonodárné sbory obyčejně „en bloc“ — v celku — schvalují či zamítají ujednání vládou učiněné. Proto také namnoze namítají s právního stanoviska nepřípustnost minimalního tarifu, ježto tím část svrchovanosti panovníkovy osobuje si sbor zákonodárný, vážeť vládě a panovníkovi ruce jedním směrem.

Naše říše rakousko-uherská má dnes takovéto smlouvy obchodní uzavřeny 1. tarifové smlouvy do r. 1903. s Německem, Italií. Švýcary. Belgií (vesměs od 1891), Srbskem (1892) a Bulharskem (od 1896).

2. Smlouvy pouze největších výhod se lhutou do r. 1903. s Ruskem (od 1894); bez určité lhůty, kdykoliv vypověditelné: s Anglií a koloniemi (od 1876), s Danskem (bez Gronska a Antill od 1887), s Francií (od 1884), Nizozemím s koloniemi (od 1867), Rumunskem (1893), Řeckem (1887), Španělskem (1895), Švedskem a Norskem (1873), Tureckem (1891), Egyptem (1890), Japanskem (1897), Liberií (1866), Persií (1857), Spojenými Státy (jednostranně od 1892), se Zanzibarem (1887).

3. Smlouvy bez tarifu a největších výhod: s Čínou (1869), s Hawajskými ostrovy (1875), s Koreou (1892), Marokkem (1830), s Ruskem vedle největších výhod ještě v platnosti zvláštní úmluva od 1860), se Siamem (1871) a s Tunisem (1856). — Žádných smluv vůbec nemá naše říše s Černou Horou (Černá Hora má smlouvu obchodní jen se Srbskem) a s Portugalskem, s nímž smlouva vypršela 1892 a nebyla obnovena nijak, tak že na Portugalsko platí všeobecná ustanovení tarifu generalního bez největších výhod a beze všech jiných výhrad. Žádných smluv není a nebylo s latinskou Amerikou, se státem Kongo, Oranžskem a Zaválskem. Platí pro ně pouze generalní tarif se svými všeobecnými ustanoveními.

*

Pro důkladnější obeznámení s obchodní politikou a zvláště s materialiemi smluvními, jakož i nejnovější historií smluv obchodních poukázati možná na spisy německého „Verein für Socialpolitik“ svazky 49., 50. a 51. (material ku středoevropským smlouvám r. 1891.) a 90., 91., 92. a 93. (materialie ke smlouvám z r. 1903., svazek 93. věnován výhradně Rakousku). Rakousku výlučně věnovány Matlekovitsův: „Die Zollpolitik der österr.-ung. Monarchie seit 1868“ (1891) a Bažantův: „Die Handelspolitik Österreich-Ungarns 1875—1892“ (1894). Soustavně s hojnými nejnovějšími doklady podává rozbor obchodní politiky professor exportní akademie vídeňské Dr. Josef Grunzel ve spise vloni vydaném: „System der Handelspolitik“, v díle to jak důkladném tak i lehko přístupném.

Písemnictví a umění.

Hymny středověku.

Referuje Ignát Zháněl.

Roku 1886. počal vydávati německý jesuita P. Guido Maria Dreves velkou, na mnoho svazků rozpočtenou sbírku latinských hymnů středověku buď úplně neznámých anebo v prvotiscích tištěných. Název sbírky jest: „Analecta hymnica medii aevi.“ Později přibral si P. Dreves, když látka velmi se množila a sám nikterak všeho pořiditi nemohl, pomocníka P. K. Bluma. Náklad převzal lipský nakladatel O. R. Reisland, protestant. Jako charakteristickou známku uvádím, že není nikde na titulním listě u jmen vydavatelů bližšího označení, že by byli jesuity, není ani obvyklého S. J., ani nestojí před jménem P., pater. V Italii podjal se této vděčné práce, z prachu knihoven a prvotisků vydávati latinské hymny církevní, Luigi Biraghi, ve Francii učinili totéž abbé Pimont a Leon Gautier; v jejich šlépěje nastoupili, studujíce a sbírajíce material ve všech knihovnách evropských — byliť i v Římě — P. Dreves a P. Blume.

Vyšly sice již dříve podobné práce; tak vydali velmi cenné spisy: Mone, „Lateinische Hymnen des Mittelalters“, Freiburg 1853—1855 ve třech svazcích, obsahuje 1215 čísel; Daniel, „Thesaurus hymnologicus“, Halis et Lipsiae 1841—1856 v pěti svazcích, z nichž první dva r. 1863. vyšly ve druhém vydání, obsahuje na 1500 čísel; kdežto původní cena byla 36 K, prodává se nyní za 200—300 K. Jako pokračování těchto směrodatných sbírek vyšly ještě mezi jinými: Kehrein, „Lateinische Sequenzen des Mittelalters“, Mainz 1873, obsahuje 895 čísel; Morel, „Lateinische Hymnen des Mittelalters“, Einsiedeln 1866—1868, dva svazky. — I kdo se více a důkladněji církevní hymnologii obíral, neměl tušení, že by uloženo bylo v rukopisných sbírkách tolik materialu; vždyť obsahuje jen prvních devět svazku P. Drevesovy sbírky 2194 čísel. P. Dreves zamýšlel původně, jak v předmluvě k druhému svazku praví, vydati dějiny církevní hymnologie na základě doposud vydaných hymnů; zkoumaje však a pátraje po pramenech, přesvědčil se, že jest ještě mnoho materialu neznámého, v rukopisech uloženého a doposud tiskem nevyšlého a proto prozatím od svého úmyslu upustil a umínil si vydati pokud možná úplnou sbírku latinských hymnů středověku a uveřejniti všechny latinské liturgické i neliturgické církevní zpěvy od prvního jich počátku až do Tridentského koncilia.

První svazek sbírky: Cl. Blume a G. M. Dreves, „Analecta hymnica medii aevi“ vyšel roku 1886. pod názvem: „Cantiones Bohemicae. Leiche, Lieder und Rufe des 13., 14. und 15. Jahrhunderts nach Handschriften aus Prag, Jistebnitz, Wittingau, Hohenfurt und Tegernsee.“ 1886. 13 archu, cena 6 m. Tento svazek je pro nás Čechy z celé sbírky nejdůležitější. Studuje v pražské universitní knihovně.

našel P. Dreves velkou sbírku nových, skoro docela neznámých hymnů, jimiž podán důkaz, že i český národ měl ve středověku dobré latinské básníky; mimo to je to dříve úplně neznámý druh zpěvů, kterých nelze zařaditi ani k hymnům breviáře ani k sekvencím missalu, je to, jak praví professor Kayser, jakýsi druh latinských církevních písní pro laiky, a že se skutečně zpívaly, dokazují noty, kterými v rukopisech opatřeny jsou. Noty byly pak pro vydavatele také proto důležity, že mohl pomocí nich snadněji hymny na sloky a na řádky rozděliti. P. Dreves rozeznává tři druhy hymnů: „Leiche“ jsou kratší, novější sekvence, „Rufe“ pozustávají z dvouřádkových slok s týmže refrainem, tak že jsou vlastně nábožné národní písně, „Lieder“, písně, mají více slok téhož nápěvu, rythmus však i ústroj slok jsou velmi rozmanity. Ve čtvrtém oddělení sděluje P. Dreves několik latinských písní, jejichž melodie odpovídá českým národním písním. V úvodě pojednává pan vydavatel o českých církevních písních a o pramenech, z nichž čerpal; rozumí se samo sebou, že cena písní jest nestejna. Podotýkám ještě, že vydal o sobě P. Dreves hymny pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna, počtem 27 dle rukopisu vatikanské knihovny, v Praze nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví pod názvem: Die Hymnen Johannes von Jenstein, Erzbischofs von Prag, zum erstenmale herausgegeben von P. G. M. Dreves S. J. Prag 1887, 8°, stran 136. (Viz kritiku spisu tohoto v „Časopise katolického duchovenstva“ 1887, str. 57.) P. d.

O nové literatuře gruzinské.

Napsal ALOIS KOUDELKA.

Kavkaz! Co tajuplna, co kouzla a čaru zavírá v sobě slovo to! Sedm toliko barev třeba k ustrojení všech možných barev! Sedm toliko tonů, not k vykouzlení celého moře harmonií! Deset toliko třeba číslic k napsání nekonečné číslice! Ale čeho všeho třeba k podání jakéhos takéhos obrazu o Kavkaze, o jeho krásách přírodních, o moři tajuplné poesie duševní různorodých plemen a čeledí jeho! Vždyť Kavkaz kromě ohromných Černého a Kaspického moře, kromě velikánův Elbrusa a Kazbeka chová v lůně svém i posvátný Ararat, kolébku to nového po světa potopě pokolení lidského.

„I řekl Hospodin k Noe: „Vejdiž ty i všecek dům tvůj do korábu, neboť jsem tebe viděl spravedlivého před sebou v pokolení tomto... ...dštíti budu na zemi za čtyřiceti dnův a čtyřiceti nocí: a vyhladím všecku (živou) podstatu, kterou jsem učinil, se svršku země... A odpočinul koráb měsíce sedmého dvacátého sedmého dne na horách **araratských (armenských).**“ I. Mojž. 7—8.

A když se potom vrátila holubice, „nesouc ratolest olivovou se zeleným listím v ústech svých“ k Noemovi, tu vystoupiv praotec Noe z korábu usídlil se se svými syny a dcerami pod rozkošnými cedrovými

a palmovými háji na úpatí Kavkazu, a ze „semene jeho“ pošla pokolení a národové této zeměkoule. Tak Písmo sv., a národní zkazky kavkazských národů tvrdí, že „korábu zbytky“ dosud leží pod sněhem zasypány na temeni Araratu.

Ký tedy div, že hned za dob řeckých vábil Kavkaz k sobě kde koho a dosud vábiti nepřestává. I v naší české literatuře máme dosť spisů pojednávajících o Kavkaze, ale ducha obyvatelstva Kavkazu málokdo u nás na západě zná, vždyť kromě prací *Dra. Müllera* („Sprachwissenschaft“), *R. v. Eckerta* „Die Sprachen des kaukasischen Stammes“ a *Dr. H. Schuchardta* nemáme v Rakousku ničeho, co by sloužilo za jakousi „portu linguarum orientalium, quae in Georgiae regionibus audiuntur.“[1]) A přece pro nás má jazyk gruzinský už z té příčiny důležitost, že mnozí učenci míní, ze písmo glagolitické vzniklo z gruzinského písma církevního, tak zv. „chucuri“. První, pokud mně aspoň známo, pokusil se o provedení důkazu jakéhos takéhos *Dr. R. Abicht*, lektor polské a ruské řeči na universitě vratislavské, ve svém spise: „Ist die Ähnlichkeit des glagolitischen mit dem gruzinischen Alphabet Zufall?“ Ruský pak učenec *A. S. Hahanov* Хахановъ, professor na universitě moskevské, výtečný znalec gruzinské literatury, praví v II. díle svého široce založeného díla „Očerki po istorii gruzinskoj slovesnosti“ str. 21. : „Vozmožnosť zaimstvovanija načertanija znakov ‚glagolicy‘ iz gruzinskago jazyka dlja nas tèm uběditelněje, čto na Athoně (hora Athos) procvětala gruzinskaja škola perevodčikov cerkovno-bogoslužebnych knig, a slavjanskie pervoučiteli podderživali snošenija s Svjatoju goroj.“ Než z Kavkazu pojednou skočil jsem na Gruzii; kterak to? Jak už napověděno, obývají Předkavkazí a Zakavkazí ruzná plemena, ale pro nás s hlediska literního nejdůležitější Gruzinci.[2])

Než i v historii vystupuje v popředí vždy říše Gruzinská, k níž patřily všecky provincie obývané obyvateli mluvícími nářečím gruzinským, třebas více méně odlišným od sebe. Dlouho sloužila Gruzie za samostatnou baštu východním křesťanům proti útokům islamu a kultu slunečnímu, ale konečně byla nucena hledati pomoci u mocnějšího

[1]) Takový nápis nese první mluvnice gruzinštiny od Západoevropana sepsaná. Italský mnich *F. Maggio* vydal ji v Římě roku 1670. Z dalších prací západoevropských dlužno uvésti J. Klaprotha a hlavně Brosseta.

[2]) Dle národních tradicí osadili potomci K'arthosa po něčem veškerou krajinu mezi Černým mořem a Kaspickým. Říkalo se a dosud říká kraji tomu po něm K'arthalinia K'arthveli. K'arthos byl jedním z osmi synů Thargamosa, prapravnuka otce Noema. Jiné názvy pro kraj ten byly: Iberia, což prý pochází z citoslovce *ii* (radost vyjadřujícího) a ze slovesa veriè (zvítězil, překonal jsem), Peršané říkali kraji tomu Gurgistan, což znamená tolik, jako země robův, otroků. Z perského prý vznikl evropský název Georgia, ač jiní snaží se jej odvodit od řeckého γεωργός, jiní opět od sv. Jiří, patrona východu. Poslední však názory naprosto zamítá Brosset. K říši Gruzinské mimo vlastní K'arthalinii počítá se ještě Kachetie (Albania neboli Alvania), Mingrelsko (též Egrisi zvané), Imeretinsko, Gurie a Somkhetsko (Samtckhé). Gruzince charakterisuje kronikář Vachtang nebo Vachušt krátce takto: „Obyvatelé Gruzie jsou statní, vydrží mnoho, jsou smělí jezdci, postav štíhlých a živí v pohybech. Jsou šlechetní a štědří, milovní věd a slávy. Pamětliví jsou prokázaných jim dobrodiní a snaží se za ně odsloužit, ale také rádi dávají se strhnouti od dobra ke zlému.

souseda Rusa, až konečně roku 1801. sama dobrovolně — po smrti posledního gruzinského krále Jiřího XII. — poddala se pod žezlo ruských carů. Vloni bylo tedy tomu právě sto let, kdy „perla nejvzácnější“ — jak jistý církevní hodnostář nazval Gruzii ve své vítací řeči, kterou měl k caru Alexandrovi III. při jeho návštěvě Kavkazu — přidružila se k řadě mnohých jiných drahokamů zdobících korunu ruských panovníků. Stoletá ročnice připojení Gruzie k Rusku konala se s velikou okázalostí minulého roku po vší Rusi, hlavně však na Kavkaze. Okolnost ta však byla také podnětem přečetných studií o Gruzii zvláště a o Kavkaze vůbec. Z přečetných těch studií zvláštní zmínky zasluhuje spis katolického kněze *P. Aurelia Palmieriho* „La chiesa georgiana e le sue origini“ (Církev gruzinská a její počátky). P. Palmieri jest horlivým spolupracovníkem italské revue „Bessarione“, kdež také ona studie prvně uveřejňována byla a teď samostatně vyšla. Na základě všech mu přístupných spisu podrobuje v onom spisku, který i na Rusi došel příznivého posouzení, kritické revisi přerozmanité zprávy více méně legendarní o pokřesťanění Gruzie. Snad žádná země v té příčině není bohata na takové množství tradic, jako právě Gruzie. Tak koluje pověst, že Gruzie pokřesťaněna byla sv. apoštolem Ondřejem. Když prý totiž po seslání Ducha sv. se losovalo, kam kdo z přátel Kristových má jít, tu připadla Panně Marii, Matce Páně,[1]) losem Gruzie, jež tam však vypravila sv. Ondřeje se svým zázračným obrazem, jehožto přispěním podařilo se sv. Ondřejovi Gruzince na víru křesťanskou obrátit. Dále koluje pověst, že už před příchodem sv. Ondřeje Gruzinci věděli o Kristu Pánu, ježto prý jeden ze židů v Gruzii usazený na vyzvání velekněze Annáše za příčinou zažehnání nebezpečí hrozícího zákonu Mojžíšovu od „dítěte, jemuž se klaněli mudrci od východu a jenž se teď vydával za Syna Božího“, jménem Elioz, do Jerusalema se vypravivší a tam právě k ukřižování Páně přibyvší při metání losův o roucho Páně tak šťastný byl, že je „vyhrál“. Roucho to donesl prý do Gruzie, kdež v hlavním městě Mtckhetha uloženo bylo. Totéž město honosilo se už dříve relikvií nemálo vzácnou, totiž pláštěm proroka Eliáše. P. Palmieri na základě nejnovějších bádání odkazuje pověst o apoštolování sv. Ondřeje v Gruzii do říše legend ničím nezaručených. Co se náboženství Gruzinců týká, jisto jest, že původně uctívali svého praotce K'arthlosa a že se klaněli Bohu Mojžíšovu, s nímž je obeznámili četní židé v říši jejich žijící. Vůbec lze říci, že původně drželi se monotheismu, až teprve vlivem sousedních Peršanův uhostil se mezi nimi polytheismus. Lze též důvodně za to míti, že záhy pronikly k nim zprávy o Kristu a učení jeho, nicméně za pravou apoštolku křesťanství v Gruzii možno s historickou jistotou prohlásiti sv. Ninu. (U Armenů říkají jí sv. Nuna, jedno

[1] Tak čtu na př. v historické povídce prvního gruzinského spisovatele *Akaki T[illegible]liho* Baši-Ačuki na str. 66. tento passus: »Es patara kachet'ie chom nateilia im didi sakharthvelosi, romelie teilad hehoda ghothis-mšobels da deda-ghothisa gana chels aighebs thavis sauphlisteuloze?« t. j. »Vždyť tato malá Kachetie jest částí oné veliké Gruzie, která losem připadla Bohorodici, a Matka Boží snad by neodtrhla ruky své od svého údělu.« (Transkribuji dle Dra. Müllera.)

i druhé jest prý asi zkomolením latinského slova nonna.) Sv. Nina je dcerou křesťanských manželů Zabilona a Zuzany a narodila se v Kolosse. Do Iberie prý přišla tak mezi 315—318. rokem po Kristu. Všeobecné pokřesťanění (oficielní, abych tak řekl) stalo se roku 317., kdy gruzinský král Miriam, dříve pronásledující sv. Ninu, i s lidem svým na víru křesťanskou se obrátil. A že Gruzie byla spojena s církví římskou, že měla její učení, tomu nasvědčuje nejenom okolnost, že sv. Nina, jak se vyjadřuje jistý její životopisec, meškala ἐν τῇ πόλει τῶν Ῥωμαίων (čímž se všeobecně rozumí Řím anebo nanejvýš Efesus), ale i zpráva, že král Miriam po svém obrácení na křesťanství poslal poselství do Říma k hlavě církve katolické, aby mu poslal nějaké kněze, kteří by lid jeho u víře křesťanské utvrdili. A katolickou zůstala Gruzie až do roku 869., kdy vlastně teprve nastalo ono neblahé rozštěpení mezi církví západní a východní, ba možno říci, že katolickou aspoň z převalné části svého obyvatelstva zůstala až do 11. století,[1] avšak ani potom nevymizeli z Gruzie úplně katolíci ani katoličtí kněží. Vůbec styky římské kurie s panovnickým dvorem gruzinským udržovaly se i na dále. V posledních stoletích působili tam hlavně kněží řádu dominikanského, augustinianského a posledně kapucíni. Katolíci (Gruzinci ne Armeni) jsou na Kavkaze dosud, duchovní správu arci nečetných katolíků vedou teď kněží polští, bohužel že blahovůle církve pravoslavné k nim není valná, vždyť prý teprve nedávno dovoleno katolickému apoštolskému vikáři svisitovat tam tu svou diasporu.

Po tomto poněkud rozvleklém úvodě (čtenáři „Hlídky“ laskavě snad prominou) přistupuji k vlastnímu thematu, i podotýkám, nechtěje se nikterak chlubiti cizím peřím, že kromě vlastní (a upřímně vyznávám, nedokonalé znalosti gruzinštiny) četby měsíčníka „Moambe“, jehož odběratelem na druhý rok jsem, a článku v politické příloze k němu „Sitghva-kazmenli mtcerloba 1900—1901 tc“ (česky zkrátka „Krásná literatura v letech 1900—1901“) použil jsem, najmě k začátku této sledující stati, článku A. Hahanova (Хаханова) „O žurnalistike, literaturě, naukě i iskusstvě gruzin“ a některých zpráv v armenském časopise „Murči“. (P. d.)

Z francouzského písemnictví.

Referuje AL. KOUDELKA. (O.)

Z autorů světového jména třeba uvésti ještě *Paul Bourgeta*, jenž vydal sbírku novel, jež po první povídce v ní zařaděné nese titul „Un homme d'affaires“ a pak delší povídku „Le fantôme“. Zvláštním způsobem vyjadřuje se Dr E. Meyer o Bourgetovi jako spisovateli sbírky novel. Dí: „Bourget jeví se v nich zpovědníkem bloudící duše ženské 19. století, než zpovědníci nelíbají rukou svým krásným hříšnicím, i kdyby byly sebe kajícnějšími.“ V povídce „Le Fantôme“ zračí se umění Bourgetovo

[1] *L. St. Kavlov.* „Gruzinskie katoliki ili katoliki v Gruzii i Imeretii.“

v líčení dojemných, toliko v duši se odehrávajících dramatických peripetií. Tu krátce děj. Malclerc miloval nešťastně provdanou Antoinettu, o niž předčasnou smrtí přichází. Po letech setkává se s její dcerou Evelinou, které před tím nikdy neviděl. Evelina je živým obrazem matčiným. Malclerc se s ní ožení, ale tu se dostaví hrozné duševní muky, jakoby duch zesnulé najednou mezi manžely se postavil. Evelina dovídá se o tajemství, jež rázem na vždy oddaluje od ní srdce milovaného muže. Soluce Bourgetova vyznívající nadějně, naprosto neuspokojuje.

René Bazina „Les Oberlé“ líčí rozpor mezi láskou k vlasti a láskou synovskou. V Elsasku žije francouzská rodina, hlavě její daří se vše po chuti, když z ohledů materielních úplně přilne k Německu, toliko syn — po jeho mínění — se mu nevydaří. Syn přes to, že ho dal do německých škol, ano i do německého vojska, nemůže zapomenouti na Francii, i stává se konečně vojenským sběhem.

Neméně doporučitelným jest roman *Henriho Bordeaura* „Le pays natal“, v němž ukazuje na neblahý vliv, kterým působí Paříž na venkov, olupujíc jej nejenom o potřebné tam síly, nýbrž i kazíc morálně ty, kteří z touhy po „lehčím chlebe“ do velkoměsta se utíkají. — Podobný asi obsah má roman *Remy Saint-Maurice* „La maison du sommeil“.

Jean de la Brète ve svém romaně „Solution“ dovozuje na hrdince Gisele, že jediné v katolicismu může žena dojíti žádoucího a uspokojivého rozřešení všech otázek život její zmítajících.

Jeana Dornisa roman „La force de vivre“ patří do řady psychologických romanů. Hrdinkou — to se ví „světačka“, Gilberta Hauterie. Jako všecky dívky snila i ona o muži tělesně i duševně dokonalém. Takým však neosvědčí se její ženich, Victor Darsenne; za to však ve společnosti střetne se s umělcem Parèrem, jenž odpovídá jejímu idealu. I stane se jeho milenkou, než Parère nemůže snést, aby se o lásku ke Gilbertě sdílel s jejím mužem. Hrubé jednání Parèrovo s ní otevře jí konečně oči, odříká se Parera a snaží se nalézti v zapomenutí své vlastní individualnosti „la force de vivre“, t. j. sílu k životu — snad lepšímu než byl dosavadní, což arci autor ponechává čtenářům na vybranou a domyšlenou.

Luciena Descavesa roman „La Colonne“ jest epopejí proletariatu. Děj romanu odehrává se v bouřlivé době — povstání komuny roku 1871. H. Bérenger dí o té práci, že v ní autor samého Dickensa a Daudeta předstihuje, ježto se mu povedlo prvnímu z francouzských spisovatelův ukázat, že národ (lid) myslí a jak myslí.

Tolik zatím o publikacích krásné prosy za rok minulý (1901). Jules Pravieux, jenž referoval vloni do londýnského „Athenaeum“ o francouzském písemnictví, vyjadřuje se celkově o stavu nynějšího krásného písemnictví francouzského v ten smysl, že je sice bohaté na talenty, ale že mu schází genius, který by podal Francouzům mistrovské dílo, jež by docílilo podobného úspěchu jako Chateaubriandův spis „Le génie du christianisme“, jenž byl jitřenkou nových a širokých obzorů. Dodatkem dle J. Pravieuxa několik poznámek o pozoruhodnějších pracích básnických a dramatických.

Van Bever a *Paul Léautaud* vydali pod názvem „Poëtes d'aujourdhui" svazek vybraných básní básníků moderních. Sborníku toho účelem jest představiti obecenstvu, jaký pokrok učinila francouzská poesie za posledních 20 let. Ve sborníku tom zastoupeno jest 31 poetů, z nichž k nejstarším náleží Verlaine a Mallarmé. Všichni v této publikaci zastoupení básníci jsou nepřáteli přímými či nepřímými metriky parnasistů, holdujíce více méně volnému verši (po našemu, t. j. těch starých copařů — žádnému!). Doplňkem této publikace jest knížečka, kterou vydal Thomas Braun a jež se representuje jako „Des Poëtes Simples: Francis Jammes." Publikace ta jest výsledkem konference nedávno v Brusselu konané. Tam totiž sešli se někteří poetové, kteří netouží po utvoření nějaké „nové" školy, nýbrž jejichžto snahou jest: návrat k prostnosti, jednoduchosti. Hlavou těchto poetů lze pokládati Fr. Jammesa. Stoupenci tohoto směru daleci jsou všelikého aparatu jak romantické tak i symbolické školy, jejich první snahou jest podávati v prostém rouše jenom to, co je skutečného a pravdivého. Jako vzor tohoto druhu básní lze pokládati sbírku Jammesovu „Le Deuil de Primevères". To se rozumí, že přední teď representant „parnasistů" *Sully-Prudhomme* nemohl mlčením tohoto hnutí pominout, i vyjadřuje svou nevoli proti novotářům ve své sbírce „Testament Poétique". V jeho šlépějích kráčejí *Louis Sauty* a *Albert Mérat*. Onen vydal sbírku básní „Voix Humaines", v nichž kromě S. Prudhommových vlivu patrný i vliv Coppéeho a Verlainea; tento vydal sbírku nadepsanou „Vers le Soir".

Ve sbírce „Les Fleurs d'Aube" pí. *Madeleine Paulové* patrný vliv Lamartinea, Alfreda de Musset a Marcelliny Desbordes-Valmore.

Jean Moréas, zakladatel školy tak zvaných „romanských", jež se snaží uvésti dnešní francouzskou poesii k zřídlům národním, representovaným hlavně Ronsardem, vydal sbírku básní „Les stances". Snaha Moréasova a jeho stoupenců namířena hlavně proti vlivům cizinským a proti všelikým nesrozumitelnostem jak po stránce lexikalní i obrazové — symbolistů. — Mimo pronongované strany stojí sbírka *Anatola le Braze* „La Chanson de la Bretagne". Autor sám praví, že nechává svou bretonskou duši vyzpívati vše, čím ji milá otčina jeho uchvacuje a dojímá. Tím dán celé sbírce lokalní kolorit a duch — Bretonska.

Z mladších poetů *Jeana Viollisa* sbírka „Guirlande des jours" vyznačuje se samotářskou zamlženou zádumčivostí; *Paul Rebouxa* „Matinales" sensualismem a ironičností, a *Georges Druilheta* „Au temps des lilas" pařížskou melancholičností. Sbírky všech tří mladých poetů vyznačují se elegantností a pružností jazyka s tím toliko rozdílem, že forma u Rebouxa je živější, u Druilheta čistší a u Viollisa umělečtější.

Z jiných mladších zasluhují zmínky *Charles H. Hirsch*, symbolista, o němž tvrdí, že lépe dovede zpívati manýrou Henry de Régniera než sám mistr jeho; dokladem toho jeho poslední sbírka „Ivelaine". *Lionel Rioux* vydal „La toison d'or", jest „romanským", a i o něm tvrdí, že předčí mistra a zakladatele té školy Řeka Jeana Moréasa (cf. supra). *Albert Brandenbourg*, filosof, vydal „Euphorion", než daleko pokulhává za svým mistrem anglickým Shelleym.

Ze školy „naturistů“, jichžto heslem či mottem jest „upřímnost srdce, návrat k přirozenosti a prostotě“ (tedy prasubtilní rozdíl mezi nimi a romanisty), vyniká zvláště *Maurice Meagre*, jemuž je teprve 22 let a jenž sám takto definuje esthetický ideal nového básnického pokolení: „Zpívám píseň dnešních lidí, kteří trpí, ježto následkem ruzné hmotné a duchovní nevole ve své chudobě srdce nenalézají dosti sil k odporu a boji... Většině z těch chuďasu nedostává se duchovního chleba, i je tedy na čase, aby aspoň básník cítil soucit s těmito ubožáky.“ Intence zajisté pěkná a vznešená, ale síly nedostatečny. Dokladem toho téhož autora poslední sbírka „La chanson des Hommes“. Hlavní vady jeho poesie vězí v jednostrannosti a nedostatečnosti výrazu, a tu lze též říci: nezkušenost.

Z dramatických prací dlužno především uvésti *Brieuxovy* „Les Remplaçantes“. V kuse tom obírá se autor s jednou bolačkou francouzské společnosti, jež záleží v tom, že mnohé venkovanky opouštějí své muže, děti, svuj rodný krb a jdou do Paříže za kojné. Toť — arci v trochu jiné formě — bolačka i našeho venkova; u nás mnohé dívky zrovna studují na to, aby se matkami před časem staly a pak mohly jíti do Vídně — židům kojit děti, a pak se ještě holedbají, jak se dobře mají a co si vyslouží. A není u nás člověka, který by na toto zlo poukázal! Inu ano, u nás se mluví o všem možném, jenom ne o tom, o čem by se mělo mluviti! — *Paul Hervieuův* kus „La Course du Flambeau“ na základě Lucretiova známého verše „Et quasi cursores vitae lampades tradunt“ pojednává o lásce mateřské, jež jest silnější všech jiných pout, ano i lásky dětinné. — *A. Capusa* „La Veine“ jest lehčího braku komedie, druhý kus jest jakýmsi druhem vaudevilleu pro zasmání. Titul: „La Petite Fonchionnaire“. — A konečně dlužno ještě uvésti „Les Medicis“ akademika *H. Lavedana* a *A. Dorchaina* „Pour l'Amour“. Oba kusy však neuspokojily. Onen napsal mnohem duchaplnější věci, a tento chtěje podati tragedii mnoho romantiky v ni vnesl.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCXLV.

120. Týž biskup Mejlice, 17. ledna 1393. — Tytéž knihy str. 54

Str. 104. ř. 8. manské knihy omylem: tamquam superior feodi domin*orum*, (dnor s kličkou), místo, jak tištěno: dominus;

ř. 11. manské knihy omylem: in dictis bonis assignatis, místo: assignatas, jak tištěno;

ř. 12. „ „ nuncupatur;

ř. 15. „ „ dothalicii;

ř. 16. „ „ Woiczechio de Meilicz;

ř. 18. „ „ Harum quibus etc.

CCCXLVI.

131. Dobeš z Meziříčí. Mírov, 25. března 1393. — Q. x. b. 1. a knihy památné a půhonné I. fol. 90.

Str. 112. ř. 5. original i kopie: de Bela.
Str. 113. ř. 8. „ Wolfsberg, kopie: Wolezperg:
ř. 9. original: Wolfsberg, kopie: Wolffsperg:
ř. 9. „ Dobrusch, „ Dobrussch:
ř. 11. omyl tiskový: virginius místo: virginis.

CCCXLVII.

134. Jošt markrabí. Brno, 10. dubna 1393. — I. I. a. 3.

Dr. Lechner: Provenienz: f. erzb. Archiv in Kremsier. Ich habe die Urkunde jedoch nicht finden können. sie kann, nach ihrem Inhalt zu schliessen, auch nicht wohl je hier sich befunden haben.

A přece zde nalezl jsem original, jak jej popisuje Brandl. s pečetí markraběcí v červeném vosku velmi dobře zachovalou na pergamenovém proužku. s poznámkou na plice: A d r e l a c i o n e m J o h a n n i s d e M o r k o w i c z S p i l n e r.

Starého záznamu na rubě není. — Otisk správný.

CCCXLVIII.

146. Jošt markrabí. Brno, 17. května 1393. — G. I. c. 19.

Na pergamenovém proužku visí dobře zachovalá pečeť markraběcí v červeném vosku. Na rubě záznam: I n t a b u l a t u m e s t i u x t a p r e s e n t e m l i t t e r a m i n v e r a m h e r e d i t a t e m. Jiný pozdější z patnáctého století: n a d v a l á n y r o l i v S v a t o b o ř i c i c h.

Str. 35. ř. 4. original: pro cuius anime remedi*o*;
ř 6. original: Swathoborzycz;
ř. 8. „ Brunensis;
ř. 9. „ lre rozvésti třeba littere, jako ř. 11. zřetelně vypsáno: litterarum.

CCCIL.

158. Biskup Mikoláš. Meziříčí, 16. června 1393. — Manské knihy II. str. 54.

Str. 155. ř. 2. manské knihy: mit wolbedachtem mute gutem willen:
ř. 6. a 11. manské knihy: obrister lehenherre;
ř. 6. „ „ des vorgenannten dorfes vnd zugehorunge;
ř. 15. „ „ Wollffsberg.

CCCL.

161. Týž biskup. Šauštejn, 28. června 1393. — F. I. a. 10.

Otisk Lechnerův str. 201.

ř. 2. original: in d*i*esem briefe, při diesem psáno *e* nad ***i***;
ř. 4. „ czweyhund*r*t, ne: czweuhundert;
ř. 7. „ dor*u*bir etc. willcklichen;
ř. 8. „ ma*nne* genitiv pluralis jako níže ř. 16. a ř. 25.; mit gut*em* willen etc. dorumb*e*;
ř. 10. „ vnd *v*ns;

ř. 12. original: ger*uch*ten, ne: geruchten;
ř. 13. „ sol*ic*hes ires le*y*pgedinges, ne: solches ires leipgedinges;
ř. 14. „ mit wolkedachte*m* m*u*ͤte;
ř. 15. „ vnse*rer* liben Bruder (unsr s vysokým obloučkem nad *r*);
ř. 16. „ vi̊l vnse*rer* Erbarer (unsr s vysokým obloučkem nad *r*);
ř. 19. „ zu ire*m* recten etc.;
ř. 21. „ Czwe*y*hund*i*rt marg etc. můncze;
ř. 25. „ als leipgedinges vnd vnse*rer* manne des Bischtums zu Olom*u*cz (ne: Olomuncz) recht etc. (unsr s vysokým obloučkem nad *r*);
ř. 26. „ Dorothea vnsere Geuatter;
ř. 27. „ mit aller se*y*ner zugehorunge;
ř. 28. „ vnsern *N*achko*m*en, jako str. 202. ř. 1. a jinde.

Str. 202. ř. 1. 2. original: der vorgenannten Dorothe*en* (bylo Dorothen. z *n* učiněno dlouhé *e* a oblouček nad ním), ne tedy Dorotheam;
ř. 4. original: guͤet Spitignow;
ř. 6. „ vnd wir m*o*ͤgen vns derselben g*u*ͤter;
ř. 9. original omylem: Wo*lffspreg*, ne: Wolffsberg;
ř. 11. „ geez*o*ͤwge;
ř. 13. „ *Swuͤrcz* von der Sdonka*n*, ne: Sweracz von der Sdonkau;
ř. 17. „ bri*u*e, ne: brive;
ř. 19. „ gůnst;
ř. 22. „ mit vnse*rer* rechten wissen, ne: vnser, neboť jesti zde k vns (dlouhé *s*) přidán oblouček svrchu dolů otevřený v levo s prodlouženou dole čarou vlasovou až přes *s* a nad to nad písmem počata jiná značka zkratková sáhající až přes vršek uvedené prve značky.

CCCLI.

162. Bonifatius IX. papež. Perugia, 1. července 1393. — A. I. a. S.

Inserována v listině Jana Ghulena, kterou pronesl rozsudek mezi knězem Bohdalem plebanem a johannitskou kommendou starobrněnskou.

Str. 158. ř. 2. a 3. *Sua* nobis . . . Bohdalus rector ecclesie parrochialis in kinheid Olomucensis dyocesis *peticione* monstrauit, quod olym Thomas etc. ne: Q u i a . . . p e t i c i o n e m . . .
ř. 4. 5. in Antiqua Bruna dicte dyocesis falso referente Jarosla*o* abbate . . . in Sabirdowicz prope Brunnam dicte dyocesis etc.;
ř. 9. dicte parrochie;
ř. 15. a zase 22. cum causa non esse*n*t (sic) notoria neque vera etc.;
ř. 16. kde jest „terminum“ jest rasura původně již;
ř. 18. eundem rectorem *ex tunc,* ut dicebat, poslední dvě slova písmem opravována;
ř. 29. 30. vocatis que (sic) *fuerint* (fu'int) euocandi etc. quod canonicum fuerit (fu'it) etc.;
ř. 32. veritati testimonium *per*hibere, ne: prohibere.

CCCLII.

163. Generalní vikář pražský. Praha, 3. července 1393. — Kopiář perg. fol. Q. II.

Str. 159. ř. 3. kopiář: *qualiter,* ne: quatenus;
ř. 8. kopiář: ab ipsis, ne: ab eis;
ř. 12. „ comodum; domini *nostri* archiepiscopi;
ř. 14. „ *supradictis,* ne: suprascriptis;
ř. 15. „ správné: ambobus in solidum aut vni ex vobis absente altero vestrum, bez kommatu po: absente;
ř. 16. „ quatinus auctoritate ordinaria, quam vobis *presentibus* impartimur;
ř. 18. „ dependenciis *emergentibus* et connexis, ne: emergenciis;
ř. 21. „ exigerit, ne: exigit;
ř. 24. „ testimonium *veritatis* compellatis.

CCCLIII.

171. Kapitola olomucká. Olomouc, 30. září 1393. — Koncept stanov kapitolních z doby Stanislava Pavlovského str. 44.

Str. 166. ř. 3. a str. 167. ř. 6. psáno: legitimo;
ř. 12. v konceptě schází celý, od „una marca“ počínaje až str. 167 ř. 1. „decedente“ včetně.
Str. 167. ř. 14. koncept správně: erogari;
ř. 16. koncept správně: applicandorum, scil. sub pena quatuor grossorum . . bonifantibus applicandorum.

CCCLIV.

175. Biskup Mikoláš. Kroměříž, 29. prosince 1393. — Manské knihy II 95.

Str. 170. ř. 3. was;
ř. 4. manlehen;
ř. 5. pfennge.

CCCLL.

176. Týž biskup. Arnoltovice, roku 1393. — Tytéž knihy II. str. 104.

Str. 170. ř. 1. manské knihy: Heinrich Tanfeld, jako str. 171. ř. 1.
ř. 2. „ „ alle sein gut.
Str. 171. ř. 4. „ „ Jarosla von Stralek;
ř. 6. „ „ von Panowicz vnser lieber getrewer (sic, neboť předchází: des seint gezeuge etc.).

Přípisek listiny v Z. des Vereines f. G. M. str. 203.

ř. 2. manské knihy omylem: der vns der vns;
ř. 4. „ „ mit seiner zugehorunge, se zkratky, jako zřejmě ř. 7. přípisku;
ř. 10. „ „ Czepencz, ne: Cepericz.

Z nové poesie.

Referuje FRANTIŠEK DOHNAL.

II.

Bohdan Kaminský: Cestou na Parnass. Verše. Cena 1 K. — Noemi. Povídka veršem. Cena 2 K 40 h. V Praze 1902. Nakl. F. Šimáček.

Jakási přirozená, nehledaná noblessa a elegance, lehký a plynný verš, který nejraději miluje ten volný ton causeura a jen nerad dává se spoutati v pevnou koncisní sloku — toť hlavní charakteristikon poesie Kaminského po stránce vnější, formalní. A po stránce obsahové? Známý pessimismus Kaminského: na jedné straně tichý, místy trochu sentimentalně zbarvený smutek, melancholie a resignace; na druhé straně výbojná ironie, vtip a sarkasmus. To jsou psychické prvky jeho, prvky zajisté v nejednom ohledu až příliš ruznorodé, než aby mohly splynouti v celek jednotný a harmonický. Odtud také ta psychická rozpoltěnost, odtud ty náhlé, na pohled neodůvodněné přechody z bezstarostného, světáckého smíchu a výsměchu v prudký, hluboký bol a naopak. Básník sám cítí to:

Dva lidé vždycky byli ve mně
a spolu vedli zápas tuhý:
ten jeden trpěl mlčky, němě,
a ve vzdoru se rouhal druhý.
Chtěl jeden k slunci vzlétnout, ale
v zlomených křídlech neměl sil,
a druhý rval se vytrvale
a bojoval a zápasil.
— — — —
— —
Dva lidé vždycky ve mně byli
i v životě i v písních mých:
ten jeden věčně zasmušilý,
a druhý na rtu vtip a smích.

Název první sbírky „Cestou na Parnass“ vztahuje se vlastně jen na dvě básně v ní: „Listy z denníku“ (I. II.). Básník líči v nich cestu k těm tajemným, tak svudným, ale mnohdy tak nepřístupným vrcholkum Parnassu, což poskytlo mu hojné příležitosti k dosti zdařilým šlehum satirickým. Mladý, nadšený poeta, jenž v tiché své komurce něžnou, sladkou písní opěvá drahý ideal a píše básně o lásce, růži a slaviku, až nepřízni osudu rozervané své čelo musil utlouci o tvrdou skálu odříkání, starosti a chudoby a teď „dřímá, křížem ruce maje, v komurce svojí, v Olšanech“; redaktor, který plnýma rukama hází do koše zásilky mladých kandidatů Parnassu, ale ochotně uveřejní verše téhož zamítnutého básníka, když se skryl za ženský pseudonym; básník, který psával hrdé, bojovné znělky, ale nyní zkrocený lyru svoji pohodil někam do prachu a je rád, že do střízlivých služeb vzal jej kterýsi slavný magistrat; a jiný zase, který také pokusil se napřed s básněmi, umlknul však po první ostré recensi, a když s básněmi to neslo, sám nyní píše ostré kritiky; konečně autor sám se svými příhodami a nehodami — toť asi hlavní figurky tohoto kaleidoskopu. Jak patrno, nic nového. Najdete je — neb aspoň podobné — u každého básníka, který píše své memoiry. Pěkné jsou však některé vzpomínky z jeho intimního života, zvláště překrásné a dojemné jest ono místo, kde líčí básník, jak přichází domů z Prahy na Vánoce a jako štědrovečerní dárek přináší otci svou první knihu veršů... Rovněž podařeny jsou některé

šlehy na naši dobu. Dnes, jak ironisuje básník, ta cesta na Parnass není již tak obtížná a neschůdná. Dnes už je zcela jiný svět. Umí si pomoci:

Dva lidé sednou k témuž stolku
a již jsou v literárním spolku,
bez dlouhých řečí, bez okolků
svou revue založí si hned

a plni blahé rozkoše
si tisknou plody svého umu,
jež redaktor jen z nerozumu
by dál jim házel do koše.

Podotýkám ovšem výslovně, že „Listy z denníku“, třebas že daly název knize, proto nikterak ještě nejsou stežejnou částí knihy. Aspoň ne po části umělecké. Jsou zde čísla mnohem cennější. Tak na př. to bolestné „Ztracené volání“, ten výkřik, který k světlu touží a sám zajde v temnotách bez ohlasu, bez ozvěny, ten výkřik, ve kterém zní bolest života a smutek zmařených snův, ale také vzdor a pevné odhodlání: neustoupit, znova se bít, znova zápasit. Nebo ty teskné tony „Letní neděle“, jež nesou se zvolna, smutné jak melancholické zvuky piana prázdnou ulicí v ospalé ticho letního nedělního odpoledne. Anebo ta tichá usmívavá resignace v básni „Vždy touhu po štěstí...“, podobající se tolik jasnému, teplému dni podzimnímu, kdy plným douškem ssajete tu vůni života, jako byste se báli, že zítra již přijde mráz a spálí ty poslední květy, které dosud jste si uchovali...

I málem spokojit se srdce naučí,
— — — —
a věru, míň než já přát nemůže si ani
ten, kdo je poslední a z lidí nejchudší.

Po ničem netoužím, co druhdy sníval jsem
a při čem v bolestech se srdce zakrvácí, —
chci štěstí jediné, v své samotě a práci
bych sloužil sobě sám, jda s cesty lidem všem.

Chci pouze — býti sám...

To jsou čísla opravdu krásná a cenná, patřící mezi nejlepší, co Kaminský napsal.

Z ostatních uvésti dlužno ještě: „Zpověď“ a některé příležitostné, jako „Za Luďkem Maroldem“, „Al. Jiráskovi“ a j.

Zcela z rámce sbírky vymykají se „Dvě básně politické“. — Politické! Dobře ještě, že nenapsal vlastenecké. Neboť obě nejsou skutečně nic jiného obyčejné denní frase novinářské. Jen že trochu vzletnější. Toť jediný rozdíl! — Nevím, čím to jest, ale se svou vlasteneckou poesií nemáme mnoho štěstí. Oč šťastnější jsou na př. Poláci! Čtěte jen ty žhavé, vznešené vise Krasińského, čtěte ty vášnivé protesty Słowackého, čtěte ty jímavé dumky slavíka ukrajinského! A což Mickiewicz! Celý! Od Konrada Wallenroda až po Pana Tadeáše! Čtěte je a poznáte, co je to pravá poesie vlastenecká! Poesie, z níž sálá čistá láska k vlasti, ta láska, která je v srdci a ne ve slovech, ta láska, která zná oběti i největší, ale která na druhé straně je spravedlivá a nezná strannictví. A to právě chybí našim básníkům. Naši básníci, jakmile udeří na strunu vlasteneckou, zapomínají, že jsou básníky a stávají se novináři a politickými stranníky. Ale mezi „politický“ a „vlastenecký“ je přece jen rozdíl, a myslím, že vzhledem k umění rozdíl zásadní, rozdíl kardinalní. A toho oni nechápou, nechtějí chápati. Jejich vlastenecké básně jsou velice pohodlné. Několik pěkných frasí, nějaká ta apostrofa na mistra Husa, nějaký ten štulec do tmářských černých kněží, kteří zadržují národ v pokroku, kteří by nejraději z celého národa nadělali si sluhův a

otrokův — a vlastenecká báseň jest hotova... Že i pan Kaminský zakusil toho hrozného panství kněžského, jsem ovšem nevěděl. Chudák! Upřímnou kondolenci.

Druhá kniha, „Noemi", jest povídka veršem psaná ku kresbám Luďka Marolda. Napsati doprovod k jednotlivým obrazům není zajisté nic nového. Ale vysníti celou povídku k několika ruzným, spolu nesouvislým obrazům, k tomu bez odporu třeba jest veliké básnické fantasie a technické obratnosti. Však to také asi vše, co říci lze o nové povídce Kaminského. Jinak podobá se dřívějším povídkám jeho jako vejce vejci. Vnitřní bezduchost ovšem a nepsychologičnost, jež vytýkána dřívějším pracím Kaminského, zde ještě patrnější. Vždyť nesmíme zapomínati, že je to povídka psaná ku kresbám nemajícím vespolek souvislosti ani nejmenší. Jak potom vyhnouti se psychologickým násilnostem? Zajímavy jsou zde básníkovy vzpomínky z vlastního života, jeho styky s Maroldem a zvláště líčení pařížského života. V tom je Kaminský na místě, jako vůbec v líčení života velkoměstského.

Nevím již, při jaké příležitosti nazval kdosi Kaminského českým Puškinem, od něhož nečeká nic více a nic méně než českého Eugena Onégina. A skutečně: Puškin a Kaminský mají mnoho společného. Oba jsou básníky pessimismu a velkoměstských budoirův, oba mají lehký, zvonivý verš, oba mají uhlazenou, šviháckou mluvu, oba jsou oblíbenými autory sentimentalních slečinek a nešťastně zamilovaných studentu. Jen jedno ještě schází Kaminskému — genialnost.

Nová díla.

Concilium Tridentinum. Diariorum, actorum, epistolarum, tractatuum nova collectio. Edidit Societas Goerresiana. Tomus I. Diariorum pars prima. Collegit edidit illustravit Sebastianus Merkle. Friburgi Brisgoviae, sumptibus Herder, 1901. In 4° (CXXXII et 932 pp.). M. 60 = fr. 75 (nevázaná).

„Dějiny" Tridentina dosud vydané (Sarpi, Pallavicini, Theiner, Raynald) jsou nedokonalé v mnohých ohledech a z mnohých příčin. Společnost Görresova podjala se tudíž záslužného úkolu, vydat důkladně vše, co v tyrolském onom městě za zasedání 19. církevního sněmu jednáno a od činných osob zaznamenáno bylo buď v zápiscích, listech nebo v pojednáních. Celý podnik rozdělen na čtyry části. První oddělení obsahovati bude ve třech svazcích zápisky, druhé v šesti svazcích akta, třetí ve dvou svazcích listy a čtvrté v jednom svazku pojednání.

Prvního oddělení první svazek leží před námi, vydán professorem Merklem z Würzburku. Obsahuje kromě prologomen (str. CXXIX) komentář Herkula Severoliho a zápisky generalníhc sekretáře sněmu Angela Massarelliho (str. 931).

Celý podnik jest monumentalní a Görresovy společnosti a německé vědy důstojný. První jeho část svědčí o Merklově badatelské píli a historickém smyslu. Vydání samo, papír, tisk atd. jest, jako skoro vše, co u Herdera vychází, bezvadné, dílu přiměřené.

Fede e scienza. Studii apologetici per l'ora presente. (Publikace periodické ve svazečcích 16⁰ s asi 100 str., cent. 80.) Roma 1901, Pustet.

Tato knihovna obrala si za účel, vydávati pojednání apologického obsahu, se zvláštním zřetelem na dnešní stav vědy. K práci vyzváni byli osvědčení spisovatelé katoličtí. Dosud vydané svazky jsou: L. Rossi. O pravdivém poznání Boha; G. Moltoni. Křesťanství a velké otázky novodobé; G. M. Zampini. Dobré símě evangelia v půdě víry; R. Puccini, Věda a svoboda.

František Tůma: **Patero ctností řádného řemeslníka** a dělníka základem blahobytu. Č. Budějovice 1902. Str. 309.

Vzácná to knížka, velmi vhodný dárek mladému živnostníku! Zkušený vychovatel mluví tu ze srdce k těm, na jejichžto prospěchu mu záleží. Není to plané řečnění, nýbrž důrazné napomínky, užitečné rady pro život, doložené výmluvnými příklady, jež mohou táhnouti, příklady pracovitosti, vzdělanosti, poctivosti, šetrnosti, zbožnosti, jež zakládají pravý blahobyt živnostníkův.

Ferd. J. Lehner: **Dějiny umění národa českého.** Nákladem Unie v Praze. Sešitů 7 po 70 h.

Monumentalně založené dílo toto, vzešlé z dlouholetých studií spisovatelových, jest povoláno objasniti nám mnohou velepamátnou stránku dějin a ducha našeho. Stará doba zastřena jest záclonou téměř neproniknutelnou, neboť vzácné památky její zničily vzpoury a boje husitské a protestantské. Dějepisec odkázán tu více na zprávy psané. Pan spisovatel umí z nich dobře těžiti, nezanedbávaje ovšem žádného pokynu pomníkového, jakýkoliv z trosek jen vytušiti lze.

V sešitě 7. po předchozích úvahách úvodních začíná psáti dějiny chrámového stavitelství romanského, ovšem v Čechách; Morava ač Čechám křesťanství poslala, nemá potřebných údajuv o prvotných stavbách svých. Zvláště prvopamátkám na Levém Hradci, v Budči a na hradě Pražském věnuje pan spisovatel bedlivou pozornost, spojuje s nimi charakteristiku puvodního svérázného stavitelství našeho vubec.

Dr. Emil Reich: **Kunst und Moral.** Eine ästhetische Untersuchung. Wien 1901. Str. 248.

Ve dvou dílech, dějepisném a filosoficko-psychologickém dovozuje pan spisovatel nesprávnost zásady o čistém umění. Vzešlo zajisté z jiných úmyslu než čistě artistických, a obsahem poukázáno jest na jiné obory činnosti lidské, není suverenní a proto ani zákonodárné pro život, jsouc naopak jako každá úmyslná činnost duševná podřízena mravouce. — Spis jest poučný zvláště hojnou látkou.

P. Rissart: **Der Hypnotismus,** seine Entwicklung und seine Bedeutung in der Gegenwart. Paderborn 1902. Str. 56.

Pan spisovatel uvádí a oceňuje pouze výsledky jiných badatelův, avšak činí to svědomitě a střízlivě, poučuje dobře o předmětě svém.

Nepreceňuje hypnotismu, tím méně prospěšných následků jeho, naopak spíše shledává jej fysicky i mravně nebezpečným, bude-li se pěstovati tak lehkomyslně jako dosud. K přirozenému vysvětlení nepřispívá spis ničím novým, ale podanými úsudky aspoň je vytýká.

Dr. W. Handegger: Der nationale Gedanke im Lichte des Christenthums. Brixen. Verlag der Buchhandlung des Pressvereines.

Dílo toto pojednává o národních povinnostech s katolického stanoviska, ukazujíc povinnosti a práva národnostní a meze jejich. Přirozené a kladné zákony spravedlnosti a lásky řídí jako základní zákony veškerý společenský řád národu v člověčenstvu a v církvi. Ctnosti tyto, spravedlnost a lásku, můžeme nazvati pietou, ctností urovnávající poměr jednotlivce k těm, s nimiž je těsněji spojen. Pieta tato ukládá některé povinnosti a dává zároveň i jistá práva. Národ zde třeba rozlišovati od vlasti (státu). Již od přírody vzniká přirozeným rozmnožováním se lidstva (secundum legem sanguinis) rodina, pokrevenstvo, národ, a přirozený zákon tudíž spojuje příslušníky národa láskou k národu národním sebevědomím. Přirozeným zákonem a zároveň i positivním zákonem vzniká obec, stát a příroda spojuje láskou ku spoluobčanům, ku společné vlasti příslušníky státu.

Pominuv toho druhého spojení, odpovídá autor na svou otázku nejprve všeobecně, když dokazuje, že ze svazků národních plynou jisté povinnosti piety, a pak ukazuje, které jsou ony povinnosti a jednotlivé je vypočítává. Důkazy pro první část jsou: 1. Každé zvláštní spojení má zvláštní mravní povinnosti; tedy i spojení v národ. 2. Přikázaní lásky k bližnímu (Mat. 29. 39, Luk. 10. 30—37) žádá zároveň, aby tato láska byla spořádána, tak že více máme milovati ty, kteří jsou s námi více spojeni; tedy i příslušníky téhož národa, s nimiž jsme více spojeni, k nimž cítíme zvláštní náklonnost. 3. Písmo svaté samo nám dává mnoho příkladů krásné a ušlechtilé lásky k národu.

Pro tyto důvody nelze nikterak souhlasiti s oněmi (i katolíky), kteří popírají oprávněnost národních povinností, na jejichž námitky autor odpovídá. Každá ctnost jest pouze tehdy ctností, koná-li se pouze v příslušných okolnostech a mezích. Překročí-li tyto meze, stává se hříchem. I pieta k národu má tedy své meze, jichž jí překročiti nelze, nechce-li páchati nepravost. Meze tyto jsou: 1. Povinnosti k Bohu, které jsou povinnosti největší, jichž nikdy bez hříchu překročiti nelze (Mat. 10. 37; sv. Tomáš. Summa 2. 2 q. 101 a 4 c. 4), které tudíž převyšují všechny jiné povinnosti, i povinnosti národní. 2. Povinnosti všelidské, které rovněž jsou povinnosti vyšší než povinnosti národní, tak že ve jménu lásky k národu nelze páchati zločiny proti povinnostem všelidským. 3. Povinnosti legalní (ukládající povinnosti vzhledem k celku státu) jsou rovněž povinnosti, kteréž nesmějí býti porušeny ve jménu lásky k příslušníkům téhož národa. Láska tato nikdy neopravňuje, aby se páchala zrada na státu, vlasti, císaři.

Stanoviv takto všeobecně oprávněnost a omezenost povinností národních, vypočítává autor jednotlivé povinnosti. Příslušníci národa

mají býti vděčni za dobrodiní národem udělená, mají si vážiti předností národa (nechváliti však neřestí a chyb národa), radovati se nad štěstím, rmoutiti se nad neštěstím národa. Písmo sv. dává nám mnoho příkladů takového smýšlení národního. (Lament. Jer. I. 1, 3, 4, 6, V. 1—5; I. Mak. 2, 6, 7, 14.) Toto smýšlení však třeba jeviti i skutky tím, že příslušníkům téhož národa pomaháme v nouzi před jinými, ceteris paribus, že pečujeme, aby národu byla zachována pravá víra, aby prospíval ve vzdělanosti, aby si zachoval svá práva, svou řeč. (Příklady: Mojžíš, Josue, David, Šalomoun, Tobiáš, Esther...) Všechny národní povinnosti, jakož i všechna práva, pokud jsou věrou katolickou dovolena a stanovena, můžeme nazvati oním katolickým nacionalismem, jenž vždy od pravých katolíků plněn byl. Oprávněnost tohoto katolického nacionalismu popírá kosmopolitismus, jenž byl obzvláště v 18. století rozšířen a jehož nepravdivost jest dokázána již tím, když se dokázala oprávněnost národních povinností. Katolický nacionalismus přehání (a tudíž za neoprávněný prohlašuje) radikalismus národní a soustava národnostního principu. Poněvadž obě tyto přemrštěnosti právě v novější době bují, dokazuje autor důkladně jejich lichost. Tak dokazuje o radikalismu národním, že odporuje pravdě, spravedlnosti, lásce k bližnímu a křesťanské opatrnosti. Dr. K.

Alois Hlavinka: O zvučnosti jazyka českého. Brno 1902. Str. VIII a 68. Nákladem Matice Moravské.

Rozšířená činnost vědecká i básnická dala poněkud utuchnouti rozpravám o jazyku samém. Zdálo by se, že i jazyk náš jako zletilý může se již sám sebou volně vyvíjeti, opatrovníkův nepotřebuje.

Není tomu tak. Čeština nad své přirozené nedostatky, jež má jako každá jiná řeč, kazí se neumělými a nesvědomitými uživateli, zvláště žurnalisty pražskými. Pan spisovatel právem zas chápe se pohozeného brousku, aby tříbil smysl pro libozvuk a správnost češtiny. V padesáti stručných rozpravách probírá jakoby letmo všechny důležitější stránky předmětu: poukazuje předem na zásadnou důležitost jeho pro národnost, určuje meze libozvučnosti a poměr její ke správnosti atd. Vše dokládá četnými příklady. Nedopatřením ostalo m. j. na str. VII. i mluvnice nehledá (m. ani ... jest společným (je sp.), 15. jest z ruštiny (je z r.). Úvahy a návrhy jsou zajisté pozoruhodny.

Lékařovy zápisky od ruského spisovatele V. V. Veresajeva nadělaly v ruské literatuře i společnosti mnoho hluku. Lékař tento a známý belletrista s překvapující jasností, upřímností, pravdivostí a hloubkou citu dotkl se celé řady těžkých, prokletých otázek lékařské činnosti, poměru mezi lékařem a pacientem i vytkl nedostatky soudobého léčení. Nikdo dosud nevyložil s takovou jasností, v čem lékařství je slabé, v čem je silné, čeho pacienti smějí požadovat od lékaře, a kde požadavky jejich jsou nespravedlivy, jako Veresajev. Ve vzájemném poměru mezi obecenstvem a lékaři „Zápisky" Veresajevovy učiní jistě převrat: s jedné strany zmizí typ lékaře-šarlatána, s druhé strany zmizejí přísní usvědčovatelé lékařství, kteří za každý nezdar léčení činí odpo-

vědným jenom lékaře. Ale lékaři, kteří dosud ignorovali nezasvěcené do své vědy tak, že i při svých poradách užívají nejasné latiny, z velké části zanevřeli na kollegu, lékaře Veresajeva, i snaží se ho diskreditovat i v obecenstvu i v literatuře, dokazujíce, že Veresajev je špatný lékař, jenž nespravedlivými povídkami podrývá důvěru k lékařství. Zvláště ostře proti Veresajevu vystoupil před členy lékařsko-chirurgického spolku professor chirurgie N. Veljaminov, jenž neostýchal se blátem házet po osobnosti spisovatele „Zápisek“, nazývaje ho domýšlivým sobcem se známkami zjevné zvrhlosti, lehkomyslným prostopášníkem, který zjevně píše nepravdu a pod. Veresajev v „Rossiji“ vytýká svému odpůrci, že nenapadá tak jeho „Zápisek“, jako spíše jeho osobu, že nedovede vyvrátit to, co on (Veresajev) tvrdí, že na př. šlapání ženské stydlivosti na klinikách nutí mnohé pacientky, že úplně odříkají se pomoci lékařské, nebo že mladí chirurgové konají operace, nejsouce dobře připraveni a pod. Lékaři od té doby rozdělili se na dva tábory, z nichž jedni jsou na straně V. Veresajeva, druzí na straně jeho protivníku, jedni sympathicky vyslovují se o „Lékařových zápiskách“, tvrdíce, že uvedou v život lepší, spravedlivější poměr mezi lékařem a pacientem, druzí naprosto je odsuzují. Po knize Veresajevově je takový shon, že za krátký čas vyšla v třetím vydání. Z Prahy se oznamuje, že také do češtiny bude brzy přeložena. A. V.

Bulič N. N.: Očerky po istoriji russkoj literatury i prosvěščenija s načala XIX. věka. Sv. 1. Petrohrad 1902. — *Solovjev Jevg. (Andrejevič):* Očerki po istoriji russkoj literatury XIX. věka. Petrohrad 1902. — *Engelgardt Nik.:* Istorija russkoj literatury XIX. stol. Sv. 1. 1800—1850. (Kritika, roman, poezia i drama.) Petrohrad 1902.

Z těchto trojích dějin literatury ruské v 19. století vědeckou cenou vyniká kniha bývalého professora dějin ruské literatury. N. Buliče († 1895). Je to vlastně řada jeho znamenitých přednášek o literárním i duševním hnutí v první čtvrtině 19. století. Kniha kritika i publicisty Andrejeviče zdařile určuje základní ideu ruské literatury v 19. století, jež záleží v tom, že ruská literatura od prvního spisovatele 19. století, Radiščeva, až do let šedesátých [illegible] obírala se kritisováním nevolnického práva i zavrhováním jeho, když pak nevolnictví bylo r. 1861. zrušeno, spisovatelé potírali zbytky nevolnictví. Pohlížeje však na literaturu se stanoviska publicistického, Andrejevič málo si všímá zjevů čistě literárních, obírá se jen poměrem spisovatelů k nevolnictví, mnohých důležitých spisovatelův ani neuvádí. — V knize Engelgardtově není společných řídících názorů na literární zjevy, není řídící idey. Dějiny ruské literatury probírá podle desítiletí, chronologicky, a ne podle autorův, o nichžto čtenář nenabude celkového pojmu, ježto se o nich mluví na několika místech.

Směs.

Výklady k legendě Fed. Mich. Dostojevského „Veliký inkvisitor“. Z nejzáhadnějších míst ve spisech velikého romanopisce F. Dostojevského je vložka v romaně „Bratří Karamazovi“, v níž Dostojevský vyložil svůj názor na církev katolickou. V prosou psané básni té, vložené v ústa atheisty Ivana Karamazova, Kristus v 16. století znovu přichází na svět, objevuje se v Seville v též podobě lidské, v jaké „chodil mezi lidmi před 15 věky“. Veliký inkvisitor španělský uvězní ho a v noci navštíví tajemného vězně v podzemí a takto k němu mluví: „Jsi to Ty, Ty? . . . Neodpovídej, mlč! Což bys také mohl říci? Vím, co řekneš. Vždyť nemáš ani práva dodat něčeho k tomu, co řečeno bylo Tebou dříve. Proč jsi přišel překážet nám? . . . Nevím, kdo jsi, a nechci vědět, jsi-li to Ty, nebo jen obraz Jeho, ale zítra Tě odsoudím a spálím na hranici jako nejhoršího z kacířů.“ V další besedě inkvisitor vysvětluje, že „strašný a chytrý duch“, jenž Krista pokoušel na poušti a byl jím zamítnut, je světu, slabému pokolení lidskému, jež nenese svobody dané mu Kristem, potřebný. „Nejdeme s Tebou, ale s ním, toť naše tajemství. . . . Je tomu zrovna osm věků, co jsme přijali od něho to, co's Ty s rozhorlením odmítl, totiž onen poslední dar, kterýž Tobě nabízel, ukázav Ti všecka království světa. My jsme přijali od něho Řím a meč Cesarův a prohlásili jsme sebe za jediné panovníky světa, za pány celé země.“ . . . „My jsme opraviili dílo Tvé, my jsme mu dali za základ zázrak, tajemství a autoritu“. Když inkvisitor domluvil, vězeň přiblíží se náhle k němu i políbí ho. Inkvisitor otevře mu dvéře žaláře i dí: „Jdi a nepřicházej už . . . nepřicházej vůbec . . . nikdy, nikdy!“ — Co Dostojevský zamýšlel touto ztřeštěnou fantasií, je nejasno: chtěl-li ukázati božskost učení Kristova a rouhavé úskoky i nevěru Jeho zástupců na zemi, či naopak fantastičnost a nepraktičnost učení Krista, jenž dal za pravdu inkvisitorovi a těm, kteří opravili dílo jeho? Aljoša Karamazov prohlašuje církev katolickou za pozemskou říši, založenou na panstvíchtivých choutkách papežův, Ivan za dílo velikého podvodu. Dostojevský pak otázky té neřeší v romaně. Ale podle toho, co později tvrdil ve svém „Denníku spisovatelově“, že prý římské katolictví podlehlo třetímu pokušení ďáblovu, postavivši za cíl svůj pozemské vladařství, lze souditi, že Dostojevský svou básní „Veliký inkvisitor“ vystupuje proti katolictví, které považuje za úplný opak prvotního křesťanství jako náboženství lásky a svobody, jež vtělil ve svém Zosimovi.

Vysvětlení legendy této nedávno věnoval obšírnou knihu kritik a publicista *V. V. Rozanov:* „Legenda o velikom inkvisitorě F. M. Dostojevskago.“ Spis tento posuzuje v Novém Vremeni *Infolio*, tvrdě, že legenda Dostojevského není původním jeho výmyslem, nýbrž obsah její vzat ze dvou západních legend protestantského původu, totiž z legendy „Venio iterum crucifigi“, o druhém trestu smrti Krista Pána, jenž přišel podívat se na své dílo na zemi, (legendu tu čerpal Dostojevský nejspíše z Goethea, jenž ji připomíná r. 1786), a z legendy „La mule du pape“ (Pantoflíček papežův), již vzal z Voltairea, který ji zlomyslně zpracoval

z protestantského pramene. Infolio přichází k tomuto úsudku: „Polemický a protestanský charakter pramene objevil se také na ruské versi legendy, vzniklé jistě z mstivého a podrážděného citu. Kde pak vře nepřátelství a hněv, tam je málo pravdy...“ — V témž Novém Vremeni proti Infolio vystoupil *V. Rozanov*, tvrdě, že obsahu své legendy Dostojevský nečerpal z Goethea i Voltairea, ale jasně ukázal v „Zápisné knížce“ své, že „Legenda“ jeho je plodem života, těžkých útrap duševních, náboženských pochybností. Kresle postavu inkvisitora, který spojil se se zlým duchem a zevně zachoval věrnost Kristu, Dostojevský prý spíše užil názoru ruských rozkolníkův, kteří věří, že ve světě panuje Antikrist, ač vidí, že podle jména panuje Kristus, než legend západních, i vylíčil, jak s Antikristem, vládnoucím ve světě, v žaláři rozmlouval pravý Kristus, a napsal legendu ne tak protikatolickou jako spíše vubec protikřesťanskou a zároveň puvodně křesťanskou i původně božskou, obviňuje křesťanství nynější z protikřesťanství, z bezbožectví. „Vždyť u Dostojevského“, uzavírá Rozanov, „inkvisitor mluví, Kristus pak jen mlčí. Ale ku konci tento pravý Kristus líbá inkvisitora v bezkrevná ústa, a tu tak divně mění se otázka: ‚Kdo pak toho uznává? Inkvisitor zavrhl pravého Krista, ale zároveň tento původní a pravý Kristus líbá téhož inkvisitora, který Jej zavrhl, skutečně z lásky ke člověku a v tom právě opakoval Krista, který také pro lidi přišel na svět, umřel i sstoupil do pekel...‘ ‚Inu, i já sstoupil jsem do pekel, proto pak zřekl jsem se Tebe...‘ mohl by odpovědět inkvisitor, myslící si, že slouží Kristu. A vlastně v tom záleží Legenda: Syn odešel od Otce, sstoupil na zem lidem k vůli; od Syna odchází i stupuje do pekla ‚syn člověka‘, pln nepokojů socialních (našich dní) a jen na oko je to španělský inkvisitor, vlastně však, rozebereme-li řeči Dostojevského v této ‚Legendě‘, je tu ruský intelligent... Vůbec ‚Legenda‘ je hluboko ruský a čistě ruský zjev poněkud rozkolnického charakteru.“ — Konečně v témž „Novém Vremeni“ vystoupil *V. Pucykovič* a prohlásil, že nebožtík F. Dostojevský hned r. 1879. prosil ho, by o jeho „Velikém inkvisitorovi“ napsal, že autor právě tuto náboženskou legendu považoval za kulminační bod své literarní tvorby. „Thema legendy této téměř nosil Dostojevský ve své duši bez mála po celý život svuj... Co pak se týče samého obsahu legendy, Dostojevský přímo řekl, že je proti katolictví a papežství, a to proti nejhroznější době katolictví, t. j. době inkvisiční, jež měla tak hrozný účinek na křesťanství a veškero člověčenstvo. Dostojevský přímo pravil, že v inkvisičním katolictví působil ne Kristus, ba ani ne papežové, ale prosté zlý duch, běs, čert... Proti katolictví pak vůbec a zvláště proti době prvých čistých věků křesťanských ovšem Dostojevský ničeho neměl; ba řekl mi jednou, proslavila-li se novější Italie něčím, tedy svým papežstvím a mohutnou sjednocující mocí katolictví...“ Dále Pucykovič tvrdí, že námětu legendy Dostojevský nečerpal z Goethea ani z Voltairea, že podle vysvětlení samého spisovatele je to legenda protikatolická, bojující proti katolictví, jež prý nepanuje nad dušemi věřících, ale nad jich hříšnými těly a jich čistě světskými statky... „Co pak se týče protestantův a jich náboženských záležitostí, Dostojevský neustále tak se o nich pronášel: ‚Ti ničeho nemají‘ a ‚těm ničeho nezbylo‘.“ I nevěří Pucykovič, že by byl Dostojevský čerpal látku ke své Legendě z pramenů

protestantských, ale slovy samého Dostojevského dotvrzuje, že legenda je protikatolická. A. Vrzal.

Protestantská moderní theologie. Göttingenský professor protestantské theologie Bousset („Das Wesen des Christenthums“ v protest. „Theologische Rundschau“ 4, 1901, str. 89.) píše: „Poslední rok uplynulého století přinesl nám dílo, ať již v jednotlivostech o něm soudí kdo chce jak chce, velevýznamné, že krátce totiž podává souhrn bohosloví, jež jednoduše se nazývá moderním... Kdyby otázal se mne nyní laik, jehož náboženská otázka zajímá, z kterých spisů nabyl by rozhledu a porozumění o výsledcích tak zvané moderní theologie, jmenoval bych mu vedle a před Wellhausenovými dějinami israelitskými a židovskými Harnackovu Podstatu křesťanství.“ Wellhausen, jak známo, pochoval Starý Zákon a Harnack křesťanství — a přece oba platí i u professorů protestantské theologie za hlavní vůdce směru. Což nevěra v protestantismu, nabyla všude převahy? Alespoň zdá se tak! V. O.

Reformace velikou chybou a těžkým hříchem. Známý kazatel a vydavatel „Německého evangelického církevního listu“ Adolf Stöcker uveřejnil v orgánu svém několik článků pod názvem: „Církev reformační“. V čísle 6. ze dne 8. února 1902 úvahy své zakončuje slovy: „Evangelická církev v Německu prodělává dnes velmi velikou krisi... Jedná se totiž při ní o otázku, zůstane-li ve společenství křesťanských církví čili nic. Pronikne-li moderní theologie s upíráním božství Kristova a Trojice, s popíráním nadpřirozeného původu a nanebevstoupení Ježíšova, s odmítnutím biblické eschatologie, pak nastoupí odloučení její od církve předcházejících století a od společenství všech křesťanských církví. Tím bude podán důkaz, že reformace byla velikou chybou a těžkým hříchem... Dá-li se církev reformační zmítati moderní theologií, upustí-li od prastarých posic křesťanské víry, utrpí nezměrnou škodu a ztratí nejen svou dějinnou podstatu, ale i ty, kdož pravdu hledají a u ní jí už nenalézají.“ K tomu netřeba poznámek. V. O.

Svatý Tomáš, apoštol, v Americe? První známý učenec zmiňující se o sv. Tomáši, jak hlásal učení Kristovo v Americe, jest Jaime Ferrer de Blanes. Píše dne 5. srpna 1495 z Burgos Kolumbovi: „Božská Prozřetelnost vyslala sv. Tomáše ze západu na východ hlásati evangelium, vás opačnou cestou vedla z východu na západ.“ De Las Casas píše o památkách, jež sv. Tomáš zůstavil v Brasilii po sobě. Prescott dí: „Piedrahita, dějepisec muyskaský, je přesvědčen, že sv. Tomáš hlásal evangelium v Americe.“ Oviedo dí, že Indiani zapomněli pravdy evangelia. Sahagun, jeden z nejdůležitějších svědků, praví, že Quetzalcoatl byl jedním z jukatanských proroků. A tito proroci obnovovali čas po čase učení jakéhosi Chilam Cambal. Jméno toto značí v čínštině sv. Tomáš. A Lapide odvolává se na Tomáše Stapletona, který dokazuje, že sv. Tomáš došel do Indie, Číny a přeplavil se do Ameriky. Poukazujeme zde na španělské spisovatele Garciu, Torquemadu, Siqueuzu a na Kingsborougha, Gleesona, De Costu, píšící o tomtéž. Všichni tito a mnozí jiní historikové, píšící o hlásání evangelia sv. Tomášem v Americe, staví tvrzení svá na dvou základech: dovolávají se starších spisovatelův a jejich spisuv o náboženských poměrech v Americe, a podání kmenových u domorodcův amerických.

Překvapuje nás, pyšné na objevy novověku, zpráva Kornelia Nepota, současníka císaře Augusta, „Král švábský daroval Quintu Metellovi několik Indianů, kteří opustili svou vlast za obchodem a bouří zahnáni byli do nynějšího Německa.“ Jest jisto, že sv. Tomáš hlásal učení Kristovo v Medii, Persii, Hirkanii, Baktrii a v Indii. Podání věrohodné naznačuje, že přišel na svých apoštolských cestách na Ceylon a do Číny. A když byl v těchto končinách již, tu není pražádného divu, že po ostrovech polyneských dostal se na pevninu americkou. Staří spisovatelé křesťanští, od sv. Klementa Ř. až po Bedu Ct. častěji mluví o šíření evangelia do „nového světa“ atd. Podání peruanské vypravuje o bílém vousatém muži, jménem „Thonapa Arnava“. Tento přišel do Peru z jižních krajin a byl odén dlouhým fialovým šatem a červeným pláštěm. Učil prý lidi klaněti se nejvyššímu Bohu Stvořiteli a vystupoval proti bohopoctě vzdávané slunci a měsíci. Hojil nemocné. Vracel zrak slepým. Kam přišel, odtud zlí duchové dávali se na útěk. Paccaritampu, náčelníku, zůstavil svou hůl. Do ní vyřezal vroubky, aby jej upamatoval na přikázaní Boží. Horn píše o tomto podání: Thonapa je slovo skládající se ze dvou částí. A tyto vznikly ze slov: Thoma, papa. A ta slova znějí v naší řeči: Otec Tomáš. Druhé slovo Arnava je vzato z peruanského nářečí Quichúa. A v tomto nářečí značí „arma“ neb „arna“ tolik jako: „vodou políti.“ Celý peruanský název „Thonapa Arnava“ značí tedy: „Otec Tomáš, který křtil.“ S jakou láskou lnul lid ku sv. Tomáši v Peru, znáti ze jména, které Peruvianci dávali missionářům španělským po objevení Peru. Nazývali je „Paytumes“, což značí „Padres Tomés“ čili česky „Otcové Tomáši“. V Cile uchovalo se podání o muži vousatém, který přišel k jejich předkům. Uzdravoval nemocné a dosahoval s nebe déšť.

Zvláště však v Brasilii živě uchovala se památka na sv. Tomáše u nejstarších kmenův. E. Nobrega, provincial jesuitů v Brasilii, byl přiveden k místu, kde lid ukazoval si stopy muže. Tento muž utíkal před pronásledovateli a kráčel přes řeku po vodě. Tuzemci nazývají toho muže „Zomé“. A toto Zomé jest naše jméno Tomáš. — Jan de Leri, veliký missionář brasilský, vyučoval jednou tuzemce o stvoření světa. Tito naslouchali missionáři s viditelným překvapením. Konečně povstane jeden z nejstarších mužův a praví: „Ty nám vypravuješ tytéž věci, které jsme slýchali od svých předků. Těm je před dávnými časy zvěstoval jistý Mair, vousatý cizinec, oblečený v šaty.“ — Horn píše, že sv. Tomáš hlásal evangelium Brasilským, neb aspoň jim byl znám. Zachovala se u nich živá paměť na svatého muže, jejž nazývali „Meyre Human“. To jméno značí sv. Tomáše, neboť Meyre v řeči brasilské značí „cizinec s bradou a šaty“ a Human je zkomolené jméno „Tomáš“ v jejich jazyku. Jednotlivosti z jejich podání shodují se skoro úplně s podáním zachovaným v Indii na břehu malabarském o tomto apoštolu Páně. — Sahagun tvrdí po bedlivém zkoumání: Od nejdávnějších časů zachovalo se v historických památkách brasilských vedle jmen „Ježíš a Maria“ též jméno „Tomáš“. — Bastian shrnuje výsledky svého dlouholetého zkoumání takto: Bělovousý muž, jménem Tzumé, přišel z východu do Brasilie. Učil lid vzdělávati půdu a síti obilí. Prosekal cesty pralesem. Dravá zvěř před ním prchala. Šípy Kabloků, svých nepřátel, obrátil zpět na ně samy. Odejel po řece pryč a zůstavil stopy nohou svých na skalách

na břehu řeky. Tyto stopy možno zříti ve východní Brasilii v provincii San Paolo na „Praya de Embaré“ mezi Santos a San Vincente. E. Nobrega již roku 1552. je zkoumal, jak v listě svém píše.

Podání vypravuje, že sv. Tomáš navštívil i Paraguay. Sahagan píše, jak pět františkánů vyslaných v květnu 1538 poslali představeným list: Byli jsme od domorodců přijati jako andělé. Neboť jakýsi prorok před čtyřmi lety prý jim věstil, že bratří sv. Tomáše je přijdou křtít a prokazovat dobro. Ze zpěvů, jimž prorok onen je naučil, viděti, že vybízel je zachovávati učení a přikázaní křesťanská.

Když roku 1609. kněží Cataldeno a Moceta prostoupili pustinami až ku kmeni Quaranis, tu jejich kazik Maracaua a pohlavárové ujišťovali je, že dlouho před tím časem učený muž Pay Zuma nebo Pay Tuma kázal u nich víru v nebe a mnoho z nich obrátil. Tak prý jejich předkové jim vypravovali a také jim řekli, jak zmíněný Pay Tuma předpověděl, že potomci jejich toho náboženství pravého se zbaví. Po mnoha stoletích však noví hlasatelé téhož náboženství přijdou, přinesou takový kříž, jaký on nese, a tu lid kmene jejich tomu náboženství znova vyučí. — Několik let později přišli kněží Montoya a Mendoza do krajiny Taiti v provincii Santa Cruz. Domorodci přivítali je výrazy největší radosti. Missionáři v rozpacích tázali se, co má takové přivítání znamenati. Tuzemci odpověděli jim vypravováním zrovna podobným vypravování Cataldenovu a Mocetovu. Tito domorodci nazývali svého dávného věrověsta Pay Abara, což znamená „neženatý otec“. Než nebyl jim neznám povšechný název Pay Zuma, neboť tyto missionáře nazývali Payzumy. — Kněz Caloucha, rodem z La Plata, věnoval celý druhý svazek z knih historie města Sv. Augustin v Peru důkazům, že sv. Tomáš kázal evangelium v Americe.

Na konec uvádím závěr Bancrofta, jemuž dějepisce v Americe není rovného. Tento dí v páté knize str. 200—202.: „Za času Olmeca, t. j. v nejprvnější periodě moci Vahuovy objevil se veliký Quetzalcoatl. Jeho učení má mnoho společného s učením Kristovým dle podání jejich.“ — A veliká většina španělských spisovatelů má pevně za to, že tento Quetzalcoatl je totožný s jedním z apoštolu Kristových, snad se sv. Tomášem. Než pravděpodobně Quetzalcoatl objevil se mnohem později, až v periodě Toleecově. A tak znáti, že ti dva jmenovaní mužové nejsou jeden a tentýž, jak domorodci a po nich Evropané dokazují. J. Dostal.

Věda a čínští katoličtí missionáři. O vědecké činnosti katolických missionářů v Číně píše (ze dne 22. ledna 1902) solnohradská „Kirchenzeitung“: Poslední pastýřský list, jejž biskup zaslal svým copatým diecesánům, byl mi zaslán před několika dny jako kopie čínského originalu. Mimo to obdržel jsem několik čísel časopisu „Tshing-tau Pao“, jejž missionáři v jižním Šantungu od minulého roku vydávají (zač Anzer, jak se sděluje, zvláště od sv. Otce byl pochválen), a to prostřednictvím svého přítele bavorského missionáře. Tento časopis není jediným katolickým listem tištěným v čínštině. Již před několika lety počali jesuité v Šangaji vydávati revue ve velkých rozměrech, zvanou „Yi-wen-lu“ (Sborník důležitých událostí). Je známo, že působnost jesuitů od prince pruského Jindřicha byla skvěle uznána. Jsou to hlavně filologie a přírodní vědy, jimiž jesuité mimo bohosloví se obírají. Nejnovější

„Catalogus librorum, mapparum et imaginum, quae prostant in typographia Missionis cath. Changhai" (1896) čítá asi 300 čínských knih, jež od tamějších missionářů-jesuitů byly tištěny a vydány. Mimo to vydal P. Pierre Hende velikou „Conchyliologie fluviatile de Nanking et de la Chine centrale" (10 svazků). „Mémoires concernant l'historie naturelle de l'Empire Chinois" obsahují až dosud (1882—1898) čtyři svazky; „Mémoires" P. Aloisa Froca (3 sešity) zabývají se pozorováními meteorologickými; rovněž předmětem tím se obírají „Mémoires" (8 sešitů) P. St Chevaliera a „Mémoires" (21 sešitů) P. Marka Dechevreusa. „Bulletins mensuels des Observations magnétiques et meteorologiques" jesuity spravované observatoře obsahují právě (od r. 1876.) 27 svazku, každý o 220 stranách a asi o 20 mapách. Nejvíce na tomto díle pracoval znamenitý badatel P. St Chevalier; jemu patří veliká zásluha a čest. Pařížská akademie věd přiřkla při obvyklém rozdělování cen koncem r. 1901. cenu 3000 franků z nadace Tchihachefovy jednosvorným rozhodnutím komise P. Chevalierovi za výzkumy meteorologické a astronomické. V rozhodnutí akademie se dí: „P. Chevalier měl největší zájem při rozvoji observatoře zikaweiské (u Šanghaje), jež vzdálena jsouc 30 kilometruv od moře, vědě poskytla již velikých služeb. Od roku 1888. jest pod vrchní správou kněze, jemuž povinni jsme díkem za výzkumy o tai-feng-u (veliká bouře), jež právem upoutala na se pozornost učeného světa." P. Chevalier prozkoumal také údolí yangtseské až po Pingshan (2900 kilometrův od ústí), kdežto až posud anglickými geografy bylo prozkoumáno toliko po Tsungki. Akademie proto dí: „P. Chevalier vyplnil vskutku mezeru a učinil objevy, jež umožnily, že zhotovil mapu hořejšího toku Yangtse v měřítku 1 : 25.000. Atlas, jenž tyto věci zaznamenává, obsahuje 64 listů. Máme před sebou význačnou práci, jež opírá se o více než 1000 astronomických pozorování, jež stala se s největší přesností a dle nejpřísnějších sčítacích method. Přečetné zkoušky při nejnižším stavu vodním, označení útesů skalních (peřejí) jsou velecenny pro plavbu." Tak napsala akademie roku 1901., kdy vláda jesuity ze země vypověděla a jich kláštery, kolleje a vědeckou práci potlačila! Vědecká práce jesuitů šanghajských byla uznána vícekráte. Mám před sebou dílo „Cursus litteraturae sinicae" (5 svazku, 1879—1882), jenž obsahuje vše (čínsky a latinsky), co učený Číňan z literatury svého národa při veřejných zkouškách věděti musí. Spisovatel tohoto obrovského díla, sám znamenitý čínský spisovatel, je stařeček všeobecně oblíbený P. Angelo Zottoli (čínsky Tshao-to-li zvaný), jenž obdržel za svůj „Cursus" od francouzské akademie velikou cenu. Důstojným spolubratrem P. Zottoliho je snad největší znalec čínštiny P. S. Couvreur (čínsky Ku-sai-feu), jenž vydal veliká díla filologická. v. o.

Jak bojovati proti alkoholismu. Omezení výroby alkoholu, po případě monopolisování jeho, rušení výčepů, zavírání putyk v sobotu a neděli, a záhy večer každého dne, příklad a privátní iniciativa — to jsou stručně naznačené n e j d ů l e ž i t ě j š í p r o s t ř e d k y p r o t i p i j á c t v í. Že poslední z nich, totiž příklad a slovo nadšených jednotlivců, nikterak se podceňovati nesmějí, dokazuje historický nástin bojů protialkoholických. Hnutí střídmosti vzniklo v S e v e r n í A m e r i c e r. 1808. Cílem jeho bylo „odstraniti zneužívání lihovin a všemi prostředky povzbuzovati ku střídmosti". Ale záhy se poznalo, že hlásání střídmosti nevedlo k cíli, zvláště ne v ne-

vzdělaném lidu, a že výsledku docílí se pouze povzbuzováním k úplné zdrženlivosti od lihovin. Po dvouleté bezúspěšné práci bylo nutno pojati úplnou zdrženlivost do programu. R. 1827. utvořila se v Bostonu první temperenclářská společnost a již za 8 let, tedy r. 1835. bylo ve Spojených Státech přes dva miliony temperenclářů asi v 8000 spolcích temperenclářských, na 4000 lihovarů bylo zavřeno, více než 8000 obchodníků s lihovinami muselo zavříti krám. Spotřeba lihovin klesla v šesti východních státech více než o $^2/_3$, v ostatních státech více než o polovici, třebas počet obyvatelstva od vzniku zmíněných spolků stoupl o dva miliony. Těchto výsledku se docílilo bez jakéhokoli zasahování státu. Z Ameriky dostalo se hnutí temperenclářské do Anglie. Tam bylo založeno mnoho spolku, pracujících s velkým úspěchem. Však také obětavost nevídanou lze zde viděti, zvláště ve spolku „United kingdom Alliance". Jenom při jednom sezení v r. 1871. sebrala se mezi členy suma $2^1/_2$ milionu Franku na účely spolku. Zajímavý zjev v tomto hnutí jest kapucín Theobald Mathew. Týž se přesvědčil, že jenom absolutní abstinence je schopna setřásti s lidu břémě pijáctví. Dosáhl ohnivou výmluvností báječných úspěchů v Irsku, Anglii a v Americe. Kardinál Manning, druhý katolický apoštol abstinence kázal zprvu též o střídmosti, ale bez úspěchu, poznav konečně, že pouze s abstinencí se něco v boji proti pijáctví svede. Velmi živo jest hnutí abstinenční ve **Švedsku a Norsku. Působit se tu začalo r. 1837. a nyní je tam na** 180.000 abstinentů. V Německu se začalo pracovati před půl stoletím. Král Bedřich Vilém III. dal na svůj účet rozšířiti spisek o kořalce. Mezi vůdci v boji tom vyznamenali se zvláště dva, jdoucí za příkladem P. Mathewa, na západě kaplan Seling a na východě františkán Hieteck. Tento přivedl k zřeknutí se lihovin 500.000 osob Toto hnutí však později téměř zaniklo. Nyní jest v Německu dvojí hnutí. Jedno propaguje úplnou abstinenci a zastoupeno jest mezinárodním „spolkem modrého kříže" a spolkem „Alkoholgegnerbund". Předseda posledního Chr. Tienken prohlásil v Basileji: Také v Německu viděti lze nepochybnou pravdu, že pouze totální abstinence má naději na trvalý výsledek. V čele hnutí druhého jest „Der deutsche Verein gegen den Missbrauch geistiger Getränke", jenž považuje abstinenci za podřízenou. Údové náležejí k nejvzdělanějším třídám, jsou to učenci, politikové, úředníci, vesměs lidé, kteří mají na davy velký vliv. Předseda spolku Dr. Bode v Basileji řekl: „Kdo chce působiti na veřejné mínění, nesmí se od něho tuze vzdáliti. Máme v úctě úplnou abstinenci, jako mnohonásobné osvědčený prostředek proti pijáctví, ale z důvodů zde podaných přece nechceme jí vepsati na svůj prapor." Dr. Egger chtěje trochu vyrovnati tyto sobě odporující výroky, srovnává pijácký národ s pacientem, jejž ošetřují dva lékaři. Dr. Bode předpisuje lék nemocnému, poněvadž tento na nějaký čas nic jiného nesnese, a Tienken dává též svůj lék, bez něhož nemocný přece jenom úplně se neuzdraví. Oba recepty dokazují, že pacient hned tak brzo vyléčen nebude (Dr. Egger: „Das Wirtshaus, seine Ausartung und seine Reform"). Ve Švýcarsku je též Alkoholgegnerbund, spolek modrého kříže, švýcarská katolická liga abstinentů, Good-templáři, mnoho abstinentických spolků studentských. Nejvíce dokázal spolek modrého kříže, založen byl r. 1877., r. 1881. měl jenom 378 údů, r. 1894. už 8981 členů,

z nichž bylo 3704 bývalých pijáků. Počet tedy v jednotlivých zemích dosti slušný, ale v poměru k počtu obyvatelstva celého přece jen malý. (O. P.)

Tomáš Kempenský. Zdá se, že otázka, zda Tomáš Kempenský napsal světoznámou knihu „Následování Krista", konečně již definitivně je rozluštěna. Francouzský učenec F. R. Cruise studoval po několik let důvody pro i proti, obíral se odbornou literaturou a přišel k výsledku, že nikdo jiný, ani Gerson, ani opat Gersen, nemůže býti původcem „následování Krista". Cruise vydal o otázce této monografii, kterou přeložili do němčiny J. Repen a A. Klöckner a vydali ji v Kemptenu nákladem Klöcknera a Mausberga 1901. 8°, VIII a 112 stran za 1 m. 25 pf. Čistý výnos věnován na postavení pomníku Tomášova. Ig. Zh.

Čtenáři několikasvazkových spisů. V „The critic" pojednává o této otázce anglický kritik Arthur E. Bostwick. Má-li některé dílo více svazků, bývá druhý svazek vždy méně čten než první, druhý zase méně než třetí atd. Ze 37 osob, které si vypůjčily ve veřejné knihovně první svazek „Chaty strýčka Toma", žádalo druhý jen 24. Poměr tří svazků Longfellova svéživotopisu je 6—4—2, Dickensova čtyřsvazkového románu 5—4—1—0, třísvazkových Carlylových dějin francouzské revoluce 18—10—8, šestisvazkových dějin Anglicka od Hunna 24—7—5—2—1—1. Výjimkou jsou dějepisné spisy, jejichž poslední svazek popisuje něco, co právě se těší časové oblibě. Tak na př. mnoho čtenářů Sienkiewiczova románu „Quo vadis" sleduje jeho historický podklad a proto poměr čtenářů šestisvazkového díla Gibbonova „Dějiny římské" je 38—12—7—3—4—6. Ig. Zh.

Habešská literatura. V nejnovější době dobývá literatura habešská větší pozornosti orientalistů. Italský učenec Carlo conte Rossi předložil v římské akademii věd seznam všech habešských rukopisů, které našel v evropských knihovnách, a napočetl jich dvanácte set. V seznam nebyla pojata kratší theologická pojednání, homilie, řeči, jichž má velkou zásobu knihovna kapucínského kláštera u Lyonu, jehož členové kázali v Habeši evangelium. Dle sdělení Rossiho má knihovna britského musea v Londýně 470 rukopisů habešských; Arnold d'Abbadie má 234, jak však denní listy nedávno psaly, dodány byly všechny tyto rukopisy do národní knihovny v Paříži; národní knihovna v Paříži má 170, královská knihovna v Berlíně 87, knihovna Vatikánská 71, Bodleyánská knihovna v Oxfordě 31, knihovna v Petrohradě 29, universitní knihovna v Tübingách 31, císařská knihovna ve Vídni 24, městská knihovna ve Frankfurtě nad Mohanem 22, universitní knihovna v Upsale 12, městská knihovna v Cambridge 10. Podivno zajisté je, že ačkoliv Italie poměrně se nejvíce stýkala s Habeší, přece vyjma vatikánskou knihovnu, nikde jinde nemá žádných habešských rukopisův. Ig. Zh.

Drahé měďorytiny. Roku 1787. prodával měďorytec J. R. Smith rytiny, které dle obrazu Josuy Reynolda „Mrs Carnac" zhotovil, po 15 m.; nedávno byla v Londýně dražba, při kteréž táž měďorytina prodána byla za 24.360 m. Za tutéž cenu, za 15 m, prodával týž měďorytec své rytiny obrazu téhož malíře: „lady Cliton", „lady Bamsylde" a „vévodkyně Rutland", nyní prodány byly za 19.740 m., 18.480 m. a 21.000 m. Měďorytina Rembrandtova obrazu „Kristus uzdravující nemocné" ve velikosti 11 a 15 palců prodána byla za 24.000 m. Měďorytina Rembrandtova obrazu „Rembrandt

podepírající se na meč" ve velikosti asi 10 a 14 palcu prodána za 40.000 marek, ovšem byly to skoro vesměs první snímky z ploten.

Nový knižní podnik v Americe. V Americe jest od loňského leta mezi knihkupci velké zděšení. New-Yorský nakladatel Frank F. Lowell založil nový podnik, který jest ve velké oblibě a jistě i ostatní nakladatele knih přinutí, aby vydávali levnější knihy. Lowell spolčil se s největšími listy a nejhledanějšími obchody; vydává romány znamenitých spisovatelů za šestinu bývalé ceny v milionu výtisků; každé pondělí vychází nový, vkusně vázaný svazek za jednu marku. Lowell spoléhá na všecko anglicky mluvící lidstvo a je přesvědčen, že prodá ročně na 40 milionu svazků. Knihy jsou obyčejného románového objemu, jaký se dříve po šesti markách prodával a stojí nyní vázaný jednu marku. Lowell, vzor podnikavého Američana, vyslovil se následovně o své nové myšlence: dvě leta jsem se namahal, než jsem mohl získati své myšlence americké nakladatele, novináře a spisovatele. Zdálo se býti z počátku úplně nemožno, abych vydati mohl knihu, která dříve stála šest marek, za jednu marku, a při tom aby vydělali jak nakladatel tak i spisovatel a prodavač. Mou myšlenkou bylo vzrušiti a ku koupi pobídnouti obyčejné obecenstvo, které jinak velmi zřídka knihu koupí. Záměr pak mohl jsem uskutečniti jen pomocí novin a velkých kupeckých domů; nyní mám již v každém okresu new-yorském a ve všech našich městech své agenty, kteří mé knihy vystavují a prodávají. V New-Yorku inseruje časopis „World" mé knihy a největší obchodní dům Wanamakerův je prodává. Kdo pak knihy v obchodě kupuje, musí ukázati inserát ve „Worldu"; podobně jest i v jiných městech. V Chicagu inserují v časopisu „Record Herald" a knihy prodává tamnější největší obchod „the Fdir". Inserty, jak novinářské tak i nárožní jsou hlavní věcí u mého podniku. Ovšem nemůže básník tolik procent honoráře dostati, jako dříve míval u dražších vydání, ale nepřijde zkrátka; dostává jen 6 haléřů za prodaný výtisk, ale protože se prodá místo dřívějšího jednoho výtisku nyní padesát, vydělá o patnáct až dvacet procent více. Až doposud se obchod zdařil nade vše očekávání, neboť všichni se přičiňují, aby vydělali. Obchodníci dávají knihy do výkladních skříní a časopisy se široce o nich rozepisují. Když první svazek vyšel, prodalo se v New-Yorku za hodinu pět set výtisků a denně se nyní prodává několik tisíc. Vycházejí spisy lepších anglických spisovatelů; doposud přispěli S. R. Crockett, Frank Stockton, Max Pemberton, Gertrude Atherton, Paul Leicester Ford, Anthony Hope a Marion Crawford. Rychlost vazby knih velmi napomáhá nám. Tak můžeme zaslati denně deset tisíc výtisků a za noc se sváže patnáct tisíc knih. Jako v Anglii tak i v Americe vydělají někteří románopisci mnoho peněz; nejvíce snad vydělal si třemi romány Winston Churchill; tak vynesl mu poslední román za čtvrt roku 320.000 marek. Marion Crawford dostává za každý rukopis románu 60.000 m. a jistě za několik let vynese mu každý román třikráte tolik. Ale ovšem podobných spisovatelů je málo. Starý způsob prodeje knih musí zmizeti; vydávati budeme knihy laciné a prodávati je budou naše největší obchodní domy a zvítězíme.

Ign. Zháněl.

Rozhled.

V Brně, 25. dubna 1902.

Zprávy náboženské. Pozorní čtenáři „Rozhledu" našeho s dostatek ocenili význam jeho. Uznává se vesměs za nejlepší orientační voditko. Nezamýšlíme právě nic více nežli zpravovati čtenáře o nejdůležitějších zjevech kulturního ruchu, především arciť v oboru náboženském, jak dáno povahou věci i programem časopisu.

Zevrubnější rozbory té které otázky nemají na tomto místě býti podávány a proto ani hledány. Těm vyhrazeny jsou rozpravy zvláštní, kterým bohužel málokdo z povolaných se věnuje. A je tu tolik, tolik práce!

Zprávy „Rozhledu" chtějí a mají býti všestranné, i když jsou někdy tu a tam nepříjemné. Rozumný a svědomitý zpravodaj o veřejném životě nemůže býti ani pessimistním škaredohlídem ani bezvýhradným zastancem pohodlného: „Všecko je v nejlepším pořádku!". Ostatně „Hlídka" není časopis pro děti, nýbrž pro dospělou intelligenci, která něco ví a něco zvěděti chce.

Vážnou povinností svědomí jest psáti podle přesvědčení a pravdy. Názory o sporných věcech mohou býti různé — snad je v každém něco pravdy. Rozhodovati všecky nově se namítající otázky a priori neomylnicky dle nějaké školní učebnice neprospívá a není oprávněno. Tím méně jest oprávněno kaceřovati osoby pro odchylné názory o předmětech změny schopných — je to hřích, jehož právě obhájcové „dobré věci", jak se domýšlejí, nejméně by se měli dopouštěti!

Chyba člověkem vládne — kdo pracuje, chybuje, i nenarodil se ještě spisovatel, jenž by vůbec nebyl pochybil. Jen kdo nic nedělá, nemůže v práci pochybiti.

Dr. Josef Müller — o jehož osobu a směr zde ostatně nejde — právě v této příčině dovolává se snad právem listu Leona XIII. „Licet multa" 3. srpna 1901: **Neve temere insimulentur vel in suspicionem adducantur viri ceteroquin ecclesiae doctrinae addicti.**

Což i my tímto na paměť uvádíme, nehodlajíce dále nechutných těch věcí omílati, pro něž, jak se zdá, nebude u nás porozumění dříve, než neúprosná logika událostí si je vynutí.

*

Usilná činnost badatelská, jakou archeologové angličtí a američtí, francouzští a posledně i němečtí věnují rozvalinám starých měst v Mesopotamii, vynesla na světlo mnoho zajímavých zpráv, jež pro svou příbuznost se zprávami bible sesílily racionalistický směr kritiky biblické, ale s druhé strany od theologů katolických, protestantských i pravoslavných přijaty byly s radostí jako potvrzující pendant zpráv biblických. Leč také v katolické kritice biblické objevy assyrské a babylonské posilují mladší směr vykladatelský, který zvláště vypravo-

vání genese (I. knihy Mojžíšovy) vykládá parabolicky a v celém Zjevení Božím vidí přirozený vývoj lidského náboženství u židů, tak jak vývoj takový prodělaly i jiné národy a jiná náboženská podání. Tento katolický směr racionalistický vnáší svůj racionalismus jen do Starého Zákona, zadržuje jej však před Novým Zákonem a před zjevem Kristovým. Protestantští racionalisté však jdou ještě dále a přijavše děje starozákonné jako přirozený vývoj lidského náboženského smýšlení, vnáší touž přirozenou evoluci i do křesťanství: a jak považovali zjevení starozákonné, tak zacházejí i s novozákonným. Tento tah evolucionistický zřejmě vystoupil na př. v Harnackově „Podstatě křesťanství", nemluvě už ani o těch liberalních theolozích protestantských, kteří jako pokračovatelé Ritschlianismu všechnu božskost s Evangelia a s osoby Kristovy i jeho skutků stírají. V tomto směru exemplarním dílem jest vloni vydané P. Rohrbacha, z tubinské liberalní školy: „Im Lande Jahwehs und Jesu", historicko-kritická geografie Svaté Země. Rohrbach horlí proti mythům starozákonným a evangelickým (o prvotním hříchu, o narození Kristově), jimiž se mysl mládeže v náboženských hodinách kazí a mate. Ponechává však ještě aspoň „mythus o vzkříšení", jejž jiní theologové protestantští stejně zavrhují jako ostatní. Kritika biblická dle něho srovnati se musí s vymoženostmi věd historických, filosofických i přírodních. S prvními dvěma už jakž takž se srovnala, ale stále ještě neshoduje se s nejpřístupnějšími poznatky přírodními (to jest učí zázrakům a divům). V tomto směru lituje Rohrbach, že anglosaští kritikové a theologové jsou už dávno před německými. V Německu nový směr vystoupiti se odvažuje pouze v kruzích učenců, do školy a chrámu stále ještě nemá přístupu. Totiž „odvážlivec" bývá vrchním úřadem církevním stíhán a trestán — ale ne vždy: jen nejhorší případy a kde lid sám se toho dožaduje, bývají censurovány.

Zacházejí-li theologové protestantští takto se zjevením a náboženstvím svým, jdou světští historikové na základě objevu babylonsko-assyrských ještě dále. V Helmoltově „Weltgeschichte", souborném to díle dějin různých národův a zemí vyšel vloni třetí svazek pojednávající o historii „západní Asie a Afriky" (sepsáním Dra. H. Wincklera, Dra. H. Schurtze a K. Niebuhra). Tu všecko skoro dosavadní učení historické zvráceno: „obzory rozšířeny", staří hlavní činitelé svrženi a dosazeni noví. Tak sláva Feničanů pobledla, dějiny starého Egypta se zkrátily, dějiny Babylonie se za to protáhly až do čtvrtého tisíciletí před Kristem. Babylonie jeví se jako nejstarší země kulturní, kdež Semité z Arabie vtrhnuvší už vyvinutou kulturu našli a sobě přivlastnili. Židé v semitské rodině nehráli žádnou obzvláštní roli; neměli také své kultury, jejich knihy jsou buď (jako historické a právní) bezcenny (knihy králů a Deuteronom.) a chybny, nebo opisem literarních spisů babylonských. Náboženství židovské stalo se tím, čím se jeví v posledních stoletích před Kristem, teprve v Babylonii. V Egyptě židé nikdy jako národ nebyli, „misraim", jméno, jež Egyptu se přikládalo, jest arabský Edom, „musri", „mazor" zvaný; tu v Arabii leží

prý také hora Sinaj atd. Positivně vypadají tedy dějiny židovské zcela jinak, než je bible líčí — ve zmíněném díle totiž.

Jistý rozruch způsobila přednáška assyriologa F. Delitzche, který v berlínské „orientalní společnosti“ pod heslem „Bibel und Babel“ vylič̌oval nejnovější objevy babylonské a vztah jejich k bibli. Přednáška byla té zajímavosti, že Delitzch na pozvání císaře před ním samým a před shromážděným dvorem ji opakoval (vyšla tiskem v Lipsku u Heinrichse, cena 2 marky). Přednáška není polemickou, vyličuje pouze nové nálezy, k jakým se přišlo v nejnovějších vykopaninách babylonských. Z cihel psacích, na nichž ukládány literarní poklady starobabylonské, vyčítáme totiž tytéž věci co z bible, jen že v autorství mnohem starším, než je bible podává: totiž prameny babylonské jsou z doby mnohem starší před Mojžíšem. Vedle dříve už známé pověsti o potopě přišlo se na pověsti jiné: o stvoření světa, o ráji, o prvních dvou lidech, o ženě, již svedl had, o stromu života, všecko jako v prvních hlavách bible podáno, mnohdy s malými odchylkami. Historické zprávy babylonské sahají až do 5. tisíciletí před Kristem. Už v letech 2000 před Kristem Babylon byl mocnou spořádanou říší, která měla vliv na celou Syrii až po moře Středozemní. Z té do Chanaanu zabloudily z Babylonu mnohé tradice. V babylonském pokladu písemném nalézáme z doby prastaré i jmenovitě tyto nauky biblické: původ soboty, pověst o potopě, s níž židovská skoro doslova se shoduje, desatero přikázaní i přikázaní lásky k Bohu a k bližnímu, pověst o prvním hříchu, život posmrtný, trest a odměnu po smrti, nauku o andělech a zloduších a konečně samo jméno Boha židovského „Jahveh“ na cihle z roku 2300 před Kristem, tedy 900 let před Mojžíšem čteme větu „Jahveh jest Bůh“.

Podobně Morganovy nálezy v Susách, hlavním městě Elamitu, odkudž Abraham vyšel, osvětlují značný kus dějin kraje toho až do 3000 let před Kristem. Francouzský učenec od r. 1897. odkryl tu pravý poklad písemných pozůstatků, jež jak o dějinách tak o mravech Elamu dávají hojné zprávy. Nálezy, jež šach perský dovolil vzít do Francie, budou vystaveny v Paříži tyto měsíce. Jsou to první památky chaldejsko-elamitské literatury; hojné jsou na nich především zprávy zvykoslovné a právní a mravní průpovídky. O jejich vztahu k bibli zatím se Morgan sám nezmiňuje šíře.

Stanovisko, jaké k těmto objevům zaujímají bibličtí kritikové, jest jak praveno, z části vyčkávací, z části příznivé: vidí v nich dosvěčení pravdivosti vypravování biblického. Že vypravování Genese mohlo býti dochováno též tradicí, a že tato tradice neudržela se jedině u židů, jest samozřejmo: přicházíme li na starší dokumenty její, než je bible sama, tím lépe. Tak se také prohlásil o nových objevech assyrsko-babylonských v lonských „Trudech kyjevské bohoslovné Akademie“ pravoslavný biblista S. Pesockij. Jak assyrské (zprávy z Ninive, Babylonu) pověsti o stvoření světa a dalších příhodách lidstva, tak i Mojžíšovo vypravování mají jeden a týž pramen: tradici dochovanou až do Abrahama celým lidstvem. Tato tradice doznala však u pisatelů různých národů a také assyrského, všelikých příkras, ozdob

a přídavků vypravovatelských, tak že ve vzdálenějších národech změněna k nepoznání. Čistou a pravou zachoval tuto tradici Mojžíš, jako spisovatel bohonadšený.

A pověsti podání biblického stvrzuje věda, a to solidní věda spíše dle verse biblické než dle verse babylonské. Tak o potopě máme vedle biblického vypravování i vypravování assyrsko-babylonské, které klade za původce potopy moře, jež zaplavilo zemi. Professor Süss ve svém epochalním díle „Antlitz der Erde“ v prvním svazku podle geologických bádání svých dosvědčuje, že potopa (již omezuje na pouhou Mesopotamii) povstala jen z části záplavou mořskou, ale že voda skutečně i ze země se vychrlila i hrozným lijákem s oblak pršela. Sypká půda meziříčí byla jak vodou obou řek, tak vodou mořskou prorvána pod zemí. Za ohromné zuřivé bouře monsunové hnáno moře podzemními prorvami a proudy jeho se provalily na povrch; spolu jako za monsunu z oblak lily se proudy vody, tak že záplava dosti široká byla v několika dnech dovršena. Vidíme i v pozdějších dobách podobným způsobem na pobřeží Indického oceanu urývati a zaplavovati se mořem značné kusy pobřeží.

Ostatně assyriologie jest tak mlad u vědou, a písemné zprávy, na nichž se zakládá, třebas i dosud až velmi hojné, přece nejsou dosud ani protříbeny ani srovnávacím studiem zcela rozlišeny a probrány kriticky. Nové objevy mohou nové zprávy přinésti. Dosud důležitější fakta biblí podaná jen potvrzena a starožitnost a pravdivost zpráv těch stále se pošinuje víc a víc do dávnověkosti.

V tom směru také mnohé starší i novější hypothesy o vlivech zřejmých v bibli a náboženství židovském se vyvracejí. Tak proti vlivu „parsismu“, jejž Stave před čtyřmi lety („Über den Einfluss des Parsismus auf das Judentum“) měl za zjištěný, vystoupil vloni francouzský kritik N. Söderblom (La vie future d'après le Mazdéisme à la lumière des croyances parallèles dans les autres religions). Tu zvláště eschatologie (nauka o posmrtném životě) persko-medská brána za původ a zřídlo stejné nauky židovské v knihách po zajetí babylonském sepsaných. Söderblom srovnávaje nauky různých náboženství v tom směru dovozuje, že židovská nauka je rozdílnější od Zoroastrovy nauky, než jak ji podávají náboženství národů třebas mnohem vzdálenějších. Dr. Zapletal z frýburské university (ve Švýcarech) odmítá v „Collectanea Friburgensia“ tvrzení, že staří židé holdovali totemismu, to že bylo původní jejich náboženství, které teprve stykem s Babyloňany a jinými východními národy odložili. „Totem“ zvou asijské národy pohanské předmět z říše živočišné nebo rostlinné, jemuž pocty božské prokazují. Židovský totemismus jasně prý vysvítá z biblického případu se zlatým teletem. Byl původním náboženstvím všech semitů vůbec a tudíž i židů. Teprve příchod semitů do Mesopotamie a rozvod kultury babylonské po celé Asii přední přinesl semitským národům novou víru. Dr. Zapletal na základě jak biblických tak i jiných pramenů odmítá totemismus jak od semitů, tak zvláště od židů, dovozuje, že u židů jmenovitě, pokud vystupují jako národ, totemismus už nebyl. Z elamských a babylonských vykopanin, o nichž nahoře řeč, vysvítá to samo sebou.

Takovýto přirozený lidský vývoj náboženství z katolické strany se popírá. V „Revue de l'Histoire des Religions" osvětloval nedávno J. Toutain, pokud může se i mezi katolickými historiky a biblisty mluviti o vývoji náboženství, a především pravého, zjeveného náboženství. V proměnách idei náboženských neshledáváme všecky známky vývoje. Z jedné strany: náboženství jsouc ve spojení s civilisací národa, jest účastno jejich vymoženosti. Ale vývoj náboženství na této civilisaci nezáleží: obsah vývoje a princip vývoje spočívá obyčejně mimo vlastní obsah náboženství. Proto vidíme v historii, že vysoký vývoj kulturní nesouhlasí vždy s vysokým vývojem náboženství. Obsah náboženství vymyká se všem zákonům vývoje. Hlavní idee náboženské zůstávají stejny, nemají v sobě snahy, jako jiné idee ani po jednocení, zpovšechňování, abstrakci, zabírání nových zjevů a pod. Ve svém základě náboženství vylučuje zrovna vývoj, a všichni reformatoři vždy obraceli se proti domnělému vývoji, jejž na náboženské nauce postřehovali. Ba tak bezvývojovost, tradicionalismus je s náboženstvím srostlý, že staré tradice vůbec v národě přibírají povahu náboženskou. Náboženství představuje něco nezměnného, nehybného, a vždy a všude bojuje proti tomu, aby zataženo bylo do proudu vývojového. Přece však přes to není ztrnulou formou, není nezměnitelno. Změny však nepřicházejí pomalu, stupeň za stupněm, znak po znaku, ale náhle, revolučně, bez přípravy, silnou individualitou jednotlivce přibírá náboženství novou formu a strhuje k sobě mysli nepřipravené bez přechodu: silou idee a silou individua. Po takto nastoleném novém náboženství snaží se stoupenci ne za vývojem idei svého prvoučitele ale o to, aby je udrželi v neporušené čistotě, a čas od času vracejí se znovu k němu, k jeho původní pravdě, již on jediný měl v nejvyšší dokonalosti. Filosofie náboženství a srovnavací dějiny náboženské pro působnost a účinnost moderní apologie mají veliký význam. Vyzýval proto katolický sjezd mnichovský k důkladnému studiu tohoto odboru.

Z jiného oboru a častější bývají tvrzení o vlivu budhismu na židovství posledních století před Kristem, ale zvláště na křesťanství. Proti takovýmto domněnkám vystoupili nedávno dva němečtí indologové, královecký professor Otto Francke a vídeňský professor Leopold von Schroeder. Francke, hovoře v „Deutsche Literaturzeitung" o spisku hollandského professora G. van den Bergh van Eysinga („Indický vliv na staré křesťanské tradice"), odmítá vývody jeho a oznamuje mimo to, že chystá větší dílo o látce té, která jím snad dojde náležitého objasnění. — Schroeder v článku „Allgemeine Zeitung" („Indische Renaissance") mluvě o vlivu věd a umění indického na evropskou kulturu a hlásaje, že indická starožitnost, především umělecká a básnická díla jsou schopna přivoditi novou renaissanci evropského umění, jež by byla kultuře evropské jen s výhodou, praví o domnělém vlivu indickém na křesťanství: „Docela neprůkazný a nepravděpodobný jest však vliv buddhismu na křesťanství hned při vzniku jeho, jak R. Seydel snažil se dokázati. Dílo ruského spisovatele Notoviče, dle něhož Kristus v té době, co o něm evangelia mlčí, byl

v Indii jako žák indických kněží, spočívá na drzé šalbě a zřejmých padělcích."

„Civiltà Cattolica" v sešitě 5. dubna 1902 dotýká se staršího sice případu, ale ježto stále jest aktuelním, stojí i dnes za zmínku. Povzbuzeni pokusem anglického professora přírodopisu Miwarta (kněze katolického) o možné shodě katolické nauky s theorií vývojovou, jak darwinismus ji přednesl, podjali se práce francouzský dominikán P. Leroy a později anglický professor Zahm s theologického stanoviska a uváděli evoluci tvorstva v soustavu dogmat a nauky katolické. Jak P. Leroy (1895) tak professor Zahm (1898) dostali z Říma pokyn, aby knihy své vzali z prodeje a svou nauku odvolali či aspoň dále nešířili, neboť církev katolická nehodlá ji v té formě připustiti. Oba spisovatelé se podrobili. Jeden z kritiků a stoupenců Zahmova díla „Vývoj a dogma" (jež hned do více řečí přeloženo bylo), anglický professor Dr. Hedley v listě zaslaném anglikánskému pastorovi Spenceru Jonesovi, onu napominku z Říma hledí svésti pouze na zbožné přání kruhů římských, jež rády censurují každé odchylné mínění citra montes přednešené (kol „Civiltà Cattolica" totiž seskupené), a sv. Stolice či kongregace inkvisiční že se asi o věci té nijak nevyjádřily. Podle jeho informací, že nějakého zákazu knih zmíněných nevyšlo, knihu P. Leroy že zakázal pouze general řádový, ale žádný církevní tribunal římský. List Dra. Hedleya uveřejnil Mr. Jones ve svém spise nedávno vydaném „England and the Holy See. An Essay towards Reunion". (Anglie a sv. Stolice. Náčrtek snah po znovuspojení církví). „Civiltà Cattolica" prohlašuje proti tomu, že veřejného dekretu nevydáno v otázce té ani proti P. Leroy ani proti professoru Zahmovi. Neboť v Římě mají otázku evoluce za vědecky ne-li překonanou, tedy aspoň takovou, od níž profanní vědy samy čím dál více ustupují. Nepovažováno za oportunní proti otázce polomrtvé a poloodbyté vystupovat slavnostním způsobem. Ale pokyn oběma autorům daný pocházel prý od kompetentní autority církevní, třebas došel obou autorů nepřímo, P. Leroy totiž skrze představeného a professoru Zahmovi rukama jeho biskupa. — Prohlášení čtrnáctidenníku římského možno a i dlužno věřiti: v Římě nechtějí, aby se nauka o evoluci vnášela do nauk theologických. V dnešním stadiu nauky této ve vědách přírodozpytných samých jest jen přirozeno, mlčí-li církev jak pro tak i proti a umlčuje hlasy pro.

Professor Ehrhard přijal nabídku vlády badenské a nastoupí po prázdninách místo po zemřelém professoru Krausovi ve Frýburce. Pro své kritiky, jichž vystoupilo tolik, jako při málokteré knize, chystá odpověď, která vydá skoro za prvotní dílo jeho. Bude odpověď ta tudíž pokračováním jakýmsi. — Ve Francii ruch vyvolaný brošurou biskupa z Nancy Turinaze neustává. Třebas ne šťastným, ale silným upozorněním na rozháranost církevních poměrů ve Francii stala se bez odporu. Nejpronikavější jsou výtky jeho, jež činí mladým směrům francouzského kleru i nekleru, poukazuje na přímý či nepřímý styk s vrstvami odpadlými, na radost vrstev těchto z nových směrů, a na jejich ne-

navratitelnost a nesmiřitelnost. af se jim činí ústupky jakékoliv. Brošura. pokud se týká rázu a ruchu, jejž nadělala, je pravým rubem Ehrhardovy knihy; jen že při tom specialně na francouzské poměry sdělaná. Třeba však přiznati, že u nás poměry v kleru přes všechen Schellismus, Rozvojismus a Scheicherismus a jak bychom ještě ty nové proudy nazvali i s celým „losvonromismem“ nejsou tak zbědované jako ve Francii. A to nejen poměry církevně-politické, ale i vnitřní náboženské. Počet tak zvaných „abbés évadés“, kněží odpadlých, udává biskup Turinaz na 500 dle dohadu, ale ježto biskupové, jak přirozeno, statistiky takové nevydávají a počtem tím se nechlubí, každé určité číslo je sporné! Vůdcové odpadlých a listy jejich udávají počet svých na 1500. těžko říci, kde leží pravda; snad ani uprostřed ne, ale mnohém níže. Jen že větší množství jest ne odpadlých veřejně, ale s ideami v listech apostatů pronášenými souhlasících.

Ani vnitřní náboženský život Francie není podle všeho tak živý a silný, jak se na první pohled zdává. V jesuitské revue „Etudes“ píše v čísle z 5. dubna James Forbes ve článku „L'Evangelisation des hommes“ („Evangelisace mužů“): Francie má 37 milionů katolíků, přes 50.000 kněží, 220.000 jeptišek, katolické školy mají 1,296.000 žáků a žákyň, střední školy mají 84.000 žáků; o svátcích kostely jsou přeplněny, v chrámě Notre Dame (Matky Boží) v Paříži o velikonoci je 4000 komunikantů, v chrámě na Montmartru 7000 lidí klaní se po celou noc svátosti Oltářní, ročně do Lurd putuje přes 100.000 poutníků, v chrámě sv. Vincence z Paula v Paříži koná se ročně 120 konferencí, co chvíle konají se missie v Paříži tu i tam a v nesčetných městech i vískách po venkově. Jsou to snad známky mrtvé víry? Ale je-li ve Francii 37.000.000 takových katolíků, čím to je, že 25.000 zednářů jimi vládne? Čím to je, že většina voličů volí proti církvi, že města za tak katolická prohlášená jako Lyon, Lille, St. Etienne mají dokonce i obecní rady zuřivě sektářské a socialistické? A autor sám si odpovídá: protože na 4000 těch komunikantů jest jich 20. 40 ba 90krát tolik, kteří nechodí ke zpovědi a přijímání, na 100.000 lurdských poutníků je jich na miliony, kteří tvoří nepřátelskou massu proti tomuto hloučku nadšených věřících.

Vzrůst žáků ve školách katolických nad počet ve školách státních (středních), křesťanský duch v poesii a umění stále více prorážející, obrácení a ohnivé apoštolování mužů jako Coppée, Sully-Prudhomme. Brunetière, Huysmans, Bourget, celá řada učenců zesnulých i žijících Cauchy, Verrier, Ampère, Biot, Becquerel, Babinet, Chevreul, Dumas, Pasteur, Faye, Hermite, všecko to by dávalo naději, že katolicismus je navrchu, že musí býti rozhodujícím a vše pronikajícím činitelem! Ano, kdyby se jednalo jen o intelligenci a literarní třídy! Ale ve velikých společnostech třeba počítati spíše s četností zástupů, než s vybranou intelligencí, a odtud vyvstává hrozivý oblak na obzoru Francie: lid odpadl od víry a hlasuje proti své církvi. Ohromná většina mužů francouzských ztrácí víru a vůči Francii katolické, na niž jsme s hrdostí poukázali, vyrůstá Francie sektářská, zuřící. Namátkou napočítáno

v Paříži na 100 vzrostlých dítek 25 nekřtěných a na 100 sňatků 24—25 necírkevních, pouze občanských. Možno říci, že na 700.000 obyvatel pařížských žije už dnes úplně mimo církev, jest to pravé město pohanské vedle **města křesťanského**.

Příčiny udává: nedostatečnost far pařížských a kněžstva pařížského, a podobně i ve velkých městech jiných. Odtud i tak velký počet nekřtěných. Kněz musí už dnes lid vyhledávati a zvláště v každé rodině apoštolovati, sic lidé sami ku knězi nepřijdou a o náboženství se nestarají. Neboť dnes je mnoho katolíků, kteří se ku jménu tomu hlásí, ale povinností nekonají, svátostí nepřijímají a vždy, když se udá, s nepřátely církve jdou a hlasují. Leč vedle těchto katolíků dle jména jsou jiní, kteří snad ani té víry nemají co oni, ale do kostela chodí a k církvi se hlásí z politiky a prospěchu; a konečně nejvíce je takových, kteří sic věří a i konají náboženské úkony, ale věří co chtějí a konají jak chtějí, officielní nauky a bohoslužby nepřijímají a neposlouchají, neboť jim nevyhovuje, ale mají cit a touhu náboženskou. Tak se massy pro církev ještě nestranné dělí na tři druhy: indifferentní, politiky a sentimentalní. Tito poslední duchem i praksí svou jsou vlastně už **protestanty a ne katolíky**.

Jiná příčina je nedostatečné vyučování dítek: francouzská církev stará se nápadně mnoho o ženy, ale velmi málo o muže: už i ve vychování primarním. Kazatelství francouzské jest obyčejně velmi povrchní, jak praví kardinal Bourret, jest velice slabé obsahem a zvrací se obyčejně v popularní moralisování nebo v pouhou retoriku. Odtud pochází to zlo: že posluchačky, svedeny obrazivostí, ukazují ve všem povrchnost náboženskou a tvoří tak přeubohý druh věřících, který odpuzuje vážné muže od nauky katolické a od kázaní jejich. Autor k této potřebné evangelisaci mezi muži odporučuje tudíž jen jeden prostředek — vyučování. Ale nejen v obecních a středních školách! Třeba zřizovati školy a kursy všeho druhu, aby všecka povolání a všecky třídy mohly býti přivábeny. A kde školy nestačí, třeba jíti mezi muže, do továren, dílen, apoštolovati třeba od osoby k osobě.

Osiřelé dvě jihoslovanské stolice biskupské, terstská a gorická, zdá se, že obě obsazeny budou v neprospěch slovanského živlu. Na terstský stolec biskupský ustanoven rektor německého kollegia v Římě mons. Nagl, rodem Němec (z Rakouska). Nový biskup neumí slovinsky! Proto prý mu přidán bude pro diecési jeho z ohromné většiny slovinskou biskup světící. Pro stolec gorický aspoň dle předběžných věstí vyhlídnut prý Vlach (buď kanovník Jordan z Gorice, nebo biskup trientský Valussi). Tak Jihoslované všude čím dál více zatlačováni i v posledním oboru, kde dosud mívali rozhodný vliv — **v církevní správě**.

Spráava s kollejí charvatskou v Římě snad už církevně zcela ukončena, ale neukončena ještě politicky. Návrat ke starému titulu kolleje a zrušení nového názvu „pro gente croatica“ vyvolalo mezi Charvaty (v národních stranách totiž) roztrpčení, jemuž dán výraz různými výhrůžkami, články novin, schůzemi a konečně i ubolévajícím

dopisem arcibiskupa sarajevského Stadlera kurii římské. V dopise tomto arcibiskup Stadler velmi rozhořčeně odsoudil politiku maďarskou, která vlastně se jediná přičinila o zvrácení vymoženosti charvatské v Římě, a pronesl obavu, že v charvatském národě bude to snad míti ty následky, že mnozí přestupovati budou k pravoslavné církvi. Obsah dopisu dán k uveřejnění charvatským oposičním listům, čímž nešťastně stylisovaný celkem list zavdal příčinu k proticharvatské debattě na sněmu uherském a ministra Vlasiče přiměl k výhrůzce, že bude přísně zakročeno proti arcibiskupu Stadlerovi, jsou-li pravdivy zprávy o výpadě jeho proti národu a státu maďarskému. Listy maďarské, ani katolický „Alkotmány“ nevyjímaje, volaly zpříma, že Stadler musí odstoupit. Svatý Otec na list arcibiskupa sarajevského odpověděl osobně listem jemu zaslaným a pak listem zaslaným arcibiskupu záhřebskému Posilovići; vylíčuje, co všecko vytrpěl pro osudnou změnu názvu kolleje, jak dlouho bojoval pro název „pro croatica gente“, až když viděl nezbyti a aby pro pouhou formalitu sám prospěch církve i národa charvatského netrpěl, obnovil starý název, neměně při tom nic v ústavě a určení jeho. Přílišná nacionalita charvatských biskupů bez ohledu na bratry slovinské a srbské, kteří mají rovněž spoluužívání ústavu zajištěno, zbytečně tentokrát uvedla sv. Stolici v klopoty a nesnáze.

Srbský kongres církve pravoslavné v Uhrách a Charvatsku svolán královským dekretem do Karlovic na 8. června. V kongresse budou míti zase asi většinu radikalové, jež vysílají okresy uherské, kdežto ze Slavonie a Charvatska voleni bývají umírnění. Za radikalní většiny spokojí se vláda i episkopat tím, že předloží sjezdu jen běžné záležitosti školní a církevní, ač-li radikalové i tuto úlohu neodstaví pro nějaké zásadní prohlášení a osobní výtky. Vláda má ovšem jako předešlá leta úmysl při nejmenší nepovolnosti radikalní většiny kongres uzavřít. Nemalé podivení vzbudilo v srbském senatě, že nedávno při návrhu na opravu volebního práva povstal metropolita srbský (bělehradský arcibiskup) Innokentij a prohlásil se slavnostně pro udělení práva volebního i ženám. Pokládáno mu to za radikalismus, ale on osvědčil, že chce tím právě konservativní politice větší pevnost zajistiti. Při všech velkých dějinných událostech, kde se jednalo o zachování a život národa srbského, byla to srbská žena, jež bojovala spolu s mužem, hodna jest tedy plně důvěry zákonodárcovy i nadále. Žena nikdy nebude neopatrným, převratným, nehospodárným politikem. **Třebas ne volenu býti, ale voliti ať má právo.**

Mezi Bulhary a Srby, kteří poslední dobu začali navazovati samovolně pevnější a těsnější svazky politicko-národní, rozpoutal se najednou vášnivý boj o obsazení místa v řecké eparchii skopijské. Ve Skopii jsou totiž dvě biskupství, jedno bulharské, podřízené exarchovi v Cařihradě, druhé řecké, podřízené řeckému patriarchovi tamže. K řeckému biskupství náležejí roztroušené rodiny řecké po větších městech severomacedonských, pak Rumuni (Kucovlaši čili Cincaři) a konečně Srbové severní Macedonie a přilehlého Starého Srbska. Srbů

vlastně v této řecké diecesi jest nejvíce. Srbové sami čítají si na Skopijsku 35.000 rodin čili asi 200.000 duší. Ježto všech Slovanů ve skopijském vilajetě. křesťanů. jest v Makedonii 250.000 a v Starém Srbsku asi 160.000, tedy polovici z nich zabírají pro sebe. Bulhaři však na macedonském Škopijsku čítají všech 250.000 pravoslavných Slovanů pro sebe. Ať už tak či onak. hlásí se v Macedonii na Skopijsku samém asi 30.000 duší k Srbům, Staré Srbsko pak ovšem celé. pokud ještě nepoturčeno a nepoalbanštěno. Řeků není snad ani 1000 duší. Rumunů nějaký tisíc. Srbové domahali se už dávno na řeckém patriarchovi. aby jmenoval ve Skopii nějakého Srba biskupem a konečně podařilo se jim hojnými dary roku 1896. vymoci. že pro tehdejšího řeckého biskupa Amvrosia jmenován pomocníkem srbský opat Firmilian. Amvrosios konečně vzdal se dobrovolně skopijského biskupství a Firmilian měl býti ustanoven biskupem. Leč Bulhaři se opřeli. tvrdíce. že řádných Srbů na Skopijsku není. a že to jsou sami Bulhaři. kteří k řecké eparchii a srbským školám na Skopijsku se hlásí. a že bude-li druhý biskup ve Skopii Srbem. stále bude nové a nové Bulhary odluzovat do své církve a do svých škol. Slovanská eparchie že má jediná právo bytu na Skopijsku a to je bulharská. Když teď na zakročení srbského krále a podle všeho i Ruska otázka obsazení stolce skopijského. od r. 1898. uprázdněného. měla dojíti svého rozřešení vysvěcením Firmiliana na biskupa. zdvihli Bulhaři nový odpor. Bulharský exarcha pohrozil dokonce sultanovi odstoupením. Turecká vláda na protesty bulharské couťla a také i řecký patriarchat zdržel rozhodnutí. Ale Bulharům dáno na srozuměnou. že věc zatím jen odložena. ale Firmilian dříve později jistě biskupem skopijským bude. Za to místodržící skopijský žádal vládu a exarchat bulharský o složení bulharského biskupa Synesia. poněvadž tento prý celý ten ruch protestní na Skopijsku řídil a podněcoval. — Nedávno sesazen vládou tureckou biskup bulharský ve Strumnici. že dopouštěl se politických rejdů. Jelikož Bulhaři projevili zároveň přání po nových biskupstvích. kde Bulhaři jsouce v menšině podřízeni dosud řeckým biskupům. možná. že věc vzájemnými ústupky se urovná. Ač turecká vláda bulharských biskupů. kněží a učitelů nerada vidí a nerada jich rozmnožuje. považujeť je za vůdce a rádce odbojného ruchu macedonského.

Patriarcha řecký nedávno. aby ukázal povolnost a spravedlnost i svým slovanským poddaným. pokud ještě k jeho pravomoci patří. rozkázal ve všech smíšených slovansko-řeckých eparchiích Macedonie a Starého Srbska. aby po přečtení epištoly a evangelia řeckého četlo se totéž čtení též církevním jazykem slovanským.

Podobná církevně náboženská řevnivost vládne mezi Poláky a Rusiny ve východní Haliči. třebas že nevedla k tak otevřenému a zuřivému boji. Poláci latiníci a Rusíni slovanského obřadu — ač jedné víry. přece těžce nesou. kde se jedni s druhými smíchati musejí pro nedostatek vlastní duchovní správy. Poláci zvláště namítají. že lidé polští slovanským obřadem se porusťují. nikoli však naopak. že by se Rusíni latinským popolšťovali. Na četných místech ve východní Haliči

jest četná polská diáspora, jež ne všude má své latinské kněze. V listech polských bylo vloni výslovné vyzvání (a letos se opakuje), aby západní Halič přispěla sbírkami na zachránění ostrůvku polských ve východní Haliči tím, že jim umožní zřídit si svou vlastní duchovní správu. Jakmile však jsou v místě dvě duchovní správy, latinská a slovanská, nastává tajný i veřejný boj o kompetenci, o ovečky, o společné ústavy atd. a jedno i totéž náboženství, totéž vyznání stává se pro oba obřady denně dělítkem, místo aby spojovalo.

Poláci také stěžují si čím dál častěji na německé katolíky slezské, kteří kladou často výš národnost než náboženství a stejně s protestanty útočí na lid polský a kněžstvo polské. Tak vystoupil nedávno v pruské sněmovně panské hrabě Hoensbroech, katolický magnat ze Slezska proti polskému kněžstvu vůbec. Polští kněži nezasluhují prý důvěry své vrchnosti a měli by s velkou opatrností vybíráni a dosazováni býti; neboť všude z náboženství činí zbraň politickou. Jakmile kam dosazen polský kněz, tu lid hned, třebas dříve o národnostních sporech nic nevěděl, začne si hrát na polský utlačovaný národ. Bylo by prý proto chybným krokem od biskupů německých, kdyby k vůli lidu polskému dosazovali zásadně jen kněze polské, dokonce už ve Westfalsku a Porýnsku.

U příležitosti smrti Dra. Liebera (31. března), vůdce katolického středu německého, radí důtklivě protestantské listy, aby střed vybral si teď vůdce, jenž by provozoval pravou národní politiku a nekazil plány říše vůči Polákům. Připomínají, že císař Vilém uznává katolický prestiž kdekoliv se naskytne, vláda jak pruská tak říšská vyhovuje úplně rovnoprávnosti obou vyznání, a říše zajisté bude činiti pro katolíky německé ještě více než dosud, budou-li i oni pěstovat pravou národní politiku. — K takovéto „národní politice“ vyzývá střed také i list mladých „Freie Deutsche Blätter“. Zda myslí tím i protipolskou politiku, nevysvítá z jeho volání, ale jedno k druhému se už přidá a přijde se na stejné konce.

Kus národní politiky v církvi sběhlo se nedávno i na Rusi, kde opět nešťastná Litva byla polem srážky mezi katolickým biskupem vilenským Zwierowiczem a ruskou vládou. Od několika let pravoslavná církev a stát v západních guberniích, kde jest ještě mnoho těch nedovrácených načisto k církvi pravoslavné (dříve sjednocených), jaly se působiti školou církevní. Rozumí se, že církevní škola pravoslavná je zároveň i ruskou, ač v tom ohledu i ve státních školách mezi Poláky zavedena veskrze ruština. Leč nešlo o národnost. Když ve vilenské diecesi založena celá řada takových pravoslavných církevních škol a státní zrušeny, přešly nejen pravoslavné, ale i katolické dítky do škol církevních. V náboženském ohledu nepůsobilo to u katolíkův ovšem příznivě. Biskup Zwierowicz prý v dorozumění se sv. Stolicí vydal oběžník ku kněžstvu svému, v němž káže, aby rodiče dítek katolických byli vyzváni vzíti své dítky ze škol církevních pravoslavných, sice jinak že budou vyloučeni z účasti na svátostech a milostech církevních, neučiní-li toho. Oběžník tento přijala církev i vláda ruská

velmi nelibě. Biskup ihned citován do Petrohradu a vyzván, aby se vzdal dobrovolně svého stolce, což on bez svolení sv. Stolice učiniti se zpěčoval. Sesazen tedy samovolně ministrem vnitra (nyní už nebožtíkem Sipjaginem) a internován do města Tveři. Na protest kurie římské odvětila ruská vláda, že spor s biskupem jest rázu pouze politického a že ho tedy považuje za věc zcela interní. I když vystoupení biskupa vilenského bylo snad příliš pichlavé a vyzývavé, zvláště za dnešního regimu ruského, přece postup vlády ruské není důstojným velikého kulturního státu.

Známý z loňského missijního sjezdu orelského, moskevský duchovní missionář I. *Fudel*, v „*Missionerském Obozrenii*" vylíčuje prostředky úspěšné působnosti na lid a zvláště intelligenci, navrhuje psáti do denních listů články náboženského obsahu a vyzývá veřejný denní tisk, aby v tomto díle povznesení náboženského spolupůsobil. Ale vyzev jeho odbyly „*S. Peterburskija Vědomosti*": Tisk pohostinně přijímá každého, kdo upřímně a srdečně chce sloužiti zákonným zájmům člověka, kdo přináší blahodárný hlas útěchy a pomoci pracujícím a obtíženým, kdo věří v moc čestného, pravdivého, velikého, svobodného lidského slova. Ale tisk nemůže vítati toho, kdo jako missionář I. Fudel, ve jménu spásy hynoucího a zbloudilého člověka zdvihá naň meč a hlásaje mírnost a lásku, zahrnuje tisk pomluvami (stať Fudelova: O christijanskoj publicistikě), a pak přijde a žádá, otevřte a posluzte mně...!" — Ostatně jak přiznává „Cerkovnyj Věstnik", dnešní tisk ani nemůže přijímati statí náboženského obsahu: každý list by se jimi zabil, klesl by na stupeň listů náboženských, jež smějí počítat jen na úzký kruh čtenářstva. Dnešní obecenstvo čtoucí nechce vážných zpráv, nechce dlouhých výkladů: rychlé, stručné a jemu se zamlouvající zprávy chce. Proto také vedle denního tisku týdenníky a měsíčníky sotva živoří: těžší četba jejich jest už ne po chuti největší části čtenářů.

Američtí Poláci od nějakého času domáhají se svých vlastních národních diecesí, podobně i Němci, kde tvoří silné menšiny všech katolíků. Poláci v polovici dubna vyslali deputaci do Říma, jež ve jménu loňského sjezdu polsko-katolického v Buffalu žádá o zřízení *sedmi diecesí polských* a to: v Chicago (202.000 Poláků), Novém Yorku (186.500 Poláků), Filadelfii (176.000 Poláků), Cincinati (186.300 Poláků), Milwaukee (142.470 Poláků), St. Paulu (80.000 Poláků) a v Bostoně (76.000 Poláků). Roztroušené menší částky polských věřících — a jsou tak po celých Spojených Státech — zůstaly by ovšem podřízeny i nadále místním biskupům. Deputaci provází německý arcibiskup z Milwaukee, msgr. Katzer, jenž požadavku polskému jest nakloněn.

Nedostatek rusínských kněží obřadu slovanského v Americe odedávna už tvoří bolest národní i církevní Rusínů sjednocených do *Ameriky* se nastěhovavších. Ale ve spojení s ostatními katolíky nebylo jinak možná, než že Rusíni museli se spokojit s latinskými kněžími. Byli předně roztroušeni v menšinách nepatrných a i kde sami pro sebe mohli tvořiti farnost, kněží rusínských nebylo lze dostati. Vystěhovalci sami byli příliš ještě noví, aby ze sebe svou kněžskou generaci si vypěstili, konečně nebylo seminařův ani biskupů pro toto nové kněžstvo.

Jednotlivci nezřídka přecházeli k pravoslavné církvi, byl-li pravoslavný chrám na blízku. Kněžstvo rusínské z Haliče rovněž težko bylo dostati. Kněz rusínský s rodinou tíže se odhodlá k nejistému přechodu než kněz latinský. Konečně ti, co předce přešli, či posláni byli z domova do Ameriky, činí teď v Americe svou vlastní politiku církevní. Viděti to z případu exkomunikovaného kněze rusínského Ardana, který mezi Rusíny agitoval pro založení vlastní neodvislé církve, jak se o ni před několika lety mezi Poláky pokoušel pseudobiskup Kozlowski. Leč exkomunikace Ardanova (vyobcován vlastně pro schvalování vraždy Czolgoszovy) nespomohla, ba nalila oleje do ohně. Věřící rusínští ujali se svého kněze a stojí dále při něm. Konán 16. března sjezd několika rusínských obcí v Harrisburku (v Pennsylvanii), na němž Rusíni se rozštěpili. Jedni se vyslovili pro to, aby Rusíni založili si svou vlastní národní církev pravoslavné-katolickou, na Římu nezávislou, druhá část chce vytrvat ve spojení s Římem, ale žádá své kněžstvo a své biskupy rusínské slovanského obřadu. — Myšlenka neodvislé církve rusínské tak se zalíbila i v Haliči, že v mladoruském „Dile" jistý kněz navrhuje, aby budoucí rusínské dekanatní konference se otázkou založení samostatné národní církve rusínské zabývaly, při nejmenším aby se sestavil seznam všech církevních požadavků rusínských a po metropolitovi rusínském aby se předložil sv. Stolici, od splnění těchto požadavků bude pak záviset další setrvání v jednotě s Římem. Ježto dekanatní konference počínají si mnohdy velmi nezávisle a radikalně, možno, že na některých skutečně se bude diskutovati o otázce té.

Rubáš Kristův v Turině od r. 1358, ukazovaný z Cařihradu zmizelý 1205, 4·10 × 1·40 *m* rozměru, ukázal 1898 na fotografii od ryt. Pia positivní obraz muže s korunou, kapkami krve, rozraženým nosem, oteklou tváří, ranami v zápěstí a nad šlapkami. Dle francouzských učenců Vignona a Colsona je to obraz muže zraněného a v rubáš zavinutého, tedy Krista Pána, který v horečce skonávaje čpavkovými výpary obklíčen vtiskl stopy přesvatého těla na plátně potřeném aloe. Chemik Berthelot domněnce té odporuje. Srv. vyobrazení v „Illustration".

* * *

Věda a umění. „Česká královská společnost nauk" ve zprávě za minulý rok vydané má počet všeho členstva 214, činnost vědecká pozůstávala v přednáškách, jichž třída filosoficko-dějepisná a filologická měla 31, mathematicko-přírodovědecká pak 40. V soutěži o díla vědecká v obor společnosti spadající došla r. 1900 dvě díla: „O českých postillách" professora Hrubého v Kutné Hoře a „O dvojitých očích členovců" professora pardubického Rádla, jež obě za hodna čestné ceny uznána; za rok 1901 došlo jen jedno dílo: „Dějiny slovanských apoštolu Cyrilla a Methoda". — Finanční stav společnosti byl: základní jmění 70.000 K, příjmy za rok 1901 13.078 K, z čehož vydáno 4859 K. „Archiv Český" nákladem zemským sic, ale péčí komisse ze Společnosti nauk zvolené vydávaný dospěl ke

svazku XIX., který obsahuje regesta soudu komorního z let 1511—1519.; v XX. svazku vydány pak dopisy a listiny pánů Vojtěcha a Jana z Pernštejna (ze 16. století). Do dalších svazků uchystána professorem Kalouskem sbírka řádů selských, instrukcí hospodářských a podobných předpisů v životě a hospodářství venkovském v Čechách od 15. do 18. století. Bude to tudíž material k dějinám selského stavu v Čechách. Několik svazků vyplní přichystané už dopisy Karla st. ze Žerotína. Nových těchto 8 svazků (XX.—XXVIII.) hodlá společnost uspořádati co nejdříve a žádá tudíž zemský výbor za urychlené vydávání a mimořádnou větší podporu.

Ve „Věstníku" České Akademie (březen) zdá se dokončen spor Mareš-Raýman o výměně látek v živém těle a měření energie životní. Koncem konců zdá se, že příčinou sporu bylo nedorozumění, neboť ve výsledných větách oba učenci se konečně shodují.

Z odboruv akademie poskytnuty 13. března podpory I. třídy: osobní 150 K, literarní 1700 K, II. tř.: osobní badatelské 3900 K, literarní 2600 K, III. tř.: 800 K osobních a 900 K literarních podpor, IV. tř.: literarně-umeleckých 4300 K. Stipendií v téže schůzi uděleno osm obnosem 2900 K. Ve schůzi 21. března převzala Akademie zcela ve svůj náklad: Bibliotéku klassiků řeckých a římských.

Ve vydaných dvou číslech nového čtvrtročníku moravského v Olomouci vydávaného „Archivu selského", sneseno bohaté a rozmanité látky velmi mnoho. Zřejmo jest už teď, že „Archiv" vynese na světlo a uchová budoucnosti velmi mnoho cenných záznamů a zpráv, jež by snad jinak byly utonuly v zapomenutí. Zprávy jsou histori-kokulturního a folkloristického rázu a přibližuje se tudíž „Selský Archiv" poněkud posledním ročníkům „Českého Lidu", jenž rovněž mnoho podobné látky sesbíral a uveřejnil. Zůstává ovšem na užší obor svého cíle obmezen. Chceme tím srovnáním říci, že „Selský Archiv" není nikterak suchoparným, ale rozmanitým a zajímavým listem, jenž právě v kraji našem každého zaujme, každému o známých místech něco nového poví. Ze zpráv vyjímáme zvěst o „hanácké opeře" dávané za návštěvy Marie Teresie na Hradisku u Olomouce (1758). Zachovaly se dva operetní texty, za jichž skladatele Archiv pokládá Mořic J. Bulína, O. Pr., převora na Sv. Kopečku. Nevíme, je-li která ze zmíněných „oper" totožná s operou, již vloni uveřejnil p. r. Bartoš v „Českém Lidu". Ta byla nalezena na Kojetsku a opěvovala porážku Prusů v Čechách r. 1757. a také snad hned tehdy složena.

O dějinách selského lidu (č. 1.), o povstávání nových osad (č. 2., tak zvaných familiantských) píší V. Prasek a Fr. Slavík. Statistika novějších osad na Moravě a v enklavách slezských udává počet osad venkovských roku 1679. 2650, roku 1750. 2788, roku 1791. 3019, roku 1822. 3132 a roku 1857. 3239, přibylo tudíž v obcích těch od roku 1679 do roku 1857. 591 osad (na Moravě samé 577, ve slezských enklavách 14). V šedesáti letech minulého století (1791—1857) přibylo z toho 220 osad. Měst a městeček bylo na Moravě roku 1751. 249 a roku 1857. 290.

Vydané zatím dva sešity „Zemědělské politiky“ podávají hojný výběr aktuelních otázek hospodářských. Zatím jsou to samé lehčí práce, jak na začátku přirozeno. Možno však doufati, že zemědělská revue stane se dále podnětem i k soustavným hlubším pracím národohospodářského obsahu, jakých u nás tak pořídku vychází. Zdá se, že všichni se vyčerpáváme jen „články“ do novin a měsíčníků. Čtenářstvu svému se však „Zemědělská politika“ lépe asi zavděčí takovým rázem, jakým začala: k učeným materialiím a soustavným vyčerpávajícím pracím třeba si čtenářstvo vychovati a připraviti.

„Český Lid“ pokračuje podávati praktické návrhy o použitém umění národním; přináší z ornamentu lidového vkusně sestavený rámec barokní a v duchu téhož slohu pracovanou vložku knihovní od professora J. Šímy. Ráz použité naší ornamentiky lidové souhlasí skoro zcela s moderními směry prostého výrazného ornamentu. Nebohatost stylisovaných námětů jeho smí ovšem moderní umění jak rozmnožiti tak zdokonaliti. Budoucnost a životnost lidového umění musí založena býti ne v kopirování, ale v rozvíjení a přizpusobování jeho dnešním potřebám a vymoženostem technickým.

„Slovenské „Pohľady“ v seš. 3. počaly opět uveřejňovati bibliografii slovenské literatury knižné, časopisecké i novinové za rok 1901 — Mezi mladými (skalickými) a starými martinskými přijímá boj stále širší postavu, dere se už i do belletristiky. Poslední roman Hurbana Vajanského „Kotlín“ založen na takové tendenci, a v „Hlase“ i v „Nár. Novinách“ je spor názorů denním chlebem. Při tom možno říci: mladí se nám a našemu cítění i snažení vždy více přibližují, staří však se oddalují, mimovolně a bezvinně. Mladé proudy z Čech přenesené však zdá se na Slovensku budou vítězny, v Charvatsku zatím udušeny nebo aspoň neproražejí šíře a hlouběji. „Hrvatska Misao“, pokračování ruzných těch „Myslí“, „Hlasů“, „Dob“ v Praze, ve Vídni i v Záhřebě vydávaných, sotva živoří a zanikne možná jak ony.

Olomoucké „Slov. Nár. Listy“ se nás táží, jak má „Slovácko-moravské pracovati pro uherské, aby pracovalo prohloubeně a soustavně. Tam, kde je tak málo pracovníků, jako na našem Slovácku, že nestačí ani pro domácí poměry, pracuje těch několik jednotlivců, kteří se věnovali uherskému Slovensku, jak mohou a umějí. Je to přirozeno, a víc po nich není možno žádati. Zdá se nám však, že pouhou novinovou a literarní prací od nás a u nás se Slovensku nijak nepomahá přímo; tím se budí jen v nás zájem a získávají se noví pracovníci. Přímá podpora muže býti jen kulturně-hospodářská, ne politická, a to od osoby k osobě a od obce k obci. Tak se musilo pracovat všude, kde se něco vykonalo. A k tomu třeba především nejen myšlenek a chuti — to už by tu snad bylo — ale mnoho lidí vhodných a — času. Národy se nepovznášejí za rok, ale za věky! Mimo to nejlepší jsou vždy a všude domácí pracovníci. Cizina vykoná obrodný úkol svuj, slouží-li vzorem a podnětem, čili dává-li duševní i hmotný kapital, zadarmo ostatně ani jeden ani druhý, ale aspoň bez ziskuchtivého vyssávání a vykořisťování. Povznesení Slovenska

totožno musí býti s obohacením jeho, a obohatiti jest nauči pracovat ne pro druhé a na druhé, ale pro sebe. A to je težké a pomalé učení!

V Novém Městě nad Váhem počal vycházeti nový měsíčník „Povážské Noviny". Jsou organem poslance Dra. Markoviče, slovenského národovce.

Na Slovensku vede se stále ještě spor, jakou řečí je spisovná řeč slovenská. H. Oravin píše ve „Sborniku Museálnej Spoločnosti", že spisovná řeč slovenská je vlastní řečí Dolní Oravy a že jest bližší maloruštině než češtině. Naproti tomu dokazují „Slovenské Pohl'ady", že Slováci náležejí k tak zvané skupině Slovanů západních, k nimž náležejí též Poláci a Češi.

Jak mocným a bohatým živlem jsou židé v Pešti, vysvítá nejlépe z posledního sčítání. Dle něho ze 300 virilistů v Pešti je 174 židovských (město samo 716.476 duší, z nich 166.000 židů).

O velkonočních svátcích konali uherští socialní demokraté dva sjezdy, v Pešti a v Mezőture. Rokovali o potřebách strany, organisaci, o pořádání sbírek pro příští volby. J. Lakatos doporučel, aby se vzal zřetel na nemaďarské národnosti. Slovák Martinček k tomu dodožil, aby zvláště pamatovali na Slováky. Vždyť jen v Pešti žije přes 60.000 Slováků, kteří pracují při stavbách a cihelnách. Život jejich jest velmi trudný. Bydlí v brlozích a hynou na duši i na těle. Jaký div, že skoro veskrze jsou stoupenci strany socialně-demokratické, která jediná si jich všímá.[1] Veliké množství Slováků každoročně odchází do cizích krajů za výdělkem a tam seznamují se s učením socialně-demokratickým.

Výsledkem sjezdu je založení slovenského časopisu: Hlas ludu, politický a spoločenský mesačník pre utlačených slovenských rolnikov, remeselnikov a dělnikov. Vychodí raz mesačne v Budapešti, II., Főherczeg Albrecht-út č. 3—5. Roční předplatné 1 koruna.

„Manes" pražský pořádá uměleckou výstavku pařížského sochaře Rodina, ve dnešním světě uměleckém snad nejvýš ceněného. Bude prý to první nejobsáhlejší výstavka prací Rodinových mimo Francii. — „Česká Filharmonie" pražská pro finanční potíže byla blízko rozpadnutí. Navrhována sanace v tom smyslu, aby se pro ni utvořilo družstvo, které by ji fundovalo a spravovalo. V létě hodlá podniknouti tournée po Rusi a žádala slovanské přátele hudby o doporučení. — Smělou, ale úspěšnou podle dosavadních zpráv cestu podnikla divadelní společnost brněnská po Uhrách s českou operou. V Prešpurku a samé Pešti dodělala se skvělých úspěchů. Další cesta po jihoslovanských zemích není už nic nového, bývát v zemích těch brněnská společnost a česká opera teprv častým a vždy vítaným hostem. — „Unie" pražská počala vydávati nové nádherné dílo umělecké pod názvem „Pražský salon", reprodukce děl umění výtvarného, domácího i cizího.

Pětadvacítileté jubileum spisovatelské činnosti oslavovali v Polsku u Marye Konopnické, první z prvních v básnické obci polské.

[1] Je to stará známá historie. Napřed se nic nedělá a když je pozdě, pak se lamentuje a volá kdovikdo na pomoc. Viz Vídeň atd.

jak mnozí tvrdí. — Rovesník Sienkiewiczův a také hodnotou literarní rovnocenný Boleslav Prus (Alex. Głowacki) má býti stejně jako Sienkiewicz odměněn národním darem, nějakou villou u Varšavy, nebo na penězích. Přátelé jeho naň sbírají a chtějí asi 30.000 rublů. Tato manie sběrací mezi Poláky poslední dobou se rozmohší (víc než kdy u nás!) vyzývá už ostré hlasy odporu. Z Petrohradu chystají ruští spisovatelé také se své strany poctu největším polským belletristům Sienkiewiczovi a El. Orzeszkové, album, pamětní dedikační spis, či cos podobného. Není to bez politického nádechu. Poláci v Petrohradě dobývají ostatně víc a víc sympathií, jež rostou spolu s nechutí obecenstva proti systemu vládnímu. Občanstvo své politické snahy vyjadřovati začíná „slovanskými" besedami, jakožto jedině dovolenou politikou. Tak opera i činohra polská v Petrohradě doznává při každém pohostinném vystoupení vřelého uvítání, načež ostatně vystačí už sama četná obec polská v Petrohradě. Pendantem k Wyspiańského „Wesele" (Svatba) jest drama Łaskowského „Pogrzeb", obraz lidový, naturalistický, nedávno ve Lvově provozovaný. Kritika vytýká knihovost dramatu, bez živých konfliktů dějových, a dramaticky je staví pod „Wesele". Za to naturalistického nechutenství a chłopských naivností jest prý tu víc. Łaskowski patří k lepším básníkům mladé školy. — Professor lausannský Lutosławski přijel do Krakova na tři přednášky, a hodlá i v jiných městech přednášeti, aby svou památku osvěžil, a přátel svých nepotratil. — V „Novém Vremeni" petrohradském upozorňuje ruský kritik literarní S. A. Aleksějev na to, že mezi Poláky a hlavně v Haliči zarodil se nový literarní messianismus: představiteli jeho jsou mu professor Zdziechowski a nedávno utvořený klub slovanský v Krakově, spisovatel a žurnalista Zawiliński, professor Lutosławski se svým polským „bratrstvem" v Rapperswylu (ve Švýcarech) při tamnejším národním museu polském a konečně polští šlechtici Moszyński (známý jeho listy k ruským osobnostem) a hrabě Dzieduszycki. Ruský kritik skledává zvláště messianismus Dzieduszyckého příliš protiruským, neboť tento jen Polsce z mrtvých vstalé dává úlohu obrodit západní Evropu a spojit Slovanstvo a zachránit i samo Rusko před úpadkem. Zazlívá mu, že Rusko vyhlašuje za mravně a kulturně poklesłejší než západní Evropu, a odpírá mu moc a schopnost obroditi křesťanství a Evropu. Pokládá za pochybeny snahy sjednocovací, obracejí-li se k Rusku (z Říma) jako hlavnímu činiteli při budoucím sjednocení. Dzieduszycki i jako politik i jako národní filosof a essayista zaujímá mezi haličskou šlechtou skvěle výjimečné postavení, ale jako Haličan patří ke straně exklusivistů polských. Z jeho dílka „Messyanizm polski i prawda dziejów" přineseme budoucně některé úryvky. Jest to filosofie dějin či spíše proroctví opravdu ne bez zajímavosti!

Projevy slovanské vzájemnosti v Rusku se množí a množí se též přívrženci ruchu toho. Jmenovitě družstva a spolky v Petrohradě a Moskvě k tomu cíli zřízené se činí. Volnější a širší proud v tom směru řine se v moskevském „Družstvě slovanském".[1]) Toto pořádalo

[1]) Ze 37 členů roku 1901. společnost moskevská vyrostla dosud na 250 členův.

letos koncem února veliký slovanský koncert, jenž měl dobrý úspěch. Ale společnost ruská pohlíží přece ještě na činitele „slovanství“ jako na vládní a byrokratické pomahače a nemůže se tudíž zplna rozehřáti. Petrohradská „Slovanská společnost“ vypsala několik cen na spisy ze slavistiky: 3000 rublů (cena Hilferdingova) za vypsání dějin západních a jižních Slovanů, nebo polovici za dějiny těch či druhých; kdyby nebylo celkového dějinného spisu, může se premie rozděliti po 500 rublech na odměnění monografií z historie jižního a západního Slovanstva. — Premie 1000 rublů naznačena pro národopis slovanský (hlavně Slovanů mimoruských), premie G. P. Aleksějeva 800 rublů vypsána na dílo historicko-politické o dnešním položení Rusínů. Doba konkursu vyměřena do 14. dubna 1905. — Moskevská slovanská společnost vzala na sebe úkol urovnati knižní mezislovanský trh, hlavně ovšem za tím účelem, aby ruským cestám zjednala volnější cestu do zemí slovanských. Uspořádala proto anketu písemnou se všemi nakladateli a knihkupci ruskými, také ministerstvu financí podala žádost, aby ruské knihy až na hranici ruskou převáželv se bezplatně, poštovní a telegrafní spojení mezi Ruskem a Rakouskem i Rumunskem aby bylo tou měrou ulehčeno, jak je dnes mezi Rakouskem a Německem. — Bulharská slovanská společnost, čítající na 1800 členů obrátila se na moskevskou, aby svým vlivem přičinila se o založení všeslovanské ústřední společnosti, která by pořádala své sjezdy ve všech slovanských zemích a za členy přijímala jak jednotlivé osoby, tak i spolky a korporace ze všech slovanských krajin a kmenů. Jest ovšem otázka, zda by tato Ústřední slovanská společnost směla kdy uspořádati schůzi na území uherském, charvatském, bosenském, macedonském, poznaňském a snad také i rakouském.

Přáním rusínského studentstva lvovského vyšla vláda se svolením senátu universitního tak dalece vstříc, že místo ruštiny a polštiny dosadila na indexy latinu, jinak pak ten jazyk, v jakém se konají přednášky. Na podání odpovídá senát a kancléř universitní v tom jazyku, v jakém podání učiněno, polsky a rusínsky. Jinak úřední řečí university zůstává polština. Na tyto ústupky studenti vyzváni, aby se vrátili a mnozí tak učinili. Většina radikální a malorusínská však stále setrvává v odporu a vrátivší se studenti namnoze špatně uvítáni. Také polští studenti protestovali proti takovému odstrčení polštiny na polské universitě. — Družstvo Ševčenkovo trvá na svém návrhu založiti soukromou universitu rusínskou na všeobecnou národní subskripci. — Kyjevské „ukrajinské“ „družstvo gramotnosti“ usneslo se založiti na počest básníka Ševčenka v rodné obci jeho Kirilovce bezplatnou lidovou knihovnu. Družstvo obrátilo se na spolek střídmosti ve Zvenigorodě o podporu, ježto spolky ony dostávají z ministerstva financí (z přebytku státního prodeje lihovin) malou část na všeobecně prospěšné protialkoholistické úkoly. — „Tovaryšstvo imeni Ševčenka“ vydalo první notový tisk: ukrajinské národní písně „Naša Duma“ (2.50 K) pro sbory upravené. Filologická sekce téhož učeného sboru vydala první svazek biblioteky „klassiku“ ukrajinských, spisy Osipa Juria

Fedkoviče. — „Družstvo Vasilia Velikého“ na uherské Rusi, které dosud s velikými překážkami vydávalo jediný rusínský list v severovýchodních Uhrách: „Nauku“, pro stálé těžkosti se strany vlády odhodlalo se proměniti se z literarne-kulturní v akciovou společnost s tiskárnou o 400 akciích po 50 korunách. Tak doufá, že jak časopis svůj, tak také působnost svou lépe ustálí a obrání. Správa družstva nachází se v Užhradě (Ungvar).

V krakovské akademii „nauk a umění“ přednášel prof. J. Rozwadowski „O poříčí Visly“ s ohledem na srovnávací jazykozpytné studium názvu říčních. Chce zpracovati vůbec názvy říční v zemích slovanských v jedno veliké srovnávací jazykozpytné dílo pod názvem „Studya nad nazwami rzek slaviańskich“. — Dr. St. Kętrzyński předložil kritickou práci „o životopisu (ztraceném) svatého Vojtěcha“. Ztracené dílo životopisné, z něhož pozdější životopisci čerpají aneb jaké zmiňují, klade autor do let 1000 až 1014, tedy po smrti sv. Vojtěcha. Za místo sepsání udává Polsku tehdejší.

Na oživení předsváteční postní doby pořadáno počátkem dubna na Rusi několik místních výstavek uměleckých (v Charkově, Samaře, Rize a j.) a to místních i stoličních umělcu. Výstavky ty nad místní zájem se nepovznášejí, ale v provincialních městech ruských jsou značným oživením. V zeměpisné carské společnosti petrohradské pozvali si nedávno (8. března) sedláka olonecké gubernie J. T. Rjabinina „skazatele bylin“, aby před vybraným obecenstvem z hojného pokladu národních zkazek něco přednesl. Šedesátiletý Rjabinin jest totiž živým pokladem starých ruských bylin, veršovaných to historicko-hrdinných pověstí, jež chová ve věrné paměti a kdykoliv může reprodukovati. Paměť jeho obsahuje jich přes 100 000 veršu. Rabinin stržil velikou pochvalu a pozván do mnoha ústavu školních a literarních kroužku nejen v Petrohradě, ale i v Moskvě, Charkově, Kyjevě a jiných městech ruských. Míní se vypraviti i za hranice a tu přednášeti své byliny. Pěje je jednotvárným hlasem, chvilemi recituje. — V sezení carského družstva pěstitelu dřevní dřevní písemnosti (14 března) podávány doklady dva — první o pramenech „letopisu svatého Vladimíra“, druhý o vazbě knižní v době dopetrovské (počínajíc 12. a 13. stoletím). Letopis svatého Vladimíra podle N. K. Nikolského jest kompilací z několika starších prací, které namnoze ani žádného vztahu k životu sv. Vladimíra nemají (jako: „slovo o bytii vsego mira“, „ispovědanie vědy“, „skazanie o vselenskich soborach“ — všeobecných sjezdech církevních a j.) Kompilator podal své prameny v kratší formě. Co se odnáší k životu sv. Vladimíra, tu čerpal pisatel ze staršího záznamu, ze „slova o tom, kak krestilsja Vladimir“, kteréžto „slovo“ také asi není puvodní, nýbrž výkladem starší chroniky. Leč i jiné prameny měl a mezi nimi nezachovavší se nějaké dílo o životě sv. Vladimíra. Tak nazvaný „život sv. Vladimíra“ také nebyl prvotním zápisem „o křestu sv. Vladimíra“, nýbrž sestaven na širší sbírce: „skazanija o russkoj gramotě“. „Život sv. Vladimíra“ pochází ze 14. století, „skazanija o russkoj gramotě“ jsou starší. Puvod

životopisu sv. Vladimíra od řeckého mnicha Feodosia (jak se dřív za **to mělo) jest úplně vyloučen. — Návrh na změnu středního** školství ruského carem nepotvrzen. Vinen tím hlavně odpor církevních, konservativních a národních kruhů; tyto těžce nesly, že opravou má najednou přetrženo býti pásmo kulturní, spojující Rus dosavadní s řeckým východem a částečně i římskou starožitností. — V Tomsku založen býti má od nového školního roku první učitelský ústav pro Sibiř! — Letošní archeologická výstava ruská se sjezdem archeologů slovanských konati se bude v Charkově za vedení a pořádání moskevské společnosti archeologické. — Z výzkumných výprav ruských dvě ukončeny: výprava Kozlova do Tibetu a Tollova na Novou Sibiř. Kozlov nedávno přednášel už v zeměpisné společnosti petrohradské o výsledcích cesty své. Cesta šla dobře až na území tibetské, kdež vysláno k němu však poselství ze svatého města, které ho prosilo ve jménu dalajlamy, aby svou přítomností neznesvěcoval „svatou zemi", neznepokojoval obyvatelstvo a nemařil přátelství dalajlamy s Ruskem. Jelikož v tomto vyzvání byla spolu hrozba branného odporu, Kozlov s celou výpravou se obrátil. Dovezl veliké sbírky, prozkoumal a určil mnohé dosud pochybné body a místa západního Mongolska, západní Číny a Turkestanu východního až na hranice Tibetu. — Toll sám ještě z cesty se nevrátil, ale někteří z pomocníků jeho už jsou na zpáteční cestě Sibiří. On sám odjede na jaře kolem asijského pobřeží **k východní Asii.**

Pohroma hrozí oběma jihoslovanským divadlům, lublaňskému a záhřebskému: jejich operní sbory mají býti rozpuštěny, neboť se nevyplácejí. V charvatské opeře dána členům už počátkem druhého čtvrtletí výpověď, tam už tudíž zrušení operního sboru jest hotovou událostí. Společnost záhřebská se ovšem namahá, aby operu pro Záhřeb udržela — ale bez oběti to nepůjde. Deputace u bána, aby země zvýšila podporu, byla sice dobře přijata, neodřeknuto jí přímo, ale podle všeho ani nějaké to zvýšení nepomůže. Utvořen spolek přátel opery, kteří skládáním podílů chtějí zajistiti fond podpůrný pro operu. V Lublani zatím jen naříká se na operní deficit. Pro hudbu operní tedy, jak vidět, jihoslovanský svět dosud nedorostl. Lublaň a Záhřeb byla dosud jediná místa s operními pravidelnými sbory. V Bělehradě letos se odvážili teprv na operetku, v Novém Sadě hrá se jen činoherně, tentýž ensemble ovšem též někdy s pomocí ochotníků zazpívá. V Sofii pak vůbec ještě pravidelného divadla není a teprv činohra se krystalisuje z obyčejné kočovné společnosti „Solza i směch". — První bulharská opera „Choro", o níž minule jsme se zmínili (vlastně obraz se zpěvy a hudbou), činí pochod po německých jevištích dřív než doma a jinde ve slovanském světě se ukázala! Přičiněním ovšem samého skladatele.

— Dne 30. června slaví lublaňská filharmonická společnost (osnována 8. ledna 1702), první prý v Rakousku své 200leté trvání; v 18. a počátkem 19. věku byla společnost na vrcholu slávy své. Leč společnost od roku 1848. stále víc se odcizovala národnímu duchu (národní nebyla nikdy, nýbrž vždy německá či utrakvistická a nelišná

aspoň slovinskému! Když všecky výzvy slovinské společnosti, aby se filharmonie přeměnila v slovinský národní spolek hudební, zůstaly marny, založena vedle filharmonie „Glasbena Matica“, která dnes přijala slávu staré filharmonické společnosti, neboť náleží mezi nejlepší sbory pěvecké v Rakousku. — Lublaňský „Dom in Svet“ posuzuje dvě nové činohry slovinské Dra. Fr. Detely: „Učenjak“ (učenec) 27. února provedenou a Fr. Finžgara: „Divji lovec“ (obraz ve čtyřech dějstvích) 11. března poprvé dávaný. Detela vyličuje ve svém „Učenci“ rozpor moderní materialistické vědy se starým přirozeným a křesťanským názorem. Jest to hra problemová a první té výše ideové a té vážnosti ve slovinské literatuře. „Divji lovec“ jest obraz z lidového života v gorenských Alpách, velmi živě dramaticky zpracovaný. Národní ráz a dramatický spád zaručují Finžgarovu debutu trvalou prý cenu. — V „Dom in Svetě“ samém sešit 4. ukončil známý katolický básník slovinský Anton Medved svou čtyraktovou činohru „Na odru življenja“ („na jevišti života“).

Ve „Vienci“ záhřebském (čís. 15.) čteme o literarním vývoji spiritismu mezi Charvaty. Kromě větších menších článku a zpráv novinářských a časopiseckých, jež byly psány buď proti spiritismu z theologického stanoviska, nebo jen z pouhé zvědavosti, začal se vědecky spiritismem obírati Dr. Gustav Gaj, který vydal dvě díla z toho oboru: „Iz tajinstvenoga svijeta“ a „Studija o supernaturalnim fenomenima telepatije i levitacije“. Leč knihy zůstaly bez vlivu na široké mínění veřejné. V nové době však počal Dr. Hinko Hinković vydávati zvláštní spiritistický časopis „Novo Sunce“, které bylo z počátku také jen listem jakoby referujícím. Leč brzy počalo agitovat a polemisovat, počítajíc na nevědomé massy lidu a předkládajíc jim známé spiritistické báchorky. Dr. Gaj z počátku přispíval do „Nového Slunce“, ale pak od něho odstoupil a založil si od lonského roku nový měsíčník „Tajinstveni svijet“, který chce zabývati se spiritismem jen se stránky čistě vědecké, a jen vědecky zájem buditi pro nevysvětlitelné zjevy života. Takovéto vtržení spiritismu do Charvatska nezůstalo bez odvety, a tu jak theologické kruhy tak i světští učenci obrátili se proti nezpůsobnému balamucení lidu v „Novém Slunci“. Od lonského roku má tudíž Charvatsko o jeden živý směr více, směr, jenž zatím zůstává přece jen literarním.

Dne 7. března měla královská srbská akademie v Bělehradě svou výroční valnou schůzi, jež od založení akademie jest patnáctou. Za patnácte let akademie vydala 64 knih „Glasu“, 38 knih „Spomenika“, 14 godišnjaku (ročníku) a 20 zvláštních vydání. Práce akademie za minulý rok odnášela se hlavně k pořádání sbírek folkloristických a sestavování materialu jazykozpytného. V 40. knize Spomeniku vydá Iv. Jastrebov geologii a geografii Starého Srbska a Macedonie.

V bulharském přírodovědeckém družstvě v Sofii přednášel 3. dubna C. S. Bončev o původu jezera Devnenského u Varny, jakož i původu pobřežních černomořských limanu a močálů.

Přidává se k názoru ruského theologa N. Sokolova. V jurské geologické době jihostřední Evropou a Asií táhlo se veliké Středozemní moře, jež trvalo až do doby Eocenu. Koncem tercierní doby oddělilo se od Středozemního moře moře Černé, jež tvořilo jezero Vnitrozemské, jehož hladina byla 40—50 metrů níže, než moře Středozemního. Řeky vtékající do moře Černého vyhloubily si hluboká koryta. Najednou však Středozemní moře prorvou bosporskou zjednalo si přístup do moře Černého a hladina jeho se tudíž pomalu začala vyrovnávati. Zvýšená hladina vody vtlačila se nazpět do vyhloubených koryt řek a utvořila zálivy a limany. Vítr severovýchodní navál písku na nízké z vody vyčnívající pobřežní hráze a oddělil tak zálivy a limany od moře docela. Voda slaná během časů se změnila přítokem ve sladkou. Tak povstala jezera: Devnenské u Varny, Anataskiőjské a Vajakiőjské u Burgasu, Tašaul a Kargaljak u Kostance.

Zemřeli ve světě slovanském: Dne 21. února v Petrohradě vydavatelka měsíčníku „Mir Božij“ A. A. Davydova roz. Gorožanskij. — Dne 28. února belletrista Valerian Nikol. Nazarjev, bývalý spolupracovník „Sovremennika“, „Otěčestvennych Zapisek“, „Věstnika Jevropy“ a jiných časopisů. Poznav jako smírčí soudce venkov, napsal zajímavé kresby „Iz nabljudenij mirovogo sudji“ i povídku „Sovremennaja gluš“. — Dne 12. března zemřel ethnograf a belletrista Filip Diomidovič Nefedov nar. 1848. Zajímaje se o ethnografii, procestoval mnoho krajin ruských a bohaté materialy, jichž nabyl cestou bezprostředního seznámení se s životem, zpracoval ve vědeckých článcích i v dílech belletristických, v nichžto stavěl dobré a pevné základy vesnice proti zvrhlým a viklajícím se ve svých snahách i idealech městům. Vynikal znalostí lidu selského i továrnického, ale uměleckého talentu neměl. Spisy jeho vyšly ve dvou objemných svazcích. — Dne 24. března po delší duševní chorobě zemřel vynikající belletrista-národník Gléb Ivanovič Uspenský nar. 1840. Začav činnost svoji v drobných časopisech moskevských, přešel r. 1866. do Sovremenniku, kdež uveřejnil kresby ze života městských nižších vrstev. Později počal studovat venkov i napsal řadu povídek a kreseb, vynikajících i uměleckými přednostmi i vážnými myšlenkami, jež vyšly ve třech objemných svazcích. Jako přesvědčený „národník“ a nadaný, bystrý pozorovatel uměl ve svých kresbách uvarovat se nedostatku jiných belletristů-národníků, přisládlé idealisace nepěkných stránek života lidu, tak že kresby ty vynikají pravdivostí a hloubkou. I v polobelletristických pracích jeho nalézají se obrázky, tak živé a věrné namalované, že díla jeho neztratí svého významu z čistě uměleckého stanoviska. Gl. Uspenský je nejnadanější zástupce národnické belletrie. Nejlepším jeho dílem je „Vláda země“.

Dne 24. března Iv. Balińskij, slovutný psychiatr ruský, zakladatel kliniky psychologické v Petrohradě. — 25. března Pavel Križko, archivář města Křemnice, slovácký a německo-maďarský spisovatel archeologický; Čeněk Ibl, spisovatel český, spoluvydavatel velkého francouzsko-českého slovníku. — 26. března Alex. Neustrojev,

ruský bibliofil, majitel vzácných knižných sbírek. — 3. dubna Ignát Hořica, český poslanec, spisovatel a žurnalista. — 5. dubna baron F. Rosen, mineralog ruskoněmecký. — 6. dubna Dr. Em. Schöbl, slovutný okulista české university a spisovatel odborného lékařství. — 7. dubna baron Jovan Živkovič, vůdce Srbů charvatsko-slavonských, politik a veřejný činitel. — 13. dubna S. Lazarevskij, historik ukrajinský v Kyjevě. — Nik. Karl. Silder, general ve výslužbě, historik ruský.

* * *

Z národního hospodářství. Projednávání rozpočtu vedle momentu národnostních, politických, nepřináší nic zajímavějšího a významného. Leda při rozpočtu ministerstva financí střetl se polský klub s ministrem o vybírání daní v Haliči. V tom ohledu stěžují si ne ode dneška obě strany: stát i občané. Ministerstvo financí několikrát bylo obsazeno Polákem a snad z těch dob zahnízdila se v Haliči nějaká mírná praxe vyběrčí. Co však dosedají na křeslo ministra financí ne Poláci, zavádí se asi pořádek a doléhá se s přísností, jaké nebyli zvyklí. Loňské rozpory zemského finančního ředitelství haličského s městskou radou lvovskou jsou příkladem oné vzájemné nedůvěry. Lvovská městská rada se vymlouvala na nepořádek ve finanční správě, finanční správa pak na zadržování daní samými vlivuplnými měšťany. Spory vlekly se dále, až teď bylo městské radě lvovské odňato právo daně vybírat a berniční službu převzaly úplně úřady státní. Leč nejen Lvov sám, všecka města a všecky okresy jsou zdrojem ne-li nepořádku daňových, tedy aspoň stížnosti na příliš přísné vymáhání berní, jakož i nářku na vysoké předpisy platební. V tom ohledu ostatně kdo by si nestěžoval! Není občana, jenž by řekl, že platí málo. „Živnostenská banka" také při poslední bilanci své srovnává daně u nás a jinde ze stejných podniků placené. Platí na příklad na daních, kolcích a poplatcích: Živnostenská banka z čistého zisku 31·7%, což činí z akciového kapitalu 3·34%, za to platí na příklad Drážďanská banka v Berlíně z čistého zisku 11·7%, z akciového kapitalu 0·83%; uherská kreditní banka z čistého zisku 10%, z akciového kapitalu 0·92%, berlínská Německá banka z čistého zisku 8·6%, z akciového kapitalu 1·18% a švýcarský ústav úvěrní v Curychu dokonce jen ze zisku 5·9% a z akc. kapitalu 0·55%.

Leč na berní útisk stěžují si stejně i v Německu, i v Uhrách, i ve Švýcarech, jako u nás. Ba možno říci, že výše daní vůbec je lhostejná, nebo má býti lhostejna každému poplatníku, dokud se od něho nemožného nežádá — totiž aby platil víc než vydělá. Rozhodujícím je však vždy použití daní. Možno si přece mysliti případ (v socialistickém „komunismu"), že stát bere človeku všechen jeho příjem, ale za to hradí také všecko jeho vydání. Čím více stát z příjmu svého občanstva ubírá svým daňovým procentem, tím více jest povinen nahrazovati i všech potřeb občanstva svého — a to skutečných potřeb, těch totiž, jaké občanstvo skutečně cítí, ne takových, jaké si jistá vrstva

občanstva nebo jednotlivec vymyslí a jež nijak všeobecné tenze nevyhovují, neprospívají všem, ba snad málokomu, že prospěch jejich jest buď zcela pochybný, nebo příliš daleko do budoucnosti položený.

A myslíme, u nás právě proto daně tolik tísní, že, jak se říká, neproduktivně se vynakládají. Stát od občanů svých bere velkou část příjmu, a málo jejich skutečných potřeb sám uhrazuje. Produktivní rozpočty: zemědělský, obchodní a školský jsou velmi nepatrny u porovnání s celým příjmem a výdajem. V obchodním obsažen ovšem telegrafní a poštovní rozpočet, jejž však podobně jako dráhy železné třeba považovati jako podnik sám pro sebe, stejně jako státní doly, statky, solivarny a tabákovou výrobu. Podniky tyto jsou jako podniky soukromé pouze zdroji příjmovými; náklad na ně vynaložený jest ovšem produktivní (vyjma některé doly a železnice), vrací se i se ziskem každoročně. Pokud tyto podniky slouží jako nezbytný prostředek všeobecnému prospěchu (pošta, telegraf, telefon, dráhy) jsou už samou existencí svou, bez ohledu zda se vypláceji či nic, produktivní. Položky administrativního rázu (ministerstvo vnitra, spravedlnosti, finanční správa, nejvyšší dvůr, zákonodárství, zastoupení v cizině) jsou jen do jisté míry nepřímo prospěšny, pod jistou jakož i za jistou hranicí jsou buď zbytečny, buď přímo škodlivy. Vzrůst těchto položek, je-li nadměrný, není zdravým zjevem, ani ne tak, že mnoho peněz se vyhodí na nepřímý prospěch občanstva, ale že obvěčejně mnoho lidí odebírá se produkci a zapřáhá do administrace, neboť jen počtem úřednictva i položky rostou. Jsou-li či nejsou prospěšny výdaje na vojsko a státní dluh, záleží od okolností. Mohou býti i velmi prospěšny, ale pravý prospěch jejich záleží jen v okamžiku, trvalost břemen těchto jest jen nezbytným zlem. A ony nejvíce činí svou výší břemeno daňové tísnícím. Obojí však jsou výrazem zájmu neodkladných: neboť obrany na venek a pořádku uvnitř, jakož i náhlé nějaké výpomoci vždy bude třeba. Jen lepší formy pro tyto zájmy zvolit! Státy moderní se o to beztoho pokoušejí: snaží se o instituci rozhodčích soudů, tedy místo zbrojné obrany chtějí zavést soudně administrativní obranu, která též bude něco státi, ale ne tolik co dnes. Břemeno z dluhu vznikající stává se samo lehčím, že míra úroková se zmenšuje. Státy moderní nepřejí té starší formule výpůjčky, aby v čas náhlé potřeby rekvirovaly výpomoc od svého občanstva bezplatně a snad i nenávratně, to jest, aby daně mimořádné zavedly či řádné zvýšily! Není to ani vždy možno! Ba mnohdy výpůjčky u vlastních občanů jsou zrovna vyloučeny! A domácí výpůjčky v celku svém, jsou-li na produktivní náklad určeny, nejsou nikdy opravdu břemenem, ač dnes za úrokové míry a nestejné pohotovosti občanstva jsou příčinou nezdravého přesunování příjmů a kapitalu. Cizí výpůjčky jsou však břemenem vždy. Neboť úroková míra jest výrazem majetkové výhody věřitelovy a nevýhody pracovní u dlužníka. Kdežto armádní instituce je pouze nepotřebně nákladnou a hojnou administrací, tedy vnitřním přepychem, jest zadlužení státu přímou ztrátou ve prospěch cizích; přímým převodem domácího příjmu v cizí kapsu, čehož nadbytečná administrace přece nečiní!

Dnes proto vidíme všude, zvláště v těch státech, jež cizině jsou zadluženy, vzrůst nářků do tíže daní, a také skutečně v těchto státech daně jsou pro občanstvo nejtíživější. Přímo ochuzují, k odříkání nutí. Jelikož norma administrační potřeby i produktivní pomoci státní jest ve všech státech dnes skoro stejná, a státy navzájem hledí se dorovnati v tomto ohledu, je přirozeno, že státy dlužnické musí pak vybírati vyšší daně než státy věřitelské. Těmto totiž část jejich příjmů hradí cizina, ony pak naopak část daní svých ne pro sebe, ale pro cizinu potřebují. Výše daní nemůže se porovnávati jen podle absolutní výše. Jeť na př. absolutní výše daně pozemkové na Rusi menší než u nás a přece tíživější. Čím lepší a dokonalejší (strojově intensivnější) práce ve kterém státě, tím snese i vyšší zdanění; vlastní porovnání nutno bráti z procenta, jež se daní ze skutečného příjmu ubírá.

Politicky bouřlivo bylo usnášení o 16milionové podpoře městu Praze. Leč stojí i za zásadní hospodářskou úvahu. Je to vůbec správno, že stát podporuje jisté obce, a to právě obce, jež jsou střediskem bohatství u porovnání s okolím svým? Že je podporuje za tím účelem, aby tyto zakládaly podniky sloužící jen k většímu pohodlí a blahobytu v obcích těch? To značí: stát ze všeobecného pokladu jedněm občanům přispívá větší měrou na ukájení jejich potřeb než druhým. Otázka tato dá se zodpovídati pouze oboustrannou úvahou, jež na žádnou stranu nerozhoduje. Síla důvodů naklání se na tu či onu stranu podle účelu a druhu podniku, na jaký se přispívá. Otázka ostatně nezačíná až u přímé podpory státní, ale už dříve při zařizování ústavův a podniků všeobecně prospěšných v jednom místě a v druhém ne, při soustřeďování jich na několika určitých místech — možná ji postaviti před každé plus města, jež má před venkovem společnou prací a společným nákladem ať svým (!), ať zemským či státním. Státní podpora městům je totiž jen nejnápadnější částí otázky o socialním postavení města k venkovu.

Politicky podpora městu Praze beze všeho oprávněna byla, dostala-li mnohem bohatší Vídeň a Terst větší podpory od státu, zaslouží nějaké tímže právem i Praha; ale dále tímže právem se o ně budou a smějí ucházeti i jiná města, a to tím více, čím větší a snad spolu i chudší, tedy společné potřeby v nich tím naléhavější a nákladnější.

Podpory velkoměstům se dávají na assanaci, kanalisaci, zavádění vodovodů, tedy zdravotní příspěvky; na kommunikaci, na stavby přístavů, průplavů, tedy pohodlí a podporu produkce, a konečně na dobročinné, vědecké a umělecké ústavy.

O druhém a třetím způsobu podpory bývá nejsnadnější rozhodování — tu jakási všeobecná prospěšnost, sahající i mimo okruh podporovaného města jest na jevě. Ale také způsob a ráz podniku činí důvod silnějším či slabším. Povaha podniku může býti taková, že jen v onom městě, nebo nejlépe tam může býti zřízen a že je podnik rozhodně produktivním pro celou říši. Jinak je to už s místními kommunikacemi a s assanací, kanalisací a podobnými podniky. Ty, zdá se, týkají se jen a jen prospěchu a dobra místního obyvatelstva. A čistě místní potřeby

životní podle dnes platné zásady i praxe provádějí se na místní náklad. Čím tu podepříti nárok na podporu státní? Patrně tím už, že velkoměsto jest střediskem života hospodářského, národního, kulturního a společenského. A to nutným střediskem, které se nedá libovolně dekretovati tu a zítra jinde. A zdravotní stav a celý vzhled tohoto střediska jest nejen věcí jehc trvalých obyvatelů, ale také přece i věcí těch, jež občas nuceni jsou tam dojížděti. Jest historií s dostatek dosvědčeno, že nejen školy, ale sídelní či hlavní města celá, veškeren život v nich s celou společností jest národní školou, jest ústavem kulturním, z něhož paprsky vyzařují do širého okolí. Ubohé, zanedbané sídlo a středisko národní jest nejen následkem, ale spolu i reflexní příčinou nezdolné ubohosti a zanedbanosti národa. Třeba míti nejdřív jeden světlý vzor uprostřed, všem dostupný, historií určený, aby podle něho říditi se mohli ostatní. Nebylo vyvinutějšího národa bez velkoměst; velkoměsta, hojný, živý styk duchů lidských podmiňující zdají se býti nezbytným prostředkem civilisace. Třeba je tudíž v zájmu veškerého obyvatelstva udržovati na stupni co nejdokonalejším.

Ježto kultura spojena jest nerozlučně s vyspělostí hospodárné práce (tato jest jiný výraz její), samozřejmě platí důvody kulturní pro povznášení velkoměst i pro hospodářský zájem. Čím dál od velkoměsta, tím více hospodářský ruch kraje tichne a zplaňuje, ač-li nějaké obzvláštně příznivé poměry přirozené jej nevyvolávají (léčivá zřídla a uhlí severních Čech, uhlí severovýchodní Moravy, severní Francie, Vestfalska, jihozápadní části ruského Polska atd.). Není velkoměsta obklopeného pustinou liduprázdnou a mrtvou, a je-li, pak je národem samo pro sebe.

Protidůvody jsou vesměs hospodářského rázu: soustřeďování kultury, pohodlí, přepychu a tím i bohatství na jednom místě, zdražuje práci velkoměstskou, a to ještě celkem administrativní, a znehodnocuje tím práci venkovskou zemědělskou a průmyslovou, vlastní práci produktivní. Střediska administrace a kapitálu už sama sebou žijí na účet produktivně pracujícího občanstva, tím hůře, zvýšují-li se jejich potřeby životní stále tak zvanou kulturou, t. j. vynalézáním nových a nových potřeb, na jaké venkovan ani zdaleka pomysliti nemůže, a tyto zvýšené potřeby uhražují se pak na účet všeho občanstva. Ode všech se bere a jednomu se dává. Tímto nadržováním městské úřednicko-kapitalistické společnosti se nejen mzda městská podle vzrůstu nových potřeb zvyšuje, práce a výrobky městské zdražují, ale spolu i lid z venkova nad potřebu stahuje do měst. Města se tím hojí zcela dobře proti nemírnému zdražení práce nejnižšího druhu, ale za to venkov, jehož výroba beztoho znehodnocena městem, zbavuje se i možnosti ještě s nějakým ziskem laciný výrobek produkovat a vůbec vyrábět. Město odlidňuje venkov a ničí venkov hospodářsky i moralně a na konec vede k tomu, že utvoří se dvě třídy jako v římské říši: otroků na venkově, kteří *musí* venkovské práce konat, neboť jinak by na venkově nikdo nezůstal, a svobodných měšťanů (Římanů) v hlavním městě, jehož privilegia a výhody nutno povlovně rozšiřovat i na jiná města. Kulturní vývoj se zvrhá v degeneraci

společnosti. Třeba tedy klásti meze přílišnému rozvoji velkoměst, třeba města a život kulturní společnosti decentralisovat. — Toto však jsou pouze varovné hlasy „volajících na poušti". Vývoj státu a společnosti bere se prvním směrem: za vývojem a povznášením velkoměst.

* *
*

Školství. Svépomocné hnutí v učitelstvu se prohlubuje a do směrů zdravých zabočuje. Zejména učitelstvo německé chápe se práce s nepopíratelným důrazem a docílilo již výsledků překvapujících. Za doklad uvádíme vídeňský „Lehrerhausverein", který členstvu již teď poskytuje hmotných výhod. Řada vídeňských závodů poskytuje členům tohoto svépomocného sdružení učitelů 5—10% slevy při dodávkách různého zboží a potřeb. Divadla, ústavy různé, dopravní společnosti, hotely, léčebné ústavy atd. povolují snížení vstupného, jízdného a jiných výhod. České učitelstvo zatím pracuje dvojím směrem: literarně se chce usamostatnit „Dědictvím Komenského" — arciť zatím jen stoupenci směru pokrokového — a peněžně učitelskými záložnami. V Čechách po příkladu německého učitelstva založena v Praze učitelská záložna „Komenský", společenstvo úvěrní s ručením obmezeným. Na Moravě se ujímá „Zádruha učitelská", zapsané společenstvo úvěrní v Hulíně. Směr svépomocný nebyl vyvolán uměle, nýbrž vznikl z potřeby neodkladné. Vždyť nedávno ještě učitel jistý domahal se půjčky u známé české banky prostřednictvím důvěrníka. Půjčky sice nedostal, ale obdržel za to účet na 16 K za práce prý spojené s vymaháním půjčky.

Zajímavou novinkou jsou universitní extense v Moravské Ostravě, jež koná česká universita pražská. Dosud přednášel známý professor Dr. Masaryk o socialní otázce a professor Dr. Josef Gruber o novodobém vývoji a povaze národního hospodářství. Další přednášky mají následovati. Pokus s Moravskou Ostravou se velmi dobře zdařil a není pochyby, že také v jiných městech moravských budou se pořádati podobné universitní extense. Snad by také Katolický spolek českého učitelstva na Moravě mohl uspořádat podobné extense universitní pro příznivce školy křesťanské.

V Brně v semінaři konáno několik přednášek pro studentstvo a intelligenci (z apologie, dějin literatury, esthetiky). Studentstvo sledovalo přednášky s chvályhodným účastenstvím. — V Besedním domě přednášel pražský prof. Woldřich o sopkách. Přednáška málo uspokojila.

Sjezd učitelstva ústavů pro hluchoněmé konán dne 1. dubna ve Vídni, kterýž projednal různé otázky stavovské i vychovatelské, týkající se ústavů, jimž nevěnuje se u nás patřičná pozornost.

Listy učitelské bez rozdílu směru rozhodně odsuzují rozšiřování spisů na pohled sice velmi pěkně upravených, bohatě illustrovaných, obsahem však nanejvýš nebezpečných proto, že se jimi mládež svádí na zcestí. Takové „krváky" v nádherné roucho oděné s velikánskou reklamou rozšiřují některé pražské závody, protože z nich kyne velký zisk. Což pak záleží vychytralým nakladatelům na mravní zhoubě, jež v české mládeži se šíří takovými překlady cizáckých spisů, jen když

se plní pokladny. Proti zlu v první řadě by mělo se ozvati rozhodně naše učitelstvo. Ve směru naznačeném „vynikají“ zvláště některé dosti nákladné spisy vydané Vilímkem, a spisy ty dětem dány do ruky ne bez vědomí mnohých učitelů. Snad výstraha v listech uveřejněnna a správný posudek spisů těch způsobí obrat a nápravu.

Socialní poměry v učitelstvu výmluvně illustruje zpráva, že o místo učitelské v „Dětské jubilejní útulně císaře Frant. Jos. I.“ ve Valčicích žádalo 1000 učitelů. Chce-li takový zástup učitelů povolání své opustit k vůli místu také ne příliš stkvěle honorovanému, pak nelze popírati, že hmotné poměry v učitelstvu jsou celkem velice zbědované a náprava je žádoucí. Abychom měli po ruce správné měřítko, jak nestejné jsou v zemích rakouských platy a proto pochopitelny jsou hlasy, jež dovolávají se sestátnění obecného školství, jakož i k vůli věcné informaci o hmotných poměrech, uvádíme statistické výkazy vídeňského učitele Alf. Seipla o nejvyšších platech v různých zemích, jichž učitel vůbec může v nejlepším případě dosáhnouti. Z výpočtů Seiplových je zřejmo, že učitel nejlépe je placen ve Štyrském Hradci, kde může učitel dočkati se platu 3500 K. K Hradci druží se Terst se 3400 K, Brno se 3360 K, Slezsko se 3220 K, Štyrsko se 3200 K, Vídeň se 3000 K, pak (město) Solnohrad se 2880 K, Čechy se 2800 K (zákon dosud není sankcionován), Pola se 2700 K, Morava se 2640 K, Solnohradsko (země) se 2480 K, Horní a Dolní Rakousy se 2400 K, Přímoří a Halič (I. platební třída) se 2300 K, Vorarlberg se 2250 K, Korutany se 2200 K, Gorice (město) se 2160 K, Halič (II. třída platební) se 2100 K, Kraňsko se 2080 K, Bukovina se 2000 K, Dalmacie a Halič (III. třída platební) se 1900 K a Tyroly se 1740 K v I. tř. a 1160 K ve IV. třídě platu. V Terstu má učitel nároky na 8 příplatků po 200 K, ve Slezsku na 7 po 10% základního služného. Podučitelům provisorním dává Štyrský Hradec 1400—1700 K, Štyrsko (země) 840—1400 K, Slezsko 900—1200 K, Vídeň 800—1200 K. Kromě Dalmacie, Haliče, Štyrska, Vorarlberku ve všech zemích zaveden je status personalní. Učitele odborné na školách měšťanských honoruje nejlépe Brno; dávát jim mimo přibytečné nejvyššího platu 4200 K. 4020 K (nejvyšší to služné) dostává se učitelům na měšťanských školách ve Slezsku; po Slezsku platí učitele odborné Štyrský Hradec 3900 K, Čechy 3500 K, Vídeň 3400 K; na posledním místě je Tyrolsko, kde odborní učitelé mohou dosíci nejvýše 2320 K. Potom však nesmíme zapomenouti, že zde naznačeného nejvyššího služného dosáhne jenom menší polovice učitelstva. Po většině dočká se učitel sotva dvou třetin uvedené sumy.

Pozornosti zasluhuje sjezd německého učitelstva ve Vídni dne 26. března t. r. konaný, při němž došlo k prudké srážce mezi „mladými“ a „starými“. Schůze byla četné navštívena jednotami z Čech, Moravy, Slezska a ostatních zemí rakouských. Hlavní slovo vedli „mladí“. Ke zprávě o činnosti pojila se delší debata, v níž vyjádřeny byly neshody mezi tak zvanými německy smýšlejícími a zástupci „mladých“. Zpráva o činnosti výboru schválena byla 84 hlasy proti 26 hlasům

dolnorakouských učitelů. Po delší debatě byly zpravodajské návrhy o opravě měšťanské školy k návrhu Seitzovu 72 hlasy proti 30 vráceny do výboru. Při jednání v řadě návrhu na změnu stanov dosažena po delším rokování dohoda, že se pobočné spolky, jež jednají v odporu s úkoly jednoty, mohou připojiti, jen když třetina k hlasování oprávněných delegátů pro ně hlasuje. Při doplňovacích volbách došlo k hlučným výstupům, jež se proměnily ve vřavu. Také volba příštího místa schůze vyvolala vřavu. Malou většinou hlasů určena k tomu Opava, kdež asi bude pochována dosavadní jednota a také na venek se objeví rozpor mezi učitelstvem liberalním a stoupenci aldajčů.

Liberalní učitelky moravské se odloučily od učitelstva liberalního a založily si neodvislý spolek učitelek, jehož hlavním úkolem bude prý boj proti „klerikalismu“ — nač potom nový spolek, vždyť na to snad stačí dosavadní — a prohlubování vzdělání učitelek. Čím a jak, zatím nebylo naznačeno.

Mnoho hluku nadělaly zprávy, že v Čechách a ve Vídni byly učitelům dokázány mravní poklesky, kteréž divné světlo vrhají na to umravňování, o němž stále se mluví na schůzích a píše v listech. Aféry nečestné, z nichž učitelstvu kyne jenom ostuda, by se neměly před veřejností rozšlapávat do nejmenších podrobností a vůbec podobných událostí neužívat jakožto zbraně proti odpůrcům, neboť zbraně takové jsou dvojsečné a poraní hluboko — autoritu vychovatelskou vůbec.

Rozumný projev učinilo německé učitelstvo pražské o ceně čítanek pro školy německé. Zcela správně vytknuto, že v čítankách německých není látky, jíž by se dalo použíti za podklad ku pěstění lásky k zemi rodné, že v čítankách jsou Čechy takměř pominuty. Tak na příklad III. čítanka neobsahuje ani jediného článku, který by odpovídal předepsané osnově učebné vzhledem k užší vlasti české. Čítanka IV. jenom ve čtyřech článcích jedná o Čechách. Není pak divu, že mládež o rodné zemi nemá správného názoru, že k ní nelne a šilhá po cizině, jež všude a ve všem se jí líčí vábnými a svůdnými barvami. Proto chvály a uznání zasluhuje německé učitelstvo pražské, že prostřednictím c. k. okresní školní rady německé upozornilo c. k. zemskou školní radu na povážlivý tento nedostatek čítanek pro německé školy v Čechách určené.

Vídeňské listy žehrají na chatrné výsledky vyučování ve školách tamějších. „Deutsches Volksblatt“, orgán panující nyní strany, stěžuje si, že ze škol vídeňských vychází mládež, která neumí německy, čte a píše hanebně a duševně je spíše zakrnělá nežli vzdělaná. Ze 26.000 dítek do I. třídy každoročně vstupujících vstoupí do I. třídy školy měšťanské sotva 7200, a z těch ani ne plných 3600 III. třídu absolvuje. Z toho je patrno, že větší polovice dětí vůbec nepostupuje a sotva tři desetiny všeho žactva vychodí školu řádně. Že tedy ve Vídni výsledek učby je nedokonalý, uznávají, ale příčiny pravé viděti nechtějí. V některých školách vídeňských je větší polovice žáků, kteří nerozumějí německy. Což divu pak, že prospívati nemohou. Nežli by však pro české děti zřídili české školy, raději ať zakrní děti, jenom když neutrpí — německý ráz Vídně. Ještě horší jsou poměry na školách

pokračovacích a odborných. Skoro 90% učňů němčině nerozumí, ale přes to učitel výhradně učí jazykem německým. Z takového vyučování nemá žák pražádného prospěchu, učení je opravdu mučení, ale to „křesťanské“ správě veleobce nevadí, jenom když se zachová fikce o německosti Vídně. Ať raději vyrůstají z nezbedů nevěrci bezbožní, ať se odchovanci takového nelidského směru hrnou do táborů stran podvratných, ať z odchovanců těch se vyvinou třebas násilníci, jenom když se udrží domněnka, že ve Vídni platí jenom němčina.

* * *

Vojenství. Rakousko-Uhersko. Letoší velká cvičení, tak zvané „císařské manévry“, konati se budou blíž uherských hranic mezi Holičí a Zlínem. Súčastní se jich příslušníci II a V. armadního sboru, pak od I. sboru pluky 1., 54., 93., 18., myslivecký prapor č. 16. a zemská obrana. — Tělesná pěší gardová setnina slavila 17. března jubileum stoletého trvání. Zřízena roku 1802. jakožto hradní stráž dvorní, byla roku 1848. přeměněna na pěší gardovou setninu a tvoří od těch dob součástku činné armady. Nyní pozůstává ze štábního důstojníka jakožto velitele, setníka, dvou nadporučíků, dvou poručíků, lékaře a účetního, dále ze 24 poddůstojníků, 220 mužů, 4 hudců, 20 sluhův a 7 důstojnických sluhů. — Změna v organisaci vojenských teritorialních velitelství vztahuje se k tomu, že dosud samostatné vojenské stavební oddíly podřídí se těm velitelstvím, čímž tato nyní rozdělena v oddělení vojenské, stavitelské a v intendanci. Přednosta stavebního oddílu má titul: vojenský stavební ředitel. — Právě vydalo společné ministerstvo války seznam oněch setníků, kteří se mají letos podrobiti zkoušce na štábního důstojníka. Povoláno 190 setníků ve třech skupinách: 1. 43 setníků pěších, 7 rytmistrů, 7 dělostřeleckých, 2. 42 setníků, 6 rytmistrů, 6 dělostřeleckých, 3. 43 setníků, 4 rytmistři, 6 dělostřeleckých. Mimořádně vyzváno pro skupinu první (od 6. dubna do 31. května) 5 setníkův a 2 rytmistři, pro skupinu druhou (od 25. května do 20. července) 6 setníkův a 3 rytmistři, pro skupinu třetí (od 21. září do 15. listopadu) 6 setníkův a 4 rytmistři. — Velmi jednoduchý a spolehlivý kontrolní aparat, aby se vidělo, jak který muž míří, sestavil setník Reymann 55. pěšího pluku. Aparat pozůstává z brejlí beze skel a jest před pravým okem na drátě připevněn kousek tmavého skla, ale ne rovně jako v brejlích, nýbrž šikmo od levé strany k pravé. Nasadí-li si voják tyto „brejle“ a zamíří správně, vidí stranou stojící „instruktor“ v tmavém skle zrcadliti se mušku a zrno a jak obé k sobě stojí. Voják zamířil správně, vidět-li mušku *m*, zrno *z* v prostředku a v stejné výši s muškou a zdá-li se cíl *c* seděti zrovna na zrnu.

Německo. Dle nařízení vydaného o letoších cvičeních dovolenců povolá se v celku 174.335 mužů ku cvičení, a to u pěchoty 135.500, u myslivců 3200, u polních dělostřelců 15.000, u pěších dělostřelců 6000, u pionérů 3600, u železniční brigady 2400, u vzduchoplavců 219, u telegrafního oddělení 900 a u trénu 7516 mužů. — Do kursu informačního

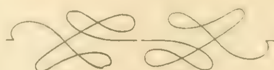
pro generaly komandováno od 4. do 17. května po jednom generalu I.—X. sboru, dva inspektoři jízdy, dva bavorští generalové a jeden virtemberský. Kurs zřízen při střelecké škole polního dělostřelectva. — Výkaz invalidův uveřejněný v „Neueste Nachrichten“ uvádí počet válečných invalidů důstojníků z roku 1870/71. v Prusku na 1534. z válek před rokem 1870. na 271, příslušníků šlesvicko-holštýnské armady na 1881. Počet poddůstojníkův a mužstva obnáší v Prusku z roku 1870/71. 30.338, z válek předešlých 7011 a z armady šlesvicko-holštýnské 476, celkem tedy v Prusku na 37.825 mužů. V Sasku jest invalidů důstojníků celkem 150, mužstva 2006. V Bavorsku důstojníků 489, mužstva 5712. Ve Virtembersku důstojníků 32, mužstva 905. Čísla obnášejí pro celou německou armadu 2552 důstojníků v průměrném stáří 61 let, 46.448 mužstva v průměrném stáří 57 let. Moc námořní má pouze 4 důstojníky a 17 mužův invalidů z roku 1870/71. a 1864. — Vysvědčení zralosti německých gymnasií, realních gymnasií, pruských vyšších realek a na roveň postavených jiných ústavů platí dle nejnovějšího kabinetního výnosu za rovnocenné s dosavadním průkazem vzdělanosti pro důstojníky požadovaným. Velmi dobrá vysvědčení těchto ústavův oprávňují ku zkoušce prapornické (Fähnrichsprüfung), realisté pak musejí místo latiny prokázati lepší znalost jistých předmětů. — Pro hry olympské roku 1904. v Chicagu ukazuje císař Vilém značný zájem a přeje si, aby od Němců četně obeslány byly. Říšský sněm povolí k tomu cíli 40.000 marek. Súčastní se nejlepší běhouni, turnéři, házeči, skákači a siláci.

Rusko. Je zajímavo zvěděti, co se požaduje při zkoušce přijímací do akademie generalního štábu (Nikolajevské). Řád pro službu polní, válečné předpisy všech tří zbraní, z ruské literatury díla Puškinova, Lermontova a Turgeněva, Tolstého „Vojna a mír“ a „Povídky sebastopolské“, Garšinovy „Paměti vojína Ivanova“ a „Čtyry dny“. Z němčiny musí chovanci překládati bez slovníku z díla Yorkova „Napoleon jako vůdce“. Dále zkouší se nauka o zbrani, frančina a topografické kreslení. — Jakých obětí vyžaduje nový výzbroj dělostřelectva rychlopalnými děly o tom poučí nás tento přehled. Rusko má:

		baterií					
		těžkých	lehkých	horských	jízdních	jízdních horsk.	moždířů
v Evropě	I. linie	96	285	7	44	2	24
	II. linie	20	140	4	17	—	—
	říšská obrana	—	80	—			—
	doplňovací dělostřelectvo	—	54	1	$1^3/_3$		$^3/_3$
v Asii	I. linie	2	23	5	4	1	—
	II. linie	—	8	—	2	—	2
	doplňovací dělostřelectvo	—	$^{15}/_4$	—	$^4/_3$	—	$^2/_3$
	Dohromady	118	$593^3/_4$	17	$70^1/_3$	3	$27^2/_3$
			$728^3/_4$		$73^1/_3$		

t. j. asi 6402 děla, která musí býti za rychlopalná zaměněna. Že to nejde najednou, rozumí se samo sebou; nové vyzbrojení ukončeno bude asi za tři leta. Domníváme se, že letos provedeno bude u osmi sborův a mnohé známky nasvědčují tomu, že se tak stane nejdřív u sboru východoasijského a u sborů pohraničních. — Na požádání ministra války vydal general Dragomirov nový polní cvičební řád pro ruského vojína a přidává k tomu pravidla, jež nutno zachovávati, na př. 1. Zemři, ale druha v nebezpečí zanechati nesmíš. 2. Jen vždy ku předu, i když před tebou padají. 3. Neboj se porážky, neboť věříš-li ve vítězství, zvítězíš. 4. Zdá-li se ti něco těžkým, pomni, že pro nepřítele to též těžkým zůstává. 5. V obraně musíš útočit a nejen se bránit. 6. V bitvě vítězí srdnatější a houževnatější a ne silnější a schytralejší. 7. Jen ten dosáhne jistě svého účelu, odhodlal-li se za tím účelem vše podstoupiti. 8. Ať se ti překážky v cestu kupí, mysli na jich překonání a ne na nesnadnost. 9. Dobré vojsko nezná „zpět“ nebo „stranou“. 10. I z nejtěžšího postavení lze čestně vyváznouti. 11. V boji přestává každé „vystřídání“. 12. Dokud s nepřítelem bojuješ, pomáhej zdravým a nestarej se o raněné. K tomu dojde, jakmile jsi nepřítele přemohl.

Také v Anglii dopadly konečně některé pokusy s podmořskými čluny uspokojivě. V Barrowu zůstalo napřed šest mužů po tři hodiny s člunem pod vodou bez obnovy vzduchu, později po 12 hodin za týchž podmínek pod hladinou beze všech nepříjemností. Spotřebovaný vzduch obnovuje se zvláštním aparatem. O ceně podmořských člunů píše „United Service Gazette“: Francie čítající již dnes množství podmořských člunů, bude jich míti za několik let na sta a může jich s prospěchem užiti nejen pro obranu pobřeží, nýbrž i pro strašnou ofensivu, neboť nic netušící váleční obrněnci budou jimi neviditelně napadáni, navrtáni nebo vyhozeni. Čluny ty mají desetkrát větší cenu než mechanická torpeda. — Místa tajemníků v ministerstvě války obsadí se příště jen bývalými vojáky. Nejdříve mají nárok majitelé „vysvědčení vzdělanosti“ I. třídy a pak oni, kteří byli buď raněni nebo ve službě proti nepříteli onemocněli. Tajemníci tvoří dvě skupiny: první s diurnem 5—7 korun, druhá s 8·50—12·50 korun. — Z Wei-Hai-Weije má se státi sanatorium. Lord Onslow pravil o tom 10. února v komoře pairů: Vláda dala způsobilost řečeného přístavu jakožto přístavu vojenského zkoumati a rozhodla se vzdáti myšlenky na opevnění přístavu tohoto. Ve Wei-Hai-Wei stojí nyní čínský pluk, který se ponenáhlu propouští. Wei-Hai-Wei by se dalo jen za ohromného nákladu opevniti a proto se za námořní přístav a garnisonní místo nehodí, leč by se širokého a volného zálivu používalo za cvičiště pro východní loďstvo. Podnebí je tu tak výhodné a zdravé, že se tu zřízení sanatoria pro obyvatele Hong-Kongu, Šanghaje a jiných měst doporučuje. Vláda zde zbuduje sanatorium pro vojsko a námořnictvo.

Ročník XIX. Číslo 6.

HLÍDKA.

O ručení podniků železničních za poškození a usmrcení osob.

Podává Konstantin Löffler, c. k. soudní sekretář v Brně. (O.)

Dráha může se dále sprostiti povinnosti k náhradě škody, dokáže-li, že poškození neb usmrcení člověka stalo se vlastní jeho vinou. Vina jeho je tu tehdy, neužije-li patřičné pozornosti, t. j. takové, jíž normalní člověk může býti schopen. Zřízenec železniční musí ovšem kromě této normalní opatrnosti vynaložiti ještě pozornost zvláštní, již mu jeho povolání a odborná znalost káže. Velmi často záleží vina v tom, že poškozený jedná proti bezpečnostním předpisům nebo nařízením orgánů železničních; tak zejména je zakázáno vstoupiti bez povolení na trať, přelézati zábradlí, otvírati je, státi s povozem blízko zábradlí, jede-li vlak kolem, otvírati dvéře vagonu, seskakovati s vlaku dříve než stojí a pod. Avšak i zde nastati mohou případy, jež ospravedlňují jednání proti předpisům železničním. Tak odsouzena byla dráha k náhradě škody, kterou si způsobil cestující tím, že seskočil s vagonu, chtěje se zachrániti před hrozícím nebezpečím, při čemž bylo soudem předpokládáno, že by byl i poraněn, kdyby byl ve voze zůstal, což však pokládáme za nerozhodné, poněvadž při hrozící katastrofě nemůže se žádati po cestujících klidné uvažování následků toho, co ku své záchraně podnikají. Westerkamp v citovaném spise uvádí dále, že nemůže se dráha hájiti zákazem vstoupení na koleje, když lékař, chtěje přispěti k pomoci raněným při neštěstí železničním, sám vstoupí na trať a tím poškození své přivodí, nebo když úředník železniční pokusí se vhodným způsobem zachrániti dítě na kolejích se nalézající a při tom sám přijde k úrazu.

Je se nám zmíniti ještě o jedné z velmi častých nehod na dráze, totiž o přiskřipnutí prstů dveřmi vagonu, poněvadž v nejnovější době nejvyšší soud v této otázce zaujímá stanovisko drahám příznivé. V nynějších průchodních vagonech opatřených na přední i zadní straně dveřmi a plošinami stává se totiž často, že cestující, přecházejíce z vagonu do vagonu, neuzavrou za sebou dveří na plošinu vedoucích, čímž mnohdy povstává nesnesitelný průvan. Když v takovém případě pokusí se některý cestující dvéře zavříti a vítr nebo jen obyčejný průvan je přirazí a prsty mu při tom přiskřipne, jest prý tu dle nynější judikatury nejvyššího soudu vlastní nepozornost a vina cestujícího. Avšak přehlíží se tu, že dvéře vagonu již dle jejich neobyčejné tíže, která jest podmíněna zvláštní stavbou železničních vozův a prudkou jízdou po dráze, nelze srovnávati s obyčejnými dveřmi, a že cestující mezi jízdou jednou rukou je zavíraje a druhou — a jen ta bývá přiskřipnuta — o veřeje se opíraje, jedná jen instinktivně, chtěje se chrániti před spadnutím s vozu.[1] Tím nedopouští se neopatrnosti, poněvadž pud chrániti se před následky nesnesitelného průvanu a spadnutím s vozu jest mocnější než pozornost na bezpečnost prstů. Kdyby ve zmíněném jednání cestujícího přece shledávána byla jakási nepozornost jeho, dalo by se snad ospravedlniti konkurrující zavinění dráhy a odsouzení její aspoň k poměrné náhradě, poněvadž lze zajisté učiniti opatření, aby dvéře samočinně se zavíraly, nebo rozmnožiti průvodčí vlaku a zostřiti jejich dohled na zavírání dveří.

Přísné ručení dráhy, jež tu v hlavních rysech bylo naznačeno, srovnává se též s moderními zásadami o náhradě škody vůbec. Směrodatnými v této otázce, pokud nehledíme jen k podnikům železničním, jsou z rakouské literatury spisy: Dr. E. Steinbach, „Die Grundsätze des heutigen Rechtes über den Ersatz der Vermögensschäden“ a Dr. J. Unger, „Handeln auf eigene Gefahr“, na něž upozorňujeme.

Jakkoliv zákon z roku 1869. znamená veliký pokrok ve vývinu práva, přece nebyl pokrok úplným. Obmezuje totiž, jak již bylo řečeno, tento zákon přísné ručení drah na železnice parní silou hnané, ovšem bez rozdílu, jsou-li to dráhy úplné (tak zvané Vollbahnen) nebo malé (Kleinbahnen) a bez rozdílu, jezdí-li parní dráha po své vlastní trati nebo po veřejných ulicích. Naproti tomu jsou vyloučeny z působnosti zákona toho dráhy elektrické,[2] poněvadž motorem není tu síla parní, nýbrž energie elektrická, dále dráhy koňské, dráhy vodou hnané nebo

[1]) Tak *Dr. Leopold Katz* v »Juristische Blätter« 1901 č. 20.

[2]) Srv. *Dr. Karel Hubáček* v »Právníku« 1900 str. 126.

jen dráhy, na nichž vozíky jen svou tíží po nakloněné ploše v pohyb jsou uváděny.

Německý „Reichshaftpflichtgesetz“ z roku 1871., ačkoliv jest jen o dvě leta mladší rakouského, užívá všeobecného výrazu „Eisenbahn“ a vztahuje se tedy na dráhy druhu jakéhokoliv.

Pokud běží o úrazy způsobené proudem elektrickým, jenž dostal se z vrchního vedení do styku s přetrhanými dráty telefonními, odsoudil nejvyšší soud v poslední době nejen podnikatelstvo elektrické dráhy, nýbrž i erár jako podnikatele telefonu k náhradě, maje ovšem z okolností za dokázané, že úraz nastal vinou podnikatelstva dráhy a eráru. (Srv. rozhodnutí v „Juristische Blätter“ 1902 č. 1.) Avšak rozhodnutí toto nenahražuje úmysl zákona z roku 1869., dle něhož ručí dráha i tehdy, nemá-li žádné viny na úrazu, předpokládajíc jen, že tu není zmíněných důvodův exkulpačních, totiž neodolatelné náhody, vlastní viny poškozeného nebo neodvratných činův osob třetích.

Avšak častá neštěstí, jež zvláště v nejnovější době na pouličních drahách elektrických opět a opět se přihodila a pro něž denníky velikých měst mají skoro stálou rubriku, přiměla rakouskou vládu k tomu, aby podrobila též jiné dráhy, než parní, zejména tedy podniky elektrických drah přísnému ručení, jemuž podléhají dráhy parní. Před nedlouhým časem předložena byla vládou říšské radě osnova zákona, o níž právě v tyto dny (v březnu 1902) referent Dr. Pattai podal poslanecké sněmovně svoji zprávu.

Vládní osnova rozšiřuje ručení podniků železničních, jak upraveno je zákonem z roku 1869., na veškeré dráhy železné, jež jsou provozovány jakoukoliv elementarní silou, čímž vyhověno bylo ochraně obecenstva měrou velice značnou, poněvadž se za nynějšího rozkvětu věd technických nedá dnes předvídati, jakou elementarní silou budoucí vehikle budou poháněny. Podmínkou však jest, aby zde byla železná dráha, t. j. kovové kolejnice, po nichž vozy elementarní silou hnané jezdí.

Vládní osnova netýká se tedy automobilův, ať již elektrickou silou nebo benzinem neb jiným prostředkem hnaných, poněvadž nejezdí po kolejích, nýbrž po obyčejných silnicích a ulicích. V zájmu obecenstva bylo by si však přáti, aby i tyto dopravní prostředky, zpravidla jen sportu sloužící, podrobeny byly přísnému ručení, poněvadž i zde působí elementarní síla, již nelze tak snadno ovládati; ostatně mluví pro to i častá neštěstí, jež při jízdě na automobilu stihla nejen osoby v něm sedící, nýbrž i klidné passanty (vzpomínáme jen smrti bretoňského básníka Quelliena, jenž v tyto dny přejet byl v Paříži automobilem

Schliemannovým) a rychlost, jakou automobily jezdí (30—40 kilometrů, ba i více za hodinu). I zde platí zásada, již Unger ve svém spise „Handeln auf eigene Gefahr“ o drahách vyslovil, totiž, že společnost (stát), která takové nebezpečné podniky dovoluje, může a musí žádati, aby **podnikatel nesl nebezpečí podniku.**[1])

Za to nelze pokládati § 2. vládní osnovy za vhodný. Stanovíť se v něm toto: „Nastala-li příhoda u provozování dráhy na části cesty veřejné, obecnému užívání sloužící, již dráha spoluužívá, tu neplatí — bez rozdílu hnací síly dráhy — ustanovení zákona ze dne 5. března 1869 č. 27 ř. z., když poškození neb usmrcení člověka ani bezprostředně hnací silou dráhy ani zařízením provozovacím (Beschaffung der Betriebseinrichtungen) nebylo způsobeno, naopak jest pouhým následkem ruchu ze všeobecného užívání silnic vznikajícího (eine Folge des aus der allgemeinen Strassenbenützung sich ergebenden Verkehres).“

Vládní motivy podotýkají k tomu, že dráha jezdící po veřejných cestách nemá žádného monopolu na trati, že naopak musí se vměstnati do obecného ruchu pouličního, jenž prý má na vozbu její podstatný vliv. Nebezpečí vozby a příhody výhradně z tohoto ruchu vznikající nejsou prý specifická nebezpečí železniční dopravy, nýbrž všeobecného ruchu pouličního. Motivy praví dále, že § 2. osnovy stanoví jen jediný případ, v kterém povinnost ručení výminečné nemá nastati a že označuje nejdůležitější případy, v kterých plné ručení pouličních drah nezměněné trvá. Všeobecný ruch pouliční a nebezpečí z něho vznikající má býti tedy dle úmyslu vládní osnovy pro dráhu novým důvodem exkulpačním, jejž by dle zásady zákona z roku 1869. ovšem musila dokázati. Sem by patřily tedy srážky vagonu s obyčejnými povozy, přejetí nebo povalení passantů, když při tom nebyli proudem elektrickým zasaženi, nehody následkem poškození ulice, opravou dláždění, kladením plynových rour a pod.[2]) V těch případech ručila by dráha pouze dle všeobecných předpisův občanského zákona, tudíž jen tehdy, kdyby jí nebo jejím lidem dokázána byla vina.

Avšak zdá se nám, že motivy vládní osnovy nejsou přesvědčivé. Nebezpečí, jež vznikají jízdou obyčejnými povozy — a tato má osnova slovem „pouliční ruch“ patrně v přední řadě na mysli — jsou mnohem

[1]) Srv. k tomu *Dr. Em. Tiltsch*, »O ručení podniků, nenáležejících k železnicím parou hnaným, za úrazy na těle« v Riegrově »Sborníku věd právních a státních« r. II. str. 52.

[2]) Srv. článek *Dra. Camilla z Ohmeyerů* v č. 23—24. »Juristische Blätter« 1901.

menší než nebezpečí jízdou dráhy povstávající; obyčejný vozka má k disposici celou šířku ulice nebo silnice, může koně snadno zastaviti nebo je aspoň od ohroženého odvrátiti, může se vyhnouti a mimo to bývá i poškození koňmi neb obyčejným vozem zpravidla lehčího rázu.

Jinak je tomu u drah elektrických, které jezdí obyčejně rychleji než jiné povozy, které nemohou ani tak snadno zastaviti ani se vyhnouti a které nad to, majíce vozy samy sebou těžké a množstvím dopravovaných osob bez zmenšení rychlosti zatížené, způsobují, jak zejména poslední události vídeňské ukázaly, zpravidla těžká poranění, ba i smrt člověka.

Je tudíž jen uvítati návrh Dra. R. Pattaie jako referenta poslanecké sněmovny o této vládní osnově, aby § 2. úplně byl škrtnut. Přisvědčiti je tomu, co praví Dr. Pattai, totiž že právě okolnost, že pouliční dráha nemá monopolu na trati, nýbrž že užívá cesty veřejně přístupné, odůvodňuje zvýšenou odpovědnost její. Případy, jež osnova výjimečně jako novou omluvu pro dráhu připouští, totiž nebezpečí pouličního ruchu nebo nebezpečí nepovstávající z hnací síly dráhy a jejího zařízení, označuje řečený poslanec jako nejčastější, jako pravidlo, za to však nehody ostatní za výjimečné. Ať se jedná o chodce nebo lidi v obyčejném voze sedící, kteří srážkou s vozem pouliční dráhy byli poraněni, nebo ať běží o osoby v železničním voze sedící, jež touto srážkou nebo náhlým zabrzděním byly zraněny, jest pravidelnou příčinou toho všeobecný ruch pouliční. Případy, že osoby byly zasaženy proudem elektrickým nebo přišly k úrazu zařízením dráhy, na př. spadnutím vrchních drátů, špatným zařízením vozu, vyšinutím z kolejí na ulici řádně upravené budou řídkými.

Avšak osnova znamená i reakci vůči dosavadnímu stavu právnímu. Mluvili jsme zde o drahách elektrických jako o nejmodernějším typu pouličních drah. Avšak jsou a budou snad ještě pouliční nebo silniční dráhy parní. Kdežto však dosud praxe soudní ve shodě s literaturou i takové dráhy podrobovala přísnému ručení dle zákona z roku 1869. a na nebezpečí z ruchu pouličního ohledu nebrala, má dle osnovy nastati změna na prospěch podniků železničních. Vládní osnova praví totiž v § 1., že přísné ručení za škody dle zákona z roku 1869. rozšiřuje se na veškeré dráhy nějakou elementarní silou hnané, parní síly nevyjímajíc, a v § 2. praví dále, že nebezpečí z pouličního ruchu vznikající jsou omluvou pro dráhu, opět bez rozdílu, zdali dráha jest hnána parou neb jinou silou elementarní. To jest patrná změna zákona z roku 1869., jenž, jak bylo řečeno, mezi parními drahami žádného rozdílu nečinil. Místo rozšíření a zostření

nastalo by tím zmírnění povinnosti podniku, ručiti za škody obecenstvu vzcházející!

Mimo to mluví osnova jen o škodách na zdraví a životě člověka. které bezprostředně hnací silou dráhy a jejího zařízení povstaly. I to mohlo by způsobiti zmatek v judikatuře. která. jak bylo na případě splašení koní písknutím lokomotivy ukázáno, rozšiřovala přísné ručení dráhy i na události, k nimž dráha jen podnět dala. Při tom nelze přehlédnouti. že není dalekou doba. kdy elektrická doprava nebude obmezena na ulice, a tu nebylo by zajisté v zájmu obecenstva, aby takovým elektrickým drahám „prvního řádu“ poskytnut byl nový důvod omluvný, totiž že neštěstí nestalo se bezprostředně hnací silou nebo zařízením dráhy.

Je si tedy jen přáti, aby návrh Pattaiův byl přijat.

Vas. Andr. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal. (Č. d.)

Z lyrických míst těchto jest už vidět. že v době té. kdy dokončoval první díl „Mrtvých duší“, již složil se v duchu jeho nový ideal umělce. Jako spisovatel byl Gogol vždycky k sobě přísný a svědomitě pohlížel na svou činnost literarní. Spálil svoji idyllu. nebyl spokojen „Večery na dědince“; sblíživ se s kroužkem Puškinovým. ještě přísněji pohlížel na povolání spisovatelské. pomalu a pečlivě pracoval o svých dílech uměleckých, původní formy podroboval novému zpracování. dlouho choval v psacím stolku to, co napsal, znovu to opravoval. ba i vytištěné věci podroboval novému upravení. Zvláště od ukončení „Revisora“ r. 1836., jejž několikrát předělal. počal díla svá znovu upravovat. Tak r. 1836. znovu zpracoval pro Sovremennik novellu „Nos“. 1837 začal upravovat novellu „Podobizna“, již v nové úpravě ukončil 1841. dále r. 1839. upravoval „Tarase Bulbu“. „Revisora“ i „Ženitbu“, jež s názvem „Ženichi“ původně napsána 1833, opravena 1834 a naposledy koncem r. 1841. neb počátkem r. 1842., kdy Gogol skoro všecky své dřívější spisy podrobil opravě. chystaje je k soubornému vydání. Ale ani tou úpravou nebyl ještě

spokojen a znovu je opravoval. — Mimo to neobyčejný úspěch jeho uměleckých prací a zvláště „Revisora" přiměl jej k přemýšlení, proč píše svá díla, mají-li ona dobrý vliv na obecenstvo, poučuje-li je? I začal pohlížet na umělce s mravního stanoviska jako na učitele společnosti, který k tomu, by vyplnil své povolání, mohl poučovat, musí sám připravit se k učitelskému povolání, sám se očistit, zdokonalit, stát se lepším. Konečně nábožensko-mystická nálada, která rozvíjela se v něm ze zárodků jeho povahy, dala pojmu umělce u Gogola zvláštní zbarvení, změnila jej v mystického umělce, kajícího poustevníka. Apotheosou takového umělce poustevníka je novella „Podobizna", již puvodně napsal r. 1834. a znovu zpracoval v letech 1837—41, kdy dokončoval první díl „Mrtvých duší". Dvojí úprava novelly té charakterisuje dobře dvě doby rozvoje theoretických názorů Gogola na uměleckou tvorbu. V první úpravě historie „Podobizny" je polofantastické vypravování, kde malíř poučuje, že práce umělcova má být věrnou službou umění, zavrhující svůdnosti života, nezávislou na lehkomyslných vkusech davu, nesháněјící se po pozlátkové slávě a bohatství. Je to theorie kroužku Puškinova. V nové úpravě poučení malířovo povznáší se na slavnostní kázaní, umělec pak, jenž namaloval osudnou podobiznu vnuknutím zlého ducha a poznav své pobloužení, v klášteře a na poušti povznesl se k náboženskému nadšení, jeví se idealem umělce. Jeho ústy pronáší Gogol své vlastní myšlenky:

»Blažen vyvolenec, jenž zná hlubokou tajnost tvorby. Není mu v přírodě nízkého předmětu. V nepatrném je tvůrčí umělec právě tak veliký jak ve velikém; v opovrženém předmětu není už u něho ničeho opovržení hodného, neboť neviditelně prosvítá jím krásná duše umělcova, a opovržený předmět uz nabyl vznešeného výrazu, neboť se očistil ve výhni jeho duše .. Představa o božském, nebeském ráji obsažena pro člověka v umění, a již z té jediné příčiny **umění převyšuje všecko**. A oč slavnostní pokoj převyšuje všecko hnutí světské, oč tvorba převyšuje ničení, oč anděl jen pouhou čistou nevinností světlé duše své převyšuje všecky nesčíslné síly a hrdé vášně satanovy, o to **převyšuje vznešené dílo umění všecko, cokoli je na světě**. Všecko přines mu za oběť a zamiluj si je celou vášní — ne vášní, dýšící pozemským chtíčem, ale tichou, nebeskou vášní: bez ní člověk není schopen povznést se od země a nemůže dát čarovných zvuků pokoje; neboť pro **upokojení a smíření všech sestupuje na svět vysoké dílo umění**. Nemůžeť dílo umění vštípit v duši reptání, nýbrž vznáší se jako zvučná modlitba věčně k Bohu . . .«

Takto umění stává se přímo činem náboženským, nejvyšším činem člověka na zemi, a k tomuto vznešenému pojmu o umění umělec došel takto. Když malíř uzřel, že maluje osudnou podobiznu podrobil se vnuknutí zlého ducha, že štětec jeho byl nástrojem ďáblovi, jenž

ho svádél s pravé cesty, vzdálil se do kláštera, kdež přijal řeholní šat a činil pokání. Tu požádal ho představený, by namaloval jim hlavní obraz do kostela. Ale bratr-umělec odvětil, že jeho štětec je poskvrněn, že musí tedy d ř í v o č i s t i t d u š i s v o j i, by byl hoden dát se do takové práce. I vzdálil se na poušť, živil se kořínky, umrtvoval sebe, neustále se modlil s rukama pozdviženýma k nebi a konečně namaloval obraz, jenž překvapil všecky svatostí postav, tak že dojatý představený praví o něm:

»Ne, nemůže člověk pomocí pouhého umění lidského provést takový obraz: svatá vyšší síla řídila štětec tvůj, a požehnání nebes spočinulo na práci tvé.«

S tohoto stanoviska kajícího umělce Gogol počal nyní pohlížet na své dřívější umělecké práce, které mu nyní připadaly lehkomyslným smíchem nejen nad nedostatky, nýbrž nad celým člověkem, jenž má nedostatky ty, ano i nad úřadem, který člověk zastává. Poněvadž pak ve člověku kromě nedostatků jsou i přednosti; a Gogol chtěl nakreslit v „Mrtvých duších" celého Rusa s jeho nedostatky i přednostmi, musil dříve poznat, které jsou přednosti přirozenosti člověka a duše jeho vůbec, by určil jaké nedostatky a jaké přednosti má Rus.

»Od té doby«, píše ve své Z p o v ě d i, »člověk a duše lidská staly se více než kdykoli předmětem mých pozorování. Zanechal jsem na čas všeho současného; obrátil jsem pozornost na poznání oněch věčných zákonů, jimiž hýbe se člověk a lidstvo vůbec. Knihy zákonodárců, dušeznalcův i pozorovatelů přirozenosti lidské staly se mou četbou. Všecko, kdekoliv odráželo se poznání lidí a duše lidské, od zpovědi člověka ze světa až ke zpovědi poustevníka i kajicníka poutalo mě, a na této cestě, necítě toho, téměř sám nevěda jak, přišel jsem ke Kristu, spatřiv, že v něm je klíč k duši lidské, a že dosud nikdo z dušeznalců nevystoupil na onu výši poznání duše, na které stál On. Zjištěním rozumu uvěřil jsem tomu, co jiní pochopují věrou, a čemu dosud věřil jsem jaksi temně a nejasně. K témuž čili přivedla mě také analyse mé vlastní duše; uzřel jsem také mathematicky jasně, že m l u v i t i p s á t o v y š š í c h c i t e c h a h n u t í c h l i d s k ý c h n e l z e p o d l e o b r a z i v o s t i : nutno pojmout v sebe sama aspoň malý drobeček toho, slovem — n u t n o s e s t á t l e p š í m . . .«

»...A tak na nějaký čas předmětem mým stal se ne Rus a Rusko, nýbrž člověk i duše lidská vůbec. Všecko mě tehdy přivádělo ke zkoumání všeobecných zákonů duše naší, ... nemoci i těžké duševní stavy ... obrátily mě k vnitřnímu pozorování člověka i d u š e l i d s k é ... Předmět měl jsem vždy jeden a týž: ž i v o t s t u d o v a l j s e m v j e h o s k u t e č n o s t i a n e v e v ý t v o r e c h o b r a z i v o s t i, i přišel jsem k Tomu, Jenž je pramen života. Od mládí byla ve mně vášeň pozorovat člověka, zachycovat jeho duši v nejmenších tazích a hnutích, kterých lidé si nevšímají, i přišel jsem k Tomu, Jenž je jediný úplný znalec duše i od Něhož jediného mohl jsem úplněji poznat duši.

Když konečně Gogol upokojil svou touhu, znát člověka vůbec, pocítil touhu, poznat Rusko i Rusa s jeho dobrými i špatnými vlast-

nostmi. Ponévadž pak v prvním díle „Mrtvých duší“ nakreslil lidi malicherné a temné stránky života, chtěl v druhém díle věrně, podle skutečnosti (neboť u něho „jen to vypadlo pěkné, co vzato bylo ze skutečnosti“, a nikoli z obrazotvornosti) nakreslit přívětivější, povznášející obraz Ruska, lepší, světlejší stránky přirozenosti ruské „k poučení“ čtenářům, vystavit positivní typy a idealní osoby, jež mohly by být mravoučnými vzory.

S takovými asi mravně-uměleckými názory začal r. 1840. druhý díl „Mrtvých duší“. Ale práce šla velmi pomalu. Když r. 1842. vydal první díl „Mrtvých duší“ a svěřiv souborné vydání spisu svých příteli z gymnasia N. Prokopoviči, v červnu odejel do ciziny, by „v dáli a odloučenosti ode všech“ provedl tak dílo své, „by tím dokázal, že byl také občanem země své a chtěl jí sloužit“. Uznávaje, že první díla svá psal bez určitého plánu, že literarním pracím jeho schází určité stanovisko vzhledem k nejdůležitějším zájmům člověčenstva, náboženství a mravnosti, že díla jeho nikoho nepolepší, počal litovat, že dosud talentem svým si jen zahrával, že se dal snad svádět zlým duchem, píše je, i počal jich nenávidět. Myšlenka o pokračování v literarní činnosti nyní byla spojena u něho s otázkou o spáse vlastní duše. Aby mohl schopností, vloh svých a talentu užít k tomu, k čemu Bůh mu je dal, totiž k slávě Boží i prospěchu, poučení spolubližních, hleděl připravit se k úkolu tomu, očistit duši svoji a vychovat sebe modlitbou i pravým křesťanským životem. Usadiv se tedy koncem r. 1842. v Římě, cvičil se v křesťanské dokonalosti, žije s neduživým a mysticky naladěným básníkem Jazykovem, jehož náboženských básní velice si vážil. Později sblížil se s A. O. Smirnovou (rozenou Rossetovou), s níž znal se od r. 1831., a jež právě prožívala mravní krisi (probudilať se v ní palčivá potřeba očistit duši svoji od kalných sraženin, jež se v ní usadily za mnoholetého života v lehkomyslných kruzích velkého světa). V ní nalezl Gogol spřízněnou duši, jež sympathisovala s jeho náboženskými názory a přesvědčením. R. 1843. přestěhoval se s rodinou A. O. Smirnové do Nizzy, kdež s Vielgorskými utvořili těsný kroužek, jenž rozpadl se na jaře r. 1844., kdy Gogol odjel do Německa, by byl na blízku Žukovskému, jenž právě žil v Darmštadtě. Cestami po Německu i do Paříže, kdež 1845 začal psát „Rozmyšlenija o božestvennoj liturgiji“, a léčením v lázních chtěl povzbudit své básnické nadšení, pokoušel se zpracovat na čisto druhý díl „Mrtvých duší“; ale práce se mu nedařila. Jeho zdraví bylo vážně otřeseno, lázně mu nepomáhaly, záchvaty podrývaly jeho síly, podrážděnost čivů

bránila mu v práci. A tu asi v červnu nebo červenci 1845 spálil úplný text druhého dílu „Mrtvých duší“ (rukopis na nečisto vydán 1855 jako druhý díl „Mrtvých duší“) a v touž dobu předsevzal si vydat „Vybraná místa z dopisů s přátely“, by v nich měl zrcadlo, v němž by se lépe viděl. Obdržev přičiněním Žukovského, Smirnové i Pletněva od cara na tři léta příspěvek po 1000 r., odebral se v říjnu do Říma, kde na krátký čas pocítil hlubokou spokojenost při pohledu na basiliku sv. Petra, obnovil přátelské styky s malířem Ivanovem i navázal některé jiné známosti. Na podzim r. 1846. byl zaměstnán uvedením na jeviště nového „Revisora“, k němuž v říjnu napsal „Rozuzlení Revisora“, kdež odrazil se tehdejší duševní stav jeho. Měla to být upřímná řeč, obrácená k obecenstvu a zároveň apotheosa slavného herce Ščepkina, jenž měl tu vystoupit nikoliv jak umělec, ale jako kazatel, a po představení mělo se mu od herců̊v i obecenstva dostat vítězného znamení. Jen stěží přesvědčili přátelé Gogola, že takového kusu nelze provést, i odložil jej, vida v nemoci Ščepkinově pokyn vůle Boží. — Zatím v červenci téhož roku Gogol poslal P. Pletněvovi první hlavy „Vybraných míst z dopisů s přátely“, aby je dal do tisku, ale tak, aby o tom nikdo nevěděl. O knize své psal: „Jí je třeba, příliš třeba všem; tohle mohu zatím říci. Všecko ostatní vysvětlí kniha sama.“ Ve vydání knihy této, v niž pojal dopisy s přátely od r. 1843., ovšem opravené a znova zpracované, i články některé z doby té, skládal Gogol všecku naději, doufaje, že kniha ta vysvětlí všem jeho dlouhý, v sebe soustředěný vnitřní život, tak že již nebudou ho podezřívat z neupřímnosti a z bezstarostnosti o prosaické stránky života. Gogol klidně očekával, že kniha, jíž chtěl jen prospět svým krajanům, bude mít veliký úspěch a objeví všem vznešené jeho povolání. Koncem roku 1846. kniha vyšla. Je to jakési nábožensko-politické prohlášení, kde Gogol vybízí krajany k návratu k pravému životu křesťanskému, zastává se pravoslavného duchovenstva.[1])

[1]) O rozdílu mezi církví západní, katolickou a východní, pravoslavnou Gogol neměl jasného pojmu. Ku konci let třicátých žije v Římě a často se stýkaje s polskými emigranty P. J. Kajsiewiczem i P. Semenenkem, sympathisoval s přestoupením syna kněžny Volkonské ke katolictví. Tehdy Gogol byl toho názoru, že obě církve hlásají téhož Spasitele a matce své psal 22. prosince 1837 takto: »Strany mých citův a myšlenek o tom máte pravdu, proto že jak náboženství naše, tak i katolické je docela jedno a totéž, a proto není docela žádné potřeby měnit jedno za druhé. To i ono má pravdu: to i ono uznává jednoho a téhož Spasitele našeho, jednu a touž božskou Moudrost, jež kdysi navštívila naši zemi, trpěla na ní největší ponížení, by výše povznesla duši naši a obrátila ji k nebi. Tak tedy stran mých náboženských citů nikdy nemusíte

jímž pohrdla liberalní Rus, velebí carství, šlechtu i boháče vůbec vybízí k dobročinnosti k chudým a k spravedlivosti k selskému lidu, jemuž nakazuje poslušnost k pánům, dokonce zastává se i nenáviděného nevolnictví lidu selského, a všecku naději skládá nikoliv na společensko-politické reformy, nýbrž pouze na vnitřní osobní sebezdokonalení.

(O. p.)

Stručné dějiny celibátu kněžského až po Řehoře VII.

Martin Mikulka. (Č. d.)

Hned na počátku století 5. obnovuje papež Innocenc I. nařízení daná v tomto ohledu svými předchůdci. Leo I. předpisuje celibát i podjáhnům. Píše (Epist. ad Anastas. Eppum Thessalonic. : „Jako dovoluje se neklerikům bráti si ženy a ploditi děti, tak zakazuje se, aby byla dokonalá zdrželivost uplatněna, i podjáhnům tělesné obcování, aby byli mající (ženy), jakoby jich neměli, a nemající zůstali sami.“ Roku 425. konána v Arelatě druhá synoda, která stanovila, aby nebyl nikdo ženatý připuštěn ke kněžství, neslíbí-li, že se ženy vzdá. Též zakazuje se knězi bráti si ženskou k sobě kromě babičky, matky, sestry, dcery, vnučky nebo i manželky, která zřekla se obcování s ním a jako sestra chce pouze s ním žíti. Tytéž předpisy obsahuje koncil Sužérský roku 426., zakazuje jáhnům, kněžím a biskupům vpouštěti do svých bytů děvčata, ať cizí nebo své služebné. Přetěžké jsou tresty, jimiž stíhá Turinský sněm roku 461. ty, kteří prohřešili se proti čistotě po vyšším svěcení, pravě: „Kdo zplodil jako kněz nebo jáhen dítky, nesmí býti dále svěcen, nesmí přinášeti Bohu oběť a věřícím rozdávati svátosti; může býti rád, že ho nevyhostíme ze své společnosti.“ Ano i súčastniti se cizích svateb bylo zakázáno kněžím, jáhnům a podjáhnům Venetýnským sněmem roku 465. na Bretani. V Syrii byl celibát kolem roku 450. již nad míru rozšířen; když stal se nohsled Nestoriův, Barsumas, biskupem edesským, zrušil tam kněžský celibát.

Zase tu s dostatek zřejmo, že tentýž zákon o kněžském nemanželství stával i ve století pátém, a že ti, kteří zpronevěřili se jemu,

mít pochybnost. Tento názor na katolictví, plný snášelivosti, později se změnil, tak že Gogol tvrdil, že pouze východní církev zachovala vyznání křesťanské v jeho prvotní čistotě, čímž prý vysoko vyniká nad církev katolickou, k níž se choval čím dále, tím nesnášelivěji.

byli nehodnými rozdavači posvátných úkonů. Církev tu jen přísněji na to dbala, aby byl onen zákon zachováván. Jak podotkl jsem již na počátku, nemohla církev zákon ten, týkající se vůle lidské, uplatniti najednou, zvláště za okolností, jaké namanuly se za stěhování národů. Představeným církve nebylo možno dohlédnouti na každého kněze a biskupa, mnozí z nich byli též potomky polodivokých a tělesně smýšlejících národů přistěhovalých, kterým protivilo se často jařmo celibátu, a tak udávaly se často i na dále ještě přestupky proti nemanželství, jež však dokazují právě, že již tenkrát byla žádána od kleriků povinnost zříci se tělesného obcování se ženami. Zákon církevní, pro který byli mnozí duchovní trestáni, zněl všeobecně: buď svoboden státi se klerikem vyšších svěcení, nebo dosáhnuv jich, nikdy již netoužiti po manželství.

Roku 506. konána krajská synoda ve Sv. Agatě, které súčastnilo se 35 biskupů. Článek IX. synody praví: „Rozhodli jsme se, aby zachovávána byla nařízení papeže Innocence neb i vůle biskupa Siricia ... jestliže vrátí se biskup nebo jáhen k požitkům tělesným se svojí manželkou.“ Pak ukládá velké tresty na takové přestupky, podobné, jako bylo již svrchu podotknuto při Turinském sněmu provincialním. V kanoně XVI. připojuje: „Chtějí-li mladí ženatí mužové býti ordinováni, vyptejte se i jejich manželek po svolení, týkajícím se rozdělení bydliště, totiž od světnice, která vykázána je (knězi) náboženstvím, a teprve když i ony byly přemluveny (ke svolení), budiž ordinace vykonána.“ V tomto článku naporoučí se, aby ode dne svěcení mužova nepatřili manželé jako takoví sobě navzájem. Aby se to znázornilo a zároveň aby bylo odstraněno nejbližší nebezpečí sáhnouti znova po zapovězeném ovoci, nařízeno, aby bydleli oba ve zvláštních bytech od sebe odloučených. Že již na počátku století šestého bylo mnoho neženatých kleriků, dosvědčuje nařízení koncilu Geronského ve Španělích (516), jenž poroučí v kanoně VII. svobodným klerikům, aby bydleli ještě s jedním klerikem, aby jim domácí záležitosti obstarávala posluha mužská, bratr anebo nanejvýše sestra. Mezi kleriky, kterých týká se toto nařízení, uvádí též podjáhny, což podobně činí i sněm Toledský (531).

Byli však ještě vždycky kněžími i muži, kteří byli před ordinací ženati; poměry tehdejší toho jinak nedovolovaly. Církev nemohla nezkušené mladíky bráti bez rozdílu za kněze, už vážnost, které požíval kněz u lidu, opatrnost, kterou bylo mu vésti svěřený lid k blahu duševnímu, vyžadovala toho, aby vynikali kněží též rozvahou a duchem nad ostatní; což přimělo církev, aby brala za kněze starší a zkušené

muže v době, kdy bylo pohříchu málo klášteruv a škol, ve kterých by se mohli mladíci připraviti na kněžský stav. Oni muži byli však již po většině ženati, a proto vydány v pátém století předpisy, jak jsme je seznali svrchu, aby zabezpečen byl alespoň celibát relativní.

Ve století šestém změnily se okolnosti nápadně. Při každém biskupském sídle byly školy, v nichž připravovali se budoucí kněži na svuj stav. Poměry nastaly klidnější než byly za stěhování národů; rodičové viděli v tom vyznamenání, mohli-li své syny věnovati kněžství a dávali je biskupum nebo klášterům, jejichž počet množil se den ode dne, na výchov. A proto počínají i sněmy v tomto smyslu dávati nové předpisy. Slyšme jen, co obsahuje rozhodnutí sněmu Toledského, o němž byla již svrchu řeč. Mladíci, kteří byli od svých rodičů již ve svém mládí určeni duchovnímu stavu nebo klášteru, měli býti vychováváni a vzděláváni pod dohlídkou biskupovou. Dosáhnuvše 18 let, měli býti přede vším duchovenstvem a lidem tázáni, chtějí-li se ženiti. Zvolivše, Bohem jsouce osvíceni, čistotu a učinivše slib zdrželivosti, měli pak přijmouti jáhenství jako mladíci 25 let, osvědčivší se, kteří zvolili těžkou cestu života, podrobivše se sladkému jhu Ježíše Krista. Kteří otázáni byvše zvolili manželství, byli propuštěni, avšak mohli i později, dovolila-li to jejich manželka a chtěla-li se zříci všech tělesných počinů, vstoupiti do kněžského stavu. Toto rozhodnutí a praxe, jež ve Španělích následovala, souhlasí s předpisy církve dnešní i s její praxí, jak dalece týkaji se celibátu kněžského. Ovšem byli chybující klerici i napotom ve španělských diecesích: přestupky se však zákon neodčiňuje, nýbrž potvrzuje. Proto konány tam často ještě synody proti zlořádum naskytajícím se i na dále; tak v Toledě roku 597. a v Askanii roku 597. konány za tímto účelem synody. Neméně sněmů konáno ve Francii, aby se i tam stal celibát absolutní všeobecným.

Uvážíme-li rozhodnutí koncilů století šestého, na nichž byly stanoveny nové kanony o kněžském bezženství, a jejichž množství dokazuje nám, jak leželo zachování ideje této církvi na srdci, nepodivíme se ani dosť málo, že potrestal Řehoř Veliký kněze, jenž byl pro přečin tělesný degradován a přece podržel dále svůj úřad, nejpřísnější exkommunikací, že mu pouze v hodině smrti podána býti směla svatá hostie. Tento trest dokazuje, že bylo kolem roku 590. již málo takových, kteří prohřešovali by se proti celibátu, a proto stanoveny tak těžké tresty.

V tomto smyslu pracovala církev i ve století sedmém, aby byli kněží svobodni vůbec, ne jako dříve teprve od vyšších svěcení. Tak píše papež Martin I., zvolený roku 649., biskupu batavskému Amandovi

mezi jiným: „Sháníme-li se po takových, abychom je povýšili na svaté řády, kteří bez poskvrny a netknuti nákazou denního života bdí, tím více jest nám odstraniti každého od vykonávání našich spásonosných tajemství poskvrněnýma a nečistýma rukama, kdo po ordinaci klesl a nalezen jest v nečistém hříchu.“ Tu mluví se již pouze o pádu klerika, jenž před ordinací byl úplně svoboden, ne jako dříve jednalo se o kleriky žijící v celibátě relativním. A tentýž papež vyslovil se r. 649. o jáhnovi, jenž po svěcení zatoužil po manželství: „Budiž sesazen s úřadu a vyloučen z kleru.“ Ovšem bylo těžko tenkrát udržeti kněze v tomto smyslu čisty. Jako národové celí tak i jednotlivci byli více méně nevzdělaní a neradi vázali se na jakýkoli předpis, jenž protivil se jejich svobodě. Proto hledala tehdejší církev vhodné prostředky, kterými by uvedla ducha kleriků do jistých mezí a předešla jejich nevázanost. Sněm krajinský konaný roku 633. v Toledě, jehož súčastnilo se na 62 biskupů, radí opět kněžím a biskupům, aby odstranili ze svých příbytků všechny osoby, které by mohly zavdati příčinu k pomluvám; kdyby zdálo se někomu z kleriků jho celibátu těžké, má se odebrati do kláštera na nějaký čas, aby zvykl si tam jeho rozptýlený a vzdorovitý duch na pevná přísná pravidla, napočítává osoby ženské, které smějí míti kněží ke své obsluze a praví na konec: „Tak to totiž uznali staří Otcové za dobré.“ Z rozhodnutí tohoto koncilu jakož i z jiných, jež odbývaly se tamtéž v letech 653., 655. a 656., jest vidno, že jednalo se ponejvíce o kleriky již před ordinací svobodné, čili o kleriky žijící v nemanželství absolutním, a případy, kde obdržel již ženatý vyšší svěcení, stávaly se den ode dne řidšími. Na koncilech tohoto století nemluví se již o ženách kněží.

Že se chtěli již tenkrát odškodniti nepodajní klerikové jiným ještě nedovolenějším způsobem, žijíce totiž s osobami cizími, leží na bíledni, což ovšem nepadá na váhu proti historické oprávněnosti celibátu; neboť vstoupí-li klerik s tím úmyslem do stavu kněžského, že nedovoleně se odškodní za to, co zapovídá se mu již předem, neklame představeného, nýbrž sama sebe, nezrušuje zákona daného, nýbrž jej pouze potvrzuje, nedokazuje tím nepřístojnost jeho, nýbrž svou slabost a neodhodlanost zříci se toho, co žádá sice přirozenost lidská od něho jako ode tvora tělem obdařeného, co však jako rozumný tvor a osvícený vyšší silou může též potlačiti. Aby se však umožnilo zachovávání celibátu, bylo zakázáno ženským obcovati s kleriky potajmu, a ženy, s nimiž měli klerikové nedovolený poměr, měly býti prodávány nebo navždy býti uzavřeny do kláštera. Vědělo se totiž, že byly v mnohých

případech ženy příčinou pádu klerikova a zároveň měly se ženské odstrašiti, aby nesvolovaly k nedovoleným skutkům. A aby byla poslední příležitost k provinění odstraněna, stanovil sněm Brakkarský ve Španělsku roku 655., že nesmí s knězem bydleti ani sestra ani kdo jiný z pokrevenství, nýbrž pouze matka.

Ani nedá se mysleti, že by všechny ty sněmy za tímto účelem konané ve všech zemích a krajinách nebyly měly výsledků positivních, a tak se stalo, když koncem století sedmého (roku 692.) byla konána Trulská synoda, že na ní sice východní církev změnila zákon o celibátu v ten smysl, že nápadník kněžství může se oženiti před vyššími svěceními, obdržev je však že má zakázáno manželství, na západě však již samo sebou se rozumnělo, že kněz musí býti svobodným. V tomto století změnily se ponenáhlu též okolnosti, jež podporovaly celibát kněžský. Do škol kathedralních a klášterních, jejichž počet vzrůstal den ode dne, byli bráni již chlapci, kteří chtěli se později věnovati kněžskému stavu; po jejich vůli, chtějí-li se též zdržovati ve věcech týkajících se svaté čistoty, již se ani žáden netázal; zdá se mi, že to bylo všem samozřejmým a patrným. (O. p.)

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

b) Symbolické knihy [1]) církve reformované s rázem positivním.

Do skupiny symbolických knih evangelické reformované církve s rázem positivním či s rázem, aby vybudována a rozšířena byla nauka reformovaná hlavně Kalvinem a Bullingrem, patří:

1. Consensus [2]) genevensis čili Consensus pastorum ecclesiae genevensis [3]) (seu geneviensis) de aeterna Dei praedestinatione z roku 1552. (vlastně: De aeterna Dei praedestinatione, qua in salutem alios ex

[1]) Tato druhá skupina knih dělí se na švycarské a mimošvycarské. Ku švycarským patří: Consensus tigurinus, genevensis, secunda confessio helvetica, secunda confessio basiliensis a Formula consensus helvetici. Všecky ostatní jsou mimošvycarské. Konfesse švycarské (dle latinského helvetské od Helvetie = Švycarsko) dobře jest rozeznávati od konfessí helvetských v užším slova smyslu. Srv. poznámku u »Confessio tetrapolitana.«

[2]) Slovem »consensus« označuji se různá vyznání, jež rozvaděné strany církve protestantské v jednotu učení spojiti měla. Br. IV. 482.

[3]) K. III. 874; N. 218; Calvini opera VII. 688 nn.; *Herzog*... III. 95.

hominibus elegit, alios suo exitio reliquit, item de providentia, qua res humanas gubernat, consensus pastorum genevensis ecclesiae a J. Calvino expositus).

Když Kalvin svému učení o večeři Páně na přemnohých místech souhlas byl získal, vystoupil s učením o absolutní predestinaci ve spise výše uvedeném. V Ženevě totiž bývalý karmelitán Bolsek vystoupil proti Kalvinovu učení o absolutní predestinaci a byl působením Kalvinových přátel od magistratu z města vypuzen. Aby pak Kalvin působení jakož i účinky učení Bolsekova seslabil, vydal roku 1551. v Ženevě traktat, jenž nejprve od ženevských kazatelův a později, zejména po shromáždění v Curychu roku 1554. ode všech reformovaných Švycarů přijat byl.

Consensus genevensis rozvinuje učení o absolutní predestinaci ve vší jeho drsnosti a hrůze. K dotvrzení uvádí příklady a doklady všemožné sebrané, zvláště z listů sv. Pavla a z jednotlivých porůznu vytržených výroku sv. Augustina. „Filosoficky pojato, má Kalvinovo učení o predestinaci v consensus genevensis ráz zcela manichejský.“ [1])

2. Consensus Tigurinus [2]) čili consensio mutua in re sacramentaria ministrorum Tigur. ecclesiae et J. Calvini z roku 1549.

Sotva Kalvin v Ženevě se byl usadil, ihned počal pracovati o jednotě všech reformovaných na základě svého učení. Z počátku počal vyjednávati písemné s Curyšskými, na nichž mu hlavně záleželo, zvláště však na jich předáku Jindřichu Bullingrovi († 1575). Když Bullinger byl získán, vydal se Kalvin roku 1549. do Curychu a disputoval ve veřejném shromáždění o povaze (natura) a působnosti (efficacia) svátostí a dovedně v překrásné roucho zakryv svůj názor, získal veškeré posluchače pro sebe. Z této disputace povstal consensus tigurinus.

Consensus tigurinus v 26 článcích pojednává o večeři Páně, a to zcela dle učení Kalvinova; katolický i luthersky názor zamítá se slovy: „Non minus absurdum iudicamus Christum sub pane locare vel cum pane copulare, quam panem transsubstantiare in corpus eius.“

V době poměrně velmi krátké uznán consensus tigurinus za symbolickou knihu všech reformovaných kantonů.

3. Emdenský katechismus z roku 1554. Je to katechismus Bullingrův vydaný roku 1554. v Emdenách.

4. Confessio czengeriana [3]) sive hungarica, vyznání uherské reformované církve roku 1557. na synodě v Czengeru sepsané.

[1]) »Die Grenzboten« 1891. 2. 229.

[2]) K. III. 873; N. 191 n.; Calvini opera VIII. 648 n.; Kr. 152.

[3]) »Stručný nástin dějin církve evang. v Uhersku« podal »Český bratr« XI.

Nauka Lutherova dostala se do Uher studujícími, kteří na universitě vitemberské za časů Lutherových dleli. Hlavním však hlasatelem a rozšiřovatelem novotářských bludů v zemi uherské byl Matěj Devay, jenž slul rodným jménem Biró. Studoval na universitě vitemberské, poslouchal Luthera a navrátiv se do Uher nauku jeho šířil. Později uprchl do Švycar, kdež seznal a přijal učení Zwingliovo o večeři Páně, načež stal se horlivým Zwinglianem a nauku tu šířil i po svém návratu do Uher. Kalvinství záhy v Uhrách zvítězilo nad lutheranstvím. Kalvini na synodě v Czengeru roku 1557. vydali své vyznání, jež ihned v Uhrách velice se rozšířilo.

5. Confessio gallicana sive hugenotica (gallicarum ecclesiarum confessio fidei.[1]) Tato konfesse reformované církve francouzské složena byla od kazatelův a starších na shromáždění v Paříži roku 1559., jež se zde odbývalo na podnět pařížského kazatele Antoine de Chandieu.[2])

Confessio gallicana sestává ze 40 článků rázu čistě kalvinského, což zvláště je patrno z učení o dědičném hříchu (čl. 9—11.), o predestinaci (čl. 12.), o svátostech vůbec, zvláště pak z učení o křtu a o svátosti oltářní (čl. 34—38.). Roku 1560. byla konfesse hugenotská předložena králi Františkovi II., byvši již před tím roku 1559. schválena na synodě pařížské; rok potom po náboženském rozhovoru v Poissy předložil ji Theodor Beza, když v delší řeči byl učení francouzských reformovaných vyložil, ve jménu celé církve reformované ve Francii mladému králi Karlu IX. k prozkoumání. Po deseti letech roku 1571. na národní synodě v Rochelle byla konfesse tato stvrzena a od královny Johanny navarské, jejího syna, tehdejšího krále francouzského Jindřicha IV., prince Jindřicha z Condé, hraběte Ludvíka nasavského, admirala Coligny a za francouzské reformované obce od přítomných starších a kazatelů podepsána. Tím nabyla všeobecné platnosti.[3])

6. Confessio scotica[4]) (scoticana) prior z roku 1561.

Ve Škotsku reformace záhy zapustila kořeny a neobyčejně rychle se šířila. Prostředky, jichž použito bylo, aby reformace se oslabila, vyvolaly ještě větší fanatismus u reformovaných, jenž roku 1559. vzplanul v revoluci a jevil se ve velice strašném pustošení kostelův

---

[1]) N. 311—339; K. III. 866; Br. XIII. 694. Dle některých (jako Dra. Burga) jest prý jejím autorem sám Kalvin.

[2]) Dle Niemeyera.

[3]) Francouzský text pochází od Bezy ve spise »Histoire ecclésiastique des Eglises reformées au royaume de France.« Anvers 1580. I. 173 nn. Latinsky vydána roku 1566.; text její v Corpus I. 77 n.; *Augusti* 110 n.

[4]) N. 340—356; K. III. 878; Corpus I. 126 n.: *Augusti* 143 n.

a klášterů. Dne 6. července 1560 byla přinucena mladistvá královna Marie s chotěm svým Františkem II. francouzským s reformovanými uzavříti smlouvu v Edinburce, jíž sice od reformovaných politické požadavky královniny se uznávají, avšak záležitosti náboženské se odkazují zvláštnímu parlamentu.

V Edinburce shromáždil se roku 1560. parlament, v němž reformovaní úplně vládli. Světští stavové požádali kazatele, aby hlavní body vyznání reformovaného sebrali tak, aby byla stanovena jistá formule, jež by pak v celé říši se zavedla. Ve čtyřech dnech na to byla ona formule, známá pode jménem confessio scotica, jejímž hlavním tvůrcem byl Jan Knox, složena, parlamentu předložena a schválena.

Konfesse škotská skládá se z 25 článků. Ponévadž Knox za svého dlouholetého pobytu v Ženevě myšlenkám Kalvinovým zcela se oddal, jest vyznání škotské čistě kalvinské, zvláště v učení o svátostech. Pokud se týče absolutní predestinace, není v konfessi škotské dosti jasně vyznačena.

7. Confessio scotica posterior z roku 1581.

První konfesse škotská byla roku 1581. přehlédnuta, poopravena a slavnostně prohlášena, že v celé říši ve všech bodech platnosti nabývá; učení opačné a s konfessí touto se nesrovnávající má býti zamítáno a konfesse proti útokům obhajována.

Než dlouho ani tato konfesse neměla platnosti; v krátké době zavedena za ní konfesse presbyterianů, jež posud ve Škotsku a v Anglii panuje.

8. Confessio belgica.[1])

V Nizozemí ujal se protestantismus velmi záhy. Císař Karel V. marně usiloval novotářské hnutí potlačiti. Filip II., jenž roku 1555. provincie nizozemské od svého otce postupem obdržel, vystupoval proti reformaci co nejrozhodněji. Tak dosáhl toho roku 1559. u papeže Pavla IV., že v 17 provinciích, kdež posud pouze čtyři biskupství byla zřízena, založena nová arcibiskupství a biskupství (arcibiskupství byla tři a biskupství se starými celkem 14), aby tím lépe o duchovní správu bylo postaráno. Skutek tento stal se však příčinou velikého rozruchu, neboť protestanté veliké vedli nářky o omezování práv a svobody, o nesnášelivosti katolické, a to pouze proto, aby předstíráním utlačování

[1]) K. III. 865; Br. XIII. 694 a VIII. 955; N. 360—389; Corpus... ed. nova I, 129: Acta Synodi Dordrac.; *Augusti* 170: latinsky a řecky (řecký překlad pořídil J. Revius) v Leydenu 1623, Amsterdam 1638 a v Belgicarum ecclesiarum doctrina et ordo. Harderv. 1627.

a bezpráví získali nových přívrženců a protestantismus posílili. Reformovaní využitkovali vhodně tohoto činu Filipova, když mnohých i mocných přívrženců získali, za záminku, aby s požadavky svými vystoupili a svobodu svému vyznání zjednali. Tak povstala r. 1562. confessio belgica.

Vyznání belgické bylo roku 1561. původně jako privatní spis od belgických kazatelů Hadriana Saravie, Guidona z Bres (Guy de Bres † 1567), Heřmana Modeta a jiných frančině složeno, pak od více theologův a duchovních zkoušeno a teprve když v Ženevě nizozemskými církvemi a kazately roku 1562. jako konfesse nizozemských reformovaných církví bylo přijato a výborným návodem opatřeno, předloženo Filipovi II., králi španělskému. Brzy přeloženo bylo do holandštiny a latiny.

Synoda Antverpská roku 1566. konfessi belgickou něco málo zkrátila a poopravila. Podobně dělo se několikráte i v letech pozdějších, a to s takovým úspěchem, že vyznání toto více synod přijalo, zvláště však synoda Dortrechtská roku 1574. (a pak i roku 1620.). Od této doby konfesse belgická nabyla všeobecné závaznosti[1]) jakožto kniha symbolická. Zvláštního přepracování dostalo se jí již roku 1571.

Roku 1618., když byly provedeny některé změny, připojeny přídavky a polemické poznámky, bylo vyznání belgické vydáno v Leydenu od Festa Hommia pod názvem: Specimen controversiarum Belgicarum sive Confessio ecclesiae reform. in Belgio; in usum futurae Synodi nationalis. Lugd. Batavor. 1618. Synoda Dotrechtská (od 13. listop. 1618 do 9. května 1619) je opět zrevidovala a potvrdila dne 29. dubna 1619 ve 149. sezení. — Confessio belgica má 37 článků, v nichž podává učení Kalvinovo. To patrno je zvláště z učení o milosti.

9. Dvaačtyřicet článků krále anglického Eduarda VI.[2]) z roku 1552.

Poněvadž za vlády Eduarda VI. v Anglii ve víře panoval náramný zmatek a duchovenstvo samo nevědělo, čemu má věřiti a co lidu hlásati, rozkázala královská vláda Cranmerovi, arcibiskupu z Canterbury, aby složil nové vyznání víry, kteréž po obdržení královského schválení by platilo samojediné za oprávněné a pravověrné. Cranmer za pomoci Bucera a londýnského biskupa Ridleye složil roku 1552. vyznání víry, kdež učení katolické s názory lutheranskými, Kalvinovými a Zwingliovými spojeno a promícháno jest.

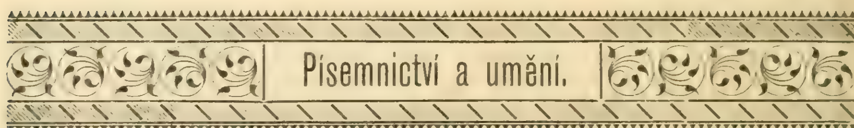
Vyznání Cranmerovo ve 42 článcích prohlašuje Písmo svaté za jediné pravidlo víry, uznává apoštolské, nicejské a athanášské vyznání,

[1]) *Möhler* 22.

[2]) N. 601—611; O. V. 575.

přizpůsobuje učení o dědičném hříchu a svobodě člověka nauce katolické. za to hlásá ospravedlnění pouze věrou, uznává pouze dvé svátosti, křest a večeři Páně, již vykládá ve smyslu Kalvinově a prohlašuje krále za hlavu církve.

Vyznání Cranmerovo schválila královská vláda, potvrdil král Eduard VI. a podepsala největší část duchovenstva. Ale záhy změnilo se v tak zvanou confessio anglicana. (P. d.)

O nové literatuře gruzinské.

Napsal ALOIS KOUDELKA.

Rozumí se samo sebou, že připojením Gruzie k Rusku, chronologicky řečeno: počátkem minulého století, nenastal náhle, rázem snad nějaký světoborný převrat v názorech a způsobu života Gruzinců. Jako všude, tak i tu přerod deje se pozvolna, ton za tonem, melodie za melodií vluzují se v staré tony, v staré melodie. Pomalu pomaloučku ustupuje vliv Iranu a řeckého východu vlivu Ruska. Zda ve všem všudy na prospěch Gruzie, to budiž stranou ponecháno. Dost nastýskáno si o stoleté výročnici připojení do toho, že upadá a hyne samobytnost a svéráznost gruzinská, a právem podotýká *P. Palmieri,* že toto kvítko kavkazské bude sice prospívat a ušlechťovat se, ale pod paprsky cizího slunce, jež za svůj blahodárný vliv bude také požadovati svého tributu.[1])

Přátelské styky Gruzie s Ruskem už před rokem 1801. působily potud, že se tam začali seznamovati s vymožeností nové kultury západní, totiž s denním tiskem anebo žurnalistikou. Tak už za panování posledního gruzinského cara Jiřího XII. vydávány byly na jeho dvoře jakési „psané“ noviny. Tisknuté však první noviny gruzinské objevily se teprve po připojení Gruzie k Rusku, a sice dne 25. srpna 1819 vyšlo v Tiflisu první číslo týdenníku „K'arthuli gazeti“, t. j. Gruzinských novin. Na hrubém papíře o dvou toliko sloupcích podávaly úřední zprávy o událostech domácích a zahraničních (najmě tehda o povstání na Balkanském poloostrově). Ani jméno redaktora ani tiskárny nebylo na nich uvedeno. Vydavatelem byl vojenský štáb kavkazské posádky. Vycházely jednou v témdni a předplatné činilo na rok tři ruble. Hned

[1]) Dnes můžete psáti Gruzinci poněkud jen vzdělanému rusky, a on vám odpoví Ostatně přesvědčil jsem se z vlastní zkušenosti, že ovládají dobře i frančinu.

v prvním čísle v části insertní všecka oznámení podávána vedle gruzinštiny i v překladě ruském. Než počet odběratelů byl tak skrovný, totiž v celku 17, že list vycházel toliko do konce roku 1821. Avšak po dvou letech opět oživly v celku v starém rouše a s týmže programem, toliko předplatné zvýšeno na pět rublů. Jak se jim potom dařilo, neznámo, jen tolik jisto, že roku 1832. objevily se nové noviny gruzinské (opět týdenník): „Tphilisis utcqebani". t. j. Tifliské noviny (zprávy, vědomosti) pod redakcí S. Dodašvili-Magarského, autora gruzinské mluvnice. Noviny ty psány byly v čistě literním (starogruzinském) jazyce, tu a tam s prohledáním k řeči lidu, než přestěhováním se redaktora do Ruska zanikly. V těchto novinách nalezal se i oddíl pro kritiku. A teprve zase roku 1846. (tedy po 17 letech) objevil se „Kavkasiis phurceli" (Kavkazský list). Redaktorem byl učený filosof *Pl. Josseliani.* Časopis ten, jenž přinášel toliko úřední zprávy, udržel se až do roku 1851. Ale teprve objevením se časopisu „Ciskari" (Zora) roku 1852. nastala pravá doba gruzinského tisku. Redaktorem „Zory" byl první gruzinský dramaturg *G. D. Eristavi,* jemuž se podařilo získati za příznivce a podporovatele listu tehdejšího kavkazského guvernera knížete Voroncova, jenž se předplatil na 100 exemplářů ve prospěch ženského ústavu sv. Niny. Časopis „Ciskari" byl vlastně prvním gruzinským žurnalem, ježto obracel zřetel především k potřebám jak hmotným tak i duchovním svých krajanův. Ale časopis ten, třebas sám různé proměny prodělal — zanikl roku 1889. nadobro; měl i ten účinek, že počato s vydáváním časopisův odborných, lze-li totiž v plném toho slova významu terminu toho užiti. Abych neunavoval, chci se jen zmínit o těch listech, jež do dneška vycházejí. A tu máme předně politický denník „Iverii", který vznikl roku 1877. a jehož redakci vedl a vede dosud kníže *J. Čavčavadze.* Je to list po našemu bychom řekli jako konservativní, hájící především zájmy vyšších kruhů, dvořenínstva, šlechty a pod. Ale jeho feuilletony patří k nejlepším v literatuře gruzinské. V nich především uloženy pravé skvosty gruzinské literatury nové. — Konkurentem, nesoucím se více směrem demokratickým, je „Šroma", jenž však vychází v Kutaisu od roku 1883., kdy splynul s „Imedi" (Naděje) téhož směru. Pak tu máme měsíčník „Moambe", jenž si pilně všímá i cizích literatur a vědeckých věcí. Odběratelé celoroční dostávají přílohu politickou, jež od letoška přináší vždy v neděli illustrovanou přílohu obsahu zábavného. Pro přátele literatury lze jej nejlépe doporučit. — Dále je tu organ pro děti (měsíčník), jejž rediguje *A. Tumanovoj-Tcereteli,* „Džedžili" (Naděje), ale jenž se živí hlavně drobty spadlými se stolu bohatých; politická příloha jeho (denník) „Kvali" (Stopa, brázda) hlavně všímá si poměrů hospodářských, kdežto literatuře krásné nevěnuje tolik péče, holduje v té příčině směru realistickému, vždyť redaktor jeho studoval v Německu.

To se ví, že vývoj novinářstva nezustal bez blahodárného účinku na vývoj ostatní literatury, najmě krásné. K tvůrcům nové poesie gruzinské dlužno počítati *A. Čavčavadze,* pak *R.* a *Vacht. Orbelianiho* a *M. Baratašviliho.* Idealem prvého byl gruzinský básník 18. věku

Besiki. Jak on opěvá Čavčavadze hlavně mladost, lásku a krásu, holduje užívání světa, ač si tu a tam po Puškinovsku zasteskne. Orbelianové vyznačují se upřímností citu a hloubkou myšlenek. Náměty k svým básním hlavně brali z minulosti gruzinské, jíž předváděli čtenářům v novém osvětlení a procítění. M. Baratašvili vnesl do gruzinské poesie Byronismus. Nejzajímavější prací jeho, ale i skvostem poetické literatury gruzinské jest a zůstane jeho báseň „Pegas".

Realismus vnesl do poesie *G. Eristavi,* a pak se už začínají jeviti i v gruzinské literatuře i v krásné prose všecky možné naše -ismy. Vypočítávati různé různých -ismů hlavy a stoupence zase by jen unavovalo, tedy upouštím od toho. Jaksi mimo tyto -ismy stojí práce bratří Razakašvili a romanciera *A. Kazbeka,* jehož chudáka láska k otčině, hlavně k jejím spanilým horám, přivedla do blázince, kde zemřel. Jeden i druhý líčí ve svých pracích zápas nezkažených gruzinských horalů s novými proudy, jež nejen otřásají, ale ze základů vyvracejí jeho bývalou patriarchální existenci.

Nejhůře na tom jest dosud gruzinská dramaturgie, jejímžto zakladatelem jest *J. Eristavi,* jenž obohatil gruzinštinu mnohými kusy, k nimž látku bral z domácího života, avšak jako jeho kusy tak i *A. Zagareliho* veselohry postrádají hloubky psychologické, ulpívajíce více na povrchu života.

Z prací pozornosti zasluhujících a r. 1900. vyšlých jest „Gjuli" *Š. Aragvispireliho.* Autor patří k nejhorlivějším přispívatelům „Moambe". Píše kratší povídky i novelly. Drobnější práce jsou většinou psychologické studijky po způsobu francouzských novellistů. Čtou se příjemně, ale hlubšího dojmu v duši nepozastavují. Avšak docela jinak se to má s jeho pracemi, v nichž líčí život selského lidu. Tu vystupuje jeho nadání v plné záři své. A k druhu tomuto patří i povídka „Gjuli", rovněž v „Moambe" vytištěná. Děj povídky vzat ze života kočovných Tatarů, přezimujících v stepích Karajaza se svými stády. Obsah povídky je stručně tento: Rodina starého Tatařína Aliho pozůstává ze třech jeho žen, dětí a snach. K tomuto Alimu přijede zjara z Tiflisu obchodník Oganez se svým sluhou Mitrem, aby jako jiná leta i letos u Aliho nadělal sýru. Tu se mladý Mitro zamiluje do třetí mladé ženy Aliho, jehož Gjuli nemiluje a za něhož ji rodiče provdali hlavně z té příčiny, že Ali jim za ni zaplatil pořádné „kalim". Mladí lidé scházejí se častěji a oddávají se slastem lásky, nemajíce ani potuchy o tom, že o jejich tajemství ví Kerbalaj, starší syn Aliho. Kerbalaj však neprozadí jich proto, že přísahal přátelství Mitrovi za lásku tohoto k zemřelé matce Kerbalaje, staré Hadži, jež musila ustoupit Gjuli, za niž tolik starý Ali zaplatil a tím rodinný majetek zkrátil. Konečně Mitro odhodlá se s Gjuli utéci. Plán se mu povede, ukryje Gjuli v jedné z cel kláštera sv. Jana Křtitele ve skalách vytesaných. Starý Ali tuší, kdo takovou hanbu uvalil na jeho sivou hlavu, i vysílá děti Gjuli hledat, ale ty ji nalézti nemohou. Znova zaklíná otec syny, aby nepřestali po svůdci jeho ženy pátrat, a jakmile ho dopadnou, aby jej skolili jako psa. Otcovské zapřisáhnutí — mocno! Mitrovi hrozí nebezpečí, ale Kerbalaj

ho o tom zpraví, jakož i o tom, že ví o jeho tajemství. Co tu dělat Mitrovi? Nevěda si rady, aby unikl smrti, odjíždí do Tiflisu, prose Kerbalaje, aby tam za ním tajně Gjuli poslal. Kerbalaj slibuje, ale když pro Gjuli se dostaví a ta ho polibky přijme, nevědouc, kdože to, tu zaplane k ní láskou. Nedorozumění brzo se vysvětlí. Gjuli všecka zoufalá vyrazí z cely a rozbije si v zoufalství hlavu o skalní výstupek; též Kerbalaj bere si nad její mrtvolou život. A tak mrtvy oba nalezá Mitro, jenž nemoha se dočkati ani Gjuli ani Kerbalaje, přiběhne pro onu. — Celá povídka napsána tak živě, tak poutavě, že jí neodložíš, dokud nedočteš. Nemalého kouzla povídce propůjčuje líčení života kočovných Tatarů. Jediným nedostatkem jest přílišný, až do naturalismu zabíhající popis romantických scen povídky. (O. p.)

Hymny středověku.[1])

Referuje Ignát Zháněl.

Svazek II. má nápis: Hymnarius Moissiacensis. Das Hymnar der Abtei Moissac im 10. Jahrhundert. Nach einer Handschrift der Rossiana. Im Anhange: *a)* Carmina scholarium campensium; *b)* Cantiones Wissegradenses. 1888. 11 archů. Cena 5 m. První díl tohoto svazku obsahuje hymny z hymnáře opatství Moissac v jižní Francii, rukopisu ze století 10., který jest nyní v knihovně jesuitů ve Vídni; ačkoliv některé z nich již uveřejněny byly ve starších sbírkách, které Daniel, Mone a jiní vydali, přece otisknuty jsou všechny k vůli úplnosti. S velkou námahou a dovedností rozluštil P. Dreves i neumy a sdělil melodie hymnů. V tomto svazku jsou jako první přídavek: Carmina scholarium campestrium, básně zdělané dle rukopisu ze století 14. a 15., pocházejícího z bývalého cisterciackého opatství Camp na dolním Rýně; rukopis jest nyní ve dvorní vídeňské knihovně. V druhém přídavku je sděleno 41 písní z vyšehradského rukopisu, pocházejícího z 15. století; ovšem že měly býti vlastně uveřejněny již v I. svazku, ale P. Dreves našel je teprve vydav první svazek.

[1]) Ku zprávě o hymnách středověku v č. 5. (str. 350—351.) tohoto časopisu přidávám: Mezi sbírkami těchto hymnu novějšími dlužno napřed jmenovati knihy v oné zprávě vzpomenuté, totiž *F. J. Mone*, „Lateinische Hymnen des Mittelalters, aus Handschriften herausgegeben und erklärt.“ I. Band (č. 1—320), Lieder an Gott und die Engel. Freiburg i. Br. 1853. II. Band (č. 321—620), Marienlieder. 1854. III. Band (č. 621—1215), Heiligenlieder. 1855. Dále knihu *H. A. Daniel*, „Thesaurus hymnologicus sive hymnorum, canticorum, sequentiarum circa annum MD usitatarum collectio amplissima.“ Tom. I. Hymnos continens (507 hymnů). Lipsiae 1855. Tom. II. Sequentiae. Cantica. Antiphonae. 1855. Tom. III. Delectus carminum ecclesiae graecae, syriacae ecclesiae. Paralipomena ad tomum I. et II. 1855. Tom. IV.

Svazek III. obsahuje: Conradus Gemnicensis. Korad's von Haimburg und seiner Nachahmer Albert's von Prag und Ulrich's von Wessobrunn Reimgebete und Leselieder. 1888. 12½ archů. Cena 6 m. Kartuzian Konrád, převor v Gamingu v Dolních Rakousích, byl z nejznamenitějších básníků 14. století; v tomto svazku jsou uveřejněny všechny jeho písně. Písně Alberta z Prahy nevynikají ani latinou ani obsahem. V úvodě podán zevrubný a na základě pramenů vypracovaný životopis Konráda z Gamingu.

Svazek IV.: Hymni inediti. Liturgische Hymnen des Mittelalters aus handschriftlichen Breviarien, Antiphonalien und Processionalien. 1889. 17 archů. Cena 8 m. Podává asi 500 latinských hymnů hlavně z knihoven rakouských a bavorských klášterův a biskupství, a sice z Budapešti, Celovce, Klosteneuburku, Krakova, Kremsmünsteru, dále i z Německa, jako Lübeku, Hamburku a z Kodaně. Jak viděti, nebylo příliš snadno těchto 500 hymnů sebrati.

Svazek V.: Historiae Rhythmicae. Historische Reimofficien des Mittelalters. Erste Folge. Aus Handschriften und Wiegendrucken. 1889. 18½ archů. Cena 8 m. Je to první díl sbírky, v níž se podávají rýmovaná officia středověku. Básní milovný středověk nespokojil se totiž jen hymny breviáře a sekvencemi missalu, nýbrž zbásnil a dal do veršův i ostatní části církevních hodinek, jako invitatorium, antifony, responsoria. Jaká bohatost je těchto officií! Tak na př. podána v tomto svazku čtyři úplně různá, rýmovaná officia na slavnost Božího Těla, jakož i na slavnost Neposkvrněného Početí Panny Marie, sv. Anny atd. Velmi zajímavé je zvláště pro nás Moravany officium svatých našich apoštolů Cyrilla a Methoděje.

Svazek VI.: Udalricus Wessofontanus. Ulrich Stöcklin's von Rottach, Abtes zu Wessobrunn, 1438—1443, Reimgebete und Leselieder mit Ausschluss der Psaltereien. 1889. 12¾ archů. Cena 6 m. Ulrich Stöcklin

Supplementa ad tomum I. continens. 1855. Tom. V. Supplementa ad sequentiarum volumen. 1856.

Mone sbíral hymny hlavně z rukopisů, za tou příčinou prohledal přes 100 kodexů chovaných v Německu, z nichž některé náležejí i 9., 10. a 11. věku. Proto vyniká práce Moneho nad spis Danielův, obírající se počátkem 16. věku. Knize Danielově nemálo škodí mnohé dodatky. Mnohdy uvádí Daniel napřed pouze dva první verše nebo první sloku některých hymnův a teprve v dalších svazcích celou hymnu; jinde opět nejmenuje pramene, z něhož čerpal. Ale obšírný index na konci V. svazku hledání v obrovské sbírce, která jest a zůstane vždy knihou velmi hledanou, usnadňuje.

Ve sbírce Moneově našel jsem jeden omyl. Mone, č. 1209. jest dle kodexu ze 14. století hymna o sv. Václavu „Dies venit victoriae". (Dle psaného breviáře olom. z 15. věku byla tato hymna vytištěna ve „Sborníku historického kroužku" III. 86.) Mone, zaměniv mučeníka sv. Václava se zakladatelem kláštera zbraslavského u Prahy, králem Václavem II. (zemřel 21. června 1305), přičinil oné hymně tuto poznámku: „Wenceslaus starb 1305, ist aber nicht canonisiert. Act. SS. Iunii 4, 65."

narodil se v Rottachu u Tegernského jezera a vstoupil do tamnějšího kláštera. Byl bavorským vyslancem na církevním sněmu v Basileji a později stal se opatem kláštera wessobrunnského, kdež 6. května 1443 zemřel. Tento svazek obsahuje 58 vesměs dlouhých písní. U. Stöcklin náleží k nejplodnějším básníkům církevním celého středověku.

Nyní následují čtyři svazky, které obsahují samé sekvence. Sv. VII. má nápis: Prosarium Lemovicense. Die Prosen St. Martial zu Limoges aus Troparien des 10., 11. und 12. Jahrhunderts. 1890. 17¼ archů. Cena 8 m.

Svazky VIII., IX. a X. mají titul: Sequentiae Ineditae. Liturgische Prosen des Mittelalters aus Handschriften und Wiegendrucken. 1890 a 1891. 14½, 18½, 21 archů. Cena 7·50 m., 8 m., 10 m. Prosy vyrozumívají se v řeči nevázané složené přídavky k liturgickému textu; jsou-li ve verších, jmenují se tropy. Gerbert podává tuto definici: Tropus in re liturgica est versiculus quidam aut etiam plures, ante, inter vel post alios ecclesiasticos cantus appositi, ac Prosae etiam dicuntur omni soluti metro. (De cantu et musica sacra I. San-Blas. 1774, 340.)

Svazky VII.—IX. mají 965 čísel; svazek VII. obsahuje sekvence pocházející z doby před 12. stoletím z rukopisu opatství Sv. Marciala v Limoges; rukopis jest nyní v pařížské národní knihovně, v níž jest více rukopisů z tohoto opatství, které obsahují celou řadu troparií, t. j sbírek tropů. Některé pocházejí z dob krále Raoula (923—936), jiné z doby Huga Capeta. Je zde uveřejněna celá řada velmi zajímavých a doposud úplně neznámých sekvencí.

Svazky XI., XII., XIV., XVI. a XIX. obsahují přebohatou sbírku hymnů. Nápisy jich znějí: sv. XI., XII. Hymni Inediti. Liturgische Hymnen des Mittelalters. Zweite und dritte Folge (srv. sv. IV.). 1891 a 1892. Po 17 arších. Cena po 8 m. Sv. XIV. Hymnarius Severianus. Das Hymnar der Abtei St. Severin in Neapel. Orricus Scacabarotius.

Daniel (IV. 247) podává dle Moneho tutéž hymnu a v poznámce píše: „Et nostra aetate in Archidioecesi Pragensi hic hymnus canitur in honorem S. Wenceslai (v nynějším propriu círk. provincie pražské hymny té není). Dolemus Monium scripsisse, quae scripsit: ‚Wenceslaus starb 1305, ist aber nicht canonisiert...‘ Perpetua populi atque ecclesiae devotione insignis, locum obtinet in Martyrologio ac Breviario Romano, imo per totum orbem catholicum die 28. Sept. memoria eius recolitur. (In propriis Hispaniae propter festum S Simonis de Rozas translatum ad 3. Sept.) Daniel tedy nenašel příčiny omylu Moneova; bylo by se to jemu tím snáze podařilo, kdyby byl do Bollandistů popatřil na místo od Moneho citované. Píší totiž „Acta Sanctorum“ (Iunius IV. 65) o králi Václavu II.: „Wenceslaus Pius, Rex Bohemiae, quamvis vivus virtutibus maximis claruerit, et mortuo non defuerint miracula, hactenus tamen Sanctis non adnumeratur neque cultum aliquem habet Pragae, ubi corpus et monumentum visitur in ecclesia Aulae Regiae per ipsum in monasterium Cisterciensis nobilissimum commutatae, neque Crugerius vel Balbinus Sanctum appellant. Obiit die 21. Iunii anni 1305 eiusque Acta fuse inveniuntur explicata in Chronico Ms. Francisci Canonici

Origo Scacabarozzi's Liber Officiorum. 1893. 17 archů. Cena 8 m. Sv. XVI. Hymnodia Hibernica. Spanische Hymnen des Mittelalters aus liturgischen Handschriften und Druckwerken Römischen Ordos. 18 archů. Cena 9 m. Sv. XIX. Hymni Inediti. Liturgische Hymnen des Mittelalters aus Handschriften und Wiegendrucken. Vierte Folge (srv. sv. IV., XI., XII.). 1894. 17½ archů. Cena 9 m. Hymny těchto svazků jsou vyňaty z breviářův, antifoniarií a processionalií různých krajin. Zajímavá je předmluva ke svazku XVI. jednající o španělských knihovnách. Sv. XIV. otiskuje hymnář opatství sv. Severina v Neapoli z konce 10. nebo ze začátku 11. století, dále obsahuje písně, officia, hymny milanského arcikněze Origa Scacabarozziho, který zemřel r. 1293. V předmluvě ke XII. svazku je také uveřejněno několik hymnů k poctě císaře německého Jindřicha VII. jako travestie církevních hymnů. Pokračování rýmovaných officií podávají svazky XIII., XVII. a XVIII., které mají tento titul: Sv. XIII. Historiae Rhythmicae. Liturgische Reimofficien des Mittelalters. Zweite Folge. 1892. 17 archů. Cena 8 m. Sv. XVII. Hymnodia Hiberica. Liturgische Reimofficien aus spanischen Brevieren. 1894. 15 archů. Cena 7·50 m. Sv. XVIII. Historiae Rhythmicae. Dritte Folge. 1894. 17 archů. Cena 8 m. Ve svazku XIII. jsou rýmovaná officia z různých zemí, sv. XVII. čerpá z pramenů španělských, sv. XVIII. z francouzských. Ve sv. XVII. je přídavek: Carmina Compostellana, obsahující písně a melodie z tak zvaného Codex Calistinus, rukopisu pocházejícího z polovice 12. století z Kompostelly ve Španělsku.

Pragensis coaevi, unde si ea nobis integre transscribat aliquis, deliberari poterit, an sint supplemento huius mensis, saltem per modum Corollarii inserenda, in spem vindicandae aliquando ab ecclesia Romana sanctitatis, si non desit, qui causam promoveat."

Jinak soudí o Václavu II. *Palacký* („Dějiny", kn. VII. na konci druhého článku); úsudek poněkud příznivější pronáší o něm *Dudík* („Dějiny Moravy" VII. 227 n.). V knize „Drahé kameny z koruny svatováclavské" (II. 285 n.) mluví se o Václavu II. mezi osobami domněním svatými, a *Kulda* („Církevní rok" IV. 162 n.) nazývá jej ctihodným.

Výborným doplňkem sbírek Moneovy a Danielovy jest kniha: *P. Gall Morell*, „Lateinische Hymnen des Mittelalters, grösstentheils aus Handschriften schweiz. Klöster als Nachtrag zu den Hymnensammlungen von Mone, Daniel und andern." Einsiedeln 1868. Tuto sbírku vydal P. Morell jako spis samostatný; sbírky vydané 1866, již připomíná p. Zháněl l. c., neznám. Morellova kniha jest proto důležita, že podává mnohé hymny z pramenů daleko starších než Mone a Daniel.

O velkolepém díle, které v 19 svazcích Guido Maria Dreves S. J. vydal v Lipsku 1886—1895, jenom tolik poznamenávám, že na prvních dvou svazcích při jméně svém spisovatel nevynechal obvyklého *S. J.*

Dr. Ant. Kubíček.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCLVI.

177. Jan pleban brušperský. Olomouc, 27. ledna 1394. — Kopiář perg. fol. R. I. r.

Str. 171. ř. 8. kopiář: pronunciacionem ř. 10. pronunciacionis ř. 16. pronunciacione;
ř. 9. kopiář: officialis predicti ac Wilhelmi Kortelangen;
ř. 12. „ Nicolai de Aussaw;
ř. 17. „ canonicos quatuor prebendatos in Fricendorff;
ř. 19. „ *per se.*
Str. 172. ř. 1. pontificatu, ablativ, významu „anno pontificatus".

CCCLVII.

182. Biskup Mikoláš. Brno 9. března 1394. — Manské knihy II. str. 102.

Str. 177. ř. 6. manské knihy *l*ehen (l při tisku vypadlo):
ř. 7. manské knihy: Andris;
ř. 9. „ „ Snata (vlastně: Snatā s malým obloučkem nad posledním *a*).

CCCLVIII.

185. Týž biskup. Kroměříž, 4. dubna 1394. — Tytéž knihy II. str. 97.

Str. 179. ř. 1. manské knihy: Wir Nicolaus (Niclas) etc. Hannus etwen vogt;
ř. 7. manské knihy: Snat von Meylicz Stephan von Roktnicz.

CCCLIX.

186. Týž biskup Kroměříž, 7. dubna 2394. — Manské knihy II. str. 100.

Str. 179. ř. 3. manské knihy: dothalicii quod wlgariter leipgeding dicitur;
ř. 4. manské knihy: hylari wltu;
ř. 8. „ „ in pheodum etc. Rokatnicz, tak i ř. 17.;
ř. 9. „ „ resignauit (sic);
ř. 11. „ „ omylem: Renunciantes omni iure iurisaccione inpedicione (sic);
ř. 13. „ „ feudi domino:
ř. 14. „ „ consensum, ne: assensum;
ř. 15. „ „ de Rokatenicz.
Str. 180. ř. 5. manské knihy Gostelicz.

CCCLX.

187. Týž biskup. Kroměříž, 21. dubna 1394. — Manské knihy II. str. 98.

Text listiny v manských knihách začíná: Nicolaus dei etc. notum facimus etc. Ostatní jest doplněno.

Str. 180. ř. 2. manské knihy omylem: per dominum Iohannem *p*patriarcham etc.;
ř. 6. manské knihy: Hinczoni de Lippa;
ř. 7. „ „ sexagenas *grossorum,* Anna iudeo etc.;
ř. 10. „ „ necnon *etc* supplementum, ne, jak Dr. Lechner čte: eciam;

ř. 12. manské knihy: omylem: libauimus místo: liberauimus;
ř. 15. „ „ po: pecuniarum mezera, správné doplněno: provenire:
ř. 18. „ „ omylem: Iohanne antiquo antiquo aduocato.

Str. 181. ř. 1. manské knihy: omylem sexaginta grossos pro marca qualibet computandos místo: sexaginta *quatuor* grossos pro marca qualibet computando, toť bylo zajisté číslo moravské, moravicum pagamentum et numerus, o němž v předcházejícím řeč jest, computandos jest asi omyl přepisovatelův;
ř. 5. manské knihy: nunccupatis;
ř. 13. „ „ inpedimentis; ř. 22. inpedimento;
ř. 16. „ „ omylem: quadragint*e* marce;
ř. 23. „ „ „ expressatur, mělo by býti expressantur, podmět: omnia et singula;
ř. 27. „ „ správně: firmiter *fideliter* et inuiolabiliter obseruare;
ř. 29. „ „ decanus et . . capitulum;
ř. 32. „ „ cum sigillo *dicti* domini etc.;
ř. 34. „ „ datum Olomucz, ne Olomucii, tehda ještě se to jméno nevyskytuje s latinskou koncovkou genitivovou.

CCCLXI.

194. Týž biskup. Kroměříž, 14 května 1394. — Tytéž knihy II. str. 96.

Str. 188. ř. 2. manské knihy: Marquardus filius *Hroneris*, ne Roneris, jak čte Dr. Lechner;
ř. 6. manské knihy správně: infeodare *dignaremur*;
ř. 7. „ „ sice: presentibus, jak opravil Dr. Lechner, ale *omylem* písařovým; čísti dlužno: *precibus* eorum benignius annuentes etc.;
ř. 9. „ „ donamus *ad* habendum tenendam (sic).

CCCLXII.

209. Týž biskup. Arnoltovice, 4. srpna 1394. — Tytéž knihy str. 56.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 202. ř. 1. manské knihy: constitutus in nostr*i* presencia;
ř. 5. manské knihy: nunccupatur;
ř. 15. „ „ inpedire.

CCCLXIII.

210. Týž biskup. Arnoltovice, 5. srpna 1394. — Tytéž knihy str. 101.

Str. 203. ř. 2. manské knihy: nunccupatus de Lukaw;
ř. 3. manské knihy: ecclesia Olomucensi (ablativ, *i* vypadlo při tisku);
ř. 4. 5. a 13. manské knihy: in pheodum; ř. 15. pheodi;
ř. 7. manské knihy: compellet s delším nízkým obloučkem nad slabikou et, grammatika žádá čtení: compelle*rent*:
ř. 9. „ „ dignaremur;
ř. 12. „ „ *deuote* peticionis;
ř. 16. „ „ nostr*o* et ecclesie nostre iure;
ř. 18. „ „ Wolfframo etc. Iohanne de Czepencz et Chunschicone de Repaw;

ř. 20. manské knihy: in castro nostro Arnoltowicz.

V záhlaví má býti Hermanstat, jako v listině, ne: Herrmansdorf.

CCCLXIV.

215. Bonifatius, papež Řím, 1. října 1394 — C. I. a. 20.

Str. 207. ř. 3. transsumpt: imposterum;
ř. 6. transsumpt: guerrarum;
ř. 21. „ obsequiis *debitis*;
ř. 30. „ cedere;
ř. 36. cuiuscumque.
Str. 208. ř. 5. transsumpt: nunccietis;
ř. 6. a 37. „ nunccietis;
ř. 21. transsumpt: talibus *omnino* deinceps;
ř. 23. „ per iam editos canones;
ř. 25. „ generales;
ř. 27. „ reppereritis;
ř. 33. „ eos *eciam* nominatim;
ř. 37. „ nuncciari ipsosque excommunicatos etc.
Str. 219. ř. 9. „ Bonifatii.

CCCLXV.

216. Biskup Mikoláš. Mírov 13. října 1394. — Manské knihy II. str. 103.

Str. 209. ř 2. manské knihy: ackers vnd czwu hofsteten;
ř. 3. manské knihy: einem bischoff etc. manlehen, též ř. 6. manlehen;
ř. 5. „ „ Hluben (sic);
ř. 6. „ „ die Czwu Hoffstete;
ř. 8. „ „ Iohannes de Czepencz, i jinde v manských knihách nalezl jsem nepochybné *n* psáno tak jako v slově Czepe*n*cz, že na prvý pohled měl by je člověk za *ri*.

CCCLXVI.

224. Notář Sigmund, syn Erasmův. Řím, 20. prosince 1394. — G. I. c. 20.

Pouhý notářský spis nemíval pečeti, opatřen byl pouze signetem notářovým; záznam na rubě ze šestnáctého století byl později přepsán. Mimo to jest na rubě rasura 5 cm.

Str. 216. ř. 6. original: parrochialis; ř. 11. parrochiali;
ř. 8. original: *in* Pustmir, ne: *de*;
ř. 10. „ controuersiis, que vertitur (sic) vertebantur etc.;
ř. 11. „ správně: sperabantur (sperabātur) etc. parrochiali ecclesia;
ř. 12. „ Bertrandus;
ř. 15. „ arbitratores *ac* amicabiles compositores;
ř. 21. „ pronunciandum, ač ř. 19. pronuncciacionem;
ř. 23. „ quandocumque et qualitercumque et ubicumque;
Str. 217. ř. 3. original pronunciacioni; ř. 4. pronunciandum;
ř. 17. original: ubicumque;
ř. 23. „ Strasnicz etc. Iohanne dicto Iescone;
ř. 24. „ Olomucensis *diocesis* Borg etc. Swein;

ř. 25. original: zřejmě: Petro dicto Pescal rectore parrochialis etc.;
ř. 27. „ mělo býti: Et ego Sigismundus Erasmi clericus Wratislauiensis publicus apostolica et imperiali auctoritate notarius etc.

CCCLXVII.

225. Transsumpt listiny Jana biskupa z 30 září 1340, jehož datum Pustiměř, 22. prosince 1394.

Brandl udává původ výtahu: Auszug aus dem Original in der Boček'schen Slg. n. 3409. im mähr. Landesarchive.

Podivno, co Dr. Lechner píše: Der Auszug Boczeks stammt aus dem hiesigen Original-Transsumpt, signiert: Herrschaft Wischau, G. I, c. 22.

Jako by zemský archivář nebyl věděl, co v archivě má a čeho nemá.

Ostatně, jak dotčeno, není v knížecím arcibiskupském archivě original transsumptu listiny Jana biskupa z 30. září 1340, pořízený v klášteře Pustiměři 22. prosince 1394 o nějž se v diplomatáři jedná, nébrž je zde v originale **notářský transsumpt onoho transsumptu** listiny Janovy a zároveň pěti jiných listin s pečetí biskupského officialatu olomuckého na pergamenovém proužku nyní ztracenou, **shotovený v Olomouci** v domě tehdejšího officiala Jana Ghulena **5. května 1395.**

Přípisek transsumptu zdejšího zní: Acta sunt hec anno indiccione die hora mense pontificatu et loco quibus supra presentibus discretis viris domino, domino Iohanne prouisore monasterii sanctimonialium in Pustmir vicario perpetuo ecclesie parrochialis ibidem Conrado quondam Iohannis de Teschin Wratislauiensis diocesis notario publico scriba actorum et consistorii Olomucensis domino Nicolao dicto Schilherz presbitero de Hungaricali Broda olim conuentoris fructuum ecclesie parrochialis sancti Mauricii martiris in ciuitate Olomucensi, fidedignis testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis. In quorum testimonium sigillum officialatus curie episcopalis Olomucensis presentibus est appensum.

Et ego Sigismundus quondam Iohannis de Chremisir clericus Olomucensis diocesis publicus auctoritate imperiali notarius etc.

Starší záznam Iura monasterii in Pustmir ordinis sancti Benedicti ad infanciam Olomucensis diocesis. Číslo „6 et 7" připsáno dle písma teprve asi v XVII. věku.

Záznam pozdější: Transsumptum priuilegiorum et emunitatum super ecclesia sancti Iacobi in Pustmier.

CCCLXVIII.

234. Biskup Mikoláš Brno, 1. března 1395 — Manské knihy II. str. 102.

Str. 225. ř. 5. manské knihy: in pheodum;

ř. 8. manské knihy správně: ipsorum suis *supplicacionibus* (supp^bus) benignius inclinati, ne: ipsorum supplicibus, věrojatno tedy měl original: *suis* suplicacionibus;

ř. 9. „ „ congressionem et vnionem factam (fcam), ne, jak Dr. Lechner čte: factas;

ř. 9. manské knihy zřetelné: nostrum damus consensum *beniuolum*, jehož Dr. Lechner nepozoroval;
ř. 12. „ „ po: relictis dle korrektury in margine vsunouti jest: *iuxta nostrum et consensum feudalium de congressu bonorum predictorum* etc.;
ř. 14. „ „ capitaneo nostri Olomucensis episcopatus *supremo* etc.

Nová díla.

Zemské sněmy a sjezdy moravské Jejich složení, obor pusobnosti a význam od nastoupení na trun krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1525—1628). Líčí dle archivních pramenů *František Kameníček*. Díl II. V Brně 1902. Nákl. zemského výboru markrabství moravského. Str. II a 800.

Po dvou letech vyšel díla Kameníčkova díl II. rozsáhlejší prvého. Jedná tu spisovatel o moravském soudnictví, především o větším soudě zemském. Vytýká obor jeho působnosti, vztahovalť se na statky v deskách zemských zapsané vůbec, tedy i na statky duchovenské, ač ostatně kněžstvo náleželo k soudům duchovním (o čemž zvláště str. 113.), jakož i na statky měst královských. Vyňat byl pouze biskup olomoucký, jenž byl mimo stavy, a měl v Kroměříži svůj samostatný soud manský, o němž zevrubněji str. 106. n. V obor působnosti sněmu moravského náleželo poněkud aspoň i Opavsko a Krnovsko. Soud olomoucký zasedal dvakráte v roce, o Třech králích a o sv. Janě Křt., pro soud brněnský stálá doba ustanovena teprve roku 1495, aby se zde jeden soud konal v neděli po sv. Kunhutě a druhý v druhou neděli postní. Nicméně obě práva olomoucké i brněnské pokládána byla za jeden soud. Do počátku 16. století zemské soudy se konaly zároveň s obecnými sněmy, teprve od r. 1519. ustanovena jim doba jiná.

Kniha zevrubně nás poučuje v 20 paragrafech o zemském soudě, zabíhajíc mnohdy do zajímavých podrobností. Potom (str. 96.) mluví o rocích lidí selských, o menším soudě zemském, o manském soudě markrabském, o zemském soudě maršálkově a jak dotčeno biskupové, o soudech městských, vrchnostenských a vesnických jakož i o právě dělnickém.

Druhá část (str. 170. n.) jedná o zřízení vojenském. Právo sbírati vojsko měl zemský sněm, jenž určoval i počet lidu vojenského i výši zemské berně k tomu potřebné. Vůdci byli vždycky voleni sněmem příslušníci koruny české. Vojsko bylo vázáno poslušností stavům a svému vůdci. Jazykem dorozumívacím byl jediný jazyk český.

Následuje stať o účastenství země ve válkách tureckých (str. 218.), které zvláště ve století 16. předmětem bývaly porad sněmů zemských, jakož i o vpádech Bočkajovských, o nichž také již dříve v „Č. M. M.“ byl spisovatel pojednal a prameny k tomu vydal ve spisech České akademie věd.

Část třetí (str. 401.) počínaje probírá autor styky Moravy se sousedními zeměmi; nejzajímavější jsou pro nás (str. 442. sl.) styky s Čechami po celou tu dobu, zejména pak za českého povstání. Vždyť právě obě země ode dávna pojila nejenom zeměpisná rozloha, ale i národnost, podobné zřízení zemské a jedna víra. Odloučila-li se Morava na krátkou dobu od Čech, zase brzo se vrátila k nim jako přední úd koruny české. Co se dělo v Čechách, brzo nalezlo ohlas na Moravě. Nedivno tedy, že Morava se súčastnila i českého povstání, ačkoliv od toho zrazoval hlava nekatolíků moravských Karel Starší ze Žerotína. O tom se rozepisuje autor (488 n.) a líčí (541) následky bitvy Bělohorské, které mírnější byly než v Čechách hlavně přičiněním a zásluhou kardinala Františka Dietrichštejna.

Str. 401. vypisuje styky s Uhrami, str. 407. se zeměmi rakouskými, str. 411. se Slezskem a Polskem a str. 441. s Lužicemi. Z čehož nejvíce mne zajímalo líčení sporu o Opavsko a Krnovsko (415 n.), jež moravští stavové počítali k Moravě.

Následují přílohy (557—717) a obšírný ukazatel jmenný a věcný. Fr. Snopek.

Václav Schulz: **Příspěvky k dějinám moru v zemích českých z let 1531—1746.** Nákladem české Akademie. V Praze 1902.

Uveřejněno tu celkem 274 listin a regest z archivu musea království českého týkajících se morů v zemích českých ze století 16—18. Pro kulturního historika nejsou zprávy ty bez zajímavosti, ale pro všeobecné dějiny vlastí našich veliké důležitosti nemají; zůstávajíť přece jen zprávami kusými a neúplnými, protože jen z jednoho archivu čerpanými. Potřebnějším by pro nás bylo uveřejňovati soustavná zpracování jednotlivých období dějinných a vydávati proto skutečně důležité prameny, které osvětlují všecek obzor politického, náboženského a národního života, než vydávati listiny jednoho braku ceny podřízené; je to jako při stavbě pevné budovy probírati se a přidávati kamínky a nechávati stranou kvádry.

Kuṣejr ʿAmra und andere Schlösser östlich von Moab. Topographischer Reisebericht von Dr. Alois Musil. I. Theil. (Mit 2 Plänen und 20 Abbildungen.) Wien 1902. (Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Classe. Band CXLIV.)

Slovutný náš badatel na východě popisuje objevy učiněné na dvou výpravách (roku 1898. a 1900.) do zemí východně od Moabska podniknutých. Cílem jejich byly starobylé zámky po těch končinách roztroušené a přes veliké stáří dosud obstojně zachované: Bâjer, at-Ṭûba, al-Ḥamâm, ʿAmra, al-Mšatta, al-Mwakkar, al-Harâni, al-ʿAzrak. Prvé čtyři nebyly dosud žádným badatelem navštíveny, zámek at-Ṭûba pak byl dosud úplně neznám.

Nejvíce pozornosti věnoval Dr. Musil zámku ʿAmře, a to hlavně pro četné malby z veliké části dosti dobře zachované. Zobrazují mimo záhadné skupiny osob, zvířata, honby, různá řemesla a pod.

Poloha i tvar zámku 'Amry jsou naznačeny dvěma nárysy, celkový i částečný pohled mnohými fotografickými snímky. Rovněž Tûba. Mwakkar, Mšatta, Harâni jsou znázorněny několika fotografiemi. Jak stavby samy svou mnohdy překvapující stavitelskou ornamentikou, tak zvláště malby podávají důkaz o vysokém stupni kultury v končinách, kde se nyní po tolik již století prohání barbarský beduin. Byla to tedy zajisté moudrá myšlenka vídeňské akademie poslati Dra. Musila po třetí do 'Amry s malířem Mielichem, aby obrazy přirozenými barvami reprodukoval a tak vědě pro budoucí věky zachoval Výprava jeho, jak Dr. Musil v dodatku poznamenává, se velmi dobře vydařila, a v nedlouhém čase bude 'Amra, tento pomník uměnímilovných knížat benî Rassân, se vším činem předvedena zrakům evropských učenců.

Nemůžeme než gratulovati odvážnému badateli, který za velikých obtíží a strádání všeho druhu, o nichž si může učiniti pojem jen ten, kdo v těch nehostinných krajinách pobyl, takových výsledků dosáhl.

Dr. Fr. Kyzlink.

F. J. Lehner: **Česká škola malířská XI. věku.** Svazek I. Korunovační evangelistář krále Vratislava, řečený Kodex Vyšehradský. V Praze 1902. Fol. 52 stran textu, XXXII barvotisků.

Takto nazývá se dílo právě vydané, jež obsahem i úpravou k tomu se hodí, aby pozornost vzbudilo všech přátel umění daleko za hranicemi naší vlasti. První výtisk na Moravu zaslaný věnován jest Jeho Excellenci, nejdůst. p. biskupovi Brněnskému a poskytnul možnost podati zde zprávu o publikaci velevýznamné a nádherné.

Jak sám nápis prozrazuje, ohlašuje p. spisovatel díla toho celému světu odbornému, že dopátral se dosud neznámé České školy malířské XI. věku. Je prohlášení takové odůvodněno? Trváme, že ano. Kdo zná osobnost spisovatelovu, přisvědčí zajisté, že plané osobivosti docela ani schopen není. Jestiť to celý život posvátnému umění věnovaný, jemuž sám Bůh, zdroj veškeré krásy, dopřáti ráčil, aby objevem tímto již zde v tomto životě odměnou za své práce a oběti okusil oné slasti, jakou chystá vyvolencům Krása věčná.

Cesta, kterou badatel dospěl k cíli netušenému, vychází od bodu dobře známého: jest jím tak zvaný kodex vyšehradský, chovaný v universitní knihovně pražské, veškerému učenému světu dobře známý, jednomyslně za znamenitý památník práce české z druhé polovice 11. století uznávaný. Obrazy a výzdoba umělecká každého badatele upoutaly tak dokonale, že dosud málo k textu přihlíženo. Teprve Lehner ukončiv bádání své pro „Dějiny umění národa českého“ po stránce umělecké, počal pročítati text list za listem. Sám takto vypravuje (Úvod, str. I.): „V knize jsou psána mešní evangelia v témž pořádku, jak v římských missálech doby románské za sebou následují; evangelia ta končívají evangeliem svátku posvěcení chrámu Páně. Obrátiv poslední list s evangeliem posvícenským, byl jsem nemálo překvapen, shledav, že následuje ještě jedno evangelium, psané týmž písmem a vyzdobené podobnou skvostnou iniciálkou, jako všecka ostatní; zlatý nápis IN DIE

ORDINATIONIS REGIS oznamuje, že je to mešní evangelium, které se zpívá o slavné mši, při níž panovník na krále pomazán a korunován bývá. Ponévadž v jiných románských evangelistářích původu českého korunovačního evangelia není, dlužno považovati kodex vyšehradský za knihu, již bylo třeba při slavné bohoslužbě v den korunovace královské. Kodex vyšehradský byl tedy pořízen, psán a malován za tím účelem, aby se ho užilo při slavném obřadu korunovace královské; tím se vysvětluje zároveň neobyčejná nádhera vnitřní i vnější výzdoby jeho. Ježto dle jednomyslného soudu odborných znalců považován jest kodex za českou práci z druhé polovice 11. století, stanoví se nyní evangeliem korunovačním přímo rok vzniku, aneb aspoň dokončení jeho."

Jediná korunovace 11. století konala se v Praze roku 1086, dne 15. června na sv. Víta, kdy Vratislav z rozkazu Jindřicha IV. od Egilberta, arcibiskupa Treverského, na krále pomazán byl. Kodex vyšehradský je tedy „korunovačním evangelistářem krále Vratislava", tak zní úsudek šťastného objevitele, zbudovaný na pevném základě údajů historických. Praví-li se, že takto se podařilo nalézti vzácné památce umělecké křestní list, nikdo odporovati nemůže.

Podařilo se však ještě více. Kráčeje po stopě objevené, Monsign. Lehner poznal v kodexu Svatovítském rodného bratra korunovačního evangelistáře, mnohem sice chudšího, ale písmem a výzdobou úplně shodného.

Co dále vypravuje, jak nalezeni ještě dva členové čestné rodiny zatoulaní až za hranice vlasti české, zrovna údiv budí a připomíná zdar, jakým doprovázeny byly práce nejpřednějšího badatele v římských katakombách, Giov. B. de Rossiho, když r. 1851. objevil hrobku papežskou.

„Album Svatovojtěšské", jež roku 1897. vydali Dr. A. Podlaha a Ed. Sittler na oslavu 900leté památky smrti sv. Vojtěcha, přináší ukázku z missalu sv. Vojtěcha, o němž se praví, že uschován jest v pokladě kathedraly hnězdenské. Oko znalcovo ihned postřehlo příbuznost vyobrazení tohoto s obrazy „Narození Páně" v evangelistáři korunovačním a Svatovítském; kdo přirovná XII. list příloh „Alba Svatovojtěšského" k XI. listu naší publikace, ani na okamžik o této příbuznosti pochybovati nemůže. Z příbuznosti této Monsign. Lehner ihned soudil, že „také v Hnězdně jest asi kodex shodující se s oběma pražskými evangelistáři". A úsudek neklamal. Prostřednictvím České Akademie požádána arcibiskupská kapitola hnězdenská o laskavé zapůjčení zmíněného missalu, ale marně; kapitola nemohla se odhodlati, aby na dalekou cestu svěřila „nejvzácnější knihu, kterou hnězdenský velechrám má."

Nebylo věru na škodu. V červnu 1898 Monsign. Lehner vyslán do Hnězdna. Šťastnou náhodou volil cestu přes Krakov, kde navštívil museum knížat Czartoryských, jehož ředitel, professor dějin umění na universitě Jagellonské, dvorní rada Maryan Sokołowski, jej očekával. „Seznámiv jej", vypravuje spisovatel, „s účelem cesty své do Hnězdna, vypravoval jsem mu stručně, kterak jsem se dopátral české školy malířské z XI. věku. Výklad svůj zakončil jsem slovy: ‚Mám tedy tři kodexy české školy malířské', k čemuž on podotknul: ‚A zde je

čtvrtý.“ Překvapen touto novinkou, prosil jsem, aby mi kodex ukázal. Poznav na první pohled totožnost práce se třemi památníky, jimiž jsem se obíral, vykládal jsem mu obšírněji, kterak v kodexu vyšehradském poznal jsem korunovační evangelistář krále Vratislava, jak potom jsem se seznámil s kodexem Svatovítským, o němž Sokołowski ještě nevěděl, a posléze s hnězdenským, jako kodexy příbuznými. Po výkladě tomto polský badatel na okamžik se vzdálil a vrátil se s otiskem pojednání svého, jež uveřejnil v organě krakovské Akademie (Sprawozdania komisyi do badania historyi sztuki w Polsce. Sv. V. seš. 4. V Krakově 1896); tam dovozuje totožnost obou kodexů v Polsku chovaných, krakovského a hnězdenského, s kodexem vyšehradským v Praze a prohlašuje všechny tři památníky za uměleckou práci české školy malířské z druhé polovice XI. věku; vyslovuje se na základě vlastního bádání, že oba kodexy, krakovský a hnězdenský, přinesla do Polska asi Judita, dcera českého krále Vratislava, provdavši se tehdáž za krále polského Vladislava Hermanna. Oči naše se setkaly a z nich vyzařovala radost, že dva badatelé, Polák a Čech, jeden v Krakově a druhý v Praze, kteří před tím se neznali, současně, jeden o druhém nevědouce, stejným předmětem se obírali a stejného výsledku se dodělali. Souhlas obapolný je tu rukojemstvím pravdy.“

Výsledek cesty do Hnězdna byl již napřed zaručen. „Kodex hnězdenský shoduje se naprosto se třemi předcházejícími. Zajímavo jest, že oba kodexy v Polsku dochované vzájemně se doplňují; ten i onen vyčerpává totiž jen z polovice, co kodex korunovační podává celistvě.“

Ukončiv požehnanou pouť uměleckou Monsign. Lehner pojal pevný úmysl, že se pokusí o vydání miniatur „České školy malířské XI. věku“, „aby na jevo vynesený poklad umělecký oznámen byl českému národu a všemu světu uměleckému, poklad, jenž názorně ukazuje, jak vysoko povznesla se česká vzdělanost již za jara života národního, kdy jiskra umělecká, v duši české doutnající, vzplanula mocným žárem.“

Úmysl částečně proveden přítomnou publikací za přispění České Akademie, královského hlavního města Prahy, městských a okresních zastupitelstev jakož i záložen v Karlíně, na Smíchově a na Královských Vinohradech, reprodukcí a tiskem české grafické společnosti „Unie“, která 32 chromotypickými přílohami podává faksimile starobylého kodexu vyšehradského tak umělecky a věrně, že vystiženo jest 800leté stáři pergamenu, písma i barev. Publikace měřiti se může směle s nejdokonalejšími výrobky zahraničními.

Přílohy jsou tyto: I. Deska korunovačního evangelistáře. II. Titulní list. Svatí evangelisté. III.—VI. Rodokmen Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova. VII. Mojžíš na hoře Horeb. Vykvetlý prut Aronův. VIII. Věštba proroka Isaiáše: »Vypučí prut z kořene Jesse.« IX. Úvodní iniciálka L (Liber) knihy Ježíše Krista. X. Archanděl Gabriel zjevuje se sv. Josefu ve snách. XI. Narození Páně. XII. Syn Boží ve slávě nebeské. XIII. Svatí tři králové. XIV. Křest Páně v řece Jordáně. XV. Obětování Páně. XVI. Zvěstování andělské. XVII. Trojí pokušení ďábelské. XVIII. Vjezd Páně na oslátku do Jerusalema. XIX. Večeře Páně. Mytí nohou. XX. Maria Magdalena vylévá vonnou mast na hlavu Páně. XXI. Pán Ježíš na hoře Olivetské. Jidáš políbením zrazuje Pána svého.

Zajetí Páně. XXII. Kristus Pán před Kajfášem. Trojí zapření Petrovo. Kristus Pán před Pilátem. XXIII. Zoufalství Jidášovo. Pilát myje si ruce. Propuštění Barabáše a odsouzení Ježíše. XXIV. Trním korunování. Ukřižování. Pohřeb Páně. XXV. Mrtví vstávají při smrti Páně z hrobu. XXVI. Vzkříšení Páně. XXVII. Evangelium velikonoční. XXVIII. Nanebevstoupení Páně. XXIX. Evangelium na tento svátek. XXX. Seslání Ducha sv. XXXI. Evangelium na svátek sv. Václava s nejstarším obrazem tohoto světce. XXXII. Evangelium v den královské korunovace.

Jméno Lehnerovo, kdyby nebylo ani jiných přečetných prací jeho, má pojištěno na vždy čestné místo v dějinách umění českého. Přednášíme již jen snažnou prosbu, kterou vznáší k ostatním českým městům, okresním výborům a záložnám vlasti naší, aby získali v obvodech svých několik mecenášův a přátel českého umění, kteří by zakoupili vydaný kodex zde pro museum, onde pro školu anebo pro sebe. Kéž se vyplní naděje jeho, že ve dvou letech dílo započaté vydáním ostatních tří kodexů bude bohdá dokonáno. Dr. Jak. Hodr.

Hynek Hrubý: **České postilly.** Nákladem jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou. V Praze 1901.

Spis tento je poctěn jubilejní cenou král. české společnosti nauk. Jako vítaný příspěvek k historii kulturní doporučil jej J. Gebauer; Jar. Vlček dokládá, že doba předhusitská měla býti probrána poněkud zevrubněji, a že také větší pozornosti zasluhovala analogická produkce na Slovensku v století 18. — Spisovatel příliš dovolává se svých pramenů; někdy naprosto spokojuje se s posudky druhých. Patrna také jistá předpojatost proti katolíkům, která se u nás zrovna dědí; slova upřílišená a hodně nerozvážená přebírají se tak do spisu na úkor pravdy a spravedlivosti. Zapomíná také spisovatel, že musí posuzovati osoby podle doby, ve které žily, v ní že musí hledati vysvětlení pro tak mnohý zjev a úkaz, který se pak ve spisech obráží, a že nesmí se svého nynějšího povýšeného stanoviska někdy jen tak šmahem odsuzovati, ba zdá se, že zapomíná i na účel, který skladatelé postill před sebou měli. Vůbec ve spisech tohoto druhu potřebí spisovatelům průpravy theologické, nezbytno to k správnému ocenění učení církevního. Nedostatku toho pociťujeme také tuto; na př. spisovatel nerozumí učení církve katolické o svátostinách, vidí pověry, kde jich není atd. Stať o postille Rokycanově svou obšírností se vymyká ostatní osnově celkové, jak dobře Jar. Vlček poznamenal. Ve spise svém jmenuje spisovatel sice také některé kazatele a jejich spisy, kteří postill nevydali, ale zase jiných důležitých neuvádí: s podivením jest, že vynechal na příklad Val. Ber. Jestřabského.

Dr. Heinrich Matiegka: Bericht über die Untersuchung der Gebeine Tycho Brahe's. Nákladem král. české společnosti nauk. Praha 1901.

Dne 24., 26. a 27. června 1901 byla v Týnském chrámě otevřena hrobka, v níž Tycho Brahe odpočívá. Jak byla shledána mrtvola slavného hvězdáře, podrobně popisuje Dr. Matiegka. Přidána dvě vyobrazení, jak se hlava učencova zachovala.

Dr. F. J. Studnička: Bericht über die astrologischen Studien des Reformators der beobachtenden Astronomie Tycho Brahe. Nákladem týmž. Praha 1901.

Dr. Studnička, který na paměť třistaletého úmrtí T. Brahova vydal spis „Prager Tychoniana“, doplňkem a dodatkem podává zprávu o některých astrologických knihách z pozůstalosti jeho, které Tycho Brahe studoval a poznámkami si opatřoval.

Josef Klika: **Osvětou a výchovou k životu**. Str. 280. Cena 2 K 80 h. — *Dr Fr. X. Harlas:* **Doba a umění.** Str. 255. Cena 2 K 50 h. Nakl. J. R. Vilímek v Praze.

V první knize této Vilímkovy sbírky „Věděním a životem“ jest řada životopisných statí, dle formy asi nějakých příležitostných přednášek; začíná se Štítným a končí — Nietzschem, mezi tím defiluje Hus s Augustem Smetanou, jenž je spisovateli velikým velikánem a také prý Čechem (!), Victor Hugo s J. Krejčím a L. V. Falkem, kulturním bojovníkem pruským atd.

Pan Klika je muž, jakých vlast a národ potřebuje: všemu rozumí, pro vše se nadchne, jen když je to trochu protináboženské, a o všem tedy dovede také přednášet i psát — tak hezky zlehka, povrchně a boucharonsky, až radost. Jenom Nietzsche — hrozný to ostatně konec p. Klikovy „Osvěty“! — ndošel (naprosté) pochvaly; za to Lindner, známý černožlutý přemílač herbartismu, zveleben nade vši míru a víru.

Rozpravy Klikovy jsou prototypem pověstného polоučeného zbožňování, jaké se nejvíce pěstuje v literatuře jeho stavu. Čím žalostnější jsou výsledky té jeho „Osvěty“, tím více se bubnuje a troubí. Z historických perel aspoň jednu třeba vyloviti. Na str. 139. píše se, že „všechen pokrok Evropy udál se proti vůli klerikalů, jejichž řádění proti osvětě neušla ani Bible, papeži na index kladená.“ —

Druhá kniha jest rovněž sborník statí nedávno porůznu uveřejněných, jednajících buď o povšechných thematech uměleckých (nové umění, feminismus, nahota a pod.) neb o některých umělcích českých; přehledný jinak článek „Sto let českého malířství“ přišel by zajisté mnohému čtenáři velice vhod, kdyby byl obsažnější. Pan Dr. Harlas osvědčuje se poslední dobou jako vážný znalec a kritik umělecký, nepředpojatý ani naproti dřívějšku ani naproti pokroku. Vystřízlivění zavládající v uměleckých názorech nalezá v něm bystroduchého hlasatele. Úvahy jeho jsou vůbec pozoruhodny. Některá opakování stejných myšlenek ve sbírce takové snadno promineme.

Josef Patočka: **Idealy umělecké výchovy** a půda české skutečnosti. Spisů „Dědictví Komenského“ č. 23. Str. 40. Cena 40 h.

Volání po uměleckém výchově ozývá se všude, zvláště v časopisech učitelských, ve kterých však již také tu a tam upozorněno, že navrhovatelé a žadatelé sami nevědí, co vlastně chtějí. Má býti umělecký výchov (míním hlavně výtvarný) pěstován samostatně či

jako pomůcka názornosti vůbec? Má svůj vlastní účel, či podřízený? Má se díti podle umění či pro umění? (Vždyť na př. je známo, že Jeneweinovy obrazy, p. spisovatelem zvláště chválené, se mládeži pranic nelíbí.) Jaký poměr je tu pak mezi přírodou a uměním? Pan spisovatel pronesl několik rozumných vět o pěstění umění ve škole, uvedl také několik zajímavých dat o dosavadních podnicích, ale k zásadnímu objasnění otázky nedospěl, tím méně pak k vyčerpání themata plnozvučným titulem brošurky své jaksi slibovanému.

Dr. Jan Zítek: **Pomněnky z českých krajů,** práce Fr. Wildmanna. 89. podíl údů Dědictví Svatojanského. Str. 461. Cena 5 K.

Pěkný sborník tento obsahuje dějepisné, zvláště náboženské obrázky a pověsti, pilným pracovníkem Fr. Wildmannem v kalendářích a časopisech kdysi uveřejněné. Wildmann náležel k horlivým pěstitelům domácího, zvláště místního dějepisu v řadách kněžských; vypravuje prostě, ale plynně a poutavě, podává pak leckdy i zprávy nové a důležité. Některé obrázky týkají se i Moravy (na př. „Devět křížův" u Domašova). Škoda, že neměl příležitosti vyspěti výše. Pan vydavatel přidal ke sbírce životopis zvěčnělého (* 1839, úmrtní datum jsem tam nemohl hned najíti), posléze faráře v Sudoměřicích. „Pohřeb chtěl míti katolický (!?) a beze všeho světského hluku", dodává o něm a uvádí z nápisu náhrobního: „Horlil po celý život pro literaturu katolickou."
Kniha ozdobena četnými obrázky.

Koktavost a jiné odchylky mluvy. Napsal *K. Malý.* „Lidové rozpravy lékařské" ř. III. č. 3. Nakl. J. Otto v Praze. Str. 77. Cena 1 K. 50 h.

V českém písemnictví nebylo dosud spisku, v němž by o koktavosti bylo znalecky jednáno a zároveň jiné vady mluvy byly objasněny za tím účelem, aby širší obecenstvo bylo na věc upozorněno. Spisek K. Malého jest, pokud mně známo, prvním pokusem zdařilým. Spisovatel věci znalý velmi účelně probírá v první části theoreticky příčiny a původ chorob a vad mluvy, na příkladech dobře znázorňuje, kterak se jeví, a naznačuje, kterak se vady a odchylky mají odstraňovat. V druhé části uvádí cvičení prof. Berguanda, čímž zajisté věci nemálo se prospěje. K informačním úkolům spisek K. Malého se hodí velmi dobře a plně vyhovuje. Za učebnici, vlastně cvičebnici pro české běhy nápravné však jest méně způsobilou, protože nemá dostatečného cvičiva pro třetí období, tak že vedle knížečky Malého je třeba ještě jiné učebnice, a to vadí. KADLČÁK.

Směs.

Stáří země. V katolickém vědeckém měsíčníku „Natur und Offenbarung“ (sešit 3.) shrnuje Alf. Kapfhamer dosavadní theorie a domněnky o stáří země naší. Absolutní stáří její, to jest od okamžiku, kdy se od slunce oddělila, nebude nám snad nikdy možno odhadnouti, jen obdobu tohoto prvopočátečného jejího vývoje můžeme pozorovati ve vývoji hvězdných říší, jichž různé světlo podle Secchiho udává nám stadium vývoje jejich. Ale aspoň přibližně odhadnouti stáří země od té doby, co se stala bydlištěm organismů, o to možno se pokusiti. A v tom směru jsou dva od sebe odchylné názory, názor geologů a názor fysiků. Professor glasgowský, světoznámého jmena William Thompson (lord Kelvin) počítá takto: Když země byla ještě v tekutém stavu, tu tekuté magma právě tak jako dnes voda mořská podlehalo vlivu měsíce a příliv i odliv jeho stejně jako dnes mořský zpozďoval rotaci zemskou. Toto zpozďování jest takové, že před 7200 milionů let země se musila dvakrát tak rychle otáčeti jako dnes (tedy ve 12 hodinách). Ze sploštělosti země však zase můžeme souditi, jakou rychlostí otáčela se země v době dříve než ztuhla. Neboť sploštění se po ztuhnutí země státi už nemohlo. Také se však nestalo za doby, kdy rotace země byla dvakrát tak veliká jako dnes, neboť pak by země byla mnohem sploštělejší. Z porovnání sploštělosti zemské s opozďováním rotace její vypočítává tudíž lord Kelvin, že země ztuhla ne dříve než před 1000 milionů let.

Lord Kelvin sám udává tento odhad za maximalní. Počítáme-li podle ubývání tepla v masse zemské, tedy dopočítáme se minimalního čísla. Kdyby země naše byla ztuhla ne dříve než před 20 miliony let, pak by dnes povrch její ještě musil býti teplejší. Podle teploty zemské tvrdí lord Kelvin, že doba od ztuhnutí země může obnášeti 20—40 milionů let. O obou výpočtech Kelvinových více pochybováno, než jim za pravdu dáváno.

Ale geologové jsou proti tomuto výpočtu Kelvinovu ne pro jeho methodu, ale proto, že doba jím ze sálání tepla vypočítaná jest krátká. Potřebují delších period. Dříve s Cuvierem měli učenci za to, že na povrchu zemském čas od času dály se náhlé a ohromné převraty, jež život na zemi, na jedné části aspoň, ničily. Fysikové vůbec tvrdí, že dříve všechen život na zemi musil býti intensivnější, všecky dnes ještě se dějící změny že byly mocnější. Tomu geologové vesměs odpírají: nebylo žádných náhlých katastrof, leda výjimečné a lokalních, vše dálo se nenáhlým postupem a vývojem, jak to i dnes vidíme. Proto tyto změny tvářnosti zemské: splachování hor, vyrývání údolí a řečišť, zanášení dolin, odrývání pobřeží jsou spolehlivým měřítkem. Tak podle výtoku ze čtyř jezer amerických se soudí, že na vyrytí kanálu (12 km.) k Ontariu až k vodopádu Niagara bylo třeba 36.000 let, a vodopád sám posouval se hlodáním skály nazpět, což trvalo nových dalších 70.000 let. Z erose „cannonu“ (hlubokého údolí) řeky Colorado soudí Naumayer a Dutton, že řeka pracovala tu od doby pliocenu, a potřebovala k tomu jistě miliony let. Geologové žádají tedy pro třetinu nejnovější doby (tercieru) zemské už celé miliony let! Jelikož poměr a tvar pevnin a moře během života pozemského valně se pozměnil a vše to pouze ponenáhlým působením vody

se stalo, žádají geologové k těmto mnohem ohromnějším změnám než jest „cannon“ Colorada teprv báječně dlouhé doby.

Pozorujíce usazeniny v zemských vrstvách takovouto prací vody a změnou povrchu vznikající dopočítávají se geologové svou methodou stáří země. Jen že pro odhadnutí jedné takové vrstvy sedimentů není spolehlivého měřítka. Tloušťka usazeniny zajisté na mnohých okolnostech závisela. Jakých však se tu domýšlejí dob, vidno z četnosti těch vrstev, jež pozorovány. Tak v době jurské rozeznává se takových vrstev třicet, a jedinou vrstvu takovou mají za delší, než kolik vyžadují dvě poslední fase zemské: diluvium a alluvivum. Geologové tyto dlouhé doby požadují bez ohledu na vývojové požadavky descendenční nauky, která pro své theorie rovněž k báječným periodám života ústrojného útočiště bere. — Pro posouzení délky doby, jakou se ta která vrstva usazovala, navrhl americký geolog Gilbert vzíti nějaký rythmus, to jest pravidelně se vracející nějaký zjev, jenž dnes usazeniny tvoří. Rythmem tím byl by pohyb moře: příliv a odliv. Měření nánosu, jejž příliv za sebou nechává, dává sic určité měřítko nějaké, ale příliš minutiesní. Jiný rythmus byly by roční záplavy Nilu, ale také příliš skromňoučké to meřítko. Pro geologii nejlépe se hodí rythmus praecesse a excentricity, a ten také Gilbert navrhl jako nejspolehlivější a hned použil. Spočívá v tom: bod rovnodennosti nevrací se na témže místě oběhu zemského kol slunce, nýbrž coufá. Tím způsobem zima a leto posouvají se na elipsovité dráze zemské od afelu k perihelu, tento rythmus praecesse trvá 25.800 let, s ním však ještě spolupůsobí otáčivý pohyb čáry apsidové (velké osy elipsové dráhy,[1]) tak že celá perioda, kdy skutečně zima i leto proběhnou celou dráhou země kol slunce trvá jen 21.000 let.

Také dráha naší země není stejného tvaru, mění svou formu od kruhu skoro až do značně vytáhlé elipsy: jednou tudíž slunce může státi zcela uprostřed dráhy zemské, jindy nejmenší vzdálenost a největší vzdálenost země od slunce jsou rozdílny až o jednu sedminu (sedm milionů mil!). Tato změna excentricity zemské není však asi pravidelnou ani stálou Vypočítáno, že v největší excentricitě země byla před 240.000 lety (opisovala vytáhlou elipsu drahou svou) a doba ta trvala až asi 80.000 let před naším časem. Mají za to, že excentricita zemská dříve bývala ještě větší. — Ještě jinou pravidelnou změnou jest sklánění ekliptiky od 28° až k 21°. Totiž teď slunce v našem letě vystupuje nad rovník 23·5°, ale může vystupovati až i 28° a může zase vystupovati jen 21°.

Působení těchto rythmů na zeměkouli má za následek tak zvané doby ledové. Polokoule, která má zimu v odsluní a léto v přísluní, tedy zimu dlouhou, leto krátké, pokrývá se od polu až daleko k rovníku ledem. To tím více, spadá-li tato perioda zároveň s periodou největší excentricity a snad i nejmenšího náklonu ekliptiky. Takovéto ledové doby ponechávají na tváři zemské zřetelné stopy. Největší míra excentricity značí vlastní glacialní dobu a v ní leží pak v periodách praecessních interglacialní doby. Anglický geolog Croll vypočítal, že poslední glacialní excentrická) doba byla 240.000 let

[1]) Body rovnodennosti se zpozdí o 50·26 sekund obloukových, čára apsidová se pak pošine ročně o 11·76 sekund obloukových; celý rozdíl tudíž činí 62·02 sekund (360° = 1296000" : 62·02" = 20.895)

před naším rokem až do r. 80.000 před dnešní erou, s většími menšími interglacialnimi periodami. Dále nazpět byly glacialní doby před 750.000 lety, před 850.000 lety, před 2,500.000 lety, před 2,600.000 lety atd. a budou nové ledové doby roku 500.000., 800.000. a 900.000. po naší eře.

Stopy ledových dob nezvratné nalezáme skutečně v Siluru, Devonu, v kamenouhelné době a Permi, a tu zvláště četné, v Triasu, Juře, křídovém útvaru, v tercierní době (miocenu ba i neocenu). Leč nesmíme si mysliti, že každá z těchto zemských formací proběhla jednou takovou ledovou dobou. Rythmus praecesse a excentricity jest sám ještě příliš krátký, aby změny a vrstvy kůry zemské vysvětlil. Nutno přijati, že celá ta řada geologických dob od Kambria až po diluvium byla svědkem mnoha set takových po sobě následujících dob ledových a v každé ze zmíněných dob několiknácte ledových period působiti musilo, než vytvořilo a zanechalo znatelnou stopu, kterou my dnes pozorovati a měřiti můžeme.

Leč možno-li všechny předešlé ledové doby odpočítati a změřiti? Nikoliv! Počtu jejich sotva kdy se dopídíme, neboť uchovala-li se kde stopa jejich, jest to jen vždy jako náhodou. Proto i tu, bude-li se stáří země měřiti rythmem excentricity a praecesse zemské, ponecháno bude veliké pole dohadu a domněnkám jednotlivých učenců. Ani tu nedá se nijak najisto určiti, jak stará jest naše země od doby svého schládnutí, od doby, kdy se stala vhodným bydlištěm ústrojného života.

Jiný způsob pro vypočítání stáří země než Gilbertovy rythmy navrhují ve slanosti vody mořské. Podle professora lvovské university Romera potřeba je 52.217 let, aby voda mořská se přítokem řek úplně obnovila. Jelikož slanost vody mořské pochází hlavně z nánosu řek, a voda mořská jest 3000krát tak slaná, jako voda říční, následuje odtud, že dnešní slanost vody mořské způsobena přítokem řek ve 156,651.000 letech (52.217 × 3000). S ruznými opravami a podrobnostmi vypočítal professor Gümbel dobu na dnešní seslanění moře potřebnou na 176,374.550 let. Loziński posuzuje theorii Romerovu (ve zprávách vídeňské akademie věd) namítá, že třeba uvážiti, že dnešní slanost oceanu není veličinou konstantně a pravidelně rostoucí. Rozpuštěné látky ve vodě mořské srážejí se a tvoří ložiska usedlin, jež moře odtékajíc a měníc dno své mnohdy opouští. Tato ložiska octnuvše se na suché zemi opět vodou říční bývají rozpouštěna a do moře zanášena. Dnešní slanost a znečištěnost vody mořské jest tudíž podle všeho už mnohonásobně zopětovaným zjevem, jenž v kruhu se vrací. Nemožno tedy mluviti o jednoduchém počtu 156 (či 176) milionů let jako době stáří oceanu a stáří ztuhlé země — třeba počet ten vzíti několikrát — ale kdož určí kolikrát? P. S.

Vibrace nervu. Elektrická vlastnost roztoků (solí, kyselin), z nichž jedna část atomů hromadí se na kathodě (kationy), druhá na anodě (aniony[1]) čili jeví kladně a záporně rozlišenou elektřinu, vedly k domněnce, že toto elektrické naladění roztoků solných je snad obdobou nervův a svalů v těle

[1]) Názvy při ionech jsou zvráceny: na negativním polu či kathodě usazují se positivní iony a podle kathody nazvány tedy kationy, na positivním polu, anodě, usazují se negativní iony a slují tudíž aniony, jakost elektrickou jejich jest obráceně pojímati s názvem polu při elektrolysi.

lidském, které se též jeví jako roztok jistých látek v pevné váčky uzavřený. Američtí dva biologové, professor James Loeb a A. P. Mathews, konali pokusy s roztoky různých solí a působností jejich. J. Loeb shledal, že sval ponořený do roztoku solí sodnatých křečovitě se smršťuje, do jiných solí vnořený však zase se utišuje; jiné roztoky, a to vesměs roztoky neelektrolytické nejeví naň žádného účinku. Mimo to stvrzeno, že vícemocné sloučeniny ruší pusobnost jednomocných, a čím který prvek vícemocným je, tím rychleji a lépe ruší účinek protivného jednomocného ionu. Jeví se tudíž v tomto vlivu známý zjev působnosti jedův a protijedů. S dostatek dokázáno, že je to elektřina atomová, která v roztocích na sval působí. Na těchto starších už poznatcích založil A. P. Mathews své další bádání o vlivu roztoku na nerv a o zpusobu vibrace nervové. Výsledky uveřejnil vloni v zápiscích přírodozpytné společnosti chicagské. Mathews ponořil nerv spojený se svalem lýtkovým do hustého roztoku cukrového a nerv ihned se smrštil a sval pohnul, po půl hodině nerv v roztoku ztuhl a stal se necitelným. Cukrový roztok v pokusech Loebových na sval nijak nepůsobil! V cukrovém roztoku není žádných ionů (atomův elektrických), neníť cukr elektrolytický, nevodí proudu. Vliv cukrového roztoku spočíval tudíž v něčem jiném. Cukr nenasycený vodou odnímal nervu vodu a tak jej vysušoval. Nerv pozbyl své pružnosti a pohyblivosti, přestal býti vodivým. Téhož účinku dosaženo i pouhým vysoušením nervu na vzduchu jakož i jinými neelektrolytickými roztoky (soli močové, glycerinu a p.). Čím více roztok těchto neelektrolytů se rozřeďoval, tím méně nerv roztokem tím ochromován.

V roztocích solných (elektrolytických, vodivých) jevil se účinek různě. Roztoky příliš koncentrované účinkují tak jako neelektrolytické, odnímají nervu vodu. V dostatečně rozředěném roztoku soli mořské (chlorid sodnatý) nerv jeví podráždění za chvíli po vnoření, a sval, jímž hýbá, stahuje se rythmicky dlouhou dobu. Tu třeba za to míti, že jsou to iony chloru, které svou negativní elektřinou povzbuzují nerv k činnosti. Že je to jen negativní ion („anion“), který sval k činnosti povzbuzuje, vidno bylo z toho: Mathews vložil nerv též do bromidu, jodidu a fluoridu sodnatého. Soli tyto jsou v jakési stupnici nad sebou: iony bromu jsou mocnější než chloru, jodové než bromové a fluorové než jodové mocnější. A také účinek na nerv řídil se touto mocností anionu v roztoku. Kation sodíkový, který byl ve všech těch roztocích stejný, tu zřejmě nepůsobil. Soli tedy a později jak se ukázalo i alkalie působí vesměs na nerv svými iony negativně nabitými, které v nich, totiž nad positivními iony sodíku a draslíku převládají. Že je to elektřina ionu, která působí na nerv, a ne chemická či fysická vlastnost roztoku, dovozeno tím, že srovnáván účinek jednomocných, dvoumocných a trojmocných sloučenin v roztoku. Účinek shodoval se úplně s mocností prvku negativního: u dvojmocných byl dvakrát, u trojmocných třikrát silnější než u jednomocných.

Drážditi nerv proudem elektrickým či aniony roztoků solných, má v nervu týž účinek. A shledáno dále: negativní ion podněcuje činnost nervu, positivní ji ochromuje. Chlorid draselnatý působí zcela jinak nežli sodnatý: v roztoku této soli převládají aniony, v roztoku oné kationy. V jiné draselnaté soli, citratě draselnatém, poněvadž tu negativní náboj ionu citronové kyseliny převládá, jeví se působnost roztoku rovněž podněcující. Příznivá působnost

roztoku na nerv záleží tudíž v negativním činiteli soli či kyseliny: převládá-li negativní prvek, roztok osvěžuje, převládá-li positivní prvek, roztok umrtvuje. A zase umrtvený nerv osvěží se znova silnějším prvkem negativním, čili jed zmůže se protijedem. Tato různá působnost elektřiny negativní a positivní na nerv známa už byla i dříve z pokusů s proudem elektrickým přímo činěných. Nyní elektrická působnost roztoků však význam zjevu blíže osvětlila.

Jakým zpusobem se stává tedy, že aniony a kationy mohou takto působiti na nerv? Zjevy v pokusech svých pozorované vysvětluje A. P. Mathews touto domněnkou: Nerv skládá se z jemných vláknének, jež na dlouho vedle sebe položeny; vláknénka skládají se chemicky z látek albuminoidových a z tuků. Látky tyto jsou ve stavu rozpuštěném, tvoří jakousi klihovinu, jsou hydrosolické (vodou napojené), lišíce se značně od roztoků mechanických. Dle angl. fysiologa Hardyho živá protoplasma je takovým klihovitým roztokem, v němž pevná tělíska plovou. U porovnání s molekulami hmoty jsou tělíska ona příliš veliká a jeví dvojí náboj elektrický: jsou-li tělíska ona negativně elektrická, je tekutina okolní positivně elektrická a naopak. Tímto dvojím protivným napjetím tělíska se udržují s tekutinou stále v diffusním stavu. Při účinku proudu elektrického činí totéž co iony roztoků solných: negativní spějí k anodě, positivní ku kathodě. Ježto však tělíska i s tekutinou jsou omezena na určitý prostor, tu není možno, aby týž zjev jako ve volném roztoku i v buňkách nervových se opakoval. Tu vidíme dvojí zjev: shlukování tělísek a rozbíhání jejich v tekutině. Jsou-li tělíska positivně elektrická, tu při účinku proudu negativního se shlukují, při účinku stejného positivního proudu se rozbíhají. V tomto shlukování a rozbíhání se elektrických zrnek buňky spočívá vibrace nervová, praví A. P. Mathews.

Jakým způsobem se to děje? Tělíska jsou původně positivně elektrická. Přistoupí-li tudíž ze zevnějšku jako dráždidlo proud opět positivní, tedy tělíska se rozbíhají čili stávají se ve své diffusi nepohyblivými. Za to účinkuje-li proud negativní, tu tělíska positivně naladěná se shlukují. Toto shlukování tělísek přechází od buňky k buňce s rychlostí, jakou vlna elektrická se vůbec šíří. Zrnečka shluknuvše se, zmenšují spolu objem akkumulatoru positivně naladěného (jaký svým povrchem představují). Indukcí zrnečka tato budila v okolí svém elektřinu protivnou a vázala ji. Teď po zmenšení objemu svého, když se byla zrnečka v jedno shlukla, uvolňuje se část dříve vázané elektřiny a působí zpět na zrnka shluknutá a zpět je rozhání. Regenerace nastává tudíž elektrickým pochodem uvnitř buňky samé. Podmínkou dobré činnosti nervu jest, aby zrnečka byla pohybliva. Ztrácí-li se nějakým způsobem pohyblivost zrnek, nerv ochabuje. A to se děje působením kationů (positivních atomů) z mnohých roztoků jakož i vším tím, co tekutinu či jiné součástky z nervu vyssává. Také teplota má vliv na pohyblivost tělísek, jak nízká tak vysoká teplota činí nerv ochablým. Nízkou i vysokou teplotou se roztok tukové-albuminosní sráží. Sem náleží též pusobnost anesthetik čili umrtvujících prostředků. Tyto totiž roztavují tuky v nervové masse obsažené a znemožňují takto další shlukování tělísek (ether, alkohol a p.). V opilosti nervy ochrnují, a sice nejjemnější nejdříve, až člověk se stává úplně bezvládným. Alkoholem ničí se pravidelná činnost nervův uvádějících v pohyb sval srdeční, odtud vady srdeční z alkoholu. Podobně také vyssávání tekutiny

z roztoku plasmového, jež pozorováno při koncentrovaném roztoku neelektrolytických uhlohydratů (cukru, glycerinu, urinu atd.) ochromuje nerv tím, že činí tělíska nepohyblivými. — Mathews podpírá theorii svou pozorováním mnohých jiných fysiologů, kteří vibrace nervové zkoumali, a poukazuje i na zřejmý pochod vodivý při dráždění žlázek a chapadel na rostlinách hmyzožravých („rosničce“), jenž rovněž spočívá ve shlukování a opětném rozbíhání tělísek v buňkách žlázy a chapadel. Svou theorii o elektrické vibraci nervové vyvozuje jako důsledek všech těch předpokladův a výzkumů dosavadních. (Podle „La Revue“ č. 7.) P. Š.

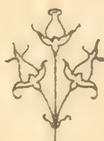
Jak bojovati proti alkoholismu. (O.) Privatní initiativa dovede získati vždycky určité číslo lidí silné vůle, leč většina pohlíží lhostejně, snad i nepřátelsky k celé akci. Nelze se oddávati illusi, že získávání pro úplnou abstinenci vytrhne celé lidstvo od záhuby; bylo by to totéž, jako považovati všecky lidi za přístupné rozumným důvodům, které mluví pro abstinenci. Musíme počítati se skutečností. Účelem celé propagandy není jen získati tolik a tolik lidí abstinenci, úkoly její jdou dále. Abstinenti, kteří mají velký vliv v tom neb onom (lékař, kněz, učitel, úředník atd.) působí na massy — lékař motivy zdravotními, kněz náboženskými, učitel vštěpuje mladým duším odpor k nestřídmosti; úředník, poslanec atd. svým vlivem působí, aby se uskutečnila praeventivní opatření, zabraňující aspoň zneužívání alkoholu (určitá policejní hodina, zavírání putyk v den výplaty, v neděli; zákaz, dávati opilcům nápoje, prodávati lihoviny nedospělým atd.). To vše může se díti bez propagace abstinence, to vše míří k opravdové střídmosti. Velmi na tom záleží, aby ony osoby vlivuplné byly abstinenty, neboť hlavně tito svým nadšením a nezlomnou vůlí prorazí mnohou věcí, kterou provésti jsou neschopni t. zv. „střídmí“. Tito mohou býti sebe více přesvědčeni o zhoubnosti nestřídmého pití, mohou sebe více horovati pro střídmost, tolik přece nedokáží, co abstinenti. A konečně takovému „střídmému“ může býti zcela lhostejno, zda bližní oddá se více nebo méně požitku, kterému on sám hoví, může mu býti lhostejno, zda druzí o několik hodin více posedí při alkoholu, jenom když se nespijí do němoty, a vracejí se z hospody jako lidé. A proto opakuji, že hlavně abstinenti docílí výsledku v boji proti alkoholismu, ovšem abstinenti rozumní, kteří neobtěžují každého a při každé příležitosti vtíravým kantorováním o prospěšnosti abstinence, ale kteří nechávají si propagaci její jen na určité příležitosti a případy. U nás jest ještě nepřipravena půda ku propagaci abstinence v širokých vrstvách. Vím, že na několika místech vzbudili propagatoři její svou řečí smích neb odpor. Za nejlepší pokládám cestu tuto: Žádejme naprosté zřeknutí se ostrých lihovin (likérů, rumu, slivovic atd.), a to beze všech kompromissů. Mírné dávky piva a vína můžeme zatím — ne raditi — ale připustiti. Maximum pro silného, vyspělého muže je litr piva denně dle některých lékařů. Raďme však, aby se nezvykalo pravidelnému pití vždy a při každé příležitosti. Pro mládež do 16 let a pro ženy kázána buď úplná abstinence, rovněž tak lidem, zabývajícím se hlubokým studiem, lidem, kteří ve svém zaměstnání vylučují jakékoli rozčilení atd. Až by byla takto půda připravena, může se začíti s abstinencí v širokých vrstvách. Co se týče přednášek, radím každému, aby neoznamoval svou přednášku nadpisem: „O alkoholismu“.

ač-li chce míti jaké posluchačstvo. Nejlépe rozděl přednášku na tři. První může býti: „O těle lidském“. To táhne. Promluvíš stručně o konstrukci těla, o tom, co mu prospívá, co mu škodí, a už jsi v alkoholismu. Podruhé může se mluviti: „O socialních poměrech dneška“. Stručně vyložíš některé zlořády společenské, a už můžeš mluviti o zhoubnosti alkoholismu v rodině, v obci, státě a náboženství. V třetí přednášce: „O charakteru“ může se velmi vhodně rozhovořiti o pokleslosti charakteru vlivem pijáctví, o nápravě výchovou rodinnou a školní atd.

Ovšem „střídmé“, kteří jsou dobré vůle, nelze naprosto vylučovati z boje. I neabstinent svede mnoho dobrého, když na př. rozšiřuje spisky a letáky antialkoholické, když přispívá grošem na účely antialkoholické, když působí na zákonodárství a na přesné dodržování zákonů samých etc. Tedy abstinenti v řadách prvních, střídmí v řadě druhé bojovati mají; vždyť tito musí nahlédnouti, že alkoholismus ničí celý národ, a že tedy ve vlastním zájmu jsou povinni dle sil pracovati...

Některé příklady osobní initiativy jsem už uvedl, zbývá promluviti o ostatních, jak se jeví v cizině, a jak o nich píše biskup Egger ve zmíněné brošuře. Kolik lidí bylo získáno abstinenci, tolik bylo vyrváno alkoholu a hospodám. Naproti hospodám zřizují se kavárny a hostince temperenclářské. Staví se útulky pro jisté třídy, spolkové domy pro tovaryše, dělníky, pro mládež, aby se odcizili životu hospodskému. Ve mnoha anglických městech zřizují se klubovní domy s čítárnou, hudebnou, jídelnou, zábavními místnostmi, s knihovnou a spořitelnou. Nenajdeš vesnice anglické bez kavárny. V Hamburku zařízeno 13 jídáren a kaváren za zmíněným cílem. V Drážďanech jsou čtyři lidové útulny se zahradou a hříštěm pro děti. Nikdo není nucen něco si koupiti. Láhve s vodou jsou na stole a z lihovin dostaneš pouze lehounké pivo. Oběd stojí pouze 25 feniků. V místnostech dalších jsou přednášky a hudební zábavy. Tyto lidové útulny mají 10—25 tisíc marek příjmů, třebas nikdo není nucen něco si koupiti a třeba jsou ceny jídel mimořádně nízké. Čím více hnutí střídmostní roste, tím více množí se ústavy podobné, zachraňující lid od pijáctví. Třebas hnutí roste někde tuze zvolna, přece zachraňuje sta otců a sta rodin od záhuby, a v tom už spočívá veliký jeho výsledek.

J. Bečvan.

Rozhled.

V Brně, 25. května 1902.

Zprávy náboženské. „Kölnische Volkszeitung“ mluvíc nedávno (č. 415.) o světlých stránkách hnutí protiřímského v Rakousku, jak totiž kruhy církevní v Rakousku ze své bezstarostnosti vyburcovány byly, počítá k dobrým následkům tohoto hnutí ne-li samu reformu bohoslovného studia, aspoň její urychlení. Dnešní organisace studia toho pochází z r. 1850. a tehdy už přejalo se skoro všechno z dob dřívějších. Reforma žádána i připravována už dlouho, vloni pak na konferencích biskupských (v listopadu) episkopat podal ministerstvu kultu příslušný návrh. Ministerstvo teď rozeslalo po fakultách a ústavech theologických, aby zvláštní potřeby a přání, jež by na tom kterém ústavě mimo novou navrženou osnovu chovali, k osnově připojeny byly. Z dobrozdání těchto pak se spolu s návrhem konference biskupské vypracuje podrobný plán. Jednotlivá ustanovení návrhu konferenčního jsou zatím tato: studium bohoslovné potrvá čtyry leta jako dosud; počet předmětů bude rozmnožen: o dějiny dogmatu, dějiny umění církevního, archeologii, bohoslovnou encyklopedii, srovnávací vědu náboženskou, sociologii a ethiku (moralní filosofii). Prodlouženo bude studium dogmatiky na dvé leta. Při theologických fakultách zřízeny budou seminaře vědecké a počet docentů rozhojněn, docentům samým přidáni budou i repetitoři. Latina bude i na dále převládati jako řeč vyučovací, ale ani řeč obcovací nebude tak vylučována jako dosud. Způsob, jímž zkoušky se skládati budou, z části bude přísnější, z části mírnější. Přísnější budou obyčejné zkoušky (kolloquia) a všeobecné odborné, mírnější budou rigorosa, o to totiž, že vedle dogmatiky a moralky ostatní vědy budou rozděleny na odbory, a bude možno skládat doktorat jen z určitého odboru, čímž doufá se právě, že bude možno dosáhnouti všeobecného prohloubení všech věd bohoslovných. — Ježto hlavní vědecká výzbroj spočívá ve zřízení seminářů a v ustanovení více sil učitelských pro týž odbor, nebo ve specifikaci téhož odboru, a tyto věci vesměs vyhrazeny jen pro fakulty bohoslovné, a to ani ne pro všecky, zvýší se značně vědecké vyškolení jenom jedné polovice asi všech theologů: z 3100 bohoslovců jest jich 1450 na fakultách, 1650 na ústavech bohoslovných biskupských, klášterních a j. Semináře vědecké, jež pro vyškolení vědecké a i pro vědeckou práci jsou nejdůležitějším prostředkem, chystají se jen pro Vídeň (zde už byly), Prahu, Olomouc, Hradec, Inšpruk a Solnohrad, tedy celkem asi třetina studující bohoslovné mládeže jich bude moci používati.

Pro pozdvižení samého bohoslovného studia i to znamenalo by pokrok veliký. Nemožno ostatně po státu žádat, aby vedle devíti dnešních fakult vyzbrojil stejně i těch ostatních 42 ústavů bohoslovných celé říše. Bylo by však záhodno, aby nejsilnější z dnešních ústavů byly

povýšeny na stupeň fakult, aspoň všecky tři české v biskupských sídlech, brněnský, linecký, gorický, lublaňský a jeden jako společný z dnešních pěti ústavů dalmatských. Brněnský ústav ostatně cíle toho dočká se se zřízením university na Moravě snad v době nedaleké.

Na první lonské synodě krecké usnešeno pro biskupství na Krku (hlaholského ritu) a pro kněze těch osad isterských, dalmatských a charvatských, jež mají právo hlaholské mše sv., zříditi staroslovanskou akademii, která by dnešnímu nedostatku kněží-glagolašů odpomáhala. Nebyla by to ani tak Akademie, jako spíše jakýsi kurs učebný ve staroslovanštině a vědomostech hlaholašům potřebných. Ustanoveno družstvo, jež vzalo si na starost získati jednomu či několika knězím akademickou průpravu ve staroslovanštině, kteří by pak sami vyučeni jsouce, kněze ne sice akademicky, ale pro denní potřebu vzdělávali.

Pronikavé hnutí pro opravu seminarního a bohoslovného studia rozmohlo se též ve Francii. Jedno z březnových čísel katolické revue francouzské „Le Correspondant" shrnuje zjevy tohoto hnutí ve článku abbé Kleina: „Un renouvellement des études ecclésiastiques" (obnova studia bohoslovného). V čele hnutí stojí učený arcibiskup z Albi mons. Mignot, jenž většinou řečmi svými v tom oboru pobádá a pracuje, do hnutí zasáhli však spisky svými biskup chalonský Latty, larochelleský Le Camus, autunský kardinal Perraud, dále rektor katolické university lilleské Baunard, a j. Seminarní studium dle jednomyslného úsudku oprávců má býti jen praktickým nižším stupněm přípravy kněžské. Pro mnohé snad tato příprava bude muset dostačovat i na dále. Ale nadanější a horlivější z kněží a kandidatů kněžství nutno posílati na fakulty theologické, které se musejí státi pravým střediskem věd theologických a věd pomocných, vlastně všech věd, neboť katolíci francouzští mají nejen fakulty theologické, ale celé své university s jedním, dvěma či více oddíly. Vlastní reforma a vypjetí vědecké musí se tudíž dokonati tím, že universitní studium stane se skoro všeobecným a reformované seminarní pouze případnou nezbytnou průpravou pro duchovní správu. Tímto praktickým rázem seminářů bohoslovných nemá se jejich dnešní úroveň snížiti, naopak i tu třeba nad dnešní stav povýšiti, i kdyby vědecká výzbroj musila zůstati na nich neúplnou. O nastalém rozdvojení mezi církví s jejími sluhy a mezi vědou i učeným světem, hlásá stále mons. Mignot, že třeba tuto roztržku, jež stále se šíří, zaceliti a církvi znovudobyti ten vliv, jejž měla dříve. K tomu má směřovati vývoj a reforma bohoslovných věd a bohoslovného studia. Zdaž však to možno, toť jiná otázka. Vědy se zmocnil stát, neboť dnešní věda potřebuje ohromných materielních prostředků ku svému bádání, církev na tomto poli v dotaci vědy dnes nemůže zápoliti se státem, naopak sama namnoze příspěvku státního pro své potřeby se domáhati musí. Starý vliv, kdy církev byla víc vědám než dnes jest jim stát, už se sotva vrátí. Může se jednati jen o respektuhodné místo v kruhu vědy, o spolupůsobnost s ostatními činiteli, jíž církev dokáže, že nebojí se žádného oboru vědeckého a žádného nezamítá, a vždy s to jest, aby všechen ruch vědecký

stopovala, osvojovala, povznášela a pročišťovala. Co pak se zvláště bohoslovných věd týče, tu o reformě jejich praví mons. Latty ve veřejném listě k alumnům svým a professorům semináře: „Není už doba na zastaralé these a methody. Bohosloví musí býti přepracováno z různých ohledů, nevyhovujeť už dnešním poměrům. Proč se máme upříti na způsob přednášek a výkladů, jako se kdysi přednášelo na universitě v Salamancc! Zděděné z té doby příruční knihy theologické se svou středověkou latinou, s konfusními prolegomeny, definicemi, corrollariemi, zastaralými objekcemi, jichž dnes nikdo ani naschvál nenamítne, všecky ty knihy a učebnice shodují se ve dvou bodech: jsou sestaveny v řeči a slohu méně než prostředním a chybí jim docela hloubka, vznešenost, zajímavost a aktualita. V seminařích se z nich musí studovat a bohoslovec utrmácen a ubit přestává na jejich suchoparu, později je odloží, neboť nejsou mu k ničemu, leda ještě k farnímu konkursu je znovu prolistuje. Pro vlastní duchovní správu, pro vlastní duševní potřebu, pro vodítko při kázáních atd. nikomu ani nenapadne do těchto mrtvých knih se podívat. Kněz sice musí znáti latinu jako řeč církve, ale nač mařiti čas námahou o latinské myšlení, psaní a mluvení, když beztoho člověk zákony řeči stále porušuje a nikdy jí tak dalece nepotřebuje, aby úplnou zběhlost v ní projeviti mohl a musel. Na žádost o dispens tolik přípravy netřeba. Pro zběhlost v latině církevní dostačí, když v učebnicích budou citáty Písma, latinských otců (pokud záhodno) a citáty z dokumentů církevních v latině. Ostatní lépe bude v řeči obecné.“ Z různých cyklů naučných obrací se biskup Latty zvláště proti pojednání dnešní theologie o eschatologii (posledních věcech člověka), kdež přepínání a naivní fantasie odjakživa hrála první úlohu, mezi tím co zjevení a nejvyšší úřad učitelský ex offo mlčeli.

Třeba podotknouti, že věci francouzkými biskupy zmíněné a vytýkané nehodí se už na studium v bohoslov. ústavech zemí německých a českých, kdež až na menší nedostatky, značně se povzneslo podle ducha doby. O dobré učebnice a příruční knihy jest ovšem všude potíž. Znalost Písma v mateřštině měla by se více pěstovati.

Že v romanských zemích bohoslovná věda uvázla na suchu, strnula přespříliš v starých náhledech a methodách, patrno z případu Lucova, jenž z theologického stal se politickým. Při projednávání návrhu tolerančního v Německu (5. května přijat sněmem říšským ve II. čtení) nepřátelé z protestantského tábora katolickému středu vyčetli jako officielní náhled o právu církve nad nekatolíky úryvek z nedávno vydaného dvousvazkého spisu jesuitského kanonisty římského de Luca „Institutiones iuris ecclesiastici publici“ a pětisvazkového spisu „Praelectiones iuris canonici,“ jež 18. října 1898 vyznamenány zvláštním brevem papežským jako důkladné monumentalní práce, církevní práva výtečně hájící. P. de Luca mezi tresty církevními pojednávaje o trestu smrti na heretiky vynášeném přijímá náhled Tannerův ze 17. století, že tento trest smrti povinna moc světská vykonati nejen na vlastních zatvrzelých bludařích, ale i na všech dítkách

bludařů, bludařskou naukou vychovaných a na všech těch, kdož podruhé v blud upadli i kdyby se bludu sebe víc odříkali. Třebas P. de Luca neháji tohoto „práva“ církve pro dnešek, ale že už i v tom historismu přidává se na stranu nejrigorosnějších, právem vtiskl odpůrcům z říšského sněmu německého do ruky zbraň: ejhle jaká je tolerance církve katolické dle samého práva kanonického! Nelidský, starozákonně ukrutný ráz středověkého soudnictví jak církevního tak státního nejméně se hodí dnes za normu a východisko práva církevního. Proti takovým výtkám odpůrců nemohli uvést katoličtí řečníci nic jiného, než že náhledy theologů nejsou učením církve samé a že bývají podle směru a školy přerůzné od největšího rigorismu až k nejširšímu laxismu a mimo to, že P. de Luca stojí dnes nejen osamocen, ale i směr a ráz spisů jeho samým představeným řádu Tovaryšstva Ježíšova byl desavouován.

Turinský rubáš Kristův, o němž minule zmínka byla učiněna, poutá poslední dobu zvláštní pozornost učeného světa francouzského. V roce 1898. člen „Académie des inscriptions et Belles-lettres“ Artur Loth spolu s italským šlechticem archeologem Secondo Pia podrobili rubáš, jinak úplně nepřístupný zkouškám učenců (majetek královské rodiny italské), fotografickou cestou výzkumu o rázu a pravosti podoby do rubáše vtisknuté. Arthur Loth vydal r. 1900 knihu „Le Portrait du N. S. Jésus-Christ d'après le Saint-Suaire de Turin“ („Podoba N. P. Ježíše Krista podle rubáše turinského“), v níž Loth snaží se podle fotografií zhotovených podobu Kristovu vylíčiti, a spolu realně i historicky dovozuje pravost rubáše turinského. Kniha tato vzbudila novou zkoušku vědeckou, jíž podjal se s rubášem Dr. Paul Vignon, francouzský přírodozpytec ze Sorbonny, a Dr. Colson, fysik z polytechniky pařížské. O výsledku výzkumů svých přednášel Paul Vignon 21. dubna v „Akademii věd“ v Paříži. Vignon a Colson došli k tomu náhledu (bez ohledu na historii) z pouhého anatomicko-fysického stanoviska, že podoba na rubáši nemůže býti malbou, nýbrž že jest pravým otiskem zkrváceného mrtvého těla lidského a pravděpodobně otiskem postavy Kristovy. Podoba na plátně vtisknutá jest negativem (otiskem), jímž by malovaná podoba nebyla. V 12. století, do něhož se klade původ malby na rubáši, nebylo možno ani s anatomické stránky, ani s fysické stránky tak správně a věrně podobu lidskou vmalovati na plátno. Výzkum Vignonův počátkem května vyšel ostatně tiskem (v Paříži: „Le Linceul du Christ“ Masson & Cie., 15 fr.).

Takových rubášů Kristových uctívá se (jmenovitě v jihozápadní romanské Evropě) na 40! Úcta rubášů těch objevila se najednou v 12. a 13. století (po válkách křížových) a přecházela z jednoho města do druhého. Nejslavnější byl po celý středověk rubáš v Besançonu a v Compiègne ve Francii. Turinský rubáš objevuje se skoro nejpozději až r. 1353, kdy jej dal Godefrid de Charny kollegialnímu kostelu svého panství v Lirey (departement Aube). O sto let později nalezáme lireyský rubáš v Chambéry, odkud darován sv. Karlu Boromejskému, přenešen jím do Turina a tu zůstal. Už když rubáš byl v Lirey, jsou

historické doklady uchovány pro to, že tehdy za pravou podobu Kristovu nepovažován. V seznamu reliquií a památných věcí chrámu lirevského z r. 1357. rubáš se vůbec neuvádí. Biskup z Troyes, Pierre d'Arcis r. 1389. zakázal uctívati rubáš jako pravou reliquii umučení Kristova, neboť biskup se přesvědčil, že podoba na rubáši jest uměle malována a našel též ještě žijícího malíře, který rubáš maloval a k práci své se přiznal. Rovněž papež Klement VII. r. 1390. zakázal uctívati rubáš lirevský jako pravou památku. Nebožtík professor Fr. Kraus ve své „Real-Encyklopedii křesťanských starožitností" všecky ty rubáše bez výjimky pokládá za zbožný výmysl 13. století, kdy mysl křesťanů oživená výpravami do sv. země, začala rozjímati a vzpomínati umučení Kristova, a tu rubáše objevily se jako obrazy onu zbožnost podporující. Teprv později lid i kronikáři začali obrazům těm připisovati pravost, když už na původ jejich se zapomnělo, a legendy se tak všude, kde takový obraz byl, stvrzovaly a přechovávaly. Ostatně Vignon sám praví, že otisk těla Kristova na rubáši turinském mohl se jen tehdy tak vtisknouti jak je vtisknut, kdyby tělo Kristovo po snětí s kříže nebylo bývalo ani umyto ani otřeno, ani nijakými mastmi a oleji pomazáno, ani jinak převázáno. A tato podmínka příčí se jak zřejmým zprávám evangelia, tak způsobu pochovávání u židů. Svatý Jan výslovně praví: tehdy vzali tělo Ježíšovo a obvinuli je plachtami (plurál!) s těmi vonnými věcmi (myrrhou a aloëm na sto liber!), jak obyčej jest židům pochovávati. Třebas tělo Ježíšovo bylo na honem pochováno před velikonoční sobotou, a až na neděli nechaly si zbožné ženy vlastní balsamování a uložení mrtvoly, přece nelze mysliti, že by tělo Kristovo byly pouze tak jednoducho ovinuli do jedné veliké plachty a položili do hrobu.

Pokud se nám dostaly vážnější vědecké listy katolické do ruky, všecky mají a vyslovují tyto nepřekonatelné historické pochybnosti, třebas zvláštnímu zjevu pravděpodobnosti při fotografování spozorovanému se diví.

V „Revue archéologique" v prvním dvojsešitě Cecil Torr na základě svých studií o křesťanských starožitnostech, jmenovitě starokřesťanských malbách zlatem, vyvozuje, že podoby Krista a Jana na nejstarších těch památkách malují se tak, že Jan Křtitel vypadá jako dospělý vousatý muž, Kristus jako bezvousý mladík. Z papyrů řeckých vysvitá, že census Quirinův, v nějž spadá dle Lukáše rok narození Páně byl roku našeho 6. po Kristu. V ten rok Jan Křtitel už měl 12 let, Kristus při své smrti neměl prý víc než 20 let! Typy Krista jako vousatého dospělého muže jsou rázu pozdějšího prý; starověk jich nezná. — Není proč od průměrné dosavadní tradice odstupovat k takovýmto extremním domněnkám.

V téže „Revue archéologique" v loňském posledním dvojsešitě dokazuje studie Reinachova o místě ze Zjevení Janova 6, 6 měřice pšenice za peníz a tři měřice ječmene za peníz; oleji pak a vínu neškoď, jak správná je všeobecná tradice církevní, kladoucí zjevy a knihy starokřesťanské v určitou svou dobu. Z místa toho je zjevno, že ceny

pšenice a ječmene tehdy byly denar a $^1/_3$ denaru za míru, což se rovná asi 96 K za míru pšenice a 32 K za míru ječmene. V době rozkvětu císařství římského (za Oktaviana Augusta a za Tiberia byly ceny pšenice a ječmene v římské říši 13 K za pšenici a 7 K za ječmen. Ceny Janova Zjevení svědčí tedy o nebývalé drahotě. A drahota taková nastala v říši římské kolem r. 90. po Kristu. Tehdy totiž rozmohším se pěstováním vína nastala veliká vinná nadvýroba, ale za to rozšiřováním vinic ubráno pšeničné půdy a pšenice bylo nedostatek a drahá byla. Proto r. 92. vydal císař Domitian výnos rozkazující: „aby v Italii nikdo už víc než dosud vína nepěstoval a v provinciích aby polovice vinic byla vysekána a obilí věnována". Edikt tento vydán zřejmě ve prospěch italských vinařů, kteří v těžké krisi tehdejší před budoucí konkurrencí se jím krýti chtěli. Leč proti italským vinařům jako privilegovaným povstali maloasijští a poslali do Říma svého obhájce retora Skopeliana, aby se nemusela polovice vinic vysekávat. Podobně jako svaz italských vinařů tak asi i svaz italských majitelů olivových sadů a olejáren vymohl si stejný nějaký edikt, jenž Italii zaručoval nějaké výhody. Protož slova Janova „oleji a vínu neškoď!" jsou narážkou na tehdejší hnutí agrarní, v němž provincie a jmenovitě Malá Asie stály proti agrarníkům italským, zvláštních výhod se domohším. V nepřirozených poměrech, kdy oleje a vína bylo nazbyt a za to chléb (pšenice a ječmen) byl drahý nad míru, že lidé hladem umírali, ještě agrarníci všech zemí volají — jako dnes cukrovarníci — oleji a vínu neškoď! Třebas byl za babku, ať se jen smí pěstovat a vyrábět dále s pomocí státních privilegií.

Proti Delitzschovu spisku „Bibel und Babel" vydal professor bohosloví (protest.) Ed. König spisek téhož názvu, v němž upřílišené a unáhlené výv ody Delitzschovy na pravou míru uvádí. Vytýká Delitzschovi zvláště, že na př. jméno Jahve velmi libovolně vsunul do smyslu textu klínových (babylonských), jméno tam čtené Jahavu-ilu či Jahave-ilu nemusí právě značiti jméno Boha. Assyrština nemá hebrejského slovesa hajah, od něhož kmen Jahveh se odvozuje. Ani důkazu, že Babyloňané byli podle jména tohoto Boha monotheisté, König nepřipouští. Obrázek nalezený a první hřích znázorňující König také odmítá: výklad takový je libovolný. Neníť mezi biblickým výkladem a obrázkem tímto pražádného vztahu. Možno, že i Babyloňané měli některé dávné zkazky z prazjevení, ale zdrojem bible nebyli. Náboženství jejich jest hrubé, mnohobožné, bez mravního a čistého základu. V Babelu lidstvo ruce vzpínalo k nebi hledajíc pravdu, v bibli nebe vzpíná se po člověku táhnouc jej k sobě a podávajíc mu pravdu hotovou. Spisek Königův jest však proti Delitzschovým výv odům jen slabou obranou.

Mimochodem zmíněný minule spis Spencera Jonesa, anglického pastora („England and the Holy See — Anglie a sv. Stolice") jest důležitým projevem anglikanského tábora ve prospěch sblížení církví. Předmluvu k němu napsal vůdce ritualistů lord Halifax. Jones dokazuje ve zmíněném díle svém (468 str.), že jedna církev Kristem založena a pro jeho dílo jen jedna jest vhodna a potřebna a třeba ji znova

zbudovati. Dnešní rozluka církví má svůj původ ve vášních lidských a její trvání umožněno jen tím, že se hromadí a obnovují nedorozumění. Protestanské církve vůbec na zevnějšek tak se jeví, jakoby hlavním cílem jejich byla nenávist papismu a potírání jeho a ne hledání spásy a pravdy Kristovy. Sp. Jones naznačuje zejména pět bodů, podle nichž by se mělo pracovati na smíření obou církví a sám je hned rozvádí, a cestu ukazuje: 1. všechno posuzovati dle daných poměrů; 2. pojítka, jež zbyla, utužovati, a zaniklá obnovovati; 3. stykem vzájemným nechuť a nedorozumění odstraňovati; 4. modlitbou k Bohu se utíkati, aby milost spojení církví dopřál, a sám se o to přičiňovati; 5. církevní nauku a zařízení hleděti proniknouti a v širším duchu vyložiti — ne proti sobě, ale vedle sebe, srovnávati smysl vzájemné a neshody uladiti. Tím by na konec možno bylo dojíti úplného sloučení Anglie s Římem, aniž by se zadalo které zvláštnosti a nauce reformované církve anglické.

Hlava bulharské samosprávné církve, exarcha cařihradský Josef, slavil 6. května 25tileté jubileum nastoupení na stolec cařihradský (Lazar Jovčev světským jménem, narozen r. 1840. v jižním Bulharsku, studoval v Cařihradě a v Paříži, byl zprvu členem soudu obchodního, potom sekretářem exarchatu bulharského v r. 1870. zřízeného, redaktorem bulharského časopisu, na to biskupem v Lovči). Když po vypuknutí povstání bulharského a prohlášení války rusko-turecké vláda turecká jak exarchu cařihradského Anfima I. sesadila a uvěznila, tak i všecky ostatní bulharské biskupy v Macedonii a jižním Bulharsku násilím pozatýkala nebo vypudila, zvolil národní synod bulharský v Cařihradě přece ihned nového exarchu Josefa, biskupa Lovečského, jenž úřad svůj ihned nastoupil a v těžkých poměrech, zbaven jmění, podřízených biskupův i kněží, za spustošených chrámův a zbořených škol přece se udržel a nepopustil vůči turecké vládě, až samosprávná církev bulharská opět znovuzřízena, všech sedm macedonských biskupství obsazeno, a školy znova otevřeny a stále nové stavěny. Počet škol a učitelů jmenovitě za exarchy Josefa se během toho 25tiletí sečtveřil, počet žactva ztrojil (od r. 1882. do 1900. školy vzrostly ze 237 na 947, učitelstvo z 351 na 1465 hlav a žactvo z 16.063 na 47.879). Co se obrany a povznesení národnosti a církve bulharské týče, vykonáno za jeho exarchatu mnoho; leč také z exarchatu vycházel i všecek ten odpor a ta tvrdá nesmířlivost jak vůči Srbům, tak vůči Řekům. A nesmířlivost tato nebyla ani tak zásadní a právním pokladem odůvodněná, jako malicherná řevnivost. Během doby proti zjevnému znění fermanu, jímž roku 1870. samostatná bulharská církev a jí sedm biskupství podrobeno, dovoleno, že v každém z biskupských měst bulh. zřízeno i řecké biskupství a řecký biskup obdařen právem prvenství před bulharským. Ovšem dovoleno, ježto prostředků účinné obrany nebylo, ale ani se nepokoušeno o ně. Až teď proti srbskému novému biskupu skopijskému vzpomenuto na stará práva. Bulharský spisovatel Dm. Rizov také v pamětním spise, exarchovi zaslaném v den jubilea jeho, vyčítá všecku tu prázdnotu, zbytečnost a škodlivost boje

proti Firmilianovi, když Řekům se dřív nikde nebráněno, kde více uchvacovali a více škodili.

V samarské diecesi pravoslavné (v Rusku jihovýchodním) donucena letos konsistoř potrestati duchovenstvo jedné osady, že zpovídalo věřící na lístky a za lístky (jako za vstupenky nějaké) vymáhalo taxu. Také sváteční obchůzka duchovenstva (na Hody Boží, Vánoce a Tři krále, Velkonoce a Svatý Duch chodí duchovenstvo bulharské žehnat a blahopřát) nelíbí se mnohým konsistořím a „přeosvíceným", ježto prý se odbývá jen s pospěchem a jako pouhá formalita. Žádají proto namnoze, aby se pochuzky ty rozdělily na více dní, že netřeba za jeden den všecko všude obejít, aby se v každém domě několik srdečných slov a ponaučení promluvit mohlo s domácími. Leč ta spěšnost nebývá nejhorší. Hůře je, musí-li se vytýkat duchovenstvu rozlišování osob — jdou jen k bohatým, k chudým ne; jdou si jen popit a obveselit se. — Tak jak u nás v naší církvi v poslední dobu jsou to hlavně kláštery a kongregace přerůzného druhu, jež oživují život náboženský novými myšlenkami a novými podniky jej vzpružují, tak i na Rusi přichází vliv klášterů stále více k platnosti. A začínají touže cestou jako naše kongregace: školou, obsluhou nemocných, tedy vzděláním a charitou všeho druhu. Staré ruské kláštery, mnohočlenné, jako sídla umění a věd a kontemplace, kam lid z daleka v tisících na poutě se scházel, pozbývají v tom směru pomalu svého vlivu. Aktuelními pomocníky stávají se malé kláštery, jež jmenovitě v krajích málo vzdělaných a ne docela pokřesťaněných jsou nejlepšími ohnisky křesťanské kultury a stanicemi missionářskými. Na západní hranici proti katolicismu (mezi bývalými sjednocenými) třebas též několik jich s týmže účelem missionářským založeno, jsou dosti bezvýznamny a bezmocny.

V Persii objeveny veliké zločiny hromadné otravy obyvatelstva. Otravu pokrmů přičítají sektě „Babistů", která hlásajíc nepřátelství dnešní bezbožné dynastii a prohlašujíc prý naprostou zkaženost světa, počíná si způsobem zcela anarchistickým v provádění svého ideálu náboženského. Podle toho, co na předloňském kongresse náboženských dějin a náboženského studia srovnavacího o „Babismu" pověděno, zdá se takový „výklad" nemožný a snad jen politickým či jiným strannictvím vzniklý. Učenec armenský H. Arakelian praví o něm tehdy a nedávno opět ve schůzi kavkazského odboru carské zeměpisné společnosti toto asi: Babismus vyznává skoro polovice obyvatelstva v Persii a na Kavkaze, celkem na pět milionů lidí. Je to mladá sekta a vznikl ze šiismu jako protest a reakce proti mravnímu útisku a břemenu islamu, jež mírnému a kulturnímu Iranu uloženo. Jeho zakladatelem byl Peršan Mirza Ali Mohamed (1819—1850), nazvaný Báb (brána), jenžto o sobě tvrdil na jednom kongresu „šiitů", že on jest branou otevřenou veškeré pravdy a vědy, o kteréžto bráně praveno, že po dvanácti imamech (knězích hlásajících šiismus) člověčenstvu úplně zavřena. Prohlášen tudíž za nového mahdího a sebral okolo sebe hlouček věřících, mezi nimi i nejvyššího muštaida (vrchní hlavu šiitů) v Teheranu Seid-Jahja-Darabi i mnoho žen, z nichž mladá hrdinka dcera muštaidova z Kazvinu Kurret el

ejn „blesk očí“ byla první ženou mohamedankou, jež hlásala emancipaci žen z otroctví islamu. Sťata r. 1852. Bâb sám usmrcen na rozkaz Nasreddina šacha 27. června 1850. Po celé panování minulého šacha babisté pronásledováni ukrutně a bezohledně. Za nynějšího šacha Muzaffereddina teprve pronásledování ustalo. V čelo Babismu po smrti Bábově postavil se Mirza Husejn-Ali, po němž babismus nazván též b e c h o i s m e m, po přezvisku jeho. Husejn zemřel 1892 a dnes vládne babismu syn jeho Abbas-Effendi. Vláda jeho jest ovšem rázu nejvíce mravního; rozesílá mezi věřící své okružní listy, napomínaje, poučuje a povznécuje. Podstata sekty spočívá v tom: Bâb směřoval k reformě islamu. Becho však jej zcela vyvrátil. Bechova nauka jest naukou liberalismu či spíše eklekticismu kosmopolitického, je to humanismus jakýsi bez rámce přísně náboženského. Základní věty jsou: vzájemnost a jednota veškerého pokolení lidského; všichni lidé jsou si úplně rovni a jsou bratry (rovnost, volnost, bratrství!; všecky národy jsou Bohu milé (proti tureckému a perskému šovinismu) a dobré; žena má táž práva jako muž, tutéž vážnost; v manželství dovoleno vzíti jen jednu ženu; rozvod jest dovolen jen po cizoložství jedné strany; otroctví třeba odstraniti; nezbytným je studovati vědy přírodní, realie a jazyky cizí; třeba zříditi mezinárodní soud rozhodčí; pro vnitřní spory zřídili si babisté své soudy s vrchním „palácem soudním“, jež nejen soudí, ale i starají se i o sirotky a chudou mládež; život celibátní a askese jest nedovolena; doporučuje se modlitba a zpěv nábožných písní; ctí se proroci, předchůdci Bâba, Mojžíš, Ježíš a Mohamed; po smrti člověk žije dále u Boha, ale trestům věčným nepodléhá, ač podle zásluhy každý dostává svou odplatu na věčnosti. Podle toho Babismus je směsí křesťanství a moderních nauk evropských, s asijskými náboženstvími parsismem (Zoroastrovým náboženstvím), židovstvím a islamem. Nejvíce však v něm převládají vlivy evropské kultury. — Jest nemyslitelno, že by sekta těchto zásad, a to za panovníka, jenž jí první volnosti a svobody popřál, zvrhla se v bandu anarchistických travičův, ač-li Arakelian v Paříži vše o babistech pověděl.

Proti E h r h a r d o v é známé knize vyslovil se v nové také slovutný theolog biskup Dr. P. Keppler, jenž byl jinak dovolil knihu tisknouti. Ehrharda zastává se vojenský biskup Belopotocky, který za to pokárán od „Olmützer Zeitung“. Je to věru zvláštní: posouditi projevy jednoho hodnostáře, je tolik jako snižovati autoritu církevní a subvertit constitutionem Ecclesiae, jak nám vytýkáno; odsouditi však odchylný projev jiného hodnostáře téhož stupně — to již není podrýváním autority?

* *
*

Věda a umění. V „Českém Časopise Histor.“ podává J. Kalousek krátký obsah z á p i s e k F r a n t i š k a V a v á k a M i l č i c k é h o, rázovitého sedláka českého ze století 18. Zápisek uchovalo se sedm objemných dílů a uloženy v museu českém. Obsahují zprávy běžné, hojné zprávy hospodářské o poměrech rolnictva, o pánech, o rázu a zrušení roboty, o povstání selském, nejhojnější však jsou zprávy náboženské jmenovitě

v díle prvním (1770—1783). Z těchto náboženských poznámek vyličuje professor Kalousek povahu Vavákovu takto: „Vavák byl písmák, a to písmák katolický. Jeho znalost dějin českých jest podivuhodna; čerpal ji hlavně z Hájka a z Beckovského. Ještě lépe než v dějinách, byl obrněn v theologii k zápasům náboženským; jmenuje 55 spisu zapovězených kacířských a 113 spisů katolických, jež všechny přečetl a jimi obojími se utvrdil ve víře katolické. Vždy s velikou horlivostí se účastnil všech výkonů církevních; přesvědčení katolické srostlo v něm s českým vlastenectvím tak, že pokládal katolictví za nezbytnou vlastnost každého dobrého Čecha; šel v tom tak daleko, že každé hnutí nekatolíků v Čechách bylo mu proti mysli, stále žehrá na bludaře a nedověrce, sám se také účastnil hledání kacířských knih a to zrovna v posledních časích před vydáním tolerančního patentu ještě r. 1781., po vydání jeho hněvá se pak na ně ještě více. Některý čas Vavák svým úzkým výkladem toho patentu zmenšoval jeho dosah i ujišťoval sám sebe, že patent nevztahuje se na domácí usedlé odpadlíky od víry katolické, ale na cizí... a na vypovězené z Čech, kteří by se vrátili... Bojoval ve svých zápiscích proti protestantům texty biblickými, důvody rozumnými i úvahami vlasteneckými; ukazoval na neustálenost náboženských názorů těch lidí, kterým prý je milejší Berlín než Řím (kterážto výtky často užívá)... Ve větší ošklivosti než protestanty měl jen osvícence, „illuminaty“ je nazývá, nevěrce to z vyšších stavů; podle jeho mínění císař Josef II. byl ve škole illuminatů jen žákem; jim připisuje dlouhou řadu novot josefinských větším dílem církevních, na něž stále naříká; k nim počítá také odstrčení jazyka českého...“

V témže čísle „Českého Časopisu historického“ J. Pekař rozbírá dosavadní náhledy a výzkumy o poloze starého Velehradu. Příležitost mu zavdala k tomu brošurka J. L. Červinkova (Děvín a Velehrad — v Kroměříži 1902, str. 68), v níž tento zastává náhled, že Svatoplukův Velehrad nemá ani s nynějším Velehradem ani s Uherským Hradištěm nic společného, nýbrž pravý Velehrad že byl někde na Slovensku v Podunají — snad Děvín. Referent přiznává se, že byl dříve též mínění toho, že starý Velehrad byl někde při Dunaji (Vyšehrad u Vácova, Ostřihom či Stolní Bělehrad), nebo na Slovensku (Nitra), že však důvody Červinkou snesené, jak historické tak archeologické, ač směřují proti Brandlově domněnce, přece jej znovu utvrzují v tom, že Svatoplukův Velehrad byl na Moravě, někde na místě, kde stojí Staré Město, či opodál. Historicky to dovozuje z toho, že v okolí tom nejstarší listiny z 11., 12. a 13. století užívají jmen, zřejmě značících starousedlé, hradní či městské obydliště, ač neexistující a přenášejí je tudíž i na nově zakládané osady (villa, civitas, burgus atd.). Počátkem 13. století tradice o starobylosti hradiště velehradského byla živou ještě a i zbytky hradeb byly viditelny. Staré Město tehdy sluło ještě Velehrad a i nové město tím jménem označeno, ač při něm se název Velehradu neujal. Dnes ovšem zmizely, neboť hrad byl asi na ostrově mezi rameny Moravy, na místě bažinatém. Morava měníc tu během času tok svůj,

odplavila a zanesla poslední zbytky, tak že výmluva na nedostatek archeologických pozůstatků neobstojí. — Velmi nepříznivě posuzuje spisek Červinkův též professor Prasek v „Časopise Matice Moravské".

Při opravách kláštera blahoslavené Anežky v Praze r. 1901. a 1902. přišlo se na různé starožitnosti, mezi nimi pod deskou náhrobní objeveny tři lebky osob vznešených asi, ale jinak nezvěstných. Dr. J. Matiegka z nalezených lebek soudí, že žádná nepatří aspoň blahosl. Anežce, která u vysokém věku zemřela, jedna z nich že by však mohla patřiti králi Václavu I., jenž zemřel v 48 letech. Z náhrobních nápisů, jež v několika úlomcích našli, zřejmo, že pochována tam královna Kunhuta, druhá choť Přemysla Otakara II. (později choť Záviše z Falkenštejna) a Markéta (Dagmar), dcera Přemysla Otakara I., choť krále danského Valdemara, nebo její sestra neznámého jména, klášternice. Z jiných úlomků možno souditi vůbec, že v klášteře blahoslavené Anežky objevena hrobka členu královské rodiny přemyslovské, dosud historicky známo bylo jen, že bl. Anežka a král Václav I. tu pochováni. „Tím nabývá klášter bl. Anežky", praví dr. M. Kovář ve „Sborníku histor. Kroužku", jako hrobka královské rodiny ještě většího významu historického, než dosud ceněn ve své důležitosti architektonické. Je to drahocenný památník světice naší i nalehá na nás tím větší povinnost, aby se tento starožitný umělecký a historický skvost dochoval potomkům."

Rakouský „Archeologický ústav" konal výroční schůzi dne 21. května ve Vídni. V rozhledu po činnosti uplynulého roku vytčeny jako nejvýznačnější události a snahy: objev třetí starokřesťanské basiliky v Saloně v Dalmacii, objev náhrobků starožitných v Ogleji (Akvileji), objev mosaiky dlaždicové a nástěnných fresek u Pulje, z doby Augustovy; ministr vyučování sám poukázal na stálé práce a rostoucí vážnost ku starožitnostem v Dalmacii, jež jest v tom ohledu pravou pokladnicí Rakouska, jakož i na práce vídeňského archeologického spolku „Carnuntum", který co nevidět dokončí své odkopy v táboře římském u Altenburku, kdež pro dosavadní objevy z Carnunta zřízeno bude veliké museum.

Z nálezů posledních měsíců v cizině, v klassickém řecko-římském i v asijsko-egyptském světě, bylo by mnoho nového sděliti. Dotkneme se jen nejnápadnějších a všeobecných. Mohutné práce německé společnosti babylonské pod vedením Koldeveye pokročily tak daleko, že celý půdorys velikého paláce Nabuchodonosorova nyní odkryt a mnoho pozůstatků literárních, uměleckých a všeobecně kulturních objeveno. Palác vystavěn otcem Nabukadnezara Nabopalasarem na zříceninách jiného paláce, jehož stopy rovněž odkryty. — V Egyptě odkopán u Abusiru u Kaira před pyramidou Nevozerréovou (kol 2500 před Kr.) chrám náhrobní tohoto krále s mnoha hroby občanskými té i pozdější doby. Nalezeno mnoho papyrusů, v nichž poprvé objeveny verše dosud jen dle jména známého básníka Timothea z Miletu o persko-řeckých válkách (420—350 př. Kr.). — Gayetovy práce na starokřesťanském hřbitově v Antinoë (v Egyptě) mezi jiným vedly

k objevu dobře zachovalého hrobu křesťanské paní velmi bohaté oděné v jemné látky, plášti se zlatým a pestrým vyšíváním (květinové a ptačí vzorky) v nákrčním muselinovém šátku, a s velmi krásně pracovaným zlatým nákrčníkem (řetízkem). Všechno výtečně zachováno, ráz práce, tkaní i barvy látek; vedle mrtvoly byla skřínka ze dřeva a v ní nalezeno nářadí k šití: jehly s nitěmi, nožík, nůžky, jehelníček ze slonoviny a pod. Vedle šicího nářadí byla tu hromádka deštiček na čtyřech rozích s dírkami, jež mají za hračku dámskou, ač není nemožná, že i to byly přístroje při šití potřebné. Amulet na krk paní má prostický symbol, a jméno paní bylo Eufemia. Mrtvola pochází asi z dob Diokleciánova panství.

Tamtéž v jiném hrobě objevena mrtvola křesťanky Thais, a snad téže, již sv. Paťnutius jako heteru obrátil; mimo to hrob Aurelia Collutha a jeho choti Caecilie, a jiné méně zachovalé. Hroby a obsah jejich svědčí o třech kulturních periodách: nejstarší z dob císaře Hadriana, druhá z 3. století a třetí z pozdější doby (6. století). Z objevu ve hrobech antinojských chtějí usuzovati o gnostickém rázu tehdejšího křesťanství ve 2. a 3. století, o pomíchanosti pohanského a křesťanského kult , jež navzájem se pronikaly a jeden na druhý svými obrazy a ideami působily.

Četné jsou též nálezy v Karthagu objevené, rovněž ke hrobům a jejich obsahu se vztahující. — V Palestině v městě Dan, biblickém Lais, nalezeno veliké množství figurek bronzových, na nichž zřejmo je, že to byly obrazy model Baalovy a Astartiny. Sošky asi 37 cm. vysoké mají semitský charakter, jsou to první památky židovské modloslužby, jež objeveny.

V Římě pod vedením učeného křesťanského archeologa Marucchiho objeveny nové katakomby, starožitností svou řadící se k nejstarším. Tak na Via Salaria v apoštolské ještě katakombě sv. Priscilly, dosud za nejstarší pokládané, kopáno na místě dosud neprozkoumaném, a objevena tu nová chodba z konce 2. století. Nová tato chodba s četnými nápisy neprozkoumána a neodkryta dosud celá, ležíť část její pod villou, od jejíž majitelky „Banky italské" třeba povolení k dalším pracím. V katakombě Nikomedově (via Nomentana) rovněž z prvního století po Kristu práce odkopné v r. 1865, počaté, teď teprv dokonány. Jest to chodba, jedna z nejdelších a nejnádhernějších co dosud objeveny: 50 m. dlouhá, 2 m. široká a 16 m. pod zemí. — V katakombě svaté Anežky nalezen z r. 514, náhrobní nápis abatyše Sereny, první to asi ze starokřesťanského světa známé abatyše.

Ve „Stimmen aus Maria-Laach" (4. seš.) upozorňuje F. X. Kugler T. J. na stoleté jubileum egyptologie a assyriologie. Jeť tomu letos sto let, co poprvé rozluštěny byly značky hieroglyfické francouzským akademikem Silvestrem de Sacy, a staroperské písmo klínové německým professorem J. Bedř. Grotefendem. Kugler v článku svém jubilejním ukazuje, jak oběma objevy a dalšími nálezy památek egyptských a assyrských počátky naší kultury od Řeků ihned pošinuly se o celá tisíciletí nazpět do Egypta a odtud do Mesopotamie. Řekové sami po-

hlíželi k Egyptu jako k zemi vzdělané, tak asi jako Evropa v minulých dvou stoletích k Francii. Egypt sám pak, ač-li měl původní svou kulturu, byl přece ve stycích s ještě starší kulturní zemí Mesopotamií a Indií a odtud možná mnoho přejal.

Kaločská hvězdárna v Uhrách kardinalem Haynaldem založená a Jesuity spravovaná, od let systematicky provádí přesná pozorování sluneční a především protuberancí slunečních (výbuchy v atmosféře sluneční). V publikacích hvězdárny, jež po několika letech vždy se vydávají (letos osmý svazek) uveřejňovány výsledky tohoto pozorování. Pozorování a výsledky jeho řadí se k nejlepším pracím toho druhu. Snesen tu materiál veliký a s pravým pochopením proniknut: o důkladnosti práce svědčí už to, že probírají se v posledních svazcích teprve pozorování z let 1887—1890. O zjevu pochodní slunečních a jeho vlivu na zemi vyslovuje se P. Julius Fényi, že nemožno bylo shledat nějakou souvislost mezi protuberancemi slunečními a povahou života zemského. Protuberance se vyvíjejí úplně nezávisle na skvrnitosti slunce, tedy na vlastní periodicitě působnosti sluneční. Ani elektro-magnetické zjevy pozemské, ani světelné ani tepelné úkazy nijaké neodpovídaly protuberancím slunečním. Pouze výlevy kovových žhavých mass kolem skvrn slunečních, jež však nejsou vlastními protuberancemi, jeví se zřetelně i na zemi, zvýšením její činnosti elektro-magnetické. Barevný obal sluneční, tak zv. chromosfera, dle Fényiho má tloušťku 5000 kilometrův a je stejně tlustá na rovníku i na polech, pouze ve středních pásmech jest poněkud slabší. Mnohé výbuchy této chromosfery byly úchvatné; pozorován jeden, jenž se vyšinul až do výše 270.000 kilometrů, tedy skoro tak daleko, jak daleko je měsíc od slunce. Rychlost pohybu vymrštěných plynu byla 160 kilometru za vteřinu, tak že nejdelší výbuch trvá asi půl hodiny, většinou dříve se rozvine a rozplyne.

Měřením parallaxy náhle vzplanuvší hvězdy „Nova Persei", konstatoval bamberský hvězdář E. Hartwig, že parallaxa obnáší 0·12 obloukové sekundy, dříve určována parallaxa na 0.012 obloukové sekundy, čili desetkrát menší. Z toho vzdálenost hvězdy od nás se klade asi na 20 let světelných[1], podle druhé parallaxy by však byla skoro 300 let světelných, v kilometrech první vzdálenost 189 billionů, druhá 2838 billionů. Ve vzdálenosti Novy Persei nachází se většina hvězd v největší světlosti od nás — ovšem s rozdílem několika let světelných — od 3 do 30! — Zažehnutí hvězdy Nova Persei stalo se tedy před 20 lety, my je spozorovali vloni.

Nejsensačnější zjev fysický posledních let, tak zv. radioaktivita, to jest samočinné vysílání paprsku světelně elektrických (temných) některými kovy (na radiu spozorováno a proto radioaktivitou nazváno) přináší co chvíle nové překvapení. Z počátku bylo to stupňování radioaktivity od solí uranových (nejslabší) až k aktiniu (nejsilnější), jež vždy víc ohromovalo; později pak byly to vlastnosti a účinky

[1]) Jeden rok světelný jest vzdálenost, již světlo za rok urazí; t. j. 9,,460.800,000.000 kilometrů (za sekundu 300.000 km).

tohoto záření, jež se z části shodovaly s tak zvaným zářením kathodovým, z části však jevilo zcela jinou povahu. Mezi podivuhodnosti toho zjevu, zatím nevysvětlitelné, patří i ztráta radioaktivity a opětné samočinné její nabytí (uran), jež pokusy Becquerelovými konstatováno; dle pokusu p. a pí. Curie jest radioaktivita urania, thoria, radia a aktinia konstantní veličinou, jen u polonia nestálou a měnlivou; může sic u všech oslabena býti chemickou či mechanickou změnou, ale vždy opět se vyšine na původní svou sílu. Také náhlým ohřátím a náhlým schlazením zvětší, po případě zmenší se radioaktivita, ale pozvolna opět dosáhne své obyčejné míry. Sražením thoria z roztoku solí thoriových seznáno, že roztok i po sražení thoria podržuje emanační sílu, ač thorium už v něm není obsaženo. Za to vyluhované takto thorium ztratilo část své síly ne sic emanační ale přímočarého záření. Tím se zjevilo, že radioaktivita jest vlastností nějakého jiného prvku, oněm zmíněným zeminám přimíchaného, ale nedobře postižitelného. Má se též za to, že celá ta radioaktivní emanace jest spíše zjevem dynamické změny v tělesu, než vlastností materielní; to jest nesouvisí s tou kterou hmotou, ale s jistým, neznámým dosud stavem každé hmoty. Tomu zdá se nasvědčovat i zpráva italského fysika A. Selly, že zvláštním přístrojem možno elektrickou indukcí dodati kterémukoliv kovu radioaktivity. A což podivnějšího, tuto radioaktivitu budí proud elektrický jak positivní, tak negativní. Při dřívější indukci radioaktivity (radioaktivní kovy svrchu jmenované sdělovaly svou vlastnost i jiným) pozorována jen negativní elektřina, neboť radioaktivní tělesa vybíjela jen tělesa positivně nabitá. — Anglický fysik Mc Lennan pak nejnověji dokonce objevil, že též kathodové paprsky mají tu schopnost, některé soli kovů indukovati radioaktivně. Čili kathodové záření přenáší se tu na zmíněné soli a činí je radioaktivními. Tato indukovaná radioaktivita ztrácí se však ihned vysokým zahřátím solí, a pomalu vyvětrává též sama sebou. Tak podivný tento zjev přináší každým dnem nové záhady. Je to jakýsi nepolapitelný všudybyl, nějaká všeobecná sic ale velmi jemná působnost hmot, při tom měnlivá, hned známým zjevům podobná, hned se od nich různící! —

Myšlenky zříditi **druhé stálé české divadlo v Praze** podjala se obec vinohradská, vlastně společnost „Národního domu“ na Vinohradech. Divadlo činoherní menších rozměrů zřídilo by se tu jako podnik společenstevní.

Laborující „Českou Filharmonii“ uvolil se na svůj náklad vydržovati a na své cesty umělecké spolu bráti virtuos J. Kubelík, z Ameriky se vrátivší. První tournée Filharmonie s Kubelíkem určeno pro Anglii. Kubelíkovo jméno může tak pomoci k vítězství i české orchestralní hudbě, jež ve Filharmonii není nikterak prostřední hodnoty.

O „**Galerii umění**“ v Praze nastalo mezi oběma stranami národními dohodnutí, tak že učiněny první kroky k jejímu ustavení.

Beztaktně navržený za člena České Akademie (pro třídu literarní) hrabě Lev Tolstoj nepotvrzen od protektora, následníka trůnu Františka Ferdinanda, prý pouze z ohledu přátelství k panovnickému domu ruskému.

Akademie si na to ostatně mohla už dávno vzpomenout; trvalá sláva Tolstého není ode dneška a v posledním desítiletí nijak nevyrostla!

Pražská obec německé vědy činí se vnášením moderních hledisek do české historie. Vzpomněli jsme už jednou Lipperta, jenž vydává dějiny české se socialního stanoviska. S jiného hlediska podjal se zpracování nejstarší doby dějin českých professor Dr. Hans Schreuer, jenž právě v Lipsku vydal „Untersuchungen zur Verfassungsgeschichte der böhmischen Sagenzeit“ (Pokus ústavních dějin české doby mythické). Podobné rozbírání a upravování dějin u nás leží skoro ladem. Našim historikům zbývá ještě mnoho práce s osvětlováním a prohlubováním jednotlivých dob a událostí, připravováním dalšího materialu, než aby se mohli a směli věnovati přehledné odborové práci. Ač-li přece jen to samo jest vinno!?

V Praze počali vydávati novou knižní sbírku cestopisnou „Světem“. Podivno, že právě cestopisná literatura u nás dosud vlastními původními pracemi i překlady tak slabě byla zastoupena! A přece my Češi jsme jeden z nejroztoulanějších národů, jen že cestujeme za chlebem a ne za vědou a zábavou! Toto leda poslední léta.

V Paříži začali vydávati organ česko-francouzského sblížení, „Slovanský Věstník“, česko-francouzsky psaný, hlavně styk obchodně-hospodářský pěstovati a podporovati chce. Zdá se však, že si staví úkol příliš veliký.

Professor práv z české university Dr. J. Čelakovský jmenován dopisujícím členem pařížské „Akademie mravních a politických nauk.“ — Krakovská Akademie nauk jmenovala ve svém zasedání slavnostním ze dne 14. května svým činným členem professora J. Kvíčalu (filologický odbor) a dopisujícím členem téhož professora J. Čelakovského.

Vdova po ministru J. Kaizlovi založila na jeho památku cestovní stipendium pro juristy na vzdělání národohospodářské v cizině.

Vedle houslových kvartett v cizině slávu českému umění dobývajících ustavilo se v Praze i pěvecké kvartetto Černý, Mikoláš, Novák, Svojsík, které hodlá cestovati nejdřív po — Americe!

Spolek českých spisovatelů „Máj“ na oslavu své patnáctileté působnosti rozmnoží letos činnost svou o dva body: založí si své nakladatelství a bude vydávati svůj belletristický týdenník „Máj“. Obojí vstoupí v život na sv. Václava letošího roku. Není ovšem vyloučeno, že tato rozšířená působnost spolek ten zavalí nepříjemnostmi všeho druhu. Materielního prospěchu z toho spíše nebude než bude. Vždyť náš literarní trh (krásná literatura) se čím dále zhoršuje!

Socialisté čeští připravují si v průmyslovém paláci v Praze na srpen svou vlastní dělnickou výstavu, k níž už od loňska vybízejí své stoupence, aby jak výrobky svými tak zprávami ji obesílali, jež se účelně a přehledně v ústředním výboře přípravném zpracují. „Právo Lidu“ už několikrát projevilo radost z výstavky, jak se podaří. Dosť možná, že bude zajímavá, třeba ji však rozhodně napřed vidět. Kusou však jistě zůstane, kusejší nežli všecky dosavadní výstavky české. Při

minulých výstavkách českých socialní demokraté „trucovali“, nebudou snad teď chtíti, aby se jim stejnou oplácelo!

„Dělnická knihovna“ pražská vede statistiku knih dělnictvem, podle všeho výlučně socialistickým, vypůjčovaných a čtených. Zajímavá z té statistiky je řada oblíbených autorů: Zola, Tolstoj, Rais, Neruda, Třebízský, Čech, Hugo, Jirásek, Arbes, Slejhar, Verne. Řada romancierů by asi v každém prostředí s většími menšími změnami stejně se utvářila třebas i se Zolou napřed!, ale za to význačná je řada zamilovaných básníků: Machar, Neumann — a dost! Snad tam výběru básní kromě těch dvou vůbec nemají! Rovněž zajímavo jest, že ze 2673 knih dělníkům socialně demokratickým rozpůjčených bylo jich jen 108 obsahu socialního. Kde čerpají ti lidé své socialní vzdělání? možno se právem ptáti.

Olomoucké „Slovenské Národní Listy“ uspořádaly mezi známými a čtenáři svými na Slovensku písemnou anketu „O vzájemném poměru Slováků k Čechům.“ Z dopisů těchto se všech stran stejně došla odpověď toho smyslu, že Slovák ať té či oné strany je přece jen vždycky Slovákem, třebas by pro vzájemnost československou šel až tak daleko, že by si přál pro oba kmeny týž jazyk spisovný. Leč většina nejde tak daleko a nepřeje si takového sloučení, i mnozí z těch, kteří rozloučení literarního opravdově litují. Ale netroufají si dnes už poměry převrátit. Všichni uvědomělí a upřímní Slováci bez rozdílu stran si přejí co nejužších styků s Čechy, ač ne všichni je stejně horlivě vyhledávají; styky tyto u všech omezují se na kulturní a u mladších hlavně na hospodářské pole. Všichni však, i „Hlasisté“, odmítají od sebe název „čechofilů“, jakoby byli proto méně Slováky než ostatní. Rozumí se to pro všechny samo sebou. Toť tenor odpovědí na jednu či druhou stranu více akcentujících.

Lužická „Matice Srbská“ měla 2. dubna výroční svou schůzi, počínajíc 55tý rok svého trvání. Příjmů měla 3155 marek, výdajů 2939 marek. Vydáno vloni knih 6661 výtisků, z čehož 5495 bylo kalendářů. Vlastní literarní práce odbyto tedy jen asi 1200 výtisků. Týdenník lidový „Lužica“ od Nového roku snížil se k lidu laciným vydáním. Pro vyšší vrstvy vychází při něm příloha (Wédomostna přiłoha) a mimo to samostatná příloha pro děti.

O svátcích konal se ve Lvově sjezd Rusínů, rozhodnouti mající o samostatné ruské universitě národem samým vydržované. Schůze súčastnilo se na 100 nejčelnějších mužů rusínských, z nichž většina vyslovila se proti tomu, aby universita všeobecnou sbírkou národní byla vydržována. Národ má právo a povinnost žádati ji po státu. A po něm se jí bude i nadále dožadovati. Za nového stavu věcí z vystouplých rusínských studentů nejdříve se vrátili starorušti. Tito vůbec, ač jako hlasatelé kulturní i národní jednoty s Ruskem jsou ještě větší přirození odpůrci Poláků, než Mladorusíni Ukrajinofilové, přece v celém vystupování svém jsou mnohem rozvážnější a rozumnější. Nedávno organ jejich „Haličanin“ přinesl palčivé obvinění, že zřízením vlastních škol, vlastních gymnasií pro Rusíny, jejich

duševní úroveň značně snížena a mládež i učitelstvo zkaženi. Ve školách polských naučil se rusínský hoch dvěma řečem, v německých třem dokonce, v rusínských středních školách teď naučí se leda své jediné a to nejasně, neboť rusínština není hotovou řečí, dvěma ostatním kulturním řečem polštině a němčině se nedoučí a pak vyšed vidí, že nikam se nedostane, k ničemu není a oddává se prázdnému radikalismu. Něco v tom pravdy jest, jen že s takovými důvody nesmí se slabý vůči silným přiznávat, sic vydá poslední svá práva!

Sjezd novinářů austro-slovanských v Lublani zdá se byl jen víc manifestací a výletem než pracovním sjezdem. Srbové tentokrát opět nepřišli. Usnášeno se o týchž věcech, co již dříve třikrát: o společné slovanské korrespondenční kanceláři, na niž v Čechách upsáno kol 9000 kor. (na 200 až 400 tisíc korun by stála!), o svazu společném národních novinářských spolků i o podpoře hospodářských styků, o společných novinářských kursech slovanských, a nová tentokrát vržena myšlenka o založení společné „Matice Slovanské“ na vydávání a podporu vědeckých prací světa slovanského. Myšlenka tato snad by stála za opravdové provedení. Má sice každý národ svou „matici“ pro vědecké práce, a kromě Slovinců každý i své vědecké akademie, ale společný organ těchto malých akademií slovanských, jenž by i všecku ostatní vědeckou práci každého národa aspoň z hlavního obsáhl, by byl dobrým orientačním organem pro svět slovanský i mimoslovanský.

V knize nedávno vydané („O pouku slovenskega jazika“) Dr. Frant. Ilešič hájí myšlenku, aby slovinčina jak obsahem slovním tak i tvaroslovím hleděla se v budoucnosti přiblížiti co nejvíc charvatštině. Vidí v takové přípravě budoucnosti nejlepší činnost pro budoucí jednotu literarně kulturní celého Jihoslovanstva. Jen že plán a záměr jeho vzbudil na více stranách nevoli spíše než ochotu za tím cílem pracovat. Žádný nerad opouští zvyklé domácí pro sousedovo nezvyklé, třebas lepší a výhodnější.

Přednášky pro žurnalisty chtějí zavésti v Anglii na některých ústavech. Myšlenku chce hlavně provésti William Hill, redaktor časopisu „Westminster Gazette“; jakýsi millionář, který nechce býti jmenován, zajistil pro první tři leta ročně 3000 liber šterlinků podpory a správa města Londýna propůjčila ku prvním pokusům svůj nejlepší ústav, city of London School, a zavázala se, kdyby jmenovaná podpora nestačila, že zapraví chybící obnos. Zamýšlí se pořádati pro žáky poslední třídy jmenovaného gymnasia týdně tři hodiny přednášky o umění novinářském; jako zvláštní oddíly jmenují se: jak se píše úvodník, feuilleton, zprávy o kterémkoli předmětu, zprávy z parlamentu, jak se píší telegramy, jak si počínati při interviewu; též uvedeni budou posluchači do tajemství sazečů, stereotypie, strojnictví, do oboruv inseratů. Na konci roku bude praktická i theoretická zkouška, kdo v ní nejlépe obstojí, dostane stipendium čtyřicet liber šterlinkuv a poslán bude na rok na studijní cestu buď do Evropy anebo do Ameriky, aby studoval velké žurnály a jich zařízení.

Zemřeli ve světě slovanském: dne 10. dubna Vladimír Djordjević prakticko-hospodářský spisovatel a hospodářský učitel srbský. — Dne 13. dubna Ignat Dimić, srbský žurnalista a spisovatel. — Dne 14. dubna Dr. Ladislav Hrovat, slovenský spisovatel jazykoslov. — Dne 15. dubna Djuro Rajković, nejstarší a nejrázovitější herec srbský, zpracovatel několika dramat z cizích námětů. — Dne 26 dubna Christo D. Maksimov, učitel, bulharský spisovatel a básník. — Dne 17. května Jurij Kuten, učitel a spisovatel charvatský. — Dne 18. května Jiljí Vrat. Jahn, posledně ředitel ženského gymnasia „Minerva“ v Praze, popularně vědecký spisovatel český.

V Anglii zemřel dne 8. května americký spisovatel belletrista Bret Harte, jeden z nejlepších amerických spisovatelů, do všech kulturních jazyků překládaný.

* * *

Z národního hospodářství. Poslanecká sněmovna po dlouhé přestávce vykonala jeden z velkých činů, vyřídila rozpočet. Snad tím začíná zase období pravidelné činnosti, není-li již pozdě! Neboť co sněmovna a vláda byly po těch pět let bezmocny, v Uhrách začali více než kdy dříve rozhodovati všecky společné záležitosti podle svého a ve svůj prospěch. A už tak tomu navykli, že ani nejráznější rakouská vláda s nejdělnějším parlamentem jich nepokoří. A zdánlivě sami před sebou mají výmluvu i ospravedlnění pro své žádosti. Jsouť přesvědčeni, že Rakousko je vykořisťuje svým peněžním a svým průmyslovým trhem. Proto mají za dovoleno, když všemi prostředky hledí si vytvořiti domácí prumysl a jej před cizinou podporují. Vždyť to činí každý stát, a žádný si toho práva nedá vzíti. Že za bezprůmyslnost jejich popřává jim Rakousko volný trh pro polní plodiny a hospodářské výrobky, vysoko si neváží. Zdá se jim to samozřejmé. Dnes však v obojím směru, jak při prumyslovém, tak při zemědělském zboží, je nabídka tak velká, že obojí výroba stejně hledá nových tržišť a stará si vší moci hledí udržeti. Uhry jsou konečně před budoucími smlouvami středoevropskými v postavení prekernějším, než Rakousko. Zavře-li se jim německé tržiště, zbude jim jediné Rakousko. Prumysl naší poloviny však nenalezá se v podobném postavení, i stíží-li se mu dovoz do Uher, má tržiště to pro jeho blízkost a dávné styky přece zajištěno. Proto Uhry snaží se také při sestavování samosprávného celního tarifu o to, co je životní jejich otázkou: chránit co nejvíce zemědělství, aby na rakouském tržišti zbavily se konkurrence, a ústupky prumyslovými vůči Německu vysmlouvati si pokud bude možno co největší výhody. Při sesilování ochrany zemědělské vláda rakouská svolovala asi na všechny uherské požadavky, když přišla řada na prumyslovou ochranu, najednou se zájmy obou států začaly křižovat. Vláda vídeňská mimo to předstoupila ještě i s dalšími požadavky: aby uherský průmysl nijak nebyl výhodněji postaven, než rakouský; aby při veřejných konkursech rakouské výrobky nebyly už napřed vylučovány; aby uherské zboží nebylo slevami tarifů dopravních, bonifikacemi a premiemi podporováno

proti rakouskému; aby vláda uherská konečně provedla opravu veterinarní služby, kterou slíbila, když chtěla dosáhnout svobodného dovozu dobytka k nám, dosud však ji neprovedla, ani se o to nesnaží. Což může býti konečně spravedlivější nežli takové požadavky!? Jsme-li s Uhry v celní a obchodní jednotě, v níž oba státy přiznávají si úplnou paritu hospodářských podmínek, pak požadavky rakouské rozumějí se samy sebou. Uhry zase z téhož důvodu vymohly si přidělení konsumní daně kraji, v němž zboží konsumováno, a teď i osvobození od daně rentové ze svých státních papírů. Těžkosti ostatně, jaké poslední měsíc vedly k takovému napjetí mezi oběma vládami, že už jedné či druhé prorokováno, že musí odstoupit, z Uher schválně prý nalíčeny jen proto, aby finanční trh rakouský ukázal se ochotnějším pro konversi uherského státního dluhu (v obnosu 1100 milionů korun); výhodné podmínky této konverse zřejmě poukazovaly na to, že sotva který jiný trh finanční se po nových papírech uherských bude shánět, aby tudíž rakouský trh jsa jimi přesycen, přece všecky je strávil, bylo pro Uhry výhodno míti nějaké antidotum přichystáno. Prominutí daně z papírů těchto mělo býti od rakouské vlády vylákáno ústupky v jiném oboru.

Uherské veřejné mínění bylo však při tom velmi disgustováno všeobecnou a břitkou i ráznou kampaní tisku rakouského proti Uhrám. Toto rázné zastání se zájmů rakouských překvapilo a vládě rakouské poskytlo nečekané posily. Z Uher odpověděno na konec na rakouský nátlak tím, že předseda ministerský dal se interpellovat a odpověděl, že vláda uherská připravena jest i na to, kdyby rakouský parlament dělal potíže; v několika nedělích celý samosprávný tarif společný promění se v samostatný tarif uherský.

Ochranářský duch, který ve všech státech evropských najednou se probudil, tříbením a bojem s protivným směrem namnoze poněkud oslaben. Od naprosté bezohlednosti, jaká hlásána, svoleno aspoň k nějaké vzájemnosti i v nejzarytějších agrarních kruzích. Zvláště v Německu, kdež už agrarníci jsou ujištěni, že nějaké zvýšené ochrany se jim dostane, prvotní zuřivost boje ustala. Jsou potyčky kratší bojovány na vše strany i teď, ale už podružného rázu. U nás právě agrarní kruhy teď donuceny hájit svobodnější tržbu, když komisse celní v Německu ještě i vládní návrh zhoršila a položky celní zvýšila. Pro naše země jedná se o dovoz sladu, kterýž komissním návrhem úplně znemožněn. Sladovny ocitají se v úzkých a hrozí jim podobná pohroma jako cukrovarům. Byla by to pro ně opravdová zhouba, kdyby clo na slad u porovnání s clem na ječmen bylo v té výši schváleno, že by náklad na zpracování ječmene ve slad třikrát skoro převyšovalo! Takové clo rovná se úplnému zákazu dovážet polotovar či výrobek, a dovoluje pouze dovoz suroviny, tedy ječmene, ač i toho s vysokým clem a tudíž ne na dlouho!

Pro zemědělství a dva hlavní hospodářské průmysly: cukrovarský a sladovnický chystá rok 1903. a následující hotovou guillotinu. A jsou to především česko-moravské, dnes právě nejbohatší kraje, co budou postiženy. Poplach a strach před budoucností jest oprávněný. Hospo-

dářská společnost moravská svolala nedávno schuzi rolnictva, aby o obou otázkách bylo porokováno, a účast rolnictva skutečně nasvědčovala, za jak palčivé a aktuelní obě záležitosti považuje.

Nutno však se otázati: máme my vůbec právo stěžovati si? Chce-li cizina dobře placené výrobky sama si zhotovovat, chce-li se vymanit od cizí výroby, kdož jí to zazlí! Nechceme my totéž v jiném ohledu, a v každém ohledu? Zajisté, ale co se příčí mysli a citu, to je právě ta násilná, nepřirozená cesta, jakou cizina najednou se chce emancipovat Každý se konečně smiřoval s myšlenkou, že země sousední, které dnes to či ono od nás dovážely, samy se brzo svým zbožím zásobí. Takový pozvolný přechod projde bez větších otřesu. Tak se vymaňují sousední země jedna po druhé od naší cukerní výroby, tak pozvolna v Německu vypěstovali si dobré pivovarské odrudy ječmene, a my zase naopak dospívali jsme v tom či onom oboru proti cizině, stále méně toho či onoho tovaru vozice, za to jiné snad přibírajíce. Kde však se to děje přirozeným vývojem, děje se taková emancipace bez ujmy strany dovážející, bez poškození její přebytečné výroby. Ta stačí se zatím omeziti, nebo najíti si nové pole odbytu, nebo přejde výroba ta od jednoho druhu zboží k jinému, podobnému. Kde však se takový přechod děje náhle a umělými opatřeními, dosavadní styk jako sekerou na ráz se přetíná, tam není to s výhodou ani jedné ani druhé strany. Dělají si navzájem leda obtíže a nesnáze. Přes noc beztoho chráněný odbor nevyroste a nesesílí, a vyroste-li náhle, není to zdravý hospodářský vzrůst, ale spekulační.

Ale státy jsou mnohdy jako jednotlivci, zadychtí po náhlém zbohatnutí, po náhlém vzrostu a vypjetí. Přirozený vývoj je jim málo, a proto podporují jej a vyhánějí uměle.

Z historie obchodu s dostatek je dokázáno, že mezinárodní styk výměnný jest trvalou a pravidelně vzrůstající veličinou. Umělá opatření jen na čas způsobí zastavení nebo snížení výměny zbožové, ale neodvrátí jí. Zvláště ne clem nebo nějakým ochranným prostředkem! Přirozený zdroj konsumu jest výdělek a příjem obyvatelstva. Zmenší-li se značně tento zdroj, vidět to ihned na mezinárodní výměně toho státu. Zvláště na státech s jednoduchými hospodářskými poměry to pozorovat. Tak v Bulharsku po neúrodných třech letech klesl dovoz v r. 1900 skoro na polovičku obyčejného dovozu, v Rusku po neúrodných letech 1891, 1898. a 1899. zmenšil se též značně, ač ne tou měrou. Státy s vícestranným hospodářstvím mají i v neúrodných letech a za dob krisí průmyslových konsum stejný a dovážejí zboží tolik co jindy. Rozdíl, bývá-li, jest nepatrný a při průmyslových krisích leda zastavením dovozu surovin způsobený. Také dráhy obchodní a ustálené styky obchodní mají jistou trvalost, kterou jest těžko uměle z rovnováhy vyšinouti. A stane li se to přece, pak na ujmu obou stran. Proto není sic oduvodněna obava, že by libovolným zvýšením cel v Německu na nejchoulostivější výrobky naše, že by dokonce stížením mezinárodního tržiště cukerního vůbec obchod náš zahraniční trvale byl poškozen a naše zemědělství snad na vždy bylo zničeno! Jedná

se pouze o přechodní dobu. Energie národní sama si nové způsoby práce najde a cizina své přebytečné příjmy tak či onak přece utratí. Tak jako jednotlivec, tak i celý národ zvyklým jest žíti a utráceti stále skoro celý příjem svůj, a zůstane li mu co na jedné straně, vydá na druhé více, sotva však přebytek uloží. Proto v mezinárodním životě hojnost kapitálu, to jest nahodilé veliké úspory národů vedou ku zdražení všeho zboží a k oživení výroby i obchodu. Tím nahromaděný kapitál s jednoho místa přelévá se na druhé, chudší snad a vyprahlejší. Hospodářský život a styk mezinárodní nedbá ovšem na jednotlivce: i za nejkrásnějších let jednotlivci upadají, celé vrstvy zacházejí a hubí se, jen na celek se hledí, jen ten musí držet rovnováhu. Dnešní krise ať už v tom či onom odboru přejde týmže způsobem. Tím spíše, ježto nezůstane omezena na jeden stát. Ani smlouvy obchodní, které po r. 1903. poškodí snad mnohé odvětví výroby, nebudou tak příliš zhoubně působit, poněvadž se vztahovati budou na celou řadu států a národů, zasáhnou nejen těch 200 milionů obyvatelů středoevropských, ale možno říci následkem reciprocity projeví se účinek jejich na celé zemi. Zhorší-li podmínky dovozu, zhorší je skoro stejně pro všecky. Celý boj smluvní bude záležet v tom, aby ten který stát od sebe odvrátil nějakou zvláštní nevýhodu, které jiné nepocítí. K tomu konečně míří i snahy obranné pokud se u nás projevily, k tomu přihlížeti bude i vláda. I když se třeba sladovnictví zachrániti nedá proti Německu, bude nutno vhodným celním opatřením místo něho poskytnout tím lepší podmínky životní jiným odvětvím zemědělským či průmyslovým. Nejlépe proti témuž Německu, neboť tam taková odveta porušenou rovnováhu zase jen znova zavede.

* *
*

Školství. Nedávno zmínil jsem se o učitelích do náhradní zálohy zařaděných, že mohou nabýti hodnosti účetního poddůstojníka I. třídy. Na zvláštní přání z kruhů čtenářů zaslané vyžádali jsme si prostřednictvím poslance Dr. Stojana bližší informace, jež nám ochotně dány k disposici. Dle těchto zpráv může učitel zařaděný do náhrady záložní dosáhnouti hodnosti účetního poddůstojníka I. tř., když složí zkoušku pro dosažení neaktivního účetního — Truppenrechnungsführer — s dobrým prospěchem. Aspirant musí předložiti kolkovanou žádost (kolek 1 K) doloženou vysvědčením způsobilosti učitelské a dekretem ustanovovacím cestou služebnou, t. j. prostřednictvím příslušného politického úřadu k ministerstvu zeměbrany (Ministerium für Landesvertheidigung), v níž žádá o připuštění ke zkušební praktické službě čtyřnedělní v účetnictví vojenském (Truppen-Rechnungsdienste) v účetní kanceláři některého pěšího pluku zeměbraneckého aneb u zeměbraneckého pluku mysliveckého na vlastní útraty a o připuštění k theoretické zkoušce pro neaktivní vojenské účetnictví u zeměbraneckého velitelství territorialního.

Praktická služba zkušebná má za účel zjistiti všeobecnou způsobilost aspiranta pro službu účetnickou a jej uvésti do účetnictví vojenského

po stránce politické, jakož i ku zjištění jeho píle a nadání. Při zkoušce theoretické se žádá: Organisace válečnictví a armady v poli (obé ve hlavních obrysech). Pusobnost úřadu vojenských a zeměbraneckých. Vojenská soustava ekonomická povšechná a znalost předpisů poplatkových podrobná. Znalost všech předpisů a pravidel ekonomické služby vojenské u trupy i ústavů, účtování, zkoušení správnosti účetnictví, vedení hlavní knihy a konání služby do toho oboru spadající v poli, a konečně způsobilost konceptní vzhledem k logické a přesné stylistické obratnosti.

Uspokojí-li výsledek zkoušky theoretické, povýšen je aspirant za účetního poddůstojníka I. třídy a zároveň zaznamená se pro povýšení na neaktivního poručíka účetního c. k. zemské obrany, kteréžto povyšování se děje podle potřeby vzhledem k praktické způsobilosti aspirantů a úbytku ve stavu válečném. Zkouška-li dopadla nepříznivě, může do roku býti opakována.

Tyto předpisy však platí jenom pro takové učitele, kteří jsou náhradními záložníky c. k. zemské obrany, neboť pro náhradní zálohu řadového vojska podobné předpisy vydány nebyly. Bude tudíž třeba buď vyžádati si dříve přeložení do zálohy náhradní c. k. zemské obrany, anebo dožadovati se, aby tytéž předpisy byly vydány také pro řadové vojsko.

Z drobností školských zaznamenáváme dle „Učitelských Novin", že spolek českých professorů v Brně usnesl se zakročiti na příslušných místech, aby příště žádný učitel obecných anebo měšťanských škol nebyl jmenován hlavním učitelem na ústavech učitelských. — Ani když se vykáže výtečnou kvalifikací odbornou?! Němečtí professoři zase velmi těžce nesou „nátlak", kterýž prý se páchá na žácích středních škol velkonočními exerciciemi duchovními. Sbor professorský německé realky prostějovské letos odmítl spolupusobení a vyslovil se proti exerciciím. Ale na stížnost knížecí arcibiskupské konsistoře olomoucké c. k. zemská školní rada duchovních cvičení pro studenty nařídila.

V Čechách ujímají se učitelské listy školské soustavy devítitřídní. Žádají pětitřídní školu obecnou a čtyřtřídní školu měšťanskou jakožto přípravu pro studium na školách vyšších. IV. třída školy měšťanské má býti třídou fakultativní.

„Pedagogické Rozhledy" v č. 8. t. r. zavadily o velmi časovou otázku, o níž klidně a věcně uvažují ve článku: „Patří Darwin do obecné školy?" a končí úvahou souhrnným posudkem: „Požadavek, pojati Darwinovu vývojovou nauku v učivo obecné školy, odporuje základním názorům pedagogiky od Komenského počínajíc až na dnešní den." Článek zde uvedený zasluhuje zvláštní pozornosti.

Z ruchu spolkového budí zvláštní pozornost společné schůze učitelstva moravského na různých místech buď již konaných anebo chystaných, na nichž české i německé učitelstvo společně rokuje a svorně se usnáší o věcech stavovských a školských vůbec, zatím arciť jenom ve smyslu liberalním. Snad časem dojde ku shodě vůbec a sejdou se pak učitelové bez ohledu na směry k věcným a klidným rozhovorům

o věcech školských. Neboť jest pravděpodobno, že pomine horečka strannická časem tak, jak mizí horečka národnostní a bude pak možný věcný rozhovor nejen o věcech všem společných, ale i sporných otázkách vychovatelských.

Zatím arciť tyto naděje jsou hudbou budoucnosti, jak ukázala školská schůze pořádaná v Olomouci tamnější jednotou učitelskou dne 4. května, při níž všechny české strany tlumočily svůj školský program, anebo řečníci alespoň naznačili, jak strany pohlížejí na školství a učitelstvo. Za stranu realistů mluvil professor Dr. Frant. Drtina z Prahy. Za stranu pokrokovou redaktor „Samostatnosti“ Dr. A. Hajn, za stranu lidovou notář Ant. Hulka z Val. Meziříčí, za socialní demokracii Josef Krapka, redaktor „Dělnických Listů“, za liberalní agrarníky moravské starosta „Selské Jednoty“ Josef Staroštík a za katolickou stranu národní poslanec Dr. M. Hruban z Olomouce. Soudě ze zpráv novinářských, nejvíce se mladým pánum a slečnám zamlouvaly vývody oněch řečníků, kteří potírali to hrozné strašidlo „klerikalismus“. Nejméně se líbily vývody poslance Dr. Hrubana, ač byly věcné nejzávažnější a nejvíce odpovídaly vychovatelským zásadám Komenského. Výkřiky: „Pryč s náboženstvím ze škol!“ jsou zjevem velmi vážným. Mělo by se o nich uvažovat dole i nahoře.

Doplňkem nad míru poučným byla schůze výboru nové založené Jednoty moravských učitelek (pokrokových) tyto dny v Přerově konaná, v níž jednatelka tuším doporučuje učitelkám četbu spisu Spencera, Marxe, Hegla, Schopenhauera, Nietzsche, Tolstoje, Milla, Ribota, Kanta, Herbarta, Masaryka a Úlehly (co, co! To je avanže) a končí nadšený svůj výklad slovy: „Budeme pak vědět, jak máme žíti a proč žijeme.“ K tomu komentář je zbytečný.

Professorům vysokého učení dostalo se příjemného překvapení. Rozhodnutím ze dne 24. března schválil císař návrh správy vyučování, aby oněm professorům, jimž dán titul dvorního rady, dodatečně udělen také charakter dvorního rady, a také příště má se kromě titulu udělovati též charakter dvorního rady. Pro rodiny professorů má toto rozhodnutí veliký význam. Vdovy po takových professorech obdrží pak výslužné podle V. třídy hodnostní a také příspěvky pro sirotky se řídí podle toho.

Také diplomovaným technikům, kteří chtějí dosáhnouti doktorátu věd technických, poskytli všechny možné úlevy při zkouškách přísných řádem rigorosním ze dne 13. dubna 1901 stanovených, po případě navrhli prominutí této zkoušky, když dotyčná osoba diplom některého odboru vysokého učeliště technického získala před zavedením hodnosti doktorské a předložená práce vědecká ve smyslu § 4. uvedeného řádu rigorosního za přiměřenou byla uznána. Doktorátu se nemusí dožadovati na oné technice, kteráž diplom vydala.

Na společné schůzi všeho učitelstva z jižní Moravy dne 28. března t. r. konané v Hodoníně, jíž byli přítomni poslanci Dr. baron Pražák, Dr Götz, Seichert a Pavlica, přijata resoluce, v níž se prohlašuje, že učitelstvo s úpravou služného a postupem spokojeno

není. Očekávají zcela jisto, že poslanci škole přejní budou ve sněmě podporovat požadavky tlumočené peticemi obou svazu moravského učitelstva. Zajímavo je, že schuze pořádána učitelstvem obou národností a také jednání vedeno v obou jazycích.

Měsíčník „Škola našeho venkova“ doporučuje konference učitelů s rodiči ve smyslu ministerského nařízení ze dne 20. srpna 1870 § 1. a dokazuje, že takto lze shladit ostré hrany § 24. o tělesném trestání dítek. Článek věcně psaný obsahuje mnohé dobré pokyny a zdravé myšlenky.

Na ochranu dětí před vykořisťováním v průmyslu navrhuje vídeňský učitel Kraus tyto prostředky: Vydání vhodného zákona dle vzoru Německa. Průmyslové zaměstnání dítek budiž podřízeno továrním inspektorům. Úřední vyšetřování o práci školních dítek za intervence učitelů jako expertů. Přesné provádění stávajících příslušných nařízení a zákonů. Provedení minima, jak je v živnostenském řádě o dětské ochraně obsaženo. Zákaz práce dítek pod 14 let v továrnách. Zrušení výminečních ustanovení v § 95. živnostenského řádu. Majetníci závodů mějte v evidenci všechny mladistvé dělníky u sebe zaměstnané.

* * *

Vojenství. Srbsko. Až do r. 1899. pozůstávala pěchota z 15 pěších a 5 gardových plukův o dvou praporech a měl se v případě mobilisace počet praporů zdvojnásobiti. Král Milan hleděl toho dosíci, aby počet praporů se již v míru rovnal počtu ve válce. To mělo v zápětí, že bylo zatím pět gardových pluků zrušeno a jich prapory po ostatních 15 plucích rozděleny. Za dvě leta čítala pěchota 15 pluků po 4 praporech, celkem tedy 60 praporů. Setniny čítaly po 80 mužích. K doplňování zavedena soustava čistě territoriální, t. j. každý pluk doplňuje se z jistého okresu, v němž jest již v čas míru posádkou. Po Milanu staral se ministr vojenství, plukovník Vasić, o rozšíření této organisace a rozštěpil těch 15 pluků po 4 praporech na 30 po dvou praporech s tím ustanovením, že se opět v případě mobilisace počet praporu zdvojnásobí. Mělo se tedy po čase postaviti zase 15 nových pluku. Tento plán nemohl již Vasić provésti a jeho nástupci Janković a Miljković pozměnili plán v ten smysl, že místo 30 pluků postavilo se pouze 20 po 3 praporech, v čas války pak čítal by každý pluk 4 prapory, dohromady 80 praporů. — Dodávka v Německu objednaných 90.000 pušek soustavy „Mauser“ jest již ukončena a vyzbrojení pěchoty první linie tedy provedeno.

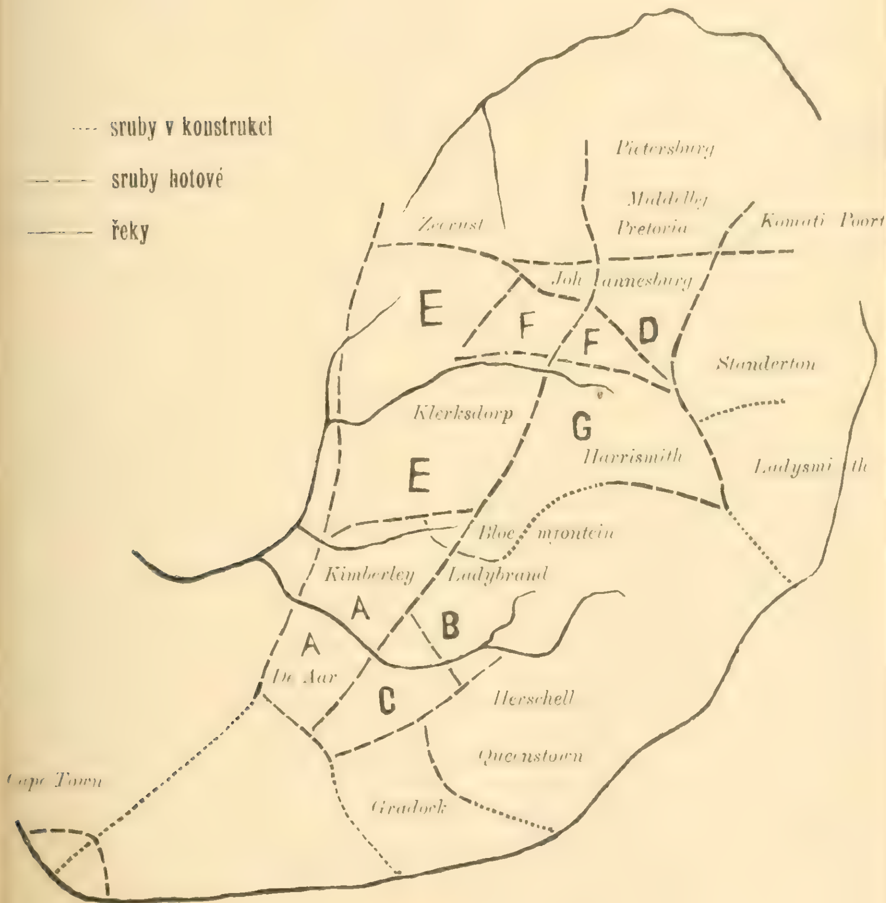
Bulharsko. Dosud pozustávalo jen pět pluku jízdy, a sice tři o čtyřech a dvě o pěti škadronách. Z pátého pluku a z přebytečných pátých škadron tří plukuv utvořily se „divise“ pod velením štábního důstojníka; prozatím ovšem jen o jedné škadroně. Jest jich šest.

Anglie. „Broad Arrow“ píše o důstojnickém dorostu takto: „Příležitostně posledních velkých námah, jež vyžadovalo doplňování důstojnického sboru, použito bylo všech možných prostředků. Mnoho příslušníku mužstva jmenováno bylo důstojníky, kolonie musely vypomáhat, kadeti i tříd nejnižších byli povýšeni na důstojníky a z milice

a sborů dobrovolnických přestouplo mnoho méně a zcela nevzdělaných do služby činné. Jest na čase, abychom si dochovali důstojníky vzdělané a v službě dobře vycvičené." — Ve válce jihoafrické ukázala se služba vojenských lékařů tak nedostatečně zastávanou, že bylo nutno ustanoviti hned zvláštní komisi, aby prostudovala a provedla novou organisaci. Vyzvání lékařů civilních odebrati se na bojiště, nepotkalo se s úspěchem, ač slibován byl značný žold. Vojenští lékaři mají týž titul jako důstojníci jiní a dostává na př. lajtnant (náš „nadlékař") 8087 K, oberst (náš „vrchní štábní lékař") 24 088·50 K gáže. — Anglie počíná prováděti důkladnou reorganisaci správy v dosavadních vojenských okresích, v rozdělení vojska, sestavení komand a štábů. Nynější vojenské okresy splynou v šest sborových velitelství, a sice: I. sbor v Aldershotu, obsahuje první armádní sbor s první jízdní brigadou. II. jižní, obsahuje druhý sbor s druhou jízdní brigadou a pevnostmi Portsmouth, Plymouth, Portland, Milfordhaven, Dovrer, Falmouth, Scilly-ostrovy, Nevhaven, Bristol, Cardiff a Swansea. III. Irsko, pozůstává z třetího sboru a třetí brigady s pevnostmi Cork, Berehaven, Lough, Swilly, Belfort a Dublin. IV. východní, pozůstává ze 4. sboru a brigady Household Cavalry, dále z pevnosti na Temži, Medway a Harwich. V. severní, pozůstává z 5. sboru a 45. brigady s opevněními na Mersey, Tyne, Tee, Humberu, Sunderland a Hartepool. VI. Skotsko se šestiarmádním sborem a s opevněním na Clydu, Farth, Tay a Aberdeen. — Letoší velké námořní manevry konány budou mezi 16 srpnem a 16. zářím mezi eskadrou moře Středozemního a Rukávového zároveň s křižující eskadrou. Súčastní se jich na 100 lodí. Loďstvu středomořskému velí viceadmiral Sir Compton-Domville, loďstvu kanálu viceadmiral Wilson a křižující eskadru commodore Winsloe.

Soustava srubu v jižní Africe. Dle náhledu anglických vojevůdcu závisí osud jihoafrických republik pouze od provedení této soustavy v celé zemi. Sruby mají vyhověti dvěma požadavkům: *a)* chrániti hlavní komunikace; *b)* rozděliti celé obsáhlé území na menší, se všech stran sevřené díly. Každý srub je vlastně plechovou okrouhlou kleci s kupolí. Stěny jsou dvojité a pozůstávají z vlnitého ocelového plechu a mezi stěnami nacpán je štěrk nebo písek. Střílny slouží k obraně i jako okna. Jeden srub jest od druhého průměrně anglickou míli vzdálen a nechá se po případě i posunouti. Proti střelám z ručnic chrání naprosto, málo proti pom-pomponovým koulím a pranic proti střelám z děl. Každý srub obehnán je příkopem a drátěným plotem, mimo to táhnou se drátěné ploty od srubu k srubu. Všude zavedeno telefonické spojení. Posádka mužu pozůstává z poddůstojníka a šesti mužu, v mnoha případech jsou to divoši bez dozoru Evropana. Divochy vecpali vždy mezi dva sruby Angličany obsazené. Sruby táhnou se územím v těchto hlavních čárách: 1. Podle každé železniční tratě. Jsou tu nejpevnější a nejblíže sebe, obzvláště jižně od Kimberleye. 2. Hlavní čára od Kimberleye počínaje jde podél Modder-Riveru kolem Bloemfonteinu do Ladybrandu. (Část této čáry severně od Ladybrandu do Harrysmithu se teprve postaví.) 3. Hlavní čára od řeky Vaalu (u Klerks-

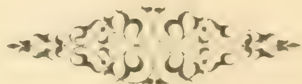
dorpu) jde k Standertonu a spojí se zde s linií natalskou. 4. Hlavní čára ze Standertonu k Middelburgu, napříč jihovýchodním cípem Transvaalu. 5. Hlavní čára, která se dosud staví, povede z Pretorie přes Rustenburg, Zeerust k Mafekingu. Společná dráha těchto čar obnáší

přes 3000 anglických mil. — Jak plní sruby své úlohy? Nemyslete snad, že by mohly zabrániti, i tam, kde jsou nejhustěji postaveny podél trati, aby Burové k trati nemohli, k tomu jsou posádky příliš slabé, ale cena tohoto zařízení spočívá v tom, že se hned ví, kde se

nepřítel objevil, kam táhne, co činí. Není jasno, proč vlastně udržovány jsou v srubech oddíly tak slabé; snad by bylo lépe postavit na každých 50 kroků místo drahých srubu Kafra, a ten by též „hlásil“, co nepřítel dělá. Zdá se, že tato soustava pohltí Angličanům mnoho mužstva (již v prosinci 1901 bylo tak rozděleno na 25 praporův) a proto má celá věc velmi slabou stránku, totiž: *a)* posádky ničeho nepořídí, jsou příliš slabé; *b)* vzali si na výpomoc nespolehlivé divochy; *c)* posádky nemohou býti vystřídány a umdlí brzy v bdělosti. — Spojení mezi sruby obstarávají patruly a větší kolony. S velkými obtížemi spojeno je čtrnáctidenní zásobování těchto pevnůstek. Burové již obyčejně někde čekají, aby též „nafasovali“. Dále je všecka ta soustava doznáním, že s ofensivou „nic není“, a proto „držme se aspoň srubů.“ Malá taktická cena srubu zmizí úplně, použije-li nepřítel děl, a těch má dosud dosť. Z mapky vidět, že jsou prostory *E, E, F, F, A, A, C* a *D* již úplně, *G* jen částečně zajištěn. Co však to v praxi znamená, dokazují poslední události. Burové operují tak, jako kdyby srubův ani nebylo.

Francie. Poslanec Lockroy podal některá zajímavá data, týkající se námořnictví. Ve Francii obnáší povšechné výdaje 33, v Italii 26, v Anglii 21 a v Německu 13%, celého rozpočtu. Výdaje vojenské ve Francii 23, v Italii 50, v Anglii 45 a v Německu 29%. Pro novostavby věnuje Francie 37, Italie 22, Anglie 30 a Německo 50%. Ze 300 milionů, připadajících ve Francii ročně námořnictví, slouží 80 milionů na výzbroj, 114 mil. ku stavbě lodí, 17 mil. ku stavbě přístavův a 89 mil. na ruzné výdaje. Udává, že v různých státních loděnicích přijde každá tuna při stavbě lodí v Cherburgu na 2963, v Brestu na 2016, v Lorientu na 2108, v Rochefortu na 4250 a v Touloně na 2463 frankův. U porovnání s cenami loděnic privatních (1862 fr.) míní, že peníze státní unikají neviditelnými skulinami. Sám pak ukazuje na některé z těchto skulin, jimiž peníze unikají. Jsou to: zařizování námořních škol na starých lodích, spousta námořníků vydržovaných na souši, nezaměstnaní důstojníci a stavba stejných typů po různých loděnicích. — Aby se odpomohlo aspoň částečně nedostatku ženijních důstojníků, dovolil president 25 pěším důstojníkům přestoupiti k ženii pod podmínkou, že si před povýšením na setníky nutné technické vědomosti osvojí. — Lehké pekárny zavádějí se pro oddíly bojující v hornatých krajích, kam jich dosavadní těžké pekárny sledovati nemohou. Pece jsou z ocele a nakládají se rozebrané na mezky. Dále vlekou se díže, stany a necky. Vyšla přesná instrukce o zacházení s takovou pekárnou, o pečení chleba a byla důstojníkům alpských oddíluv a některých pluku ke studiu odevzdána.

Ročník XIX. Číslo 7.

HLÍDKA.

Stručné dějiny celibátu kněžského až po Řehoře VII.

MARTIN MIKULKA. (O.)

II.

Již dříve pomýšlela na to církev, jak odpomoci překážkám, jež stavěly se v cestu zvláště těm, kteří vysvěceni byvše, musili se zříci svých žen. Nechati ženy takové při mužích-kněžích bylo nebezpečno, poněvadž byli již oba zvykli na manželské obcování. Ale i žena zůstavena sama sobě byla nejista, nepadne-li ve slabé chvíli do cizoložství. Za celá předešlá století, zvláště ve století 10., kdy disciplina církevní namnoze samými představenými byla opět uvedena na úroveň se stoletím 5., pozorovalo se, že velká většina přečinů proticelibátních padá na celibatery relativní či po ordinaci. Z toho učinili ovšem samovolně závěr, že bude stav kněžský jen tenkrát zachovávati čistotu, učiní-li se pravidlem celibát absolutní. A proto týkají se předpisy století 11., jemuž připisuje se neprávem zřízení kněžského nemanželství, zvláště těchto dvou věcí: aby nemohl si kněz již před vysvěcením zvyknouti na manželský život a aby byla mu po ordinaci odňata nejbližší příležitost k pádu. Oba tyto body uvedlo století 11. nejpřísnějšími zákony v praxi; věc však, o kterou šlo, byla již známa od prvních let křesťanských, a proto nenajdeme proti tomuto počínání papežů nikde nějakého zakročení, a nazývají-li někteří vrstevníci Řehoře VII. heretikem proto, že nařídil, aby vzdali se biskupové a kněží obcování manželského, byla toho vinou pouze jejich nevědomost a zkázonosná choroba doby. Krakovský professor Penka nazývá celibát, jak se vyvinul ve století 11., „zdokonalenou celibátní disciplinou“, a počíná stať o zdokonaleném bezženství těmito slovy: „Wir haben zwar schon in der Beschreibung der einfachen

Priester-Cölibats-Disciplin, sowohl aus Privat- als öffentlichen Zeugnissen, vielfältig die grossen Anstrengungen bemerkt, die man sich im Morgen- und Abendlande gab, um der Vermischung des Priester- und Ehestandes entgegenzuwirken; jetzt aber sehen wir vorzüglich den apostolischen Stuhl mit grossem Nachdrucke auftreten, um diesen Grundsatz durchzuführen. So wie überhaupt die Vorsehung in allen ihren Verfügungen stufenweise zuwerkegeht und dadurch desto gewisser ihren Zweck erreicht. Weil durch das stufenweise Fortschreiten sowohl der Begriff der Sache als auch die Ausführung eines solchen Begriffes sehr erleichtert wird."

Než budeme stopovati vývoj celibátní discipliny ve století 11., pohleďněme se ještě po třech stoletích předcházejících. Stav, k němuž dospěla církev ve století 7., nejen se zachoval, nýbrž i zdokonalil ve Španělích a v Italii. Nyní bylo však církevním představeným starati se o umravnění národů houfně hlásících se ke katolickému náboženství. Byli to ve století 8. zvláště národové germanští, kteří přijavše sice nauku, neradi podrobovali se také jhu nové mravouky. A proto i kněží jejich byli z počátku ženati, bylo jim však podle starých zákonů církevních opustiti manželky své. Papež Zachariáš mluví v listě zaslaném sv. Bonifáci do Německa o takových, kteří odjakživa žili bez manželek, a kteří jsouce ženati, opustili po ordinaci své manželky; radí zároveň sv. biskupovi, aby vybíral k vznešenému tomu stavu co možná pouze celibatery absolutní. Biskup Orleanský, Theodulf, píše svému franckému kleru: „Ačkoli dovolují kanony matkám, že smějí bydleti s duchovními svými syny, vystříhejte se toho každý budoucně, poněvadž mají pak i jiné ženské osoby příležitost navštěvovati kněze a ponoukati ho ke hříchu." Pak připojuje, ať neospravedlňuje se nikdo slovy apoštolovými: „Propter fornicationem quivis uxorem habeat", poněvadž to pouze pro laiky platí, ne však pro ty, kteří stali se podjáhny; připomíná též, že nedovolují zákony církevní nikomu svěcenu býti na jáhna, kdo by neslíbil ustavičnou čistotu. Koncil v Nové Cesarei, praví Leo III., ustanovuje toto: Kněz, jenž má ženu, budiž sesazen, a kdo dopustí se takových neřestí, budiž z našeho nařízení prohlášen bezectným. A podobná nařízení dává sněm Řezenský, Wormský a Augspurský.

Z uvedeného listu k sv. Bonifáci lze poznati, že leželo církvi na srdci, aby uplatnila se disciplina celibátní též v nových zemích křesťanských; mělo se tak státi postupně, proto dovoluje papež prozatím i nemanželství relativní. Z listu Teodulfova je zase zřejmo, že byl zachováván onen řád církevní mezi Franky nad míru přísně, jelikož měly i matky

zvláště bydleti od svých synů-kněží. Tak zdá se, že stal se celibát ve století 8. a počátkem století 9. všeobecným, právě tenkráte, když nastala veliká změna na trůně římských císařů: po úmrtí Karla Velkého dosedl na trůn zbožný, ale slabý Ludvík, po něm ještě slabší synové jeho, a po vymření císařské rodiny stal se císařský trůn předmětem bojův a rvaček. V těchto zmatcích ve století 10. dosazováni i na stolec sv. Petra muži, kteří vážili sice mnoho svým vlivem v Římě, svým životem však učinili se nehodnými tak svaté důstojnosti. Jejich příklad působil nakažlivě i na poddaný klerus, jenž byl beztoho k přečinům proti celibátu sváděn s různých stran: bohatstvím a tak zv. abbates-comites, kteří bydlíce se svými celými rodinami v klášteřích, kazili klášterní řád a disciplinu; k tomu je si přimysliti, že nebyl tenkrát stav kněžský terčem posudkův, a proto klesal bez překážky vždy hlouběji. Avšak i ve století 10. bylo mnoho kněží, kteří hleděli s bolestí na tuto pustotu ve svatostánku a pomýšleli na obnovení nemanželských předpisů. Dokonalou obnovu mravní mělo však přinésti teprve následující století.

Již Benedikt VIII. (1012--1024) zakázal na jakémsi sněmu roku 1020. kněžím, jáhnům a podjáhnům, že nesmějí podržeti manželky ani jiné ženy, jinak ztratí úřad. Toto nařízení zaslal i císaři Jindřichu II., jenž trestal podobné přestupky též politickou mocí. Koncil Burgozský nařídil, aby nikdo nebyl svěcen na podjáhna, než by složil „před oltářem ve přítomnosti Boží“ slib, že nechce podržeti u sebe své ženy ani jakékoliv jiné.

Než neodpomohlo se tím nezdrželivosti kleriků dokona; zároveň však nedovolovaly ještě okolnosti, aby vedl se boj ostřeji. Petr Damiani naléhal v této příčině na Řehoře VI., avšak tomuto papeži nebylo možno v této věci zakročiti: měltě bouřlivé poměry v Italii za svého pontifikatu a panoval pouze krátký čas (1044—1046), ne celý rok. Nic nestalo se též za bázlivého Klementa II. (1046—1047) a tím méně za Damasa II., jenž zemřel 29 dní po volbě. Teprve od Leona IX. dalo se něco očekávati. Bylť vládcem pevné vůle a měl po boku Petra Damiani, který jej podporoval spisovatelsky. Ze synod, které konal v naší věci, je nejznámější sněm Rénský, na němž měl opat klunyacenský, Hugo, epochalní řeč o zavedení staré discipliny. Z Rén odebral se papež do Mohuče, kde súčastnil se synody i císař Jindřich III. Vrátiv se do Italie konal nové a nové sněmy, a na všech bylo usneseno, že má býti vyřknut anathem nad těmi kleriky, kteří by žili v manželství anebo dopustili se provinění se ženami cizími.

Od Leonova nástupce Viktora II. (1055—1057) povolán byl Hildebrand za arcijáhna římského, a od těch dob vedl se papeži boj proti nezdrželivosti kněžské na život a na smrt. V synodě Florencské sesazeni pro nemravný život arcibiskup a několik kněží s úřadů. Totéž stalo se v Toulouse, Lyoně a v jiných městech, zvláště italských a francouzských. Největší odpor kladla záměrům Viktorovým církev milanská, kde bylo mnoho ženatých kněží a kanovníků. Na všechna napomínání papežova a Hildebrandova odpověděli vyhýbavě, že nepodlehá církev milanská pravomoci papežské, nýbrž jsouc církví ambrosianskou, řídí se předpisy vlastními, a proto může prý si dělat co chce i ve příčině kněžského bezženství. Teprve roku 1059. dostavil se i arcibiskup Milanský na synodu Římskou. Kromě změny volební na papežský trůn byl vydán zákaz na simonii a biskupům nařízeno, aby dbali nejen starého řádu kněžského, nýbrž aby též hleděli vymítiti ze svých diecesí konkubinaty a manželství kněží. I za Viktorových nástupců potrval boj Milanských proti celibátu; my ho však pomineme. Druhý jeho nástupce, Alexander II. (1061—1073), ztišil nepokoje synodou roku 1063., na níž usneseno, že nesmí nikdo býti přítomen mši sv. sloužené knězem žijícím v konkubinatě, že nesmí kněz nebo jáhen konkubinář ani mši svatou sloužiti ani čísti evangelia a epištoly, nesmí zůstati v úřadě a žíti z církevních příjmů. Naposled povstaly nepokoje v Milaně r. 1073., které skoncoval šťastně Hildebrand, papež Řehoř VII., jenž hleděl po té řád i za hranicemi Italie uplatniti zavládnuvši v Italii samé.

Svolal za tím účelem roku 1074. synodu do Říma, které súčastnilo se mnoho biskupů nejen z Italie, nýbrž i ze zahraničních zemí. Akta této synody nejsou nám zůstavena k posudku; jen obsah jejich podává nám Lambert ze Šaffenburku, a dle něho se praví, že na základě starých kanonů bylo ustanoveno, aby žádný kněz nežil v manželství, a kdo má ženu, aby ji buď propustil nebo vzdal se vůbec kněžského úřadu. Zároveň neměl býti od toho okamžiku nikdo připuštěn k ordinaci, dokud neslíbil, že bude žíti zdrželivě. Že si byl toho sv. Řehoř vědom, že nezavádí žádné nové discipliny v církvi, zavazuje kněžstvo k celibátu, tomu nasvědčují jeho odvolání na stará zřízení a předpisy dřívějších koncilův a na starou praxi církve; v každém koncilu a v každém jeho listě, jejž vydal v této příčině k nějakému biskupu, zračí se toto jeho přesvědčení. Co však bylo novým, byl slib věčné čistoty, k níž zavázati se bylo každému, kdo chtěl přijati od biskupa svěcení; než i tento slib nacházíme ojediněle již dříve (viz výše sněm Toledský ze 6. století).

Svolal roku 1078. novou synodu do Říma, která týkala se zvláště Německa; dostalať tam za Jindřicha IV. nezřízenost kněžstva znova vrch. Výsledek synody odesílá sv. Otec císaři napomínaje ho, aby dbal ve své zemi dobře discipliny kněžské, aby trestal sám ty, kteří „neposlouchají předpisův apoštolské Stolice, jak poroučí sám Pán Bůh"; a ještě dále odvolává se na staré kanony, zakazuje kněžím ženatým konati služby Boží. Aby uskutečnilo se ustanovení koncilů v celé církvi, rozposlal sv. Řehoř legaty do různých zemí evropských, kteří uvedli jen s velkou námahou a často s nebezpečím života ony předpisy v praxi. Všichni papežové po smrti sv. Řehoře VII. roku 1085. na stolec papežský dosedší zasazovali se o uplatnění celibátu. A tak vidíme, že ještě po půl století poslán byl roku 1143. do Čech a na Moravu legat papežský Kvido, aby zavedl disciplinu celibátní, a že roku 1197. poznova bylo legatu Celestina III., Petrovi, jíti na Moravu se vzkazem pro Olomouckého biskupa Kayma, aby nesvětil příště na kněze nikoho, kdo by neslíbil, že bude jako kněz zachovávati celibát. (Dobner, Annal. Hájec.)

Nepřátelé celibátu neoceňují obyčejně dosti Řehoře VII. Svatý Řehoř VII. byl si toho vědom, že nevnáší do církve nic nového, čeho tam ještě nebylo. Vždyť celibát posvětil sám božský Spasitel, apoštolé žili buď v absolutním nebo alespoň povoláni byvše k apoštolátu v relativním bezženství. A podle jejich příkladu byli i kněží katoličtí vázáni na apoštolskou disciplinu: kdo z nich dosáhl stavu kněžského než se oženil, bylo mu zůstati neženatým; kdo byl jako muž již povolán ke kněžství, byl zavázán vzdáti se ženy, jež nesměla ani v jednom obydlí se svým dřívějším mužem prodlévati. Některé sněmy dovolovaly ovšem oběma žíti pospolu, berouce ohled na nerozlučnost manželství, které svedl sám Pán Bůh, za to však nařizovaly oběma, aby žili spolu jen jako bratr a sestra, až by je rozloučil sám Pán Bůh smrtí. Tuto praxi zachovávala církev vždycky; zřejmo je to z toho, že mohly dítky kněží, jež narodily se před ordinací svých otců, dosáhnouti i nejvyšších úřadů církevních, jak jest nám známo o sv. Řehoři Nazianském a Nyssenském. Na dítkách však narozených po ordinaci lpěla hanba otcova povždy, tak že byly vždycky považovány za irregularní čili neschopné vyšších úřadů církevních.

Když nařídil po smrti Řehoře VII. jeho nástupce Urban II. roku 1088.: „Nikdo nebudiž připuštěn ke svatým svěcením kromě v panictví nebo v opravdové čistotě žijící", nikdo nepozdvihl hlasu, aby se bránil proti zavádění nových řádů, poněvadž byl každý o tom

přesvědčen, že je zbudován celibát kněžský na přirozeném a positivním právu. Jinak by sotva kdo byl podrobil se tomuto papežskému nařízení, kdyby vyšlo pouze z libovůle papežů.

Na koncilu Kostnickém (1414—1418) jednalo se též o kněžském bezženství; nikdo nepopíral, že by bylo neexistovalo již před Řehořem VII., ač byli někteří pro jeho zrušení. Gerson a mnozí s ním se ho zastali. I Čeští bratří je podrželi. Odvolává-li se někdo na přestupky, které by snad přestaly, kdyby se celibát zrušil, dvojího měl by sobě všimnouti: 1. Že by pak musil sám stav manželský býti zrušen a mnoho jiných zřízení lidských, kdyby se měla tato myšlenka konsekventně prováděti; neníť zřízení ani lidského ani božského, jež by nebylo zhyzděno od lidí přestupky. Předpisem celibátu nezaloženo nové právo, nýbrž potvrzeno staré proti těm, kteří ho neuznávali. 2. Měl by si vzpomenouti, že je právo toto indirektně božské. Praviť apoštol v I. Kor. 3, 11.: „Fundamentum enim aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Christus.“ I v této věci byl nám učitelem Kristus, jenž vynášel panictví, avšak nejenom učitelem, nýbrž i příkladem; a praví-li svatý apoštol na jiném místě, že je dobře vzíti sobě ženu, lepším však zůstati svobodným: kdo by měl pak k tomuto lepšímu stavu býti zavázán, ne-li kněz?

Vas. Andr. Žukovský a Nik. Iv. Gogol.

K padesátiletému výročí jejich smrti napsal

Aug. Vrzal. (O.)

Některé myšlenky, na př. o almužně, dobročinnosti, o tom, že jen návrat k pravému křesťanství, praktické oživení víry, uvede lid ruský na cestu pravého štěstí a pokroku, jsou sympathické. Ale zavrhování všelikých společensko-politických reform, náhled, že jen v pravoslaví je pravé křesťanství, byly velikým klamem. Gogol dával zde nejen náboženské a mravoučné rady, ale řešil i takové otázky národního i státního života: o významu administrace, o selském nevolnictví, o významu Ruska, k nimž nestačí mít jen poetické jasnovidění, nýbrž potřebí zvláštních odborných vědomostí, jichž neměl. Mnohé urážel ton dopisů, v nichž autor na jednom místě hlásal modlitbu, pokání, pokoru, sebezapírání a lásku k bližnímu, hned vedle pak přecházel k hrdosti, vypínavosti a sebevědomé domýšlivosti. Ta okolnost pak, že zastával se nevolnictví lidu selského, odvrátila od něho i upřímné přátele. Liberalní tisk vztekle vrhl se na Gogola, prohlásil ho téměř za blázna, což opět zničilo jeho duševní rovnováhu i klid. Nicméně Gogol doufal, že navrátě se k umělecké tvorbě, uměleckými obrazy přesvědčí čtenáře o správnosti ideí, jež vložil ve „Vybraná místa", i počal znovu II. díl „Mrtvých duší". Ale práce se mu nedařila. nedovedl psát tak, jak dříve: tonem humoristicko-satirickým. Obíraje se analysí vlastní duše, přišel k přesvědčení, že úkolem každého člověka má být především sebezdokonalování, že sebevychování a zahloubání v sebe ukazuje mu na jeho vlastní „špínu" a takové množství vlastních nedostatků, jež mu nedává posmívat se a odsuzovat jiné za jich nepravosti, nýbrž nutí ho, by dříve očistil sebe sama. Chtěje se stát učitelem života i mravův (a „povinností spisovatelovou je", píše ve „Vybraných místech", „by poskytoval nejen příjemné zábavy duchu i vkusu; bude se mu přísně zodpovídat, jestliže díly jeho nerozšíří se nějaký užitek pro duši a nezbude od něho nic k poučení lidem"), přede vším měl na mysli sebe sama i očišťoval se sebezapíráním. Jestliže dříve jako společenský satirik líčil život ruské společnosti, nyní toho nedovedl i vykládal stav své vlastní duše, nemluvil už o jiných, ale neustále o sobě samu, hlásaje neustále pravdy sv. evangelia, přísně náboženský život a odpovědnost každého před věčným soudcem za vlastní slova i skutky. Vida tedy, že nemůže psát, jako dříve, počal v květnu

1847 „Autorovu zpověď“, kdež odpovídá kritikům „Vybraných míst“, již se na něho vrhli proto, že zanechal svého původního satiricko-humoristického směru. Praví, že změna ta nestala se z jeho vůle, nýbrž z vůle „Toho, Jenž spravuje svět a s Nímž těžko zápasit člověku.“ Čím přísnější byl k sobě, tím méně dovedl psát tak, jako dříve.

»Jak bojovat s sebou, stal-li jsem se příliš přísný k sobě samu? Jak vznésti se obrazotvorností — kdybych ji i měl — jestliže rozum na každém kroku předkládá otázku: »proč?« Proč přihodily se mnohé takové okolnosti, jichž jsem sám nevolal? Proč bylo mi souzeno ne jinak nabýti poznání duše lidské, než provedu-li přísnou analysi vlastní duše? Proč nevzplanul jsem touhou nakreslit Rusa dříve, než jsem poznal lépe všeobecné zákony činů lidských, těch pak nepoznal jsem dříve, než jsem přišel k Tomu, Jenž jediný zná i činy lidské i všecka nejmenší naše tajemství duševní...? ...Proč touha znát duši lidskou tak mě trápila? Proč byly okolnosti takové, které mě nutily proti vůli mé vlastní vnikat hlouběji v duši lidskou? Proč korunou všech esthetických požitků ve mně zůstala vlastnost dávat se unášet krásou duše lidské...? Určite mi dříve, proč všecko to se stalo, a pak se tažte, proč nemohu psát tak, jak jsem psal.«

Závěrek, k němuž tehdy Gogol dospěl, vyjádřen je slovy „Zpovědi“ takto:

»A tak po dlouhých letech i prací i zkušeností i přemýšlení přišel jsem k tomu, nač jsem už pomýšlel v době svého dětství: že určení člověka je sloužit, a celý život náš je služba. Ale nesmí se zapomínat, že místo (úřad) vzato v zemském království, bychom na něm sloužili Králi nebeskému, a proto třeba mít na mysli Jeho zákon. Jen tak sloužíce, můžeme vyhovět všem: zeměpánu, i národu, i zemi své.«

Aby tedy jako spisovatel mohl tak „sloužit“ Bohu i vlasti své, chtěl druhý i třetí díl „Mrtvých duší“ napsat pro poučení, ku prospěchu čtenářstva. Za tím účelem chtěl v II. díle nakreslit lepší, positivní typy a charaktery, na způsob těch, jež vidíme v milionáři Murazovu, statkáři Kostanžoglovi, generalu Betriščevu i jeho dceři Uliňce, jež by byly mravními a praktickými vzory, v III. díle pak hodlal nakreslit jakýsi skvělý obraz, jenž by přinesl smíření, poněvadž podle jeho názoru z doby té, proneseného v listě k Žukovskému z prosince 1847 hlavním cílem „umění je smíření s životem.“

V též době Gogol počal si dopisovat s přísným asketou, rževským knězem o. Matvějem Konstantinovským, jenž přísně odsuzoval jeho divadelní kusy a spisy, poněvadž jsou prý příliš světácké i bude mu za ně odpovídati při posledním soudu. Počátkem r. 1848. Gogol odjel konečně navštívit Boží hrob v Jerusalemě, na kterouž cestu dlouho se byl chystal. Ale skutečný Jerusalém neučinil na něho toho dojmu, jehož očekával. Vrátiv se opět do Ruska, bydlil v Odésse, pak na vsi u matky, v září pak odejel do Moskvy, odkudž jezdil k A. O. Smirnové do Kalugy, kdež manžel její byl gubernatorem, na ves k matce i do

Oděssy. Náboženská nálada jeho ještě se zvýšila. Veškeren prázdný čas věnoval studiu otázky náboženské, ale nikoliv se stránky filosoficko-dogmatické, nýbrž s praktické, mravně asketické. Četl množství asketických knih, modlil se, postil, zpytoval své svědomí, ve všech příhodách viděl Prozřetelnost Boží, na neštěstí pohlížel jako trest za hříchy nebo zkoušení lidí spravedlivých, přátele naváděl k podobnému duchovnímu životu, rozdával jim „Následování Krista", vybízel je, by potláčeli své vášně a hleděli se zprostit nedostatkův. Ačkoliv upřímně myslil to se svým sebezdokonalením, s posvěcením sebe sama i svých bližních, přece nedostávalo se celému jeho duchovnímu životu rozumného filosoficko-dogmatického základu. Rozum jeho byl ovládán fantasii a citem, tak že nedovedl se na ničem pevně ustálit. Nejsa si vědom rozdílu mezi církví katolickou a pravoslavnou, nerozuměje dogmatickému základu obou církví, zabíhal v úsudcích svých o nich často na bezcestí. Podléhaje příliš citu i fantasii, upadl v náboženskou blouznivost, která ovšem vzbuzuje spíše upřímnou soustrast než posměch, jakým Gogola zasypal tisk ruský, a to tím spíše, poněvadž je jisto, že nábožensko-mystická nálada Gogolova souvisela s tělesnými nemocemi, jichž ani změna vzduchu, podnebí, ani pomoc lékařská nemohla odstranit. Záchvaty nervové horečky se množily a podrývaly slabé jeho síly tělesné, tak že pomalu zhasínal. Při tom přísný asketa o. Matvěj děsil duši jeho hroznými obrazy světa záhrobního, tak že Gogol podruhé spálil II. díl „Mrtvých duší", který napsal od r. 1845., z něhož části předčítal r. 1849. Smirnové a r. 1851 Ševyrevu, a který nedlouho před smrtí nabízel A. P. Tolstému, by jej po jeho smrti vydal. Zanechav na dobro prací literarních, modlitbou a rozjímáním připravoval se na smrt, by jí nebyl překvapen nenadále ku věčné záhubě duše své. Počátkem roku 1852. zemřela dobrá jeho známá Kateřina Chomjakova, a od té doby pronásledoval ho strach před smrtí. Onemocněv silnou horečkou nervovou, přijal s neobyčejnou zbožností svátosti umirajících dne 18. února 1852. Poněvadž nechtěl přijímat léků, sešli se k němu lékaři na poradu, a někteří z nich hrubě s ním nakládali jako s člověkem docela abnormním, jejž nutno stůj co stůj přinutit, aby užil léků; nerozuměliť duševní náladě nemocného, čímž otrávili mu poslední hodiny života, jež Gogol určil k přípravě na důležitý okamžik. Skonal 21. února (5. března) 1852 a pohřben byl v Danilově klášteře v Moskvě.

Významno pro tehdejší vládnoucí kruhy ruské, že po smrti Gogolově jméno jeho nesmělo se v tisku ani jmenovat, jako by byl státu nebezpečným revolucionářem. Generalnímu gubernatorovi moskev-

skému dostalo se důtky za to, že účastnil se pohřebu Gogolova; slavný romanopisec Iv. Turgeněv za svůj panegyrický článek o Gogolovi byl vsazen do policejního domu jako „buřič“. Nicméně záhy ustaly křiky Seňkovských a Bulgarinův, a vysoký význam umělecké činnosti Gogolovy pro ruskou literaturu byl kritikou náležitě oceněn.

Gogol začal svou literarní činnost bez určitých theoretických pojmův o významu umění, které vypracovaly se u něho teprve pod vlivem kroužku Puškinova i pod dojmy jeho vlastní umělecké tvorby, nutícími ho k přemýšlení o vnitřním smyslu činnosti spisovatelské. Zvláštnost jeho talentu, neobyčejně rozvitý pozorovací talent psychologický i společenský, nutila jej všímati si ruské společnosti i přirozenosti, jíž však nekreslil epicky klidně, objektivně jako Puškin, čistý umělec, volící si látky společensky indifferentní, nýbrž subjektivně, satiricky, kriticky, tonem hlubokého humoru, jenž „ve smíchu skrze slzy“ odhaluje vnitřní smysl všedních zjevův, ve směšném a komickém ukazuje smutné a tragické. A uvedení tohoto kritického tonu, této hluboké umělecké analyse v kresbu ruské skutečnosti dodalo ruské literatuře onen mravně-společenský charakter, jímž od té doby se vyznačuje. Jestliže od čtyřicátých let v literatuře ruské na dobro mizí romantická strojenost, jestliže v romaně, novelle i dramatu jeví se snaha po realní kresbě života, jestliže se zvláštní pozornost věnuje mravně-společenským otázkám života, není to tak vlivem epicky klidného, objektivního směru realismu Puškinova, nýbrž vlivem subjektivního, kritického směru Gogolova, spojeného s prvky humoru i satiry. Puškin uvedl samostatnost obsahu v poesii ruskou, Gogol, maje tak vznešený pojem o mravně-společenském významu umění, jako žádný z ostatních spisovatelů ruských, pevně ustálil mravně-společenský úkol literatury ruské i uvedl v ni kritický směr.

*

Padesátileté výročí smrti Gogolovy bylo oslaveno dosti skromně a daleko nemělo do sebe rázu všeobecné oslavy nezapomenutelného spisovatele i prošlo mdle, neoživivši ani společenského ani literarního života. V obecenstvu ani v tisku nebylo pozorovat větších příprav. Pozdě si teprve vzpomněli, že Gogol dosud nemá pomníku. Penize se sešly dávno, ale výbor pro postavení pomníku kladl v konkursu umělcům takové podmínky, že se jim žádný pravý umělec nechtěl podrobit, i musil být vypsán nový konkurs. Města oslavila výročí laciným způsobem tím, že nazvala některou ulici jménem spisovatelovým. Školy a gymnasia oslavily den ten podle obyčejné šablony bohoslužbami, přednáškami,

rozdáváním knih atd. Na jevištích hrána jeho veselohra „Revisor“, v slavnostním zasedání akademie nauk v Petrohradě pronesli slavnostní řeči Al. Pypin, K. K. Arsenjev, A. Borozdin i V. Peretz, v zasedání Ruského bibliografického spolku promluvili E. Ljacký a A. Lipovský. Podobně oslaven den ten v literarních spolcích v Moskvě, Kijevě i jinde. Výstava věcí, jež kdysi náležely Gogolovi, byla v Kijevě a dne 9. března v Moskvě. — Téměř všecky měsíčníky věnovaly Gogolovi články literarně historické v únorových sešitech. Téměř celé číslo věnoval mu „Istoričeskij Věstnik“, v němž vyniká článek Michajlova: „Vnov najdennyja rukopisi Gogolja“ o rukopisech, jež téměř zázrakem se zachovaly a náležejí nyní P. Daškovu. „Literaturnyj Věstnik“ věnoval G. také celé číslo, v němž vynikají stati Lipovského o slohu Gogolově i P. Ščegoleva („Zamětki i materialy“) a list N. Gogola k neznámé osobě po představení „Revisora“. O školních letech N. Gogola píše N. Korobka v „Žurnale ministerstva Narodnago prosvěščenija“, o jeho pobytu v Římě Kočubinský ve „Věstniku Jevropy“, o „pochybnostech i odporech v životopise Gog.“ výtečnou stať uveřejnil professor Al. Kirpičnikov v „Izvěstijach otdělenija russkago jazyka i slovesnosti imper. akademiji nauk“, o poslední nemoci a smrti píše Dr. Baženov v „Russké Mysli“. Z kritických článkův o Gogolovi, přední místo zaujímá článek S. Vengerova v „Rusském Bogatstvu“. Ze samostatných knih o Gogolovi zmínky zasluhuje obšírná práce professora I. Mandelštama: „O charakteristikě Gogolevskago stilja“. — Poněvadž na Rusi za 50 let po smrti spisovatelově smí každý nakladatel vydávat spisy nebožtíkovy bez honoráře jeho dědicům, vyšlo letos několiknáct úplných i neúplných vydání spisů Gogolových. Z úplných vydání („Polnoje sobranije sočinenij N. V. G.“) doporučiti lze illustrované vydání Iv. D. Sytina v Moskvě pod redakcí professora A. Kirpičnikova za 3 ruble 50 kop., illustrované vydání tiskového spolku „Narodnaja polza“ v Petrohradě pod redakcí E. Ljackého za 3 r. a zvláště laciné illustrované vydání F. Pavlenkova v Petrohradě pod redakcí V. Jakovenky za 1 r. 25 kop. Z vybraných spisů („Sobranije sočinenij N. V. G.“) doporučení hodno illustrované vydání Iv. Sytina pod redakcí A. Kirpičnikova za 80 kop. i K. Tichomirova v Moskvě za 75 kopějek. Zvláštností všech těchto vydání jest hojnost illustrací, které sice nevynikají vždy uměleckými přednostmi, ale budou napomáhat rozšíření spisů v širších vrstvách.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

10. Devětatřicet artikulův anglikanské církve z roku 1562.[1]) či confessio anglicana.

Vyznání Cranmerovo složené roku 1552. několikráte bylo opravováno, až konečně za Alžběty na synodě Londýnské roku 1563. nadobro upraveno v 39 článcích. Těchto 39 článků, jež též někdy confessio anglicana slují, stalo se základem nauky anglikanské církve; dle nich řídí se anglikané podnes, alespoň officielně.

Učení 39 článků, jak již u vyznání Cranmerova podotknuto, je smésí katolicismu, lutheranství a kalvinismu a proto plno odporu a sporů. Z katolicismu pozůstalo v 39 článcích tolik obřadův a věcí věroučných, že v nejnovější době sami anglikané jich se hrozí.

Z katolicismu do 39 článků pojato jest více formou pouze než podstatou: učení o Bohu a Trojici ve článku 1—5. (zcela pravověrně), učení o nejstarších vyznáních víry: apoštolském, nicejsko-cařihradském a athanášském (čl. 8.), učení o církvi viditelné (čl. 19.), v níž dobří i zlí smíšeni jsou (čl. 26.) naproti učení Lutherovu a Kalvinovu o církvi neviditelné a pouze z dobrých či vyvolených sestávající. Než tato viditelná církev není všeobecnou, jak katolíci tvrdí, nýbrž sahá pouze (čl. 37.) po hranice království anglického; rovněž není neomylnou, neboť má sice právo (čl. 20.) rozhodovati ve sporných věcech nauky křesťanské a vykládati Písmo sv., nesmí však pronášeti rozsudků, jichž by z Písma sv. dokázati nemohla, a nesmí vykládati Písmo sv. tak, aby místo jedno odporovalo druhému. Církvi tedy připisuje se tu jistá autorita ve věcech věroučných, ale nikdo nemůže říci, která a kde je tato církev. Anglická státní církev není touto církví, neboť nemá k tomu potřebných organův a neměla od dob reformace, leč by jím byl politický supremat, tedy ministr premier a jeho světští radové. Z katolicismu vzato dále učení o hierarchii (čl. 23., 26., 32., 36. a 37.), jež záleží z biskupů, kněží a jáhnů, kteří samojediní mohou a smějí slovo Boží hlásati a svátosti udíleti. Z hierarchie vylučuje se výslovně Bohem ustanovený nástupce sv. Petra, římský papež (čl. 37.) a hlavou církve úplně dle pouhé libovůle prohlašuje se anglický král. Král nemůže sice

[1]) N. 539—550; K. VI. 77—81. V mnohých knihách uvádí se též pod jménem »Symbolické články«. Srv. též »Děje anglické země« od J. S. Tomíčka. Praha 1849, str. 170. a jinde.

slovo Boží hlásati a svátosti udíleti, ale přece jedině jeho autoritou jsou biskupové, kněží i jáhnové svěceni a v úřady své ustanovováni (čl. 23. 36., 37.); král ve sporech náboženských i dogmatických pronáší konečný rozsudek, a protože z rozsudku tohoto další appellace již se nepřipouští, mlčky uděluje se králi dar neomylnosti. Konečně dle katolického učení přijímají se všeobecné koncily, jež výslovně (čl. 21.) se prohlašují za přístupné kacířství a chybám, t. j. že i koncily ve věcech víry mýliti se a pouze od krále svolávány býti mohou.

Z lutheranství a kalvinismu přijato bylo: učení o Písmě sv., jež (čl. 6.) dle Luthera a Kalvina prohlašuje se za jediný pramen zjevení; tradice a deuterokanonické knihy Starého Zákona se výslovně zamítají: učení o dědičném hříchu (čl. 9.) dle Luthera; rovněž učení o ospravedlnění samojedinou věrou bez dobrých skutků (čl. 11. a 12.) dle názoru lutherského; výslovně (čl. 11.) opera supererogatoria a evangelické rady se zamítají jakožto drzost a bezbožnost; učení o milosti Boží (čl. 17.) dle Kalvina, ač poněkud mírněji; učení o svátostech, z nichž přijímají se pouze dvě: křest a večeře Páně, ostatních pět se zamítá (čl. 25.); křest neprohlašuje se pouze za znamení křesťanství, nýbrž za znak znovuzrození, skrze něž člověk dosahuje odpuštění hříchův a členem církve se stává (čl. 27.), křtem nevyhlazuje se hřích, nýbrž pouze se smazuje vina (čl. 9.) a proto i křest dítek se podržuje (názor lutheranský naproti katolické církvi). Večeře Páně (čl. 28—31.) pod obojí způsobou vysvětluje se dle kalvinského názoru jakožto duchovní požívání těla Kristova, přivoděné věrou toho, kdo přijímá tak, že kdo víry nemá, nestoluje s Kristem, ale požívá pouze chléb a víno, ovšem ku svému zatracení. Zamítá se katolická proměna (transsubstantiace) a mše sv. čili nejsv. svátost jakožto obět. Ostatní svátosti, jak podotknuto, se sice zamítají, ale v liturgii mnohé úkony užívané při jich udělování se podržely, jako biřmování v tom asi smyslu, jako konfirmace u lutheranů s tím toliko rozdílem, že jako u katolíků smí je udíleti pouze biskup, ne však kterýkoli duchovní jako u lutheranův. I pokání podrženo ve smyslu lutherském tak, že ti, kdož večeři Páně přijmouti chtí, dříve po veřejném všeobecném vyznání hříchův a po vzbuzení lítosti skrze kněze odpuštění hříchův od Boha obdržují. Jednotlivcům dovoluje se zpovídati se duchovním zvlášť (soukromá zpověď); ba dle the Order for the Visitation of the Sick má kněz nemocného přiměti (move), aby pro polehčení svému svědomí soukromou zpověď vykonal. Že toto pravidlem se neděje, rozumí se samo sebou, neboť ti, kdož v životě svém ani jedenkráte se nezpovídali, zajisté ani na smrtelné posteli na

zpověď nemyslí. Kněžství uděluje se zcela dle způsobu katolického, ovšem že bez jeho podstaty. Manželství uzavírá se před duchovním na celý život, ale za nerozlučitelné se nepovažuje. Duchovní instance mohou pouze prohlásiti oddělení od stolu a lože; úplné rozloučení manželství tak, aby znova obě strany v sňatek vstoupiti mohly, prohlašovalo se až do nejnovější doby pouze od parlamentu; bylo tedy velmi řídké. Teprve Bill of Divorce and Matrimonial Causes r. 1857. zřídila zvláštní rozhodčí soud (Matrimonial Causes and Divorce Court), když dříve sporná otázka anglikanské nauky, zda manželství je rozlučitelno, byla kladně rozřešena a z biskupů nikdo neodhodlal se obhajovati princip nerozlučitelnosti manželství. Konečně dle Luthera a Kalvina se zamítá: katolicka nauka o očistci, odpustcích, vzývání a ctění svatých, ctění obrazův a ostatků svatých (čl. 22.), celibát kněží (čl. 32.) a užívání latiny při bohoslužbě (čl. 24.).

11. Katechismus heidelberský či falcký.[1]) (Catechismus Palatinus, nebo i Catechesis Palatina.)

Vydání heidelberského katechismu v přístupě dí: „Proč tento katechismus slove heidelberský? Protože na rozkaz kurfirsta falckého Bedřicha III. od dvou pobožných učitelů slova Božího v Heidelberce, Kašpara Oleviana a Zachariáše Ursina (1562) sepsán a leta Páně 1563 v Heidelberce ponejprv tištěn a vydán byl (latinsky i německy).“ Heidelberský či falcký katechismus, jenž jakožto učební a věroučná kniha jest bez odporu nejrozšířenějším symbolem reformované církve, byl sepsán původně v němčině pod názvem: „Katechismus oder kurzer Unterricht christlicher Lehre, wie er in Kirchen und Schulen der kurfürstlichen Pfalz getrieben wird.“ Schválen a za symbolickou knihu uznán na synodě v Heidelberce roku 1562. Vedle vydání německého pořízeno roku 1563. i latinské. Kašpar Olevianus a Zachariáš Ursinus použili ku své práci, již za účelem odklizení lutheransko-reformovaných sporů na učení heidelberském sepsali, katechismu Kalvinova (1541), Laskyho (1548) a Monheimova (1560). Ráz jeho je kalvinský.

---

[1]) *Möhler* 23; O. XI. 18; Heidelberský katechismus. Písmy svatými a kratičkým výkladem opatřil a pro školy vzdělal Heřman z Tardy. Šesté vydání. V Pardubicích 1894 u Fr. Hoblíka. — *Wolter*, »Der H. K. in seiner ursprünglichen Gestalt nebst der Geschichte seines Textes im Jahre 1563« dle editio princeps. Bonn 1864. — *Ph. Schaff*, »The creeds of christendom.« I. sv. 1884. — *G. K. Barth*, »Die Systematik der beiden evangelischen Hauptkatechismen.« Borna 1896. — *Dalton*, »Der Heidelberger Katechismus als Bekenntnisbuch.« 2. vyd. Wiesbaden 1883. Nejnovější vydání jsou: v Neuwied (1832), Duisburgu (1858), Güterslohu (1861). Kritické vydání: *M. A. Goossen*, »Der Heidelbergische Katechismus, textus receptus.« Leiden 1890.

Katechismus heidelberský dělí se ve tři části: o bídě člověka (otázka 3.—10.), o vykoupení člověka (ot. 12—85.) a o vděčnosti (ot. 86.—129.). Veškerá látka probírá se ve 129 otázkách a odpovědích, jež dělí se dle 52 neděl v roce. Druhá část pojednává: O způsobu dostičinění, o prostředníku, o víře, o Bohu trojjediném (ot. 12.—15.), o Bohu Otci (ot. 26.—28.), o Bohu Synu (ot. 29.—52.), o Bohu Duchu svatém (ot. 53.—58.), o ospravedlnění (ot. 59.—64.), o svátostech vůbec (ot. 65.—68.), o křtu (ot. 69.—74.), o večeři (ot. 75.—82.), o moci klíčů (ot. 83.—85.). Třetí část má tyto oddíly: O potřebě vděčnosti (ot. 86.—87.), o pokání (ot. 88.—91.), o zákoně Božím (ot. 92.—115.), o modlitbě (ot. 116.—129.).

Učení o predestinaci podáno tu zmírněné, bez přísnosti Kalvinovy; učení o večeři Páně dle rozšířeného učení o všech reformovaných bez kalvinských obratův; otázka 80. pojednávající o „rozdílu večeře Páně od papežské mše" má v některých vydáních — ne však ve všech! — výraz „zlořečené modlářství" (vermaledeite Abgötterei), jehož užívá o katolické mši svaté.

Heidelberský katechismus byv vypracován přísnými lutherany a jimi obhajován, byl v různých zemích od reformovaných přijat a konečně na synodě Dordrechtské prohlášen za symbolickou knihu povšechné reformované církve. Protestantští bohoslovci chválí jej velice. B. Mareš dí o něm: „Obsahuje ve 130 (má jich 129!) otázkách celé křesťanské biblické učení pojetím mírně kalvinským, rozvržením mistrovským a mluvou jasnou, stručnou, jadrnou, srdečnou; o rozdílech mezi učením reformovaným a lutheranským pojednává způsobem mírným; o predestinaci, t. j. vyvolení k spasení o zavržení výslovně nemluví." Max Göbel[1]) píše: „Heidelberský katechismus sloučil lutheranskou upřímnost, melanchtonskou jasnost, zwinglianskou prostotu a kalvinský zápal." Sám katolík Pohle dí: „Sepsán živou mluvou, vřelým tonem a dovednou methodou..."

V Čechách u reformovaných platí heidelberský katechismus za knihu symbolickou.[2]) Ve školách i v rodinách reformovaných jest vše-

[1]) *M. Göbel*, »Geschichte des christlichen Lebens.« I. Koblenz 1849, 392.

[2]) V Čechách poprvé vydán 1619, pak 1783 a 1866. Mimo to ještě několikráte, ale vydání ta omezila se pouze na jednotlivé krajiny. Tak vydán 1823 v Krosně, 1784 (překlad z maďarštiny, 2. vyd. 1830) na Horách Kutných, od Jana Vegha dvakráte (posledně 1828), od Jiřího Fazegáše (1808), od Heřmana z Tardy vícekráte, od Jana Veselého 1885 (z němčiny). První vydání bylo z latiny v překladě od Jakuba Akanthido-Mitisa, faráře v Skramníkách u Č. Brodu, pod názvem: »Katechismus náboženství pravého křesťanského«, Praha 1619). Roku 1783. vydal jej M. Blažek dle vydání Akanthidesova.

obecně zaveden. Roku 1883. slavený generalní synod prohlásil jej zároveň s druhou konfessí helvetskou za symbolickou věroučnou knihu evangelické církve helvetského vyznání v Rakousku dne 30. října slovy: Prohlášení čtvrtého generalního synodu evangelické církve h. v. v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených, shromážděného ve Vídni dne 30. října 1883 strany II. helvetské konfesse a heidelberského katechismu. Generalní synod dává povstáním jednohlasně na jevo, že tuzemská evangelická církev helvetského vyznání vidí své vyznání úplně vysloveno v helvetském vyznání druhém (1566) i v heidelberském katechismu (15. listopadu 1563).

12. Druhá konfesse helvetská.[1])

Falcké kníže Bedřich III. „Pobožný“ po svém připojení k reformovaným církvím musil mnoho snášeti od německých lutheranů, kteří hlavně o to usilovali, aby ho z míru náboženského vyloučili a snad i trůnu zbavili. To chtěli lutherané provésti zejména na říšském sněmu v Augsburku roku 1566. V této tísni obrátil se Bedřich III. o radu, jak by se měl hájiti, k Bullingrovi. Bullinger zaslal mu druhou konfessi helvetskou, již přede dvěma roky (1564) vypracoval a za příčinou panujícího moru pro případ svého úmrtí vládě curyšské poslal. V přípise píše Bullinger: „Toto vyznání a vysvětlení víry souhlasí se starým vyznáním apoštolské a obecné církve. Souhlasí také se všemi, kteří nyní neporušenou věrou sem tam ve všech církvích německých, francouzských, anglických a jiných zemí Krista vyznávají.“

Kurfirstovi se konfesse Bullingrova líbila tak, že požádal autora jejího, aby ji vydal tiskem. Curyšští, Bernští, Ženevští přijali ji již 1. března 1566, o něco později učinili tak i Šafhusští, Mylhusští, Bielští, Svato-Havelští, Graubündenští, Glarusští, Appenzellští, Thurgauští, Neuschatelští a posléze i Basilejští. Tak původně privatní spis Bullingrův v latinském originale Confessio helvetica posterior (vedle vlastního německého překladu od Bullingra; kurfirstovi byl zaslán 12. března 1566 od církví, jež konfessi helvetskou druhou přijaly, text latinský i německý) nejprve v Curychu roku 1566. vydaný stal se symbolickou knihou všech téměř církví reformovaných. (P. d.)

Poslední snahy o zavedení místo heidelberského katechismus českobratrský líčí časopis »Hus« 1895, 129 n.

[1]) K. III. 874. — *Guericke*, »Symbolik« 158 (3. vydání). — O. XI 89. — *Heřman z Tardy*, str. V. — N. 462—536. *Witz*, »Die zweite helvetische Confession«, 1881.

Nové dílo o sv. Cyrillu a Methoději.

Ref. Fr. Snopek.

Činnosti sv. Cyrilla a Methoděje velezáslužné pro Slovany všecky nezapomněl vděčný národ. Nikdy nevyhasla pochodeň evangelia Kristova vysoko vztýčená jejich rukou, ano světlo její rostlo vlastní silou, pronikalo temnosti pohanstva, až zvítězilo úplně. Písmo, kterým chtěli položiti pevný základ pravé křesťanské vzdělanosti mezi předky našimi, vypuzením jejich učenníků v našich vlastech vzalo za své, za to trvá dosud, buďtež za to díky vzdány dobrotivému Bohu, jejich duch.

Vděčný národ vzpomínal a vzpomíná dosud svých největších po Bohu dobrodinců, kteří pravým duchem apoštolským jsouce nadšeni, nehledali jmění, pohrdali důstojenstvím, obětujíce se docela spáse duší jeho předkův. Ale vniknouti do života jejich, probírati podrobnosti jejich činnosti, nakresliti pravdě poněkud odpovídající obraz jejich památného ve vlastech našich působení zůstaveno věkům posledním.

Čilejší ruch vědecký v otázkách cyrillo-methodějských nastal teprve v století devatenáctém. Kritickým duchem jal se pohlížeti na prameny dějin sv. otců našich otec slovanské filologie Josef Dobrovský. Pomlčím o zásluhách, jakých si dobyli vydáním a prozkoumáním pramenů jejich dějin zvláště Pavel Josef Šafařík, František Palacký, Ernst Dümmler, František Miklošič, V. A. Bilbasov, A. Voronov, Ivan Martynov a mnozí jiní. Není zde místa, vypisovati rozkvět literatury cyrillo-methodějské v posledním zejména půl století. Upozorniti chci pouze na některé nejvýznamnější životopisce našich sv. apoštolů.

Charvaté mají výborného Dra. Františka Račkého, máme my skromného Václava Štulce, Němci důkladného Josefa Augustina Ginzla, Rusové svoje P. A. Lavrovského a Ivana Malyševského, Poláci Leonarda Rettla a Dra. Tadeáše Gromnického, mají Francouzi Ludvíka Légera a Adolfa barona d'Avrila, ale my postrádali jsme až do nejnovější doby vědecký nástin činnosti svatých našich prvoučitelů. Čekali jsme dlouho, dočkali jsme se ho nedávno. Míním dílo: **Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda.** S rozborem a otiskem hlavních pramenů. Sepsal *Dr. František Pastrnek,* professor slovanské filologie při c. k. české universitě. V Praze 1902. Nákladem jubilejního fondu pro vědeckou literaturu českou.

Soubor vědeckých otázek, praví náš autor str. X., které se skládají v pásmo dějů cyrillo-methodějských, jest povahy více filologické nežli historické. Jsou však také otázky jiné, o kterých může s úspěchem jednati pouze odborník kněz, jako jest stránka dogmatická otázky cyrillo-methodějské, a této právě jakož i jiných, o nichž nejsnáze mluviti lze knězi, když nebylo povolanějšího, věnoval jsem kde kterou prázdnou chvíli svou, ještě když jsem byl v duchovní správě, po

mnohonácte let. Studoval jsem ji v celém rozsahu při skrovných ovšem pomůckách, jež jsem si zaopatřiti mohl na venkově. Již roku 1881., jsa tehdy ještě v počátcích studia cyrillo-methodějského, pozoroval jsem, že „jenom s největší opatrností a obezřelostí užiti lze staroslovanských legend při spisování historického díla o životě a působnosti svatých apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje.“ Již tehdy vyřkl jsem a nyní opět dím svědomité věc uváživ, že „s naší strany potřebí jest neméně důkladného, nežli podrobného prozkoumání a ocenění nejenom jednotlivých částek, ale i mnohdy vět a slov legend pannonských a všech ostatních legendarných pramenů životopisu našich svatých apoštolův.“ [1] Ve studiu svém jsem neustal, byť i úspěchy jeho byly nepatrny, až nynější moje únorné zaměstnání archivní znemožnilo práci další. Nicméně s oka nespustil jsem svého studia nikdy.

Proto doufám, že nebude mi vyčítáno za neskromnost, že osměluji se zde obšírněji referovati o učeném spise slovutného slavisty.

V úvodě předeslav několik slov o všeobecném významu díla obou apoštolů slovanských, potom zmíniv se o vynikajícím účastenství slovanské filologie při řešení otázek cyrillo-methodějských, mluví o nedávno teprve (1892) objevených pramenech nových a o souborných spisech následkem toho vydaných.

Dílo Pastrnkovo dělí se ve tři části.

V prvé části nadepsané Přehled a rozbor pramenů probírá přede vším prameny slovanské (str. 4—15). „U historiku slovanských i u některých jiných, jako u Wattenbacha a Dümmlera nebývalo pochybnosti, že mezi prameny k dějinám Cyrilla a Methoda náleží jakási přednost slovanským před latinskými.“ To platí zvláště o obou obšírných životopisech, které pod názvy „legend pannonských“ známy jsou. Správněji by se zváti měly „legendy moravsko-pannonské“ (str. 4.). Podle autorova mínění (str. 15.) „nelze o tom pochybovati, že obě legendy vznikly v době oběma apoštolům velmi blízké. Život Konstantinův sestaven byl asi ještě za živobytí Methodova a při jeho součinnosti, obšírné disputace pak vzaty jsou přímo ze spisů Konstantinových. Legenda o Methodovi sepsána byla též bezprostředně po smrti jeho; hlavní péči měl o ni nejspíše biskup Kliment, jenž vynikal mezi žáky Methodovými jako spisovatel.“

Udává všecky dosud známé rukopisy našich legend, jejichž význam znamenitě vzrostl objeveným r. 1880. sborníkem musea britského a r. 1892. uveřejněným od Dra. Jana Friedricha listem Anastasia bibliothekáře biskupu veliterskému Gaudерichovi. Uvádí celé dějiny pannonských legend a spisy k tomu slušící až do nejnovější doby. Připojuje také (str. 8.) zprávu o úryvcích života sv. Konstantina, zachovaných v charvatsko-hlaholských breviářích lublaňském, římském, novianském a tištěném Brozićově. Na základě života sv. Methoděje upravena jest zpráva 10. kapitoly nejstarších letopisů ruských (obecně Nestorových). Konečně Uspenije sv. Kirilla, prology pochvaly, chronografy,

[1] »Sborník Velehradský« II. str. 137.

Kdežto A. Voroňov opodstatnění své domněnky o původě „obšírných životů“ ve svém spise Hlavní prameny dějin sv. Cyrilla a Methoděje věnoval z 331 stran bezmála celou třetinu (108), nemáme zde žádných důvodů pro mínění autorovo, že by život Konstantinův byl sepsán ještě za živobytí Methodějova, Methodějův pak bezprostředně po jeho smrti.

Na místě teprve druhém jsou listinné prameny latinské, jako listy papežův Jana VIII. a Štěpána V. (VI.), zmínky a listy římského bibliothekáře Anastasia z let 869. a 875., jakož i list snad z let 875—879 pocházející, potom bezejmence salzburského historia conversionis Carantanorum, listy biskupův bavorských a Hatta mohučského Janu IX. papeži, legenda římská čili vita cum translatione s. Clementis se statí Ku kritice pramenů latinských, kdež odmítnuv námitky litoměřického professora Dra. Lukscha, mnichovského Dra. Friedricha a starokatolického faráře Götze proti pravosti listů Jana VIII. ve prospěch Methodějův daných, mluvě str 20. sl. obšírněji o legendě římské, ze shody její s legendou o sv. Konstantinu-Cyrillovi soudí, že Gauderich čerpal z prototypu této legendy.

Následuje Rozbor slovanského panegyriku o nalezení ostatků sv. Klementa vzhledem na list bibliothekáře Anastasia (str. 24—30), stať po mém soudě pro nás nejzajímavější, protože v naší literatuře, pokud mi známo, prvá jest o tomto předmětě.

Konečně (str. 30—36) stručně uvádí prameny řecké, a sice hlavně legendu bulharskou, kterou s Voronovým připisuje arcibiskupu ochridskému Theofylaktovi († 1107.); podle svého o ní studia tvrdím, že psána jest po smrti Theofylaktově, nebo interpolována z jeho spisu. Kratší vita s. Clementis u nás známá z Šafaříkových památek hlaholského písemnictví v Praze 1853, a legenda macedonská. Rozbor pramenů jest ukončen str. 32—36 statí: Nespolehlivost zpráv o spolupůsobení Cyrilla a Methoděje při obrácení Bulharů. (P. d.)

—

Průvodce katolickou socialní literaturou.

Podává V. OLIVA.

»Proti knize knihu . . .« (Z pastýřského listu ndp. biskupa Brynycha).

Socialní literatura všech národů v posledním desetiletí rapidně stoupá a roste. Nemine týdne, aby některé knihkupectví či nakladatelství neoznámilo v tomto oboru nějaké „novinky“. Dr. Max Heimbucher, professor na lyceu bamberském podává ve svém spisku: „Die praktisch-sociale Thätigkeit des Priesters“ přehled veškeré katol. socialní literatury německé až do roku 1902., a tím zároveň upozorňuje na prameny, odkud jak laik, tak kněz může čerpati katolický názor o socialismu.

1. Na prvém místě sluší uvésti katalog socialně-vědecké knihovny centrály lidového spolku pro katol. Německo v München-Gladbachu (4. vydání 1899. s rejstříkem a „Dodatkem I.“ z roku 1901. — Katalog der socialwissenschaftlichen Bibliothek der Centralstelle der Volksvereins für das kath. Deutschland). Tento katalog obsahuje 3000 spisů, jež ve zmíněné knihovně se nacházejí. Shledáváme se tu se spisy socialně vědeckými (též takovými, jichž autoři jsou nekatolíci a socialisti), ale i s prakticko-poučnými pro dělníky, řemeslníky, rolníky atd. Členové spolku mohou kteroukoliv knihu vypůjčiti si bezplatně.

Podobné katalogy o socialní literatuře jsou: Verzeichnis socialer Litteratur, eine systematiche Übersicht der wichtigsten socialpolitischen Werke (vydal „lidový spolek“ v Gladbachu); J. B. Mehler: Christlich-sociale Litteratur. Verzeichnis von praktischen Schriften für kath. Arbeiter-, Gesellen- und Lehrlingsvereine, sowie für christliche Müttervereine (u Alfreda Coppenratha 1892); Katalog von Werken der socialen Litteratur alphabetisch nach Gruppen geordnet (vydal katol. tiskový spolek v Brixenu 1893); v časopise „Arbeiterwohl“ (číslo 7. a 8. z roku 1892; Joh. Langthaler: Waffen im Kampfe gegen den Socialismus, Mnichov 1897; J. Stammhammer: Bibliographie des Socialismus und Kommunismus, Jena 1893; týž: Bibliographie der Socialpolitik, Jena 1897; týž: Doplňky a dodatky k oběma spisům předcházejícím, Jena 1900.

2. Encyklika papeže Lva XIII. „Rerum novarum“ o otázce dělnické ze dne 15. května 1891 a o křesťanské demokracii z 18. ledna 1901.

Encyklika „Rerum novarum“ vyšla německy v Kolíně nad R. 1891 pod názvem: „Über die Arbeiterfrage“; německy a latinsky ve Vídni 1891 a je též obsažena německy a latinsky ve třetím svazku „Rundschreiben, erlassen von Unserem Heiligsten Vater Leo XIII.“ vycházejících ve Frýburce z r. 1893.

Vysvětlení encykliky „Rerum novarum“ napsali: Heřman Koneberg O. S. B.: Die päpstliche Encyklika über die Arbeiterfrage, Augsburk 1891; G. de Pascal: Die Kirche und die sociale Frage, kurzer Komentar, z franštiny přeložil do němčiny J. Chr. Joder, Strassburg 1891; J. Eckard: Encyklika Leos XIII. für den Gebrauch der Arbeiter, Stuttgart 1896; Aug. Lehmkuhl S. J.: Das Rundschreiben Rerum novarum und seine Sittenlehren (v linecké Quartalschrift svazky 45. a 46.); H. Pesch. S. J.: Henry George und die Encyklika Rerum novarum ve „Stimmen aus Maria-Laach“ XL VII. 365 nn., 523 nn.

Přednášky o ní vydali: Gall. Jos. Hug: Encyklika Lva XIII. o dělnické otázce a křesťanském životě, Sv. Havel 1893 (cena 1 K), 2. vyd. ve Frýburce (Švýcary) 1899 (cena 80 feniků, váz. 1 m. 40 feniků).

Krátkou analysu papežské encykliky podává leták, vydaný roku 1894. lidovým spolkem: Co praví papež Lev XIII. o dělnické otázce? (5 feniků, 50 exempl. 1 m. 50 feniků, 100 exempl. 2 m.);

dále slavnostní spis lidového spolku vydaný k biskupskému jubileu sv. Otce od J. Gallanda: Socialní činnost papeže Lva XIII. (M.-Gladbach 1893. str. 20. nn., jenž zároveň sám tvoří první svazek časopisu: „Lidový spolek" [Der Volksverein] na rok 1893.) Důkladný spisek v tomto směru vydal J. Albertus (von Gruber): Socialně-politický význam a činnost sv. Otce Lva XIII., Paderborn 1887 (1).

3. Příručky ku studiu socialní otázky jsou: Jos. Biederlack S. J.: Socialní otázka. Příspěvek k orientaci o její podstatě a řešení, 4. vydání. Innomostí 1899 (1 m. 80 feniku) a Viktor Cathrein S. J.: Socialismus. Úvaha o jeho základech a jeho provedení, 7. vydání, Fb. 1898 (m. 2·20).

Znamenitý, především ku praxi socialní otázky přihlédající jest spis Františka Hitzeho: Dělnická otázka a snahy k jejímu rozřešení, 4. nejnovější vydání 1901 (1), centralní stanice lidového spolku v M.-Gladbachu.

P. Biederlack pojednává v první, všeobecné části: o pojmu a původu dnešní socialní otázky; o ekonomickém liberalismu, jeho požadavcích, jeho puvodu a jeho posouzení; o socialismu dle pojmu a rozdělení, o státním socialismu, o názorech a cílech socialní demokracie; o rozvoji a vzniku, jakož i kritice socialismu; o křesťanském řádu společenském a o hospodářství. V druhé, zvláštní části: o otázce agrární, dělnické, řemeslnické a o obchodech, jakož i o prostředcích ku zvelebení jich. P. Cathrein rozvádí pojem a dějiny socialismu; jeho filosofické a náboženské jakož i hospodářské principy, jeho kořeny a prameny; nemožnost socialismu.

Hitze obírá se prostředky ku řešení otázky dělnické a líčí: 1. úkol ochranného zákonodárství dělnického pokud se týče zdraví a mravnosti, svobody a spravedlivého provádění dělnické smlouvy, života rodinného, rozšíření ochrany dělnické na domácí industrii, řemeslo a obchod, jakož i zajištění uskutečnění ochranného zákonodárství dělnického; 2. úkol ku zabezpečení mzdy a příjmu v nemoci, při úrazu, vdovám a sirotkum, pojištění proti nezaviněné nezaměstnanosti a proti zvláštním případum nouze; 3. úkol povznešení a zušlechtění „obyčejného", prumérného „živobytí" dělnictva podporováním spořivosti, potíráním požitkářství a pití, zřízením dobrých dělnických bytů, odborným a pokračovacím vzděláváním se, hospodyňskými školami, dobrými knihovnami, zakládáním spolků vzdělavacích, mravnostních a ušlechtile zábavných, zakládáním produktivních společností a účastenstvím se dělnictva na zisku. V přídavku pojednává Hitze o dělnické otázce ve světle statistiky.

4. Do socialní knihovny hodí se jesuity sepsané a vydané dílo: Socialní otázka objasněná hlasy z Maria-Laach [Die sociale Frage beleuchtet durch die „Stimmen aus Maria-Laach", posud 3 svazky, Fb. 1891—1900 (18·55, váz. 21·60)].

Dílo toto skládá se z následujících, socialně vědeckých pojednání. První svazek (4·75, váz. 5·60) obsahující sešit 1. Th. Meyer: Dělnická otázka a křesťansko-ethické socialní principy (Die Arbeiter-

frage und die christlich-ethischen Socialprincipien 1891. 3. vydání 1895 1); 2. A. Lehmkuhl: Arbeitsvertrag und Strike. 1891. 3 vydání 1895 (0·50); 3. M. Pachtler: Die Ziele der Socialdemokratie und die liberalen Ideen. 1892. 3. vyd. 1895 (0·70); 4. A. Lehmkuhl: Die sociale Noth und der kirchliche Einfluss. 1892. 3. vyd 1896 (0·70); 5. V. Cathrein: Das Privatgrundeigentum und seine Gegner. 1892. 3. vydání 1896 (0·80); 6. A. Lehmkuhl: Die sociale Frage und die staatliche Gewalt. 1892. 3. vydání 1896 (0·70); 7. A. Lehmkuhl: Internationale Regelung der socialen Frage. 3 vyd. 1896 (0·35)

Druhý (6·20, váz. 7·20) a třetí svazek (7·60, váz. 8·80) obsahují: Jindřich Pesch: Liberalismus, socialismus a křesťanský společenský řád, ve třech dílech. První díl: Einige Grundwahrheiten der christlichen Gesellschaftslehre, a to část I. (8. sešit: Der christliche Staatsbegriff. 1893, 2. vyd. 1898, 1·60), II. (9. sešit: Das Privateigentum als sociale Institution, 1896, 2. vyd. 1900 1·90), III. (10. a 11. sešit: Freiwirtschaft oder Wirtschaftsordnung. 1896, 2. vyd. 1901, 2·80). Druhý díl: Die philosophischen Grundlagen des ökonomischen Liberalismus (12. a 13. sešit) 1. a 2. vydání 1899 (3). Třetí díl: (14.—16. sešit Der moderne Socialismus. 1. a 2. vyd. 1900 (4·60). Sešity 8.—11. tvoří druhý, 12.—16. třetí svazek. V 17. sešitě pojednává V. Cathrein: Die Frauenfrage 1901 (1·50). Každý svazek prodává se také zvlášť.

Uvedený spis, jak jasno, tvoří bohatou snůšku socialní vědy, jest velice vhodnou příručkou ku vzdělávání se v oboru socialně-vědeckém a zároveň vydatnou zbraní v boji socialně-politickém. Pojednávať o všech důležitějších otázkách všestranně, dukladně a vědecky.

5. Velice cenným dílem pro socialismus jest **Staatslexikon**, jenž právě vychází ve 2. přepracovaném vydání. V něm dukladně a ihned možno se orientovati o každé socialní otázce co nejlépe. Dílo řídí Dr. Julius Bachem za spolupracovnictví nejlepších sil a za patronátu Görresovy společnosti. Vychází ve Frýburce. Posud vydáno 5 svazků. (každý o 9—10 sešitech; sešit stojí 1·50). (P. d.)

Z nové poesie.

Referuje František Dohnal.

III.

Antonín Klášterský: **Nové básně.** Nakl. J. Otto v Praze.

Překvapen zadíval jsem se na první stránku. „Několik stránek z denniku moderního poety“. Jakže? Což pak už i pan Klášterský, jeden z nejlepších a nejvěrnějších žáků Vrchlického, jeden z nejlepších veršovců českého Parnassu, kterému tak mile slušel ten klidný, usměvavý, někdy lehkou melancholií zbarvený ton spokojeného buržoa — ten pan Klášterský že dal se také mezi moderní? A mezi které asi? Mezi symbolisty, mystiky nebo dokonce dekadenty a satanisty à la pan

Neumann? Či přivábili ho naši nejmladší, kteří podle vzoru francouzských naturalistův a neopaganistu hlásají návrat ke slunci a životu, kteří umějí odříkávat tak krásné theorie, ale tak špatně je praktikují, kteří hlásají překonání dekadence, a sami zatím nejsou nic jiného než dekadenti na potenc?...

Dychtivě obracím list a čtu první báseň nazvanou „Návštěva“.

Tak bylo tomu. Sám jsem v noci seděl
u svého stolku, v mráčky kouře hleděl
a snil a snil. Venku byla zima,
svit lampy mé se chvěl mi před očima
a pištěl slabě jako muška v síti.
A byla chvíle, kdy zas člověk cítí
vše, co kdy ztratil. — — —

Ale vždyť to zase je ten starý, milý pan Klášterský, zcela takový, jak známe ho z dřívějších sbírek! oddychl jsem si hned po prvních verších. Ani vlásek se na něm nezměnil! Jaká tedy modernost?

Ale již vzpomínám! Vždyť i mistr jeho J. Vrchlický již před desíti lety vydal „Brevíř moderního člověka“. A pan Ferd. Schulz dokonce „Moderní novelly“. A když jdeme ulicí, tu skoro za každým krokem čteme to slovo „moderní“. Moderní krejčí, moderní obchod, moderní stroje, moderní zboží — zkrátka dnes všecko jest moderní. Proč by tedy nemohl i pan Klášterský býti moderním poetou?...

Celá kniha rozdělena na čtyry části: „Několik stránek z denníku moderního poety“, „Psáno pro Tebe“, „Jiné básně“ a delší báseň „Běloušková“.

Do první části zařadil básník několik básní reflexivních, v nichž snaží se podati svůj názor životní. Je chudý, vlastně žádný. Co zde čteme, četli jsme již jinde nesčíslněkrát. Ani methodou nic nového. Vizte na př. hned první báseň. Básník sedí v noci sám u svého stolku a sní. Náhle stojí u něho bledá, neznámá žena v sešlém, bídném šatě, s plachým zrakem, scuchaným vlasem, nohy plné skvrn a bláta. Patrno, že dlouho již brodila se špínou ulic. Je to vlastní duše básníkova, ta duše, která kdysi tak čistou krásou kvetla, která rděla se kdysi nachem růží a oči plné měla světla tak, že básník na její krásu a sílu hrdý býval. Sny básníkův a mudrců všech věků chtěli prosnit spolu, najít nové léky na rány lidstva, opíjet se znova vší krásou světa, opíjet se tou vůní nesmrtelných květu, jejichž dechem hlava se točí v závrati. To bylo hned před třiceti lety. A nyní? Trpce vyčítá básníkovi:

Já s tebou šla, vždy důvěrně se tulíc,
a tys mě vlekl dlažbou, špínou ulic,
a odporem když vázla moje noha,
tys ubíjel mě. Vzal's mi víru v Boha
i víru v nebe. Šla jsem s tebou věrně,
a tys mou krásu, mladost probil v herně,
již zvete žitím. Když jsem výše chtěla,
tu strhal jsi mi křídla chtíčem těla,
nic nedbaje na bolest moji lkavou...

Smutná to zajisté bilance po třiceti letech. Ovšem, je-li totiž správná a pravdivá. Ale zdá se mi, že tak zle přece nebude. Neznám sice básníka, ale soudě dle ostatních básní jeho, myslím, že každé slovo za bernou minci bráti nemusíme. S trochou posy a strojenosti u našich básníků musíme vždy počítati, tedy také u pana Klášterského. Vždyť ta duše, třebas vláčena všedním kalem a blátem, dosud neztratila cíl svůj, dosud neztratila vědomí, že stvořena pro světlo, jak praví básník hned v následující básni „U dna“:

Z nás každý k světlu, k blankytu byl stvořen,
leč v bahno hloub teď vrývá se náš kořen,
a jen ta duše, kdys tak bělostná,
chce ještě vzhůru, z temnot kalných klína
a na svůj azur jak se rozpomíná,
se svíjí hořem bolestným a lká.
Je jako leknín, který v kalu tuně
po záři slunce, po blankytu stůně,
výš touží, výš, vždy výše pne se z hloubi,
až jedenkrát se přece dopne světla...

A to vědomí, ten hlas duše ozve se časem jistě a ozývati se bude stále silněji, až básník zase zatouží nalézti sama sebe, jak vidíme skutečně v jiné básni „Studánko duše...“ Básník znechucen a znuděn tím vírem světa hledá zase po letech tu zapomenutou studánku duše, k níž sletávali se dříve ptáci písní jeho a srny snu jeho chodily pít v podvečer. A nad hladinou její sedává teď a hledá v ní zase obraz svuj. Zkaleny jsou teď sice zdroje její, plno suchých listí, smetí a kamení napadalo do ní za ta léta pobloudění, ale básník, jenž nyní chce býti zase svuj, vybírá zase to shnilé, žluté listí, smetí a plíseň z té zapomenuté studánky, neboť chce ji míti zase čistou a stříbrnou, chce, aby se v ní zase zrcadlilo to velké modré nebe... Jedno z nejkrásnějších čísel celé sbírky.

Druhý oddíl knihy nadepsán „Pro Tebe“. Jak již z nadpisu samého lehko uhodnouti, erotika. Jsou to tuctové milostné písně zcela téže ceny a téhož genru, jak znáte je z dřívějších sbírek básníkových. Několik pěkných passů, několik pěkných čísel, ale celkem zdá se mi, že zde již jaksi méně toho citu, té něhy, jež básníkovi získala tolik sympathie. „Jméno a sláva — všecko klam, pravda jen rtu tvých žhavý plam“, je básníkovým heslem v těchto básních.

V třetí části jsou básně různého druhu: reflexivní, socialní, vlastenecké, příležitostné, jakési písně-ballady a jiné. Tak na př. je zde „Kolo osudu“, psané k obrazu E. Holárka, vlastenecká „Na Bledu“, báseň psaná při vypuknutí hladu v Italii; abychom nezapomněli, že pan Klášterský jinak také nazývá se A. R. Lešanem, jenž napsal „Písně z práce“.

Poslední oddíl knihy „Běloušková“ jest delší výpravná báseň, povídka veršem, zakládající se na dvojsmyslném vtipu, že na faru, na farní střechu totiž, přilítli čápi. Veršovaná anekdota psaná běžnou vypravovatelskou šablonou. Nic víc.

A resumé celé knihy? Taková neškodná odpolední četba pro čtenáře sotva prostředního vzdělání. Kdo však hledá v knize něco hlubšího než pouhou zábavu, kdo hledal by tam duši, hloubku, psychologický proces a celkovou plastiku, ten odloží knihu zklamán a neukojen.

Z novoarmenské literatury.

Podává ALOIS KOUDELKA.

Nadepsal jsem z „novoarmenské literatury", ale přesněji a určitěji, prohlédaje k dalšímu, měl jsem napsati z „rusko-novoarmenské literatury." Tak aspoň tu a tam označuje se východní skupina nynějšího spisovného jazyka armenského. Jak už jsem se zmínil v loňském ročníku „Hlídky", jest nynější spisovná řeč, třebas ne tak valně po stránce lexikalní, ač i tu, jak se rozumí samo sebou u živé řeči, hojností novotvarů, tedy přece co do grammatických útvarův odlišna od staré písemné řeči, tak zvaného „grabaru". Ale i ve spisovné nynější armenštině (vzniklé z lidové na základě lexikalního bohatství „grabaru", cf. „Historische Grammatik des Kilikisch-Armenischen" od *Dr. Josefa Karsta*, dále „Istoričeskaja grammatika sovremennago armjanskago jazyka goroda Tiflisa" od *A. Tomsona*) lze pozorovati aspoň ve zvukosloví (hlavně!) rozdíl mezi tak zvaným dialektem západním a východním neboli prostě a srozumitelně řečeno: mezi armenštinou, jakou píší Armenové v říši turecké a porůznu v Evropě usedlí, a mezi armenštinou, které užívají Armenové na Rusi, hlavně na Kavkazu bydlící. Rozdíl ten však ještě patrněji se jeví v produkci. Na západě pramálo něco původního a pozoruhodného samostatně vyjde z oboru krásné literatury. Na západě věnují se odborníci armenštiny hlavně studiím filologickým, historickým, zkrátka vědeckým (cf. vídeňský měsíčník „Handês Amsorya" a „Bazmavep"[1]); z belletrie skoro nic, vyjmeme-li tu a tam nějakou literní studii o tom kterém spisovateli. Přední aspoň armenské listy západní, jako „Masis" (toť arm. název posvátného Araratu), „Arevelkh" (Východ), oba v Cařihradě vycházející, a „Anahit" (jméno pohanské arm. bohyně), v Paříži vydávaný, přestávají na korrespondenci, takto zajímavé a věrné, o poměrech Armenů v říši turecké. Pilně si všímají také hnutí politického v cizozemí a jen tu a tam přinesou nějakou báseň anebo povídku bez valné ceny. Kdo dnes chce znáti duševní produkci Armenů, musí útočiště bráti k východní skupině. V Cařihradě kromě překladů z evropských literatur sotva něco původního dostanete, neboť co ze dřívějška cenného, dnes rozebráno, ač v té příčině druhdy lépe nepochodíš ani v Tiflisu, ale přece co lze, dostaneš v tak zv. ústředním knihkupectví armenských knih Hajarên grkheri kendrakan gravačar).

Z časopisů na východě ruském vydávaných dlužno uvésti „Murč" (Kladivo). Je to měsíčník dvakrát tak tlustý jako naše „Květy". Obsah přezajímavý, jak dále ukáži; dále jeho stálý soupeř „Mšak" (Dělník), časopis politický, pak „Taraz" (Moda), týdenník literarně-zábavný se statěmi vědeckými, najmě z ekonomie; pak máme odborný list, divadlu věnovaný „Thatron" (Divadlo) a ethnografický obzor „Azgagrakan handês" a sborník „Lumaj" (asi náš halíř, název hebrejského peníze), jenž se může přirovnati k našim bývalým almanachům. Připomeneme-li

[1]) Přepisuji dle dialektu východního.

ještě „Nor-Dar“ s „Araratem“, myslím, že jsem uvedl pozoruhodnější aspoň pro Evropany všecky armenské východní listy. A na základě některých z nich „Muré“, „Thatron“ a „Lumaj“) a pak něco málo samostatně vydaných a do rukou se mi dostavších knih hodlám tuto podati krátký nástin o armenské literatuře z posledních dvou let.

Jedním z předních žijících spisovatelův armenských jest bez odporu *Peré Prošiane*. Řada samostatně vydaných spisů jeho jest už značná, četbu jejich však nemálo ztěžuje hojnost dialektických výrazu v kontext vpletených. Patří k stálým přispivatelum všech čelnějších armenských časopisu, toliko v „Murči“ dosud ničeho kromě básniček neuveřejnil. Náměty k svým povídkám bere hlavně a popředně ze života venkovanu. Zajímavým v té příčině jest jeho starší roman „Sakko“, týmže směrem nesou se i jeho poslední práce v „Lumaji“ uveřejněné. V ročníku 1900. měl povídku „Křtiny“, zajímavější s hlediska folkloristického než umeleckého, v „Tarazu“ (týž ročník) pěknou povídku „Vždy pro druhé, jeden den toliko pro sebe.“ V „Anahitu“ uveřejňuje črtu „Učitel“.

Po P. Prošianci dlužno uvésti *A. Aharoniana*. Přispívá nejpilněji do „Kladiva“. Roku 1900. vydal sebraných povídek svých tlustý svazek s názvem „Patkerner. Verčin tarineri Tačgahajoch keankhich“ (Obrázky. Ze života tureckých Armenu z posledních let). Stručně, ale věrně vystihnouti lze činnost jeho, nazvu-li ho Vereščaginem péra hrůz a běd, jež zakoušeti bylo a jest Armenum pod jařmem tureckým úpícím. On jest věrným, ale dokonalejším nástupcem v té příčině nesmrtelného u Armenů spisovatele Raffiho.[1] V uvedené sbírce umístěno deset kratších delších obrázků. Thema všech jedno a totéž; variace toliko jednoho a téhož molového, truchlého akkordu. Rozdíl toliko v situacích. Ve všech povídkách zříte krev, potoky prolévanou od sveřepých Turků, proudy hořkých slz prolitých nad nevinně ubitými obětmi a nad zhanobením armenských žen a dívek. Aby si čtenář jakýs takýs obrázek učiniti mohl o těch hrůzách, podávám tuto krátce obsah nejdelší povídky „Rašid“ nadepsané. Na pokojnou armenskou ves přižene se za loupeží rota divokých plemen. Obyvatelstvo pobito, domy vydrancovány, obhajci skoleni. Vítězové plesají a začnou se dělit o lup. Tu máte doslova líčení autorovo: Osada hořela. V pravém slova významu krvavé to, obrovské jazyky tisícerohlavé saně, ohnivé šlahouny hady vypínaly se a vyskakovaly z mračna kouře, jakoby svými jazyky olizati chtěly nebesa: vzduch byl pln dýmu a vukol šířil se zádušlivý zápach přismažujících se lidských těl... Když byli nevěřící s mužskými hotovi, přistoupili k tlupě žen... „Porubejte i nás, bezbožníci!“ křičely se všech stran oběti. Ale Turci nesekali jich, nýbrž jali se z nich vybírat nejmladší a nejkrásnější ženy a dívky a stranou je odváděti. Nešťastnice drží se kleštěmi jedna druhé, odporujíce co sil mají odvedení: matka prudce tiskne k hrudi dceru svou, prosí a lká, aby jí nervali dítěte, ale tu zasviští kyndžal a k nohám dceřiným padá usečená až po loket ruka matčina. Dívku odvádějí...

[1]) Co nejdříve vyjde český překlad téhož autora romanu »Chent«.

Tam zase zhovadilci rvou matce z náruči robě; rozsveřepený barbar popadnuv robě vyhazuje je do vzduchu jako míč, a robě udělavši ve vzduchu několik kotrmelců padá v hořící stoh. A matku jeho odvlékají k zhanobení... Tu zase mladou děvušku vlekou za vlasy, nešťastnice naříká, proklíná své katany... ale vše nadarmo, svazují ji, posazují na koně; dívka však vyrve se jim a vrhá se na zemi hledajíc smrti; znova ji vysazují na koně, než ona pere sebou, mlátí, šaty na ní trhají, tak že tu a tam probleskuje její bílé, půvabné tělo. Bijí ji, hrozí jí. Vše nadarmo! Ona příliš čista, příliš hrda na svou panenskou čest... až konečně nemoha s ní ničeho svésti uchvatitel, kyndžalem rozkole jí hruď... A těmito hrůzami vine se jakoby nitka — ale také červená — láska Rašita k Zaréji, dceře pohlavárově z těch divochů. (o. p.

Hymny středověku.

Referuje Ignát Zháněl.

Svazek XV. vyšel pod titulem: Pia Dictamina. Reimgebete und Leselieder des Mittelalters. Erste Folge. 1893. 17 archů. Cena 8 m. Obsahuje rýmované modlitby a písně ku čtení, sebrané z modlitebních knih — z orationale a z devotionale -- a z asketických spisů.

Svazek XX. Cantiones et Muteti. Lieder und Motetten des Mittelalters. Erste Folge. 1895. 16½ archů. Cena 8 m. Sděluje písně a motetta středověku; cantio, praví P. Dreves, jest duchovní národní píseň studentská, kterou zbásnili nejen professoři, ale mnohdy i studenti „potulní“; jest jich 303, a sice č. 1—179. jsou cantiones natalitiae, č. 180 - 303. cantiones Partheniae. Devětadvacíti písním přidány jsou melodie, upravené pro jeden, dva i tři hlasy, pocházející ze 13. století.

Svazek XXI. jest druhé oddělení předešlého, vyšel 1895, má 14½ archuv a stojí 7 marek. Jest v něm uveřejněno 258 písní, a sice č. 1—89. jsou cantiones de Tempore, č. 90—138. cantiones de Sanctis, č. 139—237. cantiones morales a č. 238—258. cantiones variae; poslední oddělení podává zajímavé písně o mnohých dějepisně známých osobnostech, jako na př. o papeži Innocencovi III., o císaři Ottu IV. — V I. přídavku podáno 32 písní, v nichž není žádných slok, a v II přídavku je 21 melodií, z nichž některé jsou složeny pro čtyři hlasy.

Svazek XXII. a XXIII. mají název: Hymni Inediti. Liturgische Hymnen des Mittelalters aus Handschriften und Wiegendrucken. Fünfte und sechste Folge. 1895, 1896. 18¾ a 19½ archů. Cena 9 a 9·50 m. Svazek XXII. obsahuje písně k poctě svatých v abecedním pořádku; až na malou výjimku nebyly doposud uveřejněny. Svazek XXXIII. jest pokračováním předešlého, má 530 písní, z nichž číslo 1—150. jest rozděleno na cantiones de Deo, de Beata Maria Virgine a de Communi Sanctorum, č. 160—530. podává cantiones de Communi Sanctorum.

Svazky XXIV.—XXVI. jsou pokračováním svazku XVIII. a mají titul: Historiae Rhythmicae. Liturgische Reimofficien des Mittelalters. Vierte, fünfte, sechste Folge. 1896 a 1897. 18, 19 a 18½ archu po 9 m. Ve svazku XXIV. jest uveřejněno 100 rýmovaných officií na svátky Páně a na svátky Panny Marie, pak jsou officia na svátky svatých v abecedním pořádku. Svazek XXV. podává 100 officií na svátky svatých počínaje sv. Achaciem a konče sv. Erikem. Svazek XXVI. obsahuje dalších 100 officií od sv. Eskilla až ku sv. Margaretě.

Pokračováním těchto tří svazků je svazek XXVIII. 1898. 21 archů, cena 10 m., a pokračování officií od sv. Margarety až ku sv. Vilému. V celku jest v těchto sedmi svazcích podáno 770 různých rýmovaných officií, a přece praví P. Dreves, že je to jen nepatrná část podobných officií, jichž mnoho úplně zhynulo nebo jen nepatrné zlomky se zachovaly. Ku konci XXVIII. svazku jest podáno 255 krátkých zbytků německých officií, která se ztratila.

Svazek XXVII. má název: Hymnodia Gotica. Die Mozarabischen Hymnen des altarabischen Ritus. Aus handschriftlichen und gedruckten Quellen. 1897. 18½ archů. Cena 9 m. Podává mozarabické hymny starošpanělského ritu. V předmluvě se rozepisuje P. Blume o obtížích, jak nesnadno bylo rozpoznati, který hymnus sem zařaditi, a jak obtížno bylo vše kriticky uspořádati. Uveřejněno bylo 210 hymnů, z nichž 25 bylo doposud úplně neznámo. Zvláště zajímavy jsou hymny pro zvláštní slavnosti, jako při svěcení biskupa, při konsekraci krále, při dožinkách, při odchodu vojska do boje a jiné.

Svazky XXIX.—XXXIII. jsou pokračováním svazku XV.: Pia Dictamina. Reimgebete und Leselieder des Mittelalters. Zweite bis sechste Folge. 1898—1900. 15, 19½, 15¾, 15 a 22 archu. Cena 7·50, 9·50, 7, 7·50 a 11 m.

Sv. XXXIV. jest pokračováním sv. X. pod názvem: Sequentiae Ineditae. Liturgische Prosen des Mittelalters. Vierte Folge. 1900. 19 archů. Cena 9 m.

Vydavatelé doufají, že budou hotovi do roku 1905. a že vyjde asi 50 svazků. Z podaného bližšího rozboru vidět, jak důležita a nezbytně potřebna je sbírka tato pro církevní hymnologii; mohou z ní však také čerpati i kulturní historikové a vůbec dějepisci. Již r. 1890. psal Xav. Barbier de Montault v „Revue de l'art chrétien“: „Cet ouvrage devra être consulté, non seulement par les liturgistes, qui sont hélas! une très infime minorité, mais aussi par tous ceux, qui s'occupent de la littérature du moyen âge et de l'hagiographie, universelle ou locale. Les archéologues devront aussi s'en servir pour l'interprétation des monuments.“ Podobně psal benediktin P. W. Hauthaler v „Salzburger Kirchenzeitung“: „Welch' ein Schatz kirchlicher Denkweise und christlichen Lebens ist in diesen Gesängen enthalten! Welch' eine Fundgrube für das Studium der Culturgeschichte aller Völker des lateinischen Abendlandes werden fortan diese Dichtungen mit ihren oft launigen und drastischen Herzensergüssen bilden.“ (1896, č. 99.) Podobně psaly i jiné jak katolické tak i protestantské kritiky, které dílo co

nejvřeleji doporučují. U nás bohužel sbírka doposud málo známa jest; pokud jsem sledovati mohl, nepovšimly si jí ani naše theologické časopisy. Nutno tuto sbírku si opatřiti, dokud vychází, neboť lze předvídati, že vydána jsouc, bude brzy úplně rozebrána a pak bude nesnadno, ne-li vůbec nemožno si ji opatřiti.

O nové literatuře gruzinské.

Napsal ALOIS KOUDELKA.

Jiným přispívatelem „Moambe“ jest *D. Kldiašvili*. Je to ještě mladičký spisovatel, ale už všeobecnou pozornost na sebe obrátil. Charakteristickou známkou nadání Kldiašviliho jest humor. Autor líčí živě jak život sedláků, a to v Imeretii (kutajská gubernie), tak i život schudlých šlechticů. Typem takového šlechtice je Š. Morbeladze, jenž aby se cti uhájil svého postavení, chytne se „tlampačství“, t. j. namlouvání, svatbování. Opovrhuje tímto zaměstnáním, ale co dělat? Morbeladze musí svatovat, a máte čísti ty sceny, které autor z jeho družbovských cest podává! Co v nich roztomilého humoru! V povídce „Macecha Samanišvili“ předvádí hrůzy podobného postavení přivozeného schudnutím a pod. Tu se seznamuje s rodinou S., kteří se jakž takž drží nad vodou, ježto jejich celým duchodem jest výnos kouska země. A tu napadne starého S. podruhé se oženit. Marny protesty synovy; aby uchránil tu píď země pro sebe, bere konečně útočiště ke lsti, že sám otci vyhledá nevěstu. Hledání nevěsty — toť řada tragicko-komických scen, a kde by, když conditio sine qua non u nevěsty sterilitas! Konečně se najde taková; starý S. se ožení, ale po roce porodí syna — tableau! Po těchto pracích odmlčel se Kldiašvili, až roku 1900. vystoupil opět s větší povídkou „Nehoda Kamušadzeho“. I v této povídce zůstal si autor věrným. Tu krátce děj: V osadě X. žije s matkou svou, dobývaje si klopotnou prací skývu vezdejšího chleba, mladý šlechtic Otija Kamušadze. Jednoho dne přijede k němu na návštěvu vzdálený příbuzný, taktéž mladý muž, ale drbaný. S jeho přispěním ožení se Otija s měšťanskou dívkou Sonou, jež však nemohouc navyknouti klopotnému životu vesnickému, zatouží po městě, kamž by ráda dostala i svou rodinu. Otija uznává pochybený krok jakož i matka jeho, a rádi by mladou žínku odvrátili od jejího úmyslu. Nastává boj mezi oběma stranami, mezi venkovem a městem, jehož konečného rozřešení autor nepodává.

Téhož roku (1900) vydal ještě *Arboeli* (pseudonym) povídku ze života vesnického. Chválí se zvláště čistota a krása jeho jazyka, jenom že postonává chudobou fantasie.

Neméně bohatým byl i rok 1901. na krásnou prosu. Hlavní ráz její je tenkrát realismus, ač i značně zastoupen symbolismus. Represen-

tantem prvního směru je tentokrát *Lalioni* svou povídkou „Ephemias ocneba", t. j. Rozmary Eufemie. V povídce té líčí autor kontrast mezi názory obyvatelů města a venkova. Nositelem „městských idejí" jest hrdina povídky J. Pintiliani, jenž v útlém mládí opustil ves a odstěhoval se do města, kdež se věnoval, a to se zdarem, obchodu. Pochopitelno, že člověk, který se konečně domohl bohatství, nade vše cení peníze jakožto prostředek k nabytí pohodlného života. Pravým opakem jeho jest Eufemia, mladá venkovská dívka; i ona jakožto dcera chudých rodičů touží po majetku, ale ne jako prostředku k zjednání si života rozkoší, nýbrž jako podmínky snesitelného života a existence. A tito dva lidé střetnou se a do sebe zamilují. Ustanoveno, že se vezmou. Tu však náhle odjede Jiří za obchodními záležitostmi z venkova, kde se s Eufemií seznámil, do města, aby již o nevěstu svou se nehlásil. Našelť si v městě bohatou. Eufemia pustí se do Tiflisu, kdež se jí po nějaký čas zdá, že znova dobyla si srdce Jiřího, neboť ten odkládá den ze dne svatbu se svou bohatou vyvolenkou. Ale náhle trhá se pavučinové štěstí její, dovídá se, že Jiří už vlastně ženat. S pomstou Jiřímu zosnovanou bere si Eufemia život.

Anast. Eristavi Choštarija napsala povídku „Kera" (Krb). Děj povídky vzat ze života lidu venkovského, jejž tak snadno nesrovnalost majetková vhání do města, ale kdež ke svému žalu doznávají ještě trpčích zkušeností. Hlavní vadou autorčinou je přílišná náchylnost k sentimentalnosti.

Zmíněný už *Aragvispireli* uveřejnil vloni v „Moambe" tyto dvě povídky: „Čemi samšoblo čemi gulia" (Moje rodina — toť srdce moje) a „Miteaa" (Země). Obě povídky napsány na thema vlastenecké. V první srovnává intelligentní Gruzinku s intelligentní Polkou, a dává přednost těmto. Po soudě Aragvispireliho Gruzinka, když se octne v rozporu lásky k vlasti a lásky k muži, řeší rozpor ten dle zásady: „Moje rodina — toť moje srdce!" ale Polka řídí se v takovém případě zásadou: „Srdce moje — toť moje rodina!" V druhé povídce „Zemi" obrazně nakreslena bezmezná láska horala k rodné zemi, k rodině. Vezou totiž dopadeného na zločinu horala do Sibiře; ponevadž týž nedoufá, že by se kdy ještě vrátil do otčiny, vzal si s sebou hrst země z rodné půdy, aby si jí posypal hruď před smrtí.

Kateřina Gabašvili uveřejnila taktéž v „Moambe" tuto povídku: „Luarsabs patroni gaučnda" (Luarsab našel pána). Obsahem či správněji řečeno tendencí podobnou prací Gabašviliové jest povídka *Barnova* „Mečvena" (Přisnilo se mi). V obou povídkách líčí se rodinné neštěstí vzniklé ze sňatku nešťastného, rozdíl záleží toliko v kresbě charakterův a typu, jakož i zakončením. U Gabašviliové hrdinou je člověk intelligentní, důkladně vzdělaný a celkem s existencí zabezpečenou. Neštěstím však jeho jest nevzhlednost jeho postavy a tváře, proto žena jeho hned po dvou měsících stává se mu nevěrnou, konečně s jedním ze svých milcův ujíždí za hranice. A náš hrdina ne aby ženu ponechal osudu jejímu, ještě jí peníze za hranice posílá. Tím se končí povídka, ale čtenář zajisté rád by věděl, jak se toto kritické postavení konečně rozuzlilo.

A to jedna vada, avšak ještě jiné nedostatky vykazuje povídka, a to v kresbě povahy hrdiny. Daleko lepší jest povídka Barnova. Tu jest hrdinou J. Sandomidze, člověk postrádající vší samostatnosti a iniciativy; je vlastencem, touží státi se užitečným svému národu, ale na nic jiného se nedovede zmoci, leč na sbírání národních písní a pohádek. A tento nesamostatný, kolísavý člověk dlouho se nemůže oženit, vlastně rozhodnouti, kterou dívku by za ženu pojal. Žení se až v stáří, následek toho — mladá žena ho zrazuje; J. Sandomidze opouští ji a oddává se pití, v deliriu tremens vrhá se s okna s třetího patra.

V „Moambe" vyšla též povídka pí. *Azianiové* „Gacruenuli imedi" (Zklamaná naděje), ale je to řada spíše výstupu (scen) celkem dosti pěkných, ale schází všemu tomu niterné spojení, prohloubení.

K pracím rázu symbolistického patří *Aragvispireliho* studie „Čemi thavgadasavali" (česky asi: Můj životopis). Práce symbolická musí něco čtenáři pochopitelného v sobě zavírat, ale že by kdo pochopil, co chce tu autor říci, pochybuji. Sem též patří symbolická báseň *Važi-Pšavi* „Kvelis mtčameli" (Hadožrout). Obsah této fantastické básně krátce tento: Chevrus Mindia nalezá se přes dvanáct let z moci zlých duchu (k'adžebi); útrapy, jichž mu tam v té porobě snášeti, vnuknou mu myšlenku, aby pojedl jednou z pokrmu zlých duchu, připravovaného z hadu, v naději, že po požití té otravy — zemře. Ale dostaví se účinek zcela jiný. Mindia nezemře, nýbrž nabude čarodějné moci, rozumí přírodě, s níž od toho dne hovoří jako se živou bytostí. A příroda mu zjevuje své taje, jichž Mindia užívá k blahu svých rodáku, své otčiny. Ale příroda mu slouží, dokud on věrně zachovává její předpisy, na př. dokud nekácí stromu, neloví zvěře atd. Mindiu však svede k přestoupení těchto zákazů jeho žena, a Mindia náhle ztrácí porozumění přírodě. Neštěstí jedno za druhým valí se netoliko na něho, ale i na celý jeho národ, tak že Mindia vida záhubu lidu svého, jeho vinou přivozenou, bere si život.

Autor patrně chtěl ukázati, že příroda slouží člověku k dobru a blahu jeho, dokud týž nepřekročí určitých hranic v exploaci přírody. Ale kde ty hranice začínají, toho autor nepověděl. Pro úplnost dokládám, že v loňském ročníku mimo tyto práce uveřejněn překlad z Guy de Maupassanta a část V. Hugových „Bídníkův" a konečně překlad dramatické práce Ibsenovy „Malý Evolf" a pak zpracování dramatické Sienkiewiczova „Quo vadis?" Zdali překlad „Evolfa" skutečně z norského pořízen a zdramatisování „Quo vadis?" na základě polského originalu se stalo, nepovědomo mi.

Dodatkem uvádím tu některé z nejnutnějších pomucek k obeznámení se s gruzinštinou. Pravím k obeznámení se toliko, neboť k důkladnému — s přesně filologického stanoviska — poznání ducha řeči té posud ani u nás ani u Gruzincu není vydaného spisu. Prvními pomuckami asi ještě dlouho zůstanou tyto spisy: *Brosset Jeune*, „Éléments de la langue géorgienne" (o ceně její lze se poučiti najmě ve spisech nejlepšího z evropských znalcu gruzinštiny Huga Schuchardta, člena vídeňské akademie; cf. níže) a *R. v. Erckerta*, „Die Sprachen des

kaukasischen Stammes". Vídeň 1894. (O práci *Fr. Müllerově* o gruzinštině v jeho „Grundriss der Sprachwissenschaft" lze říci, že zbudována celkem na základě Brossetovy mluvnice.) K oněm však pomůckám nutno přibrati uvedeného již Huga Schuchardta, a to předně jeho spisek „Über das Georgische", v kterémžto spisku slov. autor stručně shrnuje netoliko svoje přání, ale i tužby všech ostatních filologů ke gruzinským filologům, najmě k nejlepšímu znalci gruzinštiny *A. A. Cagarelimu*, po objasnění různých záhad, jež jazyk ten skýtá. Dále jeho spisek „Über den passiven Charakter des Transitivs in den kaukasischen Sprachen" (vydáno nákladem vídeňské akademie 1895), v němž na str. 55—90. objasňuje jednu z těžkostí gruzinského verba, totiž jeho trpný ráz (u některých), jakož i význam pádu zvaného „mot'chrobit'i". Neméně zajímavým jest jeho spisek — mám ruský překlad jeho, autorem mi laskavě darovaný — původně v Petermannových „Mittheilungen" uveřejněný pod nápisem: „Zur Geographie und Statistik der kharthwelischen Sprachen". Pak dlužno sáhnouti už ke gruzinsky psaným mluvnicím, z nichž bez odporu nejlepší jest „Kart'uli grammatika" od *T. Žordania* (Tiflis 1889). Škoda jenom, že sloveso v ní krátce odbyto. Více o slovesu má grammatika *D. Čubinova* předeslaná jeho velkému slovníku gruzinsko-ruskému, jenž vyšel v Petrohradě roku 1887. (Díl rusko-gruzinský vyšel roku 1886.) Kdo chce ještě jiné grammatické práce jakož i lexikalní poznati, ten ať si přečte *A. A. Cagareliho* pojednání „O grammatičeskoj literaturě gruzinskago jazyka" Petrohrad 1873, a citovaného již H. Schuchardta pojednání v časopise „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes" (r X. n.). Dobře též pro začátek poslouží spisek *J. Gogebašviliho* „Očerk sravniteljnoj grammatiki gruz. i rus. jazykov" (Tiflis 1898) a *M. Nasidze* „Učebnik gruz. jazyka dlja russkich" (Tiflis 1894), konečně gruzinská knížka „Deda-ena" (Mateřský jazyk. Tiflis 1901).

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCLXIX.

235. Týž biskup. Brno, 1. března 1395. — Tytéž knihy str. 103.

Str. 226. ř. 4. manské knihy zde a často jinde zřetelně: manlehen, ř. 8. manlehen;
ř. 6. manské knihy: als manlehens recht ist;
ř. 9. „ „ Johannes Sachze, týž, jenž na str. 177. a 225. slove: Johannes Saxo, ne tedy: Johannes Sach, (jak jest i v inventáři) s odloučeným v textě: *ze.*

CCCLXX.

236. Týž biskup. Brno, 2. března 1395. — Tytéž knihy II. str. 57.

Str. 226. ř. 1. manské knihy: de Kirlicz *fidelis* noster;
ř. 4. manské knihy: nunccupatur;
ř. 15. „ „ inpedire.

CCCLXXI.

242. Bonifatius IX., papež Řím, 29. března 1395. — G. 1. c. 21.

Olověná bulla na nitich hedbáví žlutého a červeného.

Nejstarší záznam na rubě zcela na hoře: Super ecclesia parrochiali incorporacionem (sic, vše jednou rukou: sup ecca prochiali incorpacon, *p* jest všade dole přetrženo).

Novější: Super incorporacione ecclesię parochialis in Pustmier. Pod tím rasura. Na jiném místě poznámka: fol. 11.

Pod plikaturou: x x x a značka podobná 9; na plikatuře: Nota gratis a pod tím: M. de Cherubinis.

Něco níže jmena de Cherubinis záznam *uj*, ale jiným inkoustem, a rozhodně také jinou rukou. V rozích zcela nahoře v jednom I v druhém B.

Na rubě na vrchu: ff. de Borg., jiným inkoustem než ono I B, pod tím záznam registratury ozdobné R (ne IR, jak má za to Dr. Lechner), v dolní polovici písmena R jest: n, v rohu na pravo zřetelně: N. de Fregona.

Pod textem v pergameně značná díra.

Str. 231. ř. 1. original: filiabus . . abbatisse etc.;
ř. 2. original: in Pusczmir.

Str. 232. ř. 4. original: parrochialem; ř. 21. a 23. parrochialis jako 8. 9. 15. 10. parrochiali;
ř. 8. original: imperpetuum;
ř. 20. „ volumus, ne: voluimus;
ř. 23. „ ydoneum;
ř. 24. „ má rasuru dlouhou 2·3 cm. a sice za slovem: existenti;
ř. 30. „ non ostantibus.

CCCLXXII.

248. Markrabí Jošt. Praha, 18. dubna 1395. — C. 1. a. 21.

Exempláře jsou zde dva s pečetí ve vosku červeném v lůžku z vosku včelího na pergamenových proužcích, a sice prvý má pečeť poněkud poškozenou s okrajem voskovým zcela pozuráženým a na rubě: Littera donacionis domus sub castro Pragensi domino episcopo Nicolao et suis successoribus episcopis Olomucensibus per dominum Jodocum marchionem Morauie, druhý pečeť zachovalou až na okraj z vosku bílého a na rubě: Donacio domus sub castro Pragensi per marchionem Jodocum pro episcopo Nicolao Olomucensi et sucessoribus eius. Rumělkou pak: I. k.

Otisk pořízen dle originalu prvého, jest správný docela až na to, že str. 239. ř. 6. má nichil quoque, ne: nichilque.

Dle originalu II. výtky Lechnerovy platí, a k tomu ještě
str. 238. ř. 5. Henslini, a
ř. 8. ono podotčené Dr. Lechnerem: inantea.

CCCLXXIII.

270. Biskup Mikoláš. Mírov. 3. srpna 1395. — E. I. a 13. Manské knihy II. str. 124.

Pečeť na pergamenovém proužku v červeném vosku dobře zachovalá. Nejstarší záznam teprve ze šestnáctého století: Collatio aduocatiae in Braunsperk Alexandro camerario per reverendissimum dominum Nicolaum episcopum Olomucensem concessa.

Str. 253. ř. 3. original: Allexandri, ř. 7. Allexandro;
ř. 4. original: poterit *operosius* exhibere;
ř. 5. „ opido.
Str. 254. ř. 3. original zcela zřejmé: scampnis sutorum, ne: stampnis, jak chce Dr. Lechner; podruhé by se mohlo čísti: stampnis panum, ale *s* spojuje se i s *c* častéji tím způsobem jako zde a přece nikdo nečte st místo *sc*. Manské knihy krátí, co tištěno ř. 2. cum singulis suis iuribus et pertinenciis prout hec ad nos est deuoluta et sicut eam dictus Henslinus dum egit in humanis in pfeudum habuit etc.;
ř. 5. original: omni eciam *eo* iure;
ř. 7. „ pfeudum, ř. 8. pfeudi;
ř. 13. „ Wolffsberg etc. Wolfframo.

CCCLXXIV.

276. Bonifatius IX., papež. Řím. 15. srpna 1395. — G. I. c. 23.

Popis listiny u Dra. Lechnera správný až snad na to, že nahoře v rozích v jednom I v druhém B jest psáno. Na rubě známka registratury ozdobné *R:* (ne: IR), v dolní polovici onoho R malé n, v pravém rohu dole asi: de Novi.

Mimo záznam ze šestnáctého století doplněný u věku osmnáctém: Indulgencię datę monasterio in die dedicationis ecclesię etc. jest starší z věku patnáctého: Ecclesie incorporate monasterio indulgencie tempore dedicacionis concesse.

Str. 257. ř. 3. original: seruiatur;
ř. 3. original: *remissionibus,* ne: remissionis.
Str. 258. ř. 6. original: ad *conseruacionem* huiusmodi *prompcius,* ne: ad conversacionem huiusmodi prorupcius, což jest omyl tiskový.
ř. 14. original: imperpetuum;
ř. 15. „ littere etc. ro*bor*is, ne: valoris.

Pergament jest na jednom místě, jak skládán byl původně, přelomen.

CCCLXXV.

280. Týž papež. Řím, 4. září 1395. — G. I. c. 25.

Bulla olověná na černých a žlutých nitích hedbávných nyní ztracena, bylať násilím utržena, pročež pergamen od onoho hedbáví jest velice roztržen.

Zcela nahoře v levém rohu: I, v pravém B.

Na plice v levo: Io. Mayer, v pravo: Pro Valentino: V. Bomirc. Na rubě zcela v rohu levém: Zaldwic. Pod plikou s kraje: Sep. Dále:

x/x Pod tím M. de Cherubinis. Níže: Io. Vulpis a známka asi 9 podobná. Na rubě: nahoře ff de Borg., známka registratorova: ozdobné *R*, nápis zní správně: Bulla Bonifacii papę super missa in vigilia pascę; též český: Na temnú mši.

Str. 262. ř. 10. original: missam in earum *et* populi etc., a opravy Lechnerem vytčené:
ř. 11. original: littere;
str. 263. ř. 1. original: ydoneum;
ř. 2 original: possint.

CCCLXXVI.

289. Biskup Mikoláš. Arnoltovice, 8. prosince 1395. — Manské knihy II. str. 61.

Str. 268. ř. 3. manské knihy: pfeudum;
ř. 3. manské knihy: pfeudum etc. *quinquaginta* marcas, ne: quadraginta marcas, od qui vlasová čarka vedena vzhůru a zatočena v oblouček nad qui, k tomu připsáno: quaginta;
ř. 4. „ „ pagamenti *ibidem in et super dictam curiam* pro vera dothe etc.;
ř. 4. 5. „ „ nunccupatur;
ř. 9. „ „ leipgedinge;
ř. 15. „ „ Wolffsberg.

CCCLXXVII.

290 Týž biskup. Arnoltovice, 8. prosince 1398. — Tytéž knihy II. str. 60.

Str. 269. ř. 3. manské knihy: in pfeudum;
ř. 5. manské knihy: dothe ... nunccupatur, demonstrauit *de*signauit;
ř. 14. „ „ Liezkam.

CCCLXXVIII.

291. Týž biskup. Příbor, 19. prosince 1395. — Manské knihy II. str. 110.

Str. 269. ř. 2. manské knihy: ecclesie nostre Olomucens*i* impensis.
Str. 270. ř. 2. „ „ quociens requisiti fuerint cum vna balista;
ř. 3. manské knihy: po tenebuntur: Presentibus Iodoko de Wolffsberg Petro Misner milite Nicolao de Brawnswerde etc.;
ř. 4. „ „ po: quinto: *nostro sub* sigillo.

CCCLXXIX.

294. Jan Ghulen. Kroměříž, 31. ledna 1396. — A. I. a. 8.

Str. 271. ř. 3. original rozsudku (*ne*: vidimus) psaný notářem veřejným: dyocesis.
Str. 272. ř. 5. original po: procedendum má original: procedi videndum in ipsa causa etc.;
ř. 6. „ terminos usque ad sentenciam in certum successine diem et *terminum* peremptorium;
ř. 11. 12. „ libellum *siue libellos* seu summarias peticiones;
ř. 18. „ querulose dicit et in iure proponit;
ř. 22. „ *false* pretendent (sic loco pretenderunt) super etc., ne: sibi pretenderunt;

ř. 26. original: certo *die* etc.,
ř. 31. 32. „ deferendo ipsius appellacioni, ne: appellacionem;
ř. 36. „ super *ipsum*;
ř. 37. „ ecclesiasticum *posuerunt* interdictum, ne: posuit;
ř. 38. „ omylem: gravaminum excommunicacionem suspensionem et interdictum;
Str. 273. ř. 1. „ dominum *Bohdalum* grauatum fuisse;
ř. 8. „ causa *seu causis* per etc. fratres hospitalis sancti Iohannis;
ř. 11. „ et *rescripto* apostolico, ne: et in scripto.

K obsahu listiny bylo dodati: Et ego Conradus olim Iohannis de Tesschin clericus Wratislauiensis diocesis publicus auctoritate imperiali notarius etc. Však otiskl Dr. Lechner ukončení celé správně až na ř. 9., kde má original omylem: eiudem místo: eiusdem.

Záznam na rubě zní správně: Sentencia contra dominum Bohdalum pro parochia in Kynhait.

Pečeť officialatu na pergamenovém proužku.

Boček poznačil naši listinu tužkou na rubě: Decimarum.

CCCLXXX.

296. Biskup Mikoláš. Mírov, 18. února 1296. — Knihy manské II. str. 111.

Str. 274. ř. 2. a 5. manské knihy: Heinczke, neboť ř. 14. psáno Heynczke;
ř. 4. manské knihy: mute gutem vorrate;
ř. 5. „ „ ap der egenannte; tak i ř. 14.;
ř. 6. „ „ sturbet;
ř. 8. „ „ zu lehene hat;
ř. 9. „ „ Pawls von Schenewicz;
ř. 10. „ „ Girsikes;
ř. 18. „ „ zu Olomuncz etc. vnsere dinste vnd andern unsern rechten.

CCCLXXXI.

302. Týž biskup. Praha, 11. března 1396. — Tytéž knihy str. 111.

Str. 280. ř. 1. v manských knihách počíná listina: Nicolaus etc. tenore presencium atd.

CCCLXXXII.

303. Erhart ze Skal. Praha, 11. března 1396. — Manské knihy II. str. 112.

Str. 281. ř. 1. manské knihy místo: etc. pouze: tenore presencium;
ř. 6. manské knihy správně: et *contra* adversarios *et* ipsis bonis nocere volentes;
ř. 7. „ „ et *quando*, jako str. 280. ř. 7.;
ř. 10. „ „ skutečně: contingerit, ne, jak Dr. Lechner čte: contingret.

Nová díla.

Mojmír Lepař: O urážkách na cti s výkladem o přípustnosti důkazu pravdy. Nakl. Jar. Pospíšil v Praze 1902. Sbírky prostonárodních výkladů z oboru věd právních č. XII. Str. 181. Cena 1 K 60 h.

Spis pojednává o (právnickém) pojmu cti, o osobách při urážce cti súčastněných, o způsobech urážky takové a trestnosti jejich, o důkaze pravdy nebo pravděpodobnosti; zvláštní pozornost ovšem věnována urážkám tiskovým.

Spletitý předmět tento, jenž ani zákonodárstvím není vyčerpán, nesnadno zpracovati popularně a přece přesně. Neprávníkovi zbude z četby knížky jinak velice znalecky a pečlivě sestavené pouhý chaos, neboť zákony a pravidla se tu, jak přirozeno, často křižují neb omezují — tak že nesnadno se v užití jejich vyznati. Na tom ostatně nesejde, neboť jasněji než kde jinde ukazuje se tu potřeba — advokátů, by jak se patří věc zakličkovali, a vzdělaných a dosti svědomitých soudců, kteří by se nejen v zákoně vyznali, nýbrž uměli ho také správně používati. Právníku tedy nebude sice spis docela zbytečným, ale určen jsa širšímu obecenstvu, mohl snad leckterých podrobností pominouti, za to však důrazněji a zřetelněji vytknouti na př. veřejnost a dokazatelnost urážky na cti (počet svědků), promlčení a pod.

Pan spisovatel píše zcela akademicky, nepouštěje se do kritiky zákona ani soudní praxe. Laik a konečně ani právník dávno již nemá v sílu zákona té důvěry, jaké by podle písmeny zasluhovala, neboť ta úzkostlivá zákonná ustanovení na ochranu soukromé cti velice křiklavě kontrastují s bezměrnou surovostí, s jakou beztrestně napadána bývá čest jednotlivců na př. v novinách. V životě tedy se idealismus p. spisovatelův nemálo redukuje, a zákon doplňuje a vykládá se libovůlí. Pan spisovatel jakožto soudce ovšem vysoko smýšlí o zákoně a hájení jeho, ale samy spletité vývody jeho, jejichžto rozdíly zdravému rozumu nejsou vždy odůvodněny, a ještě více zkušenost zajisté dokazuje s dostatek, že pravý mravní a právní cit není praxí právní náležitě šlechtěn a pěstován.

Jar. Vrchlický: Nové překlady z Victora Huga. Nakl. J. Otto v Praze.

Nejsem sice ctitelem poesie Vrchlického, ale činnost jeho vždy naplňuje mne úžasem. A zvláště činnost překladatelská. Zde Vrchlický sám vykonal tolik, co jinde celé generace. Díla jako: Danteho „Božská komedie", Torquata Tassa „Osvobozený Jerusalem", L. Ariosta „Zuřivý Roland". Leconte de Lisle „Kain", překlady z Viktora Huga, překlady z Baudelairea, Petrarky a Calderona, anthologie z poesie francouzské, italské a anglické, „Výbor básní" z Robinson-Darmestetterové, Luis de Camoes „Lusiovci", Mickiewiczova „Tryzna" a j. — díla ta jsou markantním dokladem toho, jaký význam má Vrchlický pro českou literaturu a jak mnoho mu v té příčině bylo křivděno. A nechť již o Vrchlickém jako básníku a mysliteli soudí se jakkoli, tolik vyznati

dlužno každému, že Vrchlický, i kdyby ani řádku nebyl napsal původního, již jako překladatel získal si zásluh nedocenitelných. Jméno jeho jest a zůstane nesmrtelným.

Tím ovšem nepravím ještě, že by každý překlad jeho byl vždy již tak dokonalý, že by se mu nic nesmělo vytýkati. Jsou to zvláště básníci jemné, delikatní poesie, básníci hudby a groteskních nálad, básníci psychické malby, exotické krásy a magické suggestivnosti, básníci jako Baudelaire, Verlaine, Mallarmé a j., básníci to shuštěné, definitivně ustanovené, ukončené expresse stylové, při nichž má Vrchlický ruku rozhodně nešťastnou. Zde překlad Vrchlického přese všecku umělost a dovednost u srovnání s originalem pusobí dojmem mdlým, rozplyzlým, setřelým. Ale vezměte naproti tomu jeho překlady Vlachův Tassa neb Ariosta, překlady francouzských romantikův a parnassistů, zkrátka autorů dikcí a stylem příbuzných jeho vlastní individualitě básnické, autorů, kde frasi může nahraditi frasí, obraz obrazem — tu poznáte, jak vysokého stupně dosáhlo překladatelské umění Vrchlického. Takový V. Hugo, Gautier, Banville nebo de Heredia nemohl skutečně nalézti lepšího interpreta nad Vrchlického. A V. Hugo především! Neboť z celé literatury světové neznám básníka jiného, který by celým ovzduším myšlenkovým i stylistickým tak blízký byl Vrchlickému jako právě V. Hugo. Vrchlický sám to uznává, sám nazývá se žákem Hugovým a stále znovu a znovu vrací se k němu ve svých překladech, které, jak sám praví, mají býti jakousi splátkou toho, co dluží a vděčí mu v rozvoji vlastní své vlohy, vlastního svého genia.

Přítomná kniha — toť již třetí řada překladů z V. Huga: nejprve vydal „Básně Victora Huga", pak „Nové básně Victora Huga" a nyní tedy „Nové překlady z Victora Huga". Kromě toho přeložil celou řadu básní jeho ve svých anthologiích „Poesie francouzská nové doby", „Moderní básníci francouzští" a „Z cizích Parnassů".

Vrchlický, jak píše v úvodě k „Novým překladům z V. Huga", měl v úmyslu všecky tyto překlady seřaditi v jednu velikou anthologii z V. Huga, sestavenou chronologicky dle jeho sbírek básnických. Ale tu prý se ukázalo, jak málo se u nás čte velká poesie. Ani první výbor z Huga před 25 lety vydaný není dosud rozebrán! A tak nezbylo mu nic jiného než vydati tuto novou řadu překladů o sobě, jako samostatnou sbírku, kterou zavírá vůbec své překlady z V. Huga...

Že pro V. Huga dnes tak málo zájmu se jeví, p. Vrchlický nesmí se diviti. Dnešní svět básní buď vůbec nečte aneb jestliže čte, pak žádá básně docela jiné než jsou Hugovy. V. Hugo je sice veliký básník, toť nepopíratelno. Oslní, oslepí, uchvátí každého, kdo přijde s ním do styku. Bohatství a síla jeho stylu je téměř pohádková. To všecko je pravda. A přece chybí mu něco, proč nikdy nebude básníkem dneška, tím méně zítřku. Le grand poéte exterieur, řekl o něm genialní E. Hello. Le poéte exterieur, básník vnějšku, básník formalismu. Všecka ta krása V. Huga je pouze vnější, formová. Je na povrchu, jde do šířky, ne však do hloubky. Nezná, neproniká podstaty věci; chybí tu

niternost. Hlavní slovo u něho má obraz, rým, vůbec forma, která jest ovšem vždy skvělá a brillantní, myšlenka spokojiti se musí místem druhým, jakoby podružným, sekunderním. A v tom celé to tajemství, proč V. Hugo se dnes nečte, nechápe. Je básník formalismu, třebas formalismu jiného, daleko oduševnělejšího, než byl onen, proti kterému tak prudce bojoval, ale přece formalismu. A dnešní generace nemiluje, nenávidí formalismu, chce myšlenku, chce duši, chce psychické processy, psychické vibrace, chce mluvu krátkou, přesnou, význačnou, silnou a suggestivní. Mnohomluvný Hugo jí nadchnouti nemůže.

Že sloučením všech překladů v jednu anthologii český Hugo býval by jen získal, o tom není pochybnosti. Neboť tak měli bychom knihu, která by podávala dobrý profil básníkův, dobrou a dosť úplnou charakteristiku jednotlivých knih jeho, což nelze říci o žádné ze tří s vrchu jmenovaných knih překladův a nejméně již o této poslední, o „Nových překladech z Victora Huga“, které rozhodně nemají již ani tolik básní pro V. Huga tak charakteristických, tak význačných, jako měly sbírky předešlé. FR. DOHNAL.

Petr Kopal: Apostati. Obrazy ze života kněžského i světského. I. Srdce matky. Str. 128. Cena 80 h. II. Pryč od Říma. Str. 133. Cena 90 h.

J. M. Kadlčák: Bez lásky a víry. Láska bez víry. Str. 144. Ludmila IV. 5. Nakl. V. Kotrba v Praze.

Čtyry povídky tyto postaveny tu vedle sebe, jelikož náměty jejich jsou příbuzné: odpad od víry v životě národním a společenském vůbec, u Kopala zpronevěra kněžská pro ženu a boj kněžský proti následkům jejím, u Kadlčáka obyčejné odrodilecké neb židovské šplhounství; Kopal vrátí hlavní provinilce k pokání a povinnosti, Kadlčák je sprovodí se světa.

Obrázky tedy mravokárné a výstražné, s ozvěnami nejnovějších bojů náboženských. V náležitém prostředí snad budou dobře působiti, zvláště Kadlčákovy; u Kopala duchovní tendence, zvláště v první povídce, nedojímá jaksi upřímně ani přesvědčivě. Všechněm však velice vaditi bude stránka technická a stilistická, která, jak známo, v díle uměleckém jest podstatná a právě v dílech našeho směru tím pečlivěji by měla býti pěstována, čím dokonalejší bývá v dílech obsahově nicotných, která také proto tak vábí, křičme si o nemravnosti jejich sebe více.

Sloh všech těchto povídek jest namnoze nesprávný, zvláště prvních dvou. Pan Kopal venkoncem klade končící přechodník nesprávně („oslovila mne, lehounce se ukloníc“ a pod. napořád); též u Kadlčáka čteme: „lekala se — obrátíc se“; i jiných vad mluvnických jest mnoho, ovšem u ostatních belletristů českých není lépe. V povídce „Srdce matky“ charakteristika farářova na str. 19. a 36. jaksi nesouhlasí; osada Zdechlov na str. 79. jest najednou Zdechlínem; v „Pryč od Říma“ str. 68. síň byla „naplněna ovečkami faráře Jesenského a toliko nepatrný hlouček tvořil stranu tohoto“ (či tedy?), na str. 126. je špatná francina: „tu l'a voulu“. Povídkám Kadlčákovým vadí sloh příliš affektovaný, ne-

přirozeně kladeno často přídavné za podstatné („ozval se jiný v širáku velikánském“ a pod.), výrazy nevhodné (kniha obložená vepřovinou!, „budeme hodny — žvanily“ [proč „žvanily“?], „nežvatlejte nesmyslů“!) atd. Nadsázka vůbec velice kazí dojem těchto povídek; v povídce „Srdce matky“ volá kuchařka na vesnické faře po policajtovi, žena jakási svůdnici opravdově přirovnává k pannám polo ženským, polo rybám. V povídce „Bez lásky a víry“ zavádí se děj takto: „Což pak dnes tak zamyšlen a zadumán — nepřihodilo se nějaké neštěstí, pane mistře?“ na muže obstaršího volal P. Richard; obstarší ten muž je chudý mistr župičář — a tu asi sotva bývala zamyšlenost ubohých horalů domácímu kaplanu tak nápadnou, aby hned dotazoval se po nějakém neštěstí! Řeznice sebe hloupější a schlubnější neřekne přece „starý — chtěla jsem říci milostpán — totiž můj muž“! Sekanina stane se Seekannünou (oblíbený to u Kadlčáka vtip), ale na str. 55. je zase pouze Seekaninou; „v panských rodinách dávno již vyšlo z módy, kněze volati k obřadu manželského sňatku“ — tak přece nebude mluviti osoba sebe nadutější! „Srkaje spokojeně vonný čaj, jejž mu paní vlastnoručně (!) připravovala vždy, kdy mu chtěla dáti na jevo spokojenost ničím nezkalenou“ atd. Slovem, mnoho afflektace, nadsázky.

Nadsázku a nedostatečné motivování pozorovati také ve skladbě děje, které věnováno málo péče; je tu mnoho jaksi povrchního, neodůvodněného. V povídce „Pryč od Říma“ starý baron starému příteli a důvěrníku faráři teprve vypravuje (str. 14.) osudy svého manželství, zajisté jen k vůli čtenáři.

Jak podotčeno, potřebí věnovati naší povídce mnohem více píle, má-li zaujmouti žádoucí místo v literatuře.

A. Manzoni: Snoubenci. Přeložil Dr. T. Korec. Nákladem benediktinské knihtiskárny v Brně.

Větším snad právem než kterýkoliv jiný roman uvádí se tento mezi arcidíly romanové literatury. I dnes, daleko po půlstoletí od vzniku jeho, tážeme se marně, oč podstatně pokročila romanopisná technika po tomto a podobných výtvorech, nemluvíc ani o ušlechtilosti obsahu. Na širokém pozadí dějinném kreslí se idyllický téměř obrázek rodinný, nepěkně však přerušovaný panskou svéřeposti s jedné a otrockým slabošstvím proti ní s druhé strany. Kulturní kresba jest výtečná, spravedlivá. Překlad pořízený výborným znalcem vyhovuje všem požadavkům.

Jan Osten: Raněná srdce. Povídky. Ottova Laciná knihovna národní č. 194.

K lepším povídkám sbírky této náležejí „Maturita“ a „V novém životě“, též „Návrat“ nešťastného syna. Jinak i Osten začíná platiti daň vševládné módě, dle níž není politování hodnějších stvoření nad mladé paničky, kterým se muži jejich zmrzeli, a kterým proto všeliké záletnictví musí býti dovoleno.

Je to strašná národní moralka, kterou naši belletristé hlásají — přese všechno umravňování, kterým se jim hrdla jinak dusí; a nejsou to jesuité ani liguoriani — jsou to praobyčejní lidé, nemající dosti

vážnosti ani vědomí veliké zodpovědnosti, kteří by rádi na někoho svedli, co sami zaviňují.

Co do slohu, žádný pořádný Čech neřekne „budou slyšeti kroky“ (str. 78.) nebo „chcete mi zahrát?“ (str. 27.). Jinak až na některé rozvláčnosti vypravuje Osten pěkně.

Václav Hladík: Vášeň a síla. Roman. Nakl. J. R. Vilímek v Praze.

Denníková skladba, pohodlně sestavená, vypravená však všemožnou pikanterií slohu i obsahu. Zase mladá panička se šosáckým mužem nespokojená — inu ovšem, jak pak by povstávaly takové zamilované denníky!

Pisatel denníku i zbožňovaná žena, ona ještě více než on, sami jaksi se pozastavují nad tou nepěknou hrou, ale vášeň a síla nejsou si vždy rovny. Pisatel denníku mluví o svém „samčím sebevědomí“, o jejím bílém čele jako „hostii ozářené zlatým jasem slunce“. „ona je tím nejvyšším a nejsvětějším Slovem, jež bylo učiněno Skutkem“ — tedy k nejapnosti ještě tak trochu blasfemie!

K. Klostermann: Kam spějí děti. Nakl. J. R. Vilímek v Praze.

Klostermannovými povídkami ze Šumavy, tuto sice německé, ale přece nám jaksi blízké, vane do belletrie naší zdravý pohorský, lesní vzduch, jenž očišťuje a osvěžuje. Nejsou to skladby zumělkované, snad místy naskytne se nějaká slabina technické, ale přese vše vábí jejich upřímnost a idealní opravdovost, jež nemizí ani při výjevech ne právě nejjemnějších. Zvláštní ovzduší a zvláštní názory tu tak vyznačují tento zvláštní lid v drobných i velkých starostech a bojích s přírodou i s lidmi, podobnými neb jinorodými. I v krajinomalbě vyniká p. spisovatel, ač pracuje prostředky zcela prostými, nehledanými.

Mala biblioteka srbská, vydávaná v Mostaru nakladatelstvím Pahera i Kisiće ve svazečcích, podobných naší Světové knihovně Ottově, přináší za nepatrnou cenu (svazek za 24 hal.) původní práce nejlepších současných spisovatelů srbských, jako jsou Stepan Sremac, Svet. Ćorović, Sima Matavul, Br. Nušić Janko Veselinović, Jovan Protić i j., jakož i překlad ruských spisovatelů, Gogola i Čechova. Při každém svazečku je přiložena dopisnice s podobkou některého vynikajícího muže srbského, v poslední době pak také literarní „prijegled“, obeznamující čtenáře s posledními literarními novinkami srbskými i cizozemskými. Dosud vyšlo 25 svazkův, jichž obsah je skutečně vybraný.

Směs.

Diluvialní člověk z Krapiny v Charvatsku. Mezi anthropology různé panují názory o tom, jaká plemena lidská vystřídala se v dobách předhistorických v nynějších evropských bydlištích. Z nálezů, jež možno bezpečně klásti do nejstarších dob, do dob palaeolithických (nejstarší doby kamenné), jež skoro spadají s geologickou dobou diluvia (dobou ledovou), teprv úsudky jsou sporny. Jest nálezu poměrně velmi málo, a k tomu kusých či nejistých. Mezi těmito nálezy nadělal nejvíce hluku vědeckého nález lebky v neanderthalské jeskyni (r. 1854.) v Německu, jež považována více než canstattské nálezy za typický tvar člověka diluvialního, plemene prvotního, nynější plemena lidská předcházejícího. Zvláště za rozkvětu směru darwinisto-evolučního „člověk neanderthalský" brán za klassický doklad tvaru středního mezi opicí a nynějším člověkem. V Německu skoro jediný Virchow jakožto odpůrce darwin. evolucionismu stál proti všem ostatním anthropologům německým, prohlašuje tvar člověka neanderthalského ne za typický (vzorný), ale za abnormalní, je to člověk prý rhachitickou nemocí znetvořený. Boj tento už čtyřicet let starý oživen po objevu frýzských diluvialních lebek ve Spy v Belgii (1886) a vloni opět se rozvířil plnou silou u příležitosti nových prací o neanderthalské race od professora Klaatsche a Schwalbeho, jež Virchow na sjezdě anthropologů v Metách vloni opět odbyl jako nevědecké, trvaje na svém tvrzení o pathologické abnormalitě tvarů z Neanderthalu a ze Spy. Teď k objevům zmíněným přibyly nové z jihu Evropy, jež otázku o diluvialním člověku teprve rozvíří. Jsou to objevy krapinské! Professor záhřebské university Dr. Drag. Gorjanović zkoumal v letech 1899. a 1900. jeskyni s hojnými vrstvami náplavními u města Krapiny v severozápadním Charvatsku. V jeskyni té už roku 1875. kopáno a některé zbytky předpotopní zvířeny (Rhinoceros, Bos primigenius) nalezeny. Jeskyně jest vyhloubána v Krasu řekou Krapinicou, jež v diluvialní době změnila řečiště své a jeskyně tou dobou už tudíž sloužila bydlištěm zvěře i člověka tehdejšího. Nové objevy roku 1900. učiněné popisuje professor Gorjanović ve zprávách vídeňské akademie (1901) „Der palaeolithische Mensch und seine Zeitgenossen aus dem Diluvium von Krapina in Kroatien." (3. a 4. sešit sv. XXXI.) V krapinské jeskyni v nánosu pod vrchními vrstvami nalezeno veliké množství kostí všeho druhu: zvířat vyhynulých i ještě žijících a lidí ruzného stáří a vzrostu z 10 osob. Kosti byly rozštípány a spáleny, z čehož vidno, že kosti jsou pozůstatky hodů kanibalských. O kulturním stavě obyvatelů tehdejších svědčí ruzné artefakty, kamenné nářadí, zbraň a jiné. Z kostí lidských také jen střepiny uchovány a zvláště lebeční kosti zcela roztříštěny, úlomky všecky nenalezeny, tak že jen z částí velmi kusých možno souditi o celé kostře a o rázu i typu obětí obyvatelů jeskyně. Přece však jak Dr. Gorjanović tak heidelberský professor H. Klaatsch, kterýž o typech z Neanderthalu a Spy vydal vloni obšírnou studii anthropologicko-srovnavací a nálezy krapinské také ihned jel prozkoumat, usuzují i z těchto nálezův určitě a jistě, že nalezen tu týž typ „neanderthalensis", jedna z prvotních forem pravěkého člověka. Dr. Gorjanović ve svém popise shrnuje na konec těchto sedm vět o typu krapinském: 1. Krapinský člověk

jest „hyperbrachycefalis“ (velmi krátkolebý[1]). 2. Podle tvaru lebky náleží crapinensis homo k typu „homo neanderthalensis“, jen že se vyšším čelem svým druží více k lebce typu ze Spy č. 2., a mimo to blíží se už značně dnešnímu člověku. 3. Člověk krapinský má nepoměrně silně vyvinuty horní vruby očnice a předčí v tom směru všecky dosud objevené fossilní lebky lidské. 4. Člověk krapinský měl slabě vyvinutý výčnělek soscový („processus mastoidei“), ale za to silně vyvinutou bubínkovou část v uchu („pars tympanica“). 5. Zuby mladých i starých lidí z nalezených zbytku krapinských mají velmi četné rýhy ve sklovině zubní. 6. Dolní čelist člověka krapinského jest prognathní (do předu vyhnutá) a jeví typické známky diluvialních čelistí nalezených v Sipce. Předmostí a Naulette. 7. Homo neanderthalensis podle vší pravděpodobnosti měl asi také takovou čelist spodní (jež v Neanderthalu nenalezena), kdyžté v ostatních částech lebky oba typy se tak nápadně shodují.[2] Z bodu 2. — 6. lze souditi, že člověk krapinský ukazuje typ lebečný z nejstarších a druží se skupině „homo neanderthalensis“. Z bodu 1. — 3. dlužno míti za to, že „homo crapinensis“ tvoří pro sebe sám novou raçu, která by mohla býti pojmenována odrudou neanderthalského člověka. Konečně z bodu 3.—6. možno souditi o pithekoidním rázu člověka krapinského. Dru. Gorjanovičovi právě ony rýhy zubní a nadorbitalní vrub čelní jsou nejpádnějšími známkami té pithekoidní (opici podobné) prvotní formy člověka krapinského. — Z nesporých těchto nálezu (nálezy diluvialní v Goléma Železna v Bulharsku nedávno učiněné odmítají jako nejisté) konstruuje se tvářnost obyvatelstva diluvialní Evropy. Byla od britských ostrovů přes západní země až jihovýchodně k Černému moři osedlá jedním a týmže plemenem, jež od nynějšího evropského člověka se valně lišilo tvarem lebečním i jinými známkami kostry a stálo u vývoji tělesném mnohem níže, blíže pratvaru lidskému. Ježto diluvium jest doba geologická, jíž se označuje poslední ledová perioda na naší severní polokouli, tedy člověk krapinský i neanderthalensis čítá stáří své na desítitisíce, ne-li statisíce let! **Z jak mála jak mnoho se tu vyvozuje!** P. Š.

Duchovní život zvláštního zpusobu hlásá polský filosof, bývalý docent university krakovské (dnes docent university lausannské ve Švycarsku) Lutosławski. Na nedávných přednáškách svých v Krakové a ve Lvově, jimiž opět své bývalé stoupence v Haliči sobě utvrditi a upevniti hleděl, na jednom z večerů svých mluvě o Słowackého básni „Král duchů“, takto se rozhovořil o následování zásad a ideí Słowackým v „Králi duchů“ pronesených: Ideal „Krále duchů“ neodnáší se jen k nějakým vzletným meditacím, ale ke všednímu životu a k nejprostším úkonům. Na to jsme sestoupili na zemi (Lutosławski hlásá jakési stěhování duší svého zpusobu!), abychom zemi změnili v ráj, a to se státi může pouze zduchověním každého úkonu. Obyčejní lidé neumějí své úkony fysiologické vykonávat duchově, neumějí ani dýchat, ani jíst ani spát. Lékaři praví, že dýcháním se pouze vdechuje kyslík a

[1] Podivno však, že dosud podle jiných objevů francouzsko-německých prvotní plémě prohlašováno skoro vesměs a určitě za dolichokefalní, za dlouholebé! Dlouholebost označuje tvar lebky, jejíž délka (od nosní kosti k zátylí) má se k šířce (od ucha k uchu jako 100 k 70 – 75; krátkolebost vyjadřuje pak poměr 100 k 80 — 85 i více.

[2]) Dr. Gorjanović tedy zdá se přistupuje na rekonstrukci typu neanderthalského, jak ji vypracoval Schaffhausen, který neanderthalského člověka vymaloval jako poloopici.

vydechuje kysličník uhelnatý. Ale v člověku je též tělo astralné („hvězdné“), které pohlcuje látku mnohem duchovější než jest kyslík. Proto při dýchání nutno naučit se zachovávat jistý rythmus duševní a obraceti mysl k tomu, abychom vdechovali pouze samé zdraví, a vydechovali to, co je zlé a nezdravé, z těla svého. Při jídle rovněž náleží celou sílu ducha svého soustředititi na to, abychom pokrmy požívané se zdravím co největším zažívali. Spánek sám, jak obyčejně jej pojímají, jest následkem bdění, účinkem únavy, a sen je vzpomínkou obrazivosti. Ale věc má se naopak. Není sen následkem jevu (života), ale celý jev (život) následujícího dne jest výsledkem předcházejícího snu. Jak se kdo snem připraví k nastávajícímu dnu, tak i žíti bude přes den ten. Ale lidé neumějí usnouti. Před spánkem myslí na všední, pozemské věci, místo aby se oddávali modlitbě nebo meditacím filosofickým. Tento pojem snu čerpá řečník z „Dziadů“ Mickiewiczových a z poesie Słowackého; k takovému pojetí snu a spánku se prý pouze polská poesie povznesla! Rovněž všecku činnost svou všední, denní náleží oduchovit, t. j. konat vše způsobem nejlogičtějším. Na příklad zapalovati v peci jednou toliko zápalkou a při tom tak složit přípal a dřeva, aby co nejlépe chytily a shořely. Tělo a rozum třeba vzdělávat, ježto jsou nástrojem „jáství“ („jaźń“). Při tomto vzdělávání těla vhodnější jest užívati místo sportu, jako úkonů neoduchověných a neúčelných, jakéhokoliv řemesla jako činnosti účelné. Rozum třeba vzdělávati pečlivě. Není vzdělaným rozumově, kdo nezná vyšší mathematiky, aspoň počtu differencialního a integralního. K základnímu vzdělání patří geometrie analytická a trigonometrie. Pokud se učení jazykům týče, tu žáci by měli o prázdninách pustit se do řečtiny a latiny methodou Toussaint-Langenscheidovou a brzy by předčili své vlastní učitele, také by pak teprv obě řeči duchově pronikli. V nejbližším svém okolí každý z nás má vyhledávat lepší a vyšší „jástva“ než je sám, a tyto vyšší jástva spojivše se opět ze svého středu vyberou ještě vyšší, až dojdeme tímto stupňovaným výběrem k utajenému králi svému. Až ho takto najdeme, pak teprve nastoupí probuzení ducha národního, které, jak Słowacki ve svém „Králi duchů“ praví, musí přijíti shůry, od krále. „Král duchů“ zjevil se jmenovitě v duchu Piastově (mythický král polský), na to po Piastovi bloudil po polských zemích, až vtělil se v Mečislava krále (pokřesťanitele Polsky). Dále ve výkladě přetělování „Krále duchů“ zatím Lutosławski nepřišel. Až v budoucím některém referatě o „Králi duchů“ bude stopovati další jeho zjevy v dějinách polských. — Jak z počátku mnoho přívrženců, jmenovitě mezi mládeží a ženami se k Lutosławského nauce hlásilo, tak teď čím dále řady stoupenců jeho řídnou, ale kteří zůstali, jsou ohnivými, jak vidět z pračky, kterou pro mistra svého s oponenty na jedné konferenci lvovské svedli. P. Š.

Zvučení země. Z různých krajů známy jsou přerůzné spontanní přírodní zvuky, které krajině dodávaly v starých dobách tajemného rázu. O těchto geograficko-akustických problemech pojednal vloni v mnichovské akademii naučné S. Günther. Z obsahu přednášky, v jedné ze zpráv akademie uveřejněné, vyjímáme: S. Günther rozděluje přírodní zvuky zemské na tři skupiny. K první patří zvučící písek a skaliny; třením, narážením mass písečných a kamenných úlomkův o sebe vzniká tento zvuk známý z hrází a násypů přímořských a z pouští asijských a afrických. Vrstvy

písku, jež vzduch pohybem svým rozvlňuje a až hluboko do nich proniká, vzájemným třením se rozezvučí, jež assonancí mnohdy se stupňuje k podivuhodné síle. Druhá skupina zvuků známa z uzavřených údolí, z lesu, rozsedlin skalních a s nimi a s jejich rázem úzce souvisí. Příčinou zvuku v těchto místech je přenos (větrem) skutečných zvuků na jiném místě vznikajících, buď přirozených nebo lidskou prací způsobených. Tyto zvuky známy především z hor a příroda je upravuje. Tak v Hunsrücku v Němcích na jednom místě přenáší se huk vodopádu do údolí sousedního, ale upravený v trojzvuk (c-dur), provázený dolní bručivou kvintou (f). Známy pějící skály (z břehův Orinoka, z Afriky jihozápadní, sfinks egyptské!), také jejich zvuk povstává chvěním tenkých, od ostatní massy skalní odstávajících plástů, když se do nich vítr opírá. Do třetí skupiny patří zvuky, hřmění nebo dunění dělových ran z dáli zaléhajících podobné (hollandsky zvané mistpoeffers, zeepoeffers) a na velmi různých místech nepravidelně slýchaných. Mnohá místa však zdají se útvarem svým býti sama příčinou těchto zvuků. Zvuk je tu buď jen ozvěnou či ohlasem přílivu nebo narážejících vln mořských, duněním podzemních vod (zvláště na ostrovech dalmatských), ozvukem podzemních vrstev, jež se trhají, posouvají, padají. P. Š.

Klášterní knihy na Moravě a ve Slezsku. V listě „Centralblatt für Bibliothekswesen“ 1900 podává ve třech číslech (str. 321—336, 401—423, 449—468) zajímavé pojednání A. Schubert: „Die ehemaligen Bibliotheken der von Kaiser Josef II. aufgehobenen Mönchklöster in Mähren und Schlesien, sowie die der Exjesuiten zu Teschen und Troppau.“ Zrušeno bylo na Moravě a ve Slezsku 40 knihoven, které měly dohromady 95.907 svazků knih včetně s rukopisy. Z celého tohoto počtu bylo jen 25.056 spisů včetně 653 rukopisův uznáno za vhodné, aby rozděleny byly do knihoven: dvorní ve Vídni, tehdejší lycealní v Olomouci, generalního semináře kněžského ve Vídni a provincialního kněžského semináře v Brně. Všechny ostatní spisy a rukopisy, tedy na 75%, byly od komisse označeny jako „Wust, bestehet in asketischen Bücheln, abgeschmackten Legenden, polemischen Zänkereyen, abscheulichen Moralisten und derley mehr litterarischen Afters“ — byly v dražbě rozprodány. Kdo jen trochu zná tu úřednickou soudnost, zvláště v 18. „osvíceném“ století, vypočte si snadno, kolik asi vzácných děl tak zahynulo.

Známý výrok: **Timeo lectorem unius libri** nepochází ani od sv. Augustina ani od Cicerona, nýbrž, jak ukazuje v „Histor. Jahrbuch“ (1902) Görresovy společnosti benediktin Odilo Rottmanner, buď ze středověku nebo i z pozdější doby.

Muratoriho rukopisy. Jedním z největších veleduchů století 18. byl L. A. Muratori, narozen 21. října 1672 ve Vignole v Modensku, zemřel 23. ledna 1750 v Modeně. Roku 1695. byl vysvěcen na kněze a pobyv krátký čas jako bibliothekář knihovny Ambrosianské v Milaně, působil pak po dlouhá leta jako archivář a knihovník modenského vévody a zemřel, jsa proboštem kostela Panny Marie della Pomposa, v Modeně. Vydal velký počet důležitých spisův, obíraje se hlavně dějinami Italie; sebraná díla jeho vyšla v Arezzu roku 1767—1780. ve 36 svazcích a v Benátkách roku 1790—1810. v 48 svazcích. Přes to, že tolik spisů vydal, zanechal Muratori též mnoho rukopisů, které jeho dědicové v Modeně u sebe uchovávali. Nedávno pak

prohlásili, že pro nedostatek nuceni jsou všechno prodati; jakmile zpráva o tom do veřejnosti vnikla, obrátila se hned modenská městská rada na ministerstvo vyučování se žádostí, aby se předešlo prodati tyto vzácné rukopisy, výpisky a jiný material do ciziny nebo rozprodati do více rukou. Ministerstvo zplnomocnilo městskou radu modenskou, aby vyjednávala s dědici Muratoriho; tito uvolili se vše ponechati obci za 45.000 lir. Obec ihned vše zaplatila a ministerstvo obnos obci splatí v desíti ročních lhůtách a vymínilo si, aby rukopisy umístněny byly v modenské „Biblioteca Estense“ a vždy byly učencům přístupny.

Anglický naučný slovník. V Anglii počalo vycházeti nové vydání „The Encyclopaedia Britannica“. První vydání této publikace vyšlo v letech 1768—1771 ve třech velkých čtvercových svazcích o 2670 stranách. Ve století 18. vyšla ještě dvě vydání, třetí, které vyšlo roku 1797., mělo 14.579 stran; ve století 19. vyšlo dalších šest vydání, vydání deváté vydané v letech 1875—1889 mělo 21.572 stran. Nynější desáté vydání bude míti 28.000 stran a na 12.000 map a vyobrazení.

Alexander Dumas, otec. Roku 1848. chtěl vyniknouti francouzský spisovatel Alexander Dumas, otec, i v politice a kandidoval s nezdarem v departementu Seine-et-Oise. Chtěje si nakloniti dělnictvo, užil těchto zajímavých číslic: Nečítám šest let studií, ani čtyř let v notářství, ani sedm let v úřadě a přece jsem pracoval po dvacet let denně deset hodin, dohromady 73.000 hodin. V těchto dvacíti letech napsal jsem 400 svazků romanuv a 35 divadelních kusů. Těchto 400 svazků vyšlo pruměrně ve 4000 výtiscích, svazek po pěti francích, dohromady 11,853.000 fr. Z mých divadelních kusů hrál se každý průměrně stokráte a všechny přinesly užitku 6,360.000 fr. Mými knihami vydělali sazeči 264.000 fr., knihtiskaři 528.000, papírníci 633.000, knihaři 120.000, knihkupci 2,400.000, zřízenci 1,600.000, kresliči 28.600, komissionáři 1,600.000, rozesílatelé 100.000, půjčovny knih 4,583.000, tedy dohromady 11,853.000 fr. Mými divadelními kusy vydělali impressáři či podnikatelé 1,400.000 fr., herci 1,225.000, malíři dekorací 210.000, zhotovitelé kostymů 140.000, majitelé divadel 700.000, statisté 350.000, dozorci a hasiči 70.000, půjčovatelé operních kukátek 70.000, dělnice 50.000, prodavači oleje 525.000, továrníci papíru 60.000, hudebníci 257.000, chudí 630.000, prodavači cedulí 80.000, režiséři a dohlížitelé 20.000, pojišťovací společnosti 60.000, kontroloři a účetní 140.000, strojníci 150.000, holiči a vlásenkáři 93.000, v celku 6,360.000 fr. Počítám-li pět franků na den a na rok 300 pracovních dnů, daly mé knihy 692 osobám po 20 let práci; z mých divadelních kusů pak žije v Paříži 347, na venkově třikráte tolik, a sice 1041 osob po deset let. — Dumas otec vydělal si, jsa v rozkvětu, ročně až 200.000 honoráře a přece umřel roku 1870. v bídě. Jen ve Francii prodalo se Dumasova nejoblíbenějšího romanu „Tři mušketýři“ od roku 1878. do roku 1898. 2,840.000 výtisků.

Knižní obchod Německa. Dle statistického výkazu říše Německé za rok 1900 bylo do Německa dovezeno knih, map a hudebnin 4473 tun (tuna se čítá po dvacíti centech) v ceně 21,468.000 marek; roku 1899. obnášel dovoz 4294 tun za 21,986.000 marek. Z Rakousko-Uherska bylo dovezeno knih za 782.000 m. méně než rok před tím, v celku bylo od nás

r. 1900. vyveženo do Německa 1607 tun za 7,711.000 marek. Z Německa bylo téhož roku vyveženo 14.059 tun za 72,728.000 marek, kdežto r. 1899. obnášel vývoz 12.608 tun za 70,601.000 m. Nejvíce knih se vyvezlo k nám, do Rakousko-Uherska, a sice 6196 tun za 31,697.000 m., roku 1899. bylo 5543 tun za 31,042.000 m. Do Ruska se vyvezlo 1311 tun za 7,343.000 m., do ostatních zemí obnášel vývoz méně než tisíc tun. Do Anglie bylo vyveženo 799 tun za 4,360.000 m., do Francie 661 tun za 3,700.000 m., z Francie bylo do Německa doveženo 701 tun, ale protože francouzské knihy jsou lacinější, měly cenu 3,631.000 m. Roku 1891. bylo vyveženo z Německa knih za 43 milionů marek; vývoz tedy velmi stoupá.

Jak Američané podporují vědu. V týdenníku „New-York Science" je v posledním čísle uveřejněn seznam darů, které od vydání posledního čísla učiněny byly vědeckým americkým ústavům. Nejvíce dostala Herwardova universita, a sice $2^1/_2$ mil. marek, 1·8 mil. marek určeno v poslední vůli kteréhosi přítele věd ku zřízení tří budov pro studenty, dva jiné legaty byly po 400.000 marek. Z těchto tří posledních vůlí obdržela též Clarkova universita 400.000 marek, tolik též obdržel odjinud technologický ústav a museum krásných umění v Bostoně. Bernardovo kollegium na universitě Columbia rozmnožilo své jmění v témže týdnu o 2 mil. marek, z čehož milion daroval Rockefeller. Universita Brown zdědila v témže týdnu $3^1/_2$ mil. marek, z čehož věnováno 400.000 marek ku zřízení nové stolice pro americký dějepis. Menších legatů, které obnášely jen 100.000 marek, bylo tolik, že jich nelze ani vypočísti. Za jediný týden obnášely tedy všeckny dary a legaty, které soukromníci v severních Spojených Státech amerických učinili vědeckým ústavům, v celku $8^1/_2$ mil. marek.

Americké veřejné knihovny. „United States Bureau of Education" udává v posledním čísle počet všech veřejných knihoven v severoamerických Spojených Státech 5383, z nichž každá má více než 1000 svazků; polovice z nich udržuje se místními daněmi, druhá polovice dobrovolnými příspěvky. Nejvíce knihoven je ve státě New-York (718), pak následuje Massachusett s 571. Nejvíce činným pro knihovny jest milionář Carnegie, který jen vloni daroval přes 50 milionů korun, z čehož 104 knihoven bylo založeno, město New-York samo dostalo přes dva miliony korun. Carnegie daroval peníze pod podmínkou, že si města zřídí a vydržovati budou potřebné budovy.

I. Zháněl.

Rozhled.

V Brně, 25. června 1902.

Zprávy náboženské. V jesuitských pařížských „Études“ navrhují už přípravu na r. 1904., kdy připadne 50letá památka prohlášení dogmatu o neposkvrněném početí P. Marie. Navrhují oslavu co nejokázalejší a ježto bez kongressu žádná slavnost nebývá, tedy i kongress. Bylo by prý nejlíp do Lúrd, ale ježto v Lúrdech připadne roku 1908. padesátileté jubileum zjevení lurdského, tedy beztoho nové jubileum v Lúrdech samých, lepší bude r. 1904. oslaviti Pannu Marii v Římě. Ježto marianské kongressy jsou od sedmi let beztoho stálou institucí, tedy nejednalo by se o nic nového: kongress do Říma položený na rok 1904. dostal by jen svou slavnostní značku. Letoší sjezd marianský konati se bude ve Švycarech ve Frýburku (18.—21. srpna). (I. v Livorně 1895. II. ve Florenci 1897. III. v Turině 1898, IV. v Lyoně 1900), na něm ostatně shromáždění ještě o podrobnostech slavností se domluví. Už lyonský kongress přijal resoluci, již pobádal k přípravám na oslavu roku 1904., zatím však nijak resoluce v život neuvedena, přípravný výbor nezvolen a nesestaven. Navrhovatelé mimo to radí místní oslavy jubilejní zaříditi v oktávu samého svátku neposkvrněného Početí (8. prosince).

Odpověď Ehrhardova jeho kritikům („Liberaler Katholicismus“) dle úsudku právě dotčených kritiků jeho, pokud se znovu vyjádřili, couvá v nejhlavnějších věcech, nebo aspoň se přesněji vyjadřuje. Nebýti té lehkosti a nepřesnosti výrazu v prvých vydáních knihy Ehrhardovy, nemusilo býti ani toho boje a rozvíření pro a proti němu. Repliky kritiků jsou už teď také bez té ostrosti, jakou vystoupeno z mnohých stran ponejprv. Zvláště s uznáním se kvituje, že Ehrhard skoro zcela odvolal, či aspoň vysvětlil ve smyslu svých kritiků dříve pronešené mínění o Syllabu papeže Pia IX. Praví nyní: Nauky v Syllabu vypočtené třeba považovati jako bludné, a to v témže smyslu, v němž jsou od papeže v Syllabu uvedeny. Závaznou moc v tomto smyslu má Syllabus pro každého katolíka, o čemž nemožno vůbec pochybovati a rozumí se samo sebou. Ehrhard bere závaznost Syllabu z těch encyklik a listů papežských, v nichž o bludech zmíněných zvláště a ex offo se jednalo, a Syllabus z nich definici i mínění církevní vyňal. Proti tomuto názoru ještě vystupují ti, kdož Syllabus sám v sobě mají za dogmatický a směrodatný pramen, bez ohledu na dřívější prohlášení.

Dle zpráv novinových ostatně dovolil římský generalní vikář vydati vlašský překlad původního díla Ehrhardova beze změny.

O závaznosti římských dekretu, ať už kongregací či papeže samého rozhovořil se nedávno také německý professor theologie Fil. Kneib v „Katholiku“. Rozeznává mezi dogmaty a mezi naukou theologickou, k níž počítá prohlášení kongregací i papeže, pokud papež

neprohlašuje něco slavnostně jako dogma. Toto prohlášení či mínění theologické má tolik platnosti, kolik má důvodu pro sebe. A není nemožno, že zvrátí se jednou v opak, nebo valně pozmění, až nové a jiné důvody budou poznány a objeveny. Souhlasiti s ním nemusí, kdo má důvody proti němu. Poslušnost, jaká se všeobecně žádá a k níž všichni zavázáni jsou vůči takovým dekretům, není však bezpodmínečná a absolutní. Povinen jest každý jen úctou a poslušností synovskou, takovou totiž, jež vylučuje veškerý veřejný, pohoršlivý odpor. Proto učí i nejcírkevnější theologové, že jest dovoleno, ano zrovna povinností, pátrati po důvodech rozhodnutí a dekretův oněch a po klidném uvážení, je-li zřejmě pravda na jiné straně, smí a má se to projeviti. Přijde-li tedy badatel k nějakému určitému výsledku na dobrých důvodech založenému, a výsledek tento odporuje dekretům římských kongregací, nechať zůstane při svém poznatku, ale náhled svůj veřejně zastávati a hájiti proti oněm rozhodnutím bude teprv tehdy, když vidí, že souhlasem více katolických učenců podporován jest, a že tudíž bez pohoršení možno postaviti mínění proti mínění, a to mínění rovněž už na jakési autoritě založené...

V tom ohledu třeba zajisté posuzovati také stále znovu se vynořující zjevy v kruzích učenců, že přes tolikeré protivné projevy sv. Stolice a kongregací proti descendenční nauce, přece zase nalezá nauka ta zastance. Případy, jichž jsme se nedávno (číslo 5.) dotkli (professor Zahm a P. Leroy), jsou ze světa sic katolických učenců, ale v přírodovědách neodborníků. Vloni však v „Ústředním biologickém listě“ („Biologisches Zentralblatt“) promlouvaje o parasitech mravenců, jesuita P. E. Wasmann, ve svém oboru světová autorita, donucen svými nejnovějšími výzkumy prohlásiti: „Když mi někdo dokáže, že tyto zjevy se dají nějak jinak vysvětliti, než naukou o přirozeném vývoji druhů, pak uznám, že descendenční nauka nemá tu platnosti. Ale tak mi nikdo nemůže zazlíti, když přijímám descendenční nauku jako nejlepší vysvětlení zjevů těch. Bez ní nedají se zjevy ty vůbec posouditi.“ Jedná se tu totiž o broučka „dinarda“, který žije v hnízdech mravenčích a živí se vajíčky mravenčími. Příživník tento, aby nebyl vyhozen, musí se přizpůsobiti svému okolí, v barvě, zápachu i velikosti. A tu rozšíření jeho od severu k jihu možno stopovati jako evoluční. Severnější druhy jeho jsou ustálenější, jižní méně ustáleny. A vždy cizopasník ten přibírá vlastnosti živitelů svých, mezi nimiž se živí, řídí se tudíž barvou a pokud možno i velikostí mravenců. Wasmann pozoroval tu čtyry odrudy „dinardy“ a rozrůzňování a vyvíjení jejich z prvního tvaru velmi nápadně se mu ozračilo. Zajímavo jest, že P. Wasmann do nedávna ještě byl proti descendenční nauce. Po několik let hájí už také s jinými učenci proti mechanicko-chemickému směru psychické jevy v životě mravenců a včel. Podivuhodný život těchto tvorů, jevící tolik rozumnosti vykládán totiž zcela mechanicko-chemickým processem. Wasmann hájil spontannost a samovolnost, nemechaničnost těchto zjevů. Přívrženci descendenční nauky právě z těchto zjevů však vyvozují i přirozený vývoj intelligence od nižších tvorův

až k člověku. — Zmíněný professor Kneib podotýká v článku svém, že na tuto stranu, od té doby co jesuité a dominikáni se věnují příliš přírodním vědám a historii, se plášť církve příliš uvolňuje a natahuje. Poukazuje zejména na volnost u výkladu biblického stvoření a prvních počátků člověka.

Leč z výroku církve nad professorem Zahmem, rovněž jako nad exegetou abbé Loisym a přírodovědcem Miwartem. zjevno. že kurie plášť snaží se hodně přitáhnouti a sepnouti. Není ta volnost z Říma v tom ohledu povolovaná příliš širokou. Ale mezi katolickými učenci a theology vystupují stále noví a noví lidé. kteří podle svrchu zmíněného výměru o podmínečné poslušnosti vůči dekretům kongregací. staví s patřičnou úctou a skromností své dobře odůvodněné mínění A nedají se zastrašit novými a novými dekrety a pokyny. Tím spíše. že dnešní descendenční nauka není už tou, jakou byla před 20—30 lety — jarmareční reklamou jistých směrů a fantasií. Vystřízlivěla. Také poznatky a objevy historické jdou touže střízlivou cestou. Věda klidně bez dalších dalekosáhlých dedukcí podává krok za krokem nové drobné objevy: a to objevy vždy velikým důkazným apparátem a důmyslností provedené; objevy tyto přijímají se. ježto neodráží na první pohled. ale svou hromadností konečně neodvratně boří staré náhledy na slabě podložených úsudcích utvořené.

Poslední „Živa" (6.) pojednává o tomto zjevu. že theologové protestantští i katoličtí pomalu obracejí se k modernímu ruchu vědeckému. spolu pracují a nehrozí se už ani takových theorií. jako je nauka vývojová. dříve tak proskribovaná. Příčinu toho shledává na obou stranách: z theologické strany se nahlíží oprávněnost vývoje v celé přírodě a se strany světských učenců a přírodovědců zanecháno starých přemrštěných dedukcí na pole nevlastní. zkoumá se vše střízlivěji a tvrdí jen to. co s dostatek dokázáno a hypothesy stavějí se jen s reservou a do času. V tom ohledu náhled tento o změně theologické školy jest asi správný.

Převrat názorů a mínění dosavadní školy theologické neleží tak ani ve směru nauk přírodních jako ve vědách historických, a tu zase především v dějinách náboženských a ve srovnavací vědě náboženské. Mladá tato věda také od starých směrů nejvíc je proskribována. jako že profanuje náboženství zjevené. že stotožňuje a na stejný stupeň klade všecka náboženství. pravé vedle nepravých, že holduje příliš necírkevnímu názoru o evoluci náboženství a náboženských pojmů. Ale výtky tyto jsou z části neoprávněny. Postrašil ovšem mnohé všenáboženský kongress chicagský. avšak ten právě byl od katolických učenců tohoto odboru odsuzován jako nevědecký. První kongress v pravdě vědecký a vážný byl pařížský roku 1900.. a tomu jistě se nedá nic vytýkati. Ba naopak jest to zjevem potěšitelným. že k vážné práci o dějinách náboženských sešli se mužové tak rozdílných názorů politicko-církevních. a všichni s láskou i úctou mluvili o látce, již konečně probrati se musí každý apologeta. Evolucionismus ideí náboženských pak se všeobecně od katolických učenců (i jiných) za-

vrhuje jako nepřípadný, hlásá se tu spíše totéž, co do přírodovědy a její nauky o vývoji tvorstva vnesli poslední dobu dva slovutní botanikové, vloni zemřelý professor Kořinský (v Petrohradě) a hollandský professor de Vries, hájíce tak zvanou heterogenesi: náhlou nevysvětlitelnou odbočku od staré formy, mutaci, jež sice zprvu jest jedinečnou, ale za příznivých okolností stává se dědičnou a již denně zvláště v rostlinné říši dosud pozorovati možno. Takové náhlé, jedinečné výšlehy, mutace, či reformy idei náboženských zná též historie náboženská, ale nikoliv evoluci. Idea najednou v plném lesku vzplanuvší spíše upadá a degeneruje, než aby ve vývoji pokračovala.

Odiosním na nové vědě náboženské jest ta její zdánlivá chladnost ke všem naukám stejně (vědecká objektivnost) a přiznávání i jiným, než svému vyznání, částečné pravdy, krásy a vznešenosti. Je to týž duch, jímž tolik mrzutosti a rozhořčení vzbudil Schell svým článkem o vývoji osobnosti v křesťanství a jenž je týž, hlásá-li i pro přítomnost vyrovnání s moderní kulturou, sblížení s protestantismem a pod. Tedy reformismus názorů a mínění theologických všemi směry: do minulosti i přítomnosti — do vnitř (bořením filosoficko-scholatické explikace, naturalisováním a zlidštěním formy náboženské) i na venek (rozšiřováním a rozmnožováním dnešních několika málo disciplin theologických). Vření toto držeti v mezích, jest úkol i zásluha škol starých a všech horlitelů proti reformismu.

Z těchto citován a uváděn poslední měsíce často zvláště rottenburský biskup a učenec theolg. Keppler, jenž na svých visitačních cestách i ve shromážděních ujal se příležitosti a náhledy své o reformismu katolickém pronášel, chtěje tím podati vysvětlení ku svému svolení (třebas s výhradou) danému pro knihu Ehrhardovu. Mons. Keppler posledně (9. června) v Heilbronnu rozebral tu „moderní kulturu“, jejíž obhájce známe v reformistech. Vypočetl všecky nepěkné, nemravné a nelidské zjevy, jaké dnešní život na mnoho místech projevuje. Stinných stránek těchto dá se uvésti velmi mnoho. Jsou už specialisté zrovna ve vystihování těchto smutných výstřelků naší moderní kultury. A nářky a hlasy, že tyto stinné stránky převládají, jsou čím dále častější. Upírat se nemůže těmto „stínitelům“ ničeho; co uvádějí, jest pravdivo; možno jim leda s druhé strany postaviti výčet a obraz světlých a idealních stránek kultury této. Že jich též má, popříti právě tak nemožno, jako při stinných stránkách. Byla by tedy jen otázka, kterých je více. A to je věc nálady, stylu, fantasie a zkušenosti náhodné. Aby těch světlých bylo více, jest zajisté první snahou všech šlechetných lidí, a především katolické církve.

Mons. Keppler promlouvá však dále též o duševním ruchu, nejen o mravních a praktických zjevech života. Mluví tu však o „bildungsschwindel“ a „kulturschwindel“. K této lživé vzdělanosti počítá pak hned tento zjev: „Není to bídné mámení vzdělanostní, když dnes tak zv. vzdělanci vznešeně a pyšně se od katol. lidu a katol. kněze odlučují a mají se za něco vyššího, než aby mohli ještě po staru katolicky věřiti, se modliti a žíti! To je „bildungsschwindel“,

mam polovičního vzdělání: neboť v pravdě vzdělaný a moudrý nežádá si žádných zvláštních práv, váží si a cení věřícího prostého lidu a čítá se s chloubou k němu...“

Dále pravil, že tak zvaní reformisté mezi katolíky chtějí tuto kulturu moderní — již byl napřed jen stinně vylíčil — zaštípiti i na křesťanství a na katolicismus: „ten starý, zaprášený, nevzdělaný katolicismus moderním, rozumovým a vědeckým vzděláním vyzdobiti.“ „Může však býti úlohou křesťanství a katolictví přinésti světu, pýchajícímu už svou vědou a rozumností, ještě více rozumu a vědění? Jeho úkolem jest spíše přinésti mu to, co mu právě schází, čím nejvíc k úpadku spěje: ušlechtění srdce a mysli a povahy, mravnost, ctnost, mravní sílu, statečnost v utrpení. Tím právě se musí křesťanství ukázati časovým a nezbytným i stále činným faktorem kulturním.“ — O reformismu také hovoří bavorský episkopat v květnové encyklice své: „Ne naši nepřátelé snad, nikoliv, nýbrž s hlubokým žalem to pravíme, naši přátelé, katolíci ba i sami kněží jsou to, kteří otřásají základy naší jednoty, poslušnosti, která tak těsně slučuje biskupy s kněžstvem a církev tím nepřemožitelnou činí. Neostýchajíť se mnozí snižovati pastýřskou autoritu církevních představených, klásti své vlastní názory za měřítko k posuzování výnosů církevněvrchnostenských, potírají vládu v církvi od Krista ustanovenou, chtějíce ji zaříditi po vzoru ústavních států. Při reformách navrhovaných nerozeznává se už božské a nezměnitelné od lidského a změnného, a ani před dogmaty se nezastavují. Na obranu takového poblouzení odvolávají se na vědu, jež však mnohdy velmi nedostatečnou nazvána býti musí a nesouhlasí se zásadami a rozhodnutími církve, jíž Duch sv. v tom řídí. Rádi uznáváme oprávněnost a nutnost mnohých reforem v církvi Boží, neboť žije v času a s časem a proto i změnám času podléhá. Ale ty všecky reformy musí v duchu církve a se svolením jejím, ne bez ní a proti ní prováděny býti...“

Bavorský episkopat obrací se tudíž zřejmě jen proti výstřelkům reformismu, biskup Keppler však proti základní snaze dnešního reformismu vůbec. Vlastně ne tak proti snaze jako proti prostředku, proti smíření s moderní kulturou. O tento prostředek svádí se boj: snaha snad na obou stranách, staré i mladé, je stejná a jednak úsilná: získati Kristu všecky ty, kdo se od něho moderním životem oddálili. Jen o to „jak“ je spor. Praktický úspěch by ovšem byl nejlepším důkazem pro správnost toho či onoho názoru. Největší příčinou sporů jsou ani ne tak zásady reformismu, jako jeho neurčitost, mlhavost, nevyjasněnost, rozplývavost a přílišná šířka. Neví se, co chce, a proto všecko možné mu na vrub kladou a ze všeho jej viní. Hlásí se též k němu lidé, ba nejen hlásí, nýbrž do předu se derou, kteří nevykvašené, nehotové idey hned přehorlivě a ovšem nešťastně převádějí v život, a to ještě zvráceně!

V jisté diecesi české dáno za pastoralní otázku, zda třeba jest „moderní“ duchovní správy a co se jí mysli. Tu reformismus postaven před nejaktualnější záležitost, a bude na něm, aby ji rozvinul

a objasnil. Nerozluští ji ovšem žádný vikariat, ani celá diecese, ani celé Čechy. Dalekosáhlé změny dějí se pozvolna, postupem dlouhých dob a v žáru mnoha a mnoha jednotlivých myšlenek, návrhů, pokusů. Jen o takové drobné návrhy a pokusy se může jednati.

Socialistická revue pražská „Akademie“ přináší v červnovém čísle velmi břitkou a pádnou zbraň proti klerikalům: cituje z Tomkova díla „Dějiny města Prahy“, co tam podle visitačních protokolův uvádí autor o životě pražského kněžstva v letech 1360—1390. Na zostuzení stavu a rozčilení posluchačstva je to zbraň výtečná. Zbraň ta ukuta z historické pravdy, třebas smutné. Přes to však neváháme tvrditi, že zbraň taková je satanská. Ušlechtilý člověk jí neužije, neboť kdo jí užívá, znemravňuje a sesprostačuje sebe i své posluchačstvo. Dnes však bohužel zbraň tato, z hříchův a podlosti protivníka kutá (z jednotlivce na všeobecnost!) všeobecně jest užívána od všech stran! Nemravnost a nepatřičnost její se zakrývá pláštíkem rozhorlení, aby se zdálo: já jsem lepší, já jsem mravokárce. Třebas byl karatel do té doby lepším, ale v té chvíli se snižuje a sám sebe kálí. Svinstvem stříleli sice ve středověku, dnes už toho přece nechali. Jen ti duševní bojovníci si stále ještě tu středověkou střelbu oblibují!

Francouzský protektorat na východě utrpěl nový úbytek, a to v zemi, kde dosud nejúplněji ještě byl prováděn — v Palestině. Příležitostí byl soud nad řeckými a latinskými mnichy, kteří se počátkem roku pobili o předsíň a schody ve chrámě Božího hrobu v Jerusalemě. Dosud vždy v takovém případě všecko právní jednání s katolickou stranou šlo rukama francouzského konsula. Tentokrát však vyžádaly si vlády německá a italská (tato asi teprve na vybídnutí německé) od turecké vlády, aby s příslušníky německými jednáno prostřednictvím konsula německého, s italskými pak prostřednictvím konsula italského. Vláda turecká svolila. Francie i kurie římská protestovaly u turecké vlády proti tomuto novému způsobu, ale marně. Německo a Italie odpověděly, že hájí pouze své příslušníky, což jest jim mezinárodním právem zaručeno. Francie odvětila, že nedovolí na příště kněží a mnichů v Palestině rozeznávati podle národnosti, že všichni jako takoví náležejí podle smluv s tureckou vládou pod její ochranu. Také upomenula samy kněží a mnichy latinské v Palestině na dekret kongregace de propaganda fide z roku 1888., jímž se jim poroučí v případě neshod a rozepří jak církevních tak osobních utíkati se o zastání k francouzskému konsulovi. Ale případ jednou už takto projednaný bude asi měřítkem i pro budoucí: Německo a Italie nebudou už dbáti práv Francie, zvláště když počet jejich příslušníků se stále více rozmahá mezi kněžími a mnichy katolickými v Palestině. Kurie římská hájí ovšem doposud práva Francie, jichž tato druhdy si vydobyla a zasloužila i krví a finančními obětmi v boji za práva křesťanův. Ale poslední dobu toto zastání se strany Francie ochabovalo. Frančina a Francie má sice dosud výhradní vliv jak ve školách tak i v ostatním životě křesťanském ve Svaté zemi, ale pomalu ke vlivu tomu přibývají i jiné, jež třebas ještě neopanovaly, ale už je cítit.

Americké Spojené Státy pokořivše Filipiny, starají se nyní i o urovnání poměrů církevních. Dříve katolická církev a řády španělské měly tam postavení vševládné, teď ovšem s něho sejde, ale vliv církve katolické zůstane přece tak mocný i nadále, že Spojené Státy uznaly za vhodno domluviti se o urovnání majetkových a právních poměrů církve se sv. Stolicí.

Nová Combesova vláda francouzská prohlásila se ještě více protiřádovou a ba i protináboženskou než minulá Waldeck-Rousseauova. Za první úkol položila si sama „odstraniti úplně vliv náboženských nauk na život veřejný.“ Radikalné-socialistická levice pak vládě uložila: silnou rukou provésti zákon protikongregační, což vláda i slíbila. Dnešní ministři všichni byli také za minulé vlády súčastněni v tom, že zákon kongregační byl proveden: Combes sám byl referentem o zákoně v senatě, ministr Trouillot referentem v poslanecké sněmovně, ministr Vallé předsedou komisse senatní, ministr vyučování a kultu Chaumié vypracoval prováděcí nařízení, jímž zákon sám ještě zostřen; všichni členové kabinetu hlasovali a řečnili proň.

Deputace amerických Poláků, jež v dubnu vybrati se měla do Říma, neuskutečněna. Povstal totiž mezi samými deputanty a mezi polským kněžstvem americkým vůbec spor o to, zač třeba žádat. Považují mnozí z Poláků vlastní polské biskupy jen za zhoršení poměrů. Dnes cizí nepolští biskupové drželi aspoň přísnou kontrolu nad kněžstvem polským, ne vždy právě vybraným. V polských biskupstvích snad by zvůle teprv narostla. Proto místo několika polských biskupství lépe že by bylo, aby při nunciatuře ve Washingtoně byl pro polskou správu jmenován polský zvláštní auditor, který by byl prostředníkem mezi americkými biskupy a polskými obcemi i polským kněžstvem. Mají ostatně Poláci a jmenovitě kněžstvo zlou pověsť, takže sotva by z Říma mu povolili beze všeho takové osamostatnění hned v několika polských diecesích. Zdá se však, že rozvratný živel stále řídne a slábne jak mezi kněžstvem, tak mezi věřícími. „Volná církev“ polská stále zřetelněji skládá se leda z odpadlých kněží a z lidí polointelligentních nebo úplně zanedbaných, kteří by v žádné náboženské obci jinak ani sami nevydrželi ani trpěni nebyli. Opravdově věřícího lidu odštěpenci na své straně nemají. — V rusínských sjednocených děkanstvích v Haliči na podnět trembovelského podpisuje se petice ke kurii římské, aby správy církve sjednocené vyloučeny byly z pravomoci kongregace „de propaganda fide“. Doufají tím nabýti více samostatnosti pro církev svou. — Radikalně-liberalní rozvrat ve společenstvě rusínském zjevným jest, jak „Bohoslovsky Vistnyk“ žaluje, z Hruševského knihovny, před několika lety ve Lvově založené, jež přináší „protináboženské“ a „nemravné“ spisy přeložené i původní. Mladá literatura rusínská prý vůbec vchází na scestí opičíc se po moderních směrech západu, právě nejhorší z modernismu si vybírajíc. — Není to ovšem horší než u jiných národů. Jen že mladý směr v tak malém národě a tak malé společnosti uchvátí-li několik lidí, nezbývá už, kdo by proti němu působil, neboť tím uchvátil všecko!

Arcibiskup sarajevský Stadler donucen k veřejnému odvolání toho, z čeho rakousko-uherský zahraniční úřad, maďarskou vládu a samu kurii římskou podezříval v záležitosti kolleje sv. Jarolíma. Je-li správná poznámka „Agramer-Zeitung“, orgánu vlády charvatské, že na to sňata s arcibiskupa církevní censura, tedy by vlastně zakročení ve věci té bylo vycházelo z Říma. Odvoláním tím věc s kolleji už asi nadobro urovnána a utišena. — Novým dekretem z Říma (z kongregace ritů) opětně zúžena práva lidové řeči liturgické v jihoslovanských diecesích a hlaholice omezena. Dekret je novým osvětlením předešlých (25. srpna 1898 a 14. srpna 1900) a novým k nim dodatkem. Vznikl asi na dotazy a žaloby nepřátel liturgie a řeči slovanské. Dekretem novým se tedy znovu domítá, že jen ty obce, které jistojistě a nezvratně mohou se prokázati zvykem hlaholské mše svaté po 30 let trvajícím, mají právo na hlaholici. Nestačí však nejisté a nedokázané domněnky, nebo nově zavedené zvyky a nestačí snad jen pouhé používání řeči lidové při čtení epištoly a evangelia nebo zpěvů „gloria“ a „credo“. Nýbrž celá mše svatá musila se sloužiti hlaholsky. I tam, kde právo hlaholice jest prokázáno, smějí a mají se jak mše sv. tak obřady svátostní udělovati „privatim“ latinsky. Toto „privatně“ vysvětluje dekret tak, že nerozumí se tím privatně ve smyslu liturgickém, ale šíře: ve smyslu lidovém — totiž bez slavnostního sběhu lidu! — Ve Splitě otázka „hlaholice“ zabíhá ve stále ostřejší boje: starosta splitský vystoupil veřejně proti biskupovi splitskému Nakićovi, vyzývaje obce k zavedení hlaholice i proti vuli biskupově, a kdyby obci v tom bráněno bylo, aby přestoupila ku pravoslaví. Biskup okružním listem obrací se teď proti starostovým radám, vyzývá obce k poslušnosti, ale přátelštějších náhledů ve prospěch hlaholice neprojevuje!

Vídeňská universita má ve zvyku při slavnosti 50letého jubilea doktorského své doktory (zvláště vynikající věděním či zásluhami o vědu a umění) vyznamenávati novým diplomem doktorským. V r. 1892. (5. srpna), kdy biskup djakovský J. J. Strossmayer 50tileté jubileum doktorské slavil, vídeňská universita mu diplomu neobnovila. Zajisté všeliké vlivy a ohledy tehdy působily. Zato chystá universita obnovení diplomu teď na 5. srpna, kdy Strossmayer bude slaviti diamantové (60tileté) jubileum doktorské. Příčina je asi ta, že hněvy a zášť peštsko-vídeňská už proti Strossmayerovi poněkud utichly, či spíše vybraly si nový předmět, arcibiskupa Stadlera a pozornost jejich od stařičkého djakovského vlastence odvrácena.

Dne 8. června zahájený srbský pravoslavný kongress v Karlovicích jest ve své většině opět radikalní: zvoleno totiž 37 radikalů, 19 nezávislých (tak se nazývají radikalové z Charvatska a Slavonie vysýlaní) a 11 konservativců s 5 liberali a 3 nestrannými. Kongress má tudíž 56 radikalů proti 19 konservativně-liberalním: onino jsou oposiční a lidoví, tito vládněhierarchičtí. Zahájení kongressu královským komissařem (hrabě Tallian, Maďar srbštinu jen trochu lámající) má ráz opravdu orientalní, pro mysli a poměry naše, vypadá

to jako stálé urážení a snižování církve pod vládu. Tím spíše, že poslání královského komissaře už po několik let jest krocení a trestání radikalní oposice kongressové. Z programu navrženého jednání, vláda sama vzala záležitosti obžalob, zbylé ještě z minulých kongressů (žaloba na patriarchu Brankoviče a biskupa vršeckého Zmejanoviče). Kongressová většina v dosavadních několika schuzích stačila leda navrhnout adressu mocnáři a návrhy konservativní a radikalní, odkázat komissi. Jinak zrušeno leda několik konservativně-liberalních mandátů, což způsobilo ovšem veliké bouře s menšinou a ostatní volby zkoumány a většinou uznány. Začátek neukazuje nijak na mírné a smírné jednání, k němuž jak patriarcha tak královský komissař vyzývali v zahajovacích řečích svých.

Posvěcení srbského biskupa skopijského Firmiliana přece konečně proti Bulharům i Řekům provedeno. Ustoupením vlády bulharské nabyl konečně bulharský odpor pouze rázu stranických agitací. Ale vyvinul se nový, řecký. Vysvěcení mělo býti v Soluni, ale řecký metropolita tamější je odřekl, že se bojí bouří lidu, který jest proti svěcení srbského biskupa. Vysvěcen tedy měl býti biskup Firmilian v jednom srbsko-ruském klášteře na hoře Athosu. Ale také tu se vzbouřili řečtí mniši ze sedmnácti klášterů a vyhrožovali, že světitele ani svěcence na horu nepustí. Svěcení určeno tedy do města Dečeagač, ale také tu je obyvatelstvo řecké. Bulhaři kromě prostřednictví ruského při půjčce své a pozvání i vyznamenání knížete v Petrohradě, dostanou snad ještě některé ze žádaných biskupství, ač doznati dlužno, že dnešních svých biskupství domohli se bez vlivu ruského, ba proti němu. Tak bulharská biskupství ve Skopiji a Ochridě vymohl Stambulov 1890 pomocí trojspolku proti Rusku (!), a později stejně i biskupství ve Velesu a Nevrokopu. Také roku 1898 vymohl si Stojlov proti Rusku na turecké vládě za to, že Bulharsko chovalo se tiše ve válce řecko-turecké, zřízení nových biskupství v Monastiru, Strumnici a Dibře. Žádal ještě o dvě, ale zřízení těch už Rusko překazilo. Tento antagonismus Ruska vysvětluje se potřebou udržeti si přátelství církve řecké, proti níž každé nové bulharské biskupství se zřizuje, rozmnožujíc jen území a počet věřících prokletí a exkomunikaci řeckého patriarchatu podrobených.

„Reformismus", ale zvláštního druhu, hlásá pro pravoslavnou církev p. Meščerský ve svém „Graždanině". Vychází s téhož stanoviska jako naši reformisté. Intelligence pravoslavná víře se odcizila, vlastně ani ne tak víře jako nedostatečnému jejímu podání, odcizila se kněžstvu, které zůstalo za ní a pod ní. Jsouc však bez přísluhy služebníků živé víry, oddala se jiným idealům, jichž uskutečnění hledá na zemi. A nejen intelligence takto víře a kněžstvu odvykla, také lid zlhostejněl, namnoze nepřátelsky se postavil proti církvi. Nové proudy přemohly vliv církve, shledaly ji nepřipravenu a neschopnu hájit a obránit proti nim to, co jako poklad svěřený chrání. „Hlasatelé ruské církve většinou vyučeni ve víře jednostranné, často naplněni lživým nadšením, málo znají a ještě méně chápou veškerý význam mystické a prorocké stránky v křesťanství.

Ale co nejhlavnější, vidí a chápou v křesťanství jediný pouze ideal záhrobný. Tato jednostrannost vadí jim, aby se stali ‚lovci lidí‘ dnešních. Jediné, co chrání jako pravdu zemskou pro tuto zemi, toť samodržaví (samovláda carská), jakoby princip jakýsi nového řádu a ‚nové země‘. Ostýchavá víra, že Rusko vysloví jednou jakési veliké slovo, jest u nich pouze jakousi útěchou srdce, s níž sami nevědí co počít... Nutny jsou nové síly, které by mohly ‚více obsáhnout‘. Než kde jich hledat, jakým idealem je odchovat?! Ideal církve a ideal (pozemský) intelligence musí se sblížit. Církev musí dáti odpověď a upokojení na otázky intelligenta už tu na zemi. Dnes jdou však obě strany parallelně každá za svým idealem a nemají možnosti sejíti se. Někdo se musí s cesty své uchýliti, aby se setkal s cílem druhého. A tímto někým musí býti církev... Pro církev křesťanskou nastává slavná doba ne jen slovem nauky, ale i dílem života ukázat, že v ní se tají nejenom záhrobní ideal. Nastává chvíle, aby odkryla skrytou v sobě pravdu i o zemi, nauku a živé slovo o záchraně společenstva, o křesťanské vládě, o náboženském poslání moci světské, o bohosynovství v nositelích moci, o království Božím na zemi. V tom pak intelligence najde ukojení všech těch otázek, na něž dosud marně hledala odpověď. A to bude pak počátkem nábožensko-společenského obrození Rusi a skrze ni i celého křesťanstva.“

Jak vidět, reformismus po vzoru západním naladěný, ale celý ještě zadumaný v starokonservativních idealech, jež by rád spřátelil s novými požadavky socialně-politickými. Vědecká rozloučenost obojího světa ho netkla, té nevidí. A jest větší v pravoslavné církvi než u nás!

Církev pravoslavná hledí co v intelligenci zanedbala, dohoniti pořádáním konferencí. Vysílá své nejlepší vědce a řečníky a pořádá bohoslovské a mravnostní přednášky. Takové zařízeny tuto zimu ve všech městech, kde jsou bohoslovné akademie, ale zařizují se i v „nových“ městech ruských, v městech průmyslových, plných továrního úřednictva a tříd polovzdělaných, kde poměry náboženské jsou poměrně nejspuštěnější, už proto, že duchovní správa nestačí novým těm osadám v kroku vývoje a vzrostu jejich. Přednášky založeny obyčejně na filosoficko-historickém outku vědomostí intelligenci běžných.

Otázka materialního postavení duchovenstva ruského stále se vrací v tisku ruském v tom i onom způsobu. Sem náleží i stížnost v pastoralním listě „Rukovodstvo dlja selskich pastyrej“, v němž obrací se jistý duchovní proti selským farám, nadaným větším či menším množstvím „církevní země“. Mnohé z far těch jsou snad právě pro množství pozemků bohaté, ale život na nich není životem duchovního, nýbrž „poměščika“, statkáře. Na Rusi aspoň ještě přiznávají výnosnost takových far, u nás však ruralní fary i v materialním i v pastoralním ohledu ke steskům vyzývají. Ale i na materialní stránku ruralních far na Rusku si stěžují. Tak na sjezdě duchovenstva v plocké eparchii (na Podolí) žádalo duchovenstvo biskupa, aby podal žádost před sv. synodem o zvýšení platů duchovenských, protože fary částečně málo pozemností mají, nebo že jsou pozemky ty špatné, a konečně že dnes nevynášejí tolik jako dříve, ježto obdělávání

jejich se značně zdražilo. „Převsvícený“ však žádost kněžstva svého odmítl, že všeobecně nemožno žádat za přídavek, protože mnohé selské příčty mají mnoho a dobré půdy, a špatněji fundované sice jsou oprávněny žádat o zlepšení, ale že ho v té chvíli nedosáhnou.

Habešská církev podřízena byla dosud patriarchovi koptickému v Kaiře sídlícímu. Avšak to pro stát, tak najednou se vzmohší a proslavivší bojem s evropskou mocností (Italií) zdálo se nedůstojným. Příležitost k roztržce naskytla se nedávno. Menelik vyslal biskupa habešského Matěje, aby patriarcha povýšil jej za metropolitu habešského. Patriarcha však odmítl, tvrdě, že na arcibiskupa může býti povýšen po právu pouze biskup Petr Abuna, jako nejstarší. Ježto však ten je u menelika v nelásce, menelik ho přijati nechtěl a mezi patriarchatem a dvorem habešským nastala roztržka. Menelik zatím koupil pro habešskou církev v Jerusalémě chrám; tento jest pod pravomocí armenského katolikosa, sídlícího v Rusku. Církev habešská z toho titulu může tudíž nyní obraceti se i na tohoto a jeho prostřednictvím dosáhnouti konečně práva autokefalnosti, po níž se snažila a teď tím více snažiti bude.

V Německu nastal v protestantských kruzích najednou boj o „svobodu vyučování“. Člen panské sněmovny pruské sv. p Durant vystouzil se stížností, že na theologických ústavech protestantských stále více rozmahá se liberalismus a nevěra, a ta se od moderních professorů vštěpuje v srdce theologů, tak že tito pak po celém kraji roznášejí náboženský rozvrat a indiferentismus. Řeč Durantova namířena byla hlavně proti professoru Harnackovi a jeho škole. Ale v panské sněmovně zastal se theologických ústavů protestantských jak ministr vyučování tak generalní superintendent Dryander. Ministr pravil, že evangelickému bohoslovnému učenci nemůže se předepsati až potud a dále ne, nýbrž bádání jeho musí se ponechati úplně volné, neomezené pole, jak to leží v duchu evangelismu. Dr. Dryander pak namítl, že dnešní theologické školy protestantské, pokud opravdu zůstávají v mezích vědeckého bádání, nesmí se podezřívati a úplnou volnost zasluhují. — Leč tak se nedívaly listy protestantských konservativců na theologickou otázku tu. Skoro jedním chorem zastaly se náhledu Durantova a odmítly omluvu a obhajbu ministrovu i superintendentovu. Ohlášen tím veřejně boj mezi dvěma směry: konservativním a liberalním na celé čáře. Dosud liberalní směr byl jako výjimka snášen mlčky, nebo jen ojediněle potírán. Příčinou vystoupení veřejného u konservativců však je teď bázeň, že směr ten zcela opanuje, neboť dvůr s císařem prý mu přeje. Harnack stal se aspoň persona grata, a proto ten poplach na odvrácení nebezpečí.

* * *

Věda a umění. V posledním čísle (5.) „Věstníku“ české akademie podává Dr. Al. Musil referát o nalezených hradech v poušti arabské, o hradě at Tuba a o loveckém hrádku Kusejr ʿAmra. Zpráva omezuje se na polohopisné údaje a na popis zevnější. Ocenění uměleckého a historického Dr. Musil nepřipojuje, pozůstavuje však je buď na po-

zdější dobu nebo povolanějším. Po stránce historické podotýká pak, že staviteli zámku těch, doposud dobře zachovalých, nemohli býti ani Peršané, kteří vládli Arabii a Syrii v polovici prvního tisíciletí, ani dřív už snad Římané nebo Řekové byzantští. Praví: „Uvážím-li, že ty zámky jsou právě ve středisku pastvisk, uvážím-li dále zvláštní ornamentiku a architekturu, na níž nelze neznamenati vlivu persko-řeckého, nemohu se ubrániti myšlence: Není-li pravdě na nejvýš podobno, že stavby ty zbudovala mocná knížata Benî Rassân, která, majíce vysokou kulturu, byla ve spojení s Cařihradem a Persií, která již z domova, z Hadramautu, měla zálibu ve stavbě zámků a nedovedla postrádati volného, čistého vzduchu pouště? Než podati pro to vědecký důkaz, dosud se mně nepodařilo.“ Pro pozdější dobu autor slibuje z cest svých ještě národopisné a zeměpisné propracování.

Orientalista Dr. Rud. Dvořák posuzuje zprávu o výzkumech Dr. Musilových, pravil: „Professor Musil osvědčil se odvážným cestovatelem, jakým Štěstěna přeje. Podařilof se mu nejen najíti, ale na nové cestě r. 1900. i popsati zámeček ʿAmra, který svým bohatstvím uměleckým převyšuje daleko vše, co potud bylo známo z končin Musilem procestovaných. Není pochyby, že objev Musilův stane se pro dějiny umění v Orientu přímo epochalním, že zámeček ʿAmra bude cílem nových výprav, na nichž odborníci v umění se pokusí co nejpřísnějším prozkoumáním celku i jednotlivostí zjednati bezpečný přehled pro nové bádání o otázce vzniku a vývoje umění orientalního a působení umění západního na ně. I když přesune se tak řešení otázek sem spadajících v jinou stranu a jiní budou těžiti z objevu Musilova, zůstane jemu a současně i jménu českému nepopřená zásluha prvého objevu.“

O významu zámčisk objevených praví sám cestovatel Dr. Musil: „Jestiť ʿAmra unikum v dějinách umění a čarokrásné obrazy její zdobené řecko-kufickými nápisy způsobí novou epochu v názorech našich. At-Tuba pak a ostatní hrady mají tolik zvláštního, že se jistě rozvine celá literatura, než bude jejich původ, význam a účel objasněn.“

Mezi publikacemi Akademie chystá se III. třída letos počíti s kritickým vydáváním děl J. Amosa Komenského.

V časopise „Musea království českého“ počal Dr. V. Řezníček uveřejňovati životopis biskupa královéhradeckého J. L. Haye. Líčen zatím jen zevnější postup událostí; k duševnímu poznání slouží leda nástin povahy a názorů švakra Hayova, professora politické ekonomie na universitě vídeňské Josefa ze Sonnenfelsu, jenž náležel k tehdejším „illuminatům“. Od něho nejvíc přejal asi i Hay, ceremoniář olomouckého biskupa, později děkan kroměřížský a dále probošt mikulovský.

O zvláštní mythologii našich pohádek přináší zprávu „Český Lid“ v čísle 8. Anglický folklorista W. W. Strickland na podkladě osmi pohádek (Tři zlaté vlasy děda vševěda, Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Zlatovláska, Rozum a štěstí, Jirka s kozou, Tři citrony, Sluneční kůň a Právo zůstane přece právem — hornoluž.) vyvádí tuto theorii: Pohádky zmíněné jsou vesměs jinotajné: jest to znázornění moci a síly sluneční, zápasu slunce se zimou a radostného návratu

slunce po dlouhé zimě. Tyto mythy solární však nemají vlastně hrdinou slunce, nýbrž skrytou sílu organického života, jež pojímána tak, že přivádí slunce zapuzené zpět a vítězí nad smrtí a nad zimou. Toto pojetí přírodního zjevu možno si podle Stricklanda vysvětliti jen tím, že pohádky tyto vznikly v prašedé dávnověkosti, před dobou ledovou (před 70.000 lety asi) v severní Sibiři, v národě, jenž za příznivějších klimatických poměrů než jsou tam dnes, dospěl značné kultury. Jen obyvatelé blízko polárního kruhu sídlící mohli allegoricky popsati v mythech svých zmizení slunce a jeho návrat a tím všeobecné oživení. Tam kde slunce celý rok nezmizí z obzoru, takové mythy sluneční nemohly povstati. Od těchto praobyvatelů kol severního polárního kruhu (již podle něho patřili k turanskému plemeni snad a jichž zbytky jsou dnešní Samojedi) přešly pak pohádky tyto či podobné k jiným národům střední Evropy a Asie a ba i do Indie. Tu však už na původní význam se zapomnělo a pohádky zůstaly jen výtvory hravé fantasie.

Ve schůzi krakovské akademie nedávno Vojt. Kętrzyński pokračoval ve svých rozpravách o Slovanech a sídlech jejich v době římské. Rozvinul tentokrát šíře svou domněnku o tom, že jméno „Suevus“ značí tolik co „Sławus“, v němž dosud a dříve tedy též, *ł* se vyslovovalo tvrdě, na poslech pro Kelty a Římany jako *u*, pročež také kmenům slovanským vesměs to jméno přikládáno, na severu v dnešním jižním Německu, v Alpách i v Podunají. Tu později vyskytuje se už řecký název sclavus a sclavinus, jímž nazýváni pak Slované stále. Přeměnou názvu „suev“ vzniklo pak „šváb“, jež národ germanských Alamanů osadiv jižní Německo a smísiv se tu se Slovany od nich přijal, pozměniv je ovšem po svém. Spolu řeší Kętrzyński ještě několik otázek; slovanskými kmeny byli: Semnones (Zemni, Zemjani) s městem svým Zemčicemi; slovanským plemenem byli Langobardové původně Malodurové (Duri minores) zvaní, název Langobardů dali jim Němci; třeba v historii odrůzňovat dva národy téhož jména, jeden skandinavsko-germanský, druhý slovanský. S nimi příbuzní byli Hermundurové (Duri maiores), slovanské plemě Velkodurů (v Duryňsku). „Suarini“ byli kmen Zvěřinských ve Zvěříně v severním Německu osedlí. Rovněž „Naristé“ byli slovanský kmen, nejspíš český, kol Šumavy osedlý. Marcomani jsou Moravané, kteří panovali od prvních století po Kristu nad sousedními Čechy, Poláky i Slováky. Tyto vidí autor v Quadech po římsku zvaných. „Quadi“ stotožňováni se „Suevi“ a dosud kmen ten sám si říká Słovák. Za kmen Lechů či Polaků dlužno přijati latinské „Lugi“, „Lygii“, či „Lingae“. Baioarii přijali název svůj od Bojů — Čechů. Čechové z „bojské“ země rozprostranili se i na západ a jihozápad a také sem své jméno přenesli, totiž sousedé jejich Římané, Keltové a Němci. Kętrzyński Samovu říši neklade do Čech, ale na západ od Čech v Pomohaní, kde Slované západní vyspěli vedle Moravanů nejdřív v mohutnou samostatnou říši. Polemika autorova s náhledy a výklady německých historiků jest šťastná a přesvědčivá, pro nás Slovany ovšem zvláště, ješto v náš prospěch mluví.

Mnohá záhada jmena a kmene, s nímž vykladatelé dosud si rady nevěděli, opravdu šťastně od V. Kętrzyńského rozřešena.

O slovanské diaspoře čteme v listech několik zpráv: „Slovenské Pohľady" počaly uveřejňovati (5. čís.) statistiku a popis slováckých osadníků v bekešské stolici v jihovýchodních Uhrách. Slováku v celé stolici napočítáno při posledním sčítání lidu 2% k velikému novému zděšení Maďarů. Přesídlení Slováků na „Dolní Zem" počalo začátkem 18tého století. O Charvatech i Srbech v Italii hovoří záhřebský „Vienac" (25. č.). Slovinci v severozápadním koutku k rakouskému Goricku přilehlém, ve furlanském a udinském kraji popsáni a oceněni nedávno v „Slovanském Přehledě". Vláda italská roku 1900. napočítala Slovanů v Italii usedlých 30.060 ve 14 obcích. To by značilo, že Slovinci už víc než z polovice zapsali se za Vlachy, neboť podle ocenění dřívějšího a neúředního mělo by jich býti na 40.000, úřady teď napočetly jen 24.700 (r. 1850. načítáno jich úředně 26.676). Charvatů a Srbů by tedy bylo v Italii 5360. Ti žijí mnohem jižněji, v okresu Chieti a v abruzzském okresu Campobasso, v téže zeměpisné šířce, jako je Černá Hora. Také nejspíše z Černé Hory či z jižní Dalmacie tam přesídlili. V okresu chietském už nezůstaly než dvě rodiny, ostatní Srbové se povlaštili. Za to v Abruzzách v okresu Campobasském žijí dosud Srbo-Charvaté skupeni ve dvou osadách a skoro úplně čistě se zachovali: v jedné (Acquaviva Collecroce — Voda Živa) bývá vedle 499 rodin srbo-charvatských jen 15 rodin vlašských a v druhé vsi (San Felice Slavo) bydlí 546 rodin srbo-charvatských s 63 rodinami vlašskými. Dnešní dvě srbsko-charvatské osady v Italii jsou pozůstatky velmi hojných kolonií, které Charvaté a Srbové v Italii založili. Doba přesídlení poprvé byla kolem r. 1000, podruhé kolem 1400 za bojů rodu Anjou o jižní Italii. Králové obojí Sicilie povolali Srby z Dalmacie jako bojovníky i jako osadníky do Apulie a hor severně od ní ležících. Když Turci v 16. a 17. století na Jihoslovany a Rakousko stále víc dotírali, stěhovali se Charvaté a Srbové z dalmatského břehu na protější břeh. Tak po celé tisíciletí kolonie srbsko-charvatské sic oživovány čerstvou krví slovanskou, ale přece až na dvě osady se neudržely!

O českých osadách na volyňské Rusi píše ve „Sborníku" české zeměvědné společnosti M. Němeček. Podává hlavně jmena osad, výměru pozemků a počet českých osadníků (vše dle poměrů v roce 1896.) Českých osad na Volyňsku je 108, v nichž 25.364 duší českých; Čechové tu vlastní 143.141 korců pozemků. Vznik osad udává se od 1863 až do nejnovější doby. Neboť Čechové, když se jim udá koupiti někde dvorec panský, rozparcellují ho a tvoří ihned osadu novou. Ve větší síle nejsou usazeni v žádné obci, jsou to samy malé obce rolnické. Nejvíce, přes 1000 duší, čítají jen Hlinsko (Glinsk) a Kupičevo.

V Jagićově „Archiv für slavische Philologie" rozbírá polský jazykozpytec F. Lorenc otázku, k jakému kmeni patří vlastně pozůstatky Slovanů při Baltickém moři, od ostatního tělesa slovanského už odtržených „Kašubů" a „Slovinců" (pruských). Přichází k témuž

závěru, co polští jazykozpytcové Ramułt a Baudouin de Courtenay. Oba národy jsou pozůstatkem pomorských dávných kmenů slovanských „Vendů“ druhdy zvaných od Němců. Řeč obou kmenů je také samostatnou řečí slovanskou, již nemožno považovat za nářečí polštiny. Zaujímá střední postavení mezi lužickou srbštinou a polštinou, nečinic však mezi oběma přechod, jak přirozeno, ale s oběma přece příbuzna.

V poslanecké sněmovně vládou podána před jejím odročením oprava zákona tiskového. Kromě jiných ustanovení má nový zákon dlouho želané zrušení konfiskací a volnou kolportáž, také odpovědnost za list a způsob stíhání nepravdy či urážky v listě se pozměňuje (§ 19. při opravách). Objektivnímu řízení čili konfiskaci podléhá i na dále obsah listu, když zavírá zločin urážky Veličenstva, zemězrady a vyzývání ke zločinům ale takové, že jest se co obávati následků. V době politických persekucí zbude i v novém zákoně dosti ustanovení, po nichž možno nespravedlivě a libovolně tisk oposice ničiti. Kdo má moc v rukou, dovede ovšem vše ve svůj prospěch a podle svého vyložit.

„Rozhledy“ pražské poslední měsíc jaly se vystupovat proti reklamě činěné s Kubelíkovým uměním, odhalujíce její placenost a nepravdivost. Česká veřejnost zprávami zasílanými z ciziny úmyslně prý klamána. Podobné vystupování umělcův a virtuosů nejde snad vůbec bez reklamy, ovšem jsou i tu jisté meze. Byla-li tato reklama ale tak zosnována, že podváděla a klamala nás a náš český tisk, pak to bylo konečně dosti naivní. K čemu to mělo sloužiti? Kubelík jest už dnes všeobecně uznán před světem jako umělec nevyrovnatelný, co konečně z toho, stojí-li sláva jeho v Čechách o stupeň níže či výše!? Zbytečná reklama a k tomu ještě úplatná je tu zrovna nevysvětlitelna.

Polská herečka Marcelina Kochańska, jež súčastnila se v tournée opery Paderewského „Manru“ po severní Americe, doznává v jistém listě polském, že slávy, jakou zahrnuto dva umělce slovanské v Americe, virtuosa na piano a skladatele Paderewského a českého houslistu Kubelíka, nikdo v Americe nepamatuje.

Polsko-německá nechuť vzájemná vedla na straně úřadů pruských až k bojkotu polského umění. Zakázano z pruského ministerstva vnitra všem divadlům hráti operu Paderewského „Manru“, která před tím na prvních scenách německých těšila se velikému úspěchu. Možná v odvetu za to, že Paderewski před tím právě daroval na fond protikolonisační 50.000 marek. Za příležitosti řeči malborské císaře Viléma došlo též k roztržce mezi císařem a oblíbeným dvorním malířem polským V. Kossakem. Kossak zasypáván osobní přízní císaře Viléma, byl bezpočtukrát vyznamenán zakázkou obrazův a podobizen císařských ve všech možných situacích, brán na hony a všecky důležitější výstupy císařovy, aby zachycoval a zvěčňoval historické momenty osobnosti císařské. Také k malborské slavnosti měl jíti s císařem, ale tu už Kossak odřekl. Když pak z veřejnosti polské naň teď domítáno, jak může sloužit mocnáři, jenž na polskou zpupnost vyzývá veškerý lid německý, tu Kossak konečně odevzdav poslední práci svou císaři oznámil

mu, že déle v Berlíně za takových poměrů zůstati nemůže a že se přestěhuje do Paříže.

Professor Lutosławski v několika posledních svých přednáškách ve Lvově obral si za thema národní ctnosti polské a rozhovořil se o šesti zvláště: čistotě, obětovnosti, práci, kárnosti (disciplině), lásce a svobodě. Ve všech těch výkladech stále všecko nejkrásnější a všecky idealy polské kladl do messianistu polských Mickiewicze, Słowackého a Towiańského. Jen ti jsou mu nejmocnějším výšlehem genia polského, praví bohatýři ducha. Myšlenku o „národním bohatýrství", o „duchovním království" rozvinoval tu znova. Výklady jeho vždy idealně vysoko povznešené zabíhají velmi často v malichernosti, a třebas jinak dýchaly velikou zbožností (filosofickou), často přece zabrousí i proti církvi, vyzývajíce výslovně k vyznávání nauk od katolicismu odchylných, nebo církví odsouzených s tím dodatkem, že církev tu nemá pravdu, že dlužno jí jinak rozuměti, že jednou přidá se sama — k názorům professora Lutosławského. Jinak výklady jeho jsou plny nedůslednosti, básnivou improvisací ve filosofii.

List polského „Towarzystwa Ludoznawczego" „Lud" přináší v II. sešitě letošním charakteristiku lidu v krakovském vévodství. Třebas malý kus země rozsahem, žije tu lid trojího rázu. Na levém břehu Visly jsou Malopolané, v horách karpatských polští Górale, ale mezi horami a Vislou po pravém břehu žije lid zvláštního rázu, jejž Malopolané neuznávají ani za Poláky pravého jména, říkají jim „Galicjane" a nazývají je „Chrobaty". Krakovský, pravý polský lid jest vzrostlý, pevný, s ušlechtilým výrazem v tváři, kypí zdravým životem, veselý; zdejší lid po pravém břehu Visly jest malý, zakrslý, nemá hbitosti ani síly, výraz tváře je nepravidelný a nejeví velké intelligence; není ani upřímný, otevřený, šlechetný jak onen lid z levého Povislí, nepatří tak vesele a živě do světa, je ponurý, jakoby na lidu tom cosi tížilo. Je to jakési uhnětení fysické i duševní. Při tom je to lid jako beze své vůle: na vše se shodne a všemu přiřekne, ale nic nedodrží. Je nechápavý a nesoudný, nedomyslí se ani svého vlastního prospěchu. Autor noticky (Floryan Kozłowski) nedohádá se tohoto rázu duševního z nějaké socialní příčiny: byl a žil tu lid ten v takovýchže poměrech jako jinde v Polště; ba pod samou stolicí královskou v Krakově ještě lépe! Tedy snad skutečně cizí plémě, možná zbytek nějakého cizího národa buď finského nebo romanského původu (Valaši, Maďaři a pod.).

Na slavné schůzi akademie krakovské dne 14. května zmínil se sekretář Dr. Smolka, že akademie zahájila 30. rok svého trvání nové působnosti. Jmenováni noví členové všech tří oddílů, z nichž 12 z Krakova samého, 4 z Varšavy, 2 ze Lvova, 2 z Petrohradu (Morozovič a Karějev) 2 z Prahy, 1 z Norimberku, 1 z Paříže (fysik P. Curie zasloužilý se svou manželkou Polkou za bádání o radioaktivitě). Pařížskou obec polskou rozčililo velice, že na letoší výstavce v „Salonu" pařížském odmítlo jury skupinu řezbáře Henryka Kossowského, věnovanou dětem vřeseňským a zobrazující hocha, jenž zoufale se brání chapadlům

velikého polypa, jenž se jej zmocniti usiluje. Citlivost jury vůči sousední říši zdála se pařížskému světu samému nepochopitelnou!

Z výstavek jarních v Petrohradě letos upoutala pozornost všeobecně výstavka „Miru Isskustva“ (organ mladé školy), což možno považovat za vítězství na celé čáře i pro budoucnost. Přemrštěnostem mladé školy se sic dále smějí, ale přece už i ze starého tábora váží si opravdové a umělecké snahy nejnadanějších. Tak upoutal úchvatný Vrubelův „Demon“, v němž malíř chtěl zachytiti ideu básníkovu (Lermontův Demon) a dovedl docíliti jak snivosti tak i hrůzy v podání svém. Z portraitů chválili Bakstovy a zvláště Sěrova; také Brozův genre „Vzpomínka“, akvarelky Somova, miniatury Korovina došly uznání. Umělecko-průmyslový oddíl výstavky od dávna už získal si domácí právo, řídí vkus vznešené společnosti petrohradské. Vedle výstavky „Miru Isskustva“ uspořádána byla výstavka illustrací k románům Sienkiewiczovým, jež v červnu přenesena do Moskvy (mezi Rusy našel Sienkiewicz rovněž tak oddané zbožňovatele jako mezi samými Poláky!). Patrioticky naladěné lidi zaráželo na výstavce mladých, že ani jeden malíř nezobrazil nic, co by se vztahovalo k aktualnímu životu národa ruského. Slaví se dvě jubilea dvou velikých mužův, ale žádný námět na žádné ze sedmi letoších výstavek ruského umění se k tomu okamžiku neodnáší. A za to výstavky ciziny (ať francouzské, italské či německé umění) vždy na sobě nesou ráz národní — „až prý bolno a stydno ruskému člověku u svých“, praví jeden z kritiků.

Recitator ruských „bylin“, mužik Iv. Trof. Rjabinin, vydal se se svým uměním minulý měsíc na cestu po jihoslovanských městech. Recitoval v bulharských městech, na to v srbských. V Bělehradě vystoupil společně s recitatorem srbským, starým „guslarem“ Vidojem Žunjićem, který srbské národní zpěvy rovněž z paměti umí do statisíc veršův a zpívá je ke svým „guslím“.

Vypracovaná vloni zvláštním odborem oprava středního školství ruského, směřující k sjednocení obou škol, gymnasia a realky, k vyloučení klassických jazykův a přibrání státovědy a národního hospodářství, nepotkala se, jak už praveno, s pochvalou ruských konservativních, národních a církevních kruhů. Zvláště líto jim bylo řečtiny jako zdroje veškeré kultury ruské, a ta opravou zvláště stižena víc než latina. Ministr vyučování Zenger uveřejnil právě plán učebný, vypracovaný komissí ředitelů středních škol, jímž se upravuje na rok 1902/3 vyučování jazykům v nižších třídách gymnasialních a realních. Podle toho v gymnasiích počne se v I. třídě pouze němčinou a teprve v III. třídě latinou. Od IV. třídy se gymnasia dělí na dvojí: v jednom oddělení vyučuje se latině a dvěma novým jazykům (němčině a frančině) závazně, v druhém oddělení vyučuje se oběma klassickým jazykům latině a řečtině a jen jednomu modernímu jazyku, němčině. Na realkách počne se v I. třídě rovněž němčinou a frančina začíná až v II. třídě. Žádný z nových jazyků nemá však výlučnou přednost, nýbrž jest fakultativní, buď němčina buď frančina v I. třídě a pak

druhý jazyk v II. třídě. Oboje školství zůstane však i nadále rozloučeno. — V politickém a výchovném ohledu zamýšlí ministerstvo zříditi ve větších městech internaty při gymnasiích a realkách, aby žáci zbaveni byli styku s podvratnými živly z ulice a nekontrolovaných rodin.

Stejně politickým opatřením jest výnos ministerstva vnitra, jenž omezuje statistickou službu při zemstvech. Zemstva sbírajíce statistiku ve svém statistickém oddělení zaměstnávala stálých úředníků hezký počet, ale kromě toho vydržovala si velký počet sběratelů, kteří nikým nekontrolováni chodili po kraji a jako polostudovaní nebo vystudovaní lidé vnášeli do lidu nauky socialistické a revoluční. K takovým statistikům náležel útočník na Pobědonosceva, k takovým patřili i pobuřovatelé sedláků v poltavské a jiných jižních guberniích, kdež nedávné bouře selské tak krvavě skončily. A zvláště v poltavské gubernii takových sběratelů vydržováno 594, tolik co nikde jinde. Nejvíce sběratelů po poltavské mají zemstva vjatské (71), rjazaňské (67) a vologodské (64), ale tento počet u porovnání s poltavským počtem sběratelů statistiky zemské jest jen nepatrný. Odtud tedy zkáza, a té ministr vnitra zabraňuje zastavením zemské statistiky na čas, dokud se neupraví tak, aby státní správa (gubernator) měla nad ní vždy moc a dohled. Dosud gubernatoři prý byli vůči zástupům statistickým bezradni a bezmocni!

V Sevastopoli v paměť bojů před 50 lety zamýšlí vláda zříditi veliké museum pro starožitnosti jihoruských gubernií, jež z dávna byly krajem, kde množství kultur se stýkalo a své sledy zanechalo. Nálezy starožitnické na jihu jsou také velmi časty a význačny. Museum bude míti troje oddělení: pro starožitnosti starořecké, římské doby a byzantské epochy.

Zemský výbor haličský odřekl spolku a vydavatelstvu rusínskému „Prosvitě“ zemskou podporu, jakou dostával dříve ve výši 6000 K. Pokaždé kladena sněmem podmínka, že „Prosvita“ nesmí vystupovat protipolsky. Vloni však v historicko-zeměpisném dílku „O Rusi, Ukrajině a Moskovštině“ najednou vystoupeno protipolsky a zemský výbor tudíž podporu už na tento rok odřekl. — Za to přidáno zase rusínskému divadlu lvovskému, jehož subvence zvýšena ze 14.500 na 18.500 K. Listy rusínské podotýkají k tomu, to že je slabá náplasť, dokud polské divadlo lvovské subvencuje země 113.000 K. Rozdíl ten však přece trochu odůvodněn! Jeť nějaký rozdíl mezi divadlem stálým na té výši, na jakou je ředitel Pawlikowski povznesl, a mezi divadlem kočovným, které musí za svým obecenstvem táhnouti z kraje do kraje.

„Matica Hrvatska“ překonává vleklou krisi vnitřní. Dosavadní její předseda Dr. Arnold, vzdává se svého místa pro neshody mladých se starými, oposičních s vládními — rozháranost občanstva charvatského společenská, politická i literarní patrna i na důležitém tom ústavě národním. — Zemská správa divadla, nyní na činohru omezeného, vypisuje konkurs na charvatské drama z dějin nebo z života lidu čerpané. Činohra zatím vydala se na leto na kočovné cesty po Charvatsku. Charvatské obecenstvo příště bude asi tím lépe vítat českou

operu. když jako dosud po několik let. zase k němu zavítá. Dosud se Záhřebu vyhýbala, bude i v Záhřebě vítána.

V panské sněmovně podal předseda komisse pro zachování starobylých památek baron Helfert návrh, aby stát vzal v ochranu a výhradné držení své splitský palác Dioklecianův, a tak aby tuto památku jedinou toho způsobu dochoval potomstvu. Vloni finanční ředitelství dalmatské snad na zakročení obyvatelů dnešních domů do paláce vestavených prohlásilo, že dosavadní své majetkové právo na palác úplně postupuje ve prospěch obyvatelů jeho. Tím by těchto asi 400 domácích pánů bylo se stalo též neomezenými majiteli celého paláce, pokud neslouží účelům veřejným. Přátelé jak významu města Splitu samého, tak ctitelé starožitností z celého Rakouska, pozdvihli ihned nářek, že taková památka, nejvážnější, již Rakousko chová, má býti vydána spuštění. Ministerstvo financí nuceno, aby odvolalo svůj výnos, což na zakročení ministra vyučování též se stalo. Toto pak ujalo se samo další akce. Stát podle návrhu zákona, jenž nepochybně přijat i proveden bude, zavazuje se chrániti aspoň dosavadní zbytky paláce před porušením, zbořením, zastavením a i přestavbou. Obyvatelé, kteří své příbytky vměstnali do ohromné budovy římského císaře, zůstanou tedy se svými domečky jako zakleti na věčné časy. Leč by je město, nebo země či stát vykoupil a přesadil jinam a palác vyčistil a zrestauroval pokud se dá.

Archeologie a historie poslední dobu zkrátily epochu egyptskou, jež podle prvotního výpočtu o dynastiích na 6000 let před Kristem se rozváděla. Nové objevy však zdály se, že svědčí pro dobu mnohem kratší, za to assyrsko-babylonské objevy zdály se sahati mnohem dále, před dobu egyptskou. Že však všecko naše vědění na základě kusých pozůstatků jest přece jen vratké, vysvitá z objevu nového pohřebiště v městě Girga v horním Egyptě. Hroby tam objevené a mrtvoly v nich uchované oceněny na 8000—9000 let stáří. Tak by původní odhad o stáří egyptské kultury osvědčil se pravděpodobným. Hroby z Girgy byly by tudíž dodnes nejstaršími starokulturními pozůstatky, jaké nalezeny v obvodu světa staroklassického. Těla jsou velmi dobře uchována následkem úplného sucha, v němž pohřebiště se nalézalo.

Mezi „papyry“ ve vídeňské sbírce chovanými nalezeny na jednom z nich anekdoty řecké o cynikovi Diogenovi. Některé z anekdot těch jsou nové, dosud neznámé, celý svitek jich obsahoval na tři sta; zachována z nich jen nepatrná část. Papyrus psán asi v polovici prvního století před Kristem.

Podle dřívějšího náhledu mělo se za to, že ledová doba v Evropě pod Alpy a Tatry nesahala. Zvláště že celý Balkán byl jí uchráněn. Avšak nejnovější objevy, jak v „Globu“ (č. 10.) Dr. Grund sděluje, stále více a více tuto domněnku vyvracejí. Stopy ledu glacialního sahají až do jižní Evropy, a zvláště v Bosně a Dalmacii ledovce spouštěly se až skoro k moři jaderskému. Nejnižší rozhraní mezi ledem a sněhem shledáno dosud na Gnjatu ve výši 1350 metrů, vůbec kolem 1400 m. ležela hranice ledovců k severní straně obrácených. Jižní

strana vrchu bosenských dosud zdá se býti beze stopy glacialní. Největší ledovec dosud v Hercegovině odhadnutý byl asi 5 km. dlouhý. Z okolnosti, že rozhraní ledovcu sahá stejně hluboko na západě k moři jako na východě v Bosně, soudí, že domněnka Süss-Neumayerova, jakoby moře Jaderské v době antidiluvialní ještě nebylo sahalo až k pobřeží dalmatskému, jest mylná. Právě ze stejné výše ledovcu možno souditi, že moře tehdy už aspoň sahalo až po Split.

Anglický fysik W. E. Wilson, jenž spolu s prof. Grayem před několika lety dopočítal se na Boyovém „radiomikrometru“ teploty sluneční 6200 stupňův, opakoval vloni v září pokus svůj. Dříve za měrné teplo sloužila rozžhavená platina, teď rozžhavený porcelan a rozžhavená roura železná. Po opravě vzaté dle Rossettiho coëfficientu o pohlcování tepla procházejícího prostředím vzdušným, pokusy několikrát opětované podaly průměrnou teplotu sluneční na 5773 stupňů celsia. Při opravě dle Langleyova coëfficientu vypadne temperatura průměrná mnohem vyšší: 6085 stupňů. Z prostředku slunce vysýlané paprsky svědčí pak o teplotě 6201 stupně, a má-li se zření k pohlcení tepla samou atmosferou sluneční, možno za teplotu slunečního tělesa samého vzíti 6590—6863 stupňů. Podle spektrální energie dopočítal se hvězdář maďarský B. Harkányi z O-Gyally těchto teplot pro slunce a některé jiné stálice zvláště intensivně svítící: slunce tedy má teplotu 4850—5450 stupňů; z hvězd nejjasnější Sirius 7100—7950 stupňů; hvězda Vega 5700—6400 st., Beteigeuze 2800—3150 st., Aldebaran 2550—2850 st. a Arktur 2450—2700 stupňů. Ovšem že určení tato jsou nejen přibližná pouze, ale zároveň i hypothetická. Pohyb nejbližší hvězdy stálice Siria vypočítal W. S. Adams z yerkeské hvězdárny na 6·9 km, to jest souhvězdí Siria se od nás vzdaluje rychlostí 6·9 km za vteřinu. Před lety vypočtena rychlost pohybu Siriova na 15·6 km směrem od nás! — Dosud znají hvězdáři asi 2400 hvězd, jež mají svůj vlastní pohyb. Mezi těmito napočítal J. G. Porter z hvězdárny v Cincinnati v Americe, 405 hvězd, které mají směr k pohybu sluneční soustavy právě protivný. Z těchto pak asi 200 jest jich světlejších než hvězdy sedmé velikosti, a na 200 jest jich méně světlých. Podle toho zdánlivý roční pohyb hvězd těch skládá se z dráhy, již slunce urazí a z dráhy, již ony samy urazí. Podle jedné této známé složky pohyb slunečný počítá Porter, že většina hvězd těch není tak daleko, jak by se podle malé světlosti jejich zdálo. Jsou mezi nimi i hvězdy nám značně blízké, snad tak blízké jako hvězdy čtvrté velikosti i bližší. Ale menší hmota jejich a snad mnohdy i menší skutečná světlost jejich jsou už pokročily ve vývoji svém, působí, že zdají se dále než jiné stejně vzdálené družky jejich. Z radioaktivního prvku Thoria vyloučen Baskervillem nový prvek, jejž nálezce nazval podle sebe „Karolinum“. Prvek tento sám je radioaktivní. Vyloučí-li se karolinum z thoria úplně, ztratí též thorium veškeru sílu zářicí. Váha atomová thoria byla dosud 232, po vyloučení karolina však sklesla na 222·13—223·3, karolinum samo má váhu atomovou kolem 270. Také jinak však došlo se úsudku, že thorium nemá vlastní radioaktivity. Vyloučí-li se thorium

ze sloučenin jako cleveit, samarskit nebo monazit, které nemají žádného uranu v sobě, tu jest i thorium úplně nečinno. Pouze vyloučeno z rud uranem pomíchaných, jeví thorium činnost zářivou, ale i tu ne dlouho. Vyzáří se pomalu a ztratí zářivost svou. Radioaktivita jeho je tedy indukovaná. O radioaktivitě návodem čili ozářením vzbuzené konány také četné pokusy a tu zvláště bez elektronové hypothesy nemožná se obejít a jisté zjevy si vysvětlit. Německý fysik E. Rutherford pozoruje záření na předmětech, na nichž bylo vzbuzeno vlastními nosiči radioaktivity, pozoruje zvláště, že z prvu vzbuzené to záření se sesiluje až po jistou míru, na to zase klesá až zanikne docela, přichází k tomu náhledu, že radioaktivní tělesa vysílají paprsky dvojího druhu: substance od nich se oddělující a usazující se na předmětu indukci vystaveném jakoby dvojí vrstvu tvořila: jednu rychle se usazující, druhou pomalu; první pak také rychle se rozptyluje, druhá pomalu a pravidelně, tak jak se pomalu usazovala. Naskytá se tu sama sebou myšlenka o kladnosti a zápornosti — jako u elektřiny: zápor pohyblivý, klad méně hybný.

Dr. Kochem proneseno vloni na sjezdě protituberkulosním v Londýně, že bacill tuberkulový u hovězího dobytka jest jiný než u člověka: navzájem nepřenosný a neškodný. Aby se nepřenosnost bacillu lidské tuberkulosy dokázala, toť snadno, ale opak dokázati už je hůře. Neníť dovoleno k podobnému pokusu člověka použiti. Tu pouze oběť jednotlivce může pomoci. K takové oběti pro vědu a lidstvo odhodlal se pařížský professor universitní Dr. Garnault, jenž 17. června dal si vstřiknouti do krve bacilly tuberkulosní z hovězího dobytka tuberkulosou nakaženého vzaté, jež svou virulentnost napřed na pokusných zvířatech s dostatek dokázaly. Jen že z jednoho případu, dopadne-li pro Dra. Garnaulta dobře, nesmí se ještě nic usuzovati: kdyby onemocněl a zemřel, spíš už by se mohlo souditi na přenosnost! — Pařížská sněmovna požádala nedávno akademii lékařskou, aby prozkoumala sílu a zhoubnost v organismu lidském jednotlivých lihovin. Akademie v poslední schůzi podala výsledek. Nejhorším jeví se absint a všecky jeho smíšeniny; na to jsou hořké: z hořce, řeřichy, santalu a iris (kosatec), v třetí řadě jsou pelyňkové a zeměžlučové likery, naposledy všecky ostatní likery (chartreuse, kmínka, jalovcová a pod.). Nejhorším ze všech likerů je „contrecoup“ zvaný, protože v něm obsaženo asi 18 essencí nejhorších kořenných rostlin, hlavně origina a absinthu.

Zemřeli: Dne 15. května Serg. Al. Račinskij, pedagogický a přírodovědecký spisovatel (* 1833). — 30. května M. A. Tichomirov, professor anatomie v Kijevě, spisovatel. — 1. června Fr. Pojmon, z prvních moravských kněží-buditelů a spisovatelů před r. 1848, i po něm. — 3. června Václav Mára, rytec, spoluredaktor „Světozora“ v prvních jeho začátcích (pro část obrázkovou), pracoval proň až do poslední doby. — 3. června Adolf Dygasiński, polský spisovatel (pedagog) náležející k positivistům polským, vynikl svou zvířecí psychologickou povídkou a přírodními obrázky, v nichž jeví se stoupencem evolucionismu. — 3. června Dr. Felix Nawrocki, professor fysiologie na varšavské universitě a vědecký spisovatel. — 4. června JUDr. Fr.

Skrejšovský (notář ve Vsetíně), zakladatel Světozora, bratr známějšího publicisty J. Skrejšovského. — 4. června Nikola Mašić, slavný malíř charvatský. — 8. června Eduard Kadraba, český malíř dekoratér. — 18. června Gustav Dörfl, básník český, známější jako překladatel z angličiny. — 20. června zemřel v Barceloně slavný básník v katalanském nářečí píšící, Jacinto Verdaguer. Proslavil se nejvíce básněmi svými: „Píseň Barcelonská“ a „Atlantis“. Epos „Atlantis“ v měsíci vyšlo v 17 vydáních. Slaven jako nejlepší básník poloostrova Pyrenejského poslední doby. Leč jakmile svět zvěděl, že honoráře za první básně věnoval na stavbu kostela v rodišti svém Folgapolis a jakmile své zpěvy obrátil ku křesťanské mystice, literarní svět španělský začal si ho ostentativně nevšímat. Pohřeb jeho však svědčil o tom, že lid katalonský v Barceloně samé dovedl až do konce si uchovat veliký obdiv a lásku ku svému velikému pěvci-knězi.

* * *

Z národního hospodářství. Skončené dne 20. června předletní zasedání říšské rady vykazuje zas jednou trochu větší řádek předloh vyřízených. A po několika letech zase hospodaří se v Rakousku podle schváleného rozpočtu, v němž i horké položky: technika brněnská, opavské gymnasium a celjské pobočky slovinské zůstaly. Za půl druhého roku projednáno a přijato říšskou radou: stavba velkých drah (alpských, bosenských) a menších místních, stavba vodních cest dunajsko-odersko-viselské a dunajsko-labské; přijat zákon o povinných rolnických společenstvech, o zrušení mýt erarních, o úpravě obchodu na obilních bursách (zákaz blankoterminového obchodu); doplněn a opraven živnostenský řád změnou § 59. a 60., zavedena 9tihodinná šichta hornická, přijat zákon o sbírání dělnické a průmyslové statistiky, projednán (v poslanecké sněmovně aspoň) zákon o dělnických bytech. Schváleno mimo to mnoho drobnějších předloh, jimiž se skýtají trvalé či okamžité úlevy, podpory, zvýšení služného, daň se odpisuje a pod. Na tyto „dobročinné“ účely chtěla ovšem vláda též nový zdroj o příjmů a ten nalezen v dani z lístků osobních na drahách.

Pozornost veřejnosti politické upjata už po několik měsíců k oběma vládám: rakouské a uherské a jejich vzájemnému domlouvání o budoucích obchodních smlouvách a o rakousko-uherském vyrovnání. Od počátku domluv tušeno, že mezi vládami jest veliký nesouhlas, tento konečně propukl ve zřejmý antagonismus a domluvy na konec načisto přerušeny. Neshoda o cla autonomního tarifu, a to o cla na suroviny a zboží průmyslové zdá se nesmířitelna. Obtížiti suroviny průmyslu nezbytné a jmenovitě suroviny průmyslu textilního (jutu a bavlnu) znamená obtížiti zbytečnou nikomu neprospěšnou dávkou průmysl, který beztoho nestojí na silných nohách a živí nad to značnou část obyvatelstva. Vysoká cla na suroviny stalo se najednou požadavkem agrarníků, jak uherských tak rakouských. A v tom rakouská vláda myslí, že povoliti nesmí. Spor vlád přenesl se do novin a byly to zvláště na rakouské straně listy vládní a poloúřední i listy stran,

byly to veřejné i soukromé korporace obchodní komory a spolky průmyslové), jež kladly hlasy své na váhu rakouskou. Tato kampaň urazila a podráždila v Uhrách a podráždily i řeči ministerského předsedy Koerbera v poslanecké i panské sněmovně pronešené. Proslýchalo se, že Széll žádal dokonce za to, aby Dr. Koerber urážky mu učiněné napravil a odvolal. Od polovice května ustalo také všeliké domlouvání o celním tarifu. Uherská vláda na dotazy v uherském parlamentu odpovídala však až do poslední chvíle tak, jakoby věc nečinila obtíží a shoda obapolná byla velmi lehko a v brzku dosažitelna.

Dle jejího názoru ještě v polovici června proneseného také není náhlo ani na nový tarif celní ani na obchodní smlouvy, ježto potiže má i německá vláda, a Německo bude rozhodujícím. Proto do r. 1903. sotva si budou troufat býti hotovi s formalním obnovením smluv obchodních a budou je mlčky m sit prodloužiti. Dle znění smluv středoevropských není 31. prosinec 1903 koncem smluvní periody. Nebudou-li smlouvy rok dříve vypovězeny, trvají beze všeho dále. A aby trvaly raději ještě dnešní smlouvy nějaký rok dále, než aby nastoupily hned počátkem roku 1904, nové smlouvy, na tom v Uhrách nestojí; jsou dnešní smlouvy pro uherský zemědělský vývoz výhodnější než budou smlouvy příští. Do terminu výpovědního je sice ještě půl roku, ale všecko nasvědčovalo tomu, že ho žádný stát a žádná vláda nepoužije. Kromě toho u nás, mají-li se smlouvy vypovědět 31. prosince 1902, třeba, aby některá z vlád, rakouská či uherská, to druhé oznámila a ministra zahraničí o tom zpravila do posledního června 1902. Žádná z vlád však ani do počátku června neměla úmyslu to učinit. Tu najednou rakouská vláda poslala uherské úřední oznámení, že si přeje, aby se obchodní smlouvy s cizinou rok před uplynutím vypověděly. Tím znemožněno, že by mlčky mohly trvati dále. Možná roční nebo dvouletá výhoda Uher z dosavadních smluv zmařena. Nad to vypovědí-li se smlouvy koncem roku 1902., třeba, aby i do té doby vlády obou říšských polovic měly celní tarif hotový a mohly podle něho s cizinou zavčas se smlouvati. Věc, která měla času dosti, tedy rozhodnutím vlády rakouské najednou spěchá. Spěchá pro Uhry i pro Rakousko, ba pro Rakousko ještě víc, neboť na schválení rakousko-uherského vyrovnání v parlamentě rakouském záleží, potrvá li celní jednota s Uhrami jen do roku 1907, či i dále přes rok 1907. Neschválí-li parlament rakouský vyrovnavací smlouvu, pak i obchodní smlouvy s cizinou možno společně uzavříti pouze na tři leta do roku 1907. A na ta tři leta nestálo by to věru za to, s takovou námahou domlouvat nový tarif. Ostatně vláda rakouská dosud byla v úzkých a na ni naléháno, aby si pospíšila a podmínky potřebné pro smlouvy s cizinou provedla. Krok vlády Koerberovy je tudíž krokem velmi odvážným, neboť že by zdolal parlamentně projednati i vyrovnání i nové smlouvy v tak krátké době a nad to dohodnouti se s vládou uherskou a vymoci na ní slušné podmínky, jaké by i rakouský parlament schváliti mohl, je zcela nepravděpodobno. Zdá se spíše, že z Rakouska pohroženo Uhrám takovýmto způsobem, že na celní rozluku opravdu

jsme přichystáni a že se jí nebojíme. Finanční ministerstvo jalo se už dokonce zařizovat se na postavení celních šraňku po roce 1903. proti Uhrám. Dosud rozlukou vyhrožováno stále z Uher; teď se list obrátil. A bude teď zřejmo, kdo má příčiny o celní jednotu více státi, zda Rakousko či Uhry.

Provisorní stav mezi oběma státy je zřejmým také z opětného určení kvoty na společné příspěvky. Ve své vynucené na Uhřích výši 65·6 ku 34·4 prodloužena nejvyšším rozhodnutím opět pouze na rok. do konce června 1903.

Stejné jako Rakousko mají i Charvaté potíže s Uhrami o kvotu. Charvatská kvota však je v obráceném poměru. Příjmy obou království, uherského a trojjediného, rozděleny vyrovnací smlouvou z roku 1868. na autonomní a společné. Společné příjmy plynou beze všeho do pokladny společného státního pokladu uhersko-charvatského. Autonomní příjmy měly by především sloužit na úhradu samostatných výdajův, a tak je tomu v Uhrách. Ale v Charvatsku zařízena věc tak, že 56% z autonomních příjmů podrží Uhry ve své pokladně jako příspěvek na společné výdaje a 44% vrací Charvatsku na úhradu jeho autonomních výdajů. Dříve kvota byla o dva díly bližší (55 a 45%), když však Uhry vyčítaly Charvatsku stále, že je passivním a že i na jeho čistě autonomní výdaje nutno ze společných příjmu dopláceť, svolilo Charvatsko a snížilo kvotu na 44%. Tato kvota však dnes nijak nestačí na úhradu nákladu zemského. Potřeby stále rostou a charvatská vláda má stále skoro stejný fond k disposici.

Poměr obou zemí zdál by se však určením kvoty (a Charvatsko nežádá zatím zvýšení autonomního podílu svého) vyrovnaný a všeho ostnu zbavený. Ale není. Vývojem hospodářským přirůstají nové zdroje příjmové, starý podklad berní se mění a zdaněné předměty nejsou mnohdy podle hranic dělitelny. A tu naskytá se při určování společných a autonomních berní potíž, jak je rozdělit a rozlišit. Také jen tohoto druhu návrhy předkládá charvatská regnikolarní deputace deputaci uherské. Tak v nuntiu 19. června podaném (18. dubna datovaném) žádá deputace charvatská: 1. započítání poměrného podílu také z daní od centralisovaných společností (drah. pojišťovacích společností, akciových společností a pod.) placených; 2. započítání příjmové daně těch úředníku veřejných společností, kteří sídlí v Charvatsku, ale daň se za ně platí v sídle společnosti v Pešti či jinde v Uhrách; 3. započítání do autonomních příjmů berní vybíraných od charvatských filialek a agencií rakouských či uherských podniků průmyslových a obchodních; 4. podíl na poplatcích smluv, jež zavírají ústřední úředníci o předmětech v charvatsku ležících (prodej dřeva z lesů charvatských); 5. podíl z poplatků železničních a dopravních (paušalně ve výši 130.000 zl.); 6. podíl z výnosu třídní lotterie, jejíž losy v Charvatsku též se prodávají; 7. podíl z potravních daní vyrovnáním s Rakouskem povolených Uhrám (daň z cukru a piva), jakož i z daní konsumních dříve už (1882) Uhrám přenechaných totiž z petroleje a lihu; 8. opravu podílu z daně tabákové. Zvláště nesprávnost v přirčování daní konsumních jest veliká. Regnikolarní deputace uvažuje:

Na všech daních v zemích koruny uherské súčastněno je Charvatsko podílem něco přes 8% obnášejícím.[1] Tak při přímých i mnohých nepřímých daních jeví se poplatnost Charvatska správně určenou na 8% celé summy. Ale u spotřební daně je jinak. Tu z veškerého vybraného obnosu nepřímých daní per 466·4 mil. zl. na trojjediné království vypadá dle účtů finančního minicterstva uherského jen 10·9 mil. zl., čili jen 2·34%. To zajisté není možno, aby poplatní síla v jednom druhu daní obnášela 8%, v druhém pak jen 2%. A kvota, již z konsumních daní Charvatsko dostává dokonce ještě klesá: r. 1896 připadlo na ně z autonomních konsumních daní ještě 2.481.550 zl., r. 1900 už jen 1.605.605. To je tedy rozdíl skoro 900.000 zlatých. Tak se poměry stále zhoršují a počítání mezi Uhrami a Charvatskem žádá naléhavě o nápravu. Ale Maďaři počítají ještě šikovněji: u zmíněných položek mohlo by se říci, že jim poměry přerostly přes hlavu a že nově vznikající poměry pod staré schema rozlišovací nezařaděny. Bylo by tu jen opomenutí. Ale maďarská zpráva finanční příjem ze společného zdroje bere do „společné" kassy, náklad na tento zdroj však počítá na účet království charvatského (tak při všech státních a korunních statcích v Charvatsku ležících)! Pokud ze „společné" pokladny se hradí státní výdaje, obmýšlejí Maďaři ovšem stále jen Uhry samy, na Charvatsko se z toho dostane velmi málo. Tak dráhy se staví a řeky regulují stále jen v Uhrách; Charvatsko nemá spojení leda toho, jež je s Peští váže, pro zemi samu potřebného spojení železničního Uhři dosud nepostavili; řeky charvatské pak rok co rok činí škody na statisíce.

Ale jak všecky sebe rozumněji míněné a sebe lépe odůvodněné návrhy z rakouské strany Maďaři zkrátka odbývají a kde nemožno dobrým duvodem odtrumfnout, odbývají smíchem a ironií nebo výhružkou, tak a ještě hůře staví se k návrhům a žádostem charvatské regnikolarní deputace. V Charvatsku jsou pány, tam teprv nemusí míti žádných ohledů.

Finanční situace obou států jihoslovanských, Srbska a Bulharska nijak se nelepší. Oba státy, ač mají nepřekonatelné obtíže se splátkou nahromaděných deficitů a běžných dluhů, přece i na letošek sestavily rozpočet s novým deficitem. Tak Srbsko rozpočítává příjmů 70·6 mil. dinarů, výdajů 73 mil. dinarů. Schodek činí 2·4 mil. dinarů. Bulharsko pak předkládá příjmů 95·9 mil. lvů, vydajů 97·9 mil. lvů. Deficit 2 mil. a v to ještě nejsou vpočítány slavnosti jubilejní na Šipce letos v srpnu chystané, na něž stát chce vydat na 3 miliony lvů! Už dnes platí oba státy ze svých dluhů ohromné břímě úrokové, a vidí že půjčky ani za nejtěžších podmínek dostati nemohou, a přece taková neopatrnost v účtování. Spoří sic obě vlády, ale na čem! Na úřednících, na školách, na národním hospodářství; zato nespoří na vojsku a na **zbytečných representačních výdajích!**

[1]) Všech daní r. 1900. vybráno 799,191.335 zl.; z toho v Charvatsku 70,857.903 tedy 8%; v r. 1876. z autonomních daní Charvatsko přispělo na společný rozpočet 23·3 mil. zl., pro ně samo zůstalo 18·2 mil. zl.

* *
*

Školství. Ve Vídni slaveno jubileum nemocenského spolku studentského, jehož protektorem je císař. Spolek byl založen r. 1861. na podnět tehdejšího rektora Dr. Opolzera. Stanovy schváleny 2. května 1862. Spolek nemocenský, kterýž pečuje o studenty onemocnělé, vykonal vídeňskému studentstvu velmi platné a cenné služby.

V Praze konána 9. června schůze techniků, na níž schválena resoluce proti návrhu poslance Dr. Steinwendera, aby také absolventům průmyslových škol státních dána byla hodnost inženýrská. Řečníci velmi uznale vzdali díky ministerskému předsedovi Dr. Koerberovi i ministru Dr. Hartlovi, že se ujali technik naproti školám průmyslovým, povýšenost jejich hájíce.

Z kursů specialních letos chystaných mnohé budou velmi vítané učitelstvu škol obecných, pokud je zaměstnáno na rozličných školách pokračovacích a odborných. Připomínáme jen ferialní kurs ku vzdělání učitelů pro pokračovací školy obchodní v Kolíně, jenž se koná od 1.—31. srpna t. r. Pak pětiměsíční kurs kreslířský pro učitele pokračovacích škol průmyslových na české průmyslové škole státní v Brně od 16. února do 15. července příštího roku. Přihlášky nejdéle do 5. ledna 1903. Vinařský kurs od 7.—19. dubna v Mistelbachu. Včelařský kurs ve Vídni od 2.—25. června.

Naše čtenáře bude snad zajímati, sdělíme-li zde podmínky platné pro přijímání námořních aspirantů do c. k. válečného námořnictva, z nichž stanou se kadeti a později důstojníci námořní. Vlastnoručně psané, kolkem 1 K opatřené žádosti nejdéle do 1. srpna se předkládají u říšského ministerstva vojenství, sekce námořnictva. Žadatelé, o nichž dle předložených dokladů lze předpokládati, že složí předepsanou zkoušku, se zaznamenají u sekce námořnické a počet předepsaný povolá se ku přijímací zkoušce. Žadatelé, kteří 1. září v Pulji předepsanou zkoušku složí, se asentují za aspiranty námořnictva a vyměří se jim plat 1440 K s příslušným bytným anebo stravným na lodi, jakož i příspěvek 400 K na ošacení, a to polovici jako aspirant, druhou jako námořní kadet obdrží. Po roce skládají aspiranti zkoušku kadetní a uspokojivě-li vykonána, jmenováni bývají námořními kadety II. třídy. Dotyčné předpisy o zkouškách, požadavky námořní správy atd. obsaženy jsou v příruční knize vydané knihkupectvím L. W. Seidela ve Vídni. Absolventi realek a středních škol mají tam otevřenou slibnou dráhu životní.

Pro učitele důležité rozhodnutí zásadní učinil nejvyšší správní dvůr ve Vídni v zasedání dne 30. dubna t. r. konaném. Pan Jan Havlíček byl jmenován okr. školní radou v Brně prozatímním správcem nové pětitřídní české školy v Brně. Pořadem instancí odepřely mu všechny školní úřady, posléze ministerstvo osvěty, náhradu za naturalní byt. Správní soud 30. dubna o stížnosti vynesl rozsudek, že zamítnutí nároku na příbytečné zrušuje, protože dle § 34. zem. st. zák. z r. 1896. p. Janu Havlíčkovi jako prozatímnímu nadučiteli nárok ten přísluší i když jmenován byl prozatímně. Jmenování v dekretu jako „správce“ na místě „nadučitele“ zde nerozhoduje, nýbrž skutečné vykonávání funkce.

V poslední době pilně se píše o reformě ústních zkoušek maturitních, kteráž dle nařízení správy vyučovací nemá přesahovati dobu 4 hodin a předsedou tak se říditi má, aby nebylo více času vyplýtváno, než kolik nezbytně třeba, aby členové zkušební komise nabyli správného měřítka k posouzení výsledku. Také se nemají požadavky přepínati. Kolik stačívalo pro předměty filologické, stačí také pro jiné předměty. Ozývají se také závažné hlasy žádající úplné zrušení maturit.

Rozhodnutím ze dne 15. dubna t. r. císař schválil změnu řádu rigorosního podle návrhu professorských sborů lékařských fakult. Zatím se jedná o první rigorosa. Podle nového řádu mohou tři ze šesti předmětů býti zkoušeny již na konci IV. semestru, a to všeobecná biologie, fysika a buď histologie nebo lučba. Tři následující předměty pokud možno na počátku semestru příštího následují. Všechny v pěti semestrech konané zkoušky z pravidla se konají tak, aby mezi nimi byla doba dvou neděl. Těmito rigorosy zakončuje se první období studijní, kteréž po přání studenta i na více než 4 semestry může býti prodlouženo. Ustanovení dřívějšího řádu, že se má pokaždé, neobstál-li posluchač z některých předmětů, celé rigorosum opakovati, zrušeno. Nyní se opakují zkoušky jenom z těch předmětů, z nichž posluchač neobstál. Může však, vícekráte-li opakuje, býti nařízeno, aby jistá kollegia ještě jednou opakoval.

Podivný projev proti dívčím lyceím uveřejňuje „Spolek učitelek a vychovatelek v Rakousku“ arciť německý se sídlem ve Vídni. V pamětním spise ministerstvu učby podaném, žádá zmíněný spolek, aby zřizovány byly 1. pro dívky zámožných tříd vyšší pokračovací školy, ze kterých by vycházely ženy, jež by s porozuměním přicházely vstříc povolání muže, otce nebo syna, jež by nehledaly životní cíl ve fintění, zábavách a přepychu, tedy školy na základě domácího hospodářství, 2. pro dívky, které jako ženy povedou domácnost, kdež nebude placených služebníků, běhy domácího hospodářství, a 3. školy pro ty, jež sáhnou po samostatném povolání. Dále žádá, aby dívčí lycea zřizována nebyla.

Podpůrný spolek školský v Celji zakoupil za 61.000 K statek „Rosenhof“, na němž zřídí pro slovinské studenty řádnou domovinu po způsobu našich konviktů. Tímto činem umožní se pobyt chudším hochům na slovinských pobočkách tohoto v politice tak proslaveného gymnasia. Takových domovin potřebovali bychom i u nás pro chudší studentstvo české.

Posluchači lubenské akademie hornické žádají, aby akademie lubenská i příbramská se zrušila a ve Vídni zřídila se akademie jediná, ovšem štram německá. Němečtí akademikové patrně kromě studií se zabývají také vyšší politikou, jak nyní jest v modě.

Ve Lvově studentstvo techniky polské předešlý měsíc stávkovalo proto, že jim rektorát zakázal schůze rázu politického v místnostech techniky. Dne 4. června 400 posluchačů si vyžádalo vysvědčení na odchodnou. Chtěli z části do Vídně, z části do Prahy. Když bylo jim sděleno, že by nemohli býti přijati a jisté ústupky slíbeny, stávku studentskou ukončili a přednášky opět navštěvují.

Nejvyšší správní dvur zásadně objasnil spornou otázku disciplinarní. Dne 5. září 1900 byl Otto Katschinka ustanoven zatímním podučitelem na chlapecké škole mühldorfské na dobu jednoho roku. Sotva byl den ve službě, byl okresní školní radou propuštěn. Proti okamžitému propuštění podal Katschinka stížnost, ale ministerstvo zamítlo ji a nejvyšší správní dvur toto rozhodnutí potvrdil, zamítnuv rekurs učitele Katschinky jako bezdůvodný. Tím vyslovena právní zásada, že zatímně ustanovený podučitel může býti okamžitě propuštěn bez předchozího řízení disciplinarního.

Na sjezdě polského učitelstva byly prohlášeny tyto požadavky: 1. Úprava platu, pense a norem při jmenování školdozorcu. 2. Zavedení služební pragmatiky a řádu disciplinarního. 3. Snížení služebních let na 30. 4. Řádné vymezení podmínek a důsledku definitivních ustanovení. 5. Rozmnožení členů zemské školní rady z řad učitelstva obecných škol. 6. Veřejná hospitace a zrušení dozoru inspektoru nad učitelem poslancem. 7. Zvýšená péče o školní budovy. 7. Zvýšená péče o školní budovy. 8. Zrušení přijímacích zkoušek do středních škol. 9. Zrušení okresních porad učitelských.

Velmi horlivě ujímá se dětí opuštěných vláda uherská. Do rozpočtu letošního zařaděna položka 3·6 milionů K na zbudování státních útulen pro děti nemocné, slabé, které nemají domácí péče náležité. Sirotci a nemanželské děti odevzdají se rodinám — rozumí se maďarským — a stát bude dozírat na výchov jejich. Obce přetížené chudinstvím a výlohami na opuštěné děti obdrží 400.000 K.

Přes všechnu péči o výchov dítek — v duchu maďarském ovšem — je v Uhrách 41% analfabetů. A to v Uhrách 38·6%, Charvatsku-Slavonsku 55·6% analfabetů. Smutné číslice.

Ostatně i u nás ta vychvalovaná osmiletá školní návštěva v praxi divně vypadá. Z jara vidíme na panských lánech řepných zástupy dítek školou povinných. Kdo se vysloví pro povinnou návštěvu do 15 let a žádá na doplnění školu pokračovací, je zpátečník. Ale že si leckde bez zákona lidé sami školní návštěvu snížili na 6 let, o tom se mlčí a to není zpátečnictví?!

Dne 26. května konán v Hornu druhý sjezd školních zahradníků. Po prohlídce školní zahrady měšťanské školy místní konány porady. „O postupu školního zahradníka při vyučování“ přednášel nadučitel Hans Hynais.

Zajímavý případ na universitě přihodil se tyto dni v Berlíně. Student Woth v novinách uveřejnil posudek prof. Schmollera o celním tarifu pronešený v přednášce. Woth byl pro to k pokutě 200 marek odsouzen, a na základě rozhodnutí senátu ze dne 28. května t. r. obdržel consilium abeundi. V odůvodnění rozsudku praví se, že musí býti zachováno a hájeno bezpodmínečně právo docentů, aby zůstalo intra muros universitatis všechno, co v přednáškách pronesou.

Nedávno zemřelý arcibiskup Simar odkázal dosti značné své jmění arcibiskupské stolici v Kolíně nad Rýnem pro konvikt theologický na universitě v Bonnu.

Ukázka, jak se politisuje ve škole německé. V jižním Štyrsku dne 13. dubna konána schůze voličů města Ptuje, v níž zástupce města Perko mezi jiným vytkl, že z přiškolené obce navštěvují městskou školu děti, kteréž neumějíce ani slovinsky ani německy, neprospívají a jenom překážejí ostatním. Rozumí se, že německý naďučitel Stering vycítil dosah toho přiznání a proto ihned všechno popřel. Než na tom nebylo dosti. Dne 15. dubna objevili se dva žáci z obce přiškolené — Štanic a Pešec, tedy oba Slovinci — a v hovorně školy naďučiteli Ant. Steringovi jménem dětí přiškolených vyslovili díky, že tak mužně je obhájil proti nájezdům Perkovým. Naďučitel místo aby klidu nabyl, připomněl malým vyslancům přívětivě, aby působili na soudruhy ve smyslu jeho vývodů, aby hodni byli chvály, jaké se jim dostalo ve schůzi. Pak se divme, že nám školy ty vychovávají Wolfy a ještě znamenitější charaktery.

V Německu pokračuje se v boji proti slovanským studentům. V Halle policie nedávno zabavila polskou knihovnu studentskou, načež zabavena i knihovna slovanských studentů z Rakouska. Na všech vysokých školách Slovanům se studium všemožně stěžuje. Toto soustavné vypuzování slovanských studentů přimělo 126 professorů vysokých škol německých k vydání protestu ku vládě německé. V pamětním spise hájí oni professoři starodávnou svobodu učení na vysokých učelištích německých. Zároveň dokazují, že studenti slovanští ukazují vědeckou vyspělost, jež se zcela rovná vyspělosti posluchačů německých.

Služné učitelů v Německu není všude stejné. V 30. roku služby má učitel na venkově v Bremách 3600, v Hamburku a Hessensku 2900, v Anhaltě 2430, v Lübecku č. Bukovci 2200, v Sasku Gothě a Šaumburku Lipě 2100, ve Valdeku 2090, v Oldenburku 2045, v Rensu, Sasku Výmarech, Meiningen a Badensku 2000, v království Saském a Brušvicku 1900, v Sasích Altenburku a Virtenberku 1850, v Bavořích 1740 a v Prusku jenom 1740 marek služného.

O německém školství hlásají obdivovatelé Německa, že je vzorem dokonalosti. Že ani tam není všechno třpytné pravým zlatem, viděti je na Meklenburku, kde katolíci nemají na růžích ustláno a jsou úplně bezmocni proti panujícím protestantům. V tamějších veskrze protestantských školách týdně se vyučuje 8 hodin, a sice žáci chodí do školy jenom tři dni. Služné učitelů je nepatrné a vláda jim uděluje po týdni „vagace“ v senoseče a pak týden o žních, aby prý si přivydělali — ekonomií.

Pozoruhodny jsou pomocné školy pro děti duševně anebo tělesně zakrnělé, jichž měli v Německu koncem r. 1900. celkem 98 se 7033 žáky. V Prusku jsou takové školy ve 42 městech.

V ohledu socialním dalekosáhlou praxi zavedli v Berlíně a pak i v jiných městech. Jakmile žák dospěje 12 let a vykazuje náležitý prospěch, na účet obce dají takové děti do vyšších škol, čímž se i nejchudobnějším vyšší studium činí přístupným.

Za to státní ministerstvo Sasko-Meiningenské nařídilo, že od 1. října t. r. děti tuberkulosní do veřejných škol nesmějí býti přijímány,

aby zamezilo se šíření tuberkulosy nákazou. Co se však s dětmi tuberkulosními díti má, to se velmoudře zamlčuje.

V Chicagu zrušena ženská universita lékařská, známá pod jménem „Womens Medical School“ a budovy s pozemky — v Americe totiž mají školy své vlastní pozemky — prodány. Hlavní kurátor ústavu Mr. Raymond veřejně prohlásil, že ústav měl roční ztrátu 25.000 dolarů následkem malé návštěvy. Tvrdí dále, že prý ženské nedovedou pochopit práce v chemických laboratořích a nesnesou obtíží chirurgie. „Před 15 lety podepsali muži i ženy pamětní spis, v němž prohlásili, že společné vyučování je příčinou nezdaru. Zřídili jsme tedy universitu výhradně pro ženy, výsledkem pak jest úplný nezdar.“ Doktorky Dickinsová, Hackettová, Stevensonová, Holmes-Smithová a j. zasypávají Dra. Raymonda výčitkami, přiznávají však, že nehlásilo se dosti žen, jež by se chtěly vážně věnovati svému povolání, takové že vstupují raději do škol společných, aby zjednaly si stejné vědomosti a obratnosti jako muži. Mimo to nedostávalo prý se graduovaným dostatečného uznání. Podle toho by v Americe samostatným universitám pro ženské se dobře nedařilo, a také jim nepřejí tamější dámy, které raději studují ve společnosti mladých pánů.

Na konec zaznamenáváme, že České obchodní museum v Praze povzbuzeno úspěchem dosud pořádaných dvou kursů pro učitele pokračovacích škol obchodních odhodlalo se letos pořádati třetí kurs, který konati se bude opět v letních prázdninách od 14. července do 14. srpna 1902. Učební rozvrh, jehož osnova byla definitivně upravena podle pokynů p. vládního inspektora, tvoří uzavřený celek. Předměty, o nichž přednášeno bude, jsou: Právo obchodní, Právo směnečné, Právo živnostenské, Účetnictví, Korrespondence, Kupecké počtářství, Národní hospodářství, Nauka obchodní. Páni učitelé, kteří by se kursu tohoto chtěli súčastniti, nechť dopíší si o přihlášku Českému obchodnímu museu v Praze-II., Senovážná ulice č. 1.

* *
*

Vojenství. Rakousko-Uhersko. K přijímacím zkouškám do válečné školy třeba hlásiti se 1. září u velitele, načež následuje 2. září písemná práce z oboru všeobecného vzdělání (k posudku o slohu), 3. září úloha z taktiky, 4. září kreslení situační a od 5.—29. září ústní zkoušky. — Střelecká škola polního dělostřelectva konati bude letos cvičení ve střelbě již v Uhrách u Hajmáskér a střelecká škola dělostřelectva pevnostního na „Kamenitém poli“ u Vídeňského Nového Města. — Zdravotní poměry ve vojště v lednu a únoru 1902 byly tyto: Koncem ledna zbylo nemocných u svých oddělení 1931, v nemocnicích 8042. V únoru přibylo 15.008 mužů, z těchto rozděleno na nemocnice 7026 mužů. Všech nemocných ubylo 15.148, z nichž 13.625 jest úplně zdrávo, 52 zemřelo a zbytek jsou rekonvalescenti. Koncem února zbylo u oddělení 1946 a v nemocnicích 7887 mužů. — Pěší pluk č. 2., nyní v Trebini, dospěje letos svého 200letého jubilea. Zřízen

roku 1702. ze dvou brunšvicko-wolfenbüttelských pěších pluku súčastnil se v mnohých bitvách a obleháních s vyznamenáním. Po bitvě u Kolína psal maršálek hrabě Daun císařovně Marii Terezii: „Bylo by záhodno, aby pluku Botta vyšit byl řád (císařovny Marie Terezie) na prapor.“ — Cena výstřelu s bezdýmným prachem stojí 9 korun pro dělo 37 *mm* a 1600 korun pro dělo 305 *mm* (děla námořní). Vpočítáme-li v cenu tu též úhradu za opotřebení materialu, stoupne značně cena výstřelu u děl velkého zrna. V dřívějším příkladě přijde takto výstřel z děla 37 *mm* na 10 korun, z děla 305 *mm* již na 2600 korun. Dáme-li z malého děla 20 ran v minutě a z velkého 60 ran za hodinu, vystřílíme za hodinu z malého děla 12.000, z velkého pak kapitálek 156.000 korun.

Francie. O francouzské generalitě píše „France militaire“ takto: Z vrchních velitelů, kteří prodělali válku a pro než žádná hranice staroby pro pensi neplatí, slouží dosud: Billot, Saussier a Jamont. Mezi 106 aktivními divisionáři jest nejstarším de Négrier a nejmladším Bailloud. Mezi 216 brigadníky jest nejstarším general Girardin a nejmladším general Ménétrez. V záloze slouží 133 divisionářuv a 205 brigadníkuv a konečně ve výslužbě jest 33 divisionářuv a 98 brigadníku. — Z raportu poslance Berteauxe vyjímáme z duležitých dat toto: V případě mobilisace potřebuje armada 19.141 záložních dustojnikuv, a z těchto nám schází 8137, dalších 3027 schází pro službu zdravotnickou. Počet děle sloužících poddůstojníkův obnáší o 5268 mužu méně než bylo povoleno, a konečně místo určených 598.484 mužův odvedeno toliko 524.344 mužu, což činí méně 58.274 u pěchoty, 9244 u jízdy, 4986 u dělostřelců, 490 u zákopníku, zbytek pak u trénu. — Na střelnici u St. Cloud vyzkoušeno 240milimetrové námořní dělo, sestavené inženýry Darmanciérem a Dalzonem. Dělem tímto možno vystřeliti za 7 minut 20krát. Střela váží 171 *kg*, počáteční rychlost měří 350 *m*. — Přilba z chromové ocele, jíž prý střelná rána nepronikne, má býti zavedena u polního dělostřelectva. Tak by se stalo mužstvo dělostřelectva, jsouc chráněno přilbou a plotnami u děl a muničních vozu připevněnými, skoro nezranitelným. — O důstojnickém dorostu v posledních letech píše „France militaire“ takto: Od roku 1881.—1901., tedy v uplynulých 20 letech jmenováno bylo u pěchoty, jízdy, delostřelectva a ženije 23.359 podlajtnantu, z nichž 11.972 vyšlo ze škol v St. Cyru a v Paříži, 11.387 pak jmenováním z poddůstojniku. Takoví poddůstojníci musí absolvovat vojenskou školu buď v St. Maixentu, Saumuru nebo ve Versailles. — Pro letoši manévry nařízeno: Sborové manévry mezi XVI. a XVII. armadním sborem s dvěma jízdními brigadami konati se budou pod velením generala Brugèra. Manévry divisijní konati se budou u III., XIII. a XX. sboru po 14 dní. Dále velí general Donop velkým manévrum jízdy a v ležení châlonském konati se budou manévry pevnostní. — Dle nového nařízení ministerstva války použito bude k většim manévrum vypujčených automobiluv a stanovena majetnikum náhrada. — „France militaire“ píše o bidném ubytování koloniální trupy v Brestu takto: Čtyry až pět set mužu vtěsnáno v dřevěném pobořenilém, lepenkou krytém baráku. Vítr a déšť má volný přístup

se všech stran. Vojáci zovou takový barák Fašodou. Prší-li, stěhují vojáci svá lužka s místa na místo, kde je trochu sucho, a některá družstva pořídila si také deštníky, jimiž lože svá chrání. Houně, oděv, potraviny jsou ustavičně vlhké a nemoce se množí. — Hospodářské kursy ve vojště nalézají čím dál tím větší obliby. Všichni hospodářští professoři departementu spoluúčinkují a všechna velitelství jsou vyrozuměna, aby kursy tyto vším možným zpusobem podporovala. Přednášky dějí se ve všech posádkách v době mimo vojenská cvičení. — Pokusně dávána od minulého roku ráno vojínum polévka místo kávy a nedospělo se dosud k určitému výsledku.

Anglie. „Broad Arrow" napsala o válce s Bury: Již častéji poukázali jsme k tomu, že z naší jízdy stává se v jižní Africe pomalu jen jízdná pěchota. Odejmulo se našim jezdcům kopí a šavle, tak že srážky s nahou zbraní znemožněny a koňstvo následkem toho slouží pouze za „prostředek dopravní". Nejnovější události na bojišti transvaalském poučily nás, že by bylo dosti příležitosti bývalo rozřešiti mnohou srážku v náš prospěch útokem jízdy. Burové vykořistili i tu brzy naši slabou stránku a pozbyvše všeho respektu před naší jízdou, útočí nyní sami často se šavlí v ruce. Je to blbství, vycvičit vojáka v šermu kopím i šavlí a pak v čas nutnosti (války) mu obě odejmout. — Účinky války jihoafrické jeví se již v zavádění různých novot a zlepšení ve vojště. Tak na př. vydán právě nový řád cvičební, jenž uznává již setninu za samostatné těleso taktické a ponechává tedy již setníkům větší míru samostatnosti a pusobnosti vůbec. Výcvik nováčku spočívá úplně v rukou setníku, prapor stal se jednotkou pouze administrativní. Z popudu lorda Robertse přináší řád přísné předpisy o výcviku ve střelbě, neboť tato ukázala se v jihoafrické válce hanebnou u Angličanu, výbornou u Burů. Hledí se nyní na přesné míření jednotlivcuv a salva (hromadný výstřel) ukázala se býti méně praktickou. Lord Roberts poukazuje na zvláštní zkušenost, že totiž rychlopalba stává se na malé vzdálenosti (pod 300 kroku) téměř bezúčelnou, je-li totiž nepřítel jen poněkud kryt. Největší ztráty spadají v pruh mezi 500 a 300 kroky. — Počet děl Maximových snížen na všech pancéřových a křižujících lodích I. třídy z devíti nebo sedmi pouze na dvě. — Na palubě válečné lodi „Mars" zkoušeno bylo nové Berbettovo dělo. Při střelbě na zkoušku dělo prasklo, při čemž byli zabiti dva dustojníci a osm mužů, čtyři muži byli zraněni. — Všecky kulomety obsluhovány budou příště ve válce vycvičenými pěšáky. — Po čas trvání korunovačních slavností soustředěno bude v Aldershotu, Salisbury, Shorucliffu a Colchestru 44 praporů milice k čtyřnedělnímu cvičení.

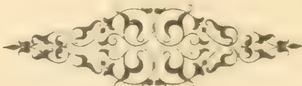
Italie. Nový pancéřový křižák dle typu „Garibaldi" puštěn s ložiska koncem minulého měsíce za přítomnosti vévody a vévodkyně z Janova v Benátkách. Má délky 105 *m*, šířky 18·05 *m*, ponor obnáší 7·10 *m*, výkon 13.500 koňských sil, rychlost 20 uzlu za hodinu a vytlačí 7400 tun vody. Dělostřelba pozůstává z 1 děla 254 *mm*, ze 2 děl 202 *mm*, 14 děl 152 *mm* a 12 menších děl. Loď sestavena veskrz jen z ocele se 152 *mm* pancíři. Posádka čítati bude 550 mužů.

Německo. Nový předpis pro zásobování vojska vešel 1. květnem v platnost. Dle tohoto předpisu možno posouditi, jak dobře jest nyní německé vojsko (po zavedení teplých večeří) stravováno, aspoň lépe než většina lidu dělného v civilu. Provedeny byly některé změny. Tak na př. čítá se nyní za denní porci buď 570 *gr* chleba nebo 500 *gr* sucharu a 400 *gr* sucharu s vejci (totožným s „Cakes“). Zaveden zvláštní příspěvek na mastnotu à 3 feniky, tedy jakési zvýšení denní kvoty odpadající na maso. Připojeny jsou též vzory smluv, předpisy na vedení a správu kuchyň pro mužstvo a kniha kuchařská.

Rumunsko. Příležitostně svého panovnického jubilea zmínil se král ve fulminantním armadním rozkaze mezi jiným též o jakýchsi reformách, jež naznačil těmito slovy: „Základem moderní války jest jednak individuelní vzdělání důstojníkův a mužstva, jednak schopnost a odhodlanost vyšších vůdců. Zamýšlím ponechati všem velitelům oddílů celou zodpovědnost za výcvik a pohotovost svých trup, za to však ať mají úplnou volnost ve volbě prostředků k výcviku, při čemž určuji jen trvání cvičebních období. Nejlepší pěchotou bude ona, která po dalekých pochodech udržela pružnost, sílu a intelligenci, která schopnou zůstane k okamžitému zasáhnutí v boj. Nejlepší jízda bude ta, která si zvykne na dlouhou jízdu a přece šetří svých koní, tak aby ještě všude a vždy účinně v boj zasáhnouti mohla a která má nejvíc lidí intelligentních pro službu výzvědnou. Nejlepším dělostřelcem zase bude ten, kdo přesně nepřítele pozorovati zná, rychle svou zbraň k výstřelu připraví a účinně páliti bude. Je tedy střelbě všude největší důležitosti přikládati a mají naše vojska po celý rok v střílení cvičena býti.“ O udržení discipliny míní král, že nesmí trestu užíváno býti jaksi z pomsty, nýbrž jako prostředku polepšovacího.

Spojené Státy. Do 1. října zredukována bude nynější „filippinská divise“ ze 42.000 na 32.000 mužů. Do té doby opustí totiž Filippiny všechno mužstvo, které tam roku 1899. přišlo. General Chaffee, tamní vrchní velitel, žádá, aby se mu s mužstvem doplňovacím neposílali již nováčci, nýbrž jen mužstvo vycvičené.

Mexiko. Vláda zvýšila stav armady na 29.904 mužů s první zálohou o 28.000 a druhou o 150.000 mužích a zavádí rychlopalná děla. Objednána byla tato u firmy Creusot ve Francii a zhotovují se za stálého dozoru mexické komisse.

Ročník XIX. Číslo 8.

HLÍDKA.

Cikáni na Moravě.

Výsledky nejnovějšího sčítání cikánů, na Moravě příslušných.

Napsal ALBERT BERVID.

Od té doby, co národ cikánský opustiv svoji původní vlast, východní Indii,[1] vyhrnul se do střední Evropy (1416), způsoboval jak obyvatelstvu tak i úřadům velikou potíž nejen svým potulným a dobrodružným životem, nýbrž i vrozeným zahalečstvím a s tím spojeným dlouhoprsťáctvím, mnohdy pak i paličstvím a lupičstvím. Cikáni šířili postrach, kam na potulné své cestě přišli, a nebylo tedy divu, že různými úředními opatřeními a zejména celou řadou císařských patentův, obsahem svým mnohdy přímo krutých, měla býti dalšímu jejich šíření učiněna přítrž. I zápisy o usneseních stavovského sněmu zemského (památky) z roku 1538. a 1539. podávají nám o tom zprávu, neboť dle zápisů těch učinil stavovský sněm roku 1538., a sice ve čtvrtek po sv. Kunhutě o cikánech usnesení: „O cigány na tom zvostáno, aby konečně ve dvou nedělích ven z země vybyti a vypověděni byli, a to se v městech a městečkách skrze volání posla oznamovati má“, a roku 1539. usneseno: „O cigány toho se nechává při prvním zřízení, aby v zemi trpíni nebyli, než aby byli ven vyhnáni.“

[1]) O původě cikánů viz »Časopis Matice Moravské« r. XI. 1879, str. 105. Kulturní obraz dle Jos. Svátka od *Fr. Vymazala.* — »Die Völker Österreich-Ungarns«, sv. XII. »Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen« od *Dra. J. G. Schwickera.* Vídeň a Těšín 1883, str. 12. — *Christian d'Elvert,* »Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft des Ackerbaues der Natur- und Landeskunde«, sv. XII. str. 110–144.

Taková usnesení opakovala se roku 1549., 1550., 1575. a snad i v letech pozdějších, což zajisté jest důkazem, že — hledíme-li k současným opatřením, učiněným proti cikánům z moci vladařské — potíž cikánská nabyla rázu velmi povážlivého; teprve ukrutnostmi na cikánech páchanými, t. j. prohlášením za psance, pověšením, zohavením, vymrskáním a pronásledováním zjednána jakási očista, ale jen na čas, neboť jakmile za císaře Josefa II. zavládlo smýšlení lidumilnější, cikánům příznivější a následkem toho upuštěno od krutého pronásledování, ponenáhlu zase cikáni obrátili směr svůj do pohostinných krajů Čech, Moravy a Slezska. Od té doby přihlíženo vládou k tomu, aby odvykli sobě cikáni život potulný a připoutáni byli ku stálému bydlišti, což se v některých případech i poštěstilo. Tak nacházíme v archivaliích brněnského místodržitelství případy, že cikáni v jednom a témže místě po několik desetiletí usedlí, živící se řemeslem kovářským, sami žádali, aby na místě svém mohli setrvati. Tím způsobem lze si vysvětliti, že cikáni stali se i příslušníky dotyčné obce a kde příslušenství nynějších cikánů, na Moravě domovem jsoucích, má svůj původ.

Úřady ani v novějších dobách nepřestaly věnovati cikánům svoji pozornost, vypovídajíce takové, kteří nemohli se vykázati stálým pobytem a řádným a stálým zaměstnáním v jednom a témže místě, a sledujíce každé jejich hnutí a konání předváděly cikány, kteří se proti platným zákonům provinili, před trestající moc.

A tak je tomu i dnes; potulní cikáni táhnou místo od místa a dopustí-li se krádeže, loupeže nebo jiného trestného skutku, jsou pohnáni před soud a po odsouzení odpykavše si vyměřený trest bývají dáni na postrk do své domoviny, odkud za krátko zase nastoupí svoji potulnou cestu. Tím ovšem vzrůstají jednak domovské jich obci nepřiměřeně veliké útraty postrkové, jednak obtěžování obyvatelstva nebere konce. Následkem toho v novější době mnohé obce obrátily se k zemskému sněmu, aby buď odpomohl potíži cikánské (petice obce Škreje a Rouchovan z roku 1875., obce Okrouhlé z roku 1881. a Svatobořic z roku 1892.) anebo převzal vzešlé postrkové útraty na zemský fond (petice obce Okrouhlé z roku 1878. a 1880. a Kynic a Vosoudova z roku 1900.).

Mimo to dostala se potíž s cikány i ve formě dotazu a návrhu do zemského sněmu; podalť totiž poslanec Luksch roku 1899. dotaz k místodržiteli, jaká opatření vláda učiniti hodlá, aby šíření se cikánů v krajích našeho venkova toulajícími se tlupami postižených bylo odpomoženo a aby klidné, daně platící obyvatelstvo chráněno a ubezpečeno

bylo. Dotaz poslance Lukscha zodpověděl vládní zástupce v ten smysl, že četnictvo k potlačení zlořádu cikánského používá všech po ruce jsoucích zákonitých prostředků, že polapení toulaví cikáni dodávají se trestním soudům, aby s nimi naloženo bylo jako s tuláky, a bývají též, jsou-li tu zákonité podmínky, odevzdáváni do donucovacích pracoven a polepšoven. Cestovní a živnostenské průkazy byly prý v posledních desíti letech potulným cikánům jen ve velice řídkých případech vydány a bylo to, jakmile se o tom místodržitelství dovědělo, co nejpřísněji vytýkáno. Místodržitelství ostatně prý nařídilo znova podřízeným úřadům, aby opatření proti zlořádu cikánskému co nejpřísněji prováděly, při čemž vysloveno očekávání, že i obce dostojí své povinnosti, oznamovati ihned každé objevení se cikánské tlupy v území obecním nejbližší četnické stanici.

Opatření ta pomohla dle všeho jen na krátko, neboť již roku 1900. podal poslanec Richter návrh, aby vláda byla vyzvána, aby učinila náležitá opatření, aby se potulování cikánů po markrabství moravském, které bezpečnost a majetek obyvatelstva ohrožuje, zamezilo.

Návrh tento, poněvadž ve sněmu v témže zasedání nebyl dále projednán, opakoval poslanec Richter r. 1901., načež po náležitém odůvodnění sněm zemský učinil usnesení, aby zemský výbor učinil vhodná opatření proti potulování cikánů po venkově, po případě aby se dohodl s vládou o způsobu a prostředcích, kterými by se ve věci této dosáhlo nápravy.

Současně pak s tímto návrhem obrátila se též „Jubilejní jednota lidumilů na Moravě“ k zemskému výboru, požádána byvši obcí Kynicemi na Dačicku, aby se ujala výchovu dítek cikánských rodin tam příslušných, a jelikož se důvodně domnívala, že poměry, jaké trvají při cikánech v Kynicích, kde žádné cikánské dítě do školy nechodí a tím výchovu se vzdaluje, též i v jiných obcích Moravy existují, aby zemský výbor prostřednictvím zemského statistického úřadu některá vhodná data o cikánech moravských vyšetřil a jí sdělil, a to: 1. Jména obcí moravských, ve kterých cikáni mají domovské právo. 2. Počet cikánů dne 31. prosince 1900 do té které obce příslušných s vyznačením národnosti a náboženství, pak počtu jich dětí dle pohlaví, dle stáří do 3 let, od 3—6 let, od 6—14 a od 14—18 let. 3. Počet cikánských dětí školu navštěvujících. 4. Úhrnné příjmy a vydání takových obcí, do nichž cikáni příslušní jsou, v posledním pětiletí. 5. Obnos, jenž z vydání těch každého z posledních pěti let připadl na cikány. 6. Čím se živí cikáni v dotyčných obcích. 7. Jaké opatření dotyčné obce proti cikánům co nejvhodnější navrhují.

Z nařízení zemského výboru podjal se zemský statistický úřad bez odkladu jemu daného úkolu a vypracoval příslušný dotazník ve formě seznamu o cikánech, rozeslal všem okresním hejtmanstvím na Moravě, pak okresním hejtmanstvím v Krnově. Opavě a v Bílovci ve Slezsku, jakož i městským radám v Brně. Olomouci, Jihlavě, Kroměříži, ve Znojmě a v Uh. Hradišti jako úřadům politickým přípisy s požádáním za sdělení, mají-li v obvodě dotyčného okresního hejtmanství, po případě v obvodě toho kterého ze jmenovaných samosprávných měst, cikáni domovské právo.

Na základě došlých odpovědí rozeslány pak jednotlivým obcím dotazníky k vyplnění. Poněvadž v přemnohých případech bylo nutno vyžádati buď doplňky, opravy neb objasnění. zavdala statistika cikánská příčinu k hojné výměně přípisů jednak mezi obcemi, jednak i mezi okresními hejtmanstvími, zejména pokud šlo o nejdůležitější moment této statistiky, totiž o zjištění příslušnosti domovské, čímž celá tato akce nabyla rázu obsáhlého vyšetřování. neměla-li se minouti s vytknutým cílem. Samo sebou se rozumí, že tím nastal i průtah ve zjištění celkového výsledku, jenž nikterak však věci nebyl na ujmu. nýbrž naopak ve zjevném prospěchu. Ukázalo se totiž během šetření. že zjištěni byli cikánští příslušníci i v obcích. které okresními hejtmanstvími statistickému úřadu vůbec nebyly jmenovány. a to přimělo statistický zemský úřad k tomu. že za účelem doplnění celého operatu požádal okresní hejtmanství. aby vyzvala nejen v úředním svém listě. ale i při úředních svých dnech představené oněch obcí, které mají sice cikánské příslušníky. ale dotazníky posud poděleny nebyly, aby se o dotazníky přihlásily. Ačkoliv některé obce přes to. že upozorněny byly na účel celého vyšetřování. svoje cikánské příslušníky z obavy asi zapřely. přece statistický zemský úřad tímto způsobem vyšetřovací material podstatně doplnil. ba podařil se mu dokonce v jedné obci důkladný lov, při němž zjištěna celá tlupa. čítající 24 hlav. která by jinak z vyšetřování byla vyjmuta.

Mimo momenty. „Jubilejní jednotou" vytknuté. snažil se statistický zemský výbor při konaném šetření zachytiti i jiné důležité zjevy ze života cikánského a doplniti vyhledávání. „Jubilejní jednotou" vyžádané ve statistiku všestrannou. poskytující nejen data nejrealnějšího podkladu. nýbrž i taková, která duševní stránku moravských cikánů způsobilá jsou osvítiti. Neboť vedle stránky čistě reelní. a tedy se stanoviska. se kterého „Jubilejní jednota" vyšla a které totožným jest i s úmyslem poslance Richtera a zemského sněmu. jenž návrh jeho přijal — totiž

vyšetřiti počet cikánů, na Moravě příslušných, počet dítek jejich školou povinných a školu navštěvujících, náklad s cikány spojený k tomu účelu, aby posouzeno býti mohlo břímě cikánské a aby případné kroky buď ku zmírnění neb odstranění jeho mohly zavedeny býti — poskytuje život cikánský dosti zajímavostí, které věru stojí za to, aby při nahodivší se příležitosti byly vyšetřeny a jako fotografickým aparatem momentním zachyceny, poněvadž zobrazují nám cikána v jeho vniterném, duševním životě, po jeho vrozených vlastnostech.

Statistický zemský úřad proto rozšířil svoje vyhledávání zejména na zjištění morality tím, že do dotazníku jednak pojal i odstavec pro vyznání náboženské, způsob manželské vzájemnosti, jednak že zvláštními, všem trestním soudům a trestnicím moravským, pak robotárnám a polepšovně v Novém Jičíně rozeslanými dopisy zjistil počet na Moravě příslušných cikánů, kteří v den 31. prosince 1900 byli drženi ve vazbě, a nejen to, nýbrž i tím, že zjistil trestné činy, pro které buď vyšetřovací nebo trestní vazba je stihla. Statistický zemský úřad šel v tom směru ještě dále a vyšetřoval způsob bydlení, mimo zaměstnání i národní zvyky, jako provozování tance, hudby a hadařství při cikánech moravských, žijících v tlupách o nejméně pěti hlavách. (P. d.)

Starožitnosti křesťanské a moderní novotářství.

Studie Dr. Fr. Vitovského.

I.

„Církev katolická není pravou církví Ježíše Krista, protože se od původní čisté a neposkvrněné nauky Kristovy uchýlila. Tamta je zlatá doba víry katolické! My opovrhujeme katolicismem, poněvadž katolicismus jest apostasie.“ Tímto a podobným způsobem píše, mluví se, řeční a brojí proti nám katolíkum již skoro po tři století, a výtka tato doráží mocně i v dobách nejnovějších na brány katolicismu.

Kdy odpadl katolicismus od pravého učení Ježíše Krista?

V ničem se nepřátelé církve katolické tak nesvornými nejeví, jako v udávání onoho století, roku a dne, kdy přestal zlatý věk čisté víry Kristovy. U mnohých sahá panenvská doba křesťanství až do století sedmého neb osmého. Pristley však tvrdí, že první počátky apostasie křesťanství lze zjistiti již v druhé polovici druhého století po smrti Hadrianově.

Jestliže není mezi nepřátely katolicismu shody co do doby úpadku katolicismu, jest odpověď na otázku druhou, v čem vlastně církev katolická od učení Kristova se uchýlila, tím neurčitější.

Odpovědí těchto bývá mnoho. Novotářství církve katolické našli mnozí v nauce o primatě, o nejsv. Svátosti oltářní, o dobrých skutcích, o postě, o neomylnosti papežové; jiní zase viní nás, že jsme starými, dobrými tradicemi apoštolskými opovrhli a tím církev Kristovu zjinačili. To prý se stalo obzvláště uchýlením se od původní chudoby, prostoty a skromnosti křesťanské, obzvláště však že bohoslužba katolická úzkostlivě dbá jen zevnější pompy, slávy a okázalosti, o nichž první křesťané, prý, ani ponětí neměli!

Nejlepší cestou nabýti vlastního přesvědčení a zároveň vyvrátiti námitky výše uvedené, je studium starobylých památníku dob prvokřesťanských.

Mezi svědky nejdávnějšího křesťanství, ba již dob apoštolských, vyniká věrohodností především sv. Klement, spolupracovník a učeník sv. Pavla, jeden z těch, jichžto jména zapsána jsou v knize života[1] a zároveň v knize slova Božího. On byl dle jedněch třetím nástupcem

[1]) Filip. 4, 3. O životě sv. Klementa je zpráv málo. Zdali byl z rodu císařského (Flaviů), udati nelze. Pravděpodobnější jest, že byl propuštěncem Flaviu (libertinus) jako Josephus Flavius.

sv. Petra na stolci papežském, dle jiných, na př. dle Tertulliana, byl od sv. Petra samého za nástupce vyvolen.[1]

Mohlo rozkolnictví povstati snad již za dob sv. Klementa, tak že by si tehdejší církev toho nebyla ani povšimla?

V Korintě nastalo mezi křesťany rozznění. Sv. Klement nazývá spory ty „divokým a bezbožným řáděním“. Poněvadž dohodnutí bylo za poměrů tak vzrušených naprosto nemožné, předložili Korintští záležitost Stolici římské. Jaká byla odpověď římského papeže svatého Klementa, vysvítá již ze slov výše uvedených. Sv. Klement dokazuje, že představení církevní úřadu svého zbaveni býti nesmějí od svých poddaných. Napomíná věřící k poslušnosti vůči představeným. Veliká vážnost církve římské je tedy již za těchto dob prvních křesťanů podivuhodna. Tu uvážiti třeba, že Korintští hledali rozhodnutí v Římě, ač sv. Jan tehda ještě žil.

Po sv. Klementovi je vzácným a spolehlivým svědkem starobylosti křesťanských sv. Ignác mučeník, nástupce sv. Petra na biskupském stolci antiochijském. Současníci nazývali jej Theoforos, t. j. Bohem nošený nebo Boha nesoucí. Název ten měl původ svůj dle tradice církevní v tom, že sv. Ignác byl oním dítětem, které božský Spasitel vzal na ruce své a postavil je uprostřed učeníků. (Mat. 18. 2.) Budiž tomu jakkoliv, jisto jest, že církev katolická, jak nám o ní mluví sv. Ignác, nebyla pouhým množstvím jednotlivých církevních obcí navzájem neodvislých, ale říší duchovní zcela přesně a soustavně uspořádanou, tak že apostasie v jakémkoliv směru nemohla ostati nepovšimnuta. Idea vývoje a poznenáhlého sebetvoření pronikla dnes do všech názorů protestantských tak hluboce, že nedovedou si již ani církve Kristovy představiti, leč v mezích progressismu. Avšak vývoj, jak si jej protestanté libovolně sestrojili, jest od pravého vzrostu církve Kristovy naprosto rozdílný, a proto bude svědectví sv. Ignáce stále pro katolíky památníkem útěchyplným, ale pro protestanty protidůkazem zdrcujícím.

Sv. Ignác mluví o církvi římské v listě svém věřícím města Říma poslaném a nazývá Řím (církev římskou) představenou hostiny (τῆς ἀγάπης) lásky.[2]

Jak zřetelně píše již sv. Ignác o nejsv. Svátosti oltářní proti doketům,[3] tedy v otázce, kde se tak často církvi katolické vyčítá

[1] De praesc. 32. Srov. Iren. Adv. Haer. 3. 3. 3.

[2] Srv. *Funk*, Echtheit der Ignatianischen Briefe. 188?. Rom. c. 1.

[3] Doketi učili, že Ježíš Kristus nebyl skutečným člověkem, ale pouhým zdánlivým zjevem tak asi jako věříme o andělích Rafael, Gabriel atd.). List ku Smyrn.

apostasie, novotářství! Dí o nich, „že vyhybají se eucharistii a modlitbě, protože nechtějí věřiti, že eucharistie je Tělo Pána našeho Ježíše Krista, to Tělo, které trpělo za hříchy naše.“ Považíme-li, že slova tato pronesena jsou právě proti doketům a že kacířství jejich bylo příčinou, proč v nejsv. Svátost oltářní věřiti nechtěli, ba nesměli, jest patrno, že přítomnost Těla Ježíše Krista, o níž sv. Ignác mluví, jest přítomnost netoliko pouze domnělá, ale skutečná. Jen v tomto smyslu jest protidůkaz jeho srozumitelným a případným. Ostatně nade vši pochybnost jasně a zřetelně vysvítá smysl učení sv. Ignáce ze slov na konci položených: „Tělo, které trpělo za hříchy naše.“ Jinými slovy: Totéž Tělo, které trpělo, totéž jest v eucharistii přítomno. Nauka, kterou později protestanté vymyslili, o přítomnosti Ježíše Krista v eucharistii pouze domnělé, nebyla by bývala doketům na závadu, kdyby církev katolická byla toto učení hlásala. Na které straně je tedy apostasie? Má právo protestantismus hlásati nauku o přítomnosti Ježíše Krista pouze typické, na způsob památky anebo o přítomnosti obrazné? Svat. Ignác zmiňuje se o eucharistii též v listě k Římanům a Filadelfským.[1], avšak místo uvedené jest ode všech jiných odezíraje, ba nehledě ani k jakýmkoliv jiným dokladům biblickým anebo ústním, tak precisním a věcným, že je veškerá pochybnost naprosto vyloučena.

Jak známo, byl sv. Ignác odsouzen [2]) k smrti, poněvadž se nechtěl súčastniti pohanských modloslužebných slavností, pořádaných v Antiochii na počest císaře Trajana, jenž se v městě tom zastavil na zpáteční cestě z výpravy válečné. Svatý biskup, tehdy již stoletý, ctihodný kmet, vlečen byl soldateskou Trajanovou do Říma, kdež v koloseu lvům předhozen, život mučenický rekovně dokonal. Acta martyrum vypravují, že věřící křesťané sebrali s uctivostí kosti pozůstalé a putovali s drahocenným pokladem zpět do Antiochie, kdež uložili svaté ostatky ve schránce. Každoročně shromažďovali se křesťané na den umučení svatého biskupa kolem svatého pokladu a oslavovali památku svatého biskupa bděním a nábožnými modlitbami.

Ejhle úcta ostatků svatých! Je tedy pravda, že katolická církev zavedla novotářství?

Ještě i o jiné otázce jest nám sv. Ignác katolického učení obhájcem neskonale důležitým.

V listech sepsaných na cestě z Antiochie do Říma napomíná sv. Ignác věřící, aby se vystříhali pečlivě veškerého bludu a kacířství

[1]) Ep. Philad. 2, 4, ad Smyrn. 7.

[2]) Sledujeme mínění obecnější.

a klade jim jmenovitě na srdce, aby se drželi „pevně“ tradicí apoštolských čili ústního podání. Svědčí tedy i v tomto ohledu již první století křesťanské proti novotářství deformatorů století 16., a proto již v základních stežejních položkách svých jest protestantismus naprosto na bezcestí. Kterak se mohl opovážiti knéz, jemuž víra prvních století nemohla ostati neznámou, tvrditi, že primat papežský, že úcta ostatku svatých, nauka o skutečné přítomnosti Ježíše Krista v eucharistii a o ústním podání, je římským novotářstvím, modloslužbou, apostasií?[1])

Johnson tvrdí, že křesťané nejenom věřili, že pod způsobami chleba a vína Ježíš Kristus přítomen jest, ale že i veřejně víru svou při sv. přijímání vyznávali, a sice tím, že na slova kněze konsekrujícího a podávajícího „Amen“ odpovídali. Tomu nasvědčovati se zdají slova sv. Augustina, jenž[2]) dí: „Habet magnam vocem Christi sanguis in terra, cum, eo accepto, ab omnibus gentibus respondetur amen.“

Mezi dalšími listinnými památkami doby starokřesťanské, v nichž neporušenou nauku Kristovu vším právem hledati smíme, zasluhuje povšimnutí list Barnabášův. I v této listině usvědčena byla reformace z bludu o neporušenosti a věrohodnosti Písem svatých, kdežto učení církve katolické nanovo bylo potvrzeno. Nad jiné zajímavý jest, píše Hammerstein, list Barnabášův. Ať již jest psán od tohoto průvodce sv. Pavla nebo ne, pochází jistě z prvé doby starověku křesťanského. Ve IV. hlavě tohoto listu čteme: „Proto hleďme, abychom nebyli shledáni, jakož psáno jest, mnozí povolaní, nemnozí vyvolení.“ Je zřejmo, že zde citováno jest Písmo svaté Mat. 20, 16. Ale bližšího povšimnutí zasluhuje přídavek „jakož psáno jest“ (sicut scriptum est); tak citovány bývaly pouze knihy svaté, inspirované, slovo Boží. Racionalista Dr. Credner nemoha popříti vysoké stáří epištoly ani váhu onoho přídavku, uznává: že citování formulí „sicut scriptum est“ u knihy novozákonní jest pro dobu tuto něčím neslýchaným a bezpříkladným. Racionalismus věděl si však ihned rady. Právě ta část listu Barnabášova, kde se nalezá místo sporné, zachovala se nám nikoli v originale řeckém, nýbrž jen v starém překladě latinském. V puvodním textě zněla, prý, snad ta slova jinak!

Ale na neštěstí pro racionalismus objevil Tischendorf roku 1859, zároveň s kodexem sinaitským i řecký original Barnabáše, a hle, tam nalezeno místo ono doslovně!

Dalším pramenem spolehlivým tradice apoštolské jest „Pastýř“ Hermuv. Origenes měl spis tento v takové vážnosti, že jej na roveň

[1]) *Hammerstein*, »Fegfeuer«.

[2]) Contra Faust.

stavil s knihami inspirovanými, a Rufinus jej klade výslovně mezi knihy Nového Zákona.[1]) Sv. Ireneus nazývá Pastýře „písmem“, avšak od Písma sv. jej přece rozeznává, jak dokázal Lardner.[2]) Sv. Cyrill Alexandrinský zdá se býti stejného mínění s Origenem.[3]) Moderní kritika význam knihy Hermovy poněkud seslabila, avšak jen v otázkách, o kterých spisovatel zmíněné knihy mimochodem pojednává. Známo, že začalo se zrovna pochybovati i o pravověrnosti Hermově vzhledem na třetí božskou osobu. Bůh Syn a Bůh Duch svatý nerozlišují se v knize té dosti zřetelně. Tu však připomenouti sluší, že o čem Hermas nepsal jmenovitě ani patrně psáti nechtěl, o tom ani souzen býti nemá. Hermova apokalypse je ctihodné, abych tak řekl, postní kázaní, jehož obsahem jest myšlenka „čiňte pokání“, a s tohoto stanoviska jest pamětníkem starověku křesťanského neocenitelným.

Všimneme si z Pastýře obzvláště té části vidění, která se zove „praecepta et similitudines“. Anděl strážný zjeví se Hermovi v podobě pastýře a dává mu rozličná ponaučení a rozkazy spasitelné. Nuže mezi těmito předpisy zní jeden takto: „Nejdůležitější povinností naší jest, zachovávati přikázaní Boží. Jestliže však někdo vynasnaží se připojiti mimo to i některý dobrý skutek, na př. půst, ten zaslouží si tím větší odměny.“

Kdo vychován jest v náboženství katolickém od nejútlejšího mládí, ten si právě uvedených slov ani nevšimne; ale pro protestanty a pro katolíky na stranu protestantskou blahově se klonících jsou slova ta povážení hodnou výstrahou! Záslužnost dobrých skutků vůbec a postu zvláště v druhém století tak určitě vysloveno, jako ve století dvacátém! Vedle přikázaní Božích kladou se přikázaní církevní, a kdo zachovává i tato, získává tím větší odměnu. Moderní křesťanství opovrhuje přikázaními církevními, tropí si úsměšky z postu církevního. To jsou malichernosti, výmysly římské církve, o nichž původní křesťanství ani ponětí nemělo! A hle, jak rozhodně mluví a s jakou uctivostí o postu spisovatelé druhého století! A jak ospravedlní protestanté názory své, upozorníme-li je, že nejenom půst vůbec, ale půst čtyřicetidenní ve své nejpřísnější formě zvláště byl ve starověku křesťanském ještě svědomitěji zachováván, než se to u katolíků za našich dob děje a požaduje? O tom vydávají svědectví „zákony apoštolské“. Před svátky velikonočními bylo zvykem zachovávati nejenom půst, ale naprostou

[1]) Exposit. in Symb. Apost.
[2]) *Massuet*, Dissert. in Iren.
[3]) Strom. lib. 1.

zdrženlivost ode všeho jídla po 40 hodin po sobě jdoucích. Ze „zákonův apoštolských" mimo to se dovídáme, že ani zachovávání ujmy páteční a sobotní není v církvi katolické novotářstvím, ale podáním apoštolským.[1] Podotknouti toliko sluší, že místo soboty zachovávala se abstinence ve středu. Zachovávání postu nejpřísnějšího, před svátky velikonočními, zdá se míti původ svuj již v Písmě sv. Mat. 9, 15: „Ale přijdouť dnové, když bude od nich odňat ženich: tehdyť se budou postiti."

Jestliže moderní křesťanství dovolává se proti katolicismu svědectví starověku křesťanského, kope si samo hrob, z něhož sotva kdy se dostane ven. My nemůžeme se horšiti nad těmi, kdož nám upozorněním na slavný starověk církve katolické prokázali služby zrovna královské. Od té doby, co věda katolická začala obírati se starověkem apoštolským, nová nám svitne naděje. Němé kamení mluví a setlelé listiny rozněcují život náboženský tím rozhodněji, čím vrtkavější byla dosavadní lhostejnost. Bilczewski pronesl jen přání a tužby tisícův intelligentních katolíků, když se domahá bohovědy archeologické čili dogmatiky monumentalní. Bohoslovecká věda čerpaná z katakomb a pramenů listinných pravěku křesťanského vyniká, jak snadno pochopitelno jest, přesvědčivostí, jaké nabýti nelze z knih sebe lepších. Publikace Msgra. Wilperta, Mazucchiho, De Rossiho, Dra. Krause, Bilczewského, Garrucciho a jiných vychovaly katolicismu řadu vzdělaných a opravdových katolíků, kteří dovedou hravě čeliti nejdrzejším útokum moderní nevěry. Kdo prostudoval alespoň katakomby sv. Kallista, sv. Priscilly, Ostrianum, Domitilly, ten se s eklekticismem anebo lépe řečeno nihilismem náboženským nové doby nikdy nespřátelí.

Bude moci na př. pochybovati někdo o primatě sv. Petra a o nejsv. Svátosti oltářní, kdo poznal obsah a důležitost nápisu Aberkiova, desku Pektoria, epitafické doklady katakomb Ostrianských? Bude moci kdy katolík pochybovati o úctě Marianské, jestliže se seznámil s památkami archeologickými spisovatelů nahoře uvedených?

Neopomeneme použiti ani těchto dávnověkých svědků čisté, neporušené víry křesťanské, aby neodůvodněnost námitek a výčitek protestantských byla tím patrnější.

O posvátnosti postu, o němž mluví „Pastýř" Hermuv, svědčí proti modernímu liberalismu mimo jiné zřetelně socha Hippolytova, dle níž (nápis nalezá se na sedadle mramorovém) byl půst ve třetím století ustáleným obyčejem a veřejnou přípravou na svátky velikonoční.

K dobrým skutkům, jež za dob prvého křesťanství doporučovány

[1]) *Beveridge*, Codex can. eccl.

byly, patří i pokání, vykonávati poutě a propouštěti otroky na svobodu. Zvláště poslední skutek milosrdenství budiž nám katolíkům dvojnásobně pamětihodným, poněvadž svědčí nejenom o ryzé víře pravěku, ale zároveň obdivem naplniti musí každého, kdo zajímá se pro otázku socialní. Církev katolická hleděla osvoboditi otroka již v dobách, kdy lidumilství tehdejší ani tušení nemělo o svobodě člověka. Již sv. Pavel přimlouvá se za otroka Onesima v listě k Filemonovi a prosí pána, aby jej již jako **bratra**, ne sluhu přijal. Le Blant[1] uvádí starobylý nápis: Zde odpočívá ctihodný muž Manneleubus, jenž žil... Zemřel v pokoji za konsulatu Boetia Vera. Na svobodu propustil Skupiliona, Gerontia, Baldareda, Leuveru, Oroveldu a Idelona. Týž Le Blant[2] zaznamenává nápis týkající se pokání: „Náhrobek řeholnice, jež činila pokání dvacet a dvě leta."

O poutích zmiňuje se již roku 270. nápis vyňatý z katakomb na cestě Korneliově. „V Římě na cestě Korneliově (slaví se památka) svatých mučeníkův a manželů Maria a Marty a jejich synův Audifaxa a Abacha, urozených **Peršanů**, kteří za panování Klaudiova do Říma k modlitbám připutovali."

Hroby mučeníků v katakombách římských jsou posety nápisy, prosbami a modlitbami poutníků, kteří ku hrobům těmto od nejstarších dob putovali. Nápisy ty jsou neocenitelné vzácným svědectvím a apologií církve katolické a není divu, že již častěji na to upozorněno bylo, že pohled na hroby mučenické gloriolou záznamu poutnických ozdobené nejednoho katolíka ve víře utvrdil a mnoho nekatolíků do církve zpět přivedl.[3] Kdo necítí onen oheň víry prvých křesťanů, sestupuje-li do katakomb sv. Kallista a čte slova, jež tam vryla zbožná ruka poutníkova: „O Jerusaleme, město a ozdobo Hospodina!" anebo: „Eliane, živ buď na věky!" „Dionysie, žij v Bohu!" „Pontie, odpočívej v pokoji!" A dále: „Svatí mučeníci, buďte pamětlivi svého Elapsia!" anebo: „Vyproste mému otci a bratřím pokoj věčný, aby živi byli s Hospodinem přelaskavým!" Zdaž dovede křesťan, jenž ani dobrých skutků neuznává, ani v očistec nevěří, bez výčitek svědomí čísti výrony víry tak živé, čisté a rozhodné?

De Rossi tvrdí, že mnohé z nápisů těchto sahají až do druhého a třetího století, což dovoditi se dá snadno vědeckým upotřebením pravidel epigrafických.

---

[1]) Inscr. I. II. p. 71.

[2]) Inscr. I. II. p. 379.

[3]) Otte. Christen. str. 352.

Důležito jest neopomenouti ani toho, že nalezeny v katakombách i votivní nápisy zcela podobné nynějším tabulkám „ex voto". Tak na př.: „Z vnuknutí Božího položil ‚ex voto' Sixtus." Prosba o přímluvu svatých překrásně vyjádřena jest v tomto nápise: „Sixte svatý, v paměti zachovej a přimlouvej se za Aurelia Repertina!"

Již z těchto předběžných úvah patrno jest, kam vede studium dávnověkosti křesťanské. Ne k protestantismu ani k modernímu liberalismu, ale zpět k církvi katolické. Posavad tedy o novotářství, o apostasii není ani řeči v církvi katolické. Než všimněme si ještě dukladněji století druhého, aby se nezdálo, že některých svědku důležitých nedbáme. Sem patří spisy sv. Justina mučeníka, otázka o proměnění čili o přepodstatnění, spisy sv. Ireneje, otázka o svrchovanosti moci papežské, o mši svaté, o ústním podání. (P. d.)

Symbolické knihy protestantské.

Píše Václav Oliva. (Č. d.)

Confessio helvetica posterior, která není dle protestantů samých nic jiného než „první konfesse helvetská k dokonalému vývoji přivedená", dokládající výroky své důkazy biblickými a patristickými, skládá se z úvodu a ze 30 článků.[1]) Články ty jsou: I. O Písmu sv., opravdovém slovu Božím. (Protokanonické knihy Starého i Nového Zákona obsahují vše, co nutno jest k naší spáse. Kazatelé na základě

[1]) Úvod začíná: Všem věrným křesťanům po německé říši a také mezi národy jinde, služebníci podepsaných církví ve Švycařích, milost a pokoj od Boha Otce, skrze Ježíše Krista, Pána našeho, žádají. Sepsány jsou dosavad a vydávají se na světlo obzvláště za tohoto času od králů, národův a obcí mnohé a rozličné konfesse či vyznání a vysvětlení víry, kterými za tohoto posledního věku, při tak nešťastném vzniku škodných bludů, které zde onde se vyskytují, učí a svědčí, že v církvích svých pravověrně a sprostně smýšlejí, věří a učí o všech článcích křesťanské víry a náboženství našeho vůbec a o jednom každém zvláště, potom také, že od obecenstva s bludy a sektami co nejvíce vzdáleni jsou. My tedy, ač jsme totéž již dříve ve spisech svých na světlo vydaných učinili, poněvadž přece tyto snad v zapomenutí přišly a na rozličných místech také obšírněji, než aby mnohým čas k prozkoumání a čtení postačoval, věci vysvětlují: povzbuzeni vznešeným příkladem jiných věřících, snažíme se krátkým tímto vysvětlením zahrnouti a všechněm věrným Kristovým předložiti učení a řízení církví našich... (Konfesse helvetská od Heřmana z Tardy, 1885, str. 5.)

Písma učí slovu Božímu. Vnitřní osvícení Ducha sv. při každém se připouští.) II. O vykládání Písem sv., též o otcích, sněmích a tradicích. (Písmo sv. obsahuje výklady samo o sobě; výklady sv. Otcův a usnesení koncilií, neodporují-li Písmu, mohou se přijímati, ale lidské vynálezy a zkazky z ústního podání se zavrhují.[1]) III. O Bohu, jeho jednotě a Trojici. (Jest jeden Bůh ve třech osobách; židé a mohamedáni se zavrhují.) IV. O modlách aneb obrazech Boha, Krista a svatých. (Obrazy Boha, Krista i svatých se zavrhují.) V. O pokloně, poctě a vzývání Boha skrze jediného prostředníka Ježíše Krista. (Zamítá se úcta obrazův a ostatků. Není dovoleno jménem svatých přísahati.) VI. O opatrování Božím. (Bůh řídí celý svět.) VII. O stvoření všech věcí, o andělích, ďáblu a člověku. (Bůh všecko stvořil. Z andělů jedna část při zkoušce obstála; ďáblové jsou naši největší nepřátelé. První člověk — obraz Boží — byl dobrý.) VIII. O pádu člověka, o hříchu a příčině hříchu. (První člověk zhřešil svou vlastní vinou a sveden chytrostí ďábelskou, upadl v časnou i věčnou smrt. Jakým byl Adam po pádě, tací jsou lidé při narození. Hřích dědičný definuje se nativa corruptio, qua concupiscentiis pravis immersi et a bono aversi, ad malum vero propensi, pleni omni nequitia, diffidentia, contemtu et odio Dei, nil boni ex nobis ipsis facere, immo ne cogitare quidem possumus. Ze hříchu dědičného povstávají všecky ostatní hříchy osobní. Že by Bůh byl strůjcem hříchu, jest nepřípustno.) IX. O svobodné vůli a taktéž o mocnostech člověka. (Před hříchem byl člověk úplně svoboden; po hříchu má úplnou svobodu jen ku hříchu [in hac parte liberrimi est arbitrii], směřuje-li k dobrému, tu rozum jeho je zatemněn [voluntas libera autem facta est voluntas serva]. Jenom člověk znovuzrozený požívá svobody ku konání dobra, ač i ta stižena jest mnohými nedostatky.) X. O předzřízení Božím a vyvolení svatých. (Deus ab aeterno praedestinavit[2]) vel eligit libere et mera sua gratia, nullo hominum respectu, quos vult salvos facere in Christo. Poněvadž však vyvolení pouze Bohu známi jsou, tu nemá nikdo malomyslněti, nýbrž přihlížeti k záslubám Kristovým, k přijatému křtu a tím ze svého předurčení se těšiti.) XI. O Ježíši Kristu, pravém Bohu a člověku, jediném světa Spasiteli. (Kristus, pravý Bůh a člověk, trpěl za nás dle lidské své přirozenosti. Arius, Nestorius, Eutyches a Monotheleté

[1]) Článek I. a II. obsahu je vlastně formalní princip reformace.

[2]) »Poněvadž o tomto (předzřízení) nepojednává formou učenou, školskou, jsouc vyznáním určeným pro sbory, shledali někteří v ní mylně (t. j. v této konfessi helvetské druhé) arminianství, melanchtonství a snahu po sjednocení s rozdílnou konfessí augsburskou.« O. X. 90.

se zatracují; první čtyři všeobecné koncily a symbolum athanášské se přijímá.) XII. O zákoně Božím. (Zákon Boží neospravedlňoval, nýbrž pouze působil, že lidé své nehodnosti si byli vědomi a ku Kristu se obraceli. Tento zákon byl milostí do té míry zrušen, že nás již neváže.) XIII. O evangeliu Ježíše Krista, též o zaslíbeních, o duchu a liteře. (Staří svou věrou v zaslíbení měli účast na evangeliu, jež je prastarým učením, ale teprve reformatory očištěno bylo.) XIV. O pokání a obrácení člověka. (Pokání, dar Boží, je pravé obrácení se k Bohu. Hříšník lituje a hříchy vyznává samotnému Bohu. Učení o moci klíčů jest oprávněno. (Zpověď doušní, dostiučinění a odpustky se zavrhují.) XV. O opravdivém ospravedlnění věřících. (Iustificare est peccata remittere, a culpa et poena absolvere, in gratiam recipere, iustum declarare. Ospravedlnění je přivlastnění spravedlnosti Kristovy; dostává se ho nám pouze věrou.) XVI. O víře a dobrých skutcích a jejich odplatě i zásluze člověka. (Víra, čistý to dar Boží, přináší také dobré skutky, jež sice k ospravedlnění člověka praničeho nepřispívají, ale přece Bohu se líbí a od něho odměňovány bývají.) XVII. O obecné a svaté církvi Boží a o jediné hlavě církve. (Církev definuje se: communio omnium Sanctorum, qui Deum per Jesum Christum cognoscunt et rite colunt. Církev jest pouze jedna a neomylná; Kristus jest její nejvyšší hlavou; primat se popírá. Mimo církev není spásy, ale přece nebudou zavrženi ti, kdož svou vinou v ní se nenalézají. Znamením pravé církve jest ustavičné kázání slova Božího a jednota ve víře.) XVIII. O služebnících církve i jejich zřízení a povinnostech. (Řády duchovní se ruší. Služebníci církve voleni jsou od obcí a vysvěcováni od starších. Všickni pokřtění jsou kněžími, ale jen k tomu ustanovení vykonávají služby Boží. Hlavním úkolem služebníků církve jest kázati slovo Boží a uděloveti svátosti, jichž účinek nezávisí na hodnosti služebníků.) XIX. O svátostech církve Kristovy. (Svátosti jsou dvě: křest a večeře Páně. Zevnější znamení při udílení svátostí ustanovuje církev; milost jest od Boha. Nevěřící přijímají sice symbol, ale žádných milostí.) XX. O křtu svatém. (Křtem se člověk znovuzrozuje a údem církve stává.) XXI. O svaté večeři Páně.[1]) (Učí se o ní: Accipiunt fideles, quod datur a ministro... intus interim opera Christi per Spiritum sanctum percipiunt etiam carnem et sanguinem Domini.) XXII. O sborech svatých a církevních. (Modlitebny

[1]) Učí ve večeři Páně pod obojí způsobou dvojí přijímání: ústy chleba a vína jako obrazů, pečetí, závdavků duchovních darův a duchem přijímání těla a krve Páně, jimiž duši věřící sytí Duch sv., učí, že v chlebě a víně není tělo a krev Páně, nýbrž Kristus Pán dle svého božství... Otto, XI. 90.

buďtež jednoduché a bez okras.) XXIII. O modlitbách církve, o zpěvu a o hodinách kanonických. (Modlitba breviře a zpěv Gregorianský se se odstraňuje.) XXIV. O svátcích, postech a vybírání jídel. (Svátky svatých a posty se ruší, avšak půst přece může od jednotlivců ze zvláštní horlivosti se zachovávati.) XXV. O katechismu a potěšování nebo navštěvování nemocných. (Služebníci církve mají pilně v křesťanském učení cvičiti a nemocné navštěvovati.) XXVI. O pohřbu věřících a péči o mrtvé, o očistci a zjevování se duchů. (Zemřelí mají se v uctivosti pochovávati, beze zvláštního však kultu, ježto duše věřících přímo ku Kristu, nevěřících do pekla se ubírají.) XXVII. O obyčejích, ceremoniích a věcech případných. (Římské ceremonie se odstraňují.) XXVIII. O statcích církve. (Statky církevní mají zůstati neporušeny.) XXIX. O stavu svobodném, o manželství a o správě domácí. (Celibát se neuznává.) XXX. O vrchnosti. Světská vrchnost jest ustanovení Božího, má pečovati o zachovávání čistého slova Božího a kacíře trestati.[1])

Druhá konfesse helvetská má ráz mírně kalvinský, což patrno zvláště z učení o predestinaci a o svátostech (večeři Páně). Poněvadž všecky evangelické proudy v Evropě: v Čechách, Polsku, Uhrách, ve Francii, ba i v Anglii je přijaly, jest nejrozšířenější symbolickou evangelicko-reformovanou knihou po heidelberském katechismu. Z této příčiny cituje se přečasto jako první konfesse helvetská, za to pak confessio helvetica prior jako druhá a confessio mylhusiana jako třetí.

V Čechách shledáváme se s druhou konfessí helvetskou hlavně od dob císaře Josefa II. po vydání tolerančního patentu ze dne 13. října 1781, jímž vyznavači její nabyli v Rakousku svobody náboženské s vyloučením všech ostatních vyznání. Od této doby stala se českým reformovaným „klenotem našich církví", „naší konfesse". První české vydání konfesse druhé helvetské pořídil roku 1784. první duchovní správce lysský J. Szalay, jenž mezi tiskem jejím zemřel; dokončení převzal J. Vegh. Téhož roku vydána též češtině v Berlíně přičiněním superintendenta moravského M. Blažka a K. B. Elsnera, seniora a kazatele české církve v Berlíně, pro českou emigraci v Prusku. Jiná vydání[2] české konfesse

[1] V českém vydání z roku 1866. od Heřmana z Tardy na konci připojeno jest: »Některá vysvětlení«, »Některé listy Bratří českých, poslané otcům a zakladatelům reformované církve a těchto poslané do Čech Bratřím« (celkem VIII) a »Prohlášení čtvrtého generalního synodu evangelické církve helvetského vyznání . . . strany druhé helvetské konfesse a heidelberského katechismu.«

[2]) Ve vydání Elsnerově v Berlíně a Heřmana z Tardy z roku 1866. nachází se v předmluvě výklad o učení reformovaném a augsburském, pokud se srovnávají i odchylují, zvláště pak o shodě učení reformovaného s bratrským.

helvetské druhé jsou z roku 1784. od K. Vorla, z roku 1867. a konečně z roku 1885. od Heřmana z Tardy v Pardubicích u Fr. Hoblíka pod názvem: „Konfessí helvetská, t. j. vyznání aneb sprostné vysvětlení víry křesťanské, kterou jednomyslně s prvotní církví apoštolskou, s jednotou Českých bratří a se všemi věrnými křesťany vůbec vyznávají reformované církve v Čechách a na Moravě."

V Polsku podepsaly druhou konfessi helvetskou r. 1567. reformované církve ve vévodství zátorském a osvěčínském za předsednictví superintendenta Pavla Jilovského a přeloživše ji do polštiny, podali ji na sněmu varšavském roku 1572. králi Zikmundovi II. Znova schválena roku 1578. V Polsku reformovaní nejprve počali se psáti: evangelíci dle helvetského vyznání.

V Uhrách rozšiřoval druhou konfessi helvetskou Petr Melius Debrecínský. Za konfessi uherskou přijata roku 1567. na synodě v Debrecíně slovy: „Podepsali jsme konfessi helvetskou, vydanou leta Páně 1566., kterou služebníci slova Božího v ženevské církvi podepsali jsou. A ustanovili jsme, že, kdož by naši konfessi synody stvrzenou a tuto helvetskou v Curychu vydanou anebo tyto artikule ze slova Božího vzaté zavrhoval, haněl a jim odporně učil: takový dle práva církevního trestán býti má." Od té doby v Uhrách se nadobro ujala; roku 1866. slavena tu jakož i v jiných zemích 300letá památka jejího vydání.

Ve Škotsku přijali druhou konfessi helvetskou roku 1566., kdy podepsal ji s mnohými jinými Jan Knox z Edinburku a Jan Douglas, ředitel akademie andrewské. Kazatelé škotští zaslali dne 5. září 1566 Bezovi list, v němž praví: „Sešedše se do města St. Andrews, rychle do knížky jsme nahlédli a vše, co o Bohu, o svatém zákoně a o obyčejích církve pověděno, bedlivě rozvažovali. Sotva lze popsati, jakou radost jsme z tohoto spisku měli, poznavše, jak věrně, svědomitě, pobožně, božsky téměř a přece krátce se v něm vysvětluje, čemu my v chrámech i ve školách, Bohu díky, již neustále učíme. Pročež nejenom všecky jeho články a vyřčení potvrzujeme, nýbrž i velmi schvalujeme. Neboť knížka tato zcela na Písmech svatých založena jest, kteráž i my vyznáváme a za něž i smrt podstoupiti hotovi jsme. Podepsali jsme pak všickni, kteří jsme shromážděni byli a veřejnou pečetí zdejší akademie stvrdili." Znova schválena roku 1584.

Někteří k této skupině ještě čítají:

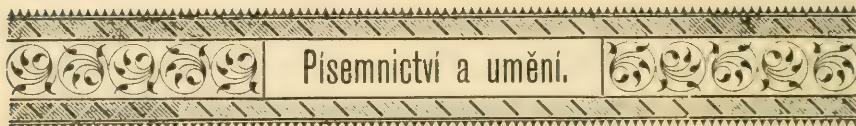
13. Catechismus genevensis[1]) z roku 1545.

[1]) K. III. 873. — *Herzog's* »Real-Encyklopädie«, 2. Aufl. 3, 95.

Katechismus tento jest od Kalvina latině složený a obsahuje v krátkosti celé učení jeho, zvláště o večeři Páně.

Guericke uvádí spisek tento pod názvem „Wahrhafte Bekenntniss der Diener der Kirche zu Zürich, was sie aus Gottes Wort mit der heiligen christlichen Kirche glauben und lehren, insonderlich von dem Nachtmahl unsers Herrn."

Francouzsky vydán roku 1542., latinsky roku 1545. a schválen na několik francouzských synodách, přijat i v jiných krajinách reformovaných. Má 12 článků. (P. d.)

Nové dílo o sv. Cyrillu a Methoději.

Ref. Fr. Snopek. (Č. d.)

Druhá část díla: Nástin života a působení obou apoštolů (str. 37—150).

Dr. Pastrnek zpracoval dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoděje na základě pannonských legend po příkladu spisovatelů hlavně ruských, ba jeho spis venkoncem zdá se býti pouhou obranou těchto legend; listinných pramenů užil bezmála výhradně jenom za doklad jejich hodnověrnosti. Pěje našim legendám chvalozpěvy, chválí ty, kdož jim zcela důvěřují, ale což při tom nejdivnějšího, ani sám jim ve všem nevěří.

Legenda o sv. Methoději vypravuje v hl. XV., že světec odloučiv se ode všeho hluku, z učenníků svých posadiv dva kněze rychlopisce, přeložil v krátkosti všechny knihy Písma úplně kromě Makkabejských z řeckého jazyka na slověnský v šesti měsících, počav od měsíce března do dvacátého šestého dne měsíce října. Skončiv pak, vzdal důstojnou chválu a slávu Bohu, dávajícímu takovou milost a takový úspěch, a vykonav se svým duchovenstvem сватоѥ възношеньѥ таиноѥ, světil památku sv. Demetria. (Památka tohoto světce koná se 26. října.) Neboť jen žaltář a evangelium s apoštolem a vybranými službami církevními přeložil dříve s filosofem. Nyní pak přeložil též nomokanon, t. j. pravidlo zákona a knihy otců. K tomu dodává náš autor (str. 121.): Zprávy slovanské legendy o překladatelské činnosti obou bratří zní dosti (já bych řekl: až příliš) určitě; nicméně nemohou než částečně se shodovati se skutečností. O tom sice není lze

pochybovati, že Konstantin trudnými okolnostmi přinucen byl spokojiti se s překladem knih nejnutnějších; avšak že Method za krátkou dobu šesti měsíců přeložil všechny knihy Písma sv., této zprávy nelze bráti doslova. Načež vykládá, že snad byl to jen paramejník, v němž jsou vybrané kusy z různých knih Starého Zákona. Podobně prý byly přeloženy jenom krátce upravené výtahy z nomokanonu a z paterika, které prvním potřebám úplně vyhovovaly. „Nicméně i tyto překlady vyžadovaly mnoho času a píle“ (str. 120. sl.).

Dávno bylo i referentu proti mysli, že všichni bezmála životopiscové našich světcův opakovali neuvěřitelný výklad legendy.

Podobně i v listě Hadrianově nezdá se autoru (str. 93.) správným podaný text, dle něhož trest ustanovuje papež tomu, kdo by tupil slovanské knihy: budiž z církve vyloučen, ale toliko odevzdán církevnímu soudu, dokud se nenapraví. Nechci mu sáhati do svědomí, ale není nemožno, že jej k tomu přiměl můj výklad ve článku „Ze studií cyrillo-methodějských“, uveřejněný potom v „Časopise Matice Moravské“ roku 1896. str. 189 sl., 281 sl., jejž měl v recensi. Z téže příčiny zavrhl právem také emendaci Miklošičovu, jenž navrhoval čtení **да не боудеть отълоучень, нъ тъкъмо въ соудъ данъ цьркве донде сѧ исправить** a překládal: *ne* excommunicetur, sed in iudicium detur ecclesiae etc.; touto větou omezoval by papež biskupskou právomocnost Methodějovu, že by nesměl vyřknouti nejtěžšího trestu církevního na odpůrce slovanské bohoslužby ani tehda, když by jemu pro ni tvrdošijně odpírali kanonickou poslušnost a bouřili proti němu lid. Dr. Pastrnek nechává v textě slova, jak jsou podána, překládá pod čarou: sit excommunicatus, sed tantum in iudicium datus ecclesiae, za to je upravuje in corpore libri takto: budiž odloučen *a* církevnímu soudu odevzdán atd.

Než ani tohoto čtení nelze přijati. Takového ὕστερον πρότερον nenašel jsem v žádné papežské listině, a těch jsem přece zvláště poslední leta přečetl sta a sta. Neúprosná logika žádá, aby provinilec prve byl odevzdán církevnímu soudu, a potom teprve, trvá-li v zarputilosti a tvrdošijnosti své, může býti z církve vyloučen, ne naopak. O exkommunikaci latae sententiae zde není řeči, neboť zřejmě se zde mluví, že odsouzený již vinník má býti teprve dodán soudu, čehož při ní není.

Nezbývá tedy skutečně nic jiného, nežli dáti za pravdu důvodům referentovým, komma **да боудеть отълоучень нъ тъкъмо**, „budiž vyloučen ale toliko“ že jest interpolováno, a sice samým piscem legend věrojatno za účelem na místě dotčeném uvedeným.

Dále dle téhož listu papež Hadrian II. posílá Methoděje knížatům, jakož prosili, učit Slovanův a zvláště Moravanů, **съказаꙗ кънигꙑ въ ꙗзꙑкъ вашь (словѣньскъ) по вьсемоу црькъвьноуѥмоу чиноу исплънь, и съ сватоѭ мьшеѭ рекъше съ слоужьбоѭ и крьщеньѥмь, ꙗкоже ѥсть философъ началъ Константинъ божьѥѭ благодѣтьѭ и за молитвꙑ сватаѥго Климента**, totiž vykládaje knihy (bohoslužebné, o které tu jedině běželo) v jazyce vašem (slovanském) podle všelikého církevního řádu úplně, i se svatou mší, t. j. službou a křtem, jakož jest začal filosof Konstantin s milostí Boží a na přímluvu sv. Klimenta. Náš autor sice po slově: křtem klade

tečku a komma legendy: „Jakož jest začal filosof Konstantin s milostí Boží a na přímluvu sv. Klimenta“ spojuje s následujícím: taktéž i jestli kdo jiný bude moci důstojně a pravověrně сказати. Poslední slovo přeložil náš autor (str. 229.): interpretari, (str. 93.) vykládati. Referent neuznává to za správné, byť i byl nucen logicky sestavuje částky podaného listu Hadrianova připustiti některé mezery, ba i transposice myšlenek.[1]) Papeži ani Methodějovi nemohlo tolik záležeti na ničem, jako aby měl mnoho učitelův, aby náboženství křesťanské mezi Slovany rychleji se rozmohlo. Toť zajisté byla jedna z hlavních příčin, že povolena byla slovanská bohoslužba. Hadrian dle slov listu svého posílá Methoděje s učenníky opatřiv je příhodnou důstojností hierarchickou do zemí slovanských, aby zde učil, да бы оучитъ. Ze školy Methodějovy nevyšlo ještě dosti kněží pro veliký národ slovanský. Proto dovoluje papež i jiným učiti (сказати znamená též: διδάσκειν, docere, srv. str. 927. Miklošičova slovníku staroslovansko-řecko-latinského). kdož by dovedli náležitě a pravověrně. Jinými slovy: Hadrian II. posílaje Methoděje do Slovan nezapovídá učiti a šířiti křesťanstva nikomu, kdož by se lidu srozumitelným dovedl učiniti, čili nevypovídá ze slovanských zemí dosavadních hlasatelův, aniž zapovídá příště přicházeti z ciziny, ovšem pokud by se podrobili slovanskému arcibiskupu a netupili jeho bohoslužby. Jestli tomu tak, nemá smyslu připojovati komma „jakož jest filosof začal“ atd. k tomuto odstavci, vždyť právě jako filosof Konstantin učil národním jazykem, tak i kněží přišlí odjinud jenom slovanským jazykem se domluvili s lidem.

Ale za to hluboký má a dalekosáhlý význam komma dotčené připojeno jsouc předcházejícímu. Papež schvaluje překládati knihy na jazyk slovanský podle všelikého církevního řádu úplně i se svatou mší a křtem, jakož jest začal filosof Konstantin s milostí Boží a na přímluvu sv. Klimenta. Hadrian připouští překlady knih bohoslužebných všech na jazyk slovanský, a tím připouští též i užívati jich při veřejné bohoslužbě.

Papež dovolil překládati bohoslužebné knihy, dovolil konati jazykem slovanským bohoslužbu celou, i se mší svatou i se křtem, jakož jest začal filosof Konstantin s milostí Boží a na přímluvu sv. Klimenta.

Náš autor píše (str. 91.): Předpokládati, že buďto Konstantin nebo Method o své ujmě zavedli slovanský jazyk do bohoslužby, to trvám se příčí všem krokům, které podnikli. Málo níže dodává: Trvám tedy na tom, že Konstantin a Method teprve po approbaci Hadrianově skutečně zavedli slovanskou bohoslužbu, vykonavše ovšem v předchozí době moravské všechny nutné přípravy.

Velicí mužové nechodívají obyčejnými cestami, k dosažení vznešených, velikolepých účelův užívají neobyčejných, nikdy nebývalých prostředků. Tak i náš Konstantin maje učiti Moravany, pro jazyk slovanský vymyslil příhodné písmo a teprve když přeložil z řečtiny

---

[1]) »Sborník Velehradský« VI. str. 79. sl.

evangelistář, vydal se na cestu dalekou. Na Moravě žil národ sice z veliké části pokřestěný, ale zákona Božího neznalý. Aby snáze přilnul ku křesťanství, aby, jak dí Hadrian II. ve svém listě, snadno se naučil příkazům Božím, dle hl. XV. „života sv. Methoděje“ přeložil s bratrem i žaltář a některé vybrané služby církevní, předpokládaje vším právem, že tou cestou nejlépe a nejdříve křesťanství ujati se může mezi všemi národy slovanskými. Ejhle Panslάv v nejlepším slova smyslu!

Za jakým účelem překlad byl pořízen? Jistě nejenom proto, aby světcovi učenníci byli vycvičeni v bohoslužbě, totiž v obřadech církevních; ze slov listu Hadrianova nezbytně jde, že Konstantin, aby i lid z toho prospěch měl, začal sloužiti jazykem slovanským, spoléhaje na pomoc Boží a na přímluvu sv. Klimenta, že mu to nebude přičítáno za zlé. Slova papežova „jakož jest začal filosof Konstantin s pomocí Boží a na přímluvu sv. Klimenta“ vyznívají mi v jeho ústech jako omluva skromného, pokorného světce, která vzhledem na jeho velikolepé a dalekosáhlé úmysly Hadrianovi úplně dostačila. Němečtí pak biskupové nemohli Konstantinovi ublížiti, poněvadž byl chráněncem Rostislavovým, jehož politice, učiniti Moravu církevně nezávislou na Němcích, slovanská bohoslužba výborně vyhovovala.

Že tedy Konstantin-Cyrill slovanský jazyk zavedl do bohoslužby o své ujmě, nepříčí se tolik všem krokům, jež podnikl, jak se zdá našemu autorovi, ba naopak znamenitě jim sluší. (P. d.)

Průvodce katolickou socialní literaturou.

Podává V. Oliva. (Č. d.)

6. V následujícím uvedu ještě jiné větší a menší spisy jednající o socialní otázce, jež jsou dobrými rádci při studiu socialismu. Z nich možno se orientovati o jednotlivých oddílech této otázky, sbírati material ku přednáškám v katolických spolcích a ku pracím literarním (na př. do časopisů krajinských).

Z větších spisů, jež oceňují a vysvětlují socialismus, sluší uvésti: A. M. Weiss O. Pr.: Sociale Frage und sociale Ordnung oder Handbuch der Gesellschaftslehre, 4. svazek díla „Apologie křesťanství“, jenž vyšel samostatně ve Frýburce 1896, 3. vydání (8., vázaný ve dvou svazcích 11·20); Albert Stöckl († 1895): Das Christenthum und die grossen Fragen der Gegenwart auf dem Gebiete des geistigen, sittlichen und socialen Lebens, 3 svazky, Mohuč 1879 nn. (10·50); a týž: Das Christentum und die modernen Irrtümer v Mohuči 1886 (4·50); abbé Elie Méric: Die socialen Irrtümer der Gegenwart, Mohuč 1889 (4); Hitze: Kapital und Arbeit und die Reorganisation der Gesellschaft, Paderborn 1880 (4·50); Karel Eberle: Socialpolitische Fragen, Stans 1890 (3·60); Alfred Ebenhoch: Wanderungen durch

die Gesellschaftspolitik, Linec 1896 (3·20); Jiří svobodný pán Hertling: Aufsätzen und Reden socialpolitischen Inhalts, Frýburk 1884 (2·40); týž: Kleine Schriften zur Zeitgeschichte und Politik, Frýburk 1897 (5, sváz 5·80) a Naturrecht und Socialpolitik (3. podíl Görresovy společnosti na rok 1893.), Kolín 1893 (1·50); František Walter: Socialpolitik und Moral, eine Darstellung ihres Verhältnisses mit besonderer Bezugnahme auf die von Prof. Werner Sombart neuestens geforderte Unabhängigkeit der Socialpolitik von der Moral, Frýburk 1899 (3·60) a: Socialismus und moderne Kunst nach der neueren socialistischen Litteratur dargestellt, Frýburk 1901 (1·50).

Mimo to doporučují se: Karel svob. pán Vogelsang († 1890): Gesammelte Aufsätze über socialpolitische und verwandte Themata, Augsburk 1886 nn. (12, snížená cena 6) a Wiard Klopp: Die socialen Lehren des Freiherrn Karl v. Vogelsang, Grundzüge einer christlichen Gessellschafts- und Wirtschaftslehre, Sv. Hypolyt 1895 (6·20); pak: Karel Waserab: Socialwissenschaft und sociale Frage, eine Untersuchung des Begriffes „social" und seiner Hauptanwendungen, Lipsko 1901 (0.80); Pavel Weisengrün (dříve marxista): Der Marxismus und das Wesen der socialen Frage, Lipsko 1900 (12), kdež potírá se marxismus co nejdůkladněji.

Z menších spisů sluší uvésti:

W. Reischl: Arbeiterfrage und Socialismus (Přednášky), Mnichov (Stuttg.) 1892 (2); W. C. svobodný pán Ketteler: Die Arbeiterfrage und das Christenthum, 4. vydání, Mohuč 1890 (1); Jos. Felix S. J.: Der Socialismus und die Gesellschaft (Přednášky), Mohuč 1879 (1·50); Fr. Hitze: Die Quintessenz der socialen Frage, Pad. 1880 (0·50); B. A. Hoffmann: Die sociale Frage der Gegenwart und die Versuche ihrer Lösung, Mnichov 1898 (0.60); Vilém Hohoff: Protestantismus und Socialismus, 2. vydání, Pad. 1883 (2); Rhenanus: Der Himmel der Socialdemokratie in Traum und Wirklichkeit, Stuttg. (0·75); Engelbert Käser (1. vydání s pseudonymem C. Klein): Der Socialdemokrat hat das Wort! Die Socialdemokratie beleuchtet durch die Aussprüche der Parteigenossen, 2. vydání, Frýburk 1898 (1·50); Konrád Albrecht Ley: A. Bebel und sein Evangelium, 3. vydání, Düsseldorf 1892 (1·20); C. Fulvius: Der Zukunftsstaat, Kolín 1892 (0·50); Ludvík Psenner: Der christliche Zukunftsstaat, Augsburk 1893 (0.40); Joh. Hoffman: Die Entwicklung der socialistischen Idee und die rechte Art, sich ihrer Fortschritte zu erwehren, Münster 1882. (0.80); K. Walcher: Der Socialdemokrat am Ende des 19. Jahrhunderts, Štyrský Hradec 1899 (0·60); J. Kraus: Die wirtschaftlichen Grundlagen des Socialismus, Kritik der Marxschen Wertlehre, Vídeň 1896 (0·40); Joh. Schubert: Genossen heraus! Es brennt im eigenen Haus! Die Lehren der Socialdemokratie von ihnen selbst widerrufen, Štyrský Hradec 1900 (0·50). Články: „Sociale Frage" od V. Cathreina S. J. v „Kirchenlexikon" XI. 431—465; Albert Stöckl: Die socialistische Doktrin, ihre Grundlagen, ihr Inhalt, ihre Verheissungen v „Katholik" 1895 II. 117 nn, 234 nn.

Biederlack S. J. Warum ist die sociale Frage eine Frage der richtigen Weltanschauung? v linecké „Quartalschrift“ LII. 810. nn.

Užitečna jsou i z měsíců ledna a února 1893 jednání v zasedání říšského sněmu německého, týkající se socialismu, jež vydána byla na podnět „lidového spolku“ pod názvem: „Bebel und sein ‚Zukunftsstaat‘ vor dem Reichstag“ dle stenografických záznamů s mnoha poznámkami, v Kolíně 1893 (0.50).

Přednášky o socialní otázce vydali: Ebenhoch: Sieben Vorträge über die sociale Frage, Linec 1787 (1·60); M. Jäger: Vorträge über die sociale Frage. Špýr 1897 (1) a Franz Meffert: Arbeiterfrage und Socialismus. Mohuč 1901 (4.50, svázaná 5·50). O jednotlivých oborech socialismu pojednávají: Jiří Freund C. Ss. R. Sociale Vorträge, Münster 1897 (2, sváz. 3.) a Pallisa: 17 Vorträge über zeitgemässe Fragen, Vídeň 1892 (1·20); P. Freund vydal následující ku přednáškám v katolických spolcích se hodící spisy: Papst Leo XIII., Der sociale Papst. Münster 1898 (2); Die Gesellschaft, populäre Abhandlungen 2. vyd. Monastýr 1897 (1·20); Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit, Vídeň 1896 (0.45) a Beleuchtung antireligiöser Schlagwörter, 4. vydání pod názvem: Moderne Phrasen und Schlagwörter, Vídeň 1898 (1·80). Dále buďtež uvedeny: Egon Huckert: Sammlung socialpädagogischer Aufsätze, Paderborn 1898 (2·50); V. Cathrein: Wer hat von den Socialdemokraten Rettung zu hoffen? v linecké „Quartalschrift“ IL, 555—566.

Sem spadají: Fechenbach-Laudenbach: Denkschrift über die Arbeiterfrage, Frankfurt 1888 (1), referát o otázce dělnické dle „Denkschrift“, tamtéž 1880 (0·50); Beitrag zur Lohn- und Arbeiterfrage, Berlín 1882 (0·80) a Die Bedeutung der heutigen Socialdemokratie für Staat und Gesellschaft, Frankfurt 1895 (2); C. M. Schneider: Die socialistische Staatsidee beleuchtet durch Thomas von Aquin, Pad. 1894 (0·75); Otto Klauss: Der Kampf gegen die Socialdemokratie in der Armee vom Standpunkte eines Hauptmanns, Stuttgart 1891 (1); J. B. Mehler: Die socialdemokratische Poesie, Augsburg 1894 (0·10) a instruktivní články pražského universitního professora Karla Hilgenreinera: Die Erwerbsarbeiten in den Werken des hl. Thomas von Aquin v „Katholik“ 1901 I. a II. sešit.

8. **O poměru socialní demokracie k náboženství** a o významu hesla: „náboženství jest věcí soukromou“ orientují mimo vyjmenované spisy (Käser atd.) ještě: Th. Wacker: Wie stellt sich die Socialdemokratie zu dem, was dem gläubigen Christen vor allem heilig ist? Offenburg 1893 (0·50); František Ser. Richter: Die Stellung der Socialdemokratie zur Religion. Přednáška, 3. vyd. Pasov 1891 (0·15); Die Gottlosigkeit der Socialdemokratie nachgewiesen aus ihrem eigenen Munde. Düsseldorf 1891 (0·25). první sešit lidového spisku: „Der rote Judasbart der Socialdemokratie“ pod názvem: Vom roten Gottesfeind (dole pod č. 26); 18. číslo katolických brošur k obraně a poučení: L. v. Hammerstein S. J.: Kann ein Katholik Socialdemokrat sein? Berlín (0·10); 1. a 10. číslo socialně-politických brošur

„lidového spolku“ (viz dole pod č. 27.; Max Steigenberger: Ist Religion nur Privatsache? Přednáška. 2. vydání. Augsburk 1899 (0·06); Ondřej Hamerle C. Ss. R.: Trau, schau vem! Ist Religion Privatsache? Ein Wort der Liebe an die christlichen Arbeiter und ihre wahren Freunde. Monastýr (0·10); J. G. Schmitt: Religion ist Privatsache. Kázání. Rosenheim 1890 (0·20). (P. d.)

Z novoarmenské literatury.

Podává Alois Koudelka. (O.)

V jiné povídce „Noradzin“ (Novorozeně) líčí se zas útěk Armenů před rotou sveřepých Kurdův. Uprchlíky dělí od ruských hranic jediná už vysoká hora. K ní všichni co nohy mají pospíchají, než pronásledovatelé jsou jim už také v patách. A tu jedna z prchajících Armenek padá na zem — a porozuje robátko.

Povídku „Akhagag“ (Kohout) lze nazvati básní v prose. Vydrancovaná, opuštěná, v hrobové tišině zůstavená ves hlásí se k životu kokrháním kohouta, jediné na živu pozůstalé bytosti, a na tu už čí!á — lišák.

Zajímavým je také poslední obrázek „Zndanum“ (česky vystihujícím výrazem: V díře, t. j. v žaláři). Kdo chceš poznat, jak vypadají žaláře turecké, přečti si ji. Líčení všude věrné, neboť autor prožil dobu krveprolévání v Armenii turecké, a to v Indiře, na samých hranicích tureckých, tak že čerpal z úst i z názoru.

Méně skvěle jeví se dosud dar téhož autora v psychologických obrázcích (v oné sbírce „Bašo“ a v „Kladivu“ r. 1901: „Nevěřící“ [Anhavat]), ač i z toho, co dosud podal, lze se nadíti do něho, že se časem z něho vyvine i pravý umělec psycholog.

Kromě tuto už uvedených prací přinesl „Murč“ r. 1891. z péra Aharoniana ještě tyto práce: „Ušachach sêr“ (Pozdní láska), poměrně nejslabší, více feuilletonistická práce rázu psychologického, pak „Sev orer“ (Černé dni). V této povídce opět se vrací k svému zamilovanému thematu, jak už z nadpisu zřejmo, s tím toliko rozdílem, že v „Černých dnech“ nezachycena pouze jedna episoda z útiskův Armenů, nýbrž načrtána v nich povšechná takořka historie uhnětených Armenů. Povídka započíná idyllickou láskou mladého sedláka Musa k vesnické krasavici, dceři starého Scha, Marou. Než nedlouho potrvá pohoda lásky jejich. V brzku doví se o kráse Mary náčelník Kurdů, Gusni-beg. Kurd sotva že to zví, ihned se vypraví k únosu krásky. To se mu též povede. Maro mešká v táboře kurdském. Hyne, vadne, ale za to Muso neklesá duchem. Spraviv se za Kurda hledá ji, až ji šťastně nalezne. Překrásným místem talentu Aharoniana jest líčení toho okamžiku, kdy Muso žalostné péje o strádání Siamanda a poznává ve vyhublé, ustaralé ženštině, sedící před stanem náčelníkovým, svou unesenou milku. Musovi

podaří se po mnohých nesnázích ubít Gusni-bega a unésti Maru. Ale trest za smrt vůdcovu sleduje hned v zápětí. Kurdi pustí se za uprchlíky, přepadnou jejich rodnou dědinu a vše obrátí v prach a popel. Toliko hrstka uprchlíků spasí se nad jezerem na skalním útese, ale i tam je vyčenichají — vedeni zrádcem Skrenem — Kurdové, a nešťastníci, aby ušli zneuctění, hledají sami v jezeře smrt. Obětí jezera konečnou stává se i Skren, jenž nemoha snésti hryzotu svědomí, hledá v něm utišení a klidu od té strázně. „Povídá se, že tam, kde odpočívá tělo zrádcovo, vlny jezerní — ať už ono klidno nebo rozbouřeno — narážejí na sebe, pěníce se a kypíce a znova od sebe prchají, jakoby zmítány nevolí, že v posvátném lůně jejich spolu s mučeníky odpočívá zrádce. Podnes lze slyšeti v jejich hukotu: ‚Budiž proklat! budiž proklat‘!“

Jiný, snad nejplodnější a nejnadanější, pravím nejnadanější a ne nejlepší po stránce umělecké svých prací aspoň belletristických, jest *Leo.* Tak se totiž prostě podpisuje. Jak se vlastně jmenuje, nemohl jsem se dopátrati. Hlavní síla tohoto autora spočívá v žurnalistice. Byl a jest dosud, třebas od roku 1901. pracuje i pro „Kladivo“, redaktorem „Dělníka“. V „Murči“ uveřejnil vloni pokračování své literarní historie armenské, a to „Dějiny literatury armenské v 18. věku.“ Práce to široce založena a důkladně pracována. Kromě toho uveřejnil tamtéž dva obrázky ze svých „Venkovanů“ (Giuki martik). Za thema si obral vylíčení takových lidí, kteří odkojeni na prsou venkova přišedše do města a nabyvše tam postavení, majetku, potom s patra a s opovržením pozírají na ty, mezi nimiž se zrodili a vychováni byli. Vadou při vší dovednosti a satiře, kterou Leo šlehá takovéto zrůdy, obrázků jest, že autor vkládá v ústa svých hrdin řeči, jež příliš prozrazují vyškoleného žurnalistu, publicistu a patrnou tendenci autorovu.

Z neblaze proslulé Šemachy pochází *S. Širvanzadé.* Narodil se roku 1858. a téměř celý svůj život strávil na Kavkaze. Literarně pracovat začal ve 20. roce věku svého, a sice první prací jeho byl „Požár na naftovém závodě“ (1883), pak následovala práce „Z denníku berního úředníka“. Náměty k nim vzaty ze života v Baku. Roku 1885. vydal sbírečku povídek („Vepikner“), z nichž pozornost upoutala psychologická studie „Lujza“. Nejvíce však se proslavil svým romanem „Namus“ (perské slovo = Čest), jež vloni vyšel v druhém vydání. V romaně tom harmonicky propletá se psychologická analysa s dovednou charakteristikou provincialního života. Z dalších prací jeho uvádím „Arsen Dimaksianc“, v níž předvádí typy tifliské intelligentní mládeže, a pak „Chaos“. Minulého roku uveřejnil v měsíčníku „Murči“ povídku „Umělec“ (Artist). Místo děje Oděssa, a tam dům obývaný osobami náležejícími k opeře. V tom ústředí žije i náš hrdina, Leon, artist (umělec) duchem, milující vášnivě divadlo a zpěv. Spisovateli podařilo se výtečně podat obraz tohoto nešťastného, nervosně chorobného hocha, jenž následkem nešťastné lásky a zklamaných nadějí vrhá se do moře pod loď, na níž odjeti se chystá do Italie jeho milá Lujza. Je to psychologická studie dokonale propracovaná. Téhož roku napsal psychologické drama „Evgenia“, jež velice příznivě přijato jak obecenstvem tak i kritikou.

Z delších a zajímavějších povídek v „Murči" (o překladech tu nemluvím) jest ještě „Mi mah" (Jedna smrt) od *G. Schianca.* Autor předvádí v ní venkovana z turecké Armenie, jenž za výdělkem přišel do Cařihradu. Vydělává si skývu vezdejšího chleba posílkami. Dověděv se, že v Americe lépe placena práce, uchýlí se tam a pracuje jako dříve v potu tváře. Pojednou však donikne sluchu jeho zpráva o tureckém násilnictví, dovídá se, že jeho rodná ves také jim v oběť padla. Obyvatelstvo prý do jednoho pobito. Zpráva ta arci olupuje ho o všecku chuť k dalšímu životu a práci. Stává se tulákem a v brzku umírá. Povídka napsána prostě, vroucně, třebas se jinak nevyznačuje žádnými uměleckými přednostmi.

Z divadelních původních prací kromě uvedené „Evženie" Sirvanzadêho zmínky zasluhuje ještě „Ruzan" od *Muracana.* Je to lyrický kus, jehož námět vzat z dějin armenských 13. století, a to z historika *M. Čamciana,* a to ze života tatarského knížete Džola a knížete Džalala. Hlavní roli hraje dcera tohoto, Ruzan. Hlavní zájem tohoto kusu vypočítán na cit diváků, proto také ne tak obsah valný jako spíše vnější scenické effekty.

Z básnických originalních příspěvků v „Kladivu" uvádím krásně a zvučně zpracovanou národní legendu „Anicac hars" (Proklatá nevěsta) od *T. Thumaniana,* pak asi šest básniček rázu pessimistického od předního armenského poety *Al. Caturiana,* pak *K. Krasilnikiana* „Ukolébavka" (Ororochi jerg). Četněji arci zastoupeny básnické překlady.

Měl bych se zmínit o některých publikacích odnášejících se k armenštině dílem u nás v Evropě vydaných, dílem na východě, jakož i o některých pracích rusky sice napsaných, ale od rozených Armenův, ale poněvadž se to trochu vymyká z rámce této stati, promluvím o nich jinde.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCLXXXIII.

311. Bonifatius IX., papež. Řím, 19. dubna 1396. — G. I. c. 26., ne 27., jak udal Dr. Lechner.

Původní vidimus z 30. prosince 1401 vyhotovený knězem Ondřejem dioecese olomucké, jenž se podepsal Andreas Hyizonis de Ossla.

Na omylu jest Dr. Lechner, pravě, že jest to „Consistorial-Vidimus, signiert Herrschaft Wischau G. I. c. 27. des Officials Johann von Ghulen de dto Pussmir, 30. December 1401 mit dem h. Officialats-siegel." Signaturou G. I. c. 27. totiž opatřen jest notářský vidimus s pečetí officialatu biskupského na pergamenovém proužku s obrazem Spasitelovým, vydaný jménem Jana Ghulena, děkana magdeburského, kanovníka zároveň a officiala olomuckého; jeho datum: Olomouc,

19. června 1397. Pověřeny jím opisy listiny Jana, biskupa olomuckého z 1. června 1347 (Codex diplom. Moraviae VII. pag. 523.) a Karla IV. z 13. července 1351 (ibidem pag. 57.). Starý jeho záznam na rubě jest vyškrabán a přepsán novým.

Náš vidimus jest pouhá notářská listina pověřující opis bully papeže Bonifatia IX. z března 1395 (Codex diplomaticus Moraviae XII. n. 242. pag. 231.) a z 19. dubna 1396.

Pečeti na něm nikdy nebylo. Záznam na rubě správně zní: littera papalis in forma instrumenti super ecclesia parochiali incorporata monasterio. Adjectivum „parochiali" náleží k „ecclesia", jakož znaménko dosvědčuje. Čtení Dr. Lechnera: ecclesia incorporata monasterio parochiali, co znamená, jsem neuhodl.

Str. 289. ř. 3. transsumpt: adiicimus, ne: adducimus;
ř. 7. transsumpt: parrochialem; ř. 11. parrochialis; 19. parrochianorum;
ř. 9. „ deliberacione *pre*habita;
ř. 12. „ dosti zřetelně: ac *iure* dignitate et honore, ne: omnibus, jak tištěno, ani: more, jak opravuje Dr. Lechner;
ř. 12. „ omylem: eisdem, místo eusdem;
ř. 13. „ ipsum*que* monasterium, ne: ipsum quoque;
ř. 18. „ ydoneum;
ř. 20. „ Olomuczensi;
ř. 21. „ omylem: existent*e*, místo: existenti;
ř. 26. „ „ *por* parte;
ř. 26. „ bylo psáno původně predictarum, $\bar{p}$ (= pre) jest vyškrabáno;
ř. 27. „ adiicere.

CCCLXXXIV.

315. Opat Mikoláš. Vratislav, 9. května 1396. — C I. a. 20.

Na pergamenovém proužku visí dobře zachovalá pečeť ve vosku červeném, která přes lístek papíru byla přitisknuta, podlouhlá, vodorovnou čarou ve dvě polovice rozdělená: ve vrchní obraz sedící Matky Boží s děťátkem, v dolní klečící opat s mitrou a berlou. Legenda: S. NICOLAI ABBATIS. DEI. G. MARIE. IN. WRAT.

Záznam na rubě zní správně, jak jest psán: Transsumptum episcopi Olomuncensis et capituli ad reprimendas etc. (ne: ad recipiendos, jak udává Dr. Lechner), k čemuž rukou šestnáctého století dodáno: iniurias transgressorum (et?) spoliatorum ecclesie. Zdá se, že byl tu záznam z 15. věku otřelý, z něhož zbylo pouze: per atrocitatem iniuriarum.

Str. 292. ř. 5. original: Bonifatii, tak i str. 293. ř. 10.;
ř. 11. original: litterarum *apostolicarum*;
ř. 14. „ transscribi et exemplari et transsumptum *ac* exemplum etc.;
ř. 25. „ správně: express*a* intererat;
ř. 29. „ dicare *et* allegare;
ř. 32. „ správně: *aut* allegaret, quare premiss*a* fieri non deberent;
ř. 38. „ inuenientes (inuenien s čárkou nad *n*).

CCCLXXXV.

323. Král Václav IV. Praha, 30. června 1396. — S. I. a. 12.

Originaly jsou dva. Prvý má pečeť na žlutých a černých nitích hedbávných dosti dobře zachovalou, až na část okraje, kde byly litery legendy: STVS z AVGVSTVS. Král v ornaté sedě na trůně stkvostném v levici drží říšské jablko, v pravici žezlo; na levici trůnu český lev na štítě, na pravé straně štít s orlicí. Legenda: † WENCESL. DEI. GRACIA. ROMANORVM. REX. SEMPER. AVG[STVS.] ET. BOEMIE. REX.

Na rubě pečeti sekret králův: dvojhlavý orel, na prsou maje korunovaného českého lva.

Na plikatuře: Per dominum Johannem episcopum Lubucensem Wlachnico de Weytenmule.

Záznam na rubě celý zní: Consensus domini regis Wenceslai Boemie super empcione bonorum in Drzewczicz. Níže: littera super Rzyepczycz (jinou rukou připsáno): Drzewczicz. Prvý přepsán archivářem bar. Buolem r. 1803. Též jsou čísla: 10 et 12.

Znamení registratury: R. Petrus de Wischow (ne: IR. jak má Dr. Lechner), t. j. registrauit Petrus de Wischow.

Rumělkou: xx. I. (ne, jak čte Dr. Lechner: LXX.).

Druhý original má pečeť velmi porouchanou na žlutých nitích hedbávných, černé ztyřely, až na zbytek při pergameně. Na rubě pečeti sekret jak výše udán.

Až na záznam na rubě: Super fortalicio et bonis Drzewczicz et Popowicz popis souhlasí s výše řečeným. Co dále na rubě psáno v době novější, toho si nevšímáme leč zřídka kdy.

Str. 299. ř. 4. oba exempláře: hiis;
ř. 10. oba exempláře: et (est omyl tiskový);
ř. 12. „ „ continentur;
ř. 23. „ „ episcopi *Olomucensis*.

Str. 300. ř. 5. oba exempláře: nichil;
ř. 7. oba exempláře: accionem *impeticionem* instanciam;
ř. 9. „ „ emolimentis;
ř. 12. „ „ inprouide;
ř. 17. „ „ regum Boemie, ne Bohemie;
ř. 24. „ „ Nulli ergo *omnino* hominum etc.;
ř. 28. „ „ irremissibiliter.

Ostatní rozdíly:
ř. 11. original I. summa, II. suma;
ř. 32. „ „ nostre gracie, II. gracie nostre;

CCCLXXXVI.

330. Biskup Mikoláš. Kroměříž. 31. července 1396. — Manské knihy II. str. 112.

Str. 306. ř. 1. manské knihy: mit wolbedachten můte etc.;
ř. 4. manské knihy: zu Olomu*n*cz manschaft; tak Olomu*n*cz i níže v této listině vždycky; tedy i v doplňku Lechnerově str. 209. Olomuncz a ne: Olmucz; před tím: dorffel.

Str. 307. ř. 5. manské knihy: Jakxen;
ř. 7. manské knihy: das egenannt dorffel;
ř. 13. a 16. manské knihy: hindernusse;
ř. 23. „ „ skutečně: Scherewicz.

CCCLXXXVII.

331. Týž biskup. Kroměříž, 31. července 1396. — Manské knihy II. str. 215.

Str. 307. ř. 2. manské knihy: fide *et* in solidum:
ř. 3. manské knihy: Smettana;
ř. 6. „ „ správně: nostri emptores, což jest podmět věty, ne tedy jak opravuje Dr. Lechner: emptoris;
ř. 10. „ „ místo etc. jest v knihách pouze: unus super alium non demonstrando.

CCCLXXXVIII.

332. Týž biskup. Arnoltovice, 5 srpna 1396. — Manské knihy II. str. 115.

Str. 307. ř. 13. a níže kolikráte jméno přichází, transskribováno jest správně: Chremser, ne Chremsir jak chce Dr. Lechner, však také mělo býti ř. 9. psáno confinium Chremser, nebo Chremserense, neboť jest užito zkratku jednoho. V té věci není diplomatář důsledný, však ani Dr. Lechner, jenž kdykoli prve čten byl zkratek Chremser, nečinil výtky žádné.

Str. 307. ř. 2. manské knihy: Crawar jako ř. 5.
Str. 308. ř. 2. manské knihy: perdes omylem místo správného: perd*ent;*
ř. 16. manské knihy: In quorum omnium et singulorum testimonium etc.

CCCLXXXIX.

333. Týž biskup. Arnoltovice 5. srpna 1396 — Manské knihy II. str. 114.

Str. 308. ř. 1. manské knihy: *Nos* Nicolaus etc.;
ř. 2. manské knihy: titulo *bona nostra feudalia* videlicet opidum etc.;
ř. 12. „ „ legitimis;
ř. 14. „ „ snad: *nouingentis,* ne: noningentis;
ř. 15. „ „ quingentas *et* quinquaginta.
Str. 309. ř. 8. manské knihy: *domino* Johanne de Przna milite;
ř. 9. manské knihy: pfeudelibus.

V doplňku Lechnerově:

str. 210. ř. 4. resignamus, významu: odstupujeme;
ř. 5. comitam může zde znamenati: soudnictví, jako comes mnohdy soudce značí.

CCCXC.

334. Týž biskup Arnoltovice, 5. srpna 1396. — Manské knihy II. str. 114.

Dr. Lechner: Provenienz richtig, ebenso der Druck, Einlageformel weggeblieben.

Str. 309. ř. 1. listina počíná v manských knihách: *Nos* Nicolaus etc.;
ř. 6. manské knihy: una nobiscum *bona nostra fide et in solidum* dicto domino etc.;
ř. 10. „ „ sigilla nostra *de certis nostris scienciis presentibus* sunt appensa.

CCCXCI.

336. Týž biskup. Ostrava, 17. srpna 1396. — Manské knihy II. str. 116.

Str. 310. ř. 3. manské knihy: vnsrem man; vorkawft habe;
ř. 4. manské knihy: sechstelhalbe hube, etc. greniczen;
ř. 7. „ „ patrně: Olomuncz beze zkratku; str. 311. ř. 5. Olomūcz, tedy také: Olomuncz.

Str. 311. ř. 4. manské knihy: manlehen;
ř. 5. manské knihy: zu Olomuncz (Olomūcz);
ř. 6. „ „ kuniglichin berne.

CCCXCII.

337. Týž biskup. Ketř, 20. srpna 1396. — Tytéž knihy II. str. 118.

Str. 311. listiny ř. 1. listina počíná: *Wir* Niclas etc.

Zkrácena jest velice: tak mezera jest
ř. 1. po slově: das;
ř. 2. „ „ getrewer a opět po slově: habe;
ř. 3. „ „ czinses a opět po slově: firtel;
ř. 4. „ „ Krotenpful;
ř. 7. „ „ vorkawft hat, a zase po: haben wir;
ř. 8. „ „ krafft dicz briues.

CCCXCIII.

338. Týž biskup. Mírov, 24. srpna 1396. — Tytéž knihy II. str. 122.

Str. 311. ř. 4. manské knihy: Zawrzi alias Heynrichsdorff;
ř. 5. manské knihy: ffredlant;
ř. 6. „ „ fredlant;
ř. 7. „ „ sine liberorum (liberor s kličkou), mylná konstrukce dle češtiny, místo: sine liberis, jak tištěno.

Str. 312. ř. 1. manské knihy: contulimus donauimus ac presentibus etc.

CCCXCIV.

340. Markrabí Jošt. Brno, 26. srpna 1396. — C. I. a. 22.

Nejstarší záznam na rubě, čtyřřádkový, jest vyškrabán, nelze ho čísti.

Novější: Datum Jodoci marchionis Morauie in quo mandat presertim ciuibus Olomucensibus ut non introducant gentes armorum in domos canonicorum sed ipsos in ceteris libertatibus dotacionibus etc. (Nedopsáno.) Značka rumělkou VII E.

Pečeť menší v červeném vosku na pergamenovém proužku velmi dobře zachovalá: uprostřed kostkovaná orlice, kolem legenda písmem gothským: s. iodoci. di. gra. marchionis. et. dn̄i. moravie.

Str. 313. ř. 2. original: ymmo;
ř. 3. original: gwerrarum;
ř. 7. „ themeritate;
ř. 10. „ Olomucensis, . . decanum;
ř. 13. „ *et* siti i*n*maniter;

ř. 14. original: in Olomuncz (Olomūcz);
ř. 18. „ huiuscemodi;
ř. 19. „ inmunitates;
ř. 20. 21. „ dominorum .. decani;
ř. 29. „ huiuscemodi.

Dvě tečky zastupující místo jména mají býti: ř. 10. před: decanum, 21. před: decani.

Str. 314. ř. 9. original: inmunitatibus.

CCCXCV.

342. Biskup Mikoláš. Mírov, 15. září 1296. — Manské knihy str. 126.

Počátek listiny zní v manských knihách: Nicolaus etc. Notum facimus etc. quod consideratis etc. ut in superioiri folio. Sibi partem etc.

Jméno přijímatele manství vneseno z předcházející listiny. Nápis této v našich knihách: littera Johannis Kuchmeister super villa Micolowicz in districtu Oppauiensi.

Listina jest zkrácena, pročež by mohlo etc. býti ř. 3. po: dedimus, ř. 4. po: damus a tolikéž po: pertinenciis.

Ř. 6. Datum *in castro nostro* Meraw etc.

Doplňky diplomatáře moravského.

Sebral ALFONS ŽÁK.

V prvním sešitě německého časopisu císařské akademie věd ve Vídni, „Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen“, roč. II. (Vídeň, 1849), str. 1.—52. vydal P. Theodor Mayer, benediktin a knihovník v klášteře Melku, 44 listin premonstrátského kláštera v Jeruši (Geras) v Dol. Rakousích při pomezí moravském a upravil je až na 7 s celým obsahem, opatřiv některé z nich zajímavými a důležitými poznámkami kritickými. Skoro polovina těchto vydaných listin dotýká se buď docela buď částečně Moravy, a bývá tam proto častěji i Bočkův diplomatář Moravy citován, od něhož již dříve několik listin těch bylo vytištěno. Připravuje sám diplomatář kláštera jerušského, nalezám tu a tam některé doplňky k listinám Mayerovým, jež zde uvádím jakožto doplňky diplomatáře moravského.

I.

Konrád, hrabě z Herdeku (Chonradus Comes de Playe), daruje klášteru jerušskému právo vinohradské na některých vinicích v Gulkau. Hardegg, 30. listopadu 1249.

Original na pergamenu dobře zachovaný v Jeruši. Přivěšená pečeť trochu poškozená má legendu: † SI. COMITIS CH...RADI DE PLAYEN. Na rubu stojí: „super vineas in pulka“. Vytištěno u P. Mariana, Gesch. der ganzen öst. Klerisey, IX. 130 a „Archiv“ l. c. str. 21.

č. VII. Mezi svědky uveden Wernhardus de Huselin chybně místo: Hofelin, t. j. Oberhöflein u Jeruše Posledním svědkem jest Albero dictus de Vraehen (Vranov, Frain). [Hovelin 1271 cf. fontes Rerum Austr. III. III. 373.]

II.

Wichard z Trnavy (Wichardus de Tyrna) daruje klášteru jerušskému podací právo na faru Wratěnín (Wratingen). 1251.

Listina ta, v archivu jerušském chovaná, uveřejněna byla od P. Mariana l. c. IX. 134 a od Bočka v d. III. 147. „Archiv“ l. c. str. 21. č. VIII. uvádí listinu tu dle starodávné kopie na pergameně, jež se rovněž v Jeruši zachovala a liší se od listiny prvé jen několika variantami. Poznámku 3. jest proto v „Archivu“ opraviti. Ze svědků, již jsou v obou listinách stejní, uhodl jsem, že Vlricus Liber a Gaytmar filius Liberi náležejí k rodině z Freisteinu, hradu nad Dyjí blíže hranic rakouských v okresu vranovském, kdežto následující svědkové Ekchard a bratr jeho Hartlieb byli z Myslibořic, jak patrno z „Fontes“ III. 424 (Mizelbaricz). Cf. Boček III. 376. Trnavka (Thürnau) jest ves s pustým hradem nad Dyjí u Drosendorfu v okresu jerušském blíže hranic moravských.

III.

Tatáž listina v obšírnějším slohu. 1251.

„Archiv“ l. c. str. 23. č. IX.; listina ta, jejíž original zachován jest v Jeruši, není vůbec, pokud mi známo, v diplomatáři moravském vytištěna, má tytéž svědky, jako listina předešlá, jenže první svědek má v „Archivu“ zníti: Chounradus plebanus in Vraetingen.

IV.

Smilo z Bílkova a jeho bratří darují klášteru jerušskému faru v Rancířově (Ranzir). 1256.

P. Marian IX. 129. Boček III. 249. „Archiv“ l. c. str. 34. č. XIII., zde však opraviti jest letopočet, pak jméno kostela (chybně Ransir) a datum na konec, jež musí zníti: MCCLVI. Epact. XXII. conc. VI. ind. XIIII. Gaitmar filius liberi, jenž přichází mezi svědky, jest opětně Gaitmar Frei z Freisteinu, jako svrchu l. 1251.

V.

Wichard z Trnavy (Weichardus de Tyrna) a Jan z Dobřan odevzdávají chrám v Dobřanech sestrám magdalenkám. Vranov (Wrein) 1259.

Original, pergamen, na Strahově v Praze. Otištěn ve „Sborníku historického kroužku“ (v Praze, 1900) roč. I. str. 161 od Dr. Isidora Zahradníka, knihovníka strahovského. U Emlera Reg. II. 88 jest listina téměř totožná, dato 22. července 1259 z dvorního archivu ve Vídni.

VI.

Bruno, biskup olomoucký, potvrzuje Alberta, kněze řádu premonstrátského, za faráře v Kost. Myslové. V Kroměříži 23. září 1265.

„Archiv“ l. c. str. 37. č. 16. dle originalu na pergameně v archivě jerušském. Jméno místní psáno jest v originalu Mizlawe a Myzlawe.

VII.

Týž biskup předává opatu Martinovi z Třebíče rozhodnutí sporu o právo podací v Rancířově. V Kroměříži, 19. března 1274.

„Archiv“ l. c. str. 39. č. XX. z originalu v Jeruši. Na konec místo: „Et ut tunc“ má zníti správně „ex tunc“.

VIII.

Oldřich z Freisteinu (Vlrich der vrei von vreinstain) zříká se práva na každoroční dar dvou páru bačkor, jež mu klášter jerušský dříve musil odváděti. 25. července 1286.

„Archiv“ l. c. str. 40. č XXVI. a „Waldviertler Kalender“ (Horn 1896) str. 95. dle originalu v klášterním archivu jerušském.

IX.

Rudiger O. Praem., dosazen je na faru v Kostelní Myslové (in Mislowe). V Olomouci, 16. října 1292

„Archiv“ l. c. str. 41. č. XXVII. z originalu v Jeruši.

X.

Jan, biskup olomoucký, potvrzuje klášteru jerušskému patronat v Rancířově (Ranozyrow) u Vratěnína. Pustoměř, 17. srpna 1303.

„Archiv“ l. c. str. 43. č. XXX. dle originalu, jenž zachován jest na pergameně v Jeruši. U Bočka V. 163. jest nesprávné datum 16. září místo XVI. Kal. Septembr.

XI.

Totéž potvrzení pro faru ve Vratěníně. Modřice, 18. listopadu 1303.

Boček V. 165. „Archiv“ l. c. str. 44. č. XXXI., zde však udáno chybně Modvicz místo Modricz (Mödritz u Brna).

XII.

Markvard z Rancířova u Jihlavy daruje tamní faru klášteru jerušskému. V klášteře luckém nad Znojmem, 28. listopadu 1305.

Original na pergameně v klášteře jerušském. Otisk u P. Mariana IX. 136 (s chybami) a v „Archivu“ l. c str. 46. č. XXXIII.

XIII.

Smilo z Hrádku (de Castello) uznává právo kláštera jerušského na faru Rancířov u Vratěnína a přislibuje jí ochranu. 1315.

Originalu nebylo mi lze nalézti, dle něhož ještě „Archiv“ l. c. str. 47. č. XXXIV. listinu otiskl. Kopie, jíž měl jsem po ruce, má varianty: Rancir (místo Ranzir), Bertholdus (místo Berchtoldus), proponerent (místo proponant), non debeat inferri (místo evenire).

XIV.

Hynko, biskup olomoucký, investuje Fr. Konráda za faráře v Kostelní Myslové (Myelans). V Olomouci, 22. listopadu 1329.

Original v Jeruši. „Archiv“ l. c. str. 50. č. XXXIX., kde však má zníti správně: fratrem Conradum (místo Comm.)

XV.

Fr. Gottfried O. Praem. dosazen jest na faru v Rancířově (Ranczir). Kounice, 20. července 1351.

Original v Jeruši. „Archiv“ l. c. str. 50. č. XL.

Poznámka. Potud listiny v „Archivu“ l. c. vytištěné. Dle těchto a ostatních četných listin i archivalií dosud nevydaných podávám zvláštní studii o stycích kláštera jerušského s Moravou na jiném místě. (Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens. Brno 1902.)

Výstava Rodinova.

Pod Kinského zahradou zbudován pavilon, jehož útroby hostí řadu soch Rodinových, dílem vytesaných v mramoru, dílem ulitých z bronzu, převážnou většinou sádrových odlitkův. Úmyslně jsme čekali, až ruch, způsobený výstavou děl Rodinových, se poněkud utiší. Hlučné slavnosti, pořádané na počest francouzského mistra, se svým nadšením někdy až překypujícím dávno již dozněly, dostavila se klidnější nálada, za které bude možno pronésti střízlivější úsudek o práci vynikajícího sochaře, jehož pouhé jméno uvádí nadšence do extase, v níž jim proudí z úst příval věšteckých slov. Jako spiritisté žádají od těch, kteří se účastnit chtějí manifestace duchův, aby odložili všechnu „nedůvěru“ a všechny „předsudky“, tak ukládají přívrženci nových směrů návštěvníkům výstavy, aby ponořili pod práh vědomí všechny „předsudky“, vše, co posud viděli, a vše, čemu se posud naučili, jinak prý jich zůstane tajno, co hovoří „prabytost“ a „prasíla“. Podstata kritiky tkví v půdě rozumového poznání. Kritika není krásným uměním, jakkoli háv, do něhož se halí, může býti skvostný, barvami zářící a drahokamy posetý. Je-li umělecké dílo pouze podnětem, jen vzpruhou bujné fantasii, aby se vznesla nad skutečnost do říše snův, uzraje snad touto tvůrčí činností plod vzácné nádhery, který každého omámí, kdož z něho okusí, ale věcná kritika takovým způsobem se nerodí. Velká většina posudkův, uveřejněných o dílech Rodinových, jest ovocem naší vznětlivosti pro všechno, co je nám nové a cizí, a trpí povážlivě zmíněnou vadou. Ještě štěstí, že mistr Rodin sám ve svém vídeňském hovoru všechny tyto vzdušné zámky básnících esthetů rázem rozfoukl. Jako lidé, jimž milý Pán Bůh zdravý rozum zachovati ráčil, jsme úplně nepřístupni suggesci, jíž podléhají nemyslící massy, a máme též odvahu vlastního mínění.

Hned předem prohlašujeme, že vidíme v Rodinovi sochaře skvělého nadání, který obdivuhodně ovládá material, jemuž vtiskuje své myšlenky. Zdá se nám skoro, že jest více myslitelem než sochařem. Celý zástup jeho ctitelů vkládá do jeho díla výbojný úmysl, umělec sám zcela jasně vyznal, že se neúčastní žádného válečného tažení, že pozoruje pohyb lidského těla, co vidí a co se mu zdá novým, zajímavým a vý-

značným, že zachytí; pak přijdou prý jeho přátelé, mudrují nad výtvorem, podloží mu myšlenku a vybájí jméno. V jednotlivostech není as toto vylíčení tvůrčího pochodu úplně správné, neboť mnohé a mnohé sochy mají na sobě patrný ráz, že povstaly za účelem napřed vytknutým a že mají úkol, hlásat určitou ideu, ačkoliv umělec sám není si dostatečně vědom psychologického průběhu svého tvoření. Ale zajímavý jest výrok tento přece, poněvadž uvádí na pravou míru hymnická rozjímání kritisujících mystiků.

Nuž, vstupme do četného sboru bělostných těl. Hned u vchodu spatříme stařenu. Je úplně nahá, vyhublá, na všech údech jí vyčnívají kosti, mezi nimiž šklebivě zejí prohlubně zpustošelých a vymizelých tvarů. Kůže, kdysi fysiologickými processy silně napjatá, se scvrkla a v řasách leží a visí. Zajímavá studie, obraz „zříceniny a úpadku". ale nepěkná socha zbloudilého vkusu, vzbuzujíc jen pocity zármutku, beznaděje a pessimismu. Málo uspokojeni opouštíme stařenu a stojíme před kamenem, znázorňujícím zadumaného sochaře. Nad ním se vznáší musa, jejíž údy tvoří na prvý pohled nevyzpytatelnou spleť. Přistoupíte blíže, pozorujete bedlivěji, třídíte jednotlivé údy, počítáte ruce a nohy, ano jsou i okamžiky, ve kterých vámi skoro zmítá pochybnost, kde jest vlastně hranice mezi tělem kontemplujícího muže a rozložené musy. Není vám jasno, k vůli čemu ta změť končetin. Nahlédnete do katalogu, a tento vám vysvětluje: „Musa ... přichází z výšin; její pružné tvary, zdá se, vlní se po vůli vánku, a nic není čistěji rozkošnického jako tato spleť linií, toto vášnivé o b j e t í, představované dvěmi (!) těly, jež se n e d o t ý k a j í." Konečně se vám pracně podařilo, dosíci jistoty o o b j e t í těchto dvou se n e d o t ý k a j í c í c h těl. Vrátíte-li se za chvíli, pak abyste počali svou námahu znova. Řeknete si: Zajímavá studie, ale nejasná socha. Tento vzdech se vám vydere ještě mnohokráte z prsou, zvláště u různých faunek a siren s kaučukovým trupem a násilně ohnutými údy, v posách, jimž nelze upříti odvážnosti a novosti, jimž ale nelze nevytknout svrchované ošklivosti. Světlejším zjevem jest socha sv. Jana Křtitele. Muž vážné, ano přísné tváře, s pozdviženou pravicí, aby dodal váhy důtklivým slovům pokání, jež se mu řinou z úst. Z celé postavy dýše nehledaná prostota, vážnost, vznešenost.

Do poháru našeho požitku skane však hned krůpěj pelyňku. Radosti nám ani nekalí neúprosný realismus, který se úmyslně vyhýbá ladnému vedení linií. Avšak jaký jest to realismus, který tohoto proroka sebekázně neodívá ani čtverečním centimetrem šatu! Vyžaduje to historická pravda? To není hlas volajícího na poušti. To je model z atelieru.

Škoda, že „Občané Calaisští" jsou zastoupeni pouze pěti fragmenty. Síla výrazu, prostota komposice jest tu obdivuhodna. Jakási drsnost v postoji a posunu jeví se i zde více, než by snad bylo třeba, postava muže s nesmírným klíčem v rukou blíží se snad již karikatuře, avšak vůči mohutnému dojmu celkovému každá výtka umlká. Zlomek pomníku Viktora Huga dává tušiti, jak giganticky bude působit mramor, který

se dokončuje pro zahradu luxembourskou. — Allegorie „Války“ ukazuje nám klesajícího bojovníka s mečem v levé ruce. Nad ním rozpíná ramena a zatíná pěsté furie války; vichor ohýbá jí peruť, zběsilá vášeň křiví jí líce a otvírá k řevu ústa. Postava bojovníka žádala by přesnějšího provedení. Toto přání vyslovili bychom ještě u mnohých jiných děl, kdybychom nevěděli, že Rodin vypracováním podrobností zrovna pohrdá, domnívaje se, že takto docílí mocnějšího účinku. Dle našeho názoru se úplně klame. Jako nám základní motiv nezjevuje celou krásu a velebu symfonie, na něm vyklenuté, jeho ostrý škrt tužkou nevystihne sálající oheň barev, tak nám nenahradí hrubý tes dlátem mnohost a lahodu linií. Tento způsob, jen stále naznačovati, jmenuje právem Max Nordau „Die Rodin'sche Unmanier“ a konstatuje velice neblahý vliv tohoto nezpůsobu na mladší generaci sochařskou. Nejnepříjemnějším výstřelkem tohoto naznačování jest, že tělo některých soch vyjadřuje celým svým záchvěvem případné vášeň, která jím lomcuje, hlava však jest úplně nesúčastněna a tak zhruba načrtána, že medik neodolá pokušení a prohodí „hydrocephalus“. Jak by získala našeho mistra „Modlitba“, toto tklivé znázornění touhy duše, vyprostiti se z běd hroudy a vyletěti do blankytných volných prostorů, kdyby byl sochař jednak šetřil ohledů socialních (ten vystupující, do očí bijící phallus!), jednak vypracoval balvan v končetiny aspoň poněkud lidské!

Kabinetním kouskem jest bronzová skupina „Prchající láska“ (č. 110.), ukazující nám celé mistrovství Rodinovo, jak klade důraz na myšlenku, vládne neobmezeně formou, zachycuje netušené pohyby, zaměňuje někdy prostotu za vypočítavou rafinovanost. Všeobecně uznanými výtvory, od přátel i odpůrců, jsou „Polibek“ a „Kovový věk“, zakoupený pro Prahu. S obnaženou hlavou a kloboukem v ruce stojíme před vystavenými portrety (Dalou, Rochefort, Falguière), jež nám lépe nežli dlouhý rozbor hlásají duševní fysiognomii zobrazených, zároveň však tlumočí sílu a genialnost autorovu.

Tyto poznámky ať dostačí. S velkým zájmem jsme se procházeli výstavou. Nazírali jsme tam, co znamená myšlenka, i když se jí nedostane úplně přiměřeného ztělesnění. Rádi jsme pozorovali ten němý protest proti umění odkoukanému, přisládlému. Naučí-li se naši umělci od Rodina, jak všemocná jest v umění idea, a podaří-li se jim, nezávisle od Rodina, osvojiti si svéráznou formu, můžeme s odvážným a obětavým podnikem pražských umělců, združených ve spolku „Manes“, býti úplně spokojeni. Rín.

Nová díla.

Dr. František Krejčí: Základy psychologické. Str. 254. Cena 3 K 60 h. Encyklopedická knihovna Dědictví Komenského. Sv. IV.

V této prvé části díla svého vymezuje p. spisovatel pojem a látku psychologie — duševní jevy jsou mu takové, jež si bezprostředně uvědomujeme —, přihlašuje se za stoupence filosofického monismu a psychofysického parallelismu („psychologie bez duše"), popisuje jevy duševné a třídí je v jednoduché a složené, obojí zase v puvodní a odvozené, ve všech pak dělí okamžité stavy vědomí, činnosti a celek duševního dění.

Po stránce informační co do novějších názorů psychologických je spis pracován velice bedlivě a zdařile; kritika směru psychologických zvláště pokud zasahují do vychovatelstvi jest případná — že vlastní směr páně spisovateluv není o nic lepší ostatních, zustaveno posouditi čtenáři. V zásadních otázkách nelze s p. spisovatelem souhlasiti, an se chová přímo záporně k věcem, o kterých jinak dle stálého ujišťování slovného psychologie empirická nechce prý vubec rozhodovati. Popirá podstatnost duše, a tím řečeno všechno, byť i výslovně odmítal pro to název materialismu. O názorech křesťanských mluví, an přeceňuje svou vědu, se známým u něho despektem, v němž se jeví jaksi zvláštní rys osobnosti, a proto zbytečno jednotlivé názory a poučky jeh vyvraceti; jsoutě systemy na to, aby se potíraly, po případě v pokoleních vystřídaly. Kolik z takovéto práce vyplyne pro idealy výchovu, nebudiž ani rozhodováno; pro psychu, jak ji p. spisovatel předpokládá, stačila by praobyčejná prospěchářská dressura, na vše vyšší snažení škoda pak veškera času a práce.

W. Kreiten: Allerlei Weisheit. Sprüche und Widersprüche. Paderborn 1901. Str. 232.

Známý jesuitský literarní historik vydal tu bohatou sbirku průpovědí o duležitých předmětech života, bohatou nejen počtem, nýbrž i obsahem. Rozbírati nebo kritisovati ji bylo by nemístno; nejužitečnější bude ji přečísti a přerozjímati — komu se co hodí, najde si sám. A stojí skutečně za čtení

Dr. Joseph Mausbach: Die katholische Moral, ihre Methoden, Grundsätze und Aufgaben. Zweite vermehrte Auflage. Köln 1902.

Dvě části cenného díla věnovány obrané katolické mravovědy proti novějším útokům. Třetí pak zabývá se novými úkoly, které jí s rozvojem věcí a věd nastaly. Není zajisté čestným svědectvím, že mohou v 20. století učebnicemi býti spisy století 17. neb 18.! I věčné stojí moralka před novými záhadami, jichž nelze starou šablonou měřiti, nechceme-li ulevovati tam, kde ani iota nesmí zmizeti (na př. co do spravedlivosti), a naopak svědomí zbytečně porušovati a přetěžovati, kde jho Kristovo je příjemné a břímě lehké! Hříchy se snadněji

v theorii fabrikují, nežli v praxi mohou býti uvarovány. Úkolem pak moralky není, vésti ke hříchu, otvírati peklo, nýbrž vésti ke ctnosti, otvírati nebe. Důkladné **vědecké** studium mravovědné pak stává se tím potřebnějším, čím více se mravnostní pojmy porušují jednak praxí, jednak i nesprávnou applikací, s jakou se často, bohužel až příliš často shledáváme v katechesích, v asketických knížkách atd. Jestiť velice nebezpečný předsudek lidí jinak horlivých, že mravnost poroste, porostou-li požadavky a předpisy. Právě naopak — libovolným hromaděním kladných předpisů vzrůstá i porušování jejich, a tím také porušování zákonnosti vůbec. Úcta k zákonu má býti prvním a hlavním výsledkem výchovu mravního, ale úcta rozumná, sama v sobě odůvodněná — toť právě svoboda, kterou nás Kristus osvobodil od spousty pravidel a předpisův.

N. P. Pavlov-Silvanskij: Feodalnyja otnošenija v Udělnoj Rusi. Petrohrad 1901.

Jmenovaný spisovatel snaží se dokázat totožnost feudalního zřízení na západě i v Údělném Rusku, dokázat totéž, oč před ním se pokoušeli Čičerin i Solovjev, i činí to s dosti patrným zdarem.

M. Dovnar-Zapolskij: Gosudarstvennoje chozjajstvo velikago kňažestva Litovskago pri Jagellonach. Sv. 1. Kijev 1901. Str. VIII + 807 + CXII. Cena 4 r.

Autor knihy této šťastně slučuje v sobě široké pojímání historického processu i znalost ekonomické nauky se skvělou znalostí dat, na jichž základě může založit se nové schema ruských dějin. Otázky, jichž se autor v přítomném díle dotýká, jsou hlavně ekonomické a finanční. První kniha věnována úplně otázce o důchodech státních.

Velikorusskija narodnyja pěsni. Izdany prof. Sobolevskim. Sv. VII. Str. 708. Petrohrad 1902.

Sedmým svazkem ukončeno obšírné dílo prof. A. Sobolevského, v němž na 4052 stránkách sebráno 4772 písní i s varianty. Dílo to podává hojný material k srovnávacímu studiu rozvoje ruské písně a pracováno velmi svědomitě.

Dr. Josef Fražák: Aristotelova Ústava athenská. Str. 127. Bibliotheky klassiků řeckých a římských České Akademie č. 2. Nakl. A. Wiesner v Praze.

Ohlašujeme teprv nyní spis pozdě nám zaslaný, který as i jinak málo do veřejnosti pronikne. Důležité dílo Aristotelovo, objevené roku 1891., zčeštěné tu dle vydání Blassova, zajímá nejen filologa, nýbrž i historika a politika, objasňujíc neb opravujíc nejednu stránku dosavadního dějepisu Athen. Při obtížích textu Aristotelova vůbec, jež v tomto případě se jen stupňují, měl p. překladatel skutečně pernou práci, kterou však zdárně vykonal. Překlad jest poměrně plynný, srozumitelný, poznámky věcné v úvodě i pod čárou přesné a poučné, tuto snad až příliš podrobné, vyličujíce vlastně celé zřízení athenské.

A. A. Čebyšev: Očerki iz istoriji Jevropejskoj dramy. Francuzskaja „sleznaja drama". Voroněž 1901. Str. 198.

Kniha A. Čebyševa všímá si hlavně jen historicko-literarního charakteru francouzské sentimentalní, „plačtivé komedie", na niž veliký vliv měla komedie anglická, a úplně ignoruje politickou úlohu divadla ve Francii. Konec knihy zběžně se zmiňuje o sentimentalní komedii (měšťanském dramatě) v Německu, Italii, Španělsku a Rusku.

V. Mjakotin: Iz istoriji russkago obščestva. Petrohrad 1902. Str. 394. Cena 2 r.

Je to řada studií dějepisných o vynikajících mužích ruských, jako o protopopu Avvakumovi, knížeti Ščerbatovu, prof. Granovském a j. Kniha psána živým jazykem beze vší učené suchoparnosti. Zvláště nadšeně psán článek o Granovském.

Adolph Garbel: Das russische Zeitwort. (Russkij glagol.) Berlin 1902.

Němci mají nejlepší mluvnice ruštiny a mnoho se jí zabývají; toť známo. Spisovatel uvedeného nástinu, professor berlínské techniky, zpracoval tu ruské sloveso prostě v (1650) příkladech, bez mnohých pravidel, jež právě pro velikou nepravidelnost ruských tvarů slovesných, málo pomahají.

V. Ključevskij: Bojarskaja duma drevnej Rusi. Třetí vydání. Moskva 1902. Str. 547. Cena 3 r.

Je to klassické dílo o ruské literatuře, výtečná studie o „bojarské dumě", jež od 10.—18. století stála v čele ruské administrace i uváděla v pohyb celý vládní mechanismus. Autor živě nám vypravuje, co vlastně byla bojarská duma, jaký byl její význam v životě ruského státu.

Ruská knihovna. XXXV. Spisy Ivana S. Turgeněva. Překládá red. P. Papáček. Sv. 8. Poslední práce a doplňky. Nakl. J. Otto. V Praze 1902. Str. 404.

Poslední dva svazky Spisův Iv. Turgeněva, totiž 7. a 8. svazek, jsou významné pro tvorbu tohoto předního realisty ruského, jenž v dílech svých realistického charakteru vyvedl celou řadu široko zobecňujících typů, jež podaly publicistické kritice šedesátých let bohatou látku při rozboru hlavních stránek ruského života. Hlásaje, že básnická díla mají reprodukovat život a nic mimo život, jsa v duchu od přirozenosti romantikem, napsal v poslední době své činnosti řadu děl daleko ne přísně realistického charakteru.

Známo, že Turgeněv „lovil moment", svým vnímavým talentem zachycoval první záblesky nových směrů v životě společenském i literarním. A tak, sotva počátkem šedesátých let ve Francii, kdež Turgeněv v té době žil, objevily se první známky rodícího se symbolismu i dekadentství v podobě Baudelaireových „Květů zla" i básní Verlaineových, Turgeněv uveřejnil povídky „Přízraky" (1863), „Dosti"

(1864) a „Pes“, jež vyvolaly neobyčejnou sensaci. Jakkoliv tu v provedení podrobnosti pozorovat realistické zbarvení, přece v podstatě jsou to úplné fantasticky-romantická díla, poetické sny. Tu se setkáváme s takovými prvky, jichž nebylo v dřívějších jeho romanech i novellách, stojících úplně na realistické půdě, prvky, jež díla tato sbližují s dekadentstvím a symbolismem. I v dalších plodech jeho činnosti nalézáme polorealistický, polosymbolistický charakter. Tak povídky „Podivná historie“ (1869), „Sen“, „Vypravování otce Alekséje“ (1877), „Píseň vítězné lásky“ (1881), „Klára Milićová“ (1882) a četné „Básně v prose“ překvapují mystickou fantastičností; v jiných povídkách („Historie lieutananta Jergunova“, „Brigádnik“ a „Nešťastná“) místo zobecnění normalního a obyčejného v životě vidíme charaktery a příběhy, překvapující nás svou výstředností a zvláštností. Vedle těchto mysticko-fantastických i výstředních prvku nalézáme v jeho dílech poslední doby, zvláště v „Básních v prose“ silnou dávku pessimismu, což všecko sbližuje Turgeněva se zásadami školy symbolistův i dekadentův.

Pro náboženský názor Iv. Turgeněva významna v posledním svazku báseň „Kristus“. Turgeněv neuznával zjeveného náboženství, vším nadpřirozeným pohrdal, v Kristu viděl obyčejného člověka s „obličejem, podobným všem lidským obličejům“ a nic více . . .

Překlad povídek, v posledním svazku podaných, pořízen je svědomitě, pokud nám bylo možno srovnat překlad s původním textem.

Směs.

Sopečná činnost země. Pohroma přikvačivší dne 8. května tak náhle na západní část francouzského ostrova Martinique z Malých Antill, opět oživila v myslích lidských tajemné ty hádanky o podzemních silách, jež jediným hnutím ničí města a kraje s tisíci obyvatel. Sopečná činnost země patří k nejimposantnějším, ovšem spolu i k nejhruzyplnějším zjevum, jichž lidstvo na zemi zažívá.[1]) Není tudíž divu, že zprvu mythika, později věda všecku svou obrazivost a důvtipnost vynakládaly na vysvětlení toho zjevu. V hojnosti hypothes však dosud nepropracovala se žádná k nezvratné jistotě. Ze dvou hlavních hypothes: neptunismu a plutonismu, onen jako pochybený a naivní zcela zamítnut, a plutonismus zůstal jediný, leč bližší vysvětlení se rozcházejí. Jak ukazují už jména božstev klassických, podle

[1]) Sopek, jež za paměti lidské byly v činnosti, čítá Ch. Vélain 364. Od trech století je či bylo v činnosti 323 sopek, z nich v Evropě 7, v Africe 37, v Asii s ostrovy 108, v Americe 88, k tomu na ostrovech Aleutských samých 31, v Oceanii 31, v podmoří a zemích arktických (pokud náhodou výbuch sopečný přišel k poznání) 21.

nichž hypothesy nazváry, vysvětloval neptunismus vznikání sopek působením vody. Voda vsáká do země hlouběji a hlouběji. Působí v nitru země chemické proměny a tím vzbuzujíc teplo sama se v páry mění, kromě toho také přispívajíc ku vznícení vrstev zápalných (petroleje, uhlí), jež spolu s vyvinutými parami vodními za velkého napjetí prorážejí vrstvy nad sebou položené, a výbuch ten jest oním náhlým výbuchem sopky. Druhá hypothesa, plutonismus, vychází od domněnky o žhavém nitru země. Spojena s domněnkou o původě horstev a prohlubin zemských. A rozvětvuje se na veliké množství podružných názorů.

Země po živém příkladě žhavých těles nebeských také jednou byla celá žhavou. Mlhovina, z níž povstala, srážejíc se rozpalovala se víc a více. Žár tento byl sice ohromný, ale konečně vyzařováním do prostoru světového v nejvrchnějších vrstvách plynné kapalných klesl tak hluboko, že roztavené zeminy počaly tuhnouti a ukládati se jako blánka kolem zeměkoule stále ještě žhavé a plynné-tekuté. Tato kůra mohutněla a tvrdla chládnutím víc a více. První vrstvy vrchní ztvrdly, dokud objem plynné-tekuté země byl ještě mnohem větší; jak postupně i pod vrchními vrstvami massa zemská se schlazovala, zmenšoval se i objem její a vrchní vrstvy musily tudíž klesati. A ježto ztvrdlý kulový obal klesnouti nemohl, aniž by se byl zmenšil, to klesání dělo se prolamováním vrchních vrstev. Tvořily se veliké kry, a ty nepravidelně a zvolna se snižovaly. Tak jako na řece, opadá-li voda pod ledem, led popraská a klesne, a jak řečiště ke dnu se úží, tak kry hromadí se stoupajíce hranami přes sebe, bokem se staví, pohroužejí se, tvoří totéž na povrchu vody, co tvoří ztuhlý povrch zemský na vnitřním žhavém oceanu plovoucí.

Tam, kde jedna kra zemská jedním koncem klesla, povstává zemská prohlubeň, nížina moře, tam, kde druhým koncem se vzdula a i sousední kry vydula, povstává horstvo. Hřbety horské jsou onou puklinou, kde kra zemská se odtrhla od celku a vydula. Puklinou touto může pronikat vnitřní žhavé-plynné nitro na povrch zemský. Sopka je tudíž kapkou vnitřního oceanu žhavého, která klesající krou zemskou vytlačena byla. Výtok z vnitra neděje se stále, leč výjimečně, a nepravidelně; třeba, aby voda vnikajíc do hlubin zemských a přicházejíc ve styk s tímto horkým nitrem roztaživostí páry své, tekuté hmotě podzemské cestu prorazila. Po výbuchu páry plyny vystupují volně dále, nebo i otvor proražený znova se zasype a zataví tuhnoucí vnitrozemskou hmotou. Theorie tato, v geologii theorií kontrakční („svraštovací") zvaná, původně vzavši vznik v Americe (Dana), zdokonalena pak vídeňským professorem Ed. Suessem, je též nejobecnější. Tvrdí se podle ní mimo to, že ne ze samého nitra žhavého vychází roztavená hmota sopek. Povrch zemský jest už příliš tlustý a mimo to není myslitelno, že by pukliny trháním a sesypáváním povrchu zemského povstávající šly až ke žhavému nitru, tak že by se jimi vyrinouti mohlo na chvíli. Pod ztuhlým a chladným povrchem jsou vrstvy čím dál teplejší, tak že přecházejí pomalu z tvrdého stavu v měkký, až tekutý a jsou tudíž plastické a pružné už v hloubce 3000 metrův. Obalují vnitřek nepropustně a sesouvání horních vrstev na tomto plastickém obalu není nijak znáti. Láva sopek pochází z vyšších ložisek magmatu („magma" = žhavý ocean vnitrozemský), která v poloztuhlých vrstvách zemských pozůstala, jako nějaké bubliny v kůře rychle a nestejně chladnoucí. A z těchto žhavých

bublin to jest, odkud se kapku po kapce láva sopkami vytlačuje na povrch. Až celé ložisko ztuhne jak sousední vrstvy, či po případě co ztuhnout nestačí, se vytlačí na povrch, sopka nadobro vyhasne. Theorie o ložiskách magmatu spojena s předešlou v jednu tím, že obě tvrdí, že žhavě tekutý obsah jest vytlačován puklinami ker klesajících dolů na svrašťující se nitro zemské. (K theorii této přiznává se též professor české university pražské J. Woldřich.)

Jinaký výklad poněkud doznává vulkanismus v theorii Pilàrově. Francouzský geolog Pilàr si nerovnost povrchu zemského představuje vzniklou z nestejného ochlazování; souše se ochlazují rychleji a kůra zemská tu mohutní, pod mořem zůstávajíc tenčí. Následkem toho souše se vyvyšuje, ocean klesá a tím roztrhlá kůra zemská přesouvá se přes sebe. Puklinami prodírá se (působením par) vnitřní rozžhavená láva.

Leč příčinu berou i tu právě naopak: nestahuje se nitro zemské a ložiska magmatu chládnutím, ale roztahují se. Ztuhne-li jistá částka ložiska, zvětší se objem její za jisté teploty, a ta přiměřenou částku tekutiny a plynů vytlačí horskou puklinou na povrch (Richthofen a Stübel). Opakuje se to tak dlouho, až celé ložisko ztuhne pod roztaživou temperaturu. Podle nich nepovstává nerovnost povrchu klesáním, ale zdviháním rozlámané skořápky zemské, jež se musí vzdouvat podle toho, jak objem tuhnoucích spodních vrstev se zvětšuje.

Ze známosti zmiňujeme se též o theorii Falbově, jenž vnitrozemskému žhavému oceanu připisuje takové proudění, jaké měsíc a slunce působí v oceanech vodních na povrchu zemském. Je-li působnost obou těles nějakou shodou zvláště mocná, vyšplíchne válící se a vlnící magma volným otvorem ven. Theorie tato jest ovšem velmi naivní, ale není přece beze stoupenců.

Je-li však nitro země vůbec tekuté? Vstoupá-li, jak z hlubokých šacht známo, každých 33 metrů (též 35 či 37 metrů čítají) teplota o jeden stupeň, jest už ve hloubce 100 *km.*, tedy v poměru k poloměru zemskému (6380 kilometrů) nehluboko — teplota ohromná! Při teplotě 1200 stupňův už skoro všecky kovy se roztavují, tedy od 40 kilometrů by začínati mělo tekuté nitro, či následkem tlaku o něco níže, ale při vyšší a vyšší temperatuře vnitra konečně kapaliny přejíti by měly v plyny. Při ohromném tlaku, jehož do středu země přirůstá, není však myslitelno, aby vnitro zemské bylo kapalné či dokonce plynné. Pod tím tlakem muže býti jen tuhé. Ohromná jeho teplota jeví se velikou expansí tohoto stlačeného tvrdého jádra. Expanse tato je přemahána jen pevností skořápky a její tíží. Čím skořápka tlustší, tím tvrdší a tím také méně popouští vnitřní expansi. Dokud byla skořápka ta měkčí a tenčí, stlačené jádro často se dralo na povrch, jak veliké množství vyhaslých sopek svědčí. Jádro svou expansí si otvor proraziv ší, obyčejně skulinou ve vrstvách zemských (horstvem) vyniká na povrch v tom skupenství, jaké jeho veliké teplotě odpovídá: ve zpusobě žhavých plynův a žhavých tekutin. Této vnitřní expansi muže tudíž býti nápomocna i přitažlivost slunce a měsíce, také cyklony, které nad krajinou představují jakoby násosku, jeť vzduch v cykloně značně zředěný. Výbuchy sopek často také za takových okolností se udávají. Proto mnohdy sopka prorazí si jícen ne v puklině zemské, ale i v místě, kde nemožno žádné pukliny konstatovat: v prohlubních moře, na rovinách, v osamělých vrcholech, jež z roviny povznáší, jak právě kde vnitřnímu tlaku kůra zemská nejlépe povoluje. Theorie tato na expansi tuhého horkého

nitra země založená pro moderní náhledy fysiku zdá se nejpřijatelnější. Názor o tekutém nitru zemském učeným světem samým už většinou opuštěn, jen v popularní vědě se ještě udržuje. Také theorie o svrašťování země, ač professorem Süssem důmyslně propracována a použita, nabývá čím dále více odpůrců. Proti ní staví se právě zmíněná theorie vzdouvací či vulkanická. Dle té pak výbuch sopky byl by jen náhlým a zvláště mocným vzvířením vnitřní síly zemské, jež stále a pomalu působí zdviháním horstev zemských a krabacením povrchu zemského.

Theorie vzdouvání vypracována zvláště v Americe (Gilbert), za klassický důkaz její považují se tak zvané laccolithy, t. j. z nitra vyřinulé roztavené zeminy, jež pod vrchní vrstvy zemské pronikly, vyduly je a tu pod nimi ve formě kupy či koláče ztuhly, aniž by obyčejně až na povrch zemský (ve způsobě lávy) byly pronikly.

Na zcela jiném podkladě vysvětluje vulkanismus americký geolog Dutton; je to theorie isostatická či rovnovážná. Massa země není stejnorodá. Skládá se ze zemin lehčích a těžších. Otáčením země kolem osy však musí nezbytně nastati vyrovnání a vyvažování na všechny strany. Na místech, kde nahromaděny lehčí zeminy, země se musí vydouti, na místech, kde hromadí se těžší zeminy, země se vduje; a toto vyrovnávání kůry zemské jest možno, poněvadž základ její, na němž spočívá, jest plastický. Práce vody, která z pevnin splachuje rozpustné části a ukládá je v nížinách a v moři, stále tuto rovnováhu ruší: s lehkých míst (souší) odnáší a na těžší specificky místa přidává. Proto k vůli vyrovnání porušené rovnováhy specificky těžší kry — dno mořské — znova klesá, a specificky lehčí část kůry zemské (souše) se vydouvá a vyvyšuje. Klesáním těžších ker do magmatu bývá sem tam kapka nějaká z tohoto magmatu vytlačena a vytryskne pak na povrch skulinou mezi krami zemskými (v pohoří), nebo kdekoliv jí expanse plynův a par proraží průchod v místě propustnějším. Takový výbuch se stane tehdy, klesne-li těžká kra zemská najednou, kdežto obyčejně se klesání těžkých dílů kůry zemské a zdvihání lehčích děje pozvolna, nepozorovaně, tak že i vnitřní rozžhavená hmota pomalu uhýbá a nemá příčiny, proč by najednou vystřikla.

Vedle této velmi zámluvné theorie Duttonovy jiný americký professor, Mellard Read, postavil podobnou: usazováním naplavenin na dně mořském se vrstvy podmořské stále rostoucím tlakem dostávají do většího žáru, roztahují se na všechny strany, při čemž vulkanické projevy vnitra zemského stejně se vysvětlují jako v předešlých theoriích.

Velice podivnou domněnku prohlásili francouzští učenci Michel Lévy a Marcel Bertrand. Dle nich země je — krystalem. Plastické nitro totiž zkrystalisováno v pravidelný klenec a nad tímto klencem vznáší se pevná nehybná a nekrystalisující už kůra zemská. Hrany a hroty klence dotýkají se na určitých místech této kůry zemské, a tu stykem a povstalým tlakem částečky z tohoto žhavého plastického klence vystupují na povrch jako sopečné výbuchy. Podle Bertranda jsou prý také sopky na povrchu zemském rozděleny zhruba v obraze, jenž hranám vnitřního klence by odpovídal. Vnitřní jádro zemské a vrchní ztuhlá kůra sklouzají pomalu a mění vzájemnou polohu svou, čímž se vysvětluje i bloudění polův i množství sopek vyhaslých a znova na jiném místě se probouzejících.

Ve všech těch zmíněných theoriích o vulkanismu jest stežejní otázkou, co nejvlastněji jest tou silou, jež najednou razí cestu pevnou horninou a s tak ohromnou prudkostí vyráží až do nejvyšší atmosfery zemské? Z toho duvodu, že nejvíce sopek, a hlavně evropským učencum známých jest blízko u moře, souzeno, že voda mořská (pára a plyny spolu s ní vytvořené) jest to, jež svrchu zmíněným zpusobem tvoří hybnou sílu. Ale tu později naskytly se pochybnosti: což sopky v Andech jižní Ameriky na sta kilometru vzdálené od moře, což konečně sopky vnitroafrické a sopky vnitroasijské, kde o moři a o vodě není ani řeči? Není to tedy voda, ale také ne láva sama, která sama nemá té ronivé síly, leda v theorii svrašťovací. Proto v jiných theoriích sáhnuto k jiné hybné síle: jest to dávná plynná žhavá atmosfera země, jež tu ještě pusobí. Když země byla ve stavu tekutém a poloplynném, tu tekutina zemská, jak o tekutinách všeobecně známo, pohltila veliké množství plynu do sebe. Tekutá massa zemská v době, kdy stydnoucí blánou povrchu od atmosfery zemské byla oddělena, byla přesycena těmito pohlcenými plyny. Tyto plyny houstnutím vnitřní massy zemské a svou vlastní roztažiyostí derou se na povrch, jako bubliny na stojaté vodě povlakem písně či plavuně potažené. Bublina plynu vnitrozemského prorazí si cestu na povrch, až se plynu víc na jednom místě nashromáždí. Tam, kde bublina proniká hustým prostředím, lávou příliš nebo zeminami těžko tavitelnými, děje se výbuch s velikou vehemencí: proniká-li však lávou velmi tekutou, jest jak výtok lávy, tak výron plynů klidný, pouhé bublání a vření, jak viděti lze na sopkách sandwichských ostrova, kde ohromné massy lávy se přelévají klidně přes okraj jícnu sopečného a ze žhavých jezer lávy klidně vystupují oblaky plynů, jako pára z vařící vody.[1] Při mnohém výbuchu výtok lávy jest minimalní, vytékají pouze veliké množství plynu (dusivých obyčejně) s popelem a vodní parou i jinými parami.

Přirozeně, že plyny se sopek vycházející těžko je na místě zkoumat, má se za to, že nejčastěji to bývají: pára vodní a páry vodíkové, (vycházejí-li samy: fumarole), sírovodík (sulfataro) a kysličník uhelnatý (mofetto.) Z analogie výbuchu plynů zápalných v dolech, jakož i odtud, že na mnohých místech plyny ze země unikají a mimo krátery sopečné, nahodilým otvorem, soudí se, že plyny ve velkém množství a ve velikém napjetí hromadí se pod kurou zemskou mnohdy nehluboko a tu chystají se k výbuchum. Vznikají cestou chemickou působením zemin na sebe za vysoké temperatury ve spodnější kůře zemské, tedy bez přičinění samého žhavého nitra zemského.

Ve všech těchto theoriích se zevnější zjevy při soptění pozorované snadno vysvětlí: stálé kypění ohnivé lávy v jícnu, jež zřídka a jen klidně přetéká, a pouze páry a plyny bez výbuchu vypouští (pověstný Mauna Loa a Kilauea na Havajských ostrovech, „ohnivé jezero"); vyhazování par vodních s prachem zeminným v blátivý horký déšť se srážejících: chrlení

[1] Láva trachytová rozeznává se dvojího druhu: tuhá, v trachytové a řidká v bazaltové skály chladnoucí. Podle Bunsena skládá se trachytová láva z 77% křemeničitanu, 14% železitých sloučenin, 7 1/2 % draslikových a sodikových zemin 1 1/2 % vápníku a 1/2 % magnesia. Bazaltová láva pozůstává z 48 1/2 % křemičitanu, 30 % železa, 12 % vápna, 7 % magnesia, 2 1/2 % draslikosodikatých sloučenin

velkých mass vodních i se živočichy mořskými prý při jednom výbuchu (Vesuv!) celé fontany lávové, či pouze přetékání lávy přes okraj jícnu; vylétání lávy v podobě bomb a kulí (bubliny), kamenný déšť (lapilli), chrlení žhavých dusivých plynů (případ na Martiniku), blýskání a hřmění, silné zjevy elektrické a magnetické — to všecko vyloží se přirozeně v theorii plutonismu. Hůře takový výklad všech podružných zjevův a všech způsobů soptění by vysvětloval neptunismus — hůře hybná síla pouhé vsáklé vody než hybná síla vnitrozemských plynův.

Těžko jest vysvětliti zjevy s propuknutím sopky nějaké spojené daleko od místa zjevu, ač-li souvislost není právě jen náhodná. Snadno srozumitelno jest, probudí-li se více sopek najednou v téže řadě horské stojících, když na téže puklině zemské na více místech se láva vynoří. Ale i daleko od sebe vzdálené sopky touže dobou či aspoň přibližně touže dobou počínají pracovati (blativý vulkan kavkazský spolu s Mont Pelée); horké prameny na nejvzdálenějších místech země navzájem reagují na výbuchy sopečné. Půda podmořská se najednou pozdvihne až pod či nad hladinu mořskou, vypouští horké plyny a najednou zase mizí a klesá. A v soptění a v celém tom ruchu vnitra zemského chtějí mnozí dokonce spatřovati určitá období menší a větší činnosti. Je-li pozorování těchto současných zjevů správné a možno-li je v příčinnou souvislost uvésti, pak jest nepochopitelno, jak výron pouhé kapky z magmatu zemského tak široko daleko může se projeviti zvláštními příznaky. Tu by se zamlouvala domněnka o nějaké všeobecné poruše vnitra zemského, jež ostatně za té jeho pružnosti a citlivosti, jakou se nezbytně vyznačuje ve všech theoriích, i v malém rozsahu na celém povrchu by se mohla jeviti. Seismografické přístroje oznamují konečně velmi přesné a znatelné otřesy vnitrozemské i z protilehlé polokoule pochozí, otřesy, jež na povrchu zemském zřetelny nejsou a přece celou zeměkoulí prochvívají. Zemětřesení pak jsou rozhodně častější než vulkanické výbuchy, příčinu jejich hledají teď pravidelně také ve žhavém nitru zemském: nejsou tedy poruchy tohoto nitra, třebas jen místně se jevily, bez účinku na celou massu země naší. Každá i sebe menší porucha stává se všeobecným hnutím tu více tu méně zjevným a silným.

Přes jistou pravděpodobnost hlavních nauk o vulkanismu jsou to jen dohady a obrazy, jimiž věda ukájí zatím dychtivost ducha lidského. A dohady tyto jsou toho rázu, že i nejprotivnější theorie zdají se zároveň pravděpodobny. P. S.

Nejstarší matriky. V Čechách setkáváme se s nejstaršími matrikami pravidlem po bitvě Bělohorské. Je všeobecně známo, že oficielně vedení matrik nařídil koncil Tridentský. Že před tímto koncilem církev již matriky měla, dá se najisto souditi z toho, že církev v Tridentě zavedla jen všeobecně to, co tu a tam již v obyčeji bylo. Doklad pro pravdu tohoto názoru nalezáme v „Inventaire des archives du château d'Ansenbourgh par Dr. N. van Werveke, II. (Publication de la section hist. de l'Institut G. D. de Luxembourg 48, Luxembourg 1900)" n. 927 p. 133, kdež činí se zmínka o matrice z roku 1513. Před koncilem Tridentským předpisy o vedení matrik vydaly synody: Kostnická roku 1463. a 1483., Hildesheimská 1539, Augsburská 1548 atd. Nejstarší matriky jsou v Italii a ve Francii. V. O.

Vysoká škola dělnická v Anglii. O tomto velmi zajímavém thematě přináší „Der katholische Seelsorger" (sv. III.) zajímavé zprávy. Vysoká škola dělnická „Ruskin Hall" byla v Anglii v Oxfordě založena Američanem Ruskinem. V čele jejím jest generalní sekretář, jemuž podřízeno jest mnoho filialek v jiných městech a „škola korrespondující". „Ruskin Hall" shromažďuje ve svých zdích ty dělníky, kteří chtějí svědomitě své povinnosti, jež jim veřejný život vlasti ukládá, plniti. Povinnosti anglického dělníka jsou větší a rozmanitější než dělníka německého nebo českého, ježto společenská propast mezi jednotlivými stavy v Anglii není tak velikou jako u nás. Cíle svého míní Ruskin dosáhnouti tím, že poučuje dělníka zvláště o tom, čeho jest mu nevyhnutelně potřebí, aby rozumně a sebevědomě mohl se účastniti státně-socialního života, a aby hlubšího názoru nabyl o utváření se společnosti, jejích institucích, o postavení jednotlivcově v ní a o povinnostech k ní. K tomu pak znalost oboru té práce, již dělník koná, nestačí; k znalosti oboru třeba aby se připojilo i všeobecné rozšíření duševního obzoru a vyškolení ducha, jež jednotlivce uschopňují, aby samostatně soudil a na problemech, jež svět a čas podávají, mohl účast bráti. Proto v „Ruskin Hall" vyučuje se sociologii, dějinám Anglie, zvláště dějepisu anglické ústavy, státním institucím, jež právě v zemi fungují, národnímu hospodářství, rozvoji industrie, základům filosofie (logice, psychologii a ethice), anglické literatuře atd. Jednou z hlavních úloh tohoto ústavu je také vychovati „žáky" za vůdce pro organisaci řemeslnických spolků. To jasno z toho, že v jednotlivých kursech učí se: základům politiky, rozpínavosti industrie po zavedení strojů, hnutí dělnickému, spolkařství a spolčování se. Přednášky jsou tak uzpůsobeny a rozděleny, že „žáci" nejsou přecpáváni podrobnostmi a maličkostmi, ale ve vše uváděni s hlediska vyššího, hlavně jak jednotlivá fakta se vyvíjela a vznikala. Tím zabraňuje se neužitečnému „mnohovědectví" a žák snadno může denní a běžné události posuzovati dějinně a logicky. A v tom právě spočívá rozdíl vyučování Ruskinova a vyučování na universitách; na universitách panuje úplnost, soustava, dějinné zjevy a principy podávají se jako cosi samo sebou cenného, velikého, kdežto u Ruskina jest výbor, methoda, snaha představiti to, co bylo pouze jako předehrou toho, co jest a toho, co přijde, principy podávají se pouze na vysvětlení fakt, krátce: na universitách jest věda, u Ruskina pedagogika. Žáci vyučují se dvojím způsobem: posloucháním přednášek anebo dopisováním. Ačkoliv „korrespondující škola" považuje se toliko za doplněk ústavu, má přece mnohem větší význam než na první pohled by se zdálo, ježto pouze menšině z dělnictva jest možno po delší dobu navštěvovati přednášky a daleko od domova žíti. Proto písemné vyučování je tak zařízeno, aby se ústnímu co nejvíce blížilo: pro každý kurs určí se „kniha", jež buď se vyvolí z těch, jež již tiskem vydány byly, anebo zvlášť k tomu účelu sepíše. Zároveň podá se každému žáku návod, jak má studovati. Dle určitého plánu má každého týdne jistý odstavec, jenž se určí, důkladně probrati. Protože pak jen ten ze studia má užitek, kdo látku „strávil", má si každý „student" z jednotlivých odstavců činiti malé výňatky, jež by celou látku krátce podávaly, a na konci měsíce látku samostatně zpracovati v celek tak, aby to, co studoval, přešlo mu in succum et sanguinem. Vypracování elaboratu žákova se důkladně prohlédne, opraví a o chybách zašle se mu důkladné

vysvětlení a poučení. Za korrekturu platí každý šilink mimo zápisné (rovněž šilink). Více ničeho se neplatí. Délka kursu se střídá dle předmětu a dle vyskytnuvších se obtíží. Kde jest vhodno, utvoří žáci „korrespondující třídy", v jichž čele bývá někdo, kdo akademicky již je vzdělán, aby záležitosti třídy té vedl a studium svým přispěním podporoval. Počet korrespondujících žákův obnášel počátkem října 1900, kdy ústav pouze půl roku trval, na tisíce. Písemné vyučování jest hlavní úlohou generalního sekretáře ústavu a jeho pomocníků. Mimo to týž pečuje o školu „Ruskin Hall" v užším slova smyslu, je středem veškerého hnutí a dle naděje zakladatele a ředitele ústavu horčičným semenem dalšího rozvoje a další práce, jež má požehnaně ve společnosti lidské působiti. Ve zvláštním domě vysoké školy v Oxfordě shromažďuje se výkvět dělnictva, jenž vede společný život; za 2½ šilinku dostane se každému týdně bytu a celého zaopatření. Chovanci vzdělávají se tu za vůdce a učitele dělnictva ostatního a rozšiřují zásady dělnické hlavně jako kočovní učitelé. Ve všech místech, kde jsou korrespondující školy, pořádávají se občas učebné kursy, jež mají nahraditi pobyt v Oxfordě. Ba ve větších městech zřízeny jsou i filialky, jež ve všem řídí se dle svého mateřince v Oxfordě, ač nikterak na něm, pokud se týče správy, nezávisejí, kromě toho, že požívají všech výsad, jichž dostává se mateřinci, tedy: lacinější živobytí, vyučování, knihovny atd. Podobné ústavy existují také v Americe. Domácí práce v ústavě obstarávají dle určitého plánu sami chovanci. Jeden týden zastává práce v kuchyni jeden „žák", druhý týden druhý, třetí týden třetí... Podobně čistí se světnice, umývají schody, poklízí po domě, kupují potraviny atd. Všude, jak dosvědčují návštěvníci, panuje čistota, svornost, láska, zápal a nadšení... V. OLIVA.

K obraně klášterů. Protestantský lékař, Dr. Möbius v Lipsku, podává ve své brošuře „Der physiologische Schwachsinn des Weibes" také své mínění o klášteřích. Je tak zvláštní, že je zde při jeho krátkosti čtenářům „Hlídky" úplně předkládáme. „Skutečným pokrokem k lepšímu v nynějším postavení našich žen bylo by navrácení se k myšlence klášterů. Radikalní boj proti klášterům byl a jest jedna z největších pošetilostí reformace a liberalismu (kulturní boj). V novější době nevědomky vyvoláno bylo napodobování klášterů: tak domy diakonissek a sester vůbec. Bylo by však třeba věci mnohem zásadněji se chopiti. Ku klášteru ve smyslu humanním náležejí tyto věci: 1. Účel nezištný, t. j. musí se jistý počet lidí téhož pohlaví spojiti, aby týž cíl sledovali. Účel může v tom spočívati, aby se pomáhalo pomoci potřebujícím; může to však býti také účel vědecký nebo nějaký jiný; jen snaha po osobním prospěchu jest vyloučena, a účel musí míti důstojnost životní úlohy. 2. Společný život spojených účelem jednotným v tom smyslu, že u účastníku přestává starost o vlastní osobu. Člen činí účel společnosti svým a za to společnost bere na se zaopatření jednotlivcovo. Sliby na celý život odporují našemu způsobu myšlení; avšak v jistém smyslu podržely by staré sliby svého práva. Neboť poslušnosti nelze postrádati; čistota vyplývá sama sebou, vystoupení je volné a chudoba je právě nemíti nic vlastního. Rozumí se samo sebou, že jsou možny mnohé modifikace; avšak lze všeobecně říci, že štěstí jednotlivcovo tím větší bude, čím ušlechtilejší jest účel a čím úplnější oddání se jemu. Také to jest jisto, že právě pro ženskou povahu

život klášterní ve smyslu zde míněném poskytovati bude nejvíce náhrady za přirozené štěstí mateřské. Snad musí nouze ještě vzrůsti než rozum zvítězí, avšak zvítězí přece.“ -R.

Pokrok katolicismu v Anglii. „Pall Mall Gazette“ podává zajímavé číslice o rozvoji katolicismu v Anglii v 19. století. Biskup Poyuter, apoštolský vikář distriktu londýnského, udával ve zprávě roku 1815. apoštolské Stolici poslané počet anglických katolických duchovních na 88 a katol. obyvatelstva na 69.000. Tehdy byl Londýn a Wales rozdělen ve čtyry distrikty, z nichžto každému v čele stál apoštolský vikář. Bylo jen 10 „kollegií“ a katolických škol středních, žádné však nebylo školy národní. Škotsko bylo rozděleno ve dva distrikty a mělo dva apoštolské vikáře, 40 kněží, asi tucet kaplí, dva „malé semináře“ a počet katolického obyvatelstva byl asi 30.000. Rok 1850. přinesl obnovení hierarchie. Počet katolických kostelův a kaplí byl v oné době 587, škol národních katolických, jež byly uznány, 166. Roku 1900. bylo 1537 kostelův a kaplí, 2837 kněží, 1400 škol národních se 300.000 katolickými dětmi. Římsko-katolické obyvatelstvo Anglie a Walesu obnáší asi 1.800.000 duší. V Lancashiru a Glasgově lze pozorovati největší pokrok. V Lancashiru stouplo katolické obyvatelstvo od roku 1894. z 50.000 na více než 600.000. V Glasgově, kde před 100 lety takřka žádných katolíků nebylo a jen jediná stará kaple stála, jest nyní 110 kostelův a kaplí, 228 kněží a obyvatelstva římsko-katolického 180.000. V Anglii jest asi 2000 řeholních sester a 200 dobrovolnými příspěvky podporovaných společností a ústavů všeobecně prospěšných. V britské severní Americe spolu s Novým Foundlandem je pokrok ještě pozoruhodnější. Roku 1800. byl tam biskup, 60 kněží, 50 národních škol a obyvatelstva římsko-katolického 137.000 duší. Dnes je tam 7 arcibiskupů, 19 biskupů, 2400 kněží, 20 seminářů s 540 studenty, universita se 600 studenty, 5070 jiných vyučovacích ústavů se 280.000 dětmi a obyvatelstva římsko-katolického 2.335.000 duší. -R.

V časopise „Die Kultur“ (r. III. č. 5.) podává R. Kralik ve článku „Kulturideale“ **program moderní kultury.** Pro zajímavost jeho dovolíme si obsah článku tohoto čtenářům našim podati.

Hlavní chybou naší moderní kultury jest, že jest materialistická. To, co bylo za dob jonských filosofů, sofistů, za dob Lukretiových jen dolním proudem, stalo se u nás najednou proudem horním. To, co jest posledním, pokládá se za první, co jest nejtemnějším za nejjasnější, nejnižším za nejvyšší, barbarství za kulturu. Velká kultura musí býti idealistická, musí spočívati na duchu, nikoliv na hmotě. Co vykonali velicí naši nositelé kultury proti škůdcům kultury, toho musíme se silněji ujati, čím mocnějším se stal zlý nepřítel kultury.

V jednotnosti spočívá velikost všech vysokých kultur. Jednotný, harmonický obraz světový jest jejím nejvyšším idealem, jest její pevností, z níž může velkých úspěchů dobýti. Známka moderní kultury je však její rozháranost. Moderní kultura není jednotně stavěným chrámem, nýbrž museem, kde v rozličných sálech nebo pavilonech všechno možné jest nahromaděno a vnešeno, aby to před životem nestráveno a neorganicky uzavřeno zůstalo. Ovšem je to problem pro naši dobu obtížný, avšak i Řekové, Římané, středověk rozluštili podobné problemy organického assimilování. Pro nás

úloha dělí se na dvě části: poznání podstatných činitelů našeho vzdělání, a tito jsou antika, křesťanství a vlastní národnost; tito tři činitelé musejí organicky splynouti, spojeni býti. Druhá část práce jest poznání, že jiné samy v sobě příjemné živly, jak je skýtají kultury indická, perská, čínská, našemu idealu kultury odporují a proto způsobem podstatně jiným osvojeny býti mají, nikoliv jako činitelé rovnocenní, nýbrž jako odpůrcové, jež třeba přemoci. Moderna však právě naopak k tomu pracovala, aby od sebe odtrhla tyto tři již ve středověku a v renaissanci spojené činitele základní, a za to dopomohla oněm cizím živlům k invasi neorganické. Sebevražedné a zrádné to počínání! Plodná kultura musí býti positivní, zachovávající, ochraňující. Moderní kultura je však v podstatě své negativní. Popírá netoliko vše positivní, ducha, ideje, netoliko jednotu, netoliko rozum a harmonii světa, popírá také celou minulost, kmen, z něhož vypučela a bez něhož nemůže ani vegetovati, popírá celé dějiny a tradici. Jest radikalní, nikoli však v oprávněném slova smyslu, aby směřovala ku kořeni vší podstaty, nýbrž v tom smyslu, že chce bez kořene a bez předpokladu sama býti svým kořenem. Její tendence není budující, nýbrž bořící, kriticky rozlučující a rozkládající, nikoliv spojující, stavějící a zachovávající. Ale právě tu již proniklo lepší poznání, a opět započato navazovati na ony doby, kterými dříve nemohlo býti dosti pohrdáno.

Kultura velká nesmí býti individualistickou ani exklusivní, nýbrž musí býti spíše socialní, musí obejmouti celou společnost, celý národ, všechny stavy, všechny třídy. Takové byly kultury staré. Od renaissance zhoršoval se vždy více tento stav idealní a v moderně stal se jeho opakem. Na jedné straně chtějí socialní demokraté, na druhé straně „nadčlověci" svou kulturu pro sebe, jedni kulturu stáda, druzí kulturu heroickou nebo tyranskou, jiní kulturu pro světáky, pro svobodné duchy, ponechávají však sedlákům jejich vlastní kulturu. Moderní osvícená kultura jeví se přece vždy více jen jako kultura pro egoisty, pro několik málo lidí, jíž se nedá užiti pro lid, aby v nebezpečenství nebylo vše uvedeno, i egoistické blaho oněch vyvolených. Ovšem pociťuje se nutnost pro lid něco učiniti, dávají se mu knihy, vzdělání, dělnické kasárny, starobní zaopatření, hledí se jeho hlava a žaludek upokojiti. Na srdce však bylo zapomenuto. Pohleďněte jen na ulice našich měst! Viděli jste tu již radost? Nikoliv, je to jen pramalá rozkoš za takových poměrů žíti. Proto také mnozí tak rychle se těchto poměrů zbavují. Co je poutá k životu? Dokonalá kultura musila by život činiti zcela jinak žití hodným, než tomu je. Stát jest leviathan naší moderní kultury. Svými úřady a úředníky, svými daněmi, svými fiskaliemi a regaliemi vše pohltil. Všichni ostatní činitelé harmonické a rozmanité kultury byli zcela zbaveni svéprávnosti: tak jednotlivec s právem sebeurčení, tak rodina, tak obec, cech, stavy, církev, spolky, škola, vychování a konečně i království. Všichni tito faktorové mají však kulturní funkci, které se nemůžeme zříci. Musejí se proto sami opět proti moderní jednostranné státní kultuře domoci platnosti. Má ovšem absolutistická organisace sil národních ve státě své velké užitky, avšak také ještě větší nebezpečenství a škody. Nechceme také stát seslabovati, nýbrž naopak síliti a podporovati, když jej zbavíme tíže, která jej konečně povaliti musí. Také chceme kulturu naši na širší základ postaviti, aby zůstala i tehdy, kdyby stát snad nějakému nárazu již odolati nemohl. Moderní kultura vycházela z mylného pojmu

pokroku, mínilať, že člověk může a musí vystoupiti nad sebe asi tak, jako opice kdysi vystoupila k lidství. Toto „nadčlověčství“, tato kultura „dráždivosti“ ukázala se však hlavně jako hysterie nebo věci ještě smutnější. Lidé naučili se opět výše vážiti si toho, co jest a zustává. Zákon o zachování síly nemohou ani nejvyšší chůdy a paruky odstraniti. Jen abychom se na konci nestali přes všechno to snažení dostati se do výše, horšími. Jen abychom neztratili vše, co ještě snad máme. Vydáváme se v nebezpečenství pustiti vrabce z ruky, zatím co chytáme slavíka na stromě. Proto se po smutných zkušenostech rozvážný konservatismus ukázal duležitějším než tak mnohá tendence pokroková, která nás jen vodí v kruhu kolem tak blízko ležícího cíle. Ale ještě více. Velká kultura musí netoliko zůstati v organickém spojení s nejbližší minulostí, musí ještě více k tomu směřovati, aby obnovila svou sílu životní z kořenův a pramenu svých kulturních elementu. Jedním slovem, cesta konservativní, methoda nejvyššího účinku jde řadou renaissancí. Jako ten, kdo přes veliký příkop chce přeskočiti, musí nazpět ustoupiti, aby se rozběhnouti mohl ku skoku, tak musejí průkopníci kultury tím dále nazpět ustoupiti, čím dále a výše chtějí se povznésti. Celý starověk podává kritiku přítomnosti, opravu jejích nedostatků. To jest methoda historická, která vedle filosofické nesmí býti zanedbávána. Tak na př. Platon snažil se vedle filosofického základu svého státu v „Politei“ také historický položiti v „Kritiu“. A celá kultura řecká jest ustavičná renaissance kultury heroické feudalní doby Homerovské až k Vergilovi a k Římanům, a také kultura středověku rozvíjí se řadou renaissancí, Karolingskou, Ottonskou, Staufskou atd. Obrození a znovuzrození je čarovným slovem celé přírody a celých dějin. Nový květ je z kořene, nikoli však z nejkrajnějších úponku, byť i byly sebe krásnější. Vyžila-li se kultura některá, nesmíme jí ještě překonávati, musíme, vedla-li cesta nějaká až ku konci, ku křižovatce se vrátiti, abychom novou dráhu vyhledali. Nesmíme se tak lehkomyslně při tom zříkati výsledku dosavad nabytých, jak to učinila tak zvaná v užším smyslu renaissance.

Kultura má zde býti pro člověka, nikoli pro kulturu nebo docela pro jednotlivé části její. Naše moderní kultura vykonala ovšem více než dřívější pro techniku, pro obchod, avšak na tomto oboru svádějí ji stavěti prostředky výše než účel. Člověk není zde pro techniku, pro obchod, nýbrž opačně. Jakkoli se to zdá samo sebou srozumitelným, přece se na to tak snadno zapomíná. Život, zdravé nervy, klid, zábava neplatí téměř nic víc, jakmile jde o to, by se divy techniky a obchodu stupňovaly. Jistý duchaplný přítel vyslovil kdysi žertovné paradoxon, že staroegyptští kněží již zajisté znali vynálezy doby nové, že však je z ohledu na idealní kulturu potlačili. V tomto žertu spočívá hluboký smysl. Staří měli kulturu pevněji v ruce, nám unikla, jako splašený kuň, nad kterým nejsme už pánem. Tím ovšem nemá býti přeceňována dobrá stará doba poštovních vozu a ruční práce, avšak v mnohém ohledu začínají přece četní mužové civilisace ony překonané poměry náležitě oceňovati. My jsme jedno za druhé koupili; zisk a ztráta je ještě velmi pochybná. Jen jedno je již nyní jisto: kultura techniky a obchodu není daleko ještě lidí důstojnou, vysokou kulturou, není idealem. Ona je to, která nám teprve proletariat, nerozřešitelnou socialní otázku zplodila; nerozřešitelnou, poněvadž většina proletariu jsou dělníky pro luxus

Vládnoucí kultura je egoistou, i tu, kde předstírá, že pro blaho lidstva, národa pracuje, neboť její altruismus jest jen vyrovnáním všech egoismův. Kultura má však býti ethickou v nejplnějším smyslu t. j. má nejvyšší dobro hledati, nikoli v míře pokud možno největší smyslných požitků, nýbrž v povznešení ducha k svému původu, k svému vlastnímu domovu. Pravá kultura má se idealu říše Boží na zemi pokud možno blížiti.

Naše moderní kultura jest ve svém základu mrazivě vědeckou, má však býti vřelou, života plnou. Věda nemá v ní bez předpokladu dobro tyranisovati, nýbrž dobru sloužiti.

Část esthetická, umělecká, hraje v každé pravé kultuře význačnou úlohu. Neboť umění je prostředkovatelem idei se životem. Kultura má se zevně jeviti, viditelnou státi, zářiti a to mužeme jen ve formě esthetické. Ani evangelium nepohrdlo uměleckou formou paraboly. V umění dochází podstata pravdy a dobra svého výrazu. Umění a kultura jsou, bereme-li obojí v největším a nejširším smyslu, identickými. Neboť oboje má život pronikati a povznášeti. V tomto vztahu jest moderna s námi srozuměna, ano jest nakloněna umění spíše ještě příliš výlučně přeceňovati. Avšak moderna právě nedobře rozumí umění. Pokládáť je v naší technické době také jen za techniku. A ovšem v technice je naše umění zcela pozoruhodné. Avšak také jen v technice. Než umění je tu tak málo pro umění, jako věda pro vědu, jako technika pro techniku. Pro život má býti. Jest vlastně jen jedno pravé umění: umění životní, v čemž také umění umříti je obsaženo. Umění má učiniti život svátkem, radostným jako smutným svátkem, avšak má jej učiniti žití hodným, jemu vzletu, rythmu dodati, který činí člověka „nadzvířetem“, snad i nadčlověkem v dobrém smyslu. Proto nejmenuji nikoho umělcem ve smyslu vyšší kultury, jenž píše pro knihovny půjčovací a tajnou potřebu pohlcovatelů románů, kteří po opiu touží. Nikoli, v básni hrdinské, v národní pověsti má básník vypravující celému národu vznešený obraz jeho nejušlechtilejších snah předváděti, a stát má to dáti zpívati a říci to veřejně lidu k zvýšení radosti slavnostní. Nepokládám za umělce lyrika knihového. Pěvec má své nadání postaviti ve služby života, společnosti, slavností lidových, obce, rodiny církve. Nepokládám za umění zábavný kus divadelní, nýbrž jen slavnostní hru, nejvznešenějšího nebo nejveselejšího rázu. Nepokládám za umění hudbu, která se nestaví do služeb poesie, života, nemám ani za umění malířství, jež pro trh, umělecké výstavy pracuje místo pro potřebu veřejnosti, pro lid, pro ozdobu chrámuv a fora. Avšak ani tu nemá býti cílem zdoba nic nepravící. Nikoli, umělec má si býti vědom, že v každém případě mluví k lidu jako věštec, kazatel, prostředkovatel nejhlubšího ohledu a síly.

A konečně: nejvyšší kultura může býti jedině náboženskou. V tom však přemnozí nebudou souhlasiti. Uznali ovšem již v posledních letech lidé nejobezřelejší, že moderní kultura nejvíce je poškozována svou beznábožností. Vědí také již, že hledaná kultura doby jen z kořene náboženského názoru světového, ze života na náboženství spočívajícího vykvésti může. Přece však v rozličných věcech bloudí: hledají toto kýžené náboženství buď v budoucnosti nebo v minulosti u Řeků nebo v daleké dáli u Indů, Peršanů, Číňanův. Avšak princip skutečnosti, dějiny, filosofické srovnávání, vůbec všecko od-

kazuje nás na jediné skutečné, lidu nejpřiměřenější jakož i nejduchovnější náboženství, na křesťanství. Je-li co jisto, pak to, že jen křesťanství organicky pokračovalo v kultuře antické a ji s porozuměním vystřídalo, že je totožné s evropskou civilisací, že je s naší národností organicky srostlé, že je to jediné zjevené náboženství jako jest jen jedna mathematika, Euklidova totiž, a jedna logika: Aristotelova. Kdybychom se chtěli zříci křesťanství, pak bychom musili zničiti celou svoji minulost, celou svoji národnost. A třebas i tomu tak nebylo, bylo by pošetilé, náboženství tvořiti, hledati, konstruovati, přijímati. Neboť spočívá to v podstatě náboženství, že musí býti silnějším než my; musí nás přetvořovati, nikoliv my je; proto právě potřebujeme náboženství. Jestliže jsme však poznali nutnost náboženství pro kulturu, musíme-li křesťanství jako náboženství uznati, pak nezbývá volba mezi vyznáními. Církev řecká odloučením svým oloupila se o život. Protestantismus jest, jak slavně vyslovil Lagarde a celý rozvoj zvláště od století posledního potvrzuje, prakticky neudržitelný, vědecky, theologicky a historicky překonán a od svých vlastních nejpřednějších přívrženců za zatracený pokládán. Jest jen jedna církev, katolická; jiná vyznání jsou jen tendencemi od ní anebo k ní. To ví celý svět, třebas i je tisíce důvodů, že si toho nechce doznati. Málo jest lidí tak upřímných jako Moltke, jenž ve svých rozmluvách s Bernhardim učinil výrok: „Třebas měla církev katolická potřebí reform, katolíky musíme se všichni státi.“ Nuže dobře, to jest jisto.

Které reformy však chceme nyní církvi katolické navrhnouti? Snad by se zřekla své jednoty „ultramontanismu“? Než tato daleko sahající jednota, tato vynikající autorita činí nám ji právě hledání hodnou. Či aby se omezila na chrámové prostory, na holé dogma, aby se zřekla snahy všechny obory života obsáhnouti a proniknouti, jak na to činila ve středověku nároky? Nikoli, chceme míti přece kvas, jenž celý život činí chutným, žádnou kostelní lampičku, nýbrž slunce, jenž vše osvěcuje Či má „klerikalismus“ svou vedoucí moc laikům postoupiti? Tím bychom jen násilně vyvolali theologický dilettantismus, fušeráctví, přírodní léčení v naší době odborného vědění. Ještě méně máme však důvod toužiti po onom neudržitelném professorském křesťanství reformace a tím seslabovati jedině autoritativní apoštolský základ církevní. Či chceme odstraniti celibat, poněvadž prý k mnohým zlořádům příležitost dává? Jakoby bylo manželství pojištěním proti všem nebezpečenstvím. Nikoli, buďme rádi, že minoritě je dána příležitost od kletby pohlavnosti se osvoboditi. Ale zpovědi ušné musíme se přece snad zříci? Jak, této instituce, kterou nám tak mnozí závidějí, kteří nejsou k ní dosti silní a hrdinní! Či mají býti zdravým rozumem lidským mnohé lidové formy pobožnosti, přehnaným se zdající kult svatých, víra v zázraky na jistou míru omezeny? Probůh nikoli! Potřebujeme pro svoji kulturu lidovosti, ano i naivnosti, potřebujeme rozmanitosti, potřebujeme poesie, potřebujeme mystiky. Potřebujeme Archimedova bodu mimo zemi, abychom odtud zemí pohnuli, a tímto bodem může býti jen nadpřirozenost, zázrak. Omezíme-li, abychom moderní kritice vstříc vešli, obor zázraků jen na to, co je dogmaticky nejnutnější, bude to pro ni tím nepochopitelnější a nesnesitelnější. Či máme snad pro esoteriky racionalistické symbolický rozklad svých dogmat dovoliti? To by bylo právě tak, jako kdybychom jim chtěli dáti výsadu, aby žili ze vzduchu. Či máme na nacionalismus

v církvi klásti větší důraz? Krátkozraký blud! Ano, buďme nacionalními, není však národnější politiky pro nás, než abychom byli ještě římštějšími než Italové. Jen tak domácí národnost udržíme a povzneseme. Či máme snad v církvi se domýšleti, že se s tak zvanými moderními ideami pokojně dohodne? Běda nám! Pak by zmizela naše poslední naděje. Chtělit jsme ducha náboženského jen proto povolati, aby nás z kulturního barbarství těchto moderních idejí zachránil. Či máme jisté náboženské řády se sebe setřásti? Ano, chceme-li své vojsko kulturní zbaviti účinné a tak právě moderní zbraně. Ano, chceme-li boj a vítězství náboženské, pravé kultury ještě dále oddalovati, bojíme-li se cíle, ku kterému směřujeme.

Vypočítal jsem řadu návrhů reformních, jak byly v novější době z rozličných stran činěny. Nechci však potřebu reformy církve katol. zcela popírati. Trpí velikou skutečnou chybou, která všechny ostatní jen zdánlivé za sebou vleče. Tato chyba je, že tak mnozí, zvláště nejvzdělanější až dosud ještě mimo ni stojí. A v tomto smyslu jsem katolíkem reformním. Buďte však přesvědčeni, vzdělanci, že v církvi naleznete nejvyšší vzdělání a také muže, kteří jsou s to, by vám toto vzdělání zcela přiměřeně zprostředkovali. Čekají jen na vás, by reformu církve dokončili. Ano, nedostatky v životě církevním mohou býti jen touto nanejvýše kýženou cestou reformou odstraněny. Je-li však tato provedena, t. j. je-li celé naše vzdělání nikoli mimo církev, nýbrž v církvi, postaví-li se celá práce kulturní v její službu, pak jsou všechny škody vyléčeny, pak teprv ovšem může náboženství celou svou tvůrčí sílu kulturní rozvinouti. To však je výčitka a nedostatek, který takto nikoli náboženství a církve se týká, nýbrž oněch, kteří se církvi uzavírají. Chci-li, aby mě slunce osvítilo a hřálo, musím alespoň vystoupiti ze stínu. A chceme-li všechny lidi dobré vůle ke slunci pravdy vylákati, musíme ji v jejím celém nezahaleném skvoucím odporu k soumraku vyložiti, byť i oslňovala a bolest působila, byť i nám snad bylo „romantiků“ spíláno. -R.

Huxley o alkoholu. Slavný anglický přírodozpytec Th. Huxley píše o vlivu alkoholu na duševní práci, poznamenal mezi jiným: „Tážete se mě, co smýšlím o alkoholu jako činiteli při duševní práci. Co se mne a osob mého temperamentu týče, pravím bez obalu, že bych mohl požívati arseniku zrovna tak jako alkoholu, ano pokládal bych arsenik ještě za méně nebezpečný a za méně schopný připraviti člověku fysický i moralní pád. Raději bych hned zemřel, než abych před smrtí byl alkoholisován. Nemůže-li kdo duševně pracovati bez nějakého biče, udělá lépe, věnuje-li se tělesné práci: je to jistě pokynem přírody, že ho neurčila k duševní práci. Viděl jsem v životě lidi nejrůznější, od totalních abstinentův až po nejhorší pijany, a jsem pevně přesvědčen, že čím kdo méně pije, tím lépe činí. Sám ovšem nemohu popříti obveselující účinek zcela maličké dávky alkoholu, ale za nic na světě bych nepil alkoholu, abych vzpružil líný nebo znavený mozek. Není příznivější chvilky pro duševní práci nežli doba po snídaní, dokud totiž není v organismu lihoviny.“

Papeži o abstinenci. „Napomínám vás“, napsal Pius IX., „abyste pro pravé blaho svého kraje horlivě šířili hnutí úplné zdrženlivosti pod vedením církve, pak získáte si bez odporu zásluhy o Boha, o církev a její dítky. Přejeme vám ze srdce nejlepšího výsledku, vaší pak námaze nej-

šťastnějších úspěchův a udělujeme vám všem i oněm, kteří s vámi na tomto díle pracují, apoštolské požehnání." — Nynější sv. Otec Leo XIII. napsal podobná slova povzbuzení: „Kněží by měli zvláště pro tuto věc horliti. Ti, kdož povoláni jsou lid slovem života osvěcovati a v křesťanské mravnosti vychovávati, mají též dobrým příkladem předcházeti. Čiňte tedy, kněží, slovem i skutkem to nejlepší, abyste neřest nestřídmosti ze stáda Kristova vyhladili a sami byli příkladem úplné abstinence, aby nebezpečí, jimiž neřest pijáctví církev i stát ohrožuje, mohla býti odvrácena." („Štěstí rodinné" II. 2.)

Čistá reklama. Vídeňští nakladatelé Bacher, Grupp a Dvořák zneužívají básnických plodů ruské literatury k nesvědomité reklamě Tak nedávno vydali roman Lva Tolstého „Annu Kareninu". Tolstoj v textě praví: „Anna Karenina byla podrážděna . . .", a tu vydavatelé německého překladu dodávají: „Proto měla za nutno koupit si známé francouzské gumové zboží" v tom a v tom skladě. Dále praví se v textě: „Levin pocítil ulehčení . . .", a vydavatelé němečtí dodávají „protože vypil sklenici pročišťovacího Hunyadi Janos", jež lze všude koupit. Pod textem: „Levin pocítil sklíčenost" je poznámka: „a proto šel do Universum" (vykřičený dům), i následuje popis domu toho, ceny atd. Celý překlad je naplněn takovými nesvědomitými poznámkami.

Ruská censura a slovanská vzájemnost. Vydavatel „Ze života pravoslavného duchovenstva v Rusku" A. G. stín poslal 19. března t. r. svazeček přeložených „Povídek" autorovi Al. Izmajlovu do Petrohradu. Opatrná ruská censura zadržela sešitek a odevzdala jej v komitet cizozemské censury „dlja razsmotrěnija", a odtud dostal 15. července „Povídky" zpět: na obálce natištěno: „Defendu". Podle všeho v celém petrohradském komitetu cizozemské censury nenašel se člověk, jenž by aspoň tolik česky porozuměl, že zasílané „Povídky" jsou překlad puvodních povídek ruských, censurou dávno propuštěných. Jindy týž vydavatel dostal z petrohradského komitetu zpět svou „Historii ruské literatury" s poznámkou, by ji přeložil do ruštiny, by věděli, co je to.

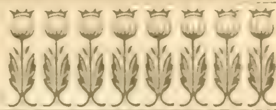
Zvláštní umravňování V olomouckém „Pozoru" (č. 102.) popisuje kdosi, jak se ubíral na Radhošť. Setká se cestou s jakousi švarnou Valaškou Anešou. „Napadlo mi vyzkoušeti stupeň její křehkosti." Aneša brání se a praví, že je vdaná, již v 18. roku. „Pokouším se znova: Tož jak, Anešo?" ‚A nijak. — Ale — — — kdybyste chtěl zítra se mnou na pouť do Frýdku'... „Zde máte průřez ženské duše! Zde je definice ženské ctnosti."

Celé to mravopisné brimborium má tento krátký smysl: jakýsi studovaný nestyda napadá neslušně po způsobu lesních pobudů v samotě prostou ženskou, která však má více studu než on a brání se mu. On pak staví se čtenáři ještě drze do posy mravokárce a otírá svou mravní špínu o poutě, soudě ovšem dle sebe. To je snad husitské umravňování, kterého mívá „Pozor" plnou hubu? Takový umravňovatel ovšem „může nazvati zpovědníkem svým Radhošť", neboť tento zpovědník snese mlčky i takové kousky, jakým se tu chvástá duchaprázdný feuilletonista „Pozora".

Rozhled.

V Brně, 27. července 1902.

Zprávy náboženské. Nešťastný 6. červenec uběhl jako léta minulá: v záplavě řečí možných i nemožných. Husa se však stále více zmocniti usilují socialisté, vytýkajíce dokonce všem ostatním oslavovatelům, že jejich nadšení pro Husa (= protiklerikalní) není upřímné! „Katol. Listy“ v témže domnění vyzývají ke shovívavosti vůči oslavovatelům Husovým, prý většina z nich slaví jen z národního a modně liberalního nadšení zůstávajíc v srdci přes to chladnou pro všecky city a oslavy náboženské. Letos velmi silně se projevila na všech stranách touha po prohloubení oslav Husových. Pouhé protiklerikalní bezduché demonstrace už se ovšem omrzely. Letos oživil se poněkud i trh literarní. Veliké nákladné dílo obrazové, práci malířů Muchy a Dědiny o Mistru J. Husovi přichystala Unie. Pro širší vrstvy vydána Klikou čítanka Husova, již však ani liberalní listy nepřijaly s nadšením („Nár. Listy“). Spisek příležitostný vydán známým vážným mladým spisovatelem Zd. V. Tobolkou. Také samo město Praha vypsalo premii 2000 korun na nejlepší Husův životopis. Naše liberalní intelligence je vůbec dlužna dosud M. Janu Husovi vážné ocenění jeho myšlenek, snah a významu. Dosud se jím vědecky, jak podotýká „Hlas Národa“ zabývali pouze konservativci (Palacký, Tomek, Lenz), „jejichž působením byla české veřejnosti správná perspektiva husitské minulosti po možnosti široce otevřena. Bez jejich prací a nákladu byla by historická postava Husova českému národu v českých zemích bezpochyby doposud neznámým cizincem.“ Je prý to velmi zahanbujícím zjevem pro národ, že nemá dosud moderní obsáhlé monografie o Husovi. Kněz a konservativec ji napsat ani nemohl, protože by ji liberalní většina národa byla s nedůvěrou odmítla. A z mladých liberalních a radikalních kroužků od lidského věku, co J. Palackým vypsána ruská cena 1000 zl. za nejlepší spis o Husovi, nikdo se nepřihlásil. Teď přistupuje nová cena **města Prahy, potká ji tentýž osud.**

Každé vážnější obírání se postavou Husovou, již náboženské smýšlení a cítění bylo prvním nejvýznačnějším rysem, mohlo by mnohé z liberalisující intelligence vrátiti náboženství a církvi.

O náboženských poměrech v českém lidu v Podkrkonoší píše „Novému Životu“ M. Kavánová: „Od desíti let hrozivě se v Krkonoších šíří spiritismus. Příčinou jeho velikého rozšíření jest jednak k mysticismu nakloněná mysl lidu, z největší části však veliká náboženská nevědomost i obecná neznalost prostých přírodních sil. Propadají mu vísky od farních osad vzdálenější a pak taková místa, kde v poslední době byli kněží nehodní... Je to proud svrchovaně záhubný a tam, kde do lidu vnikne, odvádí jej od církve vůbec. Každý

spiritista přestane choditi do kostela, přijímati svátosti a většina jich umírá v nekajícnosti. Spiritista takořka každý jest ztracen. S církví se ti lidé porovnat nedají, se žádnou církví, která si zachovala trochu rozumného náboženského učení a discipliny. — Druhým zhoubou hrozícím proudem je zde protestantismus. Jsou zde po hranici česko-německé pomíšeni katolíci s evangelíky dvojího vyznání: luterány a kalviny. Jsou pomíšené vísky, kde bylo dosti slabých kněžských sil. Nyní jsou zde kněží hodní všude, ale což je to na ty záhony travou zarostlé! Protestantů přibývá, katolíkův ubývá. Sňatky smíšené uzavírají se napořád a to v neprospěch katolíků; evangelík se neupíše ani nepředá. Do živností se umějí protestanté vpravit, kde se naskytne chalupa, pospíší si ji koupiti. Evangelíci jsou vůbec lépe zařízeni. Evangelický učitel je zároveň i knězem, dává dětem náboženské hodiny a koná třebas i sám s nimi a s lidem v neděli bohoslužbu. Evangelický učitel brání svou víru všude, a naši učitelové? Protestanté jsou opravdovými lidmi, jdoucími za svým cílem, svým vyznavačům vštěpují první a největší přikázaní: Nezraditi víry! Ta jejich pevná organisace zabezpečuje jim spíše trvání, ač život jejich mravní není nikterak bezvadný a jeví často i dost hrubé hříchy. Evangelíkům je náboženství i nad národnost. Je to přímo nenávist až slepá ke všemu co je katolické. Evangelík, i vzdělaný, zapře pro pouhý stín uškození své víře i národnost, jak jsme v posledních volbách viděli. Nebezpečí zde v horách je dvojnásobné. Zde, kde zároveň všemi silami brániti se třeba vzrostu germanisace, ve víru německých rostoucích továren je víra katolická zároveň i bezpečnější hrází proti protestantským vlivům hranic německých . . .“

O náboženské renaissanci (obrodu) naší doby píše v mnichovské „Allgemeine Zeitung“ professor Dr. J. Perkmann. Žádá, aby se sesílenému náboženskému cítění také na všech středních i vysokých školách dal výraz a zavedly se přednášky náboženské ve směru idealisujícím a výchovném. „Devatenácté století, jelikož pěstovalo horlivě psychologické a historické studie s porozuměním, povýšilo se v posuzování náboženství nad dobu „osvícenosti“ (18. století), jež vlastního pramene náboženství nepostřehla a při svém racionalistickém směru, a pro časné, mnohdy choulostivé zjevy v církvích, hluboký věcný obsah náboženský pomíjela. Ale značné výzkumy 19. století nenašly tou dobou mnoho pozornosti, byltě duch oslněn pokrokem přírodních věd a techniky, částečně ohlušen hlukem politických bojů. Jen řezavý hlas radikalních spisů (Büchner, Häckel, Strauss) dovedl na sebe upoutati pozornost a získati mysli pro sebe. Leč i o nejnovější době píše ještě basilejský professor filosofie Joel („Philosophen-Wege“, 1901): „Naše dnešní vymoženosti jsou většinou výtěžkem v prostoru a čase a vůbec číselným a měrným. S touto kvantitativnou kulturou, jež jest jenom vzděláním kulturních prostředků, nešla rovno kvalitativní kultura, vzdělání kulturních hodnot. Od jistého času však zavládá opět idealní směr, jenž pro ducha a mysl hledá ukojení v náboženské víře pročištěné a protříbené . . . „Budícímu se zájmu ná-

boženskému třeba vyjíti vstříc na školách náboženským vzděláním mládeže: třeba dbáti o to, aby náboženská snaha nedostala se na scestí.

Proměnu nazírání vědeckého Dr. Perkmann líčí dále takto: Od nějakého času názory ve vědě zcela se změnily: starý křiklavý zástup přírodovědců, kteří všemu odpírali bytí a platnost, co neleželo v jejich oboru, nebo co se jejich nástroji chopiti nedalo — ten zástup ustoupil obezřetným myslitelům směru filosofického. Za bezpodmínečnými, zaujatými chvalořečníky antického světa, do něhož své vlastní idealy vkládali, následovali kritičtí historikové, kteří vynesli nový nezkalený obraz starého světa. Tak vymizel falešný realismus, právě jako falešný humanismus, které nejvíce překážely rozmachu ducha náboženského.

Náboženskou pouku představuje si Dr. Perkmann takto: Při veškeré náladové četbě (básní, p vídek), při četbě klassiků starých i nových, při historii umění a kultury dlužno prohlubovati cit náboženský. Systematický souhrn byl by na místě ve vyučování psychologie, kdež by bylo místo pro krátkou kritiku směrů protináboženských (skepse, materialismus, eudaimonismus) jakož i chybných náboženských poblouzení (mysticismus, fanatismus, prakticismus, gnosticismus). „Podařilo-li se učiteli, žáka na nejvyšším stupni dovésti k vědomí o samostatnosti ducha vůči přírodě, když žák poznal, že ve vyšším stupni jsme jisti svými duševními pochody, než pochody mimo nás, když poznal, že všecko oceňování hodnot je svobodnou činností ducha, že jest předností naší bytosti duševní v předtuše chápati Nejvyšší, že člověk z ducha a v pravdě se znovuzrodí svobodně se oddav tomu Nejvyššímu, a že v osobě Krista dán nám nejlepší příklad této sebeodevzdanosti, pak na tom může učitel přestati; dosáhl nejlepšího a vyvaroval se ostnům sporů theologických.“

Z tohoto plánu učebného patrno, že Dr. Perkmann myslí na nauku náboženskou sice, ale zcela zmodernisovanou, od církví odloučenou: Křesťanství sice, ale zředěné až na pouhý deismus. Nejvíce by se jeho náhledy o náboženství, jaké by se mládeži podávati měly, shodovaly tak ještě s názorem moderní školy protestantské (Harnackovo Das Wesen des Christentums). To není už ani katolický nejmodernější modernismus či reformismus.

Návrat k náboženství, totiž neurčité náboženské a mystické cítění, v jakém si mnozí dnes libují, také církvím neprospěl pranic. Neboť církevnost, církevní nauka spjatá s disciplinou organisace náboženské, se takovým nábožensky obrozeným nelíbí. Ba naopak; oni horujíce pro náboženské idey a náboženské cítění, vnášejí rozvrat do církví, podle svého upravujíce a reformujíce nejen sebe a své názory, ale i druhé ve starých tradicích ještě spokojené. Tento návrat moderních lidí — laiků — k náboženství, jest také jednou z příčin reformismu ve všech církvích a zvláště katolické. Takoví navrátilí, octnuvše se najednou ve starém náboženském prostředí, beroucím náboženství v přísném smyslu nauky i discipliny, cítí se zklamáni, církev učící, která přichází také k nim se svými požadavky a pokyny, zdá se jim najednou přísnou, formalistickou, kastovní, úzkoprsou a zastaralou.

Nemá porozumění a pochopení pro jejich náladu a jejich city, naopak žádá, aby se vše přizpůsobilo k ní.

Mnozí proto na př. s povděkem (Dr. Müller v „Renaissanci") uznávají i takový náboženský projev, jaký ve svém díle „Mein Himmelreich" uložil nedávno německý s is. Peter Rosegger: sbírka náčrtků a duševních drobnomaleb, v nichž autor vykládá své názory náboženské, jaké si utvořil sám z evangelia, odpuzen od církve a stavě se proti officielnímu katolictví na stranu protestantismu (v boji proti Římu), ač katolictví miluje a ono mu také lépe vyhovuje celým rázem svým. Snahy moderny spějí k tomu čili právě takové moderní intelligenty rozumným, shovívavým vedením upoutávati, smiřovati a k prohloubení ideovému dovésti, když citu mají nadbytek. Leč druhá strana hlásá: nic neslevovat, nic nekompromissovat: všichni do Canossy. Uznat celou pravdu, bez zástěry, bez výhrady ve vší její rigorosnosti, a podrobit se.

S tohoto dvojího už silno rozlišeného stanoviska zajisté bude se pohlížet i na návrh Perkmannův, jenž jest jak zajímavým, tak sympathickým zjevem. Vždyť jeho návrh není nic jiného než požadavkem přísné náboženské školy, v níž všecko učivo má býti proniknuto náboženstvím, ovšem moderním, náboženskou filosofií a srovnávací ať tak dím náboženskou ethnologií. V tom ohledu vedla by škola a věda k potlačení nebo aspoň ubrání nauce konfessionelní. Holandsko, které theologické fakulty nemá, a za to zavedlo místo ní srovnávací historii náboženskou, k níž každá konfesse pak připojiti smí ještě svou differencialní dogmatiku a praktickou nauku pastoralní, bylo by tak už asi na cestě k podobnému znáboženštění škol a veškeré výchovy. Aspoň na universitách svých! Negativní díl práce už vykonalo, ještě ten positivní!

Návrhy na zavedení srovnavací vědy náboženské na university (na filosof. fakultu) vycházejí z téhož cítění. Katoličtí učenci mnozí žádají nauku tu i na theologických katolických fakultách, berlinský professor Harnack (ač sám historik) vyslovil se proti tomu pro fakulty protestantské theologie. Po theologii prý se žádá výcvik v jednom jediném náboženství, a kdo zná to, zná všechna náboženství, neboť (Harnackovi) jsou všechna stejna zdrojem i obsahem. Náboženství připojením k filosofické fakultě stane se předmětem universalním, kulturním, spojkou filosofie a historie. (E. Hardy v „Theolog. Revue" 9, 10.)

Trochu politiky s náboženstvím smícháno opět v Němcích řeči císaře Viléma v Cáchách. Císař klada důraz na náboženství ve výchově a ve veřejném životě projevil svou vůli o obě vyznání stejně pečovati a pravil též, že sv. Otec Lev XIII. sám osvědčil mu svou spokojenost, že Německo v ohledu náboženské uspořádanosti a svobody stojí nad všemi jinými státy a že co se katolíků týče tito v Prusku požívají svobody úplné, právě v době kdy v jiných úplně katolických státech církev a věřící katoličtí zakoušejí násilí a pronásledování všeho druhu. Na to generál Loë, když katolické listy se divily, zdaž skutečně papež takovou naprostou spokojenost s Německem (a Pruskem)

vyslovil, prohlásil na schůzi katolíků v Bonnu, že papež ač ví, že mnohé požadavky katolíků pruských čekají ještě svého splnění, přece k němu jako zvláštnímu vyslanci císařovu neváhal projeviti svou radost nad rozumnou a snášelivou politikou vlády pruské, nad dobrou vůlí a blahosklonností panovníka, jenž se vzácnou pečlivostí obě vyznání objímá a svou spravedlivost vůči katolíkům ukazuje. Že by papež byl náboženskou svobodu a snášelivost pruskou vystavoval jako jedinou na světě, jak mnohé zprávy o císařově řeči tvrdily, general Loë neslyšel. Ze všeho vysvítá však přece, že římská kurie a Německo se velmi sbližují, a že sv. Otec i císař Vilém navzájem si neskrbli poklonami, snad z obou stran upřímnými. Z výroků papežových vyvozováno protestantským a liberalním tiskem, že všecky stížnosti a nářky listů katolických v Německu jsou jak vidět bezdůvodny, sv. Otec sám že německé katolíky desavouoval.

Protestantský tisk, kromě tohoto momentu, nebyl nijak řeči císařovou nadšen. Nelíbilo se mu předně, že císař tak vřele mluvil o papeži, a jak vidět o jeho přátelství tolik stojí, a podruhé nebyl nadšen císařským horováním pro náboženství, poněvadž konservativně protestantský tisk mu — nevěří. Ví totiž, že císař přeje mladým směrům v theologii protestantské, že nad Harnackem a moderními liberalními theology drží svou ruku ochrannou a že vrchní úřady církevní k vůli císařovi musí stejně blahovůli k nim projevovat. Nedávná debatta z panské sněmovny o volnosti bádání a svobodě učení v theologii nedozněla ještě v uších přísných lutheránů. A při té se nejvyšší hodnostáři postavili proti nim na stranu mladých.

O tomto sporu protestantské, možno-li tak říci, „moderny“ vyjádřil se v lipském týdenníku „Christliche Welt“ mluvčí liberalních pastor Martin Rade: „Boj a spor, jaký se odehrává dnes v protestantské církvi, byl by pro církev katolickou smrtelnou ránou, na půdě protestantské jest to však zcela přirozeným a trvalým stavem. Konečně by měli i u nás smířiti se s myšlenkou, že boj o podstatu křesťanství jest pro protestantismus normálem a v permanenci.“

Ve Francii pokračuje vláda jakoby schválně chtěla illustrovat cášskou řeč císaře Viléma. Provádí totiž zákon kongregační a jak už zákon sám v sobě cíl ten měl, přistupuje k zavírání škol řádových a soukromých vůbec, jsou-li katolické. Stačí k tomu pouhé nařízení, není už třeba zákona. Tak zavřeno koncem června přes 120 škol a před koncem školního roku ještě na půl třetího tisíce soukromých škol katolických! Roztrpčení nad touto libovůlí a bezohledností vlády je tím větší, že vláda s úplným cynismem přiznává se ke svým posledním záměrům: znemožnit vyučování a výchovu v duchu katolickém a donutit dítky do škol státních. Zatím ovšem takto pozavírána sotva čtvrtina všech soukromých škol katolických. Ale vláda na tom sotva přestane. Katolíci francouzští budou se muset smířit s politikou, kterou kdyby byli už dříve provozovali, mohli dnešnímu násilí ujít: dobývat státu v rovném boji státními prostředky. Neuchylovat se stranou do soukromných odiosních ústavů, ale ve spojení a sdružení

s mrtvým nelišným těstem jako kvas prosycovat a zdvihat celou společnost. Vláda slouží mimovolně jen prospěchu církve a náboženství, rozbíjí-li ty zakleté komůrky separatismu a nutí všecky k společnému životu. Že při tom nechává židovské a protestantské soukromé školy na pokoji, jest jen výhodno. Ten živel v tak indifferentní většině, jakou tvoří katolický lid francouzský, jest lépe nechat v ústraní se vyvíjet a té většině ho nepřimíchávat. Zatím všecky strany a směry katolické bouří se či aspoň ubolévají nad takovouto politikou vlády. — Ve Španělsku se zatím už politika vlády i širokých vrstev lidu začíná obracet ve směru opačném, než v jakém šla před rokem. Vláda za příležitosti lonských a letoších protiřádových bouří z usnesení kortesů provedla statistiku klášterů. Načítáno na 70.000 všech řeholních členů, z nichž 40.000 řeholnic. Ježto vyčítáno řádům, že odvádějí mladý lid od služby vojenské a že žijí na účet společnosti, statistika provedená výtky vyvrátila. V mužských klášteřích žije naopak mnoho vysloužilých už vojínů, mnoho zmrzačelých vojáků, kteří, ježto stát jim nedával žádné pense, v klášteřích našli si obživu a tiché zaměstnání. Kláštery živí takto mnoho lidí, jež by měl živit stát sám. Také řeholnice skoro vesměs zabývají se ručními pracemi a vyučováním: z práce své (ovšem i z milodarů) udržují nemocnice, ochranovny a podobné ústavy, jež vydržovat připadlo by veřejnosti a přišlo by jí to pak jistě mnohem dráže. — Kterýsi list se nedávno divil, co ti klášterníci madridští dělají, když v samém Madridě jest na 28% dětí bez vyučování. Snadná odpověď: většina řeholníků španělských jsou lidé prostí, nekulturní, tedy vyučovati neschopna. Mimo to dítky madridské bez školy zůstávající jsou dítky, jichž do žádné školy nedostaneš. Nepřinutí-li jich ani stát ani obec úřední mocí a nepřivedou k plnění školní povinnosti, jak se o to mají pokusit bezmocné kláštery!

V dalmatském sněmě přijat návrh (8 července) aby svátek sv. Cyrilla a Methoda slavil se v Dalmacii jako zasvěcený zemský svátek. Návrh vyšel ze státoprávní strany charvatské a hlasovali proň všichni charvatští poslanci. Proti návrhu byli Vlaši a Srbové, kteří zemský svátek nechtěli 5. července, jako den libovolný, katolickou církví ustanovený, ale chtěli pravoslavný den míti svátkem (9. března či 11. května).

Žebřidovský poutní chrám na Kalwaryi u Krakova slaví po celý srpen 300leté jubileum založení. Po celý srpen pořádají se veliké poutě jubilejní. Žebřidovská Kalwarya je po Častochové u nás na Moravě nejznámějším poutním místem polským.

V rusínském seminaři lvovském naporučeny metropolitou sjednocených Rusínů pro budoucí rok učebný mnohé změny, jež mají správce seminaře uschopniti k lepšímu dozoru nad chovanci. Nesmí přejímati nikde žádných hodin ani funkcí, nýbrž úplně se věnovati jen svému úřadu. Dřívější prefekti nabravše sobě hodin na školách, o seminař se nemohli starati; mezi bohoslovci zahnízdily se různé hry hazardní, pitky pořádány, spiskováno a revoluce vymýšleny. bohoslovci, ač mají i na universistu chodit pospolu pod dozorem prefekta, nejen

tam chodili sami, ale vůbec kam a kdy chtěli. Není prý tudíž divu, že za takové discipliny oni to byli, co vedli celé hnutí studentské v minulém i letoším roce. Dosavadní prefekti vesměs se vzdali míst v alumnatě, ponechali si svá místa katechetská. Do semináře pak arcibiskup Šeptyćkyj povolal svůj řád Basilianský, jehož kněží zcela se budou moci věnovati správě semeništní.

Dne 18. června uveřejněn zákon o pensích ruského duchovenstva a rodin jejich. Pensijní řád zvyšuje, jak už dříve jsme sdělili, pensi pro kněze a jáhny a vdovy i sirotky jejich (měli ji už i dřív) a zavádí pensi i pro nižší duchovenstvo, psalomščiky (zpěváky), kostelníky a jejich rodiny.

Ze stálého fondu cara Alexandra III. na stavbu chrámů pravoslavných v Sibiři vystavěno dosud 154 nových chrámů, z nichž 127 už odevzdáno svému účelu; teprv začato se stavbou 26 jiných. Fond do 1. ledna 1902 vzrostl na 1,546.881 rublů, z nichž vydáno do té doby 1,489.048 rublů. V roce lonském samém přibylo fondu 199.001 rublů.

* *
*

Věda a umění. Stavební družstvo Národního divadla brněnského po svém nedávném obrodě přistoupilo už k opravdovějšímu kroku, k výběru místa pro příští novostavbu. Sbírky na stavební fond začínají velmi utěšeně.

Pražské družstvo Národního divadla po jedné sesoně už zakolísalo. Když už jednou spory strannicko-osobní do něho vneseny, zdá se, že z něho neuhnou už tak brzy. Ze zprávy za uplynulé období vyplývá pro činohru statistika taková: činohře věnováno 213 představení; dáváno 17 novinek, z nichž české pouze 3; českých kusů dáváno 46, po nich nejvíce francouzských (20), ruské 4, polský 1, německých 7. Operních představení bylo 223, z nich věnováno 102 českým hrám (hráno 19 českých oper, z nich dvě novinky). Z cizích oper hráno 2 ruské, 8 vlašských, 6 německých, 5 francouzských. Nějakých kusů zvláště významných nebylo v novinkách ani domácích ani cizích.

Několik typických zjevů ze zplaněného a mělkého našeho života prodralo se poslední dobu příliš křiklavě do popředí: národnostní šlehačka za Rodinovy návštěvy (Rodinova výstavka stále až do konce po tři měsíce četně navštěvována, Němci především); novinářský boj o p. Skřivana (impressario J. Kubelíka a teď už i České Filharmonie), debatta v městské radě pražské o prapory budoucí „dělnické výstavy“ (subvence povolena jen pod tou podmínkou, že budou i prapory červeno-bílé a rozpředeno to v debattu velmi nechutnou a dětinskou), gratulace českého poselstva německému nacionalnímu professoru do Würzburku, protože se jmenuje Chroust, a na dovršení všeho nebývalé oslavy poslance Klofáče v Haliči! Jen takový katastrofalní rok jako letoší (a už několik za sebou) může býti omluvou i útěchou.

Ve „Slovanském Přehledě“ v posledním (10.) čísle ve zprávách ze Slovenska stojí psáno: „Katoličtí kněží slovenští, až na vzácné výjimky, vždy jsou proti národu“ (ve stoličném liptovském sezení hlasovali

prý proti užívání slovenštiny). Jsou tedy přece výjimky, z čehož zřejmo, že katolictví za to nemůže! Ale bohužel, že sotva lépe to bude s duchovenstvem evangelickým. „Ľudové Noviny" právě v posledním čísle zvěstují, že senioralný konvent honťanský 3. července vznesl obžalobu na jistého faráře a učitele za špatné pěstování maďarčiny ve škole. Státní moc a státní žleb bude míti asi stejný vliv na slabochy ze všech konfessí. Odolávali či směli-li odolávat evangeličtí duchovní dosud víc než katoličtí, pochází odtud, že závisejí víc na obci než kněz katolický, a mimo to že evangelické vlády Tisza-Bánffy (a ve vlivu jejich se politika 30 posledních let pohybuje) evangelíkům skýtali ve všem větší svobodu i ochranu.

Opozděně čteme ve „Věstníku Královské české společnosti nauk" za rok 1901, v oddíle přírodovědném rozpravu professora F. Tilšera: „Kdo hlásá pravdu: Kant či Lamarck a Monge" (předneseno 7. června 1901). Rozprava u příležitosti výroku anglického professora W. Hastie, jenž Kanta klade za prvního hlasatele nauky evoluční, obrací se proti Kantovi i novému idealismu a hájí empirický realismus s velice důtklivým poukazem na český sotva se zrodivší idealismus. Z borců proti p. Marešově směru jest professor Tilšer nejohnivějším. Jeho potírání (spíše obviňování bez důkazův, aspoň bez šíře provedených důkazů) idealismu Kantova, novokantismu a novoidealismu je tak důkladné, že na Kantovy idealistické bludy svádí všecky pohromy ve všech oborech lidského vědění a konání, jež se od Kanta až do dnešního dne přihodily!

V polovici července slavili Poláci okázale paměť bitvy pod Grunwaldem (15. července 1410) jen proto, aby duši ulevili pod tíhou dojmu, jakým na ně působila malborská řeč německého císaře křižáky německé oslavující a ke stejnému boji, jaký ti tehdy vedli proti Polákům a Litvanům, i teď německý národ vyzývající. Tu mimoděk v myslích národa vyvstal obraz bitvy pod Grunwaldem, jíž obyvatelstvo polské zná z nadšeného popisu Sienkiewiczova (v „Křižácích"), obraz bitvy, jíž křižáci na hlavu od spojené Polsky a Litvy byli poraženi a kraj celý od nich osvobozen. Slavnosti ovšem jen v Haliči slavené, třebas se dály všude za nejlepšího pořádku, měly ráz zřejmě nervosní, podrážděný. Tak se slaví jen ve hněvu a rozčilení.

Ve Lvově zařizuje se přáteli všeobecného lidového vzdělání „škola nauk politických". Bude to známá už i dnes v Haliči „university extension", jen že s pevným programmem a jakýmsi pevným řádem učebným, který se bude vyvíjeti a po skončení všech kursů zase znova opakovati. Kursy budou čtyři postupně seřazené: každý potrvá dva až tři měsíce a obejme asi 80 hodin přednáškových. Za předmět se platí 1 K vstupného. Kursy budou míti po šesti předmětech, tedy přijdou na 24 K všechny. Vzdělání předběžné se vyžaduje aspoň nějaké, skoro středoškolské. Kursy politických nauk (sociologie, historie, státověd a politika) začnou v říjnu letošího roku. Do prázdnin 1904 bude nauka politická v jednom celku dovršena a v říjnu 1904 počne kurs nový.

V Krakově zase ustavilo se koncem června družstvo vědecké na šíření agrikulturních vědomostí, jež složilo ihned plán pro vydávání vědeckého listu agrikulturního. V tom ohledu Poláci, třebas byli rolničtějším národem než my, stáli ještě hůře.

Nedávno obrátil se ve své „Prawdě“ varšavské i vudce positivismu polského A. Swiętochowski proti — moderně a secessi. Dle něho však není v secessi zřejmým úpadek umění, nýbrž víc, úpadek veškerého života, seslábnutí energie životní dnešního pokolení. Komentář k nynějším plodům umění hledati dlužno ne v dílech umění a ne v esthetice, ale — v sociologii. Podle všeho však spíše v pathologii společenské než v přísné sociologii.

Na sněmu polském, když debattováno o podpoře uměleckým a vědeckým ústavům, vystoupil P. Kramarczyk proti divadlům jak lvovskému tak krakovskému, že šíří v obecenstvu nevázanost hrou kusů secessních domácích i cizích autorů. Protestoval jmenovitě proti „Zlatému rounu“ Przybyszewského. Na obranu divadel povstali ihned četní poslanci z konservativní šlechty, vytýkajíce zvláště vedení lvovské sceny jako vzorné.

Sněm haličský schválil, aby rusínské „Prosvitě“ za minulý rok subvence byla zadržena, na letoší rok však jí znova subvenci (6000 K) povolil. Při vydání 180 000 K ročních nepadá ovšem podpora zemská valně na váhu. Ale právě proto Poláci se mohli vyvarovat zbytečného dráždění. Dráždí-li menšina většinu, sluší se, aby většina se uměla opanovat, proto je také většinou.

Rusínští studující koncem července svolávají společnou schůzi, aby se uradili o změně taktiky; chtějíť se na příští školní rok vrátit na lvovskou universitu.

Poslední statistika města Moskvy (z 31. ledna 1902) udává počet obyvatel na 1,173.427 duší (r. 1897. 1,038.591, r. 1882. 768.000, r. 1871. 601.969). Za posledních 30 let se obyvatelstvo Moskvy zdvojnásobilo. Moskva tím vstoupila dnes v řadě milionových světových měst na místo jedenácté (Londýn 4·5, Nový York 3·5, Paříž 2·9, Berlín 2·2, Kanton 2·0, Chicago 1·7, Vídeň 1·7, Tokio 1·4, Petrohrad 1·4, Filadelfia 1·3, Moskva 1·2 mil obyv.). Zvláštní je, že Moskva vykazuje o 30% více mužů nežli žen (663.796 mužů, 596 631 žen). Jako budoucí veliký výpravčí obchodu Evropy s Asií a mimo to střed Rusi má Moskva naději vzrůst brzy v město první na širém prostranství asijsko-evropském.

„Hrvatska Matica“ měla 13. července svou valnou hromadu, na níž spor národně stranický, veškeren život charvatský rozežírající až do základu vynikl se vší prudkostí a několik zdatných pracovníků Matici odpudil. Předseda Dr. Arnold sice pravil, že nebylo a není žádného převratu ani rozvratu v Matici; vše, co se stalo, je to, že mužové věkem a prací zmožení ustoupili a místo nich přišli jiní, mladší. Vyličoval snahy Matice a její úkol, jakož i poslední momenty činnosti její. Obracel se proti příliš upjatým a vypjatým požadavkům, háje úkol Matice v tom, aby byla lidu srozumitelným zdrojem poučení, aby předně o vědu a belletrii všem přístupnou se starala, nevážic se na směry exklusivní a snahy

čistě či příliš vysoko vědecké. Vyslovil potřebu charvatského slovníku naučného a také naději, že Matice tu učiní, co bude moci. O „Vienci“, jejž Matice vloni převzala, pravil, že časopis ten valně povznesen, také odběratelstvo jeho rozmnoženo ze 460 na 1300. Přes to Matice má ještě s „Viencem“ neuhražený roční náklad 12.000 K. Raděno proto, aby se upustilo od illustrací, které mnoho stojí, leč „Vienac“ ponechán zatím i dále tak, jak vloni Maticí přeměněn a zařízen (illustrovaný týdenník literarně-poučný, jako naše „Zlatá Praha“, jen že ne tak nádherný). V „Matici Hrv.“ zdá se zavládla národně konservativní strana (oposiční), jež své vlády nevhodně využívá. Tak rozpoután na schůzi nechutný boj o pensi bývalému tajemníku Matice, a vystoupeno některými zástupci z Bosny velmi prudce proti Hoićovu spisku (před 2 lety Maticí vydanému) „Slike iz sveobćega zemljopisa“ („Obrázky ze všeob. zeměpisu)“ proto, že tvrdil v knize své, že v Bosně vedle Charvatů žili a žijí Srbové. Předseda musil slíbit, že knihy tak urážlivého a nevlasteneckého obsahu nikdy nepřipustí. Na to prof. Hoić a jeden z nejlepších historiků žijících dr. Klaić ohlásili ihned své vystoupení. — Členů má Matice 11.263.

Jak už jednou bylo ohlášeno, otevřena v květnu výstava památek v Susách staré Chaldey (Elam) francouzskou výpravou vykopaných. Vůdcem výpravy byl J. de Morgan. Francouzská vláda obdržela před 10 lety od perského šacha monopol, že smí dáti kopati všude v hranicích říše perské a všecky vykopané památky že si smí vzíti, vyjma předměty drahocenné, jež musí zaplatit. A tak památky přes mnoho tisíc let ukryté zrakům lidským ve zbořeninách starého Šuchanu (Susa) octly se teď v Paříži v Grand-Palais. Slovem provází mrtvé či jen pro zasvěcence starého klínového písma mluvící svědky ty učený dominikán P. Scheil. Podle něho přišlo se v Susách na památky kultury tak staré a tak vynikající, jak dosud nikde v žádných ssutinách. Nejcennějším pozůstatkem jest knihovna krále Šutruk Nachchunte (1100 před Kristem žijícího), jenž může býti jmín otcem historie. Sebral velmi pečlivě všecky zprávy historické ze své i sousedních říší a všecky ty kameny s bohatými nápisy uložil v paláci svém, pročež kořist nápisová v Susách byla tak hojnou. Král Šutruk Nachchunte nejen sbíral a na jedno místo snesl památky historické, ale on je také zpracoval. Byltě mnohé už za něho přes 2000 let staré, král je proto přeložil ze staré řeči semitské do azanštiny, přepsal ve věrném opise po staru a vedle překlad vyrýti dal. Tím velmi přispěl k porovnání a posouzení dob tak od sebe a tak od nás vzdálených! P. Scheil nejstarší památky písemné odhaduje z roku 4000. před Kristem. Tehdy Susa slula asi Parasa, kmeny kolem Sus obývající sluly Anzanové či Anšanové. Písmo klínové z té doby jeví známky písma velmi primitivního a P. Scheil troufá, že má tu co činiti s počátkem kultury západo-asijské. Nejstarší tyto nálezy jsou účty kupecké a jeví se už tehdy v Susách kultura vyvinutou a značně pokročilou. Možno za to míti, že tu stála kolébka kultury mesopotamské. Nálezem velice pamětihodným jest veliký zákonník elamský s 1000 paragrafů na balvaně dioritovém, v nějž vryto veškeré veřejné, majetkové i obchodní právo tehdejší, a to tak jasně a přesně, v tak ryzém, vy-

tříbeném slohu právnickém, že možno tu v 23. století před Kristem studovati počátky vědy právnické.

Morgan zatím za pět let práce úsilovné (se 100 dělníky) prokopal ze samého královského hradu v Susách sotva desítinu (250.000 m^3). Na prokopání celého hradu týmže tempem třeba by bylo ještě 44 let, na prokopání celého města pracovati by musilo 10 0 dělníků po 200 let. Tak mohutné sloje různých kultur nasypány tu jedna na druhé v rozsahu ohromném.

V Paříži v museu Guimetově vystaveny též nálezy z egyptského hřbitova v Antinoë, o nichž už vícekrát zmíněno. Mrtvoly nalezené s příslušnými dary jsou velmi živě uchovány, zvláště mrtvola jakési dívky řecké Leukyone tak svěží dosud jest, že zuby jeví ještě lesk, oči zdají se hleděti a celý zjev zdá se jako živý.

Anglický učenec E. Evans počátkem června v „Society of Helenic Studies“ podával zprávu o svých podivuhodných objevech na Kretě, kam až v odkopání paláce v Knossu pokročil od ledna do června tohoto roku. Malby nástěnné, většinou už špatně uchované, nádobí hliněné, ozdoby a pod., to vše svědčí o kultuře předminoické. Jakási malba mosaiková podává obraz města Knossu z polovice druhého tisíciletí před Kristem, domy o více patrech zcela moderně vypadající! Také obrazy figur, postav všeho povolání nalezeny velmi hojné. Evansovými objevy (pracuje už druhý rok s 1250 dělníky) pošinuta kultura řecká o celé tisíciletí nazpět.

Ze starých asijských písem vzdoruje nejdéle všemu rozluštění písmo a řeč hettitskou zvaná (z Malé Asie a Syrie). Nedávno v „Society of Biblical Archaeology“ zvěstoval učený biblista professor Sayce, že se mu podařilo několik slov a písmen rozluštiti. Leč i to jest jen začátek.

Zemřeli: 1. června K. M. Klodt de Jürgensburg, nejlepší malíř-krajinář ruský. — 28. června V. R. Smolík, akademický sochař český. — 30. června professor Dr. J. Durdík, známý svými spisy dějepisně-filosofickými a svou „Esthetikou“. — 1. července Jan Lepař, bývalý ředitel učitelského ústavu, spisovatel pedagogický („Všeobecný dějepis“ na školách středních užívaný sluší zvláště vytknouti). — 2. července Dr. V. Šafařík (syn dějepisce a archeologa P. Šafaříka), professor chemie a astronomie na české universitě, spisovatel mnohých článkův a spisu svého oboru; V. Rumel, genealog ruský, vydal veliké genealogické dílo o šlechtě ruské. — 9. července M. M. Antokolský, slavný sochař ruský (polský žid rodem). — 13. července A. Kovalský, hvězdář z petrohradské hvězdárny v Pulkové a odborný spisovatel. — 14. července Andrej N. Beketov, botanik ruský evropského jména (* 8. prosince 1825).

* * *

Z národního hospodářství. Napjetí mezi oběma vládami, rakouskou a uherskou, jaké vyvrcholilo v polovici června až v odhlášení společných smluv obchodních s některými státy proti přání Uhrův, ustoupilo zase

vyjednávací náladě. Jednání pokročilo velmi rychle až tak daleko, že vláda rakouská bude moci předložiti autonomní tarif beze cla na suroviny, jež by katastrofalně bylo stihlo náš rakouský prumysl (především textilní) a mimo to také vyrovnání s Uhrami, které sněmovna má dodatečně schválit, předloží ve zlepšeném vydání, než jak je uzavřely s vládou uherskou vlády Badeniho a Thunova.

Na sněmech, pokud se o vyrovnání s Uhrami vyslovily, převládal ton obrany proti Uhrám, pro smlouvy obchodní také vláda vyzývána k hájení domácích zájmů. Korporace zastupující agrarní zájmy jako už dřív stále projevují přání na Německu vymoci nízká cla, proti cizině však postaviti vysoká cla ochranná.

Cukerní tíseň přijetím brusselské smlouvy v Německu a tím samo sebou i v jiných státech, jež už vzdorovat samy nemohou, stává se nyní zjevem trvalým. Pro odpomoc svolána anketa do Vídně z cukrovarníků, agrarníků a theoretických znalců, jež vyzněla v ten smysl, aby domácí spotřeba co nejvíce byla usnadněna (snížením daně spotřební) a tato spotřeba aby byla kontingentována, to jest určitým množstvím mezi jednotlivé cukrovary rozdělena, aby tak každému nějaký podíl na nejvýhodnějším domácím trhu byl zajištěn a malé cukrovary nemusely se obávati dusivé konkurrence velikých. Rolničtí zástupci žádali hlavně omezení výroby cukerní a zároveň zákaz rayonování řepy a zákaz kartellu protiřepařského. — Ruské ministerstvo financí vydalo v záležitosti premií cukerních a brusselské úmluvy notu ku všem súčastněným státům, v níž vysvětluje příčiny, proč se k úmluvě nepřidalo. Praví, že není příčiny, proč by Rusko přistupovalo k úmluvě, která směřuje na odstranění cukerních premií a zrušení kartellu cukrovarského, neboť ani jednoho ani druhého v Rusku není. Rusko počalo sice před lety po příkladu jiných státu vypláceti premie na vývoz cukru, ale když premie tyto dosáhly velikého obnosu celkového a začaly silně tížiti státní pokladnu, Rusko je roku 1897. zrušilo a zavedlo kontingentování domácí spotřeby. Ale toto kontingentování má to zvláštní do sebe, že určuje se pouze napřed množství cukru pro domácí spotřebu a spolu i cena, aspoň nejvyšší se stanoví, nad niž nesmí cukr stoupnouti. Proto vedle kontingentu cukrovary musí chovati ještě asi osminu jeho jako nedotknutelnou zálohu, která nesmí býti vyvežena, ale pro případ větší domácí spotřeby a pro případ přílišného stoupání cen uchována. Stoupají-li ceny nad dovolenou výši, rozkáže ministerstvo financí vypustiti ze zálohy tolik či tolik cukru nad určený zprvu kontingent. Tím se nabídka cukru zvýší a ceny samy sebou klesnou. Právě toto určování ceny, jež děje se napřed, bez ohledu na poměry trhu světového, vytýkají však ruské „normirovce“ jako poskytování tajných premií. Ruské ministerstvo se vyjadřuje, že v případě, kdyby n který stát užil proti němu repressalií v brusselské konferenci na premiovaný cukr ustanovených, musilo by se to považovati se strany ruské jako porušení všeobecných smluv obchodních a také Rusko by se bránilo. Mimo to ukazuje ruské ministerstvo na statistice ruské cukerní výroby, že nemá proč cukr premiovati, poněvadž ruské cukrovary pracují

hlavně pro domácí spotřebu, vývoz jest u nich nepatrný, vyváží se pouze tolik, co v případě dobré jakosti řepné nadbude nad domácí spotřebu. A nad to Rusko polovici vývozu svého odesílá do zemí východní a střední Asie, které brusselskou smlouvou se nevázaly. Tedy i kdyby ruskému cukru se v Anglii a v osadách jejích dělaly nepříležitosti, ruský cukr, jehož jen 12—18% se vyváží, nebude tím valně postižen; Rusko není v té situaci, v jaké se nacházejí státy jiné, z nichž Německo vyváží přes polovici, Rakousko a Francie dvě třetiny veškeré své výroby.

Tíseň hospodářská mezi rolnictvem ruským rozproudila velmi čilý ruch reformní, jenž už od několika let snaží se všemi silami, v theorii i v praksi, pokud samočinnost možna, zjednati nápravu. Ale také organy samosprávné a úřední nelení. Nejlepší zkušenosti západu evropského přenášejí se na ruskou půdu. Jen že vše to na tu massivní bídu a odstálost jest jen jako kapka na vyprahlou půdu. Všecky takové prostředky, jakých stát, zemstva i spolky hospodářské používají, zdají se jen prostředečky. A všichni jakoby cítili, že někde musí býti pochybený základ, okovy, které třeba rozpoutati, mají-li ruce těch, kterým se pomahá, býti uvolněny k svobodné práci. Mínění jsou přerůzná: jedni svádějí vše na přírodu, jež se změnila, na podnebí, jež i tak nepříznivé od jakživa, ještě se zhoršilo; jiní na špatnou správu, na lepší ukládání zásob na venkově za starých časů; jiní na lenivost a temnost lidu selského, jiní konečně na právní a majetkové jeho postavení, na jeho porobení, na jeho spoutanost v pořádku obščinném, na nedostatek pole, na drobnost podílův a parcell, na zastaralý způsob trojpolného hospodářství a pod. Poslední výtky se množí a nabývají převahy mezi znalci a národohospodáři ruskými. Vláda vloni zřídila zvláštní sbor poradní, jenž od nového roku se ustaviv, rokuje o postavení selskohospodářském, o příčinách úpadku a o prostředcích nápravy. Ve zprávách od různých osob zasílaných tomuto sboru poradnímu skoro napořád převládají výtky: obščinného hospodářství, zastaralého způsobu hospodaření, opožděnosti celého života ruského. Sbor poradní sám posuzuje a debattuje o zprávách podaných chýlí se k tomu názoru, že právní a majetkový pořádek selský jest hlavní příčinou, jež samodělnost a svépomoc rolníka ruského tak zadržuje a jí překáží. Tedy všeobecné mínění obrací se proti „obščině“. Dnešní „obščina“, dovozuje se na utěšenou přátel jejích, není ostatně ve svém dnešním způsobu ničím starodávným, žádným prvotným ruským řádem, nýbrž povstala za nejtužšího nevolnictví 17. věku a stále pouta její až do dneška se přitužovala. Obecní společný majetek selský byl za starodávných dob svobody selské spravován zcela jinak, dáváno jednotlivci mnohem více svobody a volnosti v jeho počínání.

Poslední leta ruské hospodářství začíná se po západním vzoru také hojně organisovat. Vláda a zákonodárství spolkové pokulhávají za skutečnými potřebami, vycházejí váhavě a pozdě vstříc přáním a snahám organisačním, ale přece i v tom oboru zákonodárství ruské rychle poměrně se mění a přizpůsobuje. Organisace nepokračuje tou

měrou jako v našich zemích ne ani pro nějaká administrační pouta, ale pro nezralost širokých vrstev. Spolky a družstva zahrnují proto ponejvíce statkáře a velmi zřídka, leč v nejprimitivnějším způsobu, slouží i rolníkům. Mohutné organisace zamýšlejí se pro vývoz hospodářských výrobků do ciziny. Zemědělství začíná se vymaňovat z vlivu prostředníků a chytá se samo podniků vývozních. Výpravy hospodářské z Moskvy do Anglie, z Petrohradu do Danska, Německa a Rakouska, jsou cestami na studování cizích tržišť, ale i na shlédnutí dovednosti obchodnické v cizině.

Snaha o vývoz stává se až tak horečnou, že začíná se vystupovat proti její jednostrannosti, v níž domácí tržiště, přece vždy nejvýhodnější, se zanedbává a o cizí se stojí. Pokusy prodejních družstev však platí domácím i cizím trhům. Organisace rychlého a stálého odbytu jest pro většinu velkých zemědělců nejlepší zárukou, že výroba hospodářská stoupne v nejbližších letech měrou nebývalou. Největší bídu pro výrobce spatřují mnozí právem v tom, když odbyt je buď obtížný, buď nemožný; nescestnost, drahota a obtíže dopravy na trh ať už jakýkoli vytýkají se často jako hlávní nedostatek ruského venkova.

Za příležitosti německé výstavy průmyslové v Düsseldorfě konalo se tam už několik sjezdů mezinárodních, z nichž nejvíce vynikly dva socialní: pro pojišťování dělnické a pro dělnickou obytnou otázku. V záležitosti pojišťování dělnického na sjezdě šestém z pořadí) nejevilo se už mezi zástupci evropských i mimoevropských států různosti mínění o tom, je-li vůbec prospěšno a potřebno pojišťování dělnictva. Dnes nějaké pojišťování socialní má už každý stát, a čím dál více zemí se přidává k myšlence všeobecného povinného pojišťování. Také rozsah pojištěných případů se už u všech ustálil jako žádoucí; nemocenské, úrazové, starobní, vdovské a sirotčí jsou druhy, jež tvoří pojišťovací obor nevyhnutelný. Na tento celý rozsah pojišťování sice nezmohl se ještě žádný stát, ani Německo ne, ale ono jest idealem všech států.

* * *

Školství. V minulém zasedání zemského sněmu otázka školská byla v popředí. Ne snad že by všichni páni poslanci byli přesvědčeni, že účelně zřízené a rozumně vedené školství jest nejlepším základem zdravého rozvoje nejen osvětového, nýbrž i hospodářského, jako spíše proto, že budou letos volby, a při těch má učitelstvo velmi závažný hlas. Že ta horoucí láska „ke škole“, jak o ní často mluví poslanci liberalní, je přece jenom příliš — idealní, o tom se přesvědčili nadšení obdivovatelé liberalních velikánů pp. Hulky, d'Elverta atd. Měli za to, že liberali nechají všeho a budou v první řadě jednat o požadavcích učitelstva, a ono zatím celá akce odročena. Nebylo kdy. Jinak však nedá se upříti, že pracováno i ve školském odboru s pílí uznání hodnou. Jako novinku vítáme zřízení mlékařské a sýrařské školy v Kroměříži, jejíž statut schválen. Neméně chvály zasluhuje snaha poslance Dr. Stojana, aby zavedly se pokračovací školy povinné pro mládež odrostlou škole.

Také popud ku zřízení školy kamenické rádi vítáme. Méně se nám zamlouvá, že o každou střední školu, ba již i o měšťanské školy se hadrkuje jako na tandlmarku. Kde je škola potřebná — netřeba všude jenom realek, dlužno pamatovati též na různé školy odborné! — ať se zřídí bez handlování.

Záslužný čin české ženy vykonala v Brně pí. Adéla Koudelová, starostka „Vesny" tamější. Na památku stříbrné svatby darovala „Vesně" 5000 K na první stipendium pro českou dívčí školu střední.

Prázdniny lákají učitelstvo do Boží přírody a do různých — kursu. Hudební, obchodní, včelařské, ovocnické, zelinářské, rybářské, kreslířské a steré jiné kursy prázdninové učitele lákají, aby zapomněl na ochablost duševní i tělesnou a znova se pustil do víru duševní činnosti jednak proto, že chce rozmnožiti duševní fond, jednak že v budoucnosti hmotný prospěch tím zajistiti míní. A výsledek? Předčasná vysílenost, ba leckdy i vážné choroby následují. Jest na čase, aby učitelstvu byly prázdniny tím, čím býti mají: dobou odpočinku, a všechny prázdninové kursy se konaly v roce Těm pak učitelům, již k vuli vzdělání hlubšímu nebo prohloubení odborného vědění kursů podobných se míní súčastniti, aby dána byla dovolená, místo nich však aby nevyučovali ostatní členové sboru učitelského, nýbrž zástupce byl povolán. Za tím účelem by ovšem v každém kraji byl potřebný učitel ambulanční, kterýž by mohl suplovati za učitele nemocné a vůbec na dovolené dlící.

V Čechách dlouho tlumený rozpor mezi učitelstvem a učitelkami propuká na venek a nabývá rázu čistě chlebařského. Učitelky rozhodně hájí požadavek, aby na dívčích školách výhradně učitelky byly ustanovovány a správa škol těch byla taktéž vyhrazena učitelkám, kdežto učitelé hájí volnou konkurenci. Jak spor bude rozluštěn, nesnadno uhodnouti, ale že k povznešení školství sotva přispěje, jest více než pravděpodobno.

Z nových požadavků pozoruhodných pozornosti zasluhuje návrh pražský, aby pro učitele škol měšťanských byl zřízen zvláštní ústav učitelský. Je to nový kruček k úplnému odloučení od školy obecné a učitelstvu škol obecných tím pozvolna zcela bude znemožněn přechod na školy měšťanské. Učitelstvo měšťanských škol důrazně žádá, aby místa ředitelská byla propujčována výhradně učitelům škol měšťanských, kteří po jistou řadu let na měšťanské škole skutečně vyučovali. O věci té navrhl referent J. Černý na květnové zemské poradě učitelské v Praze konané tyto zásady: 1. Na měšťanských školách obsazována buďtež místa učitelská zatímně toliko osobami majícími kvalifikaci pro měšťanské školy. 2. Při definitivním obsazování buďtež počítána leta od zkoušky způsobilosti pro měšťanské školy; při stejném počtu let od této zkoušky způsobilosti budiž dána přednost osobám, které pusobí delší řadu let na měšťanských školách. Při stejných poměrech služebních budiž přihlíženo vedle těchto zásad ku všem letum služebním, zvláště ku kvalifikaci. 3. Za ředitele ustanovováni buďte toliko ti, kteří delší řadu let jako odborní učitelé působili na školách měšťanských. 4. Na místa uprázdněná jmenováním c. k. okresních školních inspektorů buďtež

ustanovováni učitelé s úplným platem učitelským; při definitivním jich ustanovování buďtež jim započtena leta strávená v této zatímní službě. Zástupcům ředitelů měšťanských škol, jmenovaných c. k. okresními školními inspektory, buďte vyměřeny úplné příjmy a úplný funkční přídavek místa zastupovaného. 5. Budiž zaveden konkretalní status učitelstva měšťanských škol, do něhož buďte zařaděni i zkoušení učitelé škol obecných v tom pořadí, kdy který z nich vykonal zkoušku zpusobilosti pro měšťanské školy.

Dále jednáno na zemské konferenci českého učitelstva v Praze dne 19. května t. r. konané o těchto návrzích nevládních: 1. O právních poměrech učitelstva škol obecných a měšťanských. 2. O disciplinarním řádu učitelstva. 3. O vzdělání učitelstva. 4 O otázce svolávání mimořádných zemských porad během zákonného jejich období. 5. O otázce výchovu uměleckého. 6. O reorganisaci školy měšťanské. 7. O obsazování míst učitelských na školách měšťanských. 8. O zastoupení učitelstva škol měšťanských v úřadech školních. 9. O zvláštních zemských poradách učitelstva měšťanských škol. 10. O počtu osob učitelských na těch měšťanských školách, kde škola chlapecká s dívčí má společného ředitele.

Jednání mělo ráz a výsledek pokrokový. Výsledek porad lze shrnouti stručně takto: 1. Za přední stavovské požadavky proklamovány: akademické vzdělání a občanská svoboda ve smyslu směru pokrokového. 2. Reforma školství měšťanského a změna v postavení učitelstva těchto škol. 3. Reforma učby zvláště realiím a jazyku mateřskému. 4. Výchov umělecký a reforma kreslení.

Celkem projednány tyto věci: 1. Dobrozdání o návrzích na změnu normalní učebné osnovy pro školy měšťanské. 2 Dobrozdání o úpravě vyučování jazyku a realiím na školách obecných. 3. Dobrozdání o reformě vyučování kreslení. 4. Dobrozdání o prostředcích, kterými by se zvelebily školní zahrady. K návrhu Rašínovu denní pořádek rozšířen byl o následující body: 5. O právních poměrech učitelstva. 6. O disciplinarním řádu. 7. O vzdělání učitelstva. 8. O otázce svolávání mimořádných zemských konferencí dle potřeby. 9. O otázce uměleckého výchovu. Návrhy pak ředitele Josefa Vlacha byly tyto: 10. O reorganisaci školy měšťanské. 11. O obsazování míst učitelských na školách měšťanských. 12. O zastoupení učitelstva škol měšťanských ve školních úřadech. 13. O zvláštních zemských poradách učitelstva škol měšťanských. 14. O počtu osob učitelských na školách měšťanských, řízených společným ředitelem (dívčí a chlapecké).

Také otázka školních zahrad projednána důkladně a schváleny tyto zásady: 1. Při každé škole budiž zřízena školní zahrada, opatřena všemi podmínkami, které k tomu cíli slouží. Subvence na stavbu škol, z fondu zemského udělované, nebuďtež školním obcím vypláceny potud, pokud podmínky takové splněny nejsou. 2. Školní zahrady buďtež majetkem školy, a kde vnitřní její zařízení jest dosud majetkem správce školní zahrady, buďtež od něho těmito převzaty za přiměřenou náhradu. 3. Školní zahrady buďtež jako dosud zřizovány školními obcemi podle

platných předpisu. 4. Veškerý náklad na vydržování školních zahrad budiž placen z dotace, na učebné pomucky vyměřené, která k tomu cíli buď přiměřeně zvýšena, a to s ohledem na rozsah zahrady a poměry místní. 5. výtěžek školní zahrady – který jest ovšem problematický – náleží těm, kdo řízení školní zahrady obstarávají.

Německé spolky katolických učitelu v Rakousku mohutní přes to, že přivrženci náboženského výchovu prohlašováni od liberalních učitelu za škudce stavovských zájmů. Podle zpráv nedávno vydaných má dolnorakouský spolek katolického učitelstva 100 členu, první spolek katolických učitelek v Dol. Rakousích 738, učitelský spolek „Dr. Kellner“ 85, spolek hornorakouský 448, solnohradský 50, zemský spolek tyrolský 1800, tridentský spolek 664, Vorarlberský 400, katolický spolek „Austria“ v Čechách 150, katolický spolek německého učitelstva na Moravě 12, celkem tedy sdruženo 4505 katolických učitelu německých. Oba české spolky mají asi 300 členu. Zajímavo je, že katolické spolky učitelské dominují v zemích německých, spolky učitelstva liberalního však dominují v zemích českých.

Pozoruhodný posudek o duševní vyspělosti učitelstva uveřejňuje pražský „Život“ pod značkou „hesla dne“. Praví se tam: „Kterak učitelstvo podléhá heslům, jež po sobě papouškují noviny a časopisy, viděti bylo na př. o „Hugových dnech“, kdy se v jednotách a okrscích učitelských vyrojilo přednášek o „velikém příteli mládeže V. Hugovi“. Hugo koketoval s dětmi, aby se ukázal v sentimentalní pose dědečka, ale jinak neměl pro dítě porozumění. Kterak dnes, za převahy názoru zcela protichudného Hugovu, možno o Hugovi přednášeti právě jako příteli mládeže, je hádankou a dá se vyložiti jen vývojem schopnosti naší doby: mluviti o všem.“

O sjezdě českých professorů v pondělí 19. května byly o 8. hodině ranní zahájeny schůze jednotlivých odborů v realném a vyšším gymnasiu v Křemencově ulici. V odboru pro klassickou filologii konány přednášky: O nynějším stavu výkopů na půdě řecké. (Professor Dr. E. Peroutka z Král. Vinohradů.) O některých objevech z doby mykenské se zvláštním zřením k básním Homerovým (Prof. T. Šilený z Brna.) O Wilamowitzově řecké čítance. (Univ. prof. Dr. Fr. Drtina.) Některé tužby učitele klassické filologie. (Prof. Dr. F. Groh z Prahy.) V odboru pro moderní filologii přednášeli: O povinné četbě české na vyšším gymnasiu. (Prof. St. Souček z Brna.) Je-li na českých školách středních záhodno a možno vyučovati jazyku německému po odděleních. (Prof. A. Trnka z Jičína.) O slovanských jazycích na českých školách středních. (Školní rada Dr. Fr. Nábělek z Kroměříže.) V odboru pro vědy mathematické a přírodní: O nové učebné osnově pro geometrii a deskriptivu na realkách. (Prof. J. Pour z Prahy.) O praktických cvičeních fysikalních na středních školách. (Prof. A. Libický z Král. Vinohradu.) Jak lze užiti sirnatanu sodnatého v laboratoři žákovské. (Prof. Dr. F. Faktor z Prahy.) O vyučování astronomii na středních školách. (Školní rada Dr. F. Nábělek z Kroměříže.) V odboru pro kreslení: O nových směrech v kreslení. (Prof. R. Hartman z Prahy.) O vyučování kreslení na školách středních.

(S. uč. F. Fromek z Písku.) V odboru pro tělocvik a zdravovědu přednášeli professoři: O požadavcích učitelů tělocviku. (J. Klenka z Prahy.) O tělocviku na školách středních. (J. Sýkora z Prahy.) O tělocviku na ústavech učitelských. (V. Švácha z Prahy.) O zdravotnickém dozoru na školách středních. (J. Karásek z Brna.) O reformě tělesného výchovu. (M. Řehořovský z Jičína.) O 10. hodině dopolední byla druhá plenarní schůze v kreslírně realného a vyššího gymnasia v Křemencové ulici, kde jednáno: O výchovu uměleckém na gymnasiu. (Prof. J. Patočka z Čáslavě.) Doporučuje-li se dosavadní způsob vyučovati dopoledne i odpoledne? (Řed. E. Ouředníček z Brna.) O porotní povinnosti professorů. (Prof. F. Ruth z Prahy.) Návrh, aby aktivní přídavek počítán byl do pense. (Prof. K. Černý z Prahy.) O změně řádu zkušebního pro kandidaty professury. (Prof. I. Vališ z Val. Meziříčí.) O stabilisaci suplentův a započítávání let suplentských. Týž referoval dále o návrhu na odstranění zkušebního triennia a o návrhu, aby professorům ústavů s právem veřejnosti byla počítána všechna leta při sestátnění ústavu. — Odbor katechetský byl novinkou na sjezdě professorském, ale novinkou, kterou s radostí vítáme. Sešli se tu professoři náboženství našich škol středních, aby porokovali o svých stavovských otázkách. Skoro ode všech katechetů škol středních došly souhlasné dopisy a mnohé praktické návrhy, o kterých by bylo potřebí jednati.

Na české technice v Brně zřízen kurs pro vzdělání zeměměřičův a jmenována ministrem zkušební komisse. Předsedou jest náš krajan professor J. Líčka, náměstkem vrchní stavební rada zemský A. Hanamann a přísedícími vrchní inspektor J. Mašek, rada zemského soudu J. Bubela a místodržitelský tajemník B. Remeš.

Aby zlomen byl odpor dětí polských proti násilnému zněmčování, zavedly pruské úřady pro děti polské nové tresty. Zadržují vysvědčení propouštěcí a nutí je navštěvovat školu dotud, pokud dokonale se nenaučí německy slovem i písmem. V poznaňských školách takto ztrestáno 155 dítek. Ani Turci tak neřádili v zemích východních proti křesťanům, jako zuří prušti ztřeštěnci proti polským dětem, jakmile učiní jakýkoliv projev proti němčině.

Ročník XIX. Číslo 9.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (Č. d.)

c) Symbolické knihy církve reformované rázu místního.

Symbolické knihy reformované církve rázu lokalního byly a jsou pravidlem omezeny politickou hranicí jednotlivých zemí a států. Z nich nejdůležitější jsou:

I. Konfesse polské, a to: 1. Consensus Sandomirensis.

Za krále Sigmunda II. Augusta (1548—1572) stalo se Polsko rejdištěm mnoha sekt: Českých bratří, lutheranů, kalvinův a protitrojičníků. Čeští bratří vystěhovali se do Polska za Ferdinanda I. roku 1548. Tu s reformovanými uzavřeli dosti blízké přátelství na synodě v Malé Polsce roku 1551., kdež stanoveno, že každá synoda bratrská má býti navštívena od reformovaných a reformovaná od bratří. Lutherané, kalvini i protitrojičníci sídleli v Polsku již z dob dřívějších.

R. 1555. žádali protestantští poslové na říšském sněmu v Piotrkově, aby za předsednictva králova slavil se národní koncil, na němž by katoličtí biskupové a protestantští bohoslovci zároveň s Melanchtonem, Kalvinem, Bezou, kteří měli býti pozváni, se radili a společné vyznání víry založené na Písmě svatém složili. Žádosti této bylo vyhověno.

Ponévadž bludaři na sekty rozpoltěni byli a na lid takto špatný dojem činili, sjednotili se lutherani, kalvini a Čeští bratří působením Jana Laského na valné synodě sandoměřské [1]) v květnu roku 1570. Čeští

[1]) Na synodě v Sandoměři spojili Bratří čeští, lutherané a helvetté hlavní zásady své víry, uznali vzájemně pravověrnost svých tří vyznání a ponechali svobodu v podrobnostech

bratří učinili tu ústy svého jáhna Turnovského doznání, že jsou pro helvetskou konfessi druhou, těmito slovy: „Poněvadž jsem curyšskou konfessi sám bedlivě četl a za pravdivou uznal, ano za naši konfessi, jež toliko obšírněji podle naší konfessi sepsána jest, nic proti ní nenamítám, anobrž přijímám ji za pravou a za vlastní svou konfessi.“ Když sjednocení alespoň formalně uzavřeno bylo, sestavily všecky v něm súčastněné strany vlastní všeobecné vyznání polské, jež ovšem neurčité bylo, protože „spojili bratří čeští, lutherané a helveté hlavní zásady své víry, uznali vzájemně pravověrnost svých tří vyznání a ponechali svobodu v podrobnostech a ruznících se obřadech.“ Nové společné vyznání slulo „consensus sandomirensis.“

Tento „consensus“ byl na sedmi jiných valných synodách potvrzen, ale neprovedl vnitřního spojení stran. To patrno z toho, že v konsensu tomto jedni druhé za pravověrné uznávají, každá však strana podrží svůj řád a konfessi a že sjednocení sandoměřské mělo více politický nežli náboženský význam.

2. Usnesení sedmi synod, jež konsens sandoměřský vysvětlují a doplňují.

II. Konfesse [1]) německé:

1. Confessio Sigismundi (brandeburgica seu marchica) z r. 1614, uveřejněná od Sigmunda, kurfirsta braniborského při jeho odpadu k církvi reformované.

2. Confessio Fridericiana z roku 1577.

Protestantská knížata byla toho mínění dle vzoru Bedřicha Falckého, že jejich poddaní mají přijmouti to vyznání, jež knížatům se nejvíce zamlouvá dle zásady cujus regio illius religio. Tak na př. nástupce Bedřichuv ve Falci († 1576) syn jeho Ludvík vyhnal kazately reformované a zavedl konfessi lutheranskou. Teprve zase nástupce Ludvíkuv Bedřich IV. vypudil roku 1582. kazately lutheranské a zavedl kalvinismus. Z doby, kdy Falce poprvé vyznávala kalvinismus, pochází confessio fridericiana.

3. Confessio Neostadiana z roku 1581.

4. Confessio Anhaltina z roku 1581.

Jan Jiří od roku 1586. kníže anhalt-dessavský očistil knízectví

a ruznících se obřadech. Sjednocení toto spojené s vyloučením krajních arianů mělo více politický nežli náboženský význam. (*M. Bobrzynski*, »Přehled dějin polských.« Přeložil Dr. J. Bidlo. Praha. str. 247, kdež dosti obšírně a správně líčí se události náboženské před i po synodě Sandoměřské.)

[1]) *Möhler* d. c.

své od lutheranství jednoduše tím, že nařídil konfessi reformovanou. Roku 1597. vyšla symbolická kniha o 28 článcích a lutheranští kazatelé musili území opustit aneb státi se reformovanými. Když pak Jan roku 1644. vládu nastoupil, zavedl zase konfessi lutherskou.

5. Confessio nassauica z roku 1593.

6. Consensus bremensis z roku 1595.

7. Confessio hessica z roku 1608.

V Hessen-Caselsku, když hrabě Moric se stal reformovaným, vyhnal kazately lutheranské a nařídil zachovávati synod dordrechtský.

8. Consensus Heidelbergensis z roku 1615.

9. Německo-reformované vyznání víry z roku 1615.

10 Vyznání lipské z roku 1631.

11. Declaratio Thorunensis z roku 1645.

III. Puritanská vyznání víry:

1. Cofessio westmonasteriensis — vyznání westminsterské.

Výsledkem velikého paritanského hnutí v 17. století jest vyznání westminsterské [1] (The Westminster Confession of Faith) jedno z nejpečlivěji vypracovaných. Vypracovala je synoda westminsterská (Westminster Assembly od roku 1643—1648.) ve 32 kapitolách a r. 1647. předložila ku přijetí „dlouhému parlamentu.“ Vyznání toto nedosáhlo pro odpor vládnoucího episkopalního systemu nikdy v Anglii zákonitého schválení, ač ve Škotsku již od roku 1649., jakožto agreeable to the Word of God and in nothing contrary to the received doctrine, worship, discipline, and government of this Kirk platilo za knihu symbolickou a úplně zatlačilo vyznání Knoxovo, tak zvané confessio scotica, ba těšilo se veliké úctě, když i presbyterianismus roku 1690. nabyl převahy a úplného vítězství. Rozšířilo se a platilo jakožto kniha symbolická i v koloniích anglických, zejména v severní Americe a Australii. Na základech westminsterského vyznání spojili se roku 1875. veškeří přívrženci kalvinského presbyterianismu v Alliance of the reformed Churches holding the Presbyterian System.

2. Dva katechismy z roku 1646.

IV. Konfesse české:

1. Konfesse česká z roku 1535. — Confessio Picardorum. V jednotě bratrské, založené roku 1457. Řehořem v Kunvaldě na panství litickém, po smrti bratra Lukáše (11. prosince 1528.) dostali se ku vládě lidé po novotách toužící. Mezi nimi obzvláště vynikal Jan Augusta. Dle

[1]) *Hatherington*, »The History of the Westminster Assembly«, 4. vyd. Edinbourgh 1878. — *C. F. K. Müller* 426—433.

přání Konráda z Krajek sepsali bratří roku 1533. jakousi apologii své víry a poslali dva zvláštní poslance k Lutherovi, jenž na žádost bratří apologii přehlédl, předmluvu k ní napsal a ve Vittemberce tisknouti dal.

V předmluvě píše Luther: „Velmi často jsem si přál, správně seznati učení bratrské, jež též pikartským se zove; nyní naskytla se mi příležitost. V mnohém však jich způsob mluvy liší se od našeho: než nicméně blíží se učení Písma sv. a proto nemohu je za nic jiného považovati než za své bratry.“

Apologie víry bratrské či confessio Picardorum zaslána byla Jiřímu z Braniborska a r. 1535. předložena též králi Ferdinandovi I.[1]

Konfesse bratrská připouští pouze dvě svátosti: křest a večeři Páně. O večeři Páně učí: To mluvení, chléb jest tělo a kalich jest krev Páně, jest posvátné aneb svátostem obvyklé. Ale ty dvě věci tím, čímž z přirození jsou, přece zůstávaly, avšak posvátně také tím byly, což vyznamenávají a svědčí. Užíváno pak bývá svátosti této od zlých i dobrých, ale jestiť to věrným k životu, nevěrným pak k soudu a obvinění, a ač obojí přijímají pravou svátost zevnitřně, však sami v Kristu věřící pravdu svátosti duchovně, skrze víru a tak spasitelně.“ O přítomnosti Páně učí: „Že Kristus Pán přítomnosti tělesnou ani tím způsobem, jakýmž bydlel v této smrtelnosti, ani oslaveným, v němž se po z mrtvých vstání učeníkům ukázal a viditelně do nebe vstoupil, zde na zemi není a nebude až do skonání světa . . . Jest ale s námi zde na světě tentýž Kristus způsobem duchovním a mocným, k spasení velmi potřebným, kterým se nám podává a uděluje, aby on v nás přebýval a my v něm, a to skrze Ducha svatého a dary jeho.“ O vyvolení Božím k spasení: „My, a hned též od počátku předkové naši za to máme a učíme, že spasení a ospravedlnění člověka pochází z počátku a přede vším jiným z samé nezasloužilé milosti a z vyvolení Božího . . . Vyvolení, dřív než tyto dary dosahují, jsou při něm jako vyvolení, tak též i ospravedlnění, z pouhé a svobodné jeho vůle. Práci svou koná Bůh ve vyvolených, když na tento svět přicházejí. Bůh

[1]) Císaři Maxmilianovi byla předložena roku 1564. Konfesse bratrská, vydaná též roku 1609., kdež blíží se velmi učení reformovanému. Roku 1869. vydal ji J. Procházka, ev. ref. správce v Lysé n. L. Bohoslovci vitemberští řekli o ní, že »v některých málo věcech od nás se odlišuje a že tu a tam jest nestejnost výrazův.« Ursinus píše o ní: »Z vašeho vyznání českého a ze všech kapitol křesťanského učení poznávám, že s námi souhlasíte a že o zachování života křesťanského máte starost a péči.« (*Kozák* d. c. 201.) O shodě učení bratrského s reformovaným psal B. Ignatius: »Souhlas v učení Českých bratří s učením reformovaným.« Pardubice 1874. Tedy Čeští bratří byli »helveti«! Zajímavě o tom věci píše zmíněný Kozák d. c. str. 201 – 204.

sám je navštěvuje svým jistým časem, kdy a při kterém se mu za dobré vidí . . . Ne však ve všech, kteří věci zevnitřní mají, to působí, nýbrž jen v těch samých, jenž k tomu od Otce nebeského předřízeni jsou . . .“

Roku 1536. měli Čeští bratří s Luthrem ve Vittemberce rozmluvu, při níž formulováno bylo učení o celibatu a ospravedlnění.

2. Konfesse česká — confessio bohemica — z roku 1575.

Pro náboženské zápasy v Čechách jest velmi důležitý rok 1575.[1] Stavové „pod obojí“ na sněmě shromážděni chtěli svobodu evangelického náboženství; žádali pro sebe uznání augsburské konfessí. Bohuslav Lobkovic Hasištejnský je vedl. Katolická oposice zcela správně namitala, že augsburská konfesse jest „náboženství německé.“ Smluvili se tedy stavové, že sepíší konfessi jinou, českou; zvolen na její redakci výbor, do něhož pojat i jeden z Českých bratří.[2]

K tomuto důležitému jednání, „k vůli většímu durazu vůči císaři a společným nepřátelům sjednotili se tři stavové čeští (sc. lutheranští)! „páni, rytíři a města“,[3] jakož i Čeští bratří, ale spojení to nebylo při žádné straně upřímné. Bylo z potřeby, z nouze. Náčelník bratří v Čechách Kaleř, stál o to, aby bratří podali císaři konfessí svou a s lutherskými aby se nesmlouvali. Když pak vidouce nezbytí, přece dali se na smlouvání, od počátku až do konce trvali na své samostatnosti. Jednání mezi lutherskými a bratřími bylo zdlouhavé a nechutné; plno tvrdohlavosti se sobeckými úmysly na straně bratrské.[4]

Nedivno, že také zbytkové starých kališných zástupci svými — konsistoři pod obojí — snažili se zvrátiti jednání stavů o konfessí. Podali supplikaci proti „hostinskému náboženství.“

Dr. Pavel Pressius či Přáza, kouřimský rodák, jenž pobýval za kolik let v Hoře, jakožto německý kazatel, spolu s Jiřím Streycem, knězem bratrským a mistrem Krišpínem sestavili českou konfessi, vzavše díl z augsburské a díl ze zásad bratrských.

Confessio bohemica má 26 článků.[5] Dosti světle v ní se čte o lutherském ospravedlnění z víry a bratřím k vůli nedotknuto při

[1] *Zikmund Winter*, Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století. V Praze 1895. I. 176 nn. — *Jakub Malý*, Vlastenský slovník historický. 366.

[2] Důkladně pojednává o tom *Zap-Kořán*. »Česko-moravská kronika.« Nové vydání. Praha 1886, str. 358 nn.

[3] *Fr. Kozák*, »Co jest pravda?« 206.

[4] *Zap* d. c. 365 nn.

[5] Vlastně článků 25 — a návrh o zřízení církevním, k ní připojený. (Zap d. c. 366.)

svátosti oltářní nic o skutečné a podstatné přítomnosti Kristově. V této konfessi pečovali stavové téměř polovinou článků také o to, aby do svých rukou směli vzíti úpravu konsistoře, na císaři nezávislé; nad ní aby bděl výbor stavovských defensorů. Konsistoři v čele stojí administrator; defensoři ať konsistoř chrání; jakožto první stupeň církevní správy zřízeny buďtež při děkanstvích konsistoře, pražská buď nad nimi s právem apelace a visitace. V církevních a věroučných záležitostech budiž universí na poradu od konsistoře volána.

Výrazy čili text byl v konfessi české tak povrchního znění, že každá strana, jak lutherani, tak Čeští bratří, ba i kališníci a reformovaní mohla z ní vyčísti věroučný názor svůj a pohodlně pod ním se skrýti.

Mírnější protestanté hleděli k vyznání českému po všecka potomní léta tak, jak to pověděl roku 1610. Petr Vok Rožmberský řka, že je to „konfesse augsburská sub utraque"; lutherané přísnější vyznávali jako evangelický farář vrbenský roku 1614., že je to „pravá" konfesi augsburská; lutherští konfesse drželi se tou měrou houževnatě, že jim odtud dáno jméno konfessionistů; ale jediní bratří jí pohrdali. Psali o ní: „Non est exquisitum opus, věci (v ní) tak se někde překládají, jakoby hlínu mátl aneb z písku provaz dělal; poněkud není div, když psána v šustu při sněmu a divně opravována, mohliť jsou přestati na naší, když způsobnější udělati neuměli."

Po sepsání předložena konfesse česká universitě vittemberské[1]) ku schválení; potom podána císaři Maxmilianovi ku přijetí. Maxmilian dal ji katol. učencům, aby k ní napsali odpověď. Po odpovědi se strany katol. císař konfessi tuto nestvrdil za platný zákon, ale uznal ji pouze ústně; konsistoře stavům nepopustil, ale dovolil, aby si nějaký pořádek zřídili skrze defensory, k nimž by se kněží utíkali.

Po delší dobu bylo považováno vyznání české z roku 1575. za společné vyznání všech nekatolíků v Čechách,[2]) neboť roku 1584. a

[1]) Pastor ev. »reformovaný« *Fr. Kozák* (»Co jest pravda?« str. 200) poznamenává štiplavě: Dnešní luterani čeští často se na to odvolávají, že jsou vyznavači konfesse české. Nelze proti tomu nic namítati. Ale upřímnější by bylo, kdyby řekli: Jsme vyznavači konfesse české; ale jen proto, že si z ní umíme vyčísti konfessi »augsburskou«. Církev reformovaná a lutherská jsou prý sestry a dle téhož pastora (Krátký přehled dějin církve křesťanské . . . 30.) poměr mezi církví reformovanou a lutherskou byl ode dávna bratrský (!! Ano, bratrský, ale jako u Kaina a Abela! Leč vyjmeme-li nepřátelství proti »Římu«, tu jsou opravdu sestrami.

[2]) Těšila se též veliké vážnosti, jest patrno na př. (z toho, že na studentstvu i professorstvu se žádalo na vysokých školách »žíti dle konfessí české.« Srv. *Dr. Zikmund*

1608. bylo společně od nich všech předloženo císaři Rudolfovi II.[1]) Konečně roku 1609. císař Rudolf přinucen jsa téměř násilím, vydal v červenci stavům majestát na svobodu náboženskou.

Majestátem zbaven byl král moci nad protestantskou církví. Třem stavům evangelickým, ač toto jejich jméno císař z majestátu vypustil, dána v moc akademie či universita a konsistoř pod obojí, dána jim vůle a právo stavěti školy a chrámy; vysloveno, aby se strany snášely a netýraly pohřby, poddaní aby nebyli nuceni k víře, vůbec dána jim úplná svoboda vyznání dle konfesse z roku 1575.[2])

Po té dle této konfesse řídili se čeští protestanté až do doby Ferdinanda II. do bitvy na Bílé Hoře. Po zrušení Rudolfova majestátu od císaře Ferdinanda konfesse česká pozbyla[3]) platnosti. (O. p.)

Winter, »O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje.« Praha 1899, str. 312 a j. Dále téhož: »Děje vysokých škol pražských...« Praha 1897.

[1]) Srv. *Zap* d. c. 794 n. 809 n.

[2]) K. tato, ač od utraquistů i Českých bratří přijata byla, neměla žádného vlivu na bližší jich spojení. Byla to pouze svornost zdánlivá a na dlouho potrvati nemohla. Malý 268.

[3]) Pokud se týče nynějších českých protestantů, tu lutherští uznávají své symbolické knihy (hlavně augustanu), jak vypočteny u církve lutherské, a »helvetští« katechismus heidelberský a druhou konfessí helvetskou. O počátcích protestantismu českého po době Josefově jedná »Český bratr« roč. XI. ve článku: Příspěvky k dějinám českých evang. reform. církví«, pak: »Krátký přehled dějin církve křesťanské a zvláště evangelické církve české.« Napsal *Fr. Kozák*. Dále: *Karel Adámek*, Chrudimsko, I. Roudnice 1878. A téhož: »Doba poroby a vzkříšení.« (Ze spisů Adámkových vane duch církvi katolické ne právě přátelský!)

Cikáni na Moravě.

Výsledky nejnovějšího sčítání cikánů, na Moravě příslušných.

Napsal Albert Bervid. (Č. d.)

Při podrobnosti, s jakou data o cikánech byla sbírána, nabyl jsem toho přesvědčení, že byť i statistika, kterou hodlám v následujícím pojednání uvésti, neodpovídala navlas skutečnosti, přece skutečnosti je zajisté velmi blízka a zasluhuje proto, aby vešla v širší známost.

A) Obce s cikánskými příslušníky a počet jejich

dle stavu ze dne 31. prosince 1900.

Okresní hejtmanství, soudní okresy, obce	Počet cikánských příslušníků: s pobytem trvalým		s pobytem přechodn.		dohromady			Cikánské jméno (s případnou přezdívkou)
	muž.	žen.	muž.	žen.	muž.	žen.	souč.	
Okresní hejtmanství boskovské.								
Boskovice	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství boskovského .	.	.	1	.	1	.	1	
Okresní hejtmanství brněnské.								
Bystrc	.	4	.	.	.	4	4	Daniel
Černovice	9	12	.	.	9	12	21	Daniel, Malík
Křtiny	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Maloměřice	.	.	4	.	4	.	4	Daniel
Žebětín	6	7	.	.	6	7	13	Daniel
Úhrn soudn. okr. brněnského	15	23	5	.	20	23	43	
Oslavany	34	35	.	.	34	35	69	Daniel
Ostrovačice	.	.	.	2	.	2	2	Daniel
Úhrn soudn. okr. ivančického	34	35	.	2	34	37	71	
Úhrn okr. hejtm. brněnského	49	58	5	2	54	60	114	
Okresní hejtmanství uh.-brodské.								
Bojkovice	10	12	.	.	10	12	22	Murka
Komňa	.	.	1	1	1	1	2	Ištvan
Ludkovice	2	5	.	.	2	5	7	Herák
Pitín	.	.	1	.	1	.	1	Murka
Polichno	2	3	4	.	6	3	9	Herák
Stráni	1	2	.	.	1	2	3	Herák
Šumice	2	.	.	.	2	.	2	Holomek
Záhorovice	4	2	.	.	4	2	6	Murka
Úhrn s. okresu uh.-brodského	21	24	6	1	27	25	52	

Okresní hejtmanství, soudní okresy, obce	Počet cikánských příslušníků: s pobytem trvalým		s pobytem přechodn.		dohromady			Cikánské jméno (s případnou přezdívkou)
	muž.	žen.	muž	žen.	muž.	žen.	součet	
Bílnice	3	4	2	3	5	7	12	Mates, Dydý
Návojná	.	.	2	1	2	1	3	Ištvan
Nevšová	2	.	.	2	2	2	4	Ištvan, Murek
Poteč	1	.	.	.	1	.	1	Daniel (Hréka)
Vlachovice	3	2	.	.	3	2	5	Hréek
Úhrn s. okr. val.-klobuckého	9	6	4	6	13	12	25	
Úhrn okr. h. uh.-brodského	30	30	10	7	40	37	77	
Okresní hejtmanství dačické.								
Kynice-Vosoudov	25	42	.	.	25	42	67	Ištvan, Malík
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství dačického	25	42	.	.	25	42	67	
Okresní hejtmanství hodonínské.								
Hrušky		.	1	1	1	1	2	Kýr
Úhrn s. okresu břeclavského	.	.	1	1	1	1	2	
Kněždub	4	3	.	.	4	3	7	Kubík
Lhota Hroznová	2	5	.	.	2	5	7	Kubík
Lhota Nová	.	.	1	2	1	2	3	Vašek
Lideřovice	1	.	.	.	1	.	1	Daniel
Petrov	6	9	.	.	6	9	15	Daniel
Radějov	.	.	1	1	1	1	2	Salčák
Strážnice	16	14	.	.	16	14	30	Kýr
Velká	3	4	.	1	3	5	8	Kubík
Hrubá Vrbka	7	8	.	.	7	8	15	Kubík
Zvolenov	.	.	1	1	1	1	2	Kýr
Úhrn s. okresu strážnického	39	43	3	5	42	48	90	
Úhrn o. hejtm. hodonínského	39	43	4	6	43	49	92	
Okresní hejtmanství holešovské.								
Lhotsko	.	.	1	.	1	.	1	Ištvan
Lípa	1	1	.	.	1	1	2	Daniel
Lužkovice	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Sehradice	.	2	.	.	.	2	2	Murka
Veselá	.	.	.	2	.	2	2	Murka
Úhrn soudn. okr. vyzovského a okr. hejtm. holešovského	1	3	2	2	3	5	8	
Okr. hejtmanství uh.-hradišťské.								
Břestek	7	7	.	.	7	7	14	Daniel
Jalubí	4	5	.	.	4	5	9	Daniel
Staré Město	8	12	.	.	8	12	20	Daniel
Úhrn s. okr. uh.-hradišťského	19	24	.	.	19	24	43	

Okresní hejtmanství, soudní okresy, obce	Počet cikánských příslušníků s pobytem trvalým muž.	žen.	s pobytem přechodn. muž.	žen.	dohromady muž.	žen.	součet	Cikánské jméno (s případnou přezdívkou)
Hluk	4	3	.	.	4	3	7	Daniel
Horněměí	1	.	.	.	1	.	1	Daniel
Milokošť	9	5	.	.	9	5	14	Holomek
Uher. Ostroh, Předměstí . . .	8	19	.	.	8	19	27	Holomek
Písek	1	1	.	.	1	1	2	Johanys
Veselí, Předměstí	10	15	2	.	12	15	27	Daniel, Holomek
Úhrn s. okr. uh.-ostrožského	33	43	2	.	35	43	78	
Úhrn okr. h. uh.-hradišťského	52	67	2	.	54	67	121	
Okresní hejtmanství hranické.								
Hustopeče	.	.	8	7	8	7	15	Laubinger
Milenov	.	.	2	3	2	3	5	Pupuc (Krištof, Daniel)
Paršovice	.	.	1	.	1	.	1	Féra (Pepa cik…
Polom	.	.	.	1	.	1	1	Krištof
Posvátno-Kelč	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Zbrašov	.	.	2	2	2	2	4	Adam
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství hranického . .	.	.	14	13	14	13	27	
Okresní hejtmanství hustopečské.								
Uherčice	.	.	3	3	3	3	6	Malík (Czerkés…
Úhrn s. okresu hustopečského	.	.	3	3	3	3	6	
Hrušovany	.	.	1	1	1	1	2	Malík
Ivaň	3	6	.	.	3	6	9	Malík
Úhrn s. okr. židlochovského	3	6	1	1	4	7	11	
Úhrn o. hejtm. hustopečského	3	6	4	4	7	10	17	
Okresní hejtmanství jihlavské.								
Jamné	.	1	.	2	.	3	3	Růžička
Rybné	.	.	2	4	2	4	6	Růžička (Kominík)
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství jihlavského . .	.	1	2	6	2	7	9	
Okresní hejtmanství kyjovské.								
Čeložnice	4	4	.	.	4	4	8	Ferda (Sargeš
Kyjov	26	17	.	.	26	17	43	Holomek, Šubrt
Osvětimany	50	42	.	.	50	42	92	Daniel
Sobulky	12	6	.	.	12	6	18	Daniel, Šubrt
Vacenovice	.	.	4	2	4	2	6	Malík
Vracov	10	11	.	2	10	13	23	Holomek
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství kyjovského . .	102	80	4	4	106	84	190	

Okresní hejtmanství, soudní okresy, obce	Počet cikánských příslušníků: s pobytem trvalým, muž.	s pobytem trvalým, žen.	s pobytem přechodn., muž.	s pobytem přechodn., žen.	dohromady, muž.	dohromady, žen.	dohromady, součet	Cikánské jméno (s případnou přezdívkou)
Okresní hejtmanství litovelské.								
Džbel	.	.	17	11	17	11	28	Ištvan (Šarkeš)
Úhrn s. okresu konického	.	.	17	11	17	11	28	
Cakov	.	.	1	.	1	.	1	Ištvan
Vilímov	.	.	.	1	.	1	1	Daniel Ukvant
Úhrn s. okresu litovelského	.	.	1	1	1	1	2	
Hlivice	1	1	.	.	1	1	2	Hauer
Medlov	.	.	.	1	.	1	1	Kauer
Šumvald	4	1	6	2	10	3	13	Kirsch
Uničov	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Úhrn s. okresu uničovského	5	2	7	3	12	5	17	
Úhrn o. hejtm. litovelského	5	2	25	15	30	17	47	
Okr. hejtmanství val.-meziříčské.								
Krhová	.	.	2	3	2	3	5	Burianský
Úhrn soudního okresu a okr. hejtm. valašsko-meziříčského	.	.	2	3	2	3	5	
Okr. hejtmanství velko-meziříčské.								
Kochanov	.	.	.	1	.	1	1	Růžička
Úhrn soudního okresu a okr. hejtm. velko-meziříčského	.	.	.	1	.	1	1	
Okresní hejtmanství mikulovské.								
Mikulov	.	.	6	8	6	8	14	Rehberger
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství mikulovského	.	.	6	8	6	8	14	
Okresní hejtmanství novoměstské.								
Vrtěříž	.	.	.	1	.	1	1	Kopal
Úhrn s. okresu bystřického	.	.	.	1	.	1	1	
Lhotka	.	.	4	5	4	5	9	Richter
Úhrn s. okresu žďárského	.	.	4	5	4	5	9	
Úhrn o. hejtm. novoměstského	.	.	4	6	4	6	10	
Okresní hejtmanství novojičínské.								
Bernatice	.	.	12	12	12	12	24	Pupuc, Krištof.
Jasenice	.	.	1	.	1	.	1	Hauer
Úhrn s. okr. novojičínského	.	.	13	12	13	12	25	

Okresní hejtmanství, soudní okresy, obce	Počet cikánských příslušníků: s pobytem trvalým		s pobytem přechodn.		dohromady			Cikánské jméno (s případnou přezdívkou)
	muž.	žen.	muž.	žen.	muž.	žen.	součet	
Bartošovice	.	.	1	.	1	.	1	Adam
Klokočov	1	1	3	7	4	8	12	Lapač
Prchalov		.	1	1	1	1	2	Pupuc
Úhrn s. okresu příborského	1	1	5	8	6	9	15	
Úhrn o.hejtm. novojičínského	1	1	18	20	19	21	40	
Okresní hejtmanství olomoucké.								
Bejstrošice	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Velká Bystřice	.	.	.	1	.	1	1	Daniel
Lošov	.	.	.	1	.	1	1	Daniel
Nemilany	.	.	1	.	1	.	1	Schneeberger
Varhošť	.	.	1	.	1	.	1	Burianský
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství olomouckého	.	.	3	2	3	2	5	
Okresní hejtmanství prostějovské.								
Horní Otaslavice	.	.	1	.	1	.	1	Daniel
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství prostějovského	.	.	1	.	1	.	1	
Okresní hejtmanství šternberské.								
Libavá, město	.	1	2	8	2	9	11	Burianský
Střelná	.	.	.	2	.	2	2	Richter
Šumvald	.	.	1	.	1	.	1	Bystřický Burianský
Úhrn s. okresu libavského	.	1	3	10	3	11	14	
Hučovice	1	.	.	.	1	.	1	Schlichtinger
Jivová	.	.	1	.	1	.	1	Kužílek
Úhrn s. okresu šternberského	1	.	1	.	2	.	2	
Úhrn o. hejtm. šternberského	1	.	4	10	5	11	16	
Okresní hejtmanství šumperské.								
Maršíkov	.	.	4	3	4	3	7	Gross
Štolnhava	3	2	.	.	3	2	5	Wagner
Úhrn s. okr. wiesenberského a okr. hejtm. šumperského	3	2	4	3	7	5	12	
Okresní hejtmanství tišnovské.								
Tišnov	1	2	6	8	7	10	17	Daniel
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství tišnovského	1	2	6	8	7	10	17	

Okresní hejtmanství, soudní okresy, obce	Počet cikánských příslušníků							Cikánské jméno (s případnou přezdívkou)
	s pobytem trvalým		s pobytem přechodn.		dohromady			
	muž.	žen.	muž.	žen.	muž.	žen.	součet	
Okresní hejtmanství třebíčské.								
Otratice	.	.	8	17	8	17	25	Nespěšný
Úhrn s. okresu náměšťského	.	.	8	17	8	17	25	
Chlum	.	.	.	1	.	1	1	Kočár
Úhrn s. okresu třebíčského	.	.		1	.	1	1	
Úhrn o. hejtm. třebíčského	.	.	8	18	8	18	26	
Okr. hejtmanství mor.-třebovské.								
Šubířov	.	.	1	8	1	8	9	Šubrt
Úhrn s. okresu jevíčského a okr. hejtm. mor.-třebovského	.	.	1	8	1	8	9	
Okresní hejtmanství vyškovské.								
Kožušice	6	8	.	.	6	8	14	Daniel, Holomek
Vicoměřice	.	.	2	.	2	.	2	Daniel
Úhrn s. okresu bučovského	6	8	2	.	8	8	16	
Hostěnice	.	1	8	8	8	9	17	Daniel
Sivice	.	1	1	.	1	1	2	Daniel
Úhrn s. okresu slavkovského	.	2	9	8	9	10	19	
Úhrn o. hejtm. vyškovského	6	10	11	8	17	18	35	
Okresní hejtmanství zábřežské.								
Lukavice		.	1	.	1	.	1	Fero (Hauer)
Hrubé Podolí	1	.	.	.	1	.	1	Hünert
Úhrn s. okresu mohelnického	1	.	1	.	2	.	2	
Kosov	.	.	2	1	2	1	3	Hauer
Krumpach	1	.	1	2	2	2	4	Bock
Lesnice	2	2	.	.	2	2	4	Entner, Enter (Holub)
Lupenné	1	.	.	.	1	.	1	Kraus
Úhrn s. okresu zábřežského	4	2	3	3	7	5	12	
Úhrn o. hejtm. zábřežského	5	2	4	3	9	5	14	
Okresní hejtmanství znojemské.								
Černín	.	.	17	19	17	19	36	Raiminius
Úhrn soudního okresu a okr. hejtmanství znojemského	.	.	17	19	17	19	36	
Celkový součet	323	350	162	176	485	526	1011	

Celkový součet vykazuje tedy 1011 cikánu, a sice 485 mužův a 526 žen včetně dětí.

Z toho je trvale usazeno 673, 323 mužův a 350 žen, a světem se toulá 338 (162 mužův a 176 žen).

Dle polohy země vykazují jižně položené politické okresy, a sice hejtmanství: uhersko-brodské, dačické, hodonínské, uhersko-hradišťské, hustopečské, kyjovské, mikulovské a znojemské, počtem tedy 8 politických okresu, dohromady 617 cikánských příslušníku, kdežto ostatních 19 politických okresů, ve kterých cikáni jsou domovem, čítá jich jenom 397.

Statistika tato zcela odpovídá přirozenému směru osazování se cikánů, jenž směřoval od jihu k severu. I také staré spisy brněnského místodržitelství factum toto dotvrzují, neboť ve spisech těch nalézáme zprávy, dle kterých jednotlivé patrimonialní úřady krajů právě jižně položených žádaly u gubernia za povolení, aby se tam usedlí cikáni trvale usaditi směli.

V 7 hejtmanstvích neshledáváme se s žádnými cikány, kteří by v obcích těch politických okresu měli domovské právo. Hejtmanství ta jsou: Mor. Budějovice, Kroměříž, Krumlov, Místek, Mor. Ostrava, Přerov, Rýmařov.

Počet obcí, které mají cikánské příslušníky, obnášel v den provedeného sčítání celkem 109.

Některé z těchto obcí mají trvale usedlé cikány, některé potulné, a některé cikány obojího druhu.

Počet obcí s trvale usedlými cikány činí 53.

Tábory cikánské, počítaje od 5 hlav počínaje, shledány v 32 obcích a jsou z nich největší v těchto obcích:

v Černovicích	(okres	brněnský	o 21	členech
v Oslavanech	„	ivančický	„ 69	„
v Bojkovicích	„	uh.-brodský	„ 22	„
v Kynicích-Vošoudově	„	dačický	„ 67	„
v Petrově	„	strážnický	„ 15	„
ve Strážnici	„	„	„ 30	„
v Hrubé Vrbce	„	„	„ 15	„
ve Starém Městě	„	uh.-hradišťský	„ 20	„
v Břestku	„	uh.-hradišsťký	„ 14	„
v Milokošti	„	uh.-ostrožský	„ 14	„
v Uh. Ostroze, Předměstí	„	uh.-ostrožský	„ 27	„
ve Veselí, Předměstí	„	uh.-ostrožský)	„ 25	„

v Kyjově	(okres uh.-ostrožský)	43	„
v Osvětimanech	„ kyjovský	„ 92	„
v Sobulkách	„ „	„ 18	„
ve Vracově	„ „	„ 21	„
v Kožušicích	„ bučovský)	„ 14	„

Co do jmen, která jsou cikánstvem moravským zastoupena, vyšetřena tato:

Daniel, Malík, Murka nebo Murek, Ištvan, Herák, Holomek, Mates, Dydý, Hrček nebo Hrčka, Kýr, Kubík, Vašek, Salčák, Johanys, Laubinger, Pupuc, jinak i Krištof neb Daniel, Féra, zvaný Pepa cikán, Krištof, Adam, Malík, jinak i Czerkésy, Růžička, Růžička, zvaný Kominík, Ferda, též Sargaš, Šubrt, Šarkeš, Hauer, Kauer, Kirsch, Burianský, Rehberger, Kopal, Richter, Lapač, Schneeberger, Bystřický, též Burianský, Schlichtiger, Kužílek, Gross, Wagner, Nespěšný, Kočár, Šubrt, Fero, též Hauer, Hünert, Bock, Entner, Enter, též Holub zvaný, Kraus a Raiminius.

Ve spisech, uložených v archivu místodržitelském v Brně, vyskytuje se zpráva, že v lednu roku 1718. dotazoval se krajský hejtman v Uh. Hradišti gubernia v Brně, zda-li jakýsi cikán, jménem Štěpán Daniel, jenž v Uh. Brodě se zdržuje a již po 30 let tam řemeslo kovářské provozuje, v zemi trpěn býti smí; pak, že jistý cikán, jménem Daniel roku 1721. v Čechách byl polapen; dále že rodiny Růžičků, Danielův a Malíků r. 1767. postrkem hnány jsouce z Jihlavy, za vsí Koškovem u Velké Byteše svému (patrně vojenskému) průvodu tak se zprotivily, že se jim podařilo uprchnouti; jiná rodina Danielů, čítající 18 hlav, byvši r. 1768. u Tábora v Čechách polapena, byla vojenskou eskortou na Moravu dopravena; roku 1745. přitrhla do Čech tlupa cikánův o 20 členech z Uher přes Moravu, jichž náčelník slul „Ištvan“.

Z toho je patrno, že Danielové, Malíci, Růžičkové a Ištvani jsou starousedlí moravští cikáni a že i při nepochybné stěhovavosti přece jenom vlast svoji nadobro neopustí, ačkoliv by to nikterak nebylo k zármutku ostatního obyvatelstva a zejména bezpečnostních úřadů.

Rovněž tak i jméno Holomek naskytuje se v dobách starších a sluší členy rodiny té přičísti taktéž k starousedlíkům cikánským.

Dětí cikánských do 18 roků napočítáno celkem 484, a sice: 242 mužského a 242 ženského pohlaví. Počet tento jest, hledě k celkovému počtu na Moravě příslušných 1011 cikánských osob, dosti povážlivou vyhlídkou pro domovské jich obce.

Z toho připadá na děti		do	3 roků	114	hlav,
„ „	od	3 do	6 „	100	„
„ „	„	6 „	14 „	161	„
„ „	„	14 „	18 „	109	„

Školou povinných dětí, tedy ve stáří od 6 do 14 roků je 161, školu skutečně navštěvuje z nich 84, něco málo tedy přes polovici.

(O. p.)

Starožitnosti křesťanské a moderní novotářství.

Studie Dr. Fr. Vitovského.

II.

Katolicismus a protestantismus.

V prvém století není ani stopy po naukách, jež by vzbuditi mohly v nepředpojatém badateli podezření, že církev katolická od prvotní své čistoty a neporušenosti učení apoštolského byla se uchýlila. Právě naopak, již první století starokřesťanské svědčí zcela určitě o mnohých základních článcích víry proti názorům protestantským. I moderní liberalismus, jemuž se leccos v katolicismu přestává líbiti, musí, počíná-li si nestranně, naznati, že nemá práva proti církvi katolické dovolávati se panenské doby křesťanství. Svrchovanost moci papežské, zachovávání postu, důležitost dobrých skutkův, úcta ostatků svatých, nábožné poutě mají zaručený podklad svůj již v tradicích apoštolských.

Pohleďněme se ještě po jiných poznámkách století druhého.

Sv. Justin, mučeník, o němž známo, že blízek jest apoštolům nejenom životem, ale i dokonalostí křesťanskou, píše: „my nepoživáme daru tohoto (eucharistie) jakoby to byl jen chléb obyčejný a nápoj všední, ale právě tak, jako přijal na sebe Ježíš Kristus, náš Spasitel, učiněn byv člověkem skrze slovo Boží, tělo a krev, aby nás spasil právě tak řečeno nám bylo, že svátostně posvěcený pokrm, kterým občerstvováno bývá (změnou v nás se dějící) tělo a krev naše, stává se tělem a krví Ježíše Krista vtěleného, jakmile nad ním proneseno bylo díkůčinění dle slova Božího. Neboť apoštolové zanechali nám v památkách evangelia zvaných učení, že tak jim Kristus činiti na poručil, když vzal chléb, díky činil a pravil: „To čiňte na mou památku“

totoť jest Tělo mé" a když nápodobně vzal kalich, žehnal a děl: „Toto jest krev má" a dával všem... A při všech obětech, které přinášíme, velebíme stvořitele všech věcí skrze Ježíše Krista Syna Jeho a Ducha svatého." [1])

Tak psal svatý onen muž, jenž nemůže od nikoho vinen býti z lehkověrnosti. Slynul moudrostí, takže zove se filosofem a neoddal se křesťanství, jak vypravují acta martyrum, slepě anebo náhodou, ale po dlouhém namahavém bádání. Prostudovalť veškerá učení doby své a tak porovnávaje moudrost pohanskou s učením Kristovým, poznal, že jen toto dovede [2]) člověka po pravdě toužícího upokojiti.

Svatý Irenej, biskup Lyonský a mučeník téhož století, píše o eucharistii [3]): „Kterak mohou (kacíři) tvrditi, že tělo se rozpadne v zahynutí a že na životě podílu míti nebude, anoť nasyceno bývá tělem a krví Páně? Proto buď ať upustí od učení svého anebo ať přestanou přinášeti oběť darů těch. Naše učení souhlasí tedy s učením o eucharistii a eucharistie potvrzuje opět to, co tvrdíme... Neboť jako chléb pozemský přestává býti chlebem a jest eucharistií, jakmile přidruží se vzývání Boha, pozůstávajíc ze dvou věcí, jedné pozemské, druhé nebeské (ze způsoby chleba a těla Kristova) tak jsou i těla naše, berou-li účast na eucharistii prosta zahynutí, poněvadž mají v sobě naději na vzkříšení." A týž svatý biskup dí na jiném místě: „Jak mohou (kacíři) věřiti, že chléb, nad nímž díky vysloveny byly, jest tělem Páně, jestliže není Ježíš Synem Stvořitele světa, to jest jest Slovem, skrze kteréž réva hrozny plodí a prameny vytryskují, země pak napřed stéblo, pak klas, konečně i plné klasy obilí plodí?"

Do druhého století a sice pravděpodobně před r. 180, spadá slavný nápis pomníku čili náhrobku Aberkiova, nalezený roku 1883, Angličanem Ramsayem. Nápis tento zařaděn byl mezi památky starokřesťanské musea lateranského v Římě. Sultan turecký daroval jej Lvu XIII. k 50letému jubileu biskupskému 1888. Málo který objev vyvolal v celém světě takový zájem, jako nápis Aberkiův. Literaturu jeho tvoří řadu důležitých pojednání.[4])

---

[1]) Apolog. I. n. 61.

[2]) Ruinart Acta. Mart.

[3]) Contra haer. l. 4. n. 18.

[4]) [illegible] *Ehrhard*, »Die [illegible] sprunnglicher Bestand« 1897. Tillemont, Baronius, Garrucci, Civ. cattolica — 1856; Card. Pitra. Cituje Bilczewski Archeologie str. 58. Ramsay sám vypravuje o objevu svém v »Les [illegible]

Protestanté vším právem objevu tohoto se zrovna zděsili a sám Harnack octl se v nesnázích nemalých. Zajímavo jest, že Harnack nepopírá starobylého původu, ale pochybuje o pravověrnosti Aberkiově! Aberkios byl,[1]) prý, buď opravdový (purer) pohan (sic!) anebo, což pravděpodobnější jest, přívrženec pohansko-gnostické sekty náboženské, v níž mysteria křesťanská s pohanskými v jedno splynula. Ficker také archeolog protestantský prohlásil náš epitaf za zbytek pohanstva. Ovšem i Fickerovi i Harnackovi dostalo se se strany katolické zasloužené odvety, hlavně od De Rossiho, Duchesnea a Wilperta. Kraus „vždy opatrný“, jak dí Bilczewski, zachoval se v tomto sporu vědeckém celkem neutralně. Z protestantů přidal se na stranu archeologů katolických nepochopitelným způsobem i Schulze, jenž asi nechtěl zveličovati svou firmou slávy Harnackovy, anebo tušil, že bude zle!

Jak objevem zmíněného epitafia objasněna byla i některá posud nesrozumitelná místa dějepisců starého věku, na př. Euseb. (V. 16.), vypravuje De Rossi v „Bulletino di arch. crist.“ 1882.

O pravověrnosti nápisu Aberkiova není tedy naprosto žádné pochybnosti.

Jaký jest obsah?

Podáváme překlad řeckého nápisu dle Bilczewského[2]): „Slavného města obyvatel, náhrobek tento ještě za živa jsem si učinil, abych tu svého času lože měl pro tělo své. Jménem Aberkios, žák jsem Pastýře Neposkvrněného, jenž stáda ovcí pase na horách i rovinách a oči má veliké, všechno vidící. Ten naučil mne slovům životodárným, do Říma poslal mne, abych spatřil město královské a královnu uzřel oděnou v šat zlatý a zlatou obuv mající. Viděl jsem rovinu Syrskou a všechna města, i Nisibis, přes Eufrat se přepraviv; všade pak bratří nalezl jsem Pavla maje . . . A na cestě té všude průvodkyní byla Víra, která též všude poskytovala mně jako Pokrm Rybu ze zřídla velmi velikou a čistou, kterou polapila Panna Neposkvrněná a dala věřícím na vždy k požívání, majíc víno výborné a dávajíc je smíšené (s vodou) spolu s chlebem. Toto já Aberkios, přítomen jsa (u náhrobku) jsem diktoval.

---

pondance Hellenique; Paris 1882, str. 507. Mimo to v »The Cities and Bishoprics of Phrygia« v »Journal of Hellenic Studies« 1883. Další nalézti lze v Bilczewského »Eucharystya«, p. 213. De Rossi píše o stáří pomníku: »L'epigramma di Aberkio dagli atti di lui ove è trascritto è attribuito ai tempi di M. Aurelio; e niuna ragione ci consiglia a rifiutare codesta notizia.« Wilpert podobně, »Principienfrage.«

[1]) Texte und Untersuchungen . . . von Gebhard und Harnack. Leipzig 1895.

[2]) Český text dle Dra. Tumpacha.

aby zde napsáno bylo, rok dokonávaje vpravdě sedmdesátý druhý. Každý, kdož rozumí slovům těm a téže jako já jest mysli (víry), nechť za Aberkia se modlí.

Ať nikdo do hrobu mého nepochová nikoho jiného. Jinak pokladně římské za trest nechť zaplatí 2008 peněz zlatých a předrahé otčině mé Hieropoli zlatých peněz tisíc."

Protestanté nevěří v očistec, katolíci věří. Aberkios hlásá víru katolickou, an píše: „Každý, kdož rozumí slovům těm a téže jest mysli, nechť za Aberkia se modlí."

Při této víře církev katolická setrvala až do dneška. Apostasie jest i v tomto článku víry na straně protestantů.[1])

Dále hlásá pomník Aberkiův zřetelně víru v božství Ježíše Krista, neboť Pastýř Aberkiův nazývá se Pastýřem neposkvrněným a vševidoucím, jenž „naučil jej (Aberkia) slovům životodárným."

Mimo to svědčí náš nápis o primátu církve římské. „Ten ... do Říma poslal mne, abych spatřil město královské a královnu uzřel oděnou v šat zlatý a zlatou obuv mající." Z daleké Frygie váží biskup cestu do Říma z rozkazu Pastýře svého. Není to tedy cesta libovolně podniknutá. Není to pouť z pouhé zábavy anebo zvědavosti, jest to cesta ad limina apostolorum. Řím pohanský nemohl býti pro biskupa, jenž „vírou veden" putuje do svatého města, „královským" městem, ani lid tamější nemůže zván býti „královnou". Císařové římští tehda nenazývali se králi, ani lid lidem královským. Idea důstojnosti královské jest ideou pro případ náš čistě křesťanskou. Aberkios mohl míti před očima jen město a lid anebo krále, jenž se zove „rex regum et dominus dominantium.[2])

Lid Říma pohanského nemůže zván býti ani lidem „znamením skvělé majícím." Jest to zajisté onen lid, jenž měl znamení Boha živého. Toto znamení vede nás opět ku zjevení svatého Jana, jenž mluví (7, 2; 9, 4.) o znamení Boha živého. Sv. Cyrill Jerusalemský nazývá křest sv. duchovním a spasitelným znamením. Jaké to bylo znamení skvělé, o němž Aberkios mluví, nelze ovšem s určitostí tvrditi, avšak přece vyplývá ze souvislosti s ostatním obsahem a ze způsobu mluvy arkanní za těch dob všeobecně obvyklé, ba nezbytné, že znamení toto jest znamením s vírou úzce souvisícím, znamením nadpřirozeným. Že konečně první křesťané i znamení viditelné nosívali, jest známo z katakomb, kdež nalézáme na čele křesťana znamení kříže.

[1]) *Hammerstein,* »Fegfeuer«.

[2]) Apok.

Překrásné svědectví vydává nápis Aberkiův i pro tajemství nejsv. Svátosti oltářní. „A na cestě té všady průvodkyní mně byla Víra, která též všudy (unitas, catholicitas) skýtala mně jako pokrm Rybu (Ichthys) ze zřídla, velmi velikou a čistou, kterou polapila Panna neposkvrněná a dala věřícím na vždy k požívání, majíc víno výborné a dávajíc je smíšené spolu s chlebem.“

Toto místo nápisu Aberkiova nedá se vysvětliti případně, leč vztahuje-li se k tajemství nejsv. Svátosti oltářní. Ryba, o niž tu řeč, nemůže znamenati než Ježíše Krista. Známo jest z katakomb, že slovo Ichthys bylo křesťanům slovem posvátným a arkanním; značilo Ježíše Krista, Spasitele Syna Božího. Bylo arkanní compendiosní „Credo“ prvých křesťanů.

Mimo to značila ryba sama na stole obětním položena, anebo se způsobami chleba a vína zobrazena, nejsvětější Svátost Oltářní. Oběť Ježíše Krista na kříži i oběť nekrvavá na oltáři jest předmětem dogmatické malby starokřesťanské velice častým. Ryba na trojzubci anebo na kotvě záchrany upevněná má symbolický význam svůj tak ustálený, jako slovo literami vyznačené. Ryba na stole položena, jest předně památkou na onu večeři, kterou Ježíš Kristus svým učeníkům přichystal na břehu moře genesaretského. Bývá snadno obraz tento rozpoznati od jiných scen eucharistických dle počtu osob při stole sedících, jichž bývá pravidelně sedm. Že pak i tato večeře jest opět upomínkou oné večeře, kterou Ježíš Kristus s apoštoly před svým utrpením slavil, patrno jest z celého způsobu, jakým umělec večeři na břehu genesaretském přichystanou zobrazil. Předně jest i při této večeři uchystané stůl tentýž, jakého používáno bylo pro zobrazování večeře eucharistické. Na stole jest nejenom ryba, ale i chleby posvátné. Chleby posvátné pak mají tutéž podobu, jako chléb eucharistický položený vedle ryby na trojnoži v kaplích kallistinských. Výklad významu slova a obrazu ryby jest nejenom věcně odůvodněný, ale i u spisovatelů dob křesťanských tak obvyklý, že pozbývá nepochopitelný odpor moderních archeologů protestantských, již by rádi ve všem tom viděli buď jen pohanské mysteria anebo synkretismus křesťansko-pohanský, naprosto veškerá vědecké platnosti.

Svatý Augustin ostatně mluví tak zřetelně a jasně, že jen zatvrzelost v předsudcích dovede se přetvařovati a pochybovati o významu ryby na obrazech staro-křesťanských, an dí: Piscis assus Christus passus.[1])

---

1) In Ioan. 123.

V katakombách sv. Priscilly nalezen byl nápis tohoto znění: „Ctihodná Martino, nepozbyla jsi líbeznosti světla; neboť nosila jsi v sobě „Rybu“ [1] nesmrtelného Pána tvorstva; Láska tvá bohumilá povznesla tě do nekonečnosti.“

Aberkios vyznal tedy nápisem pomníku svého veliké tajemství víry, nejsvětější Svátost oltářní.

Proč však neděje se o nápisu našem zmínka pouze o chlebě a víně, namítají protestanté. Nač předkládá se „ryba“. Proč souvisí stále i na eucharistických obrazech vždy symboly tyto navzájem?

Právě tato úzká souvislost jest vzácným dokladem učení katolického. Dle učení církve katolické není nejsvětější Svátost Oltářní chléb a víno, ale Ježíš Kristus pod způsobami chleba a vína vpravdě skutečně podstatně přítomen. Jak krásně vyjádřil umělec křesťanský pravdu tuto tím, že vedle chleba a vína položil rybu, čili Ježíše Krista, jak praví sv. Augustin? Může kdo s dobrým svědomím ještě býti v nejistotě o učení starokřesťanském? Ovšem protestantům ostane všechno to hádankou, ryba, chléb a víno, jako hádankou jim ostane všechno to, čím Luther opovrhl... Ale pak není u nás apostasie ani novotářství, ale v onom táboře, z něhož se rádo na církev katolickou střílí!

Mimo nápis Aberkiův má církev katolická ještě jeden pomník z dob sv. Ireneje, který vznešeností obsahu, krásou řečí a neporušeností původní tak vyniká, že byl od znalců starobylostí nazván perlou a korunou starožitností křesťanských. Jest to nápis Pektoriův, nalezený ve staroslavném Augustodunum.

O tomto pomníku bude řeč později.

Do druhého století spadá svědectví sv. Irenea o primátu. V prvém století naskytla se jen jednou příležitost, aby Řím zakročil v otázce sporné jakožto nejvyšší stolice církevní. Stalo se to za dob zrovna ještě apoštolských. Sv. Jan ještě žil a přece neobrátili se Korintští se svou záležitostí k němu, ale do Říma a Řím rozhoduje. Nikdo se tomu nediví, poněvadž svrchovanost stolice římské jest všude známa.

V druhém století začíná bujeti sektářství a obce křesťanské různí se netoliko doma mezi sebou, ale povstávají obce proti obcím. Každá si osobuje právo a pravdu pro sebe, dovolává se tradice a jména apoštolského. Tu vystoupí sv. Irenej, učeník apoštolův, a nadšenými slovy líčí důstojnost a vážnost sv. stolice římské.

Konvertita Moore vykládá ve svém „Voyage“, že studium klassiků katolických z dob prvých století naplnilo jej, protestanta, nevýslovným

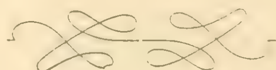
[1] Místo slova jest obraz Ryby.

úžasem. Pastorové nazývají v přednáškách svých Řím „velikou smilnicí (prostituta), matkou rozkošnictví a zpustlosti (mater fornicationis et abominationis terrae) a hle, dí Moore, již století druhé mluví o Římě, ale jinak, než pastorové naši, jižto chtějí býti vzory víry starokřesťanské. Svatý Irenej ohnivými slovy hlásá proti sektářům, že jenom katolíci mohou se chlubiti biskupy k této důstojnosti od apoštolů povolanými, že apoštolové ve svých nástupcích žijí až po dnešní dobu, a že žádný z nich neznal nauk, kterými sektáři se honosí. „A poněvadž by bylo zbytečné jmenovitě vypočítávati všechny nástupce na jednotlivých stolcích apoštolských dostačí, dí týž svatý Otec, upozorniti na Řím, ze všech apoštolských církví největší, ze všech nejstarší a ze všech nejznamenitější. Tato založena byvši od svatých apoštolů Petra a Pavla přijala od nich své učení, kteréžto hlásáno bylo celému světu, a následnictví u biskupů přešlo i na nás. A toť příčina, proč my zavrhujeme učení všech těch, kteří buď z nekalých záměrů anebo z pýchy nebo z převrácenosti hlásají to, čeho by hlásati neměli; neboť římská církev jest to, k níž pro její vyšší autoritu (potentiorem principalitatem) všechny ostatní církve, to jest všichni, kdekoliv jsou věřící, útočiště bráti mají; neboť v této církvi zachováno jest neporušené učení apoštolské.“ [1])

Jako řeka se rozšiřuje tím mocněji, čím dále od zřídla ji měříme, tak roste i nával důkazů svědčících pro pravost katolicismu a proti protestantismu, čím dále se ubíráme ve spisech a památkách počínaje od století prvého. Mimo pravdy již zmíněné hlásá sv. Irenej nauku o ústním podání a o nutnosti následnictví hierarchického. Doufejme, že dalším postupem podaří se nám sestrojiti již ze století „prvních“ katechismus, jenž od katechismu století dvacátého ničím podstatným se neliší v církvi katolické.

Sv. Irenej pojednává též o mši svaté, jakožto oběti novozákonné a o nejsv. Svátosti Oltářní a sice tak jasně a zřetelně, že Centuriatoři byli donuceni přiznati se, že oběť mše svaté (θυσία καθολική) jest v křesťanských památkách prvních století zaručena. Proč tedy, tážeme se, věda nepředpojatá nepřizná se i k omylu svému?

[1]) Adv. haer. lib. III.

Moderní theorie o původu práva.

Dr. Josef Samsouk.

Slovo právo[1] klade se obyčejně v dvojím smyslu: objektivním a subjektivním. V objektivním smyslu rozumí se právem právní norma čili právní zákon, jenž stanoví, co ve společnosti každému jako jeho přináleží, aneb alespoň jenž povinnost ukládá, každému dáti, co jeho jest a o zachovávání její pečuje. Mluvíme na př. o právu římském, kanonickém, rakouském, obchodním: to je právo ve smyslu objektivním neboli právo objektivní, jak je krátce nazývají novější právníci. Než obyčejně, jak z uvedených příkladů vysvítá, nenazývá se právem jednotlivý zákon, nýbrž souhrn zákonů, jež tvoří jednotný celek. Ve smyslu subjektivním rozumíme právem právní moc neboli moralní oprávněnost, kterou může každý to, což jeho jest, žádati, držeti a o tom s vyloučením jiných ku svému prospěchu rozhodovati.[2] Každý člověk má, abychom opět uvedli příklad, právo na svuj život, na svobodu, na svůj majetek: to je právo ve smyslu subjektivním neboli krátce právo subjektivní. My v pojednání svém máme na zřeteli hlavně právo objektivní, ježto každé právo subjektivní jakožto moralni oprávněnost, kterou jiní jsou povinni uznati, má původ svůj v nějaké normě objektivní čili zákonu právním.

Že nějaké právo objektivní a tudíž i subjektivní skutečně býti musí, nemůže popříti a nepopírá žádný rozumný člověk. Jestiť právo existenčni podmínkou společnosti lidské. Bez zákonů, soudcuv a soudních dvoru bylo by v brzku veta po pořádku a bezpečnosti ve společnosti. Lidé bohaprázdní bez bázně dopouštěli by se rozličných násilností, hanebností a záhy vzplanul by roztrpčený boj o život, jak jej lze pozorovati u divých zvířat pouště. Proto přesvědčení o nutnosti práva vedlo všude u všech národů k jistému více méně dokonalému řádu

[1]) Zajímavě a obšírně pojem práva vykládá *V. Cathrein S. J.* ve svém spise: »Recht, Naturrecht und positives Recht«, Herder, Freiburg im Breisgau 1901, str. 34. n., jehož definice jsme se i my přidrželi. Srv. též *Laurin*, »Introductio in Corpus iuris canonici«. Herder, Friburgi Brisgoviae 1889, str. 1.

[2]) Tato definice práva subjektivního nutně vyplývá z definice práva objektivního. Právo v objektivním smyslu poroučí každému, což jeho jest, dáti. Tím povstává v tom, v jehož prospěch zákon zní a jenž něco jako svoje označiti může, moc neboli oprávněnost, od jiných žádati, aby ho v tom, co jeho jest, respektovali a mu to dávali. Zákon poroučí na př. nezabíti, nekrásti. Tím dostává každý moc neboli právo, aby byl ve svém životě a ve svých statcích respektován. Kdo proti tomu jedná, ruší jeho právo. Srv. *Cathrein* l. c. str. 43.

právnímu. Jakkoli člověk od přirozenosti každé nucení a omezování svobody nenávidí, přece nezbytná potřeba sebezachování a blaho obecné jsou mocnější než vrozená touha po svobodě.

Je tedy právo příliš nutným a významným činitelem v životě lidstva, než aby ode dávna nebyla se vtírala duchu lidskému otázka po jeho posledním původě. Od způsobu, jakým se na tuto otázku odpovídá, závisí celá theorie právní; podle různé odpovědi na tuto otázku musí také nabýti celé pojetí o právu různé podoby. My v přítomném pojednání promluvíme nejprve o tom, čemu učí moderní theorie právní o původu práva, a pak poukážeme na důsledky z nauky její vyplývající.

Moderní theorie právní, popírajíc každý transcendentní původ práva, učí, že jediným a nejvyšším pramenem všeho práva je stát. Stát je to, jenž tvoří právo, a to výlučně stát; beze státu není práva a právního řádu. Jen ve státě a skrze stát uskutečněn jest pojem práva.

Poprvé, máme-li na zřeteli dobu novější, objevuje se tento názor ve filosofii naturalisticko-deistické století 17. a 18.[1] Byli to zejména dva její přední stoupenci Hobbes a Rousseau, kteří jasně vyslovili zmíněnou zásadu.

Dle Hobbesa předcházel společenskému spojení lidí přírodní stav nespolečenský, ve kterém měl každý právo na všecko; proto nemohl v tomto stavu nikdo dopustiti se nespravedlnosti.[2] Tu vládlo právo silnějšího. Poněvadž však v tomto stavu přírodním nebylo lze dosíci žádné dostatečné bezpečnosti a poněvadž následkem sobectví povstal boj všech proti všem, byli lidé nuceni, aby nastal mír, zříci se svého práva na všecko, smlouvou v jednotu se spojiti a vzájemně mír si slíbiti. Ve společnosti takto povstalé musejí všichni v tom, čeho je k zachování míru potřebí, míti jen jednu vůli, a to je pouze možno, podrobí-li každý vůli svoji vůli jednotlivce (jedné osoby fysické nebo

[1] Již u starých Řeků setkáváme se s podobným názorem. Archelaos dle svědectví Diog. Laertia na př. učil, že rozdíl mezi právem a bezprávím, mezi dobrem a zlem nezakládá se na přirozenosti věcí, nýbrž jediné na ustanoveních positivních. (Diog. Laert. II. 16.) Aristipp uvádí rozdíl mezi právem a bezprávím na lidské ustanovení a zvyk. (Ibid. II. 93.) Podobný názor způsobem cynickým pronáší též Theodor Cyrenský. Dle něho člověk chytrý nejde na smrt za vlast, člověk moudrý nepohrdá při vhodné příležitosti cizoložstvím, krádeží a svatokrádeží; neboť tyto věci nejsou prý zlé svou přirozeností, nýbrž jen dle obecného názoru, který byl proto zaveden, aby hlupci byli na uzdě držáni; moudrý člověk nerozpakuje se také oddati se při příležitosti veřejně požitku lásky. (Diog. Laert. II. 98 99.) Srv. *Cathrein* l. c. str. 76.

[2] Jaký smysl má ještě právo, jež každý porušiti může, aniž se tím dopustí bezpráví?

morální, tak že pak vůle tohoto jednotlivce platí jako vůle všech. K tomu je však druhé smlouvy potřebí, kterou se všichni vůli tohoto jednotlivce podrobují a jemu svou sílu k zachovávání pokoje proti lidem odbojným v moc odevzdávají. Tím přenášejí všichni své právo na svoje síly a pomocné prostředky na jednotlivce, který má takovou moc, že může všechny k zachování pokoje nutiti.

Společnost takto povstalá nazývá se státem. Tento je pramenem jak všeho společenského řádu, tak i práva a majetku. Bez státu nebylo by právo ani možno; ano ztratil by se i sám pojem práva. Ve státě není věcí jednotlivcovou o tom rozhodovati, co je bezprávím, co je dobré a zlé; toto rozhodnutí náleží králům. Jen stát určuje, co náleží jednotlivcům.[1])

Podobně jako Hobbes soudí i **Rousseau** ze stavu přírodního: kdežto však Hobbes dospěl k naprostému despotismu vládců, dospívá Rousseau svým „contrat social" k despotismu suverenního lidu. „Přechod tento ze stavu přírodního ku stavu společenskému (smlouvou společenskou) působí v člověku pozoruhodnou změnu, ježto v jeho chování na místě instinktu staví spravedlnost a jeho jednání dodává mravnosti, které dříve nemělo. Teprve nyní nastupuje svědomí na místo přirozeného nucení a právo na místo žádosti a svědomí vidí se nuceno dle jiných zásad jednati a s rozumem se raditi než poslechne náklonnosti." [2]) Smlouvou státní utvoří se obecná vůle, která vždy směřuje k blahu obecnému, nikdy bezpráví činiti nemůže a naprosté právo má nad jednotlivci, kteří jsou k absolutní poslušnosti zavázáni. Nositelem této suverenní vůle je veškeren lid. Teprve ve státě povstává právo majetkové. Majetek jako právo silnějšího je sice již ve stavu přírodním, právo majetkové povstává však teprve ve státě.[3])

Tento pojem práva osvojila si záhy i novější **filosofie německá**. **Kant** stojí ve svém pojímání práva zcela na půdě stavu přírodního, s tím toliko rozdílem, že nepokládal bezprávní stav přírodní jako časové, nýbrž jen jako logické prius. Než tím pro naši otázku nic se nemění, ponévadž i tu jeví se stát jako pramen všeho práva, ať již pokládáme přírodní stav jako časové prius nebo jen jako předpoklad, z něhož třeba vycházeti, chceme-li nabýti jasného světla o podstatě a postavení státu.

Právo jest podle Kanta „**soubor podmínek, za kterých svobodná vůle jednoho může býti sjednocena se svo-**

---

[1]) Srv. *Cathrein* l. c. str. 77. n.

[2]) Du contrat social l. 1. c. 8.

[3]) Srv. V. *Cathrein* l. c. str. 78. n.

bodnou vůlí druhého dle všeobecného zákona svobody", "jest možnost souhlasného, vzájemného nucení."[1] Takové nucení jest však jen ve státě možno. Také jest dle Kanta právo výronem zevnějšího zákonodárství na rozdíl od mravní povinnosti, jež vychází ze zákonodárství vnitřního rozumu autonomního.

Od dob Kantových nalezl názor, že stát je posledním a jediným pramenem práva, zvláště v Německu, mnoho stoupenců. Ovšem v dalším pantheistickém rozvoji filosofie německé vetkán jest názor tento v ideje pantheistické. Tak jeví se u Hegela stát jako nejvyšší stupeň vývoje Boha, ducha objektivního; mravnost a právo jsou jen dva podstatné momenty státu v tom smyslu, že stát jest jednotou obou. Dle toho ani tu beze státu není práva.[2]

Když později tato filosofie německá upadala a pantheistické přívěsky se vykrystalovaly v čirý, bezidejní materialismus, byla také zásada, že stát jest jediným pramenem práva, svého pantheistického zaobalení zbavena a nabyla opět svého původního prosaického znění. V tomto prosaickém pojetí napsala ji dnes celá liberalní protikřesťanská strana na svůj prapor. Státníci, parlamenty, právníci prohlašují zásadu tuto za základní princip moderního názoru právního a za jeho znak charakteristický. „Není", tak hlásají, „žádného jiného práva mimo to, které státem je stanoveno a zajištěno, a právo jest a zůstává na tak dlouho právem, dokud je stát právem stanoví a zajišťuje. Jakmile státní akce přestává, mizí i právo."[3]

---

[1]) *Kant*, »Rechtslehre«, W. W. V., 18 »Das Recht ist der Inbegriff der Bedingungen, unter denen die Willkür des einen mit der Willkür des anderen nach einem allgemeinen Gesetze der Freiheit zusammen vereinigt werden kann.« »Das Recht ist die Möglichkeit eines mit jedermanns Freiheit nach allgemeinen Gesetzen zusammenstimmenden, durchgängigen, wechselseitigen Zwanges.« Tamtéž str. 52.

[2]) Hegel's Werke (Ausgabe 1833), Bd. 8. § 258.: »Der Staat ist die höchste Evolution des Absoluten«, »die Wirklichkeit der sittlichen Idee«, »das an und für sich Vernünftige«; er ist »absoluter, unbewegter Selbstzweck, in welchem die Freiheit zu ihrem höchsten Rechte kommt, sowie dieser Endzweck das höchste Recht gegen die Einzelnen hat, deren höchste Pflicht es ist, Mitglieder des Staates zu sein.« »Der Staat ist«, praví Hegel na jiném místě, »göttlicher Wille als gegenwärtiger, sich zur wirklichen Gestalt und Organisation einer Welt entfaltender Geist.« L. c. § 270.

[3]) Na doklad dovolujeme sobě uvésti alespoň některé výroky čelnějších spisovatelů doby novější. *Ed. v. Hartmann* praví na př.: »Da es unmöglich ist, die Rechtsordnung von der Zustimmung jedes Einzelnen abhängig zu machen... so muss zum Zustandekommen der Rechtsordnung bereits ein Gemeinwesen bestehen, das als juristische oder moralische Person zu betrachten ist, als solche einen eigenen Willen hat und verfassungsmässige Organe zur Fixierung und Änderung dieses Willens besitzt. Mit anderen Worten:

Tím jsme podali alespoň v hlavních rysech moderní názor o puvodu práva. Obraťme nyní zřetel k důsledkum, jež vyplývají z tohoto moderního názoru právního.

Prvím nutným duslcdkem zásady, že stát je pramenem a tvůrcem všeho práva, jest popírání všeho práva přirozeného a prohlašování všeho práva za právo pouze positivní. Neboť právo přirozené vyznačuje se na rozdíl od práva positivního právě tím, že existuje před všelikým positivním, od státu stanoveným řádem právním, že trvá tudíž a má svou právní moc nezávisle od státu. Kdo tedy přijímá zásadu, že všechno právo bez výjimky utvořeno bylo státem, tvrdí tím, že není a nemůže býti práva přirozeného. A tento dusledek uznávají také vesměs stoupenci moderní theorie právní.[1] Kdo se ještě odvažuje dovolávati se práva přirozeného proti ve formě zákonu vystupující zvůli strany vládnoucí, propadá posměchu.[2] (P. d.)

Die Rechtsordnung setzt den Staat (im weitesten Sinne des Wortes) voraus und ist nur im Staate möglich. (»Phänomenologie des sittlichen Bewusstseins«, 1879, S. 497.) — *W. Wundt* tvrdí: »Da das Recht der Inbegriff der Normen ist, welchen der Staat bei den seiner Machtsphäre angehörigen Gliedern der Gesellschaft Geltung verschafft.. so ist an und für sich klar, dass das Recht später sein muss als der Staat.« (»Ethik«, 2. Aufl., S. 215.) — *Lasson* píše: »Das Recht ist seinem Begriffe nach der Wille des Staates, sofern derselbe sich in der Form allgemeiner Bestimmungen für das Handeln ausdrückt. Es gibt daher nur eine eigentliche Rechtsquelle, nämlich eben den Willen des Staates, und das Recht wird ohne Ausnahme oder Einschränkung daran erkannt, dass der Staat es anerkennt und mit seiner Macht durchsetzt.« (»Der Zweck im Recht«, I. 1884, 318.) Krátce a jasně praví *Rudolf von Ihering:* »Der Staat ist die einzige Quelle des Rechtes.« (»Allgemeines Staatsrecht«, Innsbruck 1897, S. 87.)

[1]) Mluví sice *Hobbes* o přirozeném zákonu a přirozeném právu, toto však definuje jen jako: »Dictamen rectae rationis circa ea, quae agenda vel omittenda sunt ad vitae membrorumque conservationem, quantum fieri potest, diuturnam.« (De cive c. 2 [Amstellod. 1760], n 1.) — *Kant* uznává jako jediné přirozené a nezadatelné právo právo svobody. Všecka ostatní práva jsou práva nabytá. Srv. *Costa-Rosetti*, »Philosophia moralis«, Oeniponte 1886, ed. 2., pag. 237 sq. — *Hartmann*, »Phänomenologie des sittlichen Bewusstseins«, 1879, str. 497.: »Alles Recht ist ein historisches Produkt, welches lediglich mit der Satzung entsteht und in ihren Positionen wurzelt, also positiv ist, mit anderen Worten, es gibt kein Naturrecht. Das sogenannte Naturrecht ist nicht nur eine gegenstandslose Fiktion, sondern es ist ein Widerspruch gegen den Begriff des Rechtes.«

[2]) Jaké názory dnes o právu přirozeném vládnou, dokazuje nám nejlépe *Bergbohm* ve svém spise »Jurisprudenz und Rechtsphilosophie« I. 175, kde mimo jiné praví: »Jedwede Vorstellung von einem Recht, man möge es nennen, wie man wolle, ausser dem positiven, ist jedes objektiv feststellbaren, bestimmten Inhaltes bar. Es wird nothwendig und ausschliesslich durch philosophische Ansichten und sittliche Überzeugungen, praktische und namentlich politische Wünsche gebildet, die bestenfalls künftig in den Bestand des Rechtes eingehen könnten. (Ebd. I., 227.) Die naturrechtliche Doctrin hat die verderblichsten

Nové dílo o sv. Cyrillu a Methoději.

Ref. Fr. Snopek. (Č. d.)

Autor náš píše o pannonských legendách (str. 13): „Oceňování obou obšírných slovanských legend — a o ty běží v první řadě — není sice jednotné, avšak tolik říci lze, že nehledě na některé jednostranné výklady v nejnovější době důsledné jich odmítání u Goetze, vážní badatelé na tom stojí, že tyto dvě legendy osobám a věcem, o nichž vypravují, jsou nejbližší, podávajíce o těchto událostech nejobšírnější a nejvěrnější zprávy.“ A str. 15, jak již podotčeno, tvrdí, že „život Konstantinův sestaven byl asi ještě za živobytí Methodova a při jeho spolučinnosti, legenda o Methodovi sepsána byla též bezprostředně po smrti jeho.“

Neváhal bych ani dost málo přijati mínění spisovatelovo za své, kdyby bylo jisto, jako není, že jsou to *prototypy*. Protože však str. 21, vykládá o prototypu legendy o Konstantinovi, sám nemá jich za prototypy, jiným slovem, připouští nějaké změny, které se s nimi staly, přídavky a výpustky za jistou tendencí. Právě tak dovoluji si smýšleti i já. A proto, že *našim legendám přikládám cenu velikou* pro vzácné zprávy, které nám jimi zachovány jsou, *oddal jsem se nevděčnému studiu těchto pramenů*, abych totiž pokud možno *zlato historické pravdy oddělil od plev příměsku tendenčních*. Kdybych si byl zvolil předmět jiný, snad bych byl se dodělal větších úspěchů. Nyní však již neopustím pole, které jsem tak dlouho v potu své tváře vzdělával.

Nepochybuji, že existovaly prototypy našich legend; také jsem se v ten smysl vyslovil, dodav, že byly kratší než pannonské životy. Nebo jako máme kanony (písně k officiu hodinkovému kněží řeckoslovanských), sestavené na základě legend pannonských ke cti svatého Konstantina-Cyrilla a ke cti sv. Methoděje, tak byl také *nejstarší kanon ke cti sv. Methoděje*, z něhož nám zachován byl *jediný tropar* (jediná sloha) sbásněný věrojatno na základě životopisu sv. Methoděje, jenž byl asi prototypem „pannonské“ legendy světcovy. Objevil jej a uveřejnil Viktor I. Grigorovič v Kirillo-Methodijevském

Wirkungen gehabt. Diese werden erst künftig einmal, wenn auch die allerletzten spekulativen Zuckungen von der Jurisprudenz überwunden worden sind, sich ganz übersehen und abschätzen lassen. Es sind nicht die gewöhnlichen Folgen einer trotz ihrer Irrthümlichkeit zu einigem Ansehen gelangten Theorie, es sind die ausserordentlichen Folgen eines auf flagrant unwahren Voraussetzungen beruhenden, aus lauter Phantasmen und Sophismen zusammengewebten, allem und jedem wissenschaftlichen Denken hohnsprechenden Gedankensystems, das seine fast unumschränkte Herrschaft auf seine wissenschaftliche Unwiderstehlichkeit zu gründen vorgab.«

sborníku Michala Petroviče Pogodina. Duležit jest svým obsahem, neboť nás poučuje, že skutečně stolice a později i hrob sv. Methoděje byl na Velehradě moravském. Tím duležitější, protože pokud mi povědomo, není v staroslovanských památkách druhé zmínky Velehradu staromoravského.[1]

Onen tropar nalezl Grigorovič v jednom svém rukopise, který považuje za starší synodalného, po dvou jenom troparech známé služby sv. Methoděje. „Po oněch troparech", píše str. 267., „ještě jeden následuje, který se nenalézá ve službách. Jest velmi pozoruhoden a dokazuje, že byla ještě jiná služba světcova."

Dávný svědek, dle Voronova z prvé poloviny desátého věku, spisovatel pannonských legend, zpravuje nás, že **Methoděj zemřel na rukou kněží 6. dne měsíce dubna třetí indikce r. 6393. od stvoření celého světa** (od Kristova narození roku 885). Kněz Jan Martynov T. J. dodal: **Málo kdy který dávný spisovatel doložil datum tak štědrými podrobnostmi, jako pisatel života sv. Methoděje.**[2]) Však životopisec udává i místo, kde bylo pochováno tělo světcovo. **Učennici jeho poradivše se i náležitou poctu vzdavše ... položili jej v kathedralném chrámě** (hl. 17.).

Ještě blíže určuje místo proložný život sv. Konstantina-Cyrilla a Methoděje: „**Leží pak ve velikém chrámě moravském po levé straně ve zdi za oltářem svaté Bohorodičky.**" Dosvědčuje také služba světcova rukopisu někdy zografského, kterou

---

[1] *I. L. Červinka* (str. 21 sl.) ve spisku »**Děvín a Velehrad dva hrady velkomoravské**« (Kroměříž 1902) píše, že »pouze legendy sv. Václava a pannonská ještě jméno toto (Velehrad) uvádějí, z těch však ani z jednoho místa v nich nelze učiniti ani přibližných závěrů o poloze tohoto Velehradu, nebo jednotlivé údaje v nich si dokonce nemálo odporují.« V poznámce na str. 22. shledal jedinou pouze shodu v legendě svatováclavské se skutečností, kostel sv. Víta ve Starém městě. Protože skutečně **v pannonských legendách není zmínky o Velehradě ani nejmenší**, při všem úsilí nemohl jsem se dovtípiti, jaký smysl spisovatel podložil svým slovům. Nemám po ruce uvedené zde, jak se zdá, staročeské legendy o sv. Václavě; pocházejíc nanejvýš z 15. století nebude míti jako Dalemil příliš veliké ceny pro dějiny slovanských apoštolů. Nechápaje v té věci autora nemohu pověděti, na jaký to odpor v legendách naráží. Snad ho bude zajímati zpráva děkana hradišťského Michala Diviše Prokopia čili Prokše, rodem z Polanky u Klimkovic v Opavsku, z 15. února 1652 o kostelích Starého města: In eodem coemiterio, in quo ecclesia s. Michaelis sita est, extat et alia parvula ecclesia s. Ioannis Baptistae, habet quidem tectum, sed alias tota desolata, nunquam ibi divina peraguntur. Similiter et in templo s. Viti, quod in eadem Antiqua civitate supra memoriam hominum situatum et a generoso pie defuncto domino Iacobo Nedelkowsky ex pia commiseratione restauratum et tecto donatum fuit... *Referunt homines antiquitus fuisse adhuc unum tempellum in pratis proximis civitati Hradisch una cum hospitali sub titulo s. Clementis, sed huius nulla vestigia extant, locus tamen ipse, qui in hodiernum diem Špitálky nuncupatur, videtur id adstruere.* Zpráva kněze Prokšova zasluhuje býti uveřejněna celá i s přílohami, zajímavý je zejména bohatý nad míru inventář tehdejšího farního kostela sv. Jiří v městě Hradišti. Každý tuším čtenář těchto listů mi porozumí, že tu řeč jest o městě, jež nyní v písmě aspoň vesměs slove Uh. Hradiště, a kam touto poznámkou mířím.

[2]) Saint Méthode, apôtre des Slaves et les lettres des souverains Pontifes conservées au British Museum. Revue des questions historiques tom. XXVIII. pag. 394. n. Rarement les dates sont munies par les écrivains d'un pareil luxe de details. Hlavinkův překlad ve Sborníce velehr. III. str. 93 pozn.

vydal Grigorovič, v troparu 36. že na Moravě byly pochovány tělesné ostatky Methodějovy: Tebe blažený opěvuje země moravská, ctihodné tvoje tělo majíc, i pannonská, obě osvícené tebou. A lidé sešedše se slaví tvoji památku.

Náš tropar svrchu dotčený určuje blíže, kde pochován jest sv. Methoděj. Zde jeho znění:

Моравьскыѫ̂ землѧ велеиграждании҄ъ. слава же и похвала сѣверьскыѫ страны, свѧтитель бо Меѳодие высокымь нынѣ съзываеть проповѣданиемь. Придѣте паматолыбци, вѣрою сътьцѣмсѧ и ликьствоуимь съ нимь въ праздень- ство оусениꙗ его прѣславнаго. Да приносить ти непрѣстанѫ молитвѫ къ Христоу Богоу нашемоу, да избавить всеѫ бѣды и напасти доушѫ наша.

Tak věrně dle diplomatického otisku Sborníka dotčeného výše.

Tropar náš složen byl v Bulharech, což dokazuje časté zaměňování hlásek **ѭ** a **ѫ** místo **ꙗ** a **ѧ**, jež dle soudu slavistů záhy počalo v Bulharech. Také výraz **слава и похвала сѣверьскыѫ страны** — sláva a pochvala severné krajiny, svědčí, že celá služba složena byla na jihu.

Велеиграждании҄ъ (vlastně by mělo býti **Велиграждании҄ъ**) pochází od substantiva **Велиградъ** a znamená obyvatele Velehradu, tedy Velehraďana. Než kterak Velehraďan se zde nazývá vlastně slávou a pochvalou severné krajiny? Mohl by se tak ovšem nazývati proslulý některý měšťan velehradský, ale není zde jmenován. Příhodnější by zde bylo **Велиградъ**-Velehrad jako místo, kam **свѧтитель Меѳодие высокымь нынѣ съзываеть проповѣданиемь**, kam velekněz Methoděj hlasitým nyní pozývá kázaním. Však bychom si tuto nepravidelnost mohli vysvětliti snadno předpoložením, že tropar náš (jako i celá služba nyní ztracená) převeden jest z řečtiny, jakož i ostatní služby staroslovanské našich světcův jsou dle vývodův A. D. Voronova přeloženy z řečtiny a mnohé tropary srozumitelnými se stávají teprve, když si je zpět přeložíme do řeckého jazyka.

Místo nesrozumitelného **паматолыбци** čtu **паматолюбци. Празденьство оусениꙗ его прѣславнаго**, slavnost úmrtí Methodějova přeslavného jest 6. dubna.

Spisovatel služby, z nížto zbyl náš pouze tropar, překrásně básnicky si představuje, že z hrobu svého v kathedrale svojí na Velehradě Methoděj svolává hlasité své učenníky, oslavit památku jeho úmrtí, vybízeje v druhé části k tomu všecky, by s Methodějem oslaveným se radujíce doporoučeli se jeho přímluvám.

Přeložme si nyní dle možnosti tropar, se zřením na dotčené konjektury.

Velehrad moravské země, sláva a pochvala severné krajiny, neboť velekněz Methoděj hlasným nyní svolává kázaním

Přijďte památky milovníci, věrou se setkáme a zaplesáme s ním ve svátek úmrtí jeho přeslavného, by přednášel neustálou modlitbu Kristu Bohu našemu, aby zbavil vší bídy a úkladův duše naše.

V žádné, pokud mi povědomo, památce staroslovanské není zmínky o Velehradě staromoravském, z toho právem

soudím, že služba, z nížto se náš tropar dochoval jako zbytek převzácný, a tím více životopis, který byl jí podkladem, starší jest než všechny známé staroslovanské životy sv. Methoděje, tak že i pannonský jeho život měl svůj prototyp. Náš tropar aspoň v originale řeckém pochází z doby, kdy Velehrad nebyl ještě pobořen, kdy skutečně Velehrad byl „slávou a pochvalou severné krajiny."

Mohl by mi někdo namítnouti, že jméno Velehraďan ve spojení s Methodějem na jih se dostalo na př. čilým tehdy spojením kupeckým. Ale kdyby tomu tak bylo, zcela jistě v tropaře bychom četli Велиградъ, Velehrad podle naší výslovnosti, nikdy Велеиграждаиинъ, Velehraďan. Právě toto slovo jest mi důkazem, že máme zde bulharskou tradici domácí o místě, kde pochován jest světec; k tomu dosvědčuje náš tropar, že tradice byla záhy zatemnělá, neboť překladatel služby (officia) nerozuměl už dokonale svojí předloze. (P. d.)

Průvodce katolickou socialní literaturou.

Podává V. Oliva. (Č. d.)

O socialní demokracii a škole jednají: Jindřich Bals: Die Schule im Dienste der Socialdemokratie, nach socialdemokratischen Schriften dargestellt, 2 sešit Josefem Pötschem vydaných „Pädagogische Vorträge" v Kempten (0·50); J. Hart: Die Schule im socialdemokratischen Zukunftsstaate, nach socialdemokratischen Schriften dargestellt, 3 sešit 16. svazku frankfurtských „Zeitgemässe Broschüren" 1895 (0·50); Lerique: Schule und Socialismus, 5 seš. 2 svaz. týchže brošur, 1881 (0·50).

O škole bezkonfessní píší: Die konfessionslose Schule vom theologischen Standpunkte betrachtet, z francouzského od Stemlina, Solothurn 1890 (1.50); V. Cathrein S. J. Kirche und Volksschule, mit besonderer Berücksichtigung Preussens, Fb. 1896 (1·20); J. Schraml: Auf der Grenze der christlichen und modernen Pädagogik, Rb. 1896 (0·75); K. Bolandena lidová povídka: Der Teufel in der Schule, 4. vyd. Fb. 1896 (1), vyličuje velmi drasticky následky bezkonfessní školy.

Sem patří též: L. v. Hammerstein S. J.: Die Schulfrage, 2. vyd., Fb. 1877 (1·70); Die Volksschulreform, ein Hauptmittel zur Bekämpfung der Socialdemokratie Mohuč 1892 (1·20); J. Abel S. J.: Ein offenes populäres Wort über konfessionelle Mittelschulen, Realschulen, Gewerbeschulen und Lehrerbildungsanstalten, Vídeň 1889 (0·25); Der Volksverein 1896, 84 nn.: Warum wollen wir keine Simultanschule? Leták o sestátnění školy národní vyšel v Augsburku 1899, (100 exempl. 0·80).

Zásadou, že **oprávněn jest privatní majetek**, obírají se mimo V. Cathreina a J. Pesche: A. Castelein S. J.: Le Socialisme et le droit de propriété, Brussel 1896; Fr. Walter: Das Eigentum nach der

Lehre des heiligen Thomas von Aquin und des Socialismus. Fb. 1895 (2·40); F. Schaub: Die Eigentumslehre nach Thomas von Aquin und dem modernen Socialismus, mit besonderer Berücksichtigung der beiderseitigen Weltanschauungen. Fb. 898 (6; Karel Aichinger: Ist Eigenthum Diebstahl? Brauchen wir Gütergemeinschaft? Štyrský Hradec 1895 (0·20).

11. Dobrým a instruktivním spisem pro obranu majetku jest: Alfred Winterstein: Die christliche Lehre vom Erdengut nach den Evangelien und apologetischen Schriften. Eine Grundlegung der christlichen Wirtschaftslehre. Mohuč 1898 (3).

12. O křesťanském názoru společenském a hospodářském jednají mimo Biederlacka: Jos. Dippel: Christliche Gesellschaftslehre der principielle Erörterungen über die socialpolitischen Grundfragen der Gegenwart in populärer Darstellung Rb. 1873 (3; Ch. Périn: Christliche Politik oder Die Gesetze der christlichen Gesellschaften. Fb. 1876 (6; týž: Über den Reichtum in der christlichen Gesellschaft 2 svazky. Rb. 1866—68 (4); Matouš Liberatore: Grundsätze der Volkswirtschaft z italštiny přeložil hr. Kuefstein. Innomosti 1891 (2); Luigi Cossa: Die ersten Elemente der Wirtschaftslehre, zpracováno od Ed. Moormeistera. 3. vyd., Fb. 1896. (1·50) sváz. 1·80); Charles S. Devas: Grundsätze der Volkswirtschaftslehre, přeloženo a zpracováno od Waltera Kämpfeho. Fb. 1896 (7; sváz. 8·80); Jiří Ratzinger: Die Volkswirtschaft in ihren sittlichen Grundlagen. 2. vyd., Fb. 1895 (8; sváz. 9·80.)

Dobrými jsou i v tomto oboru spisky: K. Eberle: Grundzüge der Sociologie zur Einführung in die sociale Frage und als Grundlage für socialwissenschaftliche Vorträge. Fluns (kanton sv.-havelský) 1896 (nákladem vlastním); týž: Arbeit und Lohn. Stans 1894 (2); F. Norikus: Die Organisation der Gesellschaft in Vergangenheit und Gegenwart, eine Darlegung der Organisationsformen und Organisationsfragen. Stuttg. 1901 (1·50).

13. O práci, jejím účelu, významu a dějinách jednají: Simon Weber: Evangelium und Arbeit. Apologetische Erwägungen über die wirtschaftlichen Segnungen der Lehre Jesu. Fb. 1898 (2·50); Jiří Diessel C. Ss. R., Die Arbeit betrachtet im Lichte des Glaubens. 2 vydání. Rb. 1897 (2; sváz. 2·60); Th Hemmersbach: Wesen, Bedeutung und Eigenschaften der Arbeit und Fleiss. 12. sešit „Pädagogische Vorträge“, Kempten (0.60).

14. O otázce rolnické píšou: Petr Frant. Reichensperger († 1892): Die Agrarfrage. Trevír 1847 (10·50); Eugen Jäger: Die Agrarfrage der Gegenwart. 4 díly. Berlin 1882—93 (18); týž: Kurze Geschichte des deutschen Bauerstandes, mit besonderer Rücksicht auf die Grundentlastung in Bayern. 2. vyd. Špýr 1898 (0·60); K. Eberle: Grundeigenthum und Bauernschaft. 2 díly. Berlin 1896 (7·20); Ertl a Licht: Das landwirtschaftliche Genossenschaftswesen in Deutschland, Vídeň 1899 (15); K. Herold: Die wichtigsten Agrarfragen. 12. a 13. seš. časopisu „Sociale Tagesfragen“ (pod čís. 28.) atd.

Mimo to sluší uvésti: G. Ratzinger: Die Erhaltung des Bauernstandes, ein Reformprogramm des Grafen Ludwig zu Arco-Zinneberg. Fb. 1883 (1·50); Gustav Ruhland: Die Wirtschaftspolitik des Vaterunsers. Berlín 1895 (2). Die Agrarfrage und das internationale Kapital. Vorträge und Abhandlungen, vydané Lvovou společností č. 1. Videň 1895 (0·50). Die internat. landwirtschaftl. Konkurrenz, ein kapitalistisches Problem. Berlín 1901 (1·20); Die Getreidepolitik der Päpste, dle pramenu zpracoval Umberto Benigni a přeložil P. Raymund Birner. Lipsko 1898 (2); F. Pichler: Zur Agrarfrage der Gegenwart, dvě přednášky. 2. vyd. Berlín 1897 (0·35); M. Faszbender: Die Bauernvereine und die Lage der Landwirtschaft, Pad. 1888 (1). Die Bauernnot, Darstellung ihrer Ursachen und Mittel zu ihrer Abhilfe. Videň 1896 (0·70); svob. pán Dael von Köth-Wanscheid: Zur Agrarfrage: Inwieweit trägt der deutsche Bauernstand selbst die Schuld an seinem Rückgang? 8. seš. 16. svazku frankfurtských „Zeitgemässe Broschüren“ 1896 (0.50) a Christliche Bauernvereine und die berufsgenossenschaftliche Organisation des Bauernstandes. 6 seš. 18. svazku týchže brošur 1898 (0·50).

Na podnět německého centra vydána byla následující pojednání: Sociale und politische Zeitfragen, Kolín 1895 nn., v nichž pojednal F. Pichler v 1. sešitě o „návrhu Kanitzově“ (2) a Heřman Roeren v 2. seš.: Das Gesetz zur Bekämpfung des unlautern Wettbewerbes (0·75).

Sem patří i 4. číslo Socialpolitische Flugblätter, „lidového spolku“ (viz pod čís. 27.).

15. **O otázce dělnické** mluví: Hitze: Pflichten und Aufgaben der Arbeitgeber in der Arbeiterfrage. Kolín 1888 (1·50); Aug. Andelfinger S. J.: Der Socialismus und die Arbeitgeber mit Bezug auf das Rundschreiben Sr. H. Leo XIII. über die Arbeiterfrage. Rb. 1892 (1); Hitze: Schutz dem Arbeiter! Kolín 1890 (2·80), velmi důležitý a významný to spisek pro otázku dělnickou; Joh. Wenzel: Arbeiterschutz und Centrum mit Berücksichtigung der übrigen Parteien. Berlín 1893 (1); Adolf Gröber: Die Bedeutung der bürgerlichen Gesetzgebung für den Arbeiterstand. Stuttgart 1897 (0·40); Hitze: Normalarbeitsordnung sowie Normalstatut eines Arbeiterausschusses. Kolín 1891; (2 sváz 2·40).

Mimo to: Dionysius Will: Das Koalitionsrecht der Arbeiter in Elsass-Lothringen im Vergleich zu dem in Frankreich und im Deutschen Reiche geltenden Rechte. Fb. 1899 (2); Matěj Wolfsgruber: Das Vaterunser im Munde des Arbeiters, ein kleiner Beitrag zur Lösung der socialen Frage. Solnohrad 1897 (0·60).

16. **O otázce bytu pro dělnictvo** se rozepisují: Aufgaben von Gemeinde und Staat in der Wohnungsfrage. Kolín 1897 (1·20), pamětní spis vydaný od zvláštní komise spolku „Arbeiterwohl“; C. Weber: Die Wohnungsfrage für den Arbeiter- und niederen Bauernstand. Frankfurt 1899 (0·60); Vavř. Schmitz: Gesundes Wohnen. Monastýr 1889 (0·75); Pavel Lechler: Nationale Wohnungsreform. Berlín 1895 (1); P. Lechler a Alb. Schäffle: Neue Beiträge zur nationalen

Wohnungsreform. Berlín 1897 (0·75); titéž: Die staatliche Wohnungsfürsorge aus Anlass des Reichstagsbeschlusses vom 14. Nov. 1899. tamtéž 1900 (1).

Sr. též: A. Lehmkuhl S. J.: Heimstättengesetz und Wohnungsfrage ve „Stimmen aus Maria-Laach" III. 278 nn.; Der Volksverein 1896, 25 n., 1898, 6 n., 22 nn., 1901., 38 n.

17. O křesťanské či neutralní otázce hornické jednají: F. Kempsel: Die „christliche" und „neutrale" Gewerkvereinsbewegung beurtheilt an der Hand des Rundschreibens Rerum novarum, des Hirtenschreibens der preussischen Bischöfe an ihre Geistlichkeit vom 22. August 1900. (1·60); článek J. Pesche v „Katholik" 1901 I. 177—184; Christliche Gewerkvereine, ihre Aufgabe und Thätigkeit. 1. a 2. seš. „dělnické knihovny" (viz pod č. 29.) 3. vyd. 1900 (0·20); M. Erzberger: Christliche oder socialdemokratische Gewerkschaften. Gibbons und Manning. Augsb. 1887 (0·20); Aug. Wibbelt: Keine Neutralisierung der christlichen Gewerkschaften. Duisburg 1901: 15. číslo „Socialpolitische Flugblätter" „lidového spolku" (viz pod č. 27.); Historisch-polit. Blätter CX. 617 nn.: Organisation der christlichen Arbeiter a Kardinal Manning und die Gewerkvereine 629 nn.; Die kath. Bewegung in unseren Tagen 1893. 116 nn.; Der Volksverein 1898. 55 nn., 120 n.; 1899. 36 n., 49 nn. 177 nn.; 1900. 10 n., 60, 117 nn.; 1901, 44.

18. Otázkou řemeslnickou zabývají se: Eugen Jäger: Die Handwerkerfrage. Berlín 1886 n. (3); Fr. Droste: Die Handwerkerfrage. Bonn 1884 (2); F. Hitze: Schutz dem Handwerk. Pad. 1883 (1·50); Vilém Jürgersohn: Schutz dem Mittelstande! Was reibt ihn auf? Was könnt ihn retten? 2. vyd., Vídeň 1892 (2·40) spis, který vrhá jasné světlo i na stav rolnický.

Z menších spiskův sluší uvésti: Kryštof Moufang († 1890): Die Handwerkerfrage. (Řeč. Mohuč 1864 (0·50); týž: Die Mittel zur Verbesserung der socialen Lage der Handwerker. Mohuč 1871 (0·10); J. Albertus (v Gruben): Über die Notlage des Handwerks und die Mittel zu seiner Hebung. Pad. 1874 (0·40); Konrád Sickinger: Das alte Zunftwesen und die moderne Gewerbefreiheit. Mohuč 1875 (1·50). Poučné dílko pro řemeslníky vydal Jos. Auffenberg: Handwerker-Talisman. Taschenbüchlein für Handwerker, auch nützlich für andere Leute, 2. vyd., Pad. 1889 (0·80.)

O řemeslnických spolcích viz č. 7. 12., 13. a 14. „Socialpolitische Flugblätter" „lidového spolku" (dole pod číslem 27.) jakož i 5. a 16—18 seš. „Sociale Tagesfragen" (dole pod č. 28.); Der Volksverein 1898, 102 nn., 1899, 120 nn.; 1900 51 nn.; 1901, 23—26, kde hlavně se jedná o vzdělání učedníkův.

(P. d.)

Z anglického písemnictví.

AL. KOUDELKA.

Několikrát už zmínil jsem se na těchto místech, že nejvíce hněte Angličany, že se nemohou vykázat žádným dramatikem z novější doby, jenž by aspoň poněkud mohl se rovnat francouzským, německým atd. Dotkl jsem se tu též jásotu, jaký vyvolalo drama *Stephena Phillipsa* „Herodes", jakož i o nadějích, jež celý národ v něho skládal jako v obroditele někdejší dramatické slávy anglické. Než brzo rozplynuly se všecky ty illuse v niveč. Neboť nové práce téhož autora jsou račím pokrokem. Irové cítíce a uznávajíce marnost všech snah Angličanů na tom poli, trhají se od literarního světa londýnského, aby vypěstili specificky irské umění. Hlavními průkopníky této snahy jsou *Edward Martyn*, slovutný *George Moore* a *W. B. Jeats*, než bohužel! zatím i tam nedostává se tvůrčího genia. A nemnoho utěšenější stav jeví se na poli poesie, aspoň lyrika leží úplně ladem, jen tu a tam ještě z epiky objeví se něco pozoruhodného. Hlavní tržiště literarních snah v Anglii kotví dosud v romaně a povídce, ač ani tu nevydáno nic epochalního, a také nemnoho nových jmen, jimž se podařilo pozornost čtenářů na sebe upoutati.

Ježto historický roman zaujímá přední místo, tedy nejprve o některých historických romanech. A tu dlužno uvésti veterana *Marion F. Crawforda* „Marietta, benátská panna." Autor pojednává tu o jistém Dalmatinci z 15. století, Zorzi Ballarinovi, jenž vstoupiv do služeb pověstného skleněře Angela Beroviera tak si jeho přízeň získá a takovou dovednost osvědčí, že mu, ač cizinci, dovoleno umění to provozovat. Angelův však syn, jenž těžce nese toto vyznamenání cizího vetřelce, dovolává se proti němu zákonu. Než sestra jeho, Marietta, jež Zorziho miluje, zmaří úklady jeho a dopomáhá Zorzimu k vítězství. Crawford osvědčil v romaně tom důkladnou znalost benátského sklářství.

Mrs. Woodsové roman „Sons of the Sword" (Synové meče) je zdařilý napoleonský roman. Ladně druží se tu poetická obrazotvornost s realismem pravdy, jako sláva Napoleonova válečného umění doznala tu nadšeného ocenění, tak též správně a věrně vylíčeny hrůzy válek jím vedených. Napoleon a sir John Moore jsou znamenitě a historicky věrně zobrazeny, ostatní osoby (fiktivní) odpovídají skutečnosti.

Mr. Henry S. Merrimana romanu „The Velvet Glove" (Sametová rukavička) děj odehrává se ve Španělsku v letech 1870tých. Je to roztomilá historka milostná, vpletená v hrůzy a děsy dynastických zmatků a občanské války. Hrdina Mascos, aby překazil snahy jesuitů, kde by nebylo, kteří by rádi ohromné jmění jisté své chovanky v oběť přinesli na oltář karlistických pikl, činí z ní choť svou, dle jména pouze. Časem však zrodí se v srdcích jejich upřímná láska, a po mnohých peripetiích uzavírají mezi sebou skutečný sňatek.

S. Levett Jeatsa „The Traitor's Way" (Zrádcovy spády), *Max Pembertona* „Pro Patria" a jiných pohybují se ve vyšlapaných stezkách, aniž co nového co do spracování podávaly.

Z problemových povídek stůjtež tu *Richard Bagota* „Casting of Nets“ (Při rozestírání sítí). Autor pojednává v knize té ožehavou otázku smíšených manželstev s jistým humorem, jenž má býti naivním; má být, ale není. Po soudu jeho jsou protestanti sami osvícenci a sami beránci, katolíci však nejnesvědomitější lapači duší. U katolíků účel posvěcuje prostředky(!); proto všecky podlosti a mrzkosti, pokud provedeny byly ve službách církve, jsou dovoleny, ano záslužny. A k jakým koncům či důsledkům dospívá pan autor? Že prý manželé různého vyznání zcela dobře mohou žíti, jen když se do nich církev neplete. Možná, kdyby neměli duše nebo nemají-li žádného náboženského přesvědčení. Jinak nikdy! Znám to z vlastní zkušenosti pastorační.

„The way of Escape“, roman *Miss Mary. Toddové*, zabývá se rovněž otázkou náboženskou, ale třebas se spisovatelka nestavěla na stanovisko vylučného světla jedné straně, druhé pak samu tmu podělujíc, třebas jednající osoby mají ráz skutečných lidí, přece i její práce jako studie náboženského přestoupení není přesvědčivou.

Z ostatních jmenuji *R. Kiplinga* „Kim“. V romaně tomto vrátil se autor opět do Indie, a lze říci, že jen ke svému prospěchu. Vzpružinu romanu činí kontrast mezi světským a svatým, mezi tímto a oním světem, mezi přítomností a minulostí. Putování Kimovo lze nazvati putováním od Sansary k Nirvaně, jež se končí buddhistickou naukou o spáse. V to vpleteny popisy jednak krajinné, jednak ethnografické, folkloristické a náboženské výyody.

A Quiller-Coucha roman „Westcotes“ patří rovněž k lepším pracím. Dorota Wescotesová, prostinká, ale roztomilá dama 40letá zamiluje se až po uši do mladého zajatce z Provenci (děj koná se roku 1820. Dějištěm jest město v Devonshiru, kdež transportováni francouzští ve válce zajatci), o 15 let mladšího než ona. Zajatec chová k ní však pouze city vděčnosti a rytířskosti. S vědomím nemožnosti uzavříti sňatek s miláčkem srdce svého, jež více dojímá než sebe tragičtější zakončení, loučí se hrdinka se čtenáři. Povahokresba podařená, zpracování sujetu velmi něžné.

Pěknou knihou je také *Mrs Dudereysové* „Spindle and Plough“ (Vřeteno a pluh). Hrdinka povídky jest dívka, jež zvolivši si zahradnictví za své povolání, žije na venkově, stranic se všeho obcování s lidmi a srdce své lásce úzkostlivě uzavírajíc. Než ku konci nahlíží svůj blud, i zasnubuje se s mužem, jehož, aniž si toho jasně vědoma byla, dávno už milovala.

Z drobných povídkových prací vytýkám *Maarten Maartena* (rodilý Holland'an, ale píše anglicky) „Some Women have Known“ (Několik z mých známých žen). Je to gallerie dvanácti postav ženských, jichž podobizny všecky nesou podpis „Žena jest a zůstane věčně hádankou.“ Ve všech dvanácti povídkách pojednává autor vztahy žen k mužům, a všude jsou mužové hračkami v rukou žen. — *M. Hewlett*, jenž proslul svými italskými novelami, odvážil se teď na moderní zpracování námětů o známých *Chaucerových* „Kanterburských povídkách.“ A všeobecný úsudek zní, že se mu to výtečně zdařilo.

Svazek humoresek, jichž obsahem jsou dobrodružné příhody námořníků, vydal *W. W. Jacobs* pod názvem „Light Freights“ (česky asi: Lehké zboží).

Z debutantů nejvíce vynikl *Miles Amber*, jehož prvina vyšla v nové knihovně (First Novel Library) — výlučně věnované pracím nováčků — T. Fishera Unwina s názvem „Wistons“. V práci té jeví se autor žákem T. Hardyho. Význačnými rysy jeho tvorby jsou: sháňka po duchaplnosti a nevyspělost v kresbě jistých povah. *John Fraser* debutoval jako symbolistický aspirant svým románem „Death the Showman“.

O. P.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCXCVI.

343. Týž biskup. Mírov, 15. září 1396. — Manské knihy II. str. 125.

Listina jest v diplomatáři velice zkrácena. *etc.* náleží nejenom ř. 1. po: quod, ř. 7. po: habuit a po: deuoluta, jak připomněl Dr. Lechner, nýbrž i

ř. 2. po slově: Meraw č. 5. po slově: bona, a ř. 7 po: dedimus;

ř. 7. po slově: presentibus náleželo psáti jak v manských knihách jest: damus, conferimus et assignamus, a pak teprve mělo následovati: cum singulis atd.

Dále mělo býti *etc.* ř. 8. po slově: pertinenciis, ř. 9. po slově: possidendum.

Nemělo býti vypuštěno neobyčejné jindy ustanovení, aby příjemce manství, kdyby je prodal, za utržené peníze koupil jiné manství, neb následuje dle knih ř. 10. *Sic tamen, quod dictus Iohannes Kuchmeister aut sui heredes pecuniam ex tali vendicione seu alienacione prouenientem iuxta consilium nostrum inponere debet in aliis bonis pfeudalibus ut exinde feudalis noster et ecclesie nostre permaneat*

Dále pak následuje: *Et quod eciam dictus Iohannes Kuchmeister,* sui heredes etc. jak tištěno.

Mělo býti konečně *etc* i ř. 12. po slově: *persoluant.*

Str. 316 ř. 8. manské knihy mají: legitimos.

CCCXCVII.

346. Týž biskup. Kroměříž. 26. září 1396. — Tytéž knihy II. str. 124.

Str. 318. ř. 1. po slově: Quod mělo následovati *etc.* aduocaciam nostram in ciuitate nostra Ostrauia duo macella, duo scampna sutorum duo scampna panum etc.

ř. 5.6 manské knihy mají: pro ducentis *et* quinquaginta marcis;

ř. 7. „ „ místo etc.: rite et rationabiliter;

ř. 7. „ „ pro dicta summa *videlicet* ducentarum *et* quinquaginta

marcarum *grossorum pragensium moravici numeri et pagamenti*, nebo bylo psáti místo toho: *etc*

ř. 7. manské knihy dále: et *presentibus* vendimus:

ř. 9. „ „ místo etc.: *ut prefertur:*

Str. 319 ř. 1. „ „ místo: etc. mají: prout sibi videbitur vtilius expedire, tím by bylo vyniklo, že pro svého sestřence biskup jináč ustanovuje, než se stalo v č. 343

Str. 318. ř. 11. manské knihy: legitimos.

CCCXCVIII.

347 Týž biskup. Kroměříž, 30. září 1396. — Tytéž knihy jako str. 119.

Titulatura kanovníkova té doby jest honorabilis *vir*, ne pouze honorabilis, jak píše Dr. Lechner, tak také mají knihy manské před: dominus Johannes de Ghulen v diplomatáři XII. str. 319 ř. 1. rovněž tamtéž ř. 9. honorabilibus et discretis *viris* před slovem: magistro etc.; ř. 9. po: Presentibus mají manské knihy: venerabili in Christo patre domino Nicolao.

Po „testibus“ ř. 11. v manských knihách: apud premissa constitutis.

CCCIC.

350. Týž biskup. 9. října 1396. Tytéž knihy str. 118.

Str. 321. ř. 2. manské knihy: Mezerzicz; aput nos Crawar, jako ř. 5.;

Str. 322. ř. 2. „ „ pecuniam *confecte* declarant;

ř. 6. a 7. „ „ ita quod, ne· itaque quod etc.;

ř. 7. a 11. „ „ omylem: officialatu, místo officialatui;

ř. 13. „ „ In cuius rei testimonium sigillum nostrum et sigilla suffraganei et magistri Sanderi sunt appensa.

CCCC.

351. Týž biskup. Mejlice, 8 listopadu 1396 — Tytéž knihy II. str. 120.

Str. 322. ř. 3. manské knihy: Wisschaw at nebo ac ex parte etc. *silvis villis et pertinenciis earundem etc.*

ř. 5. manské knihy. ducentis *et* XVI marcis grossorum pragensium. *LXIIII grossos pro marca computando*, tedy čísla moravského;

ř. 7. „ „ officialatu (sic. dativ), tak jest psáno i ř. 11.; po: marcas mají: in quibus sibi, ut premittitur obligamur;

ř. 7. „ „ advocacia *molendino* et horto.

Ostatní uvádí Dr. Lechner v dotč. časopise III. str. 120.

CCCCI.

353. Týž biskup. Mejlice, 11 listopadu 1396 — Tytéž knihy II str. 120.

Str. 323. ř. 1. manské knihy: *Nos* Nicolaus etc.

ř. 2. „ „ contitendo *presumentes*, de etc.;

ř. 7. „ „ censeantur, *arendacionis et* locacionis titulo etc.;

ř. 10. „ „ správně: *camera* nostra teanna s čárkou od *a* obloukovitě vedenou nad ním;

ř. 19. manské knihy: Eciam si, *quod absit*, anno etc.;
ř. 20. „ „ správně: gwerra *suboriretur*, ne: subveniret;
ř. 22. „ „ huiusmodi *solus* sustinebit;
ř. 23. opravuje Dr. Lechner: querra statt guerra, ale manské knihy nemají guerra, čili gwerra jak píšou výše to slovo, čtemeť tam: ex huiusmodi in dicto theloneo percipiet. Mohlo býti poznačeno, že jím vydavatel větu doplnil dle smyslu;
ř. 25. manské knihy: ex utraque parte *fieri* communiter elegerimus;
ř. 27. „ „ in emendacionem lapidum molarium empcionem et ipsius orti reformationem necessario impenderit;
ř. 29. a 30. „ „ Datum Meilicz die et festo sancti Martini *anno domini* M°CCC°XCVI°.

CCCCII.

356. Týž biskup. Mejlice, 8. prosince 1396. — Tytéž knihy II. str. 121.

Str. 335. ř. 1. manské knihy: *prudencia* et circumspeccione.
Str. 326. ř. 4. „ „ holumkonum, et sibi nec non familiarium castri et aliarum necessitatum eius satisfaciat, správně by mělo býti: familiaribus castri et aliis necessitatibus eius satisfaciat;
ř. 8. manské knihy: ac eas*dem* pro camere etc.;
ř. 9. „ „ reseruare *ac* presentare;
ř. 12. „ „ quatenus (quo^{us}) ne quosque;
ř. 16. „ „ dum et *quando* per nos etc. ne: dum et quum, neboť od: qn vlasová čárka prodloužena jest obloukovitě nad zkratek.
ř. 20. „ Allexandro camerario.

CCCCIII.

357. Týž biskup. Mejlice. 8. prosince 1396. — Tytéž knihy II. str. 121.

Str. 326. ř. 2. manské knihy: dominus meus *graciosus* (grosus) ne: generosus;
ř. 3. „ „ *prudencia:*
Str. 327. ř. 1. „ „ suo et ecclesie sue *Olomucensis* nomine;
ř. 2. „ „ dum et *quando*, ne: quum, (qn s vlasovou čárkou prodlouženou obloukovitě nad zkratek.)

CCCCIV.

368. Týž biskup. Mírov, 11. ledna 1397. — Manské knihy II. str. 123.

Dr. Lechner: Druck richtig.

Str. 334. ř. 2. manské knihy: cum omnibus *suis* iuribus;
ř. 4. „ „ in phedum ř. 5. iure pheudi, ř. 6. in pheudum;
ř. 14. „ „ Allexandro camerario.

CCCCV.

378. Týž biskup. Mírov, 10. února 1397. — Manské knihy II. str. 122.

Schází *etc*. ř. 4. po slově: racionem, v knihách následuje: bonam fidelem et legalem;
„ ř. 5. „ „ singulis. „ „ správně: perceptis et distributis ut prefertur;

dále ř. 5. po slově: quittauimus, v knihách následuje: prout eciam, ne: et;
ř. 5. „ „ quittamus, „ „ per presentes;
Schází *etc.* ř. 9. „ „ notario nostro, „ „ správné: qui presentia habuit in commisso, qui nostri officiales, ut premittitur, dicte racioni presiderunt, ne však jak čte Dr. Lechner, incommissa a: nostro officio.

Nešťastné jest Lechnerovo (III. str. 211.) *sic* po: preceptis, místo správné čteného *perceptis*, neboť právě tak kráceno per v preceptis ř. 4. a v percipere ř. 7. Pre krátí se v této listině jak jinde obloučkem nad písmenem p v: presentibus ř. 8. v: premittitur a ve vypuštěném také prefertur a v: presentes čárkou nad p. Jenom v: presentibus Iohanne Kuchmeister jest kráceno **p r e** podtržením litery *p* jako v: perceptis.

ř. 8. mají manské knihy: Allexandro a;
ř. 9. „ „ „ Meraw sancti Valentini bez: *die*

CCCCVI

379. Týž biskup. Míror, 22. února 1379. — Manské knihy II. str. 128.

Str. 344. manské knihy: siluis molendino in Brizouia annonis bez spojky: et;
ř. 6. „ „ Wenceslaus *prouincialis* nobis etc.
ř. 8. „ „ po slově: obligatur mají: *de quibus nobis successu temporis tenetur et debet satisfacere;*
Str. 345. ř. 2. manské knihy skutečně mají správné čtení *respondere*, rndei s kličkou na konec a s obloučkem nad *n*, ne jak Dr. Lechner opravuje: rendere, o čemž jej mohlo poučiti L e x i c o n p a l a e o g r a p h i c u m Waltrovo kol. 341., jež po ruce měl
ř. 2. manské knihy: Allexandro;
Schází *etc.* ř. 3. po: notario nostro, manské knihy mají dále: *qui dicte racioni presiderunt;*
ř. 4. manské knihy: feria quinta post *diem* sancti Valentini *anno domini* MCCC⁰ nonagesimo septimo.

CCCCXIII.

380. Týž biskup. — Míror, 23. února 1397. — Manské knihy II. str. 127

Dr. Lechner: Druck richtig.

Str. 345. ř. 6. manské knihy: absque difficultate *soluendas,* ne: p e rsoluendas;
ř. 7. „ „ *quando aliquod* feudum etc. (m) ne: quum aliquid feudum;
ř. 16. „ „ primum ali*quod* feudum, ne: aliquid;
ř. 19. „ „ vlastně: *In quorum etc. ut in superiori scripto etc.,* to jest: Datum in castro nostro Meraw feria sexta post diem kathedre sancti Petri que fuit dies XXIII mensis februarii, anno domini millesimo trecentesimo monagesimo septimo, jak tištěno.

CCCCXIV.

381. Týž biskup. Míror, 23. února 1397. — F. I. a. 11., manské knihy II. str. 126.

Pečeť biskupská sekret? v červeném vosku a sekret kapitolní v bílém vosku na pergamenových proužcích dobře zachovány. Na

kapitolní pečeti menší pozoruji zde poprvé poprsí sv. Václava uprostřed s legendou: ✝ S. SECRETV. |CA PITVL' OLOMV.

Nápis soudobý na rubě přece jest dosti patrný nad slovy concedit Andreae záznamu z roku 1803. a zní: *Super XII marcas in halin.* Pod tím vyškrabán rok: 1397.

Str. 346. ř. 16. original: pacificam et quietam adjektiv náležící k: possessionem předešlého řádku;
ř. 18. " inpedimento;
ř. 22. " litterarum *vel* mandatorum.

CCCCXV.

389. Bonifatius IX papež. Řím, 6. dubna 1397. — A. I. c. 7.

Bulla v olově na žlutých a červených nitích hedbávných drží se na součku při listině. Starý záznam: Bulla super Nezamisliez de incorporacione eiusdem ecclesie in lanskrona.

Pod plikaturou v levo: x x x Ia de Papia, v pravo: P. de Bosco. Na plikatuře: P. A. dn Caluis, a pod tím Ic. de Ferentino.

Na rubě znamení registratorovo: ozdobné R s vloženým do spodní části ».n.«.

Str. 354. ř. 8. original: parrochialem;
ř. 9. " omylem věrojatno: cuius Octo, pročež vypuštěno vydavatelem;

Str. 355. ř. 4. diplomatář: confirmationis schází: *etc.*, nebylo by prospělo dodati, jak se Dru Lechnerovi líbí: communitionis a dokonce ne: et supplectionis, protože má original: suppletionis, a bylo by konečně přece doložiti ono *etc.*

CCCCXVI.

399. Vok i Lacek z Kravař. Jičín 1. června 1397. — Knihy kněze Jana biskupa (manské III.) fol. 4. v.

Str. 363. ř. 1. manské knihy píšou Tyczyn a ř. 6. Tyczynensis, jinde v listině Tyczin;
ř. 10. manské knihy: deliberato *et* certa sciencia;
ř. 12. " " ymmo;
ř. 20. " " Jessenick (zde pouze);
ř. 22. " " empcionis;
ř. 27. " " omylem: quam quam dvakráte;
ř. 28. " " Gewicz, místo Gelwicz;
ř. 32. " " Wenczeslaus de Doloplasz.

CCCCXVII.

402. Vilém Kortelange kanovník olomucký. Datum po 6. červnu 1397. — Tytéž knihy III. fol. 5.

Str. 365. ř. 3. manské knihy: olym;
ř. 4. " " správné ad vite *mee* tempora;
ř. 14. " " consangwineo suo;

ř. 16. manské knihy: nichil michi;
ř. 17. „ „ omnimode transferendo.

CCCCXVIII.

445. Městská rada novojická. Nový Jičín, 1398. — Tytéž knihy III. fol. 214 v.

Str. 401. ř. 1. manské knihy: consules *et* iurati etc. ciuitatis Noue ticzin;
ř. 2. „ „ Jeroschius de Bernhartsdorff;
ř. 5. „ „ intimise;
ř. 6. „ „ soluturos;
ř. 7. „ „ amoniti;
ř. 8. „ „ aput;
ř. 9. „ „ perficere (totiž obstagium), ne: proficisci;
Str. 402. ř. 2. „ „ supereuenerint (totiž dampna), ne: superuenerint.

CCCCXIX.

455. Biskup Jan. Kroměříž, 22. února 1398. — Manské knihy II. str. 134.

Str. 407. ř. 3. manské knihy: in ciuitate nostra Cremsir jako níže ř. 18. Cremsir;
ř. 5. „ „ inpedimentis;
ř. 7. „ „ ubicumque;
ř. 9. „ „ *eciam* ipsis iudeis etc. *nolentibus*, jak správně opravuje Dr. Lechner;
ř. 16. píše Dr. Lechner: (? nicht zu lesen, assignare heisst es nicht) fideliter. Bez nejmenší obtíže na prvý pohled jsem přečetl: tenebantur censuare *et sine difficultatis obice fideliter assignare*, totiž pololetní plat.

Nova díla.

Fr. Pinkava: Úryvky z přednášek o katechesi. V Hranicích. Cena 1 K 60 h.

Spis obsahuje šest oddílů, ve kterých jest dokonale a všestranně pojednáno o katechetickém učivu a jeho odvětvích, o obtížích při vyučování náboženství, o roztřídění učiva náboženského na jednotlivých kategoriích škol, podán je podrobný postup vyučování se zřetelem k rozličným odvětvím katechetického učiva a konečně methodický návod, kterak se děti uvádějí do života náboženského. Spis tento, ač místy až příliš obšírný, jest velmi dobrou pomůckou.

Arnošt Kraus: Stará historie česká v německé literatuře. Praha 1902.

Spisovatel podává přehled toho, co v německé belletristické literatuře psáno jest o staré historii české až po bitvu na Moravském poli. Další svazky, které spisovatel vydati chce, byly by pokračováním, a to první díl pro dobu do r. 1400, zvláštní díl by jednal o Husovi a Husitech v německé literatuře a dva díly další o českých dějinách po naše dni. Thema vytčené není bez zajímavosti; jest odtud viděti,

jaká je naše pověsť u sousedů, poznati u některých zvláště starších spisovatelů německých ještě smysl pro slušnost a spravedlnost a trochu citu pro náš národ, kdežto mnozí zvláště novější jsou již dětmi ducha nenávisti, spojené s pohrdavou neznalostí. Souhlasíme úplně se spisovatelem, že mnoho, mnoho čtenářů německých, když čtou nevraživé a potupné výroky o Češích, naučí se také tak dívati se na minulost a minulostí též na přítomnost českou; pak zajisté v nich utkví mínění o vlastní německé povýšenosti a o určení národa našeho pro porobu. „Každé to dílo a dílko německé, byť je napsal spisovatel o sobě nic neznamenající, je výrazem a spolu tvůrcem pověsti naší, veřejného mínění, které působí nejen slovy, nýbrž i skutky.“ A takových projevů nelze podceňovati; zakotvují se hluboké předsudky a nelze pak jich vytrhnouti, a pak jedná se s námi jako s inferiorním národem, který za všecko, co má, za kulturu, vzdělanost, umění, jen Němcům děkovati má, který tedy musí se skloniti před duchem německým a jemu musí uhnouti a sloužiti. Do myslí německých čtenářů se od některých spisovatelů jejich zrovna suggeruje takové mínění o Češích; že tomu tak i u vědeckých spisovatelů německých, je známo, tím více pak taková zavilost řádí v lehkém zboží belletrie německé, v níž není mnohdy ani drobtu pravdy, ale za to převeliká dávka pýchy a troufalosti.

Spisovatel dělí knihu na tyto kapitoly: I. Marbod, Samo, Čech, Krok; II. Libuše; III Dívčí válka; IV. Vévodové pohanští; V. Křesťanství a pohanství; VI. Přemyslovci a Vršovci; VII. První králové; VIII. Přemysl II. Obšírně rozebrány a oceněny jsou knihy: Brentanova: Die Gründung Prags; Grillparzerova: Libussa a Königs Ottokars Glück und Ende; Ebertova: Wlasta a Břetislav und Jutta a Hornův: König Otakar. U ostatních ovšem musil se spisovatel uskrovniti; podává obsah, naznačuje vzájemný poměr spisovatelův a stručně jejich spisy posuzuje. Úsudek spisovatelův bývá přesný a případný, jen na několika místech neradi postřehujeme tón výsměšný a uštěpačný.

Kniha je psána s porozuměním snah našeho národa, zastává se ho a jeví k němu sympathie. Nás dobře orientuje o smýšlení německých belletristických spisovatelů, bude-li však také aspoň trochu na to, aby němečtí spisovatelé správnější a spravedlivější stanovisko k národu našemu zaujali? Kdyby toho docíliti bylo lze, nejlepší byl by to úspěch této knihy. T.

Sborník světové poesie. Svazky 62., 64. a 65., pak od 70.—73. a 76.

Kdo si přeje poučiti se o stavu písemnictví za našich dnův u jednotlivých kontinentalních národů, tomu lze doporučiti co nejlépe londýnské „Athenaeum“. Přináší rok co rok, a to vždy v prvním svém čísle červencovém, stručné arciť, ale věcně psané zprávy v té příčině. Čtenáře „Hlídky“ zajisté zajímati bude, jak asi vyzněl povšechný úsudek o stavu krásného písemnictví. Úsudek ten není nikterak příznivý; zejména co se poesie týká, snášejí se všichni referenti v tom, že na tom poli znamenati ne-li úpadek, tož zjevnou stagnaci. Neboť naděje skládané v hnutí „mladých“ nejen že se nepotvrdily, ba namnoze zklamaly.

Ano, kde se něco pozoruhodného a významnějšího objevilo, to patrný na sobě nese znak návratu k starým, ba prastarým směrům básnickým. A jak v té věci u nás poměry stojí, známo s dostatek. Ostatně pověděl to nevěřícím Tomášům sám jeden ze stoupenců nejmodernějšího u nás hnutí. Z těch mladých věru „avis rarissima" jest poeta, jehož básně zač stojí. Proto díky nemalými jsou a musí býti zavázáni milovníci pravé, čisté poesie České akademii pro vědy, slovesnost a umění, že se před lety už chopila myšlenky podávati českým čtenářům v zdařilých, výši nynějšího vývoje básnického zúplna vyhovujících překladech básnické plody cizozemských poetů, popředně uznaných veleduchův. A hezká jest už řada těch básnických svazkův a svazečkův a pěkná též řada zastoupených v nich jmen. A tu přede mnou opět leží celých osm svazků nových, třebas ne zrovna všech datem nejnovějších. Mezi jmény zastoupených v nich velikánů jsou tu předem jména Byrona-Moorea a Tennysona. Jaký to skok a jaká to propast mezi prvním a posledním! Onen — sit venia verbo! — duch rozervaný sám se sebou a společností, tento — duch klidný, spokojený sám se sebou i s okolím. Onen — otec pessimismu a trpké a žíhavé nenávisti proti lidstvu jakož i sobě samému; tento — samý soucit a něžnost ke všem. Onen potulný bard, tento milovník ústraní; onen pěvec svobody, tento — imperialista. Byron — typus pravého Don Juana, tento — typus rytíře bez úhony a vady. Onoho — poesie jako dravá horská bystřina, tohoto — klidně lučinami hrčící potůček. Dokladem toho, třebas neúplným, přece do jisté míry vystihujícím překlady právě ve „Sborníku světové poesie" uveřejněné pod č. 70.—73. a 76. Lord Byron zastoupen tu překladem „Vězně Chillonského", jímž byl François de Bonnivard, veliký bojovník a mučeník pro svobodu, básní to plnou hořkého pessimismu, a „Mazeppou", napotomním „hetmanem" kozáků, jehož ztrestání za jeho záletnost tu tklivě, s akkordy pošklebného sarkasmu vylíčeno.

Lord Alfred Tennyson (tři svazečky) zastoupen tu výborem svých idyl a legend, z nichž nejdojemnější a také nejlepší svou básní „Enoch Ardenem". Ostatních název je: „Tithonus", „Ulysses", „Oinóna", „Arthurova smrt", „Godiva", „Sv. Simeon Sloupovník", vše ve sv. 71., ve sv. pak 73. máme: „Potok", „Sny u moře", „Dora", „Loeskley Hall".)

Thomas Moore, nesmrtelný opěvatel ubohé vlasti své. Jak Byron horoval pro volnost a svobodu všeobecnou, tak zase posvětil Moore lyry své zpěv především volnosti a svobodě své otčiny. „Irské melodie", sbírka to 125 básní složených podle starých irských nápěvů, jsou skvosty nehynoucí ceny. Lord John Russell mohl vším právem o nich napsati: „Dokud poesie bude míti puvab pro lidstvo, dotud Mooreovy melodie budou žíti." A obsah jejich? Nic jiného než opěvání krás, něhy, strázní a heroismu Zeleného Erinu (Irska). A forma? Démanty nejjemněji a nejuměleČtěji vybroušené. Co do úzkostlivosti, s jakou právě v „Irských melodiích" hleděl Moore formy a výraznosti jednotlivých slov, mohou se mu toliko rovnati z anglických básníků: Tennyson, Browning a Swinsburne. Proto jsem ho také postavil mezi Byrona (též pro Mooreovu „Lalla Rookh", k orientu láska jak u Byrona) a Tennysona. A z jeho

„Irish Melodies“ přináší č. 65. první polovici (59 básniček) s vynecháním — aspoň podle mého vydání — 10 čísel.

Jména těch, kteří se podjali záslužné, třebas nevděčné (aspoň slyšeti, že nejdou až tak příliš na dračku svazky „Sborníku světové poesie“) práce, jsou: Dr. F. Krsek (obral si Tennysona), A. Klášterský (Byron) a † G. Dörtl (Th. Moore). Co se týče hodnoty překladu, možno bez obalu říci, že překlady české jsou zdařilé, ano — místy — lepší německých, pokud jsem mohl srovnati. Věrností až téměř úzkostnou vynikají překlady p. Krskovy; snad také výpravný, epický ton originalu poněkud k tomu přispěl. Nicméně čtoucímu je nahlas zdá se, jakoby místy zněly nechci říci zrovna drsně, ale jaksi dutě, natvrdle, a přece Tennysonův original jest učiněná melodičnost. Tu a tam, myslím, bylo lze se uchránit i nemístných anglicismů, následku to až příliš veliké přilinavosti k originalu. Znamenité jsou i překlady pp. A. Klášterského a G. Dörtla, jehož překlad poměrně místy nejvolnější; inu, nesnadno věru zachovati melodičnost a spolu slovní věrnost u „Irských melodií“! Aby se čeští čtenáři „Hlídky“ mohli přesvědčit, že chvála, kterou tuto vzdávám práci překladatelů, není upřílišena, stůjtež tu namátkou některé ukázky (po jedné z každého překladatele).

V Tennysonově „The brook“ (Potok) zní na př. original:

Poor lad, he died at Florence, quite worn out,
Travelling to Naples. There is Darnley bridge,
It has more ivy; there the river; and there
Stands Philip's farm where brook and river meet.

I chatter over stony ways,
In little charps and trebles,
I bubble into eddyings bays,
I babble on the pebbles.
I chatter, chatter, as I flow
To join the brimming river,
For men may come and men may go
But I go on for ever.

V překladě páně Krskově zní místo to:

On ve Florenci, cestou v Neapol,
hoch zemřel ubohý, sil zbaven všech.
Tam Darnleyský je most, má břečťanu
víc po sobě, — tam řeka, — Filipův
Zde dvůr, kde potok s řekou stýká se.

Zde v štěrku s lehkým štěbetem
se vlnky moje šinou,
já přes oblázky bublám sem
a žvatlám zátočinou.
Já bublám, bublám, jak zde v před
v tu plnou chvátám řeku . . .
a lidé jdou a zajdou hned,
však já jdu věčně věky.

Th. Moorea báseň: „Take back the virgin page...“ (začátek):

Take back the virgin page,
White and unwritten still;
Some hand, more calm and sage,
The leaf must fill.
Thoughts come, as pure as light,
Pure as even you require;
But, oh! each word I write
Love turns to fire.

G. Dörtl:

Vem zpět ten prázdný list
a v ruce toho dej,
kdo schopen jest a jist
psát verše v něj.
Mně jdou sic ideje
a jsou i čistými,
však láska v péře je
v žár mění mi.

Lord Byron. Z „Vězně Chillonského“ (VIII.):

But he the favourite and the flower,
Most cherished since his natal hour,
His mother's image in her face
The infant love of all his race,

V překladě p. Antonína Klášterského:

Však on, náš miláček a květ,
jenž hýčkán byl, co spatřil svět,
v své tváři sličné matčin vděk,
celého rodu mazlíček,

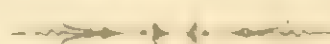
His martyr'd father's dearest thought,
My latest care, for whom I sought
To hoard my life, that his might be
Less wretched now, and one day free:
He too, who yet hat held untired
A spirit natural or inspired —
He too was struck, and day by day
Was withered on the stalk away.

syn otci nejdražší v dnech muk,
má starost sledni, pro niž tluk
jsem srdce dloužil, by ten hoch
míň trpěl teď, kdys vyjít moh':
též on, jejž duch, ať vrozen již
či vnuknut jen, přec zvedal výš,
též on byl sklán a za dnem den
vad' na svém stolku, nachýlen.

Henrik Ibsen — Don Pedro Calderon de la Barca. Dva to obři na jednom a témže poli poesie. A přece jaký rozdíl mezi nimi! I kdyby neležela mezi nimi tak veliká propast časová (200 let), přece by už pro poměry klimatické — onoho rodištěm drsný a mlhavý, k hloubání zrovna nutící sever, tohoto pak smavé a slunné Španělsko — nesmírně různiti se musili druh od druha. P. Calderon jest a zůstane největším básníkem katolickým a vždy také zaujímati bude jedno z předních míst v řadách světových dramatiků. Znám jest výrok Goetheův, který učinil o Calderonově kuse „El principe constante", že by totiž poesie, kdyby všechna se světa vymizela a jen onen kus zbyl, z něho nahradit se mohla. — Ibsena pak lze nazvati velikým reformatorem severu. Úsudky o jeho dramatické muse aspoň přes různost v detailech v té příčině se shodují. Než tentokrát nestaví se nám ve „Sborníku" ku srovnání oba jako dramatikové, nýbrž Henrika Ibsena předvádí nám K. Kučera jako lyrického básníka. Co o jeho lyrických básních, z nichž už ozývá se duch odbojný a reformatorský, souditi, to řekl sám překladatel, napsav, že jsou nám příliš vzdálenými, t. j. pro své náměty méně pochopitelnými. A proto dlužno také na nevděčnou práci p. překladatelovu (právě z onoho důvodu) pohlížeti především jako na projev piety k velikému Norovi. Překlad básní měl vyjíti k 70. výročnici narozenin básníkových, ale z technických příčin vyšel trochu později. Znaje p. Kučeru jako výtečného znalce norské poesie a, což zvláště na váhu padá, jako mistra v překládání poetických výtvorů, přál bych si, aby nám co nejdříve podal ukázky z jiných poetů norských. Pro začátek mohl by doplnit, co už přeložil z Paludana Müllera (třebas týž zrovna Norem nebyl) a pak vybrati něco z Heiberga, Oehlenschlegera, Wergelanda, Winthera. Snad by stačilo vydati jen takovou anthologii větší z norských poetů.

Svazek 64. „Sborníku" podává v novém přepracovaném rouše jednu z historických (tu v nejširším slova významu) her P. Calderonových „Sudí Zalamejský". Poprvé přeložil kus ten — jehož obsahem jest otázka cti a jejž někteří kritikové připisují také Lope de Vegovi — E. Züngel; bohužel! nemám po ruce onoho prvního překladu, abych mohl poukázati, oč nový překlad, pořízený Janem Červenkou, onen předčí. Srovnání s originalem činí jenom všechnu čest překladatelskému umění Červenkovu. Jelikož i J. Vrchlický z Calderona překládá, můžeme se těšiti, že snad časem celého Calderona dostane se nám.

Ku konci přeji co největší podpory se strany obecenstva velezasloužilému a potřebnému nám „Sborníku světové poesie". —a.

Směs.

Charitativní činnost katolických řádu v Rakousku líčil prelat dvorní rada Dr. Hermann Zschokke v sezení rakouské panské sněmovny dne 20. prosince 1901 takto: Mužské řády se svými 4081 kněžími řádovými působí následovně: 1809 jsou v 627 farnostech činni; přes 200 je jich v úřadě učitelském a jiní vypomáhají ve všech možných oborech duchovní správy. Kláštery mužské obstarávají dále: 1 theologickou fakultu, 31 theologických domácích ústavu, 3 ústavy učitelské, 13 gymnasií (všechny s právem veřejnosti), 4 měšťanské a národní školy, 8 národních škol, 2 pokračovací školy, 1 hospodářskou školu, 5 ústavů ku zaměstnání chlapcu, 4 sirotčince, 19 vychovávacích ústavů, 4 útulny pro učenníky, 20 špitalův. 13 gymnasií klášterních nedostává vyjma v Meraně, Brixenu a Hallu žádné subvence, což státu, který stojí ročně jedno gymnasium nejméně 80.000 K, ušetří summu 1,040.000 K; tento obnos musejí kláštery hraditi; že těchto třinácti gymnasií je třeba, dokazuje počet žáků na nich studujících 3649. Jak řády dovedou i ve prospěch státu šetřiti, dokazuje faktum, že theologická fakulta Jesuity spravovaná ročně jen 24.000 K vyžaduje, kdežto ostatní tři fakulty světské 773.170 K potřebují. — Dva zvláštní případy: Milosrdní bratří rakousko-české provincie ošetřovali v r. 1900. v 15 špitalech s 1341 lůžky 20.526 nemocných po 459.384 dní ošetřovacích. Německý rytířský řád se 100 kněžími a 318 sestrami vyučuje ročně kolem 3000 dětí 100 sestrami státně zkoušenými, obstarává tři opatrovny pěstounkami státně zkoušenými, vydržuje 7 špitalu pro chudé špitalníky a 8 špitalu, kde chudí bez rozdílu stavu a vyznání stravu, lékařské ošetřování a laskavé opatrování bezplatně dostávají. Do špitalu řádových bylo přijato r. 1900. 2066, docházkou bylo ošetřováno 11.172 osob. Řád má 5 špitalu pro raněné a pro případ války může postaviti 47 polních zdravotních kolon.

Sestry řeholní působí v Rakousku ještě velkolepěji. Vydržují: 11 ústavů učitelek (vesměs s právem veřejnosti), 4 vyšší dívčí školy, 158 vyučovacích a vychovávacích ústavu, 44 měšťanských a obecných škol, 464 privatních škol národních, 13 elementarních škol obecných (mimo to vyučují ve 133 veřejných školách národních), 189 škol pracovních, 144 škol industrialních, 8 škol pro řeči, 15 hudebních, 6 kursu pro učitelky industrialni, 19 škol pro vedení domácnosti, 6 ústavu vychovávacích pro chudé děti, 198 zahrádek dětských, 95 asylu pro dítky, 111 sirotčinců, 148 domů pro chudé, 13 domů pro churavé, 11 asylů pro staré osoby, 253 špitalů, 131 nemocnic, dále 146 ústavu pro ambulantní službu nemocných, 4 nalezince, 28 asylu pro služebné, 12 trestnic a polepšoven, 7 domů zaopatřovacích, 3 ochranovny, 2 věznice, několik jesličkových ústavu, 6 ústavu pro mrzáky, 6 špitalu pro nevyléčitelné, 4 ústavy pro slepé, 13 blázinců, 7 ústavu pro hluchoněmé, 4 ústavy pro idioty, 6 pro malomocné, 1 porodní kliniku; dále působí na 4 hospodářských školách, 1 lesnickém asylu, 1 nautické škole, 1 hospici námořním, 13 léčebných ústavech, 1 léčebném ústavě pro nervosní, k tomu ve špitalech dětských, zahrádkách, kursech pro učitelky, konviktech pro kursy učitelek a v 35 jiných ústavech. Stojí-li nyní jeden ústav ke

vzdělání učitelek stát ročně 60.000 K, ušetří ročně vládě 11 od řeholních sester spravovaných, od vlády nepodporovaných ústavů 660.000 K: jak mnoho teprve za dlouhá leta trvání! Několik ukázek namátkou: Ve Vídni ošetřují sestry řeholní rozličných řádů ve veřejných a soukromých špitalech ročně 25—30.000 nemocných; v domech soukromých ošetřují 15.000 osob; v 30 školách industrialních pro chudé dívky bylo r. 1901. 4230 dívek vyučováno; v 17 sirotčincích a asylech dětských kolem 4000 dítek, v 7 asylech pro starce a ošetřovacích ústavech bylo 3000 osob ošetřováno; ve špitale sv. Františka v Hartmannově ulici, který, jak známo, je soukromým špitalem, bylo ošetřováno 800 nemocných po 52.000 dnu ošetřovacích; dum milosrdenství (vzorný ústav pro celou Evropu) má 120 postelí, a za 25 let svého trvání bylo v něm ošetřováno 3581 nevyléčitelných po 1,518.724 dní ošetřovacích s nákladem 1,822.468 K. A kdybychom teprve nahlédli do jednotlivé statistiky rozličných společností řeholních, co na př. dcery božské lásky, milosrdné sestry, Voršilky, sestry Notre Dame de Sion, Alžbětinky, Salesianky velikého vykonaly! Řády kontemplativní, 550 osob v 34 domech, které skrytou a mocnou práci modlitby náměstné, pokání a smíření za jiné vykonávají, používají doby po modlitbě zbývající k pletení, hotovení paramentu, kostelního prádla a oděvu pro chudé. Missie v zemích pohanských obstarávají 5 mužských a 1 ženská kongregace osvědčenými silami. P. Wehinger, jenž po mnohá leta v Mandalayi blahodárně pusobil a přede 2 roky se zástupem zmužilých řeholnic v Birmě uprostřed 30.000 malomocných se usadil, špitaly, asyly založil, aby nejnešťastnější z lidí, malomocné ošetřoval, jejich rány myl a jim útěchu svatého náboženství přinášel, aby tam bez naděje na návrat tak dlouho pracoval, až sám onemocní: P. Wehinger je takový rakouský missionář. — A kdo spočítá polévky a chleby, jež denně od bran klášterních se odnášejí? Ještě jedna zajímavá poznámka. Rakousko bývá obyčejně od odpurců katolicismu vyhlašováno za onu zemi, jež je řády řeholními a kongregacemi přesycena. Vzhledem na svrchu uvedenou velkolepou činnost mohl by každý rozumně myslící, pokrokově smýšlející Rakušan býti rád, kdyby tomu tak bylo. Než bohužel, není tomu tak. Rakousko má vzhledem ku katolickému obyvatelstvu nejmenší téměř percento řeholníků. Zde statistika dle nejnovějšího díla Braunsbergerova: „Rückblick auf das katholische Ordenwesen im 19. Jahrhundert.“ Na 10.000 katolíků připadá v Uhrách 8 osob řeholních; v Rakousku 12, v Italii 15·9, v Prusku 15·61, ve východní Indii s Ceylonem a britskou Birmou 16·92, ve Švycarsku 20, v Irsku 25·75, v Bavorsku 29·5, v Luxemburku 39·24, v Belgii 47·37, v Kanadě 49, ve Francii a Alžíru 54·68, ve Spojených Státech 56, v Australii 59·68, v Anglii a Škotsku 69·7, v Hollandsku 95. -R.

Mezinárodní kongres, jenž od 25.—28. července 1900 v Paříži za předsednictví ministra obchodu Milleranda se odbýval a od zástupců všech stran socialní reformě ve Francii přejících byl svolán, měl pokračovati dále v díle mezinárodních konferencí k ochraně dělníku v Berlíně r. 1890. a r. 1897. v Curichu a Brüsselu odbývaných. Výsledek tohoto kongressu v Paříži bylo přijetí stanov mezinárodního spojení pro zákonitou ochranu dělníku, ustanovení Švycarska jakožto sídla tohoto spojení a jmenování mezinárodního komité, v jehož čelo byli povoláni advokát Jindřich Scherrer

v St. Gallu a státní ministr svobodný pán Berlepsch v Berlíně, jakož i professoři Philipowich ve Vídni, Cauvès v Paříži, Toniolo v Pise a Mahaim v Brusselu. Hlavní však usnesení kongressu pařížského bylo utvoření mezinárodního úřadu práce. Švycarské oddělení mezinárodního spojení pro zákonitou ochranu dělníků otevřelo zatím ve smyslu usnesení pařížského mezinárodní úřad práce v Basileji, 1. května 1901 a k jeho vedení povolalo p. Štěpána Bauera, universitního professora v Basileji. I o finanční podklad organisace bylo mezi tím postaráno. Řada vlád přislíbila, že poskytne mezinárodnímu úřadu práce subvence. V jednáních shromáždění v Basileji ku konci září 1901, o kterých zprávu podává spisek „Die internationale Vereinigung für gesetzlichen Arbeiterschutz. Herausgegeben vom Bureau der internationalen Vereinigung für gesetzlichen Arbeiterschutz.“ Jena. Verlag von Gustav Fischer. Bern, Schmidt und Francke, bylo mezinárodní spojení konečně organisováno, komité definitivně ustanoveno a pracovní programm úřadu práce, jakož i mezinárodního spojení pro zákonitou ochranu dělníků pro nejbližší leta ustanoven. Tím byla myšlenka mezinárodní ochrany dělníků, jež byla od r. 1878. od socialních politiků švycarských doporučována, prakticky uskutečněna. Z předložených zpráv a akt lze souditi, že mezinárodní úřad práce, jak nyní stává, je institucí rozvoje schopnou. Jeho význam neomezuje se již nyní nikterak na registrování a udílení zpráv, také ne na čistě vědecké statistické zpracování a komparativní srovnávání rok co rok rostoucího materialu. Úřad tento stane se v nedaleké budoucnosti zajisté centrem pro praktické uskutečnění jistých snah dělnické ochrany na půdě mezinárodních úmluv a tím také střediskem pro ponenáhlé utvoření mezinárodního práva dělnického. Zárukou pro tento rozvoj jest jednak vítězící moc ideje mezinárodní ochrany dělníků, jednak šťastná volba mužů, kteří stojí nyní v čele mezinárodního spojení. -R.

Lékaři posledních století o alkoholu. Jest mylnou domněnkou, že by všichni lékaři minulých století viděli v alkoholických nápojích něco blahodárného nebo docela lék pro celé lidstvo. Podívejme se jenom do starých autorův a budeme překvapeni vidouce, že nejlepší lékaři posledních tří století, pozorujíce zdravé i nemocné osoby i celé národy, přišli ke konečnému úsudku, jenž založen jest na nepochybných faktech a jenž ještě dnes pozornosti zasluhuje. Tak Prosper Alpin (1591) v díle „Medicina Aegyptiorum“ věnuje celou kapitolu (XI.) vysvětlení, proč Egypťané dlouho žijí. „Pití zajisté oné vody nejvýtečnější činí krev, jež pro teplé podnebí jest velmi horká, mírnější, krotí ji a činí méně přístupnou nemocem. Proto velmi mnoho lidí z Německa, Polska, Francie, Anglie, Flandrie a z jiných chladnějších míst, jak už řečeno, pro stálé opilství, jemuž se stále věnují, málo let žije. Dle svědectví mnohých lékařů v Italii mnoho jest lidí, kteří pro stálé opičky (crapula) a opilství buď krátký jenom čas žijí, buď velmi bídný život tráví, trápeni jsouce pořád mnohými nemocemi. Z těch jedni podagrou, jiní křečemi nebo třesením se... nebo jinými nemocemi celý skoro život jsou týráni.“ V následující kapitole (XII.) odpovídá na otázku, zda pro udržení života v Egyptě pití vody nilské jest užitečnější nežli pití vína, a doporoučí pití vody a zdržení se vína zvláště pro krajiny teplejší. „Leč ať je tomu jakkoliv to víme pouze, že pitím vody tělo nejlépe při zdraví se uchovává. A proto

za klamnou považuji domněnku Galenovu, jakoby každá voda byla spíše škodlivá než užitečná. Neboť kdyby to pravdou bylo, jak pak by národové těch nesčíslných krajin mohli žíti, pořád vodu pijíce? Nesčíslní jsou národové jak v Africe tak i v Asii, kteří pijíce pouhou vodu, požívají velmi dobrého zdraví; obzvláště v krajích teplejších pití vody jest nejzdravější. Leč nejen u zdravých, nýbrž i u nemocných pití vody neméně vhodno a užitečno jest dle nabytých zkušeností. Všem skoro nemocným místo vína nechť se dá za nápoj voda! (Cum omnibus fere aegrotis aqua in potu pro vino substituatur.) Velmi mnoho jest lidí, kteří přestavše úplně píti víno, od podagry a mnohých nemocí byli uchráněni.“ Dr. Wulffert, lékař berlínský, podotýká k tomu: „Každé slovo z těchto vývodův a přání lze i nyní ještě podepsati.“ — Jakob Bontius (1630), spisovatel první zdravovědy pro tropické kraje „De medicina Indorum“ předpisuje za nápoj náhražkový místo lihovin nápoj, jejž si může každý z vody, cukru, citronův a tamarindů udělati. — O dysenterii (úplavice, nebo u starých každý zánět střev) praví Bontius: „Obzvláštní však příčina toho zla jest pití „vína páleného, jež sluje arak a který Číňané připravují z oryzy (druh trávy, též rýže) a ze sumýšu v moři žijících.“ O nemocech jaterních: „Žádná útroba v těch krajinách častěji netrpí více než játra, jež pitím onoho zlořečeného araku ve své podstatě se porušují.“ — Co řekl Bontius o dysenterii, stvrzeno jest novými výzkumy (Kolb, „Beiträge zu einer geographischen Pathologie Britisch-Ost-Afrikas“, Giessen 1897), a co napsal o nemocech jaterních, souhlasí s výzkumy van Leent a Treille („Principes d'hygiene coloniale“, Paris 1899).Ováží-li se, jak jednoduchými prostředky výzkumnými staří lékaři pracovali, nemůžeme jim upříti uznání pro způsob, s jakým vědecky probírali otázku alkoholickou, nezapomněvše při pozorování jednotlivců na elementarní, biologická fakta. Vždyť přišli k důsledkům, které z největší části ještě dnes za správné se uznávají. -cv-

Raiffeisen. V Neuwiedu u Rýna, ústředí generalního svazu venkovských společenstev pro Německo a dlouholetém bydlišti Raiffeisenově dne 10. července t. r. odhalen pomník Raiffeisenův. Na tisíce bylo rolníků, kteří ze všech německých krajů k tomuto v pravdě důstojnému aktu holdovacímu se shromáždili. Vedle knížete z Wiedu, který odhalení pomníku vykonal, a vedle řady vysokých úředníků státních přišli zástupcové společenstev z Rakouska, Anglie, Irska, Finska, Hollandska, Tyrolska, Srbska a Charvatska, aby tomuto muži dík svůj projevili, jehož dílo dnes přináleží celému světu kulturnímu. Při slavnosti byl také podán obraz o přítomném stavu díla Raiffeisenova v Německu. Zpráva generalního ředitele vykazovala klidný a stálý rozvoj venkovských společenstev organisace Raiffeisenovy. Počet sdružených společenstev v předešlém roce vzrostl z 3713 na 3850. Obrat roční obnášel r. 1901 v penězích 540 milionů proti 460 milionům roku předešlého, ve zboží 38 milionův proti 28 milionům roku uplynulého. Centralní půjčovna byla opět s to, aby následkem svého čistého zisku 225.000 svým akcionářům, spolkům poskytla 4% zúrokování. Rokování ukázalo, že svaz Raiffeisenův je pevnější a sjednocenější než kdy jindy. Lépe než mnozí jiní zasloužil Raiffeisen svůj pomník. Ostatně platí o něm slovo: „Tvůj nejlepší pomník je tvoje dílo.“ -R.

Rozhled.

V Brně, 25. srpna 1902.

Ve dnech 24. a 25. srpna pořádán v Králové Hradci katolický sjezd diecesní, při němž byla spolu valná schuze organisací socialních. Sjezd sám podle zpráv listů byl manifestací velmi zdařilou a nadšenou. Zřejmo, že za obezřetné a moudré vlády nynějšího biskupa Hradeckého mnoho se změnilo k lepšímu.

O odpadu v Čechách přinesl „Köln. Volkszeitung" (č. 689. a 733.) opět dva informativní články, jež pokoušejí se hlouběji hnutí proniknouti a příčiny jeho osvětliti. Statisticky osvětleno ono hnutí u příležitosti jásavého článku časopisu „Wartburg", jenž vydává se schválně pro hnutí tří „O". V čísle onom se pravilo: Brzy budou celé německé Čechy opět lutherské. V celku působí už dnes 54 protest. duchovních v německých Čechách na 108 místech se 40 chrámy, kdežto r. 1898., než hnutí „od Říma" počalo, bylo duchovních 28, chrámů 23 a míst se stálou i občasnou pastorací 48. Přibylo tedy 26 duchovních, 17 chrámův a 60 nových stanic kazatelských. — A to vše pro 8524 nově obrácených, kteří po dobu odpadu přibyli. Dřívější církevní hotovost sloužila počtu protestantů skoro pětkrát tak velkému. Podle diecesí jest budějovická nejčistší (920.000 českých, 228.000 německých věřících); jsou tu jen dvě stanice predikantské: v Horšově Týně (4 protestanté) a v Přešticích (dosud bez protestantů). V pražské diecesi (1,696.000 č. a 533.000 něm. věř.) jest nekatolíků 53.846, z nichž 29.998 jest jich v chebském vikariatě; propagandou ze 36 vikariatů (děkanství) zachváceno jich 10 (Cheb, Falknov, Jáchymov, Kraslice, Stříbro, Planá, Hroznětín, Tachov, Plzeň, Rakovník). V litoměřické diecesi (342.000 č. a 1,191.000 n. v.) propagandou zachváceno ze 26 vikariatů 19 a odpady v bohatém prumyslovém kraji tom jsou nejčetnější. V královéhradecké diecesi jen pět severních německých vikariatů zachváceno propagandou. Pisatel ukazuje na každém místě, kde zřízen nový chrám nebo nová stanice, pro jak nepatrný počet protestantů se zřizuje už nová organisace církevní, ba stanice samy jsou dříve zřizovány, než ještě kdo veřejně k protestantismu se přidal.

Mezi příčinami odpadu uvádí (č. 733.): náchylnost k náboženskému kvašení z dob odedávných, spoutanost církve státem z dob protireformačních. Církev z dob těch, kdy stát otázku vyznání vzal za svou věc, vyšla jako nevolnice státu, zbavena práv a svobody, spoutána samými nařízeními kanceláří císařských a právy patronatními, jež stala se bičem církve. Josefinismus pak pouta ještě utužil. Konkordat měl přinésti úlevu, jinde v Rakousku snad i přinesl, ale v Čechách opět ještě zhoršil postavení; stát svobod a práv využil a závazkův opět nesplnil. Jiná bezprostřední příčina jest národnostní boj a nejbližší

příležitost Badeniho nařízení jazyková a agitace všeněmecká. Pomocnými příčinami jsou: socialni úprava společnosti. rychle vyrostlá města průmyslová. náplyv obyvatelstva. jemuž organisace církevní nestačila. zbědované a duši i tělo ničící poměry dělnické. společnost měšťanská a intelligence vesměs liberalní. „Německý lid je sice sám povahy vážné, klidné a snaživé. opilství jest v něm velmi řídké; ale lidé dychtí jen po pozemských věcech. Schází jim úplně snaha idealní. Pochází to z nedostatečného výchovu náboženského v rodině i ve škole."

Francouzská vláda svými mimo zákon a proti zákonu vydanými nařízeními aspoň na jižním a západním okraji Francie a místy i jinde (v Paříži samé) vyvolala mocné hnutí demonstrační. Tak nebude na příště aspoň výmluvy. že obyvatelstvo jest s jednáním Combesovým vesměs srozuměno. I samy přátele vlády zaráží jedna nepříjemnost, přírustek vydání, jaký nastane převzetím všech soukromých klášterních škol do nákladu státního. Tak vypočítává list „République", že vláda, ač zrušila teprv malou sedminu všech soukromých obecných škol katolických (2500 z 18.480). přece uz bude míti 10 mil. ročního vydání více. Kongregační a soukromé školy katolické navštěvovalo (1899) 1.583.779 dítek. čili víc než čtvrtina všech dítek školou povinných (5.430.494). Převzetí všech škol obecných na náklad státní znamená většího výdaje státního o 60 mil. franků ročně. nepočítaje zvýšený náklad obcí. Třeba však doložiti. že četné školy kongregační byly zároveň ústavy sirotčími. stát bude tudíž po zrušení školy nucen i sirotčince zříditi. což bude státi teprve více. než pouhá škola. Ústavy lidumilné (chorobince, nemocnice. útulny) ovšem Combes beze všeho dále ponechává ve správě kongregací — ne z přízně ani z velikomyslnosti! Ale že se bojí bouří lidu o milosrdenství připraveného. — Jednání vlády v episkopatu a kněžstvu samém jen částečně vzbudilo hlasný odpor a nespokojenost Část episkopatu a kněžstva vidí v tom všem jen důsledný vývoj nepřípadné politiky katolických stran francouzských, a nesouhlasíc s politikou tou. přijímá i řádění vládní jako zaslouženou odvetu. Sděleno několikrát. že z Vatikanu chystají také řízný protest proti nařízením Combesovým. ale zatím dosud úředního projevu není. Jest ostatně pravdě podobno. že francouzské bouře přicházejí v čas na vyčistění vzduchu ve Francii samé a že se přeženou. Francie nemá ráda dlouho jedné písničky.

Poláci ztratili v Římě v předsedovi kongregace de propaganda fide kardinalu Ledóchowském mocného a vlivuplného zástupce u kurie římské. Není však pochyby. že Poláci se dovedou i nadále uplatnit. což při jejich přivinulosti k Římu jest docela přirozeno. Na zakročení Vatikanu v Petrohradě urovnána záležitost s biskupem vilenským Zwierowiczem trochu diplomatičtěji. než jak ji bylo po kozácku rozseklo ministerstvo vnitra. Biskup dosazen bude na jiný stolec biskupský v království; čímž vyšlo se vstříc i Petrohradu. jenž těžce by byl nesl návrat do Vilna samého. Mezi jednáním samým však prolétly novinami i zvěsti. že Rusko zruší své zastoupení ve Vatikaně jako nepotřebné a pro zastupování katolických záležitostí

zřídí jen katolickou kancelář při vyslanectví v Kvirinale. Měla tato vybrůžka snad býti vábidlem k povolnosti?

V Przemyšla pořádána od 19. do 22. srpna synoda diecesanní. Sešlo se na ni na 300 kněží. Nebylo synody od roku 1723. Program jednání byl velmi hojný. Ráz a povaha předmětů, také i celé jednání a resoluce nesly týž ráz, jaký u nás bývá na sjezdech katolických, když jsou sjezdy práce dobře zorganisované a dobře připravené. Dekrety synody seřaděny pod 10 titulů (sekcí), všech předmětů či záležitostí, o nichž dekrety schváleny, bylo 78. Z toho čísla samého už zřejmý je široký program sjezdový. Vedle věcí týkajících se úcty a bohoslužby, pastorace a života kněžského pojednáváno též: o museích kostelních, o knihovnách, jmenovitě knihovnách farních, o spolkovém životě, o socialní činnosti kněžstva, o tisku, zvláště o tisku pro lid, o poměru kněží ke stranám politickým, o Raiffeisenkách, o hospodářské a osvětné působnosti kněží a jiných.

Rusínští kněží vyslaní lvovským metropolitou sjednoceným do Ameriky za vystěhovalci vrátili se už a o náboženském stavu jejich zprávu podali; vysláni byli Basiliani P. Žoldak do Kanady a P. Martyňuk do Brasilie. Tento v Brasilii samé načítal Rusínů na 42.000, v Argentině asi 10.000 duší. V Kanadě počet Rusínů přesahuje 45.000 duší. Zprávou P. Žoldakovou pohnut vysílá teď metropolita Šeptyckyj nové missionáře do Kanady, vedle P. Žoldaka ještě tři Basiliany a tři světské kněze, mimo to čtyry sestry klášterní. Kněží světští určeni přímo pro pastoraci na místech, kde nejvíce jest jí potřebí. Basiliani pak mají založiti klášter a školu a býti tak semeništěm a střediskem, odkud by na příště vycházel a sám ze sebe se obrozoval duchovní a náboženský život Rusínů kanadských.

Z Haliče chystá se na podzim jubilejní pouť rusínská do Říma. Na dekanátních konferencích letos a vloni naléhalo kněžstvo, aby sjednocená církev vyňata byla zpod správy kongregace propagandy a organisována jako samostatná provincie církevní. Za příležitosti pouti své doufají Rusíni i tuto otázku nějak s kurií římskou rozhodnouti.

Staroslovanský jazyk v některých jihoslovanských diecesích (jmenovitě v rakouském Přímoří a Dalmacii) narážel mezi jiným i na ten odpor, že kněžstvo neznajíc ani písma ani řeči staroslovanské a v žádném semináři nemajíc zvláštní stolice staroslovanského jazyka, samo nehorovalo příliš — namnoze aspoň — pro věc, jež mu byla obtíží. Biskup krcký povolal teď slavistu professora Vajsa z Prahy, aby kněžstvo, aspoň jeho diecese, v řeči staroslovanské vycvičil. — V samém městě Krku (Veglia), jež se nalézá pod nadvládou vlašskou, biskup Mahnič setkává se s tuhou oposicí proti staroslovanské liturgii. Starosta obce složil svůj úřad a farář Don Lazarino se svému biskupovi vzepřel. Městská rada hodlá jíti k ministerstvu žádat za pomoc proti biskupovi svému, aby opět zavedl v Krku liturgii latinskou.

Na letošim „ekumenickém" sjezdu starokatolickém příznivec a zástupce starokatoliků v Rusku, J. Kiréjev, opět se súčastnil a činil sprostředkovatele. V Rusku samém však nabídky starokatolíků pro

společenství obou církví nenacházejí mezi bohoslovy ruskými mnoho ohlasu. Jednání, jež počalo před několika lety mezi zvláštními k tomu zřízenými komissemi pravoslavnou v Petrohradě a starokatolickou v Rotterdamě, najednou v Petrohradě přerušeno a odpověď rotterdamské komisse z r. 1899. ani veřejnosti nesdělena, ač jinak obě komisse vzájemné spisy veřejnosti k diskussi předkládaly. Teď teprv petrohradská komisse uveřejňuje zmíněnou odpověď starokatolickou, týkající se katolických nauk o partikuli „Filioque“ (že Duch svatý z Otce „i Syna“ pochází) a terminu „transsubstantiatio“ (přepodstatnění chleba a vína v nejsv. Svátosti oltářní). Starokatolická komisse v obou věcech zastává volnost projevu. Opírajíc se na sedm prvních sněmů církevních a na otce církevní před rozlukou obou církví, jež obě církve východní i západní vyznávají, praví, že nauka o pocházení Ducha sv. jest od otců pojímána jednou ve smyslu řeckém, jednou ve smyslu římském. Starokatolická církev ji proto pokládá za domněnku theologickou, a za žádný dogmat, může se jí přidržeti kdo chce v tom a kdo chce v onom smyslu. Pod přepodstatněním pak nevyznává církev starokatolická jinou nauku o Svátosti oltářní, než jaké se drží i církev pravoslavná, nauku svou dosvědčuje výroky nejhlavnějších svatých Otců, jak se na ně i církev východní odvolává. Nejslaběji hájí komisse rotterdamská platnost biskupských svěcení starokatolických; ustanovení prvotní církve, že svěcení biskupa má se díti za přítomnosti dvou jiných biskupů, vykládá ne jako ustanovení o platnosti, ale o důstojnosti svěcení a ne jako podmínku, jež by naprosto platila. Není-li možnosti aby dva biskupové přítomni byli, platilo prý odjakživa v církvi i pouhé posvěcení jedním biskupem bez assistence jiných. Appelluje konečně na pravoslavnou církev, že obě — jak starokatolická tak pravoslavná — stíhány jsou anathematy a exkomunikacemi římské církve a obě stejně bezdůvodně; nechať aspoň samy si ještě nečiní příkoří a navzájem se neanathematisují! Mají jednoho nepřítele — Řím, tedy podejme si proti němu ruce.

Někteří ruští učenci bohoslovní nespokojují se však s tím, že starokatolická církev věří nebo aspoň officielně předkládá tu nauku, jaká byla v církvi po osm prvních století, nýbrž žádají, aby starokatolici, chtějí-li vstoupiti v jednotu a společenství s ruskou církví, shodli se s dnešní naukou její ve všem! Také řecký patriarcha cařihradský na rozdíl od předchůdce svého chová se ke starokatolíkům odmítavě, nazývaje je prostě protestantskou církví, která pravé nauky křesťanské, stejně jako protestanté, už nemá.

Teď po odpovědi rotterdamské budou míti slovo zase ruští učenci bohoslovní; diskusse asi tak brzy neskončí a také nové a nové momenty nesouhlasu mezi oběma církvemi budou se objevovat.

Pro rozsáhlá prostranství v evropském Rusku pohany a rozkolníky i sektáři osidlená při veškeré vládní a společenské podpoře církve pravoslavné jest činnost missionářská přece jen nepatrná. Tak podle zprávy astrachanského diecesního výboru missijního byla v minulém roce v astrachanské diecesi na 440.659 duší pohanských pouze dvě

missijní střediska Prvá missie protipohanská ve třech stanech (kočovných) na páti místech s chrámy, školami nedělními a dvoutřídní školou připravující nižší duchovenstvo a učitele ze samých domorodců (Kalmykův a Kirgizů). Druhá missie protimohamedanská měla dva stany kočovné a dvě hlavní stanice se školami. Křesťanů ze všeho toho počtu jinorodců (440.000) jest 2200. Mezitím co mešit je 164 a churulů 65, je křesťanských chrámů 10 a missionářů kněží 12, pomocného duchovenstva šest osob.

V kalužské diecesi, jež jest jednou z nejhustěji osídlených rozkolníky a sektaři, kteří tvoří skoro čtvrtinu obyvatelstva, počal nynější biskup probouzet v kněžstvu ducha větší horlivosti. Svolal napřed menší sjezdy, na nichž pod vedením starších zkušených missionářů mělo se kněžstvu dostati pokynův a rad, jak si počínati v usvědčování bludařů; letos pak počátkem července svolán sjezd z celé diecese do Kalugy. Súčastnilo se ho po šest dní na 90 duchovních; podávány jim návody a povzbuzováni k horlivé missijní činnosti.

V ruském synodě na přání samého cara počato opět dílo kanonisace „starce sarovské poustky“ v tambovské gubernii, řeholníka Serafina (Prochor Mošnin, zemřel 2./14. ledna 1833). Synodu podána akta o 100 zázračných případech uzdravení a spomožení v nouzi na přímluvu „starce Serafina“.

Za živa už poctu svatých vzdávají faráři kronštadtskému, otci Janu Ilj. Sergievu. Dosud otci Janovi pocty ty ve způsobě návštěv a proseb i dárků byly příjemny a se skromností je přijímal. Ale jeden ze ctitelů jeho už šel dále. Jakýsi Ivan Artamonov z kostromské gubernie složil na otce Jana „akafist“, chvalozpěv, jaké církev zpívá jen k poctě svatých a Bohorodičky, a zařídiv v jedné místnosti domu svého modlitebnu, počal sám s bohoslužbou k otci Janu, učiniv se samovolně jeho — knězem. Otec Jan pobouřen takovouto poctou, jež na konec proměnila se ve vydírání, jež Artamonov provozoval, proklel v listě k Artamonovu celou jeho „bohoslužbu“ i s „akafistem“, který ovšem zpívá se na četných shromážděních dále a rozšířil se už po valné části Ruska, i v samém Petrohradě, horlivé nalézaje ve ctitelích otce Jana zpěváky a chvalořečníky, zvláště mezi ženštinami.

Zvláštní návrh podal v „S. Peterburgských Vědomostech“ prof. med. A. Šiltov o vychování náboženském. Šiltov jest náboženský filosof a vydal letos právě v Charkově spisek apologický „Myšlenky o Bohu-člověku s filosofického a přírodovědného stanoviska.“ Ve svých článcích a myšlenkách klade důraz na přírodovědné prohloubení cítění a myšlení křesťanského a z realních a přírodních věd bere hlavní důvody pro pravdy křesťanské nauky. Výchov náboženský ve středních školách i na vysokých školách měl by svěřen býti zvláštním k tomu uschopněným lektorum nekněžím, kteří by jedině věnovali se tomu, aby živým slovem, příkladem i osobním stykem působili na srdce a mysli mládeže a nadchli je horlivostí a zápalem pro nauku a život křesťanský. Šiltov nechce kněži jako vychovatelů náboženských. Kněz podle něho jest vždy jednostranným, jest formalistou, a žák na něho pohlíží jako na vyslance církve, jako na interessovaného, jenž mluví jak mluvit musí. Jen

nadšený laik dovede přelíti v mládež nadšení náboženské. On dovede všecek duševní obzor mládeže naplniti vonnými výpary náboženské nauky, on dovede a musí býti tak vybrán, aby to dovedl, ne náboženství po školometsku vyučovat paragraf za paragrafem, ale všecko jiné vědění žákovo, všecko jeho myšlení školními hodinami rozstříknuté, nesoustředěné svádět v jeden centralní názor, uladovat je navzájem a harmonii klást v duši mladíkovu, harmonii jež vyznívá akkordy křesťanského smýšlení a cítění. Příruční knihovna náboženských, filosofických a ethických knih pro žáky zvláště vybrána budiž jen ze spisu laických, ne z kněžských knih, a zřízena budiž zvláště ještě vedle žákovských knihoven na středních i vysokých školách.

Lichotivým návrh ten pro kněžstvo ruské zrovna není, a časopisy církevní se také proti němu třebas velmi blahovolně ohražují. Jeť prof. Siltov jinak vřelým synem církve pravoslavné a církev od něho doufá ještě dobrých služeb pro sebe i náboženství. Ostatně v mnohém náhledy jeho mohou býti zajímavy i pro nás a snad i u nás správny.

Veliký zájem vzrůstá po celém soustátí severoamerické Unie pro centralisaci všech katolických spolků. Hnutí toto jest vlastně protitlak snah protestantských, zničiti katolické indianské missie a poškoditi katolicismus na ostrovech získaných válkou se Španělskem. Zdá se však, jakoby živel tak zvaného amerikanismu centralisaci nepřál. Tak zástupce toho amerikanismu vyslovil se soukromě, že není třeba žádného spojení. Máme prý se domáhati svých práv v rámci ústavy a občanského práva. Těžko je se však práv domáhati, není-li ústředí a jestliže sám episkopat je nesvorný mezi sebou i v zásadních principech.

Jedenáctý letní běh tak zv. „Katolické letní školy" (Roman catholic summer school) konal se v Cliffhave na jezeře Champlain (ve státě New-York, na severovýchodě). Katolická intelligence celého soustátí scházívá se ročně v prázdniny na několik neděl na některém výletním místě. Nejnadanější, nejučenější a nejslavnější řečníci adressují vybrané toto posluchačstvo v tak zvaných „lectures", které pak se uveřejňují. Nynějším předsedou této „Summer school" jest učený kněz Rev. Michael J. Lavelle. První týden přednášeli Thomas A. Mullen A. B. ze slavné harwardské university a James A. Rooney, jeden z vydavatelů „Brooklyn Eagle". Tak jiná léta bylo na př. přednášeno: Budhismus a křesťanství (Mgr. De Harlez), Sekta christian science a její léčení virou (Dr. T. P. Hart), Vzrůst čtenářských kroužků (Rev. T. M'Millan C. S. P.), Jak pracovati ve čtenářském spolku (Rev. W. J. Dalton), Chrámová hudba (Rev. R. Fuhr O. S. F.), Katolické literarní spolky (slečna K. E. Konway), Historický kriticismus (Rev. C. De Smedt S. J.), Inquisice (Rev. J. F. Nuguet), Savonarola (Conde B. Pallew Th. D.), Jean d'Arc (J. W. Wilstach), Magna Charta (prof. J. G. Ewing), Missionářské výzkumy na severu (soudce W. L. Kelly). Tyto běhy letní možno srovnati se schůzemi velehradskými.

Taftovo poselství z Ameriky dorazilo do Říma. Zástupcové obou směrů katolicismu amerického: německého konservativního arcibiskup Milwaucký Katzer (matka jeho Češka, sám říkává: „Já jsem Moravec"), směru liberalního biskup Sioux-Fallský O'Gorman svádějí

putky předních stráží u sv. Stolice. Je pochybno, zda Řím se dá chytiti na udici zdánlivého uznání souverenity a budoucího vyslanectva amerického u sv. Stolice, aneb aspoň nadějí na „navázání styků". Jest jisto, že američtí zednáři se té komedii jenom vysmívají. Aspoň sám Mr. Taft v „The Autlook" veřejně prohlásil: „Civilní vláda na ostrovech Filipinských má otázku k rozluštění: zda nenajdou se prostředky nějaké, jimiž by se zabránilo zbouření, které jistě nastane, jakmile mniši se vrátí do své fary. Komisse zříká se všeho přání míchati se do vnitřních záležitostí církevních. Ale ráda by viděla, kdyby Řím nepustil mnichů dovnitř a tak pomohl urovnati ony nesnáze. Obracíme se k samému papeži jediné proto, že v záležitostech světských je moudřejší obrátiti se na hlavního ředitele firmy nežli na sprostředkovatele s mocí omezenou. A vytýká se nespravedlivě vládě, jakoby zamýšlela navázati s Vatikanem stálé styky diplomatické, kterým se vzpírají všecky tradice naší republiky." Katolíkům zde jest na jevě, že se jedná o dvojí věc. Nejprve zmocniti se lehko pozemků mnišských a za druhé ochromiti křídla církve oloupením jí o všecek klerus na Filipinách a ponechati katolíky tamní na pospas protestantským kazatelům. O první usilují američtí kapitalisté vědouce, že Filipiny jsou nejbohatší zemí na přírodní poklady. O druhé pracují kazatelé protestantští. Tak Rev. Dr. A. J. Brown, tajemník presbyterianského výboru pro zahraniční missie, vrátiv se z Filipin prohlásil v časopise „New-York Sun": „Naše poslání na Filipinách je to, abychom zlomili moc pověry a v massách vyvolati smýšlení, které by jim nemožným učinilo zůstati v církvi katolické, jak dnes existuje." A zdá se, že je vyvolávají. Jádro dobré zůstává katolickým a pleva stává se bez vyznání.

*

Z národního hospodářství. Těžkosti, jaké se skupily ve vyjednávání obou vlád, rakouské a uherské, konečně na konferencích v červenci a v srpnu odstraněny potud, že zbyla jen divergence snah obou předsedů ministerských, pokud se týká ochranných cel trojího hlavního průmyslu rakouského: železářství, strojnictví a textilnictví. Tu uherská vláda brání se každé vyšší celní ochraně, rakouská vláda pak spolu se zemědělskou zvýšenou ochranou chce provésti i prumyslovou ochranu.

Tato vážnost, jakou obě vlády přikládají autonomnímu tarifu, přivádí na myšlenku, že obě vlády za nejistých poměrů mezinárodních vidí v něm přece více než jen návrh tarifu smlouvacího, negociačního, který se dohodou se smluvními státy ještě značně pozmění; snad se nadějí, že nebude-li možno domluvit se navzájem s Německem a s jinými smluvními státy a nebude-li se chtít dnešní tarif ponechat v platnosti, bude snad i autonomní skutečně tím, čím jej název jeho činí.

Dlouhé a těžkostí plné parlamentární projednávání tarifů zatím pouze v Německu už si odbylo jednu fasi, totiž komisse parlamentarní jej probrala v prvním čtení. Ve státech ostatních (Italii, Švýcarech a balkanských státech) stejně jako u nás, parlamenty se tarifem dosud

nezabývaly, ač jako ve Švycarsku, tarif už dávno, hned po německém návrhu, jest hotový, v jiných státech ovšem (balkanských) teprv jej chystají, a snad ještě daleko nejsou ani s přípravnými pracemi. Německá komisse sněmovní ostatně v prvním čtení pozměnila tarif k nepoznání, zvýšivši vesměs cla zemědělská a zvýšivši nebo i sníživši cla průmyslová. A nové změny snad ještě nastanou i v druhém čtení v komissi samé, a kdož ví konečně, co na něm ještě nezmění plenum sněmovní! Stejný osud potká tarify vládami navržené i v jiných státech, neboť všude v nejširších kruzích ujaly se zásady ochranářské a ty dojdou neomezeného výrazu v usneseních parlamentarních.

V konferencích, jež týkaly se obsahu tak zvaného vyrovnání mezi oběma polovicemi říšskými, zatím sděleno, že vláda uherská přistoupila na zlepšení dohledu veterinarního (zdravotní služby dobytčí) a za osvobození uherských rent od daně rentové povolila úlevy pro obchodní styky našeho průmyslu s Uhrami. Průmysl rakouský stihán poslední dobu proti znění smluv vyrovnavacích všelikými daňovými předpisy, poplatky různými, proti nimž marné bylo ohražování jednotlivcův i obchodních korporací, ba i samé vlády rakouské. Bude ovšem záležet na obezřetnosti vlád rakouských, jak Uhři budou daná přirčení plniti.

Úroda letoší slibovala od jara hojnou sklizeň, leč nestálé počasí zkazilo mnoho, zvláště choulostivější obilniny (sladový ječmen). Za to chlebové obilí má celkem sklizeň hojnější předešlých. V Evropě vesměs, vyjma Anglii a severozápadní kraje Ruska. Zvláště evropské vývozní země mají sklizeň pšenice (i žita, pokud se týká) velmi dobrou: podunajské země s Uhrami, Rusko i severní Amerika. V porovnání s minulým rokem jest letoší rok letem hojnosti. A přece i v takovém roce hojnosti třeba doznati, že nadbytku není. Zvláště po loňské slabé úrodě chlebovin (neúroda kukuřice v Americe) letos přede žněmi byly zásoby už tak nepatrné, že sotva nového obilí se dočkalo. V nový rok požňový vstupuje se tudíž úplně bez zásob. Pokud Evropy se týká oceňují anglické obilně-obchodní listy sklizeň pšenice v Evropě na 200 milionů kvarterů (kv. = 290 litrů), tedy skoro tak vysoko, jako hojnou úrodu leta 1898[1]. Průměrně ve střední, západní a jižní Evropě, jež se svou pšenicí nevystačí, třeba dovésti ještě asi 47 až 49 milionů kvarterů. Tato potřeba hradí se částečně převozem z jihovýchodní Evropy (z Balkanu a z Ruska), částečně ze zemí asijských, z Ameriky severní a jižní (Argentiny) a z Australie. Země evropské, jež pšenici

[1]) **Úroda pšenice za posledních pět let byla na celém světě: r. 1897. 291·7 mil. kv., r. 1898. 370·3 mil. kv., r. 189-. 349·0 mil. kv., r. 1900. 324·13 mil. kv., r. 1601. 350·2 mil. kv.**, průměrná roční sklizeň 337·2 mil. kv. (930·5 mil. hl.). Pro letošek oceňuje se sklizeň světová na 357·65 milionů kvarterů (1040 mil. hl.). V nejdůležitějších pšeničných zemích oceňuje se letoší úroda: ve Spojených Státech: 2-8·5 mil. hl. (vloni 273·3 mil. hl.), v Rusku 157·0 mil. hl. (vloni 145·4 mil. hl.), ve Francii 122·1 mil. hl. (vloni 110·5 mil. hl.), v Indii as 81·4 mil. hl. (vloni 91·6 mil. hl.), v Uhrách 64·0 mil. hl. (vloni 50·8 mil. hl.), v Německu 50·9 mil. hl. (vloni 34·9 mil. hl.), v Italii 42·3 mil. hl. (vloni 46·5 mil. hl.) ve Španělsku 57·8 mil. hl. (vloni 46·5 mil. hl.), v Kanadě 32·0 mil. hl. (vloni 32·0 mil. hl.), v Argentině 29·1 mil. hl. (vloni 20·4 mil. hl.), v Rumunsku 26·2 mil. hl. (vloni 25·4 mil. hl.), v Anglii 19·6 mil. hl. (vloni 20·4 mil. hl.), v Rakousku 16·7 mil. hl. **(vloni 16·0 mil. hl.), v Bulharsku, Turecku, Malé Asii a Australii po 14·5 mil. hl.**

vyvážejí, budou míti přebytku asi 20 mil. kvarterů, severní Amerika čítá se též asi 20 mil. kvarterů, ač tu možná se ještě sklamati, ostatek by tedy musila doplnit vždy nejistá sklizeň Indie, Australie a Argentiny. Všecky tři země mají teď léta suchá a není nemožno, že místo svého přebytku asi 9 mil. kvarterů budou i schodek vykazovat. Vyhlídky na zásobování chlebem nemá tudíž Evropa ani v tomto létě skvělé.

Velikou událostí hospodářského života, ne snad jen místní ale všeobecnou, byly koncem července a v první polovici srpna stávky zemědělské ve východní Haliči. Stávky byly dlouho připravovány a zdá se, jsou velmi vydatnou politickou zbraní radikalů rusínských proti nadvládě polské. Jejich národně politický ráz zřejmým jest ze spisků, jimiž lid podnícen (Václava Budzynovského letáky „Chłopśka Polityka“, jejíchž šest prvních čísel obsahuje: „chłopśkyj strajk“, „chłopśkyj raj v novij Zeljandyi“, „narod i sojm“, „strajkujte!“ „chłopśkym koštom“ a „chłopśka zemlja“) — socialisté polští přišli už až k hotovému dílu. Požadavky dělníků zemědělských ovšem byly rázu materialního, ježto na jiné by nebylo bývalo možno lid získati. Také není ovšem možno tvrditi, že by lid byl všude býval dobře placen a dobře s ním zacházeno. Avšak většina stávek vypukla ne tam, kde nejhuř s lidmi zacházeno, u židovských pachtýřů, ale u pánů polských a to nejdřív prý u tak zvaných „chłopomanů“, tedy pánů, kteří s lidem zacházejí dobře a starají se oň. Konec konců pravda, stávka se rozlila jako příval po celém kraji a stihla „obšary“ jak panské, tak pachtýřské (židů). Podle statistiky sebrané rusínským denníkem „Dilo“, stávkovalo 421 vesnic ve 24 okresích. Nejvíce stávky byly rozšířeny v okresu zaleščickém (53 vsí), zbaražském (34 vsí), kamioneckém (33 vsí), brežanském (28 vsí) husiatyňském (28 vsí), zločovském a trembovelském (po 24), skałatském a čortkovském (po 22 vsích). Ostatní okresy měly stávkujících vsí méně kolem desíti a pod deset. Celou agitaci radikalní za cílem stávek vypisuje též „Dilo“ a dle něho začala již r. 1897., kdy zmíněný Václav Budzynovśkyj ve svém časopise „Práci“ v Černovicích vydávané, jal se podpichovat sedláky proti pánům. Ten rok vydal též brošurku „Chłopśkyj strajk“. Ukrajinsko-radikalní strana téhož roku na svém sjezdě pak už formalně prohlásila za cíl svůj připravovat lid venkovský ku hromadným stávkám proti polským dvorům. Od roku 1897. i v listě strany radikalní („Hromadśkyj Hołos“) i samostatnými brošurkami thema stávkové už nepuštěno se zřetele. První stávka po této agitaci vypukla r. 1900. v okrese borščovském a zachvátila 10 vesnic. Pánové splnili materielní požadavky dělníků „chłopů“ a tito byli uspokojeni. R. 1901. vypukla stávka jen v jedné vsi u Mościsk ale nepovedla se. Rok 1891. jako úrodou dosti slabý nebyl vhodný k agitacím. V prosinci roku minulého na sjezdě radikalní strany usneseno využít letos všecky možné prostředky konstitucí dovolené, aby stávky a bojkoty vžily se v lidu v míře nejširší. Radikalní listy „Svoboda“ a „Hromadśkyj Hołos“ jaly se už od počátku roku psáti o stávkách jinde, o dovolenosti a výhodnosti stávek a zvláště příklad bouří jihoruských na jaře přišel vhod. Není

divu tedy, že tak dovedně a úsilně a také bez překážky prováděná agitace se úplně povedla a měla výsledek netušený.

Mezi požadavky, jež stávkující kladli, bylo obyčejné: devátý snop místo jedenáctého (při sklizni obilí mzda se platí obilím), mimo to trávu a opal z panského v dostatečné míře po celý rok. Podle poměrů na jednotlivých dvorech byly ovšem i jiné požadavky, mnohdy velice oprávněné a samozřejmé. Výsledek stávek, pokud páni povolili a dohodli se s dělnictvem, byl dle téhož „Dila“ úspěšný: asi 75% všech stávkujících dobylo si všecky či část svých požadavků, 5% prohrálo, neboť páni sklidili svou úrodu pomocí strojův a cizích dovežených dělníkuv. Asi 20% ještě neskončilo stávku a dále v první polovici srpna se domlouvalo se statkáři. Na mnohých místech plat dělnický podskočil až o 50 či 100%, mnohde se ještě víc než zdvojnásobil. Zvýšením mzdy se tudíž letoší ztráta venkovanů stávkujících vyrovná už příštím rokem úplně.

Pokud se mzdy dělnictva zemědělského v postižených okresích východohaličských týká, tu úřední statistika sebraná ministerstvem orby v letech 1893—1895, ovšem nijak nepodává těch ružových poměrů, v jakých že by dělnictvo žilo, stále po čas stávky statkáři haličtí tvrdili. Právě Podolí je to, jež platí (vyjma chudé horské kraje) nejnižší zemědělské mzdy. Ba dokonce sousední hornatina karpatská pod Dněstrem vykázala vyšší mzdu nežli úrodné rolnické Podolí. Dělník podle výkazu dostává na Podolí po celých prvních šest měsíců (leden až červen) 20—30 kr. denně — rozumí se beze stravy, jak všude ve východní Haliči. V červenci a v srpnu jakožto měsících žňových se mzda dělníkova zvyšuje, do 40 kr. v červenci, do 55 kr. v srpnu; v září zase už jen obnáší 40 kr. a něco přes to, v říjnu kolem 30 kr., v listopadu a v prosinci zase už jen přes 20 kr. Tak dělník podolský má po osm měsíců v roce mzdy průměrné 25 kr. denně, dělnice ani tolik ne, její mzda v těch měsících obnáší 16—24 kr. a ve žně 30—40 kr., děti mají 15—18 kr., ve žně 20—30 kr. denně — beze stravy.

Mzdy tyto jsou nejnižší z celého Rakouska. Tak nízkých nevykázáno aspoň ve zmíněné statistice nikde, ani v nejchudších horských okresích Čech a Moravy, kdež konečně také se často na nízkou mzdu v zemědělství naříkává. Tu však ve stávkách jednalo se pouze o mzdu žňovou. Přihlížíme-li k této pouze, shledáme, že i tu udána ve východohaličských okresích nejnižší mzda z celého Rakouska. Ježto Podolí půdou svou dorovnává se naší Hané a českému Polabí, bylo by záhodno mzdu tamější se mzdou žňovou těchto krajů porovnat. Ježto však půda není celým zemědělským bohatstvím, nýbrž jen jednou složkou jeho, základní sic, ale ne nejdůležitější, a záleží pak hlavně na kultuře obyvatelstva, na výhodném a blízkém tržišti, jak se výroba zemědělská vyplácí. S vysokými mzdami našich černozemných a kulturních krajů haličské Podolí porovnávat bylo by tudíž nespravedlivo. Ale blíže k němu už stojí uherské nížiny podunajské a potisské. Tu také platí se žňový plat podobně in natura: třináctý až jedenáctý snop od sežati a svázání, na Podolí a jinde ve východní Haliči 12. až 10.

Když jest rok úrodný, jako letoší, snad tento podíl na sklizni vydá dělníkovi dosti. Hůř jest v neúrodných letech. Tu však statkáři sami přidávají, a v Uhrách na př. místy až i třetina ubohé žně se postupuje dělníkům, kteří ani tak ještě mnoho nevydělají. Tak podle dnešního podílu nějaký statkář v jistém lvovském listě počítá mzdu svých dělníku: „Dávajíce žencovi dvanáctý snop, platíme hodně draho, dávámeť pět snopů z kopy. Za dobré úrody kopa dá i 120 kg. zrní, a tudíž 5 snopů dá 10 kg. zrní, což po 7 kr. za kg. činí 70 kr. od kopy, slámy a plev nečítajíc. Ženci mimo to neberou si obyčejně jak snopy leží, nýbrž schválně dělajíce menší a větší snopy, při sbírání své záplaty větší si vybírají.“ Z jiného místa od Lvova sděluje druhý statkář, že od sežati a svázání platí na penězích od kopy 40 kr. Ženci a žnečky dělají tak malé snopky, tak že žnečka za den o 9 pracovních hodinách sežala a navázala 4 kopy. Za jistou parcellu, na níž nažato a navázáno celkem 35 kop, zaplaceno dělníkům 14 zl. od práce. Z oněch 35 kop namláceno 9 korců žita, jež možno cenit na 49 zl., tak že mzda dělnická tvořila sama víc než čtvrtinu celé ceny sklizňové. Jiný počítá, že na Podolí, kde se dává většinou desátý snop pšenice, z jitra se klidí obyčejně 10—14 kop, a kopa dá 80—100 kg. zrna, tak dělník si přijde na 14 K za jitro, za sežati a svázání. Připadá totiž na dělníka za jitro 80—140 kg. pšenice.

* * *

Školství. Učitelé soustředěni ve spolku německých učitelů rakouských dne 4. a 5. srpna v Opavě konali sjezd. V pondělí dne 4. srpna jednali delegáti krajinských spolkuv o budoucí organisaci německého učitelstva směru liberalního, v úterý probíral sjezd otázku „národnost učitele a škola“. Rozumí se, že učitelstvo se vyslovilo pro krajní nacionalismus německý. Též reforma škol měšťanských projednána a schváleny požadavky, aby na školy ty zavedena byla algebra a některý jazyk cizí. Žáci škol měšťanských mají býti na roveň postaveni absolventům nižších středních škol, když se jedná o přijetí do vyšší průmyslové anebo kadetní školy. Na třídu počítá se nejvíce 40 žáků.

V Praze zcela vážně se jedná o zřízení ústavu pro učitele měšťanských škol. Tamnější c. k. zkušební komise dala vypracovati návrh organisační, statut, kterýž ustanovuje za úkol ústavům těm, aby dále vzdělávaly osoby učitelské, by svým obecným a odborným vzděláním hodily se za učitele na školy měšťanské. Ústav ten zřizuje se v Praze a podřízen je c. k. zemské školní radě pro království České. Dělí se dle pohlaví v oddělení pro učitele a pro učitelky. Každé oddělení skládá se ze 3 odboru. V každém odboru vyučuje se předmětům dle dosavadních tří skupin pro školy měšťanské. Vedle toho možno vyučovati i předmětům neobligátním, jako jazyku německému, jazyku francouzskému a anglickému, zpěvu, tělocviku, těsnopisu atd. K ústavu připojená jest cvičná škola měšťanská, rozdělená dle pohlaví na dvě školy. — Ústav i měšťanská cvičná škola tvoří jedinou cvičnou školu pod společným ředitelem. Počet frekventantů jest omezen a připouští

se jich do jednoho odboru nejvýše 20. Žáků na měšťanské škole cvičné smí býti nejvýše v jedné třídě 30. Zřizovati paralelky se nedoporučuje. Vyučování na ústavě je bezplatné. O placení školného na cvičné škole měšťanské rozhoduje c. k. zemská školní rada. Ve příčině školního roku, semestrů i prázdnin na ústavě a na jeho cvičné škole platí pravidla, kterýmiž spravovati se jest školám středním. Má-li kdo přijat býti do ústavu, žádá se na něm, aby měl zkoušky způsobilosti pro školy obecné a prokázal přísnou zkoušku přijímací, že ovládá učivo zvoleného odboru v míře, která se žádá při maturitní zkoušce na ústavech učitelských. Za předměty učebné se ustanovuje: *a)* Pro I. odbor: Jazyk český 5 hodin týdně, zeměpis 5 hodin, dějepis 5 hodin, pedagogika 4 hodiny; celkem 19 hodin týdně *b)* Pro II. odbor: mathematika 5 hodin, fysika 5 hodin, přírodopis 5 hodin, pedagogika 4 hodiny; celkem 19 hodin týdně. *c)* Pro III. odbor: mathematika 5 hodin, rýsování 4 hodiny, kreslení 6 hodin, krasopis 1 hodinu, pedagogika 4 hodiny; celkem 20 hodin týdně. Počet týdenních hodin frekventantům jednotlivých odborů vyměřených. I. odbor: 19 hodin přímého vyučování, 4 hod. hospitací a výstupů a 7 hod. samostatných prací, jako: kreslení map na školních tabulích, sdělávání statistických přehledů a p., pak 1 hod. konferencí; celkem 31 hod. týdně. II. odbor: 19 hod. přímého vyučování, 4 hodiny hospitací a výstupů, 3 h. ve fysikalním kabinetu, 2 hod práce v přírodovědeckém kabinetu, 2 hod. náčrtkování na školní tabuli, 2 hod. na vycházky a návštěvy sbírek, pak 1 hod. konference: celkem 33 hod. týdně. III. odbor: 20 hodin přímého vyučování, 4 hod. hospitací a výstupů, 9 hod. samostatného cvičení v kreslení a rýsování na školních tabulích a kreslení dle předloh, modelů a samostatné komponování, pak 1 hod. konferencí; celkem 34 hodin týdně.

Že se německé školy neudržují z důvodu věcných, nýbrž hlavně z národně-politických ohledů leckde trvají, o tom nás poučuje statistika žactva škol středních. Za doklad uvádíme německou realku zemskou v Hodoníně, kdež mezi 232 žáky bylo jenom 91 Němců — a jakých! — 107 židů a 34 Čechů. Židovských žáků bylo z Čech 6, z Uher 8 a z Dol. Rakous 39. Poměry ještě horší jsou na gymnasiu staroměstském v Praze, kdež bylo celkem jenom 121 žáků a 23 učitelů. Z Čech pocházelo jenom 108 žáků, z nichž bylo 42 katolíků, 75 židů a 4 protestanti. Toto vyšší německé gymnasium průměrně má 15 žáků ve třídě; na jednoho učitele připadne 5 žáků. Tak drahých gymnasistů marně bychom hledali jinde, kde nerozhodují německé tužby.

Zajímavou novinku školskou máme letos na Moravě. Ve Slavkově zřízena z e m s k á š k o l a h a s i č s k á, kteráž trvala od 17. do 25. srpna. Má následující program: V pondělí dne 18. srpna. Dopoledne o 8. hodině: Slavné služby Boží za příčinou narozenin císaře a krále Františka Josefa I. Zahájení první zemské školy hasičské. Odpoledne: Výklad zákona o policii požárové. Prohlídka 3 skladišť místního sboru a zámku hrabat z Kouniců s rozsáhlým parkem. Cvičení pořadová I. Hasičské stavitelství. Zkoušení řebříků a záchranného nářadí. Měření a zkoušení stříkaček. Pochodové cvičení do Hrušek, návštěva tamního parního

pivovaru a shlédnutí bezpečnostních opatření proti ohni v budově této. Cvičení pořadová II. Cvičení stříkačníkův. Nauka o signálech. Hasičské písemnictví české. Cvičení lezecká. Cvičení vodo- a polohopisné městem. Cvičení lezecká. Příčiny požárů. Cvičení stříkačníkův. Návštěva krajinské výstavy ve Vyškově. Cvičení stříkačníkův. Svépomocné podniky hasičské. Cvičení lezecká III. Ukázky z hasičského zdravotnictví. Taktika požární. Návštěva 2 větších průmyslových závodu ve Slavkově. Cvičení pořadová III. Pojišťování. Administrace sborů a žup. Parní stroj a parní stříkačka. Taktické cvičení V neděli dne 24. srpna. Dopoledne o 8. hodině: Zakončení školy a rozdávání vysvědčení.

Sněm český zabýval se letos u nás dosud neznámými obecnými školami řemeslnickými, jež udržují města Mladá Boleslav, Kolín, Hora Kutná, Litomyšl a Volyň. Ani stát ani země nechtěli na školy ty přispívati. To přimělo některé obce, že se usnesly na zrušení oněch škol, protože břemeno přílišně tížilo obecné hospodářství. Aby tyto velmi dobře prospívající školy se udržely, navrhl zemský výbor, aby sněm dosud zřízené školy převzal do zemské správy s podotknutím, že příště již škol takových do správy zemské nepřevezme. Proč dobře prospívající školy na dále by neměly býti přijímány do zemské správy, těžko pochopiti. Což nemluvíme stále o „pozemštění“ školství?

Na letošním sjezdě řemeslnictva česko-moravského v Litomyšli pořádaného, bylo velmi účelně jednáno o výchovu dorostu řemeslnického. Ujednáno, že od učnů požadováno býti má dobré vysvědčení z národní školy. Dále se žádá, aby po vyučencích dříve, než za tovaryše se prohlásí, žádáno bylo řádné vysvědčení z pokračovací školy. Mistři mají k tomu přihlížeti, aby učňové školu pořádně navštěvovali a tam se slušně chovali. Vyučování nechť se přesune na dobu denní, večer nelze u učňů úspěchu dociliti, zvláště mravnost trpí. Dobu promeškanou návštěvou školy nechť si mistr spočte, a tu ať mu vyučenec nahradí další prací nezaplacenou. Vyhoví se učni a mistr nic neztratí. Buďtež zavedeny zkoušky učednické a při nich nechť se zkouší učeň i z nauk školních. Jako jiné stavy po přísných zkouškách připustí příslušníky své za advokáty, lékaře, učitele atd., tak i řemeslníkem samostatným nechť se stane jen ten, kdo si toho plnou měrou zaslouží a ne proto, že mu došla doba učebná. Takoví nedoukové podkopávají nejvíce řemeslo, ježto oč podávají práci horší, o to za ni méně žádají. Učednické výstavky jsou znamenitou pobídkou pro učně i mistry ku zdokonalování výchovy učednictva. Ukáže se, kde se dbá na řádné vyučení; mistři, kteří se vystavování nevyhýbají, zajisté dobře a svědomitě o učně dbají, a z něho nejen chůvu a děvečku, ale i dobrého řemeslníka udělají. Mistři starejtež se i o mravní výchovu učňů. Dohlížet mají, jak v dílně i mimo dílnu si vedou. Nejlepším prostředkem výchovným v tom směru jsou učednické besídky, v nichž nedělní dobu prázdna učňové se přiměřeně zaměstnávají, poučují i účelně pobaví, přednášky, předčítání, pěstování tělocviku, her, zpěvu a j.; učňové se vzdělávají a chrání před sváděním různými agitatory a vystříhají se zahálky, ničemných zábav, pití a kouření, hraní o peníze, nepřiměřeného stýkání

se s druhým pohlavím. Z toho patrno, že v řemeslnictvu oživují požadavky, jež byly ve starém výchově cechovním znamenitě uplatněny.

Školství zemědělské a lesnické v Rakousku znamenitě vzrůstá počtem. Ve školním roce 1901 2. bylo takových škol 174. Byla dvě vysoká učiliště, tři akademie hospodářské, 9 středních škol hosp., pět vyšších ústavů lesnických, dvě vyšší školy vinařské a zelinářské, vyšší škola pivovarská, 40 škol rolnických jednoročních, 65 hosp. škol zimních, 9 lesnických škol nižších, 12 škol mlékařských a hospodyňských, 22 odborných škol nižšího řádu pro sadaře, vinaře, chmelaře a včelaře, **dvě školy sladovnické a dvě školy lihovarnické.**

Veliké však jsou stesky na nemravnost mezi žactvem lesnických a obchodních škol. Tamto ovšem protežovaní mazilci a nedostatečný dozor, zde pak příliš volná organisace všemožné neplechy zrovna podporuje. Člověku jest úzko, pomysli-li, co z našeho obchodnictva takto bude: ptejte se principalů, jaký to dorost dostávají, a užasnete nad odpověďmi.

O lesnické škole v Hranicích neproskakují nejlepší zprávy, ani co do učebného prospěchu ani jinak, jen že se tam statečně němčí. **Inu, jako u „naší“ šlechty, která ten ústav má v rukou!**

Prušáci vyhlašují školství své za vzor dokonalosti. Leckde také věří takovým domněnkám a snaží se upraviti všechno dle domnělého vzoru. I u nás ve mnohém bývá Prusko za vzor kladeno. Nebude tudíž na škodu, když zaznamenáme posudek Němce z říše, nedávno v „Politik“ uveřejněný. Praví se tam, že v Prusku, kde se miliony vyhazují na zlomyslné utlačování a škádlení vlastních poddaných (Poláků a Dánů), jsou školské poměry horší prý než v Turecku. Vyučování jest namnoze mizerné. Miliony se vyhazují na slavnosti bezvýznamné a na stavbu školních budov není feniku. Stalo se, že učitel i se žáky se probořil s patra do sviňských chlévků; tak prohnilý byl strop. V osadě Pyrehnerholländer kraje Landsberg na Veseře je školní budova, v níž jest umístněna modlitebna, učírna i příbytek učitele v jediné místnosti dochem krytě. Již před šesti lety úředně nařízeno, aby škola ta byla vyklizena, ale podnes v ní se učí. Ve zdech jsou hluboké trhliny a pukliny, jimiž vítr si pofukuje. V zimě nelze místnosti vytopit, ačkoliv pukliny všemožně se ucpávají. Podle dobrozdání lékařova zemřel učitel předešlý následkem pobytu v této „škole“; po leta se jedná o nápravu, ale marně. Zcela správně míní zpravodaj, že by všeobecný šulferajn pruský měl vděčné pole doma, a sice by prospěl Němcům, kdyby doma se postaral o řádné školy pro děti německé a neodnárodňoval slovanské děti v cizině. Projev tento zasluhuje povšimnutí. Jeť důkazem, že **i v Prusku věcně uvažují o vadách školství svého.**

V Dánsku chystají důkladnou reformu vyššího školství. Příslušný návrh je v ministerstvu připraven a má v příštím období sněmem býti projednán. Též v Rusku chystají se různé změny. Ministerstvo učby navrhuje mezi jiným, aby na všech středních školách byla němčina zavedena obligatně. Ruské listy, zejména „Svět“ ostře vystupují proti zamýšlené novotě, žádajíce, aby místo němčiny na středních školách bylo vyučováno jazyku francouzskému.

Ročník XIX. Číslo 10.

HLÍDKA.

Symbolické knihy protestantské.

Píše VÁCLAV OLIVA. (O.)

V. Výstřelky konfessionalismu čili symbolické knihy rázu nepatrného jsou:

1. Canones dordraceni z roku 1619.

Všeobecně známo, že mezi reformovanými často vznikaly spory o jednotlivé články víry. Nejdůležitější spor[1] vedl se o učení Kalvinově o predestinaci. V Nizozemí jedni tvrdili (supralapsarii), že předurčení stalo se beze všeho ohledu na hodnost či nehodnost člověka již před pádem Adamovým; druzí (infralapsarii) učili, že stalo se až po Adamově pádu. Roku 1603. vznikl tento spor i na universitě leydenské mezi professory Arminiem (vlastně Harmensen) a Fr. Gomarem. Arminius byl infralapsarius, Gomar supralapsarius. Mezi sporem Arminius roku 1609 zemřel. Spory trvaly dále, ale bez větších důsledků. Teprve když roku 1617. nizozemský místodržitel Moric, princ oranský, z příčin politických přidal se ke gomaristům (vůdcové arminianů byli zároveň vůdci strany republikánské![2]) čili ke kontraremonstrantům, nabyly spory rázu rozhodujícího. Moric pod pláštíkem náboženským odstranil své politické nepřátely, t. j. remonstranty a pak přičinil se, že sešla se v Dordrechtu synoda reformovaných církví, jež zasedala od 13. listopadu 1618 až do 9. května 1619. V sezení 57. bylo „kacířství Arminiovo“ zavrženo a učení Kalvinovo o předurčení ve veškeré příkrosti ve jménu Ducha sv. za článek víry prohlášeno.

[1] Möhler 23. — [2] Br. V. 442.

Na synodě Dordrechtské stanoveno: 1. „Víra jest dobrovolný dar Boží, který Bůh dle svého věčného uzavření některým od věčnosti vyvoleným dává: vyvolení děje se pouze dle svobodné libosti Boží, ne jakoby Bůh něco dobrého o nich předvídal; kterých nevyvolil, těch zanechává ve všeobecné bídě a umyslil si, že je pro jejich nevěru a ostatní hříchy zatratí, aniž proto jest míti Boha za původce jich", t. j. hříchův a nevěry. 2. „Působnost smrti Kristovy ukazuje se pouze ve vyvolených." 3. „V obrácení povolaných nemá svobodná vůle člověka žádného účastenství, ale Bůh je to sám, kterýž od věčnosti vyvoleným v čase víru a polepšení dává." 4. „Všechny vyvolené osvobozuje Bůh v tomto životě docela od panství hříchův, a když i v těžké hříchy upadají, neodnímá od nich přece pro svůj nezměnitelný úmysl vyvolení Ducha sv. nadobro, a nedovoluje jim spáchati hřích k smrti nebo proti Duchu svatému." [1])

Canones dordraceni měly býti pro reformované tím, čím konkordie pro lutherany. Arminiani, jak svrchu uvedeno, prohlášeni v Dordrechtu za kacíře, ze země vypuzeni, ba i mnozí zavražděni a jich služby Boží zakázány.

Usnesení synody Dordrechtské byla přijata v Nizozemsku, ve Falci, ve Švycarsku a ve Francii, zřejmě však zamítnuta v Anglii,[2] vyjmouc puritany presbyteriany. Němečtí kalvini mimo kurfirství braniborské, kdež byla přijata, klonili se k mírnějšímu učení o predestinaci dle heidelberského katechismu.

2. Formula consensus helvetica [3]) z roku 1675, či Formula consensus ecclesiarum Helveticarum reformat. circa doctrinam de gratia universali et connexa aliaque nonnulla capita. Usnesení synody Dordrechtské narazila na odpor u mnohých reformovaných. Počátek učiněn v Anglii a vrcholu dosaženo v Saumuru ve Francii. Professor Mojžíš Amyrault a mnozí jiní začali tu učiti, „že Vykupitel zadostučinil sice za všechny bez výjimky, přece však jenom ti spasení dojdou, kdož v Krista věří; poklad víry neodpírá Bůh sice nikomu, ale svého přispění, aby tento poklad víry ku spáse své užil tak, že přemnozí tisícové ne od Boha, ale svou vinou zatraceni budou." Toto učení universalismus hypotheticus začalo nabývati půdy i ve Švycarsku a proto Jan Jiří Heidegger, professor v Curichu, roku 1674, zároveň ve srozumění a za souhlasu světské vrchnosti jakož i za přispění F. Turretina ze Ženevy a Lukáše

[1]) Holtzmann u. Zöpffel, Lexikon für Theologie u. Kirchenwesen, 1882, [illegible]

[2]) [illegible] Lehrbuch der Kirchengeschichte [illegible]

[3]) [illegible] K. III. 477

Gernlera z Basileje složil proti němu nový symbol, jenž roku následujícího vydán latinsky a německy.

Formula consensus helvetici má 26 článku čistě kalvinských, z nichžto zvláště článek čtvrtý ostrými výrazy podává učení o predestinaci. Formuli tuto schválily všecky reformované kantony švycarské.

Než netrvalo dlouho a ve Švycarsku samém povstaly spory a hádky o formuli consensus helvetici, jež zavedena tu pouze, aby některé svobodnější náhledy o inspiraci Písma sv. a od Amyraulta doporučené zmírnění učení o predestinaci odstranila, a proto pruský Bedřich Vilém I., protože nad to i jeho plánům překážela, ji roku 1722. úplně odstranil, tak že vešla nadobro v zapomenutí.

2.

Soukromé symbolické knihy církve reformované.

Symbolických knih evangelicko-reformované církve jest, jak z předešlého patrno, veliké množství, ale téměř žádná z nich (vyjmeme-li heidelberský katechismus, druhou konfessi helvetskou) nenabyla všeobecné platnosti. Zcela dle principu protestantského o „svobodném bádání“ v Písmě! Zvláštní zmínky při pojednání o symbolických knihách reformovaných zasluhují knihy rázu úplně soukromého, v nichž však učení reformované se obsahuje, a kdyby „osud“ byl jim přál, mohly nabýti téže platnosti jako konfesse helvetská. Jsou to:

1. De vera et falsa religione z roku 1525. od Zwingliho.

2. Curyšský katechismus, složený od Lva Judy a J. Bullingra. Nabyl nynější své podoby roku 1609. Povstal vlastně z katechismů Lva Judy (roku 1534.) a Bullingra (roku 1554.) a požíval velké vážnosti zvláště v církvi curyšské.

3. Confessio Basiliensis secunda. Basilej po vydání druhé konfesse helvetské přijetí jejímu po nějaký čas se bránil. Zvláště roku 1647. Janu Buxtorfovi ml., Zwingrovi a Beckovi se podařilo na nějakou krátkou dobu vnutiti Basilejským svou konfessi vlastní o 11 článcích, v níž mimo články vyznání reformovaného nacházejí se i zamilované myšlenky Buxtorfovy o inspiraci Starého Zákona. Většího vlivu tato konfesse nikdy nenabyla.[1])

4. Ioannis Calvini theologi magni Institutio christianae religionis. Důležitá tato dogmatická kniha církve reformované dělí se ve dvě knihy. Kniha prvá má 18 kapitol, druhá 17. Poprvé vydána byla

[1]) »Kirchenlexikon« III. 877.

roku 1535. Úplné vydání roku 1559. Mimo dvě knihy jest v ní: předmluva (Jan Kalvin čtenáři) a přípis: nejmocnějšímu a nejjasnějšímu panovníku Františkovi, nejkřesťanštějšímu králi francouzskému, svému zeměpánu.[1])

5. Church catechism z roku 1552., složený od Jana Poineta a králem Eduardem VI. pro Anglii přijatý. Vydán byl v Londýně roku 1553. a těšil se veliké oblibě. Obsahoval 24 otázek, vysvětlení slibu křestního, článků víry, desatera a Otčenáše. Později roku 1572. připojeno k němu od Al. Nowela učení o svátostech.

2.

Hlas protestantuv o reformovaných knihách symbolických.

1. Luther, píše Bernard Riggenbach,[2]) byl na půdě monarchie, a protože sám statečně proti kurfirstum[3]) mohl vystupovati, obdržel jeho církevní věroučný system absolutní charakter.[4]) Reformatoři švýcarští musili naproti tomu počítati s celou řadou faktorů v malých, řevnivě svou samostatnost chránících republikách, a proto i jich symbolické knihy dostaly nevědomky do jisté míry charakter republikánský.[5]) Převyšují sice v ostré polemice proti římskému protikřesťanství[6]) vyznání lutherská velice a vůbec co se týče evangelické rozhodnosti nezůstávají za nimi, ukazují přece na druhé straně nezvratně mírnější, svobodnému vývoji místa dopřávající zdrželivost a menší dogmatickou přísnost. I ta okolnost, že v reformované církvi nestávalo nikdy jednotného Corporis iuris canonici, nýbrž že jedna církev buď mlčky, buď formální approbací uznávala symboly druhé církve, přispěla k tomu, že daleko více než v lutherské církvi činěn rozdíl mezi podstatným obsahem a formou vyznání a proto, že méně důležitosti se přičítalo formě.[7]) Ba mohlo

[1]) Česky vydáno od lic. theol. F. Šebesty, faráře v Husinci, v Pardubicích roku 1890—1895. pod názvem: »Jana Kalvína, bohoslovce velikého, učení křesťanského náboženství.« Více o ní jedná »Kirch.« III. 1731 n.

[2]) »Theologische Zeitschrift aus der Schweiz«, 1887, 171 n.

[3]) Že by byl Luther statečně proti kurfirstum vystupoval, o tom ovšem historie neví. Právě opak je pravdou.

[4]) Že by Lutherovo »Lehrgebäude« mělo ráz absolutistický, sotva asi dovedou jeho vyznavači.

[5]) Riggenbach zapomíná, že i v monarchiích vznikly reformované symboly!

[6]) Výraz »římské protikřesťanství« je pěkným dokladem o snášelivosti reformovaných! evangelických! křesťanů!

[7]) V reformované církvi nemůže nikdo a není oprávněn rozhodovati, co patří ve vyznání k substanci a co k formě! Kde pak zůstává svobodné bádání?

se státi, že v téže zemské církvi více v jednotlivostech ne zcela souhlasících vyznání platilo.[1])

2. Počet reformovaných v Německu obnáší 1,263.400 členů.[2]) Jest velmi pravdě podobno, že ze všech těchto lidí ani jediný, ani pouze dle jména nezná všech reformovaných symbolických knih.

Lidé jsou s několika málo výjimkami reformovaní, protože byli reformovaní jich rodiče a učitelé.

Kdyby virtemberský bohoslovec byl povolán do Basileje a brzy potom (roku 1895) z Basileje na universitu v Lipsku, tu nemožno mluviti o jeho víře a věrnosti k vyznání.

3. V okružním listě, jenž v červenci 1888 za předsednictví arcibiskupa z Canterbury v Lambeth-Palais u přítomnosti 145 anglikanských biskupů vydán byl, se praví: „Doznáváme, že shromáždili jsme se pod nejvyšší božskou hlavou, ve spojení s jednou, všeobecnou, apoštolskou církví, vyznávajíce jednu víru, jež zjevena jest v Písmě sv. a obsažena v symbolech víry, jež stará církev vyznávala a jež potvrzena jest ekumenickými koncily, o nichž nelze pochybovati; jakožto výraz svého učení a kultu přijímáme Book of Common Prayer s katechismem, ordinářem a 39 články — specielní dědictví anglikanské církve, jež více méně ode všech církví naší konfesse přijato jest.[3]) Nějaká svoboda musí se povoliti národním a nově založeným církvím, poněvadž nezdá se moudrým býti přijetí všech 39 článků, na jichž skladbu zvláštní některé okolnosti měly vliv, za nevyhnutelnou podmínku vzájemného společenství považovati.“ A v témže shromáždění bylo ve zvláštním komité 17 biskupů jednohlasně přijato: „39 artikulů nemá býti nikomu ukládáno za podmínku společenství s anglikanskou církví.“[4])

V zájmu anglikanské církve mělo by dutklivě proneseno býti přání, aby tento okružní list od jejích vyznavačů nebyl pozorně čten a důkladně zkoumán. Jinak by se mohli tázati: nemá-li přijetí všech 39 artikulův ukládáno býti za nezbytnou podmínku vzájemného společenství, které z těchto článků musí se zachovávati a které mohou se odstraniti? které pak jsou nepopíratelné ekumenické koncily? kdo je schopen a oprávněn autoritativně vykládati Písmo svaté?[5]) která

[1]) Což ovšem ku chvále těchto církví není!

[2]) „Der Reichsbote“ ze dne 31. prosince 1893.

[3]) „The Church Times“ ze dne 17. ledna 1896, str. 63.

[4]) *J. Jungscher*, „Ist die Glaubenslehre der anglo-amerikanischen Kirche wirklich orthodox-katholisch?“ Berlin 1892, 7 n.

[5]) „The Church Times“ ze dne 13. září 1895, str. 268.

pak je všeobecná apoštolská církev? kde ji možno nalézti? K těmto otázkám dáti uspokojivou odpověď bylo by anglikanským biskupům velmi těžko, kdyby vůbec k tomu odhodlati se chtěli.[1]) „Ratifikace", jež k 39 článkům v Common Prayer Book připojena jest, zní docela jinak než uvedené vysvětlení anglikanských biskupů.

4. Cílem professorstva z Manchester New College, kteří podjali se úkolu, že budou „kvasem" pro zastaralou theorii oxfordskou, jest dle Revue de l'histoire des religions „studovati náboženství a specielně křesťanství bez každého dogmatického předsudku a aniž by dali se poutati 39 články anebo podobnými jinými ctihodnými formulemi." Dříve však než liberalní theologie zaujmouti může své místo, musí, tak vysvětluje professor Upton, „veřejné mínění především setřásti se sebe dvojí zhoubnou tyranii, tyranii theologického a vědeckého dogmatismu."[2])

5. Jsou vnitřní vady, jež zrazují od závaznosti symbolu (Confessio gallicana). Přejdeme-li body menšího významu, spočívá hlavní vada ve XII. článku o predestinaci. Týž zní: „Věříme, že Bůh z této všeobecné zkázy a zatracení, v něž všickni lidé upadli (čl. XI.), ony vykupuje, kteréž ve své věčné a nezměnitelné úradě jedině svou dobrotou a milosrdenstvím bez ohledu na skutky v našem Pánu Ježíši Kristu vyvolil, kdežto ostatní v téže zkáze a zatracení ponechává, aby na nich ukázal svou spravedlivost a aby při prvnějších dal zasvitnouti bohatosti svého slitování. Neboť jedni nejsou o nic lepší než druzí až na to, že Bůh dle své nezměnitelné úrady určil ty, jež v Ježíši Kristu před stvořením světa spasiti ustanovil, protože my od přirozenosti nemůžeme míti ani dobrého citu, náklonnosti a myšlenky, leč by Bůh nám přispěl a nás k tomu uzpůsobil."

Tento článek nemůže se již[3]) přijmouti.[4])

---

[1]) O. Zöckler, »Handbuch der theologischen Wissenschaften«. 3. Aufl. II. [illegible]. — Wiseman, »Abhandlungen über verschiedene Gegenstände«. Regensburg 1854. II. 232 nn.

[2]) »Zeitschrift für katholische Theologie«. 1891. 392 n.

[3]) K otázce, zda tento článek mohl a směl se dříve přijmouti, odpoví kladně asi velmi málo protestantů.

[4]) Opačné učení než je dogma o absolutní predestinaci jest ve francouzsko-reformované církvi již prastaré. Dekrety Dordrechtské synody toto dogma zamítly a před vydáním ediktu nantesského o několik desetiletí dříve vystoupilo několik professorů bohosloví v Saumuru a obhajovalo mírnější nauku. Nauka Amyraultova, universalismus hypotheticus, byla přijata na synodách v Alençonu r. 1637. a v Charentonu r. 1644. a obhajovaná od Davida Blondela, Jeana Dailléa, J. Claudea atd. »Evang. Kirchenzeitung« 1865. 1239 n. — Amyrault ujišťoval a dokazoval, že s naukou kalvínsko-dordrechtskou úplně souhlasí. Herzog's »Realencyklopädie« I. 358.

6. „Mezi kalvinisty", píše A. Zahn,[1] „vyslovilo se škotské vyznání co nejostřeji proti absolutní nutnosti křtu, a při přijetí spásy pro všecky v mládí zemřelé dítky nejdále pokročil Zwingli.[2] Naproti tomu učili jiní určitému zavržení všech dítek mimo kruh věřících sborů, ač převládajícím jest názor the cautious agnostic position. Pak jsou i tací, kdož jako Toplady, Doddridge, Thomas Scott, John Newton a j. všem přede křtem zemřelým dítkám spásu přičítají. Warfield studií svou[3]) zastupuje, ovšem bez přesvědčujících důvodů, názor, že za dnešní doby u většiny nalézá obliby domněnka, že všickni, kdož v dětství umírají, spaseni budou (all those that die in infancy are saved). Je to pravý kalvinismus? Pochybuji velice. Proč system, jenž úplně spočívá na nevysvětlitelném, bezdůvodném řízení Božím, najednou u dítek, jež přede křtem umírají, činí výjimku, ač tyto dítky, jak Warfield často zdůrazňuje, jsou dítkami hněvu, a ač u nich není žádného důvodu? Snad proto, že naše soustrast s nimi se vzbuzuje? Apoštol přece doufá ve spásu pouze dítek těch sborů, jež jsou svatými. Kdož ve sboru nejsou, jsou od Boha souzeni. A je tento soud dle jeho názoru milostivým? Při zkáze Sodomy, Jerusalema, Říma atd. bylo přece mnoho dítek a nemůžeme se tázati, zda dostalo se jim osudu jich rodičů, kteří ve hříších zemřeli? Neukazuje Písmo všude na záhubu rodičův a dítek? ‚Plačte nad sebou a nad svými dítkami.'[4] Zdá se nám, že více systemu Kalvinovu odpovídá, připustí-li se vyvolení starých i mladých beze všech rozdílů, bez jakéhokoliv omezování.[5] Nicméně cautious agnostic position nezamítám."

7. Stejně živé, ba ještě mnohem více než v Americe panuje velká účast v otázce konfessní v presbyterianismu škotském, svém prasídle, a za naší doby i v Anglii. Ve všech presbyteriích již od delší doby jest na denním pořádku otázka o změně westminsterské konfesse z roku 1643., jež zavdala podnět k pohnutým debattám a četným protestům… Pokud se týče reprobace, tu ovšem všecky strany úplně souhlasí: že tato doctrina horribilis, jak sám Kalvin ji nazývá, odporuje

[1] Theologisches Literaturblatt 1891, 150.

[2] V 10. článku konfesse westminsterské jest věta: »Elect infants dying in infancy are regenerated and saved by Christ, through the Spirit who worketh when and where and how he pleaseth.« Lutheran Krauth upozornil Hodgeho, že bylo mnoho kalvinistů, kteří učili reprobaci dítek.

[3] *B. Warfield*, »The Development of the Doctrine of Infant Salvation.« New-York, 1891.

[4] Jako protestant osvojuje si *Zahn* právo Písmo sv. libovolně dle svého vykládati a žádá, aby jiní s jeho výkladem souhlasili.

[5] *Zahn* předpokládá, že system Kalvinův je správný a pravdivý.

Písmu právě tak jako křesťanskému vědomí, uznává se všeobecně. V tomto bodě nalézá stará konfesse málo obhajců. Nejspornějším článkem jest učení o Písmu svatém, otázka totiž, zda bible je slovo Boží či zda jen slovo Boží obsahuje. Celá liberalní strana chce, aby jen slovo Boží v bibli se obsahovalo, tak že by pak kritika musila podjati se úkolu, aby je oddělila od vod kalných a při tom aby měla volné pole. Naopak positivní strana zase dle svého puritanského názoru tvrdí, že bible je slovem Božím.[1])

8. The Ritualists in the Established Church of Scotland have created some commotion. Their doctrines are certainly fitted to startle Presbyterians. At the meeting of the Scottish Church Society, which is their central organisation, prayers for the dead were vehemently advocated. But the Confession of Faith which has been signed by these ministers states definitely „that prayer is to be made for all sorts of men living, or that shall live herafter, but not for the dead.“ A leading member of the Conference, John Macleod, of Govan, said that the reason why nonchurchgoing increased was „sermon weariness“, and pleaded for the restoration to its place of „sacramental worship, the celebration of the Holy Eucharist, as the divinely appointed Lord's Day service!“[2] Ritualisté v státní církvi škotské způsobili jakýsi rozruch. Jejich učení [články] je zcela jistě přizpůsobeno vznětlivým presbyterianům. Na shromáždění škotské církevní jednoty, kteráž jest jejich hlavní organisací, domáhali se úsilovně modliteb za zemřelé.[3] Avšak vyznání víry, jež bylo podepsáno od jejich duchovních, určitě ustanovuje, „že modlitby mají se konati za všechny třídy lidí žijících nebo těch, kteří budou žíti později [v budoucí době], a nikdy za zemřelé.“ Předseda shromáždění John Macleod z Govanu pravil, že příčinou, proč přibylo těch, kdož nechodí do kostela, byly „řeči nudné“, a přimlouval se velice za obnovu „svátostné bohoslužby“, slavení svaté večeře Páně v neděli [den Páně] jakožto bohoslužby od Boha ustanovené.

[1]) „Allgemeine evangelisch-lutherische Kirchenzeitung“ 1890, 721.

[2]) „The Illustrated London News“ 1893, 103, 754.

[3]) Více o tom ve článku „Anglický ritualismus“ v „Obzoru“ r. 1900 a 1901 od *Václava Olivy.*

Cikáni na Moravě.

Výsledky nejnovějšího sčítání cikánů, na Moravě příslušných.

Napsal Albert Bervid. O..

B) Národnost.

Cikáni, pokud nejsou usedlí, tvoří sami pro sebe svoji národnost, totiž národnost cikánskou; na potulkách svých různými kraji a zeměmi přizpusobují se těm národnostem, k nimž zavítají. Patrněji ukazuje se to však u cikánů, kteří opustivše svůj vrozený pud po neustálém stěhování, volili určité místo, kraj nebo zemi za své stálé bydlo. V takovém případě osvojují sobě cikáni v tom kterém kraji obvyklou národnost, která jim umožňuje styk se zevnějším světem, kdežto mezi sebou, zejména jde-li o věci, které necikánům mají býti utajeny, pěstují jakousi zkomolenou cikánštinu.

Předmětem sčítání na Moravě příslušných cikánů bylo tedy zjistiti tuto osvojenou, nabytou či druhou národnost, a dle toho rozeznáváme na Moravě cikány národnosti české, německé a konečně národnosti jiné než obou právě vyjmenovaných.

Výsledek sčítání ukázal, že ze všech 1011 moravských příslušníku cikánských náleží 932 národnosti české, 78 národnosti německé a jeden cikán národnosti jiné.

Aby se mohlo zjistiti, jak dalece cikáni moravští, nehledě k řeči, zustali věrni své puvodní, cikánské národnosti, rozeslány byly 32 obcím, vykazujícím cikány v počtu nejméně pěti osob trvale usedlých, zvláštní dotazníky s otázkou, zdali cikáni pěstují svoje národní zvyky, hudbu, tance a zabývají-li se hadačstvím, kouzly a čary.

Výsledek šetření toho ukázal, že i v tomto směru podlehli cikáni svému okolí a že jen ve zcela výjimečných případech podrželi cikáni tyto je charakterisující vlastnosti. Tak zjištěno, že národní zvyky a slavnosti pěstují se ve třech obcích (v Záhorovicích, okr. uh.-brodského, kde slaví bartolomějské hody za přítomnosti cikánu z okolí, až i z Uher, za řízení svého rychtáře z Luhačovic tancem a pitím, načež prý se poperou; pak v Kněždubu, okr. strážnického; dále ve Velké, téhož okresu, kdež u pořádání svých národních slavností srovnávají se se slováckými spoluobčany).

Hudbu pěstují ve čtyřech obcích, a sice v jedné jim slouží housle a basa (ve Velké), ve druhé harmonika (v Osvětimanech, okr. kyjov-

ského), ve třetí harfa (v Šumvaldě, okr. unčovského) a konečně ve čtvrté harfa a kytara (ve Štolnhavě, okresu wiesenberského, kdež spolčují se obyčejně i s jinými cikány — umělci, akrobaty — jimž při produkcích hrají).

Hadačstvím a kouzly zabývají se toliko v jedné obci, a to prý potají z obavy před četnictvem, i není vyloučeno, že i jinde hadačství a kouzla provozují.

C) Moralita.

Část duchovního života lidského dochází svého výrazu též ve zjištění mravního žití, t. j. zachovávání předpisů, které tvoří dle obecných názorů předpoklad pro bezúhonné bytí intelligentních členů společnosti lidské. Jak dalece předpisy tyto i našimi příslušníky cikánskými jsou zachovávány a v jaké míře mravní žití u nich lze shledati a jim přisouditi, k tomu účelu ustanoveno vyšetřiti: vyznání náboženské, způsob manželské vzájemnosti, počet ve vyšetřovací nebo trestní vazbě nebo v donucovacích pracovnách nebo v polepšovně držených cikánů, pak kvalifikaci trestních činů, pro které dočasná ztráta osobní svobody cikánům byla přisouzena.

Ve víře svojí na venek přizpusobují se cikáni tak jako v národnosti svému okolí a přiznávají se z pravidla k té víře, která v místě jejich pobytu převládá, a tak při pobytu toulavém mění víru svoji dle okolnosti a potřeby. Vzhledem k tomu jest k číslici o náboženství též moravských cikánů přihlížeti jen s jistou reservou, zejména již proto, že číslice ta zahrnuje v sobě i cikány toulavé, kterým častěji se naskytá příležitost, aby víru svoji zaměnili za jinou, kdežto u cikánů trvale usedlých můžeme s větší bezpečností počítati na stabilitu v naznačeném směru. Číslice ta vykazuje 995 příslušníků víry římsko-katolické; vedle toho pak nevykázán žádný evangelík a 16 příslušníků jiného vyznání, nežli vyznání právě zmíněných.

Manželství napočteno celkem 181, z nichž 109 zákonných a 72 nezákonných. K číslicím těmto netřeba žádného komentáře.

Omezení osobní svobody vazbou vyšetřovací nebo vazbou po vyřknutí rozsudku, konečně přidržením v donucovacích pracovnách nebo v polepšovně jeví se nám v číslicích takto: Všech cikánů naznačeným způsobem dne 31. prosince 1900 v osobní svobodě omezených bylo 122, z nichž 74 mužův a 48 žen.

a) Z toho připadá na vyšetřovací vazbu 31 (18 m., 13 ž.);

b) na vazbu trestní (po rozsudku) 81 (48 m., 33 ž.);

c) na pobyt v donucovacích pracovnách nebo v polepšovně 10 (8 m., 2 ž.). Dohromady tedy 74 mužův a 48 žen.

Co do trestních skutků bylo vazbě

a) vyšetřovací v 31 případech podrobeno pro krádež 23 osob (14 m., 9 ž.), pro tuláctví 8 osob (4 m., 4 ž.);

b) *c)* trestní v 91 případech podrobeno pro krádež 27 osob (18 m., 9 ž.), pro loupež 4 osoby (3 m., 1 ž.), pro tuláctví 46 osob (24 m., 22 ž.), pro vraždu (případně zabití) 1 osoba (1 m.), pro urážku Veličenstva 1 osoba (1 ž.), pro jiný skutek 2 osoby (2 m.).

Z toho jest vidno, že krádež a tuláctví tvoří nejčastější a bezmála výhradnou příčinu vazby našich cikánů, což skutečnosti také úplně odpovídá; cikán na potulkách svých, nemaje jiného pramene výživy, krade, tu a tam i oloupí, ale zřídka kdy vraždí. Převaha jest na straně mužských členů; jen v tuláctví se obojí pohlaví vyrovnává.

Obraz tento je však pouhým úryvkem z trestní statistiky cikánův a musel by k úplnosti své doplněn býti vyšetřením trestní statistiky cikánské v době celého jednoho období, na př. jednoho roku nebo pěti let, neboť tu by teprve pravý poměr vyšel na jevo, poněvadž přítomnou statistikou zachyceny byly toliko určité osoby v určitý jeden den, kdežto při statistice jednoho období nemohl by ujíti moment, že tytéž osoby jednak několikráte týchže trestních činů se dopustí nebo z nich obviněny jsou, jednak že osoby ty dopustí se v určitém období různých trestních činův, a konečně že v páchání trestních činův i ostatní cikáni mají svoji účast. Jinými slovy řečeno, pohyb osob a pohyb činů trestních by se ukázal teprve v pravém světle.

Než tento zdlouhavý způsob vyšetřování zdál se, hledě k úkolu, jakému statistika tato jest určena, zcela zbytečným a bezúčelným, ježto hořejší číslice, dle kterých na 1011 moravských příslušníků cikánských připadá 122 vazeb, tedy přibližně na 100 cikánů 10 vazeb, mluví dosti jasně. Uvážíme-li však ještě, že číslice tyto týkají se moravských cikánských příslušníků jen na Moravě vězněných a že nejsou zajisté vzácny případy, ve kterých moravští příslušníci cikánští i v jiných zemích v rozhodný den, t. j. 31. prosince 1900 byli vězněni, přicházíme k úsudku, že na Moravě cikáni dosud málo zvykli na spořádaný život, jemuž pro vrozenou náklonnost k zahálce a tuláctví ztěžka asi přivyknou.

D) Způsob života.

Jak již předem uvedeno bylo, je trvale usazených cikánských příslušníků na Moravě 673 a toulavých 338. Toulaví cikáni jak žijí.

je každému známo. rovněž tak jako že do domovské obce po většině se vracejí. jen když spravedlnost je stihne a bezplatnou dopravu ve formě postrku jim opatří.

Nás zajímati může proto jen způsob života cikánu na Moravě trvale usazených. a padá tu především na váhu zaměstnání jejich a způsob bydlecí.

Nejobvyklejším zaměstnáním cikánů je kovářství. práce nádennická při stavbách. silnicích a při polním hospodářství; v některých případech i hudba a prodej koní. nikoli však v té míře. jako u cikánů potulných. Vedlejším pramenem výživy je žebrota a krádež až na nepatrné čestné výjimky. U potulných cikánů převládá obchod koňmi. komediantství. hudba vedle kotlářství, žebroty a krádeže.

Co do způsobu bydlecího zjištěno, že cikáni bydlí v 17 obcích v příbytcích pevných (v domcích) a v ostatních obcích v příbytcích přenosných. mimo to pak v některých obcích některé rodiny v příbytcích pevných a některé v přenosných. Příbytky pevné pak jsou v domcích zděných. v jednom případě i z upěchované hliny postavených (Uh. Ostroh Předměstí). Ve Velké mají cikáni dokonce tvrdou střechou krytý vlastní domek. Příbytky přenosné jsou většinou stany plátěné nebo z plátna a dřeva zrobené, pak dřevěné boudy. které v některých případech i slamou jsou kryty. Některé stany bývají i do země zapuštěny. Zámožnější cikáni bydlí i ve vozech komediantských. Pevné příbytky nalezneme v Záhorovicích (okr. uh.-brodský). v Bílnici (okr. val.-kloboucký), v Kynicích—Vosoudové (okres dačický). v Kněždubu. Hroznové Lhotě. Petrové. Strážnici. ve Velké. v Hrubé Vrbce (okr. strážnický). v Břestku (okr. uh.-hradišťský). v Hluku. Uh. Ostrohu Předměstí. Veselí Předměstí (okr. uh.-ostrožský). v Čeložnicích (okr. kyjovský). v Šumvaldě (okres uničovský). ve Stolnhavě — v zimě — (okr. wiesenberský). v Kožušicích (okres bučovský).

Konečně sluší se zmíniti o návrzích. které činí jednotlivé obce. cikánskými příslušníky postižené. k ulevení a odstranění zla cikánského.

Skoro vesměs shodují se názory v tom. že má-li se účinně zlu tomu čeliti. třeba přihlížeti hlavně k mládeži a že při ní v prvé řadě s nápravou je započíti. Náprava mládeže pak myšlena je tím způsobem. že buď dítky cikánské hned po narození nebo ve stáří dvou let anebo vůbec v útlém mládí by rodičům byly odňaty a dány do opatroven. vyspělejší do polepšoven. sirotčinců anebo vůbec do ústavů vzdělávacích. při čemž by postaráno býti musilo. aby se přiučili řemeslu nebo jinému přiměřenému zaměstnání.

V příčině dospělých cikánů jeví se již větší různost náhledu, neboť co jedny obce navrhují přidržení k nucené práci bezpodmínečně v robotárnách, spokojují se jiné se zákazem kočovnictví a toulavosti, odejmutím cestovního povolení a povolení k provozování kočovné živnosti (hudba, prodej koní) a tím připoutati je k trvalému místu a trvalé práci.

Zajímavé jsou návrhy: „Cikány vypuditi do Uher“, „schytat a dát do Bosny a Hercegoviny“ jednak svojí ojedinělostí, jednak přísností; s druhé strany pak návrhy tlumočící lidumilné smýšlení: „Cikáni ať se zdržují pokud možno v obci trvale, děti ať navštěvují pravidelně školu; děti ze školy vyšlé stydí se žebrat, a tu v druhém nebo třetím koleně cikáni smísí se s domácím obyvatelstvem.“ „Nerozhánět jich jako zvěř a nepronásledovat jich jako zloděje, nýbrž umožnit jim sblížení s ostatní společností lidskou a postarati se jim o práci.“ Tento poslednější návrh zdá se býti pouze idealním, ve skutečnosti však již byl proveden, neboť pochází od obce, ve které cikáni bydlí v trvalých, pevných a řádných obydlích a živí se poctivě prací při polním hospodářství a zvláštním druhem řemesla, totiž výrobou štětek.

Návrhy tyto vesměs tvoří velmi cennou snůšku pomucek, přichystaných pro případnou akci proticikánskou, a rovněž tak i ostatní data, která jednotlivé obce ochotně a s patřičnou bedlivostí sebraly a poskytly; nicméně partikularistické snahy jednotlivých území našeho mocnářství nepořídí dle mého soudu pranic, jestliže země zlem cikánským postižené nespojí se ku společné akci a nevymohou sobě od vlády opatření všeobecně platných.

Nač se nesmí zapomínati při volání po opravách v Církvi.

Jan Oliva.

Čtenáři těchto listů mají v dobré paměti, jak v přítomné době na mnohých stranách ozývají se hlasy, by to neb ono v Církvi se opravilo, změnilo dle požadavku naší doby, a hned se též udávají prostředky, kterými, a návody, dle nichž se to dá provésti. O upřímné snaze těchto hlasů nelze pochybovati. Ano že i leckterý dobrý výsledek již měly, také nelze popírati. Poněvadž však navrhované opravy, dle povahy věci, tak snadno a tak rychle nedají se provésti, i kdyby na straně těch, kteří k tomu mají moc a právo, vždycky ochota potřebná byla, čemuž ovšem všude není, vznikají z toho mnohé mrzutosti, výčitky, závěrky o nehybnosti Církve a pod.

Za takových okolností snad nebudou úplně bez užitku následující řádky, jež mají za účel upozorniti na jednu věc, rázu hlavně praktického, která osvětluje po jedné stránce hlasy volající po opravách v Církvi.

Věc tato, či lépe stanovisko, na které nesmí se tu zapomínati, zní takto: **třeba vždycky dáti pozor na to, které vrstvy věřících navrhované novoty mají zasáhnouti**, neboť dle toho pak možno souditi o jich provednosti a tím i o jejich ceně.

Reformy **vědecké**, které se týkají hlavně jen kněží a vrstev učených, dají se poměrně snadno provésti, poněvadž vrstvy ty celkem snadno jsou přístupny pokroku, změnám. Tak na př. opravy studia theologického, opravy vyučování náboženství na středních školách a pod. dají se provésti při dobré vůli rozhodujících činitelů poměrně snadno. Vyskytnou se ovšem i tu jednotlivé konservativní živly, ale to je jen k dobrému celé věci, nepřejde-li vše v osobní záležitosti. Podobné věci čistě kněžské, na př. oprava breviře, martyrologia, missalu a pod. dají se provésti poměrně snadno.

Jinak již je s otázkami sice vědeckými, ale zasahujícími hluboko do života. Připomínám tu učení v dogmatikách a právech církevních nyní běžné o ministru matrimonii. Není zde místo o věci psáti obšírně, to stane se jindy, zde jen připomínám, že tak, jak se tato věc nyní přednáší, důsledně promyšlena, vede nutně k civilnímu sňatku. A proto při **takových** theoriích třeba již opatrnosti.

Šlechta a bohatí měšťané starých rodin jsou celkem konservativní a proto novoty těchto stavů se týkající procházejí vždy těžko, alespoň tíže než u stavů učených a středních.

Řemeslnictvo, obchodnictvo, průmyslnictvo je již svým povoláním pohyblivé a proto nad jiné změnám přístupné. Totéž platí o dělnictvu měst a míst průmyslových. Zde je změna nejčastější, a to proto, že není tu, jako u průmyslnictva a pod., materielní postavení tak výhodné, což má velký vliv na celé duševní žití těchto lidí.

Ve vrstvách úřednických, vojenských vůbec na státu závislých v ohledu církevním nemožno postřehnouti nějaké zvláštní samostatnosti v jednání; toto řídí se vždy dle směru shora, a jaký ten v té které zemi nyní je, čtenáři sami dobře vědí.

Zbývá lid venkovský v celém rozsahu slova. Je to největší procento věřících a to je v jádru svém až posud a bude vždycky více méně konservativní. Proto novoty, opravy Církve, pokud se tohoto lidu týkají, třeba napřed dobře uvážiti, aby se více neuškodilo než prospělo. Vzpomeňme na císaře Josefa a jeho novoty. Od té doby sice lid je o mnoho pokročilejší, ale přes to nerad vidí až dosud některé novoty, opravy. Když byl opuštěn starý katechismus a přišel Skočdopolův, bylo nad tím mnoho hubováno od lidu, jak každý se může přesvědčiti z listů katechetických. Totéž se opakovalo u nás, když byl předepsán Oltář, a znovu když přišel katechismus cislajtanský. Je ovšem pravda, že tu mnoho působila stránka finanční, ale u všech tomu tak nebylo, říkali: tu zas bude nějaká nová víra.

A vizme liturgii v naší době. V každé farnosti jinak se konají pohřby, křty, úvody, ano i v jednotlivých osadách každý kněz koná liturgii jinak: někde to je všechno české, jinde všechno latinské, jinde míchaně a těch míchanic je opět tolik, kolik je kněží té míchanice užívajících. A následek toho? Lid je zmítán, neví, co vlastně pravého, jak to vlastně má být, a přijde důsledně k výsledku, že to vlastně je jedno, jak se to koná, že je to asi tak jako se řemeslem. A skutečně už i na venkově začíná se vždy více ujímati mínění, že všechna ta liturgie je jenom řemeslo. A co toho příčinou? Přemnozí chtěli liturgii opravovat, aby byla jaksi modernější, ale neřídili se při tom jednou zásadou, dělal každý vše na svuj vrub, a odtud ten chaos. A užitek z toho velký není, alespoň škoda je rozhodně větší. Proč? Lidé mají zevnější stránku za hlavní v náboženství a proto když vidí, jak ta zevnější forma je roztříštěna dle jednotlivých kněží, začínají jaksi lhostejněji hleděti na ty obřady a tím berou v neváznost náboženství samo.

Je tu však ještě jedna okolnost. Lid chce míti jakési upokojení v srdci ze svého náboženství, povznešení po týdenní práci a lopotě.

povzbuzení k dobrému. To však může venkovskému člověku dáti jen stálost v náboženství, dle jeho mínění, jak výše podáno, hlavně stálost v liturgii. **V tom je veliký, socialní význam tradice.** A právě na to se namnoze nyní zapomíná. Vše by o překot se chtělo měnit tam, kde právě co nejméně by se mělo měnit. Ano zvláště novosvěcenci a noví faráři jsou tu neblaze činní. Jistý novosvěcenec ve své horlivosti chtěl zavésti Sylvestrovské kázání na osadě, kde dosud nebylo, měl však tolik opatrnosti, že se tázal o radu zkušeného katechety, který mu to zradil, aby nic nového nezaváděl, poněvadž jednou by to mohlo býti obtíží pro duchovní správu. Kněz onen poslechl a později říkal: dobře jsem udělal. Případ sám sebou není význačný, ale význačné je oduvodnění jeho, aby se tím zbytečně neobtěžovala duchovní správa, neboť, jak jiný farář pravil v témže případě svému kaplanovi, co jim chcete říci na Sylvestra, řekněte jim na Nový rok a bude dobře. A měl pravdu. Jiný neomysta chtěl, aby dle předpisu církevních při zpívané mši sv. chor zpíval jen latinsky. Lid se jitřil, bylo mu to něco nového, a někteří raději chodili do vzdálenějších kostelů, kde to šlo po starém. Kněz byl přesazen a bylo dobře. Na jisté osadě zavedl kněz několik spolku církevních o své ujmě, bez všeho církevního povolení a stanov. Nástupce jeho, když to seznal, zařídil vše správně. Ovšem materielně správně, ale formalně ne, formalně chybil více, než jeho předchůdce. Měl to nechati a pomalu věc urovnati bez zahanbení svého předchudce, a kdyby hned urovnati nešla, počkati na vhodný okamžik, aby lidé změny tak necítili. A kdyby vubec urovnati nešla, ani tu by hrozná škoda nebyla, protože Církev vše časem sanýruje. V tom je veliké socialní dobrodiní. Takto však se věci uškodilo, neboť lidé říkali: a tak kterému panáčkovi máme věřit? ten to povídal tak a tenhle zase opačně, kdo teda má pravdu? Tak je lid připraven o jistotu své tradice, zmítán sem tam, a to jistě není k prospěchu náboženství.

Tím nemyslím snad nechati všech oprav, jen tolik chci ukázati, jak se musí vše dobře rozmysliti, než se něco mění u lidu venkovského, nač byl zvyklý. Na tato slova upozorňuji, neboť mnohé novoty (něco úplně nového v té které osadě) mnohdy rád a ochotně přijímá, ba sám zavádí. Tak májová pobožnost velice se líbí a namnoze zavádí na přání věřících.

Ale vezměme opačný příklad, chtějme zrušiti něco zakořenělého, na př. výstavu Nejsv. Svátosti na Velký pátek, requiem po posvícení, a uvidíme, jak pochodíme.

Opakuji tedy, třeba dobře uvážiti, co a jak možno reformovat. Pro co je půda připravena, to jde snadno, není-li, marné namáhání. Proto myslím, že volání po zrušení coelibatu nyní ještě nemá naděje na výsledek, poněvadž půda není pro to připravena. Obyčejně takové a podobné věci se probírají jen theoreticky, bez uvažování skutečných poměrů, vrstev věřících, **ano namnoze nyní rozhoduje frase, heslo,** aniž se uvažuje o jeho pravém významu. Vše se žene za frasí, za slovem tak dlouho, dokud se nevyskytne frase, slovo jiné, aby běh začal znova. Sv. Otec na př. řekl: jděte ven mezi lid, a mnozí kněží tím myslí: jděte do hospod, a dle toho též jednají. To jistě sv. Otec tak nemyslil. Jiným takovým heslem je zakládati katolické spolky tovaryšské, jednoty sv. Josefa a pod. Myšlenka jistě dobrá, ale všude se nehodí, leckde přinese větší škodu než užitek. Ve velkých a větších městech, tam ano, neboť tam jde udržet pravou kázeň, je tam větší změna členů a tím čilejší ruch, přednášky i zábavy jde snadněji sehnati. Ale v malých městech a na vesnicích spolku řádně vésti nelze, neboť o pravé kázni, hlavní to věci v každém spolku, není tu možno mluvit. Kdyby někdo nevím co udělal, já ho nesmím vyloučit, neboť bych všechny jeho tetičky a kmotříčky a všechny jeho kamarády popudil proti sobě. Totéž platí, kdybych někoho nechtěl přijmouti. To vše není ve velkých městech. A když někdo provede něco, hned to odnese spolek a v poslední příčině náboženství. A co stojí takový spolek venkovský! Předseda se naplatí až dost a dost. A kdyby aspoň užitek duševní to vyvážil, ale tomu není tak. Příkladu nechci uvádět. A jaká nouze o přednášky! Tak se stalo, že v jistém katolickém spolku přednášel poslanec, který pro účast v souboji byl stižen církevním trestem a který k tomu ke všemu v katolickém listě byl velice chválen za tuto přednášku. A přednáší-li kněz sám, utrpí tím farnost. Tak se děje zvláště v Německu, kde místy ani ráno ani dopoledne ani odpoledne není kázání, ale večer kněz pro tovaryše přednáší. To jistě není v pořádku, aby takto trpěla celá farnost pro věci mimořádné. Na doklad cituji tu pastoralní list „Kölner Pastoralblatt" 1901 číslo 4. a 5. kde si na to stěžováno.

A ještě jedna škoda tu je. Dochází-li kněz mezi méně vzdělané příliš často, nepřitáhne jich vzhůru k sobě, ale oni ho stáhnou k sobě dolů, někdy hodně dolů, tak že pak s ním zacházejí a o něm mluví jen per tu.

Maje na zřeteli poměry skutečné právě vylíčené, nemohu se ani nadchnouti pro náhled Schellův, aby se laikům dal větší vliv v Církvi.

Samo sebou je to věc dobrá, ale prakticky se nyní provésti nedá beze škody pro Církev. Laikové by se musili teprve k tomu připravit. Zkušenosti máme u učitelstva. Jak mají rádi vliv laiků v místních školních radách, o tom netřeba tuto hovořit. A něco podobného by bylo po návrhu Schellově i v Církvi.

Ton a cíl celého článku směřuje k tomu, aby opravy, které v každém společenském útvaru, a tedy i v Církvi po její lidské stránce vždy jsou a budou nutny, konaly se s rozvahou, ne náhle, skoky, tak aby oprava byla založena na půdě všestranně připravené a tím spíše se ujala. Náhlé skoky, experimentování jednotlivými směry náhlými, nezaloženými na předešlé činnosti, nikdy nebyly s prospěchem. Důkaz nejlepší máme na našem školství. Tu novými zákony učiněn náramný skok a následek toho je, že se musí nyní coufat krok za krokem, poněvadž poměry životní toho vyžadují. Přese všechno volání po pokroku školství naše obecné vrací se v mnohých věcech na stanovisko před novými zákony. To je jisté methodicky škodlivé. povlovná cesta, znenáhlá oprava na základě stvávajících poměrů důsledně prováděná byla by celkem mnohem lépe působila. A právě tak tomu je při opravách v Církvi.

Válečné řešení východní otázky.

J. Vojenský.

Z mnohých prací o tomto předmětě zdá mi se ruský spisek Šelkovnikova zvláště pozoruhodným, i budiž mi co odborníku dopřáno, bych dle něho pravděpodobné řešení otázky východní objasnil.

Co značí „otázka východní“? Dle výroku autority v otázkách mezinárodního práva, hraběte Komarovského, jest to otázka o stavu a budoucnosti Turecka a jím podmaněných kmenů. Jaký jest jedině možný výsledek? Pro Turecko zničující, neboť toto jest dle soustavy svých správních a náboženských zvláštností a stavem svých poddaných úplnou anomalií mezi civilisovanými státy. Turecko representuje v Evropě od počátku až podnes jen tábor asijských vetřelců mezi kmeny balkanskými. Že umělé živení toho netvora k udržení míru nijak nepřispívá, je známo; ba zřídlem všech nepokoju a nedorozumění stal se právě Balkan. Specielně Rusko poškozeno tímto stavem věcí hmotně a ruské vztahy k západu byly vždy jen pro Balkan zkaleny.

Která mocnost ale jeví se předurčenou, aby hospodářství tureckému zasadila ránu smrtelnou? Znalec poměrů na východě praví: Ze dvou příčin muselo se Rusko přirozeným nepřítelem Turecka státi; za jedno, co jediná pravoslavná moc, zbylá po pádu císařství byzanckého, muselo převzíti povinnost ochrany všech podmaněných balkanských křesťanů, a za druhé co moc sousedící s Černým mořem, musí se pro své loďstvo domoci volné plavby Bosporem. — Toť zároveň program ruské politiky.

Cestou dlouholetých a častých půtek rozluštilo již Rusko část úlohy první a osvobodilo od jha tureckého: Řecko, Rumunsko, Srbsko, Černou Horu a Bulharsko a zbývá mu osvoboditi ještě Staré Srbsko a Macedonii. Rozhodně připustí každý, že již značný úkol vykonán, několik milionů křesťanů od jha tureckého vysvobozeno a to krví ruskou a za nepřízně západní Evropy.

Doufejme však, že kmeny dosud podmaněné, také bez materielní pomoci Ruska pouta svá setřesou, neboť již stávající faktum mnoha křesťanských států na Balkanu musí jich v tuhém zápase posilniti, zejména nepustí-li s očí ideu všeslovanské konfederace od Černého moře až k Adrii.

Co se druhé úlohy Ruska, zabezpečení Bosporu, týká, stojí věci poněkud jinak. Kdysi vyslovil císař Vilém II. pozoruhodnou myšlenku, že světem vládne to, co říše a lidstvo pojí. Jest tedy nutností, aby si každá moc, chce-li velmocí býti, ocean, jakožto cestu dopravy zabezpečila, neboť skoro všechen obchod odehrává se nyní po moři. V tom směru právě vede se Rusku velmi zle. Ledové, Bílé a Ochocké moře nemají pro obchod valného významu a východiště z moře Baltického jest v rukou švedských, danských a německých, východiště z moře Černého pak v rukou arcinepřítele Turka. Na cestě k Vladivostoku stojí u Suezu Anglie a naproti Port Arthuru vypínají se opevnění Wei-haiweie, Kidočaua a Žaponska. Cestu z Kronstadtu do Středozemního moře uzavírá Gibraltar. Touto nepříjemnou situaci pociťovalo a pociťuje dosud Rusko velmi citelně a tím vysvětluje se zároveň řada válek s Tureckem, vedená za dobytí Bosporu a Dardanel. Smlouvou Kučuk-Kainardžskou r. 1774. docílena sice volná plavba lodí kupeckých na Dunaji a Černém moři, a smlouvou Unkjar-Isskeleskou r. 1838. i pro lodi válečné, leč toto ustanovení zmařeno zase „londýnskou konvencí“. Rusko jest tedy nuceno o povolení pro každý vojenský transport aneb válečnou loď z Černého aneb do Černého moře u porty zakročiti a rovněž musí se každý obchodní parník v dosahu děl bosporských ponižující prohlídce podrobiti. Ký div tedy, že Rusko

nemůže se s tímto abnormalním stavem co velmoc spřáteliti a že vždy a všude bude toužiti po opanování Bosporu a Dardanel t. j. vlastně Cařihradu.

Takovéto otázky neřeší se ovšem u zeleného stolu, nýbrž toliko na místě samém a s mečem v ruce. Jisto jest, že dobytím Cařihradu splní Rusko svou dějinnou úlohu osvobození Balkanu a získaní volného průjezdu.

Přihlédněme nyní, které čáry operační stojí Rusku k disposici, t. j. kterým směrem nejsnáze dostihne Cařihradu. Dosud táhla ruská vojska vždy podél západních břehů Černého moře a pak Rumunskem a Bulharskem až konečně Cařihradu dosáhla. Nutno ovšem považiti, že pohyb ten státi se může jen s dorozuměním s oběma mocnostmi a že přece i tento naznačený směr není nejkratším, leč Malou Asii jest ještě dále a loďstva černomořského do nedávna nebylo. Nynější politická situace vykazuje ovšem značnou změnu. Rumunsko v důvěrném přátelství s Rakouskem nepovolí asi volného průchodu ruským vojům a zaplésti se při luštění velkého úkolu s ním a po případě s Rakouskem ve válku, bylo by nesmyslem.

Jiná možnost jest přistáti s loďmi přímo u Bosporu.

Aby rychlé soustředění lodí převozních a trup v jižních ruských přístavech nebylo jiným mocnostem nápadno, musila by se hledati záminka na Kavkaze a Krimu a musili by se sezvati všichni vojenští attachés. Vojska zatím na Kavkaze stažená bylo by pak lehce možno posílati prvé pod záminkou ukončené akce. Takové oddíly musely by pak na odlehlých místech býti naloděny a lodě tam potajmu v oddílech soustředěny. Touž dobou opouštěly by lodě transportní s vojskem Nikolajevsk a Oděsu, načež by se celá eskadra na moři spojila. Vše to mohlo by se státi, aniž by živá duše ještě tušila, oč se vlastně jedná. Eskadra, pozůstávající snad ze 30 válečných a 30 dopravních lodí pokrývá 6—8 km², byla by ovšem cizími loďmi spatřena. Aby nemohlo Turecko snad přec ještě býti varováno, musely by zatím všechny lodě cizí odkázány býti do ruských přístavů. Zatím pluje loďstvo rychlostí 8—9 uzlů přímo k Bosporu. Vzdálenost Sebastopol-Bosporus obnáší 70 zeměpisných mil a může se tedy uraziti za 1½ dne. Plnou parou muselo by předjeti několik lodí pancérových a torpedových, aby bombardováním pevnůstek na Bosporu odvrátili pozornost těchto od zadní eskadry přepravní. Tato by mezi tím vylodila dostatečný počet mužstva, aby pevnůstky ze zadu po souši zabrány býti mohly. Torpedové lodice majíc v předu, pohybovala by se eskadra pomalu

od pevnůstky k pevnůstce, doprovázena jsouc rovnoběžně po obou březích vysazeným mužstvem. Každý dobytý fort zřídil by se hned pro sebeobranu, vjezd do Bosporu znemožnil by se podkopy a torpedy. Opatření tato jsou nutna pro případ, kdyby za oblehání Cařihradu vniknouti chtěly lodě anglické, rakouské neb německé do Černého moře. O loďstvu tureckém netřeba se zmiňovat, neboť v nynějším zuboženém stavu netřeba s ním počítati.

Toť dobrodružný sice poněkud, ale nikterak neproveditelný návrh Šelkovnikova.

Moderní theorie o původu práva.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Než popřením práva přirozeného odnímá se půda i všelikému právu positivnímu, ježto každý positivní zákon lidský spočívá na přirozeném zákoně mravním a od něho své závazné síly nabývá. Zajisté již první zákon státní, byl-li pravým zákonem, žádal od poddaných poslušnost, a tito byli povinni ho poslouchati. Tuto povinnost mohl zákon jen tehdy ukládati, předpokládáme-li, že vrchnost měla právo zákony dávati, kterým poddaní úctou byli povinnováni. Dává-li mi někdo rozkaz, jsem oprávněn tázati se: máš právo mi poroučeti? Nepředpokládáme-li toto právo jako existující již před vydáním rozkazu, nemůže z rozkazu žádný závazek povstati. To platí též o zákoně vůbec a proto i o prvním zákoně státním. Vrchnost žádá jím od poddaných jisté chování se, a to nezávisle od jejich svolení. Tito mají jí poslouchati. To však je možno jen tehdy, má-li vrchnost všeobecné právo takové požadavky činiti a poddaní všeobecnou povinnost jim se podrobovati. Ovšem hledí mnozí ze stoupenců moderní theorie právní odvoditi závaznou sílu zákonů z původní smlouvy státní.[1] Avšak ani v tom případě, že bychom uznali jakousi původní smlouvu státní, nemůžeme se obejíti bez práva přirozeného. Neboť jako nemožno jest utvořit bez předpokladu všeobecných přirozených zásad právních závazný zákon státní, rovněž tak nemůže vzniknouti bez těchto zásad smlouva pevně vížící. I když se nyní k něčemu zavazuji, proč bych nemohl později tento závazek zrušiti? Či nemám později právě tolik moci a vlády nad sebou a svým jednáním jako dříve? Proti tomu lze

[1] Srv. *Stöckl*, Lehrbuch der Philosophie. III. Abth. Mainz 1892. 7. Aufl. Str. 175.

však namítnout, že jest povinností zachovávati učiněné smlouvy. Zajisté, tato zásada je však zásadou práva přirozeného a mohou se jí pouze ti dovolávati, kdož uznávají právo přirozené. Z toho tedy patrno, že zavržením práva přirozeného i právo positivní pozbývá pevného základu.[1]

Moderní theorie právní zavrhujíc právo přirozené, *vede dále nutně k oddělení práva od mravouky.* Poněvadž totiž dle ní beze státu a nezávisle od něho není práva, nemůže ani stát svoji oprávněnost ku stanovení práva odvozovat z vyššího transcendentního pramene právního: neboť jakmile by tak učinil, uznával by tím již právo, kterého sám nestanovil, nýbrž které od vyšší moci stanoveno bylo. Stát tvoří tedy a stanoví dle moderní theorie právní právo zcela ze své vlastní moci a nikoli z moci shůry mu dané. Pak také ovšem všecky zákony, jež stát dává, jsou jen pouhými zákony nuticími (Zwangsgesetze), podobně i všecky povinnosti od státu uložené jsou pouhými povinnostmi nuticími; svědomí však jimi není vázáno, ježto povinnost právní není nikterak zároveň povinností mravní, povinností svědomí. S hlediska svého svědomí může člověk jednati jak chce; může povinnost právní vyplniti nebo jí se vyhnouti, aniž nevyplněním uvalí na sebe jakoukoli vinu mravní. K vyplnění povinnosti právní vede jej tedy pouze nucení a bázeň před trestem, státem na porušení povinnosti právní stanoveným. Právo není mocí mravní; svědomí, mravní hledisko, moralka vůbec nemají co s právem činiti. Může-li se proto člověk vyhnouti povinnosti právní, aniž třeba se mu báti, že upadne do rukou policie, ať tak učiní; svědomí jeho nemůže proti tomu ničeho namítati, ježto zde jde pouze o zevní nucenou povinnost a nikoliv o povinnost mravní.

K těmto důsledkům znali se také vskutku veřejně stoupenci naturalistické theorie o společnosti. *Hobbes* učí výslovně, že stát jen mocí může vládnouti a že bázeň před trestem jediným jest motivem, kterým lidé mohou býti k tomu pohnuti, aby původní smlouvu státní zachovávali a státu náležitou poslušnost prokazovali. *Kant* systematicky odloučil právo od mravnosti. Dle něho dlužno totiž rozeznávati dvojí zákonodárství: *vnitřní, ethické* a *zevnější, juridické.* Obé je zákonodárství má týž vzdálený cíl: chce zachovati svobodu člověka v sebeurčení. Kromě toho i to jest jim společno, že ani jedno ani druhé nedá se ze žádného vyššího pramene odvoditi. S druhé strany však se liší dvoje toto zákonodárství od sebe tím, že zákony právní

[1] Srv. V. *Cathrein S. J.* Religion und Moral oder gibt es eine Moral ohne Gott? Herder. Freiburg im Breisgau 1900. Str. 118 n.

nevztahují se na vnitřní svobodu člověka, nýbrž jejich účelem je zevnější svoboda člověka ve spolužití s jinými; kdežto zákony ethické mají za účel vnitřní svobodu nezávislosti od každé smyslné pohnutky ve službě povinnosti. Podle toho definuje Kant právo, jak jsme viděli, jako „soubor podmínek, za kterých svobodná vůle jednoho se svobodnou vůlí druhého sjednocena býti může dle všeobecného zákona svobody." Další rozdíl mezi zákony právními a mravními je dle Kanta, že zákony právní přikazují jen zevnější skutky jako takové, kdežto zákony mravní žádají netoliko skutky, nýbrž i náležitou pohnutku skutků. Jsou tedy povinnosti právní dle toho podstatně různy od povinností mravních. Povinnostem právním dosti se učiní pouhým vyplněním rozkazu, pouhou legalitou; kdežto povinnosti mravní vyžadují moralitu, t. j. vykonání předepsaného skutku z pohnutky povinnosti. Pakli tomu tak, není pro člověka žádné mravní pohnutky již, kterou by mohl býti pohnut k vyplnění povinnosti právní. Poněvadž však v zájmu zachování lidské společnosti povinnosti právní přece splněny býti musejí, musí na místo mravních pohnutek nastoupiti nucení. Povinnosti právní jsou proto čirými povinnostmi nutnosti. Co není dobrovolně vykonáno, musí býti vynuceno; něco jiného není možno. Vylučují-li povinnosti ethické jako takové podstatně nucení, povinnosti právní je podstatou svou obsahují. Proto není mezi moralkou a právem spojitosti; moralka a právo jsou dva úplně od sebe odloučené obory.[1])

Že stoupenci moderního liberalního názoru právního přidržují se v podstatě tohoto Kantova stanoviska a právo úplně nezávislým od řádu mravního činí, jest jen nutným důsledkem jejich základního názoru. Je-li vše právem, co stát ve svém oboru jako normu stanoví a prosadí, tu může i nejnesmyslnější a nejnemravnější zákon činiti nároky na jméno práva.[2]) Ano mnozí z nich na dráze Kantem nastoupené p

[1]) *Kant* v díle „Metaphysik der Sitten" (op. t. s. ed. Hartenstein str. 32) praví: »Sowie nämlich das Recht überhaupt nur das zum Objekte hat, was in Handlungen äusserlich ist, so ist das stricte Recht, nämlich das, dem nichts Ethisches beigemischt ist, dasjenige, welches keine anderen Bestimmungsgründe der Willkür als blos die äusseren fordert; denn alsdann ist es rein und mit keinen Tugendvorschriften vermengt. Ein strictes (enges) Recht kann man also nur das völlig äussere nennen.«

[2]) *Bergbohm* v díle citovaném (I. 144) praví na př.: »Das niederträchtigste Gesetzesrecht muss als verbindlich anerkannt werden, sofern es nur formell korrekt erzeugt ist.« »Auch das miserabelste Recht ist, falls es in formeller und konstitutioneller Beziehung korrekt ist, Recht, aber man sollte es lieber heute als morgen abschaffen.« (Tamtéž I., 272 pozn.) Charakteristickými jsou také Bergbohmem uvedená slova anglického právníka *Austina*: »Die Existenz des Rechtes ist ein Ding, sein Wert oder Unwert ein

kročili ještě dále; neboť nespokojují se pouhým odloučením práva od moralky, nýbrž snaží se moralku zcela odstraniti a ji právem nahraditi. Zákony státní dle nich samy o sobě dostačují; zákony mravní a mravní pohnutky jsou lhostejny; státní zákonník trestní ať nastoupí na místo zákonů mravních, vůbec na místo moralky; více než zákonníka trestního není potřebí, aby pořádek ve společnosti byl udržen a lidé k takovému jednání pohnuti, jež souhlasí se zájmy společnosti.

Není-li však mezi moralkou a právem žádného styku, jsou-li obory úplně oddělenými, následuje z toho dále, že právo nepotřebuje bráti ohledu na svědomí a naopak, že svědomí nemá nároku na uplatnění proti právu. Stát proto není nikterak vázán, aby při stanovení zákonů dbal nábožensko-mravního svědomí těch, pro něž zákony dává, a tito opět nemají práva odvolávati se proti zákonům státním na své mravní svědomí a jim, nesrovnávají-li se se svědomím resp. s mravními zákony ve svědomí se ozývajícími, poslušnost odpírati. Z téže příčiny stát má právo žádati pro své zákony poslušnost i v tom případě, že by odporovaly svědomí poddaných a poddaní musejí i takových zákonů naprosto poslouchati, nechtějí-li vším právem propadnouti trestající moci státní. „Zákon", tak tvrdí stoupenci positivismu právního, „je veřejným svědomím; proti tomuto svědomí veřejnému nemá svědomí privatní žádné oprávněnosti." Je známo, s jakou bezohledností se dnes tato zásada provádí, jak nedbá se žádných reklamací svědomí nábožensko-mravního, nýbrž jak brutalně se vše potlačí, co se s touto zásadou smířiti nechce. Čím méně dbá vládnoucí strana moralky, čím více ji hledí zatlačiti trestním zákonníkem, tím bezohledněji a násilněji vystupuje proti těm, kdož svatyni svědomí proti znásilňování hájiti se vynasnažují. Vzpoura proti „majestátu zákona" je to, co se jim vytýká a co se jako největší a trestu nejhodnější zločin označuje.

Pozorujeme-li zevrubněji tuto moderní theorii právní, vidíme na první pohled, že jest v nejhlubším základě atheistickou. Neboť kdo věří v jednoho Boha, od něhož v poslední instanci vychází všechen řád ve světě, ten nemůže nikterak právní řád, od kterého trvání společnosti lidské závisí, odloučiti od Boha jakožto nejvyššího pramene všeho řádu, ten nikterak nemůže, jde-li o původ práva, úplně odezírati od Boha a pramen všeho práva jedině ve státní moci a libovůli hledati.

anderes. Ob es sei oder nicht sei, ist eine Frage; ob es einem angenommenen Massstabe entspreche oder nicht, ist eine ganz andere. Ein Gesetz, das thatsächlich besteht, ist ein Gesetz, obgleich es unsere Missbilligung erregt, weil es mit dem Satze, nach welchem unser Urtheil zustimmend oder verwerfend ausfällt, nicht übereinstimmt." (Tamtéž I., 208.)

Jen v tom předpokládě, že se popírá jsoucnost Boha jakožto Tvůrce a Pořadatele světa, má smysl názor, že stát jest jediným pramenem všeho řádu právního, všeho práva vůbec. Není pomoci — musíme věc jejím pravým jménem pojmenovati: moderní theorie právní má základem a předpokladem popírání osobního Boha: jest atheistická. Na místo Boha staví stát; je to princip zbožňování státu, jejž naukou svou prohlašuje. Nějakého boha musí člověk uznávati: není-li to pravý, osobní Bůh, musí si dáti líbiti „absolutního boha státního“, t. j. stát se mu jeví pak jako ona absolutní moc, z níž vychází všechno právo, všechen řád a všechen zákon, a jíž proto člověk bez podmínky podrobovati se musí. Jako však moderní theorie právní podstatně atheismus předpokládá, tak je s druhé strany opět nutným důsledkem, jenž z atheistických předpokladů vyplývá. Nauka však, jež atheismus předpokládá a z něho nutně plyne, je rovněž tak bludná a absurdní jako atheismus sám. Že však taková nauka vůbec objeviti se mohla, to vrhá temné světlo na naše moderní poměry společenské. Rádi připouštíme, že ne všichni jsou si vědomi atheistické povahy moderního stanoviska právního, jehož se přidržují. Avšak tím ukazují, že na nauky těch, kdož dobře jsou si vědomi atheistické povahy těchto svých nauk, slepě přísahají, aniž zkoumají, zda nejsou vedeni naukami takovými na cesty, jichž se konečně sami hrozí. Kde atheismus ovládá život právní, tam může býti ovoce, jež z takovéto půdy vyrůstá, jen osudné a škodlivé.

Nelze však vůbec s hlediska zdravého rozumu uznati stát za jediný a nejvyšší pramen práva. Neboť je-li stát jediným pramenem práva, je všechno oprávněno, co zákonně ustanoví; státní moc nemůže se pak nikdy proti poddaným dopustiti nespravedlivosti, alespoň pokud má potřebnou moc, aby svoji vůli provedla. Byť i pak státní moc se životem, se ctí, s majetkem poddaných nakládala a vládla, jak se jí líbí, byť si chování Neronovo a Kaligulovo nebo chování nejhorších orientálních despotův učinila vzorem, je vždy v právu. Vždyť není vyššího zákona právního nebo právního mezníku, na nějž by byla vázána. To také stoupenci moderní theorie právní Hobbesem a Rousseauem počínaje uznávají.[1] Avšak něco takového odporuje zdravému rozumu. Nikdy nelze na lidském rozumu žádati, aby něco, co dle věčných, jemu immanentních zásad mravnosti a práva za nesprávno a nespravedlivo prohlásiti musí, proto uznal jako správno a spravedlivo, že stát či lépe státní moc tak stanoví. To by nebylo nic jiného nežli žádati od rozumu lidského, aby sebe sama zapřel. Nemůže-li si však rozum

[1] [illegible] str. 720, pozn. [illegible].

nechati vzíti právo posuzovati zákon státní nebo nařízení státní jako oprávněné nebo neoprávněné, je tím řečeno, že rozum lidský co nejrozhodněji zavrhuje předpoklad, že stát jest jediným pramenem všeho práva. Neboť rozum může státní zákon jen tím způsobem prohlásiti jako oprávněný nebo neoprávněný, že jej srovná s vyšší normou právní a podle toho, zda s touto vyšší normou souhlasí nebo jí odporuje, rozhodne, je-li spravedlivý nebo nespravedlivý. Tím však je proslovena zásada, že nad státními normami právními jest ještě vyšší norma právní, a že tudíž neodvozuje se všeliké právo od státu.

Pokládá-li přes to někdo názor, že stát jest jediným pramenem práva, za správný, musí také uznati důsledky, jež z něho vyplývají. A první je zničení všeliké svobody ve společnosti lidské. Svoboda podstatně spočívá na nedotknutelnosti práva, bez ní byla by prázdným slovem. Jen tím, že stojí člověk v bezpečném a se všech stran nedotknutelném kruhu právním, je s to, aby svobodně se pohyboval v tomto svém právním kruhu a plnil úlohu od Tvůrce pro tento život pozemský mu vytknutou. Spočívá-li však právo, jak moderní theorie právní hlásá, v rukou moci státní a může-li tato s ním dle libosti nakládati, není žádné právo nedotknutelno a tím také věta je po svobodě, poněvadž svoboda předpokládá nedotknutelnost práva.

Odtud také pochází onen zjev, že za našich dnů svoboda vždy více mizí, čím více zásada moderní theorie právní, že stát jest jediným pramenem práva, v praxi se uvádí. Tu vyhražuje vládnoucí strana jakožto nositelka moci veškeru svobodu jen pro sebe, kdežto těm, kdo stojí pod násilnou vládou této strany, svobodu co nejvíce omezuje a konečně zcela odnímá. Jim upírá se právo pohybovati se svobodně v kruhu právním, jim přirozeným a božským řádem vykázaném, ježto vládnoucí strana, nechtějí-li se vůli její podrobiti, tato jejich práva neuznává a násilím proti nim zakročuje.

Podivno! moderní theorie právní byla uvedena do společnosti pod heslem „svoboda". Dokud strana této theorie se přidržující neměla ještě moci v rukou, hlásala svoji theorii v domnělém zájmu svobody, která prý posud byla potlačována uznáváním zastaralých práv a přidržováním se stanoviska právního, spočívajícího na transcendentních předpokladech právních. Jakmile však strana tato s novým svým principem právním domohla se vítězství a vlády, horuje, ovšem zcela důsledně pro moc naproti svobodě, a schvaluje, ano žádá vše, čím lze oloupiti o svobodu ty, kdož nechtějí s vládnoucí stranou jíti. Doklad jasný toho vidíme právě v našich dnech ve Francii, v Německu a jinde.

Tak musí pod nátlakem této bludné zásady právní všecka svoboda zaniknouti, a to netoliko osobní a občanská, nýbrž konečně i svoboda svědomí. Neboť nemá-li proti moci, jež stanoví právo, náboženské a mravní svědomí člověka žádného hlasu již, následuje z toho, že i kolem svědomí položen je řetěz státní všemohoucnosti, a že svědomí jest odňat každý svobodný projev v životě veřejném a soukromém proti zákonu státnímu. Je proto tato nauka vpravdě triumfem brutalního násilí nad právem a o právu nad svobodou. Proti této moderní atheistické theorii o právu pozvedla se reakce na půdě protestantismu. Byli to hlavně stoupenci „historické školy právní“, Savigny, Puchta a Stahl, kteří proti ní vystoupili, snažíce se právo připojiti opět k světovému řádu božskému a tím jemu transcendentní původ vindikovati. Poněvadž se však zastavili na poloviční cestě, nebyli s to, aby atheistický princip právní překonali. Dle nauky této školy historické právo je původně svou podstatou právem zvykovým, jeho základem je duch národní; ten vlastně utvořil právo, jež podobným asi způsobem nevědomě s národem povstává a dále se vyvinuje jako řeč, mrav a umění. V tomto ponenáhlém nevědomém vytvoření práva jest utvoření státu nejvyšším stupněm. Stát není tedy před právem, nýbrž jest jen stupněm v jeho vývoji. Proto úlohou státní moci není tak právo tvořiti, jako spíše je tak zaznamenati a formulovati, jak stupni vývoje národního odpovídá. Její vědomá činnost je podřaděna nevědomé činnosti ducha lidového.[1] P. d.,

[1] *Puchta*, Kursus der Institutionen I. 1841, § 10, S. 21: »Das menschliche Recht setzt ein gemeinsames Bewusstsein als eine Quelle voraus. Ein Rechtssatz ist es dadurch, dass er in der gemeinsamen Überzeugung derer, für die er gilt, als solcher anerkannt ist. Das Recht ist der gemeinsame Wille der Rechtsgenossen. Durch dieses gemeinsame Rechtsbewusstsein, wie durch eine gemeinsame Sprache und eine gemeinsame Religion, wenn diese eine natürliche ist, sind die Glieder eines Volkes verbunden. Das Bewusstsein, welches die Glieder eines Volkes als ein gemeinsames durchdringt, das mit ihnen geboren ist, und sie geistig zu Gliedern dieses Volkes macht, mit einem Worte der Volksgeist ist die Quelle des menschlichen oder natürlichen Rechts, der rechtlichen Überzeugungen, die sich in den einzelnen Gliedern bethätigen.« — Tamže str. 28.: »Wie das Recht, so ist auch der Staat in seinem ersten Ursprung etwas von Gott Gegebenes. Es ist nicht der Wille der Einzelnen, welcher den Staat bildet... sondern der Wille des Volkes.« »Der Volksgeist bringt den Staat wie das Recht hervor, indem er die Glieder des Volkes in dem Willen, dieser Obrigkeit als dem Organe des Rechtes sich zu unterwerfen, vereinigt...« Tamže str. 30.: »Das Recht entsteht nicht erst durch den Staat, dieser setzt vielmehr ein rechtliches Bewusstsein, ein Recht schon voraus, welches zu schützen seine Aufgabe ist... Der Staat setzt das Recht voraus, ist aber hinwiederum dessen nothwendige Ergänzung.«

——

Nové dílo o sv. Cyrillu a Methoději.

Ref. Fr. Snopek. (Č. d.)

Na str. 111. sl. píše náš autor: Neustále staví se nám před oči otázka: Povolila-li papežská stolice slovanský liturgický jazyk. a který papež tak učinil? Držíce se slovanské legendy vyložili jsme shora, že již papež Hadrian posvětil slovanské knihy a bohoslužby, jazykem slovanským konané, slavně schválil (r. 868—869). Nyní (r. 879) slyšíme, že prý papež Jan VIII. skrze legáta svého Pavla, tedy r. 873., Methodovi slovanskou mši zakázal. Commonitorium papežské se nám, jak známo, zachovalo. Ale neobsahuje nic o takovém zákazu! Téhož r. 873. stěžuje si kněžstvo solnohradské na konání služeb Božích, jmenovitě mše sv., jazykem slovanským. A po šesti letech (r. 879) — proč teprve nyní, nevíme — objevuje se v Římě Svatoplukův knéz Jan, jenž mimo neurčité žaloby věroučné přednáší papeži stížnost, že Method slouží mši sv. jazykem barbarským, t. j. slovanským! A na tuto divnou stížnost papež Jan VIII., týž papež, který r. 873. tak důrazně a úspěšně se ujímal Methoda, bez dalšího šetření ihned přísně zakazuje novotu jazykovou! Není-liž to všechno nepochopitelné? Což je více na snadě, než podezření, že tento druhý list, svědčící Methodovi, jest padělkem strany protivné, německo-latinské, bez velikého namáhání upravený podle listu daného Svatoplukovi? Než podezření takové není snadno dokázati. Texty jsou zachovány v nejstarších regestech listů Jana VIII. v tajném archivu vatikánském, psány na pergameně písmem langobardským, na počátku XI. století.

Str. 130 dokládá zmíniv se o chatrné znalosti latiny překladatele zlomků kyjevských, a naprosté neschopnosti družiny Methodějovy k podvržení listu na př. z roku 880.: Naproti tomu máme přímé svědectví papeže Jana VIII. z roku 879. (sic, loco 881), že biskup Wiching list papežský skutečně falšoval. Což jest více na snadě, nežli domněnka, že listy papežské z roku 879. a 885., které mluví o zákaze liturgie slovanské, pocházejí z této mocné strany německých biskupů podporovaných od obou panovníků, jak franského tak i moravského? Tato strana měla vždy s dostatek prostředků, aby padělkům svým zjednala platnost a také přístup do sbírek dokumentárních v archivu papežském.

Tak psal náš autor vérojatně roku minulého 1901. A letos dne 14. dubna v předmluvě svého spisu „nepochybuje, že schválení, které vyslovili papežové Hadrian II. roku 869. a Jan VIII. roku 880., je stejně authentické, jako zákaz, který vyřkl papež Jan VIII. roku 879. a později, jakmile arcibiskup Methoděj na vždy zavřel oči, papež Štěpán V. roku 885.“

Tento trojí výrok tuším v úplnou a dokonalou shodu nelze uvésti: pochybnosti jednou vysloveny jsou: pochybnost str. 111.

naprosto není zamítnuta. na pochybnost str. 130. po zmínce o důmyslném důkaze A. Lapôtrové, že papež Štěpán oběti se stal smělé mystifikace. následuje odstavec počínající slovy: Než jakkoliv tyto záhady se vysvětlí atd. Pochybnost není také vyvrácena.

Za to úplně se shoduji s tím, co čteme na str. 129. jeho díla. poněvadž autor nevnáší v text listiny, co tam není: V listě z roku 879. píše Svatoplukovi, že skrze legáta svého Pavla (873) zapověděl Methodovi konati církevní obřady jazykem slovanským, ač v zachované instrukci z roku 873. nic takového není obsaženo.

Autor náš píše dále (str. 13.): „Oceňování obou obšírných legend — a o ty běží v první řadě — není sice jednotné, avšak tolik říci lze, že nehledě na některé jednostranné výklady (v nejnovější době důsledné jich odmítání u Götze) vážní badatelé, jako A. E. Viktorov, A. Voronov, P. Lavrovskij, E. Golubinskij, J. Malyševskij a j. těmto legendám přede všemi prameny dávají přednost.“ (A přece velice se liší soud Voronovův o pannonských legendách od mínění všech ostatních!) „Též V. Jagić přihlíží vždy v první řadě k těmto bohatým pramenům (jmenovitě opět v posledním spise „Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache“ I. 3 sl.), nespouštěje ovšem se zřetele stejně vážných pramenů latinských.“

Vždycky jsem za to měl, že základem historických rozprav jsou listiny. Pro život svatých prvoučitelů slovanských máme jich sice málo, ale přece jsou zde; listinám, trvám, náleží přednost přede všemi ostatními prameny. Potom na řadě jsou různé zprávy současné a blízkodobé, pak teprve legendy a zvláště legendy pannonské, o jejichž hodnověrnosti mělo býti šíře promluveno, protože i střízlivý Voronov nalezl v nich tendenční zprávy a odůvodnil svoje mínění, že pozdějšího jsou původu, než jak myslí náš autor. Snad by také nebylo na škodu, kdyby si byl zde onde všiml i nepatrných výkladů referentových!

Ve svém studiu, jež jsem založil na základě dotčeného již badatele Voronova, bral jsem se drahou, jakou mi předpisovala theologická věda, a ta trvám není bez velikého významu v životě slovanských apoštolů, kteří byli vynikajícími členy stavu duchovního. Když katolický kněz pracuje o historickodogmatických otázkách dějin cyrillomethodějských, pracuje na vlastním poli svém. Když dotýká se, vycházeje se stanoviska církevního, i otázek jiných, souvisících s theologií vůbec a se životem církevním, když objasniti hledí prameny nejasné, když, pokud mu stačí umu, rozumu a důvtipu, ne-li urovnati, tedy umírniti se snaží napohledný neb i skutečný odpor vyskytující se mezi jednotlivými listinami, nelze zavrhovati počínání jeho. Dosud platí a vždycky platiti bude výrok výtečného kardinála Hergenröthera, že by každý historik měl býti theologem. Vždyť i slovutný historik Jaroslav Goll se vyslovil v posudku „Pramenů k synodám strany Pražské a Táborské“, vydaných v Praze 1900 Zdeňkem Nejedlým: „Podobných prací bude třeba, máme-li dospěti jednou k úplným dějinám husitství, t. j. také stránky jeho theologické, dogmatické. Zde ovšem bude třeba zbaviti se jakési nechuti k těmto věcem, která poněkud vadila

samému Palackému."[1] A L. Hofmann dí v článku „Husité a koncilium Basilejské v letech 1431. a 1432.": „Vrátit se i k vlastním dějinám jednání Husitů s koncilem od roku 1433., jest úkol budoucnosti, a kdo ví? snad budoucnosti ne nejbližší. Otázka, o kterou půjde, je v podstatě otázka theologická. Pokud lze se omezit jen na vnější průběh událostí, máme tu klassické dílo Tomkovo, ale chceme-li studovat plnou historii jednání v jejím obsahu, nezbývá než historika spojit s theologem."[2] — Tak mělo by býti i zde, neboť bez důkladných studií dogmatiky a církevního práva nelze porozuměti mnohým otázkám dějin cyrillomethodějských.

Se studiem dogmatické stránky dějin cyrillomethodějských spojil jsem, pokud s nimi souvisí, i studium církevního práva v 9. stol. platného. A právě tím podařilo se mi tuším učiniti průlom do hradby nedotknutelnosti pannonských legend. Nikomu nechci vnucovati přesvědčení svého, neočekávám aniž mohu se naditi, že by moje průvody pronikly až do vysokých síní, kde se pěstuje věda κατ' ἐξοχήν...

K velikému svému uspokojení zaslouženou chválu mohu vzdáti našemu autoru veřejně, že na každé stránce svého spisu na jevo dává nevšední pietu k slovanským prvoučitelům a jejich velikému dílu, nevycítuji ve spise nižádného odporu, ale naopak značnou šetrnost k Římu a jeho představiteli, ale nezatajím, že nižádnou měrou nepodepíši jeho výroku (str. 94.): „Duch a tendence slovanských legend a též legendy bulharské jest možno říci tak papežský a římský, že právem můžeme v tom viděti tradici obou apoštoluv a jejich bezprostředních učedlníku." Výrok tento neshoduje se s pravdou, katolický dogmatik, a jenom dogmatik uciti zde ne ducha svatých prvoučitelů, nýbrž *ducha Fotiova*, a sice *ve vyspělé již jeho podobě*. Tolik prohlašuji na základě dukladných studií jednak dogmatiky, jednak pramenů zejména dějin cyrillomethodějských. Tím však nečiním ani nejmenší výtky našemu autorovi, který se v té věci držel pomucek, jež měl po ruce. Chci jenom zatím konstatovati, jakých výsledků jsem došel při svém studiu. Není zde místa, abych uvedl duvody. Svou dobou, dá-li Bůh, neopominu tak učiniti.

I Fotius uznával prvenství biskupa římského, silou moci dobýti si chtěl uznání se strany papežovy, ač dogmatické jeho učení o východu svatého Ducha diametralně jest na odpor nejenom učení církve římské, ale i starých otců církve řecké. Právě tak, ano ještě více odstředivé jest dogmatické stanovisko pisatele našich legend a též i legendy bulharské. Co do této jenom upozorňuji zatím na veliký rozdíl její a spisuv ochridského arcibiskupa Theofylakta co do východu Ducha svatého.

Na základě týchž dogmatických studií svých nikterak se nemohu připojiti k mínění našeho autora (str. 109.), že Method zajisté držel se učení řeckého, rozumí-li jím, jak se zdá, nauku Fotiovu, kterou nyní

[1]) »Český časopis historický«. Vydávají J. Goll a J. Pekař. Ročník VII. 1901. V Praze. Str. 468. — [2]) Č. č. h. týž ročník, str. 414. sl.

vyznává církev řecká: Duch sv. vychází z jediného Otce; připouštím, že se držel podání církve řecké, že Duch vychází z Otce skrze Syna, kteréžto učení jest vlastně jedno s učením církve římské, jak je hlásala od počátku, že totiž Duch svatý vychází od Otce i od Syna, čili jak obyčejně říkáme, že vychází od obou (ab utroque). Neboť s učením Fotiovým, jakoby Duch svatý vycházel z jediného Otce, církev římská se nespřátelila nikdy.

Otázka tato je příliš důležita, a proto velice rád bych uslyšel konečně úsudek historikův ex professo, zdali moje dovozování je správno, zdali se v něčem neklamu; proto buďiž mi dovoleno opakovati něco ze studie List Hadriana II. v pannonské legendě a bulla Jana II. Industriae tuae. Neboť nelze pověděti, z jakých příčin nepovšimli si odborníci statě této, když vyšla v prvých dnech měsíce srpna 1897 v VI. ročníku „Sborníku velehradského" a nerozepsali se o podrobnostech. Snad proto, že slovanští filologové celou věc zabírají pro sebe?

Statí svou vyvracel jsem vlastně dovozování Dra. J. A. Ginzla „Zur Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method", práci, kterou ve svých „Kirchenhistorische Schriften" (Wien 1872. II. Band. S. 19 f.) znova otiskl z „Zeitschrift für die gesammte katholische Theologie von Dr. J. Scheiner und Dr. J. M. Häusle." VII. Band. S. 348—380.) Roku 1871. vyšla česky v „Časopise katol. duchov." (sv. XII., str. 12. n.). Počal jsem převodem počátku statě Dra. Fr. Račkého „Je-li podmetnuta poslanica Hadriana II. na Rostislava i Kocelja, što se nalazi u panonskoj legendi?" Načež jsem se jal vyvraceti Ginzla listinami samými. Mluvil jsem o výsadě arcibiskupstva Methodějova, jež Jan VIII. roku 880. výslovně potvrdil slovy: Eius archiepiscopatus ei privilegium confirmavinus. Přirovnávaje listy Jana VIII. z roku 879. a 880., zření maje na výměr slova „privilegium" táži se (str. 16.): kdo dal onu výsadu Methodějovi? O Janu VIII. se toho domýšleti nemužeme, neboť není obyčejem v církvi, aby zákonodárce, kterýž někoho opatřil výsadou v jisté věci, jemu sám tutéž výsadu stvrzoval, ovšem pak zákonodárcův nástupce. Ale Jan VIII. neviděl Methoděje od té doby, co zasedl na stolec Petrův (14. prosince 877) do roku 879., ovšem pak přijímal četné jeho posly a listy až do roku 873., a přece jej nazývá už na jaře téhož roku (873) „missus ab apostolica sede", „a latere destinatus", „missus noster", t. j. „náš legat", náš zplnomocněnec čili zástupce sv. stolice. Posly svými a listy se Methoděj dovolával spravedlnosti u papeže proti přehmatům německých biskupů, kteří se v drzosti své opovážili ignorovati zřízení arcibiskupství pannonského stolicí apoštolskou, a jeho, jejího plnomocníka zdržovati od vykonávání svatého úřadu, proti všemu církevnímu řádu jej soudíce a tyransky s ním nakládajíce. Za papeže Mikuláše I. svatí bratři do Říma nedospěli, nýbrž teprve za jeho nástupce Hadriana II., který je oba posvětil na biskupství, po předčasné smrti pak mladšího bratra na Moravu poslal Methoděje, jmenovav jej arcibiskupem a legatem **apoštolským u národů slovanských.** (P. d.)

Z anglického písemnictví.

AL. KOUDELKA, O.

Z amerických spisovatelů v popředí stojí *Frank Norris*. Lze ho nazvat americkým Zolou. Aspoň vlivu jeho, jako mistra, nelze neznamenati ve způsobě psaní Norrisova. Zola skomponoval prosové epos „La famille de Macq. Roug." a Norris zase chystá trilogii (zatím) romanovou pod názvem: „Epos pšenice". První díl této trilogie, pojednávající o produkci pšenice v Kalifornii, vyšel a nese titul „Octopus"; druhý svazek, jehož obsahem má býti spekulace se pšenicí v Chicagu, bude prý slouti „The Pit", třetího pak svazku, pojednávajícího o vývozu pšenice za dob hladomoru, bude titulní list slouti: „The Wolf". „Octopus", toť symbol ziskuchtivé bandy, jež na způsob polypa snaží se polapit do svých nesčetných ramen kde co šlechetného, idealního a v objetí svém udusit. To aspoň napovídá jedna z osob náhodou podružných v „Octopu" vystupujících, totiž básník Presley, jehož ústy mluví autor sám. „Octopus" jest nejpozoruhodnějším zjevem belletristickým za posledních dou let v Americe se objevivším.

A jemu hned po bok staví se *Roberta Granta* „Unleavened bread". V romaně tom staví autor na pranýř zvláštnosti jistého ženského typu, a to ženy polovzdělané, hrající si na moderní, v jejímž obmezeném rozoumku tolik myšlenka na svou vlastní osobu místo nalézá. Representantka tohoto typu jest *Selma Whiteova*. *Paulina Likletonova* je pravým opakem onoho typu. Středním, oba tyto krajné typy spojujícím, jest *Florence Williams*, jedna z těch snaživých, roztomilých všedních žen, jež nadány jsou přirozeným jemnocitem vnímavým pro nedostatky, ale spolu též způsobilostí přisvojit si nenápadně, co jim schází. Ač spisovatel tu a tam přestřeluje, karikuje, přece celek působí dojmem pravdivosti a věrnosti.

Svou cestou kráčí *Mary E. Wilkinsova*, jež si pilně všímá malých, chudých lidí. „The portion of labor", tak zove se její poslední roman, podává nový důkaz, že důkladně ovládá otázku socialní.

Hamlin Garland, hlavní to průkopník realismu v Americe, rovněž rád pojednává o socialních a politických otázkách ve svých povídkách. Ve své poslední práci „The Captain of the Gray horse Troop" líčí panující nepořádky a přehmaty v tak zvaných „indianských reservacích."

James Lane Allen líčí v „The Reign of Sawn" vývoj mladika, jenž nadán jsa duchem povzneseným nad obmezené orthodoxní dogmatikou okolí, nemůže se nijak vpravit v šablonovitý život venkovského theologického semináře ani po vyjití z něho v společenské poměry, až ho konečně životu získá žena, jež sice názorů jeho nesdílí, ale umí si vážit jeho poctivosti a upřímnosti.

Alfred Hoddera „The New Americans" je skvostnou studií rozporu mezi „starými" a „novými". Ale cynismus a bezohlednost, s jakou autor své hrdiny a hrdinky předvádí, sotva mu získá sympathii čtenářstva.

Hervey E. White uveřejnil „Quicksands," v němž matka, tvrdošíjně lpící na svých předsudcích, vydává dítě dcery své za vlastní a své

umíněnosti obětuje štěstí celé rodiny. S druhou knihou téhož autora „Wher Eve was not created“, sbírkou to čtyr povídek, neví si kritika rady. Všecky náměty jsou příliš osobního rázu a příliš vysokého vzletu, tak v jedné líčí autor skon umělce po marném hledání svého ženského idealu, v druhé zase podává historii Mormonky, jež pojednou musí se o svého muže děliti s druhou ženou, v třetí konečně vášnivou lásku námořníkovu k moři.

„The Conqueror“, tak zove se poslední práce *G. Athertonové*, je to životopis amerického státníka Alexandra Hamiltona, ale ne střízlivě psaný životopis, nýbrž romanově podaný, k čemuž ostatně život Hamiltonův, jenž byl opravdu romanem, zrovna sváděl. Spisovatelce vytýká se, že s Hamiltonem provozuje pravou modloslužbu a následkem toho nespravedlivě si vede proti jeho nepřátelům.

Ernesta Crosbyho „Captain Jinks“ je žíhavou a podařenou satirou na militarismus.

Bylo by možno ještě více vypočísti a uvésti romanův, ale poněvadž celkem ani svými náměty ani svým podáním nevymykají se z kolejí třebas i nad prostřednost vynikajících prací, pomíjím jich.

Z kratších povídek budiž tu zmíněno sbírky „Openings in the Old Trail“ od *Bret Hartea* krátce před smrtí jeho vyšlé. Povídky ty honosí se všemi přednostmi péra † Bret Harteova, třebas některé z postav byly už čtenářům jeho známy z dřívějška. Dále je tu svazek skic, fantasií, noveletek od hudebního kritika *James Hunekera*, nesoucí název „Melomaniacs“, jenž však zajímati může pouze gourmandy a znalce hudební. Podivným, více na reklamu než na co jiného vypočteným podnikem jest svazek povídek „A House Party“ od různých autorů, jichž jména však mají sami čtenáři uhádnout. A kdo to dovede, může si dělati naději na 1000 dol., jež jsou od nakladatele vypsány na správné rozluštění. *John Kendrick Bang* obohatil svým svazkem „Mr. Munchhausen“ dobrodružství nebožtíka barona o několik nových podařených kousků.

Edith Warton, stoupenka H. Jamesova, líčí jako mistr a učitel její jenom zřídka kdy jednotlivce v boji a rozporu se zevnějškem, s okolím, z pravidla předvádí nám ho v rozporu se sebou samým, se svým „já“. Vydala už celou řadu povídek, samostatně vyšly už ve dvou svazcích, poslední prací její jest dvousvazkový historický roman „The Valey of Decision“, v němž se vymaňuje z vlivu J. Henryho. Dějištěm jest Italie, dobou osmnácté století. Kritika prohlašuje roman ten za dílo mistrovské.

Ze života politiku vybral si náměty ke svým povídkám *William Allen White*, ze života umělců (malířů) zase *Henry B. Fuller*. Onoho povídky nesou titul „Stratagems and Spoils“, jsou to psychologické, charakterické obrázky; tohoto povídek nadpis zní: „Under the Sklylights“.

Z básnířek chválí „The Bookman“ *Marthu Gilbert Dickinsonovou* jako znamenitou lyrickou poetku (The cathedral and other Poems).

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCVII.

456. Biskup Jan. Míroc, 22. února 1398. — Tytéž knihy, knihy II. str. 133.

Str. 497. ř. 1. manské knihy: *Nos* Johannes;
ř. 2. manské knihy: graciam suam (sic) místo: nostram;
ř. 8. „ „ iuribus suis, *prout* recepto etc.;
ř. 8. „ „ třeba po „ab eo“ před „ecclesia nostra“ doplniti slovy: „pro nobis et“;
ř. 10. „ „ prvé *etc.* zastupuje pouze „et contulimus“, druhé „conferimus et assignamus“;
ř. 11. „ „ třeba čísti: cum plena potestate, iure feudi dictam aduocaciam vendendi etc., ne: iuris feudi, jakoby doplňkem náleželo k „plena potestate“; tak zřejmě psáno v knihách manských str. 132. v listině č. 457. níže hned uvedené;
ř. 15. manské knihy: artare.
Str. 408. ř. 1. manské knihy: non fierent (sic), místo, jak tištěno: fuerint;
ř. 2. manské knihy: Mirow etc. Wyczow;
ř. 2. „ „ *B*oycichius, nebo *W* se v knihách píše zcela jináč, za to *B* právě tak píše táž ruka na příklad v téže listině na téže straně: Bernam, na předcházející straně: Bielkowicz, Belaha, Bielowicz, Bozieho atd.;
ř. 3. v manských knihách z téže příčiny třeba čísti: *Boczko* canonicus Cremsirensis, tak jest zřetelně zde psáno, omylem, ne Woczko, jak ujišťuje oprávce Dr. Lechner;
ř. 5. Dr. Lechner poznamenal k o c t a v o: so heisst es nicht, sondern eher quarto, was wieder nicht stimmt. Vizme blíže.

V manských knihách písař začal psáti *p*, ale očko je zcela jináč psáno než jinde, jest skutečně *o* ke kolmé čáře přidané, a poněvadž k němu připojeno „*cto*“ s obloučkem nad slovem samým, mám za to, že nelze čísti leč: *octauo*.

CCCCVIII.

457. Týž biskup. Míroc, 22. února 1398. — Tytéž knihy str. 132.

Str. 408. ř. 1. manské knihy: *In nomine domini Amen. Nos* Johannes dei gracia episcopus etc.;
ř. 2. manské knihy: consangwineus noster;
ř. 7. „ „ recepto prius ab eo et ecclesia nostra etc. solito iuramento, vypouštějí také po „ab eo“: pro nobis;
ř. 8. „ „ in feodum et iure feodi; též ř. 10. in feodum;
ř. 16. „ „ Boychichius (či snad Boythichius) etc. Meraw;
ř. 17. „ „ zcela zřejmě: Raczko canonicus Cremsirensis (sic).

CCCCIX.

460. Týž biskup. Kroměříž, 30. dubna 1398. — Tytéž knihy str. 142.

V diplomatáři jen obsah listiny jest. Zde celé její znění:

Nos Johannes etc. Notum facimus, quod inspectis attencius [1]) peticionibus quibus nobilis Suliko de Conicz noster fidelis nobis supplicauit nec non intuitu seruiciorum ipsius que nobis et ecclesie nostre Olomucensi futuris temporibus debebit diligencius exhibere, bona Lowiessicz a nobis tamquam a feudi domino in feudum dependencia que per mortem cuiuscumque vasalli nostri seu quorumcumque vasallorum nostrorum ad nos iusto deuolucionis titulo sunt deuoluta, animo deliberato ac de certa nostra sciencia cum singulis iuribus fructibus utilitatibus et pertinenciis de iure uel conswetudine ad dictum vasallagiatum seu bona spectantibus dicto Sulikoni pueris et heredibus ipsius masculini sexus dumtaxat damus, conferimus et donamus habenda, tenenda, utifruenda seruanda pacifice possidenda et quiete, nostris tamen seruiciis quibus prefatus Suliko et sui heredes pretacti nos et successores nostros racione dicti feudi nostri tenetur respicere semper saluis. Sub harum quibus sigillum etc. Actum et datum Cremsir in domo habitationis mee anno domini M⁰CCC⁰ Nonagesimo octauo feria III in vigilia sanctorum Philippi et Jacobi presentibus ibidem famosis viris Cunycone de Byelowicz Marqurdo de Medricz feodalibus nostris et aliis multis fidedignis etc.

CCCCX.

461. Martin předzpěvovatel mansionářů sv. Václava v Praze. Popovice, 7. května 1398. — F. I. a. 12.

Původní spis notářský opatřený notářským signetem čili znakem. Pečeti nikdy nebylo. Záznam na rubě zní správně: Istud instrumentum detur omnino dominis capitulo Cremsirensi, quia ipsorum est de quo indigent litteris, ne jak jej podává Dr. Lechner: Istud Instrumentum debetur committere (?) dominis (in) Capitulo Cremsirensi quia ipsorum est etc.

Str. 420. ř. 5. čtu v originale: de cuius mandato siue procuratura, ne procuratorio;
ř. 15. original: habens mandatum, ne: in mandatis;
ř. 25. „ pontificatu (ablativ, jako předcházející substantiva i následující);
ř. 26. „ Thomicone dicto Pywcze, ne: dictis etc.

CCCCXI.

465. Biskup Jan. Brno 25. května 1398. — Knihy manské II. 140.

Dr. Lechner: Druck richtig, nur transscribirt.

Str. 412. ř. 2. manské knihy: s dopuščením;
ř. 3. manské knihy: z naší rukú.
Str. 413. ř. 2. manské knihy: My znamenajíce, ne: A my atd.,
ř. 5. manské knihy: z Tralek;
ř. 6. „ „ pečet větčí;
ř. 7. „ „ nemají, jak Dr. Lechner čte, Cczrzy sta, nébrž písař začal psáti *Ctz*, ale zbadav, že se zmýlil, psal dále, nepřetrhnuv mylně napsaného, *rsy sta*, tak že celkem jest psáno: Ctzrsy sta, ale má býti: tři sta.

[1]) tak bylo asi v originale místo attentis, jak mají knihy manské.

CCCCXX.

471. Týž biskup. Olomouc, 7. června 1398. — Manské knihy II. str. 142.

Str. 416. ř. 1. manské knihy: Iohannes etc. *dei gracia* episcopus etc. notum facimus etc.;

ř. 2. manské knihy: per appostolicam sedem.

Str. 417. ř. 2. 3. manské knihy: prioribus debi*tis*;

ř. 12. manské knihy: Exhibens insuper se etc.;

ř. 13. „ „ pro *suo* posse;

ř. 14. „ „ ad *fideles* manus Michahelis;

ř. 17. 18. „ „ imposterum auctore *domino,* ne: auctore deo;

ř. 20. „ „ po slově „pertinenciis" v rukopise mezera 17 mm., snad měl písař slovo zde psáti, jehož okamžitě přečísti nemohl;

ř. 21. „ „ per *eum* vtendam etc.;

ř. 24. „ „ snad: licite;

ř. 35. „ „ de Malessicz prepositus et . . capitulum etc.;

ř. 39. „ „ zřejmě: illi competet ius etc.;

ř. 40. „ „ die VII. mensis Junii, pročež třeba str. 416. záhlaví listiny opraviti a psáti „7. Juni 1398".

CCCCXXI.

483. Notářský akt. Datum Litomyšl, 19. srpna 1398. — P. I a. 7.

Původní transsumpt notářský psaný u přítomnosti Jana z Kolína jináč z Němčic officiala biskupa litomyšlského s podlouhlou pečetí úřadní v červeném vosku na pergamenovém proužku zachovalou, ale valně opotřebovanou, neznačnou.

Záznam na rubě z patnáctého věku: Publicum instrumentum diuisionis bonorum inter episcopum et capitulum Lithomisslense.

Str. 424. ř. 8. transsumpt: Strmezar, ne Strinezar, jak opravuje Dr. Lechner:

ř. 14. „ alta et (*t* vypadlo sazeči na konci řádku);

ř. 20 21. „ skutečně na řádku 16. domorum *et* arearum, oprava Dra. Lechnera, že není v transsumptě na daném místě *et,* zakládá se na omylu;

ř. 28. třeba psáti i zde jako prve a později Luthomislensi, s jedním s, ale s *i*, tak transsumpt zřetelně níže na kolika místech;

ř. 31. transsumpt správně dle způsobu tehdejšího: secundum modum viam et formam infrascript*as* nebo infrascript*os*, nikdy nelze čísti zkratek, jak hádá Dr. Lechner: infrascript*is*, neboť jest přívlastek substantiv v akkusativu.

Str. 425. ř. 10. transsumpt zřejmě: dumtaxat;

ř. 19. transsumpt čtení má: vna sexagena census *nuda,* vydavatel opravil v „nudi", Dr. Lechner čte media, snad jiný exemplář neb opis listiny poučí, jak třeba čísti;

ř. 22. transsumpt: Czwitauiam;

ř. 26. „ Sedlyski;

ř. 29. „ sub villa abbatis;

ř. 36. „ Gabilona.

Str. 426. ř. 7. transsumpt: Strmcz, ne Strincz, jak opravuje Dr. Lechner;
ř. 8. transsumpt: mellicidiis;
ř. 9. „ Czyrekwicz;
ř. 10. „ dumtaxat;
ř. 13. „ Ugezd;
ř. 20. „ Zahoma (?).
Str. 427. ř. 7. transsumpt má zcela zřejmě: *proxime venturo,* ne jak Dr. Lechner chce proxime *post* venturo, za to
ř. 8. transsumpt bezpečně: proxime *post* secuturum.
Str. 428. ř. 10. transsumpt: ex legitima *et* canonica permutacione;
ř. 21. transsumpt má: sacrum, ale nezbytně třeba zde konjektury Lechnerovy: *scripta;*
ř. 39. „ zcela zřetelně: materiam et *fomitem* summo opere amputare, ne: s e m i t e m.
Str. 429. ř. 10. transsumpt. inmoderatam;
ř. 12. v originalu asi bylo: qualitercunque et quo*modo*cunque;
ř. 27. transsumpt: pagare (sic) místo správného peragere;
ř. 29. „ parrochialium, též 32. parrochiales;
ř. 33. „ omylem: dnus dnus episcopus, místo: *dictus* dominus episcopus;
Str. 430. ř. 17. transsumpt: disposionem omylem místo disposicionem;
ř. 18. transsumpt: bone memorie. bene jest tiskový omyl;
ř. 27. „ legitime etc. litteris s dvěma *tt,* tak mělo býti psáno i prve, jako jest níže v listině.
Str. 431. ř. 6. transsumpt zřejmě: quibuscumque rovněž ř. 9. quocumque;
ř. 8. transsumpt: *fiendis,* ne: faciendis;
ř. 10. „ omylem: quibusuis canonis legis statuti místo správného: quibusuis canonic*e* legis statut*is*, statuti jest omyl tiskový;
ř. 17. „ legitime;
ř. 31. „ comode poterunt (potunt), tehda obyčejně by byli psali, jak tištěno: potuerint;
Str. 432. ř. 4. transsumpt zřejmě: pontificat*u* (ablativ, s významem: anno pontificatus);
ř. 5. transsumpt: Pardubycz.

CCCCXXII.

489. Smil z Vicova. Olomouc, 12. října 1398. — G. I. c 28.

Záznam z patnáctého století: S e n t e n c i a c o n t r a a l t a r i s t a s q u i n o n e x i u r e s e d e x g r a c i a h a b e n t e x p e n s a s a d b e n e p l a c i t u m a b b a t i s s e e t c o n u e n t u s.

Pečeť officialatu olomuckého se Spasitelem na pergamenovém proužku.

Str. 433. ř. 2. original: Luthomericensi, nikoli, jak opravuje Dr. Lechner: Luthomicensi, neb jest známka zkratková nad „m i c e n“; Luthomirensi diplomatáře zaviněno omylem tisku;
ř. 5. original: pronunciasi;
ř. 16. „ etiam;

ř. 18. original: dicta (sic), místo dictis in scriptum redactis, což jest ablativus absolutus;
ř. 31. „ pronunciamus.

CCCCXXIII.

496. Biskup Jan. Žebrák, 10. listopadu 1398. — Manské knihy II. str. 131., ne: 132.

Str. 141. ř. 2. manské knihy: consangwinei; dále: Schawnburg;
ř. 3. manské knihy: nunccupatam;
ř. 6. „ „ velud;
ř. 7. 8. „ „ in feodum et more feodi;
ř. 8. „ „ conferimus et assignamus habendam.

Průvodce katolickou socialní literaturou.

Podává V. Oliva. (Č. d.)

19. Praktické velmi jest právnické dílko Hitzeovo: Was die gewerblichen Arbeitgeber und Arbeitnehmer, insbesondere solche in offenen Verkaufsstellen bezüglich der Gewerbeordnungs-Novelle vom 30. Juni 1900 wissen müssen. Připojena jsou nejdůležitější ustanovení obchodní, řemeslnická, dělnická atd. Berlín 1900 (0·50).

20. O socialních zákonech německé říše jednají: K. Görres: Handbuch der gesammten Arbeiterschutzgesetzgebung des Deutschen Reiches. Fb. 1892 (8, sváz. 9·20); L. Habrich: Die Arbeiterversicherungen des Deutschen Reiches, fasslich dargestellt für jedermann. Düsseld. 1893 (1·75); R. Freund: Das Invalidenversicherungsgesetz vom 13. Juli 1899, vydání s poznámkami, Berlín 1899 (sváz. 2); Jiří Funk: Die Arbeiterversicherungsgesetze des Deutschen Reiches, für Arbeitgeber und Arbeitnehmer und zum Gebrauche beim Unterricht in der Gesetzkunde, Heidelberg 1900 (1·20).

Menší díla jsou: Hitze: Was jedermann bezüglich der Invalidenversicherung wissen muss. Auf Grund des Abänderungsgesetzes vom 13. Juli 1899 in Frage und Antwort neu zusammengestellt. Berlín 1900 (0·25); o témže jedná se též v 6. a 7. sešité „Sociale Tagesfrage" (dole pod čísl. 28.); sešit 23. a 24. jedná o pojištění proti nehodám, 2. a 3. o významu a organisaci dělnických komor.

Dobré jsou spisky: A. Kahl: Die deutsche Arbeitergesetzgebung der Jahre 1883—92 als Mittel zur Lösung der Arbeiterfrage. Fb. 1893 (1·30); J. Nikel: Die sociale Gesetzgebung des Deutschen Reiches, 2. vyd.. Monastýr 1893 (1·50); Hitze: Die Arbeiterfrage und die Bestrebungen zu ihrer Lösung.

O koaličním právu dělnictva sr číslo 3. (pod čísl. 30. dole) brošůr „Flugblätter des deutschen Volksblattes".

21. O otázce ženské jest několik dobrých a instruktivních spisů. Především tu sluší uvésti: V. Cathrein pod č. 4. a „Die Frauenfrage

vom Standpunkte der Natur, der Geschichte und der Offenbarung". na podnět Lvovy společnosti napsal Augustin Rösler C. Ss. R., Vídeň 1893 (3·50).

Rösler mimo to vydal: Wahre und falsche „Frauenemancipation". Stutgart, Vídeň 1899; (0·60) a jest autorem článku „Weib" v „Kirchenlexikon", 2. vyd. XII. 1236–1257. Jiné spisy, jednající o ženské otázce jsou: M. v. Habermann: Die christliche Frau, ihre Bedeutung und Aufgabe in der Gesellschaft, Mohuč 1882 (1.50); C. M. Hamann: Erhebet euch! Ein Wort an Mann und Frau über die Frau, Mnichov 1899 (1·50, sváz. 2·50); Laura Marholm: Die Frauen in der socialen Bewegung. Mohuč 1900 (1·80, sváz. 2·70); Adolf Müller: Frauenfrage und Christenthum, Přednáška, Augsburk, 1893 (0·10). Instruktivní články přinesly: Historisch-pol. Blätter (120. svazek, str. 399. nn. a zvláštní články od Röslera: „Die Frauenfrage" ve svazku 127. a 128.); dále Stimmen aus Maria-Laach od Cathreina jako svazek 58. str. 361. nn: Zur Frage der Gleichberechtigung der Frau. str. 477. nn: Politische Emancipation der Frauen; sv. 59, str. 26. nn: Die Beteiligung der Frau am Erwerbsleben; str. 369 nn: Frauenstudium. Pro lid doporučuje se o postavení ženy ve společnosti lidské stať ve Spiragově „Volkskatechismus". Z francouzských spisů v ženské otázce buďtež uvedeny: biskup Dupanloup: La femme studieuse, 7. vyd. Paříž 1900 Henriete Dacier: La femme d'après St. Ambroise, Paříž a Brusel 1900 a Henri Marion: Psychologie de la femme, Paříž 1900.

Praktischer Ratgeber für erwerbsuchende Frauen und Mädchen aus besseren Ständen od Emy Gordonové vyšel v Lipsku 1893 (1, sváz. 1·50).

22. **O dějinách socialních theorií a hnutí** od starověku až do doby nejnovější byly vydány různé monografie, z nichž uvésti sluší: F. Walter: Die Propheten in ihrem socialen Beruf und das Wirtschaftsleben ihrer Zeit. Frýburk 1900 (3·20); J. Nikel: Socialpolitik und sociale Bewegung im Altertum, Pad. 1892 (1·20); U. Benigni: L'economia sociale cristiana avanti Costantino, Janov 1897; J. Albertus (v. Gruben): Die Socialpolitik der Kirche, dějiny socialního rozvoje na křesťanském západě. Rb. 1881 (6); Eugen Jäger: Dějiny socialního hnutí a socialismu ve Francii. Berlín, 2 svaz. 1879 (5); týž: Moderní socialismus. Mohuč 1881 (5·50); L. Winterer: Der Socialismus in den letzten drei Jahren. Kolín 1882 (0·75); týž: Der internationale Socialismus von 1885 bis 1890. Kolín 1890 (2, sváz. 3).

Menší spisy o dějinách socialní otázky (částečně i od nekatolíků) jsou: J. Böser: Führer durch die sociale Frage des Altertums, des Mittelalters und der Neuzeit. Karlsruhe 1895 (2); R. Pöhlmann: Geschichte des antiken Kommunismus und Socialismus. 2 svazky. Mnichov 1900 n. (23·50); G. Adler: Geschichte des Socialismus und Kommunismus von Plato bis zur Gegenwart, 1. díl: až po francouzskou revoluci, Lipsko 1899 (8); M. Wetzel: Die Bedeutung des klassischen Altertums für die Lösung der socialen Aufgaben der Gegenwart. Pad. 1895 (0·60); K. A. Leimbach: Die Arbeitervereinigungen des Mittel-

alters, z frančiny od professora Kurtha, Fulda 1894 (0·25); Gapp: Sv. František z Assissi a socialní otázka, Trevír 1898 (0·15); T. de Vyceva: Die socialistische Bewegung in Europa, ihre Träger und ihre Ideen, německy od Jana Altony, Brunšvik 1898 (1·50); J. B. Mehler: Don Boscos sociale Schöpfungen, seine Lehrlingsversammlungen und Erziehungshäuser, Rb. 1892 (1·50); Paul Lapeyre: Le Catholicisme social, 3 svazky. Paříž 1900; Max Turmann: Le développement du Catholicisme social depuis l'Encyklique „Rerum novarum". Paříž 1900.

O biskupovi Vilému Emanuelovi svobodném pánu Ketteleru, prvním bojovníku za katolické socialní snahy v Německu, mimo znamenitého díla P. Otto Pfülf S. J.: Bischof von Ketteler. 2 svazky, Mohuč 1899 (20·50, váz. 28) jednají: Joh. Wenzl v čísle 95. a 96. katolických brošůr „Zur Wehr und Lehr", Berlín 1895 (0·20); F. Greiffenrath: Bischov K. und die deutsche Socialreform, Frankfurt 1893 (0·80), 10. a 11. svazek 14. dílu frankfurtských českých brošůr; Liesen v 12. sešitě 3. svazku těchže brošůr: Bischof K. und die Arbeiterfrage; Frh. v. Hertling: Bischof K. und die katholische Socialpolitik in Deutschland v Historicko-politických listech CXX, 873—900, Der Volksverein 1893, 113 nn., 129. nn.

O státu socialistickém mimo výtečný článek Hertlingův v „Deutscher Hausschatz" XVII. 199. nn. jednají: A. Lichtenberger: Le socialisme utopique, études sur quelques précurseurs inconnus du socialisme. Paříž 1898 (3) a dílo: Schlaraffia politica Dějiny bájek o nejlepším státě. Lipsko 1892 (2).

O jednotlivých kommunistických pokusech píší: Otto Pfülf S. J. ve Stimmen aus Maria-Laach. IL. 284 nn. 397 nn. 407 nn; tamtéž LII. 347; LIII. 388 n; LVIII. 111 n. Články tyto hodí se i ku přednáškám v dělnických a mužských spolcích. Dále buďtež uvedeny články: Socialistische Theorien des Altertums, v příloze k „Augsburger Postzeitung" 1897 číslo 11. nn; Fr. Jos. Strohmeyer: Streifzüge durch die socialpolitische Litteratur der Renaissance. tamtéž 1897, číslo 20 nn; Der Kommunismus des hl. Clemens von Rom v „Historicko-politických listech" CXVI. 340 nn.

23. O socialním významu katolické církve a její socialní činnosti orientují: M. v. Bremscheid O. Cap.: Die sociale Bedeutung der katholischen Kirche. 2. vydání. Mohuč 1899 (1 20); L. v. Hammerstein S. J.: Winfried oder das sociale Wirken der Kirche. 4. vydání. Trevír 1895 (5. váz. 6·40); Die sociale Befähigung der Kirche (3. svazek, 1. oddíl spisu: Christ oder Antichrist von Gottlieb) 2. vydání, Berlín 1899 (2·40).

Brošury v tomto oboru jsou: J. Gürtler: Sociale Thätigkeit der Kirche. Warnsdorf 1893, (0·10) a Vincenz: Was thut die katholische Kirche für das Volk? 2. vyd., Duisburg 1896 (0·10).

Specialní díla v tomto odvětví psali: G. Ratzinger obsáhlé dějiny církevní péče o chudé. 2. vyd., Fb. 1884 (8, váz. 10); Richard Weiskirchner pojednal o péči velkoměsta Vídně o chudinu se stanoviska křesťanského názoru, Vídeň 1796 (0.40) atd. Velice záslužným

jest dílo: Das sociale Wirken der katholischen Kirche in Österreich za redakce Fr. M. Schindlera, Vídeň 1896 nn. Pojednávají v něm o diecesi krkské A. Cigoi, sekavské Al. Stradner, solnohradské Chr. Greinz, svatohypolitské K. Fohringer, budějovické W. Ladenbauer O. Cist., královéhradecké Dr. F. Beneš atd. Podobné práce jsou: M. Brandts: Die kath. Wohlthätigkeitsanstalten und Vereine sowie das kath.-sociale Vereinswesen, insbesondere in der Erzdiöcese Köln, Kolín nad Rýnem 1896 (3·50); Die kath. Wohlthätigkeitsanstalten und Vereine atd. der Diöcese Strassburg, Fb. 1900; J. Fournelle: Die kath. Charitas in Berlin, Berlín 1900 (3); A. Winterstein: Die kath. Wohlthätigkeitsanstalten atd. der Diöcese Würzburg, Vircpurk 1897; H. Pesch S. J: Die Wohlthätigkeitsanstalten der christlichen Barmherzigkeit in Wien, 51. Ergänzungsheft ke „Stimmen aus Maria-Laach", Fb. 2891 (1·90); P. P. M. Alberdingk Thijm: Geschichte der Wohlthätigkeitsanstalten in Belgien von Karl d. G. bis zum 16. Jahrhundert, Fb. 1877 (4); Maxime Du Camp: Die Wohlthätigkeitsanstalten der christl. Barmherzigkeit in Paris, z frančiny, Mohuč 1887 (4).

24. Specielně pro kněze a bohoslovce se hodí: J. Scheicher: Der Klerus und die sociale Frage, 2. vyd. Chur 1897 (2·40) a F. X. Godts C. Ss. R.: Scopuli vitandi in pertractanda quaestione de conditione opificum, 3. vyd. Brusel 1897 (2·40).

Články: M. Jäger: Jak by měl klerus spolupůsobiti při řešení socialní otázky? v linecké „Quartalschrift" IL, 692 nn; A. M. Weiss O. Pr.: Úkol církve v nynějším socialním hnutí, tamtéž IIIL, 1. nn. 251 nn., 515 nn; Prim: Aufgabe des Seelsorgers gegenüber der Socialdemokratie, v „Pastor bonus" 1894, 3. sešit; Mumbauer: Vorsicht beim Kampfe gegen den Socialismus, tamtéž 1894, 4. sešit; Gratl: Studium der socialen Frage in geistlichen Seminarien v časopise „Die kath. Bewegung in unseren Tagen", 1894, 165 nn; Sociologus z Eichstättu: Prakticko-socialní otázky v pasovské „Monatsschrift" VIII., 308 nn., 675 nn., 833 nn.

25. Kněžím se doporučuje: W. Ph. Englert: Arbeitergeistliche, eine social-theologische Studie, 2. vyd., Rb. 1897 (1·60) cenný to spis, jenž přimlouvá se za ustanovování zvláštních kněží pro dělnictvo v místech hojně dělnictvem obývaných, jako ve Vídni (kongregace zbožných dělníků sv. Josefa Kalasanského) a v Belgii (Aumôniers du travail). (P. d.)

Nová díla.

Dr. Johannes Belser: Einleitung in das Neue Testament. Herder, Freiburg im Br. Str. 852. Cena 12 m.

S hrdým zadostučiněním probírá se člověk tímto vzácným dílem theologa tübingského, vynikajícím vědeckou důkladností i svědomitou pietou k posvátným knihám. Bouře, která v nevěreckém táboře proti nim dlouho zuřila, nyní poněkud utichla, tradici dostává se opět povinného uznání, tak že katolická exegetika může klidněji sestavovati výsledky dlouholetého bádání, jemuž i ony útoky volky nevolky posloužily. Belserovo dílo lze v tom smyslu nazvati epochalním, neboť i když v některých podrobnostech ostanou odchylné domněnky a ono samo nemluví všude ještě rozhodně, hlavní výsledky podány a odůvodněny tak, že na nich i nejkritičtější duch s uspokojením může přestati.

Belser úvodní vědu biblickou počítá k theologii historické. Dle toho probírá — po několika povšechných úvahách — napřed osudy knih v Církvi za kanonické pokládaných, pak dějiny novozákonného kanonu a konečně apokryfy. Pomíjí tedy soustavných výkladů spekulativno-theologických, na př. o inspiraci, apologetické úvahy vetkávaje do rozboru jednotlivých knih.

Tyto pak řadí dle spisovatelů, tak že na př. listy sv. Jana s Apokalypsí probrány hned za evangeliem jeho; listy sv. Pavla řadí chronologicky, klada v čelo list ku Galatským.

Na stručném oznámení tomto třeba tu přestati, neboť i k sebe stručnější charakteristice jednotlivých stránek učeného a přece poutavě psaného díla bylo by potřebí obsáhlé studie. Obranná cena jeho jest převeliká, ač ovšem nemůžeme očekávati, že si ho všimne některý z našich hanobitelů prvokřesťanství, kteří se živí odpadky z Drapera a pod. Ale komu jest Písmo Písmem a kdo cítí potřebu zahloubati se do osudů svatopisců i první Církve, tomu budiž poučná i povznášející četba vzácného díla tohoto vřele doporučena.

František Čáda: Hynovo dušesloví. Příspěvek k historii počátků psychologie české. Rozpravy České Akademie, X. 2. Str. 135.

První česká soustavná psychologie Karla Ferdinanda Hyny (1802 až 1881) vydaná roku 1844. jest zajisté dosti zajímavá již samým zjevem svým, byť i věcná cena jeho byla podřízená. Zajímavá jest věcně, kterak naukami svými souvisí se souvěkými směry a kterak na pozdější působí; ještě zajímavější pak jest po stránce slohové. Přes to však jistě se nenadála pro sebe monografie tak důkladné, jakou jí věnoval povolaný znalec p. prof. Dr. Čáda.

Vylíčiv zevnější osudy knihy probírá prameny, z nichž kompilace ta čerpána, které až dosud jen částečně byly zjištěny. Doplňuje, po případě opravuje úsudek Cuprův; kromě Lichtenfelsa působili na Hynu Krug, Fries, G. E. Schulze a Burdach, z nichž namnoze doslovné překládáno — je tedy Hynovo Dušesloví nejblíže školy Jacobiho, ačkoliv

obsahuje též částky Herbartovské. Filosofický výtěžek z něho jest prachudičký. Jelikož pak Hyna nebyl učitelem filosofie, neměl spis jeho v odborných kruzích hlubšího účinku.

Avšak ani názvosloví jeho nepřispělo značně k české mluvě filosofické.

Příspěvky k dějinám moru v zemích českých z let 1531.—1746. Z archivu musea království Českého podává *Václav Schulz.* V Praze 1902. Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Str. 274.

Sbírka tato tím zajímavější jest a cennější, čím méně se o tom zachovalo písemností v jiných archivech a registraturách. V úvodě (str. 5—15.) dle tištěných i rukopisných pramenů stručně vypisuje dějiny moru od roku 1281., podotýkaje, čeho šetřeno, dostavil-li se děsný tento host do země, aby obyvatelstvo před nákazou bylo uchráněno, a jak pečováno, aby ze sousedních zemí nákaza morová zavlečena nebyla. Instruktivní poznámky k mnohým listinám připojené a obšírný rejstřík jmen osobních jakož i rejstřík věcný usnadňují velmi použití knihy.

Jan Macháček: **Atlas k dějinám rakouským** pro vyšší třídy škol středních a jiné toho řádu ústavy. Nakl. Sluka a Jiránek v Turnově. Cena 4 K 50 h.

Na dvanácti listech, z nichžto na třech umístěno více samostatných nákresů, zobrazeny tu osudy říše rakouské co do rozlohy. Oddíly dějinné, jak říše rostla nebo se zmenšovala, voleny docela případně, srovnání s nynějšími hranicemi co možná usnadněno. Někdo snad si bude přáti více údajů místopisných, ale toť věc, na niž možno různě pohlížeti.

Výprava jest velice vkusná i dělá vydavatelstvu všecku čest.

Dílo znamená opravdu platné obohacení chudičké naší produkce atlantové.

Směs.

„Žádná z hypothes **descendenční theorie** není toho druhu, aby lze ji bylo za naprosto správnou a platnou prohlásiti, žádná z nich není tak takty opřena, aby nebylo lze proti ní dělati námitek. Z toho samého již vyplývá na základě obyčejné logiky, že i theorie, jíž právě ony hypothesy jsou podkladem, není toho druhu, aby mohla i jen chvíli dělati nárok na ‚zákon'... Ukázka způsobů důkazů Haeckelových: na základě vývoje dokáže zákon biogenetický a ze zákona biogenetického dokazuje vývoj, totiž tím dokazuje se, co má býti dokázáno... Nelze se konečně diviti laikům, když věty tyto (selekce a boj o život) považovali alespoň za tak dokázané, že

možno jim víry přikládati, diviti se však musíme oněm z nepřírodozpytců [jenom *ne*přírodozpytců?!), kteří theorii onu a její hypothesy za skutečnost považujíce dále v různém směru jich využitkovati se snažili pro různé filosofické dedukce a zanesli zásady ony nejen do sociologie, nýbrž i do náboženství... Největší obtíže i samému Darwinovi dělalo vysvětlení povstání citu moralního a ethických schopností u člověka vůbec. Že tyto vlastnosti nejsou jednotlivci ku prospěchu v boji o existenci, učí nás příběhy všech dob..." (Živa 1902. 8.)

Uveřejnili jsme již častěji podobné úsudky o theorii descendenční, tak že snad už někoho omrzí, čísti o ní pořád totéž. Ale když člověk zase čte některé naše časopisy, zvláště učitelské, aneb i „odborné" rozpravy lékařské, nabývá z nich dojmu, jakoby již jen zpátečník a ultramontan mohl ještě odporovati naprosté platnosti descendenční theorie. Nebude tedy na škodu, takovýmto vševědcům poukázati na úsudek přírodovědy.

Spoluvina novin na zločinech. O thematě tomto uveřejnil delší článek francouzský spisovatel Dr. Icard v časopise „Nouvelle Revue". Píše: „Lidé jsou velmi nakloněni následovati co četli a do čeho se vžili. Lze pozorovati, že přihodila-li se někde sensační vražda, o níž se časopisy do široka rozepsaly, že brzy po tom přihodí se několik podobných případů; jest jistě velmi pozoruhodno, že častěji nalezen byl u zločinců obrázkový list, kdež skoro týž případ, jejž oni spáchali, vyobrazen byl. Proto měly by časopisy býti opatrnějšími a nezapomínati na svou zodpovědnost. Neboť v mnohých listech se bohužel počítá s touto zálibou čtenářstva a soudní síň vyšňoří a vyšperkuje se co možno nejmalebněji, aby se vše zalíbilo. Mnohý francouzský zpravodaj ze soudní síně, který svému odboru rozumí a dovede sensačně psáti, vydělá si ročně na padesát tisíc franků." — Jistě i u nás dalo by se o tomto předmětu více napsati! Ig. Zh.

Knižní výstava. Knihkupec londýnský W. M. Woynich, bytem Square Soho, uspořádal letos v letě výstavu knih, které považovány byly za ztracené; byly to hlavně knihy z XV.—XVII. století, počtem 157. Dle londýnského „Athenea" uvedeme některé z nejzajímavějších: bulla papeže Lva X., dvaasedmdesát řádků tisku z roku 1515., která dle stop v rozích zanechaných upevněna byla hřebíky na chrámových dveřích; znak papežský je malován ruční prací. Veliké pozornosti těšil se též první „Bädeker", totiž malá knížečka „La guida Romana", kterou vydal r. 1562. jakýsi „Schackerley, Inglese". Z liturgické literatury byly zajímavější spisy: žaltář františkánský, tištěný r. 1561. Františkem del Canto; „Psalmi et Cantica" impress. Venetiis per Jacobum Pentium de Lenco 1527; překlad žalmů, tištěný na pergameně v Paříži r. 1562. V knize, kterou r. 1484. vydal Ferdinand Velascus, je ponejprv zmínka o Azorských ostrovech. Z jiných zajímavých knih jmenuji ještě: řecké vydání Kalvínovy liturgie z r. 1555., Ariostův Orlando Furioso z r. 1552. Dle všeho zakoupí celou tuto sbírku knihovna londýnského musea. Ig. Zh.

Rozhled.

V Brně, 25. září 1902.

Věda a umění. Jako žádost za českou universitu na Moravě probudila čilý ruch v obou zemích českých v Čechách i na Moravě, tak teď druhá moravská záležitost stává se všenárodní: stavba brněnského divadla českého. Na schůzi stavebního výboru (21. září) v Brně súčastnilo se mnoho hostí z Prahy, přišlých jako zástupci obcí a korporací pražských. Bývalý ředitel Národního divadla Fr. Šubert radil v téže schůzi, aby se počkalo se stavbou, až bude pořádný kapital pohromadě. Neboť nejen postavit divadlo, ale také je uvnitř zařídit a opatřit hojným a krásným inventářem divadelním nutno, tak aby po každé stránce bylo důstojnou representací českého Brna a české Moravy. Kromě toho třeba míti do začátku prý i nějaký větší provozovací kapital, neboť divadlo nebude se asi samo vyplácet hned z počátku. Ve schůzi schválena pak koupě staveniště za 84.000 K a na další fondy zahájena subskripce větších obnosů v Brně.

Po Rodinovi uspořádána v Praze výstava francouzského umění, prý taková, jak ještě dosud nikde francouzské umění v cizině pohromadě zastoupeno nebylo. Za to Praha se mnoho o výstavu nezajímala; o zahájení výstavky aspoň pražské „Rozhledy“ napsaly: Skutečný akt zahajovací byl ubohý a specificky český: pan starosta Dr. Srb, několik výborů s několika dobrými českými dušemi, p. Gabriel Mourey, kritik, spisovatel a duchaplný předseda, 154 výstavních čísel s vybraným uměleckým vkusem umístěných, tři hole a dva deštníky v šatně, a jedna velice vzdušná a hubeným postem zívající pokladna. Tak vypadal ve skutečnosti onen historický moment česko-francouzského sblížení na poli kulturním v sobotu dne 30. srpna . . .!

Snad Pařížané se nezachovají líp k našemu českému umění, až jeho výstavu na rok v Paříži uspořádají. Zahájení takových výstavek obzvláště bývají všude stejná. Paříži s jejím přesyceným životem uměleckým nebylo by ostatně ani možným co vytýkat, kdyby 10 mladým umělcům českým nevěnovala tolik pozornosti, co oni si jí přejí.

Dne 14. září zavřena po měsíčním trvání výstava dělnická v Praze, již ve výstavním paláci uspořádala výlučně strana soc. demokratická. Byla to výstava drobné práce a drobných talentů, ale v mnohém přece překvapující. Některé výrobky však už byly příliš kombinované: příliš strojová tovární práce, jakož namnoze hleděno znázorniti a vystaviti vůbec pochod a vývoj práce průmyslové. V tom však podány jen kusé ukázky. Na výstavě také byly soukromé výstavky některých firem. Nejčetněji byly zastoupeny výrobky jednotlivců, z domáckého a řemeslného průmyslu. Podány též vzorky socialního postavení dělníkova, ovšem agitačně upraveny, ač nemožno říci, že by vymyšleny nebo pře-

hnány byly. Hojně látky socialní zpracováno též v různých diagramech. Třeba tedy že postrádáno systematičnosti, již hleděno nahradit hojností, přece výstava jako podnik zcela soukromý chudé strany dělnické byla dílem uznání hodným a jako dělnická výstava též první v Rakousku! Návštěvníků za celý měsíc měla přes čtvrt milionu, mezi nimi i vysoce postavené osoby, ministry, místodržitele atd. Socialní demokracie česká se výstavou tou uvedla jako strana ne bořící, ale budující. Za zaznamenání stojí, že kdežto z Vídně uspořádán výstavní vlak, Morava socialně demokratická se ani nehnula. Pravděpodobně není jí — a co je, jest ubohé.

Proraziv led nevšímavosti svými členskými výstavkami, hodlá „Manes“ příštího roku pořádati výstavu všeobecnou umění českého v Praze. — Dobývají ciziny zatím hudba česká (ve Vídni v závodech koncertních angl. zahrady) a jmenovitě šíře už za hranicemi vlasti ceněný jako dirigent a skladatel, Oskar Nedbal — ale vedle hudby české i drama české v Berlíně (Šimáčkův „Svět malých lidí“). Chudá poměrně naše dramatická literatura nemá také mnoho děl, jimiž by se mohla před cizinou pochlubiti.

Spolek českých spisovatelů „Máj“ počal koncem září vydávati svůj list rovněž „Májem“ zvaný (red. Fr. Herites), první dílo, jež nakladatelské družstvo zároveň zřízené nakládá. List svým rázem podobá se Lumíru a Zvonu, zdá se však, že soustavně bude přinášeti bibliografii české krásné literatury, což by v listě spolku spisovatelského bylo jen přirozeným a samozřejmým oddílem.

V „Národopisném Sborníku“, jejž ročně vydává pražské „museum národopisné“ a „společnost národopisná“, pojednává J. Jakubec o lidovosti v Havlíčkově řeči básnické. Staví jeho napodobování lidové řeči vedle lidových obratů Čelakovského, Erbena a Nerudy. Čelakovský a Erben vybírali jen co se mohlo užít v básnické mluvě, oni lidového ducha řeči přebásňovali. Neruda i když přejímal tak jako Havlíček, charakteristická rčení lidové mluvy, jak se sama sebou podávají, vybíral jen taková, jež se nepříčila jeho poetickému citu. Havlíčka v tom ohledu nazývá autor článku folkloristou a veristou. Na ráz poetický či trivialní Havlíček nehleděl, jemu stačilo, když úsloví lidové bylo pádné a přiléhavé. „Jeho mluva na první pohled tak nesmírně věrně lidová, je totiž víc než věrná. Je v ní lidovost potencovaná, upřílišená, sebraná z mnohých individuí, v tom stupni bychom českého člověka mezi lidem hledali marně! Českých idiotismů, to, čím se liší od řeči vzdělanců, u Havlíčka je naneseno, soustředěno, tedy češkost výrazu zhuštěná. Čtenář nemůže se zbavit dojmu, že v tom jest jistá úmyslnost, že tato mluva v nitru básníkově byla vypěstována uměle, že se jí ze záznamů naučil.“ Co praví autor o novotvarech Havlíčkových, počítaje „ticho“ (místo „tiše“) a „zámět“ (místo „závěj“) za převzatky z ruštiny a polštiny, netřeba chodit tak daleko. Na Moravě jsou slova ta, vyjímaje český dialekt jihozápadní Moravy, jediné užívaná; jenom že se říká ten zámět a ne ta.

O užívání výrazů obsoletních a nekonvenienčních a o vlivu, jaký tento způsob básnění Havlíčkova měl na následovatele parodisty, praví: U Havlíčka nám tento naturalismus mluvy není ani ještě tak

protivný a odpuzující; on dovede nás upoutat mravním stanoviskem, silným citem spravedlnosti a opravdovosti, jak v životě veřejném, tak v životě soukromém a svou láskou k volnosti a jinými ideami právě jako svým nepřekonatelným vtipem. Ale pozorujme jen naturalismus u našich parodistů pohavlíčkových. Tvorby těchto básníků z pravidla nepřijdou do veřejnosti. Alo proto není anebo aspoň nebývalo působení jejich malé. Každý, kdo prošel ve věku jinošském nějakými školami, ví asi ze zkušenosti, jak takové parodistické produkty kvetou zejména mezi studujícími. Místo vtipu často holá odpuzující obscennost a sprostota. Havlíček nechtě a nevědomky dal takovým produktům posilu. Popularita jeho satir, jeho parodií lákala je k napodobení, ale nemajíce jeho idei a snah, ani jeho vtipu, vrhli se právě na to, co jim bylo nejsnadnější: na trivialnost výrazu. U nich není jen pouhým prostředkem k charakteristice, u nich je to vlastní účel celého skládání. Tím myslím, že se naše parodie od parodií cizích značně liší“. . . Snad ne tím právě, že je sprostotou přeplněna, majíť i jiní národové takového říkání dosti a vlastně víc než my — jen že u nás se parodie celkem k lepšímu slohu nepropracovala, jako v cizině.

Akademie česká má ve své správě šest fondů, jež jsou zdrojem zvláštních premií. Podle poslední účetní zprávy jsou to: lichtensteinský (36.795 K), Klem. Kalašové (5.290 K), Šíchův (101.550 K), J. Čermákové (10.887 K), Havelkův (45.812 K), který se zvětšil o nadaci pí. Hlávkové 29.200 K a změnil jmenem ve fond sester Havelkových, dále fond Kaňkův (41.776 K). Nový fond pořízen z odkazu Neumanna z Uhu (11.600 K); odkaz pí. Chocholouškové připočten za to k základnímu fondu akademie, kterýž obnáší teď už 586.829 K a spolu s reservním fondem 27.076 K, všecky fondy společně 896.824 K.

Z vědeckých českých prací akademii poslední dobou předložených sluší vytknouti výzkumy a pozorování v ústavě anatomickém professora Janošíka: o přirůstání ssavčího vajíčka v životě matky. Jedna z drobných otázek dosud málo řešených v učeném světě, tak že každá svědomitá práce jest tu positivním vkladem. V přírodovědě dnes embryologie začíná pracným a svědomitým bádáním stávati se „novou“ vědou, bořiti staré názory a přiváděti k překvapujícím poznatkum. Zejmena prvotní descendenční theorii usvědčuje stále důkladněji z fantastičnosti.

„Časopis Moravského musea“ přináší v II. letoším svazku návrh na reorganisaci musea od Dra. J. Jahna. Článeček je jedinou žalobou na ubohost poměrů, v němž nechává bohatá země moravská své jediné sbírky vědecké, tak jak před stoletím byly umístěny a během století do starého zboru v koutě pod Petrovem napěchovány. Na všecky ty výtky dlužno ovšem namítnouti, že země stala se správkyní musea teprv od tří let, vlastně museum jí vnuceno, když proti vůli německé „většiny“ zemské stará společnost hospodářská rozdělena a hlavní úkol její, hospodářská podpora přenešen na zemědělskou radu. Většina sněmu přijímala museum, jako odpadek z národnostní půtky obou kmenů, jehož žádný nechtěl, s kyselou tváří.

Bude to trvat chvilku, než i museum oběma národnostem k srdci přiroste. Rozpočet musea činil letos 50.965 K, na rok rozpočteno 57.067 K, z čehož země má hraditi 45.894 K. Členů má společnost musejní 418. Návštěvníků musea za rok 1901. bylo 26.381. Vědeckou činností, jaká seskupuje se teď kolem musea, začíná býti museum, zvláště český oddíl jeho důležitým střediskem kulturním pro české Brno.

Musejní pardubický spolek vede už drahnou řadu let tuhý boj o záchranu Hory Kunětické, vlastně hradu na ní postaveného. Boj nutno bylo vésti se státem, okresními výbory pardubickým, královéhradeckým a holickým i se soukromými majiteli: všichni tito interessenti měli tu lomy štěrku a stavebního kamene a pokročili v podrývání hradu tak daleko, že hlavní nádvoří stihla pohroma sesutí r. 1884. Na neustávající potom žádosti spolku, aby se lámati přestalo, vyhověl nejdřív stát, tedy interessent, na nějž obyčejně naši státoprávní vlastenci nic dobrého nevědí; ale velmi mnoho namahání stálo to, než slavné samosprávné korporace, jistě ze samých zmíněných vlastenců se skládající, daly si rovněž říci a lomů svých přestaly užívati. Pardubický okresní výbor to učinil až r. 1897., královéhradecký r. 1899., holický to dosud jen přislíbil. Zatím ovšem sesula se další část hradeb, a jiná část hrozí sesutím a mimo to zrušena státní triangulační stanice v letech sedmdesátých zřízená! Nejtíže jednati jest se soukromými majiteli lomu. Na schůzi východočeských musei 6. července v Pardubicích stěžováno si hlavně na barona Drasche. Není se co diviti ovšem, že tento kavalír, cizinec, nechce se dáti pohnouti k tomu, k čemu vlastní lidi třeba bylo přemlouvati a prositi přes 20 let, ani po 20 letech. Na téže schůzi také usneseno žádati zemský sněm český, aby Kunětickou Horu koupil, hrad na ní obnovil a o další jeho zachování se postaral. Žádost hned také sepsána a sněmu zaslána.

Stoletou památku úmrtní českého buditele slavisty P. Fortunata Duricha slavili v Turnově 31. srpna (* 28. října 1735, † 31. září 1802).

Statistiku národní v Uhrách podle nového sčítání lidu oceňuje č. 9. „Zeměvědného Sborníku". Maďaři za poslední desítiletí vstoupili v poměrném počtu o celá 3%. A tak tvořivše dříve polovici všeho obyvatelstva v Uhrách (bez Charvatska), tvoří ho dnes přes polovici (dříve 48·5%, teď 51·4%). Za to percentualně klesli Němci z 13·1% na 11·8%. Slováci z 12·5% na 11·9%, Rumuni ze 17·1% na 16·7%, Srbové a Charvaté ze 4·6% na 3·7%. Rusíni jediní zůstali stejni na 2·5% a jinonárodních přibylo z 1·7% na 2%. Slovanský živel v poměrném zastoupení v obyvatelstvu uherském klesl tedy během desítiletí z 19·6% na 18·1%. To znamená: to asi, co Maďarům přibylo, z polovice dodali Slované! Nad to Maďarů přibylo i v Charvatsku, z 3·2% vstoupli na 3·8%. Maďaři a Němci vzrostli v Charvatsku jediní poměrně více než všecko ostatní obyvatelstvo. Srbův uherských ubylo, podle úředního sčítání proto, že místní dialekty s názvy „šokac" a „bunjevac" zapsány jako nesrbské, jako drobné (jiné) národnosti. Za to Slovinci vymizeli z uherské statistiky úplně, ač jich bylo roku 1890. napočítáno ještě 94.679; snad také započítáni mezi ony jiné, nedomácí

národnosti. Podle těchto dvou případů možno tudíž úbytek Slovanů stanoviti menší než 1·5%, ale úbytek aspoň 1·0% jistě dopustiti nutno, i když do „jiných“ pohozené Slovany přičteme k úředné vysvědčenému celku.

Úbytek Slováků vysvětluje se nejpřirozeněji silným vystěhovalectvím. Poslední leta odchází rok co rok 20—30 tisíc Slováků jen do Spojených Státův, ač proudy vystěhovalecké jdou i jinam (do Argentiny, Brasilie, Kanady, Australie, Ruska, ba i do Charvatska a Bosny). V Charvatsku samém vzrostl počet Slováků za 10 let z 0·0% na 0·1%, t. j. nepatrný počet jejich stal se už čitatelným. „Slovenské Pohľady“ hovořice v čísle srpnovém o vystěhovalectví slovenském, oceňují je takto: Roku 1869. mělo 12 slovenských stolic obyvatelstva vůbec 1,997.096 duší, roku 1900. týchže 12 stolic mělo obyvatelstva 2.240.044 duší (všech národností), přírůstek tedy činil 242.948 duší čili 12·16% za těch 30 let. Podle statistiky o porodech a úmrtích, z níž vysvítá místní přírůstek každého roku, obnášel přebytek porodů nad úmrtími 550.761, tolik lidí tedy za těch 30 let mělo přibýti. Přibylo-li však jen 242.948 duší, tedy zřejmo, že ostatek, t. j. 307.813 duší odešlo z místa svého narození pryč. To jsou oni vystěhovalci, ať už za moře či jen do jiných krajů říše. Činí to průměrný roční počet vystěhovalců po 30 let po 10 tisících, čili víc nežli z celého přírůstku přirozeného zůstalo doma. Z těchto vystěhovalců má však Slovensko přece něco. Do Uher zasílají vystěhovalci ročně z Ameriky (Spojených Států) přes sedm milionů zlatých, a skoro všecky tyto miliony jdou na Slovensko! (Roku 1896. ze 7.290.620 zl. zůstalo na Slovensku 6,500.000 zl.)

Náklad slovenských novin udává v „Slov. Nár. Listech“ dopisovatel Borsa takto: listy národní strany mají „Národní Noviny“ (obdenník) 600 až 800 odběratelů (dřív 1200), „Národní Hlásník“ (čtrnáctidenník) 3500 až 4000 odběratelů (dřív 5000). — „Katolické Noviny“ mají asi 400, dříve 1200 odběratelů. Orgány „ludové“ strany: „Kresťan“ 6000 až 7000 odběr., „Ludové Noviny“ (národnější než „Kresťan“) 2000 odběr (rozšiřují se); orgány vládní „Vlasť a Svět“ (týdenník za 2 Kor. ročně) mají 17.000 (před dvěma lety 1300) odběratelů, tedy víc než všecek ostatní slovenský tisk dohromady! — „Slovenské Noviny“ mají 900, vloni 600 odběr. Měsíčníky „Slovenské Pohľady“ a „Hlas“ mají asi stejně od 400 do 500 odběratelů.

Slovenská musealná společnost podle zprávy valné hromadě dne 6. srpna podané má 564 členů (z nich 121 zakládajících), příjem roční činil 4620, výdaj 3976 korun. Členů ubývá (úmrtím). Účast českých kruhů intelligentních měla by býti větší, už aby si aspoň ve výtečném „Sborníku Musealnej Spoločnosti“, jejž jako členové dostanou, něco slovenského přečísti a o lidu i kultuře Slovenska se poučiti mohly.

Polský svět rozrušovala po dva měsíce otázka, komu přisouzeno bude „Mořské Oko“ v Tatrách. Mezi Uhrami a Poláky, resp. Haliči či Rakouskem táhne se už od staletí spor o hranici taterskou v těch právě místech, kde leží jeden z nejkrásnějších koutků taterských — černý stav s mořským okem. Otázka ta v minulosti řešena obyčejně

právem silnějšího či chytřejšího — po případě příslušnosti majitele pastvin a lesů okolních ku král. polskému nebo uherskému. Poslední dobu Poláci byli „beati possidentes“, šťastnými držiteli „mořského oka“ a právo to uvnitř říše zdálo se nesporným. Z parcell, jež Uhři požadují, vybírala se daň v Haliči, znamenitější kartografové přikreslovali je Haliči, a činí tak i poslední vydání mapy generalního štábu.

Obnovitelem sporu se strany uherské byl kníže Hohenlohe, pán Tater z uherské strany; on opět zdvihl nároky na „Mořské oko“. Turistický spolek uherský, jenž Tatry po uherské straně upravil, byl ve své populárnosti a rozvětvenosti také ovšem silným instigatorem. Majíť Uhry z Tater i tak skoro všecko, chtěly míti tedy opravdu všecko. Ostatně požadavky uherské formulovány ve více způsobů: minimalní požadavek byl rozdělit Černý stav a Mořské oko na polovici a hranicí učinit říčku Białku z Mořského oka vytékající. Tím by Uhry byly získaly jen několik set čtverečných sáhů. Širší požadavek byl ten, že žádána celá kotlina obou jezer, nejširší už ten, aby celý zářez novotržský, jímž Halič se zapouští daleko k jihu pod Novým Trhem, jako kdysi dříve i budoucně navrácena byla k Uhrám. Širší požadavky měly býti jen podpěrou nároku nejskromnějšího. Spor, když už po několiknácte let mezi oběma stranama byl násilím vyřizován: totiž Uhři občas vtrhli k Mořskému oku a zas byli odtud vypuzeni, ponechán konečně mezinárodnímu rozhodčímu soudu k vyřízení. Každá sporná strana jmenovala jednoho právníka svého a předsedou byl slovutný prof. mezinárodního práva university lausanneské Dr. Winkler. Soud zasedal ve Štyrském Hradci. Společnost polská vypravila zástup zvědavých a horlivých přátel „perly taterské“ k soudu do Hradce. Z Uher nedostavil se skoro nikdo, i referentů časopiseckých bylo málo. V Uhrách spor byl choutkou panskou víc než lidovou a národní záležitostí, jakou byl Polákům. Když soudcové i místo sporné ohledli, vynesen v polovici září rozsudek, jímž se jako přirozená hranice mezi oběma zeměmi, bez ohledu na starší dokumenty obou stran, stanoví hřbet horský nad dolinou „mořského oka“. Tím se hranice částečně posunula dále, než Poláci žádali, částečně zase i vřezala se do území, jež za své vyhlašovali. Ježto však šlo oběma stranám o jezero samo a ne o nějaký ten kus „hale“ (salaše), je pochopitelno, že Poláci rozsudek uvítali se zadostučiněním. Radikalní listy uherské však spustily beťarskou notu. Uherský rozhodčí nehlasoval ovšem pro právo polské na „mořské oko“, takže rozsudek, jak se ostatně dalo očekávat, byl dílem pouze dr. Winklera. Tomuto Maďaři najednou po rozsudku upřeli i znalost i poctivost a všecky vlastnosti sudího. Podezřívají i císaře, že na prof. Winklera působil ve prospěchu polském. Vládu uherskou poženou k zodpovědnosti a „lid“ i násilím prý zabrání okkupaci polské. Možná však, že si to radikálové uherští rozmyslí, a ne-li oni, jistě vláda, aby dala dojíti věci k evropskému skandalu.

L v o v s k á u n i v e r s i t a letos v druhém půlroku po secessi Rusínův měla přece ještě podle posledního výkazu 159 rusínských a při tom 183 řecko-katolických posluchačů. Židů bylo 453. Letos před zápisem

Rusíni mínice zase v plném počtu (asi 600) nastoupiti, nabádali prý studenstvo maloruské z Ukrajiny, aby dalo se též zapisovat ve Lvově, mimo to židy z východní Haliče přemlouvají, aby se zapisovali jako Rusíni a ne jako Poláci. Židé na universitě lvovské totiž vesměs se dávají přičísti k Polákům. Zdaž tím přiroste Rusínu tak značně, aby mohli své nároky na rozdělení, po případě úplné utrakvisování university lépe podepříti než dosud?

Spisovatelské jubileum (25leté činnosti) básnířky polské Marie Konopnické oslaveno bude okázale v Krakově. Utvořil se k tomu zvláštní výbor. Proslov na slavnostní den (19. října) bude míti Sienkiewicz. Slavnost jak u Poláků přirozeno, započne mší svatou. Konopnická v básnické velmi plodné činnosti své bývá přirovnávána k našemu Vrchlickému. Reflexivní básně její totiž podobně jako prvnější plody Vrchlického, nesly se duchem příliš odbojným, protináboženským. Za příležitosti jubilea některé z listů polských, konservativních, rozhovořily se o této stránce básní Konopnické, hájíce v poesii dopustitelnost toho, co by v obyčejné řeči snad zdálo se už blasfemií. Odvolávaly se při tom i na příklady z biblické a hagiografické poesie, na díla mužů svatých a zřejmě nábožensky smýšlejících, kteří mnohdy užívají tak smělé řeči o Bohu a k Bohu, že to prostoduchého čtenáře zaráží. A přece v tom silném vzrušení, v jakém básnivý duch se nachází, musí mnoho prý jinak býti pojímáno a mnoho dovoleno i odpuštěno, co jinak v obecném životě se neodpouští.

Krakovská Akademie vydala nedávno provolání ke společnosti polské, aby staré rukopisy z minulých věků byly prohlíženy, sbírány a Akademii sdëleny. „Poslední naše práce literárně historické, praví se, uvědomují nás, že jsme měli velikou a podrobného studia hodnou literaturu. Ukazuje se, že zanedbanost času saských, náhlé přeměny a neštěstí 18. století, a konečně nepříznivé postavení jednotlivých dílů Polsky, skryly nebo nedaly se zjeviti mnoha cenným památkám ducha polského, jež teď pomalu sebrati, opsati, prozkoumati a vydati třeba. Kolik to pravdivých pokladů literárních jako neznámých písní, kantat, satir, selanek, pověstí, dramat, spisků příležitých, památníků, listů a konečně jiného různého materialu pro historii kulturní, ještě se asi skrývá v knihách nebo v rukách soukromých občanů!" — Opisy a výňatky nasbíraného nově materialu rukopisného budou se tisknouti v listě akad. „Archivum dla dziejów literatury i oświaty." — „Ubiory ludu polskiego" (Kroje l. p.), nádherné dílo Akad. královské, v níž počne se v prvém sešitě s Krakovskem, jež samo zase na sedm oddílů krojových rozděleno, po části obrazové zhotoví česká „Unie". Reprodukční ústav tento stal se skutečně závodem všeho západního a jižního Slovanstva. Illustrace skvostných vědeckých nebo příležitostných děl, objednány v něm skoro už ze všech těch zmíněných oblastí slovanských. Vzájemnost slovanská přestává býti jen na papíře a v ústech, ale musí míti rozhodné solidní hospodářský či umělecký podklad.

Haličské naftové doly dosáhly už hlubokosti tisíc metrův, i bylo akademii krakovské nabídnuto, aby v nich zařídila

vědeckou přírodozpytnou stanici, načež zatím akademie věnovala 300 korun.

Professor Wład. Czerkawski předložil akademii krakovské své dílo o počtu a sídlech Poláků založené na úředních statistikách i bádání soukromém. Podle něho tedy jest Poláků: v Předlitavsku 3.599.940,[1]) v Německu 3.600.800, v království Polském (i s Litvíny) 7.650.678, a v ostatním Rusku 4,705.457. V Evropě kromě jmenovaných zemí ještě jest 54.474 Poláků. Počet tento vzat bez židů polských: těch je v Haliči a království Polském, co se k Polákům hlásí, 1,827.677. Všech Poláků s Litvíny, ale bez židů, bylo tudíž r. 1900. v Evropě 19.518.079 duší. V Asii (hlavně Sibiři) je Poláků 93.268 a v Americe, pokud ještě neodnárodněni, kol 1,500.000. Celý národ Polský může tudíž čítati svých členů: 21,111.347 duší, s polskými židy pak na 23 milionů duší.

Rusínův v r. 1900. čítá tenže autor podle svých pramenů 23,408.999, z nichž ovšem ještě větší část než u Poláků nachází se v Rusku, které Malorusy a Bělorusy (5,975.701) za zvláštní národnost počítati nedovoluje. Proto vlastně směli by se k Rusínům jako zvláštnímu národnímu kmeni počítati jen Rusíni rakouští a uherští a těch napočítáno r. 1900.: 3,343.323 (z nich 3,042.199 v Haliči a 297.809 v Bukovině) v Rakousku a 429.447 v Uhrách. Kromě toho udává se počet Rusínů v Americe („Literaturno-Naukovyj Vistnyk") na 350.000 duší, z nichž ve Spojených Státech 250.000, v Kanadě 40 000 v Brasilii 40.000 a v Argentině asi 10.000 duší žije. Svobodně k Rusínům tudíž počítaných a hlásících se jest 4,122.770 duší. Ač z těchto dlužno vlastně odpočítat tak zvané Starorusy, kteří nepřijavše podivného pravopisu rusínského, nechtějí tvořit národ od ruského národa odloučený. Že mnoho vlivu na „utvoření" národa Rusínského měli Poláci vidět už z toho, že v Haliči dosud podporovali politicky i materielně „mladé" proti „starým"; až „mladí" poslední leta se jim odplatili obstrukcemi, secessemi a stávkami, počínají některé hlasy namlouvat pro obrat ke starým, kteří jsou vesmés konservativní stranou. Podpory sněmu haličského, nehojné sic, dávány literarním podnikům a ústavům rusínským s podmínkou, že nebudou psát ruským (etymologickým) pravopisem, ale novorusínským (fonetickým).

Podpory sněmu haličského na rusínské kulturní potřeby vypočítává podle rozpočtové komisse týž „Lit.-Nauk V." na 70.100 K. Z toho na církevní a dobročinné účely připadá 14.200 K, a jmenovitě řádu Basilianů a Basilianek na internaty a různé literarní podniky 7000 K. Největší obnosy dává sněm z literarních uměleckých a vědeckých podniků: divadlu rusínskému (16.000), na rusínské školní knihy (12.000) „Naukovému Tovaryšstvu jm. Ševčenkova" (10.000), pedagogickému tovaryšstvu (7200) a „Prosvitě" spolku pro vydávání lidových knih (6000 K).

[1]) Úřední statistika udává r. 1900. Poláků v Předlitavsku 4,260.961 duší, to však i židé k Polákům se hlásící jsou spolu počítáni. Professor Czerkawski ve svých počtech je všude a zcela správně vylučuje z počtu Poláků.

Ve své německé „Chronice“ určené pro mimoruský svět vědecký, sděluje (čís. 9.) „Naukové Tovaryšstvo jm. Ševčenkova“ o uplynulém roce: „Rozpočet na vědecké publikace společnosti trojnásob převyšoval zemskou a státní podporu. Snahy výboru společnosti, aby podpory byly zvýšeny, zůstaly bez úspěchu a vše je zas při starém. Ani toho nedocíleno, aby státní podpora aspoň byla zařazena do rozpočtu jako stálá položka a tak aspoň už i na příště zajištěna. A mezi tím scházejí se ve společnosti nové a nové vědecké materialy, které musí celá leta ležeti nepovšimnuty, poněvadž společnost nemá prostředků na jejich vydání. Výdaj na vědecké účely společnosti byl 44.511 K (r. 1900. 40.810 K). Společnost dostává na to podpory zemské 10.000 a státní 6000 K, ostatek nákladu musila společnost hraditi ze svého, to jest z příjmů tiskárny a knihkupectví svého.“ Při tom zpráva poukazuje na dotace a podpory jiných akademií v Rakousku. Tak krakovská akademie má podpory státní (1900) 40.000 K, zemské 52.000 K, městské 1000 K. Její rozpočet však přesahuje jen o pětinu celý obnos těchto podpor (93.000), totiž vydáno r. 1900. 112.858 K. A svého vlastního jmění má akademie v různých fondech složeno na 800.000 K. Česká akademie má státní a zemské podpory po 40.000 K, její roční výdaj (1900) byl 106.290 K (na tisky), tedy jen o 26.290 K více, než co podpor obdržela. A svých fondů měla česká akademie 849.117 K. Mimo to pražská a krakovská akademie dostávají čas od času podpory mimořádné od státu. Pouze charvatská akademie v Záhřebě nedostává žádné podpory ani zemské, ani státní, je však velmi štědře podporována občanstvem samým; její vlastní jmění r. 1900. obnášelo 997·950 K. Příjmů měla 64 660 K, výdajů však jen 50.000 K.

Starorusíni hodlají po bok mladoruského „Literaturno-naukovému Vistnyku“ postaviti svůj podobný měsíčník s názvem „Živaja Mysl“, ale podle oznámení o mnoho menší; hlavně asi pro lid bude určen jako zábavně-poučné čtení, kdežto literarně-naukový „Věstník“ jakožto organ společnosti Ševčenkovy jest rázu vyššího. List „Živaja Mysl“ bude prostředkem bojovným proti ukrajinštině a pracovníkem pro spojení s kulturou a životem ruským.

V Kyjevě vydána veliká rusínská antologie ve třech svazcích (1659 stran velké osmerky, cena 6 rublů) pod názvem „Vik (1798—1898)“. První svazek obsahuje ukázky poesie, druhý a třetí ukázky krásné prosy. V prvním svazku Halič a Bukovina zastoupena velmi uboze, praví básníci rodí se asi jen na vlastní Ukrajině, za to v prose už lépe se uvedly. Uhry ovšem nemají žádného literarního representanta ve „Věku“ ani v tom ani v onom oddílu.

Dne 31. srpna (13. září) slaveno padesátileté jubileum spisovatelské hraběte L. Tolstého; dne 31. srpna (12. září) v „Sovremenniku“ vyšla totiž povídka L. N. podepsaná „Istorija mojego dětstva“. Jubileum zmíněno pouze v listech a doprovozeno literarními úvahami. Jinak neslaveno; širší oslava zakázána. Spisovatel sám střežen prý stále pilněji. Snad už projevil i přání vystěhovat se z Ruska a královna rumunská (spisovatelka Carmen Sylva) nabídla mu zámek

svůj za pobyt. Ale vystěhovat se Tolstému též zakázáno. Ač-li vše je pravdou!

Na rok 1904. ohlášena v Petrohradě všeslovanská umělecko-průmyslová výstavka pod protektoratem vlády a dvorních kruhu. Výstavka zamýšlena zprvu za příležitosti jubilea 200letého založení Petrohradu, hned na rok. Ale pro krátký čas k přípravám zbývající od té myšlenky upuštěno. Podmínky pro vystavovatele už vyhotoveny a rozeslány. V zemích slovanských národů tvoří se už místní přípravné výbory, které postarají se o hojné obeslání. Pro Rusy snad výstavka bude míti význam rozhodný, bude pro ně názorným vyučováním o slovanských národech, jehož ze všech Slovanův oni nejvíc potřebují! Sjezdy různých stavův a odborů lidské vědy a práce ze slovanských zemí se jistě k výstavě přidruží.

Letoší sjezd archeologické společnosti ruské konal se koncem srpna (28.—31.) v Charkově pod předsednictvím hraběnky P. S. Uvarovy. Sjelo se na 160 účastníků hlavně z Ruska; zastoupeny byly i jiné slovanské národy a Francie. Na sjezdě nedopuštěna řeč maloruská k rokování a referatům, ač sjezd konán v oblasti maloruské. Se sjezdem spojena výstavka archeologická, na níž vystaveny některé nejnovější nálezy celých pokladů šperkových, starožitnických; zvláště pozornost upoutával vloni nalezený poklad dávných knížat kyjevských, jejž společnost koupila za 25.000 rublů. Zahrnuje vedle knížecí koruny šperky a okrasy všeho druhu jakož i peníze ze zlata a stříbra, práce byzancké. Na výstavce byl též zvláštní oddíl velmi hojných nálezů z podobných pokladů knížat kyjevských soukromé sbírky Chanenkovy, jež obsahuje asi nejvíce ze všech sbírek soukromých i veřejných materialu starožitnického z dřevních slovanských hradišť jihoruských.

Před prázdninami konán v Moskvě sjezd nakladatelův a knihkupců, s nímž skoro všecky časopisy ruské byly nespokojeny. Sjezd ani jedním slovem nezmínil se o nákaze, jakou šíří jeho účastníci, totiž o krvavé („lubočné“) a pornografické literatuře, která slušnější knihu zrovna ubíjí. Za to na první místo všeho rokování položeno a skoro jednomyslně usneseno, aby se nedávala budoucně při nákupu knih žádná procenta a při nákupu školních knih žádné premie. Zvláště ono odstranění procent rabattových jest úmyslné a zlovolné. Směřujeť hlavně proti tak zvaným „knižným skladum“ zemstev, jež starala se tím způsobem o rozšíření slušných a laciných knih v lidu a tak nejlépe též působila proti literatuře „lubočné“. Snad nakladatele právě to nejvíc mrzelo, že lubočné knihy nejdou už tak na odbyt, jako snad chodívaly. Knižné sklady zemstev ostatně jsou též solí v očích knihkupcům ruským; zdáť se jim, že jim ubírají výdělku, ač právě ony učí vůbec lid čísti a navykají jej na knihu.

O tom, jak vůbec je kniha rozšířena mezi ruským lidem, zhotovena zajímavá statistika v orelské gubernii (střední Rus). Na školách obecných ptáno se dítek, mají-li doma nějakou knihu kromě knih školních a kostelních. A tu 71·4% všech statků, z nichž děti chodily do školy, mělo nějakou knihu doma, i kdyby jen kalendář aspoň.

Školních dětí orelské gubernie jest 22.000. — Touze lidu po knize hoví na velmi četných místech knihovny a čítárny. Počet jich roste den ode dne. Ale, jak praví „Ruské Vědomosti", potřeba ruské knihy v lidu roste rychleji než počet knihoven a než počet knih v jednotlivých knihovnách se množí. Zajděte v tyto bezplatné čítárny, kde denně kupí se na sta lidí čekajících, aby dostali nějakou knihu vypůjčit a odcházejí s prázdnou, a jeden stesk rozléhá se knihovnou: málo knih. Vidíte tu tváře sesmutnělé lidí, kteří se čtením už zmlsili, a teď už jim vyhovět nemohou. Prostředků málo a odnikud nové neplynou, žaluje skoro každá „biblioteka-čitalňa". — O čtení ruské knihy v maloruském lidu bohaté a hustě osídlené gubernie „pivtavské" (poltavské) z okresu lochvického sděluje se ve školském referatě zemstva lochvického: „Současní spisovatelé nejsou lidem milováni; lid raději čte ‚klassickou' literaturu, Shakespearea, Miltona, Puškina než Nikitina, Nekrasova, Ostrovského, kteří ho zůstavují chladným. Nejraději však má lid svého pěvce Ševčenku." — Z téže zprávy možno dočísti se, jak ruská škola těžce působí v rusínském lidu. „Nutnost vyučovati ruskou řečí hned dítky do školy vstupující jest opravdový kříž pro učitele i pro dítky. Čistota jazyka ruského spisovného na těchto školách je skoro nedostižna, už i proto, že většina učitelů sama dobře a čistě rusky nehovoří. Ale kdo nehledá idealního úspěchu, může se spokojiti s výsledkem této obecné ruské školy v lidu maloruském. Po čtyřech letech, kdy děti školu vychodí, vládnou spisovným ruským jazykem tak dostatečně, že mohou zastávat nižší místa v úřadech jak státních tak samosprávných a na vojně bez těžkostí odslouží kdekoli v Rusku..."

V „Novém Vremeni" posuzoval a odsuzoval nedávno literarní kritik Evg. Markov moralku mladé belletristické školy ruské, školy podle typu hrdinů Gorkého, „bosáckou" zvané. Na praporu této školy, hlavně všech typů Gorkého napsána moralka životní: „Čest a místo ostrým zubům, chňapavým pazourům, bezohlednosti a obratnosti dravého zvířete! Běda a opovržení všem dobrým, měkkým a mírným!" Je to moralka zvířecí, „zoologickou" možno ji nazvati v protivě k moralce lidské a křesťanské! A dnes taková moralka plyne širokým proudem mladé literatury ruské. Do té doby umělecká literatura ruská byla hlavní a nejsilnější vštipitelkou pravdivých mravných idealů ve společnosti, těch idealů, bez nichž civilisace křesťanská jest nemyslitelnou. Proudy tyto má Markov za odraz novodobé filosofie západnické, revolučně-socialistické a s druhé strany „panské" moralky Nietzscheovské.

Chystá se oprava zákona a nařízení o divadlech ruských. Dosavadní ustanovení považují se všeobecně za zastaralá. Spadajíť dosud divadla ruská pod tytéž policejní pravidla jako všecka i nejnižší zábavná zařízení. Rozeslán všem osobám, kdož nějak s divadlem souvisí, a osobám úředním dosud divadla a zábavy kontrolovavším od zvláštní přípravné komisse (při ministerstvě utvořené) dotazník, aby sebrán byl material údajův a dobrozdání pro příští opravu. Zákonodárství budoucí postaví se asi na půdu západních statutů divadelních — ovšem s dodatkem ruské přísnější censury.

V díle nebožtíkem botanikem C. J. Kořinským započaté velikolepé dílo „Herbář ruské flory“ (Gerbarij russkoj fl.) pokračuje dále botanické museum carské akademie nauk; redaktory jsou nyní D. J. Litvinov a paní E. N. Klemencová. Herbář má 32 spolupracovníků botaniků v různých částech ruské říše.

Nová kulturní úloha nastává Rusku, vlastně jeho ústavům učebným, teď po dovršeném spojení železničním s nejdalším asijským východem. Je to pěstování jazykův asijských a obeznalost s kulturou asijských národů. Dnes Rusko má pro poznání asijských řečí a národů východní seminář v Petrohradě (dříve při kazaňské universitě), lazarevský institut orientalní v Moskvě a konečně nejnověji zřízený ústav východních jazyků ve Vladivostoku. Z ruských ústavů petrohradského a moskevského vychází ročně 30 až 40 absolventů, kteří ještě jen v theorii jsou vyučeni, života a historie východní nepoznavše. Pronesen proto návrh („N. Vremja“), aby zřízeny byly ještě další ústavy orientalní v Asii samé, a jmenovitě aby učivo na gymnasiích a universitách sibiřských tak bylo přeměněno, aby vyhovovalo tamní potřebě a nesledovalo zastaralý, na nic nepotřebný Sibiřanům a Asiatům system staroklassický. Místo klassických jazykův ať se ve školách asijských zavedou čínský a indický s příslušným historicko-kulturním studiem. Lidé z těchto škol vyšli, životem a kulturou Asiatův obeznámení jedině budou moci získati srdce a myslí národů vojenskou a obchodní silou říše zabraných. Jinak budou-li zůstaveny národy asijské stále jen administraci čistě ruské, nijak pro zvláštní svůj úkol nepřipravené, budou se protiruské živly stále v národech těch vzmáhati.

„Slovinská Matice“ hodlá vydati svým nákladem mapu slovinských krajů: „Slovenski zemljevid“, jejíž náčrt poručen členům professorům Orožnovi a Rutarovi.

Lublaňská „Glasbena Matica“ (Filharmonická Matice) slaví letos 30letí svého trvání a 20letí své hudební školy. Minulý rok hudební a pěvecká škola Matice měla 308 žáků (134 z Lublaně samé). Příjem Gl. M. obnášel 23.657 korun, výdaj byl o 5755 korun ještě větší. Ročně dává Gl. M. svým členům nějakou hudební premii. Na budoucí premii vybrána nová opera Ant. Foerstera „Gorenjski slavček“ (Horňácký slavíček) v klavírním výtahu. Je to největší dílo, jaké Matice dosud vydala. „Gorenjski slavček“ je také první větší opera slovinská, proto Gl. M. cítí se k tomuto prvorozenci zvláštní pozorností zavázána.

Našim „dědictvím“ podobná, ale jich vážnější slovinská „Družba sv. Mohorja“ slaví letos 50letí svého trvání. Roku 1852. vyslala totiž první své knížky mezi lid. Osnovateli jejími byli biskup A. M. Slomšek a kanovník A. Einspieler. Letos počet členů družstva dostoupil 80.000. Je to tudíž knižné družstvo, jakého nemá žádný jiný národ, aby totiž tak hustě bylo rozšířeno. Neboť možno říci, že knihy družstva sv. Hermagory jdou do každé třetí chýše slovinské v celém národě. A je-li kde údů méně, za to v druhém kraji tím více, tak že na mnohých místech dům od domu chodí knihy svatomohorské.

Dramatické družstvo lublaňské pro budoucí saisonu získalo českou operu Kovařovicovu „Psohlavci“ a „Čajkovského „Pikovou dámu“. Libretto Kovařovicovy opery přeložil prof. Funtek, zastávající spolu úřad dramaturga. Pěvecký sbor divadla lublaňského (slovinského) letos skládá se skoro ze samých nových členů, ze starého sboru zůstali jen tři. Mnoho členů záhřebské opery, na jaře rozpuštěné, našlo útulek v Lublani. — Letos vstoupila v život také první dramatická sbírka slovinská „Talija“, která bude podávati výběr her domácích a cizích, hlavně pro vesnická a ochotnická divadla určený.

Socialisté slovinští, ač dosud se svými listy malými vždy pohořeli, jali se vydávati teď i svou revue „Naši Zapiski“. Pro koho ta jest určena, když se socialisté před prvním vydáním revue té s jedinými možnými odběrateli, národními liberali, pohněvali, to sám redaktor její (K. Linhart) asi neví. Snad učitelstvo a studentstvo pokrokové? Zdá se.

Dne 31. srpna slavena v Záhřebě 30letá paměť smrti národního básníka doby illyrské, general-majora Petra Preradoviće (zemřel 31. srpna 1872). Na letoší období divadelní připravilo přistřižené na pouhou činohru záhřebské divadlo z českého jako novinky: Šubrta „Rafaelovu lásku“, Kvapila „Bludičku“ a Zeyera „Radúz i Mahulena“. Snažiti se chce vybraným literarně cenným repertoirem nahraditi obecenstvu, co odpadnutím opery snad utrpělo. — Za příležitosti slavnosti 40letého založení záhřebského pěveckého družstva „Kolo“, provedeno nové dílo charvatského skladatele Zajca, slavnostní kantata „Hrvati i Tatari“, jejíž námět epický vzat z dávné minulosti charvatské. Na letošek připadla smutná památka pro Charvaty: 800letí, co samostatná říše jejich po 300letém asi trvání vzala za své a vstoupila v nucené bratrství s korunou uherskou. Králi uherskému Kolomanovi poddalo se r. 1102. 12 županů charvatských dobrovolné, proti vůli bana Petra a proti vůli národa, jenž ovšem nerozhodoval. Ban Petr padl a Koloman korunován pak za krále charvatského. Národní časopisy vloni hájily této dobrovolnosti ve spojení Charvatů s Maďary, již tito, jakož i někteří charvatští (maďaronští) historikové ovšem nepřipouštějí.

O záměru vydati charvatskou encyklopedii hovořil na schůzi „Matice charvatské“ (13. července), o níž už zmíněno, předseda Dr. Arnold. Podle zápisníku Matičiny schůze pravil: „Bojím se, pánové, že jsme my Charvaté stále ještě cizinci ve své zemi a mezi svým národem, na poli svého myšlení a své práce. O našich poměrech a věcech poučují nás cizinci, aby nás ještě více odcizili domu a národu! Je-li tomu tak, a není pochyby o tom, pak je třeba, abychom se pomalu začali starati o inventář celého kulturního stavu a snah našeho národa vydáním charvatské encyklopedie. Jak by podobné dílo naší literatuře prospělo, nedá se dnes ani z praktické, ani z theoretické stránky úplně označiti. Nemáme ještě pravda literního proletariatu, ale máme mnoho nezámožných literatů a lidí, kteří by literarně působiti mohli. A v onom řečeném dílu mohl by i nejobyčejnější pracovník

nalézti svůj úkol. Pátrání po nepoznaném a neúplném všude by procitlo a u mnohých vzbudilo touhu po dalším vzdělání. Na sta starých, dávno už zapomenutých knih vytáhlo by se z prachu a přečetlo, a nezbytně by vedlo na nové myšlenky, které by opět hledaly si průchod v časopisech a nových knihách. A kdož by ocenil význam takové encyklopedie pro naši národní jednotu? Když by ona stejnou mysli a láskou vzdělala všecky části našeho národa na teplém jihu, spolu by vyrvala i veškeru bratř zpod tributa cizí kultury!" — Zatím však asi k vlastní charvatské encyklopedii přes tuto lákavou perspektivu tak brzy nedojde. Síly charvatského národa stále se rozbíhají a tříští na nevlastních a malicherných cílech.

Smutná statistika analfabetismu je pro Charvatsko a Slavonsko dosud velmi nepříznivým znamením. R. 1900. načítáno ještě 54% všeho přes šest let starého obyvatelstva, co neumí ani čísti ani psáti. Za posledních deset let se poměr ten zmenšil o 12%, bylť r. 1890. analfabetů 66% (1880: 73%, 1869: 80%). Ježto tento analfabetismus stíhá hlavně charvatské obyvatelstvo, kdežto cizinci (i Srbové) jsou vesměs čtení a písma znalí, možno tvrditi zcela směle, že vlastně i dnes ještě mezi samými Charvaty analfabetů jest 70—80%. Není tudíž divu, že představujíce vůči té třetině cizinců živel méně vzdělaný, jsou Charvati stále zatlačováni ze všech lepších životních posicí, stále v poměru svém k ostatnímu obyvatelstvu klesají, všestranně upadají. Charvatského obyvatelstva bylo ještě v r. 1880. 64% vší populace, r. 1890. už jen 62·2% a teď (1900) zase jen 61·6%. Nejsilněji tedy proti cizímu živlu seslábli Charvaté v letech 1880—1890. Také Srbů sic nepřibývá, jako cizího živlu, ale jejich klesání jest mnohem nepatrnější. Tvořivše r. 1890. 25·7% všeho obyvatelstva, tvoří teď 25·4% jeho (absolutně Charvatů je 1,487.137, Srbů 614.443 duší).

Tato jak politická, tak hospodářská, tak i kulturní malomoc, z níž přes všecky snahy nelze rychle vybřednouti, neboť jho maďarské a maďaronské nadvlády sráží všecku chuť k práci a svobodu počinu a snahy na jiné pole odvádí, uvádí intelligentní společnost charvatskou z části v rozčilenou neobezřetnost, v odvahu „ryc nebo nic", z části v apathii a přeběhlictví. Z tohoto povšechného duševního rozpoložení, jakož i z pochybené politické výchovy dosavadní dlužno si vysvětliti nevysvětlitelné jinak nedávné řádění mládeže a lidu na záhřebských ulicích proti Srbům. Tím k dosavadním politickým chybám přibyla nová a potřebný smír charvatsko-srbský oddálen ještě více. Zároveň zřejmým se stalo, kdo je víc vinen v boji tom, jenž se stal opravdu až bratrovražedným.

Srbská bělehradská knižní „Zadruga", podnik literarně vydavatelský, slavila na své poslední valné hromadě desátý rok svého trvání. „Srpska kniževna Zadruga" za tu dobu vydala 746.000 svazků a v lid rozšířila. V čísle tom vydáno 71 různých spisů starých i nových autorů srbských. Na příště si však Srpska kniževna Zadruga vyměřila vyšší cíl ve vydávání svých knih než dosud se dělo. Ku starým klassickým a literarně důležitým spisovatelům srbským bude

lépe přihlíženo, a spisy jejich budou soustavně v kritickém vydání uveřejňovány a tak v lid rozšiřovány.

Na 27. září svolán do Bělehradu první sjezd srbských novinářů ze všech krajů Srby osedlých. Otázky, jimiž se sjezd má zabývati, nejsou ani stavovské ani materialní nýbrž čistě idealní. Novináři srbští totiž družstvo své odborové už mají, jež svépomocí vzájemnou po materialní osobní stránce jakž takž nejhorším bědám odpomáhá. Na sjezdu tedy se přetřásati bude otázka: jak pomoci k rozšíření a proniknutí tisku srbského po všech oblastech srbských: aby noviny srbské ať vycházejí kdekoliv byly vždy všesrbskými a ne pouze místními. Tak by se vzájemnému poznání poměrů, v jakých Srbsko kde žije, nejvíce přispívalo. Sjezd má rozhodnouti spolu otázku osobní polemiky novinářské a míru její dopustitelnosti. Také oposičnímu tisku má se vytknouti hranice, diktovaná všeobecným prospěchem národa, za niž tisk ten by nesměl zabíhat. Bude se prý též raditi, zda možno a vhodno zaříditi ústřední zpravodajskou kancelář srbskou.

Se zadostiučiněním sdělily srbské listy nedávno, že Nikola Tesla, slavný vynálezce v elektrotechnice, přistoupil za člena novosadské „Matice Srbské“ a za člena „Srbské knižné Zádruhy“. Také jiný ještě srbský slavný elektrotechnik a vynálezce (professor na Columbia College v N. Yorku) Michajlo J. Pupin Idvorski hlásí se ke svému srbskému původu otevřeně, jak na jevo dal při své nedávné návštěvě v Evropě a v otčině své.

Dne 27. září nalezeny a vyzdviženy tělesné pozůstatky básníka Marka Maruliće, jehož jubileum 300letého úmrtí nedávno Charvati i Srbi slavili. Marko Marulić pochován byl v hrobce kláštera františkánského ve Splitu. Při rozšiřování kostela však deska náhrobní s nápisem odtržena a odstraněna. Podle starých záznamů a plánů zjištěno teď místo hrobu jeho, a pozustatky básníkovy na témž místě v skutku nalezeny. Na útraty obce budou znovu v chrámě uloženy a hrob památníkem a nápisem bude opatřen.

Dne 27. září počínají slavnosti na památku rusko-bulharských vítězství v balkánské soutésce Šipka. Hostí v první dny slavnostní oznámeno z Ruska velmi mnoho. Rusi sami zřizují na Šipce na památku svých padlých klášter. Spolu tu bude i chrám veliký, jenž dohotoven a posvěcen bude později. Místo samo dosud jest koňmo či pěšky přístupno. Ani dráha ani silnice tudy nevede. Ač dráha ze severní do jižní části Bulharska byla by velepotřebná a spojila by tu také nejprůmyslnější města bulharská Gabrovo a Kazanlyk. Projektována ostatně trať už jest, ač jinak dřív byl záměr přeřezati Balkán drahou z Trnova do Nové Zagory, snadnější, ale hospodářsky méně významnou stavbou.

Podle zpráv bulharského ministerstva vyučování navštěvovalo v minulém školním roce obecnou školu 70% hochů školou povinných a 30% dívek. Ve 242 školách venkovských nebylo vůbec žádného děvčete ve škole. Ač je návštěva školy závaznou, přece nemožno docíliti dnes ještě všeobecné nápravy, ba mnozí školní inspektoři sami

žádají za to, aby školy, do nichž nechodí ani 20 dítek se zavřely. Leč ministerstvo káže naopak do škol, kde dítek je s dostatek, ale nechodí do nich, raději děti nadháněti, než školy zavírati.

U příležitosti, že nedávno mladý básník bulharský Georgi Tišinov dal po městě roznášeti několika hochy své básně „Prolětni buri“ (Jarní bouře) zač za tolik, napsal sofijský „Nov Věk“: „Prolětni buri“ jsou přesličnou lyrickou pověstí osnovanou na námětu čistě domácím, zcela originalní a dobře rozvinutou a zajímavou až do konce. A když ani ta nenašla si účasti čtenářstva obyčejnou cestou knihkupeckou, to už představíme si, jak asi teprve se rozcházejí výtvory prostřední, méně cenné. Tato nevšímavost těch vrstev národa, jež jinde tvoří stále dychtivé čtenářstvo všech plodů literarních, sráží naše literaty a je prostě kompromitující a ničící v zárodku náš sotva probuzený ruch literarní.“ „Nov Věk“ navrhuje proto, aby svolán byl literarní kongres, který by porokoval o těchto bědách a pomyslil o prostředcích nějaké nápravy. — Příčinou toho všeho asi je silnější než kde jinde proud socialně-ekonomický a radikalní v bulharské mladé generaci, jenž odvádí ji načisto na jiné pole zájmů duševních, než je krásné písemnictvví a poesie zvláště. Leč také na tom poli mládež zplaňuje, neboť je přirozeně pro ni nepříhodno a předčasno. Nemáť zajisté pro socialní vědy, jež jsou vrcholem životní zkušenosti, z bulharského gymnasia ani vědecké ani životní průpravy.

Zemřeli: Dne 15. července Mladen Crnogorčević, učitel v Šibeniku, psal velmi mnoho historických a archeologických článkův a pojednání, roztroušených po srbských a charvatských časopisech. — 18. července R. Zaymus, farář v Bystřici na Slovensku, velečinný pracovník hospodářský a spisovatel slovenský. — 19. července Djaka Jovanović, lékař, bývalý professor „veliké školy“ bělehradské, posledně správce lázní vrnjických v Srbsku. Psal povídky a lékařské články. — 25. července K. P. Janovskij, školní inspektor kavkazské oblasti, neunavný folklorista a ethnograf Kavkazu. Pod jeho redakcí a hlavním spolupracovnictvím vydáno 21 svazků „Sborníku kavkazského“, monumentalního to lidopisu kavkazského. — 29. července Mehmed beg Kapetanović Ljubušak, starosta sarajevský, spisovatel belletristický, politický a hospodářský. — 1. srpna Karel Gabler, lékárník, farmakologický spisovatel český. — 2. srpna Velimir Gaj, syn slavného tvůrce charvatské literatury; pokoušel se býti spisovatelem a vydal několik knih, jež svou podivností odpuzovaly. Jeho neúspěch literarní učinil z něho podivína a na konec tichého blázna. — 3. srpna B. Milanović Krajišnik, mladý básník srbský. — 4. srpna Ostap Terlećkyj, jeden z hlavních buditelův Ukrajinstva v haličské Rusi. Psal historicko-literarní a historické stati a knihy: „Literaturny stremlinja (snahy) halyćkych Rusinyv 1772—1872 roku“, „Znesenie panščiny v Halyčini“ (Zrušení poddanství v Haliči); rusínské časopisy naplněny jeho články literarními, historickými a bytově-hospodářskými. — 7. srpna Gavrilo Vitković, professor a srbský historik; Edward Bogusławski, syn slavného polského historika téhož jména, psal

básně a pověsti (Daguerrotypy warszawskie). — 11. srpna Ljubomir Nedić, bývalý professor „veliké školy“ bělehradské, literarní kritik, odchovatel mladého pokolení literarního v Srbsku. — 20. srpna F. J. Pasternackij, ruský učenec a spisovatel lékařský. — 23. srpna H. Siemiradzki, slavný malíř polský, hlavně obrazy svými z římského života proslulý. Žil stále v Římě, pro lásku k Římu nechtěl žádného místa ani úřadu ve vlasti své. Mladé pokolení upírá mu všeliké velikosti, házejíc ho mezi „staré šablonovité“ malíře. — 30. srpna Matouš Talíř, professor pražské university, národohospodářský spisovatel český. — 5. září R. Virchow, slavný lékař anthropolog německý.

* * *

Z národního hospodářství. Vycházející teď jedna po druhé konsulatní zprávy za rok 1901. plny jsou případných a obšírných úvah a přehledů hospodářských o různých těch krajích, kde Rakousko má své obchodní zástupce. Zvláště ze zemí, o nichž denní tisk nemívá běžných zpráv hospodářských, jež leží buď příliš stranou nebo kam dosud oko novinářovo málokdy proniká, jsou zprávy konsulatní vesměs obšírnější a zajímavější. Tak na př. zprávy z Francie, Italie, Anglie, Německa (Hamburk vyjímaje), ze Švycar bývají skoupy a bez všeobecných hlubších úvah, neboť takových není třeba; obmezují se proto jen na přehledný referat čistě tržní. Mezi země, jejichž hospodářský život provázen bývá delšími úvahami, náleží tu především země balkanské, Rusko, asijské, africké a americké kraje. Vyjímáme aspoň o dvou slovanských státech balkanských nejzajímavější údaje a úvahy.

O zemědělských hospodářských poměrech Srbska praví konsul nišský: „Zemědělství nachází se v přechodném stavu od starého způsobu trojpolného (ozim, jař, úhor) k hospodaření novodobému. Přechod však děje se velmi namahavě a pomalu a proto výsledky všech těch snah po novodobém hospodářství jsou velmi skrovny. Hlavní překážky, jež se protiví zdárnému postupnému vývoji kultury polní, spočívají, nehledíme-li k několika posledním neúrodám, jež rolníka v bídu uvedly, hlavně v tom, že obyvatelstvo jest velmi řídké, a tím jest nouze o schopné síly pracovní, jakož ani strojův a nářadí ani dobytka k obdělávce potřebného se nedostává. Chybou také jest nedostatek komunikačních prostředků. Není ještě také ani sledu o zavedení nějakého katastru a pozemkových knih, také neznámy jsou zásady o zcelování a skládaní pozemků. Rozdrobenost podílů polních jest veliká a působí velmi nepříznivě na výsledek hospodaření. Vláda podporována hospodářskou společností bělehradskou a svazem družstev a spolků hospodářských, snaží se o povznesení zemědělství všemožným způsobem. Roku minulého zřízena na př. škola hospodářská v Leskovci spolu se vzorným statkem s 80 hektary polností (mimo to jsou hospodářské školy v Bukovu a v Topčideru u Bělehradu). Do hospodářské školy leskovacké musí každá obec okresu vranjského, v němž škola se nachází, vysílati každoročně na své obecní útraty jednoho synka. Dále ustanovena celá řada nových státních agronomův, ustanoveni četní

kočující odborní učitelé hospodářští; za vzdělávání hospodářské učitelé obecných škol zvláště bývají odměňováni. Raiffeisenky zakládají se s podporou vlády stále nové a nové. Činnost hospodářské společnosti, jež už přes 30 let působí, a svazu hospodářských družstev i družstev rolnických samých pracuje o povznesení rolnictva nákupem semen, laciných a dokonalých strojů hospodářských (vloni za 158.000 franků), opatřováním laciného úvěru, jenž teď za stálé finanční krise v zemi pro malého rolníka by jinak byl nedostupný. Některým Raiffeisenkám dává vláda nezúročitelné, ale splatné půjčky z fondu, jenž plyne ve prospěch zemědělství z příjmů státní loterie třídní (ročně asi 50.000 fr.). Z počinu hospodářských spolků dějí se též pokusy o zavedení nových kultur (pěstování bavlny, chmele) jakož i o svépomocné vzájemné pojišťování . . ." Vláda z pokladny fondové vyplatila vloni družstvům rolnickým podpory 63.000 franků a celkem od počátku družstevního života 324.084 franků.

O dobytkářství praví konsul bělehradský: V dobytkářství sice pozorovati též mnohý pokrok, ale daleko jest ještě od toho stupně vývoje, na němž by mohlo býti za přirozených podmínek kraje. Příčiny toho leží v tom, že Srbsko nemá velkostatků, jež všude jinde jsou přirozenými stanicemi ušlechtilého plemenného dobytka; překážkou jsou časté vnitřní zmatky politické, změna úředníků, nouze o peníze u rolníka, nedostatek zdravotního dohledu. Přece však už v samém počtu dobytka stále rostoucím viděti lze pomalé zlepšení. Také i o zdravotním stavu dobytka možno říci, že podle úředních výkazů posledních let stále se zlepšuje. Nákazy jsou sice každý rok a dosti časté, ale už přece omezují se na menší okres, a těžších stále ubývá.

O správě lesů v minulosti praví nišský konsul: Následky vandalského ničení lesů zřejmy jsou teď nejlépe z toho, že v celé zemi pozorovati už malé zásoby paliva a nedostatek stavebního dříví je čím dále citelnější. Zvláště zpustošeny jsou lesy dubové, tak že i dráhy srbské už musejí bráti pražce bukové místo dubových, jichž není. Vláda snaží se zabrániti ničení lesů a zákony z poslední doby (1891, 1898 a 1900) rozdělují les na státní, obecní, církevní a soukromý. Komise v r. 1900, sestavená hranice těchto lesů vymezuje a co nejvíce lesa hledí přiřknouti státu. Na dříví do lesů svobodně smějí choditi jen nejchudší pro svou potřebu. Dřevo na prodej nesmí z lesa bráti, leda kdo si byl koupil (ze státního lesa totiž). Četná lesní služba bdí nad ochranou dosavadního lesa a nad zalesňováním vymýtěných lesů.

O prumyslu praví bělehradský konsul: Zákon r. 1889, usnesený na podporu prumyslu, má účelem ducha podnikavosti v Srbsku probuditi a domácí i cizí kapitál do prumyslových podniků přilákati. Čím více nepřízní světového trhu vývoz surovin ze Srbska stával se obtížnějším, tím více přicházeli srbští výrobci surovin k přesvědčení, že třeba je doma zpracovati a teprv hotové zboží vyvážeti. Touto nouzí puzen a zákonem dobře sestaveným podporován, počal v posledních letech v Srbsku živý prumyslový rozmach, jedna koncesse za druhou se uděluje jak domácím tak cizím podnikatelům. Vedle starších závodů

vznikají teď nové, moderně a mnohdy s velikým základním kapitalem založené. Přímá podpora prumyslu penězi státními byla vždy malá, a ze spořivosti r. 1902. dočista přestala. Jen z výtěžku zmíněné třídní loterie dává se částka jak zemědělství tak i prumyslu na podpory. Za jedenáct let, co třídní loterie stojí, dáno průmyslu podpor ze zisku jejího 2,653.224 fr., v lonském roce samém 252.699 fr.

Lonský vývoz obnášel 57.489.661 K (1900: 57.208.885 K) dovoz 37.689.468 K (1900: 46,463.420 K). Rakousko zaujímalo v dovozu 52·9% veškeré summy, z vývozu srbského pak přijalo 85%. Tato silná účast Rakouska v tržbě srbské jak při dovozu tak při vývozu klesá, pomalu sic, ale stále. Srbsko snaží se zvláště vymaniti se z područí Rakousko-Uherska, jež dělalo dosud Srbsku komissionáře a speditera. O těchto snahách praví se ve zprávě bělehradské, že dosud nevedly ku značnějším výsledkům. Srbsko nemá k tomu ani kapitalu ani znalosti zahraničních trhu, aby se ihned samo mohlo postaviti jako svuj vlastní exporteur, a většina prodavaču srbských zvykla už tak na své rakousko-uherské odběratele, že si ani jiných nehledá. Přece však Srbsko v tom ohledu dalo se velmi rozhodně a obratně pravou cestou k cíli, jež je k němu i dovede. Už teď poslední leta ta klesající účast Rakouska na dovozu i vývozu srbském jsou toho neklamnou známkou, kdežto účast jiných států, s nimiž Srbsko v přímé spojení vstupuje, se vzmahá. — Že nejenom tyto emancipační snahy Srbska, ale i vlastní neobratnost obchodní jsou příčinou klesajících styku říše se Srbskem, svědčí konsul šabacký.

Zprávy z **Bulharska** znějí rok co rok ještě méně utěšené než ze Srbska. I tam však snaží se vláda a vzdělané kruhy povznésti všecky sloje hospodářské výroby. Bulharský rolník jest ničen a odírán zrovna různými druhy lichvářů. A tak praví o zlepšených sklizních dvou minulých let sofijský konsul, že rolník z většího výtěžku těch let neměl nic, neboť největší díl tohoto zisku musel rolník odvésti do kapes lichvářu a svých všelikých dlužníků. Tak zůstal rolník holý a ožebračený jak před dvěma lety stálé neúrody ho byly zničily. Bída a uskrovňování na všech stranách byly zjevem všeobecným i po hojné žni. Veliké zadlužení jest hlavním zlem, pod nímž úpí skoro veškeré rolnictvo bulharské, a zlo to provází už od počátku osvobození Bulharska zemědělství na celém dosavadním jeho vývoji. Vláda sic hleděla zlu tomu zabrániti reorganisací „zemědělských pokladen“, už před osvobozením, za turecké vlády ještě, zařízených, a pokladny tyto objevily se skutečně pravým dobrodiním pro lid, jen že stanovy jejich a správa jejich přece ještě není zcela přiměřenou poměrům. Vláda také podporovala sdružování svépomocné, jež nejdříve začalo zakládáním záložen a spořitelen, konečně zasáhla též zákonem proti lichvě. Ač vše to stalo se už před lety, přece dosud výsledek je velmi nepatrný, ježto zlo se příliš zakořenilo, tak že mnozí vubec pochybují o tom, že by se pouhým zákonem zlu tomu odpomoci mohlo, a vidí jedinou spásu v povznešení rolnictva v duševním i hmotném ohledu za pomocí přímé podpory státu a pomocí sdružování . . .

O způsobu této lichvy přináší obrázek konsul varenský. Třebas lichva byla v celém Bulharsku zakořeněna, přece nikde tak neřádí jako ve východním pásu. Jmenovitě v okresích balčickém a dobričském, nejbohatších to obilních komorách východního Bulharska, jest lichva hlavní příčinou naprostého úpadku rolníkova. Vykořisťování venkovského obyvatelstva neděje se však jen lichvou peněžní, ale i zbožovou. Předně rolník si vypůjčuje osivo a obilí na spotřebu a musí po žněch vraceti míru mnohonásobnou. Ale také ostatní nákup zboží jest pravou ranou pro rolníka. Hospodští, kramáři a hausírníci chodí po vesnicích celého okolí svého a provozují obchod směnný, odírajíce při tom rolníka hanebně. Loket nejobyčejnějšího barchentu, cenou 30 haléřů, vstrčí se rolníkovi za míru pšenice nebo kukuřice, jež má ceny aspoň dva franky, štěpka soli dává se za několik vajec, za pár kuřat, za kůži hovězí!...

Vloni, referuje zase sofijský konsul, svolala vláda zemědělskou radu, roku 1895. zřízenou. Rada z úředníkův a odborníkův i hospodářů samých se skládající porokovala o nejdůležitějších potřebách zemědělství a o prostředcích k jeho povznešení. Zvláště se vláda stará o zvelebení hospodářské pouky. Ježto z hospodářských škol hrnou se vychovanci do různých úřadův, ale neobracejí se k praktickému hospodaření, přednost dává vláda praktickému poučování rolnictva přednáškami a pořádáním učebných kursů na venkově.

O zavádění zdokonaleného nářadí a strojů hospodářských, jež jest první podmínkou dnešního racionelního hospodaření, praví konsul burgasský, že přes všecko snažení vlády velmi malých docíleno úspěchů. Velkostatků není nebo jen velmi pořídku, a chudý malorolník nemá ani peněz, aby si drahé stroje a nářadí pořídil, ani zkušenosti, aby věděl, co a jak se strojem má počíti. Neúrodami posledních let pak sedlák tak ochuzen, že ani oděv na sebe ani nejnutnější nářadí domácí si poříditi nemohl, ne tak aby na drahé stroje měl. Také vadí v zavádění strojů veliká konservativnost rolníkova, jenž na všecko cizí se dívá velmi nedůvěřivě. Této nedůvěře a nezkušenosti však dobře pomáhají okresní zemědělské komisse a zvláště okresní skladiště strojová, o nichž praví vidínský konsul, v jehož okrsku i jinak už hospodářský stroj je častějším zjevem, že osvědčují se tím, že předvádějí rolnictvu stroj v práci a v chodu, tak že rolník, který stroj ten vidí poprvé, může se hned přesvědčiti o jeho dělnosti, výhodě a také naučí se s ním zacházeti. Také skladiště obstarává potřebné správky, když stroj se pokazí. Proto si podobná skladiště strojů v Bulharsku zařizují i cizí továrníci sami, angličtí hlavně, a tím úspěchu docilují. — Pro budoucnost velký úspěch strojové práci hospodářské prorokuje konsul ruščucký, ježto rolníci si stále více navykají pracovati strojem. Pravda, že tento návyk platí jen malým strojům hospodářským a zdokonalenému nářadí (pluhům, branám), ježto velkostatků není a rolník ani sám ani ve spolku s druhými není s to, aby kupoval mláticky či jiné drahé a velké stroje.

O dobytkářství praví konsul sofijský: Vývoji druhého odvětví hospodářské výroby, dobytkářství totiž, brání dvě příčiny odjakživa:

malá spotřeba masa v Bulharsku samém a pak nedostupnost trhů zahraničných. Dokud tržiště se nezlepší, zůstanou i všecky snahy vlády o zvelebení plemen dobytčích bez úspěchu. Dnes dobytek bulharský má otevřenou cestu pouze do Turecka, a tu odkázán je hlavně na tržiště cařihradské. Na západ vyvážeti se nemůže, hlavně že hranice rakousko-uherská jest skoro načisto dobytka bulharskému uzavřena. Proto také rolníci věnují odchovu dobytku málo péče; dobytek jest přes celý rok na pastvě pod širým nebem, bez dohledu a bez ochrany a bez přilepšení, proto také jest zcela zakrslý a méně cenný. K novotám v krmení a léčení zvířat jsou rolníci velmi nedůvěřiví a raději dobytčí nemoc zatají, než aby se hlásili o radu zvěrolékařskou. V hospodářské radě navrhovány všeliké prostředky na zvelebení chovu dobytka. Vláda zamýšlí též provésti katastr dobytčí (sčítání a zápis) podél turecké hranice, aby se zatahování nemocí z Turecka lépe dalo předcházeti. Počet dobytka znám není, pouze koz a ovcí, z nichž platí se daň z hlavy, jest počet známý, a tu jest v Bulharsku 7.426.283 ovcí a 1.580.339 koz. — O témže předmětě praví ruščucký konsul: Všeobecně chov dobytka v Bulharsku učinil velmi slabý pokrok. U porovnání s dobou před 10 lety snad se počet dobytka zvýšil o 15%. Příčinou toho jest, že půda stále stejně osévaná obilím a málo vzdělávaná, málo hnojena, (po případě vůbec nehnojená) jest už docela vyčerpána, tak že obyvatelstvo i dobytek na nejkrásnějším poli mnohý rok hladovi.

O stavu lesů podobné stížnosti vede sofijský konsul, jaké v Srbsku vedeny. Jen že bulharské lesy, zvláště na Balkaně a v Rhodopách nejsou tak zpustošeny jako lesy srbské. Bulharsko má také svou lesnickou školu v Samokově. — Hornictví otvírá se v Bulharsku při nerostném bohatství utěšená budoucnost. Překážkou rozkvětu jest nedostatek peněz. Podnikavosti ještě by bylo, aspoň poslední léta uděleno velmi četným osobám právo kutací, jen že z nedostatku kapitalu dolovat začíti nemohou. Také příliš přísné podmínky koncesní škodí rozvoji hornictví. Nejčetněji se nachází uhlí, měděná ruda, magnesit a krevel (ruda železná), olovo a zlatý písek ve všech řekách z Balkanu splývajících. Dosud doluje se pouze uhlí v Perniku, Trevně a Trojalu. Státní důl pernický vytěžil vloni 1,371.940 metr. centův uhlí.

O průmyslu praví týž referat sofijský: Průmysl těšil se v Bulharsku účinné podpoře vlády a oběti, jež stát přinesl svému prumyslu, nejsou nepatrny. Už roku 1883. vláda vyžádala si dovolení sněmu, přímo podpovovati průmyslové závody. Od r. 1883. do 1894. dostalo 29 továrníků celkem 269.700 franků podpory (bezúročných splatných půjček, z nichž dosud vráceno 149.000 fr.). Po zavedení zákona na podporu průmyslu (1894) byly podpory státní ještě větší. V letech 1898. a 1899. na př. obnášela sleva celní, povolená prumyslníkům na dovoz surovin a strojů, 471.730 fr. a r. 1900. samém 343.249 fr. Také dráhy povolují továrnám domácím snížení dopravného o 35%. Domácím nabídkám dává se přednost před cizími i když o 15% dříve offerují (při státních, okresních a obecních dodávkách). Hlavní vadou prumyslu jest nedostatek cvičených dělníků. V letech 1883—1894. vzniklo 72 nových podniků.

v letech 1894—1901. pak 32. Koncem léta 1901. bylo podniků průmyslových 338 se 7439 dělníky a s kapitalem základním 47.780.000 fr. Z podniků jest jich 308 soukromých. 29 akciových, 1 je státní. Mzda denní obnášela průměrem 1 fr. až 1·80 fr. Kapital investovaný zúrokoval se na 2, 3, 6 procent, výjimečně 7, 8 až 10 procent. Jednotlivá duležitější odvětví měla závodů: cukrovar 1, textilních továren 32. kožedělných tov. 9, velkých mlýnů 77, lihovarů 9. pivovarů 20. dřevodělné závody 3. sirkárna 1. mydláren 12. sodováren 25. chemické tov. 4. konservový závod 1, 3 velké pekárny, 2 parfumerie. 2 prádelny. 2 továrny na náboj, 1 papírna, 2 barvírny.

Maloprůmysl není účasten sice výhod zákona průmyslového, ale vláda stará se prostřednictvím združování některých výhod mu poskytnouti. Výroba řemeslná chráněna dosti vysokými cly a nemajíc velkého nákladu a dělnictvo spíše si dovedouc vychovati, pracuje s větším ziskem než velkoprůmysl a jde pomalu k lepšímu vývoji. Mnohá kvetoucí řemesla z dob tureckého panství (kovodělnická) zanikla. ježto ztratila pole vývozu po oddělení od Turecka. O domácím průmyslu praví burgaský konsul. že stále víc a více upadá a zaniká. Ženy vesnické, jež dříve skoro samy opatřovaly domácí potřeby předením a tkaním. šitím prádla a šatů. nechaly toho téměř docela, poněvadž laciné výrobky toho druhu z ciziny a i domácí tovární výrobky je práce té zbavily, jež dnes už jim nestojí ani za to; také výrobek jejich ani jakostí se továrním nedorovnával.

Vývoz a dovoz r. 1901. značně se povznesl proti letům dřívějším: dovezeno za 70.044.073 fr. (1900 za 46.342.100 fr.) a vyvezeno za 82.769.759 fr. zboží (1900 za 53.982.629). Účast Rakouska stále více klesá. Roku 1892. ještě dovezlo Rakousko-Uhersko všeho zboží 36·36%, roku 1901. už jen 24·58%, nejnižší podíl za celé to desítiletí, ač přece dovoz proti r. 1900. se značně povznesl. Vývoz bulharský do Rakousko-Uherska jest teprve nepatrný, ale poslední leta se přece povznáší. Kdežto před deseti lety tržila naše říše 20—15krát tolik co Bulharsko u nás, tiží teď jen 2—3krát tolik. Ovšem súžení našeho vývozu přispělo hlavně ku snížení poměru toho. Před deseti lety říše naše vyvážela také do Bulharska dvakrát tolik co dnes (r. 1893. za 35·1 mil. fr., r. 1900. za 12·6 mil. fr., r. 1901 za 17·2 mil. fr.).

* *
*

Školství. Mezi stavovské požadavky učitelstva zařaděny v poslední době kandidatury učitelské. Organisace liberalního učitelstva přijala do svého programu dávné tužby, aby v zemském sněmě, kterýž rozhoduje o všech věcech školství národního, byl také poslanec učitel. Ústřední jednota oznámila stranám liberálním programový požadavek ten a vůdci stran těch vyhověli tím, že kandidatury učitelů připustili všude, kde jde o boj proti katolické straně národní. Kde mají poslanecký mandát zajištěný, tam o kandidatuře učitele není ani slechu. Z toho soudíme, že chtějí značný vliv učitelstva využitkovati k boji proti katolické straně národní, nikoliv ale se jim nejedná o splnění požadavku,

kterýž na oko schvalují. Neboť pak by kandidovali učitele v některém okresu, kterýž považují pro sebe za úplně jistý. Toť příčina, proč máme obavy, že učitelstvo sice provede boj proti katolické straně národní až do krajnosti, ale mandáty sotva asi získá.

Smutný zjev a pro naše kulturně hospodářské snahy na výsost žalostný obrázek z moravských luhů zaznamenává denní tisk. Na c. k. státní odborné škole tkalcovské v Prostějově v minulém roce měli jediného absolventa. Letos bylo v I. ročníku 6, ve II ročníku 7 žáků. Večerní a nedělní školu navštěvovali 2 žáci, ale oba v běhu vystoupili. Do kursu pro tkalcovství strojní zapsáno 7 žákův, ale do konce sehnal jednoho. Všech žáků měl ústav 14 ve 4 odděleních a 1 hospitanta. Potom žehráme na rozpínavost cizího živlu v průmyslu tkalcovském a žalujeme na nedostatek odborných škol.

Poměry ne o mnoho lepší jsou na mnohých školách hospodářských. Na schůzích mluví se o veliké osvětě, pokroku atd., jenž prý mezi námi se šíří. Vychvaluje se mezi námi vzdělání za jediného záchrance rolnictva — a pro hospodářské školy leckde s největším úsilím ani tolik žáků nelze získati, kolik mají - stipendií. Je dosti škol, kde ve dvou ročnících není ani 30 žákuv, ano jsou i školy, které nemají více než 20 žáků. Což divu, že školství hospodářské pak živoří a mizí chuť povolovat značné náklady na školy, jichž si rolnictvo pak nevšímá.

Dívčí lyceum zřízeno ve smyslu statutu v prosinci r. 1900, vydaného v Brně. Vesna totiž vyšší dívčí školu dosavadní proměnila v lyceum, jemuž udělilo ministerstvo právo veřejnosti. Absolventky maturitu vykonavší mají přístup na universitu. První zkoušky maturitní konati se mají v tomto školním roce. Nyní je v naší říši dívčích lyceí německých deset, české dvě a vlašské jedno.

Odborné školy průmyslové mají právo vydávati vysvědčení, kteráž oprávňují absolventy provozovati samostatné řemesla jako řádné vzdělaní mistři. Takové právo mají pro mechaniky mistrovská škola pro mechanicko-technické živnosti obou státních škol průmyslových v Brně a Bílsku. Pro zlatnické, stříbrnické a perleťářské tkačství odborná škola pro umělecký průmysl v Praze. Pro zámečnictví odborné školy kovotepecká pro ozdobní architekturu v Praze, mistrovské školy průmyslových škol státních v Praze, Plzni, Liberci, Pardubicích, Brně, Bílku a strojnická škola odborná v Chomutově a v Přerově. Pro čalounictví odborná škola pro ozdobnickou architekturu na státní umělecké škole v Praze. Pro stolářství odborná škola dřevařská a pro ozdobnickou architekturu na umělecké škole v Praze, oddělení pro stolářství a stavebnictví na dřevařské škole v Bergreichensteinu, Chrudimi, Králíkách, odborné školy stolařské v Meziříčí Val., Valleru a Domažlicích. Pro koláře oddělení kolářské odborné školy v Bergreichensteinu. Pro kováře mistrovské školy na průmyslových školách v Praze, Plzni, Pardubicích, Brně a Bílsku. Pro malířství pokoju specialní škola pro ozdobné kreslení a malování na škole pro umělecký průmysl v Praze a oddělení pro ozdobnické malířství na odborné

škole keramické v Teplicích. Pro rytectví oddělení pro rytí drahokamu a odborné škole pro zpracování drahokamů v Turnově, odborné školy sklářské v Hajdě a Šénově Kamennickém a oddělení pro umělé zpracování kovů a umělecké škole v Praze, odborné školy pro zpracování kovů v Nixdorfě, oddělení pro rytí kovu na odborné škole pasířství, rytectví azpracování bronzu v Jablonci.

Učitelský ústav polský v Těšíně, jehož nutnost může popírati jen člověk buď zlomyslný anebo poměrů naprosto neznalý, vládou nebyl povolen. Správně o věci píše „Op. Týdenník“: Zajisté nikdo nenadál se, že by našel se státní úřad, který by bránil svým občanům, aby se vzdělávali, hlavně když to stát nic nestojí a náklad dobrovolnými příspěvky uhražován býti má. U nás ve Slezsku tomu ovšem jinak, zde zakazuje se i vlastní silou a dobrovolnou daní brániti se úřední germanisaci. Vládní rozhodnutí jest také pro chystanou českou školskou akci předzvěstí, čeho nám se asi dostane. Za to germanisace školou provádí se ve Slezsku s takovou bezohlednou okázalostí, že člověk maně poddá se myšlence nejednou i veřejně pronešené, že germanisace má oporu ve vládních kruzích a přátele tam, kde z vlasteneckých důvodů by se mohlo na pomezí všemožně šířit a podporovat školství slovanské. Příkladem školou šířené germanisace je zřízení německé školy soukromé ve Studeňce na tamnějším nádraží. Ničeho bychom nenamítali, kdyby do školy té jen děti německé se přijímaly. Poněvadž ale do školy se ženou také děti české, tu je patrno, že se zde nejedná o výchov dětí, nýbrž o germanisaci českých dětí z rodin na libovůli německých úředníku a průmyslníku závislých a proto zřízení takových škol nepovažujeme za pokrok k lepšímu, nýbrž za dukaz zpátečnictví k nelidským řádům pohanským, v nichž zákonem nejvyšším byla zásada: moc a síla nad práva všeliká.

Věstník ministerstva kultu a vyučování přináší statistický přehled návštěvy universit v letním semestře r. 1902. Celkem bylo 16.584 posluchačů zapsáno. Z těch bylo 1138 theologu, 8658 právníků, 2470 mediku a 4318 filosofu. Žen studovalo na fakultě právnické (v Hrdci Št. 29), na lékařské fakultě 11 (2 v Praze, 1 v Krakově) a 327 na filosofických fakultách všech universit. Ve Vídni bylo 291 bohosloveu, 2993 právníků, 1278 mediku a 1541 filosofu. V Praze na české 130 bohosloveu, 1867 právníku, 290 mediků, 848 filosofů; na německé 48 bohosloveu, 650 juristu, 325 filosofů. V Krakové 114 bohosloveu, 681 juristu, 139 mediku, 611 filosofů. Ve Lvově 146 bohoslovců, 1009 juristů, 90 mediků, 355 filosofů. V Inomostí 287 bohoslovcu, 296 juristu, 194 medici, 197 filosofů. V St. Hradci 86 bohoslovců, 801 juristu, 248 mediků a 325 filosofů. V Černovicích 36 bohoslovcu, 371 juristu a 111 filosofu. Na bohoslovecké fakultě v Olomouci 189, v Solnohradě 60 posluchačů.

Bezplatné školy pro jazyk francouzský, ruský, německý a rychlopis zřídil v Praze obchodnický spolek „Merkur“, čímž dorostu kupeckému dána vzácná příležitost k doplnění a rozšíření nezbytných v obchodě vědomostí jazykových.

Veřejné školy v Prusku navštěvovalo r. 1886. celkem 4.838.247, r. 1901. již 4.916.476; r. 1896. bylo 5.236.826 a r. 1901. dostoupilo číslo na 5,670.870 dítek. Z těch doma mluvilo jenom německy r. 1886. 86·58%, r 1891. 86·83%, r. 1896. 86·29% a r. 1901. jenom 86·2%, čili 4,877.884 dítek. Polských dětí r. 1886. bylo 535.700 čili 11·07%, r. 1901. již 655.000 dětí čili 11·56%. Z toho patrno, že germanisace Poláků je nepatrná.

Zajímavé jsou také zprávy o frequenci vysokých škol v Německu. V minulém semestru bylo zapsáno v Berlíně 5676, v Mnichově 4430, v Lipsku 3608, v Bonnu 2408, ve Frýburku 1861, ve Vratislavě 1827, v Halle 1727, v Heidelberce 1640, v Tubinkách 1496, v Göttingen 1371, v Marburku 1362, v Kielu 1203, ve Würzburku 1198, v Strasburku 1132, v Giesenách 1016, v Erlangách 1004, v Královci 968, v Münsteru 877, v Greifswaldě 825, v Jeně 766 a v Rostoku 551, celkem na 21 učilištích německých 36.946 posluchačů. Na technikách bylo zapsáno v letním semestru 1902 v Berlíně 3141, v Mnichově 2287, v Darmštatě 1459, v Hanoveru 1206, v Drážďanech 939, ve Štutgartě 763, v Cáchách 563 a v Brunšviku 333, celkem na devíti technikách 12.189 posluchačů.

Školy hornické zřizuje vláda ruská pro děti hornické za tím účelem, aby si odchovala zdatný a vzdělaný dorost hornický. Také střední školství se tam reformuje a pro vysoké školy nové vydány řády. Dosavadní tajný popis abiturientu, kterýž dosud sepisoval ředitel střední školy, na příště odpadne. Všechny záležitosti studentské pak přiděleny zvláštnímu sboru professorskému tak, že posluchači vysokých škol jaksi vyňati byli z právomoci policie.

Dílny pro chudé dítky zřizují se ve Švedsku velmi horlivě. Účelem dílen je poskytovati užitečné zaměstnání dětem chudiny po celý den v továrnách zaměstnané, buditi v nich lásku k práci, naučiti je zručnostem a obratnostem pro život užitečným. Pracuje se ze dřeva, obrábí železo, učí se šití, tkaní, zaplátování, správky oděvů, hlavně však stolařství a ševcovství se pěstuje.

Neméně zajímavou novinku zavádějí ve školách anglických, zejména v Londýně. Učí ve školách vaření hochy z chudinských okresu. O kuchařských školách pro hochy by se mělo uvažovati také u nás. Když dámy opouštějí krb domácí a tíhnou do písáren a učíren, nezbývá, než aby hoši zase pozornost obraceli ke kuchyni. Pěkné pojednání o chlapeckých školách kuchařských čteme v 15. č. „Života".

Vojenství. Francie. „France milit." přináší porovnání mezi úbytky z dvou ročníku školy St.-Cyrské, a to ročníku 1848. a 1874. Do dneška ubylo chovanců z roku 1874. právě tolik jako oněch z roku 1848., ač tito slouží již dvakrát tak dlouho a mimo to prodělali války druhého císařství. „France militaire" upozorňuje vojenskou správu na tento neobyčejný úkaz a míní, že by stálo za to zkoumati, zda slabší materiál nebo rozklad „ducha vojenského" tím vinen. Uhodneme brzy pravou

příčinu těchto smutných zjevů, pozorujeme-li nestranně, co se vlastně od několika let ve Francii odehrává. Jisto jest, že správa válečných záležitostí vyklouzla již dávno z rukou odborníkův a že jedině rozhodující jest dnes politika toho kterého kabinetu. Ovoce tohoto systemu známo jest jakožto boulangismus, aféra Dreyfussova, vymícení důstojníků vystudovavších školy konfessionalní atd. Právě teď odehrává se zase zajímavý akt, a to je zavedení zkrácené doby aktivní služby. Nezasvěcení dovedou tuto spletitou a odbornou otázku těžko správně posouditi, a proto bude snad nejlépe přidržeti se mínění uznaných odborníkův a patriotů. Tu pak žasneme vidouce, že přes mínění nejvyšší válečné rady a proti výrokům známých kapacit, jako Gallifřet, Jamout, Hervé, Lamiraux atd. zvítězilo mínění člena senatu Rollauda, doktora mediciny! Zde tedy nebyla luštěna věc vojenská vojensky, nýbrž čistě politicky. — V míru obnáší počet poddůstojníků (vyjma desátníky) 41.000. Z těchto může býti 28.000, t. j. 70% déle sloužících. Této číslice se však nikdy nedosáhne, neboť roku 1902. obnáší počet déle sloužících jen 24.057. Jak bylo možno mysliti, že by se při zkrácené době aktivní uhradil schodek celého ročníku déle sloužícími, nemožno pochopiti.

Rusko. „Russkij Invalid“ přináší v č. 87. tento postup letních cvičení, platný pro příští leta. Celá cvičební perioda trvá čtyry měsíce, a to od polovice května do polovice září. Cvičení dělí se na: 1. Cvičení v jednotlivých zbraních a ve střelbě; trvají do 15. července. 2. Cvičení zbraní smíšených (větší soustřeďování vojsk); trvá čtyry neděle. 3. Zvláštní cvičení zbraní technických a jízdy; trvají do konce celého období. Ze všech vojsk mají se percentualně súčastniti velkých manévrův od pěchoty 91%, od jízdy 94%, od dělostřelectva 97%. — Následující tabulka dietních tříd znázorňuje stejnou hodnost v civilu, ve vojště a u námořnictva.

Třída dietní	U úřednictva	Ve vojště	U námořnictva
1	kancleř	gen. polní maršálek	gen. admiral
2	skutečný tajný rada	general	admiral
3	tajný rada	polní podmaršálek	vice-admiral
4	skutečný státní rada	general-major	contre-admiral
5	státní rada	—	
6	rada kollegia	plukovník	kapitán I. třídy
7	dvorní rada	podplukovník	kapitán II. třídy
8	přísedící kollegia	setník	—
9	titularní rada	štábní kapitán	lajtnant
10	tajemník kollegia	lajtnant	praporečník
11	lodní tajemník	—	—
12	gubernialní tajemník	podlajtnant	
13	provinční tajemník	praporečník	—
14	registrator kollegiatní	—	—

Okresními štáby v Rusku zovou se vojenské úřady, zřízené v jistých důležitých oblastech evropského Ruska za tím účelem, aby celá mobilisace armady co nejvíce urychlena býti mohla. Z příkazu ministerstva války

vysvítá, že z každého okresního štábu vyklube se vlastně v čas války hlavní stan armadní a to tím způsobem, že již v míru postaven jest v čelo okresního štábu vyšší generál, jemuž pak velitelství nad armadou, tvořící se v okresu, připadne. Jeho okresní štábní chef stane se armadním štábním chefem a jejich dosavadní pomocníci převezmou další správu okresu. Nyní čítáme v evropském Rusku šest takových okresů, z čehož následuje, že Rusko hodlá postavit proti západu v čas potřeby šest armadních velitelstev; jsou to: Vilno, Varšava, Kijev, Petrohrad, Moskva a Oděssa. Kromě toho existují okresy: Kavkaz, Turkestan a Amur. Celkem může Rusko dnes postaviti imposantních devět armad do pole.

Státy balkánské. Bulharsko. Pro výcvik ve službě pioneru povolají se ročně od každého pěšího pluku: 1 důstojník, 2 poddůstojníci a 4 muži; od každého pluku dělostřelců: 1 důstojník, 1 poddůstojník a 2 dělostřelci k 2- a pulměsíčnímu cvičení u pionerských praporu. Dosud mělo Bulharsko 12 záložních pěších pluků, pozůstávajících ze štábu, 1 praporu o 4 setninách a jedné setniny pohraniční stráže. Nyní se k tomu vyřizují u všech těchto pluků setniny doplňovací. Za vyšším vzděláním vyšle vláda na akademii svatomikulášskou 3 důstojníky, na dělostřeleckou akademii 2 a na inženýrskou akademii jednoho důstojníka.

Černá Hora. Během letošího jara předsevzato bylo sčítání všech branců a jich rozdělení na výzvy. Dosud byly výzvy 2, a sice první z mužů od 18—40 a druhá od 40—60 let. Nyní jsou 3 výzvy, a sice: první od 18—40, druhá od 16—18 a od 40—60, třetí pak od 60—75 let.

Srbsko. Královským úkazem ze dne 20. května t. r. upraven nárok na píci pro ty, kdož mají koně, v tom smyslu, že u pěchoty setníkům pícní porce odňaty byly a bohužel přidány byly jiným osobám, které k vykonávání svých služeb koní ani tak nutně nepotřebují. Zároveň byl i počet těchto porcí poněkud podivně stanoven, tak že na př. velitel čety a velitel celé divise (po 2—3 škadronách) dostávají stejně po dvou porcích a s nimi zase rovně velitel vojenské akademie a pevnostní velitel v Bělehradě. Professoři na akademii mají nárok na 1 porci a rovněž tak místní velitelé ve větších městech a velitelé nemocnic, ba i intendanti. Vojenská akademie nebyla dosud ani co do počtu ročníkův ani co do počtu chovancův ustálena. Nyní pozůstává „nízký kurs" ze 4 ročníků a slouží k vychování důstojnického dorostu, pak „kurs vyšší" navštěvován jen nejlepšími důstojníky z kursu nižšího vyšlými.

Rumunsko. Příští jarní soustředění vojsk za příčinou výcviku nováčků trvati má od 5. května do 3. července, tedy 60 dní. Z toho připadá 20 dní na výcvik jednotlivce, 20 na výcvik v setnině a praporu a posledních 20 na velká cvičení.

Německo. Nadešla doba, v níž nutno uplatniti zkušenosti nabyté na bojištích jihoafrických. Předně se ukázalo, že útok v území rovném, neskytajícím žádných úkrytu, v řadách těsných a formacích hlubokých proveden býti nemůže. Doporučoval by se tedy postup v řadách řídkých, kdyby tomu nebránil požadavek, přivésti na prostoru obmezeném co možno nejvíce ručnic k platnosti. Učiníme-li ale požadavku tomuto

zadost, musíme nutně směstnati více mužů za sebou, a to má zase v zápětí ohromné ztráty v dobře mířeném ohni nepřátelském. Aby se tu i tam co možná nejlíp vyhovělo, pomýšlí se v Německu na to, sesíliti slabou palbu řídkých linií tím, že přiděleny mají býti k pěchotě ručnice „strojovky“. Tyto strojovky poskytují nepříteli jen malých cílů a přec umožňují na úzkém prostoru palbu co možno nejvydatnější. Na základě těchto úvah sestaveno bylo vloni v Německu pět a letos dalších osm oddělení, každé s pěti strojovkami soustavy Maximovy. Taková oddělení mají budoucně provázeti každý prapor myslivců nebo pěchoty a budou své mužstvo hned z oněch praporů doplňovati. K potahu sloužiti budou vyškolené koně od kavalerie, artilerii neb trénu a jejich jezdci zastávati budou službu vozků u strojovek. V tom smyslu vydány nové předpisy, z nichž uvádíme to nejnutnější: Každé oddělení se strojovkami pozustává ve válce ze šesti strojovek, rozdělených po dvou na sekce. Ku každé strojovce patří jeden mířič a čtyři střelci kromě jednoho vozky. Každá sekce má svůj muniční vůz a pro celý oddíl jest kromě toho vůz zásobní. Každý vojín prodělá napřed obyčejný výcvik pěšáka, pak učí se obsloužiti strojovku bez připřeže, a to tak, aby i vozkové byli v stavu dělo obsloužiti, pak teprve cvičí se všichni v jízdě se strojovkou, při čemž sedí dva střelci na předním vozíku (procně) a dva na ložisku (lafetě). Střílí se buď hned na kolách jako z děla, aneb dva střelci strojovku i se saněmi vyzvednou a odvlekou na místo střelby. Aby se přesně určila vzdálenost nepřítele, vypálí se řada 25 ran, načež nastává palba trvalá, soustředěná buď v jedno místo neb postřikující větší prostor. Co do nosnosti a účinku rovná se strojovka ručnici, rychlostí palby nahražuje aspoň 58 ručnic. Toto dělo následovati může pěchotu v každém území a má ji ve všech úlohách podporovati; jen k pomalé, dlouho trvající palbě se nehodí. Při postupu budou strojovky přiděleny předním oddílum neb avantgardě, aby mohly co nejdříve palbu zahájiti. Při obraně užito jich má býti u reserv a k odražení útoků, krytí boků a pod. Na výcvik v střelbě ustanoveno pro každý oddíl na rok 100.000 slepých a 100.000 ostrých patron.

Ročník XIX. Číslo 11.

HLÍDKA.

Kroměřížský zámek.

Esthetická studie Dra. Jaroslava Mathona.

Neznám příjemnějšího požitku uměleckého, jako pozorování a studium díla, ve kterém se zračí celá epocha lidského žití, z jehož rázu vyčtete jako z otevřené knihy život celého pokolení, život se všemi těmi proudy politickými, socialními, život duševní i život materielní. Podobné dílo žije, v něm proudí krev jeho věku, před podobným dílem nezustáváte nikdy chladnými, cítíte vždy něco, ať je to vřelá vášeň, ať je to ledový chlad. Vyciťujete to prostředí, z kterého se ono umění zrodilo, vy je poznáváte, pochopujete, i kdyby ona doba ve všem vám byla dalekou, snad i nesympathickou. A proto nenávidím ony surrogaty umělecké, které vznikly z mody, z libůstky pro to neb ono minulé období; nechávají srdce i ducha chladným, ba svou znatelnou strojeností a úmyslností přímo odpuzují. A kdybych byl Dantem, vsadil bych aspoň do očistce ony renovatory, kteří ničí ony výmluvné zříceniny, aby je nahradili stavbami, které nejsou moderními ve slohu, avšak ani starobylými v duchu. Nejsem přítelem ani oněch, kteří v slepé sháňce za slohovostí ruší tak mnohý dokument přirozeného vývinu, ony pány, kteří nemohou či nechtějí pochopiti, že by v gothickém chrámě se mohl nacházeti renaissanční přístavek nebo barokní oltář, aniž by tím dojem umělecký byl porušen. Možná, že stanovisko moje se bude zdáti příliš exklusivním a individualním, je však přirozeným. A jak umění obyčejně bloudilo, když opustilo pevnou basis přírody a přirozenosti, tak i pozorovatel snadno zabloudí, jakmile se stává suchým doktrinářem, analysuje-li úzkostlivě každou formu, čárku, barvu a nenechává-li na sebe působit celek bezprostředně a bez předpojetí.

Je-li pravdou, že perské koberce čím starší, tím cennějšími, protože skoro každý vzorek jest originalem, který se již neopakuje, pak se mnohá díla umělecká, obrazy, sochy, stavby podobají oněm kobercům, neboť doba a poměry, které daly oněm dílům vzniknouti, se nikdy již nenavrátí, a marně se mnohdy namaháme pro vždy zaniklou epochu v obraze, soše neb architektuře znova vzkřísiti. Quieta non movere. Věru, minulostí nehýbati. Dosti na tom, můžeme-li se jí obdivovati, dosáhneme-li pro ni pravého pochopení, avšak žíti a tvořiti máme jen z přítomnosti pro budoucnost; a kdo přítomnost byl pochopil, z ní čerpal a tvořil, tomu budoucí věky neodepřou uznání a obdivu. Avšak jest podivným, ale dokázaným zjevem, že mnohé epochy ve vývinu ducha lidského jsou sobě nápadně podobny a spřízněny. Zdá se nám, jakoby před mnoha a mnoha sty let byli žili lidé vašemu cítění a dychtění příbuznější, vašemu nazírání na svět bližší, kdežto snad smýšlení a snahám našich otců již sotva rozumíte, ano mnohdy se s jejich názory v úplném rozkolu nalezáte. Je to vrozeno nepokojnému a těkavému duchu lidskému, vyhledávati ustavičně něco nového, něco jiného, než co bylo, je to přirozená reakce proti tomu, co stává, co se přežilo, která tvoří vždy nový a nový svět, jenž se pochopitelným kontrastem nejméně snad podobá onomu, který byl ještě včera, kdežto nás často sbližuje s dávno minulou a pro sebe zakončenou epochou.

Kdo chce studovat a se vnořit v ducha minulých časů, kdo před duševním svým zrakem znova chce vykouzlit tu neb onu památnou dobu kulturního žití člověčenstva, ten nesmí hledat ukojení své touhy v museích, kde na něho s poučnými nápisy zírají umělecká díla cize a chladně jako s těžkou předhůzkou oněm, kteří je vyrvali z oněch míst, pro která byla stvořena, kde žila, kde se uplatňovala. V museích schází ono prostředí, které vzbuzuje v pozorovateli náladu a připravuje porozumění pro dílo umělecké, zde schází všechny ony na první pohled snad zbytečné, v celku však nezbytné maličkosti, které tvoří pro ono dílo pravý rám a které přispívají k tomu, aby bylo úplně pochopeno a spravedlivě oceněno. A čím více podlehalo umění kdy vlivům zevním, čím těsněji přiléhalo k veřejnému životu, který se v něm zrcadlí, tím více ztrácí jednotlivé dílo oné doby, bylo-li libovolně vyňato z celku, kterému přináleží. Pro žádnou dobu pak neplatí výrok tento více jako pro období baroka. Není však též doby, ve které by veškeré umění ukazovalo té jednolitosti, jako v onom století, kdy Ludvík XIV. zahájil onu vládu nebývalého lesku a přepychu, který v dějinách kulturních novější doby jest ojedinělý. Celý veřejný život otáčel se tehdy okolo

jednoho slunce, všichni vzhlíželi k jednomu zářivému středu, a střed byl „le roi soleil“, slunce, které sice nezahřívalo, které však oslňovalo a svou vznešeností mimovolně podmaňovalo. A jak bylo na dvoře královském, tak stejný život zaváděli na svých zámcích oni velmoži, oni „grandseigneuři“, kteří kolem krále tvořili lesklé oběžnice, doma však byli sami sluncem, kolem kterého se shromažďovali opět menší šlechticové, dodávajíce dvoru jejich živosti a lesku.

Našemu věku demokratického dychtění a individualistického cítění jest doba ona cizí, ba nesympathickou. I umění dávno již sestoupilo se stupňů trůnu mezi lid, jehož vřelé krve potřebovalo k svému obrození. Jiné názory politické, socialní a kulturní činí našemu cítění dobu baroka, dobu svrchované moci královské dvojnásob nepřístupnou. Přece se však nedá upříti, že doba ona ve svém způsobu byla vpravdě velkou, velkou proto, že v ní jedna idea, idea úplné svrchovanosti jediného člověka tak úplně vyvrcholila. A kdo dovede bez předsudkův a s pochopením nazírati na umělecké tvoření oné doby, kdo nezamýšlí jen chladně stanoviti absolutní hodnotu umění baroka, kdo dovede na okamžik zapomenouti, že je člověkem století 20., ten si odnese i z doby baroka požitek nezkalený a dojem mohutný.

Nepocítil jsem snad nikdy onoho dojmu tak bezprostředně a mocně jako při návštěvě zámku knížete-arcibiskupa v Kroměříži. Již vstup do města, staré arcibiskupské to residence, připravuje na dojmy, které tak bohatě proudí do vnímavé duše. Jakmile opouštíte nádraží, jest vám, jako byste opouštěli dobu přítomnou, a jakmile spočine zrak váš na mohutné věži zámecké, která z obklopující ji zeleně pyšně se zvedá k obloze, cítíte, že zapadáte do dob dávno minulých, a duše vaše od toho okamžiku znenáhla jest připravována na pohled v onen svět, od kterého nás dělí více než dvě století. A věž se vynořuje vždy více; překročíte dva mosty, ze kterých svatí doby jesuitské podivně na vás, lidi moderní, shlížejí. Na okamžik vás přijme starobylá, křivolaká ulice a již vcházíte do kopce na prostranné, čtyrhranné náměstí, v jehož jednom rohu se vypíná mohutná stavba zámecká; ne bezprostředně v řadě s jinými domy, nýbrž ustupuje do pozadí, má své zvláštní prostranství; s reservou velmože obklopena jen menšími domy arcibiskupskými jako svými dvořany, shlíží hrdě a chladně k městu, které bylo a jest jejím poddaným. A nám se nezdá býti jen mrtvou budovou z kamene, nýbrž žijícím svědkem staré moci a slávy, která zde dosud žije a neodolatelně pusobí. Bez okras se zvedají mohutné zdi gigantických rozměrů, z kterých vyhlížejí velká okna jako řady granátníkův, a na

stejně mohutném podstavci vyšinuje se v jednom rohu budovy jemnější věž a dovršuje stavbu jako velmož jemnější a vznešenější, který jest nesen rameny svých poddaných. A zdá se, že půda před vámi ustupuje a vy zříte v duchu příkop, přes který vede zvedací most do poměrně těsné, jakoby pevnostní brány. „Carolus Ex Comitibus de Liechtenstein Episcopus Olomucensis S. R. I. Princeps Dux Reg. Capel. Boh. Comes Ex Fundamentis Arcem hanc Omni Cum interno Splendore et Decore In Perpetuam Sui Memoriam munifice Extruxit 1698.“ Nad branou tkví první jméno a první stíny minulosti obletují duši. Avšak není ani třeba vzhlednouti k onomu nápisu, abychom věděli, která doba dala vzniknouti této ohromné zámecké pevnosti.

Třicetiletá válka byla ukončena, protireformací se moc feudalních pánů zvedla v novém lesku. Přirozený postup z doby domácí renaissance, z doby rudolfinské byl drsně přerušen dlouhou, vše ničící a ochuzující válkou. Období zjemnělého baroka ještě nenadešlo. Byla to doba přechodu, kdy jesuité všude v našich krajích budovali ony mohutné klášterní budovy, které jako bašty hlásaly moc onoho řádu. Útlé a klidné formy renaissance se rozšiřovaly a nabývaly pohybu a živosti. Ale i doba války byla ještě v příliš dobré paměti, aby nebyla měla vlivu na stavbu, která svými základy, zdivem i tvary upomíná stejně na pevnost jako na zámek. I nádvoří stejně mohutné, stejně chladné a odměřené, v poslední době oživeno rampou sochami zdobenou před vchodem ku schodišti. Při pohledu na věž ze dvora zdá se jí ubývati výšky, za to svým obrovským rozměrem jakoby zámek stlačovala, a i na pozorovatele působí mimovolným pocitem tísně, ba bázně.

Vcházíme do vnitř zámku a vane nám vstříc chlad velké tiché prostory, v které každý krok, každé slovo zní dvojnásob. Schodiště je široké, vroubené mohutnou kamennou ballustradou a zdobené na každém odstavci ohromnou sochou stlačených, nepěkných forem. Ani schodiště, ani korridory nedávají tušiti celou nádheru vnitřních komnat. Chlad a odměřenost, zarážející klid, ba skoro nevkusnost zevnějšku jen znenáhla se mění v celý skvělý lesk čistého baroka, který vyvrcholí v bohatých formách velkého sálu. Dojem onen připravuje salon přijímací podle soukromých komnat nynějšího knížete-arcibiskupa. Zde vše bílé a zlaté. Běloba dýše klid, v zlatých okrasách však hrají již první akkordy oné melodie, která se ve velké dvoraně rozezvučí v břeskné, jásavé fanfary. Bohaté koberce tlumí kroky, konsoly s ozdobnými vasami a obrazy knížat duchovních zdobí pokoj. Přechod ze střízlivě držené předsíně je příliš rychlý, a duch a mysl nedosti připravena pro

vstup na místo historicky i umělecky celého zámku nejvýše památné. Vstupujeme v onen sál, kde se nachází vrchol zevního lesku, kde se soustřeďují veškeré vzpomínky na doby klidné i bouřlivé, ale vždy vyplněné ruchem a šumem dvorního, přepychového života. Jakmile noha přestoupí prah onoho památného sálu, mizí dočasně snad poslední páska, která poutá duši k přítomné době. Ohromná dvorana, zvýší dvou pater, lesklý úběl mramoru, třpyt zlata, bohatost forem, hladké parkety, zářící křišťálové lustry — vše to uvádí šmahem v nejvlastnější dobu baroka. Ve vzdušné, až závratné výši se vznáší nástropní obraz Freenthalův v živých barvách Benátčanův a uhlazených a vznešených forem Lebruna nebo Caypela. A přece veškerý ten lesk, ten třpyt, ta nádhera duše nezahřívá, naopak působí až zarážejícím chladem; žádná hřející intimnost, nýbrž všude jen nepřístupná, reservovaná vznešenost. Hlas se tlumí a divné, skoro odporující si pocity jímají nitro. Bloudící zrak mimovolně utkví v průčelí sálu na jediném obraze. Tam pohlíží na veškerý ten lesk a nádheru jako pán a vládce kardinal-kníže Hamilton. Nepotřebujete vědět, zda ona hrdá postava jest knížetem, arcibiskupem, kardinalem, nepotřebujete znát jména a rodu. Jediný pohled na podobiznu, a víte vše. V dlouhém, vlajícím hávu vévodském, s hrdě-sebevědomým a přece dvorným úsměvem kyne vznešeně rukou a — mžikem zazáří tisíce světel, jichž paprsky se duhovitě lomí v křišťálu skla, divný ruch a šum plní úbělem a zlatem lesknoucí se dvoranu, tlumená hudba zní v ten šumný vír, a nesčetné řady dvořanů v napudrovaných vlásenkách, v aksamitě a v atlasu, zlatem i drahokamy bohatě zdobeném, s titěrnými kordy filigranní formy, v bílých punčochách a střevících vysokých špalíčků se uklání a baví s damami vysokých, pštrosími pery a brillanty zdobených účesů, v širokých, pompesních toiletách, které se záludným úsměvem v nalíčeném obličeji přijímají dvorné se koření svých kavalírů. A vše se tlačí k místu, kde kníže pán úsměvem nebo vlídným pokynem odměňuje devotní, hluboké úklony.

A dále unáší duši kouzlo oné dvorany. Opět zříte život, opět ruch a hlasný šum, avšak jak rozdílný obraz onoho se kreslí nyní v minulou dál upjatému zraku. Bílé stěny a zrcadla odrážejí odměřeně přísnou čerň úboru občanského a kroje národního. Slavné shromáždění prvního sněmu rakouského. Osmačtyřicátník Smolka udílí slovo, které nadšeně hlásá práva lidu, práva národů, kteří si vynutili místa u stolu vládního, kteří prvně zde směli a měli rozhodovat o svých osudech. Ale kratším než tento váš sen, byl onen jarní sen národů, dříve nežli zde duše vaše probudila se ona zástupců lidu opět k drsné skutečnosti.

A let vzpomínek kvapí dále v nedávnou minulost, kdy vládcové dvou velkých staroslavných říší se v tomto zámku setkali, aby upevnili přátelské svazky. Cara ruského i císaře a krále rakouského hostil kardinal Fürstenberg. Pro nás Slovany dvojnásob památné chvíle. A tak jako ve snu kráčíte dvoranou, cele zaujati zářivou a měnivou minulostí. Až pohled na nedávno tu umístěnou sochu, mramorové to poprsí nynějšího knížete-arcibiskupa na okamžik duši vymaní z minulých dob a vás uvádí v přítomnou skutečnost. Ta běloba a ten chladný klid mramoru ve dvoraně, která zosobňuje ve všem lesk feudalní slávy, působí dvojnásobným kontrastem, ohledneme-li se na obraz jednoho ze zakladatelů zámku. A zírá-li z obrazu kardinala Hamiltona onen lesk a přepych doby, která byla zbudována na bedrách lidu, dýše ten chladný mramor živou duši přítomnosti. A jest vám, jakoby pohledem v ten klidný a přece výmluvný kámen ve vás nabývala moci myšlenka všelidská a jako byste cítili bezprostředněji a zřejměji ten ohromný převrat, který zrál po staletí. Avšak tak brzy a tak lehce duše z objetí vábné minulosti nevyvázne. Opouštíme velký sál a nové dojmy nás uvádějí nazpět. Řada nádherných komnat se otvírá velkou a přece útulnou jídelnou. Stěny dřevem vyložené a skoro úplně starými obrazy pokryté kreslí duchu více intimní večeři v úzkém kroužku, nežli skvělé hody. Venku burácí vichřice, která zmítá sněhovou chumelenicí parkem, zde hřeje z mohutného krbu sálavé teplo. Ohnivé víno brzy uvolnilo uzdu žertu a vtipu a velmožní páni dávno se sebe svlekli nepřístupného aristokrata a poddali se hřejícímu kouzlu zimního večera při plných mísách; a celá scena ozářena plamenem z krbu a plápolajícími svícemi, jichž světlo těkavě osvětluje živé postavy kolem stolu a různé sceny obrazů. Cítíte Rembrandta, vidíte Jordaense?

A opět dále několika komnatami stejného rázu a opět vás ovane dvorský vzduch a hlava se maně kloní, neboť na nás zírá několik století moci a lesku, bohatství a přepychu. Nalezáme se v menší trůnní dvoraně. Není větší než ostatní komnaty. Zvláštního však rázu jí dodává vznešená ta řada knížat církevních, která zde tvoří vlastně duši celého zámku. V hávech arcibiskupův a kardinalů jsou zde vyobrazeni Hamilton, Liechtenstein, Schrattenbach, arcikníže Rudolf, Chotek, Somerau, Fürstenberg... Co jméno to rod, všechna jména jedna idea, jeden princip. Z obrazů lehce poznati dobu, ve které jednotliví tito šlechticové žili. Pravíme výslovně šlechticové, neboť jak v celém zámku tak i v této trůnní síni máloco připomíná, že se nalezáme v residenci biskupu-kněží. Jakoby kouzlo 18. století dosud nebylo z míst těchto sňato.

jen tu a tam ostychavě probleskují z chladného lesku feudalní moci známky, které hlásají též myšlenku křesťansko-církevní. A pohlíží-li oko na hrdou tu řadu, utkví zvláště na jedné podobizně, která se v tomto okolí snad nejvíce hodí a která snad nejvíce odpovídá době, která je zde zosobněna. Je to obraz kardinala Schrattenbacha. Ten grandseigneur se zjemnělými aristokratickými rysy, s jemným, trochu sarkastickým úsměvem, v allonžní vlásence, v kardinalském rudém hávu, hlavu ku předu nakloněnou vystupuje z obrazu, jakoby chtěl zaujati místo na trůně, který se zde pod nachovým baldachýnem nalezá; zde udíleli arcibiskupové olomoučtí léna, zde přijímali sliby a přísahy věrnosti jako suverenní vladaři. Podobný obraz mi tanul na mysli, a jím se oživila na okamžik dvorana. A divnou náhodou jsem tentýž obraz, jak jej vykouzlila zde pouhá fantasie, ve skutečnosti krátce na to uviděl v zámečku v Brodku u Nezamyslic, který svého času kardinalu Schrattenbachovi náležel.

A procházíme řadou pokojů stejně nádherně zařízených. Slohový nábytek, vykládané stoly a skříně, ve výklencích oken mramorové skulptury a stěny pokryty vesměs obrazy, které množstvím i mnohdy velkou cenou uměleckou až zarážejí.

Jest nám vysloviti vskutku podivení, že obrazárna podobného rozsahu a vzácné ceny, snad jediná svého druhu na Moravě, zůstávala dosud nepovšimnutou nejen v kruzích širšího obecenstva, ale že ani užší obec esthetikův a uměleckých badatelů si jí dosud nepovšimla a náležitě neocenila.

Množství obrazů v zámku kroměřížském vše ostatní takovou měrou zastiňuje a zatlačuje v pozadí, že velká řada komnat prvního i druhého poschodí není vlastně nic jiného než obrazárnou. A proto se o ní zmiňujeme obšírněji, než povšechný rámec této studie snad dovoluje.

Bohužel stačily ony dvě hodiny, které jsme v zámku vůbec prodleli, sotva na zběžné prohlédnutí, nadtož na ocenění a určení jednotlivých obrazů. Musíme se tedy spokojiti s vylíčením povšechného rázu většiny děl, která se tam nalézají a která jsou význačná pro dobu, ve které tak cenná sbírka byla sestavena; mimo to nutno se zmíniti o některých dílech zvláště cenných, kterými by se ráda honosila každá větší galerie.

Kdo by hledal v obrazárně kroměřížské onu pestrost a úplnost, ve které pozorovatel nalezá díla všech období a směrův umění co možná stejně zastoupena a takto si odnáší jaksi více povšechně didaktický dojem, ten by zde ovšem nebyl uspokojen, ano snad sklamán.

Všestrannou obrazárna kroměřížská není, za to však poskytuje pro studium jednoho období umění malířského tak úplné a bohaté doklady, že zvláště pro znalce nabývá zvláštní vábivosti. A právě tou svou jednotností, která se na první pohled zdá býti unavující, illustruje a doplňuje úplný ráz zámku samého, jeho vnitřku a jeho okolí.

Doba, za které díla valnou většinu komnat zámeckých zdobící povstala, nebyla nikterak dobou valného rozmachu malířství a umění vůbec. Kulminační bod renaissance byl překročen a byli to epigoni, kteří žili ze slávy Cinquecenta a kráčeli v šlépějích Lionarda, Raffaela, Michelangela a benátských koloristů, kteří nepoučeni Rubensem a Rembrandtem klesali od století k století, až konečně při dvoře francouzském klesli na pouhé illustratory moci a slávy panovníkův a velmožů. Rozmach jesuitismu a moci hierarchické v 17. století udržoval sice ještě umění ve službě církve, avšak nebylo v něm již oné mohutné jednoduchosti jako za časů Giotta, neb onoho vnitřního přesvědčení a oné vroucnosti citu, která dala vzniknouti dílům Fra Angelica nebo Perugina. I umění pociťovalo vládu onoho zevního lesku, který jest význačným pro dobu baroka, ztrácelo vždy více opory v sobě samém a stávalo se hlasatelem čistě dekorativního rázu, sestoupilo s trůnu a stalo se vasalem jiných, mocnějších činitelů. Malíř, sochař, umělec vůbec nesměl již vyjádřiti myšlenky dle vlastního, individuelního názoru, nýbrž byl podřízen vyššímu povelu mocnějšího pána. Tím umění 18. století kleslo úplně v podruží světské moci, tím v zárodku ničeny k životu se hlásící individuality a nastala doba dobré, špatné prostřednosti.

Toto uniformované a do určitých mezí vtěsnané umění nás však nad jiné obeznamuje s celkovým rázem oné doby; ovšem třeba se dříve dobře seznámiti s tím podivně vyšperkovaným a nalíčeným písmem štětce a dláta. Ani pravdivým a bezprostředně k duši hovořícím umění baroka není. Avšak čím méně individuality a čím více šablony a manýry, tím zřetelněji k vám hovoří sám duch oné doby.

Ti svatí v nastudovaných posách, s typickým úklonem hlavy, s těma vždy stejně sepjatýma rukama, s očima v nepravdivé zbožnosti zavrácenýma, ty podobizny velmožův a vznešených dam v nejskvostnějších úborech, s vynuceným posuňkem, se stejným, řekl bych konvencionelním úsměvem, vždy obklopeni odznaky své pozemské moci a slávy a zvláště ty krajiny se zříceninami římských chrámů v popředí, kulisovitě komponovány, a vše to malováno z temna do světla, povšechným hnědým nebo šedým tonem, bez význačných lokalních barev, to vyličuje lépe a bezprostředněji nežli svazky kulturních dějin celou nabubřelost

a nepravdivost oné doby. Toto umění obeznamuje nás se životem, cítěním a náhledy jedné jediné kasty, která se kupila kolem trůnu s dvojí tváří, poníženou nahoru, tvrdou však a hrdou ku svým poddaným.

Toto období spadá v druhou polovici století 17. a ve století 18. až po francouzskou revoluci, a tato doba, která viděla moc feudalních zámků na vrcholu, jest obrazárnou kroměřížskou bohatě a úplně illustrována. Hlavně jsou zde zastoupeni epigoni vlaští, žáci Rubensa, Rembrandta a Van Dyka, intimní malíři holandští a vlámští a konečně dvorští umělci francouzští. Mimo to zde nalezáme některé, a to velmi cenné práce Němcův a Nizozemců z 15. a 16. století. Avšak díla vlašská z doby praerafaelistické a z doby rozkvětu chybí úplně. Díla vlašských epigonů ze 17. a 18. století jakož i díla doby Rubensovy a Van Dykovy jsou zde zastoupena dosti četně, a to v originalech a v dobrých kopiích.

Toť povšechný ráz galerie kroměřížské. Procházíte-li však tou skvělou řadou komnat, tu padne do očí tak mnohé dílo, před kterým byste se rádi déle zastavili, které byste chtěli prostudovat a autora jeho určit. Tu opět vám z obrazu kyne starý známý, jehož kresbu, jehož barvy, jehož celou duši dobře znáte a přistupujete k němu jako k dobrému příteli, s kterým rádi si několik minut pohovoříte.

Podobizna rázovitého muže, vysoké čelo, husté svraštělé obočí, zpod něhož hluboké oko blesky vysílá. Kresba určitá, barva jednotná. Obraz tento označen letopočtem 1505. Charakteristická značka A. D. chybí, přece byste bez rozmýšlení dílo toto připsali Dürerovi. Se stejnou pravděpodobností povstala podobizna damy s jemnými rysy a širokým kloboukem pod štětcem Hanuše Holbeina ml. Ta měkká kresba, jemný, skoro průzračný kolorit s vyznačenými lokaľními tony jsou příznačnými známkami Holbeinova umění. V rozmarné sceně venkovského veselí, v tančících venkovanech poznáváte A. Otadea. Hned vedle zírá bizzarní směsice malých postaviček, které stejně dovedně jak pilně maloval Brueghel pekelný. P. P. Rubens zastoupen pěknou kopií „Boje se lvy“ dle originalu mnichovského. Zdali podobizna Karla II. anglického a jeho manželky jest originalem, jak nám bylo tvrzeno, nechceme a nemužeme rozhodovati; rozhodně však poustevník, tuším s lebkou, není prací Rembrandtovou, nýbrž povstal pod vlivem Rembrandtovým a možná, že malován Koninckem.

Zvláště zaujme pozornost několik virtuosně malovaných zátiší ve způsobu Snyderse, Beijerena a Willema Kalfa. Wouvermans nebo jeho žáci jsou zastoupeni bitevními výjevy, plnými života a pohybu.

Ze starších prací italských, jak již podotknuto. nenalezáme skoro ničeho. Jen jeden obrázek malých rozměrův upoutá pozornost, jelikož upomíná na dobu a ráz Boticelliho. Vše ostatní pak vyplňuje spousta obrazů ze století 17. a 18., práce to vlašských manirystů, Němců, Vlámův a Francouzů. Že se zde nalézají dobré i špatné kopie a nápodobeniny toho neb onoho směru pocházející od umělců domácích, rozumí se samo sebou.

Jsme přesvědčeni, že by náležité prozkoumání obrazárny kroměřížské a bližší určení tak mnohých děl bylo nejen velezajímavým a záslužným, ale že by i přineslo mnohé překvapení pro kruhy odborné. S přáním, aby se podobná povolaná síla nalezla a aby se jí dostalo mravní podpory z příslušného místa, o čemž v nejmenším nepochybujeme, opouštíme místnosti prvního a druhého patra v zámku, aby naše oko shlédlo ještě jeden skvost barokního umění — „zámeckou kapli".

Jako velký sál tak i kaple vyniká neporušeností slohu. Avšak poutá-li dvorana velikostí rozměrů, bělobou a zlatem, jímá kaple opakem, jest malá, až nápadně malá, a i to jest charakteristické, že se nalezá v dalekém koutě korridoru druhého patra. Světlo padá jediným postranním oknem, tlumeno a v pestré barvy rozkládáno, hlavně žlutým sklem. Stěny pokryty barevným mramorem a štukem, několik málo řad bohatě vyřezávaných lavic — a vše to přece neruší klidu duše, naopak jakoby ta celá harmonie slohu tlumila svou jednotností každý živější výkřik formy. Nad oltářem dobře malovaný obraz nejvlastnějšího baroka činil by ten vlastní dojem úplným, kdyby na oltáři místo ozdobně vyřezávaného tabernakulu se nenalézala mramorová skupina nesčetných andělů kolem Panny Marie Lurdské. Nechceme rozhodovati o absolutní ceně tohoto díla, jistě však ruší svými rozměry, svou barvou, zkrátka vším tu čistou náladu, která se zmocní každého, kdo do kaple vstoupí.

V zamyšlení nad nejrůznějšími dojmy, které dosud duší prochvívají, sestupujeme širokým schodištěm a nepozorujeme ani, že nevycházíme na nádvoří, nýbrž že nás průvodce vede s přízemí doleji ještě, do místností, které zaujímají průčelí zámku. Budova zámecká je totiž směrem k níže ležícímu parku o poschodí vyšší a přízemí tam vlastně je souterrainem. Několik velkých místností, zdivo mosaikovými ornamenty a strop málo cennými fresky zdobeny, samo sebou by nemělo valné zajímavosti, kdyby dvoje postranní sklepení svou vpravdě barokní myšlenkou nedoličovalo celkový ráz zámku a doby, za které povstal a obraz nejčilejšího života poskytoval. Jsou to vlastně hříčky, jaké jinde, na př. v arcibiskupském zámečku Hellbrunnu u Solnohradu též nalezáme:

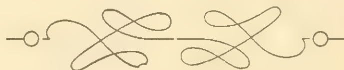
dolování stříbra s pohyblivými, nyní pokaženými figurkami a jeskyně dešťová, kde z nesčíslných otvorů ve zdi a stropu vytryskuje voda. Ani tato hříčka rozmarů velmocných pánů již nehraje. Zajímavo však je seznati, jakým způsobem se před dvěma nebo třemi sty lety panstvo bavívalo. A s úsměvem si přiznáváme, že ať v purpuru, ať v haleně člověk tak mnohdy se jeví býti pouhým velkým dítětem. A jestli se nám vládcové veškeré té slávy a moci nahoře v trůnní dvoraně zdáli býti tak nepřístupni a nad vše lidské povýšeni, zde v těchto místnostech malicherných zábav sestoupili mezi obyčejné smrtelníky, zde odhodili se sebe vše, co je často asi dosti tížilo, a stávali se — dětmi. Tato myšlenka nám rozloučení s oním mohutným feudalním sídlem činila milejším, a když jsme vyšli do parku, na prostranství před zámkem, kolem skvostným květinovým kobercem vroubené, když jsme spatřili to množství lidu, které sváteční den na slunce vyloudil, tu jakoby mžikem s nás padalo ono kouzlo, které nás po dvě hodiny tak měkce bylo jímalo. A nyní duše sama se bránila tomu rozloučení, zachycovala ty poslední dojmy a zavírala jako z libého sna probuzena své nitro, bráníc vstupu obyčejného, všedního života.

Od zámku k řece se prostírá park, založený ve způsobu anglickém. Širá prostranství, porostlá bujicí travou a lučním kvítím a skupiny ohromných stromův, úctyhodných velikánů se střídají s pečlivě založenými boskety květin a stinným stromořadím. Cesty křivolaké vedou ze slunce do stinného loubí, čínský letohrádek a římské sloupořadí s mramorovými poprsími pompejskými dodává onomu moři zeleně vždy nové pestrosti a rozmanitosti. Neposkytnul nám nic nového onen park, ale vyzněla v něm tak příjemná nálada, která dlouho ještě zustávala utkvělou v duši. A přece jsem litoval, že zámek není přímo spojen s druhou zahradou knížecí, s květnicí.

Po dojmech, které jsme nasbírali v zámeckých komnatách, jest pravým zakončením, řekl bych dessertem této bohaté barokní hostiny park — francouzský. Po těch snech o minulé slávě velmožů, která v zámku samém dočasně ve skutečnost se mění, má býti přechodem do života všedního zahrada, jak ji kouzlil, střihal a linkoval Lenôtre ve Versaillu. A proto vše, co vnitřek kroměřížského zámku pozorovateli podává krásného a cenného, znova opět oživne v přímých, v rovné stěny zastřižených loubích a stromořadích arcibiskupské květnice. Stejný ráz a stejného ducha zde dýše příroda podmaněna vuli svého pána a velmože. Žádný strom, žádný keř nesmí růsti, jak by chtěl, vše předem se musí podrobiti určitým tvarům, ve které je uvádí pilka

a nůžky. Ta kolonáda se svými jednotvárně žlutými sloupy, nebo ta řada stejně přistřižených lip, zde živé stromoví, tam mrtvý kámen, obé založeno dle stejných plánův, obé jest jenom součástí jednoho velkého celku, který je zbudován mocným pokynem pána a majitele všeho, co kolem oko zří. A jako celý ten lesk komnat nezahřívá, tak i v této ujařmené přírodě cítíte chlad a odměřenost. Bloudíme úplně sami v té odměřené zeleni, oko znavené vždy stejným dojmem umdlévá a chaos neurčitých představ táhne duší. To, co v zámku bylo živé, to doznívá a usíná. Starý sluha nás očekává u vchodu a uvádí nás do sklenníku a zimní zahrady. A věru nemohlo býti skvostnějšího, ano snad raffinovanějšího zakončení onoho snu o dávné minulosti, jako na tomto místě, kde úplná odloučenost a klid, vlažná, vodní parou a mdlou vůní květů prosycená atmosfera mimovolně uspávala, a oko nejpestřejší a přece tak ladnou směsicí barev jako fascinováno ztrácelo pojetí forem, a vše splývalo v měkkou, duši neskonale mile uklidňující neurčitost. V tom zazní jako z dáli, nesměle a tlumeně jemný zpěv ptačí. Zprvu přerývané cvrlikání, několik trilků, tu a tam rozběh k určité melodii, až se konečné celá velká v květnaté zeleni skrytá klec, plna nejrůznějších zpěváků, rozezvučí v jeden jásavý hymnus. A vy sníte a sníte, veškeré ty dojmy táhnou duší a budí vždy nové a nové obrazy . . .

A když pak jsme opouštěli za podvečerní mlhy Kroměříž, když jsme opět vstupovali v úzké, tísnící kupé vlaku, když mizela v žlutavém přítmí zeleň parku a věž zámecká, tu mimovolně se vloudil povzdech na rty, který vyzněl v jedno slovo: škoda.

Kterého roku Krištof z Teufenbachu povolal Hrváty na Moravu?

Alois Malec.

Rok ten dosud přesně určen není.

Dějepisci a spisovatelé, pokud k němu pozírají, staví soudy své na zprávě Schwoyově, obsažené v topografii z roku 1793., sv. II. str. 119.: „Fröllersdorf... und die dazu eingepfarrten... Dörfer Guttenfeld und Neu-Prerau wurden ums J. 1584, da sie öde waren, von dem damaligen Besitzer von Dürnholz, Herrn Christoph v. Teufenbach mit lauter aus Kroatien [1]) herbeigeholten Ansiedlern besetzt."

Ř. Wolný prohlubuje a doplňuje zprávu Schwoyovu: „Nicht nur vor und um 1510, sondern auch im weiteren Verlauf des 16. Jahrhundertes waren die DD. Fröllersdorf, Guttenfeld und Neu-Prerau verödet, und erst um 1584 wurden sie von dem Gutsherrn Christoph v. Teufenbach mit aus Kroatien genommenen Ansiedlern besetzt", [2]) a co d'Elvert [3]) v příčině osazení Hrvátů na Moravě napsal: „Christoph Freiherr v. Teufenbach... kaufte 1583... baute (1583) das wegen Alters eingegangene Schloss in Dürnholz neu und so fest auf, dass es 1619 den Kaiserlichen und 1645 den Schweden widerstehen konnte.... führte mehrere andere Gebäude auf, und besetzte die drei damals ihrer Inwohner beraubten Dörfer Fröllersdorf, Guttenfeld und Prerau ganz mit Ansiedlern aus dem durch die Türken bedrohten und verheerten Croatien..." čteme větším dílem také v topografii Schwoyově (sv. II. str. 103—106).

Z českých spisovatelů prvý obíral se rokem tím A. V. Šembera ve svých článcích „O Slovanech v Dolních Rakousích": [4]) „K usazení se Chorvátů v Hlohovci a snad i v Nové Vsi na Valticku dal nejspíše příčinu mor roku 1582., po němž i Krištof z Teuffenbachu... do blizských pustých dědin Nového Přerovu, Dobrého Pole a Freslavic... Chorváty povolal", a ve stati „Osady chorvátské v Moravě": [5]) „Počátek vzaly osady tyto okolo r. 1585. Po moru totiž r. 1582., jímž panství Drnoholské nemálo bylo zpustlo, povolal... Krištof z Teuffenbachu... chtěje jmenované, z větší části vymřelé dědiny zalidniti.... Slovany do nich z nynějšího tureckého Chorvátska..."

---

[1]) Viz »Hlídku« r. 1899. č. 9—11.

[2]) »Kirchliche Topographie«, 2. odděl., sv. II. str. 67.

[3]) »Notizenblatt« moravsko-slezské sekce r. 1876., 10., str. 74.

[4]) »Časopis Českého Musea« 1845, str. 166.

[5]) »Týdenník« Oheralův, 1848, č. 1. str. 2.

Brandlova „Kniha pro každého Moravana“ praví (str. 56.), že okolo roku 1580. tři vsi na jižní Moravě osazeny byly Hrváty.

Herben[1]) čerpá zprávy z d'Elverta a Šembery, určuje však přesně rok, kterého Hrváti do osad zmíněných přivedeni byli. totiž rok 1584., a pokládá jej za nepochybný, an „najisto jest postaven zprávou, kterou chová škola Fröllersdorfská.“

Hrváti sami slavili roku 1884. třistaletou památku svého příchodu na Moravu.

Zdálo by se tedy, že tím otázka naše již zodpověděna jest.

Ale utkvěl Herben právem na roce 1584.? Je zprávou řečenou skutečně najisto postaven?

Zkoumejme. Aby jí najisto postaven byl, musí zmíněná zpráva býti naprosto spolehliva a jasna, t. j. musí z ní zřejmo býti, že zpravodaj rok ten věděti mohl a skutečně také věděl; o vůli jeho dobré nepochybujeme. Zdali je taková, nechať poví sama; pan spisovatel ji sám podává. „Domácí protokol školní ve Fröllersdorfu počíná rokem 1808. a chová v sobě zprávy o nejstarší škole. Psán je německy. Praví se v něm při roce 1804., že doba, kdy zde ve Fröllersdorfě škola byla zřízena, známa není. Ani prý v dotačním instrumentě nic nezaznamenáno. Avšak zajisté prý hned po roce 1584., kteréhož Krištof svob. pán z Teufenbachu dal osaditi tři vsi na svém panství lidmi z Chorvátska, jelikož onyno vsi byly toho času docela spustlé.“ Nuže ptáme se vzhledem k naší otázce: ze kterých slov je tu zřejmo, že zpravodaj rok udaný znáti mohl? Je snad sám blízek roku 1584.? Ale protokol počíná teprve rokem 1804.! Udává jej na základě nějaké listiny nebo nějakého záznamu? Neuvádí jich! Či snad zachoval se rok ten v paměti jeho vrstevníků podáním? Ale proč nyní o něm nikdo neví? 250 let by se byl rok ten v paměti choval, a v době 80 let na to všem z paměti načisto vytratil? Zpravodaj o věci sobě bližší, o počátku školy fröllersdorfské, tápá ve tmách, o věci pak daleko vzdálenější, o příchodu Hrvátů, by byl měl zprávy jisté, všechnu pochybnost vylučující? Kdyby zpravodaj byl měl po ruce zprávu, týkající se doby příchodu Hrvátův, ať ústní či psanou, naprosto spolehlivou a jistou, nebyl by ji, píše dějiny školy, také jako pramen dějepisný uvedl, rok 1584. jí doložil a utvrdil? Nebyl by to učinil tím spíše, čím více všech pramenů, počátku školy se týkajících, se mu nedostávalo, a čím tíže mu to při jeho úkolu bylo nésti? Nebylo by mu bývalo milou náhradou uvésti pramen ten v příčině jedné, čeho v jiném vzhledě načisto se mu nedostávalo? — Skutečně

[1]) Časopis Matice Moravské: „Tři chorvátské osady moravské“, 1882, str. 5—6.

z ničeho nemůžeme usuzovati, že zpravodaj rok ten znáti mohl, vše nasvědčuje opaku, že ho neznal, ano poslední věta ve zprávě jeho: „jelikož onyno vsi byly toho času docela spustlé" příliš nápadně připomíná zprávu Schwoyovu tak, že právě z tohoto jeho odůvodnění soudíme, že zprávu svou o roce 1584. sám čerpal ze Schwoye, a do roku 1584. položil, co Schwoy okolo roku 1584. klade.

Rok tedy 1584. zprávou školy fröllersdorfské najisto postaven není. Nemáme však po ruce žádných zpráv spolehlivých, z nichž bychom důvodně na jistý rok usuzovati mohli? Máme.

I. Všimněme si svrchu uvedených Schwoyových a d'Elvertových. Z nich jde nade vši pochybnost na jevo, že 1. Krištof z Teufenbachu koupil panství drnoholecké roku 1583., 2. že téhož roku vystavěl sešlý zámek drnoholecký a jiné budovy, 3. že na panství tom byl citelný nedostatek lidu dělného, neboť pět osad na něm bylo načisto pustých a zašlých (Rozetice, Nová Ves, Holmice, Vrbov a Starý Fröllersdorf,[1]) tři pak morem vylidněny byly.

Fakta tato mluví v příčině hledaného roku našeho řečí jasnou, zřetelnou. Nutkají nás neklásti povolání Hrvátů na Moravu do roku 1584. nebo 1585., nýbrž do roku 1583. Ze kterých příčin?

1. Krištof nekoupil panství, aby nebyl věděl, v jakém stavu se nachází. Než je koupil, věděl o nedostatku lidu dělného na něm. Co však by si byl počal s panstvím bez lidu? Mohl je koupiti, aniž byl věděl, odkud vezme na ně lid robotný, aniž měl o něj již předem postaráno? Vlastní prospěch kázal mu nekupovati panství, dokud neví, jak a odkud je lidem osadí. Krištof tedy mohl panství koupiti, když lid na ně již předem měl vyhlédnutý. Či by nebylo nemoudré bývalo: koupiti panství a teprve pak po lidu na ně se ohlížeti a sháněti? Nebylo by také se škodou bývalo panství rok, dvě leta pro nedostatek lidu robotného bez užitku nechati? Dá se mysliti, že by tak byl jednal muž tak plodné, všestranné, nezlomné a vytrvalé činnosti, jakým byl Krištof z Teufenbachu, rek, v půtkách s Turky po celou řadu let všude vítězství dobývající?[2]) Jak vlastní jeho prospěch jakožto nového majitele panství, tak povaha jeho ven a ven činorodá nasvědčují tomu, že panství co nejspíše, hned v prvém roce snažil se do pořádku co možná nejlepšího uvésti, je mezi jiným k vlastnímu prospěchu také zalidniti.

[1]) *Schwoy*, »Topographie«, sv. II. str. 106.

[2]) *Brandl*, »Urkundenbuch der Familie Teuffenbach.« Vorwort, XII., str. 67. — *d'Elvert*, »Notizenblatt...« 1876. 10, str. 74.

2. Téhož roku 1583., kterého panství koupil. Krištof vystavěl znova zapadlý zámek v Drnoholci. Nepřekvapuje faktum toto? Koupil panství lidu velmi prázdné, a přece hned v prvém roce vyvedl stavby rozsáhlé, důkladné?! Nemusíme se tu ptáti: kým vystavěl je? kde nabral lidu ku stavbám takovým? Nejen na panství, ale i v celém okolí morem roku 1582. obyvatelstvo neobyčejně prořídlo, a přes to Krištof podniká a provádí hned v následujícím roce stavby, k nimž lidu bylo potřebí mnoho! Mohl vůbec takových staveb odvážiti se za stávajícího nedostatku lidu dělného? Není v tom nesrovnalost říci: vystavěl pevně zámek při nedostatku dělného lidu na panství a pak lid dělný na panství povolal? Nenutká nás faktum to za to míti, že ne po stavbách těchto, ale ku stavbám těm Hrváty již roku 1583. na panství své povolal?

3. Z toho, že Krištof již roku 1583. zámek vystavěl a opevnil, souditi můžeme, ve které části roku kup uzavřel a Hrváty ku stavbám povolal. Stavby tak rozsáhlé a pevné nemohly počíti na podzim; také v pozdním letě ne; bylo třeba nemalých příprav k nim. Proto důvodně soudíme, že Krištof hned v prvních měsících roku 1583. panství koupil, záhy z jara do staveb se dal a také toho času nepochybně Hrváty na Moravu povolal.

II. Že Hrváti již roku 1583. v okolí Mikulova byli, dokazuje listina: „Das Verzeichnuss der Procession am Gotts leichnambstag, wie sie zu Niclspurg am Anno 1583 gehalten wordten".[1]) v níž očitý svědek líčí okázalé účastenství všech vrstev lidu při pruvodu Božího Těla roku 1583. konaném poprvé, když znova zavedena byla katolická víra na panství mikulovském. Píše: 1. „Zum allerersten ist gangen naglneuer von doppelt Daffet Rother Fhann, darin ein ganzes guldenes Creitz gemalet wellichen man den Llunt Fahnn nennt. 2. Ein Zech Fahnn so man den Bauren Fann nennt, darauf gefolgt die Hauss gesessenen Bauerschaft fieren bei 100 Personnen. 3...—26... Unnd das Anndere Volkh unnter wellichen auch bey 100 Crabaten, so das Fest alhie auf Catholische Art besuechet und also die ganz Process oder Umbgang beschlossen worden."

Kdo jsou tito „Crabaten"? Němci říkají také Slovákum „Croboten". Byli to Slováci? Nebyli!

1. Krajina okolo Mikulova byla morem roku 1582. nemálo spusto-

[1]) »Die Wiedereinführung der katholischen Religion auf den Gütern des Hauses Dietrichstein.« *Dr. Karl Dworžak.* Wien 1860. Str. 29—30. Quellen: Dietrichsteinische Akten und Urkunden im k. k. Hof- und Staatsarchiv.

šena; kde by se v krajině německé bylo najednou tolik Slováků v ryze německém městě nabralo?

2. Také Slováci přilnuli k protestantismu; všude ujaly se jeho sekty a zmocnily se kostelů;[1]) protestanté Slováci nešli ke katolické slavnosti.

3. Kdyby to prostí Slováci byli bývali, nebyl by je svědek jako zvláštnost při průvodě vytýkal; byl by je nepovšimnuté ponechal mezi ostatním lidem.

Ale Hrváti byli arci v Mikulově zjevem nevídaným, novým, všem nápadným, proto svědek vytýká je „mezi ostatním lidem" zvlášť, jmenuje jménem a jako pamětihodnou zvláštnost při této slavnosti zaznamenává. Právě ta okolnost, že výslovně je jmenuje, dokazuje, že skuteční to byli Hrváti, a ne Slováci.

Hrváti, katolíci od počátku, v nové krajině sprotestanštělé dojista těžce postrádali bohoslužby katolické, proto slavnost tak eminentně katolickou sobě ujíti nedali a k ní se sešli.

Odkud byli tito Hrváti?

Přirozeno hledati je co možná v nejbližším sousedstvu Mikulova. V něm, odezírajíce od roku 1583., nacházíme je bezmála ve stejné od Mikulova vzdálenosti, 3—4 hodin cesty, na panství drnholeckém v osadách známých, a na panství lednickém (Lichtensteinském) ve Hlohovci a hrvátské Nové Vsi. Byli to tito Hrváti? Nepochybně, jiných na blízku nebylo.

Byli to z jednoho pouze panství, snad lednického? Nezdá se; počet „na sto" je přece jen veliký, uvážíme-li, jak malé byly tehda tyto osady, a že jen poměrně málo rodin hrvátských do osad těch přišlo. Z týchže důvodů nemohli to býti Hrváti pouze z panství drnoholeckého, jichž počet všech při 28, jak se praví, rodinách o pěti průměrně členech asi nepřesahoval číslici 140, a „na sto" jich také sotva k slavnosti té tři hodiny cesty jíti mohlo.

Z počtu tohoto, pro vzdálenost 3—4 hodin dojista značného, soudíme tedy právem, že v něm zahrnuti jsou Hrváti z panství obojího, jak lednického tak drnoholeckého, že Hrváti obojí, jsouce týmže katolickým náboženstvím, týmže nářečím, týmiž zvyky duchovně spojeni a nepochybně i pokrevně spřáteleni,[2]) sešli se tu za příležitosti krásné slavnosti Božítělové, jíž doma na panství pánu protestantských neměli.

[1]) *Ř. Wolný*, »Kirchliche Topographie«, II. odděl., sv. II. str. 175, 179, 183...

[2]) V Guttjeldě některé rodiny hrvátské pocházejí z Hlohovce: Grandićova, Drobilićova, Ratkovićova (vymřelá), Jankovićova (vymřelá)...

Z těchto tedy historicky zaručených zpráv, obsahem zcela různých a přece v příčině hledaného roku nápadně shodných, usuzujeme důvodně, že Krištof z Teufenbachu roku 1583. povolal Hrváty na Moravu.

Moderní theorie o původu práva.

Dr. Josef Samsour. (O.)

Ačkoli však Savigny a jeho stoupenci právo pokládají za něco, co historicky povstalo a stále se přetvořuje, nepopírají přece, že v různých právech národních jest něco společného, trvalého, přiměřeně ku přirozenosti lidské všem národům společné. Uznávají a přijímají všeobecně mravní zásady a všeobecné právní ideje, jež jsou základem právního rozvoje a vudčí hvězdou při posuzování a dalším vytvoření práva. Avšak tyto všeobecné ideje a zásady nejsou ještě vlastním právem, ježto nemají ani potřebné určitosti ani závazné síly právní. Žádoucí určitosti mohou jen nabýti positivním zákonitým ustanovením vrchnosti, a závaznou moc právní mohou rovněž jen obdržeti od celku čili státu.

Vlastního práva přirozeného v obyčejném smyslu slova toho není; veškero skutečné právo je podstatou svou povahy positivní. Pro toto právo positivní nalézají se sice ideje a principy v božském řádě světovém; avšak teprve zákonodárstvím státním stává se skutečným právem. Nic nemůže tedy pokládáno býti za právo skutečně stávající, co není jako takové státem stanoveno nebo alespoň uznáno, positivně potvrzeno a zajištěno. Zákonodárce má sice stanoviti právem požadavky rozumové v ideji právní odůvodněné, neučiní-li toho však, nedosáhnou také zmíněné požadavky skutečné moci právní.

Jak patrno, odvozuje i škola historická všeliké skutečné právo od státu. Beze státu a neodvisle od něho není také ani dle ní skutečného práva. Právo má sice dle této theorie své všeobecné principy a ideje v božském řádě světovém, ale jeho určité zákony jsou positivní. Proto také toto positivní právo je proti božskému řádu světovému samostatno a z této jeho samostatnosti odvoditi lze pak tytéž důsledky, jak jsme je při moderní atheistické theorii právní poznali.

Právo může totiž i dle školy historické právě, protože je samostatné, v odpor někdy vstoupiti k světovému řádu božskému, nicméně však i tu podržuje svoji závaznost. Jinými slovy: zákonodárce nemá sice dávati nebo trpěti zákonů nespravedlivých; učiní-li to však přece,

zákon nepozbývá své právní síly, platí a váže rovněž tak jako v případě opačném. Moralka a právo jsou tedy i tu obory zcela odloučené a nelze proto ani podle theorie školy historické dovolávati se moralky proti právu státem stanovenému.[1])

Ani touto theorií není, jak patrno, nic získáno proti modernímu atheistickému principu právnímu. Nic nepomáhá uznávati transcendentní ideje a principy právní, jestliže přece všecko skutečné právo musí býti teprve státem stanoveno a nemá-li býti nic skutečným právem, co stát právem neuzná. I tu je pak opět veškero stanovení práva vyhrazeno státu a tím moc nad právo postavena, právo úplně moci vydáno. Nic nepomůže poukazovati na to, že moc státní má jen to právem stanoviti, co by souhlasilo s principy božského řádu světového, tvrdí-li se s druhé strany, že třeba poslouchati zákona i v tom případě, kdy zákon odporuje principům božského řádu světového. Tím se staví, alespoň co se týče závazné působnosti, zneužívání moci na stejný stupeň s řádným užíváním jejím, a to není netoliko absurdní, nýbrž tím se moc zákonodárná zbavuje všeliké kontroly a navádí přímo k despotismu právě tak, jak tomu je při atheistickém principu právním. Proto takovýmito zvláštními ústupky nepřemůže se moderní atheistický princip právní; naopak tím se ještě k tomu přispívá, aby ještě většího rozšíření nabyl, poněvadž každý snadno musí viděti, že atheistický princip má pro sebe alespoň přednost a čest důslednosti.

[1]) *Stahl,* »Philosophie des Rechtes« II. (3. Aufl., 154), I. Abth., 2. Buch, Kap. 2, § 12, S. 221: »Das Recht ist positiv seinem Inhalte nach. Es hat seine Principien und Idee in Gottes Weltordnung, aber seine bestimmten Gesetze sind menschlich gefasst, positiv. Es ist positiv seiner Geltung nach. Der letzte Grund seines bindenden Ansehens ist Gottes Weltordnung, aber der Sitz desselben ist doch die menschlich festgesetzte Ordnung, das bestehende Recht. Gemäss dieser Selbstständigkeit kann das Recht geradezu in Widerstreit treten gegen Gottes Weltordnung, der es dienen soll; die menschliche Gemeinschaft berufen, den Gedanken des Rechtes nach Freiheit die bestimmte Gestalt zu geben, kann sie in ihr Gegentheil verkehren, das Ungerechte und Unvernünftige anordnen, und auch in dieser gottwidrigen Beschaffenheit behält das Recht sein bindendes Ansehen. Hierin hat der Charakter der Positivität, der dem Rechte zukommt, seine äusserste Bekundung.« »Recht und positives Recht sind darum gleichbedeutende Begriffe. Es gibt kein anderes Recht als das positive. Was der Vorstellung eines Naturrechtes zu Grunde liegt, sind eben jene Gedanken und Gebote der Weltordnung Gottes, die Rechtsideen; diese aber haben, wie ausgeführt worden, weder die erforderliche Bestimmtheit (Präcisierung) noch die bindende Kraft des Rechtes. Sie sind Bestimmungsgründe für die Fortbildung des Gemeinzustandes, nicht bereits geltende Normen des Gemeinzustandes. Es gibt daher wohl Vernunftsforderungen an das Recht, aber es gibt kein Vernunftsrecht.«

Jan Kakš:

Z netištěné korrespondence P. Dominika Fr. Kynského.

I.

List Jungmannovi.[1])

Srdečně milovaný příteli!

S nejbolestnějším citem dočetl jsem se té truchlivé zprávy, že Váš milý syn, dědic Vašeho jména, rozkoš dobré manželky, naděje naší vlasti, od nás se odebral. Co mám říci, čím zraněné otcovské srdce těšiti? Dříve, praví Sterne v Shandy, než se zármutek docela zažije, přichází potěšování příliš časně, jest-li zažit, tuze pozdě. Věru, má-li kdy pravdu slovo Ciceronovo: Studia adversis rebus solatium praebent — u Vás jistotně platí. Jedináčka Jste ztratil, pomyslete si, že tisíce vděčných synů ve vlasti, pro kterouž Jste celé své živobytí nasadil a nasazujete, zanecháte. Aby Vás Bůh i ještě dlouho zachoval, jestiť nejhorlivější žádost a prosba všech Vašich ctitelů, všech vlastenců.

Odpusťte, že v tomto zkormoucení s nějakou žádostí na Vás dolehám. Nemám žádného, ke komu bych se v té příčině s věčší důvěrou utíkal, kromě Vás. Můj svobodný Pán z Mundy má tři syny doma, mládenečky schopné, dobrého chování, z nichž se i pro vlast něco nadíti lze. Jejich posavadní učitel, jemuž chválu dáti dlužno, že je školním předmětům s prospěchem učil, dostal se za adjunkta na gymnasium, tedy jeho místo skončením tohoto půlletí vyprázdněno jest. Nejmladší ze synku jest v druhé, dva starší ve čtvrté grammatikální třídě; dostanouce se na rok do humanitelní, tedy potřebí, aby budoucí učitel řádným vysvědčením k učení uschopnén byl. Co se od učitele žádá, netřeba Vám obšírnými slovy líčiti; zde toliko podotknu, že i pěstounem býti má, jehož lásce k mládeži, mravnosti a způsobilosti nadějní synové svěřiti se mohou. I poněvadž šlechtičné dítky pro vyšší svět, jakž říkáme, se vzdělávati mají, musiť i zevnitřni povahy do sebe míti, nimiž se světu poručena činí. V tom ohledu bývají mnozí, ač učení páni, prkenní Mojžíšové. Na frančinu, v kteréž naše dítky také hezký prospěch dělají, jakož i dobře česky mluví a píši a latinsky taktéž hovoří, rovněž se zřetel béře. Uchovejž ale Bůh, aby pěstoun nevlasteneckou nepřízeň k mateřské řeči vštěpoval, kdyby snad, jak se to po hříchu stává, česky neuměl Posaváde dítky soukromě studovaly a mají humanitní třídy na pánově panství v Račicích odbývati; libomudrctví veřejně slyšeti budou, kde by pěstoun jejich Mentorem byl. Svobodný Pán není muž přehnaných požádání, aniž k dítkám na újmu pěstouna choulostivě se má, jehož věhlasné přísnosti všecko se

[1]) Z rukopisné pozůstalosti Jungmannovy, chované v pražském museu zemském. — Vydavatel pracuje o zevrubném životopise P. Dominika Kynského i přijme vděčně **každou zprávu nebo pokyn k práci té se vztahující.**

ponechává. Za jeho učitelskou a pěstounskou snazi toto se v odměnu klade: Mimo panskou stravu ráno. v poledne a na večer. má své obsloužení, světlo. prádlo etc. 400 zl. na stříbře. Z toho viděti ráčite, že požádání jsou obstojná a výhody závděčné. Víte-li o nějakém takovém muži, který by v nadřečených potazích Vám. milý Quintiliáne, se líbil, neliknujte se, mne podle dřevního drahého přátelství brzy a možná-li obšírně zpraviti.

Vám já a Sv. Pán budeme míti co děkovati, když mužem schopným. mravným a vybroušeným dítky vlasti dochovány budou.

Bůh. dárce všeho potěšení. budiž s Vámi a dodejž Vám síly k dokonání velikého národního díla, na kteréž se všichni vlastenci těší, zvláště Váš ctitel a přítel

Kinský.

V Brně d. 18. ledna 1834.

Našincům všeho dobrého!

II.

List Hankovi.[1])

Blahorozený Pane Rytíři!
Příteli vysoce vážený!

S podivením slyšel p. prof. a custos Heinrich, který povděčný za Vaše laskavé jeho přijmutí v Kr. Museum díky vzdává, že Vám slušná žádost panem N odepřena byla, kdežto cizozemcovi se tak ochotně propůjčili. Zatím o Vaší žádosti ani zmínky se nim nestalo a není pochybnosti, že společnost na Vaše písemní požádání Vás neoslyší. Jsou při zdejším Museum dva kodices N. 384. ohromný foliant bez roku, obsahující v sobě mimo předcházející privilegia etc. od stránky 25té až do str. 34. předmluvu a začátek knihy Tovačovské. Ruka jest ze začátku 16. věku. pak následují pozdější rukou „Výtah z práv císařských“, půhony. nálezové etc. V témž Codexu od pr. 263—320 jest ouplnější přípis. K. T. Tu p. 320 však počíná: Přípis listu srovnání mezi pány. rytířstvem a městy etc. Tento přípis nazvíce se srovnává podle titulů s codexem N. 349 v malém folium, rukou věku 17. psaným. kterýžto poslední zdá se býti z dobrého exempláře vzat. ač řeč jest obnovena; při titulu: „Nářek o čest“ přidáno: „et sic est finis“. pak se čte: o něm. o nestání k půhonům etc. Následují král. privilegia z 15.—17. věku. Žádný z těchto tří přípisů nezdá se z původního vzat býti; ale jeden druhému buď v pochybném čtení aneb v udání roku a vlastních jmen napomáhá, jeden druhého doplňuje. Tak starší přípis v N. 384. p. 28. klade: Přípis svobod etc. „latině tuto se vpisuje. neb nemůž česky tak dobře vyložen býti.“ Mladší přepis v tomž codexu těch svobod docela nemá. Codex 349 je uvádí slovy: „v knize Pána Tovačovského se česky najde.“ A věru. to přeložení nesnadných latinských listin králů Jana. Karla. Václava etc. jest čisté, často i latinský

[1]) Z rukopisné pozůstalosti Hankovy chované v pražském museu zemském.

porušený text opravující. Tak n. p. nesmyslné „fruentibus votis“ přeložením „vroucími žádostmi“ nabývá smyslu „feruentibus votis“.

Podávám Vám tuto zprávu po přehlednutí těchto dvou rysů, které mi p. Heinrich domů svěřil. Rád bych se Vám k vůli a pro mnohé mně proukázané ochotenství, kterýmž Jste se mi už liknavému dopisovateli zavděčil, do přepsání dal, ale má ruka jest, zvláště letního času, trošku zdlouhavá a při tom 61leté oko k rozloženým foliantům nabledlým inkoustem psaným dost bystře nepřihlídá. I nevím žádného, kdo by zde s přepsání byl, byť se i jemu platilo, aniž tak lehce někomu do domu R. P. by se vydal, a při museum není žádného pokoje pod dohlídkou strážce, který pro svou professuru toliko v čtvrtek obecenstvu přináleží. Vydají se ale Vám R. P., jakž jsem Vám nadpověděl. Také se doslýchám od prof. Volného (ač on náležitý znatel češtiny není teste topographia), že se u hr. Frid. Chorinského v Želeticích aneb v Skaličce nejstarší R. P. chová. Ten ale z angličančiny lord [1]) ve Vídni přebývá. Ubohý Dalimil jest sul švabským očím. Škváry ty po R. ze Š. byly řádně brněnskému museu odevzdány.

Zdráv na všem račte býti a v své přízni zachovati nejoddanějšího:

Kinského.

V Brně dne 10. máje 1838.

Na obalu: Z Brna. Blahorozenému, vysoce učenému Pánu panu Václavovi Hankovi, bibliotekáři a strážníku národního českého museum, členu učených společností Varšavské, Krakovské, Vileňské etc., Rytíři řádu sv. Vladimíra v Praze.

Nové dílo o sv. Cyrillu a Methoději.

Ref. Fr. Snopek. (Č. d.)

Jináč zní ovšem zpráva legendy pannonské, ale i ona svědčí pro nás, jak se přesvědčíme. Všimněme si blíže jejího výkladu. Když ještě Methoděj meškal v Římě, prosil prý Kocel papeže, aby mu jej propustil. Knížeti stalo se po vůli. Methoděj byl propuštěn se slovy: Ne tobě toliko, nýbrž i všem těm krajinám slovanským posílám jej učitelem od Boha i od svatého apoštola Petra a s listem Sláva na výsostech Bohu.

Podivno, že tento list určen jest i Rostislavovi a Svatoplukovi a teprve v třetí řadě Kocelovi, ačkoliv o Methoděje prosil pouze Kocel. Papež v něm světce nazývá „svým synem“, což má znamenati, že byl tehda pouhým knězem. A skutečně životopisec mluví v hlavě 6. o posvěcení jeho na kněžství a teprve později na konec hlavy 8. vykládá, že jej poslal Kocel znova do Říma, aby posvěcen byl na biskupství v Pannonii na stolec svatého Andronika. Můžeme-li v té věci dovířeti našemu pramenu?

V hlavě 12. čteme list papežův: „Bratr náš Methoděj svatý pravověren jest a apoštolské dílo koná a v rukou jeho jsou od Boha

[1]) Bowring.

i od apoštolské stolice všecky slovanské krajiny.“ Na počátku pak téže hlavy naráží spisovatel na dogmatické spory na Moravě, kterým však dává ráz úplně fotijovský, protikatolický, protiřímský. Protivníkům Methodějovým se připisuje kacířství hyiopatorské, etymologicky učení, že Syn (vzhledem na Jana 15, 26) stal se Otcem Ducha svatého, t. j. že svatý Duch vychází pouze ze Syna, jak je máme v hlavě 8. legendy bulharské: ἐκ πατρὸς υἱὸν γεννηθέντα καὶ ἐξ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἐκπορευόμενον. A právě toto učení, máme za to, ne beze zřetele na svaté Konstantina-Cyrilla a Methoděje výslovně zavrhuje synoda wormská z roku 868.[1] Život svatého Methoděje vypravuje nejasně a zmateně, o čem jasný obraz máme z listů Jana VIII. z let 879. a 880. Svatopluk si stěžoval, že Methoděj neučí tak, jak učí církev římská. Proto jej papež povolal do Říma, zkoumal jeho učení u přítomnosti jiných biskupů, totiž na synodě, a seznav, že se v ničem neuchýlil od nauky církve římské, poslal jej nazpět na Moravu. Listem Svatoplukovi Industriae tuae ze 26. června 880 dosvědčuje nejenom jeho pravověrnost, ale i obšírněji poučuje o některých záležitostech církve moravské.

V naší legendě očekávají protivníci světcovi, že jej papež vyhnati poroučí: to byl skutečně úmysl jejich; toho aby docílili, namluvili Svatoplukovi, že neučí tak, jak by dle svojí přísahy učiti měl. Ale s údivem se dočítají: „Bratr náš Methoděj svatý pravověren jest.“ Toť není než podstatný obsah oné části listu Janova z roku 880., jež počíná slovy: Igitur hunc Methodium, a končí: tenere et psallere. V legendě čteme dále: v rukou jeho jsou... všecky slovanské krajiny. Methoději dána moc nejenom nad jeho okresem, nýbrž i nad ostatními zeměmi jazyka slovanského. Však ne teprve od Jana VIII., neboť papež tento, jakož jsme připomněli, na jaře roku 873. dává světci titul „náš legat“ a výslovně ho jmenuje arcibiskupem. Světec byl od roku 870. do 873. pronásledován od sousedních biskupův a vězněn. Poněvadž pak svatá stolice ani nevyznamenává ani výsadou neopatřuje byť i nevinně pronásledovaného, pokud není dokonale očištěn, ani vězněného, pokud není na svobodě, leč by jeho nevina byla zcela zřejma, i důstojnost jeho legatská i výsada jeho arcibiskupství, čili jak ji nazývá Kosmas letopisec, výsada kostela moravského pocházeti může jenom od Hadriana II.

Jak srovnáme svoje tvrzení s udaji naší legendy? Z počátku hlavy 8. máme slova „ne tobě jedinému toliko, ale i všem těm krajinám slovanským posílám jej učitelem od Boha i od svatého Petra, prvního nástupce (řecky bylo jistě určitéji a správněji παρὰ... πρωτοθρόνου a slovansky mělo býti отъ прьвопрѣстольника) a klíčníka království nebeského“, kterážto slova dle našeho názoru znamenají, že papež

---

[1]) Conc. Wormatiense anni 868. Praefatio. Nec enim (Spiritus sanctus) procedit de Patre in Filium, nec de Filio tantum procedit ad sanctificandam creaturam, sed ab utrisque procedere monstratur, quia caritas sive sanctitas amborum esse dignoscitur. (Joann. Dominici Mansi Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio. Tom. XV. col. 868. Venetiis 1770.

Hadrian II., jenž Methodějem dal památný onen list Gloria in excelsis Deo doručiti knížatům, zároveň čili současně jej ustanovil zástupcem apoštolské stolice u slovanských národů. V legendě jej posílá pouze učitelem, ne však v tom smysle, jak jej s bratrem poslal císař Michal III. Rostislavovi, nýbrž učitelem náboženství křesťanského ve smysle nejvznešenějším, jakým jest biskup mající plnou moc apoštolskou.

Všimněme si blíže listu Hadrianova o životě sv. Methoděje. Tam čteme mezi jiným: „Když by se pak někdo z přicházejících k vám učitelův... opovážil jináč převáděti vás, tupě knihy jazyka vašeho, budiž vyloučen, ale toliko na soud vydán církve, než se napraví."

Prohlédněme obsah věty oné. Mluví se tam o učitelích náboženství křesťanského, kteří byli a býti mohli jenom a výhradně členové stavu duchovního. Klerici tito podléhali jedině soudu biskupskému. Neboť kompetentním soudcem kněžův a jahnův i ostatních kleriků celé diecese dle kanonů jest moci svého úřadu iure proprio biskup. Mohl ovšem papež jakožto hlava církve delegovati některého kněze, třebas Methoděje, k rozsuzování sporů, jež měli mezi sebou duchovní říše Rostislavovy a území Kocelova. Ale kdyby se to bylo stalo, byla by výše o tom již zmínka v naší listině. Víme sice, že jsou v ní některé mezery, ale nejsou značné. Upozorníme na ně níže. Potom nemohl by dle logického postupu myšlenek delegován býti kněz k rozsuzování pří v našem listě před souvětím, o němž jednáme; zhola nemožno, aby se to stalo níže. Neboť se zde mluví zřejmě o soudě církevním; kde církev má souditi, tam nezbytně třeba soudce biskupa.[1]) Bavorským biskupům soud o tom nemohl býti ponechán, poněvadž by byli jistě rozhodli v neprospěch bohoslužebné slovanštiny, což odporovalo by intencím papežovým. Z toho nezbytně jde, že *Methoděj, když poslán byl s listem Gloria in excelsis Deo, byl již biskupem.*

K takovému soudu nás dohání i jiná ještě úvaha. Pokud totiž sahají naše vědomosti, bývají za legaty apoštolské stolice voleni především kardinalové neb alespoň členové kleru římského, pakliže byli odjinud vzati, výhradně jenom biskupové a arcibiskupové. Stálým legatem apoštolské stolice nikdy nebýval a nebývá dosud jmenován prostý kněz nebo pouhý biskup, nýbrž vezdy jenom arcibiskup vynikající svou zbožností a učeností, svým věhlasem.

---

[1]) Conf. *Dr. Franz Kober*, Der Kirchenbann nach den Grundsätzen des kirchlichen Rechts. Zweite Ausgabe. Tübingen 1863, p. 9. Vykládaje sv. Matouše 18, 15 17, spisovatel se dovolává Jana Chrysostoma (Homil. 61 in Matth.) ἐὰν δὲ τούτων παρακούσῃ, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τοῖς προεδρεύουσι tiskovým omylem u Kobera προσεδρεύουσι. Οἱ προεδρεύοντες (conf. πρόεδρος) jako latinské antistites, praepositi znamená biskupy. S klassickým tímto výkladem souhlasí Augustin (liber de correptione et gratia cap. 15). Corripiantur a praepositis suis subditi fratres correptionibus de caritate venientibus pro culparum diversitate diversis, vel minoribus vel amplioribus. Quia et ipsa, quae damnatio nominatur, quam facit episcopale iudicium, qua poena in ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere.

ba i sídlem. A právě u Methoděje bylo tím více třeba důstojnosti arcibiskupské, poněvadž papež chtěl pohnouti metropolitu salzburského, který nároky činil na část diecese světcovy, aby se spokojil s nově zřízenou diecesí pannonskou, k níž připojena i Morava, a přidanou ctí a mocí legata svaté stolice chtěl také zabrániti, aby němečtí biskupové se neopovážili podnikati něco proti muži, jenž tak velice byl vyznamenán od vrchního celé církve biskupa.

Poněvadž tedy i naše legenda potvrzuje, že Methoděj byl poslán jakožto legat apoštolské stolice ke Kocelovi, Rostislavovi a Svatoplukovi s oním památným listem Gloria in excelsis Deo a jakožto legat nezbytně měl nejenom titul a řád, ale i moc čili jurisdikci arcibiskupskou, nač ještě mluviti o druhé cestě světcově roku 870. za příčinou jeho svěcení na biskupství? Není patrno, že ji vybájil a vymyslil náš životopisec? Jaký měl při tom úmysl, uhodnouti nelze; tolik lze říci, že čistý nebyl.

Což pak věta hl. 12. „listu“ papežova „v rukou jeho jsou od Boha i od apoštolské stolice všecky slovanské krajiny?“ V bulle Industriae tuae roku 880. poroučí papež Jan VIII., aby Moravané přijali Methoděje jakožto svého pastýře s příslušnou jeho dustojenstvu poctivostí, poněvadž jemu svou apoštolskou mocí výsadu jeho arcibiskupství potvrdil a ustanovil, aby s pomocí Boží stálé měla trvání. Neudělil jemu nového plnomocenství, nýbrž zajistil jenom dříve udělené. Protože pak i v legendě výše v hlavě 8. Methoděj byl jmenován „učitelem všech zemí slovanských“, což poukazuje a dosvědčuje ustanovení jeho legatem čili zástupcem a plnomocníkem svaté stolice, vyznívají uvedená z 12. hlavy slova „v rukou jeho jsou... všecky slovanské krajiny“ jakožto výslovné potvrzení této důstojnosti světcovy Janem VIII., o kterém sice ostatní naše prameny mlčí, ačkoliv o tom pochybovati nelze, že i Methoděj o ně stál a se o ně zasadil, a že jemu ochotně uděleno bylo.

A ostatní prameny o tom docela mlčí? Máme za to, že stopu potvrzení legatské důstojnosti Methodějovy poskytuje nám spojka „*et*“ v bulle Jana VIII. Industriae tuae dle věrného opisu Dra. Račkého.[1] Tam čteme totiž: „et quia nostre apostolice auctoritatis precepto eius archiepiscopatus *et* ei privilegium confirmauimus.“ Dotčená spojka zřejmým jest důkazem, že buďto před ní nebo po ní v regestě přehlédnutím nebo neporozuměním opisovatelovým vypadlo nejméně jedno slovo. V prvním případě bylo by třeba předpoložiti souvětí souřadné: ve větě první by scházel výrok s předmětem, verbum totiž v prvé osobě čísla množného, na to poukazuje zájmeno „nostrae“; věta pak druhá (ei privilegium confirmavimus) byla by také neúplná, nejasná, bylo by za to míti, že i v ní něco bylo vynecháno. V případě pak druhém jaké slovo mohlo by býti vypuštěno? Přídavné jméno? sotva. Tedy podstatné jméno. Kterého pádu? Předcházející „archiepiscopatus“

[1] Sborník velehradský. Redaktor Jan Vychodil. V Olomouci 1896. Ročník VI., str. 16—21.

jest genitiv náležející doplňkem k předmětu věty „privilegium“. Tedy i vynechané substantivum bylo v genitivě. Huře jest určiti, jakého bylo významu? Zdá se nám, že nepochybíme, dáme li, že znamenalo jakési accessorium arcibiskupstva Methodějova, vlastně něco, co bylo jím podmíněno a co bez něho se ani mysliti nedalo. Taková byla *hodnost legata*, kterou měl Methoděj už od Hadriana II.

V listě Hannovi, biskupu frisinskému, píše roku 873. papež Jan VIII.: Methodium archiepiscopum legatione apostolicae sedis ad gentes fungentem. Podle toho v bulle bylo asi vypuštěno „legationis ad gentes“ nebo „legationis nostrae“, kterýžto výraz je sice trochu neobyčejný v tom spojení, ale připadá velmi. Mohlo by býti také „vicariatus nostri“.

Takovým způsobem dovozuji, že výborná naše legenda má v sobě mnoho pravdy. Tuto pravdu najíti úkolem jest historické kritiky. Podařila-li se mi práce poněkud alespoň, jsem spokojen; chybno-li mé dovozování v něčem, prosím o vyvrácení jeho neb o poučení; přijmu je rád.

Či by ani nebylo dovoleno tak pracně z legend vybírati zrnka pravdy?

Zření maje na výměr výsady z potvrzení privilegia arcibiskupství Methodějova Janem VIII. dovozuji, že co jest mimo zákon v listině potvrzovací (slovanská totiž liturgie), bylo také podstatou výsady samé čili hlavním obsahem listiny potvrzené, privilegia kostela moravského, jak ji nazývá letopisec Kosmas.[1]

Methodéji arcibiskupu a legatu apoštolské stolice dal Hadrian II. svůj list Gloria in excelsis Deo; legenda vypravuje, že kníže Kocel, když se k němu světec dostavil s listem, poslal jej do Říma, aby přijal zde svěcení biskupské. Zprávu legendy nelze vůbec ve shodu uvésti s mými logickými vývody. Zákony logiky jsou nevývratny, neuznati jich, ignorovati je protimyslno jest.

Upozornil jsem již dříve na některé nesrovnalosti v pannonských legendách.[2] Za takovou nesrovnalost považuji údaj hlavy 9. života sv. Methoděje, že papež dověděv se o věznění světcově bavorskými biskupy „poslal kletbu na ně, by nezpívali mše, pokud jej drží“, což přímo odporuje instrukci, kterou Jan VIII. svému legatu Pavlovi, biskupu jakynskému, v ústa klade tato slova: Cum ergo missus sim, ut tanto vos tempore a divinis ministeriis separem, quanto vos eundem venerabilem virum a ministerio sacro cessare coegistis. Nebyli tedy zbaveni služeb Božích pouze na ten čas, pokud světce drželi u vězení, nýbrž podle práva Pseudoisidorova měli býti odsouzeni tak dlouho se jich zdržeti, jak dlouho věznili Methoděje; světec tak dlouho měl v pokoji a bez všelikého soudního vyšetřování[3]) konati úřad svůj biskupský, jak dlouho jeho byl zbaven jejich vinou. Potom teprve papež sám obojí stranu souditi chtěl.

[1]) »Sborník velehr.« VI., str. 22.

[2]) Sborník historického kroužku družstva „Vlast“. V Praze 1896, str. 157. sl.

[3]) Překlad Pastrnkův kommatu (inconcusso et sine quaestione) str. 193. bez ohrožení a sporu nepřiléhá k originalu.

Takovou po případě moc měl legat Pavel. Listy Janovy jednotlivým biskupům ustanovují poněkud jináč, ale i zde mluví papež se vší rozhodností háje práva apoštolské stolice. Hermanrichovi, biskupovi pasovskému, ukládá, neobcovati s biskupy (communione... consacerdotum tuorum te privamus), což jest druh exkommunikace v církvi východní naprosto neznámý. „Nejstručněji a poměrně nejmírněji zněla slova papežova k arcibiskupu solnohradskému Adalvinovi", píše náš autor (str. 105.). Podivno, vždyť máme z listu jeho jedinou pouze větu, která nás neoprávňuje tak souditi. Že dlouhý byl a rovněž tak rozhodný jako jsou listy oběma jeho suffraganům, svědčí jeho tenor: Ne mireris, quia diximus, te agente sedem a fratre nostro Methodio recipiendam, quia profecto dignum est, ut tu, qui fuisti eius auctor deiectionis, sis officii commissi causa receptionis. Slovo „quia diximus" dosvědčuje, že již bylo o věci šířeji mluveno, zejména že již prve metropolitu salzburského uznal papež vinným, že hlavní byl příčinou (auctor) nekanonické deposice arcibiskupa Methoděje, a že za trest povinen je sám osobně jej dosaditi na jeho stolec. Zde máme pouze odůvodnění toho. Co více předcházelo, lze jenom předpokládati, že totiž jako v listech Hannovi frisinskému biskupům zevrubně vytčena byla nezákonitost jejich jednání s Methodějem a uražená tím autorita apoštolské stolice. Zcela jistě nekončil papežův list touto větou, nýbrž následovalo ještě několik myšlenek.

V 8. hlavě vykládá životopisec o posvěcení Methoděje na biskupství v Pannonii na prosbu knížete Kocela, a teprve v hlavě 10. zmíniv prve, že biskupové bavorští z vězení pustili světce, zprávu dává o poselství Moravanů do Říma, aby byl povýšen na arcibiskupství: dej nám Methoděje arcibiskupa. K čemuž legenda dodává: Ihned poslal jej papež (odkud, nepovídá) a přijav jej Svatopluk kníže se všemi Moravany, poručil mu všecky kostely a duchovní ve všech městech. Co tomu říkají naše prameny? Papež nařizuje biskupu Pavlovi, aby každou měrou doprovodil Methoděje k Svatoplukovi, aniž se dal odstrašiti jakými výmluvami biskupů bavorských nebo překážkami. Když tedy Methoděj na Moravě byl, nebylo třeba teprve ho posílati. Mám za to, že nám životopisec takovým způsobem chce objasniti, jak se pannonský biskup stal moravským arcibiskupem.

(O. p.)

Průvodce katolickou socialní literaturou.

Podává V. OLIVA. (O.)

26. **Popularní spisky** o podstatě a cíli socialismu, hodící se hlavně pro dělnický lid jsou: Der Socialdemokrat kommt! Varovný hlas k našemu lidu od starého vesnického faráře. 17. vyd., Frýb. 1891 (0·15). Der rote Judasbart der Socialdemokratie von V. Gottfried, a to první kniha: Vom roten Gottesfeind; druhá: Das blutige Revolutionsmesser der Socialdemokratie; třetí: Die leeren Hände der roten Weltbeglücker. Mnichov 1892 n (à 0·10); velmi originelně psaná brošurka: Der rote Doktor Quacksalber. M. Gladb. (0·05); C. Käser: Das Paradies der Socialdemokratie, so wie es wirklich sein wird, dle socialně-demokratických spisů pro všecky rozvážné dělníky, 5. vyd., Fb. 1899 (0·15).

Jiné brošury jsou: Was will die Socialdemokratie? Provolání ku křesťanskému lidu Filip Laicus, M. Gladb. (0·20); Mehrmann: Trau! Schau! Wem? anebo: Sedláče, pozor před socialními demokraty! Kulmbach (0·03); J. Galland: Der rote Wolf der Socialdemokratie. Osnabrück 1894 (0.10); F. Diefenbach: Die Socialisten auf dem Lande, Franf. 1893 (0·20); August Hohenthal: Der Socialdemokrat in der Westentasche, Mohuč 1891 (0·25); Max Oberbreyr: Das neue Programm der Socialdemokratie. Mohuč 1891 (0·15); G. F. Dasbach: Der Zukunftsstaat der Socialdemokraten, 5. sešit Dasbachovy lidové knihovny (4. sešit jedná: Die kath. Orden und die sociale Frage von G. F. Dasbach (0.10) — 6. sešit: Unsere Aufgaben gegenüber der Socialdemokratie, von A. Schmitz 0·10). 2. řada, Trevír 1890 (0·10); Justus Freimuth: Ein Recept gegen die Socialdemokratie. Duisburg 1890 (0·15); Placidus Banz: Christlich-social, anebo: pravá cesta ku řešení socialní otázky, Feldkirch 1897 (0·40); Hütet euch vor den falschen Propheten! (0·05) v Augsburku; Heraus mit Euerem Zukunftsstaate! několik otázek ku „cíle znalým“ socialním demokratům (0·05, vydal „Volksverein“); Gottesleugnung — Thorenweisheit (0·05, vydal „Volksverein“); katol. brošury „zur Wehr und Lehr“ v Berlíně (à 0·10) číslo 11. Hammerstein S. J.: Die Socialdemokratie bei Licht besehen, číslo 18.: týž: Kann ein Katholik Socialdemokrat sein? číslo 22.: Die kathol. Landbevölkerung im socialdemokrat. Zukunftsstaate; číslo 8.: Vilém Warmkönig. Socialdemokraten und Jesuiten, 7. vyd.

Specielně pro dělníky se hodí: M. v. Bremscheid O. Cap.: Der christliche Arbeiter, seine Würde, Bedeutung und Pflicht, 2. vyd. Mohuč 1891 (0·40); Gratian v. Linden O. Cap.: Die göttliche Mission der schwieligen Hand, Freundesworte an die christlichen Arbeiter. Dülmen 1891 (0·60); L. v. Hammerstein S. J. Arbeiterkatechismus, Kolín 1892 (0·25); Jos. Felix S. J. Ein Wort an die Arbeiter. Rb. 1872 (0·20); Wenzl Lerch S. J.: Der christliche Arbeiter. 4. vyd. Warnsdorf 1897 (0·10); Hamerle pod čísl. 8.;

M. v. Segur: Der junge christliche Arbeiter, t. j. malý duchovní pruvodce pro mladé lidi. Mohuč 1877 (1) a týž: Belehrungen und Ratschläge für Lehrlinge und Gesellen, Mohuč 1873 (0·35); A. Sarasa S. J.: Die Kunst, immer zufrieden zu sein, Rb. 1871 (0·30).

27. **Socialně-politické brošury** (Social-politische Flugblätter) „lidového spolku", jež (podobně jako „Provolání") v jakémkoliv množství zasílají se gratis a franko z centraly spolkové v M. Glasbachu. Posud vyšlá čísla (téměř v 9 milionech exemplářích) jsou:

1. Jsou otcové církevní předchůdci socialismu, či Může někdo býti dobrým katolickým křesťanem a zároveň socialním demokratem?; 2. Noví přátelé rolnictva s červenou kravatou — napomenuti venkovským hospodářům; 3. Co učinilo centrum pro dělnictvo?; 4. *A)* Co učinilo centrum v německém říšském sněmu a v pruském sněmu pro hospodáře?; *B)* Co učinilo centrum v německém říšském sněmu a v bavorském sněmu pro hospodáře?; *C)* Co učinilo... a virtemberském...?; *D)* Co učinilo... a hessenském...?; *E)* Co učinilo... a badenském...?; 5. Co učinilo centrum pro obchodníky; 6. Centrum a nepřímé daně. K objasnění a na obranu proti socialně-demokratickým útokům na centrum; 7. Co učinilo centrum pro řemeslníky? 8. Postup v oboru ochrany dělnické v zasedání říšského sněmu 1896—97; 9. Co jest lidový spolek pro katolické Německo, a co posud učinil?; 10. Jsou socialní demokraté nepřáteli náboženství?; 11. Má zákonnitá ochrana dělnictva býti provedena? Řeč poslance centra Dr. Hitzeho v říšském sněmu 20. ledna 1899; 12. Hospodářské výhody řemeslnických cechů; 13. Hospodářské přednosti řemeslnických společností; 14. Význam a úkol tovaryšských výborů; 15. Nutnost a úkoly křesťanských spolků výrobních; 16. Nejdůležitější ustanovení nového zákona invalidního z 13. července 1899; 17. Proč jest nutno zvýšiti obilní clo? Odpověď ku socialně-demokratickým nájezdům; 18. Co stalo se pro dělnictvo v zasedání říšského sněmu 1900?; 19. Jest centrum nepřítelem dělníků? Zároveň odveta na hanopis poslance socialního demokrata Hocha: Slova a skutky dělnictvu nepřátelského centra; 20. Nutnost, úkoly a prostředky katolických spolků dělnických.

K nim pojí se provolání číslo 1. Proč jest lidový spolek pro katolické Německo všude užitečným a nutným?; číslo 2. Činnost lidového spolku pro katolické Německo. Pak letáky: Německým katolíkům! kde objasňuje se činnost a úloha lidového spolku a: Výstraha před falešným kusem papíru (k agitaci proti bezbarvému tisku atd.).

28. Centralou „lidového spolku" byly vydány a mohou se toliko od ní po zaslání obnosu direktně objednati: **socialní časové otázky (sociale Tagesfragen) 1899 nn. Posud vyšly:**

1. sešit: A. Pieper: Volksbildungsbestrebungen. Jich nutnost a jich prostředky: přednášky, zábavní kursy, zábavné večírky, návštěva výstav, kostelů atd., knihovny, čítárny, rozdávání spisův (0·10); 2. a 3.: Význam a organisace dělnických komor. 2. vyd. 1901 (0·20); 4. Socialní konference kněží. Jich úkol a činnost (0·10);

5. Řemeslnické cechy a společnosti. Jich význam a úkol (0·10); 5. a 7. Pojištění invalidní. Postavení centra ku invalidnímu pojištění; rozsah a význam zákona ze dne 13. července 1899 (0·20) o inéalidním pojištění; 8.—11. Karel Trimborn a Otto Thissen: Činnost obcí na poli socialním či Komunalní politika socialní (0·40) — Větší práci o téže otázce uveřejnil Thissen v „Arbeiterwohl“; táž vyšla i samostatně v Kolíně, 1900 (0·50); 12. a 13. Nejdůležitější otázky agrarní. Přednášky K. Herolda (0·20). Pojednává se o clu, zákonu, o dohlížení na maso, právu dědičném, otázce dluhů, organisaci rolnictva, sebeochraně a hospodářských školách; 14. a 15. A. Pieper: Snahy střídmostní. Jich význam, úkol a prostředky (0·20); 16.—18. Praktické zařízení řemeslnických cechů a společností. Přednášky Dr. Grunenberga, Dr. Retzbacha a Schweitzera (0·30). Tento spis podává návod k organisaci řemeslnictva v cešich a řemeslnických komorách, jich zařízení a činnost; pojednává dále, kterak využíti možno zákona o společenstvích ve prospěch řemeslníků, jakož i o spolupůsobení katolických spolků tovaryšských při provádění organisace řemeslnické; 19.—22. Otto Müller: Katolické spolky dělnické, jich nutnost, úkoly a prostředky (0·40); 23. a 24. Pojištění proti nehodám. Obsah a význam zákona o pojištění proti nehodám ze dne 30. června 1900 (0·20); 25. Je zvýšení hospodářského ochranného cla nutným? 1901 (0·50).

29. Nákladem „Westdeutsche Arbeiterzeitung“ v M. Gladbachu vychází **„Dělnická knihovna“** (Arbeiter-Bibliothek). Doposud vyšlo číslo: 1. a 2. Christliche Gewerkvereine. Jich úloha a činnost. 3. vyd. (0·20); 3. Sociale Unterrichtskurse für Arbeiter (0·10); 4. Die Aufgaben der Arbeitervertreter in den Krankenkassen (0·10). **Ve vydávání čísel se pokračuje.**

30. **Brošury „Německého lidového listu“** (Deutsches Volksblatt) ve Stutgartě. Posud vyšly: číslo 1. Centrum und Flottengesetz, čís. 2. Fest und treu zum Centrum; 3. Das Koalitionsrecht des Arbeiters; 4. Benno Auracher O. Cap.: Was ein kath. Mann braucht (10 exempl. 0·25). **Ve sbírce se pokračuje.**

31. Sbírka brošur **„Osvěta lidu“** (Volksaufklärung), již vydává Ambrož Opitz ve Warnsdorfě (à 0·08, ročně 12 čísel) obsahuje číslo 1. K. Herdach: Missglückte socialistisch-kommunistische Versuche; a P. Heimbach: Ist Eigenthum Diebstahl?; 2. K. Herdach: Die eigentlichen Führer der Socialdemokratie; a Christliche Arbeiterfürsorge; 5. Registrator: Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit in der Praxis, či Socialní demokraté mezi sebou; a Otroctví a křesťanství; 8. a 9. Verdienstliche Thaten statt leerer Worte, či Socialní činnost církve; 13. Orest-Pylades: Socialdemokratische Kampfesweise; 15. kníže A. Lichtenstein: Was verdanken die Deutschen dem Katholicismus? R. R., Aus der Blütezeit des Innungswesens; 16. A. P.: Rettung und Hebung des Bauernstandes; 17. Gurnemanz: Die Greuel der französischen Revolution. V „doplňcích“ k „Osvětě lidu“ vyšlo č. 1. a 2. H. Gruber S. J.: Freimaurerei und Umsturzbewegung (0·18) a J. Beck: Kardinal Manning als Socialpolitiker (0·15).

Knihkupectví U. Mosera ve Štyrském Hradci vydává Sbírku časových brošur Sammlung zeitgemässer Broschüren (číslo à 0.16). O socialní otázce jednají: Č. 2. A. Stradner: Arbeit und Arbeiter ohne und mit Christus; 3. K. Schwechler: Freunde und Feinde des arbeitenden Volkes; 4. Faule Früchte am Baume der heutigen Gesellschaft; 7. Jiří Freund C. Ss. R.: Liberalismus und Socialdemokratie.

33. **Socialní povídky.** Každý sešit „Lidového spolku" přináší krátkou povídku ze života socialního. Zde uvedu pouze důležitější socialní povídky, jichž účelem jest poučiti lid o podstatě, cíli a směru socialní demokracie. Spisy ty hodí se velice dobře do lidových knihoven. Takové spisy jsou: Konrad v. Bolanden: Die Socialen. Trevír 1890 (0·30) a Die Socialdemokraten und ihre Väter. Mohuč 1894 (2·20); Franz von Seeburg: Der Socialdemokrat, vypravování pro dospělejší mládež. Einsiedeln 1899 (0·20); Max Benno: Glück auf! oder die wahren Socialisten. Stuttgart 1892 (1. sváz. 1·50); W. Koch: Opfer der Verführung. M. Gladb. (0·20); Leon Niederberger: Der Socialdemokrat. tamtéž (0·25); Athanáš Wolf: Die Volksbeglücker. 8.—10. svazek Dasbachovy knihovny, 2. řada, Trevír 1891 (0·30); Otto v. Schaching: Wucher und Socialdemokratie. 13.—15. sešit téže knihovny. 2. řada 1891 (0·30); M. Steigenberger: Aus der Welt der Maschinen. Augsb. 1887 (0·40); F. Laicus: Etwas später. Fortsetzung von Bellamys Rückblick aus dem Jahr 2000. Mohuč 1891 (1·80); Nach dem Umsturz, eine Vision von Louis Veuillot, z franćiny od Konstantina hraběte Waldburg-Zeila. tamtéž 1892 (1·50).

34. **Periodické časopisy, jež věnují se socialní otázce v theorii a praxi, jsou:**

Christlich-sociale Blätter, katholisch-sociales Centralorgan. Neusz, měsíčně 2 sešity (půlletně 3 Mk); Arbeiterwohl. Organ des Verbandes (stejnojmenného) katholischer Industrieller und Arbeiterfreunde, rediguje Hitze. M. Gladbach. ročně 12 sešitů (3 Mk); Monatsschrift für christliche Socialreform, Gesellschaftswissenschaft, volkswirtschaftliche und verwandte Fragen, založená od svobodného pána Karla v. Vogelsang a redigovaná od professora Dr. J. Scheichera. Sv. Hypolit, náklad „Basler Volksblatt" v Basileji. ročně 12 sešitů (8 Mk); Präsides-Korrespondenz. Organ für die Leiter von Arbeiter-, Gesellen-, Jünglings- und Arbeiterinnen-Vereinen, vydávaná od Dr. A. Piepera v M. Gladbachu. ročně 12 sešitů (3 Mk). Časopis tento jest novou řadou či pokračováním „Kölner Korrespondenz für die geistlichen Präsides kath. Vereinigungen arbeitender Stände"; Mitteilungen des Verbandes süddeutscher kath. Arbeitervereine. Stuttgart, ročně 12 čísel (pro členy spolku 1 Mk, pro nečleny 1·50); a Sociale Revue. Zeitschrift für die socialen Fragen der Gegenwart, vydává Dr. I. Burg. Essen-Ruhr. ročně 4 sešity (4 Mk).

35. Dělnické, dobře redigované týdenníky (noviny) jsou: Der Arbeiter v Mnichově; Die Westdeutsche Arbeiterzeitung v M. Gladbachu; Der christliche Arbeiter v Zell i. W. (Badensko) a Gerechtigkeit ve Vídni.

36. Nejdůležitější zákonná ustanovení o volbách říšských, zemských, obecních a do obchodních komor obsažena jsou ve spise Karla Schirmera: Was jeder Wähler wissen soll. Mnichov 1898 (0·20).

37. Instruktivní jak o otázkách politických, tak hlavně socialních je v alfabetickém pořádku dle jednotlivých hesel uspořádaná kniha Pavla Siebertze: Politisch-sociales Abc-Buch. Ein Handbuch für die Mitglieder und Freunde der Zentrumpartei. Stuttgart 1900, ve II. oddílech (à 2·25):

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCXXIV.

500. Klášter fulnecký. Fulnek, 13. prosince 1398. — G. I. c. 29.

Str. 443. ř. 1. original: vnum corpus sumus, ne: simus;
ř. 3. original: que *eciam* magis *pro* illis *fiunt;*
ř. 6. „ Olomuncensis dyocesis.

Záznam ze šestnáctého věku: Monasterium Fulnecense sua suffragia communicat conuentui Pustimiriensi.

Pečeti dvě na proužcích pergamenových poškozené velice.

CCCCXXV.

502. Biskup Jan. Mírov, roku 1398. — Manské knihy II. str. 134.

Str. 444. ř. 4. manské knihy: Woczkonis, ř. 6. Woczkonem;
ř. 4. 5. manské knihy dominium Titczynense etc. (Titczyn);
ř. 5. „ „ omylem: villis villis;
ř. 7. „ „ feodalia tak i ř. 16.;
ř. 8. „ „ et in ipse (sic) místo et *cum* ipse etc.;
ř. 9. „ „ quapropter *nobis* humiliter nobis et deuote supplicauit, omylem písařovým dvakrát: nobis;
ř. 10. „ „ ex successione (sucessione jest omyl tiskový);
ř. 11. „ „ resignare *seu donare* ex certa etc.;
ř. 16. „ „ de certa sciencia, bez: nostra.

CCCCXXVI.

508. Král Václav IV. Praha, 15. ledna 1399. — C. I. a. 23.

Str. 447. ř. 2. vidimus: Dum, diplomatář tiskovým omylem Cum;
ř. 5. vidimus: succurrere, succerere jest omyl tiskový;
ř. 5. 6. „ occurr*it* nobis *materia* per *quam;*
ř. 8. „ Johanni, ř. 15. Johannem;
ř. 10. „ authoritate (jako níže ř. 17.) *graciosius,* ne: generosius;
ř. 11. „ opida;
ř. 19. „ arctius;

ř. 20. vidimus: erario seu fisco, bez „nostro“ po: erario;
ř. 21. „ tocies, quocies etc.;
ř. 24. „ vicesimo.

Avšak Lechnerův otisk německého originalu není také bez chyby.
Str. 216. ř. 7. original: moge, ne: mogte;
ř. 9. original: vnd In ouch, ne: vnd in auch;
ř. 11. „ Steten, ne: Stetten;
ř. 13. „ beqwemlichst, ne: beqwemlichist;
ř. 14. „ dunken wirdet, nikoli: wurdet;
ř. 14. „ vngehindert *vnd* gebieten etc.;
ř. 20. „ dreissig mark, ne: dreiszig mark;
ř. 21. „ zu uormeiden;
ř. 23. „ vnlesslichen (s dvěma dlouhými *s*);
ř. 27. „ sechs vnd dreyssigistem.

Original byl opatřen pečetí na pergamenovém proužku nyní ztracenou. Na plikatuře má: ad relacionem Sigismundi subcamerarii Nicolaus de Gewicz.

Na rubě známka registratorova: ozdobné *R* Iohannes de Bamberg, (nikoliv I. R., jak píše Dr. Lechner). Záznam: libertas donacionis domini Wenceslai regis Boemie data domino episcopo ut possit in suis ciuitatibus noua thelonia valeat (sic) imponere. K tomu rumělkou: *II. k.*

CCCCXXVII.

514. Biskup Jan. Jestbořice, 21. ledna 1399. — Manské knihy. II. str. 141.

Str. 449. ř. 1. manské knihy: *Nos* Johannes dei gracia etc.;
ř. 2. manské knihy: Gestborzicz, též ř. 17.;
ř. 3. „ „ po slovích ad nos mají: veluti patronum legitimum;
ř. 4. „ „ cum *medio*, situm (scil. quartale vz. ř. 2.) inter agros iudicis parte ab vna et Bostyechonis laicorum ibidem in Gestborzicz parte ex altera, ne však, jak čte Dr. Lechner: sitis a laneorum, psánoť jest: situ s obloučkem nad slabikou *tu* a laicorū s obloučkem nad slabikou *ru*;
ř. 4. manské knihy: po slově: pecuniis mají: *foro emcionis* emit legitime etc.;
ř. 5. „ „ po nobis mají: humiliter et attente a dále: cum *medio* etc.;
ř. 7. „ „ nemají: nostra před: subnotata;
ř. 9. „ „ commutando *numerare,* assignare et deputare tene*retur;*
ř. 10. „ „ certos agros suos et ecclesie, bez et před „suos“;
ř. 12. „ „ supplicacionibus ergo *suis* inclinati, ne: subinclinati;
ř. 14. „ „ píšou: *kazam* a ř. 15. caza;
ř. 16. „ „ annectimus et *in dei nomine* incorporamus;
ř. 17. „ „ habenda, tenenda et possidenda libere et quiete;
ř. 17. „ „ Gestborzicz;
ř. 18. „ „ Sebastiani et Sebastiani (sic l. Fabiani et Sebastiani).

CCCCXII.

515 Týž biskup. Praha, 21. ledna 1399. — Tytéž knihy str. 62.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 450. ř. 8. manské knihy: Drozdové lhotě, omylem tiskovým: Dražďové lhotě; místo teček ř. 9. manské knihy: *Mikolavsova lhota* (sic, místo lokalu); ř. 12. manské knihy: jakž *to* sluší;
ř. 13. „ „ ježto *ji* k nám atd.;
ř. 16. „ „ Drzslawa.

CCCCXXVIII.

532. František kardinal kněz tit sv. Susanny. Řím, 16. dubna 1399 — Manské knihy II. 155.

Dr. Lechner listinu *zbytečně* ještě jednou otiskl v uvedeném časopise III. str. 304., maje v diplomatáři otisk důkladnější. Poněvadž jsem prve přirovnával text podle otisku Lechnerova. udám úchylky jeho a potom úchylky otisku v diplomatáři.

Otisku ř. 2. manské knihy: Ffranciscus;
ř. 3. manské knihy: Susanne presbiter etc. karitatem;
ř. 7. „ „ správně: existens (psáno asi: existeň) ne: existente (sic);
ř. 9. „ „ conswetum;
ř. 10. „ „ správně: *uere nemine* se opponente (ue nme), což oprávce neuměje přečísti vynechal a psal pouze nesprávné: se opponenti;
ř. 11. „ „ zřejmě: ad ipsorum coniugum peruenit notician *m* beze zkratku, ne: noticia;
ř. 12 „ „ consangwinitatis, tak i níže ř. 21.;
ř. 15. „ „ hiidem, ne: hii duo;
ř. 23. „ „ *misericorditer* dispensetis (psáno: miter, ne: clementer; podivno, že již vydavatel diplomatáře tak četl; dále bylo sice psáno: dispensatis, ale z písmene *a* utvořeno jest patrné *e*;
ř. 24. manské knihy: *decernentes,* decernet s obvyklou kličkou znamenající zde *es* ne pak: decernatis.

Nyní otisk v diplomatáři sv. XII str. 471.

Str. 371. ř. 3. manské knihy: karitatem;
ř. 5. manské knihy: aliquod impedimentum;
ř. 8. „ „ ecclesie, *uere* nemine se opponente;
ř. 10. „ „ consangwinitatis, tak i ř. 18.;
ř. 15. „ „ *penitenciarie* (psáno pniarie s obloučkem nad n i), ne: procuratrie;
ř. 19. „ „ *misericorditer,* jak výše dotčeno. ne: clementer;
ř. 20. „ „ Mai.

CCCCXXIX.

535. Týž kardinal. Řím, 20. dubna 1399. — Insert jako výše

Str. 472. ř. 1. a 4. manské knihy: Elizabeth;
ř. 4. manské knihy: consangwinitatis *sunt* coniuncti;

ř. 5. a 9. manské knihy: *misericorditer,* jak výše dotčeno, ne: clementer;
ř. 7. „ „ a stipite *communi;*
ř. 14. „ „ domini nostri pape, cuius *penitenciarie* (ne: procuratrie) etc. „nostre" jest omyl tiskový.

CCCCXXX.

535. Biskup Jan. Kroměříž, 1 května 1399. — Manské knihy II. str. 140.

Str. 473. ř. 2. manské knihy: pro ipso *et cum ipso domino episcopo;*
ř. 5. manské knihy po: pragensium: *morauici numeri et pagamenti uidelicet sexaginta quatuor grossos pro qualibet marca computando;*
ř. 7. manské knihy po: promittimus: *bona nostra fide sine fraude manu coniuncta et indiuisim ipsis domino etc.,* opětuji, zcela zřejmě psáno jest v manských knihách: indiuisim, nikoli jak opravuje Dr. Lechner: indiuisum přidávaje: (sic!);
ř. 7. manské knihy: *domino* Bohuschio etc., ne: et Bohuschio etc.;
ř. 8. „ „ integraliter *et complete* in festo etc.;
ř. 9. „ „ non fecerimus, *quod absit,* extunc;
ř. 9. „ „ per *prefatos* creditores;
ř. 10. „ „ ad prestandum *verum et consuetum* obstagium;
ř. 11. „ „ non *demonstrando,* ne: demarcando;
ř. 12. „ „ fuerit *demonstratum,* jako jinde, ne: demarcatum;
ř. 15. „ „ Chremsir *anno domini* millesimo trecentesimo nonagesimo nono.

CCCCXXXI.

536. Týž biskup. Kroměříž, 12. května 1399. — Tytéž knihy str. 143.

V záhlaví má býti: Vícov (ne: Víčov), tak i č. 544 str. 479.

Str. 473. ř. 1. manské knihy: notum facimus, Quia *dominus* Smilo etc. bez: etc. po: facimus;
ř. 2. manské knihy: ecclesiam *nostram* Olomucensem;
ř. 4. „ „ gratuite.
Str. 474. ř. 1. manské knihy: principem *et* dominum etc.; *et* Boemie regem;
ř. 5. manské knihy: maiestatis *personaliter* constituti;
ř. 7. „ „ proficiscentes, snad místo: proficientes, tisk omylem: profisciscentes;
ř. 8. „ „ aliquot ann*is*;
ř. 10. „ „ *et* moravici numeri et pagamenti;
ř. 14. „ „ marcas *grossorum;*
ř. 20. „ „ Heltinsteyn;
ř. 25. „ „ *prefatis* nostris creditoribus in ipso *iam dicto* termino;
ř. 27. „ „ statim *omni* occasione etc.;
ř. 29. „ „ in ciuitate Olomucensi (Olomucen);
ř. 32. „ „ *uel* ad quorum manus, ne: et ad etc.;
ř. 33. „ „ iterum moniti *fuerint,* statim *predictum obstagium* quilibet etc.;
ř. 40. „ „ christianos *uel* iudeos.

CCCCXXXII.

537. Týž biskup. Datum snad 12. května 1399. — Manské knihy II. str. 144.

Str. 475. ř. 6. manské knihy: absque omni *malo* dolo.

CCCCXXXIII.

546. Týž biskup. Olomouc. 28. července 1399. — Manské knihy II. str 134.

Str. 480. ř. 3. manské knihy: per gwerras;
str. 481. ř. 2. „ „ dampnis, nobis prout tenentur.

CCCCXXXIV.

558. Olomucká kapitola 1. října 1399. — Koncept statutu str. 41.

Str. 497. ř. 2. statut: loco capi*tuli*:
ř. 4. statut: exstant;
ř. 5. „ správně: regunt et tenent:
ř. 7. „ contingit;
ř. 10. „ quam *per* duos.

Z nové poesie.

Referuje František Dohnal.

IV.

Xaver Dvořák: Improperie. Básnické obzory katolické č. 6. Vydal „Nový Život" v Novém Jičíně 1902. Cena 1 K.

Když přečetl jsem novou knihu básní X. Dvořáka „Improperie", mimoděk připadla mi krásná, hluboká slova z Verlaineovy „Moudrosti": „Žal křesťanský je přenesmírný, jak srdce lidské je ten žal. Dřív trpí, potom dumá mírný, a tiše jde svou cestou dál." Ano, bolest a z ní prýštící smutek jest hlavním motivem, jest obsahem, jest zdrojem, z něhož vytryskly „Improperie". Ne bolest divoká a pomstychtivá, zoufalá až do strnulosti, jako byla bolest antická, pohanská, nemající naděje a neznající útěchy, ale bolest tichá, dumavá, trpící, přece však nezoufající — taková je bolest Dvořákova. Jako bys stál u jezera: ta hladina taková klidná, nezčeřená, ani vlnky nevidět; ta hladina probřáta paprsky slunce až ke dnu hledí teď tiše vstříc noci a chladu — ale klid, to ticho takové smutné, tesklivé... cítíš, že po té klidné hladině přehnala se právě bouře, že odehrálo se tu drama, jehož poslední akty doznívají tam ještě v hlubinách. Slyšíš dosud zmatené hlasy, slyšíš tichý pláč, chvílemi jakoby zaúpěl kdosi, jakoby vykřikl bolestí — ale zvolna přece tiší se všechno, požáry hasnou, mlhy se ztrácejí: nový den vstává nad obzorem. Nový den, který zahojí rány, nový den, v kterém zapomeneš na ztráty minulé...

Ztráta vždycky bolí, a bolí tím více, čím více jsme to, co jsme ztratili, milovali. A ztráta srdce, které jsme nejen milovali, ale které také milovalo nás; ztráta srdce, o němž jsme věděli, že cítí s námi, že rozumí našim tužbám, našim snům, našim bolestem; ztráta srdce, jako je srdce matčino: ztráta taková bolí dvojnásobně. Stín opuštěnosti

vkrádá se v duši. Tak sám. tak sám na té cestě křížové! A ta cesta tak daleká a tak těžká jest!

To těžká cesta jest, od té chvíle více,
co shasly nejsladší všech zřítelnic:
tak jít, tak jít! tak sám, tak sám!
a vědět, na té cestě křížové
že již tě, matko, nikde nepotkám!

Jsou to zvláště čísla prvního oddílu, věnovaného „Památce zlatého srdce“, jež bezprostředně vytryskla z bolesti nad smrtí mateřinou. Avšak i v druhé části knihy, kde jsou překrásné meditace z přírody, stále a stále vrací se vzpomínka na matku, na tu strašnou hodinu, která mu vzala, co měl nejdražšího. Ale znenáhla bolest se tiší, nastává resignace. Hle, kolik takové tiché, usmiřující resignace, kolik sladkých, v slzách usmívajících se vzpomínek obsahují tyto, řekl bych, Verlainovskou něhou dýšící verše:

Kristus.

Má kathedrála krásná, kam jsem vcházel
v těch dobách prvních dětsky naivních chvil!
Cit sladkých vzrušení vždy doprovázel
mou duši, o nichž cizinec jsem snil.

Tam s tabernaklu mezi archanděly
mi Kristus vlídně ukazoval dlaň,
v ní rány úzké bledě krvavěly:
Ta těžká viny vyplacená daň!

Na ňadrech srdce z hloubi vynořené:
když vyprázdnili drahé krve tíž,
jen kraje od ní ještě zapálené —
vnitř purpurová její božská skrýš.

Zde můj duch v extasích se žhavých trávil,
se zapaloval v lásky tušení,
své mety ku věčnosti rozestavil,
kam Eliáš hnal žhavé spřežení.

Teď vyhasly mé žáry v polích jiných
a v srdci místa černě spálená;
už nenajdeš míst oněch pohostinných
a kathedrála dětství ztracena.

Jen Kristus její v chvíli nejžalnější
v mou duši sestupuje po čase,
má rány svoje větší, krvavější
a jako slzy svítí po řase.

Ale nelze jinak! Člověk něco milovati musí. Nechť je to cokoliv, něco však jistě si najde, co by dalo směr jeho touhám a snům, co by plnilo duši jeho. A čím čistší a vyšší je duše naše, tím vyšší také je předmět tužeb našich, tím vyšší je předmět lásky naší. A tak i zde. Srdce básníkovo hledá a nalezá nový předmět lásky. Nyní, kdy zbaven všeho, co dosud poutalo ho k pozemskému, tím více přilne, tím více ponoří se v tajemné zdroje nadzemského... Je to skutečně zajímavý proces duševní. Napřed (v I. dílu knihy) bolest, prudká a hluboká, passivní sice, ale přece dosti velká, aby zaujala všecka místa, všecky smysly, bolest, v jejíž nejtěžší chvíli mihne se cos i jako blesk vzdoru (Moriturus te salutet!), ale jen mihne, jen šlehne jako okamžitá erupce, vracejíc se hned v sebe a tak v sebe zvrácenou a sebe stravující dále zůstávajíc. Potom přichází resignace (II. díl), přicházejí motivy smrti s tušením posmrtného života, přichází touha ponořiti se v krvavé moře západu, projíti tím tajemným brodem a sestoupiti v brány tmy nebo zoře, přichází touha shoditi okovy těla, „vyjíti z těla ven a najíti tak konejšivé tony pro zašlý sen.“ (Vodotrysk. Zemi, Západ a j.) Ale když vše hrozí již smrtí a stagnací, na černých spáleništích srdce vyžehne náhle život nový, žhoucí a oslňující žárem sluncí poledních. Čísla jako: „Sanguis Christi“, „Vinea Christi“, „Tajemné zraky“, „Touha“ a j. — toť zajisté pěkné ukázky moderní mystiky katolické.

—

Nová díla.

Dr. Fr. X. Novák: **Pohledy do života bohoslovcův a kněží.** V Brně 1902. Nákladem benediktinské knihtiskárny. Str. 421. Cena 2 K 40 h.

Je to vážná, vzácná kniha aforismův o kněžské ctnosti, práci a modlitbě. Jedná sice napřed o bohoslovci, pak o knězi, ale celá týká se obou, dle okolností a potřeby. Spisovatel seznal život i úkoly kněžské, má právo o nich mluviti, a činí tak se vzácnou upřímností i svědomitostí. Jsou to sice většinou myšlenky přednášené častěji o exercitiích, ale prohloubené, s rozšířenými hledisky, jak je pěstovali nejslavnější mistři exercitií à la Klinkowstroem; nelze proto opravdu si pomysliti, že by kniha s promyšlením přečtená nezůstavila dobrého účinku.

Úvahy její provázejí kněze od začátku v rozmanitých okolnostech a úkolech, a v tom smyslu jest soustavná. Aforistickou formou však zachovala si zcela příhodně volnost rozhovoru o jednotlivých stránkách dle chuti a potřeby, ačkoliv ani tak nepozorovati veliké nesouměrnosti ani podstatných mezer. Poněkud větší důraz položil bych snad výslovně (implicite stává se to častěji) na ctnosti t. ř. společenské neb občanské u duchovního, jež vypadají sice jako přirozené, samozřejmé, ale u křesťana jsou nadpřirozené, u kněze pak zhusta vysvětlují tajemství požehnaného působení, čelíce proti t. ř. sesedlačení ve všelikých jeho podobách a činíce kněze všechno všechněm; moralka tomu říká affabilitas a všelijak jinak, není však míněna jenom etiketa. Hlavní ovšem jest podklad osobní svatosti, ale víme dobře, že „divným" svatým se každý rád — vyhne; veřejný život vyžaduje také veřejných ctností, jež u pravého křesťana budou výkvětem ctností soukromých (pokora a shovívavost, bratrství, ústupnost, šetrnost bliženská atd. atd.).

O jednotlivostech není téměř co poznamenati. Na str. 100. mluví se o apologetice popularní a systematické, které prý nemáme. Myslím, že jí nemá žádná literatura, neboť je to věc nemožná; spisy, které se za takové pokládají, se pěkně a pohodlně snad čtou, ale nestačí na obranu ani proti socialistickým plátkům. Je to jako s každou jinou vědou: něčemu z ní porozumí každý, ostatek musí buď věřiti aneb — nechati.

Zmínka o vadách breviáře na str. 380. správně akcentuje povinnost, od níž ovšem nedispensuje kritika sebe více oprávněná; ale že byla a jest také povinnost breviář řádně upraviti, jest přece beze vší pochybnosti, a je to povinnost závažnější, jako všechny povinnosti vůdcovské, která náhodou není ani tak nesnadná, kdežto zajisté naopak ukládá se „onus" duchovně méně prospěšné závazkem, recitovati na př. téměř denně texty nesrozumitelné, a ujímá se mnoho prospěchu nevyužitkováním přečetných partií Písma. Sv. Jeronym zajisté nikoho nedispensoval od četby Písem, když proti chatrným překladům horlil! Stanoviska nemají se přesouvati — něco jiného jest meditace, něco jiného vědecký úsudek; v učebnicích a exhortacích může stokrát se opakovati, jak to všechno krásně zařízeno — když to není pravda, spíše se tím uškodí než pomůže. Závaznost zákona však tím docela není dotčena!

Literatura česká XIX. století. Laichterův Výbor nejlepších spisů poučných. XIX. Díl I. Str. X a 940.

Dějepis literatury byl u nás do nedávna. dosť podivno, zanedbán velice. Dílo toto jest vlastně prvním pokusem o popis literatury naší v 19. století, jaký možno dle nynějších pokroku vědeckých za opravdový dějepis literatury uznati. O práci rozdělili se mladší badatelé směru t. ř. realistického, jemuž možno sice s našeho stanoviska leccos vytýkati nechvalného, jednoho však nelze upříti (snad ani s vlastním zahanbením): že se tam učí pracovati a pracuje! Ideový ráz probuzení našeho líčí p. prof. Dr. Jakubec (dějezpyt, slavistika atd.), jazykozpytnou činnost zvláště Dobrovského p. prof. Dr. E. Smetánka, dramatiku a belletrii p. prof. Dr. Jan Máchal, veršovnictví p. prof. Dr. Jar. Vlček, jenž píše též o evangelickém Slovensku; nejpopularnější část připadla p. prof. Dr. Jos. Hanušovi, vylíčiti totiž osudy rukopisů nyní za padělané pokládaných a činnost osob s nimi ve spojení uváděných, z nichž on sám Hanku a Lindu bezpečně za padělatele pokládá, V. A. Svobody nějakou součinnost aspoň tuší.

Dílo vyniká mnohou předností, zvláště bohatstvím látky a dle toho plastikou popisu. Nepočítajíc pouze na vrstvy učené, psáno jest hezky ze široka, ale zajímavě; některá opakování jsou takořka nezbytná. Hlavní hrdina našeho probuzení, Dobrovský, osvětlen se všech stran takořka bengálem; každý sice uzná, že mu satisfakce dávno patřila, avšak o jeho povaze nebude nikdy tak docela příznivě souditi — stačí jen vysloviti jméno cynického Stacha, aby člověk jen poněkud jemnocitný a charakterní byl disgustován. Byly to zkrátka povahy josefinské, na něž by bylo třeba také péra Brunnerova.

Slovanská bibliografie lékařská a revue. Pořádá Dr. J. Semerád, assistent první české lékařské kliniky a redaktor „Časopisu lékařů českých". Zvláštní otisk z „Časopisu lékařů českých". V Praze 1900.

Vědomí slovanské pěstuje se u nás Čechů poměrně dosti, jak všeobecně známo. Povaha našeho věku žádá, aby se tak nedálo jen slovy, nýbrž skutečnou, positivní prací. Tu chci dnes nadpisem spisu právě podaným upozorniti na jednoho tichého, ale vydatného pracovníka v oboru konkretním. Z počátku pracoval po několik let úplně sám, věnoval bibliografii slovanské v oboru lékařství volný čas a výtěžek své práce uveřejňoval v „Časopise". A práce mu, jak říkáme, rostla pod rukama, zásilky časopisův a knih se množily, ale množil se i užitek z práce té. Zvláště dva doklady o tom svědčí. Na sjezdě lékařův evropských v Rusku práce česká byla náležitě oceněna, o což patrnou zásluhu mimo jiné činitele měla i tato bibliografie. Když pak se připravoval roku 1901. jedenáctý sjezd lékařův a přírodozpytců ruských v Petrohradě, dostal Dr. Semerád velice lichotivou prosbu od sekretáře přípravného komitétu A. Vladimirova, professora císařského institutu prince Oldenburgského v Petrohradě, o pomoc při sestavování bibliografie pro účely onoho sjezdu. Mezi jiným píše: „Jsem přesvědčen, že nikdo mimo Vás není s to, aby mi pomohl vydatně úplným seznamem všech slovanských

lékařských časopisu s udáním adres jejich redakcí.“ Tak česká práce došla opětného uznání ve vědeckém světě.

Nyní již si vychoval Dr. Semerád několik spolupracovníku, tak že myšlenka jím pojatá jisté úspěšně dále bude prováděna a ještě rozšířena. O praktické upotřebení postaráno tím, že bibliografie na konci má rejstříky, o nichž v některé zprávě byla řeč. Pro studium literatury při vědecké práci je to velice účelné.

Do názvu „bibliografie“ přijato slovo „revue“ počínaje druhým ročníkem. To proto, že se budou podávati i „zprávy ze slovanských sjezdův a pod.“ Počátek učiněn v druhém sešitě téhož ročníku zprávou o „druhém sjezdě zástupců slovanských lékařů v Praze roku 1901.“, dále o „schuzi Slovanského komitétu“ v Praze 27. května 1901. Revue ukazuje, jak pilně začíná se pracovati v oboru lékařském společným postupem slovanských lékařů. Práci té přejeme upřímně nejlepšího zdaru.

Nové spisy právnické. *Dr. Antonín Pavlíček*, vynikající právník náš, obohatil českou literaturu opět novou vzácnou knihou. Je to srovnávací studie Chek ve vědě a zákonodárství, vydaná nákladem České Akademie pražské. Předeslav náčrtek nynějšího stavu chekoprávního v Rakousku a v Německu, seznamuje nás s historickým vývinem cheku, zejména v Hollandsku, kde již od 16 a 17. století setkáváme se s podobnými poukázkami, a v Anglii, kterou prohlašuje za pravou vlast cheku v nynějším jeho významu. Dále líčí vývoj a stav zákonodárství chekovního v Anglii, v severní Americe, kdež přes velikou rozšířenost cheku úpravy zákonné téměř ani není, ve Francii, v Hollandsku, Belgii, Italii, ve Švycarsku, v Portugalsku, ve Španělsku, ve státech Skandinavských, v Rusku, Rumunsku, Německu, Uhrách a v Rakousku. V dalších podrobných částech své studie přihlíží spisovatel i k zákonodárství japanskému a argentinskému. Velice zajímavými jsou pojednání o pojmu a druzích cheku, ježto jest zejména pojem cheku ve vědě velmi sporným a v zákonodárství různě upraven. Účelem a podstatou obchodu chekového jest, jak spisovatel praví, aby chek zprostředkoval placení hotovými, a to z fondu u trassata (z pravidla bankéře) k disposici vydatelově (plátcově) se nalézajícího, záležejícího v hotovosti nebo pohledávce saldovní nebo zakládajícího se i na úvěru poskytnutém. Plátce, vydatel to cheku, chce prost býti námahy, nebezpečí a nepříjemností, které spojeny jsou se spravováním pokladny a placením hotovými a proto přenáší úkol ten na trassata čili chekovníka, kterého ku placení, a to pravidlem ve prospěch osoby třetí, ale někdy i ve prospěch svůj vlastní poukáže. Chek jest dle Dr. Pavlíčka druh písemné poukázky, doplněné a modifikované i zvláštními specialně chekoprávními i směnečnými ustanoveními, kteroužto vydatel na základě fondu u trassáta čili chekovníka uloženého buď osobám třetím platí, neb i pro sebe sama opatření činí.

Z nejdůležitějších ustanovení chekoprávních uvésti sluší, že passivní zpusobilost chekovní (t. j. zpusobilost býti trassatem) bývá v ruzných státech obmezena, a to na banky, bankéře nebo na obchodníky vůbec,

dle rakouské osnovy (zákona chekovního dosud nemáme) je způsobilost mimo banky a ústavy, které dle stanov svých jsou oprávněny k ukládání peněz na cizí účet, obmezena na osoby bankéřské obchody provozující, pokud jsou v rejstříku k tomu účelu zavedeném zapsány, a na c. k. poštovní spořitelnu; dále musí zníti chek vždy na viděnou, „na požádání", poněvadž není chek na rozdíl od směnky papírem úvěrným a cirkulačním, nýbrž prostředkovatelem placení hotovými.

Dále pojednává spisovatel o rozných druzích cheku, o jeho náležitostech, o převedení a přijetí cheku, o předložení cheku ku placení, o vyplacení jeho a důvodech, z kterých lze zaplacení odmítnouti. Pečlivě probrány jsou právní poměry mezi vydatelem a trassatem, jakož i mezi tímto a majitelem cheku, mezi majitelem cheku a vydatelem, jakož i indossanty. Dále jest pojednáno o promlčení a obmeškání, o ustanoveních trestních, náhradních a poplatkových a jsou též připojeny formuláře chekové dle rakouské osnovy z roku 1895., jakož i její text.

Docent německého práva na české universitě pražské, *Dr. Miloslav Stieber*, podal právnictvu českému důkladné a obšírné dílo historicko-právnické: **K vývoji správy.**[1] Vliv českých živlů na správu v Dolních a Horních Rakousích a její význam pro rakouský exekuční proces.

Také tento spis vyšel nákladem České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v rozpravách třídy I.

Dr Josef Oskar Worel vydal pojednání **O výměnku v exekuci.** Předeslav rozbor pojmu a povahy výměnku, jedná v kapitole první o výměnkáři, pokud sám exekucí právu svému průchod zjednává, v kapitole druhé pak o tom, jaké postavení zaujímá výměnkář v exekuci jiným věřitelem vedené; otázky sem spadající jsou nejobtížnější a proto jim věnuje spisovatel největší část svého spisku. V kapitole třetí jedná o exekuci na výměnek, pokud dle nového exekučního řádu vůbec z ohledů na výměnkáře jest přípustna.

K. LÖFFLER.

Prof. Fr. Ruth a *Pavel Körber*: **Kronika královské Prahy** a obcí sousedních. Seš. 1. str. 32. Cena 60 h.

Zatím jen ohlašujeme začátek díla, jež i látkou i zevnější úpravou tak láká, bychom je co nejlépe doporučili. Jestiť to nejen historický a umělecký místopis, nýbrž poutavá vlastenecká kronika pražských památností, jež namnoze památny jsou celému národu.

Popisy a zprávy seřaděny abecedně dle adressáře. Jelikož dílo nemá a nemůže býti obyčejným průvodčím, u něhož bychom předpokládali seřadění topografické, bude takto jakousi praktickou encyklopedií pražských zajímavostí.

Četné obrazy jsou velmi vhodně voleny a vkusně provedeny. Oběma pánům, spisovateli Ruthovi i umělci Körbrovi náleží upřímný dík, že se díla toho podjali; ovšem slušno je také podporovati odebíráním díla. (Adressa vydav. p. Pavel Körber v Praze, Pštrossova ul. 2.)

[1] Správa ve smyslu německého »Gewährleistung«.

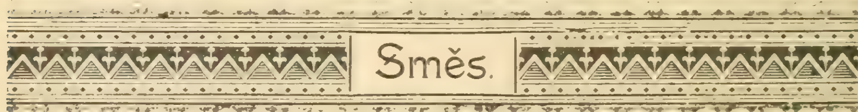
Dr. Fr. Sitenský: **Hospodářský slovník naučný.** Nakl. F. Šimáček v Praze. Sešit po 32 str., 60 h.

Zvýšené praktické požadavky i rozkvět českého školství hospodářského učinily velmi potřebným dílo tohoto druhu. Dle prvních sešitů soudě bude to repertorium bohaté i spolehlivé. Hesel jest ohromné množství, tak že málokteré mezery se najdou. Spracována pak jsou stručně ale obsažně a přesně. Řada odborných znalců ručí za to, že i dále povedeno bude dílo stejně důkladně jakožto vydatná příručka pro všechny odbory hospodářství polního, lesního i průmyslného.

Illustrace jsou četné a případné, nikoli tuctové, nýbrž podle theoretických i praktických požadavků vybrané i provedené.

Emil Kolář: **Slovanské melodie.** Svazek VI. Paťha Jan, Prosté motivy. Pihert J. J., Romance. Polášek J. N., Z pod Hukvaldů. Musil F., Dumka. Janáček Leoš, Po zarostlém chodníčku. Hemerka O., Slovácké písně. V Ivančicích 1902. Str. 29. Cena 2 K.

Milerádi upozorňujeme na zaslaný nám VI. sešit „Slovanských melodií", podávající skutečně cenné skladby pro harmonium, psané slohem snadnějším i umělejším, jako jest na př. bravurní skladba Janáčkova, na harmoniu však těžko provedná. Zajímavé jsou dva kusy „Z pod Hukvaldů". Chválíme, že ke „Slováckým písním" přidána také slova. Úkol podniku je chvalný a vděčný: raziti národní hudbě cestu i do skladeb pro tak oblíbený nástroj, jako jest harmonium.

Upřímné slovo o četbě pronáší p. V. Pol. v „Životě": „**Každý román, byť nebyl krvák, byť byl zcela cudný, v němž líčí se i čistá** (t. zv.) láska ať naturalisticky (hodí-li se), ať romanticky, že vzruší a vzbudí touhu také tak milovat, mít také takové city — skoro by bylo lépe říci pocity — považuji za zhoubný. Tím spíše, jestli ten, kdo čte, je letory melancholické, nebo vůbec svými disposicemi nakloněn ku mocným citům.

Tu horečnost současnou, ty sebevraždy a šílenství „z lásky" mají na svědomí jen páni spisovatelé, ať jsou řádu prvního nebo posledního. To, co pak lidé zovou láskou, jest jen takovou „odkoukanou" napodobeninou románu, jejž četli. Znám lidi, muže i ženy, že po každém románě milovali jinak. A že každý román je psán „na ně", na „jejich lásku", toť známá věc. „Právě jako Ty a já!" Četbu takovou a lásku tohoto druhu nepovažuji za nic vznešeného, jak bývá líčeno, nýbrž za opíjení tak, jako lidé jiní opíjejí se vínem, pivem i kořalkou.

Ta pravá láska, a mně to slovo je nyní, kdy chci několik slov říci o tom, co skutečně cit onen je, ten vznešený, svatý, klidný cit, to slovo

je mi nyní po onom dříve líčeném nevhodné, zhaněné, pošpiněné, — nedá se žádnými slovy popsat, žádnými popisy vzbudit. Jest pro ně jediné vyjádření, vždy totéž slovy, ale nekonečné smyslem. „Mají se rádi.“ A věřte, spálit — a tím Koniášem bych chtěl být — všechnu tu spoustu knih, se všemi vznešenými a krásnými obrazy i popisy lásky, a pak psáti knihy o životě, jak je v čistých svých vztazích a nelíčit nikde lásku, a jen napsati „měli se rádi“, a bylo by po nervosním tom žití z veliké části. K tomu ovšem nedojde, neboť zabránili by tomu i ti, jimž ta líčená „láska“ nejvíce škodí, i ti, jimž nejvíce prospívá: zamilovaní, mnozí spisovatelé a hlavně nakladatelé.

Má sice vzrušující líčení „lásky“ u každého následky a vlivy více méně zhoubné, ale u mládeže dospívající zvláště. Hrozný příklad toho z blízkosti své mohu podati. Známý jeden ve II. tř. realky dostal od knihovníka ku čtení spis „Krásná otrokyně“, sám již nedosti jasně naň se pamatuji, byl to překlad z ruského. Bylo tam mnoho lásky a citového dráždění. Následek byl strašlivé vzrušení citové, jež mělo v zápětí pohlavní poruchy až do doby mladých mužných let.

Pro mládež bych naprosto zavrhl jen nepatrně podrobnější líčení t. zv. známostí, lásky. Pro věk vyspělejší mám vzor knihy „Naši“ od Holečka a „Babička“ od Němcové. Kniha „Naši“ je z veliké části i mládeži přístupna, ba ve mnohých místech i velice vhodna. Ve svém vnitřním celku je „Naši“ vzor české knihy. I „Psohlavci“ nám vyhovují.

Že knihy poučné bych chtěl čtenářům dáti, rozumí se samo sebou. A to brzy, co nejdříve, jen aby lehkou četbou od nich nebyli odvráceni. Znám t. zv. intelligenty, kteří přečtou třeba „Tři mušketýry“ na ráz, ale vědeckou knížku o 20 stranách ne. Ta je unaví!

Chci-li podati ukázku, jakých knih bych nechtěl, z tohoto hlediska, sáhnu do nejznámějších: Svému Emilovi nedal bych čísti ani Plojhara, ani Pohádku máje, ani Jindru Klicperovu.

Pozoruji-li klidně vývin věcí, zdá se mi, že literáti a umělci pomahali a pomahají k pádu theokracii, aristokracii i byrokracii, aby sami místa jich zaujali a k lepšímu než jiní bydlu a své práce přecenění si pomohli. A moc násilí zůstává stále.“

Což, kdyby něco takového napsal klerikál? Co by to bylo posměchu! Ale zvlášť argumentum ad hominem jest nevyvratné: svého syna, svou dceru, svou manželku nikdo nechce míti zkaženou — jinak však zkaženost trpí a podporuje. „Nahé, volné umění“ — ale když synové a dcery dorůstají, musí obraz pryč!

Činnost učitelstva našeho zasahuje do všech oboru veřejného života čím dále tím vydatněji. Že jest namnoze „protiklerikalní“, to má své důvody a své háčky, o kterých snad jindy; doufejme, že se protiklerikalismus učitelský brzy vybouří. Mezera veliká vyskytuje se však v oboru, jenž by měl býti učitelstvu nejvlastnějším, totiž ve vychovatelství. Viděti, že učitelstvo odcizuje se samo sobě, svému úkolu a povolání. Učitelské listy jsou plny politiky a polemiky, zhusta velice sprosté,[1]) vzdělaných lidí ne-

[1]) Lidové Noviny na př. mívají nejšťavnatější dopisy od učitelů: kdyby tak věděli, jak jsou za to svými práčedárci ctěni!

důstojné, anebo zase pěstují vysokou vědu s výsledkem ovšem chatrným. Ale písemnictví pro mládež, které by zajisté především učiteli mělo býti pěstováno, jest zanedbáno až běda. Kritiky sice nechybí, ale vlastní práce ano. Vychovatelské články se spisují hodně „moderně“, totiž podle importované módy, bez zásad, bez důslednosti; proto mají také tak málo výchovného účinku mezi samým učitelstvem, a na výchovnou literaturu samu, na literaturu pro mládež, nepůsobí pranic, jelikož nemají zdravého, výchovného jádra. Mnohostrannost a roztříštěnost učitelského studia přenáší se i na další činnost učitelskou, jež takto bohužel opouští nejvlastnější svou půdu.

Tuberkulosa a alkoholismus. V londýnském kongressu pro léčení minulého roku mluvil prof. Brouardel z Paříže, jedna z největších autorit evropských v otázce zdravotní, mezi jiným též o vzájemném vztahu mezi tuberkulosou a alkoholismem. „Nezdravé byty“, pravil Brouardel, „zaviňují ještě jiná zla. Ježto jsou tmavy a přeplněny, je těžko, ba zrovna nemožno, v čistotě je udržeti; nejsou tak příjemny, aby se v nich dal čas tráviti, a proto dělník zdržuje se ve svém bydlišti co možno nejméně: jí tam pouze a spí, ostatní čas náleží hospodě. Právem děl J. Simon: „Bídný příbytek pracuje pro hospodu“, a my můžeme připojiti: hospoda pracuje pro tuberkulosu. V pravdě jest alkoholismus nejmocnějším činitelem při šíření se tuberkulosy. Nejsilnější muž, který jednou začal píti, jest vůči ní bezmocný. Čas mi nedovoluje, abych zákony, které byly zavedeny nebo aspoň navrženy v různých zemích, abych privátní činnost a spolkovou, navzájem porovnával. Leč mohu říci, že zvedá se na celé zemi všeobecný křik zoufalosti při pohledu na pustošení, jež alkoholismus působí. Uvedu pouze dva statistické údaje, které samy mluví. Tatham ukazuje, že když se vezme za prostřední úmrtnost číslo 100, jeví se úmrtnost vlivem tuberkulosy u různých stavu takto: krčmaři a číšníci 257, podomní obchodníci 239, potulní hudebníci 174, kadeřníci 149, sládci 146, hospodští 140, vozkové 124, řezníci 105.

Baudran v Beauvais dokázal, že úmrtnosti následkem tuberkulosy a alkoholismu skoro jsou identické. Přišel v této spojitosti k těmto výsledkům:

Umřelo na tuberkule mezi 10 000 obyvateli:	Roční spotřeba lihovin na jednoho (v litrech).
30—40	12·47
40—50	15·21
50—60	14·72
70—80	16·36
80—90	17·16
přes 90	50·79

Opatření na zamezení alkoholismu, činěná jak státem, tak jednotlivci, jsou naším spojencem v tažení proti tuberkulose, leč otázka ta je příliš obsažná, než aby se zde pojednávala. Přece poukáži na omyl, jehož se v různých zemích dopouštějí ti, jimž státní finance jsou svěřeny. Tito rádi poukazují na summy, jež z daně z lihovin státu připadají, leč měli by z toho odpočítati náklad, jejž vyžadují rodiny ruinovaných pijáků a jejich degenerované, chorobné, skrofulosní a epileptické potomstvo, o něž se stát starati musí.

Vetření se alkoholismu do společnosti by měl každý považovat za veřejné nebezpečí a massám by se měla vštípiti nepopíratelná pravda, že

budoucnost světa náleží střídmým." Jest interessantní, že toto Brouardelovo pojetí o vztahu alkoholismu a tuberkulosy velmi dobře souhlasí s tím, co nalezl professor *Bunge* zkoumaje kojící ženy. Když prof. Bunge vyšetřil souvislost mezi neschopností kojiti, za dědičnou uznanou, a mezi nejrozšířenějšími dědičnými chorobami nebo disposicemi k jistým nemocem, pomýšlel v první řadě na tuberkulosu. K svému úžasu poznal, že tato — rovněž jako nervové choroby — nehraje duležité rolle a že více se objevuje jako sympton zděděné neschopnosti kojiti a jako následek příčin neznámých. Jako jedna z nejdůležitějších dlouho hledaných „neznámých příčin" objevil se alkoholismus: *Alkoholismus v první, neschopnost kojiti, v druhé, tuberkuloza, v třetí generaci*; to jest vzájemný vztah, jak se blízko sebe typicky jeví. Professor Brouardel není osamocen se svým názorem, neboť četní lékaři již dávno se k němu přiznávají. Z toho následuje, že *nejsme jen tak bezmocni vůči tuberkulose, ale že jest v naší moci, v nesčetných případech jí zabrániti, nejjednodušším, nejrozumnějším a nejlacinějším prostředkem, jenž spočívá v tom, že necháme všech lihovin.* Významno ještě toto: o Kochových hypothesách se po sjezdu mluvilo a psalo ve všech listech evropských, ale o jednoduché Brouardelově se hezky mlčelo. Význačné znamení pro naši dobu, která mermomocí nedala by ublížiti svému vyhýčkanému děcku-alkoholu. Jan B.

Umění na bankovkách 100korunových posmívají se sami židé („Familienbanknoten"). Rolník na maďarské straně očividně nemá již co obléci, tak vypadá jeho blahobyt. Děti učí matka cislajtánská psáti, translajtánská čísti, ačkoliv ještě nejsou oblečeny, nemajíce kusa šatu na sobě; snad nejsou ještě ani umyty?! Či má vyšší kultura (čtení a psaní) nahraditi i požadavky nižší?

Řadové číslovky psáti *bez tečky* při letopočtech (1. listopadu r. 1902) a při citaci (§ 15 na str. 8) káží nová pravidla pravopisná (Praha, str. 36); rovněž bez tečky po způsobu francouzském velí psáti číslice u jmen panovníků (na př. Leo XIII) — F. X. Funk. (Litt. Rundschau str. 316. Tamtéž na str. 310 žádá Kihn, aby se vůbec zachovala citace Písma, zavedená na př. v Kirchenlexikonu, totiž 2 Kor 2, 15 a pod.)

Parlamentarismus, pokud má zastupovati zákonodárnou vůli celého obyvatelstva, spěje pomalu docela ad absurdum, a to ve všech státech evropských. Zákonodárství zajisté je tak spletité, ne-li spletené, že jím *v celku* nedovede operovati mimo právníka ani průměrný vzdělanec, neřku-li „mužové z lidu", jakých obecné právo volební žádá. Tím způsobem plní se sněmovny statisty a zákony dělají — úředníci: nuže ať žije hlas lidu!

Raiffeisenky jsou u lidové strany, hlavně mladšími advokaty vedené, velice neoblíbeny, a jeden z udávaných duvodů jest, že neposkytují advokatům takořka žádného výdělku, zvláště ovšem ne lidovým. Při existenčním zápase stavu advokatského, který se pořád přiostřuje (v Brně je přes 100 advokatů), je taková nechuť pochopitelna, ačkoliv ovšem k povznesení veřejných zájmů nepřispívá. Jisto jest nyní, že která strana dovede více lidí a lépe zaopatřiti, ta má více přívrženců. Je to někdy nemravný boj, který se takto vede, ale není naopak nic nedovoleného, nýbrž docela správný požadavek, aby se strana především o ty starala, kteří pro ni pracují.

Veřejnost naše řízena jest pořád více směrem „advokatským“, toť již všeobecný stesk. V nově ukazuje se to na Moravě při zakládání rozličných národohospodářských a podobného způsobu anket. Hlavní slovo vede všude advokat, právník; odborní znalci, na př. z české techniky v Brně, buď vůbec nejsou povoláváni nebo jen jako přívěsek. Je pravda, zákonodárná a formalní stránka obyčejně vyžaduje právníka, ale to není daleko ani polovice úkolu! Proto se nám také ty naše podniky tak znamenitě daří!

Lékařů v Brně je 160. Čítáme-li obyvatelstva brněnského 100.000, připadlo by na jednoho lékaře asi 800 obyvatel. Vzhledem k tomu však, že jsou tu četné nemocenské pokladny a spolkoví lékaři, obyčejně židé, pak že primáři nemocničtí velikou část praxe mají, pochopíme snadno, že na mladší lékaře průměrně sotva 400 obyvatel připadá. A to zajisté značí — nedostatek.

Dráhy ve Spojených Státech. Dle zajímavého seznamu mají Spojené Státy americké síť železniční 320.000 kilometrů, Tyto dráhy jsou v rukou 2049 společností, z nichž 72 jich sídlí v New-Yorku. Společnosti mají kapital 50 miliard a rozdělují 550 milionů dividendy. Roku 1901. byl počet cestujících po těchto drahách 550 milionů, náklad obnášel 975 milionů tun; celkový příjem byl 6 miliard a 8 milionů. Dráhy tyto mají 38.000 lokomotiv a 1,500.000 vozů, zřízenců pak železničních bylo 950.000. -R.

Rozhled.

V Brně, 25. října 1902.

Zprávy náboženské. Nežádoucím způsobem osvětlen poslední dobu poměr kleru ke společnosti. Jeden kněz nalezen vinným a všichni jsou odsuzováni — a sami též se cítí. A přece osobní spoluviny ani nijaké viny stavovské. snad z povolání, organisace stavu vyplývající tu nebylo. U jiných stavů jen takovéto chyby professionalní se rozšiřují na celý stav a ani ty ne vždycky! Nikomu však ani nenapadne osobní poklesek mimo obor povolání u jiných stavů všem na vrub klásti. Že toho rozumný člověk nečiní — nemíníme. Ten rozeznává všude. Ale ani zástup. jenž se dává unášeti city a rychlé úsudky tvoří, nesoudí tak.

Klerus tu nese odium kasty. Církev sama z kleru svého učinila přísně oddělenou kastu: výjimečnými zákony, výsadami atd., jež buď sama dala, nebo na státech vymohla. Během posledních věku však u všech stavův a též u kleru všecky příznivé výsady zmizely, občanstvo srovnáno ve všem. Pro nějaké privileje ve státě ať materielní. ať idealní dnes zajisté není proč kleru záviděti. Ale duch doby nejen zarovnává materielní zákonné výsady, on hledí srovnat všecko a všecky i společensky.

Každý chtěj nechtěj strhován je dolů do všeobecné nerozlišené massy. Kdo se opováží se vyvyšovat a nějak zvláště odlišovat od této massy, roztrpčuje ji proti sobě. Není to výron nějaké nešlechetnosti v této masse, naopak jest to jen od nějakého času živelně vzbuzená touha po naprosté rovnosti všech a spravedlnosti stejné vůči všem.

Známkou kasty jest uniforma. Proto dnes běda uniformě! Po jiném lid nepoznává od sebe odlišené, nad sebe se vypínající. Od jednotlivce jest to zlomyslnost snad tvrdit, že flek na jedné uniformě jest také na všech ostatních. Ale zlomyslností to není u zástupů. Myslící společnou myslí massa zcela správně několik fleků od několika jednotlivců viděných sevšeobecňuje, nebo aspoň pluralisuje. A už to stačí. Mezi „několik“ a „mnoho“ a mezi „mnoho“ a „všichni“ se nedělá v obecné řeči valného rozdílu.

Za takového stavu a za takové nálady mass instinktivně se budí nechuť k uniformě. Je to snaha odhodit od sebe tu odlišenost, jež byla druhdy pramenem výhod a ctí, ale jež dnes jest pouze zdrojem příkoří a nesnází. Tehdy nezasloužené (pro každou jednotlivou osobu) a dnes také. Ale proti nezaslouženým dobrům se revoluce nedělají. Za to nezasloužené příkoří i jedinkrát jen pocítěné revoltuje člověka navždy proti původci a zdroji onoho příkoří.

Ale, namítne se, uniformy jsou i v jiných stavech a povoláních! Zajisté — pokud to nejsou pouze uniformy při funkcích samých užívané, tedy jakýsi „šat pracovní“, jehož se naše úvaha netýká — a také působí tutéž nepříjemnost: čím s jakým stavem uniforma ta srostlejší, tím hůře! Každý důstojník od vojska cítí tytéž nevýhody svého uniformování, a ne-li touže měrou, za to má jen své zbrani co děkovat. Mimo to s úzkostlivostí se hájí a chrání čest uniformy v každém jiném stavu. Kdo se poskvrní, kdo si zadá v tom či onom směru, okamžitě se zbavuje privilegia uniformy a ze stavu se vylučuje. Tak uniforma všech jiných tříd zůstává přes chyby jednotlivců přece jakž takž čista! Jak je to však u kleru? Tu uniforma sloučena je s člověkem věčně, tak jako sama hodnost a moc kněžská, jejímž jest odznakem.[1]) Dnes aspoň není případu, že by duchovní vrchnosti tak naprosto vylučovaly nehodné, jako se to činí u jiných uniformovaných stavů. Kněz i apostata odkládá teprv až dobrovolně uniformu svou. Církev si tu počíná jako bezmocná vůči kleru svému. Dříve, kdy její trestající moc byla ještě hroznou, trestávala aspoň. Dnes však co váží před světem trest církevní?! Na nehodné a neposlušné rameno církevní nedosáhne — mohouť uniknouti, kdy a jak jen chtějí. Proto vidíme také nejčastěji, že zapomněvši se nad sebou jednotlivec se nezbavuje úřadu, nevylučuje, nevymítá se ze stavu. Za to se raději mnoho ututlává a přikrývá, jen aby se nevědělo o tom šíře a když už co propukne, snáší se neštěstí to s resignací nahoře i dole. S resignací na venek aspoň, třeba že uvnitř kasty to bouří a zmítá myslemi. Ale není pomoci: břemeno solidarity, hořkost odpovědnosti všech za všecky

[1]) Uniformou jest nejen oděv, ale i tonsura hlavy a brady, a celibat v jistém smyslu, vůbec všecko to, co celou třídu od všeobecnosti odlišuje.

zdá se nevyhnutelným a nezbytným závazkem třídy, závazkem těžším a horším a méně změnitelným než jiné, než celibat, než poslušnost atd.

Nejen různé výsady — jsou-li jaké ještě — šat a jiné zevní znaky slučují kněze hodné s nehodnými a tvoří z nich na venek jedno těleso, na něž se bez rozeznávání útočí. Snad ještě více tu působí duševní uniformita, solidarita cítění a přesvědčení. Ono ji sic ve skutečnosti není, ale lid ji kněžím podkládá. Slyší je hlásat a kázat všecky vždycky totéž. Jaký jiný úsudek je tu snadnější, než že všichni stejně smýšlejí. A smýšlejí-li stejně v očích lidu, několik špatných skutků na nich postřehnutých - stejně zas všecky kálí. Lidé se zrovna diví, slyšíce mnohdy, že ten či onen kněz není toho směru a přesvědčení, jaké vydává se za všeobecné celého stavu a nejčastěji za „církevní“. A aby tomu uvěřili, jaké tu chtívají důkazy!

Co u každého jiného platí jako přirozené vysvědčení, neplatí u kněze. O každém jiném občanu dává vysvědčení jeho rodina a jeho okolí a to takové, že je nezvratné. Také nejbližší přátelé knězovi znají ho dobře a mohou o něm svědčiti, jaký jest, ale v životě knězově odpadá svědectví rodiny a i přátel, neboť ti jsou obyčejně zas kněží, a z laiků lidé buď nevlivní, buď interessovaní. Jsou výjimky, ale pravidla neruší. Tak kněz jako jednotlivec stojí sám a sám, a nejen sám, ale ode všech jiných odlišen, odtržen a odcizen. Pro nejbližší okolí má snad svou osobní cenu, pro další veřejnost však musí se spokojiti už míněním, jaké o celém stavu panuje, a toho nepřevrátí a neubrání se mu. I jiné stavy bývají stigmatisovány tou či onou známkou mravní (posměšnou obyčejně), mnohdy i všeobecná nechuť i neváženost se proti jistému stavu jeví, ale tu jednotlivec snáší jen v nejbližším okolí, jež ho zná jako příslušníka stavu, ale spolu zase zná i jeho osobní cenu, pro další publikum jest obyčejný smrtelník nezvěstným co do stavu svého a povolání.

V této své osamocenosti což divného, když kněz se při osobním útoku skrývá pak často i za náboženství. Je to přirozená sebeobrana a hledání přátel mezi všemi těmi, kdož náboženství si ještě cení. Také i jediná osobní výhoda, jakou ze stavu svého má.

Pouto, jež svázalo kněze se stavem, netrhá se nikdy. Církev nezbavuje toho, jenž jí jednou přísahal, závazků nikdy — vláčí je dále všecky spolu, ať hnijící, ať prašivé, ať mrtvé — jako údy vyvolené! Těm kdo se dobrovolně zbavují závazků a uniformy, vtiskuje naopak ještě na čelo znamení apostaty a i před státem domáhá se pokud jen ještě trochu vlivu má, aby také on neuznával apostatu kněze na zbavena závazků celibátních na př. Historie zná sice i výjimky, ale řídké (kněží oženivší se za revoluce francouzské!). Pro kněze tedy, ať jest jaký jest, navždy platí už odlišenost od všeobecnosti. Nesmí k ní zpět padnout a smísit se s ní ani po božském ani po lidském právu.

V zájmu stavu, v zájmu náboženství a v zájmu věřících bylo by však žádati pro padlé kněze ferrum abscissionis — naprostou odluku od důstojnosti, úřadu a uniformy, od práv i všech povinností — ode všeho. Ať nikdo nikdy netuší ani, že's byl knězem, vrať se zpět v massy

nevyvolených a žij jejich životem! Ale těžko jest žádat cos takového! Církev propůjčivši jednou člověku takovou moc, jíž už mu vzíti nemůže, bojí se ho pustit tak úplně z moci své. Dnes však obava ta není už tak oprávněna jako bývala ve středověku, kdy stále se bylo co obávat svůdcovství a herésí. Dnes proto také skutečně takové žádosti se projevují a ne bezdůvodně! A to nejen u nás, ale i ve východní církvi, kde přece už jedna úleva (u ženatých kněží) možnost pohoršení umenšuje. Dosavadní prakse církve vyplývá z názoru a mínění jejího o kněžství. Názor tento jest nezměnitelný, ale praksi, jíž se jistá zásada projevuje, nutno upravovat podle poměrův a okolností. V tom církev katolická se osvědčila od dávna, pro všecky časy vhodnou. Třeba nerada a s bolestí, ale je-li nutno, se starými řády loučí se přec!

Ad vocem: „svatováclavská." Jest sice hezké, často na svaté patrony pamatovat, ale ne na každou věc se svaté jméno hodí. Byly doby, kdy ústavy jako záložny, svépomocná družstva, společnosti na vzájemnosti založené, považovány za velký šlechetný čin a aby to lépe táhlo, dávána jim jména světců. Církevní vrchnost se neozvala, neboť mezi zakladateli byli kněží a titulatura podniku byla zajisté výronem jejich zbožnosti. Ale dnes se ukazuje, že vyjma kostel svatý se jinam odvážit nesmí! Proto by bylo na čase, nemístnou zbožnost mnohých pánů, ať opravdovou ať politickou, svrchu poněkud krotit. V Praze nemajíce dost na tom, že už jméno sv. Václava zbytečně pokáleno, hned přemýšleli o druhém podobném podniku tentokrát pod jménem sv. Jana. Následek byl, že na oba světce ihned po celé Praze dělány vtipy. Na obchodní podnik se jméno světce nikdy nehodí, ani na životní jiné podniky náboženským úkolům sloužící (ani na pohřební družstva ne!).

A i při charitativních a i při humanitních ústavech a spolcích by se mělo jméno velmi opatrně vybírat! Ani ty vždycky nezasluhují si té cti svatého patrona!

V Čechách načíná se širší akce za zlepšení materielního postavení duchovenstva nižšího. Akce má jíti ve shodě s kroky ordinariatův a episkopatu v mezích zcela kanonických. Jest už vskutku „periculum in mora", bude-li se věc odkládat na uherské měsíce dále a větší část duchovenstva (zvláště v Čechách) to cítit ponechávat v prekerním hmotném postavení, dojde přirozeně k tomu, že nastane též ve všech našich diecesích nedostatek kněží. V Čechách už jej pociťují, na Moravě dosud nikoli, za to ve všech ostatních německých a jižních diecesích jest už velmi naléhavý. A nad to ke stavu špatně postavenému se vynikající lidé nikde neženou. Takový sbírá všude pak zbytky. Na štěstí u nás aspoň na Moravě zbožnost a ideální mysl lidu při tom stavu nehledí na materielní stránku a mimo to ani nevěří, že by materielně špatně byl postaven. Věří se ještě starému příslovi: „Za panáčkem, ať je třebas v lese, vsude se jen nese." Také těžce dobytá vysoká kulturní úroveň kněžstva našeho jest či bude v nebezpečí, zhorší-li se ještě jen o poznání jeho postavení. Materielní postavení také na př. v Italii a ve Francii kněžstvo a jeho význam zničilo

a úroveň duševní snížilo pod jiné stavy hodně hluboko. Státu ovšem velmi vhod; u nás však stát si snad téhož nepřeje!

„Rozhledy“ Pelclovy přinesly v několika sešitech v srpnu a září od Vlad. Nezmara pseudonym pod názvem „Myšlenkové proudy v katolickém kněžstvu, zvláště českém“ řadu úvah, jimiž mělo býti vystiženo a oceněno vření a snahy, jaké se projevily jinde hnutím reformním a u nás tak zvanou „modernou“ katolickou i mimo ni. Za dokument brán hlavně „Rozvoj“. Úvahy nejsou nijak nepřátelsky myšleny, ale přes to nejsou ani hluboky a výstižny a prozrazují namnoze autora vzdáleného od ruchu samého. Z počátku hned nápadný je protestantský názor na ráz a působnost církve katolické, názor, s nímž setkáváme se velmi často i v neprotestantských, ale liberalních listech. Katolictví charakterisuje jako autoritativismus, formalismus a konservatismus. Tyto tři prvky jej vyznačují: žádá nezbytné podrobování se ve všem; duch vyvanul ve většině úkonův a zbyla pouhá forma, jež už jen svou lesklostí mnohdy vábí; hájí vždy trvající, staré řády, protiví se novým převratum. Proti takto charakterisovanému katolictví staví autor protestantství jako pravý opak. Neprávem. Známky ony jsou, pokud jsou pravdivy, vlastní každému náboženství a každé náboženské církvi. Není církve bez autority! Každá církev učí, každé náboženství něco poroučí, každá víra předkládá pravdy, prosté, bez duvodu. K tomu všemu třeba autority. Kde jí není, přestává církev, náboženství, víra; tam pak nastává nějaké volné bádání, subjektivní výklad a pojímání všeho. To jest však možno jen ve filosofickém nebo theologickém liberalním směru nějakém, ne však v církvi. I protestanté musí hájit autoritu a hájí ji staří, orthodoxní, poslední čas velmi často proti novotářům. Také každé náboženství a každá církev je přirozeně konservativní, to je společno všem církvím; proto vidíme strany církvi nejnakloněnější ve všech státech třímati se směru konservativního. Orthodoxní lutherani němečtí jsou konservativnější než katolické centrum. Toto velmi často se na říšském sněmu německém octne po boku svobodomyslné frakce a socialních demokratů — konservativní protestantská strana je vždy na nejzazším křídle retrogradním. Podobně je to v Rusku, v Anglii, ba i v Turecku mezi mohamedány. Kdo věří a je přesvědčen, že má v držení pravou víru, tedy poklad svatý, nemůže než býti opatrný a nedůvěřivý vůči všem novotám, jež se jeho pokladu třeba i jen z daleka týkají. Že protestantismus vnesl do života národů nové idey a nové směry, je pravda, ale tyto nové idey a směry ubily právě nebo aspoň rozptýlily náboženství svých vyznavačů. — Co se formalismu týká, ten není správno vytýkati církvi nebo náboženství. Každá forma má svůj obsah, jinak by nebyla vznikla, že se snad tohoto obsahu nedbá nebo se mu nerozumí, tím není vinen ústav, jenž formy té užívá, ale lidé, kteří úkon formalní konají. Řekne-li katolík příklad Nezmarův) „Pochválen buď Ježíš Kristus“ a protestant „Dobrý den“, pak oboje je pouhou formou, když žádný z nich při tom na nic nemyslí. A to neupře přece nikdo, že snáze je nic nemyslit při pozdravu „dobrý den“, než při onom katolickém pozdravu, který ve věřící duši vždy nějaký

třebas jen temný ohlas vyvolá. A tak se to má i s jinými úkony. Třebas zpověď se uvádí. Lítost a pokání starých křesťanů prý úplně vymizelo. Vymizelo, že dnes se poměry životní a společenské změnily. Ale duch kající při zpovídání se nevymizel, to vám potvrdí každý kněz zpovědník, a každý kajícník katolický. Když snad někdy se zpovídá s jakousi suchostí, ale jsou okamžiky, že i polovičaí atheista se pohne až v nejvnitřnějších útrobách svých.

Čím častější úkon, tím formalistnější bývá, to je psychologické pravidlo všelidské, a nejen katolické.

Co Nezmar dále praví o rozdvojení kněžského života u většiny kněží následkem neshody mezi moderní vědou a kulturou a mezi povinnostmi a duchem jeho stavu, to snad sem tam se může přihodit u jednotlivce, ale typickým to není. Jsou proudy, které mnoho rovesníků zachvacují, ale na každého z nich jinak působí. Nejčastěji pak v rozháranost zabřednou mělké a při tom osobivé duše. Kdo touží výš, ať ve vědě či v umění, či v jakémkoliv oboru snah lidských, ten se ladu dopracuje, je-li jen opravdový. Těm však, kdo snad jsou přece jen rozdvojeni nesmiřitelně, pomáhá to, čeho je dle autora v katolicismu tolik: formalismus, zvyk! Mají-li jiný duševní život, nežli život víry, žijí jím nerušeně dále, a po několika letech ten druhý život — kněžský — stává se jim pouhou formou se všemi funkcemi (bohužel, že snad i takoví jsou!) jako jest každému staršímu úředníkovi jeho úřední funkce, již koná mechanicky a jež ho nijak nerozčiluje. „Nesnáze“ s představenými jsou v každém stavě! A v kněžském snad přece jen nejmíň. Kněz je tak samostatným jak málokterý jiný úředník, plní-li své povinnosti!

Některé poznámky p. Nezmarovy, jako na př., že v bohoctě katolické je zbytek kultu slunce — p. Nezmar soudí tak z obrazného, básnického rčení o Bohu v jisté modlitbě! — prozrazují typickou naivnost a lehkomyslnou odvahu k nejzazším důsledkům. Tak také v č. 1. r. XIII. „Rozhledů“ p. V. A. Leška popisuje svou náboženskou krisi panáček kterýsi spěšně odbýval služby Boží, četba Alfonsa Šťastného a Jungmannových zápisků!! a končí: „odpověď na otázky a záhady náboženské byla mi z c e l a j e d n o d u c h á a p r o s t á. P o p í r a l j s e m v š e. Žil jsem bez víry a byl jsem zcela šťasten. Byl to ovšem jen přechodní stav a nepozoroval jsem ani, že nové náboženství zaujalo místo starého — náboženství lásky k bližnímu.“

Co se tohoto posledního týče, měl by p. Leška po Schopenhauerovi a Nietzscheovi věděti, že bez Boha láska k bližnímu jest modernímu člověku vlastně slabošstvím a bláznovstvím. Vůbec pak nakládají pánové s náboženstvím hůře než rozmazlená děcka s hračkami. Každého dne jiné vrtochy, jiné kaprice, jiné „názory“ a všechněm má náboženství hověti, pánům však nenapadne, aby také oni náboženství vyhověli a jím se spravovali. V jiných naukách nevadí jim největší nesmysly, v náboženství potřebuje jen nějaká malichernost jejich náladě se vzpříčiti, a již odhazují náboženství celé — ovšem z „přesvědčení“. „Popíral jsem vše“, napíše se zkrátka s bohorovnou renommáží. Jak pohodlné, ale také — jak povrchní!

Úmysl postavit trac Velehradu na Starém Městě u Uh. Hradiště kapliei sv. Methoděje jako památník všeslovanský a zároveň pro sjezdy „neklerikalní“ určený, sleduje se a přede se dále ve Vergunově „Slovanském Věku“. V 51. čísle toho listu radí nějaký přispěvatel z Ruska, aby na Rusi samé rozvinuta byla čilejší agitace k tomu konci, neboť dnes tam o tom úmyslu nikdo neví. Zvláště ruské listy a slovanská družstva by se mohla akce té podjati. V témže čísle však zároveň vyslovuje se nejistota, kde vůbec památník postavit, když stý Velehrad neví se kde stál. Proto navrhuje nějaký dopisovatel z Moravy postavit památník sv. Methoději na hoře sv. Klimenta u Osvětiman, kdež jistě sv. věrověstci a jejich učenici byli a tedy místo to svou přítomností zasvětili. Mariborský slovinský čtvrtletník „Voditelj“ přináší z péra jesuity T. Lempla příspěvek k otázce, byl-li sv. Cyrill umíraje v Římě už biskupem, či pouhým mnichem. Otázka tato i mezi samými slovanskými historiky je sporna, officielní mínění a také asi i lidové přesvědčení však kloní se vesměs k názoru, že už biskupem byl. T. Lempl dokazuje hlavně pravost tak zvané italské legendy o smrti sv. Cyrilla proti jejím pochybovačům, dovozuje stejnost tradice církevní přes celé věky od prvopočátku až do dneška, a dovozuje, že i Assemanovo hlaholské martyrologium a srbský životopis svatého Konstantina filosofa, ač o biskupské hodnosti sv. Cyrilla mlčí, přece ji neodpírají, ba podle smyslu mnohých vět ji i předpokládají. Na Moravě, jak z rukopisu moravského ze 14. století vidno, oba bratří byli pokládáni za biskupy, ač moravská tradice v tom ohledu nemůže se považovati za puvodní, ale za přejatou z Říma a tudíž za druhotný doklad.

Pastoralní péče maďaronského episkopatu na Slovensku projevila se poslední dobu třemi oběžníky (v diecesi rožnavské, košické a ostřihomské), jimiž biskupi nabádají k pilnému učeni maďarštině na školách katolických (obce náboženské vydržují si své školy konfessionalní v Uhrách, kde obec břemeno to se sebe chce shoditi, stát ochotně je přejímá a zakládá školu státní interkonfessionalní a maďarskou). Všichni zmínění biskupové si přejí, aby maďarskému jazyku co nejvíc péče se věnovalo (tedy ne náboženství snad!), aby lid co nejdřív už uměl všecek maďarsky a v kostelích všude se mohly zavésti lidové bohoslužby a kázání v řeči maďarské. Zvláštní zajisté péče duchovních pastýřů! Podobnou péči o své rusinské věřící projevil munkáčský sjednocený biskup, hlavní agitator za maďarskou liturgii východní pro Rusiny už odnárodněné. Aby prý se Rusíni co nejdřív domluvit mohli se svým bratrem Maďarem!

V Trnavě konala se 26. srpna schuze sv. Vojtěšského spolku, družstva to pro vydávání zbožných knih pro lid slovenský. Předseda doznává, že „záujem za spolok upadá.“ A co je toho příčinou? Ve výboru sedí lidé staří, kteří spokojí se tím, když spolek vydá nějaký kalendář, ač jmění spolkové jest velké a mnoho by se dalo udělati pro rozšíření katolické slovenské knihy. K tomu přistupuje nepřízeň vyššího duchovenstva, které skoro veskrze pozustává z od-

rodilých Slováků. Na schůzi všeho všudy bylo 15 kněží. „Ľudové Noviny“ žalují na tento zjev. Když ani kněží už se neúčastní, jak má teprv živel laický! Spolku se činí i se strany duchovní vrchnosti všemožné překážky, spolek se nazývá panslavským i protináboženským! Spolek zamýšlí vydat nově upravený překlad Písem Svatých. Jmění má dnes na 250 tisíc, vlastní dům, ale lidí není, kteří by chtěli a směli venovat mu plně služby své. Předsedou je dnes poslanec vdp. M. Kollar, jenž nedávno ve svých „Katolických Novinách“ stretl se v obraně lidu svého s biskupem Bubićem. Vytýkaly totiž košickému biskupu Z. Bubicsovi, jak maďarisuje v kostele i ve škole. Na to vydal biskup Bubics kněžím své dieceše oběžník, kde píše: „Keď chceme Uhorsko videť silné, neodvislé, vzdelané a zámožné, k dosaženi toho jediným prostredkom je, aby Nemaďari vedle svojej reči naucili se aj reč krajiny.“ Toho aby se docílilo, o to mají kněží všude pracovati ve škole, v kostele. To jest nejen jejich „vlasteneckou, ale i náboženskou povinnosťou.“ Na konec oběžníku varuje kněžstvo před panslavskou (rozumej slovenskou) agitací a opětně přizvukuje vyučování maďarštině, aby táto krajina byla „cítením, smýšlaním a rečou jednaká.“

„Katolické Noviny“ ohlásily, že zaniknou, podobně „Ľudové Noviny“ naříkají, že stěží se asi udrží. Na katolickém sjezdu v Pešti v prostřed října konaném mluveno pěkně o všem možném, horlivosti ze všech stran dosti projeveno, o různém nekřesťanském jednání protivníků mluveno, jen o nekřesťanském jednání vlastních biskupů mezi slovenským lidem mlčeno.

Hontiansky evang. seniorálny konvent nařídil vyšetrování proti faráři Kervčanskému, protože prý překáží „maďarisačným snahám“ učitele M. Kleina.

Slováků v Pešti žije přes 60.000 (dle „úředního“ sčítání), skoro vesměs katolíků, kteří jsou zaměstnáni při stavbách a cihelnách. Duchovenstvo nečiní pro ně ničeho, nemají slovenských služeb Božích, jsou ponecháni úplně sobě a agitatorům socialně-demokratickým; jaký div, že všichni dnes už patří k horlivým stoupencům socialního demokratismu.

O poměrech katol duchovenstva na Slovensku svědčí tento případ. Kaplan Nedvecký byl od generalního vikáře Havrana (slovenský renegát) stíhán a jest dosud stíhán pro panslavismus. U příležitosti tohoto stíhání vyjádřil se gener. vikář Havran, že knihy spolku sv. Vojtěcha i katolický ľudový katechismus a „Literární Listy“ (příloha katolické „Kazateľňe“) jsou panslavské. Na obranu Nedveckého jakož i katolických slovenských listů vystoupili zasloužilí katoličtí žurnalisté faráři Andrej Kmet a R. Osvald. Za tento skutek vyloučilo kněžstvo svatokřížského děkanství R. Osvalda, svého čestného člena, ze svého kruhu „pri kongregaciach a jiných príležitostech a okolnostiach dištriktu sa týkajících.“

Brevem papežským o slovanském jazyku v některých chrámech jihoslovanských vzbuzena snaha téměř mezi všemi Jihoslovany katolickými, domoci se slovanské bohoslužby. I tam, kde jí snad nikdy nebývalo. Snahy tyto nedávno káral ve své diecesi jako ne-

bezpečné novotářství kníže biskup lublaňský Jeglič. Ale za zlé mu to vzali nacionalové strany střední. V terstské „Edinosti" radeno koncem září F. Podgornikem, aby Slovinci, chtějíce dosáhnouti bohoslužby ve svém jazyku, přecházeli ke sjednocené církvi nebo ku pravoslaví. Toto je mu dokonce milejší, neboť lépe odlučuje od politických protivníků — Vlachů. Liberalové ostré tóniny ovšem jsou stejně proti každé církvi, jak také „Slovenski Narod" hned „Edinosti" odpověděl: nechceme církve ani latinské ani uniatské, žádné vůbec! — Za kollej sv. Jeronyma, jež nedávno vyvolala spor na celém jihu mezi třemi národy, a všem na konec znova přiřknuta, nikoho z nich neuspokojila, míní prý sv. Otec postaviti Jihoslovanům tedy s vyloučením Vlachů kollej novou.

Jak socialně, národně a politicky tak i církevně nejpohnutějším a nejrušnějším národem rakouským jsou dnes Rusíni. Celá společnost jakoby ve všech základech svých se prochvívala a rozmítala v chaos toužící po novém sebetvůrčím díle. Velký úspěch v církevních svých přáních doufali Rusíni od pouti do Říma, kterou vybraná deputace podnikla 25. října, vedena arcib. Šeptyckym. Má to býti hold sv. Otci k jeho jubileu a spolu krok rozhodný, aby různé a dávné požadavky rusínské byly splněny. Arcibiskup lvovský Šeptyckyj před měsícem vydal oběžný list pastýřský, jímž připomněl zásluhy papeže Lva XIII. o Rusíny a Slovany vůbec a vybízel k hojnému účastenství. Appelloval též na demokracii rusínskou: „Pro svou encykliku ‚Rerum Novarum', jíž socialní akci církve stočil na dráhu zcela demokratickou, zasluhuje od nás Rusínů, národa nejdemokratičtějšího v celé Evropě, pravé uznání, vděčnost a lásku."

Pro přípravu pouti římské a především pro sestavení memoranda svolán v září zvláštní přípravný sjezd asi ode 200 účastníků navštívený, z něhož zvoleno pak užší komité. Do pamětního spisu usnešeno vložit: lvovská metropolie ať jest povýšena na patriarchat ruský, ve sboru kardinalův ať je vždy jeden kardinal rusínský, pro Rusíny v Americe ať se utvoří dvě biskupství, jedno pro severní, druhé pro jižní Ameriku. Spolu v memorandum vzaty i stížnosti proti latinskému kněžstvu a vládám. Po návratu deputace z Říma ustanoveno pak, že začnou slavit jubileum papežské slavnostním **způsobem; nejprve ve Lvově a pak i v celém kraji.**

O žádosti, aby církevní správa Rusínů vyňata byla z pod pravomoci sboru „de propaganda fide", už před poradou onou metropolita lvovský jakož i o poměrech v Americe vydal pastýřský list. Hájil v něm dnešní stav věci a výtky propagandě činěné prohlásil za nepřípadné. Lidé, kteří prý bojovali proti pravomoci propagandy, vůbec celé věci nerozuměli. Papež sám nic osobně neřídí, a nemohou tudíž ani Rusíni žádat, aby je přímo spravoval. Celá ta nechuť Rusínů proti propagandě způsobena byla jen nedůvěrou k předsedovi Polákovi, kard. Ledóchowskému, na něhož si stěžovali, že jim škodí, po jeho smrti přestane i všecka příčina k nedůvěře a nespokojenosti.) Co se pak týká poměrů v Americe, tu lituje metropolita, že lid kněží svých nemá dostatek, ale odmítá výtku, že by sv. Stolice nebo

američtí biskupi chtěli latinisovat. Tam, kde mohli, vždy jim dosud vyhověli. Kněží sjednocených jest z Rusínů v Americe 49, 12 z Haliče a 37 z Uher. Tito vysláni z části uherskou vládou, aby Rusíny v Americe pomáhali zmaďarisovat! Avšak to se jim nepoštěstí. Toho nebezpečí v Americe pro Rusíny není. Hůře jest, že kněží rusínští nejsou takoví, jací by měli být. Ukázali to svým nedávným sjezdem (spolu se zástupci obcí), na němž dali debattovat o tom, mají-li Rusíni vůbec zůstati i nadále pod svrchovaností papeže či ne. Tím jen vzbudili k sobě nedůvěru a splnění požadavků rusínských učinili těžším. Arcibiskup vyzývá tedy kněze rusínské, kdo chce pomoci a sloužiti lidu za mořem, aby se přihlásil, ale podotýká, že přísně bude zkoumat, mohou-li v Americe též s prospěchem působit.

Když letos v létě agitace politická (stávková) mezi kněžstvem také mnoho stoupenců našla a různé jiné zjevy nepřípadné z toho vznikly, vydal arcib. Šeptyckyj pastýřský list ku kněžstvu, v němž je napomíná k lásce vzájemné a odvrací politiky. Uvádí dokonce některé případy, k jakým až malichernostem svádí i kněze nenávisť a stranickost politická. Co je dovoleno a ne-li dovoleno, aspoň odpustitelno u mládeže, u alumnů snad, toho se nesmějí dopouštět dospělí mužové, jimž svěřeno spoluvedení národa. Celý list jest pro veškerou národnostní akci rusínskou velmi případnou charakteristikou a palčivou kritikou. Proto zvláště radikalové a všichni Ukrainofilové dotknuti jím velmi nemile. List odporučuje kromě toho opatrnost při novostavbách a opravách chrámů, a šetření slohu byzantinského. Jako na doklad rozvášněnosti politických poměrů mezi kněžstvem rusínským sděleno z Litvinova u Podhajců, že tamnější stařičký farář z lítosti se oběsil, když spolubratři pro jeho tichost a mírnost a snad i příchylnost k Polákům jej všude pronásledovali výčitkami, úsměšky nebo nevšímavostí. Nechuť mezi oběma kmeny došla tak daleko, že rusínští kněží brání lidu chodit na poutní místa polská, kam dosud chodíval (tak do Milatyna u Lvova se zázračným obrazem Spasitelovým). Proti letoší pouti (na povýšení sv. Kříže) agitováno zvláště horlivě: kněží rusínští zrazovali od pouti, že letos tam ani jednoho rusínského kněze nebude, že nebude ani žádné mše svaté po slovanském obřadě, všecko že bude latinské. Ale lid přes to nevěřil. Na 27. září (podle st. kal.) sešlo se v Milatyně na 30 tisíc ruského lidu, a hle, i zpovědi i kázaní i mše svaté byly, přišloť při tom přece ještě asi 30 kněží rusínských.

Velmi přísně zařídil to letos metropolita Šeptyckyj v semináři bohoslovném ve Lvově, aby bohoslovce zdržel od agitací politických a od neplech, jaké dříve se sem zahnízdily. Zakázáno psáti do novin, vstupující podrobeni zkouškám, mnoho žadatelů odmítnuto. Styk se žáky středních škol a akademiky omezen. Na 40 gymnasistův a akademiků dostávalo zdarma oběd v semináři spolu se seminaristy, a toto teď zrušeno. Theologové starších ročníků však přece ještě stále spolu s akademiky ostatními solidárně demonstrují; odřekli dokonce chodit na přednášky dvou professorů Poláků, kteří vloni i letos hájili polský charakter university.

Ruskopolským seminářům kněžským podán vloni nový řád vyučovací pro jazyk, literaturu a dějiny ruské, jímž v každém semináři závazně se mělo vyučovat. Minulý rok však učebný tento plán zůstal nevyplněn. Povinnost ta pro semináře platila i dříve, ale ruské listy konservativní stále vyčítaly a denuncovaly, že se theologové polští ruštině neučí a učit nechtějí. Také letos před otvíráním seminářů žalují „Moskovské Vědomosti“, že ani teď ten rigorosní plán vyučovací neproveden. Pro nové tyto předměty jmenováni i noví vlastní professoři, ale nic prý nespomohlo. Žádají proto přísný dozor nad semináři a zvláště nad vyučováním ostatním; neboť podezřívají, že právě tu v těch předmětech se pěstuje duch Rusku nepřátelský. Divno je ostatně, proč právě v seminářích se klade takový důraz na ruštinu, co pak nenaučí se jí žáci za osm let gymnasijních?

„Grodenské Eparchialné Vědomosti“ a po nich i „Cerkovnyj Věstnik“ petrohradský obracejí se proti vyučování náboženství v kostelích, jaké kněží polští zavádějí na Litvě a Bílé Rusi (v nepolských krajích). Od měsíce května, kdy vyučování na školách ministerských státních a církevních pravoslavných přestává, chodí děti katolické v celých zástupech do kostela, a tu po mši svaté mívají pravidelné vyučování náboženství. A to činí titéž kněží, kteří do hodin náboženství věnovaných po čas školního vyučování ostentativně nechodí a dítky po celý rok ponechávají učiteli. To prý zajisté není bez úmyslu! Nechtějí je učit jen náboženství, neboť na to by i ve škole měli místa i času dosti, ale něčemu jinému! Svou přemrštěností národní i náboženskou, jak vidět, kněží polští v krajích, kde by se zvláště mírnit měli (v diaspoře polské), jen zbytečně stále oleje do ohně přilévají. Za to pak polské listy jsou stále plny zpráv o pronásledování katolictví a Poláků na Rusi! Že pak ruské úřady velmi často přestřelují za takové vzájemné nevraživosti, což je divu! Nepřípustná a nemístná jest agitace ruského kněžstva, aby katolické děti chodily do církevních škol, kdež kromě psaní, čtení a počtu učí se jen náboženství a zpěv pravoslavný. To už je propaganda proti svobodě svědomí namířená. Při tom se mluví, že katolické děti mohou si zůstat katolickými, jen když se naučí pravosláví si vážit a uvidí, že je pravým náboženstvím křesťanským!! Tam, kde jiné školy není, a církev pravoslavná zvláště na rozhraní obou vyznání agituje proto, aby jiných škol (státních) nebylo, žádali katolíci, když už do jedné školy s ostatními dítky jejich chodí, aby aspoň obrazy pravoslavné z kouta učírny se odstranily, modlitby před vyučováním a po něm buď se nemodlily, nebo obojí děti zvláště a konečně, aby se učitelé katolického náboženství nedotýkali. Ale konference inspektorů (kněží) těchto církevních škol na Litvě se proti tomu nedávno ohradila, aby se něco z pravoslavného rázu školy spouštělo!

Ruským pravoslavným seminaristům, to jest žákům duchovních středních škol dovoleno nedávno, že na lesnický ústav budou přijímáni ti, co by k duchovenstvu nechtěli. Církevní listy spatřují v tom malé dobrodiní, když se uzná vhodnost a schopnost

seminaristu na ústav, na nějž jinak přijímají i po necelém gymnasiu státním. Vyšší ústavy akademie a university jsou jim nadále uzavřeny. Organ sv. Synodu „Cerkovnyja Vědomosti“ přinesl 20. září pastýřský list volyňského přeosvíceného ku kněžstvu. Nikdo listu těch nepřinášívá, stačí na to „eparchialní vědomosti“ každé diecese. Ale tentokrát učinily „Církevní Vědomosti“ výjimku, ač list je pro kněžstvo ruské málo pochlebný. Volyňský biskup Antonius zazlívá a vyčítá kněžstvu, že nezadrželo vlivem svým jarní bouře na Volyňsku a na Ukrajině vůbec. Jaký prý to má vliv na lid, když nejen že proti bouřím nijak nepůsobilo, ale ani nic nevědělo, že se něco chystá. Je prý to znamením, že duchovní svazek mezi pastýřem a ovečkami úplně je rozvázán a zničen. A čím to? Tím, že duchovenstvo odklonilo se od lidu a přiklonilo se k pánům, odklonilo se od duchovnosti a přidalo se ke světskosti. Už ve škole nastávající duchovní a nastávající matušky honí se za vším, co je panské, a za prostředky k takovému panskému životu. Proto celý se pohříží v radovánky a obcování s panstvem, se „selskou buržoasií“, anebo celý se utápí v hospodářství, stará se o chov koní, o plemena dobytčí, honí se za pachtem anebo hrá na housle, na klavír. Mladí duchovní už nejsou ani pravoslavní, je v nich půl luterána a půl katolíka a zcela nepravoslavně chovají se při bohoslužbě a disciplině, uvolňují staré pravoslavné řády, s vrchu pohlížejí na bohoslužebnou disciplinu, na přikázané poklony, místa a postoje podle rubrik; všecky úkony konají pro effekt a kostel vyplňují italskou muzikou místo pravoslavnými církevními zpěvy. Lid nyní nenávidí své duchovenstvo, hněvá se a soudí se s ním, ale když by duchovenstvo žilo po idealu naznačeném, tu ihned by srdce lidu se k němu zas naklonilo, a pak by nebylo hrozným sektářství štundistů a proklamace roztrušované od židů a cizích agentů a nihilistů mezi lidem by neměly účinku anebo jen mimotně, hlas duchovního by je ihned zas k rozumu přivedl.

A tento ideal kněze opravdu pravoslavného a pro lid lid žijícího?! Skoro zas tak jednostranný jako ten, co jej biskup jako nepravost líčí. Přeosvícený totiž káže duchovenstvu: aby o sobě představovalo a zobrazovalo plnost veškerého života lidového, bylo s lidem jako s pány a s každým zaměstnáním a povoláním; znáti má každou duši věřících svých, od počátku jejího života až do konce; svědomí všech má mu býti otevřenou knihou; uchvacovat má lid bohatstvím obsahu bohoslužby pravoslavné a prostotou formy její; sám svého ducha obohacovat má čtením bible a sv. Jana Zlatoústého; řečí toho kazatele vykládati lidu zákon Boží, řečí prostou, bez dlouhých period a různých jinotajů, dokládat vše příklady ze života svatých a z Prologu.

Tedy život hodného sice duchovního správce, ale starožila, jemuž každá novota a oprava jest abominatio (hrůzou a zpustěním), jenž pro nic nesmí mít smyslu, leč pro úzký obzor ritualních knih svojich! Starati se o život materielní a kulturní svých oveček, hledět jim ho zlepšit, to nikdy ne! To aspoň biskup kárá. A přece všecko to, co jako následek panského života biskup vyličuje, pochází odtud, že kněžstvo

vede život až příliš jen na bohoslužbu obmezený a ve svém úzkém ritualním kruhu se uzavírá, ať už při tom hrá na housle či na klavír a panského života hledá, či prostě doma sedí a čte si v bibli a Janu Zlatoústém. Biskup Antonius a většina přeosvícených ruských duchovenstvo své zrovna odtrhují od těch myšlenek, snah a proudu, které myslemi lidu hýbají. Jen tím se nezabývat, jen lidu ve světském oboru života jeho vůdce nedělat! Pak se ovšem stane, že kněze pansky žijícího lid nenávidí, domácího svatouška si nevšímá, a kněží takoví buď nevědí pak, co se v lidu děje, anebo nemají naň vlivu. A kdyby i měli, nevědí si rady. — „Moskevské Vědomosti" jako při všem, kde se troubí hodně daleko nazpět, k onomu idealu biskupa Antonia ochotně přikyvují: Ano, ano, my duchovního zbytečně taháme do všech možných světských záležitostí: tu aby školu spravoval, tam dobročinné spolky vedl, lékaře lidu zastával, hospodařit rolníka učil, statistiku sbíral, všecko možné dělal, a za to za vše ho chválíme. Ale jak svědomí lidu spravuje, lid k Bohu vede, o to se málo staráme.

Třeba vědět, jak málo kněžstvo pravoslavné pracuje v pastoraci (vyjma úřední výkony, jež jsou ovšem mnohem delší než u nás) a na všech jiných polích života národního, aby bylo možno pochopit v plném dosahu částečnou neoprávněnost, částečnou malichernost výtek a rad biskupa Antonia. Ovšem co ho mrzí asi nejvíce, je to, že místy pravoslavné duchovenstvo na Malé Rusi docela dobře se snáší s pány katolíky (Poláky) a protestanty (Němci) a snad sem tam se i jejich zábav účastní a tedy se „panští". Listy kněžské proto vesměs také odsoudily výlev biskupa Antonia nebo aspoň jej poopravují, pokud to na Rusi může býti dovoleno.

Na Marianském kongressu ve Frýburku ve Švycařích od 18.—21. srpna konaném účastnilo se mnoho kněží a biskupův a velmi mnoho lidu věřícího, jenž nepohodou počasí od veřejných projevu však přes to zdržen. V ohledu manifestačním vydařil se tedy sjezd znamenitě. Co se práce týká, jaká oslavě Marie Panny měla na sjezdě býti věnována, tu přiznává sám jistý francouzský účastník, že Vlaši a Francouzi kromě mnoha panegyrik, jež ovšem všecky stejně zněly, nic valného nepřednesli. Vedle panegyrik byly to samy místní zprávy, jak se kde Panna Maria uctívá. Zajímavější byly tyto zprávy pouze ze zámoří od missionáruv. Evropské mohly všecky odpadnout! Rokováno ve třech národních sekcích francouzsko-belgické, italsko-španělské. Španělé zprvu měli zvláštní sekci, pak se slili s italskou. Poláci a východňané vesměs se připojili k Francouzům a německou. Na této prý ještě přednášky byly nejvědečtější a nejobsažnější. Kolik řečí a jakých tu proneseno, vidno z toho, že v sekci francouzsko-belgické za necelé dva půldne promluvilo 91 řečníků!! Mezi sekcemi nebylo žádného styku a nijak spolu nesouvisely. Z usnešení sjezdu zvláštní zmínky zasluhuje resoluce italské sekce — právě proto, že italské! — jež je spolu výsledkem živé diskusse vedené mezi scholastiky a historiky v této sekci a jež zní: „Sekce italská vyslovuje přání, aby vědy theologické popřály zaslouženého místa otázkám historickým a kri-

tickým". Resoluce tato přijata při otázce o „definibilitě nanebevzetí Panny Marie", t. j. může-li církev prohlásiti nanebevzetí Panny Marie jako dogma, a má-li se o to požádati sv. Stolice. Je to vítězství nepatrné. Vybojoval je nový duch historickým kriticismem do theologie vnesený. Že v italské sekci zvítězil, to nutno považovat za následek řeči P. Grisara S. J. na mnichovském sjezdě přednesené, jež v Italii zvláště silný dojem učinila a nota bene, nenalezla odporu, neboť „Civiltà Cattolica" netroufala si tehdy postaviť se proti náhledům řádového spolubratra! Tak se zdá, že v tom směru už by bylo provětráno všude: v Německu, ve Francii, v Anglii, severní Americe i v Italii, vyjma španělské území evropsko-americké, jež však dnes v theologii hlasu nemá. Země slovansko-východní řídí se pak většinou theologií německou. Francouzská sekce zase vyslovila přání, aby papež byl požádán, aby ustanovil v církvi svátek „Vyvolení Marie Panny od věčnosti" (Praedestinatio B. Mariae V.); vedle tolika dnešních svátkův oslavujících fakta ze života Panny Marie je tento filosoficko-theologický námět oslavný podivným! Sekce francouzská též usnesla se, aby theologové studovali otázku, jaký úkol přidělen M. P. při rozdílení milosti a spolu aby i biskupové otázkou tou se zabývali. Tedy zase velmi těžká subtilita! Takových a podobných přání zvláště ve francouzské sekci vyslovena dlouhá řada. Diskusse o nich nedovolena, ježto byla nemožnou — ale mnohdy valná část přítomných nesouhlasila. — O tom přání, jež na kongresse zavládalo téměř všemi myslemi, má-li se žádati o prohlášení dogmatu nanebevzetí Panny Marie, či nikoliv, praví „Cerkovnyj Věstnik" petrohradský: Zdá se, že víra církve pravoslavné a římské v tom bodě se shodují, rozdílu nebude valných. Ale církev pravoslavná, odmítajíc neomylnost papežovu, nemůže shodnouti se s tím spěchem, s jakým „neomylní" papežové jeden dogmat za druhým prohlašují. — **Vůči církvi východní a s ohledem na** sloučení obou církví ovšem každý dogmat je neopportunný, nevčasný, neboť východní církev zbytečně dráždí a katolické nic nepřidává, když **staré nauky své, jichž nikdo nepopírá, slavnostně definuje.**

Instrukce daná sv. Stolicí křesťansko-demokratickému hnutí italskému 27. ledna t. r. („Nessuno ignora") spolu s pravidly pro spolkový život neuladila poměrů nadobro. Zůstala v Římě ještě strana „nejmladších" katolických sociálů pod vůdcovstvím P. Romula Murriho, listy jeho „Cultura Sociale" a deník „Il Domani d'Italia", která zprvu se mírnic, teď opět počala se svými radikalními názory veřejně vystupovat. P. R. Murri sám totiž ve své přednášce v San Marino (Svoboda a křesťanství) v srpnu konané pronesl opět takové náhledy — politické — že sv. Stolice znovu měla za dobré zakročiti. Dne 23. září vyhlášena nová napomínka k biskupům a kněžím, v níž se názory P. Murriho za nedovolené prohlašují a vyzývá se směr jeho, kde se objeví, potlačovat. Zdá se však, že Murrismus tím nezažehnán. P. Murri sice osobně prohlásil, že se podrobuje a censuru svých náhledův uznává, ale listy jeho ve stejném duchu pokračují dále — v politice protikurialní! Strana P. Murriho mezi laiky i v kleru jest stále silná, ba právě jeho

nezmořitelnosti jen roste. Jen že kněži, již veřejně s ním šli, nyní se mírní a veřejně aspoň jeho zřikají. Leč vedle něho se žádný směr nekrystalisuje, žádný vůdce nevyvstává, tím méně, aby kdo proti němu bojoval — kromě listů „staré kultury" a „staré politiky".

Stále hůře se zapletají poměry ve Francii. Pronásledování vlády a nečinnost a zamlklost sv. Stolice, jakož i pokračování v téže politice její vůči Francii, vyvolalo stranu zřejmě protikurialní a protipapežskou a protibiskupskou, stejně jako protivládní. List nové strany „le Franc-Parleur Chrétien" Svobodný mluvčí křesťanský vystupuje směle proti samému papeži Lvu XIII. a jeho francouzské politice i proti biskupům, kteří se mu nezdají dosti ráznými. Zvláště proti biskupům vládním se vystupuje velmi ostře, a kárají se jmenovitě, když z ústupnosti k vládě nepohodlné jí kněze odstraňují z far. Podezření o hotovém schismatickém spiknutí vlády a biskupů některých dokládají odhaleními — ovšem ne prukaznými. — Jak vidět z protestu všech až na dva biskupů francouzských proti vládním opatřením na uzavírání klášterů, nemá nějaké schisma zatím vyhlídky. Vládními však býti nechtějí ani dva neprotestovavší. — Ze středu protipapežské a protibiskupské strany této vydáno též heslo neplatit petrského haléře, jenž z Francie dosud byl největší. Praví jistý farář-dopisovatel: Zdá se, že to okolí papežovo, jež mu radí k té zhoubné politice. Nuže, navrhuji prostředek, aby páni z okolí jeho zmoudřeli. Neplatit petrského haléře, jenž živí všecky ty monsignory, kteří námi opovrhují. Přistřihněme jim jejich příjmy a hlásejme zrušení petrského haléře, dokud oni nezmoudří! — Tímto vzájemným sebeutloukáním a především přemrštěnou horlivostí sotva se však ve Francii poměry zlepší. — Ve směru smíření s dnešními poměry vystoupil nedávno dominikanský kněz P. **Vincent Maumus** v knize „**La crise religieuse et les leçons de l'histoire**" — náboženská krise a ponaučení historie. Sleduje tu pohnutky dějinných událostí z posledních sto padesáti let a vylíčuje nutnost toho všeho, co přišlo v době té, a spoluvinu církve, nebo aspoň hlavních jejích representantů na všem tom. Žádá smíření se s výsledky revoluce francouzské a přerušení styku se všemi protidemokratickými směry, nesvalovat jen vinu na zednáře, ale zkoumat také svoji vinu v minulosti i v přítomnosti a neopakovat chyb svých v budoucnosti. Jeho rady splývají částečně s politikou sv. Stolice a ještě více s moderními proudy francouzskými v církvi a theologii. Celý tenor knihy vyznívá pak v heslo: smířit se s moderní kulturou, jež tak jako všecky předešlé za celých těch 17 věků, co církev a křesťanství stalo se mohutným faktorem ve státě, zrodila se z křesťanství. Nic ze svého nezadávat, ale ničeho nabízeného neodmítat.

Revoluce v církvi anglické ohlášena velmi slavnostním spusobem v zářijovém čísle anglické Fortnigthly Review. Jen že ohlásil ji sekretář anglikanského biskupa Riponského protest. Artur Galton za 150 katolických kněží. Tito kněží prý se usnesli, vystoupiti proti správě církve, která je jim příliš absolutistická, nezodpovědná

a tyranská, poslušnosti kněžské zneužívající, jen k nepatřičným sobeckým cílům vysoké hierarchie a římské kurie. Zmínění kněží se proto usnesli vyvolit si svého biskupa, jenž by se zařídil podle jejich zásad! Ihned po uveřejnění tohoto listu Galtonova, pochybováno všeobecně, že by Galton byl dobře zpraven. Catholic Times prohlásily ihned, že nějakou dosti nevinnou rozmluvu s nějakým stoupencem reformismu oveličil a převrátil. Z té strany prý anglickým katolíkům nebezpečí nehrozí. Kněžstvo anglické jest rozumné a svému episkopatu oddáno. Větší nebezpečí hrozí podle „Cath. Timesu“ ze lhostejnosti věřících, stejně jak nastalo ve Francii a nastává v Americe severní. Katolíci světskými školami, beznáboženským životem veřejným, častými smíšenými sňatky, přicházejí o své katolické živé vědomí a odtud vyrůstá nebezpečí pro budoucnost. Americká „Irish Church Review“ totiž nedávno odpovídajíc na těšící se a schlubné hlasy katolického tisku amerického, jak katolická církev roste a jest dnes nejmohutnější organisací církevní, že není to přece vše, jak by býti mělo. Čítá, že Irů samých jest v Americe (Spoj. St.) na 10 milionů, jiných přistěhovalců katolických možno též čítat na 10 milionů, a přece k církvi se jich hlásí jen 10 milionů. To značí, ta druhá polovička je mimo církev. Nehlásí se k ní, ba často i bojuje proti ní ve stranách a listech liberálních. Přistěhovalci z domu přinesou si ještě živou víru, ale jejich dítky už nejsou jako rodiče a třetí, čvrté koleno už obyčejně je odcizeno a zindifferentisováno.

Španělská vláda vyjednává s Vatikanem o změnu konkordatu. Na pověsti, že Vatikan s vládou se nemůže dohodnout o zmenšení počtu diecesí a klášterů, odpovídá „Civiltà Cattolica“, že kurie nijak tomu nebude na překážku, když vláda předloží dostatečné důvody, jež budou mluvit pro zrušení toho či onoho méně důležitého biskupství, jen aby se v budžetu ministerstva kultu mohly zavést úspory, jež vláda pokládá za nutné. Nemůže býti prý ani Sv. Stolice k finanční situaci států lhostejnou.

Německá protestantská církev, či spíše konsistoř a theologie má o jeden „Fall“ více. Je to „Fall Neidhard“. Pastor hamburský Neidhard zvolen byl většinou náboženské obce Charlottenburské (část Berlína) za pastora. Konsistoř však potvrzení jeho odmítla prý pro formalní nějaké chyby. Leč zatím jak oposice tak pastor Neidhard a jeho přátelé věděli, že to není pro formalní příčiny, nýbrž proto, že Neidhard je pověstný jako liberalní pastor. Konsistoř proto napadena z obou stran a obě jí vyčítají zbabělost. Dříve silně staroluteránská, teď co náhledy na dvoře se změnily, jest vrchní rada církevní „mittelparteilich“ — zaujímá vyrovnávací úkol mezi liberaly a konservativci. Tím také proti sobě obojí popuzuje.

Proti známému už až ultra liberalnímu professorovi na universitě kielské, Dru Baumgartenovi, podalo 194 pastorů protest k ministerstvu kultu a vyučování v Prusku, že nesouhlasí s jeho učením a jeho působením na universitě, kde mládež jen odvádí od víry otců. Protest byl spolu výstrahou, aby i nové uprázdněné místo nebylo

obsazeno zase liberalním theologem. Neboť liberalní theologové v Německu přicházejí „do floru“.

Cařihradský patriarcha Joachim III. vydal ke své církvi východní poslední dobu pět pastýřských listů, ve kterých napomíná, aby kněží více kázali než dosud, poroučí vésti správné matriky a dává k tomu pokyny některé, žádá o dobré hospodaření s kostelními penězy, a ukládání hotovosti v bankách, jež jsou jisty; žádá zachovávat jistá zdravotní pravidla a nabádat i lid k tomu; odporučuje dva nové bohoslovecké ústavy pro návštěvu i podporu; a varuje konečně před záplavou řádů katolických z Francie, jež se na východě hodlají usadit. Bolesti církve východní jsou listy těmi a radami jejich nepokrytě naznačeny.

* * *

Věda a umění. **Husitskoprotestantský furor** vynesl našemu národu zase jednu ostudu. „Hlasy ze Siona“ otiskly 1868—1869 „Pogiovy“ 2 listy o Husovi v Kostnici, přeložené z němčiny, sprostý to pamflet, v němž jakýsi prý švábský převor Pogius, pravé se býti očitým svědkem události, ba účastníkem děje (doručil prý Husovi do Prahy obsílku papežovu, ačkoli žádná nebyla vydána!), líčí poslední dobu života Husova, aby Církev pošpinil. Srv. prof. Dr. J. Kalousek, O potřebě prohloubiti vědomosti o Husovi a jeho době, v „Hlase Národa“ 14. a 21. září; též o sobě. Vinohradský nakladatel Horálek honem si přispíšil, aby naši husitskou literaturu obohatil, a vydal pamflet ten pod názvem: „Výslech, odsouzení a upálení M. Jana Husa. Líčí očitý svědek Pogius.“ Očitý tento svědek jest padělán dle florentského humanisty Poggio Bracciolini, který vylíčil 1416 osudy Jeronyma Pražského. Pamflet německý „Pogiuv“ vydán poprvé v Reutlingen 1846; kdy byl sepsán, neví se, jistě však ne dlouho před tím, tedy 400 let po sněmu Kostnickém, a sdělán s úžasnou nevědomostí a drzostí ve lhaní na potupu Církve. Že knihkupec Horálek se ho tak dychtivě chopil, není divu. Ale nesmrtelnou ostudou je, že dva umělci čeští, Alfons Mucha a Jan Dědina neostýchali se slátaninu tuto oslavit illustracemi a vydati ji svým nákladem na oslavu Husovu!! Tak se furor tresce.

Dne 21. října slavila česká universita 500letou památku rektoratu Husova, jež připadla na den 16. října. Professor Gebauer měl při slavnostní schůzi přednášku o významu Husově pro českou literaturu.

V Plzni zahájeny 27. září hry v novém stálém divadle českém.

Národní divadlo má potíž se svými „operními umělci“; vyšší gáže jiných zahraničních divadel je odluzují jednoho po druhém českému „chrámu Thalie“. „Rozhledy“ pražské tu připomínají, jak r. 1874. B. Smetana v nouzi své a starosti o rodinu doprošoval se na konsorciu divadelním aspoň té milosti, aby za pevný roční plat 1200 zl. vzali ku provozování čtyry opery jeho: Branibory, Prodanou nevěstu, Dalibora a Dvě vdovy. Ale odmrštili ho. Solisté zpěváci jisté

již tehdy měli prý na 5000 zl. a dnes gáže p. Burianova obnáší 10.000 zl., a on ještě pro její nepatrnost volil odejít do ciziny. „Jaká to nespravedlivost“ píší „Rozhledy“, „v honorování tvůrčího umělce u porovnání se sólovým zpěvákem a hercem. Ovšem Prozřetelnost obdařila Smetanu genialním mozkem, jejž Smetana používal k rozumnému a prostému životu. Nejoblíbenější krmí jeho bývaly škubánky. Naše slavné tenoristy však Prozřetelnost obmyslila „genialními hlasivkami“, mozek jim odepřela. A z té příčiny naši národní hrdinové nemohou pojídati škubánky . . .“ Ale myslíme, nač se rozčilovat. Národ v nich nic netratí, kromě toho vysokého nebo nízkého „c“. Nemá-li člověk nic jiného, proč mu zazlívat, že své zboží prodává co možno nejvýš, má-li je k tomu ještě ode dneška na zítřek!

Ku Smetanovým „Braniborům“, jež měli dosud libretto velmi bídné, přibásňuje ke krásné hudbě Smetanově nové libretto V. J. Novotný.

Professor polské literatury na universitě v Berlíně Alexander Brückner přednášel nedávno ve Lvově o významu jazyka polského. Mluvil o kultuře polské, líče ji jako nejstarší, nejmohutnější a nejprobudilejší mezi Slovany. Zvláště o písemnictví tvrdil, že zaujímá dnes první místo mezi slovanskými literaturami. „Češi a Rusové měli sic v uplynulém věku velmi mnoho znamenitých literatů. Ale co se zvláště Čechů týká, tu jejich básníci jsou vlastně kosmopolité a českého rázu je na nich velmi málo. A konečně, aby se přesvědčil člověk o dnešní úrovni literatury české, stačí porovnat kterékoliv číslo „Zlaté Prahy“ s kterýmkoliv číslem „Tygodnika illustrovaného“. Nejde tu ovšem o illustrace a o šat zevnější, neboť tu „Tygodnik ill.“ se „Zlatou Prahou“ nevydrží porovnání, proto že technika reprodukční v Čechách jest na velmi vysokém stupni. Ale co do obsahu, tu všecky věci, co v českých listech teď se tisknou, jsou jakési takové naivní a primitivní u porovnání s tím, co naše polské časopisy přinášejí.“ — Poláci jsou ovšem národ 20milionový, mohou tedy vedle Sienkiewicze míti ještě Prusa; my, jako národ osmimilionový máme jen jednoho Jiráska. A tak daleko Jirásek za Sienkiewiczem nebude. Že nemá toho rozhlasu, je proto, že píše příliš po česku! — Ale p. professor Brückner mluvil o mladším pokolení — Jiráska a vrstevníky počítá do minulého — a tu má zcela pravdu.

O vychování uměleckém na středních školách našich přijaty na předprázdninovém sjezdu českého professorstva tyto resoluce po referáte prof. Patočky, jak je „Věstník českých professorů“ přináší: „Umění ve škole není nový předmět, nýbrž vychovatelský princip rovnocenný se vzděláním vědeckým a mravním; budiž možnosti dnešních instrukcí k tomu cíli všemožně využitkováno; škole však třeba opatřiti nové pomůcky; při ústředním spolku českých professorů pak nechať se zřídí odbor pro uměleckou výchovu, aby upravil methodu a material umělecky paedagogický. — Toho všeho by snad nebylo ani tolik potřeba, kdyby se místo dnešního přebytečného dějepisu politicko-vojenského braly dějiny kulturní vůbec a to důkladně. Podle tří směrů

výchovy svrchu zmíněných jsou dnes ještě dva důležité, jež asi ve vytčených směrech nezahrnuty: výchova k hospodářské rozumnosti a k socialní spravedlnosti. Oné neučí žádná věda, ale mohla by ji učit statistika, kdyby nebyla tak na poslední řad položena a této by mohlo učit náboženství (moralka) a spolu i historie, kdyby obě byly ovšem příslušně rozšířeny.

Proti „Mánesu“ uměleckému měsíčníku „Volné Směry“ zakládá si „Jednota českých umělců výtvarných“ svůj umělecký list „Dílo“. Pavillon Mánesův pod Kinského zahradou, jejž spolek mladých umělců svým nákladem postavil pro výstavky umělecké, které dosud vhodného místa neměly, chce obec smíchovská zbořit, neboť na jejím pozemku stojí.

Málo lichotivý a utěšený obrázek o Češích v Americe podává prof. Masaryk v „Naší Době,“ vlastně o české svobodomyslnosti. Američtí Češi přinesli si z domova tu svou plytkou, křiklounskou svobodomyslnost, jen že ve volné Americe ji směli stupňovat až k netušenému radikalismu. Ale zůstali na pouhé negaci, mezi tím co kolem nich v Americe vře boj o náboženství. Proto prý také obyčejně dítky na školách amerických a v americkém prostředí už vychované staví se proti otcům svým a utíkají ku všemožným církvím americkým, valná část vrací se jich ke katolicismu. V řadách svobodomyslných Čechů začíná se proto buditi odpor proti té staré české svobodomyslnosti a začínají hledat něco positivního. Svobodomyslní a církevní (ať katolíci ať protestanté) žijí úplně odloučeně od sebe a v naprosté nenávisti. Katolíci a evangelíci aspoň školy mají své, svobodomyslní ani o ty se nestarají.

Na konkurs dramatický zemským výborem haličským vypsaný, sešlo se, ač ještě konkurs uzavřen není, 82 kusu! Při českých podobných konkursech bývá jich pět, šest! Poláci opravdu dnes kypí literarní silou. Znamenitý pianista polský Alex. Koczalski složil z dějin litevských operu „Rymond“, první dílo svého mládí, jež dávána v Německu nejdřív a doznala veliké pochvaly. Zvláště bohatost motivů na ní chválí. Bohatost a překypělost také vytýkají jako jedinou chybu. Slovutný romanopisec Adam Krechowiecki pokusil se o dramatickou práci, jež pod názvem „Jeden dzień“ dávána nedávno s velmi čestným úspěchem ve Lvově. — Polskou báji o Twardowském zbásnil mladý poeta Leopold Staff. Báseň je v tercinách. Od pojetí našeho básníka Vrchlického liší se Staffovo zpracování látky velmi, jako pravá poesie od kriminalní lokálky. Twardowski líčen jako člověk neštěstím stíhaný, nedůvěrou a podezříváním lidu pro své veliké schopnosti a svou velikou lásku k bližnímu. Od těch, jimž dobře činit chtěl, zničen a neuznán, odejde z otčiny a oni o něm ještě bájí dále, že satan ho unesl. Báseň jest přeplněna filosofickými úvahami, jež nejsou ani důsledné, ani příliš hluboké. Filosofie Twardowského jest odlesk jakýsi Lutosławského a Tolstého. — Ve Lvově utvořilo se „družstvo literarních aspirantů“, něco opravdu zvláštního. Má to býti soukromou školou a cvičbou těch mladých lidí, kteří v sobě cítí povolání ku spisovatelství. Ve družstvu dostane se jim pokynů a spolu i možnosti vyjíti před

širší soud kritický se svými prvotinami. — Polská spisovatelka „Deotyma“, pseudonym Hedviky Łuszczewské, ke své 50leté literarní činnosti, vyznamenána přáním a požehnáním sv. Otce. „Deotyma“ řadí se právem k věhlasným autorům naboženského románu a povídky, všech národů a věku. Jubilantka slavila však své jubileum tiše bez účastenství širší veřejnosti. Jak jinak slaveno tu 25leté jubileum činnosti literární básnické Marie Konopnické! Při oslavě přítomna byla za české ženy spisovatelka pí. Pavla Maternová z Prahy. Představivši se jako zástupkyně všech českých žen pravila: „Nejen nad Vislou, Němnem a Vartou znají poesie Konopnické, ale i nad Vltavou a Labem. Jak tam, tak i tu poesie ta budí naději v lepší budoucnost. Jak tam, tak neméně i tu básnířka jest známa a milována.“ My, kteří máme to neštěstí sedět jen nad Moravou, Odrou a jinými potoky československými, jsme tedy z lásky a známosti velké básnířky polské vyloučeni!

Roku 1894., kdy oslavena stoletá památka neštěstí národního a třetího rozboru Polsky, sbíráno na zvláštní fond, jenž by sloužil osvětě lidové, a nazván fondem Kościuszkovým. Fond dosáhl výše 38.142 zl. Z fondu zatím nevydáno ještě nic: prvním dílem bude životopis Kościuszky, jenž vydán bude v 7500 exemplářích, na to se chystá zeměpisné a lidopisné dílo „Polska“ s illustracemi o 100 arších velikosti v 20.000 exemplářích. Po vydání těchto dvou děl fond má se slíti s fondem „Macierze Polské“, neboť oba mají týž účel, a neradno tudíž tříštit síly na dvě stejné organisace

Rusínští studenti na universitě lvovské demonstrují už nejen proti Polákům, ale i proti svým. Tak nedávno studentstvo rusínské z přednášky prof. Kolessy demonstrativně odešlo, že tam byli též starorusínští studenti. K tomu ještě celou demonstraci inscenoval — žid! — Na říšské radě pilný návrh na zřízení rusínské university provázen sic blahovolnými slovy se všech stran, ale pilnost zamítnuta. Rusíni jsou utěšováni, že až vědecky vyspějí, zatím že třeba rozšířit střední jejich školství. — Rusofilská strana (starorusíni) začíná se zmlazovat. Na schůzi spolku Kaćkovského, Družstva pro vydávání lidových knih, přihlásili se mladí k životu a žádali zastoupení ve spolku, jehož se jim dostalo. Mladá strana pak začíná neohroženě a přímo vystupovat za jednotnost národní a kulturní s Rusy. Staří zatím z bázně před Ukrainofily mladorusíny hlásili jen duševní jednotu a hleděli se Rusům přiblížit. Tento upřímný krok mladých povede k vyjasnění. Mohutné sjednocovací hnutí ve Slovanstvu, jež stále silněji na všech stranách proniká, možná straně otevřeně ruské získá i nových stoupenců. Organem starých Rusofilů zůstal denník „Galičanin“, mladí mají svůj organ v měsíčníku „Novaja Mysl“. — Zajímavou politickou utopii prusko-německé politiky sdělil nedávno vysoký pruský úředník svému spolužáku z dob universitních, Polákovi, jenž ji uveřejnil v „Gazetě Narodové“. Němci musejí z příčiny sebezachování vyhubit, assimilovat Poláky. Byly chvíle, kdy vás jsme chtěli užít jako beranu na rozbití panslavismu. Ale vy jste čím dále nespolehlivější a stále více se s Rusy sbližujete. Proto musíme

hledat nových přátel. A máme jich dnes v Rusku tolik, že kdykoliv můžeme přikročiti k činu. Jsou to přední naši lidé v ruských úřadech i mimo úřady. Z vyšších úřadů začínají nás Němce v Rusku vystrkovat, ale v nižších máme v Petrohradě ještě mocný vliv. Našimi spojenci jsou a budou vždy židé. Žid je povahou Němcem, ať si mluví jakkoliv a přidává se na oko ku kterékoliv národnosti. Bude li Rusko židy dále pronásledovat, tím jistěji na ně počítati mužeme, smíří-li se s nimi rozsadí se v něm a rozptýlí a máme tím mocnějšího spojence. Nepočítáme-li na vás, máme jiný celý národ slovanský a četnejší vás, na nějž počitati smíme. Na západě jsou to Litvané a Lotyši, na jihu Rusíni, kteří zaujímají celou jižní Rus od Volhy po Karpaty a nemajíce žádné minulosti spokojí se s jakýmkoliv slibem. Vy v tom ohledu se svou minulostí jste už pro nás mnohožádající a spíš překážkou než podporou. Rusíni se židy, s našimi a snad ještě jinými národy neruskými, ejhle toť 25 až 30 milionu lidí, na něž s jistotou počítáme. Zatím nerozbíjejíce Rakouska, zavládneme jím docela a až dojde na konflikt s Ruskem, na nějž dojíti musí, neboť naše hranice jsou už pro nás příliš těsny, pak kořistí naší bude Varšava, Vilno a provincie baltické. Jižní Rus zůstane svobodnou pod naší svrchovaností. Přes Rakousko vliv náš dojde Malé Asie, přes znovudobyté a rozšířené hranice východní až do Černého Moře. Celá naše historie od dob Tacitových není nic jiného než řadou boju dojíti k těmto dvěma mořím Jaderskému a Černému. Nebyli jsme tomuto svému cíli nikdy blíž než dnes a nebyli jsme také nikdy silnější, naši sokové nikdy slabší než dnes. Váhu se Němci vyhnou, ale neleknou se ho. — U nás v Rakousku tuto politiku ovšem už dávno cítíme. Nadcházení si Rusínu se strany Němcu jest pak u nás i v Německu až příliš nápadné, ale netřeba tvrdit, že zbytečné.

Tuto zimu chystá se v Petrohradě první mezinárodní **výstava krojů**, již slíbily obeslat všecky říše a zvláště Rakousko přislíbilo hojné účastenství. Přihlásiloť se až na sto vystavců soukromníkuv i korporací a ústavů. Výstavka bude míti dva oddíly: historický, v němž na figurinách ukázáno bude jak se kdy kde chodilo, a současný, v němž vedle krojů doby dnešní zároveň vystaveny budou i ruzné látky a přípravy, jakož i způsob zhotovení; klenoty, kosmetické prostředky a podobné. Výstavka nemá valné vědecko-praktické ceny, bude to asi zábavka pro vznešenou společnost petrohradskou. — V umělecké akademii schválen návrh svépomocného družstva ruských umělcu vystavěti na Vasiljevském Ostrově, nejrozkošnější to části Petrohradu, velikou budovu „Dvorec Isskustva“ (Umění). V Dvorci tom, jenž na jaře začne se stavěti nákladem jednoho milionu rublu po návrhu architekta Lopatina, budou umístěny: Akademie umění, družstvo umělecké svépomoci, damský spolek umělecký, a více jiných družstev pro výtvarná umění a stavitelství. Středem budovy bude veliký výstavní sál. Vedle místností spolkových budou škola uměleckoprůmyslová, pracovny pro umělce, 30 síní pracovních pro konkurrenty vyšší umělecké školy, bibliotheka, útulna pro vdovy a sirotky po umělcích, útulna pro staré a invalidní umělce a pod.

Akademie nauk poctila **Uvarovskou cenou** N. A. Božkova: „Selské hospodářství moskevské Rusi v XVI. věku", první to větší monografii historickou z toho oboru. Kniha vydána r. 1901. Malými premiemi vyznamenána díla E. Lichačevé: „Materialy k dějinám ženského vzdělání na Rusi 1856—1880", M. N. Smencovského „Bratja Lichudy", náboženský sektářský obraz z konce 17. věku a P. M. Majkova biografii historickou „Ivan Ivanovič Beckij".

Dne 17. října otevřena první **soukromá opera** v Petrohradě, dosud bylo jediné dvorní operní divadlo. Volnější duch asi zavane na soukromé, ježto na carské vždy měli všeliké ohledy. — **Dějiny ruské opery** vydal v Petrohradě Vsevolod Češichin. Datuje se ruská opera od r. 1735., kdy poprvé přenesena opera z Italie do Petrohradu, a to vlachem **Arajo**. Opery vlašské převedeny některé do ruštiny, ostatně zpíváno je vlašsky a jen některé rusky. F. T. **Volkov** byl prvním ruským libretistou k těmto přistěhovalým vlaským operám. Carevna Kateřina pokusila se první o domorodou ruskou operu, ale beze zdaru. První národní operou však dlužno prohlásit až **Glinkovu** „Žizň za carja", jež byla ještě dílem silně dvorským, národní a slovanský duch zavál až z opery **Verstkovského**: „Askádova mogila". To je první perioda ruské opery (1735—1836). Druhá perioda 1836—1871 vyznačena dvěma jmeny Glinkou („Ruslan i Ludmila") a **Dargomyžským**, který první zavedl na scenu deklamační operu s recitativním hudebním dramatem (Rusalka, Kamenný host). V témže směru k Dargomyžskému v třetí periodě (1871—1890) přidávají se Musorgskij a Borodin, tvoříce dále v národním realistickém, recitativním duchu, ale vedle nich povstává už i ruská melodická škola operní se svými koryfey: **Čajkovskij**, Rubinstein, Nápravník.

Vůdcem nejmladších po Čajkovském je **Rimskij-Korsakov**: opery jeho jsou odrazem poetickým a hudebním veškerého Slovanstva až do nejzazší dávnověkosti; jeť R. K. znatel dřevní hudby a zpěvu národů slovanských, jako nikdo jiný. Opera jeho má tudíž teprv opravdovou hloub i šíři ducha slovanského.

V moskevské společnosti divadelních přátel četl nedávno M. **Gorkij** své nové drama „**Na dně**", čerpané opět ze života ztracených existencí. Drama je plno temných scen ze života tuláků, zlodějů, opilců, nedovolených lásek a všecko vybíjí se k lepšímu a touží po čistém, ale padá zpět „na dno". Jest to druhé drama Gorkého, prý lepší než prvé (Měšťané).

„**Slovanská dobročinná společnost**" v Petrohradě umožňuje jihoslovanským přičinlivým mladíkům vzdělání na školách ruských vloni vydala provolání v jižních zemích, že nepřijme nikoho, kdo prostřednictvím konsulatu nebude odporučen a vypraven. Ale přes to zase se jí nahrnulo letos pod ochranu na 60 mladíků z jihu slovanského a na sto žádostí posláno. Komité společnosti usneslo se vydržovat 25 žáků a ostatní odporučuje ostatní dobročinné veřejnosti. — Dne 6. října v anthropologické ruské společnosti, jež sestává ze 104 členů a koncem roku shledala v pokladně všeho svého jmění 126 rublů.

prohlásil Dr. M. Bolgunov, že anthropologie v Rusku nachází se na velmi nízkém stupni a mezi ostatními svými vědeckými družkami jest úplně nepovšimnuta. Ani na universitách nedáno jí náležitého místa, ač ruská půda je pro bádání anthropologická nalezištěm veledůležitým, a velmi mnoho cenných objevů tam učiněno. Podle domnění západních učenců člověk objevil se na Rusi mnohem později než v západní Evropě; na jihu Rusi nejdřív spolu s mamutem v druhé polovici ledové periody, kdy ledovec skandinavský, pokrývající celou severovýchodní Evropu, začal ztávat.

Dne 15. října slaveno v Kazani 350leté výročí dobytí Kazaně od Rusů a pád chanatu tatarského se sídlem v Kazani. — První učitelský ústav v Sibiři otevřen počátkem školního roku v Tomsku. — V Charbině, uzlu dráhy čínsko-mandžurské založen ruský list „Charbinsky Listok", první ruský časopis na území čínském. Na sjezdu lékařů zemských v saratovské gubernii (obyvatelstvo: ruské, německé a tatarské) konstatováno, že průměrně na 1000 obyvatel v gubernii připadá 10 syfilitiků, v několika obcích dochází nákaza tato výše 68 na 1000 obyvatel. Třetinu syfilitiků tvoří dítky zdědivší rakovinu tu po rodičích. Lékaři na pomoc všem nestačí, už proto, že mnohý má rayon na sta kilometrů rozlehlý. Saratovská gubernie náleží k nejúrodnějším, při tom hladem nejčastěji navštěvovaným a ovšem pro sílu neruského obyvatelstva též nejopozdilejším. Školské vyučování ani v polovici osad nezavedené doplňuje se za to pilně pro dospělé přednáškovými kursy. V roce 1900/1901 pořádány takové kursy při 25 školách a přednášek celkem bylo 289. Na jedné súčastnilo se od 40—500 posluchačů, skoro samých dospělých.

Od 20. září do 15. října pořádána v Lublani druhá umělecká všeslovinská výstavka, jež obeslána mnohem četněji než prvá. Vystaveno přes půl druhého sta děl. — Ant. Aškerc, dnes samými liberaly vynešený za prvního spisovatele a básníka slovinského, musí se vzdáti redakce „Ljubljanského Zvonu", belletristického týdenníku pod aegidou liberalní vydávaného, protože není téhož mínění ve všem jako liberalní pánové podniku. — Boj mezi stranami nezůstává však obmezen na denní a týdenní tisk. Už mají obě strany i celou brošurkovou literaturu polemickou a agitační. Také kulturní práce, nad níž se jednou budoucí zhrozí.

V září a v říjnu v Záhřebě byla roční výstavka malířů a sochařů charvatských, doplněná několika výtvory cizími. Mezi umělci výtvarnými jest dosti značný počet žen, z nichž mnohé nejsou pouhé dilettantky (Zora Preradovićova, Špun-Dvořákova, Etingrova, bar. Marojčićova). O koupi vlastně nekupování vystavených děl praví umělecký a literarní kritik prof. Kršnjavi: „Obrazy našich malířů jsou laciné, od 40 do 200 korun, jeden jediný má cenu udánu 500 korun. Ale vše jedno. Všecky visí do jednoho neprodány! Kdybych měl jen ty peníze, co se v Charvatsku a Slavonsku za jeden rok prohrají v karty (!), koupil bych celou tu krásnou výstavku naši. A kdybych měl dokonce to, co se za rok promarní s těmi „čertovými

obrázky,“ nu to už bych tak založil celé umění naše, že by rozkvetlo a rozhlasu došlo po celém světě! Kdyby se skupilo aspoň 1000 lidí a každý platil po 20 korunách ročně, už by žilo naše charvatské umění. Za 20.000 korun zkoupíme skoro 200 obrazů — celou produkci roční našich umělců. Ale necítí z naší společnosti nikdo potřebu takových věcí. Není to v módě. Mořské ryby, vzácné lahůdky, drahá vína, to je jediný pokrok kultury, jaký vidím za těch 25 let co jsem v Záhřebu. V tom jsme pokročili. Ale obrazů kupuje se dnes právě tolik co před 25 lety. Ba hůře je. Tehdy aspoň biskup Strossmayer skupovával rok co rok obrazy pro svou obrazárnu, ba i zamlouval nové obrazy a nové sochy. Když galerii sestavil a poslal ji do Záhřeba a daroval národu, přestal obrazy a sochy kupovat i on. Dnes jede Záhřebem, ale na výstavu už se ani nepodívá. A po něm nový mecenáš umění nevyvstal v nikom. Jediným mecenášem je dnes zemská vláda, jež ovšem zase před 25 lety nic nekupovala a umění si nevšímala. — Ale něco přece se kupuje: umělecko-průmyslové předměty stylu Antonie Krasnikovy, velmi živé a nadané umělkyně, která objednávkami návrhů jest zrovna zasypávána od různých firem. Jen že to jsou samé výrobky cizích, vídeňských firem. A ty jdou na odbyt.“

Naříká-li takto na netečnost charvatského obecenstva professor Kršnjavi z vládní strany, naříká podobně Vienac z národní oposiční strany, na netečnost u věcech vědeckých a literárních. Možno tedy věřiti, že hlasy nejsou výronem stranickým. Píše „Vienac“ (číslo 41.) u příležitosti zprávy „Jihoslovanské Akademie“ v posledním „Ljetopisu“ jejím: Akademie dává své spisy za roční předplatné 20 K. A kolik vzdělaných Charvatů toho neví. Prohlídneme-li seznam předplatitelů spisů akademie, vidíme, že mnoho a mnoho lidí schází, kteří by tu měli býti. Tak z advokátů je jich celých 9 a to jen ze Záhřebu, z kraje nikdo. Z duchovních vidíme 14 jmen! A kde jsou ti druzí, jež Bůh požehnal takovým pozemským dostatkem!? Bude-li jednou historik souditi podle toho o smyslu pro národ a vědu v řadách kněží, zdaž nepřizná, že shledal úplnou apatii k vyšším zájmům národa. Z politických úředníků je tu jediný veliký župan ogulinský, ze starostů jediný z ostrova Hvaru! Z lékařů jsou dva, jeden ze Záhřebu, druhý z Hvaru. Ze závodů peněžních předplácejí se čtyry! Z architektů jediný. Je-li tomu tak, pak zajisté nářek Vience na apatii charvatské intelligence je oprávněný. Ovšem nesměli bychom se tázat, jak je to u nás. Kdo odbírá u nás spisy a věstník České akademie? Věci ty nejsou určeny pro širé kruhy intelligence; spíše pro ústavy a školy a pro některé sem tam specialisty. Jsou také podle toho psány, aby se příliš nerozšířily. Ale spisy jihoslovanské akademie jsou obsahem přístupnější, akademie jihoslovanská také nemohouc opříti se o tolik vzdělávacích ústavů, o něž se opírá už česká akademie, musí počítat na široké obecenstvo a pro ně i pracuje. Leč nedochází jeho podpory!

Podle naší „Světové knihovny“ počnou vydávati i Charvaté svou „Svjetskou knižnicu“. — Jeden z předních umělců charvatských Vlaho Bukovec přesídlil do Prahy. — „Slovanský Přehled“ roku

Charvatum, aby také svou uměleckou výstavku vždycky po zavření v Záhřebě a po návštěvě Lublaně přenášeli i do Čech do Prahy. Vloni beztoho to chystáno.

Novosadská „Matice Srbská" v jedné z posledních schuzí (24. září) přednesla program, podle něhož v budoucnosti chce upravit vydávání knih svých. Vedle učených věcí vydává totiž „knjige za narod" od r. 1885., jež členům za cenu 1 zl. v šesti svazcích s dodatkem kalendáře posýlá. Knihy mají příště býti vždy takové, aby co nejšíře mohly proniknouti a spolu, aby i co nejvíce prospívaly. Dříve tisklo se vždy 4000 exemplářu, od dvou let Matice sama vede tisk a bere celý náklad na sebe a s exempláři, po členských podílech zbylými, posílá zvláštní agenty. „Lidové knihy" předně svou láci mají zůstati lidu přístupny, ale spolu svou vniternou hodnotou mají vynikat, aby pak to mohly, ustanoví se vydavatelský rozvrh na několik aspoň na dva, tři roků napřed, by spisovatelé si mohli látku připraviti.

Při tom o „knize pro lid" mezi Srby pronesl se ve svém referatě prof. T. Ostojić takto: „Nesmíme lidu knihou ve všem se podrobovati, ale ovšem do jisté míry musíme se snížiti k lidu, přizpůsobiti se jeho vkusu, na půl cesty aspoň vyjíti mu vstříc. Přes všecku svou vyhlášenou lidovost naše žurnalistika a naše intelligence nevšímá si lidu a nezná ho. Za dvě stě let své autonomie nepocítili jsme dosud potřebu statistického úřadu v Uhrách, ve Vojvodině a v Charvatsko-Slavonsku, jenž by sebral údaje z různých oborů života národního. Neznáme podrobně ani kolik nás je, neřku-li co jiného! Nepromyšlenost takové ‚práce pro lid' prohledla nynější mladší generace intelligentní. Několik mladých našich kněží stará se o to, aby aspoň ve svých osadách poměry zevrubně seznali a údaje a poznatky o své osadě sebrali a vydali. Tak povstávají monografie, jimž jako vzor může se doporučiti O. Radosava Markovića poučná monografie o osadě Indjija. Aby ‚knihy pro lid' v každém ohledu mu mohly raditi a jej poučovati, třeba nám odborníkuv, a těch nemáme, anebo jsou k větším pracím nepřipraveni. Aby tudíž v našich poměrech takový odborný spis mohl dobře býti připraven, třeba, aby Matice pro své ‚knihy pro lid' vydala podrobný rozvrh látky z každého oboru a pořad knih, jaké chce vydati, na několik let napřed . . ." — Už roku 1885. Matice srbská z jednotlivých oboru vědeckých takovou podrobnou osnovu vypracovala, ale ta už dnes částečně přestarala nebo jinak jest nevhodna. Matice tedy vydává nyní oběžník, v němž se doptává na různé vztahy lidu ku knize a potřeby i záliby jeho knižné a osvětné.

Do Letopisu Matice přijata rozprava Josefa Karáska „Česká literatura poslední doby" (Češka književnost u poslednje doba).

V několika případech poslední doby zjevila se v srbských listech a knihách trhavá kritika nešetřící ani nejpřednějších a všeobecně uznaných jmen. Tak básník srbský Dr. L. Kostić ve své obsáhlé studii literarní o poetickém díle Zmaja Jovanoviće zkritisoval velmi příkře a odsoudil veškerou Zmajovu básnickou činnost. Knihu nabídl Kostić Matici srbské, ale ta ji pro onu tendenci ne-

přijala, tak že autor vydává spis svým nákladem. Zmaj jako ohnivý vlastenecký básník nelíbí se Kostićovi svým vlasteneckým, politickým zpěvem; odpírá básním jeho proto trvalou cenu a vůbec poetickou sílu podle Goetheova rčení: „Ein politisch Lied, ein garstig Lied.“

V bělehradském literarním listě „Delo“ Jovan Dučić zamítl zase celou činnost básnickou zemřelého nedávno Vojislava Ilića, jemuž bělehradské dívky sbírají na pomník. Odpírá Ilićovi myšlenky, cit, obrazotvornost a přiznává mu pouze lahodnou a vzornou formu. Dučić sám jako mladý symbolicko-dekadentní básník musil už přeslechnouti jiných výtek i co do obsahu i co do formy, než jaké sám metá Ilićovi. Vojislava Ilića však většina listů literarních hájí.

Bulharské slavnostní dni na Šipce a v Sofii, kde zvláště nadšeně oslavován generál Ignatěv, zanechaly některé stopy v životě i na budoucnost. Po Ignatěvovi nazváno několik ústavův a škol, ulic a jiných zařízení v různých městech a krajích Bulharska; na jeho paměť činěna věnování. Ignatěv jest dnes také z nejznámějších a nejvlivnějších všeslovanských činitelů na Rusi. Boje za osvobození Bulhar súčastnil se před 25 lety už jako vojevůdce.

Oslava cara Osvoboditele postavením pomníku konati se bude na rok v srpnu (30.). — Na Šipce postaven krásný chrám byzantinského slohu s klášterem, školou, invalidovnou a chudobincem za peníze v Rusku většinou složené.

Časopisů revualním způsobem se zajímajících o otázky veřejného života mají už Bulhaři několik, více než my Češi na př., ale přece zase povstal jeden nový: „Demokratičeski Prěgled“, jenž už podle názvu asi vstoupí ve služby určité strany, jakož učinily i jiné dosavadní podobné žurnaly. Za listem či lépe na listě stojí básníci z mladých chvalně známí: T. G. Vlajkov, Ilija Georgov a A. Strašimirov. „Demokratičeski Prěgled“ je půlměsíčník za 10 lvů ročně.

Zemřeli: Dne 19. září Ivan Vrhovec, professor v Lublani, historický spisovatel slovinský. — 23. září F. A. Bronnikov, historický a nábožensko-církevní malíř ruský. — 19. října Dr. Jan Mallý, kanovník ostřihomský, slovenský spisovatel („Dusarov“) a vlastenec; Janko Tomić, učitel charvatský, první sestavovatel a vydavatel statistiky charvatské (Hrvatska statistika), jinak autor mnoha pojednání a článků hospodářských, pedagogických a j.

Školství. Ve volbách právě vykonaných ani jediný z kandidatův učitelských nedobyl sobě poslaneckého mandatu. Nám zajisté zliberalisované učitelstvo nejméně je sympathické pro mělkou povrchnost, s jakou pojímá mnohé otázky vážné. Ale přes to uznáváme, že bylo a jest oprávněno žádati po straně, jíž slouží s nadšením, aby některý učitel vynikající byl povolán do zemského sněmu již proto, aby o školských otázkách byl tam zpravodaj věci znalý. Zajímavo je, že „Školský Obzor“ tentýž pronesl úsudek o kandidaturách učitelských

předpovídaje s námi, že neprojde při volbách ani jediný učitel. Z voleb bude míti učitelstvo škodu ještě ve směru jiném. Všude se do krajnosti exponovalo pro liberalistické směry a vystoupilo proti zásadám v programu katolické strany národní vytknutým s takovým bezohledným fanatismem, že si tím úplně odcizilo živly rozvážnější. Zejména venkov, beztoho ne příliš učitelstvu přejný, učitelstvu téměř úplně odcizen. A to je škoda těžko nahraditelná. Volby také dokázaly, že mandátu z ruky liberální učitelstvo se nedočká, jakož také sliby ostatní po stránce hmotné učitelstvu dané budou právě tak splněny, jako sliby mandátové. Nás nepřesvědčí ani slib poslance Hulky, že složí mandát do ruky učitelstva, když do jisté lhůty nebude míti služné tak upraveno, jako jest ve Slezsku. Takové závazky u nás mohou zaslepiti naivní abecedáře politické, kteří o poměrech v zemském výboře a ve sněmě nemají ani tušení a nevědí, že úprava služného bez blahovolného spolupůsobení vlády není ani možná. Divíme se opravdu liberalistickému učitelstvu, že je tak naivně důvěřivé. O úpravě služného ve smyslu poslanců strany lidové nebude v dozírné době ani řeči, a těšili bychom se upřímně, kdybychom alespoň v tomto směru byli špatnými proroky.

Dvě zajímavé a řekneme hned velmi **časové novinky** zavádějí „Vychovatelské Listy". Je to rozhled školský, věcně, klidně a pečlivě psaný, a slovanský obzor, ve kterém čteme zajímavé zprávy o školství zemí slovanských. Redakce poslouží věci i listu, když tyto dvě rubriky ve „Vychovatelských Listech" ustálí a prohloubí.

V Náchodě uspořádala tamější učitelská jednota **českou výstavu pro umělecký výchov**. Výstava o osmi odděleních obsahovala: malby krajana V. Březiny, umělecké reprodukce pro výzdobu školy a obydlí, souborná výstava reprodukcí děl mistra Aleše, umělecké knihy a díla různá pro školu a dům, kresby prof. A. Boudy, výstava kreseb českých žákův obecné školy (Cooper school) v Chicagu, kresby inspektora J. Dobše a věci umělecké žákyň školu měšťanskou opouštějících. Výstava se v každém směru zdařila. Bylo by zajisté účelno pořádati podobné výstavy také u nás. Snad by katolický spolek českého učitelstva mohl ujati se iniciativy.

Záhadu školskou má Polská Ostrava. Letos tam zřízena 10třídní obecná škola německá, do níž zapsáno, vlastně vehnáno 552 dětí, ačkoliv při posledním sčítání lidu jenom 691 osob němčinu dalo zapsati za jazyk obcovací. Poměry ještě horší jsou však v obcích sousedních: v Hrušové, Bohumíně, Přívoze, ve Vítkovicích, v Místku, Mor. Ostravě, ve Frýdku, kde německé školy jsou přecpané českými dětmi. Čím to je? Bez důkladné znalosti němčiny hoch se v těch krajích marně shání po výnosnějším zaměstnání. Nechce-li zůstati nádenníkem, musí dokonale ovládat němčinu, kdežto beze znalosti jazyka českého má postup skoro ještě jistější. Což divu pak, že rodičové děti ženou do škol německých, zvláště když se tím zavděčí nadřízeným, kteří při každé příležitosti na jevo dávají přízeň takovým „rozumným" lidem. V tomto ohledu pověstny jsou železárny vítkovické, závody

severní dráhy, zejména úřednictvo dílen přívozských a všechny téměř větší závody průmyslové v uhelném revíru ostravsko-karvinském.

Letošní **rozpočet státní** obsahuje položky na sestátnění polského gymnasia těšínského a německého ve Frýdku. Česká gymnasia v Místku a v Zábřehu, kteráž také měla býti sestátněna, obdrží jenom státní podporu.

V Praze založen roku minulého spolek „**Studentské koleje českých vysokých škol pražských**", jemuž známý dobrodinec stavební rada J. Hlávka daroval 200.000 korun. Účelem studentských kolejí jest podporovati snaživé a nemajetné studenty českých vysokých škol pražských a při dalším rozvoji spolku také české studující speciálních škol c. k. české akademie umění v Praze hlavně bezplatným poskytováním bytu ve svých ústavech a obsluhou, otopem a osvětlováním a dle prostředků také stravy, pomůcek vzdělávacích a pod. a mimo to opatřováním kondicí jako zaměstnání vedlejšího. Studentské koleje mají tedy snaživému nemajetnému studentu českých vysokých škol pražských poskytnouti bezplatně v ústavě svém druhý domov útulný a vším opatřený, čeho skromný, mladý muž nevyhnutelně potřebuje po stránce hmotné i mravní k prospěšnému studiu svému a čeho se mu na těle i duchu hynoucímu tak často nedostává. Spolek skládá se z těchto členů: 1. zakladatelů s vkladem 10.000 K hotově nebo v movitostech nebo nemovitostech buď najednou nebo v 25 ročních lhůtách po 400 K.

Pozoruhodný posudek pokrokového hnutí v učitelstvu napsal v „Nár. Listech" bývalý poslanec učitel J. Janoušek. Praví tam mezi jiným, že učitelstvo pokrokové namnoze samo přispívá k neoblibenosti u lidu. Nemá se nad lid šosáckým vypínat a ve zvláštní kastu sdružovati. Vytýká časopisům, že učitelstvo přímo kazí a hýčkají, v každém skutečném provinilci ze řad učitelských vidí trpitele, v nadřízených činitelích pak napořád zběsilé tyrany. Stavovská pospolitost není prý v žádném stavu na úrovni tak mizerné jako právě v učitelstvu, v němž se jeví také nedostatek soudnosti a samostatného nazírání měrou dosti povážlivou. **Tak soudí o pokrokových učitel liberal.**

Úmrtím školního rady **Karla Wittka**, kterýž skonal v Brně 7. října jako věřící katolík, ztrácí moravské učitelstvo jednoho z nejpřednějších svých repraesentantů. „Hlas" napsal o něm: Muž vlasteneckého smýšlení i pevné povahy a ryzích zásad konservativních, katolík rozhodný, vychovatel výtečný, jehož památku vděčně ctí tisíce professorův i žáků gymnasií brněnských, jak českého tak i německého. Byltě zesnulý mužem pevným, svérázným, třebas přísným, ale srdce dobrého, jenž jediné prospěch žactva i ústavu měl vždy na zřeteli. Nezapomenutelnou zůstane jeho činnost jako člena zemské školní rady, kdež prospěch českého školství i konservativní směr na školách neohroženě hájil. Jako katolík nejenom povinnosti náboženské věrně plnil, ale také veřejně vždy vyznával smýšlení své, čehož důkazem jest, že podepsal provolání k prvnímu československému sjezdu katolickému v Brně v době, kdy každý pronásledován byl, kdo jakkoli sjezdu se súčastnil. Pro šlechetnou vzácnou povahu svou těšil se zesnulý všude veliké vážnosti, všecek jeho zjev

byl zjevem vážné autority. Rozkvět prvního českého gymnasia v Brně jest dílem jeho. Jeho přičiněním a snahou stalo se první české gymnasium v Brně prvním ústavem českým na Moravě. Zesnulý byl i literárně činný jako odborník ve filologii klassické, zvláště v řečtině. Čest i vděčná paměť budiž památce jeho!

Koncem srpna konán v Táboře sjezd učitelstva zemědělských škol, na němž projednávány hlavně otázky stavovské.

Boj o české školy ve Vídni nabývá rázu tak odporného, že nelze o něm bez roztrpčení učiniti ani zmínky. O maďarisaci německých dětí napsal organ „Deutsche Zeitung" zcela správně: „Od první nebo druhé třídy obecné školy mučeny jsou děti, natrápivše se již v opatrovnách maďarskými písněmi a říkadly, v německých školách učením maďarské řeči. Tím se soustavně poškozuje, a to velmi, vzdělání nejširších tříd obyvatelstva." Když však ve Vídni 3032 Čechů pro 5177 českých dětí žádá zřízení české školy, tu zemská školní rada dolnorakouská, kdež vládnou „křesťanští" Či sociálové, odmítla žádost bez jednání. Čech otec ve Vídni prý nemá práva žádati, aby dítě jeho bylo v české škole vychováno.

Bohužel bezpráví páše se také mezi námi právě tak nepěkné, jakéž odsuzujeme jinde. Dne 11. října byl v úřad uveden rektor lvovské university, a tu studenti ruští žádali, aby v řeči úvodní pronesl též několik slov ruských. Rektor odmítl a promluvil jenom polsky, ačkoliv na universitě jest mnoho set Rusínův a Lvov sám je vlastně stoličním městem Červené Rusi. Na universitě vídeňské zase nařízeno, že všechna podání musí býti učiněna výhradně v řeči německé. Již ani latina, která dosud tam byla trpěna, německým šovinistům nebyla dosti — nevinnou. A pak nám chtějí takové university a mají vychovat lidumily, humanisty.

Maďarský šulferajn, zlopověstná „Femka", spolek uherskou vládou velmi vydatně podporovaný, jehož jedinou snahou je zmaďaření Slováků, měl roku minulého 6880 členův a 36.138 K příjmů. Tento školský spolek vydržuje v obcích slováckých 35 opatroven s 1800 dětmi, kteréž odnárodňují v nejútlejším věku. Učitelům, kteří za jidášský peníz vlastní svůj lid hubí odnárodňováním dětí ve školách maďarisačních, uštědřuje značné podpory. V obcích poněkud již zmaďařených zakládá knihovny maďarské.

Vdané učitelky nejsou všude v lásce. Nedávno usnesla se školní rada v Salt Lake City v území Utah, že nebudou nadále trpěti vdaných učitelek ve školách veřejných. Také proti studentkám na universitách amerických jeví se místy vážný odpor.

Záložnu učitelskou založili o minulých prázdninách soukromí učitelé a učitelky ve Varšavě. Chtějí se tím hmotně usamostatniti.

* *

Vojenství. Rakousko-Uhersko. Zřídí se tři nové škadrony vozatajstva, a sice č. 88., 90. a 92. Škadrony ty přináležeti budou divisím č. 2. ve Vídni, č. 14. v Linci a č. 10 v Přemyslu. — Dne 4. října spuštěn byl za kmotrovství hraběnky Marie Goëss ve „stabilimento tecnico Triestino" obrněnec I. třídy „Babenberg" na moře. Tento obrněnec typu „Habsburg" jest jednou z nejmodernějších věžových lodí vůbec a spojuje při značném deplacementu 8340 tun velkou pohyblivost a pevnost. Stavební materiál lodní kostry pozůstává veskonccem z oceli a železa, a to domácího. Materiál pancéřový ve váze asi 2250 tun dodaly železárny vítkovické a dvě 15centimetrová rychlopalná děla slévárny Škodovy. Elektřiny použito na lodi v míře největší, a sice nejen k osvětlování vnitř i zevně, nýbrž i k obsluze 24centimetrových děl, k dodávání náboje a k obsluze ventilatoru. Proud potřebný dodává centrala lodní o šesti dynamo po 50 kilovattech. Uhlí možno naložit 800 tun a s tím vystačí se na 3600 mil. Délka lodi jest 107·60 metru, šířka 19·89 metru. To by tedy bylo všecko pěkné. Nepěkné však a pro vojenské kruhy charakteristické jest, že na lodi této jakožto zakladatelé říše rakouské repraesentují se Babenbergové a Arpadi, nikoli však Přemyslovci, kteří přece nejbohatší a nejvzdělanější kraje dodali. Viděti skutečně, že vláda rakouská zná Čechy jen když potřebuje jejich peněz. — Školy pro jednoroční dobrovolníky jízdy, dělostřelectva a pionérů zřídí se pro školní rok 1902/3. v těchto sborových obvodech. Pro jízdu: u II., IV., IX., XI.—XIII. armadního sboru, při čemž přiděleni budou dobrovolníci XIV. sboru ke II., od VIII. sboru k IX., od I. a X. sboru k XI., od VI. a VII. sboru k XII., konečně od III. a V. sboru k XIII. Pro polní dělostřelectvo: vyjma X. a XV. armadní sbor zřídí se v obvodě každého armadního sboru škola dobrovolnická. Pro pevnostní dělostřelce zřídí se škola ve Vídni, v Přemyslu, Krakově a v Komárně. Pro dobrovolníky zákopnických praporů č. 1.—3., 7.—11. zřídí se škola v Praze, pro dobrovolníky praporů č. 4.—6., 12.—15. v Klosterneuburku. Pro vozatajstvo budou zřízeny školy ve Vídni, v Pešti a v Praze. — Parlamentům obou polovic naší říše bude předložen návrh nové organisace záložního vojska a rozmnožení vojska stálého. Ve spojení s revisí branného zákona bude také zvýšení kontingentu nováčků požadováno, a sice v zájmu obecenstva, ježto nyní asi 40.000 nováčků řadí se do náhradní zálohy a 103.000 mužů musí konati službu tříletou. — K pevnostem v Krakově a Přemyslu, jež Halič až posud má, přibude nyní třetí a sice Lvov. Město toto bylo za trvání království polského jedno z nejdůležitějších vojenských míst a pevností prvního řádu, proto bylo také častěji Tatary bezvýsledně obléháno. Od té doby co Lvov připadl nám, bylo opevnění města v úpadku, až nyní obrací správa vojenská pozornost na Lvov. Zatím zahájeno s městem vyjednávání o zřízení pevnostního rayonu kolem města. Tedy zase zbytečný manévr proti Rusku, kdežto pravého, bližšího nepřítele ještě si v zemi nasazujeme. — Ve smyslu nařízení ministerstva zeměbrany ze dne 16. srpna 1902 mají se příště domobranci dostaviti bez ohledu na místo, kde se právě zdržují a bez ohlášení u starosty, přímo do-

výzbrojní stanice. Podrobná ustanovení o tom obsažena jsou v § 6. opraveného pasu domobraneckého. Opravení pasu stalo se „d plňky“ na vlepeném listu a týká se zmíněného § 6. Zní: „V případě výzvy a povolání ku zbrani, mají se všichni povinní domobranci přihlásiti do zbrané bez ohlášení se u obecního starosty v místě pobytu a sice: všichni, kdož poděleni jsou přidělovacími listinami, bez ohledu na své stáří a místo pobytu — přímo u příslušné vojenské stanice v listině této uvedené...“ následují pak ustanovení stran dělostřelců, vozotajcův atd.

Italie. Setník Vigo Rosso di Gallidoro sestavil lávku přenosnou, 5 *m* dlouhou a 0·5 *m* širokou, již možno pożno poažiti i jako žebříku. Lávka pozustává ze dvou 2·5 *m* dlouhých, úplně stejných dílů. Každý díl složí se jako kniha na čtyřikrát a nese se jako torba na zádech. Váží jen 10 *kg*. Konstrukce je dřevěná, prkénka na vlastní šířku od sebe odstávající tvoří krytbu lávky nebo žebříku. Spojení obou dílu mezi sebou děje se železnými sponami a nosnosti dodávají celé lávce dva zvláštní ocelové řetězy, napnuté po boku obou p lí. Sestavení a rozebrání vyžaduje 10 minut. — „Italia militare e marina“ zmiňuje se o tom, že zavedeny byly pro důstojníky nové revolvery po dlouhých zkouškách technické komisse v Parmě. Zbraň tato pracuje automaticky, má malý kalibr a používá se při ní bezdýmného prachu. — Nové dělo pro horské baterie jest ráže 7 *cm* a ač dosti těžké, ukázalo se při 14denních pokusech porovnávacích lepším a pohyblivějším děl starých. Je tím cennější, že donese až na 3700 metrů proti nosnosti 1800 metrů děla dřívějšího. — „Giornale militare“ uveřejňuje královský dekret, jímž upravuje a stanoví se hodnost vojenských lekárníků takto: inspektor voj. lek. = podplukovník, šef I. třídy = major, šef II. třídy = setník I. tř., pharmaceut I. tř. = setník II. tř., pharmaceut II. tř. = poručík, pharmaceut III tř. = podporučík. Aby mohl býti aspirant jmenován vojenským lekárníkem, musí 1. býti příslušníkem vlašského státu, 2. míti doktorský diplom pharmacie nebo lučby, 3 nebýti starším 28 let, 4. býti tělesně schopným pro službu vojenskou a 5. býti i moralně tak popsán, jak se u státních úředníku vyžaduje. V každé třídě i v kategorii lze lekárníkům postoupiti, ministerstvo klade toliko za podmínku skládání jistých zkoušek.

Francie. Nově jmenovaní podporučíci dělostřelectva bývali dosud po absolvování polytechnického ústavu povoláni do školy ve Fontainebleau. Nyní budou přiděleni napřed na rok k pluku k vůli vyškolení ve službě praktické. Velká cvičení v obléhání ukončena v září kolem Chálonu neodpovídala zcela očekávání v jich průběh kladenému a sice z té příčiny, že nebylo přesně dbáno okolností války skutečné. Tak na př. byli obležení znázorněni jen nedostatečnými oddíly pěchoty a obléhající nepostupovali soustavně, nýbrž byli příležitostným zasáhnutím vrchního velení dle libosti posouváni. Obleženým velel general Rau a obléhajícím general Papuchon. Súčastnilo se těchto manevru 63 baterií těžkých, menší oddíly pěchoty, pak oddíly vzduchoplavcuv a železničních praporu. Jízdy vůbec nebylo a polní baterie

musely své potahy propůjčiti k ruzným pracím. Ze strany dobyvatele započala cvičení stavbou 39 pevnustek (verku) a spojovací drahou, při čemž narazilo se na tolik nepředvídaných překážek, že větší část mužstva onemocněla a stala se k další službě neschopnou. Po těchto velkých přípravách pokračovalo se velmi libovolně, neboť na opevnění k zničení určené střileno jen tak dlouho zostra, pokud nevyzkoumána pravá vzdálenost a pak byla další palba jen znázorněna slepými náboji. Obležení nestříleli rovněž na ostro a v pevnustkách nebyly ocelové a betonové konstrukce taktéž provedeny. Praktických výsledku získáno jen v tom, že jest absolutně nutno používati spoutaných balonu k pozorování účinku střel v objektech střílícímu neviditelných. — Prumérné ceny, placené za koně vojenské v letech 1896, 1899—1901 stojí počítáno ve francích takto:

		1896	1899	1900	1901
koně pro šarže	záložni jízda	1577	1825	1821	1768
	linijní	1272	1479	1421	1453
	lehká	1189	1406	1395	1423
koně pro mužstvo	záložní jízda	1204	1266	1282	1244
	linijní	1019	1106	1109	1093
	lehká	886	975	973	973
	dělostřelectvo	985	1022	1020	1017

Známý bojovník proti tuberkulose Dr. Lachaud, poukazuje k tomu, že spolehlivější známky schopnosti pro službu vojenskou, než měření prsou, jest jistý poměr těla k výši a váze. Dle výsledku odvodu posledních let dospěl Dr. Lachaud k následujícím spolehlivým antropometrickým poměrum. Nejnižší váha zdravého člověka jedenadvacetiletého obnáší při výšce 1·54 *m* 54 *kg*; při výši 1·80 *m* 80 *kg*. Lidé s váhou menší stiženi bývají obyčejně tuberkulemi. — Jelikož panuje značný nedostatek záložních důstojniků míní ministerstvo pomoci si tím, že podmínky jmenování usnadní. Tím získá se mezi nynějšími záložními poddůstojníky mnoho důstojnických aspirantů. General Leroy míní, že tímto systemem bude neodvratně snížena vážnost stavu důstojnického a válečná cena vojska.

Řád čestné legie byl Napoleonem I. ustanoven pro ony pluky, které se súčastnily jeho válek. Jest podivno, že teprve za druhého císařství ustanovení to provedeno bylo, ale s tou podmínkou, že jen ty pluky smějí vyznamenání ono na svých praporech nosit, kterým se bylo podařilo, dobyti jednoho praporu nepřátelského. Jsou to pluky číslo 51, 57, 76, 99, pak 2. a 3. Zuávu a konečně 1. chasseurs d'Afrique.

N ě m e c k o. Pokusy v telegrafii bez drátu konají se mezi stanicemi: Grandenz Pillau, Königsberg za spoluúčinkování vzduchoplaveckých oddílu z Toruně a z Kulmu, a mají za účel konstatovati, hodí-li se jmenovaná města za stálé stanice jiskrové telegrafie. Cvičení řídí major Klussmann a setník v. Tschudi, oba sboru aeronautického. — Jak známo, nachází se otázka o výzbroji r y c h l o p a l n ý m i d ě l y dosud u všech mocností v stadiu pokusném. Uvažuje se jednak o tom, zaslouží-li přednost děla v ložisku couřajícím, aneb v ložisku pevném a s hlavní

couťající, jednak jsou-li děla chráněna pancéři, výhodnejší, a když, jak nezvětšit jich váhu. Toto jest as nejnovější stanovisko otázky děl rychlopalných a považíme-li, že celý mechanismus děl těchto jest citlivější děl starších a že i ztráty mužstva mohou býti při rychlopalbě strašlivé, uznáme, že se dere pancíř u moderního děla do popředí. Jenerál v. Reichenau, známý německý odborník, předstupuje najednou s velmi účinným a výborně chráněným polním dělem ráže jen 5 *cm*. Soustavným zmenšením kalibru a při tom nejpečlivějším výběrem materialu ke granátum dospěl k poznání, že lze snížit kalibr děl až na 5 *cm*, aniž tím účinnost palby utrpí. Granát pěti *cm* váží as 2 *kg* a roztrhne se na 100 kousků. Zmenšením ráže nabylo ale celé dělo takové lehkosti, že jest je možno dobře pancéřovými plotnami krýti, aniž se celý povoz (dělo i procna) stává pro koňské potahy příliš těžkým.

Rusko. „Russkij Invalid“ přináší zevrubnou stať o zkušenostech získaných při střelbě do terče jak u pěchoty tak u jízdy. Nejhlavnější, o čemž pojednává, jest, že nápadným bývá rozdíl, stříli-li se na vzdálenosti přesně známé aneb musí-li voják dálku napřed sám odhadnouti. Kdežto v případě prvním dosáhne ruský vojín pěkných úspěchu, nestojí střelba v případě druhém za mnoho. „Invalid“ však míní, že jsou podmínky výcviku u všech velmocí asi tytéž, že tedy ani vojska jiná nedocílí na neznámé vzdálenosti lepšího úspěchu. Dělostřelectvo jest v odhadnutí vzdálenosti tak intensivně cvičeno, že tam toho očividného neúspěchu není. — V Rusku věnuje se jak známo i u důstojníků střelbě do terče veliká pozornost. Každoročně prodělá ruský důstojník stejný střelecký program s mužstvem a kromě toho zvláštní cvičení ve střelbě z revolveru. K tomu cíli určeno pro každého 100 patron pro ručnici a 20 pro revolver. Po skončených cvičeních střílí se u každého pluku o ceny, a sice: ceny obyčejné neb ceny císařské. Tyto pozůstávají v cenných zbraních střelných aneb v prémii o 115 rublech. — U jízdy nedostává se důstojnického dorostu. Mladí důstojníci pocházeli buď z císařského sboru pážat (gardoví důstojníci) aneb ze školy Mikulášské v Petrohradě aneb z jelisavetgradské a tverské školy pro junkery (kadety). Mikulášská škola rovná se asi naší akademii, junkerské školy kadetkám a kadetní školy našim vojenským realkám. Z kadetních sborů rekrutují se chovanci pro Mikulášskou a a jiné akademie, a poněvadž se počalo důstojníků nedostávati jako u nás, zřízeno několik nových kadetních sboruv, a co hlavní, zvýšena důstojníkum gáže, upraven postup, vydány nové liberalní předpisy pro ženění a dovolenou.

Anglie. Nové dělo pom-pomové zavádí se u námořnictva. Modely zhotovené firmou Vickers Sons and Maxim, podobají se známým pom-pomovým dělum z války jihoafrické, jen že jsou větší ráže a větší nosnosti. Pokusy dějí se ve Woolvichu a Shoeburgness. — Jak „Engineer“ sděluje, zavádí se v Anglii k ochraně pobřeží pancéřové automobily, vyzbrojené děly. Celý vůz obklopen a chráněn jest 6milimetrovými ocelovými plotnami soustavy Vickerovy a váží takto opatřený

asi 5½ tun. Kola jsou dřevěná, širokými pevnými ráfy opatřena. Celý vůz vypadá, jako by byl přikryt obrácenou železnou lodicí. Délka obnáší 8·5 metru, výška 3 metry. Největší potíž působilo připevnění ploten na vůz, neboť nýty se jízdou vyviklaly. Bylo nutno celou pancéřovou konstrukci zavěsit na silná péra. Výzbroj automobilu tvoří dvě Maximova rychlopalná děla a jeden „Pom-pom". Řidítko jest sestaveno dle soustavy Ackermannovy a vládne se jím pomocí kolečka a šroubu. I brzdění děje se pneumaticky buď rukou neb i nohou. Posádka čítá 4—8 mužů. Motor jest uhlovodíkový soustavy Daimlerovy a pracuje s 16 HP.

Švycary. Přeplutí řek nebylo dosud ve Švycarech jízdou cvičeno, ponévadž se mělo za to, že prudkost a stav pobřeží tamních řek není takovým podnikům příznivý. Teprve letos v červenci byly podniknuty pokusy v Aaravé v přeplavání řeky Aary s proudem 2·90 metru. Vyhledáno místo se snadným přístupem, sedla naložena na ponton a mužstvo posedalo u krajů, koně za uzdu po obou stranách pontonu vlekouc. Pokusy vydařily se bez nehody, koně šli lehce do vody. — Částí nepromokavých stanů bylo letos na zkoušku použito k rozličným účelům. Velice vhodně lze každého toho plátěného kosočtverce použiti jako kápě, kryjící hlavu, záda i s tlumokem a prsa. V ležení možno dílců použiti jakožto pokryvek a spali pod nimi vojáci dobře i při 7° zimy.

Norsko. V Norsku ustanovený komitét pro zkoumání zdatnosti a užitečnosti podmořských člunů vyslovil se o nich velmi příznivě, čímž rozhodnuta definitivně otázka o nákupu podmořských člunů pro hájení pobřeží norského. K tomu cíli vyhlédnut typ holandský v ceně asi 560.000 marek.

Bulharsko. Jak známo, konala se letoší podzimní cvičení v prostoru Šipka pas a Kazanlik a sice na základě historických událostí. — Severní armada pod vedením generala Drandarevského pozůstávala z páté pěší divise. Čítala celkem 20 pěších praporů, 4 škadrony, devět polních a 2 horské baterie, 1 zákopnický prapor a 1 divisijní špitál, tedy ca. 9000 ručnic, 384 jezdců, 44 děl. — Jižní armadě velel generallieutenant Nikolajev. Pozůstávala z druhé pěší divise (16 praporu, šest baterií), z třetí pěší divise (30 praporů, 4 setniny, 6 baterií), z jízdní brigády o třech plucích, ze 4 horských baterií a jednoho zákopnického praporu. Celkem asi o 16.000 ručnicích, 1200 jezdcích a 64 dělech. Velká cvičení potrvala 4 dni, a sice cvičily obě strany v první den za návodu vrchního velení (Paprikov), v den druhý znázorněn boj o šipkinský průsmyk, na třetí den odpočíváno a v den čtvrtý podniknut útok na ležení Šajnovo.

Rumunsko. Větší podzimní cvičení konala se v obvodu druhého armadního sboru (Bukarešť) u Trgoviště. Spolupůsobila divise jízdy sestávající ze 4 pluků červených husarů (rosiori). V obvodech ostatních armadních sborů konala jen menší cvičení zároveň s povolanými záložníky ročníku 1895., dovolenců ročníku 1897. a mužstva milíčního ročníku

1893. Milice tvoří samostatné prapory a doba cvičení jest pro né jen 10 dní.

Amerika. Ve Spojených Státech zaměstnává se nyní důstojnictvo zařízením branných oddílů pro Kubu. Napřed zřízen bude jízdný sbor policistův asi 1500 mužů silný a tři setniny dělostřelectva po 75 mužích. Později zvýšen bude počet policistu na 2500 mužuv a kromě toho zůstane tam 8 setnin amerických dělostřelců na ochranu uhelných stanic. — V námořnictvu zkouší se nyní 4 soustavy telegrafie bez drátu, ale není mezi nimi soustavy Marconiho Na pevnině použito soustavy „Fessenden" a instaloval aparaty sám vynálezce. Mezi Annapolis a Washingtonem zavedeno od 8. srpna spojení na 56 kilometrův a osvědčuje se znamenitě.

Ročník XIX. Číslo 12.

HLÍDKA.

Z porad ústřední komise pro průmyslové školství v Vídni.

Fr. Stojan.

Ústřední komisi, v níž zasedají v přední řadě za předsednictví pana sekčního chefa B. Stadlera z Wolfersgrünu příslušní referenti ministerstva vyučování a obchodu a vynikající znalci živnostenských a průmyslových poměrů, pozdravil J. E. p. ministr kultu a vyučování Dr. V. rytíř Hartel. Vzpomenuv napřed osobních změn, vytkl stanovisko, na jakém upraveny jsou zásady záležitostí průmyslového školství. „Všechny země proniknuty jsouce poznáním duležitosti průmyslového vzdělání, věnovaly v posledních letech značné obnosy na vzdělání svých průmyslníkův a živnostníkuv a proto vyučovací správa všemožně se zasadila, aby Rakousko svého postavení, jež bez odporu chvalně zaujalo, neztratilo. Cesta, jíž jsme se při obmezenosti prostředků po ruce jsoucích brali, byla zřejmě vyznačena, neboť šlo především ústavů vyučovacích nerozmnožovati, ale je k všestrannému rozvoji přiváděti.“

Tímto směrem nesly se také veškeré návrhy. Bohaté zprávy, jež byly s pečlivou podrobností vypracovány většinou dvorním radou Dr. Müllerem, rozděleny byly v tyto odstavce: 1. Budget. 2. Nařízení ve příčině vyučování. 3. Opravy administrativní povahy. 4. Stavby škol. 5. Podpora živnostenských podniků průmyslovými školami. 6. Účastenství na výstavách. 7. Úlevy v branné povinnosti pro žactvo průmyslových škol. 8. Postavení učitelstva. 9. Opatření místní a fondy podporovací. 10. Návštěva škol průmyslových.

Rozpočet na rok 1903. byl vyměřen na 8.430.308 K a jeví se od roku 1896. vyšším o 3.280.470 K; roku 1900. stoupl rozpočet nejvýše, kdy upraveny byly platy učitelské.

Vyučování. V první řadě dlužno se zmíniti o opatřeních, která se dotýkají reformy v kreslení, malování a modelování. Starší doktrinářské methody se svým mathematickým směrem se neosvědčily; mnoho se obkreslovalo, velmi důležité práce dle forem přírodních, stilování, náčrtky a skizze se zanedbávaly, zkrátka náprava v tomto směru stala se nevyhnutelná.

Proto bylo ministerským nařízením ze dne 13. června 1899 příslušným školám nařízeno, aby dbaly při vyučování moderního směru uměleckého přiměřeným způsobem, při novém zavádění aby zvláštní opatrnost jevily a posavadní postup vyučovací, jak daleko se osvědčil, zachovávaly; kreslení, malování, modelování dle přírody má se záhy cvičiti, rovněž ve spojení s nimi stilisování rostlin a tvarů zvířecích (také s použitím nabytých tvarů pro výzdobu předmětů spotřebných z povolání žákova), dále se doporučuje, aby dospělí žáci předměty spotřebné volně skizzovali a v náčrtech jejich dle daného programu pracemi klausurními i domácími se vycvičili. Současně bylo školám nařízeno, aby používaly větší měrou zprostředkující činnosti rakouského musea pro umění a průmysl ve příčině nákresů, předloh, obrazův a jiných pomucek; mimo to jest při museu zřízena kreslířská kancelář, která umělecko-průmyslové školy ustavičně grafickými pracemi z oboru vnitřní dekorace opatřuje, jichž se buď ve škole používá, nebo se zdarma mezi živnostníky okolní rozdají. Novoty tyto byly jak učitelstvem tak i žactvem s radostí přijaty a způsobily dosti příznivé výsledky, jak vystavené práce z průmyslových škol letošího roku dokázaly. Proto také učitelstvo bylo tímto směrem poučováno; neboť pro výsledky vyučovací není ani učebná osnova ani učebné pomůcky směrodatnými, než v přední řadě zpusobilost, píle, pedagogický takt a uměleckost učitelova. Za tou příčinou byly pořádány kursy ve Vídni (11 účastníků), v Praze (10) a v Solnohradech (45).

Ostatní snahy oprávní týkaly se normalní osnovy učebné na státních školách tkalcovských a trojtřídních školách košíkářských. Dále upravena byla učebná látka pro elektrotechniku na všech průmyslových školách a vypracován byl program pro vyučování chemii na odborných školách pro průmysl sklářský.

Zvláštní pozornosti zasluhuje tato zpráva, že započalo se s vyučováním o všeobecných předpisech zdravotních a o první pomoci při úrazech v průmyslových závodech.

Rovněž zasluhuje bedlivé pozornosti spisek Dr. R. Schindera „O obecných předpisech živnostenských“ (Allgem. Gewerbevorschriften).

Reformy administrativní obsahují částečně doplňky dřívějších předpisů, částečně upravují určitými výnosy a nařízeními poměry vnější. Tak vydány byly normalní smlouvy o povinnosti obcí na zaopatřování učebných potřeb a revise seznamu oněch škol, které opravňují k samostatnému nastoupení řemeslných živností, dále předpisy o účtování fondu provozovacího a o zužitkování výrobků školských. Jiné předpisy se vztahují na záležitosti vnitřní a jsou v každém ohledu pozoruhodny.

Školní budovy byly patřičně upraveny nebo vhodně umístěny; zvláštní duraz se klade, aby při stavbě škol obecných bral se přiměřený zřetel dle místních poměrů na kreslicí sál pro školy pokračovací.

Podporování živnostenských podniků průmyslovými školami. Přímá podpora živností průmyslovými, najmě školami odbornými tvořila již delší duležitou část programu a též v jednotlivých případech utěšené výsledky vykázala. Vzhledem na tyto výsledky, jakož přihlížejíc na zásadu, že úkol průmyslových škol nejen v činnosti vyučovatelské spočívá, nýbrž že též druhý neméně důležitý úkol, zasáhnouti přímo do živnostenského života, jim dle moderních názorů přikázán jest, snažila se vyučovací správa, přímé povznesení živností dle možnosti k dalšímu vývoji přiváděti. Prakticky tuto část dobře vystihla škola pro zpracování dřeva v Beljaku. V prázdniny vysláni dva kočovní učitelé po okolí a výsledky jejich činnosti jsou utěšené. Též vzpomenuto, že byly podniknuty kroky o úlevu v branné povinnosti pro absolventy odborných škol, jakož i vydány předpisy o podporování žactva vubec. Návštěva těchto škol jak průmyslových tak odborných uspokojivě se vzmáhá.

Neméně zajímavá další rozprava o organisování škol řemeslnických.

Referent Dr. Müller poznamenává, že původní cíl, který byl vyměřen školám řemeslnickým, doznati musil během doby značné proměny. Školy tyto nesplnily nadějí do nich kladených a následkem toho objevila se nechuť všestranná, školství tohoto druhu dále rozváděti. Obtíže tyto týkají se jak finanční stránky tak i zdánlivého neprospěchu pro řemeslníky místní, že absolventi těchto škol vyhledávají pravidelně cizí místa učebná pro svuj další vývin řemeslný. Mimo to neskýtají školy tyto dalšího postupu vzdělávacího pro rozmanité obory studijní. Následkem toho jeví se nutná potřeba, aby školy tyto byly přiměřeně zreorganisovány.

Dobře se osvědčují zimní kursy pro rozličná řemesla, tak na př. pro stavitelství (zedníci, tesaři, kameníci); kursy tyto jsou výhodné proto, aby pomocníci dosáhli větší zručnosti a případně měli přípravu pro zkoušky mistrovské ve svých oborech.

Konečný úsudek vrcholí v těchto odstavcích:

1. Všeobecné školy řemeslnické dlužno na základě nabytých zkušeností důkladné reorganisaci podrobiti.

2. Na vhodných místech, žádají-li místní činitelé a jsou-li finanční prostředky po ruce, zřízena budiž stavební, po případě stavební a umělecká škola jako hlavní ústav, s nímž může dvojtřídní škola řemeslnická spojena býti.

3. Novozřizování stavebních, po případě stavebních a uměleckých škol doporučuje se v městech, v nichž zastoupeny jsou četně živnosti stavitelské a umělecké a v nichž se nedá ani průmyslová ani odborná škola jak pro nepatrný průmysl, tak i pro neurčitý druh a ráz jeho zříditi.

4. Školy tyto mají za účel pomocníkům těchto živností ony vědomosti a zručnosti zprostředkovati, které by jim vyšší pracovní i výdělkovou schopnost v jejich živnosti zjednaly, po případě by pomocníky zednické, tesařské a kamenické ke zkouškám mistrovským uzpůsobovaly.

5. Ústav tento pozůstává ze dvou zimních běhů s přípravkou pro zedníky, tesaře a kameníky, a ze dvou zimních a letních běhů s přípravkou v letě pro stolaře, zámečníky a umělecké řemeslníky. Kursy trvají pět měsíců.

Ke školám těmto připojí se škola pokračovaci a veřejná kreslírna.

Podmínky přijetí jsou: 1. Dokonaný 17. rok. 2. Odbytá doba učební. 3. Průkaz, že žák vědomostmi jest na rovni požadavkům dvoj- až trojtřídní školy pokračovací. — Ohledně udržování ustanoveno jest v odstavci 10., že vydržovati a zřizovati školy tyto je záležitostí státní; než místní obce nesou náklady věcné, nejméně postavení budovy, osvětlování a otopování.

Další zpráva ústřední komise pojednává o ústředních ústavech, k nimž se čítají: umělecko-průmyslová škola rakouského musea pro průmysl a umění, umělecko-průmyslová škola v Praze, grafický a pokusný ústav ve Vídni, ústav pro průmysl kožový ve Vídni, odborná škola pro umělé vyšívání ve Vídni, ústřední krajkový kurs ve Vídni, vzorná dílna pro košíkářství ve Vídni. K těmto ústavům řadíme též technologické museum, které však není ve státní správě. O umělecko-průmyslové škole v Praze praví dotyčná zpráva: Ústav má za úkol vychovávati umělecky vycvičené síly pro umělecký průmysl a vzdělávati učitelské síly pro umělecko-průmyslové vyučování jakož i pro vyučování kreslení na školách středních. Ústav dělí se na všeobecnou školu, v odborné a specialní školy různých směrů, ženské školy a umělecko-průmyslové a denní školy. Ústav tento, který má výtečnou a účelnou

správu a síly učitelské pro úkoly přidělené úplně způsobilé, se zvláště příznivě vyvinul, čehož je stále stoupající návštěva neklamným dokladem. Vyučovací správa se snažila rozvoj tento každým způsobem podporovati a proto učinila dílem na návrhy ředitelství, dílem z vlastního popudu některá opatření, kterými umělecký směr školy se povznáší, časovým požadavkům praktického života se přizpůsobuje a takto cíl učebný správně vystihuje. Konečně dokládá, že ústavu nastanou přestěhováním se do místností umělecké akademie nové utěšené fase dalšího rozvoje.

Rovněž významné jsou zprávy o změnách při státních školách průmyslových, při školách řemeslnických a školách odborných; než podrobněji nebudeme záležitostí těchto probírati, poněvadž mnohé okolnosti a předpisy jako o přijetí do škol průmyslových a vyjednávání o převzetí řemeslnických škol v Čechách v denních zprávách byly namnoze vyčerpány. Ohledně škol odborných uvádíme, že soustava úplného vzdělání žactva pro jednotlivá řemesla se málo osvědčuje. Pozorovati všeobecně, že značný počet absolventů vyhledává jiné živnosti, kde žák snažším způsobem svého zaopatření dosáhne, a s druhé strany sluší poznamenati, že denní školy odborné jen nepatrný počet synů řemeslnických navštěvuje, čímž mizí přední účel těchto škol, vychovati zdárný dorost živnostenský pro různé kategorie živnostenské. Konečně se shledalo, že absolventi těchto škol, kteří vyučené řemeslo dále provozují, vstoupnou do služeb velkoprůmyslu a následkem toho malé živnosti z této školské organisace malý užitek čerpají. Učení řemeslu škola nenahradí a také jen pranepatrný zlomek žactva na vlastní řemeslo přivádí. Proto doporučuje se, aby školy odborné byly změněny ve školy mistrovské, k nimž by se přípravné školy jako pokračovací nebo řemeslnické vhodně připojovaly. Napřed však učiní se v tomto směru pokusy. — V oboru školství pokračovacího nastaly utěšené poměry. Roku 1896. bylo pokračovacích škol 424 a 40 odborných škol pokračovacích, roku 1901. stoupl jejich počet na 550, potažmo na 47. Všeobecné školy pokračovací se zmáhaly, ale vzrůst odborných škol pokračovacích nepostupoval stejnoměrně. Doporučuje se zavésti odborné kursy pro obuvníky. Také v Čechách a na Moravě dere se do popředí dobrá myšlenka, aby školy pokračovací byly rozšířeny na trojtřídní. Rovněž upozorňujeme příslušné kruhy na výklad průmyslové školní komise, že zanedbáváním školním nejen nedbalá školní docházka se vyrozumívá, ale že tímto pojmem také nedostatek pilnosti a pozornosti, urputnost, nezdvořilé chování atd. se zahrnuje.

Školství průmyslové za posledních let učinilo ohromný úspěch, správa veřejná mocně zasahuje v ústrojí těchto škol a hledí je přivésti na nejlepší cesty, aby školy tyto staly se nejen důležitým činitelem po stránce didaktické a vědecké pro příslušné živnostenské obory, ale též duševním centrem pro okolní živnosti v ohledu hospodářském i technickém. Ale bylo by záhodno, aby živnostnictvo samo ujalo se těchto reformních snah a přivedlo veškeré tyto nové zásady a moderní vymoženosti v praktický souhlas se způsoby maloživnostenské výroby.

E. Wasmann S. J. o „nauce descendenční".

Nedávno jsme se v „Rozhledě" zmínili, že věhlasný přírodozpytec E. Wasmann T. J. přiznal se v loňském jednom pojednání o broucích příživnících mravenců z rodu „Dinarda" k „theorii evoluční". Mnohé listy německé, zvláště politické všimly si pojednání jeho, či lépe článku o tom ve vědecké příloze k mnichovskému listu „Allgemeine Zeitung" a udělaly z P. Wasmanna ihned darwinistu a kdož ví co ještě. P. Wasmann se v srpnových „Stimmen aus Maria-Laach" (vědecký měsíčník jesuitský) proti názvu darwinisty ohražuje, také odmítá od sebe, že by se nacházel v rozporu s dogmatem a vírou církve a vůbec nějak některému církevnímu prohlášení odporoval. Ale svého přiznání k descendenční theorii nepopírá. Poněvadž však pod název této theorie shrnují méně zasvěcení v nauky přírodovědecké všecko možné, proto pokládá za svůj úkol dobře vymeziti pojmy, s nimiž se správně i nesprávně v nauce evoluční operuje, a tak pak přichází k jedině podle jeho mínění správnému jádru theorie té, jak ji dnešní stav přírodovědy vážně a svědomitě pracující může připouštěti, jakožto možný pomocný výklad zjevů jinak těžko vysvětlitelných. Zmínivše se už dříve o stanovisku P. Wasmanna a často o descendenční theorii v „Hlídce" píšíce, pokládáme za vhodno šíře uvésti vysvětlivky slavného tohoto přírodozpytce katolického.

Autor přikládá slovu „darwinismus" čtverý význam:

1. Za vlastní význam považuje t. zv. theorii selekční, založenou Karlem Darwinem, dle níž vývoj organických druhů se připisuje přirozenému výběru: ony různé vlastnosti, které existenci druhů prospívají, trvají a dědením se zdokonalují, méně vhodné pak odumírají.

2. Druhý význam vznikl zobecněním Darwinovy theorie selekční pro filosofický názor světový: celý světový řád vznikl nahodilým „přežitím vhodnějšího“ z původního chaosu. Výklad tento nazván realistický monismus, aneb po svém zakladateli häckelismus.

3. Rozšířením selekční theorie na člověka nabyl darwinismus nového výkladu: člověk povstal ze zvířete a není tedy ani tělem ani duchem nic jiného, nežli výše vyvinuté zvíře.

4. Konečně znamená darwinismus nauku o vývoji organických druhů naproti theorii konstantní, dle níž nynější druhy organické jsou v totožném stavu, jak byly prvotně stvořeny. Tento pojem darwinismu nazývá se theorií descendenční.

S první theorií, Darwinovou selekcí nesouhlasí a uvádí řadu spisovatelů, kteří se pokusili ji vyvrátiti; mimo to sám některé nedostatky této nauky poznamenává: příroda není s to, aby tvořila účelné, životu prospívající; proto povstání nových užitečných odrud by závisela na náhodě. Paleontologické nálezy, v nichž lze rozeznávati ustálené třídy, řády a p., neodpovídají onomu původnímu chaosu; naopak zase ony indifferentní vlastnosti nynějších druhů, které životu dříve překážely nežli prospívaly, odpírají onomu zákonu o vymizení nevhodného.

Podobně vyvrací autor t. zv. realistický monismus. Spíše by se měl nazývati „materialistický atheismus“. Popírát, ač jménem vědy, zákon příčinnosti, základ to všeho vědeckého zkoumání a tím i první příčinu všehomíra, svrchovaného Tvůrce. Je tedy v odporu jak s filosofií tak s náboženstvím. V oboru pak socialním jest nanejvýš nebezpečným. Zapřením Boha a tím i všeho mravního dobra zůstává každému jednotlivci jediný cíl: „boj o život“. Jeho následek by pak byl zhoubný anarchismus.

Konečně potírá i třetí výklad darwinismu, Vogtovu theorii opičí a její stoupence. Pravíť: „Není-li skutečně člověk nic jiného, nežli výše vyvinuté zvíře, pro něž ani Bůh ani nesmrtelná duše a její posmrtná odplata neexistuje, pak je celá společnost lidská vydána bez záchrany anarchismu. Skuteční pak anarchisté jsou jedině rozumnými lidmi. Takovou nauku jménem ‚vědy‘ hájiti je těžkou křivdou na nejvyšších darech člověčenstva.“

Odvrátiv se autor od prvních tří theorií, ukazuje, pokud možno se přidržeti theorie descendenční. Zmiňuje se o příčině povstání dvou diametralně rozdílných nauk: descendenční — vývoje organických druhův, a konstantní — nepromněnnosti druhů. Zneužití totiž původního darwinismu proti náboženství způsobilo v řadách křesťanských veliký odpor, který překročil brzo náležité meze a hlásal absolutní nepromněnnost

nynějších druhů, které ničím neliší se od původních, prvotně stvořených. Abychom se snáze přijímajíce descendenční theorii udrželi v náležitých mezích, radí autor voliti cestu skutečnosti, založenou na výzkumech přírodovědeckých. Vyvozuje vědeckou platnost theorie a přichází k úsudku, že nemůžeme theorii descendenční vykládati si v ten smysl, jakoby mohla vyložiti původ organických bytostí původních. Moderní přírodověda mlčí o jakémkoli spontanním vývoji oživených bytostí z neživé hmoty, jak osobují si to monisté. Přírodovédec z poznatků sebe lépe srovnaných a sestavených poznává pouze řady po sobě žijících druhů dle zákona: „Všecko živé ze živého, každá buňka jen z buňky, každé jádro (v plasmatě totiž) jen z jádra zase.“ On zkoumá onu posloupnost, pozoruje vzájemnou příbuznost organismů nebo jejich povlovné změny. Tím nabývá poznání, že platnost nynějších zákonů biologických dlužno vztahovati i na doby dřívější, tedy i na dobu prvotních organismův, otázku však, jak vznikly organismy původní, ponechává filosofovi, který hledanou příčinu nachází v pojmu nejdokonalejší bytosti Boha. V té příčině zdálo by se nám za nejlepší uznati prostě theorii konstantní: jaké druhy byly stvořeny, takové jsou podnes. Avšak jako zavrhujeme starý názor o světě, dle něhož stav prvotní od nynějšího se nelišil, přijímajíce kosmogonický výklad Kant-Laplaceův: tak nepotřebujeme za to míti, že by Bůh byl organické tvory v nynější podobě stvořil. Dal-li tvorům potřebnou hmotu a zákony, mohl ostatní vývoj svěřiti jim samým dle zásady: Bůh nepůsobí bezprostředně tam, kde může působiti prostředečně. Mínění potvrzeno geologickými nálezy: ze zkamenělin a prastarých zbytků fossilních zvířat a rostlin z různých period jsou ony útvary našim podobnější, které pocházejí z dob pozdějších. Čím starší době náležejí, tím větší odlišnost od našich tvorů. Jsou to na př. lingula, nautilus, různé druhy mravenců a mnohé jiné. Nikdo snad nebude tvrditi, že po jistých geologických periodách nastala katastrofa veškeren život zničivší, po níž v nejbližší periodě znova stvořil Bůh oživené bytosti předešlým podobné.

Je tedy zjevno, že během mnoha staletých period vývin v organických bytostech skutečně nastal; nedá se tudíž ani se stránky filosofické popříti. Úkolem filosofie spíše jest přenésti svá povšechná a základní pravidla na theorii vývojovou. Dle zákona příčinnosti každá věc a tudíž i vývoj organismu vyžaduje dostatečnou původní příčinu; a jako existence celého světa a jeho zákonů, tak i povstání prvních organických druhů sluší podříditi všemohoucnosti Stvořitelově. Arci nejedná se tu o „stvoření“ ve vlastním smyslu, nýbrž o jakémsi oživení prvních forem organických

z existující anorganické hmoty. A jako odporuje naší mysli, že by život sensitivní, který podstatně vyšší stupeň bytnosti projevuje nežli vegetativní, mohl se z onoho vyvinouti, tak jest na úkor zdravého rozumu původ člověka odvozovati od zvířat, kdyžté marny byly všechny pokusy monistů širokou propast mezi duševní úrovní člověka a smyslovým pudem zvířat vyrovnati porovnáváním fysiognomie mozkové nebo neodůvodněnou podobností psychologie lidské a zvířecí. Tak uznává filosofie podstatný rozdíl mezi člověkem, říší živočišnou a rostlinnou; proto po přednosti stvoření člověka za akt jediný, od ostatních neodvislý.

Kolik původních druhů živočišstva aneb rostlinstva původně povstalo, zda vývoj z jednoho prakmene (monofyletický), nebo z několika od sebe neodvislých kmenů (polofyletický) pro sebe stvořených nastal, anebo konečně zda děl se vývoj té které říše zároveň a na jednom místě či pozvolna a na různých místech, o tom geologie a tedy ani filosofie nepodává určitých zpráv. Tolik jen stanoví, že vývoj byl z větší části vnitřní, založený na způsobilosti v rodové typy již samým Tvůrcem vštípené. Neníť příčiny, proč by se vývoj v prvotních dobách měl od nynějšího kvalitativně lišiti. Tím nezavrhují se ovšem úplně zevnější okolnosti, které též jistou měrou ve vývoji měly účast.

Za jednu z důležitých zevních okolností vývoje považuje se podmínka s geologického stanoviska předložená: jak živočišstvo tak rostlinstvo nepovstalo dříve, nežli se povrch země dostatečně ochladil, vodstvo ustálilo a atmosfera k životu uzpusobila. Stalo se tak nejprve na polech, proto za nejstarší zvířenu považováno vodní živočišstvo polarní. Doba povstání života náleží skupině předkambrické, jak nejnovější nálezy v severní Americe ukázaly.

Při tak kusé známosti skutečného stavu věcí dřívější život organismů podmiňujících nemůžeme žádati na vědě, aby nám podala pravdu jistou, evidentní; nám postačí theorie založená na pravděpodobných hypothesách. Malou pravděpodobnost v očích našich získá konstantní theorie systematických druhů, vzpomeneme-li, že za nynější doby čítá přírodověda na 800.000 druhů. Dle theorie konstantní by tedy každému z těchto druhů musel odpovídati určitý druh prvotní, z nichž každý zvlášť nezávisle na ostatních byl stvořen. Jakého čísla by pak dospěl počet těchto samostatných tvůrčích aktů, počítáme-li v to i druhy odumřelé? Nepřiložíme-li však absolutní smysl této theorii, t. j. budeme-li vztahovati nepromĕnnost ne na všechny, nýbrž jen na některé druhy, pak nebude mezi konstantní a vývojovou theorií podstatného rozdílu. — Theorie vývojová zastupuje v přední řadě vývin organického tvorstva z rodových

tvaru dřívějších period, tak že pro určitou geologickou epochu jsou tvary konstantními. Na základě palaeontologických nálezu střídají se krátké periody proměn s delšími, ve kterých jednotlivé druhy téměř beze změny trvají. V takové periodě na př. žijeme nyní. Avšak, jak přírodní věda učí, známky nynějších druhů liší se od systematických známek rodů jenom relativně; mimo to i třídy a řády mají více méně podobných známek příbuznosti: proto theorie vývojová rozšiřuje organický vývoj dřívějších period i na rody, po případě i na třídy a řády, ovšem tak, že s každým vyšším oddělením v systemu pravděpodobnost společného příbuzenství klesá. Již pro hlavní oddíly říše živočišné je tak malá, že ji sotva kdy uznáme.

Je tedy naše theorie polyfyletickou a čítá také mnohem více přívrženců nežli monofyletická. Ale jak se srovnáme se známým výrokem slavného přírodopisce Linnéa, zakladatele nynějšího pojmu systematického druhu? Zní: „Tot species numeramus, quot ab initio creavit infinitum ens — tolik čítáme druhů, kolik od počátku stvořila nekonečná bytost.“ Výrok nepozbude platnosti, přidělíme-li slovu „druh“ jasnější význam a považujeme-li každý ze samostatných rozlišených a posloupných rodů za druh přirozený, který průběhem vývoje na větší nebo menší počet druhu systematických se rozdělil. Nic není na závadu, že přírodověda nezná docela určitě celého rozsahu každého přirozeného druhu, jen když aspoň ve většině případech dovede rozhodnouti, ku kterému přirozenému druhu ten který systematicky náleží; tak na př. hmyz krátkokřídlý se skupinou Lomechusini dlužno v jediný přirozený druh seskupiti. Četné příklady též ukazují shodu pro ruzné druhy koní s příslušnými tvary fossilními.

Jak patrno, má naše theorie vývojová v puvodní theorii descendenční svůj východ, na straně pak theorie konstantní nachází příslušnou hranici. Tímto opatrným sblížením získali jsme podklad, na němž i střídmá theorie konstantní i umírněná theorie evoluční svorně mohou spočívati; odklidili jsme onu bezednou propast, která dosud zela mezi špatně pojatým míněním Darwinovým a výstředním názorem křesťanského světa, propast, kterou po celou řadu let přírodovědecké i filosofické kruhy marně snažily se překlenouti. A netřeba se obávati nějakého pochybení se stanoviska náboženského; neboť moudrost a moc Nejvyššího ukazuje se právě v oněch neprozkoumatelných a tajemných zákonech vývojových v jasnějším světle vznešenosti božské. J. H.

Nové dílo o sv. Cyrillu a Methoději.

Rev. Fr. Snopek. (O.)

Divnou jest ovšem záhadou, proč se Svatopluk neosvědčil příznivcem k Methodějovi a k církvi slovanské. Překvapuje, že velmi často byl jí zjevným nepřítelem. Vždyť obecně se uznává, co tvrdí Dr. Pastrnek (str. 100.), že „nebylo pevnější opory pro státní samostatnost říše velkomoravské, nežli samostatná církev slovanská. Ale tato církev slovanská byla hlavním cílem politiky Rostislavovy, prvým pak představitelem této církve byl Methoděj. Z této myšlenky povstala jakási nedůvěra, z nedůvěry pošla nechuť k slovanskému dílu. Papež Jan byl o poměrech říše velkomoravské příliš dobře zpraven, věděl nepochybně, po vší verojatnosti jenom a výhradně z listu světcových o nepřízni Svatoplukově k slovanské církvi. Proto nařídil svému legatu Pavlovi, aby beze všeliké výmluvy, nedbaje ani vojen, jež by snad onino biskupové předstírali, ani hráz nepřátelských vážil cestu k Svatoplukovi. Tak si lze vysvětliti velikou starost a péči papežovu, aby jeho legat nijak neopominul navštíviti Svatopluka knížete a promluviti s ním. Účelem této cesty bylo urovnati poměr zeměpána k církevnímu knížeti. Nebyl by, zdá se mi, Jan VIII. takovou váhu kladl na to, aby se jeho vyslanec sešel se Svatoplukem, kdyby vymáhaje vyproštění Methodějovo z vězení byl jednal v dorozumění s ním, jak tvrdí náš autor na str. 105.

Nemile se mne dotklo tvrzení (str. 86.), „že rozkázal papež dvěma biskupům, Formosovi portskému a Gauderichovi velletrijskému, vysvětiti Methoda a slovanské žáky na kněží; při tomto slavném obřadě pěli liturgii v kostele sv. apoštola Petra, a to jazykem slovanským. Druhý den pěli v kostele sv. Petronilly atd. majíce na pomoc biskupa Arsenia, jednoho ze sedmi římských (suburbanských) biskupův, a bibliothekáře Anastasia.“ Neboť svědčí život sv. Methoděje (hl. 6.), že papež sám světci udělil svěcení kněžské, jak uvedeno pod čarou; teprve ku konci téže hlavy zmínka jest o svěcení tří kněží a dvou anagnostů (lektorů), leda na tyto se může vztahovati slovo (hl. 17.) života sv. Konstantina-Cyrilla, že přikázal papež dvěma biskupům Formosu a Gauderichovi světiti slovanské učeníky.

Že při svěcení tom nemohla býti zpívána mše sv. jazykem slovanským, podotkl jsem již v článku výše uvedeném. Však také převádí náš autor (str. 211.) slovanský text (hl. 17.) života sv. Konstantina-Cyrilla: **и ꙗкоже свѧтиша сѧ, абие пѣша литоургиѭ въ црькъви свѧтаего апостола Петра Словѣньскꙑимь ѩзꙑкомь и въ дроугꙑи дьнь пѣша въ црькъви свѧтꙑѩ Петрониллꙑ и въ третьи дьнь пѣша въ црькъви свѧтаего Андреѩ** it. d. „Deinde iussit papa duos episcopos, Formosum et Gondricum consecrare Slovenicos discipulos, et postquam consecrati

sunt, illico cecinerunt liturgiam in ecclesia sancti apostoli Petri Slovenica lingua, et sequente die cecinerunt in ecclesia sanctae Petronillae, et tertio die cecinerunt in ecclesia sancti Andreae etc." Tolikéž jsem tuším nesmlčel, že nedovoluje toho řád církve římské, aby biskup assistoval při mši sv. sloužené pouhým knězem. Pannonským legendám v té věci bych mohl dáti za pravdu jenom v jediném případě, totiž předpoloživ, že Konstantin-Cyrill některý den před tím posvěcen byv na biskupství, zpíval mši sv. jazykem slovanským téhož dne, kdy byli svěceni slovanští žáci, u sv. Petra. Legenda udává zajisté dle textu otištěného v naší knize, že se to stalo téhož dne, абьѥ, ihned, druhého pak dne bylo slovansky slouženo u sv. Petronilly, třetího u sv. Ondřeje atd. Nelze mysliti, že by novosvěcený kněz téhož dne, kdy svěcen byl, sloužil mši sv., neboť za mše sv. jsa svěcen z rukou biskupových přijímá Tělo Páně. Že by Konstantin-Cyrill jako biskup byl sloužil za přísluhy biskupa Arsenia slovansky, nepřipouštějí zase filologové, kterým více platí mlčení legendy o biskupství Konstantinově, než kladné svědectví zprávy o přenose sv. Klimenta,[1]) ač je potvrzuje celá tradice nejenom církve římské, ale, jestli se nemýlím, poněkud alespoň i tradice dávné církve ruské.

Není mi jasno, jak bych měl porovnati upravený překlad Miklošičův (str. 211.): „postquam consecrati sunt, illico cecinerunt" s českým (str. 87.): „při tomto slavném obřadě (svěcení) pěli liturgii v kostele sv. apoštola Petra a to slovanským jazykem."

Na str. 86. pod čarou vykládá „anagnost" slovem „jáhen". Než toho nedovoluje ani slovník, učící, že ἀναγνώστης znamená čtenáře (Henrici Stephani Thesaurus linguae graecae. Vol. I. pars altera Parisiis col. 329), ani usus loquendi církevní, jak ze Sozomena lib. I. cap. 3. Theodoreta historia eccl. l. 3. c. 2. de Juliano Apostata, z Nikety Paflagona Vita s. Ignatii a j. potvrzuje Du Cange Glossar. mediae et infimae Graecitatis Lugduni 1686, Tom. I. col. 66.

Nepřiléhá tuším dosti překlad slov listu Jana VIII papeže Hermanrichovi: „cuius (episcopi) dignitas, si excesserit, maiora constituit crimina" (str. 96): jehož důstojnost, porušena byvši, přestupky činí většími, místo: jehož důstojnost, z mezí-li vybočí, zločiny činí většími. Taktéž: e latere destinato „zvláště vyslán byl". Nechápu ani, proč překládá v listě Hannovi: „quamdiu non obediendo tuam erga nos ostenderis pertinaciam" (str. 105.) „dokud neprokážeš vytrvalost v poslušnosti vůči nám" místo: „dokud neposlouchaje projevovati budeš svou proti nám tvrdošijnost."

[1]) Translatio s. Clementis nazvána legendou římskou poprvé roku 1880. kardinalem Dominikem Bartolinim v jeho díle »Memorie storico-critiche ed archeologiche dei santi Cirillo e Metodio« v překladě polském kněze děkana Martina Chwaliszewského (Poznań 1885), str. II. Ta legenda, najwyżej zawsze ceniona, znana jest pospolicie pod imieniem legendy włoskiéj, my atoli wolimy ją nazwać raczéj rzymską dla tego, że napisana jest przez biskupa mającego stolicę pobliżu Rzymu, gdzie poznał tych dwóch świętych Braci i że opowiada to co własnemi widział oczyma, kiedy oni w temże wiecznem mieście bawili. Str. 9. in legenda Italica (potius Romana). Str. 33., 37. in legenda Italica seu Romana.

Na str. 102. čtu: „Methoď posílal neustále stížnosti do Říma, avšak tryznitelé jeho jich nepropouštěli.“ — Třebas nepropustili každého, Lazara mnicha zranili, zbili (percussor není vždy tolik co interfector, vrah, jak vykládá Lapôtre), ale jisto jest, že Jan VIII na prvou stížnost neposlal hned Pavla biskupa; tolik vyčítám z listu Hannovi frisinskému, že stížnosti světcovy v Římě obecně byly známy, že i lidé čeledi papežovy se téhož biskupa po něm dotazovali, on pak lživě zapíral, že by ho znal, což mu za velikou vinu připisuje papež.

Str. 103: „Nejstručněji a poměrně nejmírněji zněla slova papežova k arcibiskupu solnohradskému Adalvinovi: Nediv se atd. Je patrno, že hlavní úlohu při tomto násilnictví německých biskupů nehrál arcibiskup solnohradský, nýbrž oba dříve uvedení biskupové, pasovský a frisinský.“ Jak dotčeno, nemáme celého listu Adalvinovi arcibiskupu, nýbrž pouze jedno souvětí. Arcibiskup synodě oné lotrovské předsedaje, neměl právě nejmenší účast na trýznění světcově. Sám papež vinu jemu dává právě jako Hermanrichovi pasovskému a Hannovi frisinskému biskupům, že původem je svržení Methodějova, eius auctor deiectionis. Uznal-li papež jakožto soudce vinu, přisoudil také trest, a sice ne menší než oběma jeho druhům, a to hlavně proto, že jako předseda sboru mohl zločin zabrániti.

Jakási nesrovnalost jest mezi výroky str. 85. Jdouce do Říma, byli si oba apoštolé též dobře vědomi, že tímto skutkem spojení s Cařihradem, ač-li vůbec na ně pomýšleli, snad na vždy přerušují (str. 86.), nemůže o tom býti pochybnosti, že na pomoc z Cařihradu spoléhati přestali — a str. 118, kde dle pannonské legendy vypravuje o Methodějově cestě do Cařihradu.

Str. 121. Dokončiv překlad Písma sv. Methoděj prý „vykonav s kněžstvem svým svaté vyzdvižení svátosti, světil památku sv. Demetria“, latině: sanctam elevationem secretam (mysteriosam) cum clero suo tollens (str. 236.). Prameny dějin českých překládají: svaté tajemné oslavení s duchovenstvem svým oslaviv.

Jaký smysl má **свѧтоѥ възношеньѥ таиноѥ съ клиросомь своимь възнесъ**? Řecky by bylo asi: *τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν μυστικὴν σὺν τῷ ἑαυτοῦ κλήρῳ προσενεγκών*. *Ἀναφορά* znamená dle Du Cange (I. kol. 73): sacra oblatio, oblata, hostia. Odtud Martin I papež ep. 9. užívá vedle sebe *θυσίας καὶ ἀναφοράς*, a *ἀναφέρειν* znamená: sacram liturgiam celebrare. Smysl slov jest: vykonav s duchovenstvem svým nejsvětější oběť. Vůbec pozoruji, že doslovným překladem latinským mnoho trpí srozumitelnost textu slovanského.

Na str. 127. čteme: Dále ustanovuje se poslaný od něho (papeže Štěpána) Wiching za biskupa moravského (nikoliv za arcibiskupa). — Přiznávám se, že jsem se sám prve v té věci mýlil, domnívaje se, že byl Viching ustanoven správcem biskupství moravského. Když byl Štěpán uznal Vichinga pravověrným, pokračuje ve svém listě: ideo eum vobis ad regendam sibi commissam a Deo ecclesiam remisimus. Proč jej uznal pravověrným? Byl Vichingem zlomyslně obelhán, že jej Methoděj vyobcoval z církve, ne pro nekalé rejdy, ne pro podlé pletichy a

úskočné podvodné jeho jednání, nýbrž právě proto, že vyznával pravou víru. Tak tuším rozuměti dlužno slovum: Anathema vero pro contemnenda catholica fide qui indixit.

Exkommunikace zavírá v sobě zápověď obcovati s jinými věřícími, kteří zase s exkommunikovaným nesmějí se stýkati. Ježto pak vykonávání jurisdikce vázáno jest na takový vzájemný styk, tedy exkommunikace odnímá veškeru moc soudní. Jurisdikce spojena jest s veřejným úřadem církevním. Exkommunikace zavírá v sobě vždycky suspensi ab officio, tedy spojena je také se ztrátou jurisdikce.[1]) Viching stížen jsa exkommunikací nevíme, pokud se řídil těmito pravidly, ale když Methoděj zemřel, odebral se do Říma, aby vymohl si zproštění církevního trestu, zabránil potvrzení ustanoveného světcem nástupce, a domohl se sám následnictví v arcibiskupství. Prvé a druhé se mu podařilo, nikoli však třetí. Zbaven byl pouze exkommunikace a poslán s novou jurisdikcí k řízení pouze svého kostela nitranského. Že tak rozuměti třeba slovům: ad regendam sibi commissam a Deo ecclesiam, učí nás i list Jana VIII Adalvinovi, kdež máme: sis officii commissi causa receptionis.

Ještě jenom jednoho si třeba všimnouti. Že Methoděj si jmenoval nástupce, v tom souhlasí prameny, pannonská legenda s bulharskou zachovaly nám jeho jméno: Gorazd. Ale nelze mi věřiti, že by to byl učinil o své ujmě přese zřejmý zákaz církevních zákonů. Takové jednání s jeho strany nebylo by rozumno, neboť se mohl nadíti, mohl s jistotou předvídati, že se s tím nikdy nespokojí úhlavní jeho nepřátelé, nýbrž společnou rukou nasadí všecky páky, aby jeho potvrzení překazili. Tvrdím tedy, že jako někdy Bonifatiovi tak i jemu papežové dovolili ustanoviti si nástupce, a sice buď již Hadrian II nebo Jan VIII, vznešení jeho příznivci. Není nemožno, že dovolení toto bylo částkou privilegia kostela moravského nebo článkem oněch stanov, jež Jan VIII skrze Methoděje poslal Svatoplukovi roku 880. Podotkl jsem ve stati o listě Hadrianově, že Methoděj velikou měl účast v sestavování bully Industriae tuae z roku 880. Jestli ne spíše, jistě toho roku dána světci výsada ta neobyčejná, který jí použil před smrtí svou.

Vichinga nebylo tajno, jak se věci ve skutečnosti mají, ale jelikož se neštítil podvodu a klamu naproti stolici apoštolské, naproti knížeti a lidu za živobytí světcova, podvržené listiny drzým čelem vydávaje za pravé, čeho by nebyl podnikl naproti muži, ve kterém by mu byl, jak dí legenda, oživl zase Methoděj? Však papež, jenž se ukvapil v odsouzení Methoděje arcibiskupa, opatrně jednati chtěl, jak obyčejem jest církvi římské, se jmenovaným od něho nástupcem. Praví legatům poslaným s Vichingem na Moravu: Successorem, quem Methodius sibimet contra omnium sanctorum patrum statuta constituere praesumpsit, ne ministret, nostra apostolica auctoritate interdicite, donec suam nobis praesentiam exhibeat et causam viva voce exponat. Gorazd byl knězem.

---

[1]) *Dr. Franz Kober,* »Der Kirchenbann nach den Grundsätzen des kanonischen Rechts.« Tübingen 1863. Zweite Auflage. S. 361.

jenž byl určen pro stolec arcibiskupský. Protože nebyl potvrzen svatou stolicí, neměl tuším jurisdikce biskupské; s jistotou zde mluviti nemohu, neznaje blíže plné moci Methodějovy. Papež Štěpán domníval se, že Methoděj Gorazda nástupcem ustanovil neprávem; mohl předpokládati, že tu předcházely kdo ví jaké nesprávnosti, proto jej veli suspendovati, káže zapověděti jemu kněžský úřad ne biskupský, jak za to má náš autor, pokud by nezavital do Říma osobně vyložit papeži věci svoji živým hlasem. V takových případech jest suspense pouze zatímným prostředkem správním. Duchovnímu upadnuvšímu v podezření, že dopustil se zločinu, pokud jest u vyšetřování, bývá zapověděno vykonávati funkce úřadní a mnohdy i příjmy bráti s úřadem spojené, neboť by bylo na škodu vážnosti služby církevní a na pohoršení jeho osady. Jakmile byl obžaloby zproštěn, bývají mu příjmy ihned vráceny a dovolují-li okolnosti, bývá jemu dovoleno vykonávati úřad; suspense pak, jíž byl stižen, i pro minulost tratí své účinky; s duchovním tak se před právem nakládá, jakoby nikdy ani nebyl suspendován.[1]

Dílo Pastrnkovo je skutečně ceny veliké přese všechny výtky, které jsem byl nucen učiniti. Psáno je češtinou plynnou, srozumitelnou vzdělanějším čtenářům. Vyšlo také v úpravě nádherné nákladem **jubilejního fondu královské české společnosti nauk.**

Zvláštní zmínky zasluhuje skvostná po mém rozumě charakteristika svatých apoštolů slovanských. Činnost jejich, především jejich zásluhy o písemnictví slovanské oceněny výborně. Pan autor užil nepřehledné řady knih rozsáhlé literatury cyrillomethodějské až do nejnovější doby.

Smím-li dodati ještě slovíčko, mezi hlavními prameny postrádám slovanský panegyrik o nalezení ostatku sv. Klimenta, jehož rozbor podává se str. 24. sl. Vždyť Michaila Petroviče Pogodina Kirillo-Methodijevskij sbornik, kde vyšel poprvé, náleží již k literarním raritám.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCXXXV.

561. Biskup Jan. Brno, 30 listopadu 1399. — *O. I. b.*

Opis listiny, dle níž opravoval Dr. Lechner, jest pramizerný z originalu neb alespoň z prastaré nějaké kopie pořízený člověkem, jenž neuměl čísti starých písemností. Jest opravován v prvé polovici devatenáctého století, leč nelze zcela bezpečně udati, zdali podle vidimovaného německého překladu datum Mohelnice, 13. listopadu 1666 zde chovaného a částečně z dohadu?

Budiž mi dovoleno otisknouti zde počátek listiny dle našeho přepisu.

[1] *Dr. Franz Kober*, »Die Suspension der Kirchendiener nach den Grundsätzen des canonischen Rechts.« Tübingen 1862. S. 28 f.

Nos Iohannes Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Olomucensis. Notum facimus tenore praesentium Universis ordinis[1] constitutus in nostra prouincia[2] piae recordationis prouidus Iacobus Iudex in Malateyn, dum egit in humanis, exponens nobis quomodo tempore gubernatorum hereditarum nunc[3] pie memorie dominum etc.

Codex diplomaticus, tomus XIII.

CCCCXXXVI

26. Jan biskup. Olomouc. 4 května 1400. — Knihy manské II. str. 143.

Str. 36. ř. 2. manské knihy: cum nostra et mense nostre bona, *videlicet* Meylicz etc.;
ř. 3. manské knihy: et pertinenciis eorundem;
ř. 4. „ „ inmediatum;
ř. 8 „ „ ex benigna et efficaci interposicione;
ř. 10. „ „ Brandemburgensi;
ř. 13. v manských knihách mezera 2·2 cm. nechána po slově: perceptarum;
ř. 16. v manských knihách schází substantivum příslušné k: premisse, tuším: *promissioni;*
ř. 19. manské knihy omylem po „Erhardus“: uel eorum herardus, a pak teprve: uel eorum heredes; dále: racione ipsorum (scil. bonorum) seu perceptorum ab eis aut utilitatum quarumcunque (snad doplniti dlužno před: aut: *censuum*.

Str. 37. ř. 12. manské knihy omylem: feria III festum inuencionis sancte crucis que fuit III dies mensis Maii; mám za to s vydavatelem kodexu, že třeba doplniti: *post* festum etc. a opraviti: que fuit dies IIII. etc., neboť roku 1400. slavnost nalezení sv. kříže byla v pondělí, feria II.; jináč by bylo čísti: feria II festo inuencionis etc.

CCCCXXXVII.

28. Týž biskup. Olomouc. 14. května 1400. — Tytéž knihy str. 143.

Str. 37. ř. 1. manské knihy: Iohannes *etc.;*
ř. 7. manské knihy: Croacie *etc.* ac marchio Brandemburgensis;
ř. 9. „ „ mají mezeru 1·7 cm. nechanou po „bonorum“, snad schází zde: interponere;
ř. 10. „ „ recopensam et coplacecia, tedy asi: recompensam et complacenciam.

Str. 38. ř. 1. manské knihy: pro centum *et* LXX sexagenis;
ř. 6. manské knihy: vasallis et wasallagiis;
ř. 12. „ „ vite *ipsorum* temporibus (iporu s obloučky nad: ipo a nad: oru);
ř. 14. „ „ quocies;

[1] opraveno správně: quod.
[2] „ „ presentis.
[3] „ „ guerrarum habitarum inter.

ř. 15. manské knihy: cum uniuersis pertinenciis suprascriptis (suprascpt s kličkou);
ř. 17. " " immediatum dominum;
ř. 18. " " pro quibuscumque negociis.

CCCCXXXVII

37. Týž biskup. Kroměříž, 22. června 1400. — Tytéž knihy II. str. 140.

Str. 53. ř. 3. manské knihy: z Měňovic (z Myenyowicz).
Str. 54. ř. 6. " " kteréhožby;
ř. 7. manské knihy: kostlní;
ř. 10. " " pól šestý kopy;
ř. 14. " " omylem: se vším ktož což k tomu sluší;
ř. 15. " " peníze svrchu menovaný, kterýž sme atd.;
ř. 16. " " utratili, ne: ztratili;
ř. 24. " " vzěli (wzyely);
ř. 29. " " svůj (zřetelně: swuy);
ř. 32. " " omylem: otrbezien;
ř. 34. " " zboží, což k tomu sluší, bez: *a* před: což;
ř. 37. " " čtrmezcítma;
ř. 39. " " Dán v Kroměříři (Cromyerzyrzy).

CCCCXXXIX.

39. Týž biskup. Kroměříž, 11. července 1400. — Manské knihy II. str. 133.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 56. ř. 7. manské knihy po slově: Margarethú. *A na svědomí toho přivěšena naše pečet k tomuto listu;*
ř. 6. manské knihy: W Chroniezirzy, tedy snad ještě tehdy, kdy vpisována byla listina do knihy, jméno města se vyslovovalo Kroměžíř? nebo tehda se měnilo v Kroměříř. Viz k tomu níže č. 46.

CCCCXL.

45. Týž biskup. Kroměříž, 10. srpna 1400. — Tytéž knihy str. 146.

Str. 68. ř. 2. 3. manské knihy: ježto pod námi a *pod* naším kostelem Olomuckým na našem manství *s vodami* s lesy atd.;
ř. 4. manské knihy: *s* toho zboží mana;
ř. 9. " " svůj lebdink, swuy, ne: swuoy = svuoj;
ř. 15. " " Svrč, Swrcz, ne: Svrž;
ř. 17. " " Kroměříři, Cromyerzirzy. Z toho lze souditi, že změna jména města Kroměříže udála se roku 1400. a následujících: Kroměžíř (jak výše č. 39. a níže č. 46.) Kroměříř (jako č. 37. a zde).

CCCCXLI.

46. Týž biskup. Kroměříž, 22. srpna 1400. — Tytéž knihy II. str. 153.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 68. ř. 2. manské knihy: z Snellenstaina, taktéž ř. 6.;
ř. 4. manské knihy: zvlášče etc. v Kotojedeš (sic);
ř. 5. " " Těšňovicích, Tyessnyowiczich etc. na všem, co k tomu sluší.

Str. 69. ř. 2. manské knihy: *i* přáli jsme;
ř. 3. manské knihy: potvrzujem;
ř. 5 „ „ z Modřic našeho kostela k tomuto listu (sic). Jenž jest dán v Kroměžíři (Cromyezirzy) etc.

CCCCXLII.

48. Týž biskup. Mejlice, 28. srpna 1400. — Tytéž knihy II. str. 132.

Str. 69. ř. 1. manské knihy: *Nos* Iohannes etc. promptam et etc.;
ř. 2. manské knihy: consangwinei;
ř. 4. „ „ správně· tenuit et possedit, omneque ius nostrum in pretactas V marcas tam pro eo, quod a nobis veluti episcopo Olomucensi domino naturali ville et census prescriptorum de ipsis V marcis possessorem (tak omylem vypsáno) earundem more feodi infra annum feodum non fuit postulatum et susceptum, quam per mortem ipsius Hrziwnacz qui sine heredibus legitimis decessit sine alia quacunque causa ad nos deuolutum et deuolutas de speciali nostra gracia dedimus etc. Přirovná-li kdo čtení Dr. Lechnerovo, pozná výhodu čtení mého. Místo: possessorem snad by mělo býti: *possessore* earundem, byl by to přívlastek k předcházejícímu: episcopo Olomucensi.

CCCCXLIII.

61. Přibík z Krutnic. Podivín (?), 11. listopadu 1400. — G. II. a 2.

Pečeť Přibíkova na pergamenovém proužku dobře zachovalá i znak i legenda, pečeť města Podivína též na pergamenovém proužku velice poškozena, znak ctřelý úplně, legenda, pokud není uražena, dobře čitelna.

Nápis na rubě ze století patnáctého zní správně: littera testamentalis super winea in monte paruo Niemczicz (in mõte s nízkým obloučkem nad posledním dříkem litery *m*, nad *o* i *t*, zřejmé psáno, ne tedy jak čte Dr. Lechner přičiniv k tomu sám výkřičník: in metis [!]).

CCCCXLIV.

62. Biskup Jan. Mírov, 1. prosince 1400. — Manské knihy II. str. 133.

Listina počíná v manských knihách: *Nos* Johannes dei gracia episcopus Olomucensis Notumfacimus vniuersis. Quod etc.

CCCCXLV.

64. Týž biskup. Mírov, 6 prosince 1400. — Tytéž knihy str. 128.

Otisk celé listiny pořízený Dr. Lechnerem v známém časopise III. str. 299.

Str. 229. ř. 10. manské knihy: illustr s kličkou znamenající zde *is*, tedy: illustris, ne: illustrissimi principis;
ř. 16. manské knihy patrně: legittime deuolutum, a
ř. 17. „ „ heredibus legittimis.
Str. 300. ř. 5. manské knihy omylem: fedum místo: feudum;
ř. 9. manské knihy: Hannussius de Heinrichsdorf;
ř. 10. „ „ Meraw anno etc., samo sebou se rozumí.

CCCCXLVI.

67. Týž biskup. Mírov. 13. prosince 1400. — Tytéž knihy str. 131.

Str. 85. ř. 8. manské knihy: compensare;
ř. 9. manské knihy: Pieseczna;
ř. 12. „ „ Pillung, ku čtení Pillunger, jež navrhuje Dr. Lechner, není dostatečné příčiny, vždyť i v nadpise čísti lze: Littera data domino Nicolao Mraz que occupat dominus Pillunk, k čemuž stranou připsáno rukou z XVI. věku: hic est ille Johannes Mraz sacrilegus.
Str. 86. ř. 2. manské knihy: siue *quia* de bonis;
ř. 4. manské knihy: non *est* susceptum;
ř. 8. „ „ Hannussius de Zabrzieh Jaklyko de Mosteczne Hinko de Lukawicze.

CCCCXLVII.

73. Týž biskup. Bez data, asi 1400. Tytéž knihy str. 147.

Str. 91. ř. 1. manské knihy: vyznáváme.
Str. 92. ř. 1. „ „ nebo jeho poručníci, jako ř. 1.;
ř. 3. manské knihy: manem činíme *z* toho manství;
ř. 4. „ „ ješče, taktéž ř. 7.

CCCCXLVIII.

74. Týž biskup. Bez data asi, 1400. Tytéž knihy str. 148.

Str. 92. ř. 6. manské knihy zřetelně: neboli ješče koho zavadímy slovem nebo listy, ne: závadnými slovem nebo listy, což jest věrojatno omyl tiskový přehlédnutý nebo neopravený;
ř. 11. manské knihy: dluznyez (dlužníci) *i* na konci v péře zůstalo písaři;
ř. 12. manské knihy: úplně až docela.

CCCCXLIX.

75. Týž biskup Bez data, asi 1400. Tytéž knihy II. str. 148.

Str. 93. ř. 1. manské knihy po: „notumfacimus" nemají etc.;
ř. 2. manské knihy po: „pragensium" morauici numeri et pagamenti;
ř. 5. „ „ Swrez;
ř. 6. „ „ Woytyechius;
ř. 11. „ „ po: „persoluerimus": ut premittitur;
ř. 13. „ „ „ „famulo": ut predicitur;
ř. 15. „ „ „ „poterit": ad hospicium honesti viri, *quodquod* (qdqd) nobis per eosdem monstratum fuerit, tenebuntur subintrare obstagium solitum et conswetum etc.

Nová díla.

Fr. Tom. Cámara: Náboženství a věda. Přel. Ant Frecr. Vzdělávací knihovny katol. sv. 26. Nakl. V. Kotrba v Praze.

Spis jest katolickou odpovědí ku Draperovým Dějinám konfliktů mezi náboženstvím a vědou, odpovědí, jaké Draper ani nezasluhuje. Za to však podáno tu velmi mnoho kladného poučení každému čtenáři, jenž bude toliko litovati, že je dle osnovy Draperova spisu roztříštěno a Draperovým tlachem zase přerušováno. Zvláště budou i odborného čtenáře zajímati statě o věcech španělských (mohammedanismus, inkvisice atd.), u nás méně známých, kde spisovatel čerpaje z domácích pramenů neuprosně potírá celé to pletivo lží protikatolických. Vydavatelstvu i panu překladateli náleží dík, že výtečné dílo učeného augustiniana španělského našemu obecenstvu učinili přístupno.

Lev Šolc: Z denníku Amielova. Dle výboru hr. L. Tolstého. Obrázky a názory, II. ročník. Nakl. J. Laichter.

Aforismy Amielovy (1821—1881) jsou pozoruhodny, zvláště pokud zabývají se otázkami náboženskými. Nejsou vždy pravdivé ani v předpokladech ani v usuzování, ale jsou vážné a ušlechtilé. Nepřímo častěji potýkají se s přesvědčením katolickým, jehož nedoceňují, ale pro naši dobu a zvláště pro naši literaturu tak mělkou a frivolní znamenají ještě mnoho dobrého, dovede-li se náš průměrný čtenář nad takovými předměty ještě trochu zamysliti.

Překlad p. prof. Šolce jest úplně zdařilý.

Paolo Mantegazza: Umění býti šťasten. Přel. V. Hanus. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 104. Cena 1·40 K.

Spisy Mantegazzovy člověk nerád bere do ruky, protože se odnechce hledati několik těch zrnek mezi tolika plevami. Tento spisek náleží ještě k lepším, zvláště ve statích zdravotnických a v citatech.

R. E. Jamot: Po různých stezkách. Nakl. Bursík a Kohout v Praze. Str. 165.

Velmi zajímavé i cenné jsou životopisné drobnůstky (A. Jedlička, B. Havlasa, L. Stroupežnický, Ant. Chitussi), tak že v té společnosti neradi vidíme kresby jako „Obecní piják“ a pod., ač i ty vynikají známými přednostmi péra Thomayerova, jako úryvky cestopisné z Francie, Skotska i Řecka. Stať „o ukrutnosti v přírodě“ měla býti více propracována.

Milovníkům prací Thomayerových budiž i tato sbírka upřímně doporučena.

Vojtěch Preissig: Broučci pro malé i velké děti. Nákl. Dědictví Komenského v Praze. Str. 121.

Originelní a velmi vkusně provedené illustrace provázejí pěkné pohádky ze života broučků, provedené anthropomorfickým popisem

rodinného života. Není ovšem možno v pohádkách takových obejíti se docela bez nějaké titěrnosti, avšak náš skladatel provedl úlohu svou přes to velmi zdařile; i mravoučné věty nesou se tu zcela přirozené, nerušíce pěkného, klidného humoru, jakým povídky proniknuty. Obrázky zvířat, zvláště hlavy, nezdají se přiměřeně kresleny.

Božena Viková Kunětická: Švycarské scenerie. Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 119.

Řada cestopisných obrázků, v nichž pozorování jest většinou jen podkladem fantastických rozmachů v impressionistických frasích, takto pravda nádherných a uchvacujících. Avšak ani kde převládá popis, není suchoparným, ačkoli p. spisovatelka docela rozumně mírní se, aby čtenáře nečastovala všelijakými příhodami, vypravujíc jen zkušenosti svoje.

Na posledních VIII stranách jest neslané nemastné povídání p. Macharovo o p. spisovatelce.

F. J. Andrlík: Venkov. II. Str. 61. Cena 40 h. Zábavy večerní 129.

Obrázky Andrlíkovy by důkladně vyvracely obvyklé domněnky o našem idyllickém venkově. Ale zdá se, že v tomto způsobu aspoň jsou místy upřílišeny, v ději i v charakteristice. Nezní také dosti pravděpodobně (str. 42), aby selka nechala čeledi hospodářství a odebrala se na 14 dní s dítětem do odlehlé osady k bratrovi, když muž odchází na vojenské cvičení.

M. Jahn: Údolím života. Str. 376. Ottova Laciná knihovna národní 195.

Povídky Jahnovy náležejí k lepším v nynější venkovské povídce. P. spis. umí pozorovati a zajímavě, třebas prostě a průhledně líčiti. A má srdce pro svůj předmět. Nálada vážná převládá.

Dívčím srdcím zove se Vilímkova sbírka zábavných spisů pro ženskou mládež, redigovaná P. Maternovou a O. Petrovou. Není teď sice moderním vydávati takové sbírky, kdy prý mládež má seznati všechno, ale praxe jest asi mocnější než theorie. Ze sbírky jmenované zvláště zasluhuje doporučena býti povídka Urbanowské „Princezna" — schudlá šlechtična prácí se živící. Naše spisovatelky ještě mnoho horují pro idealy pohádkové; není konečně ani správno, nepěstovati této stránky, avšak nemá se zapomínati, že i všední život má své idealy, často plodnější, a i v sobě cennější. V povídce „Princezna" je sice toho šosáckého kantorování právě až dost, tak že kritik se nad ním leckde pozastaví, avšak mladý čtenář obírající se více podrobnostmi ne bez prospěchu a zájmu přečte sobě i tyto pokyny životní moudrosti.

Směs.

Eucken o podstatě náboženství měl vloni řeč na církevní konferenci saské. Jak náboženství tak i filosofie mají pranepatrný pojem o svých úlohách, jestli totiž považují onen rozpor (totiž mezi filosofií a náboženstvím) za přirozený. Filosofie, jež nejvyšší problemy, problem absolutní pravdy a duševního sebezachování ze svého oboru vylučuje, stává se přese všechen důvtip suchoparnou, bezduchou, slabou; náboženství však, které s filosofií každé spojení odmítá, pozbývá vlivu na život a kulturu, zkrátka, stává se subjektivním, affektivním a malichernym. Náboženství vniterné (immanentní) hlásané moderní filosofií, zvlášť pantheistickou, jest asylem polovičatosti, nejistoty a tím, že činí všechno božským, odporuje si úžasně. K náboženství patří skutečnost vyššího světa, který by byl přístupným našemu nitru; jak to dokázati? Eucken odmítá důkaz vedený ze světa mimo nás, poněvadž prý nás kritická filosofie a přírodověda od toho zrazuje, což se však stává neprávem. Největší platnost zdá se u něho míti důkaz ideologický. Ke konci praví, že nepotřebujeme nového náboženství, poněvadž je máme v křesťanství, v kterém vidí božský původ; ovšem mezi křesťanstvím jeho a naším jest velký rozdíl.

Hertling o katolictví a vědě přednášel o letoší schuzi společnosti Górresovy ve Vratislavi. Navázav na spor, který rozvířil vědecké kruhy jmenováním mladého katolického učence Spahna universitním professorem, objasnil stanovisko katolíků, které se v této důležité otázce zaujímá. Poněvadž se stanoviska různí, není divu, že i názory o vědě jsou tak rozdílny. Absolutní osobní bytost, nesmrtelná duše jsou moderní vědě chimerami, taktéž i svoboda vule. „Není tomu dávno“, podotýká řečník, „co jsme slyšeli, jak věhlasný professor universitní žádal, aby se úplně upustilo od theorie právních trestů, poněvadž se zakládají na omylu, totiž svobodné vuli, která před moderní vědou neobstojí.“ Mezi ní a křesťanským světovým názorem zeje nepřeklenutelná propast. Chceme-li ji překlenouti, pak nezbývá nic jiného, než použíti k tomu zbraní, kterých užívají a uznávají za platné naši nepřátelé. Je to boj věru obrovský, který nám třeba s napjetím všech sil bojovati proti naturalistickému monismu. Napřed musí býti položen nezvratný základ theismu a pak se teprve může logicky, ponenáhlu postupovati až ku křesťanství. Co se toho týče, varuje řečník před přílišnou přepjatostí, aby se totiž nepovažovalo všechno za podstatnou část, co jí vlastně není; míní tady některé nahodilé věci, kterými se křesťanství jistým poměrům toho kterého národu chtělo přizpůsobiti, a které tudíž mají proto důležitost časovou, relativní. Ovšem třeba býti zde velmi opatrným, poněvadž se lehce přehání, jak tomu zkušenost nasvědčuje; zvláště při mládeži nebylo v té příčině dosti obezřelosti; mládež jest idealní a proto též často radikalní; sevšeobecňuje ráda a tím často škodí víc než prospívá. Takovým mladým hlavám ohnivým radím, aby zkoušely dříve své síly ve službách církve, nežli se vytasí s reformami. Co se týče scholastiky, míní řečník, že se jí často děje křivda; ale varuje též před jejím přeceňováním, aby se totiž budova křesťanské filosofie nepovažovala za ukončenou; na základech, které svou nezvratnost osvědčily, má se logicky opatrně dále postupovati. Kdo se chce toho súčastniti a svou

hřivnou k tomu přispěti, musí si zjednati důkladnou znalost scholastické theologie a filosofie, musí znáti všechny příčiny, které vedly k charakteristickému formulování toho kterého článku víry. Teprve pak může se někdo odvážiti scholastice něco vytknouti, když sám poskytne něco důkladnějšího. Veliké chyby dopouštějí se však i ti, již třebas upřímně smýšlí, když pro skutečné nebo snad i domnělé chyby, které v církevním životě a v církevní vědě vidí, hned přísně kritisují. — Proti Harnackovu spisu „Podstata křesťanství" vystoupil také Schell svou studií „Křesťanství Kristovo", kterou uveřejnil napřed v „Renaissanci", jejíž redaktor Müller ji pak zvlášť vydal, opatřiv ji patřičnou předmluvou.

Paulsenova Philosophia militans. Na str. 26 čteme: „Bylo mně mnoho trpkých výtek slyšeti, že o filosofii a vzdělání středověkém, o jesuitech, jejich moralce a pedagogice příliš příznivě soudím, o protestantismu však a o humanismu že velmi málo pochvalně píši." Z této knihy však, která se skládá z pěti pojednání již dříve v různých časopisech vyšlých, vane úplně mrazivý vzduch. Patrně jest kniha tato namířena proti „ecclesia militans", či jak druhý nápis nás poučuje, proti klerikalismu a naturalismu na obhájení novokantovské filosofie, které prý hrozí veliké nebezpečí se dvou stran, totiž od katolíkův a materialistů. V této knize ztrácí autor úplně rovnováhu objektivního kritika. V prvním pojednání obrací se proti Willmannovým dějinám idealismu, jehž velikou cenu sám uznává, ale proto, poněvadž jejich autor dospěl k jinému názoru o filosofii Kantově a Spinozově, než Paulsen sám, odsuzuje ho bez dalších okolků jako klerikala. Druhý článek jedná o Kantovi, kterého prohlašuje za filosofa protestantismu proti sv. Tomášovi, filosofu katolicismu. Že Kant, jak známo, rozdělil od sebe vědění a víru jako obory od sebe rozdílné, výsledek jeho filosofických prací je shrnut ve slovech Rosenkrantzových, „že nemůžeme se přesvědčiti o objektivní skutečnosti toho, co se nám v ideách představuje." Protestantismus jest, jak píše Paulsen (str. 38.), původem a podstatou svou irracionalistickým, t. j. rozum nemůže sám o sobě nic ve věcech víry poznati. Názoru toho, který pochází od Luthera, přidržuje se nynější liberalní protestantismus. Kant hodí se dále také proto jako filosof protestantismu, protože má s ním společný program — subjektivismus. Třetí pojednání má nápis „Katolicismus a věda", kde kritisuje Hertlingův „princip katolicismu" a Schellův podobný spis. Upírá oběma vědeckost, poněvadž svobodné bádání ve vědě a neomylná autorita se vylučují. A nyní pro samý ultramontanismus, infalibilismus a romanismus se nedostaneme ani k věci. Čtvrté pojednání jest Fichteovou apologií, ale i zde setkáváme se s mnohými narážkami jízlivými proti těm, již jsou jiného mínění. Nejhůř se však vede Haeckloví v posledním pojednání, protože se ve svých „světových hádankách" o filosofii drze otírá. Paulsen považuje Haeckla za naturalistu, ačkoliv by mu materialismus mnohem lépe slušel. Naturalistou jest Paulsen také, jakož vysvítá ze str. 125. jeho spisu. „Ve světě se má vše vysvětliti fysicky, bez nadzemských sil a bytostí." Z některých citatů, které Paulsen z Haecklových spisův uvádí, jde na jevo, že Haeckel jest monistou nebo hylozoistickým pantheistou. Spinozovo dogma deus sive natura přijímá však i Paulsen za své; nepřátelství mezi oběma není proto asi tak veliké. Nejkritičtěji rozebral Haecklův monismus Schell v č. 9. a 10. „Freie deutsche

Blätter", kde pádně dokazuje jeho nevědeckost. Paulsen končí svá, krásným slohem psaná pojednání, důvěřuje v budoucnost objektivního idealismu, který se ovšem musí teprve zbudovati; tedy přece proti Kantovi, na jehož obranu se vlastně péra chopil.

Der deutsche Protestantismus zu Beginn des 20. Jahrhunderts. (Dr. theol. a fil Huppert.) Autorem jest chefredaktor „Köln. Volkszeitung", ve kterémž listě poslední roky celou svou knihu po kouscích uveřejnil. Kniha má velikou cenu, protože se spisovatel odvolává jedině na prameny protestantské jak liberalní tak orthodoxní, a tak velmi zajímavou a věrohodnou illustraci zbědovaných poměrů v nynějším protestantismu skýtá. Tímto způsobem chtěl se autor vyhnouti obvyklé výtce se strany protestantů, že katolíci nemají pochopení pro jejich názory, že pro různé předsudky nesprávně o nich soudí. Z protestantských úst opakují se stále a stále stesky, že orthodoxní ztrácí posici za posicí, že vězí v caesaropapismu až po uši, že je tak zašněrován, že se nemůže ani hnouti ani súčastniti socialních proudův. A proč? Poněvadž císař Vilém „neomylně" rozhodl: „Christlichsocial ist ein Unsinn." Strana liberalní, která již stojí mimo křesťanství, vzmáhá se den co den, jí patří jistojistě budoucnost, poněvadž akademický dorost jest úplně v jejím vleku. Liberalní professoři na našich fakultách nemají žádné jiné práce, píše jistý orthodoxní pastor, než připraviti naše pastory o víru. „Či není to snad charakteristickým úkazem v naší církvi, že bohoslovci v akademických spolcích popírají biblické křesťanství, kdežto akademici jiných fakult se ho zastávají?" Knihu doporučuji vřele těm, kteří takové zbrané potřebují proti hnutí „pryč od Říma". J. Veský.

Myšlenky o obnově katolické církve v Německu. V Řezně u Manze vyšel roku 1859. podivuhodný spis z péra Dr. A. V. Maiera, kanovníka a bývalého professora, pod názvem: „Gedanken über die Restauration der Kirche in Deutschland". Spisek tento jest interessantním pendantem ku spisům Ehrhardovým. P. Grisar, jesuita, v brošuře „Středověk jindy a nyní" píše o něm na str. 42—44.: Kniha vyšla anonymně, ale záhy bylo všeobecným tajemstvím, že spisovatelem jejím jest velezasloužilý a nadaný kanovník řezenský V. Maier. Jasně pojaté a dovedně skizzované „myšlenky" interessovaly, jak dle veřejného úsudku souditi možno, nejširší katolické kruhy, šířily světlo a zmužilost. Z jich bohaté a nevyčerpatelné studnice čerpal jsem i já za akademických let mnohé poučení a radostné nadšení. Hned při první velké otázce, již Dr. Maier probírá, naleză se na půdě Ehrhardem nedotknuté. Theoreticky a zároveň velice prakticky probírá thema: Jak bylo by možno vzdělané laiky získati pro život církevní? a žádá především s důrazem: Konference pro vědecky vzdělaný svět musí vedle missií pro lid se co nejvíce rozšířiti! Spisovatel myslí tu ony náboženské konference, jež v letech padesátých ve většině našich velkoměst vzdělané kruhy tak mocně vábily a jako dobrá vzpružina pro církevní rozmach ve světě laickém se osvědčily. V pojednání udílí spisovatel i vážná a zřejmá napomenutí kleru jak nižšímu tak vyššímu; pojednává o škole obecné, bohoslužbě, o jejím jak náboženském tak esthetickém povznesení, o socialních a charitativních ústavech, ustavičně při tom navazuje na katolickou minulost a zároveň co nejšířeji používaje lepších živlů nové doby; na konci výslovně vzpomíná za smířlivých a přívětivých slov protestantův

a zve je k návratu do katolické církve. Na myšlenky bohatá tato kniha vede si velice skromně a mírně. Její obsah je pro střed minulého století charakteristickým, ježto celým jejím obsahem vane duch katolické „obnovy" oněch pro církevní dějiny naší vlasti památných let. Proto velice bolně působí, musíme-li dnes vraceti se do oněch dob a doznati, že přemnohá dobrá zrnka, jež v sobě skrývaly a jež již klíčiti počínala, nepřízní státu proti katolické církvi jakož i obrovsky vzrostlým materialistickým proudem času udušena byla. V některých bodech zašel ovšem i horlivý spisovatel příliš daleko, ale jeho kniha jest pouze etapou na obtížné, ale záslužné cestě, jež znova a znova začíti se musí. **Vytříbiti a pokračovati v „myšlenkách" řezenského spisovatele bylo by dnes velice časovou prací.** Upřímný, svého církevního stanoviska zcela si vědomý řezenský spisovatel „myšlenek" předkládá návrhy své se vší rozhodností, ježto je si vědom, že nikdo jich ve zlé nevezme. — Maier měl předchůdce u nás v Čechách Dra. Náhlovského roku 1848. Spisek Náhlovského o májových dvou schůzích duchovenstva v Praze jest velice zajímavý také tím, ježto obsahuje mnohé body, jež u nás „Katolická Moderna" přejala. — A.

První sanskrtská abeceda a gramatika v Evropě. Dle Th. Zachariä v Halle, jak sděluje „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes" XV. 1901, str. 313—310, první tištěnou knihou, v níž obsažena byla sanskrtská abeceda a sanskrtský text „Otčenáše" a „Zdrávasu", jest dílo jesuity Athanáše Kirchera: „China illustrata", Amstelodami 1667. Kircher čerpal od jesuity J. Rotha, superiora kolleje v Agře, zemřelého roku 1668. Roth naučil se sanskrtu per quendam Brachmanem summa benevolentia sibi devinctum etiam ad Christi fidem suscipiendam inclinatum (l. c. 162) za šest let; týž sepsal i gramatiku sanskrtu, jíž ještě za časů Hervasových v čínské kolleji se užívalo. Je tedy jesuita Roth prvním Evropanem, jenž napsal sanskrtskou gramatiku, a ne Haxleden, jak posud panovala domněnka. V. O.

K polské otázce. Otázkou pro každého Poláka a Němce v říši stejně palčivou zabývá se poslední číslo „Frankfurter zeitgemässer Broschüren". Je zajímavo a poučno čísti, jak soudí o celém hnutí prozíravý a spravedlivý německý říšský a zemský poslanec Dr. Roeren. Probíraje protipolské působení v Prusku, zabývá se na prvním místě všem dostatečně známou afferou vřesenskou. S upřímnou soustrastí nad osudem ubohých dětí a jich rodičů líčí události všem dobře známé, s opovržením odsuzuje pak nelidské jednání Prušáků se stanoviska náboženského, se stanoviska spravedlnosti a práva, přirozeného i positivního. „Je přirozeným právem, že každý národ užívá svého jazyka, a toto přirozené právo násilím potlačovat, znamená, činiti svědomí nátlaky, které musejí nanejvýš boleti a popuzovat k největšímu odporu." A právě z vyučování náboženství vylučovat mateřštinu, znamená ničit šťastnou budoucnost dítek, neboť při vyučování náboženství v cizí řeči srdce se neušlechťuje — a náboženství je také věcí srdce — to znamená, ničit všechny styky mezi školou a domem otcovským, to znamená, činit z dítek duševní mrzáky. S hrůzou táže se autor, zda mají tito germanisatoři dosti pevná ramena, by unesli všechnu zodpovědnost za svá ukrutenství. V Toruni spojilo se několik idealních polských studentův, aby se cvičili v mateřštině, by pěstovali polské dějiny a polskou literaturu, a spolek jejich

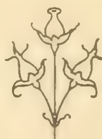
byl prohlášen za revolucionarní, studenti nelidsky, nespravedlivě potrestáni. Celá jejich budoucnost je šmahem zničena, přístup k intelligentnímu postavení jest jim uzavřen, skvrna trestu bude lpíti na nich po celý život, a proč? Pro jejich čistou idealnost. Jako hlavní prostředek ku germanisaci Polska považují Prušáci „vykupování polského majetku a prodávání ho Němcům.“ Už 450 mil. marek bylo za tím účelem vyhozeno; stůj co stůj, Poláci musejí býti zničeni, třebas i vlastní ztrátou a na ujmu spravedlivosti a práva, které má ve státě každý občan. Ale přepočítali se! Chtěli uškodit Polákům a uškodili sobě. S úděšením pozorují, že od několika let jsou od Poláků v hospodářství zatlačováni do pozadí, u Poláků rozmnožuje se zatím malé velké majetnictví. Peněz za prodané statky užívají Poláci ku zdokonalení svého hospodářství aneb ku pěstování řemesla a obchodu. Vylíčiv nespravedlnosti většího druhu a dle zásluh je odsoudiv, zmiňuje se autor o „pomůckách“ germanisace druhu menšího, jako jsou: odměňování za „Förderung des Deutschthums“, neodesílání dopisů a zásilek s polskou adresou, boj proti polským vývěsním tabulím, zákaz vyučovati polštině třebas i zadarmo atd. Všech těchto hrozných nespravedlností dopouštějí se na ubohých Polácích lidé, „kteří se děsí, když jejich vlastizrádným bratřím v Čechách neděje se vše po vůli.“ A výsledek všech námah hakatistických? Svým jednáním odcizili si Němci Poláky na vždy, podráždili je, učinili si z nich nutně nepřátely. „Kdo jenom trochu rozumí psychologii, musí uznati, že nynější polská politika zrovna násilím sílí v Polácích cit nacionalní.“ Mluví se stále mezi hakatisty o „polském nebezpečí“, o „všepolských agitacích“. Směšné! Zajisté by brzy zašla Polákům chuť, chtíti založiti jednotnou polskou říši, což by bylo pouze možno, kdyby Rakousko, Rusko a Prusko bylo poraženo od společného nepřítele. Je však na jiné straně nebezpečí polské, vyvolané, ba vynucené zrovna působením prušáckých vlastenců. Jak by se nyní chovali Poláci v možných zápletkách mezi Ruskem a Německem? A k tomu stalo se pronásledování Poláků věcí všeslovanskou, všichni Slované jsou uraženi, podráždění. Hlavní chybou systemu protipolského je domněnka hakatistů, že Poláci jsou nastěhovalci, cizinci. Zapomíná se tu úplně nespravedlivého rozdělení Polsky, jímž Poláci byli přijati jako rovnoprávní občané pod vládu pruskou. „Prusko a Rakousko mají zde vykonat velký úkol historické spravedlnosti, by smazali vinu, která na nich lpí od rozdělení Polska.“ Je na bíledni, že při všech násilnostech neběží Prušákům ani tolik o poněmčení jako o poprotestanštění. Jisté listy německé, hakatistické nazvaly dokonce domněnku, že by neběželo o boj s Římem, hlbou. A fakta tomu dosvědčují. Statky „vykoupené“ prodávají se vesměs protestantům, kde usadí se protestant, již je tam evangelická škola a ev. kostel; úředníci v krajinách, které mají býti „poněmčeny“, jsou vesměs protestanti. „In Wahrheit ist der Kampf gegen das Polenthum also ein Kampf gegen Rom.“ („Allgem. evang.-luther. Kirchenztg.“) Doufáme, že slova rozumného, spravedlivého Němce otevrou oči těm, kteří mají ještě hlavu a srdce na pravém místě.

F. Z.

Vědecké autority o abstinenci. Vybírám, jak se mi při četbě namanuly. Na prvním místě sluší uvésti Dr. Aug. Forela, professora psychiatrie na curyšské universitě, nejlepšího vědeckého obhájce abstinence.

„Tvrdím směle, že kdyby dnes způsobem kouzelným všecek alkohol z Evropy se ztratil a kdyby všecky hospody se změnily v kavárny, že by společenská družnost nikterak neutrpěla, naopak že by na slušnosti a duševní výši nesmírně získala. My abstinenti nejsme utopisty, nýbrž apoštoly přesvědčenými o všeobecné možné střídmosti. Střídmé požívání alkoholu, stalo-li se zvykem lidu, vede s mathematickou jistotou k nestřídmosti a tím k zdlouhavému otravování a ke zdlouhavé, nepozorované tělesné i mravní zrudnosti národa. I takoví lidé, kteří mírně jsou hrubí, mírně sprostí, mírně leniví a drží vlivem svých pijáckých zvykův a kteří se nedají připočísti k pijákům v pravém slova smyslu, tvoří zlou hlízu naší doby a plní všude a denně všecky hospody. Alkoholické nápoje, i ty, které jsou nejvíce rozředěny, jako pivo neb ovocné víno, jsou jedem tak jako morfium, opium, hašiš. Jediný rozdíl je v tom, že se pijí ve větším množství, protože jsou rozředěny. Uvažujte a především studujte vědecky alkoholickou otázku a nenazývejte nás blouznivci a fanatiky dříve, než sami zkusíte. Učiňte aspoň napřed experimentalní srovnávací studii na sobě samých, a nepijte nějaký čas ani střídmé dávky. Socialní otázka takového dosahu zaslouží si takové maličké námahy. Staneš-li se úplným abstinentem, necháš-li všech lihovin, budeš šťastnější, zdravější, silnější, budeš osvobozen z otroctví, zůstaneš nejenom vesel a společenský, ale bude se to vše u tebe stupňovati a lepšiti proti dřívějšku; nebudeš mívati opičky, nebude ti třeba nízké, všední a hloupé, tlachavé řeči litovati, kterou bys snad ‚v rozjařeném stavu‘ vypustil. Staneš se však vnímavější pro jemnější a vyšší požitky tělesné i duševní. Alkohol otupuje a ochromuje v tom smyslu, že nejsme schopni ničeho jiného tak užívati jako lihovin. Dosvědčí to nejlépe, kdo dříve víno a pivo pil (i střídmě) a potom abstinentem se stal. Ten to dovede porovnati. Zavrhujeme požívání lihovin docela a z týchže důvodu, z jakých zavrhujeme habituelní požívání opia, morfia, kokainu a j., poněvadž požívání jedu, jemuž tisíce za obět padají, nemůže býti člověku prospěšno. Bojujeme proti alkoholu jakožto socialnímu jedu, jenž uvrhuje v záhubu mravy i zdraví lidu. Kde jest hranice mezi opilcem a střídmým pijákem? Nic mi není tak směšné, jako tato opovržlivá úvaha o opilci se strany střídmého pijáka! Což jsou všichni učenci, úředníci, lékaři, umělci, kteří na konci našich officielních slavností se potácejí, též střídmými pijáky? Či patří officielní opička ke střídmosti? Lze vubec o střídmosti mluviti, když v městě jako je Mnichov za rok připadá na jednoho obyvatele 568 litrů piva vypitého (kojence a ženy v to počítaje)? Což nehlásají všecky případy úmrtí na ztučnění srdce, na choroby cév, na šílenost z opilství, ztvrdnutí jater a j. dosti zřetelně, jak naše zvyky pijácké zkracují náš život a naše tělo v záhubu uvádějí? („Das Neue Blatt“ 1891, č. 38.) V duševním ohledu ochromuje alkohol předně a nejmocněji to, co jest nejvyšší, nejkomplikovanější a nejjemnější, t. j. ethické a esthetické představy, svědomí a rozum. Velké množství našich pijáků jest bez odporu obětí lidského pudu napodobovacího, našich společenských zvyků pijáckých s jejich nucením k pití a žvastavosti a velikášství se zvyky těmi spojených, dále obětí národního či lidového bludu, že jsou lihové nápoje zdravým prostředkem sílícím. Obzvláště zákeřnickou pastí jest nápadná schopnost odporovací některých lidí, kteří dovedou zničiti velké množství alkoholu, aniž se tím opojili. Takoví se stanou konečně

chronickými alkoholisty, třebas nemají opičky, svádějí mnoho jiných, kteří to po nich napodobí a uvádějí své potomstvo v nebezpečí obzvláště znatelným alkoholisováním tělesného pletiva. Velebí se vždy přednosti lihovin pro společenskou družnost, a nezkouší se družnost bez lihových nápojův a neporovnává se družnost abstinentův u severních národů, družnost to daleko krásnější a jemnější než ona alkoholová. Ale právě v této družnosti alkoholové spočívá hlavní nebezpečí, že lidé lepší kvality stanou se pijáky a tím se zhubí.“ („Die Errichtung von Trinkerasylen“ 1892) — Velmi přísně, ač jinak přesvědčivě píše na několika místech „o střídmosti“ Dr. G. Bunge, professor fysiologické chemie v Basileji. „Nikdo, kdo se pouští do pití lihovin, nechť je to i střídmá dávka vína, nemůže se ubrániti výčitce, že je svůdcem. Každý piják byl kdysi střídmým, a onen, kdož svým příkladem jiné k střídmému pití svádí, svádí též jakýsi jejich díl k nestřídmosti. Opilci nejsou svůdci. Ba naopak mají velkou zásluhu, že svým příkladem zastrašují. Svůdci jsou tu jenom střídmí. A pokud se nepřestane sváděti, nepřestane ani nestřídmost se svými následky: chorobami, šílenstvím, zločiny. Kdo tohoto neuzná, neví ničeho o dějinách boje proti pijáctví. Co chceš vyříditi, když jiným hlásaje střídmost, sám budeš se potulovati po hospodách? Kázalo se konečně už dosť — ve všech tonech — až k hnusu. Přišel čas jednati, příklad dáti. A proč pak není chuti, dávati příklad? Nemohu věřiti přece, že lidé to myslí vážně s bojem proti alkoholu, pokud nejsou schopni přinésti i tuto maličkou obět. S křečovitě zavřeným zrakem kráčí životem, kdo nechce viděti celou tu bezmeznou bídu, kterou alkohol působí. A jestli ji vidí a na druhé straně pozoruje, jak mnoho se dá dosíci, jakmile se člověk rozhodne pro příklad úplné zdrženlivosti, a přece ještě není schopen této malé oběti; co si mám pak o takovém člověku mysliti? Jsem pak úplně oprávněn říci: nemyslí toho vážně, nemají slitování s ubohými; jinak by tuto malou obět od srdce a s radostí přinesli. Totalní abstinence není americkou podivnůstkou! Totalní abstinence jest poslední útočiště, po němž už vše ostatní jest marno.“ (Bericht über den dritten internationalen Kongress gegen den Missbrauch geistiger Getränke. Zürich 1888.) J. Bč.

Rozhled.

V Brně, 25. listopadu 1902.

Zprávy náboženské. Dne 20. listopadu zemřel neočekávaně biskup královéhradecký Edvard Jan Nep. Brynych u věku teprve 56 let, pro svou popularně apologetickou činnost, již před svým jmenováním rozvíjel, na smrt nenáviděný od živlů protikatolických. Na konec však svou požehnanou činností a svou milou povahou získal všechny; proti němu zůstali už jen socialisté a evangelíci. Byl biskupem, jakých dějiny naše mají málo. Budiž v pokoji památka jeho, památka požehnaná!

V „Hlasu Národa" v č. 292. pod heslem „Bílý prapor" vystoupil kdosi proti katolicko-politické organisaci kněžské, nazvav ji „secessio in montem sacrum". „Separatistickými snahami, jež někteří mužové v posledních letech pěstováním zvláštní katolické strany v národě českém vyvolávali, docílili leda toho, že se lid od duchovenstva bezděčně a s nedůvěrou jako od nějakých cizinců a svých odpůrců odvrací a že se s ním dokonce pouští do boju jako s nějakým svým nepřítelem."

Zdá se nám však, že není tu ani tolik vinen separatismus kněží jednotlivců, ať už politický, ať společenský, jako proudy zcela jiné, jež přese všecku námahu kněži ať odloučených, ať neodloučených v lidu se uchytily. Zvláště v Čechách nebyly vinny ani osoby, ale poměry, které osobám přes hlavu přerostly. Vždyť u porovnání s Moravou přece v Čechách toho „separatismu" nikdy tolik nebylo. Ten malý kroužek pražský na duchovenstvo po venkově vlivu neměl a od lidu jich neodtrhl. Právě u nás na př. na Moravě pohlíženo na kněžstvo české jako, sit venia verbo, dezorganisované, přesvědčením politickým rozptýlené na více stran. Sžilost s lidem a způsobem života jeho také nebyla menší v Čechách než kde jinde, a jistě silnější než na Moravě, neboť řídí se stupněm kultury. Čím menší rozdíl aspoň vnější intelligentnosti, tím spíše možno se slíti.

Poukazovati na konec 18. a počátek 19. století a chtíti kněžstvo dnes takové jako tehdy, to je přece mylno! Kněžstvo dnešní má předně jiné vychování a vzdělání všeobecné a specialní (na onom všeobecném jest důraz, neboť to se víc liši) a pak jiný jest lid věřící a jiné všecky společenské poměry. Dnes kněz aby o každého věřícího s celým zástupem nepřátelských sil celý boj sváděl, aspoň na mnohých místech. A při vší snaze na to nestačí. Nestačí ani silou ani časem. Zvláště na to třeba upozornit, že kněžstvo je-li už separováno od lidu, je to ne politickým nějakým přesvědčením odchylným, neboť ve své většině jak české tak moravské kněžstvo vzdaluje se všeho politického strannictví, ale hlavně přetížením a přepracováním. Odbyv si své povinnosti, kněz se zavírá, aby si odpočinul, po případě něco si přečetl, na „sbližování

s lidem" nezbývá mu ani času ani duševní svěžesti, aspoň na místech, kde by toho nejvíce třeba bylo.

Tuto stránku kněžských poměrův illustruje případně v čísle 21. „Bílý Prapor" olomoucký, podávaje tak vysvětlenou, proč vliv kněžstva v lidu není tak veliký, jako na př. vliv učitelstva — myšleno v Čechách — kterého jest kromě toho mnohonáctkráte více na počet.

Ve zmíněném článku „Hlasu Národa" poukazuje se na mnohé výstřelky a nectnosti zelotismu katolického: „Nic tak kat. smýšlení lidu českého neztenčilo... jako nerozvážnost nebo osobní vypočítavost některých osob z jeho středu, které zdá se nemají nic jiného na práci, nežli že nepřestávají vymýšleti nové a nové katolické podniky, jež na katolické duchovenstvo uvalují nová a nová břemena dávek a kde koho z lidu i proti němu popuzují. Někteří pánové mají na zakládání takových prostředků na vydírání duchovenstva zrovna fabriky, v nichž ve dne v noci pracují i bez nedělního klidu... Jak katolická organisace stará se o svou budoucnost, jak svůj vědecký, literarní a žurnalistický dorost odchovává? Sochorem nebo kyjem tluče přes ruce i do hlavy každému, kdo vážnou a platnou prací jest ochoten katolické věci a pravdě prospěti. Neprotokolovaná společnost několika samozvaných majitelů katolické věci, soudíc patrně podle svého nitra, ihned slídí, co kdo má v tom za sobecké plány, když katolíkům — nenadává, anebo když v katolickém duchu pracuje..."

Toto odsouzení zdá se býti příliš odkoukáno jistým „mladým směrům". Jakoby z nich vystřiženo. Že je na něm něco pravdy, nepopíráme. Autoritářství dá se zneužit nejsnadněji a zvláště v tak zvaném „veřejném mínění udává" vždy ton, kdo je nejsmělejší, ale tak strašné to u nás přece není: Co nejhůř u ná řádívá, a to ve všech stranách a směrech, bývá mnoho osobnosti, ale málo věcnosti. A to je v malém národě skoro neodvratné.

Hnutí o národní bohoslužbu zatím jen v některých listech a spíše s historického stanoviska, rozvířil mezi Poláky prof. Gumplowicz svým spiskem o sv. biskupu pol. Stanislavovi, jehož vydává za předního tehdy zastance slovanské bohoslužby v Polště, proti čemuž vzpíral se Řím a pocizácělý král. Prameny o této jeho činnosti prý Řím dal odstranit a prohlásil ho za svatého, jen že úcta polského národu byla ku sv. biskupu mučeníku příliš živá a silná. Spolehlivé prameny z doby té jsou v Polště jako u nás vzácností a proto o takové dohady těžko se příti. Listy, jež práci prof. Gumplowicze uznaly za hodnu zmínky, pochybují o případnosti všech vývodů jeho; zvláště pak odmítají, aby se z toho činil nějaký realný závěr pro přítomnost. Majíť zatím Poláci až dosti na své „národní církvi", jaká jim povstala „v Americe" pod vedením biskupa Kozlowského. Církev tato ve „svobodě" od Říma necítila se asi nijak spokojenou. Neboť biskup Kozlowski ucházel se stále o uznání a hotov byl i něco ze „svého" upustiti. Když podmínky byly příliš pro něho nevýhodné, obrátil se letos k církvi anglikanské, která na schůzi biskupské ve Filadelfii na polovic mu slíbila „společenství", poslala mu pozdrav a vřelé sympatie své, aniž by tím zatím

schvalovala organisaci církve jeho. Zvolen pětičlenný výbor, který má vyšetřiti stav církve polské a udati podmínky spojení jejího s církví episkopalní. Počet svuj udávají si sami stoupenci národní církve polské v Americe na 80.000 duší, to už asi i s liberály, kteří z daleka snad projevili kdy radost svou nad jejich odtržením od Říma. Snahy o přijetí do nějaké větší církve jsou známkou, že se národním katolíkum dobře nedaří. Tak jako začínají se bořit plány i rusínských „popiků-radikálů" v Americe, kteří na nedávném sjezde svém utužiti chtěli vládu svou nad lidem bouřlivými hesly a stvořiti zvláštní svuj církevní protiřímský svaz, v němž už teď skoro zustali sami, leda s ovečkami, které vubec o pastýře nestojí. — Nedávným vystoupením proti politickému radikalismu kněží svých a proti politikaření v semináři lvovském, popudil proti sobě metropolita rusínský Šeptyckyj valnou část duchovenstva svého, snad i tu poslední, jež byla ještě „klerikalní" stojící za nejumírněnějším listem Ruslanem. — Starorusíni mezi kněžstvem začínají nabývat vrchu; aspoň volba doplňovací ve stryjském okresu, kde staroruský farář Davydjak svornou působností kněžstva div neprorazil proti polskému kandidátu svědčí o tom, že vliv směru roste, staví-li už i své kandidaty. — Ukrajinofilové svým nepokrytým radikalním liberalismem budí i v kněžstvu mladoruském ukrajinofilském odpor. Na nedávné schůzi v Dobromile musilo se kněžstvo ohraditi proti vydání Ševčenkových prací v „Prosvitě", do něhož, ač je kniha určena jen pro lid, pojaty všecky jeho práce i takové, jež mravnost rozhodně poškozují.

Mezi katoliky a pravoslavnými nejúpornější boje stáčejí se stále na Litvě, v kraji, jenž národně nepatří ani Polákům ani Rusům, na nějž však obojí si činí právo. Ježto základ moci polské tu tvoří katolicismus, celá ta řevnivost sráží se pak na něm. Nedávno k dosavadním stále trvajícím potyčkám o školy přibyla srážka při smrti vilenského generala Gurčina, jenž byl katolíkem a Polákem. Katolíci chtěli slavný a veřejný pohřeb katolický a toho nedovolila moc politická, pravoslavné vojenské kruhy chtěly vedle katolického pohřbu aspoň zádušní pobožnost též pravoslavnou, a toho zas nedovolila církev pravoslavná. Na konec byli rozhořčeni obojí. Pravoslavná církev zásadně neodmítá zádušních obřadu (nad mrtvolou) i u zemřelých jiného vyznání (dosud byly jen u katolíků a protestantů případy podobné), ale řídí se v tom vždy náladou a oportunitou politickou. A na Litvě měly úřady pravoslavné za to, že lépe nepovolit, poněvadž prý před nějakou dobou v podobném případě, kdy nad setníkem katolíkem přišlo se modlit i pravoslavné duchovenstvo (na žádost sboru dustojnického), sestra zesnulého je z domu vyhnala.

Missionářská činnost ruské církve zřejma jest ze zprávy společnosti missijní za rok 1901. V roce tom obráceno v Asii 4934 duší od pohanství nebo islamu k pravoslaví. Náklad na missie obnášel 622.094 rublů. Příjmy společnosti však byly t. r. jen 590.684 rublu, tak že třeba bylo vzíti z kapitálu, který obnáší 1.321.325 rublu. Členu přispívajících má společnost missijní 17.172. Příčinou rozptýlenosti

náboženské v ruském lidu podle jednoho diecesního pravoslavného organu, jest velmi silně se vzmáhající pochůzka za prací na jaře a v letě. V zastrčené venkovské dědinky vrací se pak s těmi, co z práce jdou, celý ten daleký svět, jejž přešli. A co všecko tu uvidí a uslyší. A na podzim a v zimě u takových světoběžníků scházejí se pak nejen příbuzní na uvítanou, ale chodí k nim celé okolí a vyzvídá, co zkusili a oni vypravují. Není pak dobré všecko, co se tu vykládá. Proto napomíná onen diecesní věstník duchovní pastýře, aby v těchto podzimních a zimních večerech zašli si sami na takové „posidělky“ večerní. Lid tím uctí a spolu budou moci dávati vysvětlení, ponaučení, učit rozeznávat dobré od zlého. To by ovšem byla těžká pastorace, kdyby se mělo do slova uposlechnout. Při rozsáhlosti ruských osad farních chodit na podzim v blátě a zimě ve sněhu a mrazu na několik kilometrů na večerní rozprávky!

Arcibiskup katolický v Baru na Černé Hoře, jediný biskup na srbském území vůbec, knížetem černohorským vypuzen a místo něho dosazen, totiž zatím vyhlédnut Ital. A byl mons. Milinović (z řádu Františkánů hercegovských) tak oblíben druhdy u dvora černohorského. Ani, že se přidal na stranu Černé Hory v otázce kolleje sv. Jarolíma a sám s hr. Vojnovićem, ministrem spravedlnosti, jel do Říma ve věci té, nepomohlo mu. Tchán italského krále najednou dělá politiku vlašskou a chce katolické kněžstvo „vlašské“, ne „charvatské“. — Dopisovatel „Hlasu“ vyslovuje obavu o liturgii slovanskou: dle breve z Říma vydaného právo „hlaholského“ jazyka náleží obcím a chrámům a nikoliv osobám. Tak asi změna na arcibiskupském stolci ani kdyby všechno kněžstvo (což jest snadno, arcibiskup má asi osm kněží!) se vyměnilo za vlašské, nemůže vésti ku změně obřadu. Tím spíše, že Vatikan nemile dotčen celou záležitostí, a kdož ví, jak se ještě zachová. Apel na rakouský zahraniční úřad prý selhal. Nový arcibiskup musí míti „missionem“ („poslání“), dá je sv. Stolice, a dá je komukoliv?

„Bessarione“ podává ve sv. 66. zprávu o stavu bulharského semінaře při exarchatu cařihradském. Seminař tento slouží všem diecesím bulharským vně knížectví bulharského: tedy Macedonii, Odrinsku a evropskému Turecku. Dokud byli Bulhaři podrobeni církvi řecké, o kněze staral se jim fanar. Ten v čas nouze přijímal i bulharské jinochy do seminaře, tak že i tehdy ne všecko kněžstvo bylo řecké. Pouze lepší prebendy obsazovali Řekové vždy svými lidmi. Po vymanění z područí církve řecké v letech sedmdesátých, byla nově zřízená církev bulharská nějaký čas bez vlastního seminaře. Na to zřízen v Prilepu při tamním biskupství seminař bulharský (1884) jenž 1889 přenesen do Drinopole a po roce do Cařihradu. Seminař bulharský zařízen jest jako ruské semináře: jest to totiž škola střední spolu s přípravkou na bohoslovný stav; studium trvá na něm šest let. Bohoslovců jest 93, vyučováni jsou od jedenácti professorů. Seminař vydržován jest samým exarchou. Seminaristé jsou v internatě ovšem a všecko umístěno v nádherné budově paláce exaršího v Cařihradě.

Na starokatolickém kongresse v Bonně hovořil biskup jejich Weber velmi široce o reformním katolicismu. Všímal si především ovšem Němců. Ale odsouzena a pochována celá církev katolická. Pro starokatolíky přestala římská církev býti církví katolickou koncilem vatikánským. Po něm už není katolickou, nemá víry Ježíše Krista, ale má víru vatikanskou, sestavenou a smyšlenou od Jesuitů! Proto marno jest všecko snažení církev tuto chtít reformovat z vnitra jejího. Kraus, Müller, Schell, Ehrhard a všichni ti jejich stoupenci jsou na velkém omylu, myslí-li, že je možna nějaká reforma v církvi římské beze zvrácení koncilu vatikánského. Po řeči biskupa Webera přijata pak tato resoluce: „Reforma římské církve v opravdu křesťanském duchu z vnitra jejího po 18. červenci 1870 stala se naprosto nemožnou. Snahy nebožtíka professora Krausa jakož i professora Ehrharda, Schella, Wahrmunda a jiných v tom směru jsou jalovy a marny. Hlásaný jimi ‚náboženský katolicismus' na rozdíl od politického ultramontanismu římské církve, organisován je v katolických církvích hollandských, švýcarských, rakouských a německých starokatolíků.“ — Tak tedy „reformismus“ i z této strany odsouzen. A jak by ne! Církvím nekatolickým a nepřátelům katolicismu může býti jen ten reformista vitán, který jde až k nim. Nejde-li až k nim, nýbrž dříve se zastaví, mají pro něho vždy tentýž název: ultramontán, jesuita, jak ti ostatní.

V americké anglikanské církvi rozpoutal biskup milwaukský Nicholson veliký boj kuřácký. V diecesanním listě „Church Times“ (Církevní Čas) dal totiž vytisknout napomínku ku svému kleru a především mladšímu, aby se zdržoval kouření, že se to nikterak na kněze nesluší, proto že se stává obtížným většině svých oveček, a že dává jim špatný příklad. Tohoto vysokého protestu proti kouření kněží, k němuž přidali se pak i jiní biskupové, chytili se ihned horlivci protikuřáčtí a sesílili své tažení proti tabáku. Dlouho hlasy jejich zněly samy, až konečně aspoň v denním tisku začali se kuřáci bránit, když církevní a nábožný postavil se vesměs proti nim. Episkopalní církev tuto přísnost či „čistotu“, jak oni praví, zavádí k vůli soutěži tak zv. přísných sekt (methodistů), které nejen všechno pití opojných nápojů, ale i jiné požitky a mezi nimi tabák klatbou stíhají a proto snad v mnohých vrstvách amerických docházejí více sluchu a přízně. V Evropě na všech stranách a ve všech církvích se bojuje za laxismus, za uvolnění pout, v Americe za rigorismus, za přitužení a sevření jejich!

* *
*

Věda a umění. Professor německé university v Praze Bachmann přinesl v „N. F. Presse“ 1. listopadu t. r. paličský článek proti zřízení nové české university. Proti němu vyvstali Dr. Pekař a Dr. Goll a pádnými důkazy projevili učenost tohoto velkého muže vědy a práce, historika slovutného a politika „nenahraditelného“. Že university druhé jest nezbytné zapotřebí, podává patrně poslední výkaz o zkouškách učitelstva pro střední školy. Zkoušek těchto dle normalních předpisů dle nařízených skupin a jich kombinací súčastnilo se roku 1901. ve Vídni 89

(mezi nimi 67 jen pro německou řeč vyučovací), v Innomostí 21 (14 s něm. řečí vyuč.), v Hradci 14 (6 Němců), v Praze na německé universitě 12, v Praze na české 100, ve Lvově 15, v Krakově 15 a v Černovicích 6 (2 Němci), celkem bylo approbováno úplně 272 zkoušenců na všech universitách. V procentech jevila se účast ve Vídni 32%, v Innomostí 7%, v Hradci 5%, v Praze (německá univ.) 4%, v Praze (česká univ.) 36%, ve Lvově 5%, v Krakově 5%, v Černovicích 2%. Z přehledu toho vysvítá, že v Praze bylo tolik kandidatů zkoušených jako v Praze (na něm. univ.) a ve Vídni dohromady, a Praha svým počtem předčí všechny university rakouské a university pražská (něm.), lvovská, krakovská, černovická, hradecká a innomostská dohromady zůstávají daleko za Prahou (ještě o 8%).

Z těchto zkoušenců bylo dle národnosti Němců, čítáme-li je totiž za Němce, kteří skládali zkoušky jen pro německý jazyk vyučovací, celkem 101 (Vídeň 67, Innomostí 14, Hradec 6, Praha něm. univ. 12, v Černovicích 2), t. j. 37·1%, Čechů v Praze 100, ve Vídni 2, celkem 102, t. j. 37·5%, Poláků 22 (10%), Italů 7 (3·5%), ostatní zkoušenci volili smíšenou řeč vyučovací. Kdybychom ještě odpočítali ty ostatní Němce, pak bychom skutečně přišli na číslo, které Němcům dle jejich počtu přináleží a které se nejlépe skutečnou potřebou a praktickými výsledky dokazuje. Němci sami hrozí se budoucnosti, vždyť nepomér tento nebude trvati věčně a proto zuby nehty brání se každé nové české škole a snad by nejraději viděli, kdyby té prožluklé statistiky ani nebylo.

Konečně dne 23. listopadu ustavena galerie umění, o niž tak dlouho oba obdarovaní (Němci a Češi) se hádali. Předseda celé galerie hrabě Harrach už dříve jmenován, teď ustavily se i oba odbory, český a německý. Tu jmenováni předsedy: Dr. Kramář v českém, prof. Wieser v německém (oba spíše politici, Wieser národohospodář, jen ne umělci, ale mecenáši asi a přátelé umění), místopředsedy jsou opět neumělci: v českém odboru rada Hlávka, v německém hr. Nostitz. Předsednictva složena tak ze zásady, aby vůči stranám a směrům v umění byli nestrannější než činní umělci sami. V zahajovací řeči předseda českého odboru Dr. Kramář kladl důraz na to, že třeba podporovati všecky směry, jen jsou-li vpravdě umělecké. A jmenovitě několikrát vytkl, že nikdy novost a modernost nebude zbraňovat vstup pravým umělcům. — Zdá se nám, že dnes spíše už „staří" se mají co bát, aby nebyli odstrčeni. Neboť „mladí" už jsou vládnoucí mocností v českém umění. Či je to řečeno na potěchu až těch budoucích „nejmladších"?

Dne 18. listopadu slaveny v Praze padesátiny mistra M. Aleše, ku kteréž příležitosti vydány jeho prvotiny a kresby s heslem „Živly", cyklus allegorický z bojův amerického divocha s „civilisací". Zároveň ve výstavním pavillonu Kotěrově uspořádána souhrnná výstavka jeho prací. Výstavku tuto spolu se současnou výstavkou Hudečkovou zamluvil si již vídeňský spolek umělecký.

Téhož dne slavilo české divadlo své 40letí jako stálé a samostatné: vymanivši se totiž z područí ve stavovském divadle německém, zřídilo si prozatímní scenu na místě nynějšího Národního

divadla a 18. listopadu 1862 zahájeny v tomto prozatímném divadle české hry.

Ve Lvově ustavilo se nové družstvo „přátel umění“ družstvo mladých „Ziarno“ (Zrno). Spolek obral si úkolem starati se o popularisaci umění.

Spor o Siemiradzkého, nedávno zesnulého polského malíře antických scen životních, vyvolal v polském tisku kritik umělecký F. Jasieński. Nazvav povržlivě směr a druh práce jeho „siemiradštinou“, vzbudil v řediteli krakovského divadla Kotarbińském Siemiradzkému velmi ohnivého obhájce Obrana Kotarbińského i replika Jasieńského uveřejněny v krakovském „Głosu Naroda“. Replika Jasieńského zvláště je tak žíravou kritikou práce umělcovy, že Siemiradzki i v širší veřejnosti snad odbyt tím navždy. Dle Jasieńského nebyl Siemiradzki žádnou individualitou, do polského umění nic nevnesl ani nového ani platného. A cizina ho vůbec mezi velké umělce nikdy nečítala Zajímavý jest úsudek obou borcův o oponě krakovského divadla od Siemiradzkého. Kotarbinski v nadšení praví, že takovou uměleckou oponou se skoro žádné divadlo světové pochlubiti nemůže. Jasieński tvrdí, že opona krakovského divadla jest dílo zcela banalní beze vší umělecké a beze vší dekorační ceny! — Podobné spory, jež u všech národů jsou teď skoro všední, jsou zajímavým psychologickým zjevem! A smíru mezi nimi není!

Na lvovském divadle pokusili se dávat českou moderní novinku, Svobodovy „Různé směry“, které však si obecenstva polského nezískaly.

O nízce požívavé a útratné náladě dnešního života polské intelligence hlavních měst haličských rozepsal se nedávno dopisovatel „Kuryera Poznańského“. Dnes v poměru na své obyvatelstvo má Lvov více kaváren než Vídeň, jež už četností těchto lokalů jest pověstná, a snad pouze Pešť ještě jest nad Lvovem. Kavárny lvovské mají také ráz kaváren pešťských a ne vídeňských. Do velmi mála z nich chodí se na kávu, ale většinou jsou to hráčské útulny a šantany přerozmanitého zrna a stupně. Zdá se, jakoby Pešť v tom oboru byla vyhlásila bankrot a všecko to bahno přeteklo z ní do Lvova... Zvláštní specialitou Krakova a Lvova jsou tak zvané „handle śniadankowe“, t. j. obchody jako lahudkářské nebo jako „cukiernie“ ohlášené, v nichž jest vedlejší místnost na posezení, popití a pojezení. Tyto místnosti však změnily se v hlavní obchod a zničily všecky hostince. Vyznačují se špínou a nenuceností, a to je plní od rána do pozdní noci. Už se vyvinul i typ „śniadankiewicza“ na divadlech persiflovaný... Oboje, jak praví dopisovatel, zabilo úplně veškerý život společenský, popsulo idealy, zkazilo rodiny, zbankrotilo a zdemoralisovalo většinu neopatrných ze společnosti haličsko-polské. — Mezitím tedy co ve Velkopolsce bijí se na život a na smrt a v království buď resignované pracují nebo tajně i veřejně škorpí se s činovnictvem, má Halič jinou a nejveselší zábavu. Proto potom taková společnost objímá české velikány à la Klofáč a Holanský a strojí jim ovace!

Rusíni hodlají ve Lvově založiti svou školu hudební. Praví, že polskou hudbu lvovskou oni z valné části výkonnými hudebníky zásobují, a že tudíž hudební škola vlastní by měla hned práci zajištěnu. Třeba hudebníka rusínského vychovávat v duchu domácí hudby ukrajinské, která uznána za rázovitou a jedinou mezi slovanskými hudbami lidovými. Cizinci tuto část národního bohatství obdělávat prý nepřijdou, a ani nedovedou. Musí se toho tedy podjat ruští lidé sami a ty vychová hudební škola. Hudební školu mají též Slovinci, Charvaté, Srbové, ač samostatných a stálých zpěvoherních divadel nemají, proč by ji ovšem nemohl míti vedle Slováků nejzpěvnější národ slovanský.

Na žádost poltavského výboru pro oslavu 100letých narozenin Gogolových dáno dovolení pro veřejnou sbírku na jeho pomník. Za takové příležitosti pak mají státní pokladny poručeno přijímati a vésti fond příspěvkový. Památka připadá až 19. března (1. dubna) r. 1909. Pomník má státi v Poltavě.

Dne 25. listopadu připadlo 25letí činnosti Ivana Leontjeviče Leontjeva, píšícího pod pseudymem Ščeglov. Ščeglov stojí v ruské literatuře samojediný bez druhů, bez následovatelů jako „bytopisatel-jumorista", u něhož vše, co ruský život dobrého i zlého, vysokého i nízkého plodí, ozářeno jasem dobrosrdečného humoru. Nazývají ho proto Dickensem Rusi.

Tak zv. „vinný monopol" (lihový) v Rusku začíná se rozvíjet v ústav lidově osvětný. Nejen že z výnosu státního prodeje kořalek dává se ročně určitá suma podporou společnostem střídmosti (lidovým divadlům, lidovým čajovnám, čítárnám a pod. co společnosti střídmosti zařizují), ale monopolové krámy a prodejny samy zařizují se namnoze jako čítárny a knihovny. Při tom dlužno uvážit, že v prodejnách se nesmí nalívati a píti, že se prodává v uzavřených láhvích. Mimo to, kdo přijde přečísti si něco, nemusí proto už něco koupit. Leč kromě toho ve „vinných skladech" pořádají se i personalem samým ochotnická divadla, obyčejně na ponuknutí kontrolorů. Skladoví prodavači a prodavačky jsou lidé dosti intelligentní, mnohdy studovaní (hlásívají se četně učitelé, ba i akademici!) a dovedou už zahráti, mají též času dosti při svém prodeji věnovati se svým úlohám. Také dělníci a dělnice, zaměstnaní při skladech (čistěním lihu, připravováním různého druhu „vín", rozléváním jich do láhví a pod.) účinkují buď jako zpěvácké sbory, neb jako ochotníci-herci. Přístup má k takovým divadelním představením nejdřív personál monopolu a ostatně kdokoliv.

O samočinné vzdělavací snaze ruského obecenstva rozepsal se velmi pochvalně E. C. Long v anglickém „Nineteenth Century" (listop.). Popisuje totiž četná lidová divadla („People's theatres in Russia"), čítárny a knihovny, jež zakládány celou společností tak četně, jako v žádném jiném státě evropském. Západ zná v divadelním oboru jen podniky výdělkové nebo ochotnická divadla, ale ruská lidová divadla nejsou ani jedno ani druhé. Společnosti, jež je vedou, jsou společnosti ne na výdělek založené, ale pro šíření slušné zábavy a osvěty. Pracují s nákladem co nejmenším, ježto většinou pracuje se v nich bezplatně.

a proto také představení jejich jsou buď volná nebo jen za velmi nízký poplatek přístupna (3, 5 kop.). Nehrá se sice každý den, ale pravidelně v určité dny; vedle divadel pořádají se jiné večery koncerty, slavnosti, tance. „Divadla lidová" povstávají nejen v městech, ale i na vesnicích a pak personal divadelní a chory tvoří ovšem venkované sami. Samosprávné sbory: městské rady a zemstva (okresní a krajská) používají ruzných památných dnuv, aby zakládaly fundace na podobné ústavy. E. C. Long praví, že počátek ruchu toho vyšel z Tomska, kde r. 1884. nějaký milionář analfabet věnoval větší fond na zřízení prvního lidového divadla. Úspěch byl skvělý. V téže době zřízena společnost v Petrohradě pro pořádání laciných lidových zábav bez alkoholových nápoju; do dneška otevřela už společnost ona druhý „lidový dum" a má dvě lidové knihovny a čitárny, staví koupelny a zařizuje na Něvě velkou letní zábavu se čluny a na zimu velké kluziště. — Zajímavo na celém článku vlastně jest, že Angličan tu dává Rusko za vzor Anglii, která se o svuj venkov a jeho lid nic nestará. Proto se venkov vylidňuje, neboť život na venkově je smutný. Long protestuje proti mínění Salisburyho, že na venkov patří cirkus a ne divadlo. Cirkus v každé větší vsi nemožno zřídit, ale divadélko lidové ano. A mimo to lid v cirku právě, že se musí jen dívat a nespolupůsobí ani nemuže, není k ničemu leč jen k prázdné zvědavosti pobádán. Jeho samočinnost a myšlení se netříbí. **Proto ať jde Anglie za příkladem ruským!**

Slovincům přibýti má od nového roku třetí belletristicko-poučný list „Slovan", ve způsobě revue vydávaný. Z „Lubl. Zvonu" vypuzený A š k e r c by byl redaktorem. List by zajímal střední stanovisko mezi směrem ultraliberalním (Tavčarovým) a „klerikalním", zustávaje ovšem liberalní. Záhřebské divadlo započalo zimní saisonu, jako pouhá činohra anglickým zpracováním Sienkiewiczova „Quo vadis" (Ve znamení kříže). Na všech třech jihoslovanských divadlech, v Lublani, Záhřebě i Bělehradě, angažováno letos opět mnoho českých sil hereckých a pěveckých (L. a B.) Charvatské spisovatelky, herečky a výtvarné umělkyně zaslaly Konopnické k jejímu jubileu album, velmi pěkně vypravené, zastoupeno v něm 40 vynikajících současných literarně uměleckých činitelek. V slavnostním sezení sofijské „Slovanské Besedy", jež zastává poněkud úkol akademie bulharské, jmenováni novými členy: ruský gen. Ignatěv a Srb Dr. Bogišić čestnými, bulharský prof. v. šk. Šišmanov a Ivan Georgov skutečnými a český prof. L. Niederle, Srb P. Miljukov a Rus Bašmakov (Věščij Oleg, pseud. žurnal.) dopisujícími. Novému sobrání předložen návrh na reorganisaci veškerého školství po finanční stránce. Na ruzné druhy škol národní, měšťanské, učitelské ústavy i na gymnasia přispívají stát a obce v nichž se nalezají, podle zájmu jaký na škole mají. Mimo to počet škol se přesně vymezuje. Tak na př. ústavy učitelské určují se dva: mužský a ženský a vydržují se státem. Gymnasia vydržuje stát pouze dvě mužské (v Sofii a v Plovdivě) a jedno ženské (v Sofii). Státní gymnasia jsou spolu internaty, do nichž přijímá se ročně po 40 dětech úplně na náklad státní. Také na vysokém školství a v odborných školách zůstanou tito žáci stipendisty státu. Po ukonče-

ném studiu musí vstoupit do státní služby, nebo náklad ztrávený na vyšším učení vrátit. Gymnasia obecní vydržuje obec. Na měšťanské školy (triklasno učilišti) přispívá stát paušal $1^1/_2$ milionu, jenž se po 20 tisících obyvatelích rozdělí na stejné díly. Na kolik 20.000 škola 3klasná (po př. hospodářská či obchodní a průmyslová nižší) připadá, tolik podílů se vyplatí. Návrh pochází od Cankova a podán za příčinou úpravy a stabilisování školního budžetu.

Zemřeli. 29. října zemřel v Moskvě professor slavista Apollon Alexandrovič Majkov, jenž obíral se hlavně pracemi historie slovanské. — 30. října Dr. Jovan Paču, srbský hudební skladatel, studoval lékařství v Praze). Roku 1885. uspořádal v Kyjevě první všeslovanský koncert, na němž dávaly se skladby všech slovanských skladatelů. Koncert tehdy vzbudil pozornost celého evropského světa. Paču znal slovanskou hudbu, řeči a národy slovanské jako málo kdo, zvláště Čechy a Rusy miloval. Vynikal i jako lékař i jako linguista, hovoře perfektně osmi řečmi evropskými. Rodem byl ze Šandoru od Subotice v Uhrách (* 1848). Hudební skladby jeho jsou velmi četny, mnoho dosud v rukopise. — 24. listopadu zemřel prof. české university Dr. Lad. Čelakovský (* 1834), syn autora „Růže stolisté“ a „Ohlasů“. Oborem jeho byla botanika, v níž pracemi svými dosáhl evropského věhlasu.

* *
*

Z národního hospodářství. Ač jeden úkol hospodářský za druhým, jeden požadavek a přání občanstva po druhém vystupují jako nutné a naléhavé, všecko zatím ponecháno samočinnosti vlády. Žádné vlády v Rakousku nikdy nebyly tak mocné a tak vzácné obyvatelstvu jako teď. Obyvatelstvo odvykajíc úplně poslancům přikloňuje se stále více vládám jako jediným svým pomocníkům. Toho v Rakousku, kde odjakživa beztoho všecko vždy jen na vlád. pohlíželo a se obracelo, bylo nejmíň třeba, aby se taký proud ještě sesiloval! Mezitím pak co parlament dělá tak „silného“ a úporného proti vládám, stále více se uplatňuje všemohoucí vliv vojenský. Vojenské požadavky se kladou a uskutečňují přes hlavy vlád i parlamentů, bez ohledu na přání, námitky, odpor ať tam odtud či od onud. Zřejmo, že i parlament má jaksi totéž fysiologické ústrojí jako živý tvor: práce ho sílí, zahálka a hýření seslabuje.

Jediný výsledek hospodářský, jejž letoší zasedání mohlo míti, zmařen neústupností poslanců proti vládě a vlády proti poslancům. V zákoně o úpravě terminových obchodův obilních stále se přou agrarní skupiny s vládou a zákon na jaře přijatý vrátil se z panské sněmovny znova do poslanecké a jest nejisto, zdaž i panská sněmovna na pokyn vládní zase nezmění ostrost zákona z poslanecké sněmovny. Ostatně zdá se, že stačilo zákon jen podat a projednat, aspoň na nějaký čas. Lhůtové obchody na burse ustaly letos a na jarní a letní lhůty budoucího roku už teď letos nikdo blanco nenabízel ani nekupoval. Ceny obilní následkem mrtvosti tohoto druhu obchodův o něco vstoupaly

a v effektivních obchodech hrá úlohu už skutečný poměr nabídky a poptávky.

Rakouská a uherská vláda své dohodování o autonomním tarifu bez konce skončily. Rakouská vláda svou prumyslovou zvýšenou ochranu musila z veliké většiny vypustit.

Německý sněm říšský, zdá se, přece letos i na rok bude s projednáním zákona hotov, a snad i všecka ta zvýšení cel proti vůli vlády, jež v prvním a v druhém čtení přijal, na konec vypustí. Do uplynutí terminu (1903) bude asi přece jen Německo stát přihotoveno k novým smlouvám, ne však Rakousko-Uhersko.

Zatím scházejí se v obou polovicích říšských jedna konference a anketa prumyslníků a živnostníku za druhou. Některé z vlastního popudu, jiné na zavolání vlády. Cukerní prumysl obnovil zatím ještě na rok svůj bývalý kartell, jímž na účet domácího konsumu zajištěn a umožněn výhodný vývoz suroviny (normalní cena 32 K). Budoucí úpravu vláda chystá v tom smyslu, že cukr zkontingentuje. Jako každé zboží kontingentované, zůstane tedy i cukr stále ještě drahým. Daně spotřební se nesleví, ani zvýšení její na premie vývozní, jež odpadnou od října 1903, se nezvrátí, vláda prý pro oněch 18 mil. K má už jiné použití vyhlédnuto. Letos cukrovary přebraly v premiích skoro dvojnásobný obnos, tak že polovici přijatých peněz budou muset vrátit. Tak čilý byl vývoz ještě před uzákoněním brusselských stipulací. Letoší kampaň jak sklizní řepy tak výrobou cukerní už bude o 25—30% slabší loňské. Zvláště Nizozemí, Francie a Německo valně ztenčily osev, podobně i Rakousko. Jediné Rusko selo víc, ale sotva sklidilo víc cukrovky než vloni.

Jiný prumysl zápasící těžce jest železářský a strojní. Jmenovitě stavební a železniční material nemá odbytu. Na anketě nedávno svolané dávána hlavní vina parlamentu. Nedostatek velikých investicí, jež by mohl jen parlament povolit, jest příčinou bídy v průmyslu tom, jenž celkem skoro polovinu dělnictva nucen propustiti. Dělnictvo to je cvičené a odešlo do ciziny (do Ameriky), čímž průmysl při budoucí úlevě nebude míti dostatek přihodného personalu pracovního.

V Uhrách a stejně i u nás hořekuje kromě toho i ostatní prumysl skoro všecek. Petrolejové těžírny haličské neobnovivše kartell s raffineriemi, budou míti potíž o zbyt suroviny, pro niž zamýšlejí hledat a zřizovat nová odbytiště hlavně v Německu. Neprodané zásoby požárem dolů boryslavských poněkud prořídly a opravou ztracený čas také zatím nadvýrobu ztráví.

Všecky tři zmíněné průmysly jsou kapitalově nejsilnější, ovšem pro rozsáhlost výroby a množství zaměstnaných lidí jsou i důležity. Ale tu i nejeden jiný průmysl či živnost mohla by se jim vyrovnati. Jak to tedy přijde, že jen o nich stále po všecka minulá léta v hospodářské politice se mluví a debattuje a se všech stran jen pro ně se volá o pomoc. Známkou zdravého rozvoje to není. Prumysly právě jmenované jsou u nás uměle vytučněny vysokým clem. Jsou to vesměs děti nezřízené a vášnivé spekulace, která na všech třech

zobrazila se na konec snahou: domácí vykořisťovat, a přebytky výroby v cizině rozmrhat. Podle všeho je to znamení, že ochranná cla, dobře myšlená druhdy, vzata příliš vysoko, tak že nebyla už ochrannými, ale spekulačními se stala. Ke snížení cla na cukr donutila nás konečně cizina, ta ostatní cla snížit bude mít vůli a sílu parlament a vláda?! Za dnešních poměrů možno čekat leda nějakou náhodu, nebo zase cizí zasáhnutí, třebas jen z Uher. Uhry však proti clům na železo sotva vystoupí, a to tížilo dosud naši polovinu nejvíc.

Mluvilo se mnoho o postátnění tratí společnosti státní dráhy, leč už kombinace utichly, zase však vynesena nová záležitost — postátnění severní dráhy. O tuto stojí zvláště Poláci. Češi dříve zasazovali se velmi horlivě o postátnění dráhy severo-západní, ale nedosáhli ho. Při postátňovací akci, dojde-li k ní, bylo by zajisté nejlíp vykoupit všecky tři systemy, tak že by pak celá síť železniční v našich zemích až na malé výjimky v Čechách nalezala se v rukou státu, zvláště Morava jen těmito třemi systémy drah probíhaná, by si oddechla; a co hlavního, všecky veliké spojovací trati by byly postátněny, a o ty především běží v zájmu účinné tarifní politiky, a to jak pro pokladnu státní vydatné, tak i pro občanstvo a jeho dopravu výhodné.

* * *

Školství. Boj o školu s houževnatou důsledností vede se nyní takměř ve všech státech mezi zastanci výchovu na základech křesťanských zbudovaného a obhajci školy všeho náboženského rázu zbavené. Nejhlučněji zápolí se nyní ve Francii a Anglii. Francouzští liberálové všech směrů učinili školu beznáboženskou. Ale v nadějích byli sklamáni proto, že tam kvetlo školství řízené duchovními řády, a to nejen úplně paralysovalo veřejnou školu beznáboženskou, nýbrž lepší vykazujíc výsledky, získalo lid i prozíravější inteligenty a budilo zájem pro školy katolické ve všech kruzích francouzské společnosti. Ze škol těch vycházeli nadšení vlastenci francouzští, ale též neméně nadšení obhájci křesťanského výchovu. Není tudíž divu, že liberálové vydali povel: zničme školství duchovních řádů a poněvadž jinak nemohli toho dokázat, vydali zákon, kterým zničeny řády duchovní, vyučováním a výchovem mládeže se zaměstnávající. A tak všecek ten boj proti katolickým kongregacím a úřadům není vlastně v jádru svém nic jiného, než bojem o školu.

Boj podobný také v Anglii začíná. V Anglii dosud není škol beznáboženských. Ve všech školách je bible, katechismus a zpěv církevní, všechno arciť anglikanské anebo protestantské. Ale i tam proudy beznáboženské derou se přes práh školský. Proto pomýšlí vláda zákony školské změnit tak, že by církvi byl svěřen dozor nad všemi školami a školy beznáboženské vůbec by se netrpěly. Proti tomu „Educations Bill“ dosud jenom připravovanému chystají angličti liberalové odpor nejkrajnější.

O akademickém vzdělání učitelů pozoruhodný článek uveřejnil Dr. O. Kramář v „Čas. pokr. stud.“ Pisatel uznává potřebu

společného a zásadně stejného vědeckého vzdělání pro veškeré učitelstvo. národní, střední a vysokoškolské. Pro celý učitelský stav předpokládá absolutorium jednotné střední školy. Kandidáti učitelství vstoupí na filosofickou fakultu, jež má býti rozdělena ve dva kursy. Všeobecně filosofický kurs by poskytoval vzdělání ve všech oborech vědeckých i v pedagogice, by byl půdou pro přípravu k učitelství na všech stupních. Měl by tři ročníky s pulletními nebo celoročními zkouškami, a jeho absolventi by nabývali kvalifikace nejen pro školu obecnou, nýbrž i pro měšťanskou. Kandidáti učitelstva pro střední školy postupovali by do kursu druhého, uspořádaného dle čtyř odborů. Jako přechodní stadium postačilo by prý pro učitele prozatím šest tříd střední školy, trvala by tedy jejich školská studia devět let.

V době, kdy se vede nářek na bídné poměry hmotné, je v Čechách povážlivý nadbytek učitelek. Mají nyní v království 26 pripraven: 14 českých a 12 německých. Pro učitele je 17, pro učitelky 9 ústavů. Na veřejných ústavech bylo r. 1901/02 celkem 3382 posluchačů, z nichž bylo 1082 dívek čili 32%, z nichž značná část čeká na místo rok i déle, neboť počet míst pro učitelky neodpovídá ročnímu přírůstku qualifikovaných učitelek.

Aby se české menšiny zabezpečily před odnárodňováním, zakládají v Čechách měšťanské školy pro menšiny v Českém Dubě, Čeremné, Duchcově, Mostě, Liberci, Teplicích a Trutnově. V Třebenicích a Duchcově takové školy již otevřeny. Takových škol potřebujeme také na Moravě i ve Slezsku. Brno, Olomouc, Jihlava, Opava, Frýdek, Nový Jičín, Šternberk a jiná města po nich volají. Dočkáme se škol těch potřebných?

Od 1. září 1902 platnosti nabylo usnesení zemského sněmu moravského ze dne 10. července 1902, podle něhož léta suplentská po zkoušce způsobilosti na zemských neb státních školách středních na Moravě ztrávená vpočítají se do quinquenálek. A sice do 3 let celá doba suplentská, z dalších let, nejvýše však do 5 let vpočítá se polovice.

Sedmý sjezd professorů českých letos v Praze konaný usnesl se, aby známka z pilnosti byla odstraněna.

Jak se mohou zahnout i věci nejvážnější, tohoť důkazem „odborné školství", jakéž nyní straší v městech větších, v inserátech různých novin. Tak nedávno ohlašovala „Politik" otevření „odborné školy pro moderní výkladní skříně" čili úpravu výkladů obchodních. Snad se dočkáme i odborných škol pro výchov dobrých chův, věrných služebných, poctivých pokladníků atd.

Ve Vídni zřízen letos ústřední spolek učitelů abstinentů, kterýž má všeho všudy 48 členů. Také známka doby. Leckterý spolek méně účelný a prospěšný má mezi učitelstvem členů na sta.

Ostatně všecek ten spolkový život učitelský je v nepopíratelném úpadku, pochopitelném. Píšeť o tom na př. „Věstník", orgán moravského učitelstva liberálního v č. 11: „Schůze spolkové jsou zastaralé, odpovídajíce dobám, kdy o vzdělání učitelstva bylo postaráno skrovnou měrou, a kdy nebylo odborných knih. Množství přednášek

a rozsáhlost jich odpuzuje, zvláště theoretisování. Látka přednášek bere se všeobecně vzdělavací hlavně z ohledů, aby přednášející mluvě o potřebách vnitřních našeho stavu a školství vůbec nebyl denuncován. Každé slovo donese se na místa nepatřičná, dá se jemu špatný podklad, úmyslně se překroutí kolegy, kteří nám třeba nejvíce tleskali, a volný duch našich schuzí tím trpí. Proto každý chvátá ze schůzí, aby si mohl důvěrně v užším kroužku postěžovati. Pisatel navrhuje 1. zavedení kočovných učitelů, t. j. učitelů z cizích okresů, již v některém oboru vynikají, a ti mohli by mluviti volněji, poněvadž by se nikdo necítil jejich příklady zasažen; 2. poučné vycházky a výlety do závodů průmyslových, hospodářských, zajímavých krajin; 3. vědeckou činnost: seznání jazyka (jadrná terminologie našeho lidu v přírodopise, pěkný sloh lidový, jeho rčení), zachování uměleckých památek; 4. poznání a zachování národní naší svéráznosti; 5. žádá, aby ke schůzím zasílány byly literarní novinky, jež by si účastníci volně prohlédli.

Aby vyhověno bylo proudům soudobým, pečuje pražský „Komenský“ o pořádání universitních kursů pro učitele na české universitě v Praze. Letos koná se 13. semestr těchto kursů, v nichž se přednášelo o věcech přírodovědeckých, matematice, filologii, filosofii a pedagogice.

Pro gymnasia chystá státní správa vyučování novotu vítanou. Zavádí na gymnasia moderní řeči, podobně jako se vyučuje na realkách, čímž opět učiněn krok k jednotné škole střední jakožto přípravce ku studiu na školách vysokých.

Nynější školní rada londýnská nařídila, aby pro děti chudiny na účet obce ve všech školách byly opatřeny teplé obědy. Bylo vypočítáno, že v Londýně je 30.000 dětí bez oběda teplého. Kolik takových ubožáků jest u nás? Máme sice již také polévkové ústavy, zřízené sem tam obětavými dobrodinci chudiny. Ale celkem dosud této předůležité otázce nikdo nevěnuje pozornosti vážnější.

V Berlíně zase na jiné kápli úspěchy. Zařídili tam pro školní mládež zvláštní divadelní představení. Myslí, že toho „bavení“ má naše mládež ještě málo, a že divadlem zjednají nápravu hrozné mravní spustlosti, k eráž řádí právě v Berlíně i mezi mládeží nedospělou.

Cestu zajisté lepší zvolili v Charvatsku, kdež vydali dosti obsáhlý zákon o nuceném výchově nedospělých, nemají-li žádného výchovu anebo kdykoli zůstal bez úspěchu. Zákon o 25 paragrafech má ustanovení o účelu, prostředcích a pravidlech nuceného výchovu nedospělých, 14 roků nedosáhnuvších. Zákon podobný byl by také u nás velmi potřebný.

Ruský vychovatel Dickson uveřejnil výpočty statistické, dle nichž je v Rusku 17 milionů dětí bez jakéhokoliv školského vzdělání, ač mají stáři, v němž i v Rusku jsou děti povinny navštěvovati školu.

Zajímavá novinka školská je volné lyceum zřízené v Dolních Rakousích. Je to spolek, kterýž osobám starším 18 let poskytuje možnost, aby přípravným studiem připravily se k maturitní zkoušce gymnasijní. Volné lyceum je tedy dobrovolná škola pro dospělé. Učivo je rozděleno na čtyři, po případě na tři léta. Kdo vychodili jen měšťanskou nebo

jinou školu, vstoupí do přípravky (I. ročníku), kde jsou žáci, kteří se vůbec neučili klasickým řečem. Kdo vychodil tři nebo čtyři třídy gymnasia, chodí do II. ročníku. Jiní vstoupí dle vědomostí při zkoušce přijímající prokázaných do ročníku III. nebo IV. Učiteli jsou professoři státních gymnasií vídeňských, kteří důrazně upozorňují posluchače, že lyceum samo neposkytuje záruky zdaru. Konečný zdar zaručuje největší využitkování času k učení určeného a velmi horlivé domácí studium. Volné lyceum je založeno hlavně pro lidi dospělé, kteří ve věku pozdějším zatoužili po systematickém studiu, jehož musili pro starost o živobytí záhy zanechati. Volné lyceum má po většině posluchače, kteří sami se již živí a tudíž ve dne pracují. Proto koná se vyučování večer od 6—9 hodin. Příspěvek spolkový je 2 K měsíčně, školné 8 K měsíčně. Zemská školní rada v Dolních Rakousích svolila, aby se členové volného lycea mohli učiti v budově c. k. vyšší realky v VII. okrese v Neustiftgasse, aby užívali všech pomůcek ústavu. Brzy se ukázalo, že byl tento krok učiněný ve prospěch lidí nemajetných, kteří touží po vzdělání, velice šťastný. Přípravka (I. ročník) měla 62 posluchačů, II. ročník 30 a III. 19 posluchačů. Přihlášky na rok letošní, kdy otevřel se ročník IV., byly dle zpráv novin velmi četné.

A v době, kdy u nás takovým způsobem umožněn je přístup k vyššímu studiu, německé studentstvo horní akademie ve Freiberku saském podává pamětní spis vládě německé, v němž žaluje na příliv studentstva slovanského a žádá „k vůli zachování německého rázu akademie", by slovanští posluchači zejména z Rakouska a Ruska nebyli ku studiu připuštěni. Tento projev je žalostným dokladem, jak v Němcích mravnost poklesla, přese všechnu učenost.

Vojenství. Německo. Císař redigoval sám za svého venkovského pobytu v Hubertusstocku nová pravidla vojenská pro německou armadu. Pravidla tato mají za účel poučiti vojína o jeho povinnostech ve službě a mimo službu. Jeden článek na př. zní: „Čestné povolání vojína nesmí býti snižováno nakládáním s vojíny, které by bylo na úkor jich cti. Kdo by s podřízenými nakládal proti předpisům, kdo by je urážel nebo týral aneb kdo by své služební moci zneužíval, aby na útraty svých podřízených si nějaké prospěchy zjednával, budiž dutklivě potrestán. Myslí-li vojín, že má příčinu k stížnosti, jest přece povinen, aby svým služebním povinnostem bez zdráhání dostál, a pak teprv nechť svou stížnost předepsanou cestou podá. Kdo by odůvodňoval svou stížnost nepravdivými tvrzeními aneb od předepsané služební cesty se uchýlil, bude vězením potrestán." Německé listy tvrdí, že pravidla jsou sestavena v duchu moderním a že v nich vyhnulo se každému cizímu slovu. Pro vojíny německy neznalé vydán překlad a to v litevské, polské, dánské a francouzské řeči.

Císař Vilém, když dostal zprávu o zničení haitské povstalecké lodi německým dělovým člunem „Panther" (pardal), vyjádřil nad tím

svou spokojenost stručným telegramem zaslaným kapitánu v tomto znění: „Bravo, pardale, dobře jsi to udělal!“

Stanice pro chov poštovních holubů ve Špandavě dodává tyto holuby praporu vzduchoplavců pro zkoušky, možno-li tyto okřídlence zvyknout na řidší ovzduší panující ve větší výšce nad zemí, neboť jak známo, hledí z balonu vypuštěný holub hned zas dosíci hustších vrstev vzduchových.

Při zkoušení telegrafie bez drátu osvědčil se nejlépe system Slaby, jen že v tom zase vězí háček ten, že nemožno zatím zaváděti více aparatů tohoto systemu, jelikož patentní úřad rozhodl, že spojení v tomto systemu bylo vlastně prof. Braunem ze Strassburku navrženo a tak nutno vyčkati, až oba vynálezci uzavrou aspoň kompromis.

Prapory pluku mají dle kabinetního rozkazu býti vnášeny až do přední čáry střelců. Proti tomu se nyní obracejí některé hlasy s tím odůvodněním, že se prapory těmi prozradí, 1. zaujaté postavení a 2. kolik pluků stojí v bitevní čáře. Radí, ponechati prapory u plukovních rezerv, jen že připomenouti sluší, že i tyto octnou se v moderním boji brzy v první čáře.

Turecká branná moc. Říše turecká rozkládá se po třech dílech světa. Část evropská zvící zemí koruny české s Haličí a Bukovinou čítá 6 milionů, část asijská 2½krát větší Rakouska asi 17·5 milionův a Tripolis (část africká) 1½krát větší Rakouska jen milion obyvatelů. V evropském Turecku a v Tripolisu je zavedena pro mohamedany všeobecná branná povinnost, kdežto v Asii nepoddajné kmeny kurdské a arabské slouží jen, když se jim líbí, a tvoří tedy jen nespolehlivou milici. Křesťané osvobozeni jsou od veškeré povinnosti branné a platí za to ročně taxu 7 korun. Osvobozeni jsou dále obyvatelé Cařihradu a posvátných míst Mekky, Mediny a Džeddy. Výkup jest povolen a obnáší výkupné asi 1000 K. Povinnost branná počíná 20. a končí 40. rokem. Z těchto 20 let připadá na liniji (nizam) 6, na zemskou obranu (redif) 8 a na domobranu (musthafiz) 6 let. V nizamu slouží se 3 léta činně v muasaf a 3 léta v záloze (ihtiat). Roční počet k odvodu obnáší asi 120.000 mužů ze 14 milionů mohamedanů. Celkem čítá armada asi 1.100.000 mužů. Z toho připadá na šarže (s důstojníky) 20.000, na nizam (pěchotu) 240.000, na redif (pěchotu) 290.000, na nizam i redif (jízdu) 25.000, na dělostřelectvo 59.600, na technické oddíly 10.600, na milice (tripolitanská a kurdská, pak libanonská) 65.000, na ilaveh (doplňovací prapory) 400.000, celkem 1.109.000 mužů. K tomu dlužno připočísti 70.000 pěších a 20.000 jízdních četníkův a přes 50.000 dobrovolníků (Albánců, Čerkesův a Kurdů). Toto mužstvo prvé a druhé linie tvoří v čas míru sedm armadních sborů (ordů) a dvě samostatné divise (v Tripolisu a v Hedšasu). Milice podřízeny jsou oném divisijním velitelstvím, v jichž obvodě se nalézají. Sbor I. v Cařihradě, II. v Drinopoli, VI. v Bagdadě a VII. v Jemenu mají po dvou, IV. v Erzinganu po čtyřech a III. v Soluni po pěti divisích, kdežto V. sbor v Syrii sestává pouze z jedné divise. Mimo to má I.—VI. ordu po jedné divisi jízdy a po čtyřech pěších divisích druhé

linie. Stav vojska v míru jest pro stálé nepokoje dosti vysoký, čítá na 260 000 mužů. Prapor nizamu čítá v Evropě 500, v Asii 300 mužů v míru, v čas války pak 700—900 mužů. Skadrony nizamu čítají v čas míru i války 90—100 jezdců. Baterie mají v čas míru 100 mužů, 40—60 koní, v čas války pak 120 mužů, 100 koní a 6 děl. Jízda hedšaské divise jezdí na velbloudech a kurdská jízdná milice tvoří jaksi protiváhu ruským kozákům a slouží jako tito od 17—40 let. Každý muž přivede svého koně a stará se sám o výzbroj, výživu a oděv. Ručnice a náboje jsou pro ně v zásobárnách připraveny a vydají se v čas války. Náčelníci kmenu jsou zároveň dustojníky. Milice V. sboru (Syrie) tvoří jaksi četnictvo a proto je stále ve zbrani. Poddůstojníci doplňují se z mužstva a důstojníci z poddůstojníku nebo z vojenských škol. První zváni jsou alaili, druzí pak mektebli. Záložních dustojníků dle našeho vzoru tam není. V čas války sáhne se k pensistům a schopným poddůstojníkům. Pro generalní štáb vzdělávají se dustojníci po tři leta ve válečné škole, kterou jako setníci opouští. Intendance není. Moc námořní je příliš zanedbána. Její válečné lodě jsou z let šedesátých a jen loď „Hamidje" z roku 1883. Skoro po všech lodích nic není. V novější době prý konečně začínají stavět lodě nové. Objednáno jest prý sedm lodí, ale kdo je bude platit, to se neví.

Anglie. Zkouší se stále prostředky obranné proti podmořským člunům. Tak na př. obmýšleno zajistiti se v jistém okruhu torpedy. Podmořský člun, chce-li se lodi přiblížiti, narazil by na to neb ono torpedo a přiměl by je nárazem k ničícímu výbuchu. Stalo se však, že každým výbuchem loď, jež měla býti chráněna, otřesena tak, že prostředek ten naprosto zavržen. — Anglie byla zase nucena zvýšiti mzdu od 1. dubna 1902. Warrant Officiers (šikovatelé zastávající službu dustojnickou), poddustojníci a mužstvo sloužící déle tří let obdrží denně 60 h přílohy, po pěti služebních letech 70 h, mužstvo ostatní dostává 40 h. Mimo to dostávají Warrant Officiers příplatek na stravu a všecko mužstvo již od 1. dubna 20 h denně na uniformu, holení, prádlo atd. Vše to rozumí se kromě obyčejného, značného denního platu.

Všeobecná reorganisace armady rozšířena byla ministrem Brodrickem a generalem Robertsem i na vojenské vzdělávací ústavy, aby se tak aspoň docílilo jakéhosi zmodernisování branné moci, neb jisto jest již, že Anglie od systemu „verbování" neupustí. Nedivíme se, neboť chytrý kupčík ví, že mu bude jen s cizinou bojovati a k tomu jsou mu cizinci dobří dost. — Po mobilisaci má zůstati v Kapské osadě 12 pěších a 6 praporů na koních, 16 škadron jízdy a 3 baterie. V Natalu: 6 pěších, 1 jízdní prapor, 4 škadrony jízdy a 1 batrie. V Oranji: 8 pěších, 3 jízdní prapory, 8 škadron jízdy a 2 baterie. V Transvaalu 26 pěších, 9 jízdních praporů, 20 škadron a 1 brigada dělostřelecká. — Pokusy s automobily k účelům dopravním pro vojsko byly ukončeny a komise přiřkla cenu 500 liber št. vozíku lorry firmy Thornycroft. Vůz hnán jest parním motorem a bylo konstatováno, že v každém území, kde jest uhlí a voda v zásobě, možno ho s prospěchem užiti na místě dosavadních potahů k dopravě potravin a munice. Doporučeny

byly k dalším zkouškám vozy s olejovými motory, které vykazují prý mnohé přednosti. Jak „Engineering" oznamuje, podařilo se s novými náboji děl tak zvaných Bickerových proraziti 300 *mm* pancéřové desky úplně. Děla tato jsou hrubá, t. j. 152 až 190liberní, střely menší provrtaly desky jako síto, neboť jsou opatřeny hlavicí z kované ocele a opouští hlaveň s počátečnou rychlostí 850 metrů za vteřinu. Lodní pancéře anglické měří 152 nejvýš 178 *mm* tloušťky a francouzské 275 *mm*, nechrání tedy ani jedny ani druhé proti palbě z děl.

Bulharsko. Nová organisační ustanovení pro generalní štáb (štaba na armijata) nařizují: Armadní štáb tvoří v ministerstvu války samostatnou skupinu, zabývající se již v míru organisací, doplňováním a výcvikem všech vojsk. Následkem toho připadají armadnímu štábu tyto práce: 1. Organisovati armadu, doplňovati mužstvo i důstojníky. Rozdělení vyšších velitelství. Ubytování. Taktický výcvik a potřebné instrukce. Manévry. 2. Mobilisace, opatření koní a povozů. 3. Vypracování možných seskupení pro případ války s tou neb onou mocností. 4. Opevnění a obrana země. 5. Zevrubný popis knížectví a sousedních států. 6. Cesty, zásobování vojsk. 7. Sbírání statistických dat. 8. Vypracování map a plánů. 9. Doplňování armadního štábu, evidenci všech attachés a důstojníků v cizině. 10 Služba pohraniční a urovnávání pohraničních neshod. 11. Organisace vojenských učilišť. 12. Redigování válečných děl a vydávání „Voenen journalu" a „Vojniške sbírky".

Srbsko. Opatření koňstva bylo pro Srbsko vždy palčivou otázkou, neboť v zemi jest koní málo, ba i povozů se namnoze nedostává. Branným zákonem z roku 1901 nařízen popis koní i vozů všech státních příslušníků a zároveň uvalena daň na ty, kdož by neminili ani koní ani vozů in natura k účelům válečným postoupiti. Tato daň s ročními položkami rozpočtu dohromady tvoří „fond remontační", který slouží k zakoupení koní a k odškodnění majitelů koní a povozů. — Nový zákon zapovídá podporučíkům ženiti se, zcela, nadporučíkům jen do pěti služebných let. Pro ostatní důstojníky, počínaje tedy setníkem II. třídy, není žádného omezení. Nadporučíci musí buď složiti kauci 10.000 fr. aneb se na tuto sumu ku prospěchu manželky neb dětí na život pojistiti. Ovšem že stává se pak placení premii nutností a jest ministerstvem kontrolováno. Kdo se tomuto zákonu nepodrobí, postaven jest před vojenský soud a po případě propuštěn. Poddůstojníci v službě činné smějí se ženiti teprve v šarži šikovatele a po pěti služebních letech. Tito poddůstojníci nemohou se státi důstojníky. — Jak zřejmo, není organisace velitelstev a štábů dosud ustálena a proto ty časté novoty. Nyní došlo na armadní velitelství. Velitele armady jmenuje sám král. V hodnosti následuje velitel po ministru války. K osobní službě jsou mu přiděleni dva adjutanti, z nichž jeden jest majorem. Podřízeny jsou armadnímu velitelství divisijní teritorialní komanda, jízdní divise, pevnost Bělehrad, komando inženýrské a horská dělostřelecká brigada (teprve se zřizuje). Jeho povinností bude říditi výcvik vojska, prováděti manévry, studium sousedních státův a jejich vojsk. Dustojnické záležitosti (přeložení, dovolená, tresty), dozor nad vojen-

skými zásobami, to vše spadá do oboru jeho právomoci. K ruce má velitel přednostu štábu (je to zároveň chef štábu generalního), pomocníka (plukovník) a oddělení generalního štábu. K řízení personalií je tu adjutantura s plukovníkem v čele. Dále jsou mu podrobeni jako výpomocné organy generalní inspektoři všech zbraní. — Zákonem ze dne 15. dubna určena doba branné povinnosti takto: Každý srbský muž povinen je sloužiti od 21.—45. roku ve vojště, od 18.—21. a od 45. do 50. roku pak v domobraně. — Asi před rokem vyzbrojena byla pěchota opakovačkami soustavy Mauserovy a teď vydán zmodernisovaný „řád cvičební", z něhož některá, od našich předpisův odchylná ustanovení přinášíme. V boji přiblíží se harcovníci asi na 300 metrů k nepříteli, odkud podniknut bude útok. Při útoku se střílí, a sice má rána vyjíti, když levá noha dopadne země. Útočí-li nepřítel, buď uvítán rychlopalbou, a když se přiblížil na 50 metrů, buď podniknut protiútok. Přepadne-li jízda pěchotu, učiň tato kolem svého velitele kruh a pal jednotlivě. V obraně se započíná s palbou proti nepříteli již na 1500 metrů. Pro noční půtky obsahuje reglement tytéž předpisy jako ruský a vůbec není nový tento řád ničím jiným, nežli přizpůsobeným ruským reglementem.

V Řecku pracuje se zimničně na obrození armady v modernim smyslu, a tu tane vládě na mysli zvláště typ pruský. Korunní princ velmi prý se namáhal, aby císaře Viléma pohnul k vyslání vyšších dustojníků do Řecka. Tento pak vyhýbal se tomu řka, že dokud řečtí dustojníci hrají úlohu politickou, nemožno tam poslat pruské důstojníky, aby prý se nezkazili!

Rusko. Dosud se skládalo obléhací dělostřelectvo z parkového materialu (děla, povozy, munice, laboratoře) a obléhacích praporů. V čas války měly z toho povstati dva parky v Evropě (Brest-Litovsk a Kyjev) a jeden na Kavkaze (Alexandropol). V těchto místech a pak v Dvinsku jest též po jednom dělostřeleckém obléhacím praporu. — Příkazem č. 54. změněna dosavadní organisace v ten smysl, že prapory sloučeny jsou nyní s materialem a dílnami k obléhajícím plukům. Jest nyní pluk č. 1. ve Dvinsku, č. 2. v Brest-Litovsku, č. 3. v Kyjevě, č. 4. v Alexandropoli. Dělostřelecký material každého pluku obnáší asi 200 rozličných děl. — Zaváděním rychlopalných děl zavedena též nová organisace polního dělostřelectva. 1. Baterie obdržely místo pěti zadovek nyní pět rychlopalných děl. 2. Tři až čtyry baterie sloučí se v pluk. 3. Dva pluky přidělené jedné divisi tvoří brigadu. 4. Zavádějí se jízdní ordonance výzvědové (éclaireur) a štolbové v hodnosti poddustojníků. 5 Současně přizpůsobí se všecky předpisy, tabulky a parky. — Mezi rozličná ulehčení a zlepšení pro dustojnictvo patří též dovolené. Jest jich druh dvojí, a sice buď dovolená obyčejná až do 4 měsíců s plnou gáží a dovolená delší od 4—12 měsíců. Do dvou měsíců může žádat každý, do čtyř nemocní a přes čtyry měsíce jen každý třetí rok dustojníci od trupy. — Gáže se stolovným, ale bez platu na příbytek obnáší: sborový velitel 20.280 K, generallajtnant 15.600 K, generalmajor 12.480 K, oberst, velitel pluku 10.140 K, oberst 7176 K, podplukovník setník, velitel setniny 3276 K, štábní kapitán 2028 K, lajtnant-adjutant

2121 K, lajtnant 1872 K, podlajtnant 1716 K. — U setnin majících kulomety nosí mužstvo až dosud pušky. Velitelé oněch divisí, u nichž setniny ty přiděleny jsou, obrátili se na ministra vojenství s peticí o odstranění pušek u mužstva, neboť při obsluze kulometů (mitrailleuse) pušky jen vadí. Po manévrech bude tato otázka definitivně rozluštěna. — Vagony pro transport koní o dvou poschodích se zavádějí na zkoušku. Koně umístí se sice jen dole, ale v horním patře bude se zdržovati stráž, naloží se píce a sedlání. — V žádném jiném státě není formace technických oddílů pro pevnosti tak dukladně provedena nebo připravena, jako v Rusku. Tu jsou již v míru buď oddíly plné aneb aspoň rámce (kádry) pro válku. Pevnostní technické oddíly skládají se z dělostřelectva, pěchoty a setnin inženýrských. Pod název „setniny inženýrské" spadají setniny zákopníků (sapérů), setniny pro říční podkopy, pro podkopy pevnostní, oddíly telegrafní a vzduchoplavecké. Zákopnických setnin po větších pevnostech roztroušených jest jedenáct. V čas války se jich počet zdvojnásobí. Čítají po pěti důstojnících a 150 mužích. Pro říční podkopy na liniích Visla a Narev existují dvě setniny v míru, čtyry ve válce. Čítají po sedmi důstojnících a 258 mužích. Pro službu podkopnickou v pevnostech a ve přístavech zřízeny jsou větší a menší setniny. První po sedmi důstojnících a 174 mužích, druhé po šesti důstojnících a 98 mužích. Toho času je šest větších a tři menší setniny. Oddíly telegrafní mají buď 20—30 stanic se 60—100 verst drátu nebo jen 10—12 stanic s 25—60 versty drátu. Čítají čtyry důstojníky a 68 mužů (menší tři důstojníky a 58 mužů) a jest jich dohromady devět. Vzduchoplaveckých oddělení je sedm a každé má u sebe tři balony volné a šest spoutaných. Čítají po pěti důstojnících a 136 mužích. Dlužno konečně zmíniti se o holubích poštovních stanicích. Mají vycvičené holuby buď pro jeden nebo i pro více směrů. Pro každý směr mají k disposici 250 holubů. Velitelem stanice jest důstojník a má pro každý směr tři muže k disposici.

Ačkoli byly svatební kauce v Rusku znovu zavedeny, když již ku př. ve Francii úplně zrušeny byly, nutno přece přiznati, že i v Rusku zavedena mnohá ulehčení proti kaucím našim. Kdo má ročně 1200 rublů, jest kauce sproštěn. V tento roční plat počítají se i všechny přídavky. Kauce nejnižší obnáší jen 5000 rublů a platí mimo toho ustanovení, že nelze-li dosíci z úroku 300 rublů vedlejších ročních příjmů, že může být schodek kryt z kapitalu.

Rusko zvyšuje pomalu ale systematicky svou brannou moc. Pro rok 1902 zvýšen kontingent nováčků o 10.000 proti loňsku. Připadá tedy na tento rok celkem 318.645 nováčků.

Každá země mívá své vojenské slavnosti. Anglie v červnu „Trooping of the colours", velké dostavenîčko praporců před Horsegnards; Francie má velkou slavnost na poli Martově v červenci, Prusko gardovou přehlídku na Tempelhofském poli a Rusko slavnost Preobraženců. Tento pluk zřízen Petrem Velikým, slaví dne 12. srpna (tamního letopočtu) výročnici svého zřízení. Letos slavila se tato u přítomnosti dvoru v Carském Selu, při které příležitosti předvedl

carevič svému carskému bratru svou setninu. Tento pluk súčastnil se všech boju v 18. století proti Švedum a Turkum, bojoval v Italii pod Suvarovem a proti generalům první republiky.

Ruské loďstvo navštívilo v poslední době turecké přístavy na Černém moři. „Pol. Corr." upozorňuje v dopise z Cařihradu na tuto okolnost, kterou považuje za velmi významnou. Ruské loďstvo se dosud až nápadně vyhýbalo tureckým přístavům, jen jednotlivé lodi se tu a tam v nich objevily, ale celé loďstvo nikdy. Návštěvy tyto dějí se na podnět velkoknížete Alexandra, jenž vloni těmito „návštěvami" započal a vrátiv se, prohodil, že nyní turecké přístavy lépe zná, než mnohý turecký námořní důstojník. Známo, že i Němci počali se v poslední době velmi znepokojovati k vuli častým a dukladným návštěvám ruského loďstva v německých přístavech.

V ruském vojště zavedeny býti musely k přepravě vojenských oddílu přes řeky, jichž jest tam mnoho a s málo mosty, válečné vory na měchách. Aby totiž nosnost obyčejných, z trámu a prken sestrojených vorů zvýšena býti mohla tak, aby i děla přepravena býti mohla, opatřují se tyto vory vespod měchy ze zvířecích koží, naplněné vzduchem. Aby kůže měla co nejméně otvoru, stahuje se zvíře tak, že se mu usekne hlava, nohy u kolen a ocas u kořene. Pak se rozpáře krk podél laloku až mezi přední nohy a celý trup lze vyjmouti. Stažená kůže se uvnitř nasolí a pak po 3—4 dnech pořádně tukem napustí, aby vláčnosti neztratila.

Velkokníže Vladimír Alexandrovič, velitel gardového vojska a náčelník okresu petrohradského, přehlížel druhou skupinu druhé gardové brigady dělostřelecké a nařídil mobilisaci na zkoušku u 3 baterií. Komise za předsednictví generala Kozmína Karavjeva stopovala přesně práce s tím spojené. Vše vyřízeno nad míru rychle. Mužstvo a koně dostavili se v určitou dobu a na večer třetího dne byly baterie k boji pohotově.

Užívání balonu na lodích tvoří již po nějakou dobu předmět pokusův u ministerstva námořního. Při posledních manévrech černomořské divise použito balonu k službě výzkumné a signalisační se znamenitým úspěchem.

Francie. Jistému Luccianimu podařilo prý se vyrobiti nový bezdýmý prach, jinak také nitrocelulosu, jehož účinky převyšují daleko dosud obvyklé. Náboj do patrony puškové záleží z tenkého lístku pružné nitrocelulosy v podobě hřebínku, jenž svinut jest v troubel zoubky ke kuli. Náboj pro děla má podobu kartáče. Hlavní účinek jeví prý se v ohromné nosnosti a velké živé síle, tak že na 5000 kroku prorazí střela z pušky Leblovy, hnána novým prachem, pancéřovou plotnu 12 mm. silnou. Polní děla nesou prý na 30 kilometrů. — Pro spojení armady se zemí vlastní, tak duležité v čas války vydány byly nové předpisy, roztřiďující všecka zadní spojení na dvě pásma. Pásmo „vnitřní" bude spravováno i v čas války ministerstvem vojenství, pásmo „armady" pak jest pod správou vrchního armadního velení. — Proti dvouleté služební době uvádí se, krom výroků vynikajících

kapacit, též následující výrok císaře Napoleona. V červnu 1811 podotkl prý Napoleon: „Jest hrubým omylem, mysli-li kdo, že mohou armady obstáti bez starých poddůstojníků.“ Jakmile Napoleon zjistil, že u jednoho praporu slouží vesměs šarže pod třemi lety, činil veliteli trpké výčitky. Konečně nařídil, že kaprálem smí se státi vojín teprve po 2, seržánem teprve po 3 služebních letech. — Již po delší dobu pozorovati bylo jitření mezi kmenem berberským, až konečně propuklo ve zjevnou vzpouru. Dle „Agence Havas“ podnikli Kabylové z okolí Mequinezu útok na židovskou čtvrt a musilo tam býti posláno z Fezu 7000 mužů vojska. Povstalci zavraždili jednoho Francouze a jednoho Němce kromě mnoha domorodců. — Ve Versaillu zasedá komise rozhodující o schopnosti hlásících se dustojníků všech zbraní, v řízení volných plaveb balonem. Schopnost dokázána musí býti zkouškou. Jedná se zde o plán ministra války, udržovati z obležených pevností spojení pomocí balonů. — Jelikož neleží ani polovice praporů alpských myslivců skutečně v Alpách posádkou (jest 12 praporů celkem), jest nutno vycvičiti mužstvo savojských pěších pluků ve službách, které zastávati připadá vlastně oněm myslivcům. Cvičí se tedy pilně vytrvalé slézání kopců, jízda na lužích a podobné.

Mandžursko a Čína. Jak známo, byla smlouva rusko-čínská již 8. dubna podepsána a v červenci od obou panovníků ověřena. Čína tedy podepsala přec a podepsala to, čemu Anglie a Japonsko se vzpíraly. Čínský cop prece se zatočil dle ruské balalajky. Diplomaticky Rusko zvítězilo, neboť Čína přijala ještě více, než Rusko před dvěma lety žádalo. Ze by zabrati chtělo navždy Mandžursko (velikosti našeho soustátí), netvrdilo nikdy. Nezbývalo tedy, než zemi tuto vykliditi, avšak uvidíme jak! Mandžursko mělo a má pro Rusko svou důležitost. Světová dráha sibiřská vede těmito končinami, jižní část Port Artur a Dálné má Rusko ve své moci a z Dálného má se státi velký obchodní přístav při ústí světové dráhy. Po stránce morální rozhoduje vždy u národů východních, vypadá-li akce na té či oné straně jako moc a síla; jen skutečná moc, ať třeba krutá jim imponuje, no a Rusko rozvilo tu dostatečně sílu svou. Největší úspěch Ruska spočívá v tom, že smlouva železniční ze dne 27. srpna 1896 zůstává v úplné a netknuté platnosti. Tehda za pobytu Li-hung-čangova v Moskvě o korunovaci carově ujednána smlouva o prodloužení světové dráhy sibiřské Mandžurskem. Smlouvajícími stranami byly z jedné strany čínsko-ruská banka, z druhé čínská vláda. Za prvnější stálo sice ruské finanční ministerstvo a důsledně ruská vláda, nicméně teprve po ověření stává se smlouva ta přímo státním aktem mezi Ruskem a Čínou. Dle smlouvy má Rusko právo, vydržovati si podél trati stráž vojenskou, hospodářsky má právo na všechny podniky hornické po obou stranách tratí (východní a jižní), na zakládání průmyslových závodů a plavbu po řece Sungari, přítoku Amuru. Železnice ta činí Rusko státem v státě a k tomu přijde ještě to, že se Čína smlouvou zavázala neudržovati v zemi té větší počet vojska, než kolikého jest zapotřebí k potlačení loupežníků a k udržování pořádku, o čemž se smluví ruští vojenští velitelé s vojenskými před-

nosty čínskými jednotlivých obvodu. Ne tedy vláda ústřední, ale dle místních potřeb v každé gubernii státi se musí s Ruskem dohodnutí o počtu vojska. Ustanovení o vyklizení Mandžurska byla pak následovně ujednána: „Ruská vojska opustí jihozápadní část Mandžurska do šesti měsíců po ověření smlouvy, jihovýchodní část po dalších šesti měsících a severní Mandžursko po dalších šesti, celkem 18 měsících, ač nenazná-li Rusko, že pokoj v zemi není dostatečně zabezpečen a nebude-li tomu na úkor způsob jednání jiných státu.“

Článek IV. smlouvy jedná o trati a přístavech jihozápadních, o kterých v žádné smlouvě dosud nebylo řeči. Trať vedoucí z Mandžurska k Pekingu, San-hai-huan, Inkon a Sing-min-tin ostane pod vlivem, ba přístav Inkon i pod správou ruskou potud, pokud cizí voje a posádky neopustí Tien-sin a přístav pekingský. — Rusko získalo dále výsadu, že smí po zpusobu cizích „settlementů“ získávati pudu mimo obvod větších měst, pro ruské kolonie. Nyní, kdy přikročilo k plnění smlouvy a přesně odvolává z obsazených území své voje, možno čísti v listech anglických následující stesky: „Jest pravda, Rusko své voje odvolává, t. j. svolává je ve skutečnosti do jistých významnějších míst podél trati. Kolonisační talent Rusu jest neuvěřitelný. Na zakoupených místech mimo obvod měst postavena ruským obchodníkům a úředníkům kasárna a v krátké době povstávají kolem těchto ruské osady, čítající sta obyvatelů. Ruský vliv stěhuje se tedy ze zabraných měst o čtvrt hodiny dál a mandžurské obyvatelstvo chová se k Rusům naprosto sympaticky.“ Mohou-li anglické listy lepší chvalozpěv ruské soustavy uveřejniti?

Na císařském dvoře v Číně dějí se zvláštní věci, nasvědčující brzkému obrození Asie. Čínští státníci poznávají, že jest na čase, aby se vzdali starého copu. Pozorují Žaponsko a jeho úžasné úspěchy za pouhých 30 let a vidí za to vlastní neúspěchy a slabost. Bratr císařův, princ Čaj-Hun nedávno v tomto smyslu vykládal úkol Číny a pravil: „Nám jest nutno především pracovati ve shodě s Žaponskem, na němž máme přirozeného přítele. Jest na čase, abychom si společně uvědomili, že Asie patří nám a ne příchozím, kteří zůstanou cizí duchem i tělem velké naší rodině.“ — Čína již započala s opravou armady, při čemž jsou instruktory Žaponci. Školy nižší i vyšší zřizují se dle žaponských vzorův a povolávají se žaponští učitelé. Sblížení Číny s Žaponskem stává se tedy skutkem a ač se dnes píše o obrození žlutého plemene jako o věci nemožné, nesmíme zapomenouti, že totéž mylné předpovídáno bylo o Žaponcích. Jest na národech evropských, aby dokázaly žlutému plemeni, že na programu znovuzrození jeho nemusí býti porušení míru v Evropě.

Přeplavní loď z Číny „Polynesie“ přinesla ve výtiscích „Echo de la Chine“ zprávy: „Počet povstalců v Číně páčí se na 100.000. Ma-Tse, t. j. loupežníci na koních dostávají prý válečný material od Ruska.“ V příčině Žaponska praví, že toto má 156.000 mužů vojska v míru a 509.000 mužů v čas války.

Všem pánům spolupracovníkům a příznivcům „Hlídky" vzdávám na konci ročníku povinný dík. Byl jsem z různých, ovšem ne veselých příčin odhodlán zastaviti „Hlídku" tímto číslem a úmysl ten i některými spolupracovníky schvalován. Více však jich radilo neustávati, nuže tedy pracujme dále.

Ano, přátelé, pracujme více — práce jest na všech stranách velice mnoho. Mám takto ledacos na srdci, ale nechci se státi nepříjemným. Podotknu toliko, že mnoho schopných našinců není činno, spoléhajíc na druhé. Dorostu není takořka žádného. Vím, že průprava málo poskytuje, ale vím také, že se v mladším kněžstvu mnoho studuje a vážně studuje. Tedy pracovati také pro veřejnost! A kdyby to byla i jen zpracovaná reprodukce cizích myšlenek — jak vzácná by z toho mohla býti mosaika, právě všeobsáhlá „revue"! A jak je to poměrně snadno!

A konečně (jsem jako vždy upřímný): Jsou, kteří se bojí v „Hlídce" vystoupiti na veřejnost (nepotřebují se ani červenati, majíť mezi sebou i muže, jako je Dr. Alois Musil!). Myslím však, že použiti pseudonymu není nečestno. —

Nuže tedy, přátelé, pracujme, pilně pracujme!

P. Vychodil.

